FARIS. – IMPRIMERIE PIERRE LA-OUSSb

ftur woTJtr-Tuvr Drt-ciuuM, 43

COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

/

II. P. COlìN'ELl1 A LAPIDE

E SOCIETATE JESD,

SANCT/E SCR1PTURÆ OLIM LOVaNII» POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

DKXCK31S AMMAN. PHLItHTAll.

----------Ô----------

EDITIO NOVA

ACCURATE EXPURGATA MI.MUS yUX IX PRIOREM IRREPSERANT.

TOMUS DECIMUS SEPTIMUS

IN ACTA APOSTOLORUM

LIBRARY-----
of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. 1.

PARISHS

APUD LUDOVICUM VIVES, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO LICTA DLLAMIIRE, 13

M DCCC LXXIV

U t U 5 n V tn\U W W V W V U % \5 W lV U V \V M W \n ^ X V W W V A X \\1

AD

BENEVOLUM LECTOREM

PROŒMIUM.

A Duodecim Prophetis Veteris Testamenti transeo ad totidem Novi, duodecim inquam Apostolos, quorum Acta conscribit S. Lucas, Epistolas suas ipsimel scripsere, acque ac Apocalypsin, quæ ut propria, ita unica est prophetia legis Evangelica*. Hi nimirum sunt Vates Christi, Evangelistas Dei, Doctores veritatis, Dictatores fidei, Legislatores orbis, Principes Ecclesiæ, imo coeli animali, Angeli et Archangeli, qui enarrant gloriam Dei, quos in spiritu praevidens Regius Propheta admirabundus exclamat : *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terree verba, eorum*. Brevis ero more meo. ut Acta Apostolorum, septem Epistolas Canonicas, et Apocalypsin eodem Tomo Complectar : quatuor enim Evangelia tertio in Novum Testamentum Tomo reservo (1). Chronotaxin, sive brevem temporum seriem præmitlo, quod illa magnam singulis lucem afferet, adeoque facem legentibus ubique praeferet.

(1) Ab hoc ordine nobis paululum recedere visum est. Itaque singuli libri in nostra editione eo ordine in lucem exibunt, quem in Concilio Tridentino, sess. IV, et in omnibus Catholicorum bibliis obtinent.

APPROBATIO CENSORIS ORDINARII.

Hæc expositio et Commentarius in *Acta Apostolorum,* a *R. P. Cornelio Cornelii a Lapide,* Societatis Jesu Theologo, et sacrarum Litterarum iu Collegio Romano Professore, concinnata, est docta et pia, multisque floribus variorum Auctorum exornata. Unde et ad Roman® Ecclesia; doctrinam confirmandam, et rituum in primitiva Ecclesia usurpatorum cognitionem mire faciet, ut tam doctis quam indoctis inserviat : Quod testor, 18 februarii, anno 1626, qui hæc scripsi, et subscripsi.

EGBERTUS SPITHOLDIUS,
Cdnomcur *et Plebanus Antuerpiensh, S, T. L, Librorum*

MUTIUS VITELLESCUS,

SOCIETATIS JESU PBXPO81TU5 GENERALIS»

Cum Commentarios in *Acta Apostolorum, Ii. P. Cornelii Cornelii a Lapide,* nostræ Societatis , aliquot ejusdem Societatis Theologi, quibus id commissum fuit, recognoverint, ac in lucem edi posse probaverint; facultatem concedimus, ut typis mandentur : si ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, et sigillo nostro munitas dedimus, Roniæ 1 maii, anno 1625.

MUTIUS VITELLESCUS.

Annotations quibus *Commentaria* R. P. *Cornelii a Lapide in Actus Apostolorum,* ilius-travil cl ditavit Aug. Crampon, Presbyter dioecesis Ambianensis,

Nil obstat quin imprimantur.

Datum Amblan., 15 octobris, anno 1857.

t JACOBUS ANTONIUS,
*Ambiati. Episcopus**

CIIRONICON ACTUUM APOSTOLORUM.

Conf, egregias sano disquisitiones tum Kuinoelii, *Prolegom. tn Act. Apóstol.* §7; tum Hug, *Einleittmg n <?. Schriften D. N. T.* Tb. II; tum I). Claire, *Introduction nux Livres de l'Anc. et du Nouv. Test.,* t. V, ad calcem; tum Alzog, opere cui titulus in vernacula, *Hist, univers. de VEglise,* t. I; tum denique Hanebcrg, *Einleltung in's alte und neue Testament,* p. 599 seqq. Nos quidem in constituendis annis, quibus singul® potions momenti res gest® evenerunt, ducem potissimum habuimus Sepp, opere cui titulus in vernacula, *La Vie de N.-S. J.-C.,* tom. II.

1. Christus moritur, die veneris, xv calend. aprilis, expleto 34 suo anno cum tribus mensibus, anno autem periodi Julian® 4742, U. C. 782, ær. vulg. 29, Tiberii post Augustum imperantis 15, cum Augusto vero 18.

2. Die Pentecostes Spiritus Sanctus descendit super omnes discipulos, eodem anno, 5 junii, vel 6 Tw Nisan.

Duo argumenta ex *Actis* petita, quibus nititur Sepp, hæe sunt :

o) S. Chrysoslomus, horn, *in Princip. Apostol.,* asserit Paulum 35 annos a conversione Christo serviisse. Porro, juxta S. Hieronymum, in suo *Catalogo,* ex *Chronico* Eusebii deprompto, Petrus et Paulus martyrio coronati sunt anno post Christi mortem 37, imperii Neronis 14, id est, U. C. 820, ®r. vulg. 07 : Nero enim primum imperavit 13 octobris, ann. 807, vel a Christo 54. Si vero ex apostolato Pauli 35 annos demas, habebis ejus conversionis annum, scii. U. C. 785, vel 25 jannarii 786, imperii Tiberii 19, post mortem Christi 3 cum dimidio. Ergo si chronologia vulgaris, juxta quam Christus mortuus est armo 33, vera est, discipulos ante Christi mortem Paulus persecutus esset, quod repugnat.

6) Firma Veterum traditio est, Petrum Boni® sedisse annos 25. Cum vero anno 820 mortuus est, Rom® sedem fixerit anno 795, seu ®r. vulg. 42, post Christi mortem 13, Decesse est. Quod optime consentit alto traditioni ab Apollonio primum, deinle a Clemente Alexandrino et Eusebio memorat®, asserenti scilicet, Christum jussisse Apostolis no anto annos 12 a morte sua computandos Hierosolymis discederent, et ad Gentes transirent. Hovera Hierosolyinm manserunt Apostoli (solumque ad tempus in regiones vicinas excurrerunt, crebro Judæam et Jerusalem revisentes) usquo od mortem Beat® Virginis, qu®, juxta vetustissimam traditionem, Hierosolymis mortua est die 21 januarii, ann. 42, annos nata 60, paulo ante Herodis Agrippa adventum in Judæam. Notum quoque est Agrippam, prime suo adventu, Jacobum Majorem necari jussisse movisseque persecutionem, tumque Apostolos ad Gentes Iransiisse. Porro, posito quod Christus mortuus sit ann. ær. vulg. 33, ut vulgo perhibent, anni 25 quibus Petrus Horn® sedit, reperire nequeunt. Nam si bis annis addas 7 quibus sedit Antiochia», supererunt 2 anni tantum inter Christi mortem et Petri sedem in urbe Antiochia, quod admitti nullatenus potest : ergo Christum mortuum esse ante ann. 33 ®r. vulg., scii. ann. 29, ut in tom. XVI probavimus.

3. Stephanas lapidatur die 2G decembris, anuo ær. vulg. 32, imper. Tiberii 19, ut ait Eusebius in *Chronico.*

■i. Sanius ad fidem convertitur, ann. U. C. 785, vel 25 januarii ann. 78G, imper. Tiberii 19, ær. vulg. 33. Cæcus Damasci 3 diebus commoratur; dein, ex insidiis a præfecto regis Aretæ sibi structis elapsus, in Arabiam se confert.

5. Baptizatur Cornelius Centurio, Gentibusque ostium Ecclesiæ aperitur, ann. ær. vulg. 35.

G. Pauli primum 1lierosolymam iter, cum Apostolis de re Christiana collaturi, aun. 36.

7. Petrus Antiochi® sedet, ann. 35 vel 3G, die 22 februarii.

8. Tiberius moritur, die 15 martii, ann. imperii ipsius cum Augusto 26, a morte Augusti 23, ær. vulg. 37. Quem Canis Caligula excipit iisdem mense et anno.

9. Caii mors, die 21 januarii, ann. 41 ; cum excipit Claudius.

10. Herodes Agrippa Roma 1lierosolymam venit, a Claudio rex renuntiatus, ann. 42, U. C. 795.

11. Jacobus Major supplicio afficitur, Petrus vero e vinculis liberatur ab angelo, ann. 42, martio exeunto.

Alexandrini quotannis victoriam do Antonio ab Augusto sub ipsorum mænibus reportatam die t augusti festo celebrabant. Quam consuetudinem quum tollere statuisset Eudoxia, Tliepkbü Juni 'ris imperat.

ni.. *T,* Ipso boc die sacrum indixit festum in honorem S. Petri o vinculis ab angelo liberati : hoc. festum diinde in ordinem receptum tota Ecclesia eodem dio celebravit. At, cum incarcerationem Petii paucis diebus antecesserat Jacobi mors, inde factum est ut dio 25 julii hujus festi sedes fixa fuerit, etsi ad aliud tempus hi duo eventus referri debeant.

12. B. Virgo, 60 annos nata, in cœlum assumitur, die 21 januarii, ann. 42.

13. Disjierguntiir Apostoli hoc quoque jam adulto anno, extremo vero Petrus Rom® sedet.

14. Herodes Agrippa, rex, 54 annos natus, a Domino percussus misere interit, paulo post Paschalis festum, ann. ær. vulg. 44; cui succedit Cuspius Fadus, Procurator.

15. Fame in .ludæa grassante, anno Claudii Imperat. 4 exeunte, seu ær. vulg. 45, Paulus secunda vice una cum Barnaba Ilierosolymam venit, et eleemosynas ab Antiochenis collectas Christianis Hierosolymitanis defert.

16. Missio Pauli prima, post jejunium, orationem ac manus impositionem, ann. 44-48.

17. Fadum Procuratorem excipit Tiberius Alexander, Alexandri Lysimaci filius, ann. 46.

18. Romæ, ob festum sæculare, ab U. C. octavum, dies festi a Claudio magno sumptu instituuntur, ann. 47.

19. Judæi (simulque Christiani) Roma expelluntur edicto Claudii, ann. 49.

20. Concilium Hierosolymitanum I, ann. ær. vulg. 49, a primo Pauli cum Apostolis congressu 14, a conversione vero 17.

21. In locum Tiberii Alexandri Procuratoris venit Ventidius Cumanus, ann. 47-52.

22. Altera Pauli missio, ann. 49-53.

23. Paulus eodem anno 49 Corinthum venit, ,'bique reperii Aquilam et Priscillam ex Italia expulsos; in illa urbe per integrum annum et sex menses versatur.

24. Paulus, ann. 51, mense martio, solvit e Cenchris, Hierosolymamquo quartum pervenit„ circa Paschalis festum, quod eo anno agebatur diebus 18-25 aprilis.

25. Cumano Procuratori succedit Felix, ann. 52-55.

26. Nicopoli Paulus hiemat ann. 51 exeunte; se confert Ephesum, ibique cum biennium et 3 menses consumpsisset, a mense aprili, ann. 54, Philippis in Macedonia commoraltE' ad hiemam, quam exigit in Achaia.

27. Nero primum imperat, die 13 octobris, ann. U. C. 807, ær. vulg. 54.

28. Pascha agit Paulus Philippis, ann. 55 (a 30 die martii ad diem 6 aprii.).

29. Petrus Romam redit ann. 55.

30. Paulus Hierosolymæ Pentecostes festum celebrat, ann. 55, diebus vero 19-26 maii; ibiqtk m vincula conjicitur.

31. Procuratori Felici succedit Porcius Festus, ann. 55.

32. Paulus eodem anno, mense octobri, Romam transportatur; naufragium facit; in insula Melite hiemat; Romæ advenit mense martio, ann. 56, ubi in vinculis biennium exigit, usqtld ad annum 58 vel 59.

33. Jacobus minor capite truncatur, ann. Neronis 7, U. C. 814, ær. vulg. 59.

34. Paulus ex Asia rediens occurrit Petro Corinthi, ann. 60.

35. Idem in Hispania evangelium praedicat ann. 60-65.

36. Incendium Romæ a Nerone, die 20 julii, ann. 64; ab eodem in Christianos edicitur persecutio.

37. Petrus et Paulus Romam iterum veniunt, .ann. 65.

38. Uterque e carcere Mamertino eductus, martyrio coronatur, die 29 junii, ann. U. G. 820, a Christo 67, Neronis imper. 14.

39. Urbs Hierosolyma a Romanis expugnatur, ann. 70.

IWI ~~

CUBONOTAXIS

ACTUUM APOSTOLORUM

EPISTOLARUM CANONICARUM

ET APOCALYPSEOS,

ADEOQUE TOTIUS PHIMI A CHRISTO CHRISTIANI SÆCULI, IN OMNIBUS CONSENTIENS ANNALWI'»
CARDINALIS BARONII , PAVCIS EXCEPTIS. LIBP/IRY

of the Missionaries of the S. Heart
NATICK, R.],

Anno a nativitate Christi 34, Tiberii Imperii 18.

Anno Christi 34 per 1res menses inchoato, qui fuit annus mundi 398-1, a diluvio 2327, ab Abraham 2035, ab exitu llebræorum ex Ægypto 1530, a tempio Salomonis 105!, ab Isaia et Prophetis 800, Olympiadis 202 annus quartus, a Roma condita 7Sii, a captivitate Babylonica 625, a Cyro 565, ab initio 70 hebdomadum Daniclis 487, puta in medio 70 et ultimre hebdomad®, uti prophetavit : Daniel, cap. ix, 26, ab annis Græcorum, sive Sclcucidarum 344, a Machabæis 199 (vide tabulam Chronologicam quam praefixi Pentateucho), hoc inquam anno aetatis su® 3-f, Christus Dominus, Princeps Pontificum, Ecclesiae Hierarcha, Redemptor et Salvator orbis, sacerdos secundum ordinem Melchisedeob , expleturus vota et promissa Patriarcharum, legis umbras et figuras, ac vaticinia Prophetarum, perfecit munus su® legationis et œconomi® in carne, ac redemptionis nostr® sibi a Patre demandatum : quare pro nobis passus est atrocissima tormenta, et crucifixus inter latrones quasi latro, mortuus est, ut nobis vitam daret, die 25 martii : quo pariter die ante 34 annos obumbrante Spiritu Sancto conceptus et incarnatus erat in intemerato Beat® Virginis utero, ut habet communior Doctorum Met i et sententia : consequenter resurrexit die 27 martii; *■ ascendit in cœlum post 40 dies, die quinta maii ; misit Spiritum Sanctum in specie linguarum ignearum die quinquagesima, puta in Pentecoste, die 15 maii, uti ostendam *Ad.* i, 12.

Paulo post ascensionem Christi ante Pentecosten , agente S. Petro, Matthias sorte suffectus est in locum et apostolatum Jud® proditoris.

Accepto Spiritu Sancto in Pentecoste, illice Petrus prædicans convertit tria millia hominum, *Art.* n, 41, qui omnes vendebant possessiones suas, et pretia carum ponebant ad pedes Apostolorum, perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione. Paulo post Petrus ad portam templi speciosam sanans claudum, indeque con- a a imi cionans ad populum, convertit quinque homi-'’- num millia : quocirca a Pontificibus incarceratus, libere respondet, oportere magis obedite Deo quam hominibus, Act. in et iv. Inde, cap. v, Ananiam et Sapphicam sulfurantes de pretio agri sui, morte punit. Mox iterum cum c®leris Apostolis incarceratile, sed ali angelo liberatus, jubetur concionati in templo : qua dc causa a magistratu reducius ad concilium, examinatus et increpitus, idem quod prius intrepide respondet: agit causam ejus Gamaliel, Ipse et c®tcri Apostoli flagellati « ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. »

Eodem anno paulo post Pentecosten, ob murmur Græcorum contra Hcbræos, Apostoli crea- 'it- runt septem Diaconos : inter quos præcipuus et quasi archidiaconus eminuit S. Stephaniis, qui ardenter et assidue disputans contra Judæos cosque convincens, tandem ab eis lapidibus obrutus, glorioso martyrio coronatur die 26 do ceiubris, Act. vi et vu.

Eodem anno sequenti die, puta 27 decembris, S. Jacobus, frater Domini, creatur primus Episcopus Hierosolymorum. Ita illico mirifice post Christi ascensum ct missionem Spiritus Sancti crevit Ecclesia, cum Christus ascendens tantum reliquerit duodecim Apostolos, 72 Discipulos et quingentos Christianos, I *Corinth.* xy, 6.

Anno Cbrtsti 35, Tiberi» Imp. 19.

Ob Stephanum Judæi insanientes, persecuti sunt cælcros Christianos : hinc illi omnes dispersi sunt per regiones Jud.T® et Samari®, præter Apostolos. Quocirca Philippus Diaconus Samari® prædicans, eam convertit. Unde Petrus et Joannes eo profecti sunt, ut baptízalos a Philippo sacramento Confirmationis communirent. Ibi S. Potros primum certamen habuit cum Simone Mago. Philippus ab angelo raptus, convertit Eunuchum Candacis, regin® Ælhiopum, qui deinde in Æihlo*

pia fidem Christi propagavit. Censent multi Cardinale Baronio, in eadem persecutione Judaeos invasisse amicissimos Christi, nimirum S. Magdalenam, Maritam, Laxarum, Maximinum, Marcellam *ei* Josephum ab Arimathia, cosque navi sine velis et remis imposuisse, ut in alto vi ventorum et fluctuum mergerentur; sçd De¡ ductu navis, salvis omnibus, Massiliam appulit, ubi Christi fidem disseminarunt; ac tandem Magdalena in proruptum montem secessit, ubi pœnitentiæ, *ìacrymis et* contemplationi vacans, per 30 annos vitam egit angelicam atque ab angelis quotidie rapta in altum, angelicis hymnis pasta, cibum omnem humanum fastidivit.

Addo Christi 36, Paoli Apostoli i, Tiberii Imp. SO.

Die 2W januarii Saulus conversus, factus est Paulus. Spirans enim minarum et cædis in Christianos, cœlitus prostratus in terram, Chrislo se *dedidit*. Unde missus ad Ananiam, ab co est baptizatus. Anani® enim dixerat Deus : « Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel. » Paulus mox Damasci *incipit* predicare Christum. Inde abiit *in Arabiam :* ex qua rediit Damascum, *Gal.* 017.

Anno Christi 37, Pioli Î, Tiberii Imp. Î1.

S. Petrus visione lintei, in quo erant omnia quadrupedia et serpentia terra?, audiensque: «Surge, Petre, occide et manduca, » cognovit Gentilis admittendos ad Ecclesiam, eisquo prædicanduin esse Evangelium. Quare vocatus a Cornelio Centurione, eum cum familia instruxit et baptizavit, itaque ostium fidei publico Gentibus patefecit. Unde eodem anno cathedram suam posuit Antiochi®, in eaquo sedit septem annos. Quocirca, patefacto jam Gentibus Evangelio, eodem anno S. Jacobus profectus est in Hispaniam, csterique Apostoli in suas provincias evangelizatuni juxta Christi præcepturn abierunt. Ante separationem et discessum composuerunt Symbolum, quod ab iis Apostolorum vocatur, quasi communem fidei tesseram. Baronins divisionem ei discessionem Apostolorum consignat anno Christi 41. Verum causas cur citius ea ponenda Wdeatur, recensui *Aci.* xn, i.

Aodo ChriiG 38, Paoli 3, Tiberii Imp. 22.

Pflatas, fico ulciscente necem Christi, a Vitellio Syri® preside cxauctoratus et in ordinem redactus, Romam missus fuit, ut coram Imperatore objecta sibi crimina dilueret : ubi mortuo Tiberio, a Calo Imperatore perpetuo exilio Vicnnœ Galli® reclusus, tantisque ibi irrogante Caio languoribus cunctatus est, ut sua se manu transverberant. Ita Eusebias, Ado et Cassiodorus in CAnmro, ac Josephus, lib. XV1H, cap. v. Paulo ante Caiphas pontifex, qui Christum ad necem postulara!, vita* pcrtÆsus panier mortem sibi consciverat, teste Clemente, Ub.VUI *Consfit.,cap.* **r.** Sed et Annas, socer Colpirò, malo periit, teste N'icephoro, *lib.* II, cap. x. Tiberius voluit Christum inter deos referro, sed repugnante senatu, per edictum accusatoribus Christianorum comminatus est mortem. Ita Tertullianus in *Apolog.,* et ex eo Eusabjus in *Chron.*

Anno Christi 39, Pouli 4, Crii Caligli!» imp. 1.

Moritur Tiberius Cœsar XVII Calendas aprili», anno ¡viatis 78. Successit ei Cains Caligula, qui Herodem Agrippam in vincula a Tiberio conjectum liberavit cumque pro ferrea catena a Tiberio ei injecta, ornavit aurea ejusdem ponderis ac regem Judœœ constituit. Tiberio hoc epitaphium Poeta nuper posuit :

Ilie Livi® filius, Augusti privignus,
Matris inores tenuit, non vitrici.
Acuto in pessimis ingenio, obluso in optimis,
Dextram fortunam, sinistram virtutem habuit.
Triumphator aliorum SÆpe, nunquam sui.
Repugnante vitrico, matre propugnante
A4 Imperium ab exilio venit, in exilium missurus Imperium.
Tam sceptri amans cum non haberet, quam amens cum habuit.

Paulus, elapsis tribus annis ab abitu suo in Arabiam, Damasci prædicans, quæsitus ad vincula a Judæis et Arcta rege, sporta per murum demissus effugit abiitque Hicrosolymam, ut videret Petrum, *Galat.* i, 18; et II *Corinth,* xr, 32.

Anno Chriiti 40, Pauli 5, Caie Imp. 2.

Herodes Agrippa, Roma proficiscensinJudæam per Alexandriani, ibi a civibus eodem modo illusus est, quo Christus a Judæis, quorum rex erat Agrippa, illusus fncrat. Eodem anno Herodes Antipas, pairuus Agrippæ, qui Christum veste alba indutum spreverat, ab Agrippa nepote accusatus apud Caium tosarem, tetrarchia et fortunis suis spoliatur, ac cum impia Herodiade uxore sua, perpetuo exilio damnatur apud Lugdunum Galli® urbem : ubi uterque moerore contabescens interiit, quia Joanncm Baptistam occiderat et Christum illuserat.

Anno Chrhti 41, Padi 6, Crii Imp. 3.

Hoc anno, si credimus Eusebio in *Chronico.* quem sequitur Baronins, S. Malthæus scripsit Evangelium hebraico, quoti od Indos abiturus descriptum seenni detulit S. Barlholomæus Apo slolus, ihisque reliquit, ait Eusebius, lib. V *Hist.,* cap. x, et S. Hieronymus, lib. *De Script. Eccles.,* in *Panteno,* cap. xxxvi. Illud quoque manu sua descripsit S. Barnabas : unde illud cum corpore ejus inventum est tempore Zenonis Imperatoris. Testatur S. Hieronymus Evangelium hebraicum S. Matthæi suo ævo exstitisse in Bibliotheca S. Pamphili Martyris, seque illud descripsisse. Ita ipse, lib. *De Viris illust.,* in *Matthæo.* Idem Evangelium Hierosolymis editum, a Jacobo fratre Domini expositum fuisse, testatur Athanasius

in *Synop.* Verum quod do hop anno asseritur, mirum videtur, unum Matlhæum eousque hassisse Hierosolymis, cum cæteri Apostoli inde in suas provincias discesserint anno Christi 37. Quare verius videtur, eodem discessisse et Matlhæum composito prius Evangelio. Nam illud secum detulit Barlholomæus ad Indos. Quin et S. Matthæum præcipientibus Apostolis scripsisse Evangelium testatur Epiphanius, *hæresi* 51. Denique communis Doctorum sententia est, Matlhæum scripsisse Evangelium antequam Apostoli discederent in suas provincias, quod factum esse dixi anno Christi 37. Ergo tunc pariter scripsit Matthæus Evangelium.

Anno Christi 41, Pauli 7, Carit Imp. 4.

Cœpit fames in toto orbe, prædicta ab Agabo
Xei.xi. Propheta, diuque duravit, *Ad.* xi, 28.

Sub idem tempus Barnabas et Paulus evangelizan! Antiochi® per annum integrum doccntquo turbam mullam, ila ut Antiochi® primum discipuli cognominati sint Christiani, *Ad.* xi, 2G.

Caius Cæsar persecutus est Judæos justo Dei judicio, eo quod illi persequerentur Christum et Apostolos. Unde statuam suam poni voluit in templo Hierosolymitano, et in ea a Judæis adorari. Quarc a Judæis missus est Philo cum sociis ad Caium, qui id deprecaretur, sed Caius ad cos ringendo conversus : a Vosnc, inquit, illi diis invisi , qui me omnium confessione Deum declaratum soli aspernamini ? » Vide Philonem in *Leqaliono ad Caium,* et Josephuin, XVllí *Antiq.,* cap. Xu.

Anno Christi 43, Pauli 8, Claudii Imp. 1.

Hoc anno Thaddæus missus Edessam ad Abagarum, cum cum regno convertit.

Eodem Caius Gassar a militibus Prælorianis occisus est anno imperii quarto, ®talis 29. Successit ci Claudius, Drusi Neronis filius et Livi® August® nepos, qui Agrippam in regno confirmavit eiquQ adjecit Samariam et cætcram Judæam.

Anno Christi 41, Pauli 9, Claudii Imp. 2.

S. Jacobus ex Hispania rediens Hicrosolymam, occisus est ab Herode Agrippa circa Pascha. Ab eodem incarceralus est S. Petrus, sed ab angelo liberatus, evangelizando peragrat Cæsarcam, Berytum, Sidonem, Tripolini, Byblum, Orlhosiam, Antandrum, Batanaos, Laodiceam, Cappadociam aliasque urbes et provincias, ubique Ecclesias, Sacerdotes ct Episcopos constituens, tandemquo Romam ingreditur.

Paulus iturus evangelizatum Gentibus, rapitur in tertium cœluiu auditque arcana verba, quia non licet homini loqui, II *Corinth,* xn, 2.

Anno Christi 45, Petri Pontificis Romani I, Pauli 10, Claudii Imp. 3.

S. Petrus Romæ cathedram constituit die 18 Januarii, fundatque Romanam Ecclesiam. Antiochi® post S. Petrum primus Episcopus creatur Evodius. Ita Eusebius in *Chronie.*

Eodem anno Paulus mittitur evangelizatum Act.im*
Gentibus. Quocirca, jussu Spiritus Sancti ordinatus Episcopus, quasi Apostolus ab Antiochena Ecclesia missus, cum Barnaba proficiscitur obitque evangelizando Gentes circumquaque.

Herodes Agrippa, ulciscente Deo necem S. Jacobi et incarceralionem S. Petri, audiens accia» mationes populi, a Dei voces et non hominis, » cisque tacite applaudens, percussus ab angelo, consumptus a vermibus interiit, *Ador,* xn, 23.

Eodem S. Petrus Romæ scribit primam Epistolam ad fideles dispersos in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia ct Bithynia. *

Eodem S. Marcus Romæ scripsit Evangelio® et mox profectus est Alexandriani, ibique Evan-¡ gelium praedicavit et Alexandrinam Ecclesiam erexit rexitque quasi Episcopus mira sapientia et sanctitate.

Atreo Christi 40, Petri t, Pioli 11, Claodii Imp. 4.

Paulus ct Barnabas cum peragrassent Scleuciam, indeque Cyprum navigassent, ac venissent Salaminam universamque insulam perambulassent, Paphum denique venientes, Sergium Paulum Proconsulem ad Christum convertunt, excreando Elymam magum Evangelio resistentem, cujus occasione nomen Sauli in Paoli commutatum est. Inde perrexerunt Porgeri Pamphyliæ et Antiochiam Pisidte; sed a Judæis expolsi convertunt se ad Gentes abeuntque Iconium, *Ador.* mu, 4 et scq.

Anso Chrisii 47, Petri 3, Pauli IS, CJaadii Imp. 5.

Iconii Paulus predicando convertit multos Ju- mw .
dæos ct Gentiles, ac inter cos S. Theclam, quam miris elogiis Patres celebrant. Quocirca multo tempore, ail Lucas, ibidem commoratus est, donee concitato a Judæis tumultu, ab eis lapidatus confugit iu Lycaoniam, *Ador,* xiv, 1 et seq.

Anno Chriali 48. Petri 4, Pauli 13. Claudit Imp. 6.

Paulus pervenit Lystram, ubi claudum miraculo sanavit : quocirca a turbis acclamatus est Deus, puta Mercurius et Barnabas Jupiter, cumque eis sacrificare vellent, totis viribus restiterunt : mox a Judicis concitata seditione. lapidatus et pene occisus Paulus, perrexit Derben. Inde relegens ¡1er, revisit et confirmavit fideles in Lystra, Icoi nio, Antiochia Pisidiae, ac cvangcliznns transiit Pisidiam, Pamphiliam et Attaliam, *Ador,* xiv, 0 et seq.

Anno Christi 49, Petri 5, Pauli 11, Claudii Imp. 7.

Paulus post quinquennium in hac sua peregrinatione et apostolato positom, cum Barnaba rediit Antiochiam ibique biennium commoratur, *Ador,* xiv, vers. ult.

Aodo CLriiti 50, Petri 6, Paoli 15, Cliudti Imp. 8.

Paulus Antiochi® docet, Petrus Rom®, indegne per urbes ct provincias totius orbis quaquaversum mittit Episcopos ct Apostolos, qui Evangelium propagent, ac Ecclesias ubique fundent et regant.

Anno Cbrbti 51, Priri 7, Paoli 16, Claudii Imp. 9.

ir. Claudius Imperator Roma expellit Judaeos : quocirca S. Petrus, Dei consilio urbe excedens, redit in Jerusalem. Orta enim controversia Antiochi® de servanda a Christianis lege Mosis, Paulus et Barnabas missi sunt llierosolymam ad Apostolos, ut ejus decisionem peterent. Eodem ergo anno celebratum est primum Concilium Ilicrosolymæ, cui præsedit S. Petrus, interfuerunt S. Joannes, Jacobus, Paulus et Barnabas, in quo ventilata diu quæstione, tandem Petrus eam decidit primusque tulit sententiam, edicendo legalia Christianis non esse servanda : cujus sententiam confirmavit illico S. Jacobus cælcrique omnes. Sententiam hanc Antiochiam deferunt Paulus, Barnabas, Silas ct Judas.

xn. Paulus separatur a Barnaba : hic enim cum Joanne Marco pergit in Cyprum, Paulus vero cum Sila perambulat Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias. Pervenit autem in Derben ct Lystram, ubi circumcidens Timotheum, eum comitem suæ peregrinationis et prædîcationis assumpsit. Transeuntes autem, ait Lucas, *Ador,* xvi, 6, Phrygiam et Galati® regionem, vetiti sunt a Spiritu Sancio loqui verbum in Asia. Cum venissent autem in Mysiam, descenderunt Troadem, ubi Paulo visio ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans ct deprecaos cum, et dicens : a Transiens in Macedoniam, adjuva nos. » Quare a Troade navigavit in Samothraciam, inde Neapolim, inde Philippos, ubi Lydiam purpurariam convertit ct dæmonem Pythonem e puella ejecit ; quare ab horis puellæ quæstum facientibus ex oraculis Pythonis accusatus Paulus flagellatur et in carcerem conjicitur, ubi media nocte co cum Sila orante et laudante Deum, immisso a Deo terræ motu ostia carceris panduntur ct vincula omnium dissiliunt. Quo viso, custos carceris in Christum credidit, Paulique et Sil® plagas lavil. Magistratus audiens a Paulo cum esse civem Romanum, veniam precatur eumque liberum dimittit.

Àïf.iTii Egressi Paulus ct Silas Philippis, ait Lucas, Actor. X, 1, cum perambulasscnt Amphipolim et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi multos converterunt, et mulieres nobiles non paucas. Unde concitarunt seditionem Judæi, cl Paulo non invento Jasonem pertraxerunt ad tribunal, qui data satisfactione liber abiit. Paulus et Silas noctu a fralnbus dimissi sunt Beroeam, cujus incoi® avide susceperunt Evangelium; sed Judœis Paulum insectantibus, ipso a fratribus deductus est Athenas.

lloc anno tres simul soles apparuerunt, statimque simul in cumdem orbem coierunt, ait Eusebius in *Chron.*

Anno Christi 52, Petri 8, Pauli 17, Cliadii Imp. 10.

Paulus Athenis in Areopago prædicans convertit Dionysium Areopagitam ct insignem matronam Damarim, *Ad.* xvn, 16. Opinantur inulti tunc quoque fuisse conversum S. llierotheum, quem passim in suis libris celebrat et sequitur S. Dionysius, cumque vocat a divinum suum magistrum. «

Eodem anno Paulus Athenis profectus Corinthum, mullos ibi convertit, ac inter eos Crispum, principem Synagogæ. Quare oraculo Dei monitus diutius ibi evangelizavit. Ibidem, post adventum Sil® cl Timothei, scripsit priorem epistolam *ad Thessalonicenses, Ad.* xvm, 1 et seq.

Eodem anno, inquit Baronius, Agrippina, Germanici, fratris Claudii Imperatoris, filia, quam post interitum Messalin® Claudius in uxorem acceperat, August® titulo augetur, ejusque filius Domitius ab eodem Imperatore adoptatus in familiam Claudiam, Nero Claudius est appellatus. Hic est Nero, qui Claudio quasi patri adoplivo in imperium successit : quo cliam anno Agrippina, in oppidum Ubiorum, in quo illa, agente ibidem cum exercitu Germanico patre, genita erat, coloniam duci jussit, cui nomen hinc est inditum, ut ex ipsius nomine Colonia Agrippina sit dicta. Porro Agrippina fuit filia Germanici, qui fuit filius Drusi Germanici, fratris Tiberii Imperatoris ex Livia matre, uxore Augusti Imperatoris.

Anno Cbriiti 53, Petri 9, Pauli 18, Claudii Imp. It.

Corinthi secundum annum egit Paulus. Ibidem scripsit Epistolam secundam *ad Thessalonicenses.* Ibidem Judæi tumultuantes protraxerunt Paulum ad tribunal Gallionis, qui fuit frater Sencc® philosophi et præceptoris Neronis Imperatoris. Gallio cos repressit et abegit; unde Judæi furentes Sosthenem archisynagogum, quasi Paulo faventem, coram Gallione verberarunt; et nihil horum Gallioni cur® erat. Addit S. Chrysostomus ab iisdem verberatum ct Paulum. Paulus post tumultum multo adhuc tempore remansit Corinthi, tandem abiturus in Syriam, ex voto totundit caput in Cenchris, qui erat portus Corinthi, *Ador,* xvm, 41 cl scq. ***Ati»*** xvm.

Anno Cbriiti 54, Petri 10, Pauli 19, Claudii Imp. 19

Paulus navigans in Synam per mare Icarium, quod est pars maris /Egei, appulit Ephesum : ubi parum moratus, relicto Aquila et Priscilla, solvit Cæsarcam, inde llierosolymam, ubi Ecclesiam primigeniam et cæterarum matricem salutavit : mox reversus Antiochiam, perambulavit ex ordine Galalicam regionem clPhrygiam, confirmans omnes discipulos, *Ador,* xvm, 19.

Apollo, vir eloquens ct potens in Scripturis, Ephesi instructus ab Aquila et Priscilla, pergit Corinthum , ubi fideles confirmat valideque Judœos revincit, *Actor,* xvm, 24.

Eodem anno, inquit Eusebius in *Chronico,* qui fuit Olympiadis 207 annus 4, Philippus Apostolus apud Hierapolim, Asi® civitatem, dum Evangelium populo annuntiaret, cruci affixus lapidibus opprimitur. Occubuit ergo 20 anno a passione Christi sub Claudio, secundum Eusebium ejusque asseclas : licet Hippolytus, tract. *De* 72 *Discipulis,* asserat eum passum sub Domitiano Imperatore.

Addo Cbriiti 55, Petri 11, Pauli 20, Claudii Imp. 18.

Paulus, peragratis superioribus partibus Asi®, venit Ephesum, ibique per tres annos, puta per
Aer. xa. biennium ct tres menses, residet ctprædicat. *Act.* Nix, 1, et cap. XX, 31. Ephesi Paulus fuit objectus bestiis, I *Corinth,* xv, 32. Ibidem virtutes non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria ct semicinctia, ct recedebant ab eis languores, ct spiritus nequam egrediebantur, *Ad.* MX, 12.

Anco diritti 56, Petri 12, Pauli 21, Claudii Imp. 14.

Paulus secundum annum agit et prædicat Ephesi. Occasione Judæorum exorcistarum in quos insiliit dæmon, magna facta est Ephesiorum ad Christum et Paulum accessio.

Mulli credentes veniebant confitentes et annuntiantes actus suos.

Mulli qui curiosa fuerant sectati, contulerunt libros et combusserunt, *Ad.* xix, 13 et seq.

Eodem anno, dic 13 octobris, moritur Claudius Imperator annum agens ætalis Gi, Imperii 13 cum octo mensibus. Ita Suetonius in *Vita Claudii,* cap. XLv, ct Dio, lib. LX.Sic igitur defuncto, Agrippin® uxoris dolo veneno illi propinato, successit in imperium Nero, filius Agrippina*, annum agens ætalis 18, tenuilque annis 13, mensibus 7, excluso Britannico, puero germano Claudii Imperatoris, ex Messalina uxore filio, ideoque legitimo imperii hærcdc, quem proinde paulo post Nero veneno sustulit. Ita Josephus, lib. XX *Anti<¿.,*cap. v. Porro Nero ex Sabinis oriundus, lingua Sabina idem est quod foriis ac strenuus, inquit Suetonius in *Tiberio,* cap. i, ct Gellius, Id). XIII, cap. xxi : « Nerio, inquit, sive Nericnes verbum Sabinum est, quo significatur virtus ct fortitudo. Itaque ex Claudiis, quos ex Sabinis oriendos accepimus, qui erat egregia ac praestanti fortitudine, Nero appellatus est. Sabini autem id nomen a Græcis accepisse videntur, quia vincula et firmamenta membrorum dicunt: unde nos quoque ialine nervos appellamus. Servius Claudius vero, *Nerio* interpretatur quasi *Ncirio,* id est sine ira, placiuus, milis, tranquillus; » qualis inilio Imperii fuit Nero.

Addo Cbriiti 57, Petri 13, Pioli 22, Neronis 1.

Sublato jam per mortem Claudii edicto de Judiéis Roma abigendis, Paulus tertium annum Ephesi agens cogitat Romam ; sed prius Ecclesias Achai® ct Macedoni® visitare ac llierosolymam reverti decernit. Epheso ergo propediem abiturus, scribit priorem Epistolam *ad Corinthios.*

Opifices argentarii Dian®, concitante Demetrio, movent seditionem contra Paulum vociferantes: « Magna Diana Ephesiorum. * Sedat eam Alexander. Mox Paulus, vocatis discipulis, exhortatus eos valedixit, ac relicto ibidem Timotheo , quem et primum constituit Ephesi Episcopum, profectus est in Macedoniam, *Ador,* xix, 23 ; per Minorem ergo Asiam iter faciens, venit Troadem urbem, qu® adjacet Hellesponto, ubi quærens Titum, cum non invenisset, transmisso freto abiit in Macedoniam, II *Corinth,* ii, 12.

Ex Macedonia ad Timotheum, quem Ephesi reliquerat, hoc anno scripsit priorem Epistolam, qua eum instruit in munere pastorali.

Paulus, obitis et confirmatis Macedoni® Ecclesiis, per /Egœum mare Cycladas adnavigans pervenit Cretam, ibique reliquit et creavit Episcopum Titum, discipulum charissimum, epist. *ad Titum,* cap. i, 5.

Addo Chriili 58, Petri 14, Pauli 23, Neronii 3.

Hoc anno gesta sunt omnia qu® narrat Lucas 2<r.rx.
cap. XX *Actor.,* et deinceps usque ad cap. xxvin, vers. ult. Paulus enim peragrans Græciam, venit Nicopohm, ibique statuit hiemare:unde ex Creta eo vocat Titum scribens ad eum Epistolam *ad Titum,* cap. in, 12. Nicopoli quoque videtur scripsisse Paulus Epistolam secundam *ad Corinthios : mox* ipse videtur adiisse Corinthum ibique in portu Cenchrensi scripsisse Epistolam *ad Hornanos.* Inde perrexit Philippos in Macedoniam, mox Troadem, ubi a morte suscitavit Eulychum : inde Asson, Mitylenen, Chium, Samum, Miletum: quo convocans majores natu Ephesi, eis longa cohortatione ultimum valedicit, *Actor.* xx. Mileto navigat Coum, Rhodum, Palaram, Tyrum, Ptolemaidem, Cæsaream, ubi Agabus ei vincula Hierosolymitana praedicit ; ac tandem eodem anno sub Pentecosten, uti statuerat, pervenit Hierosolymam ; ubi suadente Jacobo, purificans se in templo, a Judiéis capilur et peno occiditur; sed eripit
eum Tribunus; a quo potestate loquendi facta,
populum alloquitur, *Actor,* xxi et xxn. Populus Aer. xxi
audiens a Paulo ipsum, relictis Judœis, missum <lluesse ad Gentes , occlamat poscitque eum ad mortem. Quare Tribunus eum flagellari imperat, sed Paulus dicens se civem Romanum, flagellis se eximii, *Ad.* xxn.Moxiu concilium adductus Paulus positusque inter Phansæos et Sadducæos, dicens se Pharisœuin et de resurrectione mortuorum judicari, dissidentibus inter se judicibus, judicium evadit. Tendunt ilii insidias Judæi, quas

Xet nu- nti' un.

per judicium sui nepotis Paulus evadit. Quare Tribunus cum vinctum mittit Cæsaream ad Felicem Presiden), *Aci.* xiiii; ibi eum accusat Tertullus orator, defendit se Paulus: ac rursum coram Felice disputans de justitia, castitate et judicio, eum percellit. Felici succedit Fortius Festus, Acf. xxiv. Cum Festus vellet Paulum Hierosolymis coram Judiéis judicare, Paulus Cmsarem appellans, Romam mittitur, cum prius causam suam egisset coram Agrippa rege, Aci. xxv et xxvi. faulus ergo cum Centurione navigat Sidonem, inde Cyprum, inde Lystriam, ac tandem naufragium patitur. Apparet ei Christus, omnesque in navi salvos evasuros pollicetur : omnes ergo salvi perveniunt Melitam, *Actor,* xxm.

Àet- xni:

Eodem anno paulo post Pauli adventum Hierosolymam, R. Virgo agens annum ælatis 72 ex Jerusalem terrestri abiit ad coelestem, cum triumpho ab angelis deducta in paradisum. Vide dicta *Actor.* XXI, 17.

Eodem anno, S.Lucam scripsisse Evangelium censet Baronius, sed anterius id a Luca scriptum esse, ostendam *Actor,* xvi, 10.

Anno Chriiti 59, Petri 15, Paoli 24, Neronii ».

UTn'

Paulus vinctus ex Melilo navigat Syracusas, inde Rhegium, inde Puteolos, inde pedestri itinere Romam ingreditur die 6 julii. llospitatus est in domo conducta, qu® postea conversa est in ecclesiam S. .Maria) in Via lata. Postero die, convocatis Judœis, sui suæque fidei rationem reddidit : ex quibus aliqui crediderunt, alii non crediderunt. Mansit Rom® cum eustodiento so milito biennium, suscipiens omnes liberequo prædicans Christum ; esto ob Neronis nictum, omnes sui eum deseruissent. Astitit enim illi Christus cumque confortavit, ut per eum prædicatio impleretur et audirent omnes gentes; quin ct eripuit eum de ore leonis, puta Neronis, II Timot/i. iv, 16 et 17. Rom® scripsit Paulus Epistolam *ad Philippenses,* per Epaphroditum eorum Episcopum ; item Epistolam *ad Ephesios,* quam misit per Tychieuin.

Anso Chriiti 60, Petri 16, Piali 15, Ntraoii 4.

Paulus agens secundum annum Rom® in vinculis, scripsit Epistolam *ad Colossenses* et Epistolam *ad Philemonem,* rogans cum ut Onesimum servum fugitivum in gratiam domumque recipiat. Fecit id Philemon , quin et Onesimum libertate donavit, qui virtutibus excrescens, post Timotheum creatus est Episcopus Ephesiorum. In hao Epistola, vers. 23, meminit Epaphra, concaptivi sui, Marci, Aristarchi, Dem® et Luc®, cosque quasi adjutores suos in Evangelii propagatione commendat. Eodem anno scripsit Paulus Epistolam ad *Uehrotos.*

***Sue* Chriiti 61, P«tri 17, Pioli 16, Itami. 5.**

Paulus biennio in vinculis exacto a Nerone dimusu», variai provincias evangelizando petagravit, ac nominatili) Hispaniae , ubi inter alios Xantippmn et Polyxenam ad Christum convertit.

Hoc anno Homœ S. Lucas finiens Acta Apostolorum (ubi ct imagines B. Virginis ao Christi Domini depinxit, quas hodie ibidem veneramur), reversus in Græciam, evangelizando obiit Dalmatiam, Galliam, Italiam, Macedoniam, Lybiain, etc., ao tandem, cœlebs ad annum ælalis 84, Patras urbem Achaiae adiens, ibidem Apostolatum suum nobili martyrio conclusit. Eodem anno Nero matrem suam Agrippinam oeeidit, justo Dei judicio, utpole qu® Claudium Imperatorem maritum suum veneno sustulerat, ut filius suus Nero ei in imperio succederet ; qu® ergo maritum occidit propter filium, a filio ipso occisa est. Justa enim et congrua numinis vindicta, filius matricida factus est matris su® niarilicidie carnifex, et necis vitrici sui ultor : a Hanc illi gratiam non pro nativitate solum referens, verum etiam quod ejus artibus nd imperium provectus fuisset, ait Josephus, lib. XX *Antiq.,* cap. v.

Anno Christi 62, Petri 18, Pauli 27, Neronis 6.

Festus Judœœ Prases, qui S. Paulum vinctum Romam miserat, obiit : cui successor a Nerone designatur Albinus. Ila Eusebius in *Chronico.*

Agrippa Rex pontificatu deposuit Joscphum, ciquo surrogavi! Ananum, Anani senioris filium: ita Josephus, lib. XX *Antiq.,* cap. vin.

Roma varii» prodigiis concussa fuit : nam ob ortum recentis comelæ et ob fulmen illapsum in mensam Neronis, quasi certior reddita esset de ejus morte, omnia studia convertit in Rubellium Plautum, quod ex Julia gente per matrem originem duceret, qui Neronis jussu solum vertero et in Asiam proficisci coactus est. Ha Corno-
Uu3Ticilus, lib. XIV.

Laodicea, urbs Asiro illustris, cujus meminit Apostolus, Episl. ad *Colossens.,* terne motu collapsa prosternitur; sed a civibus, nipote opulentissimis, brevi in integrum restituitur.

Uoc anno Christi 62, S. Andreas crucifixus est Patris Achaiæ, ait Onuphrius in *Chronico.*

Anno Christi 63, Petri 19, Pauli 28, Neronis 7.

Hoc anno, ait Eusebius in *Chron.,* S. Hieronymus, lib. *De Scrip. Eccles.,* in *Ja^oLo,* Baronius ct alii, S. Jacobus, frater Domini ct Hierosolymorum primus Episcopus, qui Canonicam scripsit epistolam , Christum constanter prædicans, a Judæis e pinna templi dejicitur, et fullonis vocio percussus, orans pro suis interfectoribus gloriosum obit martyrium, cum 29 annis sanctissimo illam rexisset Ecclesiam. Ejus necem mox ulciscente numine, cœpit Judæa variis casibus et prodigiis, ultimi excidii praenuntiis, exagitari. Quocirca Josephus, licet Judæus, quem citat Eusebius, lib. H, cap. XXII, et Orígenes, lib. I *Contra Celsum,* excidium Hierosolymæ et Judææ per Titum, ascribit neci hujus Jacçbi, qui ob insignem sane-

timoniam et inorum Christi similitudinem, cognominatu» est justus et frntcr Domini. S. Jacobo in Episcopatu Hierosolymitano successit Simeon, illius Cleophæ, Christi propinquus, qui usque ad annum œtatis 120 sancte Hierosolymitanam gubernavit Ecclesiam, atque sui) Trajano cruci affixus, supra vires et ælalem constanter martyrium pro Christo, sui causa crucifixo, subiit, cujus diem natalem celebrat Ecclesia die 18 februarii.

Eodem anno S. Barnabam in Cypro occisum, tradit L. Dexter et Onuphrius in *Chronico.*

Anno Cbritli 6«, Petri 20, Pauli 29, Neroni» 8.

S. Marcus Evangelista Alexandri® martyr occubuit, cum enim a S. Petro Boma, ubi Evangelium scripserat, Alexandriani Evangeli! causa amandatus esset, ibidem Ecclesiam constituit tanta doctrina? et vita continentia, ut omnes sectatores Christi ad sui exemplum cogeret. Essenos enim quasi primos Religiosos et viros Angelicos, quos mire celebrant Philo, Eusebius, S. Hieronymus et alii, instituit. Quocirca Gentiles quadam die Dominica, cum Missam celebraret, in eum irruentes, fune in collum injecto raptantes eum per saxa, carnes ejus dilacerarunt : unde peno spiritum redditurus in carcerem detrusus, apparente sibi Domino una cum angelis, ad futurum certamen instauratur. Mano autem facto, rursum e carcere eductus, ct per scabra loca raptatus, agens Deo gratias dicensque : a In manus tuas commendo spiritum meum,» impollutum eum Deo reddidit, sepullusqué est honorifice a discipulis suis. Ita Monologami Græcorum, Bedaet Ado in *Martyrol.,* die 25 aprilis.

Eodem anno Noro Octavium uxorem et sororem (nipote filiam Claudii Imperatoris, qui duxerat Agrippinam, matrem Neronis, ideoque cum in filium adoptarat) calumniis circumventam in insulam relegatam. mori tandem balnei vapore compulit. Ita Tacitus, lib. XV.

Eodem anno Simon et Judas Apostoli occisi sunt in Perside, nil Onuphrius in *Chronico,* sed id negat Baronius et alii : de qua re dicam proœmio in Episl. S. *Juilœ*.

Anno Christi 05, Petri 21, Pauli 30, Neroni» 0.

Hoc anno, qui fuit quarius ante bellum Judaicum, ct octavus ante Hicrosolym® obsidionem, Jésus quidam (suo nomme et vaticinio Jesum Christum, ob cujus necem exscindenda erat Judina, rppwsonlaus), Annui filius, plebeius et rusticus, a Deo instinctus clades urbi imminentes prædixit. Repente enim clamare coepit: «Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox a quatuor ventis, vox in Hierosolymam et templum : vox in omnem hunc populum, n Quocirca a Magistratu acriter flagellatus, non veniam precatus est, nec illacryinavit, sed quotidie valut orationem quamdam meditan» : a V®, vœ Hierosolymis, » vociferabatur , idque per annos septem et quinque menses continuos, donec supra murum consistens, « V®, væ civitati, templo, populo, ac mihi, > maxima voce clamitans, lapide, tormento Romanorum misso, ictus interiit. Ita Josephus, lib. VH *Belli,* cap. XII.

Hoc anno Persius Volaterranus, satyricus poeta, moritur. Ita Eusebius in *Chron.*

Anno diritti 66, P»tri 22 Pioli 31, Ncrooi» 10.

Roma horribili incendio conflagravit, cujus causati) Nero per calumniam conjecit in Christianos , coque nomine illos ravissimis iisdemque diversis mortis generibus enecavit, a ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur, » ait Tacitus, lib. XV. Fuerunt h® Martyrum primitiae, eorum catalogo in *Martyrol. Romano* ascripta die 24 junii.

Hoc anno occisum S. Matthiam Apostolum tradit L. DexterctOnuphrius in *Chron.* Addit Dexter: «Helena, Adabienorum regina, Christiana floret Hierosolymis, prædicatione Apostolorum conversa. »

Anno Cbriiti 67, Petri 23, Piali 33, Neroni» It.

Nero pi roam in Christianos persecutionem publico edicu instituit eamque usque ad finem Imperii et v\^ prorogai it. Quocirca in ea jam ante inchoata, permulti e Christianis illustre obiere martyrium, qui sparsim in *Martyrol. Rom.* recensentur, uti S. Barnaba», S. Andreas, S. Jacobus, frater Domini, cæterique Apostoli, licet diversis annis et locis. Item complures ex ipsius Neronis familia, quorum meminit Paulus, *Philipp.* IV, 22, inter quos eminuit Torpes et Evelliu», qui *Martyrologio Rom.* ascripti sunt die II et 17 maii. Insuper S. Processus et M irtimanus, custodes carceri»; Herodion, Olympias ac religiosissimo) fomiti® Basilissa et Anastasia, Apostolorum disciputa, qu® martyribus associata leguntur in *Martyr.,* dio 15 aprilis, quos suis opibus alebant et sepeliebant. S. Lucina et Perpetua baptixata a S. Petro, de quibus in *Martyr.,* die 30 junii. Rom® Nero plure» Senatores et primarios, eo quod in necem suam conjurassent, Interfecit, ac inter eos Senecam praeceptorem suum, et Lucanum Poetam, Seneo® nepotem, atque Plautum Lateranum Consulem designatam, qui palatium habebat in Cœlio monte, quod postea a Constantino Imperatore in templum Salvatoris conversum, ob eo denominatum est Basilica Lateranensis, uti testatur S. Hieronymus, epist. 30 *cui Oceiuium*. Secuta est mors Poppæ® Sabm® Augusta, quam, licet amalissimuin, Nero ira percitus, ictu calcis percussum occidit. Ha Tacitus, Dio et alii.

Anso Christi 68, Petri 24, Pauli 33, Neronis Ii.

S. Petrus et Paulus Romam redierunt, et co^ tabentem pene Ecclesiam ob Neronis persecutionem instaurarunt.

S. Petrus secundam scripsit Epistolam, in qua significat ex revelatione sibi constare, velocem fore depositionem tabernaculi sui.

Paulo post Judas scripsit suam Epistolam Canonicam. Nam in illa alludit in multis ad secundam Petri Epistolam.

Simon Magus suis magicis artibus Romanos, et prassertim Neronem dementans, ab iis divinos honores est consecuius. Certant contra eum S. Petrus et Paulus , eumque tandem volare conantem ex alto precipitant. Nam cum Simon a dffimonibus in aera raperetur, precibus S. Petri prostratus , fracta coxendice et cruribus, paulo post infelicem animam exhalavit. Quocirca Nero indignans suas maghe delicias sibi ablatas, S. Petrum et Paulum carceri mancipat Mamertino, praesertim quia Paulus quoque pellicem a Nerone abstraxerat et ad Christum traduxerat. E carcere Paulus scribit Epistolam secundam *ad Timotheum,* vocans eum ad se, ut instantis suæ mortis et martyrii sit spectator.

Eodem anno Apollonius Thyanæus, Simoni Mago succedens, Romam venit, contra quem Apostoli et Christiani pari modo certarunt.

Eodem prodigia excidium Hierosolymæ portendentia apparuerunt, nimirum die octava aprili», hora nona nocturna, circa aram et templum tantum lumen effulsit per mediam horam, ut clarissimus dies putaretur. Bos cum ad hostiam duceretur, agnum in medio templi peperit. Orientalis templi porta tenca et gravissima clausa, sponte aperta est hora noctis sexta. Die 21 maii, in aere visi sunt currus ferrei, et armatas acies urbi circumfuste. In Pentecoste audita est vox in templo : «Migremus hinc.» Ita Josephus, lib. VII *Belli,* cap. xu.

Eodem anno, mense maio, Neroni et Romanis rebellare coeperunt Judæi ortumque est bellum Judaicum, ob Cestii Flori, procuratoris Judææ, avaritiam et tyrannidem. Ita Josephus, lib. II *Belli,* cap. mi. Christiani ergo juxta Christi monitum Hierosolyma excedentes, in urbem Pellam se contulere.

Amo Chriiti 69, Petri 25, Pauli 34, Neronis 13.

Hoc anno ab incarnatione Christi 69, ab ejus passione et morte 36, S. Petrus et Paulus die 29 Julii e carcere Mamertino (ubi Processum et Martinianum custodes suos, cum aliis 47 ad Christum converterant et miraculosa aqua e carcere subito scaturiente baptizaran!) educti gloriosum obiere martyrium. S. Petrus in Vaticano crucifixus est, capite deorsum vergente ; id enim ipse petierat, no Christo crucifixo videretur assimilar! et æquari. Paulus vero ad aquas Salvias capite truncatus, o cervice recisa pro sanguine lac manavit ; caput vero terno saltu 1res fontes elicuit, qui eliamnum visuntur multisque sunt saluti.

S. Linus in pontificatu S. Petro succedit, sedetque anno* undecim.

Vespasianus cum exercitu missus a Nerone contra Judæos, gravissimis cladibus eos affecit, quas recenset Josephus, lib. Ill *Belli,* cap. iv.

Jerusalem civibus mutuo inter se digladiantibus, ac præsertim Zelotis in cives grassantibus, maximis stragibus afficitur, quas recenset Josephus, lib. V *Belli,* cap. ¡.

Addo Christi 70, Lìdi 1, Neronii 14,

Nero anno necdum elapso a nece Apostolorum, in sanguinis Apostolici ultionem , a Senatu damnatus, eo quod eumdem universum interficere deslinassct, fugiens ex urbe in speluncam, pavidus sibi manus intulit, quem ægre morientem unus ex libertis, Epaphroditus , confecit die 10 junii (eadem die, qua ante decem annos Octaviam uxorem interfecerat), agens suæ ætalis annum 32, imperii 14, atque in eo omnis Augusti familia et stirps regia cxlincla est. Ita Suetonius, in *Nerone,* cap. xl iii et seq.

Neroni successit Servius Sulpitius Galba, a militibus, quibus præerat, acclamatus Imperator, tenuitque per menses septem.

Floret Plutarchus philosophus et M. Fabius Quintilianus orator. Ita Eusebius in *Cfaron.*

Josephus Judæus historicus, dux belli Judæorum, cum a Romanis interficiendus esset, Vespasiano praenuntiat mortem Neronis, eumque in imperium illi successurum, cujus rei causa vitam dono accipit. Ita Eusebius in *Chron.*

Addo Christi 71, Liui 2, Othonis 1.

Galba Imperator occiditur a militibus ab cisque eidem surrogatur Marcus Silvius Otho, qui cum imperasset menses tres, rebellante Vitellio, mortem sibi conscivit; imperium ergo capessit Vitellius tenelque per menses octo.

Vespasianus interea multas Judœæ urbes sibi ac Romanis subigit. Unde multi opinati sunt ipsum esse Messiam, ulpote cui regnum Juda a Prophetis promissum erat. Quocirca opera et prœstigiis Apollonii Thyanæi visus est cæcum illuminare et œgro manum restituere. Ita ex Tacito, lib. I, cap. iv, et Suetonio in *Vespasiano,* cap. vu» Baronius, qui hœc mendacia ab adulatoribus confida esse convincit.

Eodem anno Evodio ex humanis sublato, eidem in cathedra Antiochena succedit S. Ignatius, qui post annos fere 40 sub Trajano, anno Christi 110, Romæ Iconibus objectus, glorioso martyrio est coronatus, cum primus ipse Antiochiæ chorum psalmodiæ, quo alternis canerent, instituisset , eo quod angelos SS. Trinitatem eo ritu laudantes vidisset et audissct.

Addo Christi 72, Lioi 3, Vespasiani 1,

Vespasianus a militibus suis creatus Imperator, Romam navigans, ibidem Capitolium bello civili concrematum restituit, ac Titum filium ad conficiendum bellum Judaicum destinat. Titus ergo

Hierosolymam obsidet in Paschato, cum undequaquo eo Judæi ad festum confluxissent, ut omnes ab eo concluderentur ct mactarentur vel caperentur : sicut ipsi eodem festo ante annos 38, ibidem Christum crucifixerant. In ultionem ergo sanguinis Christi, utriusque Jacobi Apostoli, et S. Stephani, ac vinculorum SS. Petri ct Pauli, atque persecutionis et expilationis Christianorum, Jerusalem Romanis capta ct cum templo incensa funditus eversa est, uti ei prædixerat Christus, *Luca** XIX, 43. E Judæis toto bello occisa sunt undecies centena millia, capta 97 , ait Josephus, Ac/.iui. lib. *NHBellij* cap. 17.

Anno Christi 73, Lini 4, Vespasiani 2.

Titus de Judœa subacta Romæ triumphavit. Extat ctiamnum Romæ arcus ejus triumphalis, in quo candelabrum templi, quod in triumphum duxit, expictum cernitur. Judæis in Ægypto tumultuantibus, mandat Vespasianus demoliri eorum templum, Heliopoli ante 333 annos ædificatum ab Onia pontifice, indeque vocatum Onion. Per hæc tempora S. Bartholomæus, qui ct Nathanael, Apostolus apud Persas Christum prædicans, excoriatus capite plectitur , ait Onuphrius in *Chron.*

Anno Clirûti 74, Uni 5, Vespasiani 3.

Ebion et Cerinthus, hœresiarcbœ negantes Christi divinitatem, suas hæreses spargunt. Confutat eos S. Joannes Apostolus , tam factis quam verbis ; idcoque nec balneum eorum ingredi sustinuit, dicens: «Fratres, egrediamur hinc, ne cadat balneum et pereamus cum Ebione, qui intus est in balneo, propter ipsius impietatem. » Ita Epiphanius, *hccresi* 30; licet Irenæus, lib. Ill, cap. iv ; Eusebius, lib. Ill, xxn , et Theodoretus, lib. Il *llœret. 1'abul.,* id non Ebioni, sed Cerintho ascribant.

Eodem anno S. Martialis, Episcopus Lemovicensis et Galliarum Apostolus, eo amandatus Roma a S. Petro, cum Lemoviccnscs, Tolosanos, Burdigalenses, Cadurcenses, Aquitanos aliosquc ad Christum convertisset, diem clausit extremum abiitque in coelum. Innocentius Pontifex, Extravag. *de Sacra Unctione,* in fine, scribit S. Martialem buculo sibi a S. Petro Romæ dato, mortuum ad vitam revocasse.

Anoo Christi 75, Lini 6, Vespasiani 4.

S. Apollinaris a S. Petro Ravennam missus, cum 29 annos illi sedi præfuissct, ct continuum pene martyrium perpessus esset, varie tortus martyr in cœlum evolavit. Successit ei in episcopatu Aderitila , et post eum Eleucadius , olim Platonicus philosophus.

Philosophi orbem circumeunt, ut instar Christi discipulos post se trahant. Tales fuere Apollonius Thyanæus, Euphrates, Demetrius, Musonius, Damis Pythagoreus, Epictetus Stoicus, Lucionus Epicurous, Diogenes junior, qui ob maledicentiam a Vespasiano capite mulctatus est. Verum hos omnes obtrivit et sepelivit S. Joannes Apostolus, Ecclesia? columna et Patriarcha, cum suis sociis et asseclis, et Dionysio Areopagita, Ignatio, Herma, Polycarpo , Clemente , etc., quibus proinde Deus vitam longaevam concessit ct in multos annos prorogavit.

Eodem anno occisum esse S. Thomam apud Indos asserit Onuphrius in *Chron.*

Annii Christi 76, 77, 76, 79, S0; L«oi 7, 8, 9, 10, H; Vespasiam 5, 6, 7, S, 9.

Anno Christi 77 , templum Pacis augustissime aedificatum, dedicatum est, in eoque ornamenta e loto orbe quæsila, sed præsertim c templo Hierosolymitano sublata, sunt reposita. Ita Josephus, lib. I *Belli,* xxiv. Titulus templi erat : « Paci ætcrnæ. »

Anno Christi 80, Linus pontifex, cum sedisset annos 11 , jussu Saturnini consularis martyrio coronatur die 23 septembris. Succedit ei Cletus.

Aooo Christi 81, Cleti 1, Vespai»ani 10, Titi 1.

Vespasianus agens annum ætatis 69, Imperii decimum, moritur ; succedit ei filius Titus, orbis deliciæ, qui urbis luxum et luxuriam castigavit. Unde de eo Martialis, lib. VI, *epigr.* ix :

Plusque tibi debet Horna, pudica quod est.

Adeo vero beneficus fuit, ut, cum semel super comam recordaretur se eo die nemini beneficium contulisse, exclamarit : «Amici, diem perdidi; » iis qui in necem suam conjurarunt, pepercerit, dicens ; « Periturum se potius, quam perditurum, » ct : « Principes fato dari. » Ita Suetonius in Tifo, cap. xi ; Dio, cap. vin et ix.

Anno Christi 82 ct 83, Cleti 2 et 3, Tiü 2 et 8.

Urbs Roma, immisso divinitus incendio, tribus diebus totidemque noctibus conflagravit. Ita Dio in *Tito.* Titus Amphitheatrum Romæ (edificai, et in dedicatione ejus quinque millia ferarum occidit. Ila Eusebius in *Chron.* Hoc solum cum Pantheo, ex veteris Romæ magnificentia reliquum, in urbe etiamnum spectamus.

Anno Christi 83, Titus Imperator veneno a fratre Domitiano (ut fama fuit) sublatus est annum agens ætatis 41, imperii tertium. Succedit ei Domitianus, natura sævus, ingenio ferox et vafer. Ita Suetonius, Dio et alii in *Tito* et *Domi** *tiano.*

Anni» Christi 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91; deli 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, Ii ; Domitiam i, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Josephus Judæus historicus, Romæ in honore est apud Domitianum, uti fuerat apud Titum ct Vespasianum.

Anno Christi 84, Titus a Senatu inter deos refertur. Ita Eusebius in *Chron.*

Domitianus philosophos urbe exegit, ac inter alios Musonium , Dionem Chrysostomum, Epicicli!m Stoicum et Peregrinum | nonnullos vero accidit, ut Rusticum Arulenum et Maternum Sophistam. Ita Eusebius in CAron., et Dio in Dominano.

Domitianus delubrum Jovis Capitolini concrematum, ingenti sumptu restauravit. Ita Suetonius et Dio in *Domitiano.*

Anno Christi 87, Anianus, cum post S. Marcum 22 annos præfuisset Ecclesia* Alexandrin», e terris in coelum abiit. Ita Eusebius, lib. Ill, cap. Xu.

Anno Christi 88, Domitianus sanxit ut deinceps anni numerarentur per agones Capitolinos ; sicque ab hoc anno primus agonalis captus est numerari. Agonalis instar Olympiadis quatuor continebat annos. Ita Censorinus, Do die *natali,* cap. XIV.

Anno Christi 89, Domitianus jussit octobrem mensem Domitianum vocari ; se vero Deum et Dominum appellari. Unde illud : « Edictum Domini Deique nostri, d Ita Suetonius in *Domitiano,* cap, xm. Idem quotidie secretam quietem captabat, in qua nihil aliud curabat, nisi muscas præaeuto stylo configere, ita Eusebius in L'Aron.

Apollonius Tyanopus Rom® a Domitiano incarceralus,per magiam invisibilis factus evanuit, et Puteolis improvisus apparuit, indeque Ephesum concessit, ubi cum 8. Joanne certavit.

Anno Cbriiti 01, ClrG 12, Doraitiioi 0.

S. Joannes Apostolus Epheso Romam, ad Domitianum Imperatorem reus impietatis, a Proconsule Asi® vinctus mittitur : ubi ante porfam Latinam In ferventis olei dolium missus, integer et illæsus exivit, testo Tertulliano, Ub. De Prescript., cap. xxvi. Quare a Domitiano relegatur in insulam Pathmos, Apoca/ , i, 9. Exstat Rom® martyrii S. Joannis locus ecclesia illustratus, ac dies in bibulas Ecclesiasticas relatus est G mali.

Domitianus, alt Strabili*, lib. VI, cap. till, alteram post Neronem In Christianos movet persecutionem. Erat enim crudelis admodum : unde a Gentilibus vocatus est alter Nero. Audi Juvenalem, *sat.* 4 :

> Cum jam temiimmum laceraret Flavius orbem
> Ultimus, et caho leniret Horna Neroni :

Sub Domitiano ergo, sequentibus ejus annis, multi passi sunt Martyres, tuter quos illustriores fuere S. Eutropius, Episcopus Santoncnsis, in Gallias a S. Clemente missus, ascriptus *Jlartyrol.* die 30 aprilis; Lucianas, Episcopus Bellovacensis, die 8 januarii, ac Maximianus et Julianus presbyteri ; Camoti vero Ceraunus, 28 maii; item Nlcasius, Episcopus Rothomagensis ; Quirinus Presbyter, Scabiculus Diaconus, Patientia virgo, item S. Romulus; Fcsulanus in Tuscia Episcopus, illuca S.Petro im^us; Ptolemaeus, Episcopus Tuscam®; Eugenias , Toletanus Episcopus ; Mancius, civis Romanus Eboræ, ct alii.

Anno Cbriiti 93, Clementis 1 , Domitiani 10.

Cletus Pontifex, cum sedisset annis 12, martyrio coronatur. Succedit ci S. Clemens.

S. Joannes in Pathmos omnes insulæ accolas ad Christi fidem et pietatem instituit, aitOEcumcnius, prooemio *in Apocal.*

Sub hoc tempus Antipas martyrium subiit Pergami in Asia, de quo dixi *Apocal.* n, 13.

Anno Christi 9á, Clementis 2, Domitiani 11.

Acilius Glabrio superiori anno consul Romæ cum aliis martyrio allicitur. Ita Dio in *Domit.*

Anno Christi 95, Clementis 3, Domitiani 12.

S. Clemens scripsit Epistolam *ad Corinthios* do pace ct concordia, quam colebrat Eusebius, lib. III, cap. xii. Piltres alias scripsit atque Constitutiones Apostólicas.

Anno Christi 96, Clementis 4, Domitiani 13.

Hoc anno Josephus historicus, ut ipse testatur in finelib. XX, Romæ (init commentarium *De Antiquitatibus Judaicis* in vigiliti libros distributum, in quo videns Jerusalem cum templo ct judaismo eversam, videns pariter Vespasianum defecisse, cui vaticinatus tribuerat, quod Christo a Prophetis pronuntiatum erat, imperium ; jatnque tempus Messi® præteriisse, ipse, licet Judæus, convictus tamen rei evidentia, luculentum Jcsu nostro crucifixo perhibuit testimonium, quod ipse sit Messias, sive Christus. Sic enim de eo scribit, lib. XVIII *Aatiq.,* cap. ir : ‹t Eodein tempore fuit Jesus, vir sapiens, si tamen virum eum fas est dicere. Erat enim mirabilium operum patrator et doctor eorum qui libenter vera suscipiunt, plurimosque tam de Judæis, quam de Gracis sectatores habuit. Christus hic erat : quem accusatum a nostra gentis principibus, Pilatus cum addixisset cruci, nihilominus non destiterunt eum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim tertia die vivus, ita ut divinitus de eo vates hoc et alia mulla miranda prodixerant, ct usque hodie Christianorum genusab hoc denominatum non deficit, n Hunc locum ex Josephi translatione llebraa, ab ipsis facta, sustulerunt Judæi, sed Josephus scripsit Grace : exemplaria autem Graea ct Latina ita habent, ut retuli. Ita Romæ cuidam Rabbino id objicienti, ropoiuli.

Addo Christi 97, Clementis 5, Domitiani 14.

Hoc anno S. Joannes u Domitiano relegatus in Pathmos, ibi per exilium pro Christo, meruit ab co accipere Apocalypsin, sive revelationem eorum qu» futura crani m Ecclesia et orbe, præserlim in fine mundi, ut iis fideles a fide metu persecutionum, vel blandiloquentia Ebionis, Cerinthi aliorumque hæreticvruin aberrantes, aut vacil-

tantes, in eadem confirmaret roboraretquo eos corumque posteros, nd instantes reliquas octo generales Ecclesia» persecutiones, a totidem Iimperatoribus concitandas, constanti animo sustinendus. Ipse enim ex omnibus Apostolis solns superstes et grandævus, quasi fidelium omnium pateret patriarcha, molem Ecclesiæ,voluti Christi familiæ sibi ab co commissœ, sua auctoritate, sapientia et sanctitate quasi Atlas sustentabat. Ita Irenæus, lib. V, in fine, Baronins ct alii.

S. Dionysius Areopagita scripsit Epistolam, quæ numero est decima, ad S. Joannem in Pathmos, significans sibi a Deo revelatum esse quod brevi al) exilio liberandus foret, Iunique seso invicem essent visuri cl fruitori. Ita factum mox post mortem Domitiani, quæ anno sequenti contigit.

Domitianus cos qui do genere erant David, interfici præcepit, ut nullus Judæorum regno reliquus foret, itaque Messi® exspectationem eis eriperet. Ila Eusebius in *Chron.,* ct alii.

Anno Chruli 93, Clementi! 6, Domitiani 15.

Flavius Clemens,Consul Romanus,cognatus Domitiani (cujus sororem Flaviam Domitillam habebat uxorem) et S. Clementis Pontificis, a Domitiano, eo quod religionem Christianam coleret, occiditur, cum antea ejus filios successores Imperii destinasse!, alterumque Vespasianum, alterum Domitianum appellasse!. Ita Suetonius in *Domitiano,* cap. xv. Eadem de causa sæviit in Clementis uxorem ct neptem, utramque scilicet Flaviam Domitillam, aliosque ejus domesticos Christianos. Hoc ergo anno Flaviam Domitillam juniorem, Flavii Clementis Consulis ex sorore Plautilln neptem, in insulam Pontiam relegavit : ita Eusebius, lib. Ill, cap. xiv. Hæc est illa Dominila celebris virgo et martyr, cujus mater Plantilla a 8. Petro instanto martyrio conversa ct baplizata, filiam hanc Domitillam tradidit Christianis virtutibus imbuendam S. Clementi, qui eamdem, cum virginitatem suam Deo incitantibus eam S. Nereo et Achilleo eunuchis vovisset, sacro velamine consecravit. Quare Aurelianum sponsum respuens, in Pontiam relegatur, quo eam secuti sunt Nereus et Achilleus : qui inde abstracti et Tarracinam missi, ibi post varia tormenta capile mutatati sunt. Flavia vero post longum exilium, tandem sub Trajano gloriosum obiit martyrium. Ha habent Acta SS. Nerei ct Achillei.

Hoc anno Domitianus ob crudelitates, prudertim in Christianos excitatas, a conjuratis, ac nominalim a Stephano, S. Flavi» Domitilbe procuratore, confossus occubuit, annum ætatis agens 45, imperii 15; quare slatnæ ejus omnes arcusquo illico eversi fuere, nomen etiam c saxis eradi jussum. Ita Dio in *Domitiano,* et Suetonius, cap. xvii. Vidit hanc Domitiani necem Apollonius Tyanœus Ephesi existons, per magiam, revelante dæinone. Nam concionans ad populum, torvis oculis in terram aspiciens, dixit : « Percute tyrannum; » ac postea tabellarii Roma venientes nuntiarunt eodem tempore occisum esse Domitianum. Ita Philostratus, lib. Vili *Vita Apollonii.*

Domitiano successit Nerva Cocceius tam senatus consensu, quam militum, imperavitque annum unum , quem mire laudant Historici, qui omnes exutas in patriam reduxit vetuilque quempiam religionis causa accusari. Ita Dio in .Verva. Quare S. Joannes Apostolus tunc cx Pathmos, ubi exulabat, Ephesum est reversus, atque Asi® Ecclesias gubernavit. Ita Eusebias, lib. Ill, cap. xv, qui et cap. xvii , recenset mirum charitalis S. Joannis exemplum in juvene, olim discipulo suo, a latrociniis revocando, cum diceret Episcopo, cui eum commendarat : « Age, Episcope, depositum nobis redde, quod ego ct Christus Ecclesia teste, quam gubernas, tibi commisimus. Adolescentem repeto, animam fratris, »

Tunc quoque S. Joannes certans cum Apollonio Tyanæo thaumaturgo, mortuum suscitavit aliaque complura miracula in fidei et fidelium confirmationem patravit. Ita Eusebius, lib. V^cap. xvn: Sozomcnus, lib. VII, cap. xxvi; Baroniui et alii. Quin et L. Dexter in *Chronico,* anno Christi 100 : «Stacteus, inquit, Zotici, vel Gelulici filius; quiZoticus Ephesi negotiorum causa morabatur: mortuus Stacteus a Joanne ad vitam revocatur. Convertitur Zoticus et Symphorosa cum filiis ad fidem, qui reversi ad Italiam passi sunt. » ilæc ille de cujus fide dicam in fine Chronotaxis.

Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus , adit S. Joannem ex Pathmos reducem, ejusque, ut videtur, consilio Romam ad Clementem Pontificem se contulit, a quo cum Rustico et Eleutherio in Gallias missus est, ut Martiali, Eutropio, Luciano aliisque a S. Petro eo missis, et jam vita inarlyrioque perfunctis in Evangelii prædicatione succederet : qui multis conversis, tandem sub Adriano Imperatore Apostolatum illustri martyrio decoravit. Porro Dionysio in Atheniensi Episcopatu successit Publius, Publio Quadratus. Ita Eusebius, lib. IV, cap. xxii; et S. Hieronymus, lib. *De Script. Eccl.,* in *(juadrato*

Anno Chniti 99, Ckmentii 7, Nerr»

S. Joannes, post reditum ex Pathmos, coactu» ab Asia) Episcopis et mullarum Ecclesiarum legationibus, post indictum publicum jejunium et supplicationes, scripsit Evangelium, et quasi filius tonitrui illud proœmium e codo veniens eructavil : a In principio erat Verbum, et Verbum eral apud Deum, et Deus erat Verbum, » ait S. Hieronymus, Pnefal. *in Evangel. S. Matthai.* Addit Netaphrastes, quem sequitur Baronins, S. Joannem scripturum Evangelium, quasi alterum Mosem, legem novam cœlitus accepturum, ascendisse in verticem montis, et elevatis manibus mentem a sensibus abstraxisse : u Tuncque horrenda tonitrua, inquit, terrores et fulgura, his

similia, qu® antea Mosi legem recipienti contigerant, facta sunt. Ad extremum tonitrua in vocem exprimuntur, atque resonant, In principio erat Verbum. » Porro Græce scripsit Evangelium contra Ebionem et Cerinthum, tunc grassantes, qui docebant Christum esse merum hominem, et ante Mariam non fuisse. Quocirca totus est in divinilate Christi astruenda, atque gesta Christi ante Idcarcerationcm Joannis Baptistæ, a cæteris Evangelista praetermissa, supplet ct persequitur. Ita S. Hieronymus, lib. *DeScript. Ecd.,* in *Joan.,* cap. ix.

Scripsit pariler S. Joannes tres Epistolas canonicas, e quibus duas priores contra Basilidem et alios Christi carnem negantes, docentesque non veram, sed phantasticam fuisse Christi incarnationem, passionem, mortem, etc., exaravit. Unde hæresin hanc elidens ita orditur : « Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostree contrectaverunt de Verbo vita : et vita manifestata est, et vidimus, et testamur. » Quocirca S. Hiero* nymjjs, epist. 85 *ad Evagrium :* « Clangit, inquit, tuba filius tonitrui, quem Jesus amavit plurimum, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit : Presbyter electa Dominio et filiis ejus, quos diligo in veritate. » Porro sicut doctrinarum, sic et ignis ac flammarum fluenta e Christi pectore potavit : unde lotus spirat amoris charistatisque ignes et incendia.

Eodem anno Apollonius Tyanaeus magus, occultam appetens mortem (quo immortalis crederetur in coelum esse translatus), incerto exitu diem clausit extremum. Ita Philostratus, lib. VIII.

Nerva videns se senio fatiscentem, ut consuleret imperio, præterilis sibi sanguine junctis, M. Ulpium Trajanum Hispanum adoptavit in filium ac Cæsarem nominavit. Ita Dio et Plinius in *Pancgyr. Trajani.*

Anco Cbriili 100, Ckmentii 8, Nena 2, Trajani 1.

Nerva agens annum ætatis 05, ait Dio, senio ct morbis consumptus, magno omnium luctu diem obiit die 27 januarii. Successit ei Trajanus agens Agrippinæ, quem anno praecedente in filium sibi Nerva adoptarai. Decreto senalus Nerva inter deos refertur. Ita Eusebius in *Chron.*

Anno hoc sæculari mire crevit et floruit Christi Ecclesia : deorum fana, delubra, oracula, ar® velut fulmine icta collabebantur.

Plinius Secundus, præfeclus Bithyni®, scripsit ad Trajanum, quid de Christianis fieri vellet ? nihil aliud se de sacris eorum competisse, quam quod antelucanis cœtibus hymnos Christo caneitnt. Rescripsit Trajanus, « Eos inquirendos non esse, oblatos vero puniri oportere, cœtusque et sodalitates, quas hæterias vocant, prohiberi. » Ita Plinius, lib. X, *epist.* 97.

Trajanus Clementem Pontificem in Tauricam Chersonesum jussit deportari : ubi Christianos ad marmora secanda damnatos mire consolatus est, præserlim cum suis precibus fontem, ad levan* dim aquarum penuriam, indicante locum agno elicuit : quo miraculo mire ibidem propagala est Christi fides ct religio.

Flavia Domitilla una cum Euphrosyna et Theodora, cum a Christiana religione divelli nidiate* nus possent, incenso cubiculo martyrium consummarunt. Persecutio in Christianos efferbuit. Erat enim Trajanus magnus deorum cultor, vinolentus et masculorum concubitor ; atque inter alios Adrianas, consobrini filius, qui in imperio ei successit, ejus pædcrasliæ inservivit.

Anno Cbriili 10!, Clemcnlis 9, Trijaoi 2.

S. Joannes Apostolus et Evangelista, Apostolorum ultimus eorumquo quasi Mathusalem, Ephesi moritur annum agens 97, et juxta urbem sepultus est, cum prius omnes fideles ad charitatem fraternam crebro et impense esset exhortatus, adcoque dum præ senio non posset in plura vocem verba contexere, illud tantum per singulas solebat proferre collectas : «Filioli, alterutrum diligite; » cumque discipuli tœdio affecti quod semper idem audirent, rogarent, Cur semper eadem loqueretur? dignam respondit Joanne sententiam : « Quia præceplum Domini est, ct, si solum fiat, sufficit, » uti refert S. Hieronymus in epist. *ad Galat.,* lib. III, cap. vi. Plura vide apud Baroniam.

S. Joanni in Episcopatu Ephesino successit Onesimus, Pauli discipulus, vir eximi® charitatis. S. Joannis auditores insignes fuerunt, Papias, Episcopus Ilieropolitanus; Ignatius Antiochenus et Polycarpus Sinyrnæus. Paulo post S. Joanncm, nimirum anno sequenti, qui fuit Christi 102, S. Clemens, S. Joanni licissimus, jussu Trajani anchora ad collum appensa projectus in mare, martyrii lauream obtinuit. Orante vero populo, retrocessit mare ad tria fere milliaria, quo ingressi Christiani, invenerunt in figuram templi marmorei habitaculum a Deo paratum, ct illie silum corpus S. Clementis cum anchora. Singulis deinde annis simili modo, in dic transitus illius retrocessit mare. Contigitque semel incuria parentum puerum quemdam illic relinqui, qui anno vertente vivus rcperlus est, ita habent Vita et Acta S. Clementis.

Nota : Ante annos fere 1200, ævo S. Hieronymi ct Augustini, FI. Lucius Dexter, filius S. Palloni, postea Episcopi Barcinonensis, Præfeclus prætorio Orientis sub Theodosio Imperatore, Hispanus ct Hispanorum enconáosles, scripsit Chronicum a natali Christi usque ad annum Christi 430, quo mortuus est S. Augustinus, illudque dedicavit S. Hieronymo (et eo jam vita functo, Paulo Orosio), uti ipse testatur lib. *De Script. Eccles.,* in fine, quem librum S. Hieronymus vicissim eidem L. Dextro inscripsit. Quæsivit illud Cardin. Baronins, sed non reperii : post mortem ejus inventum u*t m Bibliotheca Barcinonensi , co olmi

francatura ex Bibliotheca Fuldonsi, uti ferunt, typisque editum est in Hispania Cœsaraugustœ anno Domini 1619, cum appendicibus Maximi, Braulionis et Hælccœ, Episcoporum Cæsaraugustanoruin, qui illud alternatim et successive usque ad sua tempora continuarunt et prorogarunt. Multi viri docti, præsertim Hispani, illud avide arripiuntcitantque. Nonnulli tamen eruditi, quibus acris est crisis, spurium censent, vel certe aliorum laciniis assutum et vitiatum : tum quia varia ejus circumferuntur exemplaria, qu® inter se evariant et dissonant; tum quia stylus rudior, Dextri stylum non æquat; tum quia paradoxis d parachronisrais inspersum videtur; tum quia ubi, quando et a quo post tot sœcula primo repertum sit, ignoratur. Sane Fuldæ Hind studiose perquisivi, nec inveni. Nolim ego in hac lite se* dere arbiter, nec tanti auctoris judicium mihi vindicare, ut fidem illi derogem, vel arrogem. Audio esse in Hispania qui illud recu«nri et limaturi, cique fidem arrogaturi sint. Subinde, sed parce, illud citabo, praesertim ubi verisimiliora et rariora narrans, aliorum gravium auctorum testimonio fulcitur et roboratur.

Denique totam seriem peregrinationis S. Pauli ordinarunt, et ad amussim conscripserunt multi, ut Orontius Finæus, Petrus Appianus, Marcus Jordanus, Arias Montanus et alii ; eamque in tabula Chorographica spectandam exhibet Orteliut, m Ttaofro, pag. 114. Actum ergo non agam.

EFFIGIES

SANCTI PAULI,

SIVE IDEA VITÆ APOSTOLICÆ.

Sanctus Paulus cœterique Apostoli adeo virtutibus omnibus excellueriinl, adeoque singulas continue per actus heroicos exercuerunt, ut a Deo cunctis fidelibus per omnia saecula, positi sint in perfectione earum exemplar et speculum, quod omnes pro viribus æmulari satagant. Nam ut sæpc inculcat S. Chrysostomus in homiliis octo *De Laud. S. Pauli,* Paulus eamdem nobiscum habuit naturam, idem corpus, eamdem animam, ac proinde quod ille effecit, ct nos efficere possumus per gratiam Christi, quam Deus uti Paulo elargitus est, ita et singulis fidelibus eam postulantibus, eique strenue collaborantibus liberaliter offert et impertitur, camquc majorem semper cl majorem pro merito orationis cl operationis. Auxit ille mirifice Dei gratiam per quotidianos pro fide labores et agones, nos quoque simili ratione eamdem miris quotidie per opera preclara, præsertim heroica, incrementis angore possumus. « Fuerunt Apostoli precones Christi, pugiles veritatis,athlete Dei, organa Spiritus Sancti, religionis presides, Ecclesiæ principes, sanctitatis antistites : » nostrarum partium est cos sequi contento passu, ac licet is eis sit impar, eum tamen jugiter agglomerando, quos eminus sequimur, tandem cominus si non assequemur, certe insequeniur. Huc nos invitant eorum certamina, coronæ, trophæa, huc tituli cl elogia, quibus eos condecorant ct celebrant Patres ad unum omnes. Accipe pauca e mullis selecta. Fulielo-S. Chrysostomus, hoin. i *l)c Laudibus* S. *Pauli :* «Nihil prorsus, inquit, erraverit, qui pratum insigne quoddam virtutum, ct paradisum spiritualem Pauli animum nuncupaverit : tam mira enim gratia floruit, tamque huic gratia? congruente vit® perfcclione resplenduit : quoniam enim vas electionis effectus est, ct bene seipsum emendare curavit, largissime in eum Spiritus Sancti munus effusum est. Qu® autem lingua inveniatur laudibus ejus œqualis, cum omnia qu® sunt in hominibus bona una anima possidebat, ct ea cuncta plene ac cumulate, qu® non solum hominum sunt, sed quod amplius est, angelorum"? » Rursum : « Paulus cœli civis, Ecclesiarum columna, angelus terrestris, cœlestis homo. Sicut enim missum in igne ferrum, totum profecto ignis efficitur, sic Paulus charitate succensus lotus effectu* est chantas. * Idem suavius et uberiqs in cap. x *S. Matth. :* « Misit, inquit, Christus Apostolos quasi sol radios suos, quasi rosa suavitates odoris sui, quasi ignis scintillas suas dispersit, ut sicut sol in radiis apparet, sicut rosa in odoribus suis sentitur, sicut ignis in scintillis suis aspicitur, sic in illorum virtutibus Christi potentia agnoscatur. Quis enim videns discipulos bene instructos, non scientiam magistri collaudet? » Breviter, sed nervose, S. Augustinus in serm. 1 De *Apost. Petro et Paulo :* « Paulus, ait, dum urget gladiis sanctos, fidei suscipit jugum ct magister factus est Gentium, forma Martyrum, formido dæmonum, indultor criminum fonsque virtutum. » Idem : « Dedit, ait, Dominus Apostolis potestatem super naturam, ut eam curarent; super dæmones, ut eos everterent; super elementa, ut ipsa immutarent; super mortem, ut eam contemnerent; super angelos, ut corpus Domini consecrarent. » Ikec etiam potestas data est eorum successoribus, secundum illud *Apoc.* xi, G : « Hi habent potestatem claudendi cœlum cl convertendi aquam in sanguinem, m

Porro æque heroica et admirabilis fuit eorum Mon b*. mors, ac fuerat vita. Audi S. Augustinum, *serm.* jam citato : a Nullatenus, ait, potest explicari, quibus modis interfectio Apostolorum pretiosa pensetur. Moriuntur abjecti, ct orbis terrarum capiunt principatum. Moriuntur terrenæ dignitatis extranei, et eorum opificio cœlum reseratur et clauditur, d Idem, serm. 5 De *Dcdic. Ecclesiæ :* « Per illos ergo est salus confirmata credentium; quia videmus eos veritatem, quam annuntiarunt predicando, confirmasse moriendo : rebus, non sermonibus declarantes, quantum sil bonum illud spe certum, io retributione gloriosum, in possessione jucundum, pro quo lux ncgligitur, gladius non timetur, anima incunctanter afficitur. p Idem, lib. I Dp *Civit.,* cap. xxxn, Scipionem Jleroti preferì diis Romanorum : « Tolerabilius, inquit, 'hit divinos honores deferretis illi Scipioni, quam deos ejusmodi coleretis. Neque enim erant illi dii suo pontifice meliores. » Et Tertullianus, in *Apol.,* cap. xi, dicit satin* fuisse deos fieri, sapienti® Socratem, justitia? Aristidem, militi® Themistoclem, eloquenti® Ciceronem, felicitatis Syllam, opum Crassum, sublimitatis Pompeium, gravitatis Calonem: hi enim diis ipsis prestaban! hisce rebus. Quid jam dicemus de Apostolis? hi enim

non unius gantis, sod omnium, non unius virtutis, sed universarum fuerunt culmina, imo fulmina. Hi ergo Christianis non humani, sed divini fuere Pontifices, Scipiones, Socrates, Aristides, Themistocles, Cicerones, Pompeii, Catones. Illis enim vero competii illud *Psal.* lxxxi, 6 :< Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes, » Et illud *Psal.* cxxxvni, 17 :« Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. » Et illud Pío?. xviu, l : « Cœli enarrant gloriam Dei, ct opera manuum ejus annuntiat firmamentum. In omnem terram exivit sonus eorum, ct in fines orbis terræ verba ¿pòrtoli eorum. » « Ecclesia, inquit S. Bernardus, serm. 27 wiutcaii. Jf¡ habet cœlossuos, homines spirituales vita ct opinione conspicuos, fide puros, spe firmos, lætos charitate, contemplatione suspensos. Et hi pluentes pluviam verbi salutaris, tonant increpationibus, coruscant miraculis. Ili enarrant gloriam Dei. n

Jam particulatim Pauli ct Apostolorum mores depingamus, ut cos melius contemplari, admirari et æmulari possimus. Distinguam eos ordinis et memoriæ causa in tria capita. *Primum* crit de iis qui Deum concernunt ; *secundum,* de iis qui seipsum; *tertium,* de iis qui proximum spectant. Paulum præ cæleris ex Luca pingo. Nam cum S. Chrysoslomo, horn. 11 tn *Genes. :* «Flagro amore hujus viri, ct proplerca continuo versatur in ore meo, ct quasi in archetypum aliquod exemplar, ita in illius animam respiciens, obstupesco in hoc viro miram affectionum calcafionem, fortitudinis excellentiam, amoris in Deum fervorem, et arbitror quod unus homo omnes virtutes congregant ct perfecerit. » Idem, hom. 22 *ad Populum :* « Paulus, inquit, Apostolus, Gentium doctor, etc., Christum in sc habens loquentem; terrestris angelus ct coelestis homo › receptaculum Spiritus Sancti, qui in corpore corruptibili paradisum habitavit : zelo incomparabilis, charitate magnus, Ecclesiarum Dei sollicitus curator, orator pietatis, imbecillium deductor, credentium pronubus, Judæorum redargutio, nostri omnium sagena, post mortificationem ductor, et post mortem prœco, qui nobis demonstravit quomodo in cœlos ascendere oporteat. » Quocirca Paulus per excellentiam ct antonomasiam vocatur Apostolus, ait S. Augustinus, qui et lib. XIV *bc Civit.,* cap. ix : « Invehimus, ailx doctorcm Gentium in fide ct veritate, qui ct plus omnibus suis coapostolis laboravit ct pluribus epistolis populos Dei instruxit: illum, inquam, verum athletam Christi, doctum ab illo, unctum de illo, crucifixum cum illo, gloriosum in illo, in theatro hujus mundi, cui spectaculum factus est, et angelis ct hominibus, legitime magno agone certamen ct palmam superum vocationis in anteriora sectantem, etc. »)uarc quod S. Gregorius Nazianzenus, orat. 20 De *Laudibus S. Afranasti* dicturus, ita orditur: « Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idem enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre : quoniam virtutes omnes in unum collectas tenebat, et eliamnum tenet : virtutem autem laudans, Deum laudabo, a quo virtus hominibus est. n Idem potius de Paulo dicam : Paulum laudans, apostolatum laudabo, imo Deum, qui Pauli et apostolati^ est auctor. Nam, ut ait S. Leo, serm. 1 *De SS. Petro et Paulo :* « De illis Ecclesiæ apicibus, imo oculis, qui omnem loquendi superant facultatem, nihil diversum, nihil debemus sentire discretum, quia illos et electio pares, et labor similes, ct finis fecit æquales. »

CAPUT PRIMUM.

DX PAULI MORIBVS ET VIRTVTtBtS DEUM CONCgBXFSriBLS.

Prima dos ct virtue, singularis Dei electio et vocatio, ejusque humillima acnitio, cratiarum actio et admiratio.

Primo, Paulus singularis Dei gratia ab (eterno ‹• prædestinatus est, non tantum ad fidem et sanctitatem, sed etiam ad Apostolatum, cumque eximium , ut nimirum præ cæteris Apostolus fieret admirabilis Evangeli! præco, et doctor Gentium ubilibet degentium. Ila ipse, *ad Ephcs.* i, 11, agens de praedestinatione Christi omnia instaurantis ; « In quo, ait, et nos sorte vocati sumus secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, ut simus in laudem glori® ejus nos, qui ante speravimus in Christo. » Et Artor. ix, 15, de co Deus ait Ananias : « Vas electionis (ab aeterno a me electum » et c tot hominum millionibus selectum) est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, ct regibus, et filiis Israel. » Hic verum est illud : « Ñon volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, » *Pom.* ix, vers. 1G. Porro Apostoli orbem commoverunt amore, ProphcLe vero (errore. Prophète enim terrent, Apostoli sua- Proph* dent. « Deus enim nunc virga utitur, nunc fla- Llr..?r" gallo. Virga, ut corrigat; flagello, ut suadeat. Hecta illic, hic inflexa præceptio, qua peccatoris conscientia velut lento verbere flagellatur. Alii sunt enim terrores prophetici, alte apostolica suasiones : in utroque tamen unius verbi est disciplina, » ait S. Ambrosius, lib. IX *in Lue.,* cap. XIX, in fine capitis. Idem, lib. VII : a Eos, inquit, misit ad seminandum fidem, qui non cogerent, sed docerent ; nec vim potestatis exercerent, sed doctrinam humilitatis attollerent. »

Secundo, Paulus eadem Dei gratia, in tempore K ab eo vocatus est ad gratiam simul et ad Apostolatum uno codemque instanti; qu® gratia fuit eximia, tum in se, tum ex hoc capite, quod ipse vocatus sit in ipso ardore persecutionis, cum scilicet spiraret minas et caules in Christianos. Tunc enim subito irradiante Deo, ex lupo factus esi ovis, ex Saulo Paulus, cx persecutore pra'dieafor,

Act. n, 6 ; imo mox ab occiso et lapidato a se Stcphano conversus, illico illi in predicanone successit : « Nam postquam siluit os Stephani, mox sonuit tuba Pauli. n ait S. Chrysostomus, homil. *De Convert. S. Pauli.* Hœc fuit ejus antecedens, et quasi in actu primo vocatio ad Apostolatum; consequens enim et quasi in actu secundo fuit ea, qua Antiochi® consecratus episcopus, proxime missus est evangelizatum Gentibus, *Act.* xm, 2, dicente Spiritu Sancto : « Segregate mihi Sauliim et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. » Porro, Paulus abundanliorem c®teris Apostolis accepit gratiam, ut Deus magis ostenderet suum esso quod dat, non hominis : sicut medicus excellentiam artis su® ostendit in ®gro desperato, ait S. Augustinus *in Psalm.* cxxx. Unde et cæteros Apostolos Christus vocavit verbo, Paulum vero prosternendo et cæcando coegit ad fidem, ait idem Augustinus, epist. 50 *ad Bonifacium.*

" *Tertio,* Paulus huic Dei vocationi illico plane pleneque obedivit, dicens : a Domine, quid me vis facere? » *Act.* ix, 6. Unde baptizatus « continuo in Synagogis praedicabat Jesum , quoniam hic est Filius Dei. » Ibidem, vers. 20, et *ad Galatas* i, 15 : « Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris mcæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, continuo non acquievi carni et sanguini, etc. » Quarc illico se pro Christo periculo vit® exposuit, Jndæis in ipsum quasi apostatam frendentibus, tata ultro seso evangelizando objiciens. Paulus enim £ llttl<>acri fuit ingenio et ardenti indole , ac natura igneus, ut patet *Act.* ix, 1. Unde, accedente et naturam informante Dei gratia, factus est organum Dei electum, efficax et eximium; quare S. Bernardus, serm. De *Corners. S. Pauli :* « Conversus Paulus, inquit, conversionis minister factus est universo mundo, etc., et ne adhuc quidem cessat ab hominum conversione : dico autem exemplo, oratione, doctrina, p

‹• *Quarto,* Paulus ubique hanc Dei in se gratiam admiratur, ct mira animi demissione, gratitudine et cxultationo celebrat cldcpradicat. Unde epistolas ita fere orditur : « Paulus vocatus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, d Et : « Milu, inquit, omnium Sanctorum minimo data est gratia hœc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes, qu® sit dispensatio Sacramenti absconditi a reculis in Deo, qui omnia creavit, p *Ephes.* m, 8.

Quinto, Paulus hac Dei vocatione demandatam Evangeli! predicationcm intelligens, ad eam sc obligari censui!, adeo ut si eam negligerci, grave peccatum admitteret. Hoc est enyn quod ait, l Cor. ix, 16 : «Nam si evangelizavcro, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit ; V® enim mihi est si non evangcbzavero. n Et : n Deus posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione, fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo, » II *Cor.* v, 20. Paulum imitentur, qui se a Deo ad statum Apostolicum vocari sentiunt, ut Deo vocanti alacriter obediant strenueque cooperentur. Nam, ut ait S. Basilius in cap. i *Isaiæ :* « Nisi in fundamento Apostolorum perseveremus, œdificantes pretiosa et honoro digna, quasi nullo subnixi fundamento , precipites ibimus, fietque ruina nobis non exigua. »

Secunda dos ct virtus est Missio legitima.

Primo, Paulus immediate a Christo per revelationem edoctus est didicitque Evangelium, ut ipso diserte asserit *Galat.* i, 12. Hinc nonnulli Gnostici docebant, ex Apostolis solum Paulum cognovisse veritatem, co quod per revelationem manifestatum ei esset mysterium, quos refutat Irenæus, lib. Ill, cap. xm. 6.

Secundo, Paulus proxime iturus evangelizatum Gentibus, raptus est in tertium cœlum anno Christi 44, a conversione sua nono, ibique audivit arcana verba qu® non licet homini loqui, II Corinth. XU, 2, ut quasi alter Moses a Deo mitti, ct quasi c cœlo cœleslis Gentium doctor prodire videretur. Unde S. Bernardus, serm. 23 *in Cant. :* « Thomas, inquit, in laterc, Joannes in pectore, Petrus in sinu Patris, Paulus in tertio cœlo secreti hujus gratiam sunt assecuti. Thomas in solido fidei, Joannes in lato charilatis, Paulus in intimo sapienti®, Petrus in luce veritatis. » Et S. Ambrosius, in *Psalm,* xtvii : « Vide, ait, Paulum cum persequeretur Ecclesiam Dei, latus Aquilonis fuisse. Vide nunc cum legitur in Ecclesia, montem esse speculatorium (Sion) per quem Christi gloriam cognoscimus ct videmus. » 7. Ripidi tertiumcœ» 9 quin n *

Tertio, nihilominus instinctu Dei contulit suum Evangelium et doctrinam cum S. Petro aliisquo Apostolis, ut illi eam probarent eique veritatis testimonium apud fideles darent : a Contuli, inquit, cum illis Evangelium quod prædico in Gentibus, etc., ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem, » *Galat.* n, 2. Et vers. 9 : « Cum cognovissem gratiam qu® data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui videbantur column® esse, dederunt mihi dextras societatis, ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem. » 8. Confert doc!ri» nun cum rilro-

Quarto, Paulus, etsi a Deo electus Apostolus, tamen auctoratus fuit ab Ecclesia. Unde jussu Spiritus Sancti ab ejus primoribus consecratus est Episcopus missusque prœdicatum Gentibus, *Act.* xm, 2. Ordo enim hierarchicus a Deo instiitutus id poscit, ut homines inferiores ab hominibus superioribus regantur et mittantur, ne fraus et dolus subesse possit. Sic enim pseudoprophet® et hæretici mentiuntur se mitti a Deo, cum mittantur a diabolo, ideoque omnem Pontificum Ecclesi® missionem et directionem respuunt, de quibus jure queritur Dominus per Jeremiam, cap. xxiii, vers. 21, dicens : u Non mittebam Pro- *

phclas, ct ipsi currebant : non loquebor ad eos, et ipsi prophetabant. »

io- *Quinto,* Paulus in dubiis et controversiis de
Ai» servan{^s legalibus, adiit S. Petrum ct Apostolos,
lo». corumque sententiam secutus, eamdem toti Ecclesias Antiochena! capessendam servandamque proposuit, Act. XV. Ita S. Hieronymus, licet doctor Ecclesia, tom. II, epist. B7 *ad Damasum Pontificem,* ab co petit decisionem quæstionis : An in Dco diccndæ sint tres hypostases, an uno? «A pastore , inquit, præsidium ovis flagito. Cum successore piscatoris ct discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior. Super illam petram œdificatam Ecclesiam scio, etc. Quicumque tecum non colligit, spargit ; hoc est, qui Christi non est, Antichrist! est. »

Tertia dos ct virtus fuit, PræsUns potensque Odes, ctiam ad patrandum miracula.

il. *Primo,* Paulus fide cxcclluit. Nam quasi doctor eam ubique prædicavil et propugnavit contra Judæos, philosophos, oratores, magos, reges et tyrannos. Præclare S. Chrysostomus in cap. xx S. *Matthœi,* explicans illud : *At illi magis clamabant :* «Talis, inquit, est natura fidei, quanto magis vetatur, tanto magis accenditur. Virtus fidei in periculis secura est, in securitate periclitatur. Quid enim sic laxat vigorem fidei, sicut longa tranquillitas? » Idem in cap. xxv S. *Matth. :* « Fides, inquit, lampas est; quia sicut lampas illuminat domum, ita fides animam. » Idem in illud Symboli, *Credo in Deum :* « Fides, ait, lumen est animæ, ostium vike, fundamentum salutis æternœ. »

is- *Secundo,* Paulus raptus in tertium coelum, vi-
j'tc't'i' dit mysteria quæ fido credimus, II *Cor.* xn, 2.
/ictur. Quin S. Augustinus, lib. XIII *De Trinit.,* cap. u, docet fidem nostram suo modo ct videre et videri, in suis scilicet operibus et effectis. Sic rursum per opera heroica ingentem suam fidem toti orbi conspicuam exhibuit Paulus. Sapienter S. Bernardus, serm. 24 in *Cant. :* « Mors fidei, inquit, est separatio charitalis. Credis in Christum? fac Christi opera, ut vivat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, actio probet. Non incurvet terrenum opus, quem fides cœlcstiuin erigit. » El S. Ambrosius, *serin.* 1 : «Fides Christiana, inquit, quasi granum sinapis, prima fronte videtur esse parva, vilis, tenuis, non ostendens potentiam suam ; at ubi diversis tentationibus teri cœpcrit, statini vigorem suum prodit, acrimoniam indicat, calorem Dominicœ credulitatis aspirat, ct tanto divini ignis ardore jactatur, ut et ipsa ferveat, et participantem sibi ardere compellat. »

Tertio, Paulus fidem suam, Prophetarum et Apostolorum celebrat possim, uc pnescrlim toto cap. xi *ad llcbr. :* « Fides, inquit, est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. » Vide cætera quæ sequuntur.

Quarto, Paulus pro fide immensos labores, " itinera, pericula, verbera, carceres, ac tandem mortem ct martyrium constanter sustinuit. Celebrat S. Augustinus, serm. 120 De *Temp.,* fidem boni latronis, quod in cruce confessus sit Christum : «Solus, inquit, testis est majestatis, qui socius probatur doloris. » Major fuit fides Pauli, qui non tantum cum Christo , sed et pro Christo tot tantaque passus est. Præclare S. Cyprianus, tract. *De Morialit. :* « Ad omnia, inquit, te paratum facere timor Dei ct fides debet. Sit licet rei H familiaris amissio, sit de infe-tantibus morbis as- Martyri sidua membrorum et cruenta vexatio ; sit de bM- uxore et liberis tristis avulsio ; non sint tibi scandala ista, sed prælia ; nec debilitent aut frangant Christiani fidem, sed potius ostendant in colluctatione virtutem, cum contemnenda sit omnis injuria malorum præsentium, fiducia bonorum futurorum. Nisi præcesserit pugna, non potest esse victoria ; cum fuerit in congressione pugnæ victoria, tunc datur vincentibus corona. Gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles probatur. Arbor quæ alta radice fundata est, ventis incumbentibus non movetur. Sic et Apostolus Paulus post naufragia, post flagella, post carnis ct corporis mulla et gravia tormenta, non vexari, sed emendari se dicit adversis ; ut dum gravius affligitur , verius probaretur. » Idem, lib. IV , epist. 6 ad *Tibaritanos :* « Gaudere nos, inquit, ct exultare voluit in persecutionibus Dominus; quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc Martyribus patent cœli. » Et inferius : « Hoc enim est robur virtutis et fidei credere et scire quod Deus a morte presente liberare possit, ei tamen mortem non timere, nec cedere, ut probari fortius fides possit. » Idem, lib. I, epist. 3 *ad Cornelium :* « Manere, inquit, apud nos debet, frate! diarissime, fidei robur immobile , ct stabilis atque inconcussa virtus contra omnes incursui atque impetus oblatrantium fluctuum , vdut potræ objacentis fortitudine et mole debet obsistere. »

Quinto, Paulus habuit fidem miraculorum, qua is. plurima supra naturam, omnemque vim creatam angelorum et dæmonum, miracula patravit, ac mortuos suscitavit, adeo « ut super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria ct semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur, » ail Lucas, Act. capi xa, vers. 12. Unde S. Augustinus, lib. *Quaest. novi Testamenti,* Quæst. XLII, docet Apostolo»: tripliciter recepisse Spiritum Sanctum : *Primo,* ut fideles, per gratiam sanctificantem; *secundo,* ut Episcopos, ad conferendum aliis Spiritum Sanctum in Sacramento Confirmationis et Ordinis; *tertio,* ut thaumaturgos, « in signis ac miraculis faciendis ad fidei incrementum. Semina enim sunt fidei, virtutes per Apostolos factæ. »

QoiHâ ridai full, învktâ in Deum spei cI confidentia.

•e. Porno, Paulus in spem contra spem credidii et speravit, dum supra vires humanas, supra naturam multa conatus est, Deiqiio invocatione et ope perfecit. Nam, ut ipso ait, *Rom.* vin, 24 : « Spes qu.T videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? » Et vers. 26 : « Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. »

n Secundo, Paulus hac spe superavit omnia naturae non tantum difficilia, sed et impossibilia. Nam ut ipso ait, *Rom.* vin, 31 : « Si Deus pro nobis, quis contra nos?» De talibus vere S. Bernardus, semi. 32 in *Cant. ;* a Magna, ait, audent, quoniam magni sunt; et quæ audent, obtinent. Magna siquidem fides magna meretur, et quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, catenas possidebis. Isliusmodi magnis spiritibus magnus occurrit sponsus, et magnificabit facere cum cis. » Idem, serm. 3 *De Annuntiat. Rom. :* « Sola, ait, spes apud te (Domine) miserationis obtinet locum, nec oleum misericordiae, nisi in vase fiduciæ ponis.»

Tertio, Paulus hac spe gloriabatur in persecutionibus .-«Gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem ; spes autem non confundit, » *Rom. v,* 3.

Quarto, Paulus non tantum sibi, sed et suis fidelibus in quibusvis afflictionibus speravit, et sperando obtinuit Dei opem, robur et victoriam. Hanc enim spem afflans Corinthiis, *epist.* II, cap. **i,** 0:«Quæ, inquit, operatur tolerantiam carumdem passionum, quas et nos patimur, ut spes nostra firma sit pro vobis, scientes quod sicut socii passionum estis, sic erilis et consolationis.» I*ræclare S. Cyprianus, *be Exhortai, Martyr. ;* «In persecutionibus, ait, nemo cogitet, quod periculum diabolus importet, sed consideret quod auxilium Deus importet; nec mentem labefactet humana infestatio, sed corroboret fidem divina protectio : quando unusquisque secundum divina promissa, et fidei suæ merita, tantum accipiat dc Dei ope, quantum sic credat accipere; ncc sit quod omnipotens prestare non possit, nisi accipientis fides caduca defecerit. »

Quinto, Paulus continua experientia opis divinæ edoctus, securus erat in qualibet difficultate, de prospero rei exitu et eventu. « Ipsi, inquit, in noblsmetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit et eruit : in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet, » II Cor. **i,** 9. Paulum secutus S. Cyprianus scribens ad Demetrianum judicem, et Christianorum hostem : a Viget, ait, apud nos spei robur, et firmitas fidei, et inter ipsas sœculi labenlis ruinas erecta mens est, et immobilis virtus, et sunqaam non læta patientia, et de Deo suo semper anima secura, sicut per Prophetam Spiritus imetus loquitur et hortatur, spei ac fidei nostros firmitatem cmlosli voce corroborans : Ego autem in Domino gaudebo, ct exiillabo in Deo salutari meo. Exultant semper in Domino Christiani, ct lætanlur ct gaudent in Deo suo, ct mala atque adversa mundi fortiter tolerant, dum dona et prospera futura prospectant.» Ita fecerunt Sancti, ut Job, cap. xiií, 15 : « Etiamsi, inquit, occiderit me, in ipso sperabo. » Jeremías, cap. xvii, 7 : « Benedictus vir qui confidit in Domino, ct erit Dominus fiducia ejus. » Et *Thrcn.* m, 21 : « Pars mea Dominus, dixit anima mea : propterea exspectabo enm. Bonus est Dominus sperantibus in illum, animos quaerenti illum. » Vide Paulum do hac spei, quasi anchorae, fortitudine disserentem */Icbr. vi* 17, et cap. X, 23,35 ct sequent. Vero Psaltes, *Psalm,* xxxi, 10 : « Sperantem in Domino misericordia circumdabit. » Et S. Augustinus in *Psal.* m : « Vita vero mortalis, spes est vilæ immortalis. » Et S. Bernardus, serm. 0 in Psal. *Qui habitat :* « Si insurgant adversum me prælia, si saeviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo.»

Sexto, Paulus hac spe audacter insiliit in quaevis vilæ discrimina. Ita in tumultu Ephcsino contra se concitato, insilire voluit in theatrum, cum tamen sciret se unum caputquc suum peti, *Actor.* XIX, 30. Ita profectus est llierosolymam, Prophetis ubique priedicentibus,cum ¡bifore vinciendum: quibus ipse respondit : « Quid facilis flentes, ct affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed ct mori paratus sum propter nomen Domini Jcsu, » *Actor,* xxi, 13. Quocirca hac spo omnia sua ct suorum pericula superavit Unde in naufragio apparuit ei angelus, spondens nox tantum ipsi, sed et omnibus vectoribus propter ipsum liberationem ei salutem : « Ne timeas, inquit, Paule, Cæsari te oportet assistere : ct cccc donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum, » *Actor.* XXVII, 23. 21,

Septimo, Paulus certa spe praecipiebat gloriam ct coronam cœleslem : «Scio enim, inquit, cui credidi, ct certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem, » II *Tirnoth.* **i,** 12. Et cap. IV, 7 : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justiliæ, quem reddet mihi Dominus in illa die justus judex. » 21

Quinta foil, Eiimlus Dei Cbrlitiquo amor.

Primo, Paulus ardebat amore Dei ct Christi : unde aiebat, Horn, v, 5 : « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. » Præclare Orígenes, horn. 2 in *Cant.,* interprete S. Hieronymo, tom. Ill : « Vulnerata charitale ego sum. Quam pulchrum est, quam decorum a charitate vulnus accipere ! Alius jaculum carnei amoris excipit, alius terreno cupidine vulneratus est; tu nuda membra tua, ct præbe te jaculo electo, jaculo formoso : siquidem Deus sagittarius est. Posuit me, inquit, ut sagit- 13.

tam electam. Quam beatum est hoc jaculo vulnerari In

u. *Secundo,* Patiitis optabat mori, ut suo Christo fruoretur : « Coarctor, inquit, c duobus : desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, » *Philip,* i, 23. Et : a Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » *Rom.* cap. vu, vers. 24. Paulus ergo erat columba gemens et suspirans in cadum, teste S. Augustino, in *Psal.* uv; dicebat cum Sponsa : a Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo, » *Cani,* ii, 5.

b. *Tertio,* Paulus provocabat hostes, œrumnas, pericula, diabolos totumque infernum ct mundum, quasi ad duellum pro amore Christi : a Quis, ait, nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? sicut scriptum est : Quia propter te mortificamur tota die, aestimali sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita; neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro,» *Rom.* cap. vin, vers. 35.

M. *Quarto,* ex tam incenso Dei amore manabat ardens amor in proximos, adeo ut lotum orbem ad Christum convertere satageret, de quo plura iulerius. Vero S. Hieronymus, epist. 14 *ad Celantium :* « Grandem, inquit, vim obtinet vera dilectio : et qui perfecte amatur, totam sibi amautis vindicat voluntatem. Nihil est imperiosius charitale. Nos si vere Christum diligimus, si ejus nos redemptos sanguine recordamur, nihil magis velle, nihil omnino debemus agere, quam quod illum velle cognoscimus. »

17. *Quinto,* Paulus adeo Christum amabat, ut in eum transformatus videretur. Amoris enim elïectus, imo apex, est intima unio, excessus, raptusque in amatum : anima enim magis est ubi amat, quam ubi animat. Hoc sonant illæ Pauli voces : « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum, » *Philip.* i, 21. « Clnisto confixus sum cruci. Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qm dilexit me et tradidit semetipsum pro me, » *Galat.* n, 20. Et cap. vi, 14 : « Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Et vers. 7 : « De cætcro nemo milii molestus sit : ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. » Christus ergo videbatur esse mens, anima, vita et spiritus S. Pauli, qui per eum loquebatur, operabatur, patiebatur, a An, inquit, experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus? » H *Corinth,* xiu, 3. Hinc 8. Hieronymus Pammachio lume vile ct animis normam praescribit : « Christas omnia, ut qui omnia propter Christum dimiserit, unum inveniat pro omnibus, et libera possit voce proclamare : Pars mea Dominus. » Denique PauV.s Christo confixus cruci, clavis non ferri, sed amoris, in ipso vivebat vitam amatoriam, át ait S. Dionysias, cap. iv, *De Divin, nomin.,* quia Christus in eo vivebat tanquam principium, regula et finis omnium ejus cogitationum, desideriorum, sermonum et operum. Et hoc est quod ait : « Mihi vivere Christus est; » *q. d.* Vita mea est Christus, cogitatio mea est Christus, desiderium meum est Christus, amor meus est Christus; meum velle, meum loqui, meum operari est Christus; aliud non volo, aliud non sapio, aliud non ago, aliud non cogito et loquor quam Christum.

Sexto, Paulus et Apostoli quasi amore Dei ebrii, ts. cum ubique eructabant celebrantes magnalia Dei, *Actor,* n, 13. Vide ibi dicta : « Sive enim, in- .bd- quit, mente excedimus, Deo : sive sobrii sumus, «■ vobis. Chapitas enim Christi urget nos, etc., ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit, » II Cor. v, 13. Hinc passim cum efflat aliisque afflat : « Implemini, inquit, Spiritu Sancto, loquentes vobumetipsis in psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes ct psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini Jesu Christi, Deo et Patri, • *Ephes.* v, 19.

Septimo, nomen Jesu erat Paulo in deliciis, ac :»• mei in ore, melos in aure, jubilus in corde. Unde El illud in paucis suis parvisque epistolis iterat ducenties decies novies, Christi vero quadringenties ct semel. « Non est, inquit Chrysostomus, lib. III *De Sacerdotio,* qui Paulo vehementius Christum dilexcril ; nemo qui apud Deum gratiosior quam Paulus fuerit. » Hinc vicissim Jesus cum ita suis consolationibus mulcebat, ut voluptates carnis et mundi sperneret, imo detestaretur ut stercora. Dicebat ergo cum Sponsa : * Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est, » *Cant. v.* Et : n Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies et inclinentur umbræ.» Sic legimus de S. Ephrem, eum ita abundasse dulcedine divina, ut exclamaret : « Contine, Domine, undas dulcedinis tua*, quia sustinere non valeo. » El S. Xaverius Indorum Apostolus : « Satis est Domine, satis est. » Et B.Aloisius Gonzaga : « Recede a me Domine. »

Scila fuit, Profund» Pci reverentia el religio.

Primo, Paulus ubique Deum præ oculis habens, M, venerabatur, cogitans se in divino ejus conspectu augelorumquo omnium versari, agere et loqui. «Spectaculum, inquit, facti sumus mundo, et angelis, et hominibus, » I *Cor.* n , 9. Ita S. Bernardus cum Deo in nube versabatur et habitabat. Sic et S. Benedictus, qui proinde erectis in cœlum

manibus moricns stetit, et ultimum suirilum inter verba orationis efflavit, ait S. Gregorius, lib. II *Dial.,* cap. XXXVII.

u. *Secundo,* Paulus profunda cordis corporisque demissione Deum colebat et adorabat : « Habemus, inquit, gratiam, per quam serviamus placentes Deo cum metu et reverentia. Etenim Deus noster ignis consumens est, » *IMr.* xn, 28. Et : « Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ su®, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, » *Epha>.* in, 14. Et : « Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente,» I Cor. XIV, 15.

». *Tertio,* Paulus Deum crebro invocabat, et Christianorum orationes poscebat, ut Deus fidelium et infidelium, quibus prodicabat, mentes illuminaret : « Gratias, inquit, ago Deo meo, in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, » *Phil,* i, 3. Et : « De cætero, fratres, orale pro nobis, ut sermo Dei currat et clarificetur, sicut et apud vos, et ut liberemur ab importunis et malis hominibus, » II *Thessal.* ni, 1. Et : « Orationi instate, etc., orante simul et pro nobis, ut Deus an«riat nonis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, » Cotoss. IV, 3. Idem scribit *Ephes,* cap. vi, vers. 18 et 10.

u. *Quarto,* Paulus, ait S. Chrysoslomus, *homil.* 1 de ejus laudibus : a Semetipsum Deo per singulos dies immolabat ; quam hostiam dupliciter offerebat, cum quotidie moricns, tum corpori suo mortificationem sine intermissione circumferens. Tnpin Nam et ad pericula jugiter parabatur, consummans voluntate martyrium, et naturam in se mortificando carnis, nihil minus quam immolate hosti® Deo munus implebat, imo etiam multo amplius. Propter quod dicebat : Ego enim immolor, sanguinem utique suum immolationem vocans. Neque vero his tantum sacrificiis contentus fuit, sed quia seipsum consecraverat Deo, etiam orbem universum studuit offerre. »

M- Quinto, Paulus Deum, S. Trinitatem ejusque opera et consilia obstupescit et obmutescit : a 0 altitudo, inquit, divitiarum sapienti® et scienti® Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles vi® ejus ! Quis enim cognovit tensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi et retribuetur ei ? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia ; ipsi gloria in sæcula. Amen. » Hom. xi, 33. Præserlim vero admiratur mysterium redemptionis, incarnationis, passionis et crucis Christi, ac vocationis Gentium et reprobationis Judœorum, illudquc profunde scrutatur et magniloque circumscribit, vocans Hlud « mysterium temporibus xtcrms tacitum, quod nunc patefactum est per scripturas Prophetarum, secundum prœccplum æternum Dei ad obeditionem fidei,» Hom. xvt, 25. « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, neo in cor hominis ascendit, » I *Cor.* n, 9. Rursum idem vocat « investigabiles divitias Christi, dispensationem Sacramenti absconditi a sœculis in Deo, multiformem sapientiam Dei; ut possitis, inquit, comprehendere cum omnibus sanctis, qu® sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum, scire etiam supereminentem scienti® cbaritatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei, » *Ephes.* in, 8 et 18.

Septima virtus fuit, Plena voluntati* suto eum divina conformità] et in eam resignatio.

Primo, Paulns per omnia se suosque conformabat voluntati divin® : « Ut probetis, inquit, qu® sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta, » Horn, xn, 2. Hinc rectissimam in omnibus actionibus habebat intentionem, intendens per omnia soli Deo placere ; unde hominum judicia, laudes et vituperia nihili faciebat ; neque se ullius amore vel odio, blanditiis aut minis, a justo et recto abduci sinebat ; sed ubique sincerus erat, rectus, constans, immobilis et imperturbabilis, quasi in Deo defixus, ideoque superior rebus universis, tam prosperis quam adversis : « Mihi, inquit, pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque mcipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum , sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est. Itaque noliteante tempusjudicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordini» ; et tunc laus erit unicuique a Deo , » I Cor. IV, 3. Hinc rursum Paulus in omnibus, sive adversis, sive prosperis, Deo agebat gratias, *Coloss.* in, 17, ejusque providentiam laudabat, dicens cum Psalte : « Benedicam Dominum in omni tempore. » Idem S. Hieronymus præscribit Pammachio : « Sanus sum, inquit, gratias refero Creatori; langueo, et in hoc laudo Domini voluntatem. Quando enim infimior, tunc fortior sum, et virtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. » Ita S. Servulus pauper et paralyticus; ait S. Gregorius, IV *Dialog.* XIV : « Studebat semper in dolore gratias agere, hymnis Deo et laudibus diebus ac noctibus vacare. » Unde moricns suis psallentibus ait : « Tacete, numquid non auditis quant® resonent laudes in coelo? » Quibus intendens animam Deo reddidit, cum mira quam spirabat odoris fragrantia.

Secundo, Paulus Dei voluntatem ubique execulus est, quasi angelus terrestris. Unde eum Angelis comparat S. Chrysoslomus, hom. 1 *De laudibusS. Pauli ;* de iis enim scriptum est, *Psal.* cm, 4, et *llebr.* ï, 7 : « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.» Et *Psalm,* en, 20: « Potentes virtute, facientes verbum illius. » Paulus enim præcepla Dei non tantum implevit, sed st superavit, addens consilia evangelica, ut quod a«. terrcüb.

fine sumptu gratis evangelizare! : « Quœ est, inquit, merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium,» 1 *Cor.* ix, 18. « Paulus, inquit Chrysoslomus, hom. 1 *De laud. S. Pauli,* vclut ignis ac spiritus totum terrarum percurrit orbem , pcrcurrendoque purgavit. Et hoc omnino mirabile : quia talis versabatur in terris, et mortali adhuc came circumdatus cum incorporalium potestatum virtute certabat. Quanta ergo sumus condemnatione digni, cum uno homine bona omnia in se congregante, ne minimam quidem eorum partem studeamus imitari ? Hæc assidue mento volventes , et nos ipsos inculpabiles praebeamus, et ad illius zelum studeamus accedere, ut ad eadem bona pervenire mereamur. »

Tertio, Paulus in omnibus faciebat id quod perfectius est et Deo gratius. Id se facturam vovit B. Theresia, multo magis Paulus. Hinc evangelizaos laborabat manibus, ne cui esset oneri. Hinc vixit in perpetua paupertate, castitate et obedientia instar Religiosi, imo quasi dux et patriarcha Religiosorum. De quo mox plura.

Quarto, Paulus mentem per orationem et contemplationem habebat conjunctam cum Deo, non tantum per diem, sed etiam per noctem. Unde Philippus in carcerem conjectus cum Sila, media nocte orans laudansque Deum, terræ motu carcerem concussit, ostiaque omnia reseravit, Act. XVI, 25. Ita S. Jacobus, frater Domini, ut habet ejus vita , callosa habebat genua, ex crebra longaque genuflcxione in oratione. Ita S. Paula invitans S. Marcellam in Bethlehem, *epist.* 17, apud S. Hieronymum : «Ecce, inquit, in hoc parvo terræ foramine coelorum conditor natus est ! Cum per Silo et Bethel ad nostram speluncam redierimus, canemus jugiter, crebro flebimus, indesinenter orabimus, et vulnerat® jaculo Salvatoris in commune dicemus : Inveni quem quæsivit anima mea, tenebo cum, et non dimitte «i illum. Et : Quemadmodum desiderat cervus ai fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. »

Quinto, Paulus ingentem habebat zelum honodivini propagandi : « Ha ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim, inquit ipse,Evangelium Christi,» Jlowi. xv, 19. Hoc zelo /pposuit se S. Petro, suo et cæterorum Apostolorum principi, cumque libere corara omnibus redarguit , dicens : « Si tu cum Judæus sis, gentiliter vivis, el non judaicé, quomodo Gentes cogis judaizare? » *Galat.* n, 14. Quocirca vero Nazianlenus, *Orat.* 25 : a Nonne, inquit, Apostoli peregrini fuerunt ? nonne mullarum nationum atque urbium hospites? in quas divisi sunt, ut Evangelium quaquaversum curreret, ne quidquam triplicis luminis (S. Trinitatis) expers esset, ac veritatis luce minime perfusum, adeo ut iis etiam qui In tenebris et umbra mortis sedebant, ignoranti® cabgo discuteretur. »

CAPUT SECUNDUM.

DB MORIBUS FT VIRTUTIBUS S. PaUU C1RC* SBIPSUM.

Prima virtoj, Patientia.

Primo, Paulus admirabilis, adamantinae et amplissimæ fuit patientiae. Eam enim quasi fundamentum vit® Apostolic® in anima sua collocavit. Quocirca ipse perfectum virum Apostolicum depingens, H *Corinth,* vi, i : « In omnibus, ait, exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribu», in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate ; in Spiritu Sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justiti® a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam : ut seductores, et veraces : sicut qui ignoti, et cogniti ; quasi morientes, et ecce vivimus : ut castigati, et non mortificati : quasi tristes, semper autem gaudentes : sicut egentes , multos autem locupletantes : tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. » Unde S. Hieronymus, *ad Nepotianum :* « Per bonam famam, inquit, et malam, a dextris et a sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur ; non divitiis tumet, non contrahitur paupertate : et Ista contemnit et tristitia : per diem sol non urit eum, neque luna per noctem.» Talis exemplo Pauli fuit S. Athanasius qui per 4G annos toto orbe fugitans, Arianorum persecutiones invicto animi robore sustinuit, cui proinde merito hoc dat elogium S. GregoriusNazianzenus,*orat.*20 : «Athanasius fuit percutientibus adamas, diffidentibus magnes. »

Secundo, Paulus hanc patientiam per totam vitam ubilibet exercuit, et exercendo quasi in immensum auxit. Quocirca S. Chrysoslomus, hom. 1 *De laud. S Pauli,* eum præfert S. Job, « qui, inquit, est athleta mirabilis, et qui Paulum ipsum vehit ex adverso possit aspicere, ob patientiam puritatemque vil®, ob testimonium Dei propter illam cum diabolo fortissimam pugnam, propter victoriam qu® pugnam secuta est ; at Paulus non mensibus tantum, sed annis plurimis in agone perdurans, tam clarus emicuit, non terr® gleba saniem carnis eradens, sed in ipsius intelligibilis os leonis frequenter incurrens, ei pugnans adversus lentaliones innumeras, omni erat lapide tolerantior, qui non a tribus aut quatuor amicis, sed a cunctis infidelibus, a falsis etiam fratribus opprobria sustinebat, consputatus ab omnibus atque maledictus. » Et post pauca : « Sed vermes et vulnera sævos ac intolerabiles S. Job dolores inferebant; et ego fateor. Verum si per tam multos annos Pauli verbera et cum jugi fame etiam nuditatem, catenas, carcerem, insidias, pericula-

que consideres, qu® a domesticis, ab extraneis, a tyrannis, a toto postremo patiebatur orbe ; addas etiam his profecto amariora, id est pro eis qui latebantur, dolores, sollicitudinem quam pro Ecclesiis, ustionem quam pro scandalizatis singulis perferebat, videbis quam erat omni saxo durior anima ista perpetiens, et ferrum atque adamantem superans. »

Tertio, 1res sunt grados patienti® : *Primus,* pati patienter; *secundus,* libenter; *tertius,* cxultanter, in eoque gloriari, ac passiones et persecutiones ambire. Ilis omnibus excelluit Paulus : gloriabatur enim in tribulationibus, Horn. v, 3, in iisque Deo gratias agebat. S. Franciscos Xaverius in acerrimis persecutiooibus et tribulationibus, ita consolationibus divinis exuberabat, ut eas non capiens diceret : « Satis est, Domine, satis est;» de laboribus vero et persecutionibus diceret, posceretque : «Amplius, Domino, amplius. Non me liberes hac cruce, nisi graviorem immittas. » Ita habet ejus Vila el Acta canonizationis. Hoc didicerat, hoc hauserat a S. Paulo et S. Jacobo, qui ait, cap. i, vers. 2 : « Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tenlationcs varias incideritis, scientes quod probatio (Idei vestr® patientiam operatur; patientia autem opus perfectum habet.» Ita Paulus in vinculis exultât : « Ego, inquit, vinctus in Domino, » *Ephcs.* ni, 1 , hocquo titulo magis gloriatur quam diademate coronatus, ait Chrysostomus. Vide ibi dicta. Hinc et S. Petrus, *Epist.* I, cap. «v,vers. I3: «Communicantes,inquit, Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione glori® ejus gaudeatis exultantes, »

Quarto, Paulus a Deo electus Apostolus, simul auctoratus fuit dux passionum et pah- iti®, ut disceremus Apostoli insigne esse omnige im patientiam : « Vas, inquit, electionis est m.ni iste, ut portet nomen meum coram Gentibus. › Causam subdit : « Ego enim ostendam illi, quinto oporteat cum pro nomine meo pati, *Act.* ix, '5. Vide ibi dicta. Hinc Paulus, 1 Cor. iv, 11 : « L'«q» e in hanc horam, inquit, et esurimus, et sitiniu.-, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus, cl laboramus operantes manibus nostris ; maledicimur, et benedicimus : persecutionem patimur, cl sustinemus : blasphemamur, et obsecramus. » Et *epist.* II, cap. XII, 12 : «Signa, ait, Apostolati» mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, cl prodigiis, ct virtutibus. » Parliculatim vero suos agones recensens, in iisque quasi troph ris triumphans, cap. xi, 23 : ▮ In laboribus, inquit, plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judœis quinquies quadragenas una minus acccpi. Ter virgis caesus sum, semel lapidatus sum, 1er naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, in itineribus sœpc, periculis» ilumiuum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, jxricuUs in solitudine, periculi' in mari, periculis in falsis fratribus : in labore et ®rumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis mullis, ia frigoro et nuditate; præter illa qu® extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum, » etc.

Quinto, Paulus mira patientia sustinuit suos ®mulos, invidos, detractores, calumniatores. Vide II *Cor.* cap. x et xi. Et *Philip,* i, 17 : « Quidam, inquit, ex contentione Christum annuntiant, non sincero, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur, et hoc gaudeo, sed et gaudebo, etc., quia in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut semper et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. » Et : a In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur : aporiamur, sed non destituimur : persecutionem patimur, sed non derelinquimur : dejicimur, sed non perimus, » II *Cor. iv,* 8. Vere S. Gregorius, hom. 35 *in Evang.:* « Patientia, ait, est martyrium occulta cogitatione. »

Sexto, Paulus plurimas non tantum infirmitates ct angustias corporis, sed et animi, adeoque graves, et continuas carnis tentationes heroice sustinuit ct superavit : « Ne magnitudo, inquit, revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis me®, angelus Satan®, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me, ct dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea : nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum, » II *Cor.* xn, 7.

Secunda virios, Poenitentia cl jugis mortificatio.

Primo, Paulus suum infidelitatis et pcrsecutioni^Christianorum peccatum, licet ex ignorantia commissum, jugiter deflevit et publice siepe confessus est magno doloris sensu, quem suis scriptis ad omnes posteros omniaque sæcula transmisit. « Ego, inquit, sum minimus Apostolorum : qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei, » 1 Cor. XV, 9. Et : « Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus (non tempore, sed malignitate, ait S. Augustinus in litui. *Psal.* i.xx) ego sum : sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jésus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt dii in vitam æternam, » I *Timoth.* i, 15. Sic S. Petrus singulis noctibus ad galli canium procidens in genua petensque veniam, defiebat peccatum negationis Christi uberrimis lacrymis, adeo ut oculi jugiter ruberent, quasi sanguine respersi, et in genis canalis, lacrymis quasi excavatus, appareret, uti

testatur oculatus testis cjusque discipulus S. Clemens, el ex co Niccphorus, lih. II, cap. xxxvn. Sic S. Hieronymus, epist. 5 *ad Florentium :* « Ego, inquit, cunctis peccatorum sordibus Inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere novissimum quadrantem : sed tamen quia Dominus solvit compeditos, et super humilem ct trementem verba sua requiescit, forsitan ct mihi in sepulcro scelerum meorum jacenti dicat : Hieronyme, veni foras. »

li. *Secundo,* Paulus, ut pro hoc .peccato satisfaceret, longe magis inhiavit propagationi fidei, quam prius ejus persecutioni studuerat, idcoque omnes homines omnesque Gentes immensis laboribus ad Christum traducere contendebat.

48. *Tertio,* Pauli vita non fuit aliud, quam continua patientia et pœnitentia, cui voluntarias poenas a se sponte susceptas addidit : « Castigo, inquit , corpus meum ct in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar, » I *Cor.* ix, 27. Causam dat S. Hieronymus, *ad Eustoch. de virgin, custod. :* « Magnis, ait, inimicorum circumdamur agminibus, hostium plena sunt omnia : caro fragilis, ct cinis futura post modicum, pugnat sola cum pluribus; cum autem fuerit dissoluta et venerit princeps hujus mundi, et invenerit in ea nihil, tunc secura audiet per Prophetam : Non timebis a timore nocturno. » Et inferius : « Si Apostolus post nuditatem, jejunia, fames, carcerem, flagella, supplicia, exclamat : Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? tu te putas securam esso debere ? »

Quarto, Paulus jugiter studuit omnigenæ mortificationi carnis, sensuum et affectuum : « Semper, inquit, mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut ct vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum, ut ct vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operator, vita autem in vobis, » II Cor. iv, 10. Causam duplicem subdit. Priorem, vers. 16 : « Licci is qui foris est noster homo, corrumpatur : tamen Is qui intus est, renovatur de die in diem. » Secundam, vers. 17 : « Id enim quod in presenti est momentaneum et leve tribulationis nostre, supra modum in sublimitate ælernuin glorio pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quo videntur, sed quo non videntur. Quo enim videntur, temporalia sunt; quo aulem non videntur, oterna sunt. »

1« *Quinto,* Paulus hanc mortificationem fidelibus commendat : « Qui, Inquit, sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis ct concupiscentiis, » *Halat, v,* 24. « Si enim secundum cameni vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis modificaveritis, vivetis, » *Rom.* vin, 13.

Tertia virio* t Humilita».

»1. Primo, Paulus se æstimabat et vocabat, non tantum minimum Apostolorum et Sanctorum omnium, *Ephes.* hi ; 8, sed et peccatorum omnium primum et maximum, l *Timoth.* i, 14. Hino suis non mandat, sed supplicat : « Obsecro, inquit, vos ego vinctus in Domino, ut digno ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, » *Ephes.* iv, 1. Idem Kuslicum docci S. Hieronymus, *Epist.* iv : *a* Servias, inquit, fratribus, hospitum pedes laves, passus injuriam taceas, præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Credis tibi salutare quidquid illi præceperit, nec de majorum sententia judicet, cujus officii est obedire ct implero quæ jussa sunt, dicento Moyse : Audi Israel et tace. » Et inferius : « Ne ad scribendum cito prosilias, multo tempore disco quod doceas: ne credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus aurem no libenter accommodes, qui cum te adulationibus foverint, et quodam modo impotem mentis effecerint, si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendes post te colla curvari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam, p

Secundo, Paulus ima humilitate subjecit se non tantum Deo et angelis, sed et omnibus hominibus, eorum quasi servum et mancipium se efficiens. a Factus sum, inquit, infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem : omnibus omnia factui sum,» omnium infirmitates, animi angustias, opprobria, verbera humiliter excepi et toleravi, a ut omnes facerem salvos, » l Cor. ix, 22. Hinc esto esset Apostolus ct Episcopus, subditos tamen non tam imperando, quam obsecrando et monstrando regit, docens magis exemplo quam verbo, juxta illud S. Petri, *Epist.* I. cap. v, 2 : « Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum : neque turpis lucri gratia, sed voluntarie : neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. » Sapienter S. Hieronymus, *adPaulinum :* « Quantumcumque, ait, te dejeceris, Christo humilior non eris, p Et, *Epist.7,* scribens de monasterio S. Paulœ in Bethleem : « Humilitatis inter omnes, ait, hic contentio est. Quicumque novissimus fuerit, hio primus reputatur. » Et, in Fifa S. *Paulœ :* « Paula cum frequentibus Virginum choris cingeretur, et vesto, et voce, et habitu, ct incessu minima omnium erat, p

Tertio, Paulus nihil virtutis et tantorum meritorum sibi, sed totum Deo cjusque grati® ascripsit. «Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, » I *Cor.* XV, 10, ct cap. iv, 7 : « Quis te discernit? Quid aulem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis. » Et cap. i, 20 : « Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, scdquiu, stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; al ignobilia elegit Deus et ea qua* noy

sunt, nt caquæ sunt destrueret, ut non glorielur omnis caro in conspectu ejus. » Praeclaro S. Hieronymus, ad Eustochium, *De Custodia Virg. :* « Nolo, inquit, tibi superbiam venire de proposito, sed timorem. Onusta inccdisauro; latro libi vitandus est : stadium est hæc vita mortalibus : hic contendimus, ut alibi coronemur. Nemo inter serpentes ct scoquones securus ingreditur. Et inebriatus est, inquit Dominus, gladius meus in cado, et tu pacem arbitraris in terra, quæ tribulos generat, ct spinas quas serpens comedit? »

m. *Quarto,* Paulus in omnibus non suam, sed Christi gloriam quæsivit. « An quæro, inquit, hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem, » *ad Galat.* i, iO. Et : « Loquimur non quasi hominibus placentes, sed Deo qui probat corda nostra, etc., nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. » Idem docet Corinthios, epist. 1, X, 31 : « Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.» Et Romanos: « Nemo, ait, nostrum sibi vivit, ct nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur, » *Rom.* XIV, 7. Vere Nazianzenus, epist. 43, vel juxta aliam editionem 30 *ad Greg. Nyssenum :* « Ingloriam vocat gloriam, et (temonum pessimam ambitionem. » Gloriosa enim gloria; et angelorum optima, est humilitas, qua quis non suam, sed Dei gloriam quærit. Hæc est tc legitima ambitio, » ut idem ait, *Orat.* 33, animi nimirum morumque modestia ct moderatio. Porro qualis ct quanta debeat esse Apostoli et praedicatoris humilitas, aureis sententiis ct documentis depingit S. Gregorius, lib. XXIII *Moral.,* cap. i, in fine : a Sancte, inquit, Ecclcsiæ prædicalor in cunctis quæ dicit, solerli cura se inspicit, ne in co quod recta præ(licat, vitio se elationis extollat; ne vita a lingua discordet;' nc pacem quam in Ecclesia annuntiat, in seipso dum bene dicit, ct male vivit, amittat. Sed studet summopere contra maledicos rumores adversantium, et defendere loquendo quod vivit, et ornare vivendo quod dicit. Nec in Ius omnibus suam, sed auctoris gloriam quærit : atque omnem sapientiæ gratiam, quam ut loqueretur accepit, non suis se œstiinat meritis, sed eorum intercessionibus, pro quibus loquitur accepisse. Sicque dum se infra dejicit, superest; quia suæ nimirum tnagis mercedi proficit, eo quod bona quæ exereero praevalet, alienis meritis reddit. Indignum omnibus judicat, etiam cum dignius cunctis vivat. Scit enim quod bona quæ innotescunt hominibus, sine periculo esse vix possunt. Et quamvis sapientem se esse sentiat, vellet tamen esse sapiens non videri, atque hoc sibi omnimodo quod loquendo proditur, pertimescit; et si liceat tacere, appetit, dum esse multis tutius silentium cernit; eosque se feliciores putat, quos intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occultat : et tamen ut sanciam Ecclesiam defendat; quia ad loquendum vi charltalis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit, sed ex magno desiderio otium taciturnitatis quærit. Hoc servat voto, illud exercet ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant. Neque enim loquuntur quia causa; eveniunt, sed causas evenire appetunt ut loquantur. Quorum nunc lleliu speciem signat, qui in locutione sua immensa se vitio elationis exaltat. »

Quinto, Paulus omnium etiam vilissimorum exactam gerebat curam : undo mullis sermonibus servos ct ancillas, quin et anus instruit, *ad Titum,* II, 1 ct scq.; *Ephes.* vi, 5; *Coloss.* m, 22; imo propter Oncsimum servum fugitivum scripsit totam Epistolam ad ejus herum Philemonem, ut illum ei reconciliet. Vide ibidem dicta in argumento. Ila S. Paulinus Note Episcopus, se in servum pro filio viduffi redimendo Vandalis tradidit, caque re meruit omnes cives suos e servitute eadem liberare, cujus proinde humilitatem et charitatem celebrat S. Augustinus, S. Gregorius lotaque Ecclesia, quasi vivum Christi, qui pro nobis ex Domino omnium factus est omnium servus, exemplum ct speculum.

Sexto, Paulus palam prædicat sua peccata, sci« licet quod fuerit infidelis, persecutor Ecclcsiæ cl blasphcmus : suasque infirmitates et lentalioncs, ut stimulum carnis, II *Cor.* xn, 7, et motus con* cupisccntiæ, *Rom.* vu, 8 ct seq.; occultât veri suas visiones, virtutes et charismata, ncc nisi coactus illa prodit, uti raptum in tertium coelum. « Factus sum, inquit, insipiens : vos me coegistis, » II *Cor.* Xu, 11. Eo utique major, quo minor esse cupiebat; eo celebrior, quo occultior : Deus enim ejus sapientiam, virtutes et magnitudinem toti mundo patefecit. Nimirum vera animi magnitudo est humilitas, qua quis magnitudinem suam abscondit instar Verbi incarnati, quod se in carne celavit; imo camdem ignorat. Vera magnitudo est in magnis esse ct exhibere se parvum, magna despicere; parva ambire; ut, esto sis egregius, nolis tamen esse singularis, sed sis vclut unus e cætcrorum grege: hic enim magnis omnibus major est ct celsior. Vera magnitudo est, magna omnia Deo arrogare, non sibi; ac nihil magnum ¿estimare, nisi quod ælernum est ct immensum: Deum inquam, qui est ipsa rerum omnium immensa magnitudo ct celsitudo. Hoc est quod monet *Eccli.,* cap. m, 20 : « Quanto magnus es, humilia te in omnibus, ct coram Deo invenies gratiam. » Unde S. Augustinus, Dc *Virgin.,* cap. XXXI : « Mensura humilitatis, inquit, cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, quæ amplius amplioribus insidiatur. »

Mnnlliip -?ìC4-Kfc'uia.

Vera doa¿"hamillUi.

Quarti virtus, Magnanimitas et animi celsitudo.

Primo, Paulus uti in se rebusque suis fuit humillimus, ita in iis quæ ad Christum Deique gloriam pertinent, animo fuit erecto et celsissimo.

Unde ofïlcium et apostolatum suum exaltat : « In quo, inquit, ego positus sum prædicator, et Apostolus ct doctor Gentium, » II *Tim*. i, 11. Et: « Quandin quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo,» *Rom*. xr, 13. Vide cap. m, epist. II *ad Corinth.,* quo toto ministerium apostolatus; prro ministerio Mosis et Aaronis exaltat.

sa. *Secundo,* Paulus honores, opes, gloriam, omniaque terne bona pedibus calcabat : « Quæ mihi, inquit, *Philip,* ni, 7, fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verum tamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi, propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora,» quæ ct vilitate, et sordibus, et foetore odiosa sunt. Ratio est, quia in coelo mente habitans; celsior orat terra, omniaque terrena sub se despiciens, vilipendebat. Idem se relicto saeculo fecisse in monasterio scribit S. Gregorius; lib. I, *epist*. V :
OMudo « Nihil, inquit, in hoc mundo appetens, nil per-
SG'-ro timescens, videbar mihi in quodam rerum vertice stare, ita ut in me pene impletum crederem, quod pollicente Domino ex Propheta *(Ifai.* 1 viii, Ll) didicissem : Sustollam te super altitudines terne. Super enim ipsam altitudinem terræ sustollitur, qui et ipsa; quro alta ct gloriosa prrosentis videntur saeculi, per mentis despectum calcat. Et, ut idem ait, lib. XXXI *Moral.,* cap. xix: « Altitudines terræ sunt lucra rerum, blandimenta subditor -i. livitiarum abundantia. Honor et sublimitas dignitatum, quæ quisquis per ima adhuc desideria incedit, eo ipso alta œstimat, quo magna putat. At si semel cor in coelestibus figitur, mox quam abjecta sint cernitur, quro alta videbantur. » Unde tales sunt aquilro de quibus *Job* XXXIX, 27 : « Numquid ad praeceptum tuum elevabitur aquila, ct in arduis ponet nidum suum ? » Sancti enim nidum suum habent in coelo, dicuntquc cum Paulo : « Nostra conversatio in coelis est. » Nam, ut ait S. Chrysostomus, hoin. 13 ad Pop.: Sicut si quis e summo altissimi montis vertice deorsum prospiciat, omnia ei pusilla videntur, ac non solum homines et arbores, sed etiam urbes integrro ct magni exercitus formicarum instar super terram ire videntur; sic qui animo erecto in superna, transcendens nubes, in coelis consistit, ibiquo sedem figit, illi omnia humana, omnis potentia, gloria, opes, ita minuta et exigua apparent, ut ne digna quidem judicet, quibus hanc immortalis animi nobilitatem applicet. Hinc *primo,* omnibus est admirationi; *secundo,* si quem habet inimicum, ab ejus telis et insidiis tutus est, ulpotc extra, imo supra omnem teli jactum positus; *tertio,* inferiora ista, tanquam a se tanto intervallo remota, qurodam vix videt, quædam ne videt quidem. Hinc

»9. *Tertio,* Paulus quasi terra major, ejusque turbinibus celsior, jugiter in adversis, æque ac prosperis, summa animi pace et tranquillitate fruebatur. Quid enim in eum humana mutabilitas possit, qui omnibus quæ mutationi obnoxia sunt, relictis, omnes ejus aditus interclusit ? Quocirca quasi supra ventorum flatus in Olympo positus, immobilis semper manens omnibusque eventibus superior, jugi mentis serenitate gaudebat. Vere S. Cyprianus, tract. De *Orat. Domin. :* « Qui, inquit, renuntiavit jam sroculo, major est honoribus ejus et regno ; et ideo qui se Deo ct Christo dedicat, non terrena, sed codestia regna desiderat.» Et S. Gregorius, lib. V *Moral.,* cap. xxxrv: « Magnus est, ait, qui roterna concupiscit.» Huc accedit S. Hieronymus *in Threnos,* lib. I, cap. ni :*Is vere el non ex parte magnus est, qui et in eremo squalorem solitudinis, ct in coenobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. »

Quarto, Paulus libere prædicabat philosophis, **• regibus, tyrannis, quasi omnibus superior omniumque magister : quare intrepide eos monebat, arguebat, castigabat. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. VII *Moral.,* cap. xv : « Sancti velut in magni vertice montis siti, præsentis vitro gaudia plene despiciunt, seque ipsos per spiritualem celsitudinem transcendentes, subjecta sibimet intus vident, qurocumque per carnalem gloriam foris tument. Unde et nullis contra virtutum potestatibus parcunt, sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt. » Ita Paulus coram Felice prroside animose disserens de justitia, castitate et futuro judicio, cumdem perculit et tremefecit, Actor, xxiv, 25. Ita in vinculis Christum, propter quem vinctus erat, audacter prædicabat Festo pnesidi et judici, qui proinde exclamans, ait : « Insanis, Paule, inultre littera? te ad insaniam redigunt. » Cui Paulus : « Non insanio, optime Feste, sed veritatis et sobrietatis verba loquor. » Et Agrippa? regi dicenti : « In modico suades me Christianum fieri,» respondit: «Opto apud Deum et in modico et in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his,» Actor. XXVI, 2-4 et 29. Sic Athenienses Sophos et Areopagilas libere vocavit superstitiosos, Actor. XVII, 22. Sic *Actor,* xvi, 37, magistratus Philippenses per custodem Paulum carcere eximi jubentes, magnanime injustitia? arguit, dicens: «Crosos nos publice indemnatos homines Romanos miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciunt? Non ita, sed veniant, et ipsi nos ejiciant. Timueruntque audito quod Romani essent, et venientes deprecati sunt eos. » Quanta Pauli celsitudo, qui judices sibi fecit supplices? Ita ad Ananiam pontificem inique jubentem se perculi : « Percutiat, inquit, te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra leges jubes me perculi ? » *Actor,* xxui, 3. In repentinis enim ct improvisis periculis maxime apparet fortitudinis habitus, ait Aristoteles, III *Ethic,* vin.

Quinto, eadem magnanimitate Paulus magis et «u dromonibus erat formidabilis, cosque plectebat et

expellebat. Ita Elymam magum avertentem Sergium Paulum proconsulem a fido, perculit, dicens : « 0 plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justiliæ, non desinis subvertere vias Domini rectas ? Et nunc ecco manus Domini super te, cl eriscœcus, » Ador. xin, Í0. Ita dæmonem Pythonem, licet se laudantem e puella expulit, *Ador,* xn, 18. Ita ejus sudaria fuis ibant spiritus immundos, *Ador,* xix, 12.

Sexto, Paulus hac animi celsitudine contempsit omnes Neronis et tyrannorum minas, vincula, equuleos, ignes, gladios, bestias et cruces; «Paulus occidi potest, superari non potest, » ait S. Gregorius, lib. XXXI *Moral.,* cap. xv. Aureo S. Chrysostomus, horn. 2 *De Laudibus S. Pauli,* cum non tantum tyrannis et dæmonibus, sed ct Angelis superiorem facit: « Hujus rei studio, inquit, non tantum urbes, gentes, exercitus, provincias, pecunias, potestates velut arenam vilia reputavit; sed ct pro Christi dulcedine non angelorum, non archangelorum admiratus est dignitatem , nec quidquam similo concupivit. Quod enim majus erat omnibus, Christi amore fruebatur: cum hoc beatiorem so cunctis putabat, sino hoc autem neque dominationum, neque principatuum socius esso cupiebat; sed cum hac dilectione magis esse extremus optabat, imo etiam ex numero punitorum, quam sine hac inter summos, et honoro sublimari. » Causam assignat, aitquo : u Perfrui enim charilato Christi, hoc illi vita erat, hoc mundus, hoc angeli, hoc præsentia, hoc futura, hoc regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur innumera. Præter hœo vero nihil in tristium parte ponebat. Horum enim quæ hic habentur nihil asperum, nihil etiam suave reputabat, sio despiciebat universa quæ cernimus, ut solet herba jam putrefacta contemni. Tyrannos vero ipsos, ao populos spirantes furorem, velut quosdam culices æstiinabat ; mortem vero, et cruciatus, ct mille supplicia quasi ludum putabat esso puerorum, dummodo propter Christum aliquid sustineret. Hæc enim amplectebatur libenter, et decorabatur vinctus catena magis, quam diademate coronatus. Etenim coarclalus carcere habitabat cœlum, ac libentius verbera excipiebat et vulnera, quam alii bravia diripiunt : dolores non minus quam prtemia diligebat, cum ipsos uhque dolores loco duceret præmiorura ; propterva enim illos et gratiam nominabat. » Quocirca Paulus Romæ in primis vinculis, multos ex aula Neroni» convertit, de quibus *Philip.* iv, 22 : < Salutant, inquit, vos omnes Sancti, maxime qui de Cassaris domo sunt; » e quibus plures martyrio laureati sunt, ut dixi in *Chronotaxi,* anno Christi 67. In secundis vero vinculis pellicem Neronis convertit, et ab eo abstraxit, adeoque martyrii palmam tulit, ut dicam inferius.

Septimo, Paulus adeo fuit magnanimus, ut non fugeret, sed sciens et prudens ambiret ct adiret ccrUtAiuia vitw pericula, vincula, tormenta et martyria. Ita certus ex continuo Dei oraculo s® a Judæis vinciendum, et, ni Deus impediret, occidendum, si Hierosolymam pergeret, eo tamen intrepidus alacerque invitis suis sociis cæterisque Christianis perrexit, dicens : « Quid facitis flentes, et affligentes cor meum? Ego eniin non solum alligari, sed ct mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jcsu, » *Ad.* xxi, 13.

Rursum, Paulus magnanime excussit pulverem pedum in faciem Judæorum, repellentium Evangelium Antiochios Pisidice, ut tam impia terra non solum se dispulveraret, sed et prorsus expulveraret, *Ador,* xin, 51.

Odavo, Paulus jubet Christianos omnes esse generosos et magnanimos, quasi qui duellum inituri sint cum diabolo, imo cum toto daemonum exercitu omnibusque inferni viribus. « Non est nobis, inquit, colluctatio adversus carnem ct sanguinem, sed adversus principes ct potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus : propterva accipite armaturam Dei. » Unde mox eis arma suggerit, et panopliam a capilo ad talos, nimirum pro scuto fidem, pro galea spem, pro gladio verbum Dei, pro lorica justitiam, pro cingulo veritatem, pro ocreis præparationcm ad Evangelium toto orbe circumferendum, *Epius.* vi, 12,13,14. Hos Pauli animos induit noster' .dtnundus Campianus, nobilis fidei athleta, Angliæ Apostolus et Martyr, quando evidentia causai et fidei certitudine confisus, omnes in Anglia Calvini doctores provocavit ad disputationem : cujus provocationis rationes decem edens, eas concludit exhortando omnes, ut salvi esse velint, veritatem fulgentem oculis excipiant, illecebras Luihcranas despiciant. At quænain lice? inquit: « Aurum, gloriai, delicia: Veneris : contemnite. Quid enim aliud ista sunt, nisi terrarum ilia, canorus aer, popina vermium, bella sterquilinia? Spernite, Christus dives est, qui vos alet. Rex est, qui ornabit. Lautus est, qui satiabit. Speciosus est, qui felicitatum omnium cumulos largietur. Huic vos"adseribile militanti, ut cum eo triumphos , vere doctissimi verequo clarissimi reportetis. » Praeclaro eniin Nazianzenus, *orat.* 25 : « Magnis , ait, et excelsis viris patria una est superna Jerusalem in quam conversionem nostram recondimus : omnibus genus unum, si inferiora hæc spectare velis, pulvis; si superiora, spiraculum illud cujus participes facti sumus, quodque conservare jubemur, et cum quo mihi ad tribunal sisti necesse est, ut divinitus indila: nobilitatis imaginisque rationem reddam, »

Quinta urtili, Paupertas Evangelica.

Primo, Paulus et Apostoli Christum pauperem pauperes secuti sunt : « Egeni in terris, in cœlis divites, spiritales divitias credentibus largiebantur, » ail S. Ambrosius in II *Corinth,* vi. Audierant enim a Christo, *Mutth.* v, 3 : « Beati pauperes

•plritu, quoniam Ipsorum ost regnum cœlorum.» Unde et eidem dixerunt *Matth.* xix, 27 : « Ecce nos reliquimus omnia, ct secuti sumus te, quid ergo erit nobis? » «Hoc votum potentissimi voverant, » ait S. Augustinus. Apostoli ergo fecerunt votum paupertatis, uti jam faciunt Religiosi; /eque ac castitatis et obedientiæ, uti ostendam *Ador, v,* 2. Ipsi enim fuerunt vitæ religiosa) et perfect® antistites, parentes et choragi. Quin et S. Hieronymus, vitam Clericorum ita ex Apostolis pingit Nepotiano : « Clericus qui servit Ecclesiæ, interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim Græce, sors Latino appellatur, proplcrea vocantur Clerici, vol quia de sorte Domini sunt, vel quia ipse Dominus sors, id est pars ipsorum Clericorum est. Qui autem ipse pars Domini est, vel Domini partem habet, talem se exhibere debet, ut ct ipse possideat Dominum, et possideatur a Domino,» non ab auro, aliave re creata.

•6. *Secundo,* Paulus vixit in fame, siti, nuditate; fatigaüone, I *Corinth,* iv, 11, et II *Corinth,* xi, 27. Et *Philip,* iv, 12 : « Scio, inquit, et humiliari (inopiam pati), scio et abundare (ubique ct in omnibus instructus sum), et satiari, et esurire, et abundaro, ct penuriam pati : omnia possum in eo qui me confortat. » « Paulus, inquit Chrysostomus, hom. 4 in epist. II *ad Timothy* homo erat, qui siepe cum fame luctatus est, dormivitquo incarnatus, homo nudus, ct cui vestitus ipse sæpe necessarius deerat. In frigore, inquit, ct nuditate.» Verc S. Hieronymus, *ad Ilcliodor. :* « Affatim, inquit„ dives est, qui cum Christo pauper est. » Hinc S. Paula in Bethlehem pauper cum Christo in votis habebat, ut mendicans moreretur, ut unum nummum filiæ (Eustochio) non derelinqueret, et in funere suo aliena sindone involveretur. Trini hujus voti plene facta est compos, itaque plane ut optaral ei, accidit. Ita S. Hieronymus in ejus Vita.

Tertio, Paulus exemplo Christi pedes obivit I,nil|QS inagnitsquc provincias, uti ostendam *Ad.* XX, 13. Apostolos ergo, imo Christum sequuntur, qui cum S. Francisco non in equis ct curribus, sed pedibus evangelizando obeunt pagos et urbes. Romæ in templo S. Pauli, ostensa mihi est pars baculi S. Pauli, cui innixus Romam pedes ingressus dicitur. Idipsum Christus Apostolis ut facerent, proscripsit *Matth.* x, 10 et 14. Unde in regula S. Francisci, quæ Aposlolicum vivendi modum exprimit, cap. in, in *Constit.* Benedicti Papæ XII, sub gravissimis pœnis interdicitur, «ne quis obequitet, nisi gravis cogat necessitas, aut valetudo. » Idem Societatis nostro Religiosis, qui Apostolorum more obeunt provincias, graviter ac serio commendat Congregatio 3 generalis, *can.* 12. Sic S. Vincentius Fcrerius vir Apostolico», qui evangelizando peragravit Italiam, Galliam, Angliam, Hiberniam, Hispaniam, cto(/ « itor

ton i
v* obi-
loni itr
k · ‹ l ja-
«*•

non equitando, sed propriis pedibus peregit, solo baculo, cui inniteretur, contentus: idque quindecim annis continuis fecit. Veruni postea ex quadam /egritudine quæ ei supervenit in tibia, necessitate compulsus, habuit asinum, quo vehebatur, ait auctor Vike ejus, lib. Il, cap. vu.

Quarto, Paulus in tot tantisque Evangelii labo- *■
ribus, noluit a fidelibus sumptus accipere, sed
operatus est manibus suis scenofactoriam exer- bon* ar-
cens , ut non tantum sibi, sed et suis omnibus victum pararet : quod sane admirabilem ejus paupertatem, charitatcm ct zelum liquido demonstrat : « Argentum, inquit, ct aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis : quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his quimecum sunt, ministraverunt manus îstæ : omnia ostendi vobis, quoniam sie laborantes, oportet suscipere infirmos, ct meminisse verbi Domini Jesu; quoniam ipse dixit, Beatius est magis dare quam accipere, *Act.* XX , 34. Paulum eminus imitatus est celebris ille Spiridion Trimithuntis Episcopus, qui pecuariam exercuit, de quo Ruffinus, lib. X, cap. v; Sozomenus, lib J, cap. xi ; Nicephorus, lib. Vili, cap. XLit. Et Zenon, Majum® Episcopus, qui lanificium exercuit, non paupertatis, sed humilitatis studio et exemplo, de quo Sozomenus,lib. VII, cap. xxvii,et Nicephorus, lib. XII, cap. XLvn. Unde et S. Hieronymus præfat. *in Job,* Nepotianum et Rusticum ad opus manuale provocat. Vide Isidorum Pelusiotam , lib. I, *Epist.* 470, ubi opus manuum probat exemplo Pittaci Mitylenei regis, qui pistrinum versans, farinam et panem quo vesceretur sibi parabat. QuinetConciliumCalhaginenselV,cap. 1 ,l et tui, et Concilium Nannetense, atque ex iis can 2, 3,4, disi. 91, præcipiunt, ut Clerici sibi victum vestitumquo agricultura aut honesto artificio comparent, quod intclligc, cum sunt pauperes, nec Ecclesia cos alere potest, Itaolim : nunc enim decreto Concilii Tridentini, sess. xxi, cap. ii, et aliorum vetustiorum sancitum est, ut nemo ordinetur, nisi qui seipsum ex bonis vel propriis, vel Ecclesia) alero potest.

Paulum hoc sœculo imitatus est P. Andreas idem fe-
Oviedo, qui e Societate nostra a Pontifice creatus
Patriarcha Æthiopiæ, ibidem usque ad mortem plUiar
vixit in tanta paupertate, ut propriis inanibus K»
aratrumduccrelsereretquefrugesquascomedereb thx v.x.
undo revocatus a Gregororio XIll Pontifice, litteras ad eum dedit exaratas in marginibus, quas e Breviario suo prociderat, eo quod aliam ad scribendum chartam non haberet; quibus enixe obsecrabat Pontificem , ut permitteret se Ecclesia* suæ, quam sibi desponderat, usque ad finem vit® assistere. Visis hisce litteris illacrymatus est Gregorius , suamque illi benedictionem impertiit. Atque hujus paupertatis et constanti® jam fructus videmus, nimirum Æthiopiæ imperatorem ejusquo fratrem et proceres Ecclesia) Human® reconciliatos, novum expetere Patriarcham, Episcopos et Religiusui, qui vastum illud imperium plane pleno-

que convertant. Porro S. Hieronymus *ad Rusticum* epist. 4: « Facito, inquit aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus, ne quem gravarent, et aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia, cur tu in tuos usus cessura non prepares? Vel fiscellam texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus : sarriatur humus , arcolne requo limite dividantur. Apum fabricare alvearia. Texantur ct lina capiendis piscibus. Scribantur libri, ut ct manus operetur cibum , ct animus lectione saturetur. In desideriis est omnis otiosus, d

Sexta, Sobrietas ct Castitas angelica.

«». *Primo,* Paulus in tanta paupertate necessario sobrie vixit. Sic enim videmus opifices, qui ex opere manuali vivunt, ut sibi suisque alimenta comparent, sobrie victitare. Sapienter S. Hieronymus, epist. *ad Eustoch. de aistod. virgin.,* ei hanc sobrietatis diælam prescribít : «Sil tibi moderatus cibus et nunquam venter expletus. Plures quippe sunt, quæ cum vino sint sobriae, ciborum jejo- largitate sunt ebrire. Sint tibi quotidiana jejunia, Sljm et refectio satietatem fugiens : nihil prodest biduo t ' triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate jejunium. Illico mens repleta torpescit, ct irrigata humus spinas libidinum germinat. » Idem *ad Paulin.* epist. 13 : «Sit vilis, ait, ct vespertinus cibus; olera et legumina, inlerdumque pisciculos pro summis deliciis ducas. Qui Christum desiderat, et illo pane vescitur, non quærit magnopere de quam pretiosis cibis stercus conficiat; quidquid post galani non sentitur, idem sit libi quod panis ct legumina. »

70. *Secundo,* Paulus crebro jejunabat, uti ipse asserit II *Cor.* xî, 27 ; deliciis, vino et carne abstinebat. Nam, ut ait S. Hieronymus *ad Nepotianum :* «Fortissimum jejunium est aqua et panis; sed quia gloriam non habet, et omnes pane ct aqua vivimus, quasi publicum ct commune, jejunium non putatur. » Idem, *ad Helidor.* epist. 3 : « Nepotianus, inquit, jejunia in aurigæ modum, pro lassitudine et viribus temperabat. » Idem, *ad Rusticum* epist. 4 : «Jejunia, ait, moderata sint, nenimia debilitent stomachum, ct majorem refectionem poscentia erumpant in cruditatem, quæ parens libidinum est. Modicus ac temperatus cibus et carni et animae utilis est. » Idem faciebant cæteri Apostoli, nisi ab aliis invitati, convivio intéressent. Tunc enim ex precepto Christi, omnibus quæ apponebantur, vescebantur, tum urbanitatis causa, tura vitanda; singularitatis ergo, tum ne hospiti suo molesti essent. Id liquet exemplo Timothei cui scribit Paulus *Epist.* I, cap. v : « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates.» Idem patet ex volo Nazareatus, quod fecit Paulus, *Act.* XXI, 26, slatirtique postero dio explevit : Nazarei enim vino, sicera et deliciis abstinebant. «Si esca, inquit, scandalizat fratrem meum¿ non manducabo carnem in æternum, » I *Cor.* vnr, 13. Et : «Bonum est non manducare carnem et ApodoH non bibere vinum,» *Rom.* xiv, 21. Quod aliis consuluit Paulus, utique cl sibi ipsi. Ha S. Petrus muniter victitabat lupinis, teste S. Nazianzeno, orat. *De cura pauperum.* Ita S. Jacobum fratrem Domini carne, vino ct sicera abstinuisse, pano ct aqua vixisse, ex Eusebio lib. Il *Historice,* cap. xxir, Nicephoro et aliis scribit Baronius, anno Christi 36, ctalii in ejus Vita. S. Mathæum carnibus abstinuisse asserit Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædag.,* cap. i. Balio est, quia Apostoli debebant dare exemplum sobrietatis omnisque virtutis toti Ecclesiæ, omnibusque statibus et sæculis : erant enim ipsi dati mundo in exemplar sanctitatis, perfectionis ac vitæ coelestis, ad quam omnes verbo, et magis exemplo incitare debebant. Ridicule enim satur hortabitur alios ad jejunium, deliciosus ad abstinentiam, incestus ad castitatem, vino madens ad aquæ potum. Ita S. Francisais Xaverius Indorum Apostolus, vino et carne abstinebat nisi esset apud hospites, scmclque in die tantum cibum sumebat cumque vulgarem ct modicum, ne pane quidem explens famem, ait Turselius in ejus Vita, lib. Vi, cap. vii. Quin cl S. Augustinus Episcopus Hipponensis « mensa usus est frugali ct parca, quæ inter olera ct legumina etiam carnes aliquando, propter hospites, vel quosque infirmiores continebat,» ait Possidonius in ejus Vita, cap. xxn.

Tertio, Paulus parvi erat somni magnamqiic 71 noctis partem vigilabat, tum orando, tum laborando, tum sollicite curando salutem omnium Ecclesiarum. Unde ipse ait, se vixisse in vigiliis multis, II *Cor.* xi, 27. Pastoris enim propria virtus est vigilantia, qua gregi suo invigilet. Quare minus vera ct plena videtur illa temporis ct horarum distributio, quam nonnulli Paulo assignant, nimirum Glossa in *Act.* ix, 9, ex Beda (sed in Beda id non invenitur): «Tradunt quidam, inquit, quod ab hora quinta usque ad horam nonam ct decimam disputationem protraheret Paulus, ita ut horas operi (scenofactorio) quinque, alias quinque doctrina, duas cibo et orationi daret. » Sed addit, « nulla hoc auctoritate firmari; » et merito, ait Hugo, ct Lorinus ibidem. Quid enim reliquis duodecim dici naturalis horis agebat ? certum est cum non dormisse, sed post exiguum somnum orationi ct operi se dedisse. Unde media nocte in carcere inventus est orans, *Act.* xvi, 25. Vere S. Hieronymus *ad Eustoch. :* «Sanctis, ait, ipse etiam somnus oratio est. Esto cicada noctium : psallo spiritu, psalle et mente; lava per noctes Iccium tuum, lacrymis tuis stratum tuum riga. »

Quarto, Paulus castitate fuit angelica. Unde vixit cælcbs, imo virgo per omnem vitam. Hinc Hdclibus proponens consilium virginitatis et casti-

tatis Evangelic®, alt : « Volo, (velim , optarim) omnes vos esse sicut moipsum , » I Cor. vu, 7 ; ita S. Ambrosius ibidem, S. Hieronymus, *Contra Jovin.,* et alii passim. In hac castitate mire crevit per continuam luctam cum stimulo carnis, eum assidue comprimens et subjugans, II *Cor.* xn, 7. Hinc inter juvenculas et matronas versabatur quasi angelus, casque non tantum ad fidem, sed et ad castitatem traducebat : uti a Nerone abstra-
Panlui xil pellices, persuadens eis castitatem, ideoque a
J Nerone occisus est, factus castitatis hostia, uti docet S. Chrysostomus.

73. *Quinto,* Paulus etsi haberet donum castitatis, in caque æque ac in gratia esset a Deo confirmatus, tamen non tantum studiose vitabat tentationes et pericula, sed etiam carnem suam severo maccrebat ct austere castigabat, I Cor. ix, 27. Sine lioc enim difficile, ct quasi impossibile est servare castitatem, uti asserebat S. Carolus Boromæus. Hinc noluit mulieres pias, quæ cum alerent, se comitari : «Numquid, inquit, non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi , sicut et cæteri Apostoli?» I Cor. ix, 5et 15;
Ftyifelni « ego autem nullo horum usus sum. » Quin ct
nuli.H- g Theclam ab ore Pauli pendentem cumque sequi volentem prohibuit, eamque domum amandavit, uti habet S. Thcclæ Vita. Idem fecit aliis; mox enim ut eas converterat, alio migrans, illas ibi relinquebat. Magnum enim et castitali et famæ periculum creatur excrebracum mulieribus, etiam piis ct devotis, conversatione. Vide S. Cyprianum, tract. *De singularitate Clericorum.* Quocirca S. Franciscas Xaverius, licet vir esset cœlcslis, « nunquam tamen cum femina ulla, nisi luce palam et adhibitis arbitris, de rebus utique necessariis collocutus est, ratus mulieres adiri minori emolumento quam periculo, » ait Turselius, in ejus Vita, lib. VI, cap. vi. Quin ctS. Hieronymus Nepotiano Clerico ita praescribit : « Hospitiolum tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant : omnes puellas et virgines Christi aut aequaliter ignora, aut icqualiler dilige. Ne sub eodem tecto mansites, nec in preterita castitate confidas. Nec sanctior Davide , nec Samsono fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper, quod paradisi colonum de possessionesua mulier ejecerit, n Idem *ad Rusticum,* epist. 4 : a Matrem, ait, ita vide, ne per illam alias videre cogaris, quarum vultus cordi tuo hæreant, ct tacitum vivat sub pectore vulnus. Ancillas quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis : quia quanto vilior carum conditio, tanto facilior est ruina. Et Joannes Baptista sanctam matrem habuit, ponlificisquc filius erat, ct tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret castitatis. Vivebat in eremo, et oculis desiderantibus Christum, nihil aliud dignabatur aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locusta? melquc silvestre, omnia vii tuti et continenti® preparata. Quamdiu in putria tua cs, habeto cellulam pro paradiso : varia Scripture poma decerpe, his utere deliciis. Si scandalizat te oculus, pes, manus, projice ea. Nulli parcas, ut soli parcas anima», » etc. « Vas electionis, in cujus ore Christus resonabat, macerat corpus suum et subjicit servituti, et tamen cernit naturalem camis ardorem suæ repugnare sententi®, ut quod non vult, hoc agere compelatur, et quasi vim patiens vociferatur et dicit : Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Et tu te arbitraris absque lapsu et vulnere posse transire, nisi omni custodia servaveris cor tuum , et cum Salvatore dixeris : Mater mea ct fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei? Crudelitas ista pietas est, » etc. « Mihi oppidum career, solitudo paradisus est. » Et inferius : a Volo ego te non habitare cum matre, ne oleum igni adjicias, et inter frequentiam puellarum per diem videas, quod nocte cogites. » Scribit de S. Augustino Possidonius in ejus Vita, cap. xxvi : « Feminarum, inquit, intra domum ejus nulla unquam conversata est, nulla mansit, nec germana quidem soror , quæ vidua Deo serviens multo tempore, usque in diem obitus sui preposita ancillarum Dei vixit ; sed neque patrui sui filiæ , et fratris sui filiæ, quæ pariter Deo serviebant. » Et mox causam dans : a Ob hoc ergo, inquit, dicebat, nunquam debere feminas cum servis Dei, etiam castissimis, in una manere domo, ne aliquod scandalum vel offendiculum tali exemplo poneretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus feminis ut videretur, vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eas intrabat, vel solus cum solis unquam est locutus, nisi secretorum aliquid interesse!. V

Septima , Modestia , Gravitas et Comitas.

Primo, Paulus « gravitatem morum hilaritate 74*
frontis temperabat » (quod Nepotiano ad Heliodorum scribit S.Hieronymus), eratque vultu sereno et amœno, nipote indice animi serem et amœni, coque omnes ad se alliciebat. Vultum hunc ejus repræseutant Roinæ imagines antiquæ, ac in primis illa S. Sylvestri Constantino Imperatori per visum exhibita. Hinc Nicephorus, lib. II, cap. XXXVII, Paulum ita pingit : «Paulus, inquit, Piuli»t> corpore erat parvo et contracto, et quasi incurvo, *u; ‘ ‘z ac paululum inflexo, facie candida, annosque ?ur plures pre se ferente, capite modico; oculis multa inerat gratia, supercilia deorsum vergebant; nasus pulchre inflexus, idemque longior, barba densior et satis promissa, caque non minus quam capitis coma, canis respersa. Ambo autem Christi discipuli (Petrus et Paulus) cum inspicerentur, divinum quiddam præ se ferebant. Spiritu Sancto et divina gratia ita referti, ut qui eos viderent fideles, cx aspectu solo arcanam quamdam et latentem conciperent gratiam, moresque et vitam una cum fide conformaient, et

in melius converterent. » Hine semper idem ci eral animus , idem vultus, mores per omnia similes. Secus faciunt leves et ficti, dc quibus dicitur : « Intus Nero, foris Cato. » Et : « Prima Ico, postrema draco, media ipsa Chiraæra, » ait S. Hieronymus *ad IlusKcum*.

Stranito, modestiam hanc fidelibus commendans : «Modestia, ait, vestra nota sit omnibus hominibus, n *Philipp,* rv, S. El vers. 8 : « De cætero, fratres, quæcumquc sunt vera, quæcumquc pudica, quæcumquc justa, quæcumquc sancta, quœcumque amabilia, quæcumquc bonne fam®; si qua viitus , si qua laus disciplinen , hæc cogitate. » Et cap. ni, vers. 17 : « Imitatores mei estote fratres, ct observate cos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram, n Et I *Cor.* xiv, 40: « Omnia autem honeste ct secundum ordinem fiant. »

"‹• *Trtio,* Paulus in verbis mire fuit affabilis et gratiosus, in sermone jucundus, in conversatione benignus et blandus : «Facti, inquit, sumus sicut parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos. Ha desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam diarissimi nobis facti estis, p I TAess. u, 7.

n. *Quarto,* Paulus officiosus est in salutando, tam omnes in communi initio epistolarum, quam singulos nominati© in fine earumdem ; tum ut suam in cos comitatem ostendat ; tum quia efficax est Sanctorum salutatio. Salutem enim quam appre-

lutA' 7 catur, suis mentis impetrat ct preestat : uti B. Virgo
tu. salutans Elisabcthani, eam cum fœtu sanctificavil, ct Baptistam Christi prodromum effecit, *Lu^*. i, 41. UndeS. Chrysostomus, in II *Timoth.* i : « Sufficit, ait, sola Pauli salutatio gratia implero eum, qui ea salutatur, p Quin ct Paulus vinctus ad Neronem missus, «salutavit Neronis pocillatorem ct concubinam , p ait Chrysostomus, hic *hom.* ‹M. Creditur illa fuisse Poppæa Sabina, qu® præcœtcris in deliciis a Nerone habebatur, inquit Baronius, ae forte per eam Neronem sibi conciliavit , ut liber dimitteretur e primis Hom® vinculis.

7«. Quinto, Paulus oculis, ore, opere, gestu, habitu ommque actione ct motu spirabat animi morumque compositionem, pietatem, devotionem, sanc-

hnhno» Ütatcm vitamque cœlcslem. « Paulus, nil Chry-
M^tomus , hom. I Dc *ejus laudibus* , semetipsuin mundo crucifigens, non solum humanorum corporum pulchritudines, sed diam omnia qu® videntur rebus clara atque decorala, ila cernebat, sicut nos favillam cincrcmquc despicimus, qui quasi mortuus prorsus ad mortuum immobilis permanebat, p S. Franciscus animo et vultu in corium intentus non aliud vita ct voce, habitu el gestu condonabatur, quam «ad cœlum, ad cœlum. p AudiS. Bonavcnturam, cap. iv Vil® ejusdem : ‹ Evangélicos præco civilalcs circuibat el castella, non in doiú» human® sapienti® verbis, sed in virtute spirilus annuntians regnum Bel.' Videbatur inluentibus homo alterius sœcuh ; quippe qui mente ac facie in cœlum semper intentus, omnes sursum trahere conaretur. » Et cap. Xu : « Omnis ©las omnisquo sexus properabat virum novum mundo cœlitus datum cernere ct audire, » Sic ct illi homonymus ac suppar noster S. Franciscus Xaverius, Indorum Apostolus, monte oculisque in superna defixus, nonnisi paradisum cogitabat, spirabat, praedicabat, acquasi homo cœlo lapsus, ad cœlum omnes traducere satagebat. Multo magis horum dux ct princeps Paulus, in paradisum raptus cœlcstes induerat mores, ac quasi angelus cœlo lapsus, ad homines in cœlum revocandos missus a Deo videbatur, llinc cum Psalte admirando clamabat : « Filii hominum, ut quid diligitis vanitatem et quieritis mendacium? Qu® sursum sunt quærite, qu® sursum sunt sapile, non qu® super toi ram. » Deorsum corpora, sursum sint corda. Despice terrena, suspico cœlcslia. « Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram , Deus coniis mei, et pars mea Deus in ©ternum?» Præclare S. Chrysostomus in cpisl. I *ad Timoth.,* hom. 2 : «Hujusmodi, ait, tibi unguenta eme, quorum odor implere possit orbem. Talem fragrantiam Apostoli spirasse noscuntur. Odor enim, inquit, suavitatis sumus, aliis quidem in mortem, aliis vero in vitam. Quid autem sibi hoc vult? Fertur nempe et sus fragrantia odoris suffocari. Non autem corpus Apostolórnm tantum, sed et indumenta ipsa unguento spiritualis grati® plena crant. Ila enim Pauli indumenta suavissimum spirabant odorem ut etiam dæmoncs pellerent, Art xiv, 12. Quod folium, quam casiam , quam myrrham hujusmodi odor non suavitate et utilitato transcendit? »

Octava, Studium proficiendi.

Primo, Paulus, esto in virtutis culmine consisteret, tamen quotidie seipsum superaro et ad albora conscendere satagebat. Hinc sibi persuadebat sc esse impcrfcclum : «Non quod jam acceperim, inquit, aut perfectus sim; sequor autem si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, qu® releo sunt obliviscens, ad ea vero qu® sunt priora extendens meipsum , ad destinatum persequoq ad bravium supern® vocationis in Christo Jesu, t *Philipp,* ni, 12. Sapienter S. Hieronymus *ad Pau^linum :* « Nihil in te mediocre esso contentus sum; totum summum, lotum perfectum desidero. »

Scrunilo, Paulus quotidie augebat labores: hinc novas et novas semper regiones adibat ct evangelizando obibat. Paulus, ait S. Chrysostomus, hom. 2 De *(jus laudibus*, quotidie celsior assurgebat, majores ambiens agones, majora certamina, majora pericula , majora tormenta pro Christo, perinde ac (lumina in svlvam immissa

Jugitor proserpit, aonco totam sylvam subigat, ct in immensum crescat incendium.

u. *Tertio,* Paulus fideles in spiritu ct virtute provehere ct perficere studebat, omnesque ad sanctitatis incrementa incitabat. Unde *Ephes,* iv, 15: « Veritatem, inquit, facientes in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. » Et vers, 23 : « Renovamini spiritu mentis vestro, et induito novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justifia et sanctitate veritatis. » }Iodum crescendi proscribit *Rom.* xii, 11 : «Sollicitudine, ait, non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes, in tribulatione gaudentes, orationi instantes, » etc. El S. Petrus, *Epist.* 11, i, 10: «Praires, ait, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem ct electionem faciatis. » «Paulus, ait S. Augustinus, serra. 11 *in Evangel, secundum Matth.,* homines deos vel angelos^sse cupiebat. »

n *Quarto,* Paulus curabat ut Episcopi et pastores Ecclesi® essent eximii in doctrina ct virtute. Unde non nisi maximo idoneos promovebat, cos scilicet, qui maxime videbantur Christianos in re Christiana promoturi. Vide quot quantaque hac do re proscribat Timotheo Episcopo Ephcsino, *Epist.* 1, toto cap. in, el Tito, cap. i, vers. G ct scq. Ila S. Gregorius Thaumalurgus, Coman® in Ponto , postpositis mullis nobilibus ct primariis, qui a variis proponebantur, Episcopum croavit Alexandrum Carbonarium , licet reluctantem, qui cum esset vir sapiens, studio latendi, ad carbones in urbem devehendos se abjecerat, eo quod nullus eo esset magis idoneus; qui proinde adeo præclarc rexit istam Ecclesiam, ut pro ea sanguinem fuderit eamque martyrio suo condecoravit. Testis est Gregorius Nyssenus in vita Thaumaturgi.

ti *Quinio,* Paulus, etsi haberet scientiam a Deo revelatam ct infusam, tamen per otium sacris litteris et lectioni dabat operam. Undo vinctus in carcere a Nerone sibi a Timotheo suos atterri jubet libros ct membranas, II *Timoth.* iv, 13. Et idem proscribit, *Epist.* I, iv, 13, dicens : « Dum venio, attende lectioni. » Et *Epist.* II, u, 15 : a Sollicite, inquit, cura leipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. » Si hæc faciebat Paulus, quierat orca virtutum ct pelagus sapienti®, spiritus ct zeli, quid nos facere convenit. Ita Nepolianus, ait S. Hieronymus, in ejus Epitaphio *ad Heliodorum,* lectione assidua et meditatione diuturna « pectus suum bibliothecam fecerat Christi. »

u. *Sexto,* Paulus erat quasi homo igneus (sic et cwteri Apostoli, ait Chrysostomus, hom. 4 *in* VUI. K' *Acta,* erant quasi homines ignei) et quasi flamma immissa in stipulas ct silvam, quæ quotidie proserpens, in majus cl majus semper crescebat in."cndium. Unde sicut ignis non limet multitudinem stipularum vel asperitatem, nec ab ea lædilur, sed potius augetur omniaquo in se convertit: ita ct Paulus nulla hominum hostiumque copia, nullis minis ct persecutionibus terrebatur aut lædebatur ; sed hæc omnia erant fomenta ac flabra, quæ ignem hunc charitatis quotidie magis accendebant ; ille enim omnia devorabat et in se convertebat, juxta illud *Cant,* vin, G : «Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio; lampades ejus, lampades ignis atque flammarum. Aqu® multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.» Hin« ct Christus constituens Petrum suum Vicarium, Episcopum, Pastorem ct Apostolum totius orbis, ter rogavit : « Petro, amas me? » eoque respondente : « Domine, tu scis quia amo te ; » subjunxit : « Pasce oves meas ; » ut significaret pastorem animarum quotidie crescere debere in amore, ut pariter crescat in pastura, adeoque mensuram amoris esse mensuram pasturo. Vir ergo Apostolicus dum apostolalum init, et v. *g.* . Indiam, Athiopiam, Angliam, llollandiam adit, 1". sibi persuadeat sejam prorsus alium esse deber ab eo qui fuit, ac cx Saulo fieri Paulum, cx animali spiritualem , cx terrestri coelestem , ut sil quasi novus homo coelo lapsus, veniens in novum orbem, qui amorem et ardorem divinum ore, vultu, gestu, oculis spiret, vibret ct cttulguret, idque magis semper ct magis : ac proinde cum S. Xavcrio quotidie, crebro ardentibus suspiriis invocet Spiritum Sanctum ejusque hymnum ardenter recitet, ut is eum magis magisque accendat ct igniat.

Septimo, Paulus fidelibus quibusque quos ad Christum convertebat, inspirabat suum animarum zelum, etiam plcbciis et feminis. Unde singulos quasi faciebat Apostolos, ut singuli satagerent Christi gloriam et fidem propagare, ad eamque parentes, filios, cognatos, servos, ancillas, vicinos adducere. Atque hac ratione statini per urbes cl oppida mire propagata est religio Christiana, granumque sinapi crevit in magnam arborem ct segetem. Idem faciant viri Apostolici ; sic enim non unius apostolati^, sed plurimorum habebunt laudem, frudum, meritum ct gloriam. Alioqui unus solus parum efficiet.

CAPUT TERTIUM.

OS VIRTVTIBUS PaH.1 PIIOXIVIM SPECTANTIBCS.

e

Trima est , Indefessa Evingchi prrdlcalio.

Primo, Paulus non aliud prodicabat quam Jesum Christum el hunc crucifixum, I *Corinth,* u, 2. Et *Ephes.* in, 8 : « Mihi, ait, omnium Sanctorum minimo data est grafia hæc, evangelizare in Gentibus investigabiles divitias Christi, ct illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis iu Deo, qui omnia creavit, ut innotescat principibus et potestatibus in coelestibus per Ecclesiam; multiformis sapientia Dei secundum

præflnitionem saeculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro. »

r. *Secundo,* Paulus prædicabat non in humana sapicnta el eloquentia, seel magna efficacia ct telo, « in ostensione spiritus ct virtutis, » I Cor. cap. it, vers. 4. Nam, ut ipse ail, cap. iv, vers. 20 : « Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. » Unde S. Hieronymus in *Apoloij. ad Pammach.,* pro libris adversus Jovinianum : «Paulum, inquit, Apostolum proferam, quem quotiescumque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua, etc.; quocumque respexeris fulmina sunt. » Hinc prædicabat gratis : non enim quærebat lucrum, sed animas. Rursum intrepide, libere , sincere, fortiter, asseveranter : « Licet nos, inquit, aut angelus de croio evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit, » *Galat.* i, 8. Et H *Timoth.* iv, l : «Testificor, ait, coram Deo et Jesu Christo, qui judicaturus est vivos et mortuos per adventum ipsius ct regnum ejus; prædica verbum , insta opportune, importune : argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. »

Tertio, Paulus studiose cathcchizavit infideles ¡•ei lm* (l Adel68, praesertim rudes cl parvulos primi c illius rovi Christiani, adeoque pleraque ejus con-
-. ciones non fuerunt aliud quam catecheses. Docebat enim et confirmabat prima fidei rudimenta : « Facti, ait, sumus sicut parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos, » l *Thcssal.* ii, 7. Et : «Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, » I *Corinth,* in, 1. Id primitus sanxit et prostitit Christus: « Sinite, inquit, parvulos venire ad me, ct ne prohibueritis eos; talium enim est regnum Dei, » *Marci* x, 13. Id secutus S. Petrus optat omnes repuerascere, *Epist.* Leap, n, vers. 2 : « Deponentes, ait, omnem malitiam ct omnem dolum el simulationes, sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem, u Nam, ut ait S. Hieronymus, epist. 12 *ad Gaudentium,* < ut aqua in areola digitum sequitur procedentem, ita ælas mollis ct tenera in utramque pariem flexibilis est, et quocumque duxeris trahitur. » Sic olmi, teste Eusebio, lib. VI *Ilistor.,* cap. in, vin el XU, catechumenis instruendis in Alexandrina Ecclesia profuerunt Panlcnus, Clemens, Orígenes, Heracles ; ac procedenti sæculo Joannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, qui pueros calcchismuiu docebat corumquc confessiones audiebat. Et S. Vincenlius Fercrius vir Aposlolicus, de quo ita scribit Petrus Ranzanus in ejus Vita : « Neque tantum provectos erudiebat, sed etiam pueros certis ad se horis evocatos instituebat, docens eos jruce se signare, orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, fidei Symbolum, Deum colere, parentibus et proximis quibusque honorem habere, 11 debita officia persolvere. » Hi enim sunt Reipublics seminarium, qui in viros civesque probos adolescent. Quocirca S. Ignatius fundatur Societatis nostrro ; cum primis patribus studioso catechesin exercuit, eamdemque omnibus Sociis impense commendavit. Vide Ribadeneiram, lib. HI Vite ejus, cap. xxiv. Unde S. Francisons Xaverius apostolatus sui in India fundamenta jecit per catechesin rudium ct puerorum, adeoque per pueros, parentes, famulos, ancillas convertit : quin et per eosdem miracula magna et multa patravit, uti narrat Tursellinus in ejus Vila, lib. II, cap. in, vi et vu. Xaverium secutus est Gaspar Barzrous, qui Armuziam per pueros quasi convertit, ac inter alia fanum Saracenorum dejecit, uti refert Nicolaus Triguatius in ejus Vila, lib. II, cap. iv et xix. Ha Deus humilibus favet, et per parvos pueros et innocentes mira opcralur.

Quarto, Paulus socios suro prrodicationis et peregrinationis plures allegit, ut Barnabam, Silam, Lucam, Titum, Timotheum, Clcrcontcm, etc., quos omnes quasi fratres, imo filios complectens, trajiciebat in viscera sua ac si eos unum faceret secum : et seipsum vicissim transmittebat in interiora eorum, quasi se faceret unum quid cum illis; ita ut in seipso omnes intueretur, et scipsum in omnibus, omnia illorum bona et mala tanquam propria aspiciens. Unde fiebat id quod Vii de Religiosis scribit Chrysostomus, hom. 77 *Joannem,* nimirum quod mulli per charilatem sint unus ita ut per eamdem charitalis unionem singuli sint multi : « Unio, inquit, decem Religiosorum efficit, ut unus sit decem : nam unus est in omnibus decem, et omnes decem in uno. Quare unusquisque habet viginli manus, viginti oculos, ct ita respirat et spirat per decem animas, tantam enim quisque curam gerit de allero, quantam de seipso. Ideoque oculi, manus ct pedes omnium decem serviunt unicuique : nullus enim contentus est cura sui ipsius, sed etiam curam gerit reliquorum. Ac idcirco unus potest mulla, quia potest sicut decem. Quod si unio est centum Religiosorum , unusquisque poterit quantum centum possunt. » Hroc Chrysostomus. Hoc symbolice significant sancta illa animalia Cherubica, *Ezcch.* i, quro erant numero quatuor, ct tamen, *Ezcch.* x, lì) ct 20, vocantur unum animal : per unionem enim omnia quatuor erant unum, ct ita quatuor erant in uno, ut unumquodque vicissim esset in quatuor. Unde ct addit, cap. i, 9. « Junctroque erant pcnnro eorum alterius ad alterum. » Paulus enim se solo non poterat omnia prrostarc. Per Titum ergo catcchizabal, per Timotheum privatila hos illosvo instruebat, per Silam alibi prædicabat, per Lucam scribebat, etc. Apostolatus ergo plures ct plurium conspirationem exigit. Id vidit S. Ignatius fundator Societatis nostro, nimirum se solum parum poMse in fide et pietate Christiana per totum mundum propaganda. Quocirca socios sibi adjunxit, ct Societatem instituit, quro toto orbe sparsa, per hanc unionem el gratiam Dei tanta prostat, quanta cum gaudio videmus et audimus. Sic S. Vincea-

flus Fcrerius evangelizando obiens provincias, multos sccum ducebat presbyteros, qui eum adjuvarent et pœnitentium confessiones exciperent, ut habet ejus Vita. Porro Paulus, fide et Ecclesia aliqua loco plantata, illico eidem aliquem ex sociis, aut ex aliis dabat Episcopum, qui plantata u se rigaret ct proveheret. Ita Ephesiis dedit Timotheum, Cretensibus Titum, Rheginis Stephaniim, etc.

e®. *Quinto,* Paulus adibat metropoles, ut Corinthum in Achaia, Ephesum in Asia, Athenas in Grecia, Philippos in Macedonia, Romam in Italia. His enim conversis, reliquie urbes cl pagi cis subjecti facile convertuntur ; quælibel enim suæ metropolis et principis fidem ac religionem sequitur. Ita S. Xaverius Meacum, Japoniæ metropolim, indeque ad regem Sinorum contendit : eo enim converso, totam Chinai» et Japoniam, quæ Chinæ religionem sequitur, convertisset.

ai. *Sexto,* Paulus prima ubique jaciebat fidei ct Ecclcsiœ fundamenta. «Sic, inquit, predicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarcm, sed sicut scriptum est : Quibus non est annuntiatum de co, videbunt; cl qui non audierunt, intelligent, » Rom. XV, 20. Ipse ergo ubique ingenii animo et conatu, primus glaciem ct aciem perfringebat ; ipse primus aratrum fidei in novale genlilismi, evulsis errorum vepribus et spinis, immittebat. Unde scribens Corinthiis, Epist. 1, cap. iv, IS, ait : « Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jcsu per Evangelium ego vos genui. » Hoc imitatus est noster Xaverius, de quo ita scribit P. Nicolaus Trigautius, lib. l *De Vita Gasparis Barzœi,* cap. xv ♦ « Erat S. Xaverius ex iis imperatoribus , qui non modo nunquam plus militi suo imponebat, quam ipse sibi sumeret; sed qui, ut apud Lucanum Cato, dicere suis posset : Pericula vestra pretentate meo. Solebat enim ipse aliis ad difficillima quæque vitam premunire, et initia omnia quæ fere solent esse difficiliora, prelibare. »

•i. *Septimo,* Paulus raptus in paradisum, a illic arcana sacrorum disciplina a veritale initiabatur, atque illinc ad obediendum fidei in omnibus gentibus, vim sermonis accipiebat. Unde totius propemodum orbis terrarum paler exstitit, » ait Nyssenus in *Laud. S. Basita.*

u *Octavo,* Paulus prædicabat tum verbis, tum magis precibus et vitæ exemplo. Unde ait : a Imitatores mei estote, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram, » *Philipp.* ni, 17. Notat solerter S. Bernardus, semi. 2 *De Resurrect.,* Christum dum Petro pastori commendaret suas oves, ter ingeminare : « Pasce oves meas, » Joan, xxi, 15, ut significet eum tripliciter pascere debere, nimirum mente, lingua, manu, a Pasce, inquit, mente, pasce ore, pasco opere. Pasce animi oratione, verbi exhortatione, exempii exhibitione. » Idem, epist. 201 : « Pasce, ait, verbo, pasce exemplo, pasce sanctarum fructu orationum. » Hinc rursum ait Paulus : a Imitatores mei estote, sicut ct ego Christi, » I *Cor.* xi, 1. Hoc ex Paulo didicit S. Basilios, de quo preclare dixit Nazianzenus in ejus *Epitaphio :* « Basilii oratio erat tonitru, quia vita erat fulgur. » Denique Paulus semper ct ubique prædicabat, etiam in vinculis et martyrio, tum verbis, tum epistolis quarum plures et ardenliores scripsit e carcere. Porro S. Chrysostomus, lib. IV *De Sacerdotio,* in epistolis Pauli agnoscit a Isocratis tersum lævorem, Demosthenis amplam sublimitatem, Thucydidis verendam majestatem, Platonis excellentem dignitatem. » Idem, hom. 6 *De Pœnit.,* Paulum vocat a Christi rhetorem, mundi piscatorem, qui per quatuordecim Epistolas, voluti spiritualia retia, ad salutem captat. »

r

Secunda, Prudenti

IV

Primo, Paulus rerum occasiones prudenter captabat. Unde captus a Judæis, cum videret judices suos partira esse Pharisæos, partira Sadducmos, exclamavit se esse Pharisœum, et de resurrectione mortuorum judicari, itaque Pharisæos in suam partem attraxit, qui cum contra Sadducæos tutati sunt, Act. cap. xxiii, vers. 6. Rursum Paulo prima sui erat cura : « Ne forte, inquit, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar, » 1 *Cor.* ix, 27. « Quid enim prodest homini si universum mundum lucrelur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?» Adde, sui cura et sanctitas est optima dispositio et via ad curandum et sanctificandum alios. Sic enim mater, quo majores ct meliores cibos comedit, eo plus generat lactis quod infantibus impertiatur.

Secundo, Paulus, ait Chrysostomus, hom. 5 *ejus Laud.,* a in verbis et actibus erat varius multiplex, non mutando sententiam , nec alte factus cx allero; sed ipse quod erat semper manendo, eorum quæ dicta sunt usum pro causarum opportunitate variabat. Sic enim medicum videmus nunc urentem, nunc foventem; nunc jejunium, nunc cibum indicentem; nunc aquam calidam, nunc frigidam propinantem : quia hoc ægri cl ægritudinis variatio deposcit. Hinc Paulus nunc custodit legem, nunc despicit; nunc servat presentera vitam, nunc contemnit; nunc postulat pecunias, nunc refutat ; nunc circumcidit, nunc circumcisionem excludit. » Quocirca S. Gregorius Nazianzenus Paulum ct Apostolos vocat ambidextros. « Bonum ducem efficiunt labor in negotiis, industria in agendo, in providendo consilium, et celeritas in conficiendo, » ait Cicero. Talis per omnia fuit Paulus.

Tertio, Paulus prudenter se personis accommodabat, ut cum Judæis videretur Judæus, cum Gentilibus Gentilis, cum infirmis infirmus : «Omnibus, inquit, omnia factus sum, ut omnes salvos facerem » Idem egregie imitatus est S. Xaverius.

Ulne prudenter ntorque studuit conciliare sibi principes et magistratus, laudando eorum offi cium et politiam quasi a Deo institutam, ac jubendo ut Christiani eis, licet Ethnicis, obedientiam. honorem ct tribulum præstent, *Rom.* xiii, l et seq. Hoc imitentur viri Apostolici, ac principes tam laicos quam ecclesiasticos sibi devinciant : illi enim eorum operas valde vel promovere, vel impedire possunt. Unde ct S, Petrus, *Epist.* I, cap. n, vers. 13 : « Subjecti, inquit, estote omni human® creatum propter Deum, sive regi quasi pnpcellonti, sive ducibus tanquam ab eo missis, ad vindiciam malefactorum, laudem vero bonorum : quia hæc est voluntas Dei. » Hac do causa Paulus impenso orari jubet « pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate et castitate, » I *Timot*\. n, 2.

Quarto, Paulus eleemosynas pro pauperibus Christianis qui erant Hierosolymæ, per Timotboum et socios colligebat, no quis suspicaretur eum pro se petere, aut aliquid in proprios usus convertere, II *Corinth,* vin, 20. Ita et S. Xavcrius Gaspari Barzroo mandat, ut eleemosynas sibi oblatas ad elemosynarios amandet, mullasquo hujus rei causas ct utilitates assignat, quas recenset Tursellinus in ejus Vita, lib. VI, cap. Xii.

Quinto, Paulus prudentissimus erat morborum animi medicus ; cuique enim congrua et propria exhibebat pharmaca, quæ ex eo hausit ct accurato dispersit S. Gregorius, tota III parte *Pastor.,* uni fuse docet qua ratione et modo admonendi sint viri, qua feminæ ; qua teli, qua tristes ; qua subditi, qua Prelati; qua hebetes, qua sapientes; qua verecundi, qua Impudentes; qua rogri, qua sani ; qua pigri, qua precipites ; qua mansueti, qua iracundi; qua pertinaces, qua inconstantes ; qua humiles, qua elati, cto. Idem, *part.* II, vivam veri Pastoris ideam ita depingit : a Sic necesso est cogitatione mundus, actione prœcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassiono proximus, pre cunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, internorum curam in externorum occupatione uon minuens, exteriorum providentiam internorum sollicitudine non relinquens, » qua; dcindo sigillatila ordine loto libro prosequitur.

Tertia, Zelue.

Primo, Paulus charitate complexus est totum orbem cumque studuit «Deo olferre, ait S. Chrysostomus, hom. i De ejus *Lauditjus;* qui terram vidclicet ac mare, Grrociam simulque Barbariam, olnncmque prorsus quanta sub coelo est regionem, quasi volitans circumivit, non simplici labore, vclut In vacuum itinera percurrens, sed peccatorum spinas pariter evellens, ct verbum seminans ubique pietatis, fugans errores, veritatem reducens, ex hominibus angelos faciens; quinimo ipsos homines quasi ex dromonibus in angelos provehens, n Hinc quasi fulgur, ut ait Chrysostomus, *hom.* 2, celerrime orbem pertransiit et subegit. Pinxit Apelles Alexandrum Magnum fulgur manu tenentem, eo quod instar fulguris eum pervaserit et subjugari!. Unde et Alexander usurparo poterai illud Julii Cffisaris : ‹i Veni, vidi, vici.» Paulus superavit Alexandrum, quia orbem subegit verbo, non ferro, Christo non Alexandro. Ita S. Chrysostomus, cujus verba recitabo, *Act.* XX, 16. Ex hoc zelo plus cœleris Apostolis laboravit, ut ipso ait, I *Cor.* xv, 10.

Secundo, cor Pauli ita magnum erat, latum ct amplum , ut totus mundus ei videretur exiguus. Audi S. Chrysostom uni, hom. 32 in epist. *ad Rom.,* cor ha- in Morali : a Cordis illius , ait, pulverem videre ?uiu vellem : quod si quis totius orbis cor dixerit, ct elementum primarium salutis nostre, non erraverit. Cor istud adeo latum fuit, ut in sosuscepe- **Cor Pauli** rit integras urbes, populos et gentes. Cor enim, c inquit, meum dilatatum est, sed ut latum fuerit, cbariutamen srope numero.occupavit et pressit illud quæ ipsum dilatabat dilectio. Ex mulla quippe tribulatione, inquit, et anxietate cordis scripsi vobis. Et dissolutum etiam videre vellem cor istud, erga unumquemque pereuntium accensum et ignitum, secundo parturiens filiorum abortus, Deum videns hostiam factum, coelis ipsis sublimius, orbo latius, radiis solaribus exhilaratius, igne ferventius, adamante solidius, fluvios emittens (fluvii siquidem fluent ex ventre ejus, inquit, aquœ vivre), ubi erat fons exiliens et rigans non terre superficiem, sed animas hominum. Unde non solum fluvii, sed et fontes lacrymarum noctes atquo dies emanarunt. Cor, inquam, quod novam vitam, non hanc nostram, vixit. Vivo enim , inquit, jam non ego, vivit vero iu me Christus. Cor itaque Christi erat cor Pauli tabulaquo Spiritus Sancti, atque charitatis volumen. »

Tertio, Paulus habebat zelum admirabilem animarum. Hio enim eum impulit ad tantos labores pro iis continue exantlandos omniaque vil® discrimina animose subeunda. « Æmulor, inquit, vos Dei œmulationo : despondi enim vos uno viro virginem casiam exhibere Christo, » II *Cor.* xi, 2. Zelo ergo videba/nr esse angelus, imo PanlQ' Seraphinus. Nam, ut ait S. Ambrosius, *in Psat.* Xnpiucxviii, serra. 18 : « Angeli sine zelo, nihil sunt, mu. et substanti® suæ amittunt prærogalivam, nisi eam zeli ardore sustentent. » Et paulo post : « Et quid miremur, si angeli eum habent? ipse Deus Pater ait : Zelans zelabo Jerusalem zelo magno : quia Deus magnus, ideo ct zelus magnus est ; et pro uniuscujusque potenti® qualilate, ita et zelus aut mediocris aut magnus est. Zelo vindicatur Jerusalem , zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Jesus ait : Zelus domus tuæ comedit me.» Et rursum : « Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam servare studet Ecclesia^ castitatem.»

Ita Phineos sacerdos, zelo suo occidens principem idololatrantem, idololatriam compescuit, indignationem Dei ct vindictam sedavit, memitque pontificatum perpetuum, *Num*. xxv, **II**. Pergit Ambrosius ; a Bonus zelus et utilis in sacerdote, precipuo ne negligens, ne remissus sit (unde vulgo dicitur : Qui non zelat, non arnat); zelus Dei vita est. Zelum habuit Elias, ct ideo raptus ad cœlum est. Zelans, inquit, zelavi pro Domino Deo exercituum,» III *Jlcg*. xix, 10. « Zelum habuit Mathathios, qui adversus sacrilegia Antiochi excitavit plebem ad resistendum,» I *Mach,* **n**, 27.

Quarto, Paulus zelum exercuit in idola, dœmones, vitia et vitiosos, illa extirpando, hos corrigendo, secutus Christum, qui ait, *Luca* xxn, 49 : «Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?» et Psaltem, qui ait, *Psal.* cxvm, 139 : «Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. » Unde S. Ambrosius loco jam citato : « Zelum qui habent, inquit, omnes sibi inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quamvis patrem, fratres, socios. Omnibus dicit : In hostes facti sunt mihi, sicut David ait. » Et S. Gregorius, H part. *Pastor.,* cap. ví : a Sit rector, inquit, per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, ut ct bonis in nullo sepræfcrat; et cum pravorum culpa exigit, potestatem sui protinus prioratus agnoscat, ut erga perversos jura rectitudinis exercere non formidet. » Sic Paulus jubet Tito, cap. **i**, vers. 13, ut duros dure increpet.

toa. *Quinto,* Pauli quasi hominis ignei, sermo pariter erat igneus, instar Eliæ, de quo dicitur : « Surrexit Elias propheta quasi ignis, ct verbum ipsius quasi facula ardebat, » *Eccli,* xl viii, **1.** 7zlie(Tct- Unde ct curru igneo raptus est in cœlum. Nam, ut ait Psaltes, *Psal.* cxvm, 141): «Ignitumeloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud. » « Hoc igne, ait S. Ambrosius, *ibid.,* apostolicum illud aurum probatur. Hoc igne calefactus dicit Jeromias : Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur, fœnum autem et stipula consumitur. Mundat ergo hic ignis animum, consumit errorem. Ilie est ignis qui ardet ante Dominum : nisi enim quis flagrantiam devotionis sumpserit, presentimi! Domini habere non poterit. Hoc igne urebatur rubus, ct non exurebatur. Urit enim sermo divinus, ut corrigat conscientiam peccatoris, non exurit ut perdat. » Preclare S. Augustinus, in *Psal.* ja viii : «Quis, ait, comeditur zelo domus Dei? qui omnia quæ forte ibi videt perversa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit : si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutit de area granum, sustinet paleam, ut intret in horreum, cum palea fuerit separata. » El S. Chrysostomus, hom. 52 *in Acta :* « Qui igne, inquit, Christi captus fuerit, talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans : adeo nihil ei cure est gloria ct ignominia. Tonlationes autem sic contemnit, et flagella, et carceres, quasi in alieno corporo pateretur ; vel perinde ac si adamantinum possideret corpus. Quæ autem suavia sunt in hac vita, ita ridet, et non sentit, sicut nos ipsi mortui corpora mortua : et sicut muse® in medium flamm® non incidunt, sed fugiunt, ita et affectiones animi illos accedere non audent. » Celebrant Gentiles plenis buocis duodecim labores et heroica facinora Herculis, quos ita decantat Poeta :

Compressit Neme® primom virtute Leouem.
Exlinda est anguis que pullulat, Hydra secando.
Tertias evictus Sos est Erymanthias ingeos.
Cornibus auratis Cervum necat ordino quarte.
Dejicit horrisono quinto Stymphalidis arcu.
Abstulit Hippoljt® sexte sua vincula victe.
Septimas Augi® stabulum labor egerit ur.di».
Octavo domuit magno luctamine Taurum.
Tum Diomedis equos nono cum rege peremit,
Geryonem decimo triplici cum corpore vicit.
Undecimo abstractus vidit nova Cerberus astra.
Postremo Hesperidum victor tulit aurea mala.

Longe verius et potiori jure celebrat sancta Scriptura heroica gesta Samsonis, Davidis, Judœ ct fratrum Machabteorum ; sed hos omnes superavit Paulus, non corpora, sed animas vinciens et vincens; non bruta, nec homines duntaxat, sed et diemones subjugans ; non unam gentem, sed totum orbem Christo subjiciens. Paulus ergo est verus Christi Hercules, verus Samson , verus David, verus Machobæus, qui non duodecim, sed mille trophæa erexit, mille triumphos peregit.

Quarta, Compásalo,

Primo, Paulus omnium infirmitatibus na com- IOk patiebatur et cruciabatur, ao si omnium esset mater : proinde eos curare ac in se suscipere satagebat, secutus illud Isai® de Christo , cap. **tin**, vers. 4 : a Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipso portavit. » Preclare S. Gregorius, prædicatores vocat cervas et ibices, qus pre cæteris animalibus difficillimo, maximoque nisu et cruciatu pariunt. Unde de eis mystice explicat illud Job, cap. xxxix, vers. 1 : «Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervos considerasti? Incurvantur ad fcetum, ct pariunt, et rugitus emittunt. Video, ait, Paulum quasi cervam quosdam in suo partu magni doloris rugitus emittentem : 0 insensati, ait, Galntæ, quis vos fascinavit? Et : Sic stulti estis, ut cum spiritu ccepcrilis, carne consummemini? Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire? Qualis in hujus cervie portu rugitus fuit, qu® diu conceptos foetus cum tot difficultatibus peperit, et quandoque parius ad moliti® uterum redisse cognovit? Consideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quæ et postquam potuit conceptu edere, rursum compulsa est exstincta suscitare.» Videeumdem lib. XXX-MuruL, cap. ix et X.

Panini cerva parta* tieni.

te. *& undo,* Paulus per compassionem crebro flebat. Unde aliquo in peccatum labente, mœslilia, omni verme molestior, eum consumebat, ait S. Chrysostomus, homil. l *De ejus Laud. : a* Hinc et juges lacrimarum fontes, inquit, ex eo non diebus «Kjlum, sed etiam noctibus affluebant, omnique muliere parturiente vehementius affligebatur in singulis, propter quod etiam dicebat : Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis, » *Galat.* iv , 19. a Et in causa ejus qui fuerat fornicatus, ait S. Chrysostomus, bom. 3 *De Laud. S. Pauli,* non minus ipso qui pro peccato suo lamentabatur, dolet, proque illo alios deprecatur dicens (II *Cor.* n, 8) : Confirmate in illum charitatem. Sed etiam quando illum ab Ecclesiae corpore separabat, quam multis hoc lacrymis gemituque faciebat : Ex multa, inquit, tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas, non ut contristemini, sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantius in vos, » *ibid.,* vers. 4. Idem, horn. G *in Matlh.:* « Paulus, inquit, crebro flevisse legitur, risisse nunquam, æque ac Christus, d Idem, hom. 2 *De Laud.S. Pauli:* « Nullus, ait, tanto affectu mala propria, quanto Paulus deflebat aliena, »

im. *Tertio,* Paulus videns avariores et arctiores Christianorum a se conversorum animos ad dandam ct debitam juro natura ct divino alimoniam, non refrixit in evangelizando, sed majori charilato cos complexus, eorum oblationes et dona recusavit, gralisque eis prædicavit, nocte et die cum lacrymis docens, et monens unumquemque eorum, uti ipse ait, *Act.* xx, 31. Vide S. Chrysostomum, *hom.* 44, cujus verba ibidem recitavi. Hinc rursum ait Corinthiis tenacioribus, *Epist.* H, cap. xn, vers. 15 : « Ego libentissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar. »

•«7. *Quarto,* Paulus sicut omnes lapsos benigne in gratiam recipiebat, ita labantes omni ope sustentabat. «Quis, ait, infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?» II *Cor.* xi, 29; et de iisdem sollicitus, cap. xn, 20 : «Tuneo, ait, ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos, ct ego inveniar a vobis, qualem non vultis; ne forte contentiones, æmulaliones, animositates, dissensiones, etc., sint inter vos; ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, ct lugeam multos.» «Omnem enim, inquit Chrysostomus, hom 3 *De Laud.* 8. ***Pauli,*** prorsus hominem Deo exhibere cupiebat, et omnes quantum ad ipsum spectat, exhibuit : quasi enim universum mundum genuisset, sic perturbabatur, sic currebat, sic omnes in regnum Dei festinabat inducere , docendo, pollicendo, meditando, orando, supplicando, terrendo, dœmones animarum corruptores fugando : aliquando epistolis, abituando præsentia : nunc sermone, nunc rebus : nunc per discipulos, nunc per Mmelipsum conabatur erigere labantes, stantes vero firmaro, humi jacentes erigere, sanaro contritos, torpentes oleo exhortationis animaro.» S. Paulum imitatus est Nepotianus, de quo S. Ilioronymus in ejus *Epitaph, ad Ileliod. :* a Clericatum, inquit, non honorem intelligens, sed onus, primam curam habuit, ut invidiam humilitate superaret, subvenire pauperibus, visitare languentes, provocare hospitio, lenire blanditiis, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus; cæcorum baculus, esurientium cibus, spes miserorum, solamen lugentium fuit. Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi costeras non haberet. Inter presbyteros et coæquales primus in opere, extremus in ordine. »

Quinto, Paulus non tantum animarum, sed et corporum curam gerebat. Unde studioso in Achaia et Macedonia collectam pecuniarum fecit curator, pro pauperibus Hierosolymitanis, Il *Cor.* vm ct ix. Ipse ergo sibi labore manuum vicium parans, alios insuper alebat; ipse pauper, alios ditabat; ipso esuriens, alios pascebat; ipse pedibus incedens, socios navi imponebat, *Act.* xx , 13 ct 34 : a Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos : nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis,» ait ipse, II *Cor.* xn, 14. Vere S. Hieronymus *ad Paulinum :* a Verum Christi templum, ait, anima credentis est : illam exorna, illam vesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe. » Idem, epist. 4 *ad Rusticum, :* « S. Exupcrius, inquit, Tolos® Episcopus, vidu® Sareptensis imitator, esuriens pascit alios, et ore pallente jejuniis, fame torquetur aliena, omnemque substantiam Christi visceribus erogavit. Nil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro, qui avaritiam ejecit e templo, etc. »

Sexto, Paulus suo ct Christi exemplo, impenso io*. Christianis commendat, ut mutuas ct aliorum quorumlibet infirmitates tolcrent, sustentent ct curent. Hoc enim non tantumindiciumcssc magn® cl robust® virtutis; sed ct causam meritoriam, ut Deus vicissim nostras infirmitates toleret ct curet, a Debemus, inquit, nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere,» *Rom.* xv, 1. Et cap. xiv, vers. 1 : a Infirmum autem in fide assumite. » Et *Galat.* vi, 2 : a Alter alterius onera portate, ct sic adimplebitis legem Christi. » Vide ibi dicta.

Septimo, Paulus studiose vitabat ct cavebat 110. quodlibet scandalum : «Sineoffendiculo, inquit, estote Judæis ct Gentibus, sicut ct ego per omnia omnibus placeo, non quærcns quod mihi utile est,sed quod mullis, ut salvi fiant, » I *Cor.* xi, 32. Hinc vetuit idolothyta comedi ob scandalum. VideBom. cap. xiy, et I *Cor.* vm. Sapienter S. Hieronymus , in *Epitaphio Ncpotiani ad Heliodorum Episcopum :* « Domus , ait, tua ct conversatio quasi in specula constituta, magistra est public® disciplinen : quidquid feceris, id sibi omnes faciendum putant. Cave ne committed q lod aut

qui reprehendere volunt, digne lacerasse videantur; aut qui imitari, cogantur delinquere. »

Quinta, Amor inimicorum.

■ II. *Primo,* Paulus Judæos hostes et insidiatores suos infensissimos, qui ejus sitiebant cruorcm eumque quotidie discerpere gestiebant, ait S. Chrysostomus, ita amavit, ut eis jugiter prædicarit, ubique prius ingrediens synagogas Judaeorum, quam ad Gentes diverteret, ut patet ex *Artis,* cap. sin et seq. Ubi admirare heroicam Pauli constantiam, qua toties repulsus a Judæis, semper ad eos rediit, sperans se eos conversurum. Nam, ut ait S. Chrysostomus,hom. 1 *ad Populum: a* Mollis et ignavus ex primo statini impetu concidit, vehemens autem et excitatus, licet millies interpelletur, tanto magis divinis rebus instabit, quantum in se est omnia implens. Amantis enim maxime est, nunquam ab his quæ amato complacent, absistere.»

Ut *Secundo,* optabat pro eorum salute millies mori, imo gehennæ tormenta subire, *Hom.* ix, 1 : « Veritatem, inquit, dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto, quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis,» puta pro Judæis. Vide ibi dicta.

••3. *Tertio,* Paulus pscudoaposlolos sibi invidentes humilitate sustinuit, patientia fregit, prudentia discussit, magnanimitate superavit, charitate subjugavit. Vide totum cap. x ct xi, epist. II *ad Corinth.,* et ea quæ ibi dixi. « Quanto amplius, inquit Chrysostomus, hom. 3 De *Laud. S. Pauli,* efferabantur inimici, tanto eorum magis miserabatur insaniam. Ut enim aliquis indulgentissimus pater afficitur erga filium phrenesi comprehensum, cujus quanto magis conviciis ictibusquo pulsatur, tanto potius eum miseratur et defiet : ita Paulus qui ipsam magnitudinem passionum eorum a quibus affligebatur, existimaret furorem , majora illis adhibebat fomenta pietatis : sæpe lacrymahatur, vehementer pro illis dolebat; volentes illis insultare prohibebat, excusabat. Mordebatur enim vehementer, ac penitus dissecabatur, cum cos pereuntes videret. »

ll«. *Quarto,* Paulus fidelibus impense commendat dilectionem inimicorum quasi notam Christi ct Christianismi : «Si esuricrit, inquit, inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi : hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum, » *Hom.* xn, 20. Christus enim idipsum sanxit præ gentilibus Philosophis et Judæis, *Matth.* v, 43 : « Audistis, inquit, quia dictum est (Judæis): Diliges proximum tuum, ct odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis : Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, ct orate pro persequentibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, ct pluit super justos ct injustos.»

Quinto, Paulus persecutiones, contradictiones, infortunia aliaque impedimenta sibi in praedicatione objecta, ascribebat diabolo. Unde ejus machinationes sapienter indagabat, et fortiter ac constanter superabat. Ita fornicarium Corinthium a se cxcommunicatum, post poenitentiam jubet absolvi, ne in pusillanimitatem et desperationem incidat, « ut non circumveniamur, inquit, a Satana : non enim ignoramus cogitationes ejus, » II Cor. n, 11. Et cap. xi, 14 : « Satanas transfigurat sc in angelum lucis. » Et cap. xn, 7 : « Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet. » Et 1 *Thessal.* n, 18 : «Voluimus venire ad vos , etc., sed impedivit nos Satanas. » Unde orat, *Homan,* xvi, 20, dicens : « Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. » Et Ephesios, cap. ir, 27, monet: a Nolite locum dare diabolo. » Sic et S. Petrus, *Epist.* 1, cap. v, 8 : « Sobrii, inquit, estote ct vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide. »

Sexu, Martyrium.

Primo, Paulus toto apostolatus sui tempore fuit u«. Martyr : longum enim in perpetuis periculis. ærumnis, persecutionibus, quas ipse recenset, ^uui' II Cor. xi, obivit martyrium. Hinc ipse e primi sub Nerone vinculis, quasi martyrii candidatus, illud avide exspectans et ambiens, scribens ad *Philip.,* cap. u, 17 : «Sed et si immolor, inquit, supra sacrificium et obsequium fidei veslræ, gaudeo, et congratulor omnibus vobis, » *q. d.* Sacrificium meum est prædicatio Evangeli!, vos estis mea hostia quam sacrifico, libamen sit sanguis meus : libens ergo sanguinem pro vobis fideque vestra profundam, ut eo vos quasi hostiam condiam, sanciam, libem offeramque Deo. Et, I Cor. XV, 31 : « Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro. » Unde S. Bernardus, serm. 1 *in die S. Petri ct Pauli : a* Isti, inquit, sunt præclari Martyres, Martyrum duces, Apostolorum principes, duo magna luminaria, quos Deus in corpore Ecclesiæ suæ constituit, quasi geminum lumen oculorum. Illi mihi traditi sunt in magistros, et in mediatores, quibus secure me committere possim. »

Secundo, Paulus laureæ apostolatus sui impo- itr. suit coronidem martyrii. Cum enim Romauos a Simone Mago, pellicem a Nerone ad Christum traduxisset, ait Chrysostomus, lib. I *Contra Vituper. vita: monastica!,* a Nerone anno imperii sui 13, securi in columna, quæ ctiamnum juxta Romam ad aquas Salvias visitur, percussus, cursum suum glorioso martyrio conclusit et decoravit. Quis animi ipsius in ultimo illo vitæ articulo sensa ultima, quis animæ Dei Christique desideri'.» ardentis votaelpreces, quiscolloquiacumChristo, quis suspiria, quis gaudia, quis raptus commo

moret, imo coptatione assequatur? Sane in illo *vita* et mortis confinio, in illo temporis et æternitatis horizonte jam quasi cœli civis, imo quasi Seraphinus, toto in Christum mentis rapiebatur excessu. Unde el ore cl voce Jesnm ingeminans, u.a' lu'i faPu*› 1**«* a cervice recisum, 1res Ingentes «ledit fccirteh- saltus, quibus totidem miraculo ingenti fontes e «.u-i terra elicuit, quibus etiamnum Roma fruitur, perennibus utique testibus fontium doctrinos et gratia*, quos vivens in Romam el totum orbem scaturivit et eructavit. Hinc etiam insolito vultus vocisque ardore, lictores suos militesque ad Christum convertit. Denique o cervice recisa non sanguis, sed lac emanavit, ut non tam cruentatus emori, quam lacteus vivere solitumque doctrino) sum lac fidelibus, etiam morions porrigere videretur. Vere S. Hieronymus, *ad Eustoch. de custod. virg. : a* Pretiosa, inquit, in conspectu Domini mors Sanctorum ejus. Hmc est sola digna retributio cum sanguis sanguine compensatur, ct redempti cruore Christi pro Redemptore libenter occumbimus. »

Hi. *Tertio,* Paulus martyrii fidelibus fuit dux ct antesignanus, coquo cæteris Martyribus tanto exemplo præivit, ut Ronue et alibi multa centena fidelium millia cum animose secuta, sanguinem pro Christo fuderint, martyriumque non tantum obierint, sed et ambierinl. « Ut tu sine offensione gradiaris, discipuli Domini amictu proprii se corporis exuentes, inter adversa turbarum viam tibi suo stravere martyrio, » ait S. Ambrosius, lib. IX in *Lucam*. Idem S. Ambrosius, lib. VII, epist. 1, qure inter omnes est numero S3, narrat S. Paulum sibi apparuisse et revelasse locum in «pio sepulta erant corpora S. Gcrvasii et Protasii martyrum, discipulorum et asseclarum suorum, ac jussisse ut ea eximeret et Ecclesiam eorum nomine fabricaret, in qua honorifice illa reconderet. « Apparuerunt (S. Gervasios ct Prolasius) mihi, inquit, cum tertia persona, quæ similis esse B. Paulo Apostolo videbatur, cujus me vultum pictura docuerat, in tantum ut ipse mccum, illis tacentibus, loqueretur dicens : Isti sunt epii monitis meis obtemperantes, predia et divitias respuentes, secuti sunt Domini nostri Jcsu Christi vestigia ; nihil terrenum, nihil carnale concupiscentes, in media hac Mediolanensi urbe per decem annos in Dei servitio perdurantes, ad hoc pertingere meruere, ut Christi Martyres flerent. Quorum corpora in eo loco invenies, in «pio stas ct oras. » Porro Paulus morions animam cœlo, famam œternitati, fideles Ecclesia*, corpus et sanguinem cum fide Romæ transmisit et consecravit, factusque non tantum civis, sed et Consul ac Imperator Romanus, ibidem arcem imperii obtinuit, deturbatoque dæmonum et Gentilitatis cultu, Christi crucis vexilla constituit, ut jam Roma Ethnica facta Christiana, Christo non tantum suum, sed et totius orbis sibi subjecti, caput submittat. Vere Tertullianus, in *Scorpiaco,* cap. xv : « Orientem fidem, ait, Roma* primus Nero cruentavit. Tunc Petrus ab altero cingitur, cum ertici astringitur. Tunc Paulus civitatis Domante consequitur nativitatem , cum illic martyrii renascitur generositate. n Idem, *De Prescript. adversus hœret.,* cap. XXXVI, Romanam Ecclesiam celebrans : « Statu felix Ecclesia, inquit, cui tolam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, n VideS. Cliry- sostomum, hom. 32 in epist. *ad Roman.,* in Morali, ubi inter alia ait: « Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, afilgi sepulcro, videro pulverem oris Illius, per quod locutus est Christus?» Voto potitus est non in vita, sed post mortem. Nam corpus S. Chrysostomi Romam translatum, conditum est ad limina Apostolorum Petri et Pauli, ut eorum ostiarius esse videatur : ubi eum quasi Pauli discipulum et asseclam illi associatum, co quo par est cultu et devotione veneramur. Porro Chrysostornus, hom. 6 *De Pamit.,* Neronem vocat victum, Paulum vero victorem : « Respuebat, inquit, Cilix pellium sutor, vinctus, pauper fameque confectus, Romanæ opulentiæ regem imperantem omnibus. Quis ergo clarior? qui vincebat in vinculis, an qui superabatur in purpura? qui contemnebatur imperans, an qui jussus nihil curabat jubentis imperium? qui solus cum esset,vicit, anquí innumero vallatus exercitu vicius est ? Vinctus catena diadematum prostravit regem. » Denique Paulus fuit

Quidam quasi in terris obambulans Deus,
Et sanctus in cartie angelus :
In regeneratione similis futurus Dei Filio,
Suaque mensura Deus.

Hæc de effigie Pauli breviter dicta sunt. Nam eamdem plenius et copiosius efformat nosler P. Thomas Massutius integro opere, quod hoc titulo el argumento adornat.

VOTUM AUCTORIS

Ex S. Hilario, lib. I De Triait.

« Ego hoc vel præcipuum vitæ men* officium debere me libi, Pater, omnipotens Deus, conscius sum, ut te omnis sermo meus el sensus loquatur. Neque enim ullum aliud majus premium hic ipso usus mihi a te concessus loquendi potest referre, quam ut predicando te tibi serviat, tcque quod es, Patrem scilicet Unigeniti Dei, aut ignoranti sæculo, aut neganti hæretico demonstret. Et in hoc quidem tanturn voluntatis mea; professio est : cœtcrum auxilii ct misericordia) luæ munus orandum est ut extenta fidei nostra confessionisque vela flatu Spiritus tui impleas, nosque in cursum prædicationls iuilæ propellas. › Amen.

COMMENTARIUS

IN

ACTA APOSTOLORUM.

ARGUMENTUM.

Tria hic præmittenda sunt : *primum,* de libri argumento ; *secundum,* de fine ct scopo ; *tertium,* de auctore.

Quoad *primum :* Argumentum liquet ex titulo. Inscribitur enim hic liber a Græcls, rissati;, a Latinis *Actus,* a Syro *Historia Apostolorum,* quia eorum gesta, non omnia, sed præcipua magisque illustria circa Evangeli! promulgationem et propagationem enarrat. Quocirca S. Chrysostonus cum cognominat *Librum dogmatum de Spiritu Sancto,* ct OEcuincnius *F.vangelium Spiritus Sancti* (perinde ac Itali Pentecosten nuncupant *Pascha Spiritus Sancti :* prius enim Pascha est Christi resurgentis) ; nam uti, inquit, quatuor Evangelista) scribunt Evangelium Actaque Christi, sic Lucas hic describit Evangelium Aciaque Spiritus Sancti, qure scilicet ipse gessit in Apostolis et per Apostolos. Sicut enim Eilius Dei amore nostri e coelis descendens incarnatus est, ut ore proprio nos doceret viam virtutis et salutis, atque arcana Patris abscondita a constitutione mundi : ita post Christum ad nos visibiliter descendere voluit Spiritus Sanctus, ct quasi Christi æmulus, quodammodo incarnali in linguis igneis, ut iis imbueret Apostolos primosque fideles. Quia, ut ait S. Gregorius Nazianzenus ct ejus interpres Nicetas, *orat.* ‹i i : « Cum filius corpore sensibili cl conspicuo nobiscum consuetudinem habuisset, parerai, ut Spiritus quoquo corporaliter apparercl ; sicut etiam apparuit primum in forma columbæ, nunc in forma linguarum ignearum. Et cum Christus ad ea quæ Deo conveniebant, reversus esset, sutvque gloriœ restitutus, Spiritum ad nos post Christum descendere oportebat, » ut testimonium Christo perhiberet ejusque coepta compleret. Qua de causa plura et prieclarlora gessit quam ipso Christus. Christum enim decebat in humilitate carnis cl passionis redemptionem nostram peragere : qua peracta, congruebat ut Spiritus Sanctus eum per miracula, praedicationem Evangeli!, conversionem et subjectionem omnium gentium toto orbo celebraret et glorificaret, juxta id quod ait Apostolus, *Philip.* 11,8 : « Humiliavit semetipsum factus obediens usquo ad mortem, mortem autem cnicis, etc. Propter quod ct Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum. » Spiritus Sanctus ergo a Christo Apostolis promissus, et post ejus in cœlum ascensum in Pentecoste ad eos missus, quasi alter Christus, non jam mortalis, sed immortalis et gloriosus, eos implevit sapientia, robore, zelo, virtute miraculorum omnique charismate coelesti, quibus ipsi quasi panoplia, a capite ad talos armati debellarunt idola, dæmoncs, philosophos, oratores, reges et principes, ac triumphantes totum orbem subegerunt Christo. Hoc enim opus fuit non hominum paucorum et rudium, sed Spiritus Sancti. « Conspicies hic, inquit Chrysostomus, Apostolos seu volucres terram mariaque percurrentes, ac timidos illos quondam rudesque subito in alios homines esse versos, fastu divitiarum, gloria, ira, concupiscentia, breviter rebus omnibus superiores esso factos ; » utique non alia vi, quam Spiritus Sancti eos agentis ct impellentis, a Apostoli, ait S. Hilarius in cap. v *Matth.,* vers. 13, sunt rorum colestium predicatores ct reternilatis vclut satores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit, conferentes. » Ex Actis ergo discimus, quanta sit virtus ct sanctitas Christi et christianismi, ac quam apud paucos primaeva illa remanserit.

Disputat hic Valla, ct alii, an hic liber potius Actus vocandus sit, an Arta? Sed hoc leviculum de syllabis litigium grammaticis dirimendum relinquamus (1). Romani aliique docti indigitant Actus, quæ vox prope respondet Græco uti Valla aliique fatentur. Actus hosce esse Scripturam Canonicam, de flde est, uti censuit Ecclesia sæculorum omnium et consentiunt haeretici omnes moderni. Historia ergo hœc certissima est,

(1) Quamvis receptius sit, ut *acta* dicantur documenta qua) in publicas tabulas relata sunt, idem tamen sape significant *actus* et *acta,* ut olfectus et eifecla , eventui el eventa ; ct Cicero etiam, quidquid quisquam egit, id nivdo *acta,* modo *actus* vocat.

jucundissima, uti.¡¿sima, augustissima. Narrat enim gesta non tam Apostolorum, qui Ecclesia» fuere principes, quam ipsiusmet Spiritus Sancti per Apostolos.

Arr - fafintia

Hoc itaque libro describitur infantia Ecclcsiæ Christian® et primaevi Christianorum mores, fervor et sanctitas aspirata a Spiritu Sancto per prædicationcm Apostolorum, praesertim S. Pauli, cujus comes individuus et oculatus testis, imo cooperator fuit S. Lucas, quem hujus libri auctorem esse habet inscriptio Græca, Complutenses et omnes consentiunt. Audi S. Hieronymum, lib. *De Script. Eccles.,* in Luca : a Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo Âzoçùw'* prænotatur, cujus historia usque ad biennium Romæ commorantis Pauli pertinet, id est, usque ad quartum Neronis annum : ex quo intelligimus in eadem urbe librum esse compositum. » Idem habet inscriptio marmorea, quam vidi Romæ in Ecclesia S. Mari© in Via lata, quæ fuit statio S. Pauli et Lucæ in primis vinculis. Captus est enim Paulus a Judæis Hierosolymæ, et appellans Cæsarem, a Festo præside missus est Romam ad Neronem anno secundo ejusdem, ibique mansit per biennium : ubi S. Lucas hanc suam historiam finit, et concludit diceus,cap. ult., vers. ult. : a Mansit autem (Paulus) biennio loto in suo conducto (hospitio); et suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, et docens quæ sunt de Domino Jesu cum omni fiducia, sine prohibitione. » Hinc sequitur, hunc librum 27 annorum circiter acta complecti. Tot enim fluxerunt ab ascensione Christi in cœlum, quæ contigit anno ejus 34, a

Per !7

qua orditur Lucas, usque ad annum 4 Neronis, ubi finit, qui incidit in annum Christi G0 : ita S. Hieronymus. Quanquam Baronías biennium (puta finem biennii) hoc carccris S. Pauli consignat anno 5 Neronis, qui fuit annus Christi Gl, ita ut 28 annorum hic texatur historia, quot pariter libri sunt capita. Unde sequitur, eodem anno Christi G0 vel Gl, librum hunc a Luca esse conscriptum, vel perscriptum et finitum.

Dqjt libri

Dure sunt precipu® libri partes. Priore, a cap. i usque ad decimum, recensetur fundatio fidei et Ecclesiœ in Judæa et Samaria, juxta praceplum Christi, *Ador,* i, 8. Posteriore, a cap. x usque ad finem enarratur propagatioEvangelii per Syriam, Lycaoniam , Pamphyliam, Græciam oliasque gentes opera Apostolorum, præsertim S. Pauli, facta (1). Ubi notat Irenæus, lib. Ill, cap. xiv, Lucam ea quæ Pauli sunt, quæque ipse prœsens viderat, imo cum Paulo gesserat, exacte et seriatim conscribere, cælera obiter perstringere vel transilire. Stylus Lucæ historicus est, facilis ct planus; quare in eo explicando more meo exactus ero, sed brevis : qui plura cupit variamque eruditionem, legat nostrum Lorinum, quo nemo fusius, nec eruditius commentatus est. Mihi propositum est lectoris quaquaversum commodis consulere iisque obsequi, ideoque quæ ab aliis fuse, vel confuse, vel involuto ct obscure dicta sunt, ea breviter, methodice, aperte et clare dicere complectiquc contendo; quæ vero ab aliis tacita, vel omissa sunt, addo. Sequor enim brevitatem, methodum, claritatem, integritatem ct copiam : an assequar, judicet lector. Deum rogo, ut quod minus ego, ipse plenius assequatur; utque hæc mea vota uni ipsius gloriæ bonoque publico plene planeque serviendi secundet, præstet ct compleat. Amen.

Prater Commentaria S. Chrysostomi, OEcumenii ct aliorum, pulchro carmine Acta Apostolorum vertit et explicuit Arator Diaconus, tempore Justiniani Imperatoris, sub annum Domini 530.

Quoad *secundum* (1) : Finis ct fructus hujus libri est, ut in eo aureum primitive Ecclesie sæculum intuentes, videamus quantum ab illo desciverimus, omnique studio ad idem redire conemur. Sane cum priscos et priinævos Christianorum mores adeo sanctos vitamque admirabilem et actus heroicos intuemur, pudere et gemere nos oportet, ac cum Jeremía in *Threnis,* cap. IV, 1 , exclamare : « Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium plateaFnU puf'

rum? Egressus est a filia Sion omnis decor ejus. Filii Sion inclyti ct amicti auro primo quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli ? n 0 domus antiqua, quam dispari domino dominaris ! Primi Christiani plerique omnes sanctitate et sapientia erant argentei ct aurei, nunc multi cupiditate sunt terrei, imo ænei ct ferrei. Ernie hæc rcrum tanta vicissitudo? Primi illi hoc praemeditatum et in mente fixum cercbant, quod ab cis didicit docuitquc S. Hilarión , teste S. Hieronymo in ejus Vita, « preterire figuram hujus mundi, et eam esse veram vitam, quæ vitæ praesentis cmcrctur incommodo. » Audierant a Paulo, I *Corinth,* vu, 29 : « Hoc itaque dico fratres : Tempus breve est : reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint; et qui flent, tanquam non flentes; ct qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes ; ct qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Preterit enim

(i) Preplaccl libri distinctio in tres precipuas partes, data a l). Glaire, *Introduction aux livres de Cane, H du *ow. Testament,* t. V, pag. 30%, quarum prima cap. h vii, ircunda cap. vni-xu, tertia cap. xm-xxviii amplectitur.

(1) De speciali scopo et consilio Lucæ in scribendis *Actis Apostolorum,* multum disputant interpretes. Hinc ditlicullas oritur quod multa, nec levis momenti, in hoc libro omissa sunt, haud omittenda certe, si Lucas histoiiam plenam ct accuratam hujus temporis voluisset exantfe. Vide de hac re D.Glaire, ibid., pag. 311. Equidem inihi videtur Lucam eam ob causam scripsisse, ut Theophilo suo traderet quasi in summa et *specimine* propagationem ct fundationem Ecclesiae tum apud Judæos, tum apud Gentiles, Petro et Paulo imprimis adlaborantibus.

figura hujus mundi. » Nimirum mundus hic non habet rerum veritatem, sed umbram duntaxat et figuram ; ejus opes, pompæ ct gaudia umbratica sunt, ficta et picta, non vera ct solida. Hoc sciebant, hoc ruminabant primi fideles, idcoquc terram ct terrena spernebant, cœlum ct coelestia ambiebant diccbantque cum S. Hieronymo : «Terra eram, cœlum factus sum n per baptismum et Christianismum. Secus jam faciunt mulli , qui quasi talpæ terra» inhiant, ideoque in terrenis oculum vident ut lynces, in coelestibus cœcutiunt ut nocluæ. Asserit S. Chrysostomus, in litulum *Psalm*. L : « Prophetas esse velut quosdam pictores virlutis ac militi® qua contra peccata ct diabolum decertamus. » Ita scilicet Abraham quasi pictor, in scipso suâque vita vivis coloribus pinxit nobis fidem, Isaac obcdicnliam, Joseph castitatem, Job patientiam, Abel innocentiam, Moses mansuetudinem, David psalmodiam, Elias zelum : pictores Christi fuerunt Evangéliste,
pictor a ¡o›m • *ui.* pictor Apostolorum viteque Christian® et Pau- ¡¡næ csl g. [jUCaSt pinxit ipse penicillo imagines Virginis Deiparæ, et Verbi incarnati, imo infantis, quas cliamnum Romæ magna veneratione intuemur et colimus : al longe excellentes in hisce Aclis pinxit ideam vite Christian®, perfecte ct Apostolicæ, ut eam posteris omnibus quasi speculum exemplar quod cernularentur, proponeret, et ad eam consectandam primorum Christianorum exemplo accenderet. Quis enim non accendatur ad contemptum rerum terrenarum, ad amorem coelestem, ad charitalem, ad zelum, ad martyrium, quando legit primos fideles, quasi homines cœlesles et angelos quosdam terrestres, opes calcasse, ad cœlum suspirasse, jugiter orationi et Eucharistia vacasse ; carceres, mortes ct martyria pro Christi amore non fugisse, sed quæsiisse? Quis non inflammetur ad forliter luctandum cum carne, inundo et dœmono, ad generosam sui suarumque passionum ct cupiditatum victoriam, ad animarum lucrum, ad Christi regnum propagandum, quando classicum Lucæ audit? « Repleti sunt omnes Spiritu Sancio, ct cœpcrunl loqui variis linguis prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Multitudinis credentium end cor unum ct anima una : nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Quotidie perdurantes in templo, ct frangentes circa domos panem , sumebant cibum cum exultation© ct simplicitate cordis, collaudantes Dcuin ct habentes gratiam ad omnem plebem. Quotquot (non sacerdotes, sed laici et conjugati) possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum qu® vendebant, ct ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat. Ibant gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habili sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Obcdire oportet Deo magis quam hominibus. Ecce video cœlos apertos, ct Filium hominis stantem a dextris Dei ; » ct plurima talia per singula capita. Quocirca vere ct apposite S. Hieronymus *ad Paulinum :* a Acta Apostolorum, inquit, nudam quidem videntur sonare historiam, et nascentis Eccleste infantiam texere ; sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam; b præscrlim quia passim inculcat Christi bvm nostramque resurrectionem ct vitam œtemam, quæ omnium dolorum est levamen et stimulus ad omnia ardua vel agenda, vel toleranda. Unde S. Augustinus, *in Psalm,* ctx : « Spes, ait, vitœ immortalis est vita vite mortalis. » Quapropter Uoaca* vere S. Chrysostomus : a Quod maxime, inquit, agit hic liber, est resurrectionis declaratio : quæ si credita fuerit, et cœteris aperta est via. » Hæc Acta ergo docent, in cruce et morte Christi non fuisse extiuctam el sepultara ejus scholam (uti optabant et putabant Judæi) et Ecclesiam, sed potius tunc crapisse ejus regnum et gloriam per resurrectionem Christi ejusque fidelium, eamque duraturam in aeternum, uti promisit per Prophetas et per angelum, *Luca* i, 32. Igitur hæ Àzcçiàut» docent praxim Evangeli! et doctrinæ Christi : hanc enim in praxim redegerunt et in actus contulerunt Apostoli. Inde merito dolet S. Chrysostomus, argumento in epist. *ad Philemonem ,* acta eorum plurima, etiam minutissima intercidisse : a Utinam, inquit, non defuisset, qui Apostolorum nobis historiam diligentissime traderet, non solum quid scripserint, quidve loculi sint, sed ut sese per omnem vitam habuerint, quid et quando comederint, quando sederint, quo ierint, quid diebus singulis gesserint, et in quibus partibus vixerint, quam introierint domum, quo navigaverint, ubinam applicuerint, atque omnia diligenter exponeret, adeo illorum omnia eximia utilitate referta sunt ! Si enim cum loca tantum cernimus, ubi sederunt, seu vincti sunt, loca inquam inanima, illuc sœpe dil igamus animum virtutesque illorum conspiciamus, et expergiscamur, ct promptiores evadamus, multo id profecto magis Ceret, si verba illorum et reliqua gesta audire contigisset. Certe de amico quis perlibenter interrogat, ubinam degit ? quid facit ? quo procedit ? non longe dignius de communibus orbis magistris id fieri decuit (1)? »

(!) a Esi utique in ipsa hac historia demonstratio simplicissima el firmissima veritatis religionis chrisuau® ; nam ex ea discimus hanc «••digionem non vi et armis, dolo ct piis fraumbus, sed umee upc atvma et salutarium veritatum, quas complectitur, præstantia ct efficacia esse propagatam. Sed aliis etiam ex causis hic liber est utilissimus. Continentur enim in eo varii sermones Apostolorum , Petri potissimum et Pauli, unde discimus, quxnain partes religionis ab Apostolis pro maxime necessariis habita» sint. Vix enim dubitari potest Apostolos Judæiset Paganis, quos ad Christianam religionem addu-

inai Quoad *tertium*. Auctor hujus libri est S. Lucas, medicus Antiochenus, inter omnes Evangelistas lingua» græcæ eruditissimus, nit S. Hieronymus, epist. 145 ad *fiamasum,* qui patrio idiomate, pula Græco eleganter primo *Evangelium,* deinde *Acta* conscripsit, perinde ac civis ejus et assecla S. Joannes Antiochenus græce ooncionntus est et scripsil; qui ab eminenti Grrecanicm lingnæ eloquentia *Chrysostomus,* id est os *aureum,* est cognominatus. Antiochia enim, utpote a Gracia, puta ab Antiochia, Alexandri Magni successoribus condita et gubernata, eorum idioma Grœeum suscepit, esto et proprium haberet, puta Syrum, utpote Syrire metropolis (1).

r.T«£«- U:j- Quieres, qualis fuit S. Lucas? Respondeo : *Primo,* fuit Evangelista, scripsit enim Evangelium, in quo præ cœteris documenta Christi ad mores et perfectionem spectantia enarrat. Fuit ergo Cherubinus, uti mox ostendam, scilicet unua e quatuor Cherubim quos vidit Ezechiel, cap. i,et S. Joannes, Apec. ¡V, 7. Ergo Lucas ex medico corporum factus est medicus animarum.

Virja. *Secundo,* fuit virgo aut crelcbs : nunquam enim uxorem duxit. Ha S. Hieronymus in *Luca.*

r uîidij- ajuiia. *Tertio,* S. Eplphanius, *hares.* til ; S. Gregorius, præfat tn cap.t; Dorotheas, in *Vita S.Luca;* Mariana et alii censent cum fuisse unum c 72 Clirisli discipulis : sed contrarium insinuat ipse Lucas initio Evangeli!, ubi ait se id scribere non ex visu, sed ex auditu. Fuit ergo ipse non Christi, sed Apostolorum, puta S. Pauli discipulus. Ita •renieus, lib. I, cap. xx; Tertullianus, lib. IV *Contra Manion., cap.* n ; Thcodoretus, in *Præfat. Vit. SS. Patrum;* S. Hieronymus, in cap. lxv *Isaia;* Baronius et alii : licet Mariana ad id respondeat, Lucam non omnia Christi acta vidisse, sed quondam vidisse, quísdam audivisse. Unde S. Gregorius, loco jam citato, censet Lucam fuisse comitem Clcophœ, et utrique Christum se revolasse in Emmaus per fractionem panis, *Luca* xxiv, 23 et seq.

Quarto, Apostolus, tum quia apostolatus Pauli, laborum et periculorum fuit comes et cooperator, idque ex suffragiis et electione Ecclesiarum, uti jtsscrcro videtur Apostolus, H *Cor.* vm, 19: unde liquet eum Spiritu Dei pro cœteris plenum et eximium fuisse: idem « patet ex miraculis quin nunc per illum fiunt, » ait S. Chrysoslomus; tum quia, postquam Roma discessit, ait OEeumenius, prooemio *in Lucam,* in Orientem est reversus, rursumque Libyam petiit, et Thebanos Christiana religione instituit, et, ut ait Epiphanias, *hares.* 51, praedicavit primum in Dalmatia ac Gallia, et in Italia ac Macedonia. Multos ergo labores, aerumnas, persecutiones in hoc suo apostolato pro Christo sustinuit usque ad annum ælatis 81, teste S. Hieronymo. Quocirca hoc ei elogium dat Ecclesia : a Qui crucis mortificationem jugiter in suo corpore, pro tui nominis honoro portavit. » Idcirco apposite inter quatuor animalia Cherubica, *Ezech.* i, 10, et Apec, iv, 7, sicut aquila assignatur S. Joanni, homo S. Matlhieo, Ico S. Marco, ita bos S. Lucæ : bos enim laborum est patiens, et assidue in agro heri ad segetem et messem exercetur. Hinc aliqui viri docti consuerunt apposite Lucam prisca lingua Latina significare bovem, decepti verbis Plinii dicentis, lib.VHI, cap.vi : a Elephantes Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, et *boves lucas* appellavit, in Lucanis visos anno Urbis CCCCLXXU. » Hæc enim verba significare videntur boves nb Italis vocatos esse *lucas :* sed longe alitis est Plinii sensus, nimirum Italos, qui ante Pyrrhum elephantes non viderant, ob monstrorum magnitudinem, cos vocasse *boves lucos,* id est *Lucanos,* eo quod in Lucania in Pyrrhi exercitu primum cis visi sint : bovem emm vocabant maximum animal, qualo est elephas, sed cum cognomento *luca,* quia in Lucania primum visus. Ita Varro, lib. VI De *Lingua Latina,* diserte asserit *bovem lucam* vocari elephantem, non tam a Lucania, ut vult Plinius, quam, inquit, « quod longe relucebant propter inauratos regios clypeos, quibus eorum tum ornattB erant turres. » S. Lucas ergo est bos lucens : bos, quia victima laboris, mortificationis et martyrii ; lucens, per doctrinam et Evangelium. Idem est *bos luca,* puta elephas, quia sicut elephas inter animalia est sapientissimus et proximo ad hominis rationem accedit, ita et S. Lucas sapientia excellit , ac præ cœteris cvangolistis sapientiam Verbi incarnati ejusque sapientia dicta, dogmata ac consilia practica, et ad mores conformandos apposita enarrat. Lucas ergo, si Latinum etymon usumque scruterà, est elephas; si Hebmum, Lucas est doctor, qui scientiam vel historiam a majoribus acceptam posteris tradit, a radice npb

Apo»t» lus.

fnt« cur?

cere vellent, eas doctrinas ab initio tradidisse, quæ maxime necessaria: esse viderentur. Discimus etiam ex his *Adir* methodum qua usi sunt Apostoli in tradenda religione, temporibus et locis et personis plane accommodaiam. Sic e. c. Judíos ex libris veteris Testamenti edocebant Jesum Naiarenum esse verum Messiam ; in instituendis autem Paganis omnem institutionem a naturali religione petebant, atque id agebant, ut eos primum ad agnitionem unius veri Dei, deinde etiam ad cognitionem Jesu Christi cl aliarum doctrinarum perducerent. Discimus denique ex hoc libro disciplinam Apostolorum, ex qua magna elucet indulgentia et humanitas, dum Judaeis mulla indulgebant, adooquo observationem quorumdam rituum Mosaici Legis permittebant, no eos alienos redderent a religione Christiana ; erga Paganos autemeautebanlur moderatione, ut Mosaici legis jugum non imponerent. » Hæc Ki.senmullerus, *Scholia ir. Acta A/ort.*

(1) Lucam fuisse commentariorum de Actis Apostolorum auctorem, non tantum libri initium docet, sed ipsa quoquo scriptoris oratio, cum dictione quii» in Evangelio Loca: deprehenditur, ita conspirans, ut facile intelligatur utrumque librum ab uno eodemque auctore e&c profectum. Igitur de *Adorum* authentia a quibusdam, imprimis a *de Vette,* eo tantum sensu dubitatum est, quod, juxta Rationahstas, quidam facta vel dicta e spuriis fontibus Lucas hausisset : quos confutatos videas apud Olshauscn, hiô/ùcAer *Commentar uber sammtliche Schriften dee N. T.* Bandi, 8. 566; et optimo apud Glaire, ibid., p. 210.

,'ethach, id est *doctrina accepta et tradita :* Hcbr. enim *chef* in Grœeum et Latinum S liquescit, uti ex *Maschiach* fit *Messias.* Si Grecmn etymon species, Lucas est lotor, scilicet peccatorum, a>z6u, id est *lavo,* inquit Pagninus in *Nominibus IhbraU,* qui cf addit, Lucas hebraico idem esso quod Ln«» b'l|r-r'4 Op "Il? *lo cam,* id est *ci resurrectio,* scilicet compraVto- petit ob labores et passiones : aut Lucas idem tor, hit-esse quod Lucius, quod Latinum est nomen a lucc dictum, quasi lucidus, quod etiam sensit Orígenes *in Epist. ad fìoin., in fine,* et no tor Sanchez hic. Qui enim a Græcis Lucas *irti rf.;* id est a *luce,* idem Latinis Lucius a *luce* pariter dici videtur; quin et Varrò, lib. VI, elephantes vocat boves lucas, id est lucentes. Lucas ergo videtur esse nomen etymon habens Grœeum et Latinum, sed terminationem Syram, utpote in Syria. Preclare S. Augustinus, lib. II *De Doct. Christ.,* cap. svi, notat nomina peregrina, ut « Hebrea, non parvam habere vim atque adjutorium ad solvenda œnigmata Scripture, si quis possit ea interpretari. » Nam, ut idem ait cap. vi, lib. *Do Genesi ad litter,* imperfecto, « nomen appellatur quasi notamen, quod rem notet. » Unde Cogmhi» infert Sanchez Lucam fuisse cognatum S. Pauli : 8. Pioli. f||[ssc cn[ni jpsuni Lucium, quem inter cognatos suos numerat Paulus, Rom. xvr, 21 ; Lucœ enim dedisse Latinum nomen *Lucius,* quia ad Romanos scribebat, ideoque forte Pauli comes fuit individuus.

N rtyr. *Quinto,* S. Lucam martyrio vita fuuclum et laureatum indicat S. Nazianzcnus, orat. 1 *in Julian.,* dum ait : *a* Non victimas pro Christo caesas es reveritus ? non magnos pugiles extimuisti; Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, eos qui et post illos, et ante illos capitis sui periculo veritatem protexerunt : qui cum igni et ferro, et bclluis, et tyrannis, et præsentibus malis, et denuntiatis, alacri auimo, velati in alienis corporibus, imo quasi corporum exportes dimicarunt? » Paulinas Nolanus his item versibus ipsum nominat Martyrem :

Hic pater Andrea», cI magno nomino Lucas
Martyr, ct illustris sanguine Nazarius*

Rursum Gaudentius, Episcopus Brixianus, qui claruit eodem quo Ambrosius sæculo , hæc habet : « Horum quatuor habemus in præsenti reliquias; qui regnum Dei et justitiam predicante» ab incredulis et impiis occisi, Deo semper vivere operationum suarum virtutibus demonstrantur, Joannes in Sebaste Palœstin®, Piornas apud Indos, Andreas et Lucas apud Patras Achaiae civitatem consummati referuntur, n Ha ipse, serm. *in Dcdic. Eccles.*

De eodem hæc Nicephorus , lib. II, cap. mn, paucis vitam illius complectens : a Lucas Antiochiæ, quae est in Ccelesyria, ortus, medicus simul et pictor egregius, Piebis ad Paulum venit; atque ibi nuntio patrio errori remisso, ad Christum accessit, pro corporum curatione animarum medicus factus. Evangelium suum Paulo praecipiente scripsit, atque itidem Acta Apostolorum. Cum Paulo autem Romæ cum fuisset, in Graciam est reversus, plurimosque ibi divin® doctrina» et cognitionis luce illustravit; et tandem a divini verbi contemptoribus ex fructifer® ole® arbore suspensus, quod aridi ligni, unde crux fie-

davit, cum octoginta, ut dicitur, annos natus esset. »

Pergit deinde Nicephorus narrare miracula ad ejus sepulcrum patrari solita, deque Christi, Deipare, Petri et Pauli imaginibus ab eo pictis. Eadem de martyrio in olea peracto habet Glycas, lib. HI *Aiutai.,* additque liquorem medicum ex reliquiis scaturire, eoque indice illas esse repertas. Eadem habet Cedrenus in *Compend. Hist.* Denique in Luca et per Lucam completum est illud Psaltls, *Psal.* xnn, S : « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terre verba eorum ; » ut merito ei attribuas quod de Thoma Aquinate (quem condiscipuli ob juge silentium vocabant bovem mutum) dixit Albertus Magnus : aBos mulus talem vocem edet, quam audiat totus orbis. » Denique caput S. Luc®, S. Gregorius, cum esset apocrisiarius Constautinopoli, detulit Romam, ubi etiamnum iu basilice S, Petri visitur et colitur.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Qua fttnf *capitis partes. Prior enarrat Christi ascensionem in cœlum. Posterior, Natlhiam per sortem Judæ surrogatimi in Apostolato.*

1. Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Théophile, quæ coepit Jesus facere et docere, 2. usque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum Sanctum, quos elegit, assumptus est : 3. quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suum in mullis argumentis per dies quadraginta apparens eis, et loqueas de regno Dei. 4. Et convescens, praecepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum : 5. quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos aulem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies. 6. Igitur qui convenerant, interrogabant, eum dicentes : Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? 7. Dixit autem eis : Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate; 8. sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum lerræ. 9. Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. 10. Cumque intuerentur in coelum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis, qui et dixerunt : 11. Viri Galilæi, quid statis aspicientes in coelum ? hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in coelum. 12. Tunc reversi sunt Hierosolymam, a monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter. 13. Et cum introissent in ccenaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus et Joannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomæus et Matthaeus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. 14. Ili omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus. 15. In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum, dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti) : IG.Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam praedixit Spiritus Sanctus peros David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesuin : 17. qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. 18. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius; et diffusa sunt omnia viscera ejus. 19. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Ilaceldama, hoc est ager sanguinis. 20. Scriptum est enim in libro Psalmorum : Fiat commoratio eorum deserta; et non sit qui habitet in ea; et episcopatum ejus accipiat alter. 21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, 22. incipiens a baptismate Joannis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum Geri unum ex istis. 23. Et statuerunt duos, Joseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Mallhiam. 24. Et orantes dixerunt : Tu , Domine , qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum, 25. accipere locum ministerii hujus, et apostolatus, de quo praevaricatus est Judas, ut abiret in locum suum. 2G. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Malthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

1. PiumÜm. — Nomen est, non adverbium : Greco enim est w *r.^i}* id est *priorem,* scilicet *sermonem feci.* Ita S. Chrysostomus, *q. d.* Scopus meus fuit, cl est, scribere historiam Verbi incarnati, puta Christi ct christianismi : Christi historiam scripsi in Evangelio, scilicet ejus incarnationem, gesta ct mortem per 31 annos vite, nunc ejusdem prosequor gesta post mortem, scilicet christianismi et Ecclesiæ institutionem ct propagationem usque ad prima vincula Pauli, quæ contigerunt viginti octo annis post mortem Christi. Ergo Lucas tam in Evangelio, quam in Actis hisce pertexit historiam Christi et Ecclesiæ, per primos ejus sexaginla duos annos.

Quidem. —Græcum id est *quidem,* communiter post se requiritur x«, id est *autem,* at non semper; subinde enim additur duntaxat ad numerum et pondus narrationis, præsertim in exordio, ut illa alto quasi cothurno incessum ordiatur, uti notant Lexicographi ex Demetrio Phalereo. Utrumque hic facit. Nam et hisloriæ majestatem addit, et implicite priorem posteriori nectit, ab caque ad hanc transitum parat et facit, *q. d.* Priorem quidem sermonem in Evangelio feci de vita Christi; nunc aulem posteriorem et subalternum faciam de vita Apostolorum Chrisli (1).

Sermonem feci, — in Evangelio a me scripto. Syrus vertit, *librum scripsi;* hqoç enim ct *verbum* ct *sermonem,* ct *librum* sive *volumen,* ut vertit Vatablus ct Gagneius, significat. Sic Cicero, lib. III *tòpi* cixcvcpitxcY vertit, vocatque *librum (Economicum* Xenophontis (2).

Notat S. Chrysostomus, modestiam S. Lucæ, quod suum Evangelium non vocet Evangelium, sed sermonem : « Non enim, inquit, dicit : Prius Evangelium quod cvangclizavi,scd: Priorem quidem sermonem feci, nimirum Evangelii prædicationcm magnificentius quiddam esse ducens, quam pro ipsius dignitate aut viribus. Et tamen Apostolus cum ornat hoc titulo : Cujus laus est in Evangelio,» imo Ecclesia, quæ sermonem librumque ejus do Christo indigilal ct inscribit a Sanctum Jesu Chrisli Evangelium secundum Lucam.» Ita humiles, qui se suaque deprimunt, Christus ct Ecclesia exaltant. Eadem modedia Lucas in hisce Actis, nullam operum suorum optsque, quam insignem S. Paulo præstilit, facit mentionem, sed sua omnia alto silentio premit.

De omnibus, — præcipuis scilicet mysteriis, vel punctis, quæ sufficiunt ad Christo fidem conciliandam et ad ejus doctrinam vitamque explicandam. Nam quæ de suscitato Lazaro, de absoluta adultera, de cæco illuminato , de aqua in vinum mutata, etc., S. Joannes in Evangelio enarrat, Lucas tacet et prælerit: quin-et Evangelista? omnes simul juncti pauca Christi gesta dictaque conscripserunt, plurima siluerunt : « quæ si scribantur per singula, nec ipse mundus capere posset eos qui scribendi essent libros, » ait S. Joannes in *Erang.,* cap. xxi, 25.

O Théophile. — *Primo,* S. Salvianus, epist. *ad* Theopat *Solonium, Theophilum* vertit *Dei amorem,* quasi Lucas hunc librum scripserit et dedicarit amori Pnm. Dei, qui eum impulit ad scribendum, ut eumdem mentibus legentium imprimeret. «Sic Timotheus, inquit, idem est quod honor Dei. Itaque cum legis Timotheum ad Ecclesiam scripsisse, hoc inlelligere debes, pro honore Dei ad Ecclesiam scriptum esse, imo potius ipsum honorem Dei scripta misisse : quia recte ipse scripsisse dicitur, per quem factum est ut scriberetur.» Hoc ingeniosum est, symbolicum et pium, et non litterale, nec genuinum. Theophilus enim cl Timotheus nomina concreta sunt, non abstracta, ac proinde non Dei amorem ct honorem, sed Dei amantem cumque honorantem significant. Illi ergo, non Deo, Acta hæc inscribit dicatque Lucas. Unde

Secundo, melius alii censent Theophìli nomea SxofrfA. esse commune cujusvis fidelis, non proprium alicujus. Ha Orígenes ct Ambrosius, in cap. i *Evang.* S. *Lucæ,* et Epiphanius, *hæres.* 51. enim Græcis idem est quod *diligens Deum,* ut ait Orígenes; vel *dilectus a Deo, Deoquc gratus,* uti 5. Ambrosius, cui recte datur epithetum xpinw, id est *potentissimus.* Amor enim facit amantes Deum omnipotentes, tum quia amicorum omnia sunt communia ; tum quia « fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulalio,» *Cunt,* vin, 6. Sic Theodorelus historiam religiosam S. Anachoretarum inscribit *Phitotheum* (quod inverse idem nomen est quod Theophilus), quia Anachorelæ fuerunt Philothei, id est amantes Deum et amati a Deo.

Tertio, Titus Bostrenus, in *Lucce* i, censet hunc T^rU* librum a Luca inscribi certa' person®, sed incertum esso an ca nomine proprio, an vero communi vocata sit Theophilus, id est Dei amator ct cultor.

Quarto et genuine, S. Chrysostomus, Thcophy- Qnwto. laetus, OEcumenius, Euthymius, Tolclus et alii in s*0013* *Luca:* i ac v ; S. Augustinus, lib. IV *De consensu Evang.,* cap. iv, censent Theophili nomen osse

ii) Vocula piv eleganter a scriptoribus Græcis ponitur in libris posterioribus ad libros priores a se scriptos provocant. Prior Lucæ liber fuit Evangelium ; *Adorum* liber secunda pars totius operis est, quandoquidem Noster historiam evangclicam duobus est complexus voluminibus, quorum utniniquo ad cumdcm scripsit Theoptiilum, ct posterius auspicans prioris facit mentionem. Hœc enim historia, quid aliud est quam Evangelii pars, caque non minima. Si quidem illic describitur granum frumenti solo conditum; hic describitur enatum, suasquo paulatiin aperiens ac proferens opes. Quod ni per Lucam cognovissemus quibus modis Christus reliquerit terras, ubi, quo loco, quibus modis advenerit promissus ille Spiritus, quibus initiis cœperit Ecclesia, quibus rebus polluerit, quibus creverit rationibus, nonno bonam Evangelii partem ignorassemus?

(S) Apud optimos quoquo scriptores Græcos est *historiographus,* e. c. Xenoph. *Cyrop.* vili ,5, 13; Herodot. Il, 143. Et ab Hebræis do *libro* codomque *hislorico* adliibctur, ut 1 *Paralip.* xux, ¿9.

proprinm, non commune (uti hodie multi nomino proprio vocantur TheophilIJeumquo fuisse virimi eximium et potentem : hoc enim significat epi* thetum «pine», id est *potentissimo* (Noster vertit, *optanti,* quod ei dat Lucas, *Evany,* cap. i, vers. 3; ollm enim presides et profecti vocabatur spinta, id est *potentissimi* vel optimi : ut «optime Felix,» *Ador,* XXIV, 3; « optime Feste, » *Actor,* xxvi, 33. Quocirca Theophylaclus et Euthymius censent hunc Theophilum fuisse, senatorem vel principem ; (Ecumenius, praesident provincia ; Nicophorus, lib. Ill, cap. XXV, Episcopum sextum Antiochia. Sed cplthelum »?xnçs potius presidan aut principem (huic enim datur) quam Episcopum fuisse «ignificat; nisi dicas ex principe creatum Episcopum, uti S. Ludovico aliisquo contigit. Porro dubitat S. Augustinus an hic Theophilus sit idem cum eo cui Evangelium inscripsit S. Lucas. Sed certum videtur esse eumdern, Idque significat hic Lucas, dum se ei poster'orem hunc librum Actorum dicare scribit, quia ei priorem Evangeli! dicami : ita S. Chrysostomus, Theophylaclus, CEcumenius, Toletus et alii. Forte hio Theophilus fuit is Antiochenus vir nobilis, quem S. Petrus convertens, ejus domum vertit In ecclesiam, In qua Cathedram suam Antiochenam collocavit, uti narrat S. Clemens, lib. X *llccog„* cap. nil.; ideoquo forte hic omittit Lucas titulum , id est *optime,* quo eum compcllarat initio Evangeli!, quod is magistratu jam se nbdlcasset, et modestia» Christian® studio vitam privatam et silentem ageret. Ita censet Baronius cujus conjectura proba est, quod scilicet Lucas Antiochenus videatur ad Theophilum pariter Antiochenum quasi civem suum hæc scripsisse. Denique quod Theophilo scribit Lucas, hoc nobis scriptum cogitemus, pnesertim cum omnes simus, vel ambiamus esso TheopbiU Dciquc cultores. Addit Theophylaclus, in cap. i *Evany. S. Luta!,* Theophilum Luc® fuisse discipulum ct catechumenum.

Coepit Jésus facere et ducere. — *Jesus* est nomen proprium, non Dei, sed hujus hominis a Filio Dei assumpti, sive Verbi incarnati, sicut meum nomen proprium est Cornelius, alterius Petrus, Paulus, etc. Christus enim vocatus est *Jtsus,* id est Salvator, quia a Deo destinabatur orbis Redemptor et Salvator, *Matth.* t, 21. Vido dicta *Philip.* ii, 10. Sensus est, *q. d.* In Evangelio scripsi acta Christi, orsus a primis gjus factis et documentis, Imo ab ejus infantia, caque pertexui usque ad ascensum ejus in cœlum.

Jloralilcr : Nota hic modum, sapientium et efficaciam Christi in docendo, scilicet prius fecit, deinde docuit; prius docuit exemplo, deinde verbo. I nde primo, nihil docuit, quod prius ipse non fecerit. Idem fecisse S. Rasilium docet Naxlanxenus, in ora/, *funebri ejusdem,* ac S. Malachiam et S. 1'rauciscum docent S. Bernardus et S. Bonaventura in eorum Vita. Principium ergo faciendi, est via ct principium docendi. *Secundo,* plura fecit quam docuit. Nam per annos primos triginta vit® su® fuit in continua actiono, docuit vero tribus tantum ultimis annis ejusdem, nimirum voluit Christus docere lanquam potestatem habens, ac «darò voci sum vocem virtutis, ut instrueret ita alios docere, ut etiam teipsnm doceas, » ait 8. Bernardus, serai. 59 *in Cantío., & epist.* 101. Aureum et regalo est documentum Pacati, in *Panegt/r. Theodosii Imperatoris :* u Exasperat homines imperata correctio, blandissime jubetur exemplo. » Porro Christum id fecisse, per exempla demonstrat S. Chrysostomus : « Considera, inquit, quo pacto Christus dictis suis per opera fidem conciliant. Ad mansuetudinem hortatus est dicens : Discile a me quod mitis sum et humilis corde; docuit nos paupertatem, et utrumque factis demonstravit: siquidem Filius hominis, inquit, non habet ubi caput suum reclinet. Rursum, procepit ut diligeremus inimicos : exhibuit hoc in cruce deprecaos pro crucifigentibus. Dixit : Volenti trahero in jus ut tunicam eripiat, permitto ut et pallium auferat : ipse vero non vestimenta tantum, sed sanguinem quoque suum dedit. Idem ut facerent et discipulis procepit. Unde et Paulus dixit : Sicut habetis formam ex nobis. Nihil enim doctore frigidius, qui verbis dunlaxat philosophatur. Neque enim hoc doctoris est, sed histrionis et hypocrita. Ideoque Apostoli prius vita» exemplis docebant, deinde verbis : quin potius ne verbis quidem erat opus, cum clamarent opera. » Addit deinde : « Nec aberrarli a vero, qui passionem ejus actionem dixerit. Nam patiendo fecit ingens illud et admirandum opus, quo mortem dejecit reliquaque omnia peregit, »

2. UsQUH IN DIEM, QUA PRÆCIPIHXS (GroCC Osi *Veri.* **S.** aoristus 6rtc)jiuive$, id est *cum præcepissct :* post proceptionem enim assumptus est : ita Syrus et alii) Apostolis i*eh Spiritum Sanctum, quos elegIT, assumptus est, — rt *per Spiritum Sanctum,* habet difficultatem, quo enim refertur ? quid significat? *Primo,* Syrus refert ad *quos elegit,* ut sit anastrophe, hoc modo ordinanda : « Precipiens Apostolis, quos elegit per Spiritum Sanctum ; » insufflando eis Spiritum Sanctum, dixit: *a* Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur cis, » *Joannis* xx, 22. Sed luna anastrophe hiulca ct duriuscula est, præsertim quia Romani aliique codices râper *Spiritum Sanetum* per comma dirimunt et sejungunt a *quys elegit.* *nerSptritum* r *,p.

Secundo, Idacius, lib. Ill *Contra Varimundum,* **Renodi** refert ad *predicare,* quod ipse subaudit : a In die, inquit, qua Apostolos elegit per Spiritum Sanetum prodicare Evangelium.» Verum **ri***predicar» Evangelium* non est in textu, nec apud ullum Interpretem. 1

Tertio, S. Chrysostomus refert ad verbum *prmcepit, q. d.* Christi procepta erant sancta et spiritualia , non carnalia ct tarreña : quia omnia sua procepit ex instinctu Spiritus Sancti, quem sibi *Tt,rttoi*

habuit pomper assistentem et inhabitantem, imo comitem et cooperatorem. Undo ait Christus : « Verba quro loculus sum vobis, spiritus et vita sunt, » id est spiritualia ct vitalia sunt ex suggestu Spiritus Sancti manantia, *Joan.* vi, 61.

Quarto, alii referunt ad rfc *assumptus est,* 7. *d.* Christus in coelum assumptus est virtute Spiritus Sancti. Sed tunc durius interjicitur tò *quos elegit.* Hunc sensum sequebatur Nestorius, ex co contendens Christum non esse Deum, utpote qui aliena ope, puta Spiritus Sancti, indiguisset. Veruni Spiritus Sanctus non est alienus, sed intimus ct ¿u-woic; Christo qua Deus est.

plinto *Quinto,* genuino et proprie referas ad ro *Apostolis,* ut eorum sit titulus et auctoramentum « *per Spiritum Sanctum, q. d.* Prrocipicns Apostolis, qui a Christo vocati, electi ct designati ad apostolatum per instinctum Spiritus Sancti, paulo post ab eodem Spiritu publice in Pentecoste rcipsa auctorandi et consecrandi erant Apostoli : intelligiturenim Grrocus articulus twç, nimirum *q. d.* ìvTtilàjuvcf rei; i-cçsWi, tei; iti mtúuaTCf áfícj, id est, «prrocipicns Apostolis, qui (ales futuri erant por Spiritum Sanctum, n Est idiotismus Grrocorum, apud quos passim relativum cum verbo substantivo subauditur. Addit hoc Lucas, ut auctoritatem tum Apostolis, tum hisce eorum Actis conciliet, utpote gestis per Spiritum Sanctum , cujus ipsi fuerunt organa.

Addit Vatablus : « Per Spiritum Sanctum, » id est, inquit *de Spiritu Sancto,* ut ri *per Spiritum Sanctum* partim referatur ad w *Apostolis,* eo sensu quem jam dedi, partim ad ri *præeiplens :* itaque plenus erit sensus, 7. *d.* Christus Apostolis a se electis, ct mox creandis auctorandisquc per Spiritum Sanctum, prroccpit de eodem Spiritu, scilicet exspectando, ut nimirum Apostoli cum ejusquo adventum, ct missionem per orbem patienter exspectarent, et ad eum quiete et pie se compararent. Ita enim hoc prroceptnm ct hroc verba explicat, dum mox subdit, vers. 4 : « Prroccpit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris , quam audistis (inquit) per os meum : quia Joannes quidem baptlzavil aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancio non post multos hos dies. » Ecce hoc est tí « prrociplens Apostolis per Spiritum Sanctum , » et do Spiritu Sancio : ncc enim aliud prroceptum Apostolis a Christo in die ascensionis datum legimus. Idem confirmat Lucas, *Erang.* cap. ult., vers. 49, ubi immediate ante ascensum Christi in cœlum praemittit ejus promissum et prroceptum :«Ego, inquit, mitto promissum (Spiritum Sanctum) Patris mei in vos : vos autem sedete in civitate, quoadusque Induamini virtute ex alto, » Nam illud prroceptum : «Euntes, docete omnes gentes, baptizantes cos in nomino Patris, ct Filii, et Spiritus Sancti, » datum est Apostolis non in ascensione , sed anterius in monte Galilaero, ubi Christus post resurrectionem se ex condicio toti discipulorum cœtui redivivum ostendit, ut patet *Matth.* xxvnr, tfl. Huc facit Glossa, quro -rf a per Spiritum Sanctum » explicat, « propter Spiritum sanctum, » 7. *d.* Prroccpit Apostolis sedero tn Jerusalem propter Spiritum Sanctum, ut scilicet eum Ibidem descensurum in Pentecoste reciperent. Accedit ct Cajetanus qui per «Apostolis per Spiritum Sanctum,» putat undecim Apostolos distingui ct secerni a Juda. Judas enim fuit electus in apostolatum a Christo, sed non auctoratus a Spiritu Sancto : unde eo excidit et periit. Hinc palet Apostolos fuisse creaturas Spiritus Sancti ¡ sicut Cardinales creaturro sunt Pontificis. Spiritus Sanctus enim cis dedit, *primo,* potestatem prædicandi Evangelium ex officio, ut scilicet id facerent A quasi legati iprius, roque ac Christi; *secundo,* itn- nua. plevit cos spiritu suo, puta mente et lingua ignea, ut ingenti zelo ct efficacia praedicarent, percellerent ct converterent omnes gentes; *tertio,* dedit eis potestatem patrandi miracula, ut eis quasi sigillo Spiritus Sancti prtedicationcm suam confirmarent et obsignarent ; *quarto,* astitit ct direxit eos per omnia, ita ut non tam ipsi, quam Spiritus Sanctus per eos loqui ct agere videretur, uti promiserat Christus : « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis, l» *Matth.* x, 20 (1).

Quos elegit . — Grroce c&; fl&flpro, *quos degerat,* scilicet jam pridem, multo ante, nimirum *Matth.* x, 1 ct 2. Hinc Tertullianus, lib. *De Prescript.,* cap. XX, sic legit ct intelligit, *quos lateri suo adlegit, q. d.* Quos Christus quasi summus Pontifex, Legatos a latere misit per totum orbem. Hoc est quod ait Paulus, II *Cor.* v, 20 : « Pro Christo legatione fungimur, lauquam Deo exhortante per nos. »

Assumptus est , — non ab angelis, sed sua virtute et a seipso, puta a sua divinitate, per dotem agilitatis humanitati beata; et gloriosa; a se inditam. Assumptus est ergo sursum (hoc enim significat Grrocum <L«in ànXirçôr,), hoc est ascendit in cœlum. Sic ¿vxXsuCxhw IxGrw, significat ad scipsum redire, scipsum colligere ex metu, in locum suum sc restituere, idque non externa, sed interna et propria vi ct virtute. Fecit hoc Christus annum a latis agens 34, uti habet verior et communior Theologorum ct Chronologorum sententia. Sed cur tam cito assumptus est? Cur non pluribus annis suam praesentiam terne ct hominibus adeo ¿in ci'ìò desideratam et proficuam exhibuit :juxta id quod **sodirt

(1) Harum interpretationum *prior* facillima o«t, ct utpote talis, cum, quocumque modo verba explicentur, transp ositio quæduin admittenda sit, omnino proferenda videtur; secunda omni fundamento caret; lerli.v obsUl, quod, ea admissa, veri» inserta *quos elegit* sini plane Otiosa ; quarta*. ut taceam \erbis adjectis 71/0» *degit* orationem quoquo languidam reddi, obstat insuper quod hæc verborum trajectio est sane durissimi ; quinta est intricata nimis ct parum luculenta; denique, Jiá accipere pro el vertere *de* vel *propter,* ut Vatablus el Glossa, rcfr.igat lingua: usus.

queritur Jeremias, cap. xiv, vers. 8 : • Exspectatio Israel, quare quasi colonus futurus es in terra, ct quasi viator declinans ad manendum? Quare futurus cs velut vir vagus ? n Respondeo : Vari® Pr. * sunt causæ : *prima,* quia Christus venit maxime, Citui. ut sua morte nos redimeret et vitam suam pro nobis offerret. Decebat autem illam offerri cum est fiorentissima, puta florem ætatis, qui est anno 34. Hæc enim hostia fuit nobilissima et dignissima Deo, præsertim quia Adam in eadem ælate creatus abusus est ad offensam Dei, quam eadem retate ct flore reparare venit Christus.

eco oda *Secunda,* quia 34 annis perfecit opus suæ legationis, puta evangelizavit, fecit miracula, dedit exempla virtutum omnium, obivit totam Judæam evangelizando : nil restabat amplius. Ipse enim solis Judæis prædicavit, utpotc Messias eis promissus; ne si ad Gentes diverteret, Judæi haberent ansam calumniandi, quod non esset Messias cis promissus, sed alius Gentium.

Tertii. *Tertia,* quia Christus paucis annis plurimos ct perfectissimos omnium virtutum ct officiorum suorum edidit actus, adeoque plures quam nos centum, imo mille annis : consummatus ergo in brevi, explevit tempora multa.

QtuiU. *Quarta,* quia corpori ejus divino debebatur cœlum, quasi proprius ejus locus, ubi ipsum angeli avide exspectabant : ergo non decebat illud diutius quam necessitas legationis requireret, in terra relinqui, ubi Judæis erat probrum, Gentibus scandalum : præsertim quia diutina conversatio minuit œslimationem et paril contemptum.

Moraliter,ul doceret nos non desiderare longam vitam, sed anhelare ad cœlum, illudque : a Annos virtutibus imple, » ct illud *Sapient.* iv, 8 : « Senectus venerabilis non diuturna, neque annorum numero computata : cani autem sunt sensus hominis, et œtas senectutis vita immaculata. »

Vert. J. 3. Quibus et , —Hæc recte nectuntur procedentibus. Hisce enim explicat Lucas ti *assumptus est,* modum scilicet ct seriem ascensionis Christi ejusque dispositiones prævias, quibus nimirum Apostolis probavit vere se resurrexisse, eorumque animos sensim disposuit, ne ægre ferrent suum discessum abitumquein cœlum.

Pubuit seipsum vivum, — Kafiçww, id est • stitit, exhibuit, repræsentavit ex morte redivivum , » scilicet suscitando se, et virtute divinitatis suæ resurgendo, ac resuscitatila sistens mí vivum spectandumque exhibens Apostolis : utrumque enim significat w?içw. Unde Franciscos Suarez, III *part.,* tom. I, disp. xlv, sect. 2, cum D. Thoma, docet Christum resurrexisse virtute divinitatis? quasi causæ primæ et principalis, quæ post mortem toto triduo mansit hypostatice unita tam corpori quam animæ Christi, ac virtute animæ quasi in> frumenti, aut potius causæ secundœ. al cu Licet enim nostra resurrectio futura sit, non ab Ufuü anima nostra, sed ministerio Angelorum; tamen sccus fuit in Christo. Decuit eniin animam Christi »00 per se resurgere, ne videretur egere ad hoc ope Angelorum. Anima ergo Christi sufficiens erat mioac. principium, sicut ad disponendum corpus, ita etiam ad colligendas partes quæ dispera® erant, imo extra sepulcrum, uti erant sanguis, capilli aliique humores in passione sparsim effusL Hæc enim omnia Christi anima duxit in sepulcrum, faciendo ut penetrarent lapidem illud obtegentem, ac rursum insererentur corpori : quod deinde ipsa ad informationem disposuit et organizavit ad sui unionem, ac disposito quasi socio suarum passionum et instrumento meritorum, rursum seso inseruit illudque animavit, vivificavit, beavit et glorificavi!. Porro hæc virtus connaturalis est animæ Christi ratione unionis hypostaticas: quia ex unione ad Verbum habet illa anima potestatem permanentem, et per modum habitus ad efficienda hujusmodi miracula. Unde anima Christi hic se habet non ut merum instrumentum, sed instar causæ secundœ, quæ in se vim agendi habet : hæc Suarez. Quocirca Christi monentis et resurgentis hieroglyphicum est sol occidens ct oriens, cujus pariter symbolum est phoenix, quem avem finxerunt ct pinxerunt cum alis expansis, ut iis solis radios adumbrarent. Porro Christo competit ænigma phœnicis apud Symposium:

> Vita mihi mors est, morior si empero nasci.
> Sed prius est fatum, lætæ quam lucis origo.
> Sic solos manes ipsos mihi dico parentes.

Ix multis argumentis, — per multa argumenta, grace ruarla, id est indicia signaque certa, indubitata ct necessaria, ut ex Aristotele docet Quintilianus, lib. V, cap. vu, quibus Christus probavit suam resurrectionem. Talia fuerunt tot Christi apparitiones, manducationes, locutiones, stigmata plagarum, quæ ostendit tangique voluit a Thoma; miracula, ut, quod clausis januis, eas penetrando, ad discipulos introiret, ct subito cum vellet, dispareret : quæ omnia simul sumpta sufficienter faciebant credibilem et credendam resurrectionem Christi, adeoque corpus ejus non tantum redivivum, sed ct beatum, subtile et gloriosum demonstrabant, accedentibus præsertim testimoniis Angelorum et sanctæ Scripturo, ita ut cis non posset subesse deceptio aut flclio. Loquor de demonstratione et evidentia morali, non mathematica; ita D. Thomas et Suarez, III *part., Quæst.* LV, art. 6, ubi docet Christum se redivivum ostendisse per opera triplicis vitæ, scilicet vegetativa?, dum comedit et bibit; sensitivæ, dum ostendebat se videre ct audire; intellectivæ, dum loquebatur, ct de Scripturis disserebat.

Per dies quadraginta, — non continue, sed Cur diae per vices ct interpolate. Quærcs, cur præcise tot? Respondeo : *Prima* causa est, quia hic numerus est perfectus, ct sacer crcberquc in Scriptura :

sacratus enim est jejunio Mosis, Eli® et Christi, multisque aliis.

ftçvud*. *Secunda,* quia in dic !>0, puta in Pentecoste., missurus erat c cœlo Spiritum Sanctum : decebat ergo ut quadragesimo die eo ascenderet, ut cum Spiritu Sancto in coelo de descensu ejus ageret eo teinporc, quo discipuli, eo absente, per preces et suspiria ad Spiritus Sancti adventum se disponebant.

Iain. *Tertia,* ut quadraginta horarum absentiam in morte totidem dierum præsentia compensaret, ait Glossa. Mortuus enim est Christus hora nona ferite sext®, ct resurrexit in aurora diei Dominic®; ergo a morte ejus usque ad resurrectionem intercesserunt horte 40, quibus anima ejus fuit in inferno; corpus vero jacuit in sepulcro duntaxat 3G horis, nam post 1res horas a morte sepultus est. Ita habet sensus Ecclcsiæ, et docet S. Augustinus, in Dial, *ad Orosium,* 1xv *Quastionum,* Quæst. XXVI.

Ouatia *Quarta,* ut anlitypus typo responderet, scilicet Christus Deo, Petrus Mosi. Deus enim presenten) se exhibuit Mosi, dum per quadraginta dies egit in Sina legemque ab eo excepit : decuit ergo ut Deus incarnatus, puta Christus, in Sion totidem diebus cum Petro et Apostolis, quasi novis et Evangelici legislatoribus degeret, cisque legem Evangelicam traderet ct explicaret.

Bjuil ot. Symbolica causa est, quod quadragenarius numerus sil symbolum peregrinationis nostra in hoc mundo. Unde quadraginta annis peregrinati sunt filii Israel in deserto, tendentes in terram promissam : ita pariter Christus quadraginta diebus hic quasi peregrinatus est, ct iis peractis ascendit in cœlum, ut pari modo doceret nos peregrinari tota hac vita, ct quasi peregrinos per sœculum pertransire, nec ulli rei creata) mentem afligere, sed in ccelo conversari, quo, peracto quadragenario exilii nostri, perventuri sumus. Hinc rursum quadragenarius symbolum est pœnitenli®, purificationis et jejunii, quo rite consummato ; cum Christo perveniemus ad Pascha coeleste et ad quinquagesimam jubilci, quasi ad mcrccdem laboris et continenti®. Unde S.Thomas, III, *Quast.* LVII, art. 1, ad 4 : « Per quadraginta dies, inquit, tempus præsenlis radili, quo Christus in Ecclesia conversatur, potest intclligi : quia homo constat ex quatuor clementis, et eruditur contra transgressionem Decalogi.»

Moni. Moralitcr : voluit Christus discipulos sensim ablactare ct abducere a sua præsentia corporali, ne percellerentur, si subito in cœlum ascenderet. Rursum, voluit ostendere Deus quanto ipse liberalior sit in consolationibus; quam poenis ct desolationibus irrogandis; nam pro 40 horis absenti® Christi in morte, dedit discipulis quadraginta dies presenti® ejusdem. Horam ergo afflictionis die consolationis pensavit.

CbiiUuj hir,4odi«-bus> Ubi Christus versatus sit hisce quadraginta diecuriosum est quœrere ct temerarium defi-

ñire. Probabiliter suspicantur aliqui cum egisse bn» cum Elia ct Enoch in paradiso, sive illo primigenio , Genes, n , 8 , sive quo simili : tum quia dliC' hic locus ct societas decebant corpus Christi beatum ct gloriosum ; tum quia id merebatur Elias, qui ei astiterat ct testimonium perhibuerat iu transfiguratione; tum quia id quasi jure suo poscebat Eli® el Henoch translatio, remoraque ct dilatio bcatiludinis , ut quia propter Christum per tot annorum millia vivi remanent in terris, nec ad cœlum , sicut cætcri viri sancti omnes, transferuntur, ut contemplentur Deum coque (ruantur, saltem viderent humanitatem Christi redivivam in terris agentem caque gloriosa fruerentur, atqne ab ea acciperent legationem qua fungentur, ct mandata qu® excquentur in fine mundi, cum redibunt ut Christi fidem contra Antichristum propugnent ct pro ea martyres occumbant : ita opinantur S. Justinus Martyr in Quæstionibus ad Orthodoxos, *Quast.* LXXV, LXXVI ct LXXXV; Irenæus, lib. V, cap. v ; Nicephorus, lib. I *Iltstor.,* cap. xxxi; S. Bonaventura, in *Méditât.,* cap. set cl xcviii. Favet S. Thomas, in III, */list,* xin, *Quast.* Ill, art. 2, in fine, ubi opinatur animas Patrum qui cum Christo resurrexerunt , fuisse in paradiso terrestri ; nam ubi h® fuerunt, ibi fuit et Christus.

Loquexs de regno Dei. — Regnum Dei proprie iv-mna est regnum cœlorum : ibi enim Deus per glonam “ regnat in beatis, qui per potentiam ct providentiam regnat in toto orbe. Ad hoc regnum Deus creavit ct vocavit homines a mundi exordio; hic cnim est hominis finis ct beatitudo. Quocirca S. Joannis Baptist® concionis hoc erat thema : « Poenitentiam agite , appropinquavit enim regnum cœlorum, » *Matth.* m, 2. Idem deinde thema fuit Christi, *Matth.* iv, 17, et ejus jussu Apostolorum omnium, *Matth.* x, 7. Verum quia hoc regnum Dei sese diffundit, illudque Deus communicat Ecclcsiæ, ct fidelibus Sanctisque in Etint-r ca militantibus , hinc et Ecclesia militans vocatur regnum Dei, scilicet spirituale, tum quia in ea regnat Deus per fidem, gratiam cæterasque virtutes; tum quia ipsa est via, pars et inchoatio Ecclesi® triumphantis, quæ proprie ct perfecte est regnum Dei; nam ad eam tendit suosque fideles ducit. Itaque per metonymiam Ecclesia, uti et prædicatio evangelica, fidesque subinde vocatur « regnum Dei, » ut cum ait Christus : « Pervenit in vos regnum Dei, » id est fides evangelica, per quam Deus in vobis regnat, quæquc vos facit membra Ecclcsiæ, qu® est regnum Dei, ut jam ad ejus ditionem et regnum pertineatis. Sensus ergo est, *q. d.* Christus per 40 hos dies ante suum in cœlum ascensum, locutus est Apostolis de regno Dei, tum coelesti, puta de gloria et felicitate æterna in Ecclesia triumphante ; tum terrestri, quod ad cadeste ducit, puta de Ecclesia militante : nimirum docuit Apostolos quomodo Ecclesiam instituere, formare, perficere deberent

per prædicntionem Evangeli! in loto orbe ; per varios Episcoporum, Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, etc., ordines: per varios populi fidelis gradus et status; per Sacramenta; por humilitatem, patientiam, charitatem cœtcrasquo virtutes. Quocirca Christus hic docuit Apostolos materias el formas, ritusquo singulorum Sacramentorum et Ordinum, quas in Scriptura nusquam expressit; jejunium quadragesimale , baptismum parvulorum; Eucharistiam non tantum esse sacramentum , sed et sacrificium pro vivis ct defunctis quotidie Deo offerendum , aliasquo traditiones Apostólicas, quas ab illo acceptas Apostoli Ecclesiæ et posteris, ac postcri suis successoribus per manus continue per singula swcula usque ad nos tradiderunt. Docuit rnrsum fideles debere continuo luctari cum suis concupiscentiis, cum mundo et diabolo, ferre crucem, multa pati, ut ad regnum cœlorum perveniant : « Regnum enim calorum vim patitur, ct violenti rapiunt illud, » *Matth.* xi, 12. Docuit virtutes Christianas omnes, quibus quasi viis ad cœlum tenditur. Docuit instantes ipsis et Ecclesiæ persecutiones, casque continuas, quas mox a Christo passa est Ecclesia per trecentos annos usque ad tempora Constantini Imperatoris, etc.

Moralitcr, docui nos Christus crebro loqui de regno cœlorum, coque actiones omnes nostras dirigere, et in omni tribulatione ejus spe constantiam sustentaro, ac ad illud aspirale. Hujus enim fido et spe Sancti omnes tot heroica opera patrarunt, qu» recenset Apostolus, *llcbr.* xi, toto capito. Nam, ut ait Tertullianus, lib. *De Resurrect.; n* Spes Christianorum ost resurrectio mortuorum.»

m. 4. 4. Et coxvescfxs. — Græci codices hic variant. Nonnulli legunt id est *conversans cum* eis in *eadem aula ct hospitio;* unde ct aliqui codices ialini pro *comment*, legunt *conversans.* Verum S. Chrysostomus, Syrus, Theophylaetus, OEcumenius et alii passim legunt quod Tigurina, Erasmus et Pagninus vertunt *congregans* cos *in idem loci,* a voce a).U, sivo iXU, quæ *concilium* sivo *congregationem* significat. Voluit enim Cbrislqs abiturus, omnes adesse, ut omnibus extremum vaio diceret, ulliuiaquc daret monita, ac coram omnibus ascenderet. Sed melius (1) S. Hieronymus, *ad Hedibiam,* Q.V1I; S. Chrysostomus, Theophylactus, (jEcumenius vertunt conti <kens, ut dicatur a *salis communione.* Nam qui invicem convescuntur, de eodem salo cl salino participant : ôbç enim Cnecis idem est quod tal Latinis. Siepe enim Grœcam aspirationem Latini in litteram S vertunt, ut tartf, super; ft;, noj serpo; scrpyHum; Cùjh, *sylva.* Eodem utraque lectio et versio rodit. Nam qui in eodem hospitio degunt, eodem hospitii pano et sale vescuntur. Hinc Pythagoras, teste Laertio in ejus Vita, censuit salem potissimum in mensa apponendum, quod æquitatis ac justiÜæ nos admoneat, ut quod cl servet lucaturquo quidquid occupavit, ct liquidissimis rebus aqua marique fiat. Rursum, sal symbolum est amicitia*, quia corpora condit ct diutissime conservat; hinc sal ' k fœderis nuncupatur, *Levit,* ii, 13. Quare hospitibus ante alios cibos apponi solitum, quo amicitia firmitas ac perpetuitas significetur. Unde nonnulli ominosum habent, si sal in mensam profundi contigerit. Inde adagium : « Non oportet transgredi salem ct mensam, » id est, jus amicitia. Sicut enim sal cx mullis aquis ct fusilibus in unum quoddam ct solidum coit, ita cx diverso convenientes in unum animi coalescunt, iilque illud Platonis (imo S. Lucæ), pi inquit Pierius, *Jlicrog.* lib. XIII, cap. x ; quocirca Orígenes, *in Matth.* cap. xxvn , agens de Juda proditore : « Neque salis ejusdem, ait, ncque mensæ, neque panis communicati memor fuit. »

Insuper rò notat frugalitatem veterum , quod pani non aliud obsonium adderenL quam sal, siculi potus cis crat aqua. Hinc illud Diogenis, qui, vocatus a Cratere ad hospitium, respondit a se mallo Athenis salem lingere, quam alibi opiparis vesci epulis. » Et illud Horatii :

Cum sale pois
Latrantem stomachum bene leniet.

Idem alibi Tigellium cautorem ita loquentem inducit :

Sil mihi mensa tripes, cl concha sal» puri.

Eodem spectat quod Cicero, lib. De *Amicitia,* mullos cum eo prius salis modios sumendos præcipit, cum quo amicitiam inire cogitas. Plinius, lib. XXXI, cap. vu, ex Varrone, sale pulmentarii vice usos veteres, illosque salem cum pane esitasse testatur. Hinc Homerus salem vocal *divinati^* cl Plato, *sacrosanctum,,* do quo vide Plutarchum, in *Sympos.,* Decad. 5. Hino el Apostolos sauxisso, ut Christiani feria quarta el sabbato non nisi pane, sale ct aqua vescerentur, scribit Epiphanias, lib. V, tom. I, *hcercsi* 73; nuo S. Naziuuzunus perpetim sc non aliud quam hæc tria sumpsisse, testatur, *Carm.* 9, dum ita canit :

Ihcvisquc voluptas
Airunuus multai comites label. At mihi corii
Est nanis rigidus, mihi grata obsonia prsbH
Sal purum, simplex nultoque InstiucU hlwru
Mensa, tleiii Ulices mila sobria potuta fundunt.
ILd mihi divihx summa, Chrislu^pæ ululis
Auctor.

lisdemvictilassc Anachoretas et Ccenobitas priscos, patet cx Vitis Patrum.

Porro, significat Lucas h(c, et *Evangel,* xxiv, Irt, Christum paulo ante ascensionem comedisse et *>crn'in' prandisse cum Apostolis, idque docet S. liicro-

(1) Moncndurn tamen ducimus ab hodiernorum pleris* que verti *quum congregatset,* tum quia hic hujus verbi significatus usitatior trt, tum quia alter con**tera** aermoiu uiw»>s coaveuiens ewo videtur.

eiim lûl Cur? nymus, loco jam citato, el S. Augustinus, tract. Penu^* ,n *Joanncm*.

Causea fuerunt : *Prima,* « no ipsum spectrum el phantasma putarent, n ait S. Chrysostomus. Secunda, ut abiturus insignis (lignationis, amicitire, humilitatis et cliarilalis (perinde ac fecerat in ultima cœna iturus ad mortem) exemplum eis daret, et aculeum ad imitandum et redamandum infigeret. Quis enim non miretur Christum, non jam mortalem et passibilem, sed immortalem et gloriosum, qui cibo angelorum, imo Dei ipsius vescitur, ad rudium et pauperum Apostolorum mensam, escam et salinum vile el luteum se demittere, eis assidere, cum eis convivari, eadem esca et sale vesci, quasi socium cum sociis, amicum cum amicis»? Ex adverso Luiherns non Apostolicus, sed Apostatici^ et fanaticus, ut sui cacangeiii auctorem ostenderet, jactabat se cum diabolo modium salis comedisse. Diaboli ergo fuit conviva, socius, Apostolus. Vide nostrum Serarium, lib. *I)c Lulheri magistro. Tertia,* ut daret typum et quasi praelibationem convivii coelestis, juxta illud : a Ecce ego dispono vobis, etc., regnum, ut edatis el bibatis super mensam meam in regno meo, » *Luca* xxn, 29. Unde sal est symbolum ælernilatis, œque ac sapienti® et discretionis, quam Christo convescentes Apostoli ab eo participarunt, ut fierent sal terne. Vide dicta *Levit.* ii, 13.

Ascendit Ex hoc loco multi colligunt Christum paulo 1,os* Perac^um prandium, quod fieri solet in meridie, plena luco et palam coram omnibus discipulis in cœlum ascendisse. Ita S. Prosper, *Sententt.* 203, inter sententias ex Augustino collectas, quæ habentur in tine tom. 111. S. Augustinus certo tradit Christum meridie ascendisse. Quocirca in inultis locis pia est consuetudo, ab hora meridiei usque ad horam primam post meridiem, orationi vacare, in memoriam Dominio® Ascensionis, ail Francisons Suarez, 111 *part.,* loin. I, disp, 1i, sect. 2. Nam slatini finito prandio, quod factum est lliorosolymæ in cœnaculo Sionis, eduxit Apostolos in montem Oliveti ; in quo itinere, et in congregandis aliis discipulis aliquid temporis insumptum est ; mox in monte Oliveti valedicens el benedicens eis ascendit. Causam dal S. Prosper ex S. Augustino, loco jam citato : «Vigor, ait, fidei chrislianæ Iribus temporibus initiatur, vespere, mane et meridie. Vespere enim Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridio in ascensione. Unum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium perlinet ad gloriam majestatis in Patris dextera considentis. » Sicut ergo in meridie crucifixus est, sic ui merito crucis in meridie ascendit, ul quo tempore se humiliavit ad mortem crucis, eodem et ascendens exaltaretur in cudo. Unde sub idem tempus monens Ven. Beda sceutus osi Christum Dominum ascendentem in cœlum. Mortuus est enim V. Beda ipso festo Ascensionis Christi, idque sine moibo, cum interesse! Vesperis, canens : « Gloria Patri el Filio ct Spiritui Sancto, n anno Domini 731, ætatie 59. Ita auctor Vitæ ejus, et cx co Baronins, anno Christi jam dicto.

Quæres, quæ ct qualis fuerit hæc Christi comestio in ore ct corporc ejus jam glorioso? Dico *primo,* auctor *De Mirabit. S. Script.,* lib. Ill, larr^tto cap. XIV, apud S. Augustinum , censet fuisse co- wtn meslionem non veram, sed apparentem, qualis wa* fuit Raphaelis, *Tobia* xn, 19, dicentis : « Videbar quidem vobiscuin manducare et hiberc, sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor, n Comestio enim est actio vitalis, qua scilicet vi anime cibus ex ore in stomachum cl membra quæ anima informat, vitaliter trajicitur et concoquitur. Raphael autem ron informabat corpus assumptum, sed ei tantum assistebat : unde loculio ejus, comestio, perfectio, etc., non erant actiones vitales, id est facte vitaliter ab anima informante corpus, sed extrinsecus per corpus ct in corpore quasi organo exercite. Trajiciebat ergo angelus cibum ex ore in stomachum; sed sicut os ejus et stomachus non erat verum ct humanum os el stomachus, sic nec vera ct humana erat ejus comestio. Verum secus fuit in Christo : Christus enim post resurrectionem verum assumpsit corpus, quod anima vere ut prius informabat, ac proinde sicut vere ct vitalis fuit ejus locutio, visio , auditio, sic cc comestio. Vitaliter vi animai trajiciebat cibum cx ore in stomachum. Fuit ergo hæc ejus comestio non apparens, sed realis et propria, quia cam adhibuit quasi certum argumentum vite, et consequenter resurrectionis suæ : ita passim Patres.

Dico *secunda,* hic autem cibus non fuit a Christo El digestus cl in corpus ejus conversus, uli vul» °™ Waldensisct Durandus in 111, dist.xxn, Quæsl.Ui, unni, ad 2 ; corpus enim gloriosum ali et crescere aut decrescere nequit : est enim impassibile et inalterabile. Nam, ut ait S. Augustinus, *epist.* 19, Quæst. I, et ex co Beda : « Aliter aquam absorbet terra sitiens, aliter solis radius candens; illa indigentia , iste potentia. » Unde sequitur, quod hæc comestio non tam sit anima» vegetantis, utpole cujus actiones cessant in corpore glorioso, quam animæ sentientis cl loco motivæ. Est enim quasi applicatio quædam materi®, in quam exerere possit virtutem suam facultas nutritiva, si nutrimento egeret, aut ejus esset capax, uli est corpus mortale, non autem immortale, qualo erat Christi. Christus ergo virtute sua divina subito hunc cibum consumpsit cumque in aerem aut præjacenlem materiam resolvit; vel per do« tem subtilitatis stomachus Christi penetravit cibum, itaque in alium a cibo locum transivit ; ac consequenter cibum a se exclusit cumque in locum quem voluit translulit : ita Suarez, Hl *part.* tom. 1, di4>. ximi, ' I ».

Objicies ; ergo non fui! realis el propria Christi

Mt comestio, qualis est in nobis, qui ex ca vegela- "r*. mur <l nutrimur. Respondeo, nego consequen- u» tiara ; nani ad rationem verra et proprim comcs- ' tionis requiritur ct sufficit, ut per vitalem aclio- ncm ct organa vite (puta, linguam, dentes, maxillas, fauces, etc.) cibus orc sumptus transmittatur in stomachum : quod non est in angelo, si corpus assumat. Nec enim in eo est actio vitra, sed tantum motio localis per corpus, cui quasi auriga assistit. Verum tamen est in Christo non fuisse tam perfectam comestionem , quam est in nobis. In nobis enim est opus animæ tam vegetantis, quam sentientis ; in Christo , sentientis dnntaxat. Media ergo fuit hrec Christi comestio 'nlcr nostram et angelorum. Nostra enim est actio animra sentientis ct vegetantis; in Christo; sentientis , non vegetantis ; in angelo ncc vegetantis, nec sentientis , sed loco moventis , sive motum localem circa stomachum et corpus assumptum exercentis.

Cu n..- Piueceht eis ab Hierosolymis ne discederent. | r | — Qurarcs, cur Christus Hierosolymis, non alibi spiritu miserit Spiritum Sanctum ? Respondeo : *Prima* causa fuit, quia in Jerusalem fuit passus; Jerusalem enim elegerat passioni, Bethleem nativitati, nit S. Leo, serra. *De Pass. Domini,* quia gloriam suam abscondere, et ignominiam toti orbi ostendere voluit, ut nos idem facere doceret : passionis autem merito missus est Spiritus Sanctus; decebat enim ut ubi Christus passus erat ignominiam, ibi subiret ct gloriam. Nam Spiritus Sanctus fuit Christi gloria, cumque in Judica et toto orbe celebravit, ut nos doceret pali ignominiam, spe certa, quod illam Deus versurus sit in gloriam.

Sex i *Secunda,* quia in Jerusalem, puta in monte Oliveti, qui imminet llicrosolymra, in coelum ascendit. Ibi ergo pariter misit Spiritum Sanctum, ut significaretur ipsum esse qui mitteret, uti prradixerat ct promiserat, non alium.

i *Tertia,* quia in Jerusalem Christus docuit, instituit Apostolos, fundavit Ecclesiam. Ibidem ergo venit Spiritus Sanctus, ut hæc omnia confirmaret ct promoveret.

C *Quarta,* ut Spiritus Sanctus significaret se, abolito Judaismo (hujus enim metropolis erat Jeruilem), instituere Christianismum. In Pentecoste enim Apostoli, pleni Spiritu Sancio, coeperunt legem novam promulgare. Ilice autem promulgatio publice fieri debebat in Jerusalem, ut omnes Judrai eam possent audire ct cognoscere, indeque discere antiquatam esse legem veterem.

Qutnfa, quia Jerusalem erat caput Synagogra ct populi fidelis, uti jam est Roma. Sicut ergo anima magis est vigetque in capite quam in crateris membris : ita Spiritus Sanctus magis erat et vigebat llicrosolymra (uti jam viget Romæ, dum dingit Pontificem ct Cardinales in regimine Eccitate, dumque fidelibus ibidem tantum fervorem , tolque pietalis et charitatis opera aspirat), quam in aliis Judraie urbibus. Adde, in Jerusalem erat Sion ct templum, in quo colitur et pneses est Spiritus Sanctus.

Sexta, quia in Sion regnavit David et Salomon, quorum filius fuit Christus ei« promissus. Hic ergo pariter in Sion regnare debuit. In Sion itaque fundavit Ecclesiam, quasi suum regnum. Unde illa a Prophetis vocatur Sion, ut *Is ice* n, 3 : « De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. n Et cap. 1u , vers. 1 : « Spiritus Domini super me, etc., ut prradicarcm annum placabilem Domino, eie.; ut ponerem lugentibus Sion, ct darem cis coronam pro cinere ; n et srape alibi.

Tropologice : Jerusalem, id est visio pacis, TrripoL symbolum est animæ juste, qura pacem colit cum Deo, secum ct cum proximis. Hrac enim sedes ct templum est Spiritus Sancti, juxta illud: «Factus est in pace locus ejus, ct habitatio ejus in Sion, » *Psalm,* 1xxv, 3.

Allegorico : Jerusalem typus est Ecclesia), in Allego» qua sola est et ostendit so Spiritus Sanctus, juxta illud : « Ubi sunt duo vel tres congregati in nomino meo, ibi sum in medio eorum,» *Matth.* cap. xviii, vers. 20. Nemo ergo se separet ab Ecclesia, a sua congregatione, ordine, collegio, si velit recipere et retinere Spiritum Sanctum. Rursum quisque fidelis, Clericus, Religiosus frequentet templa ccelusquc publicos, ut litanias, conciones, collationes, etc.; ibi enim sentiet loquentem Spiritum Sanctum ejusquo inspirationes et dona percipiet. Quocirca monet Apostolus fideles dicens : « Non deserentes collectionem nostram, » *Ilcbr.* x, 25.

Anagogice : Sion ct Jerusalem terrestris, typus Amgog, est coelestis, in qua Spiritus Sanctus suas opes ct glorile dotes effundit in Beatos, qui ejus gratin) ct donorum in terrestri fuere participes, juxta illud *Ilcbr.* xn, 22 : « Accessistis ad Sion montem, ct civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in coelis, ct judicem omnium Deum, ct spiritus justorum perfectorum, ct testamenti novi mediatorem Jcsum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Videto ne recusetis loquentem. »

Sed exspectarent , — *primo,* ad acuendum in eis desiderium Spiritus Sancti; « oportebat enim illos desiderio promissi teneri, atque ita donum accipere, » ait S. Chrysostomus. *Secundo,* oportebat in coelo comparere naturam nostram et perfectam reconciliationem fieri, ao tum venire Spiritum , quo merum purumque gaudium fieret. » *Tertio,* quia a noluit Christus discipulos ante Spiritus Sancti adventum tanquam inermes et sicut absque auriga equos prodire in publicum, ▮ ▮ait idem Chrysostomus. Succubuissent enim laboribus, tcntalionibus, persecutionibus, philosophis, tyrannis, nisi Spiritus Sanctus eos armassel, et invictos, imo omnium victores, effecisset. Hiiu

cxpli ans hoc Christi proceptum Lucas Evangelica, XXIV, 49: «Vos autem sedete, inquit, in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto, » Moraliter : non incogitantibus, torpentibus et dormientibus, sed exspectantibus, orantibus et vigilantibus Spiritus Sanctus ejusque dona obveniunt.

Promissionem Patris. — Est metonymia : ponitur actus pro objecto, puta promissio pro promisso vel re promissa. Promissio ergo est Spiritus Sanctus promissus, tum a Christo, tum a Patre ; modestia.' tamen causa vocat cum promissionem, non suam, sed Patris, sicut et in Evangelio apud S. Joannem, vocat eum donum, non suum, sed Patris ; quia scilicet Pater est primus fons ct origo SS. Trinitatis. Ab eo enim haurit Filius suam deitatem et consequenter vim spirandi , ut scilicet cum Patre spiret et producat Spiritum Sanctum. Hujus modestiae testes sunt hi sermones Christi : « Ego rogabo Patrem, ct alium Paracletum dabit vobis, » Joann, xiv, 1G, *q. d.* Ego fui prior Paracletus, a Patre ad vos docendos et redimendos missus : docui, redemi vos : peracta ergo mea legatione in ccelum redeo : oraibo Patrem et impetrabo, ut mei loco alium Paracletum mittat vobis, puta Spiritum Sanctum qui ea quæ ego docui,illustret etpcrficiat,juxta illud vers. 26 : «Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcumquc dixero vobis. »

Spiritui pVopHui rovo icsuuento. Nota ; Spiritus Sanctus est donum et dos propria nov* Testamenti, puta legis Christian® et gratiæ Christi : illius enim est pignus ct promissionem, non suam, sed Patris, sicut et in Evangelio apud S. Joannem, vocat eum donum, non suum, sed Patris ; quia scilicet Pater est primus fons ct origo SS. Trinitatis. Ab eo enim haurit Filius suam deitatem et consequenter vim spirandi , ut scilicet cum Patre spiret et producat Spiritum Sanctum. Hujus modestiae testes sunt hi sermones Christi : « Ego rogabo Patrem, ct alium Paracletum dabit vobis, » Joann, xiv, 1G, *q. d.* Ego fui prior Paracletus, a Patre ad vos docendos et redimendos missus : docui, redemi vos : peracta ergo mea legatione in ccelum redeo : oraibo Patrem et impetrabo, ut mei loco alium Paracletum mittat vobis, puta Spiritum Sanctum qui ea quæ ego docui,illustret etpcrficiat,juxta illud vers. 26 : «Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcumquc dixero vobis. » Nota ; Spiritus Sanctus est donum et dos propria nov* Testamenti, puta legis Christian® et gratiæ Christi : illius enim est pignus ct promissuuento. 8Um. illo proinde caruit vetus Testamentum, puta lex Mosis, Synagoga et Judæi, utpote duri, terrestres et carnales : si qui vero illum habuerunt, ut Elias, Moses, David, illi filii fuere novi Testamenti potius quam veteris. Hinc illud prodixerunt ct promiserunt Prophet®, utEzechiel,xxxvi: « Dabo vobis cor novum, et Spiritum novum ponam in medio vestri, ct auferam cor lapideum dc carne vestra, et dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio vestri ; et faciam ut in præceptis meis ambuletis.» Et Jeremías, capite XXXI, vers. 33 : « Hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus : Dabo legem meam in visceribus eorum, et in cordo eorum scribam eam, ct ero cis in Deum, ct ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens : Cognosce Dominum : omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maxiinuz. » Joel, n, 28 : « Effundam Spiritum meum supttt' omnem carnem , ct prophetabunt filii vestri, » de quo cap. n (1).

x (1) « Quam audistis (inquit) per os meum. » Subito ab oratione obliqua transit Lucas ad rectam ; quare in versione vulgata,perspicuitatiscausa,insertum est inquit; esi autem hæc loquendi ratio perquam usitata Scriptoribus sacris pariter atque profanis.

!>. Olia Jo -v E-. q1 :bf.u faf.izavit aqua — S-Vm. j. dæos quoslibet, imo et Apostolos, antequam a Christo vocarentur, ait S. Chrysostomus , Euthymius ct Tertullianus, lib. *De Baptismo,* cap. xn (etsi id negare videatur Beda), præsertim Andreara ejusque socios, qui erant discipuli Joannis.

Vos ALTEM BAPTIZABIMINI SPIRITU SANCTO, — SCÎ- licct in baptismo Christi. Hunc enim opponit baptismo Joannis, inquit S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius, in cap. m *Joannis,* qui consequenter censet Apostolos, Christo moriente, resurgente et ascendente,necdum baptismo Christi baptízalos et per aquam lustratos fuisse. Accedunt ad hanc sententiam alii qui opinantur baptismum Christi non ante, sed post mortem et resurrectionem ab eo institutum fuisse, *Matth.* cap. xxvin, vers. 19, cum dixit : « Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, ct Filii, et Spiritus Sancti. » Ita opinatur Tertullianus, lib. *Dc Baptismo,* cap. xi ; S. Hieronymus, *Dialog, contra Lucifer.;* Chrysostomus, hom. 28 in *Joan.,* cl obiter S. Thomas, III *part., Quast.* LXXIII, ari. 5, ad 4. Verum jam diu ante institutum fuisse baptismum a Christo patet *Joan,* m, 3, esto promulgatus fuerit post Christi ascensum in Pentecoste, tumque omnes obligare coeperit, ut patet Act. n, 38. Ita censent passim Interpretes et Doctores cum D. Thoma, III part., *Quast.* LXVI, art. 2, ubiidtractatexprofesso. Undeet ApostolosChristi, æque ac Joannem Baptistam, in aqua baptizasse, utique baptismo non Joannis, sed Christi, ideoque ortam esse contentionem inter discipulos de baptismo Joannis et Christi, legimus *Joan,* iv, 25. Quocirca S. Evodius, successor S. Petri in cathedra Antiochensi, *epist.* qu® inscribitur Tô çi;, id est *Lumen,* asserit Christum suis manibus baptizasse ex mulieribus solam Virginem, ex viris solum Petrum : Petrum autem baptizasse Andream, Jacobum et Joannem; et hos tres baptizasse reliquos Apostolos. Ap».to-

Dico ergo ad litteram, baptismum Spiritus Sancti vocari hic effusionem Spiritus Sancti in Pentecoste, qua copiose instar aqu® in Apostolos effusus est, cosque iu seipso quasi mersit et absorpsit. Baptismus igitur significat copiam charismatum quam receperunt Apostoli in Pentecoste, adeo ut non lingi, non imbui, sed profundi, repleri et inebriari viderentur. « Ut enim is qui aqua mergilur et baptizatur, undique ab aquis circumdatur, sic et illi a Spiritu baptizati sunt perfecti, » ait Cyrillus, *catechesi* 17. Opponit itaque Christus mysticum suum baptismum effusionis Spiritus Sancti, litterali baptismo Joannis Baptist®, in eo quod ille duntaxat datus sit iu aqua, nec contulerit remissionem peccatorum, gratiam aut justitiam, sed ad eam in baptismo Christi recipiendam disposuerit, inducendo homines et voce et gestu ad poenitentiam et lacrymas, uti docet S. Augustinus, in cap. i *S. Joannis,* tract. 5, et alii passim ; Christi vero baptismus Baptu- “u* si“ s»n.u*d ▮‹;«“. ,u,*f

mysticus dandus sit in Spiritu Sancio, ostendente se non in aqua frigida, sed in igne ardenti ; quia daturus erat in Pentecoste Apostolis cor igneum ct linguas igneas, *q. d.* Joannes baplizavit in aqua duntaxat, at ego non tantum in aqua, sed et in Spiritu Sancto baptizo. Nam brevi mittam in vos Spiritum Sanctum, qui suo spiritu et sanctitate ita vos opplebil, ac si in eo toti baptizaremini ct mergeremini, ut deinceps vos etiam alios possitis baptizare in aqua et Spiritu Sancto. Ita factum est. Nam Apostolis baptizantibus descendebat Spiritus Sanctus in fideles, non tantum invisibiliter , sed et visibiliter in specie ignis, etc., uti primitus in ipsosmet descenderat in Pentecoste: ita S. Chrysostomus, ÚEcumcnius, Beda, Lyranus et alii. Porro, missionem Spiritus Sancti Christus vocat *baptismum ,* quia baptismus significat, *primo,* purgationem peccatorum el affectionum, quam Apostolis contulit cl in dies confert Spiritus Sanctus. Sicut enim aqua in baptismo corpus tangens cor abluit, ut ait S. Augustinus, omnequo peccatum ab eo extergit ; ita Spiritus Sanctus in Pentecoste cor mentemque Apostolorum ab omni peccato, vitio et cupiditale terrena abluit ct expurgavit.

Secundo, vox *baptismus* significat plenam sanctificationem. Sicut enim baptismus animæ a peccatis expurgat® inserit fidem, spem, charitotem et sanctitatem ; ita Spiritus Sanctus in ¡Antéeosle indidit Apostolis omnem gratiam, virtutem et sanctimoniam, idquo in gradu perfecto ct heroico.

Tertio, eadem vox significat plenitudinem et abundantiam charismatum. Sicut enim corpus in baptismo aqua circumdatur et obruitur, ita Apostoli Spiritu Sancto ejusquo donis quasi circumdati ct obruti fucre.

Quarto, significat ardorem el zelum. Ilie enim eorum baptismus fuit igneus, non aqueus; Spiritus Sanctus enim in specie ignis eis insidens ignivit corda eorum. Hoc est quod ipse S. Joannes Baptista Judiéis eum interrogantibus do suo baptismo, respondit : a Ego quidem baptizo vos in aqua in pœmltnliam, qui autem postine venturus est, fortior ino esi, cujus non sum dignus calceamenta portare ; ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto eligoi, p *MatIh.* in, IL

p„tit- ” «n- t' 'nn. r.Kirx-ui- ®** Hinc'l heologi triplicem distinguunt baptismum, fluminis, flaminis et sanguinis. Fluminis, est communis, qui fit per aquam. Sanguinis, est martyrium : hoc enim expiat omne peccatum, a que ac bapti>mus. Flaminis, est hic Apostolorum, et etiatn eorum qui contriti desiderant sacramentum Baptismi, sed ob defectum aqu®, aut ministri illud suscqiere nequeunt. Hi enim justificantur sua contritione cum volo baptismi, quod aspirat eb flamen, id esi Spiritus Sanctus. Denique hic baptismus maximum fuit innovati mundi miraculum. Quocirca vere S. Chrysostomus in Gentiles, qui negabant Apostolorum miracula : « Hoc ipsum, inquit, maximum est miraculum; est miraculum absque miraculis orbem terrarum accurrere, n duodecim pauperibus et illitteratis hominibus attractum. »

Nox post multos nos dies, — puta decimo abhinc die in Pentecoste, sed noluit Christus cerium diemeisindicare,«utsemperessenlvigilantes, ait S. Chrysostomus, ac sollicitius promissum exspectarent, non enim datur, non datur, inquam, gratia, nisi vigilanti. Annon vides quid dicat Elias discipulo? Si videris me cum abripiar, sic erit tibi, hoc est, continget tibi quod postulas, » puta Spiritus meus duplex, IV *Bcg.* u. « Sic et Paulo non statini data est gratia, sed triduum intercessit, quo fuit c®cus, atque interim metu purgatur ac præparatur. Nam sicut qui purpuram tingunt, prius aliis quibusdam coloribus præparant id quod tincturam accipiet, ne flos dilutus et evanidus fiat : sic ct hic prius animi sollicitudinem Deus præparat, ac deinde infundit gratiam. Eamdcm ob causam nec Spiritum illico misit, sed in die quinquagesimo. »

6. Igitur qu convenerant ,— non soli Apostoli, sed et alii discipuli, coram quibus Christus ascendit. « Simul coeunt, ait S. Chrysostomus, ut pudore quodam ac reverentia multitudinis, quod scire desiderant, extorqueant. » Vox *igitur* innuit quod Apostoli putarint Christum quasi Messiam, jam post resurrectionem suam restituturum regnum Israel jampridem collapsum, ideoque missurum Spiritum Sanctum, ut id restituat, haneque esse promissionem Patris per Prophetas. Amos enim, cap. ix, 11, sic vaticinatur : « In die illa suscitabo tabernaculum David quod cecidit, el reoidificabo aperturas murorum ejus, » etc. El Osee, cap. xiv, 6 : « Ero quasi ros Israel, germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani. » Et Joel, cap. in, 20 : « Judica in œlernum habitabitur, et Jerusalem in generaiionem et generationem, » etc. « Et Dominus commorabitur in Sion. » Et Abdias, vers. 17 : « In monte Sion erit salvatio, et erit sanctus; el possidebit domus Jacob eos qui se possederant. » Denique Gabriel Archangelus, nuntians Christi ortum Virgini Deipara : « Dabit, inquit, illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in œternum, » *Lucæ* i, 32.

Si (id est an, *num,* ut vertit Pagninus, Tigurina el alii) ¡x tempore hoc (lu® resurrectionis, glori® et triumphi) restitues (Grace àzczxOtçànti, id est *restituis* in præsenli) regnum Israel. — Græce tú lepori, id est *Israeli, q. d.* Israel jam perdidit regnum, imo illud translatum est in Herodem Idumæum el alienigenam. Scimus ex prophetiis, praesertim Jacobi, Gen. xl ix, 10, translato jam sceptro propediem Messiam venturum, ut illud Israeli restituat : ergono id modo prastabis? Scimus enim elcredimus te esse Messiam, id est novum vei unique Davidem Israelis. Errant in eo, quod putent regnum Messi® fore tempo-

rale , quale fuit Davidis el Salomonis, non spirituale. Sed hic communis Judæorum (uli jam est omnium) œvl illius fuit error. Unde Joannes et Jacobus petierunt dextram el sinistram in regno Christi, *Matth.* xx, 20; et duo discipuli euntes in Emmaus : «Sperabamus, inquiunt, quod ipso redempturus esset braci, » I4caxxiv,2i. Quocirca Christus ad quæsiionem eorum directam non dat solutionem, quia ejus adhuc erant incapaces, sed retundens eorum curiositatem, indirecte et tacito eamdem solvit, nimirum venturum Spiritum Sanctum, ut intrepide Christi regnum spiritalo per fidem, in Judæa et Samaria totoque orbe propagent. Spiritalis enim Israel est populus fidelis ei Christianus, ad quem carnalis Israel aggregabitur in fine mundi, quando regnum hoc evadet gloriosum omnesquo Sanctos in anima el corpore beabit in æternum.

Vmí. 7. 7. Non est vestrum rosse témpora, — successiones, decreta et eventa temporum.

Vel momeSt a. — Græce id est *opportunitates temporum ;* ita Pagninus ct alii ; Tigurina, *articulos temporum ;* Vatablus, *opportunitates,* scilicet rei gorendæ. Noster docte eas vocat vertitque *momenta,* quia momentum hic non significat instans, sed pondus el inclinationem temporis. Sic Cicero, lib. V *De Finibus,* ait: a Inclinationes rerum el momenta temporum, » et lloratius, lib. 1, *epist.* 6 : « Certis momentis decedentia tcmpora-i » Rursum Cicero, lib. VI, epist. 10 ad *Trebatium :* «Omnia, inquit, momenta (id est occasiones) obser.'ahimus, neque ullum prætcrmittcmus tui juvandi el levandi locum. » *Momentum* enim Grammatici deducunt a *moveo;* momentum enim, sive occasio, est quasi pondus rem movens et inclinans ad rem gerendam : hinc vocantur judiciorum cl rerum maximarum magna momenta, id est qure magnum pondus habent ct efficaciam, ut res huc ilhicve inclinet. Sic et Sapiens, cap. xi, 23, dixit: « momentum stateræ, » Græce Jmwi , id est inclinatio, motus, propensio stateræ, sive bilancis. Sic vulgo dicimus : « Favor in aulis magnum habet momentum, parvum eruditio (I). »

Moraliter : Deus regnorum rerumque omnium vicissitudines, exordia, modia ct lines peragit suis momentis el opportuno tempore. Opportunitas enim rei gerendie magnum atTert, tum momentum et pondus, tum facilitatem, tum decoroni. Quod si ea desii, Deus procurat ut adsit per congruos providenti® sum modos, quos in thesauris sapienti® suiv reconditos habet, quibus facit ut omnes rerum teinportnnquo successus invicem apposito nectantur, ac vclut ansuke sibi invicem inserantur, ut catenam elegantem efficiant. Quocirca Boetius, lib. IV De *Consol.,* prosa 6,

Fmridmtil Dei componit*it*rum cousionem

providentiam docet esse seriem causarum rerumque in mente Dei, quæ omnia suis nectat ordinibus miris arctisque, sed arcanis nodis: veteres fatum appellavete. Stoici enim fatum dixere esse prmcedentium causarum subsequentiumque perplcxlonem quamdam, et instar caten® connexionem. Verum quia hoc, utpoto indeclinabile et inevitabile, necessitatem inferre ct libertatem voluntati hominis et angeli adimere censuerunt; hinc merito impii, imo fatui sunt, qui fatum vel fando usurpant. Audi S. Augustinum, tract. 37 tn *Joan. :* a O si cor tuum non esset fatuum, non crederes fatum. »

Ita Deus congrue ct opportune fecit, ut regnum ct monarchia Cyri ct Persarum succederet monarchi® Chaldæorum ; Dario deinde et Persis succederet Alexander et Græci ; his Romani, qui regnum Israel per Pompeium et Augustum, intrudendo alienigenam regem Herodem, capite minuerent, et paulo post ob cædem Christi per Titum et Vespasianum delerent : ut ita abolito regno Israel et Judaismo, succederet regnum Christi ct Christianismus, cui Israel aggregabitur in fine mundi, idque opportune et congrue. Tunc enim mittet Deus Henoch, ex quo quasi patriarcha prognati sunt Israelites; et Eliam, qui fuit Judæus, et propheta celeberrimus Judæorum, cui proinde Christum annuntianti, quasi civi el prophet® suo credent Judæi, æque ac Henoch, utpole patri et patriarch® suo.

Idem exemplo suo docet nos Deus, nimirum Moni, ut opportune omnia agamus, et occasiones rei bene gerendæ studiose captemus, nec effluere sinamus. Nam, ut ait Cato,

> Fronte capillata est, a tergo occasio cabra,

ut, cum transierit, eam apprehendere nequeas. Et Ovidius :

> Temporibus medicina valet : data tempore prosunt,
> Et data Hon apto tempore vina nocent.

Phocylidis monitum fuit : a Occasioni obtempera, ct noli spiraro contra ventos ; p Menandri : « Occasio legibus est potentior multo, et multarum rerum est causa : celerrime permutat res, et ipsa celerrimo dabitur ct avolat ; » Vegetii, lib. Ili De De *miM.,* cap. XXVI : a Occasio in bello amplius solet juvare quam virtus; » Demosthenis, orat, *ad Leptin. :* * Parvee occasiones magnarum rerum causæ existant ; « alterius : « Occasio aniina actionum esi; » Livii, lib. II, Decado3 : « Armatus inteulusquc his neque occasioni Ime desis, neque suam occasionem hosti des. » Sic qui versantur cum puellis, dant dæiuoni occasionem tentandi se libidine; qui cmn superbis, do fastu; qui cum gulosis, de gula; nam si vel filum aut pilum illi concedas, inde plectet tibi funem, quem omni robore vix dirumpes. Antigonus Pyrrhoad bellum provocanti respondit : ‹ Suam militiam non mar gis annorum, quam temporum usss : Pyrrho, si

(1) Ilice Hoseiunullcrus : « Particulai apud Græcos haud raro conjunctionis loco ponitur» ut idem sil quod xxi, Quare voces simpliciter vertenda sunt, *temera.* v

ilium vite suæ tædium cepisset, satis multas ad interitum vias patere : » ita Plutarclius in *Pyrrho ;* Themistocles adolescenti qui occasionem neglexerat : « 0 adolescens, ait, sero quidem ambo, sed tamen sapere coepimus, » Ita Plutarchus in *Apopht.* Scipionis Africani dogma fuit : « Non esse pugnandum nisi aut invitaret occasio, aut urgeret necessitas. » Ita Plutarchus in ejus Vita. Quocirca Gentilium prudentia maxime in opportunitate captanda enituit. Egregie Plinius, M ™<n-lib. XV, cap. xxn' : a Morus, ait, novissima omVa'- nium germinat, et tamen parit inter primas : ita qui tempus idoneum operiuntur rei conficiendæ, etiamsi serius coeperint, tamen maturius conficiunt. » Idem, lib. XI, cap. vi et x : « Apes peragunt opus suum non statis diebus, sed quoties cœli commoditas invitat : ita suo quæque tempore rapienda est occasio. » Denique S. Chrysostomus, lib. I *De Compunctione :* « Sicut, ait, in corporibus et fistulis, nisi quis prius humorem influentem sistat, mali fonte non obstructo, incassum omnia facit : itidem ct nos, nisi occasionem quasi fontem mali caverimus. » Porro ¡dipsum non tantum in factis, sed et in verbis dictisquo locum habet; verbum enim opportune prolatum plus efficiet, quam mille importune. Vere Sapiens, Proverò, xxv, 11 : « Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. » Christianus ergo hæc sibi adaptet, et occasionibus omnibus ad bene agendum utatur, ut lucra coelestia adaugeat, quæ quotidie mire augere potest, si occasiones captet, uti captat mercator occasionem negotiandi, miles vincendi. Post hoc enim breve tempus et occasionem, non erit tempus nec occasio lucrandi.

Vrn.i. 8. Sed accipietis virtutem, — *SinMut,* id est *potentiam, robur, vim, efficaciam,* quæ tanta fuit in Apostolis, ut reges, tyrannos, gentes feras et barbaras totumque orbem subegerint Christo, cum ipsi essent pauci, pauperes, rudes, ignobiles. Hoc est quod ait Christus, *Lucæ* xxiv, 49 : • Ego mitto promissum Patris mei in vos : vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto, n Preclare S. Bernardus, serm. 83 *in Cant.: a* Opus virtute habes, inquit, et non quacumque, sed qua induaris exalto. Ipsa enim, si perfecta sit, facile facit animum victorem sui, et sic invidum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi cedere nescius pro tuenda ratione. Vel sic : Vigor animi, quod in se est, omnia ad rationem cogens vel dirigens,» etc. « Felix anima quæ angelis spectantibus præbuit gaudium pariter et miraculum sui, ut audiret de se loquentes: Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum? Alioquin frustra nititur, si non innititur. » Et mox : a Quidni omnia possibilia sint innitenti super eum qui omnia potest ? Quante fiduciæ vox : Omnia possum in eo qui me confortat? Nihil omnipotentiam Hrbi clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in se sperant. » Et inferius : « l(u Verbo innixum ct indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poteris vel stantem dejicere, vel subjicere dominantem. »

Supervenientis. — Grece iiî«lWnc«, in aoristo, id est *cum,* vel *postquam supervenerit.* Prius enim datus est Spiritus Sanctus personaliter Apostolis, deinde existons in cis cosque inhabitans, suam virtutem ct dona in cos transfudit ; perinde ac sol, postquam ortus est, suos radios in orbem diffundit ; de quo plura cap. n.

Spiritus Sancti. — Quis, qualis et quantus sit hic Spiritus, dicam initio cap. ii.

Et eritis mihi, — «Mihi, » meæ scilicet incarnationi, morti, redemptioni, resurrectioni, ascensioni cælerisque mysteriis quæ hucusque peregi; *q. d.* Docebitis ct testificabimini me esse Filium Dei, qui pro salute hominum incarnatus ct crucifixus sum, ac proinde me esse Salvatorem mundi, ideoque cos in mc credere debere ut salventur, nec enim extra me est salus.

Testes, — per miracula, per vite sanctimoniam, per predicationem, sapientiam et efficaciam non humanam, sed divinam, *q. d.* Vidistis, o discipuli, o filii mei, vitam meam, doctrinam audistis, spectastis mea miracula, itinera, labores, contradictiones , tormenta, mortem, crucem, resurrectionem, mox spectabitis meam ascensionem ct missionem Spiritus Sancti; ubique vidistis meum in homines amorem ct zelum, qui mc e coelo in terram et in crucem traxit : ite, testificamini, ct docete hæc in toto mundo, ut suam salutem amentet curent, sicut ego amavi et curavi, ut me ipsos amantem redament : cccc ascendo, ut parem eis locum in coelo : suadete ergo, ut vanas terre opes pompasque contemnant, ut timeant Dei judicium et gehennam, ambiant aspirentqiie ad cœlum. Ecce quales et quanti hi testes Christo fuerunt.

Vide hic dignitatem Apostolorum, do qua præ- Encomi»
clarcS.Chrysostomus,hom. DeS. *Andrea,* quæcxtat a po„®i›-
apud Surium dic 30 novemb. : « Nihil tale , in- r<<“
quit, unquam fuit, quale fuerunt Apostoli. Ili cum Dei verbi essent ministri, attrectarunt incarnatum illum, qui ut Deus figuram non habet. Secuti sunt ambulantem cum, qui ubique prasens est. Discubuerunt una cum illo, qui nullo loco circumscribitur. Ejus vocem audiverunt, qui verbo fecit omnia. Mundum ipsum lingua, tanquam sagena quædam concluserunt. Circumierunt suis cursibus fines orbis terrarum. Errores ut zizania eradicarunt ; aras ut spinas quasdam amputarunt-' idola tanquam feras interfecerunt; dæmones ut lupos profugarunl ; Ecclesiam ut gregem quemdam collegerunt; orthodoxos tanquam frumentum congregarunt ; hærescs ut paleas projecerunt ; Judaismum tanquam fœnum arefecerunt; Gracorum sectam tanquam stipulas quasdam igne combusserunt; humanam naturam cruce ipsa tanquam aratro quodam excoluerunt, et verbum

Dei ut sementem quamdam spaiserunt; ad sum* mam, omnia illorum facta tanquam sidera quaedam effulserunt. Quamobrem clara voce illis dicebat Dominus : Vos estis lux mundi. Siquidem Orientem habet Christianus homo, illum qui e Virgine natus est : diluculum habet, eum qui baptismatis parens fuit ; splendorem habet, Christi crucifixi gratiam ; radios, admirabiles illas linguas ; diem, futurum illud saeculum ; meridiem, tempus quo in cruce ipsa mansit Dominus ; occidentem, sepulcri habitationem ; vesperam, brevem illam mortem ; solis fulgorem, resurrectionem a mortuis. Vos estis lux mundi. Intuere astra hæc, et illorum splendorem obstupesce. »

Ln Jerusalem. — Apollonius, vetus ecclesiasticus scriptor, ait Eusebius, lib. V *Ilistor.,* cap. xviii, in fine, « meminit Thraseæ cujusdam martyris, qui quasi ex traditione priorum se accepisse asseruit Salvatorem præcepisse Apostolis suis, ne ante duodecimum annum ab Hierosolymis discederent. » Sed hoc cum grano salis accipiendum : satis enim constat ex Actis, ob necem Stephani, quæ paulo post Christi ascensionem contigit, dispersos fuisse Apostolos; ac eorum divisionem per orbis provincias ante duodecimum annum contigisse, inulti Historici et Doctores docent. Nam 5. Jacobum, qui ante duodecimum annum martyr iccubuit, in Hispanias profectum, ibique evange¡izasse constanter asserunt Hispanicæ Annales et '•ontinua traditio.

9. Et cum hæc dixisset, — aliaque quæ recensent S. Lucas, Matthæus ct Marcus in line Evangeli!. Verisimile est Christum, finito prandio, Apostolos aliosquc discipulos prius convocatos (quos 120 recenset Lucas, vers. 15) e Jerusalem per mediam urbem, Judæis vi divina cohibitis, stupefactis et attonitis, eduxisse in montem Oliveti, ac ex itinere divertisse in adjacentem Bcthaniam, ut ait Lucas, *Evang.* cap. xxiv, 50, ut valediceret Magdalcnæ, Marthas cl Lazaro, cosque secura pariter eduxisse, ut cis ascensionis suæ visionem et consolationem impertiretur, utpolc sibi amicissimis: ita Suarez, HI *part.,* disp, 1i , sect. 2. Quæ omnia facile horam a prandio exactam significant , antequam Christus perveniret in montem Oliveti ibique suis valedicens ascenderet. Quæ fuerint colloquia suavissima ct ultima Dciparæ Matris ct Christi, item amplexus ejus ct discipulorum aliaquo plura quæ studio brevitatis tacet Lucas, contemplari possumus, enarrare nequimus. S. Augustinus, serra. G De *Ascens.,* qui est 179 De *Temp.,* ail Apostolos hæc Christo dixisse (intelligc corde potius quam ore) : «Domine, quare nos derelinquis ascendens, qui nos elegisti in ripa præcedens ? Domino, quando sumus verba tua super mcl ct favum eminus percepturi, ct stillantis rorantisquo gratiæ balsamum de luis labiis ac faucibus libaturi? Aut instrue quo ascendis, aut ne deseras cum ascendis : quasi scuto benignitatis Ime remansimus in aperto nudati, tanquam pupilli matris amplectentis pennato velamine destituti. Quando venies ad nos, qui redemisti nos ? Mors tua fuit peccatum nostrum ; sit ascensus tuus pignus nostrum, ne nimis absorpti moerore mergamur, quos elevasti de gemitibus inferorum. » Christum vero eis respondisse per angelos a se submissos : « Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, » etc. Unde *serm.* 7, hosco duos angelos vocat duos pretores et duos palatinos cœlestis imperii. « Oportebat enim, inquit, cœlestesmitti consolatores, ne remanerent trepidi piscatores.» Noster Ludovicus de Ponte, méditât, *de Ascens.,* pie et probabiliter meditatur Christum abeuntem in cœlum, ut majorem sui fidem, spem, amorem et reverentiam discipulis imprimeret, dedisse eis osculandas suas manus et pedes (ut tangerent sacra vulnerum in iis stigmata), ex quibus suavissimus odor fragrabat, quo illorum corda mire recreabantur et confortabantur : matri vero suæ obtulisse etiam osculandum latus, quæ in illud se abdere, in coque cum Christo ascendere gestiebat. Discipulos ergo summo amore et reverentia manus et pedes Christi osculatos esse, uti osculata fuerat Magdalena ejusque comites mulieres, *Joan,* xxix, 17, ct *Matth.* XXVIII, 9.

Elevatus est. — « Non subito raptus, » ut Elias CLri.bu et Henoch, «non furtim sublatus, sed videntibus iK'c-'" illis elevatus est, » ail S. Bernardus, De *GraJ.* '40' *humil.,* cap. i ; idem, serm. De *Ascens. :* «Quid, ait, putatis, fratres, quantus dolor et timor irruperit Apostolica pectora, cum cum viderunt a se tolli et attolli in acra, non scalis adjutum, non sublevatum funibus, etsi angelico comitatum obsequio, non tamen fultum auxilio, sed gradientem in multitudine fortitudinis suæ?» «Elevatus» ergo a se suaque virtute per dotem agilitatis, idque sensim et pedetentim, ut diutius pasceret oculos discipulorum intuenlium. Hoc enim significat Lucas, *Evang.* cap. xxiv, 50 : « Et elevatis manibus suis, benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cœlum.» Ex quibus verbis liquet, *primo,* Christum elevasse Pria*», manus, tum ut Deum oraret et invocaret ad benedicendum Apostolis ; tum ut elevandoci deprimendo, vel certe transversim collocando manus, uti fecit Jacob, Genes, xlvui, 14, signum crucis ctïormaret, uti docet noster Grvtserus, hb. lll De *Cruce,* cap. ivi. Per crucis enim meritum omnem Chriam benedictionem nobis impetravit. Unde moluit in ! Ecclesia consuetudo , ut tam in publicis et sacris aQmcn>' Officiis, quam in privatis benedictionibus Prælamutorum , Sacerdotum, Sanctorum vel parentum, is qui benedicit, signum crucis eflbrmet super eum quem benedicit ; quam esse traditionem Aposlolicam testatur S. Basilius, hb. De *Sptnlu Sancto,* cap. xxxvii.

Secundo, liquet Christum discipulis benedixisse, S<o J* id est Patris opem et gratiam eis apprecatum

filose, qua et ipsi in fide vitaque Christiana proficerent, et alios ad eamdem verbo et exemplo provocarent, utque Deus omnia eorum opera secundaret per omnem vitam, uti tie facto fecit, fui! enim efllcax h®c Christi oratio et benedictio. Addit noster Ludovicus de Ponto, modii, dc Ascentfime, Christum ascendentem discipulis faciem solito amabiliorem fct radianliorem exhibuisse. Formula vero benedictionis hac usum esse : « Benedicat vos Dominus et custodiat. Ostendat Dominus faciem suam vobis, et misereatur vestri. » Hinc enim Dcuspræscripsit Aaroni, qui fuit typus Christi, *Num.* vi, ±3. Aut hac : « Pater sancte, serva cos in nomine tuo, quos dedisti mihi, utsint unum sicut et nos. Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi ennsum, ct illi sint mecum,ut videant claritatem meam, » etc., *Joan,* xvii, **1i, 2Ì,** 21; aut simili. Porro Christi benedictio fuit efficax : quare discipulos replevit bonis illis coelestibus, quæ benedicendo illis apprecabatur.

f rUa *Tertio,* Christum sensim ascendisse : hoc enim significat H *recessit, ct ferebatur.*

QiiitA. *Quarto,* Manichei censebant Christum restitisse in cado solis, Ideoque solem quasi numen odorabant, idque ex eo quod scriptum est *Psal.* xvm, 5 : u In sole posuit tabernaculum suum. » Refert ct ridet hoc S. Augustinus, tractat. 31 *in Joan.* Certum est Christum ascendisse super omnes codos. Hoc enim asserit Apostolus; *Ephes,* ¡v, 10. Vide ibi dicta.

Qi t* ° 4," *Quinio,* do fido est Christum non tantum qua Densest, sed etiam qua homo, ascendisse ad so- ¥' jT lium Dei Putris, ibique ad dexteram ejus quasi f Dominum cadi et terræ, angelorum et hominum r cons^pro- Idcniin docet Apostolus, *Coloss,* ni, I ; * uu (Inia Christus se In cruce infra omnes creaturas humiliavit, hinc et meruit super omnes exaltari, *Philip.* n, 10.

sttu *Sexta,* Christus stia morte cadum ob peccatum Ad® ct posterorum clausum reseravit; unde et primus eodem ascendit. Bino et secum duxit in triumphum omnes animas SS. Patrum el Patriarcharum , quos o limbo eduxerat. Hoc enim est quod ait Psaltes, *Psal.* txvn, 19, et ex eo Paulus, *Bphes.* iv, 8 : « Ascendens in altum captivam duxit captivitatem. » Porro precipui ex illis cum Christo resurrexerunt, ut palet *Malth.* xxTii, 33, ac consequenter in corpore glorioso cum Christo ascenderunt, quasi resurrectionis ejus primiliæ. Hoc est quod ait Michæas, n, 13 : « Ascendet enim pandens iter ante cos. o

/. *Septimo,* Christo per dotem subtilitatis cados penetranti, quasi Domino regique suo, occurrit lota oœlestu aula omnesque omnino angeli, uti docuit S. Cyprianus, Epiphanias, Nyssenus, serra. *De* A<tns.,etaln, ct salis colligitur ex illo, *llebr.* !, 6 t u El cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit : Et adorent eum omnes angeli Dei ; » qui admirantes ejus gloriam interrogarunt: a Quis est iste qui venit de Edoni, tinctis vestibus de Bosra? » etc., *Tsaiœ* txiii; ac triumphantes cecinerunt : «Attollite portas, principes, vestras, et elevamini porte œternales, et introibit rex glori®, n *Psalm,* xxiii. Undo 8. Augustinus, serra. 3 De *liesurrect.* : « Viderunt, inquit, cœlites cuncti speciosum vulneribus Christum, spolia e castris tyrannicis reportantem, et admirantes fulgentia divin® virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis dcducuntquo Letantes : Quis est iste rex glori®? » Hoc est quod jubilat Psaltes, *Psal.* 1 xvii, 18 : ℰ Currus Dei decem millibus multiplex, millia laetantium : Dominus in eis in Sina in Salicto. » Et *Psal.* XLVt: « Omnes Gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exiillationis. Quoniam Dominus excelsus, terribilis: Rex magnus super omnem terram, etc. Ascendit Deus in jubilo : et Dominus in voco tub®. »

Octavo, Beda, lib. Do *Locis sanctis,* cap. vu, tes- Octavo, tatur solcmnitatem hujus diei quotannis recurrentem, fuisse coelestibus prodigiis, in eo loco quo Christus ascendit, illustratam, a Nam in die, inquit, ascensionis Dominic® per annos singulos, Missa peracta, valide flaminis procella de sursum u. venire consuevit, et omnes qui in ecclesia fuerint, in terram prosternere. Tota ibi ea nocte lucem® ardent, ut non illustrari tantum, sed ct ardere mons et supposita loca videantur : » de loco ascensionis dicam vers. 12.

Quæres, quibus de causis Christus mox post resurrectionem ascendit in coelum. Respondeo : *Prima* est, ut suam legem ct doctrinam confir- suum « maret et ostenderet esse coelestem. Se enim e rcl^rnJ> cœlis descendisse, ut eam doceret, ideoque eo pf¡mi redire quasi unigenitum Dei Filium, juxta illud catua. *Joan,* in, 13 : « Nemo ascendit in cœluin, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.» Unde S. Maximus, hom. 2 *De Pentec.* : « Sicut, inquit, aquila humilia deserit, alla petit, cœloruin vicina conscendit ; ila et Salvator humilia inferni deseruit, paradisi alliora petiit, coelorum fastigia penetravit, p

Secunda, ut coelum hominibus peccato Adæ Scornai, clausum reseraret, utque ostenderet regnum suum non esse terrenum ct temporaneum, uti putabant discipuli, sed coeleste ct iclemum: quocirca sequacibus suis terram et terrena omnia esse despicienda. Nam, ut ait S. Augustinus, serra. 173 *De Temp.,* « cum Christo non ascendit superbia, non avaritia, non luxuria, nullum vitium nostrum ascendit cum medico nostro. Et ideo, si post medicum desideramus ascendere , debemus vilia et peccata deponere, p

Tertia, ut corpori ejus ita in terris humiliato ol Terti* afflicto justam daret nwrccdcm et gloriam : corporis enim gloriosi congruus propriusque locus est cœlum, non terra ; hœc enim est locas generabilium et corruptibilium. Undè S. Augustinus, serm. 107 *De Temp.:* «Noster, ait, hic Samson, ablatis portis imperioque inferni el mortis, ascendit per turbinem in cœlum. p

Olirti. *Quarta,* ut angelos bua prwsculia ct gloria exhilararet, ac cœium exornaret; nam «lucerna ejus est Agnus,» *Apoca!.* xxi.23. Unde et ei acclamarunt : .i Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, cl divinitatem, el sapientiam, ct fortitudinem, et honòrem, ct gloriam, » *Apoca!.* v, 12. Addo, ut sederet a dextris Dei tanquam contubernalis Patri, a quo in hunc mundum missus fuerat, ait (JEcumenius, in cap. ni, vers. 21. Preclaro S. Augustinus, serm. 37 *De Tempor. :* « Quam mirifico, ait, mysterio noster Jesus Christus vel tactu corporis sui, vel transitu gloriœ suæ omnem ad momentum creaturam sanctificat, vivificat el illustrat? Aquas enim consecrat, dum baptizatur; terram sanctificat, dum sepelitur; mortuos suscitat, dum resurgit ; cœlcstia glorificat, dum ascendit ad cœium, cl sedet ad dexteram Patiis. »

Quinti. *Quinta,* ut e cœlis mitteret Spiritum Sanctum nostramque causam jugiter apud Patrem ageret, ostendens ei sacra sua vulnera. « Talis enim decebat. ut nobis esset pontifex, sanctus, iunoccns, impollutus, segregatus a peccatoribus, cl excelsior cœlis faclus, » *llebr.* vu, 26. a Sio cœpit esse divinitate præsenlior, qui factus est humanitate longinquior, » ait S.Leo, serm. 2 *Dc Astent.*

Sexta, ut S. Trinitati rationem suæ legationis in terra peractæ redderèt, cique redemptione hominum peracta honorem , lælitium et gloriam atterrei. UndeS.Cyprianus, serm. *De Astent.,* asserit : « Nec linguis hominum, nec angelorum, nec cujusquam acumine ingenii definiri posse, quæ Patris in reditu Filii hilaritas fuerit : perinde ac si ulla ad immutabile illud gaudium esse accessio potuerit.» Et S. Epiphanius, orat, *de Asccns.: n* Christus, ait, ingenti gaudio triumphans, ovem human® natura) humeris impositam Patri obtulit , alqnejiro tali munere munus Spiritus Sancti quod reddat, impetrat. » Et S. Chrysostomus, serm. *Dc Asccns. :* « Christus ascendens in cœium natur® nostræ primitias obtulit Patri, et oblatum donum miratus est Pater, quod et tanta dignitas offerebat, et quod offerebatur, nulla macula fœ* dabatur. Nam ct suis manibus suscepit oblatum, et suæ sedis fecit esse participem, etc. Illa natura est quæ audivit : Terra es, cl in terram ibis. » Et inferius : « Hodie angeli atque aivhangeli naturam nostram in sede Dominica immortali gloria fulgentem viderunt. »

Moni Meralitcr : Christus coram Apostolis et discipulis uscendil, quasi oculos et cor eorum (utinam ct nostrum!) seeiim vehens in cœium, docens r„r b nos *primo,* ut cum Apostolis oculis animi eum in astra sequamur, et mente in coelestibus habitemus. Ipse enim est amor noster ; ubi autem amor, ibi et oculus ct cor. Quocirca Apostolus, *Coloss.* ¡i, I : «Quæ sursum, inquit, sunt quærite, ubi Christus est in dextra Dei sedens i quæ sursum sunt sapile, non quæ super terram. » Patria enim nostra cœlumett, lorr¿i vero exilium cl corde? ; ita judicant sentiuntquo aninve sapientes et sancta. Christus ergo in fidelibus beatitudini* et regni cœlcstia fidem solidavit, et «peni acuit eo ascendendo : « Ubicumque enim fuerit corpus, illic congregabuntur et aquila?, « *Matth.* xxtv, 28. Et S. Augustinus, serm. 3 *De Asccns.: «Nos,* ait, Christi mors vivificavit, nos resurrectio erexit, nos ascensio consecravit. » Et S. Bernardus , serm. 2 *De Asccns. : a* Quæramus, ait, quæ sursum sunt, quia illic profecto thesaurus noster est Jesus Christus, in quo sunt omnes thesauri sapienti® el scienti® absconditi, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. »

Secundo, ut doceret nos quanti apud Deum meriti sit humilitas, eamque efficaciter nobis persuaderet. Nam, ut ail Apostolus, *Ephes,* iv, 10 : « Qui descendit, ipse est ct qui ascendit sapor omnes cœlos, ut impleret omnia. » Ita S. Franciscos per humilitatem ascendit ad Seraphinos, uti ex visione cujusdam Sancti testatur S. Bonaventura. UndeS. Bernardus, serm. 2 *De Astens.,* « Neque enim , ait, ascendere potes nisi descenderis , quia ut ¿eterna lege fixum est, omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur. 0 perversitas, o abusio filiorum Adam! quia cum ascendere difficillimum sil, descendere nutem facillimum, ipsi et leviter ascendunt, et difficilius descendunt. »

Tertio, ut doceret heroica virtutum opera pa- Terdl traro et dura pali, etiam martyria, juxta illud Apostoli, H *Timoth.* ii, IO: u Ideo omnia sustineo propter electos , ut ct ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu , cum gloria cadesti ; » quod explicans subdit : « Fidelis sermo : nam si commortui sumus, ct convivemus ; si sustinebimus, et conrognabimus. p Deus Paler ergo exaltans Christum ad suam dexteram , nos a consedera fecit in eœleslibus in Christo Jesu, » ut nit idem, *Ephcs.* u, 6. Nam, ut ait S. Leo, serm. i *Dc Ascens. :* « Quia Christi asceurio nostra est provectio, et quo praecessit gloria capitis, eo spes vocatur et corporis, dignis, dilectissimi, exultemos gaudiis el pia gratiarum actione tatemar. Hodie enim non solum civès paradisi firmati sumus, sed etiam cœlorum m Christo superna penetravimus. idem, *$cnn.* 2 : « Sursum vocatos animos desideria terrena non deprimant, ad interna pntdectos peritura non occupent, viam veritatis ingressos fallaces illecebrae non retardent, el ita a fidelibus bæo temporalia decurrantur ut peregrinari se in hac valle cognoscant, m qua. etiamsi quædam commoda blandiantur, non amplectenda nequiter, sed transeunda sunt furliter. › Et superius : a Hanc fidem ascensione Domini auctum, el Spiritu Saucii munere roboratam non vincula, non carceres, non exilia, non fames, non ignis, non laniatus ferarum, nec exquisita persequeœlium crudelitatibus supplicia terruerunt. Pro hao fide per universum mundum non solum *viri, sed* etiam fumín®, nec tantum impubes pueri› »ed

etiam tenera* virgines usque ad effusionem sui sanguinis decertarunt. Et S. Gregorius, hom. 29 *in Etang. : a Ecce,* ait, iste venit saliens In montibus, transiliens colles, etc. Vultis ejus saltus agnoscere? De cœlo venit in uterum , de utero in presepe , de presepi in crucem, de cruce in sepulcrum, de sepulcro rediit in cœlum. Quia exultavit ut gigas ad currendam viam, ut nos ei diceremus : Tralie nos post te, curremus in odorem unguentano tuorum. Unde, fratres diarissimi, oportet ut illuc sequamur corde, ubi cum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus, nihil jam nos delectet in infimis, qui Patrem habemus in cœlis. » Et S. Augustinus, serm. 3 *De Ascens. :* « Ascendamus post illum , et per vitia ac passiones nostras : si utique unusquisque nostrum subdere eas sibi studeat, ac super eas stare consuescat , ex ipsis sibi gradum construit, quo possit superiora conscendere. Elevabunt nos, si fuerint infra nos : de vitiis nostris scalam nobis facimus, si vitia ipsa calcamus, d Et S. Bernardus, serm. 4 *De Ascens. :* a Quid , inquit, grave illi videri poterit, qui semper mento tractat, quod non sunt *condignæ passiones* hujus temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in sæculo nequam, cujus oculus semper videt bona Domini in terra viventium, semper videt æterna premia? quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. » Et inferius : « Ascende, Domine, super asinum istum, conculca hos bestiales motus, quia domari debent, ne dominari pravaleant; nisi enim calcati fuerint, conculcabunt nos ; nisi premantur, oppriment nos, etc. Sequere etiam ascendentem crucera , exaltatum a terra, ut non solum super eam, sed et super omnem quoque mundum mentis fastigio colloceris, etc.; nulla te mundi oblectamenta inclinent, nullæ adversitates dejiciant. » Vide eumdem, *serm.* 6.

Noles Et nubes suscepit eum. — Quærcs, quæ ct qualis fuit bœo nubes? Primo, Cajelanus hic ct ex co Medina, III part, *Quæst.* LVlll, art. 4 ,cen-
iamo. sent nubem hanc non fuisse nubem, sed splendorem , quem Christi corpus ex se sparsit cum cœlo appropinquaret, cujus simile est in via lactea. Verum aliud est splendor, aliud nubes : ille clarus ct subtilis, hœc obscura ct densa. Adde, nubes hœc velavit Christum, ne cum amplius viderent discipuli : fuit ergo vera nubes,
íícctr'0. *Secundo,* Abulensis, *Paradoxo V*, capite ix, putat hanc nubem fuisse Christo instar sedis et throni, qua partira nuditatem suam tegeret, partira gloriosus quasi in sella gestatoria c terra in altum ascenderet, non elevatus ab Angelis, sed virtute propria. Verum nubes hæc Christum in altum evectum suscepit et abscondit. Unde S. Augustinus, serm. 179 *De Temp.,* eam excelsam indigitat. Non ergo fuit ci loco sedis, nec in terra, sed in œthere eum suscepit; Christus enim erectus ascendit, non sedens ; hic enim situs decet corpus gloriosum. Ergo nubes hœc magis a Christo ferebatur, quam illum ferrei, ait GEcumonius.

Tertio ergo et genuine, nubes hæc fuit vera, T» sed gloriosa et eximia luce corusca, ad hoc a ı ""I Deo adducta, vel producta, ut corpus Christi tegeret, ct ab oculis Apostolorum eximeret, simulque suo fulgore majestatem ascendentis ostenderet. Ita Suarez, lll *part.,* disp, 1u, sect. 2, et S. Chrysostomus, qui et addit : «Hanc nubem fuisse cœli symbolum, declarans quod in ipso signo divinæ potentiæ ascenderet, juxta illud *Psalm.* cm : Qui ponis nubem ascensum tuum. › Passim enim in Scriptura Dei majestas dicitur tegi ct velari nubibus. Unde ct Sancti rapientur in nubibus obviam Christo in aera, I *Thess.* cap. IV, vers. 17. Porro nubem hanc Christus secum non deduxit in cœlum, sed suo loco in aere reliquit.

Nota : Christus sensim ascendit eo usque quo pertingere poterat Apostolorum visus : deinde subduxit cum nubes ; ac mox illico instar fulguris per dotem agilitatis libravit se in cœlum empyreum, non quasi transeundo ab extremo in extremum sine medio, ut censet Abulensis, *Paradoxo N,* cap. xm, sed successive singulos coelos I mira celeritate transeundo, ut tanquam supremus omnium Dominus omnium possessionem acciperet , ct quodammodo sua presentía sanctificaret, juxta illud *Ephes,* iv , 10 : « Ut impleret omnia. » Ita Suarez, disp, 1i, sect. 2. Ubi adverte vim dolis agilitatis Christi : per eam enim subito in iclu oculi, instar fulguris se libravit ex aere in verticem et culmen cœli empyrei, quod spatium ingens est cl quasi immensum. Alpharabius, nobilis inter Arabes astrologus, asserit tanto intervallo firmamentum, sive octavam sphoeram, in qua sunt slcllæ fixæ, a terra distare, ut vix quisquam octo annorum millibus co pervenire posset. Cæleri Astronomi docent, terram distare a concavo firmamenti octoginta millionibus milliarium: spissitudinem vero firmamenti esso eamdem, sci- ra? licet octoginta mülionum : quanta ergo debet esse distantia, spissitudo et amplitudo cœli noni, decimi, ct si qui alii iis sunt superiores, ac maxime cœli empyrei ? lidera docent stellam quamlibet in æquinoctiali positam singulis horis conficere 42 milliones milliarium : lapidem molarem, si e firmamento caderet, casurum per nonaginta annos, antequam terram attingeret : per quatuor millia annorum vix te perventurum ad convexum firmamenti, etiamsi quotidie recta ascendens conficeres centum milliaria, uti ostendi *Genes,* i, in opere quarke diei. Hæc omnia Christus pene in momento transmisit, facilque ut animæ sancke post mortem eadem quasi in momento transmittant. Hæc cogita, his te solare, cum quis labor te fatigat, cum tardum pigrumque corpus te in opere pio delassat.

Deni<AUu Abuleas¡s , *Paradoxo V,* cap. xxxiv,

AnChri* consci Christum posi resurrectionem, nipote gio-
iins nn- rjOsuin, nullas induisse vestes, scd nudum sem-
ccodcihi per, cl solo splendore glori© sure vestitum discipulis apparuisse, ac consequenter nudum e terra in coelum ascendisse sola nube ct luce circumdatum. Ratio ejus est, quia alioqui non potuisset vulnus lateris Thomre oslcndcre, ct tangendum exhibere ; vestes enim manum Thomæ exclusissent. Scd respondendum est, Christum post resurrectionem tales vestes assumpsisse , ut illæ quinque vulnera non tegerent, nec vestirent; aut si tegerent, facile retegi possent in locis vulnerum, ut ea ostenderet discipulis, ex iisque probaret se idem corpus habere quod vulnera exceperat. Christus enim Magdalen© apparuit ut hortulanus, duobus discipulis euntibus in Emmaus ut peregrinus : habebat ergo habitum vestesque, quæ intuentibus hortulani et peregrini esse videbantur : ergo pariter vestitus ascendit in coelum, quousque visus est ab Apostolis; cum vero nubes eum suscepit, vestimenta dimisit. Corpus enim gloriosum sua dote claritatis vestitur instar Dei, qui amicius est lumine sicut vestimento, *Psalm,* en. Quare Beati in ccelis non veste, sed gloria vestiuntur.

An in Porro Christum in veste rubra ct purpurea as-
rn' condisse, censet Fredcricus Nausea in *Catcchis.,*
71* cap. XXXVI, probatque ex illo *tsai.* lxiii , 2 : « Quare ergo rubrum est vestimentum tuum? » Et *Apocal.* XIX , 13 : « Vestitus erat veste aspersa sanguine, » nimirum ut illa significet cruentam victoriam Christi sanguine partam. Alii censent Christum in stola candida ascendisse, hæc enim decet corpus gloriosum. Unde Christi vestimenta in transfiguratione facta sunt candida ut nix ; et Beati a Joanne visi sunt vestiti stolis albis, *Apocal.* vu, 9, et byssino candido, *Apocal.* xix, 14. Verum quia Christus coram Apostolis gloriam suam pene abscondit namque tenuiter tantum ostendit, ut cum iis familiariter agere, videri ct tangi posset; hinc crediderim eum in veste communi , qua in vita uti solebat, iis apparuisse, ut idem videretur esse qui resurrexerat, non alius ; ac in eadem ascendisse, ita tamen ut ascendendo radios glori© sure in eam transfunderet, eamque radiantem claritate pariim candicante , partiin purpurascente efficeret. Sic enim dos claritatis ct lucis Beatoruin in cœlo erit colorata ct varia. Nam in Martyribus erit purpurea, in Virginibus candida, in Doctoribus viridis, ail D. Solo in IV, dist. xlix, in fine.

ÎWI. ÍC. 10. CUMQUE INTUERENTUR, — àwRçvrtç, id est *intendentes, ct intentis defixi oculis,* ac, ut S. Ambrosius, *serm.* 00, *suspensi :* tiívm enim est *tendo,* a vero epitasin addit augclquc. Apostolorum typus fuit Elisreus, sicut Christi Elias ascendens in cœlum curru igneo. Unde in eo intendens Elisreus : acclamabat : « Pater mi, pater mi, currus Israel bt auriga ejus. » Et : u Obsecro ut fiat m mo c piiiÀ r'i;;tus tum» » IV *Ilcg.* ii, 9 et 12 Quis hic Apostolorum admirationem , laetitiam, amorem, spem, omnesque animorum motus, omneque pathos exprimat, imo mente concipiat? S. Bernardus, serm. 3 *De Ascensione,* addit eos plorasse.

Duo vnu , — duo angeli in assumpto corpore apparentes, quasi duo viri eximii et gloriosi (I).

Ix vestibus audis. — Hic enim color eorum paritatem Christique gloriam ct triumphum denotat. Unde de Beatis Christum sequentibus ail Joannes, *Apoc.* xix , 14 : « Et exercitus qui erant in cœlo sequebantur cum in vestibus albis, vestiti byssino albo et mundo. © Notat S. Gregorius, hom. 49 *in Evang.,* a Christo nascente, non legi candidatos angelos apparuisse : quia in nativitate apparuit Deus humilis, in ascendente ostensus est homo sublimis.

II. Viri Galilaei. — Apostoli enim e Galitea Veffc lle erant oriundi, sed alludunt angeli ad etymon ct significatum. *Qalilxus* enim hebr. idem est quod transmigrans; *q. d.* Estote Galilæi, a terra in cœlum mente et vita transmigrate, fortiter depugnantes contra mundum, carnem et diabolum. Erant enim Galitei bellicosi et pugnaces, teste Josepho, qui Galiteorum dux cum iis fortiter contra Vespasianum et Romanos depugnavit, uti ipse narrat, lib. *De lidio Judaico.*

Quid statis aspicientes. — Syrus, *quid statis ct suspicitis,* id est fixe quasi firmo statoque pede suspicitis? *q. d.* Sal suspexistis : Christus enim jam ab oculis vestris subductus est; eum amplius videre non potestis; sed scitote eum rediturum ad judicium, ut vos secum assumat in cœlum. Ergo domum redite, et ad munus Apostolicum quod ipse vobis demandavit, ac ad Spiritus Sancti adventum vos comparate.

Moraliter docent nos Apostoli : crebro oculis u
tam mentis, quam corporis cœlum suspicere, ad 4
illudque anhelare, cogitantes nos in hoc mundo u
peregrinos esse, patriam vero habere cœlum. Conscripti enim sumus cives Sanctorum, et domestici Dei. Sanctis ergo terra est exilium, et «w-jia est cTULx, id est corpus est career, ut aiebat Plato : tum quia in eo anima illigatur, deprimitur, affligitur, cruciatur mille rerumnis quasi in carcere, uno quasi in equuleo; tum quia ob cupiditates et tentationes, quas animre suggerit, illi creat periculum damnationis et gehena© ; tum quia sancti aspirant ad suum thesaurum et amorem, puta ad Christum, B. Virginem, Angelos et Sanctos, ac ad SS. Trinitatem, ut ejus visione

(1) Kuinoclii sententia, per Angelos hic significari fulmina ct tonitrua, quibus visis et auditis, discipuli dixerint ct crediderint Deum per Angelos declaras» quæ ipsi cogitassent, quum Christus abusset, nullam præ se fert ventatis speciem, ait ipse KosenmuHerus. Etenim Hcbræi procellas et fulmina Deo ut ministros tribuebant, ut *Pial,* civ, 5; at vero desideratur locus ubi fulmina aut tonitrua appellantur.

beentur, canique perpetim adorent, ament, glorificent.

fctapb Ila S. Mariions jugiter aspiciebat cadum caque nota a caderis dignoscebatur, adeo ut vulgo cognominaretur swspex *cali.* Unde ct moriturus in ardente febre, supinus oculis in cœlum intentis orabat, cumque discipuli peterent ut converso corpore tantisper, dum remitteret vis morbi, pronus conquiesceret: « Sinite me, inquit, cœlum potius quam terram aspicere, ut suo jam itinere, iturus ad Dominum spiritus dirigatur.» Ita Sulpilius in ejus Vita.

S. Antonius in oratione pernoctans, in iisdem vestigiis consistens, iisdem oculis sursum elatis solem orientem aspiciebat, quibus occidentem aspexerat, ait S. Athanasius.

S. Magdalena non tantum oculis, sed et corpore toto quotidie septies ab angelis elevabatur in cœlum, ibique ccplestjs melodi® musicam audiebat, ut habet ejus Vita.

S. Maria Oigniacensis versabatur cum angelis et Sanctis in coelo, ut cos inter se distinguere posset, quin ct rcalitcr ipsos Sanctos audiret cum iisquo familiariter colloqueretur; de qua mira scribit Cardinalis Jacobus de Vitriaco, cap. vin Vilæ ejusdem.

S. Franciscus ita assidue et affectuoso in cœlum spectabat, ut corpore in cœlum ascenderet : nimirum tanta erat vis amoris ct desiderii, ut sccum sursum attolleret molem corporis. Quocirca pingitur ipse pede globum terne calcans, oculis cœlum suspiciens cum hoc lemmate : « Quæ sursum sunt, non quæ super terram, n

S. P. Ignatius, fundator Societatis nostræ, solebat in solarium ascendere, unde libere in cœlum poscet suspicere, ibique fixis in cœlum oculis ubertim lacrymans Deum adorare. Unde illa ejus vox : « Quomodo sordet mihi terra, cum cœlum aspicio!» Ha Ribadenclra. lib.V Vit® ejus,cap.i.

Hic Jesus, — qui vobis fuit crllquc semper Jesus, kl est Salvator : cujus proinde mellifluum nomen jugiter in corde et ore gerite, dicentes : ▮ Jesu nostra redemptio, amor ct desiderium, Deus creator omnium, homo in fine temporum, qua' tc vicit clementia, ut ferres nostra crimina?»

Sic VI.XIET QUEMADMODUM VIDISTIS EUI EUNTEM,— propria virtute, non aliena ope deductum, ait S. Chrysostomus.

h coelum. —Tria hic Apostolis ingerunt angeli, tribusque de causis eis apparuerunt : *primo,* ut quod discipuli oculis corporis videre non poterant , scilicet Christum In cœlum pervenientem, verbis suis docerent ac confirmarent; *secundo,* ut Apostolos consolarentur, cosque instruerent, ut tide potius quam visu corporeo Christum intuerentur ac exspectarent; *tertio,* ut significarent Christum ad immutabilem quemdam statum et ‹t lernitali» consortium ascendisse. Hoc enim est quod aiunt : « SÍC veniet quemadmodum vidistis eum euntem m cœlum, » id est in eadem gloria et majestate, ct eum eadem anima et corpore, quæ nulla temporis durationo alterari poterunt aut mutari. Quæ verba ita ponderavit Ignatius, epist. 10 *ad Smyrnenses,* Chrysostomus et Reda, *in Acta,* et Tertullianus, lib. *De Carne Christi,* cap. xxtv, ct lib. *De Resurrect, carnis,* cap. xxxt.

12. TIXC REVERSI SUNT IIIEROSOLYMAM , A MONTE Ver». II. qui vocatur Oliteti, — ab oleis ct olivis, quibus consitus ct fertilis est, uti juxta Hornam mons Tiburtinus. Hinc patet Christum e monte Clivo*| in cœlum ascendisse. Unde alibi hic mons sanotus et inclytus vocatur. Videtur huc allusisse Zacharias, cap. xiv, vers. Í, cum ait : « Stabunt pedes ejus in dio illa supra montem Olivarum , qui est contra Jerusalem ad Orientem. » Vide ibi dicta. Sed cur indo? Respondeo : *Primo,* quia ibi inchoavit passionem, dum in horto orans sudavit aquam et sanguinem, moxque a Juda proditus, captus, ligatus ct protractus est ad Annam et Caipham; ibi ergo pariter decuit eum finire et coronidem imponere passioni suie el vil® Ierren®; ut ubi pœnam injuste sustinuit, ibi ct justitia innocenliaquc ejus declaretur ct glorificetur. Eece rursum, ut instrumenta et loca passionis Christi ei vertuntur in gloriam et triumphum. Chridn ᶜᶜ¡'"'"i* «wmiiu

Secundo, quia in hoc monte sæpe Christus oravit et pernoctavit, ut patet Lucæ cap. xxi, xxii et xxin , æque ac David fugiens Absaloncm, HI *Deg.* cap. xv. Secunda,

Tertio, ut in conspectu impi® et Judaic® Jcrusalem, qu® eum depresserat ct occiderat, gloriosais ascenderet, itaque abolito judaismo Christianismum sanciret ct illustraret. Mons enim Oliveti tant® altitudinis est, ut ex eo omnes pene piate® Jerusalem (quin et mare mortuum) conspiciantur. Tertb»

Quarto, quia olivetum ct oleum symbolum est grati® et misericordi®, quam Christus nobis in hoc monte patiens et ascendens impendit. Hinc pariter in hoc loco judex considebit, cum in fine mundi redibit ut judicium universale peragat. Hoc enim futurum est in valle Josaphat, qu® subjacet monti Oliveti, ct exiguo spatio inter cum ct urbem Jerusalem interjacet, ut Judæi infideles ct impii, qui passionis et ascensionis ejus oleum ct mei spreverunt, ibidem sentiant gustentque acetum ct fel ir® ipsius et vindici®. 0nirU*

Quinto, quia mons Oliveti, ®quo ac oliva symbolum est Ecclcsi® et Sanctorum. Oliva enim symbolum est pacis, concordi®, modesti®, obediente®, eleemosyn®, splendoris, æternitatis, qu® dotes omnes competunt Ecclcsi® cl Sanctis, uli ostendi Jercm. xi, 16, cl *Zachar.* xiv, 4, et *Apec.* xi, 4. 0|linU»

Nota tria continua miracula quibus in monte Oliveti Deus illustravit Christi ascensum. *Primum,* Christus ad sui suæque ascensionis monunn ntum, huic monti petroso instar cor® impressit, et impressa reliquit sacrorum pedum suorum vestigia, qu® nulla ratione tot sæculis deleri potuerunt, ibique etiamnum mia- Tri» mi» X'foiU» ¡n ¿¿nu Oliveti, rriulttm'

visuntur, cum tnmon peregrini devotionis causa ea eradant, ut lerræ a Christi pedibus quasi sacrata» particulas quasi reliquias sccum auferant. Ita S. Hieronymus, in *Loris Ilebr.;* S. Paulinus, cpisl.lt *adSevcrum;* Sulpitius,llb. ll *Ulli. Sacra.;* Boda , *De Locis sanctis,* cap. vu, rccentiores Geogrnphi, ac peregrini terni» sancire. Porro hrec Christi vestigia conversa sunt ad Occidentem , ct vorsus Catholicam ex Gentibus Romanam spectant Ecclesiam , ad quam ipso ejus caput, tanquam geminos ct illustres oculos, S. Petrum, suum in torris Vicarium, et S. Paulum, doctoren» Gentium missurus orat. Ita Adrichomius et alii, in *Descript. Jerusalem. Secundum,* locus ille e quo Christus ascendit, nunquam se tegi, aut marmoro paviri ornariquo est passus, semper excussis, solo respuente, quæ manus humana adornandi studio tentabal apponere, uti testatur S. Paulinus jam citatus. *Tertium,* eodem in loco postea templum rotundum ct magnificum, in honorem ascensionis est erectum a 8. Helena, matre Constantini Imperatoris, quod in se includebat Christi vestigia, cqjus tectum ea parte qua Christi corpus ascendit nunquam contegi ct concamerari potuit, sed transitus ejus e terra ad cœlum usque manet apertus, uti Romæ videmus in Pantheo. Ita S. Hieronymus ct Beda loco jam citato. Adde *quartum* flaminis et venti, quod verbis Bedæ recensui vers. 9.

Sccnn- ,lini* Tertium.

Porro, S. Athanasius, vel potius Anastasios (nam *Quast.* Ill et VIH citat Epipbaniuin et Nysseniim, qui S. Alhanasio fuerunt posteriores), in *Quast, sancta Scriptura,* Quæst. XXXVII, docet ideo Christianos adorare Deum et Christum convertendo so ad Orientem, quia Christus ascendit in monte Oliveti, qui est ad Orientem Ilicrosolynwn. Affert ibidem duas alias rationes. Prior est, quia in Oriente oritur sol : unde ibidem non solem, uti veteres Romani et Gentiles, sed Deum solis auctorem, ct cum solo nobis quasi alfulgentem veneramur et invocamus, ut lucem diemque totam nobis prosperet. Posterior, ut memores paradisi, qui erat in Oriente, Gc/ies. xxvm, juxta Septuaginta, ex quo per peccatum excidimus, rogemus eo restitui.

ÁdOrien- t„„ ¿m. »u.

Denique mulli opinantur Antichrislum Christi, «jusque ascensionis et gloriai romulum, in monte Oliveti dæiuonum ope elevandum in alium , ut in cœlum videatur conscendere, sed siderabit eum Christus spirituque oris sui interficiet, H *Thcssal.,* u, 8.

'I "er U?

Sabbati habías iter, — id e^t distans a Jerusalem tanto spatio*s* quantum Judiéis in sabbato licebat proficiscendo conficere (Jujais enim tanta religione prreccptum erat sabbatum, ut capessere non licaret iter nisi modicum, uti liquet *Ecodi* cap. ivi, vers. 29), quod multi censent duorum fuisse milliarium. Mdliare est spatium mille passuum: Syrus vertit, *septem stadiorum,* id est 873 passuum. Verum minus fuisse Eoe iter liquet tum ex Josopho, qui lib. VI *Beili,* cap. tn, asserit Jerusalem a monte Oliveti distare stadiis quinque, ab ejus vero culmine sex : stadinm autem continet 125 passus, quinque ergo stadia faciunt 625 passus ; tum ex S. Hieronymo, epist. 1M *ad Alqasiam,* Quicst. X, ubi ex R. Akiha, Simeon ct Hillel, «ler sabbati definit esse ambulationem bis millo pedum : ubi per pedes non passus, uti volunt nonnulli, sed pedes, ut vox sonat, accipit : jam quinque pedes conficiunt passum ; ergo bis mille pedes faciunt 400 passus ; tum ex Origene apud (lEcumenium, qui ait iter sabbati esse militare duorum millium cubitorum, cubitus est pes cum dimidio : duo ergo millia cubitorum faciunt tria millia pedum, quæ faciunt passus 000 ; tum ex Wilhelm©, Arcliieplcopo Tyri, qui lib. Vili *Beiti sacri,* cap. xi, ait montem Oliveti milliario distare ab urbe Hierosolyma.

Favet huic sententi®, quod Josué, ni, vers. 3, jusserit, ut populus in aciem progrediens, ab arca distaret spatio duorum millium cubitorum. quia scilicet hoc erat iter sabbati, quod quovis dio, etiam sabbato, Levitœ conficere poterant, et ad arcam, cum opus erat, accedere , quod aoc** dit ad sententiam Josephi, qui numerat passus G25 a Jerusalem usque ad radices montis Oliveti, sed usque ad culmen ejus, ex quo Christus ascendit, numerat sex stadia, quæ faciunt passus 750. Iter ergo sabbati est medium mdliare Italicum, et insuper 200, vel 150 passus. S. Chrysosfonms ri *sabbati habens iter* putat addi, eo quod Christus ascenderit die sabbati, *q. d.* Esto Christus ascenderit dio sabbati, tamen licuit illi cum Apostolis ire eo dio in montem Oliveti, quia illud iter exiguum est, et in sabbato permissum. Verum certum est Christum ascendisse feria quinta, sive dio jovis. Si enim a Paschatc numeres dies 40, incides in diem jovis : Christus autem quadragesimo dio a resurrectione sua ascondit.

Porro quo mense, quotoquo ejus dio Christus ascenderit, non constat, cl variant Doctores, quia variant in consignando dic passionis Christi et paschatc. Multi enim opinantur Christum pas>um osse ot mortuum in aprili, alii dio 1Ü, alii 2, alii 3; plurcs in martio, alii die •7, alii 23, alii 30. Communior sententia est S. Augustini, lib. XVIHDb *Cit.,* cap. ult.; Tertulliani, lib. *Contra Judaos,* cap. vili; Chrysostomi, serm. *De Nativi!. S. Joarinis Baytista* j D. Thomas, in cap. u Joannis , Antonini, Platinæ, Usuanti et Suarez, HI p., disp. xt, sect, o, Christum passum esse et mortuum die 25 marlii, sicut eadem die incarnatus est; ac consequenter resurrexisse 27 marlii, ascendisse in cœlun quinta maii, misisse Spiritum Sanctum IGinafL Idem diserte affirmat Lucius Dexler, priefee tus petitorio, in *Chronico,* quod ipse dedicat S. Hieronj-» mo, uti vicissim eidem dedicavit S. Hieronymua suum tract. *De Script. Eccles* : quod *ChronioA* a Baronio et aliis mullis studiose qua&itum, lai» dem post Baionii mortem nuper repertum et eA

ChrUi<

tum est, de quo plura dixi in fine Chronotaxros. Favet *Martyrologium Romanum*, quod 25 marlii consignat diem obitus S. Latronis, puta S. Dismæ, hic enim cum Christo crucifixus est eodem dic et loci.

n- 13. Et cum introissent in coenaculum, ascenderint. — Ita dispungunt Romana. Sed ex Græco liquet aliter esse dispungendum, et comma ponendum post *introissent,* non post *cœnaculum*. Sic enim habet Græcus : Kxì óti ttaxXta, àW€r.cxv «; to (rtnfócv, cu ¿ír» xxriixí^c/ri;, GTtnír^c; xxt 'ixxuCc;, etc., id est : *Et cum introissent,* scilicet urbem vel potius domum , *ascenderunt in superiorem domus partem, ubi erant manentes et Petrus et Jacobus,* etc.; quœ lectio perspicua est et clarum dat sensum. Veteres enim Hebræi, æque ac Romani degebant in superiore parte domus, ibique aulas habebant amplas ad convivia, cœtus et cœnas, quas proinde cœnacula vocabant (1). Cujus hæc. domus et cœnaculum fuerit, non constat. Nicephorus, lib. I *Histor.,* cap. xxvm, et Ccdrenus putant fuisse S. Joannis Evangelista?; Thcophylaclus, in *Matth.* xxvi, censet fuisse Simonis leprosi; Euthymius ibidem ait fuisse Joscphi ab Arimathia, Nicodemi, aut similis viri potentis et Christiani. Probabilius Baronins, anno Christi 34, censet fuisse domum Marite, matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, fuitque consobrinus Barnabæ, quo Petrus e carcere liberatus se contulit, ubi et cætcros discipulos ad preces collcctos reperii. Idem etiam testatur Alexander in *Vita* S. *Barnabæ* : « In illo cœnaculo, inquit, Dominus q uk* pascha fecit, in illo apparuit Thomæ Apostolo, cum a mortuis surrexisset; illuc, postquam in coelis assumptus est, discipuli cum reliquis fratribus centum vigiliti, in quibus erat Barnabas et Marcus, ex monte Olivarum convenerunt ; illuc Spiritus Sanctus in linguis igneis ad discipulos descendit in die Pentecostes. Illic collocata nunc est magna et sanctissima Sion , ecclesiarum omnium maxima. » Meminit ejusdem ecclcsiæ in Sion positæ S. Hieronymus, *epist.* 27, et Beda in *Locis sanctis,* cap. ni, adduntque in eadem positam fuisse columnam, ad quam ligatus et flagellatus est Chiistus. Hinc liquet cœnaculum hoc fuisse in monto Sion, juxta arccin David. Addit Adrichomius, m *Descript. Jerusalem,* n. G : « In eodem cœnaculo prima Petri concione ter mille Judæi conversi et baptizad sunt. Ibidem Jacobus, frater Domini, cognomento Justus, primus Hierosolymorum Episcopus ab Apostolis est creatus, atque Stephanos et reliqui sex Diaconi sunt ordinati; ibidem Apostoli primum celebrasse Concilium, *Act.* xv, et in sua divisione, Aposlolicum calholicæ fidei Symbolum edidisse videntur. Eodem loco S. Helena amplissimum extruxit templum, in cujus postico cœnaculum circumclusit; postea in hoc cœnaculi loco ædificatum est monasterium Franciscanorum, etc. Turcæ ex eorum monasterio palatium sibi fecerunt, locumque hunc in tanta habent veneratione, ut non nisi discalceati cum intrent. »

Petrus. — Petrus hic ct alibi passim ab Evangelio primus nominatur, quia primas Ecclcsiæ et caput Apostolorum. Ila S. Chrysoslomus et alii passim.

Jacodus Alpiiæi , — scilicet filius, qui cognominatus est Justus , fuitque primus Episcopus Hierosolymorum, cujus festum celebrat Ecclesia die! maii. Prior enim Jacobus, frater Joannis, fuit filius Zebcdæi.

Simon Zelotes, — id est Cananæus; Hebræus enim XDp *cana* significat *zelari :* inde Cananæus idem est quod zelotes. Ha Gagneius. Addit Baronins, cum ita dicium a pairia, scilicet a Cana Calilifica : unde cum Niccphoro, lib. Vili, cap. xxx, opinatur hunc Simonem fuisse sponsum in nuptiis in Cana Galilææ, *Joan,* ii, 1, a quibus Christus eum avocarit ad aposlolalum. Quidquid sit de sponso, videtur plane hic Simon dictus Cananæus a Cana patria ; sed quia Cananæus hebraico idem est quod zelotes, idque congruebat Simoni, utpote qui zelo fervebat, ait S. Hieronymus, epist. 53 *ad Riparium;* hinc pariter Zelotes est cognominatus , æque ac Cephas dictus est Petrus, quia petra Ecclcsiæ: perinde ac si S. Gregorium indigitares Vigilantium; Theodorum, Deo datum; Phronliscum, Prudentium. Sic Roma primitus vocata fuit Valentia ; Pwum enim græco vocatur robur quo pollebant Romani : ita Plinius, lib. Ill, cap. v, et Solinus Polyhistor, cap. i.

Judas Jacobi. — Supple, *frater.* Hic Judas alibi cognominatur *Thaddœus,* quasi mammetis *: tad* enim syriace idem est quod hebr. *sad,* id est *mamma* ; alibi *Lcbbœus ,* id est *corculum* (Hebræis enim nb *leb* est cor), sicut Scipio Nasica appellatus est *corculum,* ob eximiam sapientiam , testo Cicerone , *Tuscul.* I ; aut *leunculus* (hic enim vocatur ob *labi).* Erant ergo hi quatuor fratres, scilicet Jacobus, qui dicitur Minor, vel Alphæi, vel frater Domini; Joseph, Simon et Judas, *Matth.* Nili, 55; *Marc,* xv, 47 : omnes cognati Christi, e quibus tres in Apostolos elegit, Jacobum, Simonem ct Judam. Ita censent inulti;

(1) 'Tiriez , subintellecto cuct uxt x, *superiores cedium* denotant *part*, superiora cœnacula* diceres cum Plauto, *Amphitr.* act. HI, sc. i, vers. 3. Opponuntur tztzi-ia. Attici, ut auctor est Moeris, Jit.ji; dicunt. Erat enfin consuetudo Judæoruni, ut, si vacare vellent religioni, precari, meditationibus rerum divinarum incumbere, aut cum aliis de lege divina colloqui, in summum conclave se conferrent. Alii, quos inter Ludovicus do Dieu, per to hic intclligunt cellam superiorem in templo Hierosolymitano, qua? kxt » appellata sit Ozipû&v ; conf. Joscpbum, Antíg. Vili, ni, 3; XI, v, 4. Hanc sententiam confirmare quidem videntur loci *Ad.* n, 46; xxiv, 53; sed, ut alias sileam difficultates, vix credibile est, ut recte animadvertit Kuinocl, Apostolos, homines pauperes, et Galilæos, Judæisque ob Magistrum invisos, ausos cs;o quicquam facere, prater aliorum consuetudinem, in templo, in quo a Sacerdotibus et Leviti» observari poterant.

5(5<l hoc discutiendum *Maith,* cap. xtii , vers. 85.

('reterà quæ de vocatione, ordinc, officio, dignihito, vita Apostolorum dici possent, spectant ad cap. X S. *Matth.*

Veu .4. 14. Ill **OMNES ERANT PERSEVERANTES UNANIMITER** in oratione. — Nota hic tres virtutes quibus vacarunt Apostoli, ut se disponerent ari adventum Spiritus Sancti : *prima ,* esi oratio , *secunda,* unanimitas, *tertia,* perseverantia. Hæ enim ad se provocant ct alliciunt Spiritum Sanctum, utpote divinre cique charissimæ. Adde quartani, familiaritatem ct devotionem erga B. Virginem , de qua sequitur : a Cum mulieribus ct Maria matre Jesu.» Hæc enim, cum sit Dei Patris filia, Eilii Dei mater, Spiritus Sancti sponsa, quidvis obtinet. Quid enim non impetret filia a patre, mater a filio, sponsa a sponso ? Nota : Pro *perseverantes,* græce est Kfca/ .xpnpcOvr<;, quod significat esse assiduum, perstare, insistere rei cuipiam arduæ et prolixæ, nec ab ea discedere, sed sustinere et fo*titer superare molestias, labores, fatigationes, tædia, tenlationes, etc., quæ vel rei difficultas, vel hostis sagacitas, vel naturæ imbecillitas suggerit, qualia experimur in oratione, præsertim longa et continua, qua mens humana instar arcus tenditur et continuo extenditur ad cœlestia et divina.

Cuji mulieribus, — quarum antesignana et princeps in amore et fervore erat S. Magdalena.

Er Maria matre Jesu. — Quasi inatrefamilias hujus sacri cœlus et familiæ Christi. Chrislusenim paterfamilias abiens in cœlum, idcirco in terris reliquit amantissimam matrem, ut loco sui esset quasi mater Apostolorum omniumquo fidelium.

Humili- D* mira. Miratur S. Bernardus eam hic ultimo loco poni : « Hanc, ait, et mulierem seso ultimam exhibebat, ut novissima omniumponcrelur? » Causam dat: « Cum Maria quanto major erat, humiliaret se non modo de omnibus, sed cl præ omnibus. Merito facta est novissima prima, quæ cum prima esset omnium, sesc novissimam faciebat. Merito facta est omnium domina, quæ se omnium exhibebat ancillar/ . Merito denique super angelos exaltata est, que et infra viduas et pœnilcntes, infra eam de qi/a ejecta fuerant septem dæmonia, ineffabili sesc mansuetudine inclinabat. Obsecro vos, filioli, æmu lamini hanc virtutem, si Mariam diligitis, si contenditis ci piacere, p Ita ipse, serm. *De verbis Apoc.* xn, «Signum magnum. » Hisco consonat effigies B. Virginis, quam ex antiquis imaginibus et ex Epiphanio ita pingit Nicephorus, lib. II, cap. XXIII : « Mores autem, formæquc et statura) ejus modus talis (ut inquit Epiphanius) fuit : Erat in rebus omnibus honesta et gravis, pauca admodum caque necessaria loquens, ad audiendum facilis ct perquam affabilis, honorem suum et venerationem omnibus exhibens : statura mediocri , quamvis sint qui cam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti dicendi libertate adversus homines omnes usa est, sine risu , sine perturbatione et sine iracundia maxime; colore fuit triticum referente, capillo flavo, oculis acribus, subflavas lanquam olcæ colore pupillas in cis habens; supercilia erant ct inflexa ct decenter nigra, nasus longior, labia florida et verborum suavitate plena; facies non rotunda, nec acuta, sed aliquantulo longior, manus simul ct digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex minimeque vultum fingens, nihil mollitiei secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens; vestimentis, quæ ipsa gestavit, coloris nativi contenta fuit, id quod ctiamnum sanctum capitis ejus velamen ostendit. EI ut paucis dicam, in rebus ejus omnibus multa divinitus inerat gratia.» Simili ergo modo Lucas hic ponit pingitque B. Virginem, talem, qualis ipsa in se erat, qualemque sc exhibebat : minimam, quia ut minimam se gerebat ; novissimam, quia novissimam se exhibebat. Hoc imitatae sunt sanctæ matres familias, ut S. Monica, quæ < erat serva servorum tuorum, o Domine, etc. ita curam gessit, quasi omnes genuisset ; ita servivit quasi ab omnibus genita fuisset,» ail S. Augustinus, lib. IX *Confess,* cap. ix. Et S. Paula, de qua Hieronymus in ejus *Epitaph. :* « Quæ prima, ait, Christianorum virtus est, tanta se humilitate dejecit, ut qui eam non vidisset, ct pro celebritate nominis videre gessisset, ipsam esse non crederet, sed ancillularum ultimam. Et cum frequentibus choris virginum cingeretur, et veste, et voce, et habitu, et incessu mmima omnium erat. »

Et fratribus ejus, — puta cognatis tam Jesu, quam Mariæ ; hos enim Hebræi vocant fratres. Ili ergo cognati fuerunt fideles, ct crediderunt in Christum. Unde junxerunt se Apostolis, ct cum cis exspectarunt Spiritum Sanctum.

15. In diebus illis exurgens Petris. — Est hic v?n. is. altera pars capitis, qua Lucas enarrat surrogationem Mattina' in lucum Judæ. Incipit hic Petrus fungi suo officio cl primatu, primumque ejus . actum exercet ; nimirum curat collegium Apostolicum Judæ lapsu imminutum, per alterius Apostoli surrogaliouem instaurari ct compleri. Sciebat enim non lanium fidelium, sed ct Apostolorum sibi, quasi præsidi et primati, curaiu a Christo commissam, cum ab eo audivit : a Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, » *Luc.* xx, 32. Hanc pastoralem vigilemque Petri sollicitudinem admirons S. Chrysoslomus , Aonii/. 3 : « Quam, inquit, est fervidus, quam cognoscit creditum sibi a Christo gregem ? quam in hoc choro princeps est, ct ubique primus omnium incipit loqui? » Et inferius : « Primus omnium auctoritatem usurpat in negotio, ut qui omnes habet in manu. Ad hunc enim dixit Christus : Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. » S. Chrysostomum sequitur QEcumenius : a Surgit, ait, Petrus, et non Jacobus, tanquam ferventior et velut is cui discipulorum præsidenlia commissa est. » Id significai vox *exurgens,* nimirum *primo,* quasi presses

ut çiiio- c * *kris* eminens, et statu graduque excelsior. Secundo, *exurgens,* ut quasi condonaturus acturusque de republica totius collegii et Ecclesiæ, attentionem auditorum excitaret, mentesque, vultus et aures omnium ad se evocaret, accommode faciIcque a singulis audiretur. *Tertio, -ri exurgens* significat pastoralem vigilantiam Petri, nipote qui quasi pastor erectus stet, ct totum gregem circumspiciat ct circumlustret. *Quarto,* significat animi confidentiam et celsitudinem , quod quasi Vicarius Christi audeat ejus officio se ingerere, imo succedere, ac ccelum Apostolorum ab eo inchoatum supplere et perficere. *Quinto,* modesti® studio exsurgendo toti coetui Apostolorum et Cedeste honorem exhibuit, cumque salutavit ac praesertim B. Virginem, quæ praesens aderat, inquit S. Chrysostomus. Síq præccptor inchoaturus lectionem, surgit et salutat discipulos.

h medio. — Symbolice vox *medium* notat auream mediocritatem, qua pastor et praelatus debet praecellere, ut inter subditos, qui disparis, imo contrarii sunt humoris, judicii, voluntatis, versetur quasi medius, ut in nullam partem affectu suoque favore inclinet, sed omnibus sc indifferentem, benevolum ct amicum, imo patrem exhibeat, itaque omnes, licet inter sc diversos, in se nectat et uniat, sicut caput in se unit omnes sensus membraque hominis. Vide dicta *llabacuc* cap. ni, vers. 1. *Secundo,* to «in medio » innuit modestiam qua S. Petrus, licet cæteris superior, inter eos tamen sc gerebat quasi frater potius quam pater, secutus exemplum Christi, cujus erat Vicarius, qui ait, £uc. xxn, 27 : a Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. » Aurea est gnome S. Bernardi : a Si sis egregius, esto quasi unus e grege. »

Poterat enim S. Petrus solus, uti docet Chrysostomus, successorem Judte eligere ct Apostolum duodecimum designare ; sed noluit, tum ut ostenderet se non dominari in cleris, sed modesti regiminis darect initiare exemplum; tum ut majus pondus adderet electo, majoremque ei amorem cl reverentiam conciliaret, ulpote qui cæleroruin calculo fuisset electus; tum denique ut Dei voluntatem in tanto negotio, per Ecclesiæ suffragia sortesque exquireret. Constituere enim Apostolum proprium videbatur esse Dei. Quocirca Summi Pontifices, S. Petri exemplo, uou facile quippiam majoris momenti, praesertim circa res fidei definiunt, nisi ex consilio ct decreto Episcoporum, ad id c loto orbe congregatorum in Concilio (Ecumenico. SpMlus Sanctus enim plene planeque assistit capili Ecclesi e, quando illud suis membris tolkfuc corpori (quod Episcopi reprwseutanl) conjungitur. Totacnim Ecclesia est sponsa unica, unlcequc dilecta Spiritus Sancti. Hinc rursum priscis temporibus ii duntaxat ordinabantur Episcopi, quos populus postulasse!, ut ct ipsi pupulo chariore», ct ipse populus eis chariot esset. Audi S. Leonem, cpn*. 87 vel 89 : « Exspectarentur votu civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum; quæ in sacerdotum solent ordinationibus, ab his qui norunt Patrum regulas, custodiri, n Populis ergo competebant vota, id est desideria ct testimonia, clericis autem solis jus eligendi.

Erat autem turda hominum. — Greece id est *nominum,* hoc est capitum quæ nominatilo censentur. Est metonymia. Similis est Apoc. nr, 4: « Habes pauca nomina, » id est cupita ct homines, « in Sardis, n Vide ibi dicta. Scribit Climacus ex hisce 120, in quos delapsus est Spiritus Sanctus, prodiissc quatuordecim hæresiarchas. Climacum citat noster Salmeron in illud I *Joan.* n, 19 : «Ex nobis prodierunt, sed ex nobis non erant; » sed in Climaco idipsum hucusque non reperì. Sane S. Paulus, xx, 30 : « Ex vobis ipsis, inquit, exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. » Tanta est hominum , etiam sanctorum, infirmitas, inconstantia, vanitas.

16. Viri fratres: — *Primo,* S. Petrus Apostolos Ver› io. vocat *fratres,* quia omnes Apostoli in Apostolati! erant pares ct quasi fratres, esto ipse eorum esset præses. Sic Pontifex Cardinales et Episcopos vocat fratres. *Secundo,* cætcros omnes fideles vocat fratres cognatione, non carnis, sed fidei regeneratione, baptismi, non uteri. Fratres ergo, id est Christiani. Sic omnes Christian® vocabantur et vocabant se invicem sorores. Sic Paulus in Epistolis passim fideles vocat fratres et sorores. Ratio est, quia Christus instituit Ecclesiam quasi familiam suam, in qua voluit fideles sibi invicem esse conjunctissimos et sese invicem amare ut fratres, habentes eumdem patrem Christum, et eamdem matrem Ecclesiam eumdemque uterum baptismi; eamdem domum, scilicet templum, eamdem mensam Eucharisti®, eamdem educationem, eadem Sacramenta, eamdem patriam coelestem, etc. Vox ergo *fratres* notat summam fidelium conjunctionem ct communicationem mutuam bonorum omnium. Nam, ut ait Aristoteles, lib. Vili *Ethic.,* cap. XI : « Fratribus communes sunt parentes, uterus, sanguis, ortus, educatio, domus, generis claritas, res familiaris, patrimonium, disciplina, mores, n Quocirca merito Psaltes jubilat, *Psal.* cxxxn : « Ecce quam bonum ct quam jucundum habitare fratres in unum ! Sicut unguentum in capite, » etc. Audi Tertullianum, *Apolog.,* cap. xxxix : « Quod, ait, fratres nos vocamus, non alias, opinor, infamant, quam quod apud ipsos omne sanguinis nomen clc allectione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus (o Gentiles) jure naturo matris unius, etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quanto dignius fratres ct dicuntur et habentur qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum Spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignoranti® ejusdem ad unam lucem expaverint veritatis? »etc. a Ex substantia familiari sumus fratres, quæ penes vos iere dirimit fraternitatem. Itaque

quia animo animaquo miscemur, nihil de rei communicationo dubitamus : omnia indiscreta sunt apud nos pruder uxores. » Et Minutium, in *Octavio : a* Fratres, inquii, vocamur, ut unius Dei parentis homines, ut consortes fidei, ut spei cohæredes. »

Qui fuit düx, — non ut capitancus, sed ut dux vire: hunc enim proprie significat Graecum íírql;. Unde Pagninus vertit, *dux itineris;* Valablus, *commonstrans viam.*

Van. 17. 17. Sortitos est sohtem. — *q. d.* Judas quasi sortito, vel sorto obtinuit sortem, id est partem, puta duodecimum locum ministerii, hoc est, Sondeo apostolatus nostri. Nota : Apostolatus hic vocatur twuii. 8ors> quja Apostolis singulis hrec dignitas obvenit non ex natura, non ex prosapia (uti posteris Aaronis primogenitis obvenit pontificatus ex jure primogenitura!), non ex jure, non ex merito, sed ex mera Dei dignatione ct gratia, qui sine ullis eorum meritis, hosce duodecim cx tot millionibus hominum selegit, vocavit et cooptavit in suos legatos et Apostolos ex suo beneplacito, ita ut ex parte Dei fuerit destinata voluntas ct decretum eligendi hos, non alios ; ex parte vero Apostolorum fuerit casus ct sors felicissima; perinde ac si Deus super eis jecisset aleam ejusque jactus felix incidisset in ipsos : quia ipsi ad Apostolatuin nullum habebant jus, meritum, gradum ct ordinem. Simili modo Saul sorte ex agasone, ct David ex opilione factus est rex. Sic quivis fidelis sorte, id est gratia, non merito, vocatus est cx infidelitate ct peccato ad fidem et cultum Dei, juxta illud Apostoli : « Qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, » *Coloss.* i, 12. Et : « In quo etiam ct nos sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis sua*, n *Ephes.* i, 11. Fidelis ergo non superbiat de sua fide, nec justus de sua justitia, noe Episcopus do suo episcopatu, nec Apostolus de suo apostolati!, quia hæc bona sors ei obtigit non ex ipsorum dignitate, sed ex mera Dei gratia et liberalilate,qui cos ad illam, infinitis aliis iisquo nobilioribus, doctioribus, melioribus, aptioribus, etc., pnetennissis, eligere et vocare dignatus est.

Itdit ei- Hinc liquet Judain non tantum apostolatus gra-
I iitdx- dum, sed ct ministerium participasse, acconsc-
muu"' quenter evangelizarse, expulisse dremones, fecisse miracula, perinde ut fecerunt creteri Apostoli a Christo missi per Judæam et Galilæam. Ita S. Augustinus, lib. Ill *Contra litteras Pelihani,* cap. ia ; Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* 7 ; S. Leo, semi. 16 De *Passione Domini.* Addii Nazianzenus, in *Christo patiente :* « Quod doctrina) sure verbis multos genuit filios. » Fuit ergo primitus ipso non tantum sanctus, sed ct zelo praedicationis sure sanctificans alios, donec procurator a Christo constitutus, loculos habere et amare erepit, ¡adequo effectus est fur ct proditor Christi. Ita Terlulliouus, lib. *Dc Anima,* cap. iv, et alii.

Pro *sortem* Græcc est : unde Clerus ct Clerici vocati sunt, qui segregati a laicis, quasi Domini sors et hærcditas, deputati sunt peculiari ejus cultui et Ecclesiæ obsequio ad procurandas res sacras. Hinc quando Clerici creantur ab Episcopo ct tonsuram clericalem accipiunt, audiunt dis» cuntqno ab eo quotidie dicere illud *Psal.* xv, 5 : « Dominus pars hrereditatis mere et calicis mei : tu es qui restitues hrereditatem meam mihi. » Sicut enim olim Levitre nullam habebant hrereditatem inter fratres suos, sed Dominus, id est Domini oblationes ct victima*, erat eorum hærcditas, *Nmn.* xvm,6 et Î3 : ita in novo Testamento Clericorum sors est Deus Deiquc cultusct obsequium, ut proinde discant non ambire bona in terra, sed in cerio. Quocirca S. Hieronymus, *ad Nepolianum :* «Clericus, ait, interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata nitatur esse quod dicitur. Si enim *Greece,* vel sors Latina appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia dt sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est pars Clericorum est. »

Tropologice : disce hic nullam esse tam sanetam sodalitatem, quæ non habeat suam frecem, suum nrevum. Quid mirum ? Christus in suo creta, l»a.>nun in sua familia habuit Judam. Audi S. Augusti- 'j num, suum monasterium purgantem a scandalo quod in eo acciderat, *epist.* 137 : «Quantumlibet, ait, vigilet disciplina domus mere, homo sum, ct inter homines vivo ; nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam arca Noe, ubi tamen inter octo homines reprobus unus inventus est ; aut melior sit quam domus Abrahre, ubi dictum est : Ejice ancillam et filium ejus ; aut melior sit quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est : Jacob dilexi, Esau autem odio habui ; aut melior sit quam dotnus ipsius Jacob, ubi lectum patris filius incestavit; aut melior sit quam domus ipsius David, cujus filius cum sorore concubuit, cujus altcr filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellavit; aut melior quam cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superius commemoravi : Foris pugnre, intus timores ; nec diceret cum de sanctitate et fide Timothei loqueretur : Neminem habeo qui germane de vobis sollicitus sil; omnes enim sua qurerunl, non quæ sunt Christi; aut melior quam cohabitatio ipsius Domini Chrisli, in qua undecim boni perfidum et furem Judam toleraverunt; aut melior sit postremo quam coelum unde angeli ceciderunt. » Subdit deinde experimentum notabile. « Simpliciter autem fateor charitati vestr® coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire erepi, quomodo difficile sum expertus meliores quam qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus pejores quam qui in monasteriis ceciderunt ; ita ut hin arbitrer in Apocalypsi scriptum : Justus justior liat, et sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contrista-

mur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, unde apothecæ Dominico) fructu olei luminosioris implentur. »

Ven. ii. 18. Et hic quidem possedit agrum. — Judas proprie non possedit agrum figuli, quia retulit pretium, et abiens se suspendit; sed eo sacerdotes emerunt agrum in sepulturam peregrinorum : dicitur tamen eum possedisse figurate, quia scilicet possedit pretium, quo postea emptus fuit ager. Quia ergo ager hic comparatus fuit pecunia Judæ, hinc Judas dicitur eum possedisse per catachresin. Jure enim quod meo ærc emptura est, hoc meum censetur. Unde S. Gregorius, lib. I *Moral.,* cap. ix : « Possedit, inquit, id est possidere fecit. » Et Grece est cxrwcto, quod Tigurina vertit *paravit* ; OEcumenius et Vatablus, *acquisivif,* per emptionem sacerdotum. Aliter Rabanus, *possedit,* quia scilicet in co sepultas est Judas. Sed hoc incertum est, ncc satisfacit : sepultus enim non possidet lotum agrum, vel coemeterium, sed ut summum fossam ct loculum suum. Denique Joannes Alba Electorum, cap. xcviii : « Possedit agrum de mercede iniquitatis, » hoc est, inquii, de mercede iniquitatis ejus possessus vel emptus est ager. Sic cap. vin : « In humilitate judicium ejus sublatum est, » id est sublatus est humilitate judicii, sive humili judicio, vel supplicio abjecto, hoc est, morte probrosa et abjectissima. Similis hypallage est *Eccli.* xlix, 18 : * Ossa ipsius (Joseph) visitata sunt, et post mortem prophetaverunt, » hoc est, prophetavit Joseph de illis (nempe fratribus suis) post mortem suam visitandis a Deo, et de suis ossibus asportandis in Chanaan mandavit eis. Nam, *Genes, l,* ait : a Deus visitabit vos, asportate ossa mea vobiscura. » Hæc Alba.

De mercede iniquitatis. — Triginta argentei Judæ, quibus emptus fuit ager, vocantur « merces iniquitatis, » quia fuerunt merces ct pretium proditionis ct venditionis Christi, quod fuit summa iniquitas : puta summa simonia, summum sacrilegium, summum parricidium, imo Chrislicidium et Deicidium. Venditus enim illa fuit Christus ad crucem ct mortem.

Joda» u> Er SUSPENSUS CREPUIT MEDIUS. — PfO *SUSpCnSUS* !» nh'- Grece est rprá; Ttvdpmç, quod Boza ct Bullingcrus qi amor-vertunt *pracipitavit ;* putant enim Judam non uu*t laqueo, sed precipito vitam finiisse. Verum errant; nam *Matth.* xxvn, 3, de eo diserte dicitur: « Et abiens laqueo se suspendit, » Græce id est *strangulavit :* ita Syrus ; t'0 ergo tocaf.'.;, ad verbum verte cum OEcuracnio, Erasmo, Vatablo et aliis passim, *præccps,* vel *dejecto capite, ct in terram prono,* ut legit S. Augustinus, lib. I *Contra Felicem Munich.,* cap. iv, qui est gestus suspensorum; aut, *sesc praxipitans.* Videtur enim Judas ad celeriorem mortem fune in collum inserto affixoque arbori, ex ea se precipitasse, ut valido corporis gravis impulsu et libratione, illico laqueum collo astringeret, ilaquo se suffocaret.

Addit Theophylaclus, in Hfa/tA. xxvn, 3, Judam, laqueo rupto, supervixisse, ac tandem post Christi resurrectionem praecipitio vitam finiisse. « Scias, inquit Thcophylaetus, quod laqueum quidem posuit in collum, et cum penderet ab arbore, ca inclinata supervixit, Deo volente ipsum vel in poenitentiam conservare, vel in traductionem ct confusionem. Dicunt enim quod morbo hydropico laborant, ita quod transire non potuerit orbitam, ct deinde pronum cecidisse sive praecipitatum, ct crepuisse medium, id est esse disruptum, ut in *Actis* dicitur. » Addunt alii alia ex Papia, Œcumenio et Eulhymio, in *Matth.* xxvn, Judam, rupto laqueo, Christo supervixisse, inflato tamen corpore, atque ita cum se movere non posset, curru occurrente fuisse obtritum ct discerptum. Verum hæc parum consentiunt cum S. Luca hic, ct cum S. Malthæo, cap. xxvn, 3; dicente : « Abiens laqueo se suspendit; » Græce *strangulavit,* id est suffocavit et occidit se. Nam a suspensus crepuit medius, » ut sequitur. Dico ergo Judam, post relatos argenteos, ut ab angoribus conscicntiæ se liberaret, illico se suspendisse et suspendio se strangulasse, ita ut mole corporis, vel potius vindicta numinis crepuerit medius; « ut gultur per quod vox proditionis exierat, laquei nodus necaret, » ait Beda; utque anima sacrilega non per os, quo perfide Christum osculatus fuerat, sed per viscera instar hesite vel fere laniate, egrederetur. Simili modo Arius blasphemas, quasi alter Judas cum visceribus ct per viscera impiam animam in secessum cftudit, inquit Nazianzcnus, orat, *in S. Athanasium.*

Porro Juvencus pocla et Beda in *Locis sanctis,* cap. iv, scribunt Judam se suspendisse c ficu, quæ suo tempore etiamnum Hierosolyma) exstabat. Vulgus inter nos, ait Mariana, ex sambuco suspensum sentit : scilicet Romæ canes quotannis ex sambuco suspendebant, eo quod Gallis Senonibus in Capitolium ¡rrepenlibus non latrassent, inquit Plinius, lib. XXIX, cap. iv. Et est ca arbor suspendio apta, tum ob duritiem, uti testatur idem Plinius, lib. XVI, cap. xxxix; tum quia infrugifera, idcoquc inter infelices arbores, quas reorum suspendio destinabant, juxta illud Livii, lib. I : « I, lictor, caput obnubito, infelici arbori suspendito, n

Ex casu Judæ discimus *primo,* quantum malum Monl.4t sit avaritia; hæc eniin fuit causa sceleris ct pro-¿¿*oJ** ditionis. *Secundo,* quam profunde ruant qui in alto gradu consistunt indeque prolabantur, ut de iis dici possit : a Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant. » Vulgo dicitur : Ex vino dulcissimo, si corrumpatur, fit acidissimum acetum; ex Lucifero diabolus, ex Apostolo apostata, ex monacho hæresiarcha, ex Sancto nebulo. *Tertio,* quantum peccatum sit desperatio. Gravius emm

peccavit Judas desperando, quam Christum tradendo; desperatio enim cum ad laqueum el gehennam adegit: a Quia ut laqueo respiratio, ita prohibetur desperatione Spiritus Sanctus, » ait S. Augustinus, *hom.* 27, inter 50. Quocirca S. Leo, serm. 16 *De Pass. :*« Tu, inquit, impiissime homo, semen Chanaan, et non Juda, nec jam vas electionis, sed filius perditionis et mortis, utiliora tibi diaboli incitamenta credebas, ut facibus inflammatus avariti®, ad triginta argenteorum lucrum inardesceres, et quid divitiarum amitteres, non videres. » Et mox : « Unde facinus commercii tui non ideo detestandum est, quia Dominum viliter ©stimasti, sed quia redemptorem etiam tuum, ut tibi parceres, vendidisti. Et merito libi tua pœna est commissa, quia in supplicium tuum nemo te sævior potuit inveniri. »

Ven. 19. lbcd(h. 49. Haceldama. — Syrus xoi Spn *chakaldema,* cl j(a videtur vocatus hic ager; Judæi enim post reditum e captivitate non pure hebraico, sed corrupte ct semichaldaice, id est, syracide vel syrochaldaice loquebantur. Ita Pagninus, in *Nomin. Hebr.*

Hoc est ager sanguinis. — Hæc interpretatio nominis Syri non est addita a S. Petro, ut vult Hugo, utpote Syris syriace loquente, sed a S. Luca, qui Græcis græce scribens, Syram vocem *Haceldama* per Græcam est interpretatus (1). Ager hic vocabatur primo, *figuli;* quia ex ejus argilla figuli vasa figulina formabant. *Secundo, ager Judæ,* quia pecunia Judæ comparatus, ut dixi vers. 18. *Tertio, sanguinis;* quia pretio sanguinis Christi emptus, idque Dei consilio, ut, cum ipsi suum scelus ac emptione in speciem pia obruere ct sepelire vellent, ipse ager juge esset homicidii, imo Christicidii eorum monumentum; ut, quoties agrum sanguinis nominarent, toties sanguinis Christi a se occisi recordarentur, ait S. Chrysostomus, scircntquc hunc sanguinem non alio, quam suo sanguine expiandum, uti factum a Tito ct Romanis.

Ven. to. 20. Scriptum est enim (*Psalm.* Lxvm , 26) : Fiat COMMORATIO EORUM DESERTA. — *q. d.* Impia paiTÌcidarum imo Christicidarum civitas, pula Jerusalem , in qua ipsi securo quasi inexpugnabiles commorantur, capiatur, succendatur et desoletur a Tito ct Romanis. Idem prædixil cis Christus ingemiscens et lacrymans : a Ecco relinquetur vobis domus vestra deserta, n *Matth.* xxm, 3.

Et episcopatum ejus accipiat alter. — Combinat hic S. Petrus duos versus diversorum psalmorum. Prior enim habetur *Psalm,* txvin, 26; hic vero legitur *Psalm,* crin, 8. Pro *episcopatum* hebr. est imp9 *pekuddato,* id est præfecturam, regimen et principatum ejus, puta aposlolatum Judæ, « accipiat alter, » scilicet Matthias. Nola : toto *Psalm,* cnn, David dura imprecatur Jud» proditori, et Judæis in lypo et persona Doeg proditoris sui apud Saulem, ut docent ibidem S. Augustinus et Theodorctus. Quocirca plenus est minis et maledictis, adeoque nonnulli numerant tot maledictiones, quot argenteos acceperat Judas, nimirum triginta. *Prima* est, vers. G : « Constitue super eum peccatorem, » quasi impium judicem et tyrannum ei perfice, qui acriter eum judicet el puniat. *Secunda :* < El diabolus stet a dextris ejus,» *q. d.* Diabolus, id est calumniator ei astet, ut eum apud judicem criminetur, et mortis reum peragat. Rursum, in judicio divino proprie diabolus in eum potestatem accipiat, eum accuset, teneat, præcipitet, exagitet, et ad restim adigat. Sic in Judam ingressus est Satan, *Joan.* xin. « Diabolus, ait S. Augustinus in *Psal.* cvm, stetit a dextris Jud®, cum avaritiam præposuit sapienti®, pecuniam saluti suæ , ut Christum proderet ; et sic noluit possideri a Christo, sed a diabolo. » *Tertia :* « Cum judicatur exeat condemnatus » ad mortem præsenlem et æternam. *Quarta :* « Et oratio ejus fiat in peccatum, » id est in offensam, *q. d.* Oratio hominis tam impii, jam quasi condemnati et desperabundi, oranlis pro remissione, non tam culpæ quam pcen<e, magis offendat et exasperet judicem, tum hominem, tum Deum. Ha Theodorctus Chaldaicum vertit, *oratio ejus sit in condemnationem.* » Quid boni exspectandum illi cui nihil tuperost nisi oratio, quæ ei vertitur in tormentum, imo in peccatum? *Quinta :* « Fiant dies ejis pauci.» Ha paucis horis proditioni su® superviví Judas, ill¡coque se suspendit. *Sexta :* a Et epu^opatum Epb»- ejus accipiat alter. » Vide, et computa tdiquas.

græce idem est quod id est ins- c<iUXS' *pector, superinfendens, custos, speculator, qui alicui rei intendit ct invigilat quasi Prafcctus :* Episcopi enim munus est, id est, *intendere rei sibi commissa.* Unde, li £s>a XI, 22, Azzi vocatur « Episcopus, » id est inspector et præfeclus « Levilarum. » Et Cicero fuit Episcopus or® Campania»; sic enim ait, lib. VII, epist. *ad Atticum :* « Vult enim mo Pompeius esse, quum tota hæc Campania et maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus ct negotii summa referatur. » Et Arcadius Imperator, Digest. *De Muncr. ct Honor. :* « li, inquit, proprie dicuntur Episcopi, qui præsunt pani et cæteris venalibus rebus. »

21. Qui NODISCUM SUNT CONGREGATI, — PagllinUS V<«- et Tigurina, *conversati.*

(1) Non tantum verba, *hoc est ager sanguinis,* sed totuin hunc vers. 19 pro Luc© additamento habendum esse ait Kuinochus : quorsum enim Petrus Apostolis dixisset, Judæ triste fatum omnibus Hierosolymitanis innotuisse? Imo vers. 18 quoquo parenthesin non Petri, sed Lucæ quidam esso volunt. «Lucas, ait llcinrichsius ad h. L, in Evangelio do morio Judo? nil memoraverat, adeoque monendus do ea erat Theophilus, qui alitor non perspexisset , quem in tinom hæc locutus rii, aliumque Apostolum suffecerit Petrus. Jam autem perspicuum fit, quomodo V. T. locus, jam vers. 10 a Petro annuntiatus, vers. 20 demum proferatur, quod alias contra morem prorsus (lerci. »

ÏS OMTT TEMPORE QUO INTRAVIT ET EXIVIT INTER sos Dominus Jesus, — id est quo inter nos versatus est; est hebraismus : *ingredi* enim et *egredi* Ilebræis significat totam vitæ seriem et conversationem , puta omnes actiones, sermones, gestus et gesta. *Secundo,* ingredi el egredi coram cœtu vel populo, est ei præesso, eum ducere et regere. Ducis enim est egredi ante populum, instar pastoris ducentis oves; sic Moses ait, *Deuter.* xxxi, 2 : « Non possum Ultra egredi ct ingredi, » id est ducere et gubernare populum. Et Salomon, II *Paral,* i, 10 : « Da, inquit, mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo; n quod explicans subdit : «Quis enim potest lume populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare? » Ingredi ergo et egredi idem est quod judicare et regere populum.

22. Incipiens a baptismate Joannis. — Inde enim cœpit Evangelium et gesta Christi. Joannes enim in suo baptismate omnibus annuntiabat et demonstrabat Christum dicens : a Ecco agnus Dei, ecco qui tollit peccatum mundi,» *Joan,* i, 29; ideoque Christus ab eo baptizari voluit, indeque ordiri suam prædicationem.

Testem resurrectionis ejus. — Apostolus ergo idem est quod testis resurrectionis Christi, ac consequenter cæterorum mysteriorum et gestorum ejus, quæ in resurrectione, quasi in suo fino ct scopo terminantur et concluduntur. Ideo enim natus, passus, mortuus est Christus, ut resurgeret, suaque resurrectione peccatum et mortem aboleret nosquo ab iis resuscitaret, juxta illud *Rom.* iv, 25 : « Qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. » Vide ibi dicta. Primitus enim hic articulus resurrectionis creditu erat difficillimus : unde eum maxime inculcabant Apostoli, coque persuaso facile cæteros persuadebant. Unde S. Petrus vult eligi talem, qui omnium actorum Christi a baptismo Joannis usque ad ascensionem in coelum, sit conscius, eorumque œque ac resurrectionis possit esse testis, ut tesletur et dicat : « Ecce qui edebat, qui bibebat, qui crucifixus est, idem illo resurrexit, » ait S. Chrysostomus.

23. Er statuerint. — Apostoli cæteriquc fideles communi consensu nominarunt e toto numero duos excellentiores in fide, virtute rerumque Christi cognitione ; eos deinde scorsim statuerunt quasi Apostolatus canditatos, nt super utrumqno jacerent sortem, quæ Apostolum designaret. Iltec omnia facta sunt dirigente S. Petro, qui totius hujus operis fuit choragus. Unde S. Augustinus, lib. l De *Artis cum Pelice Munich.,* cap. iv, pro *statuerunt* legit *statuit,* scilicet Petrus cum Apostolis et per Apostolos. Porro uterque fuit e numero 72 discipulorum, inquit ex Clemente Alexandrino Beda.

Joseph. — Hic Joseph videtur fuisse frater Ja- Minoris et Judæ Apostolorum, ac filius Alphæi et Mari®, ideoque consanguineus Christi. Unde inter matronas astantes Christo crucifixo, nominatur hæc « Maria Jacobi et Joseph mater, » *Matth.* xxvii, 56. Ilio Joseph postea creatus est Episcopus Eleutheropolis in Palestina ,' ait Dorotheus in *Synopsi;* inter Sanctos relatus legitur in *Martyrologio Romano,* die 20 julii, hisce verbis : «Eodem die natalis B. Joseph, qui cognominatus est Justus, quem Apostoli cum B. Mattina statuerunt ut locum Apostolatus Jud® proditoris impleret ; sed cum sors cecidisset super Matlbiam, ipse nihilominus prædicationis ct sanctitatis officio inserviens, multamque pro fide Christi a Judæîs persecutionem sustinens, in Judæa victorioso fine quievit; de quo etiam refertur quod venenum biberit, ct nihil ex hoc triste propter Domini fidem pertulerit.» Ejusdem meminit S. Dionysius, cap. xi, dicens : aIpsa divina pax ct tranquillitas quam S. Justus (Joseph enim cognominatus est Justus) silentium appellat. »

Qui vocabatur Barsabas. — *Barsabas* idem est quod filius Sab®, sicut *Bcrabbas* idem est quod filius Abbæ; *Bartimmus* idem est quod filius Timæi, *Barjona* idem est quod filius Jon®, vel Joannis : pater enim S. Petri vocabatur Joannes, et per crasin Jonas. An idem dicendum sit de hoc Barsaba, quod scilicet pater ejus vocatus vel cognominatus sil Sabas, incertum est. Potest enim to *sabas* accipi ut appellativum, non ut proprium‹ significans vel juramentum, vel saturitatem, vei reversionem, ut *Barsabas* idem sit quod filius juramenti (perinde ac Barsabce idem est quod puteus juramenti, *Genes.* xxi, 31), vel saturitatis, vel reversionis, vel conversionis: ita S. Hieronymus et Pagninus, in *Nomiti. Ilcbr.* Alius est hic Barsabas a Barnaba consobrino S. Pauli, qui pariter vocatus est Joseph, *Actor,* iv, 36.

Qui cognominatus est Justus, — ab insigni ejus justitia et sanctitate, æque ac ejus frater Jacobus ab eadem cognominatus est *justus* ct *frater Domini. Justus* enim non Hebræum, ut Beda aliique putant, sed Latinum est nomen, estque proprium vel nomen, vel cognomen, sicut hodie mulli nomen habent Justus : quocirca grajee vocatur pariter 'loGçcç. Sic inultas voces Latinas Evangelist® grasce scribentes, usurpant quasi Graecas. Tales sunt *prætorium, flagellum, colonia, legio, sudarium, census.*

Vide hic, ut ad praelaturas non semper aptiores sint justi et sancti. Aptior enim est qui habet talentum regendi et gubernandi, quod magis in prudentia et gratia , quam in sanctitate consistit, uti dicebat S. Theresia, quæ proinde Superiores eligi volebat prudentes potius ct discretos, quam sanctos , si alterutrum deesset.

Multi censent hunc Joseph fuisse fratrem S. Jacobi Minoris, Simonis ct Jud® : hos enim quatuor fuisse fratres insinuat S. Matlh®us,cap. xm, vers. 35 ; ac proinde noluisse Christum ut in cum sors caderet, tum ne tot cognatos suos videretur ex-

ternis praeferre ; tum , no quatuor fratres simul essent in collegio duodecim Apostolorum : perinde ac Canones cavent ne in eadem Ecclesia pater ct filius simul beneficium obtineant; ct plura Capitula in suum Canonicorum cœlum nolunt admittere plurcs fratres, no ii inter se conspirent cæterisquo dominari velint ; itaque factiones et schismata concitent.

Miv.Liu, Bum'lnt

Matthiam. — *Matthias* hebraico idem est quod *maltanja,* id est *douum Dei,* vel *donatus a Deo.* Unde Beda censet nomen cjus fuisse omen quod donandus esset apostolato. Hinc idem pene est nomen Matthias, quod Malthanias ct Natlhinæus : imo Pagninus Matthiam non aliter quam Matthamach nuncupat. Idem est nomen geminata littera *thau* Matlhathias, qui fuit pater Judæ, tonatine ct Simonis Machabæorum , idemque sonat quod *donum Domini,* vel *interfectio Domini ;* interfecit enim ipso ducem Antiochi ex zelo. Sane Matlhalhiæ in zelo similis, imo superior fuit Matthias. Addit Beda et alii, *Matthias* hebr. idem esso quod *parvus Dei,* quod Apostolorum fuerit ultimus, quodque merito humilitatis evectus sit ad aposlolatum, juxta illud Christi, *Matth.* cap. xi, vers. 25 : ‹t Confiteor tibi Pater, Domine coeli irt terrai, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, ct revelasti ea parvulis : » Verum non video unde *Matthias* idem sil quod *parvus Dei,* nisi dicas per commutationem litteræ *m* cum *p* (eo quod ulraquo sit labialis) *Matthias* idem esso quod *Pelhias : pclhi* enim hebr. significat portu*tum;* vel certe *Matthias* conflatum esse ex HO il' finti *ma atta ja,* id est *quid tu, Deus?* Quid tu, Domine, quid ego ? tu abyssus entis omuisquo boni, ego abyssus nihili omnisque mali. Sic *Michael* idem est quod *quii ut Deus'?* Clemens Ale-

Anfucrit .ic-ius.

xandrinus, lib. IV *Slrom.,* consci Matthiam fuisse 2ach(BUIn, qui ex albore sycomoro a Christo vocatus sil factusquo o 72 discipulis, ac postea ab Apostolis Judæ suffectus crcatusque Apostolus, dictus sil Matthias. Verum cum Zachoeus fuerit princeps publicanorum, ut patet *Luc.* xix, 2, multi censent eum fuisse Gentilem : Judæis enim infame erat hoc nomen ct ofllciuni ; Christi autem Apostoli omnes Judrei fuere, nulli Gentiles. Ita censet Tertullianus, lib. IV *Contra Mare.,* xxxvu, cui assentili videtur S. Cyprianus, epist. G3 *ad Cat ilium,* S. Ambrosius et Beda in cap. xix *Lura.* Sed hanc rationem confutat S. Hieronymus, *epist,* 146, ex co quod S. Mallhæua fuerit publicanus, el tamen Judreus, ideoque Apostolus ; rursum Judanis fuit publicanus , qui cum pharisæo oraturus ascendit in templum, huc. xvm, 10. Quocirca Zachæum fuisse Judiciun censent Euthymius, Lyranus, Cajetanus , Montauus, Jansenius, Salmeron et Barradius, in *Luca* cap. xix, tum quia ibidem, vers. 9, vocatur « filius Abrahæ; » tum quia dicit Christo : «Si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum, » quod Judæis praceplum erat *Exod.* xxu, 1, non Gentilibus. Mugis obstat, quod S. Clemens , lib. l et HI / leroqn., in fine, osterai Zachæum a S. Petro ordinatum Episcopum Crcsare® Palestinæ ; quod si verum est, liquet eum non fuisse Apostolum; sed de libri *Rccognit.* auctore el fide multi dubitant. Solebat gloriari Carolus V.quod, natus festo S. Malthis,sortem imperii, felicitatis ct victoriarum obtinuisset.

24. Ei orantes dixerunt. — Docent Apostoli orationem communem ct publicam præmittendain electioni Pastoris et Episcopi, ut dignissimum Deus concedat; ab eo enim pendet salus vel perditio gregis. Sic Christus designaturus Apostolos pernoctavit in oratione, Luca, vi, 12. Sic Concilium Tridenlinum, siM.xxtv, cap.i, jubet ut, Episcopatu vacante, indicantor per totam diœcesim public® preces pro electione boni Pastoris.

Qui corda sosti omnium. — Graci unica voce significantius Deum vocant invocantque, Kúpu *Domine cordis inspex,* qui scilicet solus cordis, id est mentis, sinus fundumque inspicis el perspicis, qui ejus latebras omnes scrutaris, qui pervides liberas ct arcanas cujusque mentis cogitationes, consilia, desideria, intentiones etiamsi ipsi menti s®pe velatas, fucatas ct incognitas; ac proinde optime nosti, quis ad hoc apostolatus ofllcium aptissimus sit. Homines enim in eligendo sæpe falluntur, quia exteriora tantum respiciunt, corda vero videre nequeunt, in quibus sæpe multa latent, quæ hominem pastoralu et officio maxime dignum vel indignum efficiunt : Deus ergo solus est xifiicpüçr.?, non homo, non angelus.

Ostende qvem elegeris. — Videntur hi duo, Joseph et Matthias, dotibus fuisse quasi pares, inquit Glossa; aut se habuisse ut excedens et excessum, ut, licet unus in uno superaret alium, tamen in altero ab eodem superaretur, ut proinde Apostoli nescierint uter alteri præferendus esset; ideoque Deum invocarunt, ul is aptiorem designaret. Sciebant enim sc, utpote Ecclesiam novellam Christi , ipsi cordi et cura esse, ipsumque in re tanti momenti adforc ; ac sicut olim undecim Apostolos elegerat, ita el nuuc duodecimum demonstraturum. Hanc fiduciam sibi ab eo aspirari sentiebant, ideoque fidenter orant, non dubii quin voti sini futuri compotes, et id quod orant impetraturi.

23. Accipere locum. — Grace id est *tern,* de qua vers. 17.

De quo prevaricatos est Judas. — Pagninus et Tigurina vertunt , *unde provaricatus excidit Judas,* hoc est. ex quo per pravaricationem (puta proditionem, desperationem et sui '■trangutte tionom) excidit Judas. Est melalepsis. Grace i; í; ir*?tëa , quod aliqui vertunt, *ex quj oberravit, ul* ROfl&i pro ct rwiixzn; pro ttx;«a£x-‹n{, id est *digressio, alteratio,* ponatur. Est enim vocatio nostra et status quasi via ct stadium, in quo recta decurrimus ad metam, ut bravium

cœlcstis gloriæ nanciscamur : a quo aberrant, qui in avia tendunt, alioque flectunt curvantquo cursum.

Ut adiret in LOCUM such, — *se* dignum, puta In laqueum quem sibi nexuit, ait GEcumenius; aut, in infernum (i); quia hactenus occupaverat locum alienum, et ex propriis demeritis damnationis locum suum efficit, inquit Cajctanus. Subtiliter S. Bernardus *in Psalm,* xc, serm. 8 : a In locum suum, id est, inquit, ut suspensus in aere creparet aeriarum collega potestatum ; nipote quem veri Dei ct veri pariter hominis, qui de calo venisset operaturus salutem in medio terree, hujus inquam proditorem, nec cadum reciperet, nec terra sustineret, juxta illud :Si non in calis, stes ubicumque velis. »

Eratne ergo Judas in loco suo, cum erat in apostolatu ? Nequaquam : nam, ut ait Cajctanus, « abiit in locum suum, quia hactenus occupaverat alienum apostolatus ct ministerii locum, n Quamvis enim apostolatu insignis videretur, revera aposlolatum non habebat, quia illo, ut par erat, non utebatur. Ita plane et pastores, qui suis ovibus regendis non attendunt, nihil minus habent, quam dignitatem pastoralem, de qua ipsi sua se incuria ac socordia deturbant. Quare D. Bernardus, serm. ad pastores in synodo congregatos, in illud bavidicum : *Confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos. Psalm,* 1u, vers. 6, sic pastores alloquitur: « Et vos, ait, confusi estis m actibus vestris: non honorati, sed onerati dignitatibus vestris, quoniam Deus sprevit vos.d Quæ moraliser dicta accipe : nam certum est ad litteram Judam verum habuisse apostolatum, et impios pastores verum habuisse pastoratum.

few. m. 20. Et dÍdbÍünt sortes eis. — Syrus, *ct conjecerunt sortes* ; Pagninus, *et dederunt sortes eorum;* Tigurina, *ct miserunt sortes eorum* ; Grece enim est id est *eorum* in genitivo, non *cis* in dativo.

Son z 7J Pnnu 4i uuii. Quieres *primo,* quæ et quales fuerunt hæ sortes? Respondeo : Aliqui, ut Gagneius, censent fuisse scrutinium suffragiorum. Accedunt nostri Salineron et Sanchez, qui censent Apostolos orasse ut Deus illuminaret mentes eorum, ac declararet cui eos vellet suum dare suffragium, et hoc vocare sortem. Probant ex eo quod pro « annumeratus est, n Grece sit œqxaritjnrçwûn, id est *communibus calculis cooptatus est*. Verum sic non fuisset sors et sortitio, sed electio : nec sors cecidisset super Matthiam, sed jure suffragiorum creatus esset Apostolus.

Secundo, S. Dionysius, *Ecclesiast. Hierarch.,* Sc.».ruii< can. fi, part. Ill, quem S. Antoninus, Turianus, Baronins, Sanchez et alii sequuntur, censet fuisso signum quoddam divinum ; at quale fuerit, non explicat. « Videtur milii, inquit Dionysius, Scriptura sortem appellasse divini quiddam et precipui muneris, per quod ille choro sacratissimo insinuaretur, qui esset divina electione declaratus. » S. Antoninus, I *part.,* tit. G, cap. ir, censet fuisse radium c calo demissum in Matthiam, sicut radio lucis demonstratus fuit Gregorius Magnus Pontifex ct alii nonnulli. Dionysius Carthusianus censet fuisse columbam calitus delapsam in Matthiam, sicut S. Fabianus illapsu columb® creatus est Pontifex. Alii censent fuisse donum prophetia, vel sapientia aspiratum Mattili®.

Si objicias : Quomodo ergo Apostoli dicuntur dedisse eis sortes? Respondeo, hoc sensu, quod Apostoli signum hoc ex instinctu divino prefinierint, dicendo : Super quem descendet radius, * aut columba e calo, illo Dei judicio erit Apostolus ; tumque Deum orarunt, ut ipse has sortes ostenderet et ederet, perinde ac fecit Eliezer, servus Abrahæ, quærens uxorem Isaaco, ac per signum oblationis hydri® cognovit ct elegit Rebcccam, *Gen.* xxiv, 14. Simili modo Gentiles sua oracula et responsa deorum vocabant sortes, quia a diis eortiinque sacrificulis, consultore quasi sorte, ac sæpeper sortilegia reddebantur. Hinc apud Valerium, lib. I, *praecipi sortibus* idem est quod *praecipi oraculis.*

Verum dare aut mittere sortes, non hoc, sed longe aliud significat, ut cuivis patet ex communi terminorum significatione et usu. In sorte enim eventus est fortuitus et a casu exspectatur, ut is vincat, in quem sors quasi felix alea ceciderit. Dico ergo Apostolos misisse sortes proprie Trfi %* dictas, ut verba sonant, et sortem cecidisse nu,ul* super Matthiam. Porro qua re et modo miss® sint hæ sortes, incertum est. Nostri Lorinus ct Mariana censent nomen Mattili® uni chart®, nomen Joseph alteri fuisse inscriptum, itaque utrumque injectum in urnam, ibique commistum, ut cujus primo educeretur, is esset Apostolus; ac primo eductum esse nomen Mattili®. Scimus varias apud veteres sortiendi fuisso rationes et modos. Nam, *Proverb.* xvi,33, iu sinum conjiciebantur chartul®, lesser®, globuli› aut lapilli; apud Homerum, *Iliad,* r., in galeam; apud Plautum in Cosina, in situlam; apud Ciceronem, lib. IV *In Verrem,* in hydriam ; apud Virgiliuni, *Æneid.* VI, in urnam. Quo modo ct ratione usi sint Apostoli, incertum est . certum est Deum per eam declarasse Matthiam, tum dirigendo sortem, ut caderet in Matthiam, juxta illud *Proverb.* XVI, 33 : a Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur; * tum addendo signum

(I) Valle torserunt hunc locum multi hodierni interprete*, quorum opiniones videre est in *Kumoelii* Cotnmeour. ad h. I. Communior tunen relinenda est interprctaUo : m *locum tuum,* id est, *proprium,* qui ijisi conveniebat, scii, per eupheinistnuin, *Gehennam,* damnatorum locum. Hac loquendi ratione passim utuntur seriplores ecclesiastici : Ignatius iu epist. *ad Magnes.* cap. v : « Quia igitur res Üncni habent, incumbunt duo âmul, mors et vita, ct unusquisque in suum locum iturus est; v Clemens Hum., epist.I *ad Corinth.,* de Petro: « Plures labores, ait, perperus est, atque ita martyrium in debitum gloriæ locum ingressus est. v

aliquod copleóle, v. g radium aut quid simile, quo sortem comprobaret, uti censet S. Dionysias et alii jam citati. Item S. Augustinus, conc. 2 *in Psa.*lsix, ct Orígenes, hom, 23 in Jome; idquo ne Matthias creteris Apostolis, qui a Christo ipso electi erantesset inferior. Id patet ex oratione Apostolorum sorti previa, qua Deum rogarunt ut magis idoneum designaret : non dubium autem quin Deus hanc orationem communem Apostolorum et Ecclesire exaudierit cosque voti compotes fecerit. Quocirca sorshrec humana fuit, si sortientes Apostolos spectes; eadem tamen divina fuit, si calculum quem Deus ei adjecit, consideres. IIoc enim ait S. Dionysius, qui utique sortem illam optime norat. Et sic hrec tertia sententia jungenda est secundes.

On aro Ak 'I«h ¡¿'.p.'l Primi.

Quieres *secundo,* qua conscientia Apostoli rem (an(ara commiserunt sorti, id est casui et forlume? Respondent pruno, aliqui ex (Rossa, id cos recte fecisse, eo quod eligendi in dotibus externis essent pares : tum enim sorte res decidi et dirimi potest. Unde S. Augustinus, *epist.* 119, cap. xx, ct epist. 180, docet sorte decidendum esse, qui sacerdotes persecutionis tempore fidelibus assistere debeant, qui vero fugere. Idem censendum tempore pestis similisvc necessitatis. Eodem modosancit Plato, Dc *Republica,* dialog. 5, sortis aequalitate in república utendum esse ad mullorum offensas vitandas, ita ut Deum et bonam fortunam in precationibus invocemus, ut ipsi sortem ad id quod justissimum est, dirigant; Deus enim est moderator fortunas, adeoque ipse est fortuna activa ct fortunans. Et Plutarchus, in *Moral. :* « Ut in democralia, inquit, cui sorte contigit imperium, cum oportet imperare ; sic in vita hominum quod sors dederit, boni consulendum est. »

Beando.

Secundo, Apostoli secuti sunt exempla S. Scripture. Sic enim Saul sorte creatus est rex, 1 *Rcg.* x, 20. Sic sorte deprehensus est Achan, *Josué* vu, IG. Sic sorte divisa est terra promissa inter 12 tribus, *Josué* XV, etc. Unde S. Hieronymus in *Jonæ* cap. i; S. Augustinus, serm. *De S. Matthia;* S. Chrysostomus et Beda hic, ac S. Thomas 1 II, Quest. XCV, art. 8, censent Apostolos adhuc rudes et inexpertos, id fecisse ex consuetudine Patrum veteris Testamenti, antequam recepissent Spiritum Sanctum, ideoque post cum receptum id non fecisse in electione Diaconorum, cap. vi, perinde nc jam omnis sors in electionibus Pastorum ct Ecclesiasticorum est prohibita jure Canonico, ut patet cap. *Ecclesia,* de sortilegiis, sub finem. Nam jure nature, divino ct humano ad beneficia, presertim habentia curam animarum annexam, eligendus est dignior, uti sancit Concilium Tridentinum, sess. 24, cap. xviit De *Reform.;* idemque docent passim Theologi cum D. Thoma, quos citat ct sequitur noster Lcssius, lib. li De *Justitia,* cap. xxxiv, dub. 14. Simili modo Romani, Gentiles licet, legem tulerunt, ne quis sacerdos sorte aut pretio crearetur, uti refert Dio, lib. II *Ilist. Rom.*

7"tio •wulaa-

Tertio et genuine , Apostoli jecerunt hanc sortem licite, quia id fecerunt ex instinctu divino, quo tacite Deus promittebat se suam voluntatem per eam demonstraturum, ct magis idoneum designaturum. Ita noster Lcssius, lib. II De *Justitia,* cap. xuH, dub. 9, apud quem vide plura de divisione et varietate sortium, qureque ex eis licita sit, qnre illicita. Simili enim modo jussit Deus Samucli dare sortes pro creatione Saulis regis, et Josué pro deprehensione Achan ct pro divisione terre sancire, de quibus paulo ante dixi, et S. Francisco sortito capere sententias S. Scripture primo in Evangeliis occurrentes, casque capessere pro regula vitre, uti referi S. Bonaventura.

Preclare S. Augustinus, conc. 2 *in Psal.* xxx, explicans illud: In *inanibus tuis sortes mea :* «Sors, ait, res est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem. » Et mox sortem interpretatur gratiam Dei : « Quia in sorte, inquit, non est electio, sed voluntas Dei. Nam ubi dicitur, Iste facit, iste non facit, merita considerantur, ct ubi merita considerantur, electio est, non sors. Quando autem Deus nulla merita nostra invenit, sorte voluntatis sure salvos nos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hrec est sors. »

Et cecidit sobs slper Matthias.—Ex hac sorte Ab tue Matthiam fuisse primum Clericum, indeque Clericos originem ct nomen accepisse, censet S. Au- ¿V. ' ,t gustinus in *Psal.* lxvii : a Nam et Cleros, inquit, Cieno, ct Clericos hinc appellatos puto, qui sunt in Ecclesiasticis gradibus ordinati, quia .Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Clericus enim dicitur a id est sorte, quia sorte in sortem Domini ascisciitur. » Idem cum S. Augustino sentit Isidorus, lib. H *Etymol.,* cap. u, et S. Antoninus loco paulo ante citato , etsi aliis aliud videatur. Sane antiquiorem Clericum Matthia non legimus ; atque ex hac sententia Cleri nomen coepit cum Apostolis, imo ab Apostolis, primusque clericus fuit Apostolus.

Moralitcr : *Primo,* sorte hac docuit Christus , in Morat, electione ad officia ecclesiastica, se nolle haberi rationem consanguinitatis. Nam Joseph consanguineo suo in Apostolatu pretulit Matthiam extraneum. Secundo, quemque vocationem suam a Deo exspectare debere eaque esse contentum : sicut Joseph non doluil sibi prelatura Matthiam, nec inde in prredicatione Evangvlii segnior evasit, sed icque strenue Christo in aliis muniis deservivil, uti superius dixi. Multi enim reprdsani passi ab episcopatu vel officio, schisma vel h®resim invexerunt. Ut Tertullianus, Novatus et nostro sreculo Lutherus. *Tertio,* apostolatum siinilesque prreeminentias ct gradus non cadere sub meritum de condigno : Deus enim Matthiam casterosque Apostolos sorte elegit, non merito.

Simili modo alii heroos a Deo missi ad Ecclesia vel defensionem, vel reformationem, vel illuminationem, ut S. Augustinus, Hieronymus, Rasilius, Chrysostomus, Benedictus, Bernardus, Dominicus, Francisons ct similes, sorte, id est gratia Dei, ad hoc electi sunt. Ad hanc tamen gratiam se disposuerunt eamquo meriti sunt de congruo sua humilitate profunda, agnoscentes so ad tantum opus plane indignos ct ineptos esso, sequo ad id destinari sorte et dono Dei (quod sonat nomen Matthias, ut dixi). QuocircaS. Franciscos a multis rogatus, quid haberet grati® aut boni, ob quod a Deo ad tantum sanctitatis ct auctoritatis fastigium esset exaltatus, ut totum mundum ad se suique amorem et venerationem traheret : Tu enim, inquiebant, non es nobilis, non dives, non doctus, non eloquens, non speciosus ; qui ergo totus mundus post te currit? Respondit : Idcirco Deus me ad hoc elegit, quia nil habeo in quo gloriari possim, ut ostendat hoc opus non esse hominis, sed Dei.

Hanc ejus humilitatem imitemur eique ingentem zelum glori® Dei propaganda? jungamus, et Deus per nos magna cfllciet. Ita David tantus factus est Propheta et Psalles, quia sensit et dixit : « In manibus tuis sortes me®, n *Psal.* xxx, 1(1. Ita de Sanctis in hac vita spretis et humiliatis, sed in die judicii exaltatis et glorificatis admirabundi dicent impii : « Ili sunt quos aliquando habuimus in derisum et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum wstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter Filios Dei et inter Sanctos sors illorum est, » *Sapient,* v, 3. Unde sero pœnitentes gementesque subjungunt : « Ergo erravimus a via veritatis, » cto. Merito errastis, quia dixistis : a Coronemus nos rosis antequam marcescant, nullum pratum sit quod non portranscat luxuria nostra,» etc. a Hæc est pars nostra, et hæc est sors. Opprimamus pauperem justum, » etc., *Sopient.* n,9. Ex adverso, a Felix est sterilis, et incoinquinata, etc., ct spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, ncc cogitavit adversus Deum nequissima. Dabitur enim illi fidei donum elootum, et sors in templo Dei acceptissima, » *Sapient,* m, 13. Quocirca monet Ecclesiasticus, xvu,24 : « Cognosco, inquit, justitias et judicia Dei, et sta in sorte propositionis et orationis altissimi Dei. In paries vade occuli sancti cum vivis et dantibus confessionem Deo. » 7. *d.* Sta et constanter persevera iu sorte tibi proposita, hoc est, in vocatione tua, tum novæ viud, tum certi status sancti. Similiter permiste in sorte orationis, ut scilicet crebro Deum ores gratiamque impetres, qua digno vocatione tua vivas. Hæc enim est utilissima oratio, si jugiter in rebus omnibus ores : Domino dirige me ca sorte, eo statu, illis viis quibus me prævides sancte victurum, ct inoffenso pede recta ad cœlum sortemquo Beatorum perventurum, a In partes vade, » q. *d.* Per bona opera profico, ut pars sæculi sancti, id est futura gloria coelestis tibi obtingat, adeoquo illam hic inchoa Deum laudando ore et opere, cum justis qui adhuc vivunt et dant laudem Deo. In cœlis enim perpetua erit laus Dei.

Et annumeratus est. — Grace, › id est *communibus calculis cooptatus est, q. d.* Omnes sortem divinam, ac per eam electionem Matthiæ consona voce laudarunt et comprobarunt. Valablus vertit, *suffragiis additus est ad numerum undecim Apostolorum;* Pagninus, *suffragiis additus est undecim Apostolis.* Unde non recte colligas Matthiæ sortem fuisse suffragia, sed sorte addita fuisse suffragia. Triplici ergo calculo eleetus est Matthias, *primo* sortis, *secundo* Dei signique divini, *tertio* Apostolorum sortem Deique calcii- Ium collaudantium. Triplicithbs. Jft.

Adde, per catachresin transferri ad quamlibet electionem, idemque significare quod eligi, accenseri , annumerari , ut vertit Noster, sive id fiat suffragiis, sive sorte, sive alia ratione.

Vidi et veneratus sum Treviris reliquias S. Mattili® in ecclesia cathedral!, cui hi tituli assignantur, quos recenset S. Antoninus loco jam citato : « Fuit in lege Domini doctissimus, corpore mundus, animo prudens, in solvendis quæstionibus S. Scriptura acutus, in consilio providus, in sermocinatione expeditus, multorum signorum patrator, extensis in cœlum manibus martyr spiritum Dei reddidit. » Tria axiomata S. Matthiæ recenset Clemens Alexandrinus. *Primum,* lib. II *Strom.* : «Oportet admirari praesentia,» nimirum ut admiremur opera Dei visibilia, ct ex illis ad invisibilia ascendamus admirantes et contemplantes in ois Dei majestatem, potentiam, sapientiam, bonitatem. *Secundum,* lib. III : «Si electo vicinus peccavit, peccavit electus. Nam si sa ita gessisset ut jubet verbum vel ratio, ejus vitam ita vicinus esset reveritus, ut non peccasse!, » lia S. Bernardini adirne juvenis sanctitatem ejus coœvi reverebantur, ut eo præsenle omnes ad modestiam so componerent dicerentque ; Tacete, Bernardinus adest. *Tertium,* lib. VII, quod ct citat Eusebius, lib. Ill *Hist.,* cap. xxix : « Adversus carnem pugnandum, cl in nullo prorsus voluptati ejus ac libidini concedendum ; animam vero olendam sapientia pastibus, cl scienti® cibis ia majus semper augendam. » Tresgno.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tría *hic agit Lucas.* e*Primo, a vers.* 1 *ad* 14 *describit Spiritus Smeli adventum in Pentecoste, sub specit tenti validi et linguarum ignrarurn. Secundo, a vert.* 14 *ad* 42, *enarrat primam concionem S. Pi.tn, qua convertit tria hominum millia. Tertio, a vers.* 42 *usque ad [inem, describit continuas orationes, synaxes, charitatem et mores sanctos primorum Christianorum.*

1. Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco; 2. et factus est repente de coelo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit * '*am domum ubi erant sedentes. 3. Et apparuerunt illis dispertite linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum; 4. et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. 5. Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub coelo est. 6. Facta autem hac voce convenit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. 7. Stupebant autem omnes et mirabantur, dicentes : Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? 8. Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus? 9. Parthi, et Medi, etzElamite, et qui habitant Mesopotamiam, Judaeam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, .Egyptum et partes Libyæ, quæ est circa Cyrenem, et adven® Romani. 11. Judæi quoque et Proselyti, Cretes, et Arabes : audivimus cos loquentes nostris linguis magnalia Dei. 12. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem dicentes : Quidnam vult hoc esse? 13. Alii autem irridentes dicebant : Quia musto pleni sunt isti. 14. Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam et locutus est cis : Viri Judæi, ct qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, ct auribus percipite verba mea. 15. Non euim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sil hora diei tertia; 16. sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joci : 17. Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus), effundam de Spiritu meo super omnem carnem, ct prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ; et juvenes vestri visiones videbunt, ct seniores vestri somnia somniabunt. 18. Et quidem super servos meos, et super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, et prophetabunt; 19. et dabo prodigia in coelo sursum, et signa in terra deorsum, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi. 20. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et manifestus. 21. Et erit : omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. 22. Viri Israelite, audito verba hæc : Jesuin Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis : 23. hunc definito consilio et præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis : 24. Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. 25. David enim dicit in eum : Providebam Dominum in conspectu meo semper ; quoniam a dextris est mihi ne commovear : 26. Propter hoc lætatum est cor meum, et exullavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe : 27 Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videro corruptionem. 28. Nolas mihi fecisti vias vite ; et replebis me jucunditate cum facie tua 29. Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, quoniam defunctus est, et sepullus : et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. 30. Propheta igitur cum esset, et sciret quia jurejurando jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere

super sedem ejus. 31. Providens loculus esi de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem. 32. Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus. 33. Dextera igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus Sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis et auditis. 34. Non enim David ascendit in cœlum; dixit autem ipse : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, 35. donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 36. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum, et Christum fecit Deus, hunc Jesum quem vos cru cifixislis. 37. Ilis autem auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et ad redi quos Apostolos : Quid faciemus, viri fratres? 38. Petrus vero ad illos : Poenitentiam (inquit) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum ; et accipietis donum Spiritus Sancti. 39. Vobis enim est repromissio et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. 40. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens : Salvamini a generatione ista prava. 41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baplizali sunt; et appo- sitae sunt in die illa animæ circiter tria millia. 42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis et orationibus. 43. Fiebat autem omni animæ limor, multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis. 44. Omnes etiam qui credebant erant pariter, et habebant omnia communia. 45. Possessiones *et* substantias vendebant, et dividebant illa omnibus prout cuique opus erat. 46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione el simplicitate cordis, 47. collau- dantes Deum, ct habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in idipsum.

Tm.i l d,| ur.

1. Et cum complerentur dies Pentecostes, — puta dies quinquaginta aPaschate, ita ut jam adesset dies quinquagesima ; Pentecoste enim Gra?cc significat tam dies 50 praevios, quam ipsam diem quinquagesimam, quæ erat festum Pente- costes. Latinus ergo Interpres Pentecosten sumit priori modo, Græcus vero textus posteriori. Sic ?nim babet, i» tu ri.v Tjiqiv t£; U«>- *rrja^f.;, in impleri,* hoc est, *dum impleretur dies Pentecostes,* id est dum advenisset dies quinqua- gesima a Paschale ct resurrectione Christi. Pente- coste enim unica dunlaxat die, puta quinquage- sima , celebrabatur; cum ex adverso Pascha, uti et Scenopcgia, per septem dies continuos celebra- retur, ut docet Philo, lib. *De Decalogo,* et liquet ex *Levit.* xxni, 45. Hinc sequitur, vocem *compleri* ex phrasi Hebræa sumi hic in actu inchoato, non perfecto. Die enim quinquagesima inchoata, puta mane, venit Spiritus Sanctus, non vero in vespera et fine diei. Simile est Luc. n,22: «Postquam impleli sunt dies purgationis ejus, » hoc est post- quam impleri coeperunt, cum scilicet advenisset et illuxisset dies quadragesimus a partu Deipara. Et *Jcrcm.* XXV, 12 : «Cum impleti fuerint septua- ginta anni. » Nam, ut ex Josepho et Chronologis Ikjvet, laxata est captivitas Babylonica anno sep- tuagedmo ineunte, non finiente.

>¡vt ' u

Nota *primo* : Judæis indicium erat a Den festum Pentecostes duplici de causa. Prior fuit in memo- riam datæ illo die legis per Mosen in Sina, *Exodi* xix, 1. Posterior, in gratiarum actionem pro novis illius anni frugibus, quas tum metere incipie- bant : unde earum primitias, puta duos panes ex frugibus illius anni pistos, Deo offerebant in Pen- tecoste. Hæc fuerunt typus ct umbra Christianæ Pentecostes, in qua promulgata est lex nova a S. Petro et Apostolis per Spiritum Sanctum appa- rentem in linguis igneis : unde in ea pariter pri- mitiae fidei, puta tria millia animarum oblata ct dicata sunt Christo. Præclare S. Chrysostomus, homil. 2 *De Pentecoste,* in fine tom. Hl : « Quæ igitur lex, inquit, quam hodie e cœlo datam dis- cis ? Spiritus gratia. Quæ rationales tuæ tabulæ, in quibus hæc lex insculpitur? anima ct corpus. Quæ tua spiritualis circumcisio ? omnis mala) con- cupiscentia? excisio, ct ab ea aversio. Quod tuum altare?mens tua spiritualis. Quod spiritale tuum sacrificium? omnis bona operatio. Quis altaris lui ignis? compunctionis calor. Quod templum tuum a Deo conditum? mundum cor, in quo Deus habitare amat. »

Nota secundo : Prima Christianorum Pentecoste rrin- incidit in diem Dominicum : in Dominica enim descendit Spiritus Sanctus, æque ac Christus re- surrexit. Numera enim a Dominica resurrectionis dies quinquaginta, et reperies quod Dominica septima sit dies quinquagesima, id est Pentecoste. Unde sequitur, primam Pentecosten Christiano- rum, quam hic describit Lucas, fuisse diversam et distinctam a Pentecoste Judæormn. Illi enim Dvmiui- ‘‘

eam celebraran! in sabbato immediate pfœcecedente, Apostoli vero eam celebrarunt in Dominica subséquente; ut significaretur legem novam velcri succedere, vclcremque in novam desinere, illique, quasi peracto cursu suo, lampada tradere. Cum ergo ait Lucas : « Dum complerentur dies Pentecostes, n Pentecosten Christianam , non Judaicam intelligc. Sicut enim Christiani differunt a Judæis in celebrando Paschale, ita et consequenter in Pentecoste. Judæi enim Pascha celebrabant 15 die primi mensis, quæcumquo ea sil, indeque dies quinquagesima est eorum Pentecoste, sive ea incidat in feriam primam, sive secundam, sive quam aliam. Christiani vero Pascha celebrant in Dominica, quæ proxime sequitur decimam quintam lunam, sive diem primi mensis, sive æquinoclii verni, idque in honorem resurrectionis Christi, qui in Dominica resurrexit : atque exinde numerando 50 dies, consequenter Pentecosten celebrant in Dominica; quia in illa pariter descendit Spirilus Sanctus, qui per Apostolos legem novam promulgavit in Sion. Et hoc enarrat hic Lucas : est enim ipse Historicus primitivæ Ecclesiæ, qui ejus infantiam, progressum, festa, religionem , etc., ordine prosequitur. Unde Evangelio suo hæc Acta subnectere se scribit cap. **i,** 1, quasi continuationem Historiæ Christi cl Ecclesiæ. Sicut ergo finit Evangelium in primo Paschale Christiano, puta in resurrectione Christi, ita ab illa mox hic in Actis numerat primam Pentecosten Christianam, non Judaicam, in qua per Spiritum Sanctum facta est promulgatio legis novæ : præsertim, quia ipse hæc scripsit 28 annis post Christi ascensionem in cœlum, uti dixi in Prooemio, quo tempore abolita erat Pentecoste Judaica, el ubique apud Christianos celebris erat Pentecoste Christiana, cujus originem ipse hic describit. Christiani enim audientes nomen Pentecostes, non Judaicam, sed suam, puta Christianam, concipiebant et intelligebant. Quare sicut cap. **i,3,** numeravit quadraginta dies a Christi resurrectione usque ad ejus ascensionem, ita hic ab eadem numerat 50 dies usque ad Pentecosten Christianam, in qua descendit Spiritus Sanctus. Ita Franciscas Suarez, III part, *Quast.* LUI, disp. XLYI, sect. I ; Vatablus et alii. Pluribus idipsum confirmavi *Levit,* xxiii, 15.

Moralité? : Notât H.Moses, filius Maymon, in *Aesolutionc dubiorum legis,* lib. III, cap. xuv, Deum statuisse 50 hosce dies ante suum in Sina ad Mosen el populum adventum, ut per tot dierum moram sui adventus desiderium in eis accenderet : « Sicut, ait, qui exspectat visionem amici quem diligit ex animo, numerat dies donec videat ipsum. » Undo tradunt aliqui Judæos a Paschale quotidie convenire solitos in Synagoga, ibique post preces ct benedictionem numerine el proclamare eolitos : Hic est primus dies, hic secundus, hic tertius, etc., usque ad Pentecosten. Ita numerabant Apostoli ct primi fideles singulos dies ab ascensu Christi, avide exspectantes Pentecosten et Spiritum Sanctum. Idem faciant Christiani. Quid enim optabilius adventu Spiritus Sancti, qui sicut primitus in Apostolos cum donorum suorum plenitudine descendit in Pentecoste, ita in eadem quotannis descendit in fideles, qui ad ejus adventum sc digne præparant el aspirant. Est enim Pentecoste festum proprium Spirilus Sancti ejusque jubtleum. Sicut enim annus quinquagesimus erat jubilcum, in quo ritJ servi fiebant liberi, omnesque redibant ad avitas hæreditates, etiamsi millies fuissent divenditæ, ita per Spiritum Sanctum redimus ad gratiam et amicitiam angelorum, ad libertatem gloriæ filiorum Dei, ad hæreditatelo ct regnum cadeste.

Quocirca Græci neg? nies Spiritum Sanctum procedere a Patre et Filio, sed a solo Patre, cum de hoc errore sæpius, ac ultimo in Concilio Florentino a Latinis reprehensi fuissent, perstiterunt tamen in illo. Unde in Concilio Florentino prædixit cis Nicolaus V Pontifex per litteras, fore, ut triennio exacto in Turearum potestatem venirent: quod ita plane evenisse testatur Gennadius, ipsorum Patriarcha, in eo libro quem contra Græcorum errorem scripsit. Idem mullo prius prædixerat illis S. Brigida, ut notavit Thomas , Bozins in *Signis Ecclesia,* signo 99. Et ne quis du- Tutù in bilaret cos ob blaspbemiam in Spiritum Sanctum £ bac pœua mulctalos, capta est Conslantinopolis a ‘ Turcis, occisus Constantinus, ultimus Græcorum Imperator, cl deletum penitus Orientale imperium die tedia Pentecostes, anno Christi 1453. Juste Tureis Deum unum confitentibus et trinum negantibus, ideoque Spiritum Sanctum respuentibus , traditi sunt Græci, qui Latinis SS. Trinitàlem ct Spiritus Sancti divinam cx Patre et Filio processionem confitentibus consentire et subdere se noluerunt. Juste durum Turearum jugum subeunt, qui suave Ecclesiæ Romance jugum excusserunt. Juste Tureis quasi mancipia serviunt, qui ad Turearum errorem accesserunt, quique fraternam unionem ct germanitatem cum Ecclesia Latina per immane odium ct schisma discideruntIm. Implicite enim tollunt e medio Spiritum Sanctum. Si enim Spiritus Sanctus non procedit a Filio, ergo ab eo non distinguitur, sed est ipse Filius. In divinis enim non est personarum distinctio, nisi per processionem : ex hac enim oritur relationum oppositio, et ex ca personarum distinctio.

Erant omnes.— Christiani numero 120, de quibus cap. præced. a vers. 15 hucusque egit agitque Lucas. Ita S. Chrysostomus el S. Cyprianus, serm. *De Spiritu Sancto ;* imo Joel, quem S. Petrus citat vers. 17. Quare inepte et imperite Beza restringit ad solos Apostolos hunc Spirilus Sancti adventum, ac ab eo excludit B. Virginem, ridet- Vir^ que pictores , qui eam pingunt in medio Apostolorum recipientem Spiritum Sanctum. Notat um S. Augustinus, serm. i 16 *l)c Temp.,* Spiritum Sane-

tum a Christo promissum duodecim Apostolis, datum vero numero decuplato : decies enim duodecim faciunt centum viginli. Ea est fidelitas, imo liberalitas Christi, docens nos pauca promittere, sed decuplo plura prestare.

Par it fr. — Græce , id est *unanimiter.* Unanimis enim concordia, consentio et oratio elicuit ad se Spiritum Sanctum , qui est amor increata*, ideoquo amator concordi®.

In eodem loco ,—cœnaculi, de quo dixi cap. r, vers. 13. .

Vert-*l* 2. Et factus est repente de coelo sonus. — Hic sonus symbolum erat sonitus Evangelii loto orbe ab Apostolis recepto Spiritu Sancto praedicandi, juxta illud Pia/ . svili : a In omnem terram exivit sonus eorum, » coelorum scilicet, non tam materialium, quam spiritualium, puta Apostolorum, « et in fines orbis terne verba eorum. »

Ad litteram, hic sonus excitabat tum animos fidelium ad devote excipiendum Spiritum Sanctum adventantem, tum Judíeos per orbem sparsos, ut ejus fragore exciti accurrerent ad cœnaculum Apostolorum : in illud enim sonus hic ferebatur illiquo incumbebat, perinde ac tonitru el fulmen certum locum domumque ferit.

Repente. — Duplici de causa. Prior est, ut ostenderet Spiritus Sanctus hanc sui plenitudinem suaque dona, prœsortim linguarum, aliaque gratis, sino fidelium merito aut dispositione sufficient, ex mera ejus liberalitate ipsis infundi. Posterior, ut declararet suam celeritatem, vim et efficaciam, qua repente homines terrenos in cœlestes transmutat : perinde ac S. Paulum repente ex persecutora fecit Apostolum, Magdalenam ex peccatrice pœnitentem et sanctam. « Nescit enim larda molimina Spiritus Sancti gratia, « ait S. Ambrosius, in cap. i *Etang. S. Luca.* Sic in Samsonem, quoties patraturus erat opus heroic® ct supcrnaturalis fortitudinis, dicitur irruisse Spiritus Domini, quasi eum ad id praeparans, excitans, elevans et corroborans.

Praeclare S. Gregorius, hom. 3u in *twang. :* a 0 qualis, inquit, est artifex iste Spiritus ! nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox enim ut tetigerit mentem, docet, solumque tetigisse, docuisse est. Nam humanum subito ut illustrat, immutat offectum: abnegat hoc repente quod erat, exhibet repente quod non erat. Pensemus sanctos Praedicatores nostros, quales hodierna die reperii, quales fecit ! » Et paulo ante : « Ecce gaudet Petrus in verberibus, qui ante in verbis timebat, cl qui prius ancili® vocem requisitus timuit, post adventum Spiritus Sancti vires principum cœsus premit, n

Dr coelo. — *Primo,* quia in cœlo est thronus glori® Dei et Spiritus Sancti. *Secundo,* ut significaret se Apostolos ct fideles ad cœlum vocare et evehere cosque facere cœleslcs, ut ipsi c®tcros homines pariter ad cœlum vocent ct deducant. Audi S.Chrysostomum, serm. 1 DePe/ ilccwle, in fino tomi III : « Hodie, ait, nobis terra facta est cœlum, non stellis de cœlo in terram descendentibus, sed Apostolis ad cœlos ascendentibus : quia effusa est copiosa gratia Spiritus Sancti, ct universum orbem operata est cœlum, non im« mutans naturam , sed voluntatem emendans. Invenit namque publicanum, el Evangclistam effecit; invenit persecutorem, ct Apostolum reddidit; invenit latronem, et in paradisum induxit; invenit meretricem, et virginibus coæquavit; invenit magos, el Evangelistas ostendit ; fugavit malitiam, et induxit benignitatem ; exterminavit servitutem, et induxit libertatem ; concescit debitum, et intulit gratiam Dei. Ideo cœlum factum est terra, et hoc saepius dicens non cessabo. Qu® enim tales steli® sicut Apostoli? Stell® in cœlo, Apostoli super cœlos. Qu® sursum sunt (inquit Apostolus), sapito, ubi Christus est in dextera Patris sedens. Stell® de igne insensibili, Apostoli de igne intelligibili. Stell® in nocte lucent, in die obscurantur : Apostoli in die et in nocte suis radiis, hoc est virtutibus, effulgent. Steli® orto sole obscurantur, Apostoli sole jusliti® resplendente sua claritate lucescunt. Stell® in resurrectione cadent sicut lolia, Apostoli in resurrectione rapientur in aera in nubibus. Et in illis quidem sideribus alius Antifer, alius Lucifer appellatur : in Apostolis autem nullus Antifer est, omnes Luciferi, et ideo stellis majores Apostoli. »

El paulo post : a Vinitores erant, et illis absentibus corpore, vinea florescit et botros affert. Etenim vinitores erant ct piscatores, el turres, et column®, et medici, el duces, et doctores, ct portus, et gubernatores, et pastores, et alhlet®, el pugnatores, ct coronas gestantes. Column® quidem , quoniam virtute sua Ecclesia* robur sunt ; fundamentum autem, quia in confessione ipsorum fundata est Ecclesia, dicente Domino : Tu es Petrus, cl super hanc petram fundabo Ecclesiam meam. Portus autem, quia tempestates impias represserunt. Gubernatores, quoniam orbem terrarum viam rectum docuerunt. Pastores, quoniam lupos abegerunt, et oves conservaverunt. Aratores, quoniam spinas eradicaverunt. Vinitores, quoniam labruscas eradicaverunt, et semina pietatis plantaverunt. Medici, quoniam vulnera nostra curaverunt. Et ut discas me non incassum hæc dixisse, adducam Paulum in medium hæc omnia facientem. Vis eum plantatorem videre? audi : Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Vis eum structorem videre? Sicut sapiens, inquit, architectus fundamentum posui. Vis eum dimicantem videro? Sio pugno, non ut aerem cædens. Vis eum videro cursorem ? Ab Hierosolyma et in circuitu usnuo ad Illyricum, et inde ad llispanias ct in ultimus paries repletum est Evangelium Christi. Vis eum videre athletam? Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem. Vis cum videre ducem? Assumite arma Dei, ut induite loricam

Elo-(u

fidei, et galeam salutis et gladium Spiritus Sancti. Vis cum videre certantem ? Certamen bonum certavi, fidem servavi. Vis videre coronatum? De unterò reposita est inibi corona justitiæ. Et cum esset unus, omnia faciebat, Dominum suum imitans. Etenim cum sit divinitas unius substantia», et immutabilis, pro nostra salute omnibus Zbgia omnia iit. » hiem, *hom.* 2 : a Spiritus Sanctus, inquit, nostræ imaginis est reformatio, mentis perfectio spiritalis, mentalium oculorum nostrorum sol, interni nostri hominis lumen, Lucifer ia pectoris cœlo, » etc. « Spiritus Sanctus est copula unionis nostræ in Christo, animarum exultatio, cordis tripudium, ignis, fons rorulentus. Spiritus Sanctus lugentium consolatio, mœstudinis depositio, mentis requies, sapienti® communicatio, prudenti® inventio, præsciüntiæ illustratio. Hoc Prophet® illustrantur, Reges inunguntur, Sacerdotes ordinantur, Doctores declarantur, Ecclesiæ sanctificantur, altaria fundantur, unguentum consecratur, aquæ purgantur, dæmones abiguntur, morbi curantur. » Et mox : a Ostendit animœ intrinsecus quasi in speculo, cum ineffabili gaudio futurum ©ternum gaudium, adhortaturque eam, et dicit : Veni ad Patrem, veni ad supernam patrium, veni ad supernum regnum, veni ad incorruptibilem sponsi thalamum , » etc.

Ex dictis liquet quam insana fuerit arrogantia et hæresis Manichini, qui docebat Spiritum Sanctum non per Apostolos, sed per Manichæum ad nos venisse, idcoque hanc Lucæ historiam Actaque Apostolorum velul conficta respuebat, quem recte confutat S. Augustinus, lib. *De Utilitate credendi,* cap. ni, et lib. XIX *Conti a Paus!urn,* cap. xxxi. Ita juxta nomen suum Manes, id est insanus (hoc enim Græce est povfc : unde mania est insania), insane; qui proinde impictatisetinsaniæ suæ meritas dedit pœnas, cum a rege Persarum vivus excoriatus est, eo quod ejus lilium ægrum, quem se sanitati restituturum promiserat, pro vivo mortuum (uti nuper fecit Calvinus) stiterit, teste Socrate, lib. 1 *Hist.,* cap. xvii, ubi et addit, quod Curbicus, qui se Manem appellavit, se non tantum Apostolum, sed ct Paracletum nuncupant.

Tanquam advenientis spiritus. — Græce id est *flatus venti.*

Vehementis. — Græce ficaia;, id est *violenti.* UndeS. Cyprianus, lib. HI *Tcstimon, contra Judæos,* legit, « quasi ferretur flatus vehemens; » Vatablus, « similis flatui violento qui fertur; p Pagninus, < tanquam impetu venientis » (hoc enim ed to ftpqdvnc, *flatus vehementis.* Hic ergo spiritus non fuit Spiritus Sanctus, sed flatus, sive ventus * vehemens; ac proindo cum impetu veniens et quasi irruens in cœnaculum, ut repræsentarel efficaciam, vehementiam et impetum Spiritus Sancti adventantis in Apostolos, quo eos facturus erat efficaces, validos et impetuosos ad invadendum, debellandum et subjugandum totum orbem Christo. «Flatus illo a carnali palea corda purgabat, ignis illo fanum veteris concupiscenti® consumebat; p ail S. Augustinus, term. 188 *De Temp.*

Nota : Spiritus Sanctus vario in variis figuris, pro varietate operationum et significationum apparuit. Nam *primo,* apparuit in Christi baptismo in specio columbæ, ad significandam innocentiam et facunditatem bonorum operum, quæ Christo ct baptizatis facienda suggerit. *Secunda,* in transfiguratione apparuit tanquam nubes resplendens ad significandam pluviam doctrmæ, quam tradit, et protectionem quam accipit, suorum fidelium. *Tertio,* in cœnaculo a Christo fuit datus tanquam aspiratio ad significandam spiritualem vitam, quam per Sacramenta nobis confert. Unde et discipulis insufflans Christus dixit : « Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur cis, » *Joan.* xx. *Quarto,* iu Pentecoste datus est in specie tum ignis, quia instar ignis mentes purificat, illuminat, accendit et ad res coelestes elevat ; tum spiritus vehementis, ad significandam efficaciam prædicationis Apostolorum, eis inditam a Spiritu Sancto. Ita Spiritui S. Thomas, I *part., Quast.* XLIII, art. 7 ad6. Sicut enim validus ventus, turbo et procella, praesertim d ecnephias, non tantum sternit segetes, frutices, arbores, sed el domos integras a fundamentis evellit, et in altum rapit alioque transfert; ita pariter omnem mundi potentiam, sapientiam, eloquentiam, etc., straverunt Apostoli, et a gentilismo in Christi Ecclesiam transtulerunt, juxta illud : « In spiritu vehementi conteres naves Tharsis, » *Psal.* xlvii, 8. Et : < Vox Domini in virtute, vox Domim in magnificentia, *Psal.* xxvm,4. Quocirca sonus hic Apostolos et fideles non perculit , ncc exanimavit, sed ad amorem, reverentiam et desiderium Spiritus Sancti acuit ct excitavit, simulque significavit quales ipsos elcæteros fideles esse oporteret, nimirum vehementes in studio virtutis et salutis, « regnum enim calorum vim patitur, et violenti rapiunt illud : » ita Cyrillus, *Catcch.* 17. Ex adverso, Eli® zelanti et indignanti idololatris, optantique eorum necem et excidium, apparuit Spiritus Sanctus iu vento et aura, non vehementi, sed leni, ut ejus indignationem et zelum nimium leniret, eique spiritum patientia* ct mansuetudinis inderet, III *Reg.* **xix,il.** Nam ut ait S. Bernardus, serin. 23 tn *Cant.* : uTranquillus Deus tranquillat omnia, et quietum aspicere quiescere est. v Vide septem dotes el commoda ventorum quæ recensui *Daniel,* ni, 65, caque mystice accommoda Spiritui Sancto.

Denique multi censent hic realem fuisse ventum, qui cum impetu perflaverit cœnaculum Apostolorum : sicut rcalis fuit sonus a vento perstrepente, ut videtur, productus. Alii tamen censent realem fuisse sonum, sed non ventum, fu>. ooa tum quia Lucas ait: w Tanquam advenientis spi- vtatuk

ritas : * vox enim *fanquam,* significat spiritus, id est venti, non essentiam, sed similitudinem, 7. *d.* Auditus est sonus et frapor ingens, qualis excitari solet a vento valido ingruente ; esto hic non esset talis ventus. Deus enim fragorem ct sonum, quem causare solet ventus, sine vento producere potest : quin ct homines certa «arte et collisione corporum similem sonum repraesentant, perinde ac nonnulli vocem philomelie aliarumque avium el bestiarum ita imitantur, ut a voce ipsarum avium discerni nequeant. Tum quia si realis Tuisset ventus, ejus vehementia tesisset et stravisset Apostolos, humique afflixisset; tum denique quia pariter linguæ ignem non fuerunt reales et propria?, sed carum species ct similitudo duntaxat, uti mox dicam.

Afoni Moraliter S. Chrysostomus, hom. *De Spiritu Sancto,* in fine tom. Ill : « Da, ait, mihi navim vacuam, gubernatorem, nautas, funes, anchoras, omnia disposita, et nusquam esse spiritum venti, nonno tardat omnis quantuscumque est apparatus, si desit operatio spiritus ? Ita fieri solet, licet sit ampla sermonis supellex, et mens profunda, et eloquentia, cl intelligente, si non adsit Spiritus qui vim suppeditat, otiosa sunt omnia. »

Et replevit (sonus venti, non ventus, ut jam dixi) totam domum. — Ut significaret incolas domus replendos Spiritu Sancio. Unde symbolum hoc explicans subdit, vers 4 : *a* Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto. » Per domum ex phrasi Hebræa intelligo cœnaculum : in eo enim erant sedentes Apostoli ct fideles ; qui enim extra illud erant, non receperunt Spiritum Sanctum. Unde S. Cyprianus, lib. Ili *Testim.,* cap. ci, legit : a Et implevit totum illum locum (I). »

firmóte* pnd ! Ibi erant sedentes. — Vel proprie, uti censet Cajelanus. Sessio enim quietis et collecte mentis {quæ optima ad recipiendum Spiritum Sanctum est dispositio) est symbolum. Unde in vilaS. Bernardi legimus eum fere sedendo contemplationi vacasse. Hinc illud Philosophi : a Anima sedendo fit sapiens. « Vel « sedentes, » id est degentes ct commorantes, hoc enim significat Hebr. *iascab,* id est *sedere.* Credibile enim est fideles orationi vacasse et invocasse Spiritum Sanctum, cum ipse in cos advenit : ac proinde vel genibus nixos, vel stantes more Judæorum *dipsum fecisse, juxta id quod canit Ecclesia in festo Pentecostes : « Orantibus Apostolis Deum venisse nuntiat. »

3. Er apparuerint illis dispertita linguæ. — Ver». « Disperiite,» id est distribute per singulos, ita ut quisque suam haberet partialem linguam capiti suo insidentem, licet integram et indivisam, uti communiter pictores cos depingunt. Mulli tamen probabiliter censent linguas singulas proprie fuisse dispertitas, id est *dissecias,* ut vertit Tigurina (hoc enim significat Græcum JujMpcÇoutvxt), LingCJ piarti ita ut sedili forma apparuerint, quam ita possumus concipere, ut imaginemur singulis incubuisse plures partíales linguas, quæ tamen inferne in unam quasi radicem coalescerent, ila ut inferne videretur esse una totalis lingua, do qua dicitar: « Seditque supra singulos eorum ; » quæ exurgens in plures linguas quasi culmos ct calamos, sese dispertiret cl divideret. Unde Ecclesia in missa Pentecostes, infra Actionem, dicit linguas hasee fuisse innumeras. Ignis enim, cujus speciem habebant hæ linguæ, ob suam agilitatem et volubilitatem in varias partes quasi linguas Tacilo se dividit et dispertit. Ratio est, quia hæ linguæ significabant Spiritum Sanctum incumbentem Apostolis, cisque indentem omnium linguarum tot gentium, ad quas ituri erant, cognitionem : multe ergo linguæ multiplices gentium linguas (quas Apostolis indebat Spiritus Sanctus) repræsentabant. Addit S. Cyprianus, serm. *De Spiritu Sancto,* hac multiplicitate linguarum significari multiplicitatem donorum, quam cuique communicabat Spiritus Sanctus, juxta illud I *Corinth.* xn, 4: « Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. »

Simile est quod narrat Diodorus Siculus, lib. II, cap. ult., in insula quadam reperir! homines qui habent disseciam linguam, ita ut simul dupliciter, ideoque cum duobus loqui possint : una enim parte linguæ loqui uni, alia alteri. Verum viri cordati juro id pro fabula habent, præsertim cum nulli Historici classici tanti prodigii meminerint. Porro serpentes , quorum prudentiam Serpam trihn* Suis. imitari nos jubet Christus, *Matth.x,* 16, linguam habent trifidam ct trisulcam, eamque ardentem et urentem, ut trilingues esse videantur.

Nola : Voluit Spiritus Sanctus hoc visibili signo se quasi visibilem exhibere, ct visibiliter Apostolis illabi. Causam dat Nazianzenus ejusque interpres Nicetas, *orat.* 44 : « Nam, inquit, cum Filius corpore sensibili el conspicuo nobiscum consuetudinem habuisset, par erat ut Spiritus quoque corporalitcr appareret : sicut etiam apparuit primum in forma columbee, nunc in forma linguarum ignearum. El cum Christus, clc., ad ca quæ Deo conveniebant, reversus osci, suæque glorile restitutus, Spiritum ad nos post Christum descendere oportebat. » Sicut ergo Christus incarnatus est, ut ore proprio doceret nos viam virtutis et salutis, atque eructaret in sinu Patris abscondita a coustitutiouc mundi, ita

(i) Nonnulli w (Xxfft h. 1. non de *domo aliqua privata* (cœnaculo), sed de œco seu *conclavi quod in templo fuent,* inleltigeniluin csóc existimant; tales autem *acos* ia templo Hierosolymitano fuisse, in quibus et doctores legis do rebus siens scholas haberent, testis est Josephus, *Anbq.,* Vili, m, ɪ. Huic tamen sententiæ obstat, primo, quod Apostoli, etsi templum adire iis velitum non ecei, sine concessione peculiari magistratus Judaici ocvm *templi* vix occupare potuissent : tale quid auteni concessisse Jutaos Christi discipulis sibi exosis, non est credibile; secundo, quod Lucas mentem suam dilucidius explicuisset, si per cUov *acum templi* voluisset iutel-

post Christum quasi incarnatus est Spiritus Sanctus in linguis igneis, ut iis imbueret Apostolos et fideles.

Lingua lum s*i-1*5 ,nsc(M ' 01115* Mneti, rdnn (anu.

Linguæ. — Quæres, cur specio linguæ Aposlo- Spiritus Sanctus ? Respondeo : *Primo,* Quia Apostolos hic constituebat prædicatores Evangelii : prædicationis autem instrumentum cst lin"ua. Per linguas ergo accipiebant donum linguarum. Ubi nota : Donum linguarum complectitur tria : *primo,* ipsam cognitionem vocum variarum; *secundo,* significationem earumdem; *tertio,* habiluationcm potentiarum motivarum ct organorum, ad voces diversorum idiomatum recte el prompte formandas, per quam habiluationem habebant habitualem facultatem debite componendi, coordinandi et pronuntiandi voces ct sententias cujuscumque linguæ. Hæc enim habituatio alia est in lingua Hispanica, alia in Germanica, alia in Gallica. Et in hoc proprie consistit habitus, sive donum habituale linguarum. Adde *quarto,* cum linguis inditam fuisse Apostolis perfectam sapientiam ct cognitionem rerum fidei ac sublimium mysteriorum, ad quæ prædicandum destinabantur, idque significabatur per linguas, tum quia linguæ ct voces symbola sunt rerum ct veritatum eis significatarum , tum quia eædem sunt instrumentum ad cas prædicandum. Si enim Spiritus Sanctus dedit cis instrumentum accessorium, ergo multo magis dedit ipsum principale, quod est motor cl fons talis doctrinæ et prædicationis. Hoc autem est clara fides ct contemplatio veritatis salutaris ad hominum salutem necessari® vel convenientis, inquit S. Bernardus, semi. 1 *in Pentecoste.* Insuper acceperunt Apostoli hic prudentiam supcrnaturalem, qua provide ct prudenter omnes suos actus ct sermones per tot difficultates, pericula, rerum ct personatum diversitates componerent et dirigerent ad suam aliorumque salutem. Denique acceperunt audaciam ct zelum cælerasquc virtutes ct doles ad tantum munus necessarias, casque in actu perfecto ct heroico. Cui enim sol ille divinus fulget, huic facile cuncta refulgent.

leoinda.

Secunda causa est, quia, ut ait S. Gregorius, hom. 30 *in Evang.,* habet cognationem maximam lingua cum verbo. Sicut enim verbum mentis producit vocem linguæ, sic a verbo spiratur et producitur Spiritus Sanctus. Ha Nazianzenus, orat. 44 *de Pentecoste,* per linguam censet significari cognationem ct vinculum quod est inter Filium cl Spiritum Sanctum. Rursum, sicut lingua est ejusdem naturæ cum oro et cæleris membris, ita Spiritus Sanclus est consubstantialis Patri cl Filio, ita ut quasi lingua eorum arcana ct secreta nobis enuntiet, juxta illud 1 *Cor.* xn, 3 : a Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto. » Ila S. Gregorius, hom. 30 in *Evang.*

Teith.

Tertia, sicut lingua discernit sapores cl distinguit dulce ab amaro , sapidum ab insipido, ita Spiritus Sanctus mentem illuminans, facit eam distinguere res cœlestes ct eternas a terrenis ct caducis, ut illas eligamus, has contemnamus. Hac de causa ait Apostolus, I *Cor.* ¡v : « Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus,» quia scilicet non habet gustum sincerum nec linguam hanc Spiritus Sancti. Linguæ ergo hæ significabant quod Spiritus Sanctus intimos gustus rerum divinarum vimque gustativam ipsarum divinitus Apostolis dabat, ait S. Bernardinas, serm. 1 *de Pentecoste,* cujus sermones pios et eruditos manu ipsius propria scriptos anno Domini 1427 magna cum animi voluptate vidi, legi et deosculatus sumRomæ inillustriBibliothecaDucisdeAllemps, qui proinde eosdem aureo involucro ornavit.

Quarfw

Quarta, quia lingua mullum juvat digestionem, nam cum dentibus cibum dividit, masticat et quasi in chilum vertit. Unde Physici docent primam digestionem fieri in ore, secundam in stomacho, ac proinde sanum et perutile esse ut cibus bene prius masticetur in ore, antequam in stomachum trajiciatur. Ita Spiritus Sanclus facit, ut per meditationem quasi linguam ruminemus et masticemus verba Dei, itaque ea in mentem trajiciamus nobisque incorporemus.

Ooidu.

Quinta, quia lingua est membrum homini vel utilissimum, vel maxime noxium. Nam ut dicitur *Proverb.* xn : « Mors ct vita in manu linguæ. » El S. Jacobus ait, cap. ni, 8 : a Linguam nullus hominum domare potest : inquietum malum, plena veneno mortifero. » Quare opus est Spiritu Sancio, qui linguam domet, regat, sanctificet, juxta illud *Prov.* xvi : a Hominis est præparare cor, Domini autem gubernare linguam. » Spiritus Sanctus enim docet pauca loqui cum discretione ct multa operari cum fervore, ac jugiter laudare Deum. In hoc enim perfectio vit® spiritualis consistit.

Perfect*

Viderunt id per umbram Gentiles. Scitum est illud Anacharsis, qui rogatus, a quid esset in homine pessimum et quid optimum? » respondit: « Lingua. » Hæc enim utilissima est, si recta ratione gubernetur ; pestilentissima vero, si secus. Ha Laertius, lib. I *De Vitis Philosophy* cap. ix. Stobæus, *serm.* 34, narrat Theocritum Chium, cum Anaximenes dicturus esset, ita pnrfalum esse: « Incipit verborum flumen, mentis gutta; » significans illum esse multiloquum , sed parum sapientem. Demosthenem vero rogatum, a cur homo haberet unam linguam, aures vero duas? » respondisse : « Quoniam duplo magis audire hominis expedit, quam loqui. » Unde Zeno adolescenti in convivio loquaci dixit : « Aures tibi in linguam defluxerunt, » ut refert Laertius, lib. VII, cap. i.

Tanquam ignis. — Vox *tanquam* videtur significare has linguas non fuisse verum ignem, sed ignis duntaxal habuisse speciem et similitudinem, *primo,* in colore rubeo ; *secundo,* in fulgore ; *tertio,* in volubilitate cl motu. Ita Cajctanus. Verum mulli probabilité casent verum fuisse ignem,

An w sicut verus fuit sonus. Vox enim *tanquam* vel *sicut,* srepe in Scriptura non similitudinem, sed veritatem significat, ut : « Vidimus gloriam ejus quasi unigeniti, » *Joan, i,* 14. Adde, *tanquam* significare potius multitudinem fuisse in Unguis, quam in igne, ut sit hypallage, *q. d.* • Linguæ tanquam ignis, n hoc est ignis tanquam lingure, aut potius ; *q. d.* Linguæ hæ non erant veræ linguæ, humanæ et carncæ (hæ cnim fuissent crassæ et indecentes, ac incongruæ ad repraesentandum Spiritum Sanctum, qui subtilissimus est spiritus), sed erant similes igni ; quia ignis hic in linguæ specie apparebat et insidebat Apostolis.

Prior sententia uti simplicior, ita germanior videtur, tum quia vox *tanquam* significat fuisse ignis similitudinem, non veritatem; tum quia grasce est ¿altrove, id est *tanquam ignis,* in genitivo, *g. d.* Linguæ hæ non erant veræ, sed instar ignis, sive erant linguæ non carncæ, sed ignis speciem referentes, perinde ac si ex igne fuissent efficta». Sicut ergo non fuerunt linguæ carneæ et humanæ, sic nec verus fuit ignis, sed ejus species et similitudo, sicut pictores pingere solent ignem. Ilie autem vivacior fuit ignis pictura et specio , quia videbatur ardere, agitari ct in altum assurgere instar veri ignis. Tum denique, quia non fuit vera columba, sed ejus duntaxat species, quæ descendit in Christum dum baptizaretur in Jordane , *Matth.* in, 16, uti graviores doctores censent, et significat Matthæus dicens : a Et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam. » Vox enim « sicut » indicat fuisse columbre simihtudinem. Similo fuit do vento, ut dixi vers. 2 ; denique si fuisset verus ignis, aillasset et combussisset capillos et capita Apostolorum. Videtur ergo ignis hic similitudinarius fuisse aer aut vapor densior, cui Deus indidit lucem roseam et rubeam instar ignis, in linguæ speciem conformatus, ita ut videretur esse lingua ignea, tum quia ignis per so pyramidalis est, sensimque se arctant in conum assurgit, uti facit ct lingua ; tum quia Deus hunc ignem proprie in bngure modum efformabat. Fuerunt itaque linguæ wpk, id est *ignis,* puta flanimæ ignis, qure longe acutiores sunt, quam linguæ nostræ.

throb •ai p„ * t Quarc plane pyramidales crant ct in acumen acsurgebant ct desinebant, idquc quinque dc causis. Prima est ut significaretur quod Spiritus Sancti ardor mentem acuit ct profunda Dei pcnc-Irarc facit. *Secunda,* in signum quod corda discipulorum subtilissimo ct acutissime subintrabat et penetrabat. *Tertia,* in signum quod ca faceret suspirare ct anhelare ad cœium et coelestia. *Quarta,* in signum quod linguis eorum ad penetrandum et inflammandum mentes auditorum miram efficaciam inderet, juxta id quod Christus **pr** ‹ н liserat *Lu* xxi : « Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. » *Quinta.* in signum quod daret eis donum discretionis spirituum, quo penetrarent mentes, affectiones et so creta cordium, ut iis congrue ad salutem loqui, prædicare et consulere possent. Hoc cnim donum iis qui animas tractant, ut Confessariis, Concionatoribus, Rectoribus est valde utile et opportunum.

Quærcs, cur linguæ hro fuerint ignore? Respon- Curt deo : *Primo,* quia Deus,ac præsertim Spiritus Sanetus, est amor subtilissimus, efficacissimus, poten- wiu. tissimus, agilliinus. Unde ejus symbolum est ignis, juxta illud *Detti,* iv, 24 : « Deus tuus ignis consumens est.» Idipsumper mullas analogias ostendi *Levit.* IX, 23. Rursum, sicut lex vetus fuit data in Sina per ignem et cum igne, imo cum fumo, tonitruis et fulguribus, ut dicitur *Exodi* xix, 16 et 18; ita multo magis ejus antilypa lex nova danda fuit per ignem. Illo enim ignis repræsentavit has linguas igneas, tonitrua reprresentarunt sonum venti vehementis, fulmina conciones ct miracula Apostolorum, fumus contritionem et poenitentiam Judreorum et Gentium. Causam dat Isidorus Pelusiota, *epist.* 491 : « Ut, inquit, unus Deus in utroque Testamento cognosceretur, quod scilicet idem ipse utriusquo esset auctor, ideoque pro jure et arbitrio suo vetus aboleret novumque ei surrogarci. »

Secundo, quia sicut Spiritus Sanctus auctoravit Secunda Prophetas per ignem, ita multo magis decebat ut auctoraret et Apostolos. Dc Prophetis liquet : nam Isaiam, cap. vi, 6, creavit Prophetam et sui rovi Apostolum, tangens purgansquo labia ejus carbone ignito. Sic dc Elia ait Ecclesiasticus, xl viii, ! . u Surrexit Elias quasi ignis, ct verbum ejus quasi facula ardebat ; » unde et raptus est in cœium curru igneo, IV *Dcg. xxi,* 11 ; ct Jeremías, *Thren.* cap. i, vers. 13 : « De excelso, inquit, misit ignem in ossibus meis, et erudivit me. » Et Ezechicl quatuor Cherubinos stipatores currus glorire Christi ita describit, cap. i, 13 : « Aspectus cornm quasi carbonum ignis ardentium ct quasi aspectus lampadarum. » Hi autem typi fuerunt Apostolorum, qui quasi Cherubini, imo Seraphini, currum Ecclesire ct glorire Dei egerunt per totum orbem, dum Dei ct Ecclesire magnificentiam toto orbo celebrarunt et propagarunt. Quocirca Christus idipsumprredixit dicens, Lwc.xn, 49: «Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? n Hinc et Spiritus Sanctus repræsentatus fuit columna ignis et nubis, qure prreivit ct deduxit castra Hebrreorum per desertum in terram promissam, uti dixi *Exodi* xm, 21.

Tertio, ut significaret legem Christi, quam mox T,rU* promulgaturus erat, esse legem ignis, Id est charitatis ct zeli, juxta illud *Deut.* xxxtn, 2 : « In dextera ejus ignea lex. » Ignis ergo significat incendium amoris, quod Apostolis et fidelibus immittit Spiritus Sanctus.

Quarto, ut significaret effectum quem Spiritus Sanctus operaturus erat in animis Apostolorum

cietcrorumquo fidelium, nimirum quod in eis torporem, timorem, concupiscentias et vitia consumeret et combureret quasi ignis, cosque igneos, id est zelosos, efficaces et agiles ad omne bonum efficeret, sicut ignis ignit ierruin, ait Cyrillus, *Catechesi* 17. « Hio ignis, ait Chrysostomus,*hom.* 4, mundi peccata quasi sylvain exussit. « Et inferius : «Sicut enim igneus homo, si in medias incidat stipulas, nihil lædetur, sed magis vim excrct suam ; ita hic evenit.n Et S.Gregorius, hom. 30 in *Evang. :* « In linguis igneis, ait, apparuit Spiritus, quia omnes quos repleverit, ardentes pariter ct loquentes facit. Linguas igneas doctores habent, quia dum Deum amandum praedicant, corda audientium inflammant. Nam et otiosus est sermo doctoris , si prœberc non valet incendium amoris. Hoc doctrina) incendium ab ipso veritatis ore conceperant, qui dicebant : Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via ct aperiret nobis Scripturas ? » Verum est illud Ciceronis dc oratore praeceptum, lib. II De *Orat. :* « Ardcat orator, si judicem velit accendere. » Oportebat ergo hoc igne ardere Apostolos, ut eo totum orbem frigore torpentem et gelidum inflammarent.

jointa. *Quinto,* Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* 17 : « Ignis, ait, portendit tribulationem magnam et multiplicem, quam passuri erant Apostoli et fideles ; sed superaturi per ignem amoris divini, quem idcirco hic eis indidit Spiritus Sanctus. »

Setia. *Sexto,* ignis significat acre examen ct lumen quod menti suggerit Spiritus Sanctus. Audi S. Bornardinum, serm. 2 *Dc Pentecoste :* « Quid, ait, a te quœrit, quì tanta sollicitudine te quaesivit, nisi te sollicitum ambulare cum Deo tuo? Hanc sollicitudinem non facit, nisi Spiritus Sanctus, qui scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum et intentionum cordis, qui nec minimam paleam intra cordis, quod possidet , habitaculum patitur residere , sed statini igne subtilissimro circumspectionis exurit. Spiritus dulcis ct suavis, qui nostram voluntatem flectat, imo erigat et dirigat magis ad suam, ut eam et veraciter intelligcre, ct ferventer diligere, ct efficaciter implere possimus. »

Sqitiuu. Denique S. Augustinus, serm. 185 *De Temp. :* a Ipso (Spiritus Sanctus), inquit, Apostolos suos vivæ lucis fonte perfudit, ut ipsi postmodum universum mundum, tanquam duodecim solis radii, ac totidem lampades veritatis illuminent, et inebriati novo vino rcpleant atque irrigent sitientia conia populorum. » Quocirca idem toto affectu eum invocans in *Mcdit.* ix : «Jam, inquit, divini amor numinis, Patris omnipotentis prolisque beatissimos sancta communicatio , omnipotens Paraclete Spiritus, moerentium consolator clementissime, jam cordis mei penetralibus potenti illaberc virtute, et tenebrosa quæque huis neglecta latibula, corusci luminis fulgore pius habitator læliüca, tuique roris obundantia, longo ariditatis marcentia squalore,visitando fœcunda. Saucia interioris hominis arcana tui amoris jaculo, ct torpentis medullas jecoris flammis salutaribus penetrando succende, sanctique fervori» igne illustrando intima mentis et corporis universa depasco. Pota me torrente voluptatis luas, ut nil jam mundanorum degustare libeat venenata: dulcedinis. Judica me, Domine,ct discerne causam meam de gente non sancta, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Credo ergo, quia quemcumque inhabitaveris, Patris ao pariter Filii domicilium condis. Beatus qui te merebitur hospitari, quoniam per te Pater ct Filius apud eum faciunt mansionem. Veni jam, veni, benignissime dolentis animæ consolator, protegens in opportunitatibus, in tribulation» adjutor. Veni, mundator scelerum, curator vulnerum; veni, fortitudo fragilium, relevator labentium ; veni, humilium doctor, superborum destructor.»

Viderunt idipsum Gentilium Philosophi. «Stoici enim, ait S. Cyrillus, lib. I Contra *Julian.,* Deum vocant ignem artificialem, via incedentem ad nativitatem mundi. Democritus asserit Deum esse mentem in igne orbicularis speciei, esseque animam mundi. »

Sedit qck super singclos eorum.—« Sedit,» id est institit, incubuit : nec enim lingua, vel ignis proprie sedet. Jam sedit, non sonus, aut ventus : hic enim non sedebat, sed agitabatur et perflabat totam domum, sed ignis hic linguarum, vel lingua ignea, ac consequenter Spiritus Sanctus, hisce linguis repraesentatus, qui unus erat in omnibus linguis. Unde ait *sedit,* non *sederunt :* tum quia una erat lingua totalis, licet in varias partiales dispertita, quæ singulis insidebant, ut dixi vers. 3 ; tum quia unus erat Spiritus Sanctus, cujus index erat lingua. Syrus tamen vertit, *ct sederunt,* scilicet linguæ igneas, quæ plures erant in pluribus, imo in eodem, sed partiales, ut dixi. Ha S. Cyprianus, lib. III *Testimon.,* cap. ei : « Et vis® sunt, inquit, illis lingua) divisai quasi ignis, qui et insedit in unumquemque illorum. » Com- S
muniter Patres censent linguas has insedisse ca-carî
pilibus Apostolorum, licet aliqui eas in os eorum so inseruisse censeant. Causam dat Cyrillus Ilierosolymitanus, *Catechesi* 17 : « Sedit, inquit , super iùos, ut nova) corona» spirituales per linguas igneas imponantur capiti illorum. *Secundo,* quia in Apostoli^ quasi in Cherubico throno resedit majólas Spiritus Sancti, ait Naziaiuenus, *orat.* i i. *Tei tío,* ut eos auctoraret orbis Doctores eosque Trd*.
ostenderet essu coelestes, ideoque coelesti sapientia
et facundia praulilos. Ita Ammonius hic. *Quarto,* Qu»l**
ut ostenderet Spiritus Sanctus, inquit Chrysostomus , se in iis eorumquo successoribus permansurum usque ad finem mundi, juxta promissum Christi, *Joannis* xiy, 16. *Quinto,* sessio hæc signicabal *primo,* tranquillitatem animæ onmiumque appetituum ; *secundo,* stabilitatem et constantiam

mentis, nc prosperis elevarentur et adversis dejicerentur; *tertio,* gravitatem ct maturitatem morum, quam cis indebat Spiritus Sanctus. *Sexto,* addit noster Franciscus Turrianus, lib. i *Dc Hierar. ordinat. Minisi.,* cap. n, citans S. Dionysium, *Dc Eccles. Hierarch.,* et S.Hieronymum, Dial, *contra Lucifer.;* item Ammonius, Damianus ct alii, Apostolos hoc symbolo creatos esse Episcopos in Pentecoste, cum prius a Christo in ultima cœna dicente : « Hoc facite in meam commemorationem,» creati essent Presbyteri. Ratio eorum est, quia in Pentecoste, inquiunt, acceperunt Apostoli potestatem dandi Spiritum Sanctum, per impositionem manuum; puta per sacramentum Confirmationis ct Ordinis. Verum ad hoc dici potest Apostolos potestatem hanc tunc accepisse in actu secundo, cum cam prius accepissent in actu primo ; nam non congruebat cos hac potestate uti in actu secundo, antequam ipsi Spiritus Sancti plenitudinem in Pentecoste recepissent. Tunc enim ipsi in gratia confirmati, coeperunt confirmare ct ordinare alios. Quare verius est eos creatos esse Episcopos ab ipso Christo post resurrectionem, cum eis dixit, *Joan,* xx, 21 : « Sicut misit me Palcr, ct ego mitto vos. » Hisce enim verbis creavit suos Vicarios orbisque Doctores, ac consequenter suum officium ct auctoritatem, puta omnem potestatem Ecclesiasticam cis communicavit, ac proinde eos creavit Episcopos, uti ibidem asserunt S. CyriUus, Chrysostomus, Tbcophylactus, Ruperlus et alii.

tan. AnSpiik ickÂx tmrit

Denique aliqui, ut Dionysius Carlhusianus, censent Apostolos hic confirmatos esse in gratia per assistendam ct protectionem continuam Spiritus Sancti, quæ eis hic ab illo deputatur et addicitur, ita ut deinceps ab ea excidere, nec mortaliter, sed vcnialiter duntaxat, peccare possent. Confirmatos enim cos fuisse in gratia docet S. Ambrosius, lib. De *Benedict. Patriarch.,* cap. iv, ct passim Scholastici : nec apparet ubi confirmati sint in ea, nisi in Pentecoste; tunc enim Spiritus Sancti plenitudinem acceperunt, perinde ac baptizati, in sacramento Confirmationis dicuntur in gratia baptismo accepta confirmari, roborari et perfici ac repleri Spiritu Sancto, licet non ea plenitudine qua Apostoli. Unde Eusebius Emisscnus (vel quisquis est auctor), hom. *Dc Pentecoste,* asserit in sacramento Confirmationis illud robur Spiritus Sancti conferri; quod collatum est Apostolis in Pentecoste.

4. **4.** Et espleti sunt omnes. — Qui antea habebant Spiritum Sanctum, jam ejus plenitudinem acceperunt, ait S. Leo, serm. 3 *De Pentecoste.* Porro non omnes parem acceperunt gratiam, sed alius majorem, alius minorem, quisque scilicet pro suo, tum officio ct gradu, tum dispositione, sicut vasa minora ct majora replentur vino ; sed majus plus recipit capitquc quam minus, ob majorem capacitatem. Capacitas autem major ad recipiendum dona majora Spiritus Sancti, est major dispositio et praeparatio, major humilitas, maju eorum desiderium, spes, oratio, etc. Præchiro S. Augustinus, serm. 185 *Dc Temp. :* « Quanta, ait, ct quam ineffabilis pictas Redemptoris! hominem portavit ad cœlum, ct Deum misit ad terras. Quanta est auctori cura pro instauratione facturae su® ? Ecce iterum nova de supernis medicina mittitur, ecce iterum infirmos suos per scipsam majestas visitare dignatur. Ecco iterum humanis divina miscentur, id est vicarius successor Redemptoris, ut beneficia quæ Salvator inchoavit, peculiari Spiritus Sancti virtute consummet, ct quod iUe redemit, iste sanctificet: quod ille acquisivi!, isto custodiat. »

Ubi nota : S. Augustinus Spiritum Sanctum vocat Vicarium, id est successorem Christi. Spiritus Sanctus enim voluit descendere m mundum, ut imitaretur Verbi, puta Christi, descensum, ejusque cœpta et acta compleret. Quocirca descensus Spiritus Sancti in Apostolos similis fuit descensui Christi in mundum, puta incarnationi. *Primo,* quoad substantiam. Sicut enim Verbi substantia descendit in carnem, sic Spiritus Sanctus substantialiter descendit in Apostolos. *Secundo,* quoad modum. Sicut enim modus incarnationis fuit unio hypostatica, sic hypostasis Spiritus Sancti unita fuit Apostolis modo quodam simili. Unde sicut Verbum in carne fuit quasi ignis in carbone, ideoque illud carboni ignito assimilant S. Cyrillus, Damascenus ct alii; ita pariter Spiritus Sanctus fuit quasi ignis incidens Apostolis. Ignis enim quoad splendorem repræsentat Verbum, quod est sapientia, lux et splendor Patris : ignis vero quoad calorem repræsentat Spiritum Sanctum, qui est calor, id est amor Patris et Filii : lingu® vero repraesentant carnem, quæ sunt pars carnis nobilissima, ac connexionem habent cum pulmone et corde, ex quo omnis spiritus, sanguis et vita carnis oritur. *Tertio,* quoad causam. Tam enim descensus Spiritus Sancti quam Christi causa fuit amor immensus et divinus, quo ipse quasi Deus ct summum bonum, cupivit summe benefacere hominibus iisque se summo modo, adcoque substantialiter et personaliter communicare et donare. *Quarto,* quoad proprietates. Sicut enim proprietates human® natur® in Christo attribuuntur Deo et Verbo, et vice versa per communicationem idiomatum, qua Deus dicitur natus , esuriisse, sitiisse, passus, mortuus, crucifixus, quia scilicet humana natura quam assumpsit, nata est j esuriit, passa est, mortua ct crucifixa ; ac vicissim hic homo dicitur esso Deus, omnipotens, immortalis, æternus, quia scilicet persona Verbi cui juncta est humanitas, est Deus omnipotens, immortalis, œternus : ita pariter est quædam communicatio idiomatum inter Spiritum Sanctum ct Apostolos, per quam communicationem Apostoli dicuntur effecti divini, spirituales, sancti, ob Spiritum divinum ct sanctum quem receperunt, ac vicissim ipse Spiritus Sano

Awk* carnatio, ni* et adSancU.

tus dicitur apostolici», mullilinguis, propheticus, doctor, prædicator, quia tales effecit Apostolos, adeoquc per eorum ora ct linguas locutus docuit et prædicavil. *Quinto,* quoad fructus et effectus. Sicut enim Verbum incarnatum purgavit nos a peccatis, illuminavit, omni gratia donavit, perfecit, beavit ct ad gloriam œternam perduxit : ita pariter purgat, illuminat, perficit, beat nos Spiritus Sanctus.

Spiritai Spir it u Sanct o. — Quæres, quis, qualis, quantus cst Spiritus Sanctus? Respondeo et dico : *Primo,* Spiritus Sanctus vocatur tertia persona s. Trinitatis quam spirant ct spirando producunt Pater et Filius, sicut homo spirando producit flatum, sive anhelitum ct spiritum. Sicut enim cor per os producit flatum, ita Pater per Filium producit Spiritum Sanctum, ipse ergo est spiritus ct anhelitus Patris et Filii. Aut potius, sicut anima ex intellectione rei amabilis spirat et producit amorem ejusdem, ita Pater per Verbum spirat Spiritum Sanctum. Ergo Spiritus Sanctus est ct dicitur Amor castus ct sanctus, spiratus et productus a Patre ct Filio. Amor enim est quasi sphitus quem expirât affectus : unde ct amantes apud homines languent. Hinc et de Sapientia, cujus fons cst Spiritus Sanctus, ait Sapiens, vìi, 25 : « Vapor est enim virtutis Dei, ct emanatio quondam est claritatis omnipotentis Dei sincera. »

Primi coudu- M0'

Nota : Hic Spiritus non cst extrinsecus Deo ab coque emissus ct efflatus, sed intrinsecus ct substantialis. Est enim Spiritus hio non creatura, sed vere ct proprie Deus, ct tertia persona S.Trinitatis, in eadem numero Deitate cum Patre ct Filio subsistens, ab iisque ab œterno naturali emanatione spiratus ct productus, idcoque utriquo consubstantialis, coaeternus ct per omnia œqualis. Audi S. Cyrillum Hierosolymitanum, *Catechesi,* 17 : « Unus, ait, cst Spiritus Sanctus, subsistens, qui ubique Patri et Filio adest, non qui ab ore Patris et Filii loquente formetur, vel effletur, ut in aerem diffundatur,sed substantialis, loquens ipse et operans. » Hinc S. Gregorius Thaumaturgus in sua confessione, quam refert Gregorius Nyssenus, in orat. *De illius Laudibus,* Spiritum Sanctum vocat imaginem Filii, quia scilicet a Filio, ut a sui principio et exemplari procedit : « Unus, inquit, Spiritus Sanctus ex Deo ortum et existentiam habens , qui per Filium apparuit, imago perfecta Filii perfecti.» Et S. Athanasius, in *Symbol. :* « Spiritus Sanctus, ait, a Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. » Idem, serm. 4 *Contra Arianos,* ostendens quomodo in uno Deo sint tres personas, affert simile de sole. Sicut enim in sole est splendor et lux, quæ duo ex se emittit, ita in Patre est Filius et Spiritus Sanctus, quos ambos ex se producit, Filium generando, Spiritum Sanctum spirando : « Non enim, inquit, tria principia, aut tres Patres introducimus, sicut Marcionistæ, cum non tres soles ad comparationes adducamus, sed unicum solem, ejusque splendorem , unicamquc cx ambobus lucem. » Alias similitudines arboris el fontis affert Tertullianus, lib. *Contra Praxtam :* « Tertius, inquit, est Spiritus a Deo (Patre) et Filio, sicut tertius a radice fructus cx frutice, et tertius a fonte rivus ex flumine, ct tertius a sole apex ex radio. Nihil tamen a matrice alienatur, a qua proprietates suas ducit. »

Dico *secundo* : Sicut Filius procedit ab intcl- Sc.
lectu et intellectione Patris, qua se Pater intelli-
git et comprehendit, quasi hujus intellectionis
terminus adæquatus, et Verbum consubstantiale,
idcoque genitus et Filius, sic Spiritus Sanctus pro- Spiritui
cedit a voluntate et dilectione, qua se invicem
Pater et Filius infinite diligunt, quasi hujus dilec-
tionis terminus adæquatus et amor consubstan- uu ut
tialis, idcoque Spiritus Sanctus, spiratus, non genitus. Unde Richardus de S. Victore, epist. *ad S. Dernardum, de Processione Spiritus Sancti:* «Si tu, inquit, recte diceris amaro te amore cordis lui, cur non etiam recte dicantur Pater et Filius amare se amore cordis sui, qui est Spiritus Sanctus? » Et communis est hæc sententia Patrum : « Pater et Filius diligendo se invicem, producunt Spiritum Sanctum, » ait Franciscus Suarez, *de Deo trino et uno,* lib. XI, cap. n. Spiritus Sanctus ergo ex vi processionis suæ est amor notionalis, primus, increatus, immensus, divinus, ipseque Deus: ac proinde hunc amorem nobis communicat, dum seipsum cum charitate creala quam nobis infundit, nobis communicat, juxta illud Apostoli, *Roman,* v : a Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus cst nobis. » Hic verum est illud Philosophi : < Deus est circulus, qui incipiens in se, desinit in seipsum. » Incipiens enim in Patre generare Filium, desinit in Spiritum Sanctum qui idem Deus est cum Patre et Filio; « Deus enim charitas est, ct qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo, » 1 *Joan,* iv, 16. Deus ergo charitas est ei cui charus ante omnia 'st Deus. Rursum S. Augustinus, lib. XI *Civit.,* cap. XXIV : «Vocatur, ait, Spiritus Sanctus tanquam sanctitas substantialis et consubstantialis amborum. » Hinc idem S. Augustinus, lib. VI *De Trintt.,* cap. v, Spiritum Sanctum vocat « unitatem, charitatcm et sanctitatem Patris et Filii. » Et S. Bernardus, serm. *De Pentcc.,* ait, a Spiritum Sanctum procedere lanquam firmissimum et indissolubile vinculum Trinitatis. » Et serm. 8 *in Cant.,* eum vocat « osculum Patris ad Filium. »

Hinc dico *tertio :* Spiritus Sanctus est primum Ters*.
ct increalum donum Patris et Filii, in quo suam
essentiam cum omnibus divinis attributis ei do-
narunt, ut camdem nobis donare et co ... uni-
care posset; ita S. Augustinus, lib. IV *De Triait.,*
cap. xx : «Spiritui Sancio, ait, donum Dei esse,
est ex Patro (Filioque) procedere. » Idem, lib. V,
cap. XV : a Quia, ait, Spiritus sic ab œternopro-
cedebat, ut posset donari, jam donum erat ante-

quam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum. Nam donum potest esso et antequam detur: donatum autem nisi datum fuerit, nullo modo dici potest, v Vide D. Thomam et Scholasticos, I *part; Quast.* XXXVIII. Audi S. Rasilium, lib. V *Contra Eunomium,* sub finem : a Spiritus, inquit, imago Filii dictus est, et Dei spiritus, et verbum, et Spiritus oris, et bonus Spiritus, et rectus, ct principalis, et Spiritus potenti®, et Dominus , ct Deus dictus est Dei Spiritus, sicut etiam ipsum verbum, p Ubi nota improprie per catachresin Spiritum dici imaginem cl Verbum, quia scilicet Patri et Filio, a quibus procedit, est similis, licet ex vi processionis suœ formaliter non procedat ut similis : hoc enim proprium est generationi Filii, qui proinde solus proprie est imago et Verbum Patris, ac proinde ejusdem character, splendor et pulchritudo. Pulchritudo enim nihil est aliud, nisi summi boni splendor in Verbo, ae per Verbum in creaturis refulgens.

Ourto. Dico *quarto,* reipsa et physice nobis donari ipsam personam Spiritus Sancti, cum gratia ct chántate, ac consequenter Patrem quoque et Spirits Filium ; id patet ex *Joan,* xiy , 13 : < Si quis dili- nXir me> sernionem moum servabit, et Pater meus datur diliget eum, et ad eum veniemus, ct mansionem >uUi. apud eum faciemus. » Ergo mansio Dei et sedes, templum ac thronus Dei et S. Trinitatis est anima justi, ac proinde proprie magisquo intimo est in ea prrosens Deus, quam est in rebus creatis per essentiam, præsentiam ct potentiam ; imo si per impossibiloDeusnon esset in anima per essentiam, præsentiam ct potentiam, per gratiam et justitiam inciperet ibi esse realiter praesens, inquit Suarez, loco mox citando, sicut incipit esse corpus Christi sub speciebus panis per verba consecrationis, et sicut deitas Verbi cœpit esse præsens humanitati Christi, cum eam sibi hypostatica univit; adeo ut, si ante non fuisset in ea præsens, per hanc unionem hypostaticam cœpisset in ea realiter existero et esse præsens : cœpit enim ibi esse hypostatice, id est personaliter ; sic et hic. Est enim hic summa Dei unio inter Deum et animam sanctam, qua nulla creaturæ puræ potest dari major. Nam, ut ait S. Petrus, per eam fimus divinæ consortes natur®. Sicut ergo Beatis realiter est præsens Deus, cum illis suam essentiam ostendit, eamque fruendam ct possidendam communicat; sio ct est in anima sancta, ac proinde mox in ea suam gratiam, charitalem aliaque dona divina diffundit ct communicat : uti sol, ubi oritur, mox suam lucem, radios ct calorem spargit. Posita ergo ultima dispositione ad justitiam, v. g. contritione, statim subintrat in animam Deus ct S. Trinitas, ac deinde eidem suam charitatem ct gratiam communicat. Hoc significat ri « mansionem apud cum faciemus. » Ita S. Bonaventura, in 1, *diet.* xiv, art 2, *Quast.* I; ¿fctd. Magister, Scotus, Gabriel, Manilius ac D. Thomas, 1 part., *Quast.* XLII1, art. 3 et G; *ibidem* ejus discipuli, ne Gregorlut de Valentia , Vasquez, et fuso Francisons Suarez, lib. XII *De Doo trino ct uno,* cap. v, ubi et aliam rationem moralem adjungit, scilicet baño: Plena, ait, amicitia exigit præsentiam amici; justitia autem et charilas est amicitia Dei plena : ergo Deus animæ sanctae, quasi amico suo, est præsens in caque habitat quasi in templo suo , ut anima eum præsentem colat, amet cl veneretur. Quocirca S. Basilios, homil. *De Spiritu Sancto,* docet justos per gratiam fieri Deos agereque vitam divinam, quia inhabitat eos Spiritus Sanctus, qui quasi anima cos vivificat et agit ad orano bonum. Verba S. Basilii sunt : « Habet homo per inhabitatorem Spiritum dignitatem propheticam, apostolicam ct angelicam › cum antea fuerit terra et cinis, p Et mox ; a Hujus gratia Deus est quisque Sanctorum ; dictam enim illis a Deo est : Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes. Et: Deus Deorum (utique Sanctorum) locutus est. Et : Videbitur Deus Deorum (videlicet Sanctorum) in Sion. Necesse est aulem divinum esso Spiritum , et ex Deo esse, qui Diis divinitatis est causa. » Et paulo post : a Sicut in igne caliditas est partira quam in se habet, partira quam affert aquæ ; ita et Spiritus in scipso habet vitam, et qui participes illius sunt, divino quodam modo vivunt, vitam adepti divinam ao coelestem. Quapropter et omnia in illo perfecta sunt, dileclio, gaudium, pax, tolerantia, bonitas, prudentia, sapientia, consilium , securitas, pietas, scientia, sanctimonia, redemptio, fides, operationes virtutum, dona sanationum et quæcumque alia illis similia. Qui se illi conjunxerit, et quasi in unum coierit, audiet illud Apostoli : Qui Domino adhæret, unus cum illo spiritus est. » Idem, lib. III *Contra Eunom. :* «Sicut, ait, ferrum quod in medio ignis jacet, ferri naturam non amisit, vehementi tamen ignis actione ignitum, cum universam ignis naturam in semetipsum acceperit, et colore, ct calore, et actione ad ignem transit : sic sanctae virtutes ex communicatione, quam cum illo habent qui natura sanctus est, per totam suam subsistentiam receptam, jam quasi innatam sanctificationem habent : diversitas vero ipsis a Spiritu Sancto hæc est, quod Spiritus natura sanctitas est, illis vero participatione inest sanctificatio. » Quocirca Gyrillus, *Catechesi* 1G, Spiritum Sanctum vocat gratiarum parochum, id est præbitorem, largitorem ex officio. Parochus enim vocatur, cui officium rem aliquam curandi ct prreslandi incumbit.

Dico *quinto,* omnibus quidem justis dari Spiri- QowO» tum Sanctum, sed tamen non dici mitti ad quempiam , « nisi quando proficit in aliquem novum actum, vel novum statum grati® , ut puta cum aliquis proficit in gratia miraculorum, aut prophetic ; vel in hoc quod cx fervore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possidet, aut quodeumque opus arduum aggreditur,» ait D. Thomas, I *part., Quast.* XLIII, art. 6, ad 2.

Sic in Pentecoste missus est ad Apostolos, quia contuliteis excellentiam donorum omnium. Idem significat r« « repleti sunt, » ita nimirum ut eum quo pleni erant, quasi supereffluentes in alios effunderent. Praeclaro Richardus do S. Victore, infn.io, serm. *De missione Spiritus Sancti,* tres in eo gra- «uirndo du8 ponit ct distinguit, nimirum Sancti Spiri* Spiiitni tus infusionem, diffusionem, effusionem. Infusio 'meli, est, cum suam gratiam anima? infundit, etiamsi eam non impleat ; sicuti cum vinum vasi infunditur usque ad vasis dimidium. Diffusio, quando per totam animam diffunditur, ita ut nullam ejus pariem vacuam relinquat. Effusio, quando ita eam replet, ut supereffluat, eumquo iu alios effundat. Et sic Apostoli hic aliique fideles in Adis dicuntur repleti Spiritu Sancto. UndoS. Augustinus, serra. 183 *De Temp. :* u Affuit, inquit, in hac dic fidelibus suis non jam per gratiam visitationis ct operationis, sed per ipsam præsentiam majestatis, atque in vasa non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluxit unguenti. Idem asserit Nuzianzenus, *orat.* 44. Et S. Leo, serm. *De Pentecost. :* « Spiritus Sanctus, inquit, inspirator fidei, doctor scientia?, fons dilectionis, signaculum castitatis, ct totius est causa virtutis.» Et, *serm.* 2, asserit Apostolos in Pentecoste accepisse « constantiam illius charitatis, quæ omnem formidinem foras mitteret et furorem persequentium non timeret; quia Spiritus Sancti nova abundantia repleti, ardentius velle ct efficacius posse coeperunt, proficientes a praeceptorum scientia ad tolerantiam passionum ; ut sub nulla jam tempestate trepidantes, fluctus sæculi et elationes mundi fide supergrediente calcarent, ct morte contempta omnibus Gentibus Evangelium veritatis inferrent. » Invocemus ergo sanctum hunc Spiritum, dicamus cum Poeta Christiano , imo cum S. Ecclesia :

> Aura potens, amor ignipotens, spirabile numen,
> Amborum (Patris cl Filii) communis amor, cœli
> aurea flamma,
> Sancte, veni, sanctis accendo ardoribus orbem.
> 0 dium flamen, nostris to mentibus otila.

Reple luo nos flamine, flumine, lumine, numine; «Veni, creator Spiritus, mentes tuorum visita, imple superna gratia, quæ tu creasti pectora. Accende lumen sensibus, infunde amorem cordibus : infirma nostri corporis virtute firmans perpeti. Reddo mihi læliliam salutaris tui et spiritu principali confirma nw. » Denique proprietates, epitheta et dotes plurimas Spiritus Sancti recenset Sapiens, cap. vu, vers. 22, dicens: « Est enim in illa (Sapientia, cujus fons et auctor est Spiritus Sanctus) spiritus intelligenti® sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, bono faciens, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, ct qui capiat omnes spiritus, intelligibili*, mundus, subtilis. » Hinc Cnrmn- vocalur «Spiritus, » non tantum ratione li® ct modi procedendi, quia scilicet spiratur ut tu.' spiritus, uti dixi initio; sed etiam ratione efficacia? et efficienti®, quia subtilis est, penetrans, efficax , etc., ut spiritus, ut patet ex verbis jam citatis. Additur « Sanctus, » quia purissimus et sanctissimus est, omnisque sanctitatis creatae fons et causa.

Er coepkrlxt loqui. — Non poterant se continero Apostoli Spiritu Sancto quasi musto pleni, quin ilhco in Dei laudes erumperent, ac donum sibi a Spiritu inditum monstrarent et in alios effunderent. Ad hoc enim eos urgebat vis et plenitudo Spiritus, perinde ac B. Virgo, Verbo concepto , Deo plena erupit cecinitque : « Magnificat anima mea Dominum, » etc. Præclare S. Leo, serm. 1 De *Pentecoste,* exclamat : « 0 quam velox est sermo sapientia?; et ubi Deus magister est, quam cito discitur quod docetur , etc. Ab hoc igitur die tuba Evangelic® praedicationis intonuit, ab hoc die imbres charismatum, flumina benedictionum omne desertum et universam aridam rigaverunt. » Et S. Augustinus, *in Psal.* 1 iv : < Per superbos homines divisa? sunt linguæ, per humiles Apostolos congregata? sunt linguæ. Spiritus superbi® dispersit linguas, Spiritus Sanctus congregavit linguas.» Idem, lib. De BlaspAenua *in Spiritum Sanctum :* « Ideo, ait, Apostoli Unguis omnium Gentium locuti sunt, quia per linguas constat consociatio generis humani. Et oportebat per linguas omnium gentium significari istam societatem filiorum Dei et membrorum Christi futuram in omnibus gentibus, ut, quemadmodum tunc ille apparebat accepisse Spiritum Sanctum qui loquebatur linguis omnium, ita nunc ille se cognoscat accepisse Spiritum Sanctum, qui tenetur vinculo pacis Ecclesia?, quæ effunditur in omnibus gentibus.»

Vabiis likguis : — tum quia unus una, alius alia lingua, v. g. Andreas parthice, Joannes granee, Jacobus persico, Simon germanice loquebatur. Quæres : Quomodo id factum? Aliqui censent **Apostoli** Apostolos una duntaxal lingua locutos, nimirum n0,n patria, quæ erat syro-bcbræa; sed a varus vana- hxuuit rum linguarum gentibus fuisse intellectos, sicut i«au S. Vincentius Ferrarius hispanice loquens et concionans, ab Italis, Gallis, Elandris elAnglisintelligebalur ; et S. Xaverius unica responsione duodecim diversa quaerentibus satisfaciebat. Favet huic sententi® quod dicitur, vers. 11 : a Audivimus eos loquentes nostris linguis. » Et quia implicat eumdem eodem tempore simul diversis linguis loqui. Non enim potest quis simul nisi unam vocem ct orationem proferre. Ita censent S. Cyprianus, serin. *Do Spiritu Sancto,* Arator, OEcumenius et Dionysius Carthusianus hic.

Verum dico Apostolos ct fideles singulos hic vicissim cl successive variis linguis esso locutos. **Probitar** Probatur prono, quia id clare hic dicitur : < Lo-pnmo*

quebantur, inquit, variis linguis, » græce Wpxtc, id est, « aliis et diversis a sua patria, » quæ erat Syrochaldaica et Galilœa. Syrus , *Loquebantur lingua et lingua,* id est pluribus linguis.

•wnaift. Secundo, quia alioquin miraculum hoc non tam loqucntium, quam audientium fuisset : non enim fuisset in Apostolis, sed in Judæis, qui eos audiebant. Deus autem hoc dono linguarum ornare et glorificare voluit ipsos Apostolos. Ita Nazianzcnus, *orat.* 44.

Twtk. Ter/fo, quia idipsum promisit Isaías, cap. xxvin, uti explicat Apostolus, 1 *Corinth,* xiv, 21, dicens : « In aliis linguis, et in aliis labiis loquar populo huic. » Unde ct Apostolus ibidem gloriatur: « Gratias, inquit, ago Deo meo quod omnium vestrum lingua loquor, n Hoc est, quod eis pollicitus est Christus : « Linguis loquentur novis, » *ilare.* xn, 17.

fluito *Quarto,* quia idipsum significat Ecclesia in Missa Pentecostes, dum infra Actionem ita orat : « Communicantes, et diem sacratissimum Pentecostes celebrantes, quo Spiritus Sanctus Apostolis innumeris (id est plurimis) linguis apparuit. »

Onwio. *Quinto,* quia multis miraculis fuisset opus, si ipsi una lingua loquentes, a variis gentibus in variis linguis fuissent auditi : debuisset enim sigillatine vox et lingua cujusque a Deo in aere formari, itaque ad aures ejus deferri. Sin autem ipsos variis linguis locutos dicamus, unum duntaxat fuit miraculum, scilicet infusio linguarum facta Apostolis. Deus autem et natura non solent opera et miracula sine necessitate multiplicare. Frustra enim fit per plura, quod fieri potest per pauciora.

fcuo. *Sexto,* quia ita censent Cyrillus, *Catech.* 17; S. Augustinus, tract. 93 *in Joan.;* S. Ambrosius, *in Psal.* xvni, ubi idipsum probat ex ejus vers. 4 : a Non sunt loquel® neque sermones quorum non audiantur voces eorum ; » Nazianzenus, orat. 4-1; S. Leo, serm. 1 *De Pentecoste;* S. Gregorius, hom. 30 *in Evang.,* et alii.

Addo tamen Apostolos subinde una lingua loquentes et concionantcs, ab auditoribus variarum linguarum fuisse intellectos; ac consequenter ¿troque modo habuisse hoc donum linguarum quasi duplicatum. Si enim id concessum fuit S. Vincentio aliisque viris Apostolicis, multo magis ipsis Apostolis. SaneS. Franciscum Xaverium utroque modo habuisse donum linguarum testatur processus canonizationis ejusdem. Unde Illustrissimus Cardinalis de .Monte, in revelatione facta in Consistorio coram Gregorio XV Pontifice, ita cx Actis do co profitetur : * Diversarum gentium linguis quas non didicerat, cum eas Evangeli! causa adiret, ita eleganter et expedite loquebatur, ac si ibi natus et educatus esset ; et contigit non raro, ut eum condonantem diversarum nationum homines, sua quisque lingua plane et polite loquentem audiverit : id quod pro maximo miraculo ub ea gente habitum, non solum auxit venerationem Xavcrii, sed multos etiam ad fidem convertit. »

Porro, Apostoli acceperunt hic cognitionem omnium linguarum totius orbis, quia ad omnes gentes destinabantur, omniumquo erant Apostoli et doctores. Ha S. Ambrosius, *epist.* .33. Numerantur autem a plensque pnmævœ lingua septuaginfa : tot enim in divisione linguarum tempore fabricæ turris Babel, totidem familiis ex Noe prognatis indita fuisse censent. Verum *Gen.* X, 32, ostendi, eo tempore S3 tantum fuisse familias, ac consequenter totidem linguas; sed ex illis multæ alta tot labantibus sæculis prognata sunt, multa etiam novæ adinventa. Legi in una duntaxat valle Indiæ Occidentalis numerari septingentas linguas, adeoque quamlibet urbem sæpe habere propriam linguam, ne ab incolis vicinæ urbis, cum quibus hostilitatem exercet, intelligatur, neve cum hostibus vel in lingua communicet. An hæ omnes Apostolis indita sint, incertum est. Sed certum est omnes primævas ct primarias lateque patentes eis esse inditas : item dialectos earumdem, et particulares alias, quæ illarum gentium ad quas Deus eos ituros prævidebat, erant propriro. Facile est enim Spiritui Sancto hæc et plura indere, sicut eidem facile fuit omnibus angelis in primo instanti creationis indere species et scientias rerum omnium, earumque signa et linguas spiritales, quibus ipsi suos conceptus aliis enuntiare et inter se colloqui possent. Hinc S. Leo, serra. 1 *De Pentec. :* « Nec dubium, ait, iu illo omnium humanarum vocum exultante concentu, majestatem Sancti Spiritus fuisse præsentem. »

Ex quo sequitur, non solos Apostolos, sed ct cæteros fideles numero 120, tum viros, tum feminas, hoc donum linguarum accepisse, præsertim B. Virginem ac S. Magdalenam : ipsa enim fuit Apostola, ac ut talis prædicavit Massiliensibus, cosque convertit, uti habet ejus Vita. Ita contra Cajctanum id de B. Virgine negantem, docet inter alios Franciscus Suarez, III part.. *Quant.* XXXVII, disp. XX, sect. 2. Erat enim ipsa Apostolorum omniumque fidelium ad se, quasi ad Christi matrem, ct toto orbe visendi causa conllucnlium doctrix et consolatrix, ac consequenter ut cos resalutare, animare et instruere posset, debebat eorum callere linguam. Addit Suarez eam ante adventum Spiritus Sancti habuisse hoc donum ; nam cum tribus magis eorum lingua locuta est. Quin ct deinceps primis illis Ecclcsiæ sæculis, mullis hoc donum datum fuit. Nam Ircnæus, lib. V, cap. vi, testatur « audisse se mullos universis linguis loquentes. » Sic S. Basilius, ait Amphilochius in ejus Vita, S. Ephrem Syro-Græcæ linguæ cognitionem a Deo postulavit et obtinuit. Sic S. Antonius Ulyssipponensis coram Pontifice prædicans, a variarum nationum et idiomatum auditoribus intellectus est. Sic Bernardinum in Concilio Florentino latine loquentem, Græci, Ia-

tini sermonis ignari, intellexerunt. In his ergo verum est illud *Sap. i* : « Spiritus Domini replevit orbem terrarum, in hoc (hic Spiritus græcizat : nam miùput, id est *Spiritus,* Græcis est neutrum) quod continet omnia, scientiam habet vocis; n ac proinde eam suis, quibus vult, communicat et aspirat. Sic ctiamnum Patres Societatis nostræ, qui quasi Apostoli Indias obeunt, magnam facilitatem in addiscendis earum linguis, ex dono Spiritus Sancti, ad illas gentes convertendas necessario sentire se scribunt. Si enim natura non deest in necessariis, multo minus Deus et Spiritus Sanctus. Qui ergo linguas igneas desiderat, vitam Apostolicam ambiat casque ardenter et crebro efflagitet a Spiritu Sancto. Memorabile est exemplum F. Gentilis Franciscain, qui sub annum Domini 1330 in Persidem Evangclii causa profectus, cum Babylone degeret, neque in ediscendo Arabico idiomate, cujus illic usus est, magnopere proficeret, decrevit in Italiam regredi; in ipsa autem via accurrit ei adolcscentulus, qui, causa cognita, redire eum jussit, quoniam Deus illius linguæ notitiam ei inderet : itaque ab ea hora tam bene et expedite Arabice locutus est, ac si in Arabia natus fuisset. Ha habent Chronica Franciscanorum, et ex iis Hieronymus Piatus, lib. H *Dc bono Status relig.,* cap. xxx.

Prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. — Græce àzcçôi-fpGûxtt id est præclare et sententioso loqui quasi gnomas divinas ct apophthegmata cœlcslia, inquit Chrysoslomus, non ad elegantiam ct pompam composita, sed ardentia, et ad corda audientium compungenda et inflammanda, igne Spiritus Sancti succensa. Improbabile est quod asserit Jacobus de Valentia super *Magnificat,* Apostolos hic vidisse Dei essentiam quasi obiter et per transennam, in caque audisse arcana verba quæ non licet homini loqui : nec enim Mosi, nec Paulo, nec ulli Prophet®, vel Apostolo, id in hac vita concessum fuisse ostendi II Cor. xn, 4, ct *Exodi* XXXIII, 19. Porro loquebantur « magnalia Dei, » ut patet vers. 11.

Moni. Primum, rtgeu-3 di. Moraliter : disce hic Apostolos ct viros sanctos non loqui Ca quæ natura, imaginatio aut voluntas propria, sed quæ Spiritus Sanctus suggerit. Ille enim in mento eorum degit sicut sol in mundo, illuminans eam; sicut rex in suo regno, gubernans eam ; sicut pater in familia, regens cam; sicut magister in schola, erudiens eam; sicut hortulanus in horto, irrigans eam. Est enim ipse lux intellectus, ardor voluntatis, suscitator memori®› frænum timoris, anchora spei, sal gustus spiritualis anima?, medicina passionum, nauclerus appetituum ct desideriorum.

SêCUD-dOOL Rursum disce quemque loqui cx spiritu intus in corde dominante : hic enim spiritus cor ad loquendum per os movet. Si sanctus est, movet ad sancta verba ; si malus et impurus, ad mala et impura. Vis ergo sciro cor et secreta cujusquc? vis scire qualis quisque sit? Considera quftlia crebro et libenter loquatur. Si videris eum delectari colloquiis vanis, curiosis, turpibus, superbis, invidis, rixosis, maledicis, scito cor ejus esse vanum, curiosum, turpe, superbum, invidum, rixosum , maledicum ; sin gravibus, pudicis, humilibus, benignis, beneficis, sapientibus, spiritualibus , scito eum gravem, pudicum, humilem, benignum, beneficum, sapientem, spiritualem, a Ex abundantia enim cordis os loquitur, » ait Christus. Quin et Socrates : « Loquere, ait, adolescens, ut te videam. Imago enim et speculum mentis est sermo. » Hinc Apostoli, quia pleni erant Spiritu Sancio, non nisi sancta, divina, ignea eructabant. Vas enim per orificium exhalat odorem ejus rei, qua intus plenus est : si vino plenum, exhalat odorem vini; si aceto, aceti; si meile, mellis; si fœtorc, fœtoris, etc. Quare assidue invocandus est Spiritus Sanctus doctori, concionatori et cuivis fideli, ut cor ejus possideat, ex eoque linguam regat, ut eo modo doceat, concionelur, loquatur, quo audientium mentes feriat illasque Dei cognitione illuminet, ejusque timore et amore accendat, uti sibi concionanti accidisse narrai S. Augustinus, apud Possidomum, in ejus Vita, cap. xv. ita Esther conversura Assuerum orat Deum, dicens : a Tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, b *Esther* xiv, 13.

5. Erant autem in Jerusalem habitantes, — id v«i % est commorantes, degentes ad tempus, ad celebrandum ibi festum Pentecostes, juxta legem *Exodi,* XXIII, 17, aut studiorum, vel pietatis causa, perinde ac multi Romam veniunt, ibique aliquot septimanas vel menses commorantur, ut visitent loca sancta; alii per plures annos, studiorum, vel negotiorum causa. Nam ex sequentibus liquet hos in aliis provinciis natos recedisse. Aiunt enim, vers. 8 : a Audivimus unusquisque linguam nostram in qua uati sumus, Partili, et Medi, et rElamitæ, et qui habitant Mesopotamiam. ».Unde et a Judæis in Judæa natis et habitantibus, so distinguunt vers. 11, dicentes : a Judœi quoquo et Proselyti, Cretes et Arabes, b Denique expresse, vers. 7, inter eos nominantur «advenæ Romani.» Ita Nazianzcnus, *orat.* 41, OEcumenius et alii.

Nota : In Jerusalem, quasi in matrice et metropoli Synagogæ, erant collegia et hospitia omnium gentium : Judœi enim per gentes dispersi, æque ac proselyti, in Jerusalem confluebant tum religionis, tum sapienti® et legis addiscendœ causa. Talia jam sunt Romæ.

Viri religiosi. — Syrus, *timentes Deum;* alii, *cultui Dei addicti;* alii, *Dei et pietatis cultores ,* quales vulgus jam *devotos* vocat. Non enim erant Religiosi votis tribus Religionis Deo "religati et astricti, quales jam sunt : sed Religiosi a virtute religionis, cui proprium est, ut Deo cultum reduat, illi debitum majestati, tum ob ejus præstantiam et excellentiam, tum ob beneficia quæ ab eo accepimus* et perpetuo accipimus. Undo Gi-

BJi.io cero, lib. ÎI Dê *Natura deorum,* religionem dici pu-
ur. kdic- (at a relegendo, ut qui omnia quæ ad Dei cultum pertinent, diligenter pertractarent et tanquam relegerent, Religiosi appellarentur. S. Augustinus vero, Hb. *DeVcra religione,* circa finem, religionem a religando deducit, quasi hœo virtus sit, quæ quasi vinculum Deo nos alligat et religat, nipote creaturam suo Creatori, hominem suo Numini. Sic ait S. Jacobus, cap. r, 27 : a Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, ct immaculatum se custodire ab hoo sæculo ; » quia scilicet virtus religionis hos actus misericordi®, puritatis ct innocenti® non elicit, sed imperat.

Manli- Preclare S. Augustinus, tract. 29 *in Joan. :* « Quid, inquit, tam tuum, quam tu? quid tam non tuum, quam tu, si alicujus es, quod es? »
tonant. Nam ut jumentum quidquid est, hominis ost, sio homo multo magis totus est Dei. Et S. Gregorius, lib. X *Moral.,* cap. x : « Recesso est, ait, ut homo in cunctis suis motibus sub dispositione disciplina) religetur, et tanquam domesticum animai loris vinctum serviat atque sternis dispositionibus restrictum vivat. » Et S. Bernardus, semi. *De quadruplici debito:* « Ecce, inquit, in januis est qui fecit cœlum et terram; ct Creator tana est, tu creatura : tu servus, ille Dominus; ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es, illi debes, a quo totum habes, illi precipuo Domino, qui ct te fecit, et benefecit libi, qui tibi ministrat siderum cursus, acris temperiem, fœcunditatem terrai, fructuum ubertatem. Huic revera totis medullis, tolis viribus serviendum, ne forte indignationis oculo te respiciet et despiciat, et conterat in æternum. > Ha Psaltes, imo Christus, *Psal.* xxi : « Anima mea, inquit, illi vivet, et semen meum serviet ei. »

Ex omni NATIONS. — Judæi cniin ob varias persecutiones , præserlim Antiochi Epiphanis, toto orbe dispersi, ubivis gentium degebant, uti etiamnum degunt. Ita Nozianzcnus, *orat.* 44. Porro Deus ita disposuit, ut ex omni natione adessent, qui hujus prodigii testes, domum reversi, illud apudsuos enarrarent, itaque essent semina futur® prædicotionis in toto orbo : ite Chrysostomus. Hi ergo fuerunt quasi præcursores Apostolorum cisque viam ad evangelizandum straverunt. Noten «exomni,» id est ex plurimis. Est hyperbole, non enim erant absolute ex omni natione; quia non legimus hic adfuisse ludos, Japones, Sinas, imo nec Gallos, Germanos, Hispanos, Sarmatas.

Vm «. G. Facta autem hac voce, — tum soni vehementis, vers. 2, hic enim quasi tuba sonora excivit omnes incolas Hierosolyma? ad cœnaculum Apostolorum, cui incumbebat, ut dixi vers. 2: ita Syrus; tum locutionis Apostolorum variis linguis. Undo liquet Spiritum Sanctum sonoram et tubalem vocem, œque ac mentem ardentem Apostolis indidisse, quæ procul audiretur, præsertim cum tot hominum, puta 120 fidelium, concurrerent et simul resonarent. Sio de S. Paulo ait S. Hieronymus, epist. 6! *ad Pasnmachium :* « Pauhis vas electionis, tuba Evangeli!, rugitus leonis nostri, tonitru Gentium, quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. » Adde, hnno vocem a paucis auditam, in phires fuisse divulgatam. Unde Tigurina vertit, *is rumor cum increbuisset, convenit multitudo,* non tantum ob vocis citationem, sed maximo ob impulsum Spiritus Sancti, qui eos interius incitabat, ut causam hujus vocis inquirerent, caque ratione Petri concionem audirent, converterentur et crederent in Christum. Ha Cajetanns.

Multitudo, — multorum millium. Nam mox ex ea tria millia conversa esse ait Lucas, vers. 41. Cœnaculum ergo hoc per omnium linguarum et gentium confluxum fuit quasi compendium mundi et microcosmos.

Et mente confusa est. — tò amonte» non est in Onin» Greco, sed tantum omxMn, quod *primo,* Syrus vertit, *conturbata est. Secundo,* Chrysostomus, *perculsi sunt,* ob pavorem conscienti® suggerentis se occidisse Christum, ejusque sceleris vindictam Deum eis hoc fragore comminari et intentare. *Tertio,* Bcda, «confusa,» inquit, id est commista est, « sicut olim confusum est labium univers® torre, et vocatum est nomen loci ejus Babel, » *Gen.* xi, 9. Quar/o, alii « confusa,» inquiunt, « est» pudore, *q. d.* Erubuit ad tantum prodigium quo Deus glorificabat Christum, quem ipsi occiderant. *Quinto,* alii, *tumultuata est,* uti solet fieri in hominum confluxu et turba ad spectaculum insolitum et prodigiosum. Alii enim stupebunt, alii rogabant : Quidnam vult hoc esse? Alii irridebant dicentes, eos esse musto plenos, ut patet vers. 12. *Sexto,* et genuine, «confusa est n admiratione, stupore sacroque timore, reverentia ct horrore tanti tamquo novi et insoliti miraculi. Ita Vatablus, Cajetanns et alii. Nam, ut sequitur, vers. 7 : «Stupebant omnes et mirabantur. » Unde causam hujus confusionis simulquc ipsam confusionem explicans subdit Lucas :

Quoniam audierant unusquisque lingua sua illos loquentes. — Dubitat Naziauzenus, *orat.* 41, quo referri debeat to « lingua sua, » an ad *audiebat, q. d.* Quisque sua lingua audiebat ct inlclligebat illos loquentes una lingua, scilicet patria et Hebraica : an vero ad *loquentes, q. d.* Quiscpio audiobal eos loquentes variis linguis, ac consequenter et sua in qua natus erat. Verum dico ad utrumque pertinere : quia enim Apostoli variis linguis loquebantur, hinc audientium quisque audiebat in eis suam pariter linguam, uti dixi vers. 4.

7. Stupebant , — ¿vmxno , id est *extra se rapie-* Vcri.T,
bantur quasi in extusin.

Galilei sunt. — Mirantur Galilæos esse polyglossos, quia Gihbei hebetiori, sed marlio

ingenio, magis ad anna quam ad litteras et linguas erant idonei, ait Glossa.

▾et». ». 9. .'El amit a?. — Duplexes! Ælain, una in Persia, altera in Media, contra quam prophetat Jeremías, cap. XLix. Vido ibi dicta.

Qui habit am Mesopot amia» et Judæam. — *g. ‹l.* Tam ii qui Mesopotamiam, Parthiam, Cappadociam, etc., quam qui ipsam Judæam incolunt. Mirabantur enim ipsi Judæi in Judæa habitantes, Apostolos Judaeos non tantum judaico, sed tot peregrinis linguis loqui, esto ipsi eas non intelligerent. Notu, Spiritum Sanctum Apostolis gentium plurium, quam hio nominentur, linguas indidisse. Neo enim nominantur hic Brasilii, Mcxicani, Pcruani, Germani, Galli, quorum tamen linguas calluerunt Apostoli, ulpote ad eos propediem mittendi et ituri.

Et Asiam. — Asia est tertia pars orbis, sed magnitudine cœtcris duabus, puta Europte et Africœ, por imo major, adeoque ipsa est quasi dimidia pars orbis: complectitur enim Indias usque ad Sinas inclusive. In Asia, puta juxta Babylonem, fuit paradisus terrestris. Asia est duplex, major et minor. Hugo hic Asiam minorem accipit, quæ hodie Turcici imperii inclior ct feracior est portio, vocaturquc Anatolia, eo quod «vmxfo, id est Orientem spectet, inquit Ortclius in *Theatro orbis.* Verum quia hæo complectitur Cappadociam ct Phrygiam, quæ quasi discretæ ob Asia hic recensentur, bino distinctius alii per *Asiam* accipiunt Propontidem, de qua Ptolemæus, Hb. V, tab. l *Asia,* et S. Petrus, *Epist.* I, cap. i, vers. 1 : « Petrus, inquit, Apostolus Jesu Christi electis advenis dispersionis Ponti, Galalite, Cappadociæ, Asiæ, etc.» Ita Salmeron, Lorinus et Sanchez hic, qui *secundo* addit, a Asiam » accipi posse civitatem in eo tractu præcipuam, ejusdem cum provincia nominis, ut in Africa est civitas •Africa, a qua provincia nomen accepit; ct in Hispania sunt metropoles Valentia, Toletum, Corduba, Hispalis, Murcia, a quibus provinciæ integræ nomen sortitæ sunt (i).

▾m. io. 10. Libyje, quje est circa Gyremm ,— idooque a sua metropoli Cyrene, apud Cosmographos vocatur *Cyrenaica.* Ex hac ortum fuisse Simonem Cyrenensem, patrem Alexandri ct Rufi, quem Judæi angariaverunt ut Jesu crucem bajularet, censet Gagncius ct alii; licet alii ex alia Cyrene, quai est in Cypro, aut ea quæ est in Syria, prognatum putent.

Advinæ Romam. — Syrus, *qui venerunt ex urbe Horna*, nimirum erant Judæi Romæ commorantes, qui Hicrosolymam religionis vel negotiorum causa venerant.

rtri. ii. 11. JUDSI quoque et Proselyti. — Paulo ante nominavit cos a qui habitant Judæam : » hio ergo a Judíeos » vocat cos qui ex Judæis ubivis tcrrarum ct gentium, quas hucusque recensuit; erant prognati. Opponit enim cos Proselytis, qui scilicet erant oriundi ex Gentibus, sed Judaismurn erant amplexi, *q. d.* Quos hactenus nominavi , « Parthi, Medi, Ælamitæ, » etc., tam Judæi fuerunt, quam Proselyti. Cajetanus per *Judaeos,* accipit eos qui orti erant ex tribu Juda, ac diversa a cæleris Judæam incolentibus dialecto loquebantur.

Proselyti. — Est vox Græca id est *advenai,* vel *a/lventitii,* qui scilicet ex Gentibus advenientes aggregabant so Judæis eorumque circumcisionem et sacra capessebant. Ili ergo erant Gentiles natione, sed Judæi religione. Nota : Lucas non curat hic situm et ordinem nationum : undo subdit : « Cretes et Arabes, » qui a Cretensibus remoti, præ Parthis, Medis, etc., Judæis sunt vicini, imo contermini. Tantum hac enumeratione significat, promiscue quoslibet populos audisse suam linguam ex ore Apostolorum resonantem , non tantum Judæos, sed et Proselytos.

Magnalia Dei , — Syrus, *mirabilia De» facinora,* tum olim per Moscn, Patriarchas et Prophetas edita ; tum paulo ante per Christum, ct modo per Spiritum Sanctum patrata. Celebrabant enim Christi nativitatem, vitam, miracula, mortem, redemptionem, ascensionem, missionem Spiritus Sancti, œque oc Spiritus Sancti erga se et Ecclesiam amorem, dignationem et magnificentiam: perinde ac cecinit B. Virgo Dei erga se munificentiam qua Dei mater est effecta, dicens : « Magnificat anima mea Dominum. » Idem videre est in cantico Anna, l *Rcg.* n. Erant ergo lingua Apostolorum quasi canoræ cilharæ, organa et plectra Spiritus Sancti, oro quasi decachordo personantia et modulant'.! Dei laudes ct magnalia.

12. Et mir abantur , — Jnuwfoi», quod Tigurina Ver». H vertit *hasitabant* ; alii, *interrogabant* : Jut-cpw enim inulta significat , nimirum dubito , ambigo, ancipitis animi sum et consilii inops, admiror, interrogo, inquiro. Hi enim affectus connexi sunt : nam ex admiratione sequitur dubitatio, cx dubitatione interrogatio.

13, Al ii aut em irr idebant . — Verisimile est hos infuisse Scribas et Pharisæos, eorumque asseclas. Hi enim uti Christum, ita et Christianos, præsertim Apostolos irriserunt et persecuti sunt : irrisio enim luce profecta est, non ex ignorantia, sed ex malitia, fucilo enim videbant Apostolos non vino, sed Spiritu Dei agi : nullum enim vinum est, quod peregrinas linguas inspiret. Ita (JEcumanius.

Musto pleni sunt isti. — Gnecum -¡àxù*c; et *musium,* ct vinum *succuinque dulcem* significat, unde alii hic vertunt, « vino dulci pleni erant. » Nam hæc dixerunt in Pentecoste, puta in maio, cum non sunt uvæ, ut ex eis musium vinumquo recens exprimi possit. Verum irridendo ct subsannando hoc dicunt. I nde non curant congrue.

(1) *Atia* hic est tractus Asi® Minoris, speclatim co nomino nuncupatus, olim *Ionia* nomino celeber.

.<cd maledice loqui (1). *q, d.* isti videntur ebrii et insanire, perinde ac si mustum bibissent. Mustum enim, quia lentum, turbidum et faeculentum magis inebriat turbatqueccrebnim,quam vinum vetus et defecatimi, præsertim quia ob dulcedinem avidius et majori copia bibitur, atque ob lubricitatem facile cerebrum permeat. Ita OEcumenius. Unde ab Ovidio, lib. Ill *Tristium,* elegia x, vocantur *fervida musta.* Et Plinius, lib. XIV, cap. XX : « Pugnacibus mustis, inquit, crapulæ plus inditur, lenibus parcius. » Unde et Cicero, lib. *De Claris orator.:* a Sic ego , ait, istis consuerim, et novam istam quasi de musto ac lacu fervidam orationem fugiendam : » licet alii contrarium censeant, scilicet vinum vetus, utpote potentius, magis inebriare novo, puta musto.

« Vera dicunt Judæi, inquit Cyrillus, *Catechesi* 17, sed irridendo. Novum enim vere erat illud vinum, novi Testamenti gratia. Sed novum hoc vinum est a spirituali vinea, quæ jam antea sæpe in Prophetis fructum ferebat, ct in novo Testamento refloruit. Ut enim sensibilis vinea semper manet eadem, successu autem *temporis novos affert fructus ; sic ct Spiritus* Sanctus, idem semper manens siculi est, qui sæpe in Prophetis operabatur, nunc novum quiddam et admirandum declaravit. » Et inferius : « Non ita sicut vos existimatis, isti ebrii sunt, sed sicut scriptum est : Inebriabuntur pinguedine domus tuæ, et torrente voluptatis tu® potabis eos. Inebriati sunt sobria ebrietate, quæ peccatum mortificat, et cor vivificat : ebrietate omnino contraria illi corpore® ebrietati. Illa enim et cognitorum inducit oblivionem, hæc etiam ignoratorum notitiam donat. Inebriati sunt bibentes vinum spiritualis vitis illius, quæ dicit : Ego sum vitis, vos palmites. » Considera hic utriusque ebrietatis, corporalis scilicet ct spiritualis, analogias.

Aulo- «Ebrietas, inquit S. Bernardus, lib. *De Modo* rivendi, cap. xxv, corpus debilitai, men-
ponilitt lem illaqueat. Ebrietas generat perturbationem nicnlis- Ebriolas auget furorem cordis. Ebrietas nutrit flammam fornicationis. Ebrietas ita alienat mentem, ul homo nesciat semetipsum, etc.; nec est aliud ebrietas quam manifestissimus dæmon. » Similis, sed in opposito genere, est ebrietas spiritalis; et sicut ebrius vino, videtur incarnatus diabolus, sic ebrius amore et Spiritu Sancto videtur incarnatus angelus.

Pfiiur *Primo,* enim sicut ebrietas corporalis rationem naturalem adimit, ita et spiritalis facit hominem cmot® mentis, ac a ratione naturali ad supernaturalcm eum transfert, ut amplius non sapiat terrena ct humana, sed coelestia et divina.

Secundo, sicut ebrius non cognoscit amicos, sed Scc”°'u cos impugnat cl ferit, ita ebrius Spiritu Dei non curat parentes, fratres, cognatos, cum se a Dei cultu, a religione, a martyrio avocare conantur, uti feceruntlæ vitæ jussu Dei occidentes idololatras, etiamsi fratres essent, lilii ct patres, juxta illud Mosis, *Deut.* XXXIII, 9 : « Qui dixit patri suo et matri su® : Nescio vos ; el fratribus suis : Ignoro vos, et nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum et pactum tuum servaverunt. »

Tertio, sicut ebrius discurrit per plateas, et Tertii obvios invadit; ita Apostoli discurrerunt per orbem invadentes reges ct principes, cosque subjugarunt Christo.

Quarto, ebrius lælissimus est, ita et Apostoli. 0<wrU. Audi S. Bemardum, tract. *De diligendo Deo:* «Tunc prorsus, inquit, inebriat charissimos suos, tunc torrente voluptatis su® potat : quoniam quidem in complexu illo arctissimo ct castissimo sponsi et spons®, fluminis impetus lætificat civitatem Dei. »

Quinto, vinum accendit hominem, ita et diari- Quini*, tas gratiaque Spiritus Sancti. Unde S. Bernardus, ibidem: « Hinc, ait; sobria illa ebrietas vero, non mero, ingurgitans : non madens vino, sed ardens Deo. » Et serm. 49 *in Cant.,* explicans illud Cant. : *Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatcm:* «Ebria, inquit, est sponsa, sed amore, non vino, nisi quod amor vinum est, etc. Erant Apostoli ebrii, sed Spiritu Sancto, non musto.» Hanc ebrietatem sobriam sanctamque bibunt eximii Sancti in Eucharistia, de qua Psaltes, *Psalm,* xxii, 5 : « Et calix meus inebrians quam præclarus est; » et Zacharias, cap. ix, 17 : « Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, cl vinum germinans virgines?» Vide il i dicta.

Sexto, ebrius exhalat et eructat vinum et erapulam, quo plenus est, cantat ct vociferatur : sic cl Apostoli « bulliebant musto, el musto bulliente lingu® gentium profluebant,» ait S. Augustinus, semi. 186 *De Temp.* Et serm. 188 : a Jam enim facti fuerant utres novi, sanctitatis gratia renovati, ul vino novo, hoc est Spiritu Sancto repleti, linguis omnibus loquendo ferverent, cl Ecclesiam Catholicam per omnium Gentium linguas futuram, evidentissimo illo miraculo præsignarent. n

Septimo, ebrius vino œstuans, animosus ct Septfau pugnax nil limet, sed intrepidus ruit in enses cl ignes. Unde Kosaki aliique milites pugnaturi implent se vino adusto, coque pleni non nisi pugnas el minas spirant ; ita Apostoli antea timidissimi, post receptum Spiritimi Sanctum facli animosissimi, non nisi bellum conira infidelitatem, impietatem cl dæmonem spirarunt, ac intrepide in pericula, carceres et martyria se

(1) Rectius Rosen®ulienis ad h. I. : « Lucas videtur illud musti genus inlclligere, quod Plinius ¿iqXittac, reliqui scriptores generis nomine nuncuparunt. Veteres sic praepararunt, ul contra suam naturam, qua, cum fervei, in vinum mutatur, per longum temporii spatium, imo per totum annum, integrum cl incorruptum re conservaret, atque *musti* jucundum saporem retineret. » Vid. Walchii Dwrert. *de natura et indole*

conjecerunt. Audi ebrium Apostolum : «Quisnos separabit a charitato Christi : tribulatio? an angustia? an fames? etc. » *Hom.* vin.

OcUra Octavo, ebrietas parit insaniam. Nam , ut aiebat Anacharsis, primus calix qui bibitur, est necessitatis, secundus hilaritatis, tertius voluptatis, quartus insani® : ita ebrii Spiritu fiunt mundo et mundanis insani. Pulchre S. Bernardus, tract. *De Natura divini amorís,* cap. ni : « Audi, ait, sanctam insaniam : Sive mente, inquit Apostolus, excedimus Deo , sive sobrii sumus, vobis. Vjs ad hæc audire insaniam? Si dimittis, inquit, eis hoc peccatum, dimitte : sin autem, dele me de libro vitæ, » *Exodi,* cap. xxxn. « Vis aliam ? Ipsum audi Apostolum : Optabam, inquit, anathema esso a Christo, llæc ad Sancti Spiritus adventum Apostolorum fuit ebrietas, hæc Pauli insania, cum diceret ad eum Festus : Insanis, Paule. Mirumne erat si insanire pronuntiabatur, qui in ipso mortis periculo, ipsos judices suos a quibus pro Christo judicabatur, ad Christum convertere nitebatur? Non hanc insaniam multæ lillcræ in eo faciebant, sicut dicebat Rex veritatem intelligcns, sed dissimulans; sed, ut dictum est; Sancti Spiritus ebrietas, in qua et in parvo ct in magno similes eos sibi facere gestiebat, qui cum judicabant. Et ul antera omittam, quro major, quro magis inopinata insania, quam hominem relicto sroculo desiderantem et ardentem inhærerc Christo; pro Christo rursum necessitate obedientiro et charitatis fratern© inhrorere sroculo ; tendentem in cœlum semetipsum mergere in cœnum? Hic est Benjamin adolescentulus, qui in mentis suro excessu nec suum aliquid sentit, sed cum solum in quem totus excessit, llac insania insani erant Martyres, inter tormenta ridentes. Cur hic .Mon dicam, quod in fervore lascivi© suro lascivus Poeta dixit : Insanire libet? » Sicut ergo vinum, ita ct amor facit insanos. Videre hoc est in iis, qui perdite amant feminam quampiam : quid non agunt, quid non tentant, quro pericula non adeunt, ut ejus gratiam consequantur? Nil aliud cogitant, nil somniant, nil loquuntur nisi deca, quasi insani. Idem, sed potentius, facit amor incensus zelusque Dei, qui hominem ita inebriat, ut non aliud cogitet, somniet, loquatur, quam Deum, ct ea quro Dei sunt. Cupit enim ubique Deum celebrare omnesque ad Dei cultum ct amorem pellicere, imo impellere. Quocirca multa dicit cl facit, qua} mundani œsliinanl insaniam. Denique optat pro Deo quotidie subire mille pericula, labores ct mortes.

Graphice hanc ebrietatem describit S. Augustinus, serm. 185 *De Tcmpor.,* cujus proinde sensa plena spiritu hic ad verbum, in gratiam et commodum lectoris ascribam. Sic ergo ait : « Hoc musto inflammantur, cl hoc preclaro poculo quotidie inebriantur etiam corda fidelium, et animal convertentium. Quod frequenter fieri videmus., quando pro desiderio salutis suro patentes et patriam suam fugiunt. Exeunt, nullo compellente , de terra ct de cognatione sua ; et mortui huic mundo alios spiritualiter animarum inquirunt parentes, ct liberi sub jugo veniunt, ct paulo ante elati atque sublimes humilia affectant, superba fastidiunt et cupiunt esse quod antea despexerant : el odisse incipiunt quod fuerant. Prrosentium hospites, futurorum appetitores, ©• ternam illam patriam, contempla temporalium falsilate, suspirant Hoc itaque musto spiritales animro inebriat©, el penitus commutat®, abstinentiam deliciis, vigilias dulcibus somnis, paupertatem divitiis anteponunt. Arduum contra vitia laborem, jucundissimam computant voluptatem : dulcescunt cis vilia, et quro prius fuerant pretiosa, vilescunt : diligunt inimicos suos, et benefaciunt his qui se oderunt. Non convincuntur (forte legendum conviciantur) indignantibus, non irritantur in opprobriis; non franguntur in injuriis : prorsus horum nihil sentiunt propter fervorem Spiritus Sancti et propter roternam retributionem. Hoc spiritali mero calebant Martyres, quando abjicientes et post se jactantes omnia sroculi blandimenta, ibant ad passiones, oblivis-centes facultates et affectiones, patrimonia ac matrimonia sua, et vincentes armatam contra se parvulorum pignorum fletibus pietatem, vociferantes quidem parentes, pulverem mittentes in capita sua, ct matres facies suas avulsis crinibus dilacerantes. Sed illi hæc omnia tanquam ebrii non videbant, nec cognoscebant suos : quia infuso præcordiis suis Spiritu Sancto ad dolores, ad supplicia, tanquam ad consolationes et ad premia festinabant. »

Vers- 14. Stans altem Petrls, — quasi Primas Apostolorum caputquc Ecclesia*. Unde ipse solus pro omnibus loquitur, cl prodigii rationem reddit ac legem Gvangelicam solemniler promulgat. In Pentecoste a Petro, quasi Christi vicario, fieri debuit hæc prima et solemnis in Sion legis Christi promulgatio, qua abrogata est lex vetus , ita ut deinceps obligare desierit, uti docet D. Thomas cl Theologi passim. Porro erexit se Petrus stelitque, ut a tot millibus videri et audiri posset. Unde et *levavit vocem,* id est elata voce clamavit. Verisimile enim est, tot millia cœnaculo capi non potuisse, sed circum illud in locis vicinis ipsaque platea constitisse ; nisi quis dicat cum nonnullis, Petrum eduxisse turbam in templum ibique concionem hanc ad eam habuisse.

Tropologice : tò a stans » significat constantiam cl celsitudinem animi in Petro post receptum Spiritum Sanctum, qui prius ad vocem ancili® expaverat et negarat Christum. Audi S. Chrysostomum, hom. 4 *in Acta :* « Erat, inquit , Petrus os omnium, causam fidei agit pro omnibus, doctrina sua instruit omnes : ipse prrocipuus fidei assertor est, praecipuus Catechista habetur, ct primus extilit verbi concionator, cl primus ciuuÿt Ecclesiam, eamque non ex Hiero-

solymitanis, ct circumcirca habitantibus Judæis; sed ex Parthis, Medis, Phrygiis, Libycis, Ægyptiis, Arabibus, advenis Romanis ct aliis. Et qui omnium pastor fuit a Domino institutus, ex omnibus nationibus cogere cœpit oves : docuit cos fidem, simul ct Apostolices mores, nempe renuntiaro omnibus, simul convenire in oratione ct panis a Christo edocta fractione. »

Vea is, 13. Non enim i ele., ni ebrii sunt, cum sit hora diei tertia. — Ab ortu solis Judæis dies erat duodecim horarum, quas in quatuor partes dividebant, nimirum primam, tertiam, sextam, nonam, cuique ternas horas assignantes. Prima computabatur ab ortu solis, et complectebatur tres horas; quibus evolutis succedebat tertia, cum totidem horis, post quas in meridie sequebabatur sexta, quæ testo Plularcho, lib. Vili *Symp.,* Quæst. VI, apud omnes pene Gentes solet esse tempus ct hora prandii. Unde ct prandium, ait Plutarchus, dicitur quasi tvJwv, id est *juxta meridiem,* vel *meridianum.* Ila Josephus in Vita sua, ct ex eo Baronius, tradunt Judæos in festis omnibus abstinere solitos usque ad sextam.

Venit *sputui* bori trr- tii. cur? oum' **Secunda.** **Tertia,** Dmc patet, Spiritum Sanctum descendisse in APosio*os tempore matutino, puta hora ab ortu solis tertia : idque *primo,* quia eo tempore homines post somnum vigiles, et ante cibum jejuni, 6°Icrtl essc aptiores ad recipiendos Dei illapsus. *Secundo,* quia iisdem do causis auditores magis idonei erant ad hoo prodigium considerandum et ad prædicationcm Petri audiendam. *Tertio,* quia illa hora, ait Beda, apud Judæos erat orationi destinata, uti ct nunc est apud Christianos. Quocirca hac hora solent celebrari Misso», quia eadem in orantes Apostolos descendit Spiritus Sanctus, ait ilupcrtus, lib. X *Officior.,* cap. xviii.

Qmru. *Quarto,* quia hora tertia, scilicet finiente, crucifixus est Christus, ait S. Marcus, cap. xv, vers. 23, qui proinde eadem hora implevit quod in vita promisit et in cruce promeruit, scilicet missionem

Quinti. Spiritus Sancti, ait S. Cyrillus, *Catv h.* 17. Symbolice Hugo : « Hora, ait, tertia significat dari orbi tertiam legem. *Prima* enim fuit lex naturai, *secunda* Mosis, *tertia* Christi. »

Vtr». 17. 12. Effundam db Spiritu meo. — id est *effundam Spiritum meum,* ut vertit nosler Interpres, *Joel.* cap. ii, vers. 28. Estllebraismus. Hoc Joelis oraculum exposui *Joelis* cap. it, vers. 28, eo enim spectat: quare quæ ibi dixi, hic non repetam.

Vu». î*. **22. VIRUM APPROBATUM. — , qUOd** Pagninus vertit, *designatum;* Tigurina, *exhibitum;* Vatablus, *demonstratum,* quem scilicet mullis signis ostendit a se esse missum; Tertullianus, lib. *Ue Carne Christi,* cap. xv, *destinatum ;* Syrus, *qui a Deo apparuit;* Noster, *approbatum a beo,* quem scilicet Deus multis demonstrationibus comprobavit esse suum filium ct legatum. Non ergo nccesse est dicere cum Erasino, nostrum Interpretem legisse cbwMcrflxiw, tcû ¿'rccA^quu, id est *rtapio, approbo;* imo luce lectio frigidum et alienum dat sensum. Non enim vult dicere Lucas Christum susceptum fuisse a Deo, sed orbi demonstratum et comprobatum per inulta prodigia.

In vobis. — Syrus, *apud vos;* Pagninus et Tigurina, *erga vos,* vestri scilicet causa, ut vestris animis* ct corporibus consuleret vosquo in utroque homine salvaret.

Virtutibus, et prodigiis, et signis. — Hæc tria idem, vel peno idem sunt, connotato dumtaxat differentia; sed exaggerationis causa junguntur, ut multitudinem ct magnitudinem miraculorum Christi significent. Miracula enim vocantur *virtutes,* Græce , quia sunt opera virtutis, id est omnipotenti® Dei, quæ hominum et angelo rum vires transcendunt. Eadem vocantur *prodigia,* quia portentosa et stupenda sunt, præsertim cum in aero aut coelis fiunt. Eadem vocantur sójna, quia significant res vel futuras, vel præsentes, v. g. Christum, eorum auctorem, esse Messiam Dei Filium, tum quia Messiam illa patraturum prædixit Isaias aliique Prophet®, tum quia Christus illa hoc fine faciebat, ut iis Judæis probaret se esso Dei Filium.

23. Hunc definito consilio. — Hoc dicit, ne Ju- Ven.n- dæi putent Christum casu, aut necessitate ct violentia crucifixum, *q. d.* Ne putetis vos vestris viribus vim intulisse Christo, eumque non potuisse manus vestras evadere; fuit id ab œterno decretum in consistorio S. Trinitatis, ac consequenter ab ipsomet Christo, qua Deus est : libere ergo ct sponte mortem ipse subiit eique se obtulit. Poterat enim se subducere, poterat vos omnes arefacete, occiderc, imo annihilare. Merito Tertullianus, *Apolog.,* cap. xxv; ridet Gentiles, quod deoset Jovem subjicerent fato : « Misera, inquit, illa conjux Jovis ct soror, adversus fata non valuit (tueri Carthaginem contra Romanos) plane. Fato stat Jupiter ipse. »

Moraliter S. Chrysostomus : « Petrus, inquit, lentat liberare eos a crimine, ut quondam fratres suos Joseph, a quibus venditus fuerat, dicens, *Genes,* cap. xmt , vers. 8 : Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum. » Et cap. 1; vers. 10: « Nolite Uniere ; num Dei possumus resistere voluntati? Vo* cogitastis de me mala, sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, etc., ct salvos faceret multos populos. » *Secundo,* per to *definito consilio,* significat quam Christus libenter ac libere passionem subierit, et a Deo præfinilis cooperatus sit, ait OEcumenius.

Et pbbscientia ,— imperite et impie Calvinus, Boza, pro *prascientia,* vertunt, *providentia et decreto.* Censent enim Deum esse auctorem operum omnium, tam malorum, quam bonorum, v. *g.* tam proditionis Judæ, quam vocationis Petri : tam crucifixionis Christi, quam conversionis S. Pauli. Deum enim esse primam rerum el actionum omnium causam, ac proinde actiones omnes, tam malas ; quam bonas, quæ in tempore fiunt,

nb micino decrevisse et sanxisse ut flerent, atque ex vi hujus decreti Deum easdem in tempore procurare ct efliccre ut fiant. Unde sequitur, Deum esso auctorem peccati, reque ac virtutis : quæ horrenda etiam Gentilibus et sæculis omnibus inaudita est impietas ct blasphemia. Hoc excludit hic Petrus dicens Kpcqróit, id est *prmscientia,* hoc est prrenotione et previsione, qua scilicet prævidcbat impias Judæorum voluntates, quæ Christum eis a se traditum et objectum avide susciperent (quod significat Græcum lagwrrç) et morte afficerent. Hæc ergo fuit series ct combinado præscientiæ cum decreto Dei. Prævidcbat Deus per suam omniscicntiam , Scribas ct Pharisæos tali tempore et loco fore tam impios ct perversos, ut, si Christum cis objiceret, præsertim taxantem eorum scelera, ipsi eum invaderent el crucifigerent. Tunc decrevit ct dixit : Volo Christum eis objicere, ac volo ut ipse crucem ct mortem ab cis infligendam patiatur ct subeat, ut per cam satisfiat offensæ et injuriæ mihi factæ per peccatum Adæ ct posterorum ejus, itaque redimatur ct salvetur genus humanum. Præscientia ergo fuit impietatis Judæorum, decretum vero passionis Christi et redemptionis nostræ. Hoc est quod Theologi communi axiomate celebrant : *Actio displicuit, passio grata fuit. Actio,* scilicet occisio et crucifixio Christi facta a Judæis, summe displicuit Deo, quia fuit immauc parricidium, imo Christicidium et Dcicidium. *Passio* vero Christi, hanc crucem suscipientis, summe placuit Deo, quia fuit actus summaj humilitatis, obedientiæ, charitatis et religionis, qua se in holocaustum Deo pro nobis obtulit. Vide S. Leonem, serui. Iti De *passione.* Poterat Deus decernere et jubere alicui Regi aut Prophet®, ut Christum immolaret, sicut præccpil Abrahæ immolaro filium Isaac. Sed noluit, quia non decuit. Maluit ergo uti ad hoc impiis Judæorum voluntatibus, quas ipso (ali tempore certo fore ccrloque id facturas prævidcbat.

OM/ctio d' f,æJißn. te. It ii- l '

Dices: Posita hac Dei præscientia ct decreto, infallibile ct necessarium erat Christum a Judicis occidi : præscientia enim Dei falli nequit, ideóque impossibile est ut non eveniat, quod ipse Præsc** f°vc- Er6° Pos*ta hac Dei præscientia, nccssarium erat ct fatale Judæos occidere Christum. Quare occisio eorum fuit necessaria, quomodo ergo cis fuit libera ?

Respondeo : Duplex est necessitas, æque ac impossibilitas : una antecedens actum liberum, sive consensum liberi arbitrii : altera cumdcm consequens. Antecedens tollit libertatem facitquo ut consensus voluntatis non sit fiber, sed necessarius. Tale est Dei decretum, reque ac gratia efficax et prredeterminans, quam ponit Calvinus. Hæc enim se sola actum producit in voluntate, ca nihil libere cooperante. Consequens necessitas non tollit libertatem actus, sed eam sequitur ct prresupponil. Talis est necessitas præscientiæ Dei ; hæc enim sequitur actum liberum eumque prresupponit. Ideo enirn vidit Deus Judæos occisuros Christum, quia ipsi libere cum erant occisuri, si ipse illis cum objiceret; non vero c contrario, ideo Judrei occiderunt Christum, quia Deus praeviderat illos eum occisuros, hoc enim falsum est. Visio enim sequitur et piri upponit rem visam, quasi suum objectum : quod enim non est, videri nequit : prius ergo necesse est ut sit, ac deinde quasi posterius sequitur, ut videri possit, actuquc videatur, uti recte docet S. Augustinus, lib. V *Civit.,* cap. X.

Instabis *primo :* Præscientia Dei est ab reterno, actus vero liber fit in tempore : Prior ergo est præscientia, quam sil actus liber. Ergo necessitas præscientiæ est antecedens libertatem, non consequens. Ergo libertatem ab actu libero tollit, cique necessitatem imponit, quia quidquid antecedit actum liberum, ita ut ex eo necessario sequatur actus, hoc actum determinat facitque necessarium, non liberum. Talis autem videtur esse Dei præscientia.

Respondeo : Necessitas præscientiæ est antecedens tempore, sed consequens causalitate. Antecedit enim actum liberum tempore, imo antecessit ab reterno, cumdcm tamen consequitur objective, et in genere causæ materialis. Deus enim sua præscientia prævertit existentiam rerum futurarum, atque erninus quasi cx alta specula æternitatis prrevidet actus, qui post multa sæcula futuri sunt. Itaque tempore cos antecedit, sed objective cos sequitur. Prius enim est rem esse futuram; quam futuram a Deo prævideri ; sicut prius est hominem ambulare, quam a me videri ambulare. Sicut ergo visio mea, qua video Petrum ambulantem , illi non imponit necessitatem ambulandi, quia, ca non obstante, potest quandocumque vult cessare ab ambulatione camquc sistere ; ita et praisicntia Dei non imponit necessitatem actibus liberis futuris : quia, ea non obstante, potest voluntas quandocumque vult ab iis cessare imo contrarium facere, itaque tollere Dei præscicntiam, ac facere ut eos amplius Deus non prreviderit. Ergo necessitas præscientiæ simpliciter non est antecedens libertatem, sed consequens, qu® consensum voluntatis liberum sequitur et præsupponit, etiamsi (empore, imo reternitate cani antecedat.

Instabis secundo : Impossibile est hæc duo inter se componi, simulque consistere et esse vera, nimirum Deum præscire actum futurum,ct tamen illum non fore, sive non esse futurum. Ergo posito quod Deus prresciat eum futurum, necessario fit; ponitur autem Deus nunc eum præscire, ergo nunc necesse est ut quandoque fiat sitque futurus.

Respondeo : Bree impossibilitas ct necessitas est skuuj*. ex suppositione actus futuri, ideoque consequens, non antecedens. Ideo enim impossibile est ut non sit futurum, quod Deus prrescit futurum, quia

impossibile est ut id quod futurum est, idcoque praescitur a Deo esse futurum, non sit futurum ; sed sicut futurum est libere, ita et Deus prævidet illud libere futurum : nullam ergo ei sua præscientia necessitatem imponit, qua necessario sit futurum. Uree ergo necessitas non est ab'a quam ea, qua res dum est, necessario est; dum est praeterita, necessario est preterita ; dum est futura, necessario est futura : quæ rem reique existentiam consequitur ; idcoquc non tollit libertatem, sed eam presupponi!. Sic Antichristus peccabit libere ; posito tamen quod peccabit, necessarium est ut peccet. Impossibile enim est, ut idem simul sit futurum, et non futurum, sive ut idem simul sit, et non sit. Sic posito quod videam Petrum ambulantem, necessarium est ut ambulet : nec enim videre possum id quod non est; et tamen libere ambulat Petrus, quia potest visionem meam non ambulando tollere.

T«iiu. Instabis *tertio :* Id quod videtur et previdetur, jam est extra causas, jamque existit, et est in facto esse : ergo impossibile est ut non existât, et sit infectum : ergo necessario existit, non libere.

Respondeo : Actus liber dupliciter potest spectari : *primo,* ut est in fieri; *serundo,* ut est in facto osse : priori modo est libe esteriori necessarius : libero enim cgrediK *i* libera electione voluntatis, ita ut in potestà»· voluntatis sit eum elicere, vel non elicere, imo contrarium elicere ; postquam tamen egressus est, non potest tron esso egressus ; utrumque sua praescientia previde! Deus : praevidet enim eum libere egredi a voluntate, ct postquam jam egressus est, non posse non esse egressum, ideoque priori consideratione esse liberum, posteriori necessarium : providet enim rem ut in se fit, omnemque ejus et dum incipit, ct dum completur seriem modumque contemplatur. Hrec dixi obiter ob quorumdam objectiones, qui iis se miro torquent : sed unica distinctione necessitatis in antecedentem ct consequentem, ct altera, qua consideratur actus nunc in fieri, nunc in facto esse, res tota facilis est clarcquc perspicitur, œque ac concordia grati® efficacis ct praedestinationis cum libero arbitrio ; utraque enim innititur prescienti® Dei. Gratia enim efficax est, qu® ita allicit mulcetquc liberum arbitrium, ut illi persuadeat eliciatquc effectum, puta liberum arbitrii assensum : quare efficax non est, ct consequenter praevideri nequit, nisi provideatur quod liberum arbitrium libere sinet se ab ea flecti, quodque eam acceptabit eiquo libere consentiet, cum facile possit eamdem refutare illiquo dissentire, si velit. Idem est de predestinatione, qu® grati® efficaci, ct consequenter prescienti® Dei innititur. Prædestinatio enim non est aliud quam grati® præparatio, puta decretum Dei, quo decernit, v. g., Petro dare gratiam efficacem eamquo continuare usque ad finem vii®. Hoc non intellexit Calvinus, ideoque censuit prescientiam et pradestinationem Dei esso quasi fatum inevitabile, quod homini liberum adimat arbitrium : sicut ex adverso Cicero ita liberum statuit arbitrium, ut Dei negaret pr®scientiam ; utque tolleret fatum, sustulit providentiam, atque ita dum homines fecit liberos, fecit sacrilegos, aitS. Augustinus, lib. V *Do Civit.,* cap. IX ct scq.

Ex dictis sequitur, falso plcbeios nonnullos culpare praescientiam Dei, in eamquo conjicere suas ct sortes et casus, quin ct damnationem vel salutem. Narrat ct reprehendit S. Augustinus, lib. *De Bono persever.,* cap. xv, quemdam sui monasterii Religiosum, qui cum do defectibus suis argueretur, respondebat : « Qualiscumquo nunc sim, talis ero qualem me Deus futurum esse praescivit. » Melius dixisset : « Talem mo Deus fore praescivit, qualis vel per mo peccando, vel per gratiam Dei bene agendo esso voluero.» Nam suo illo axiomate negligens curam su® salutis eamquo in Deum rejiciens, tandem monasterium deserens, factus est vclut canis reversus ad suum vomitum.

Traditum. — &£orev, id est *expositum ;* Syrus, *segregatum.* Nota: Traditus est Christus, tum a Patre, *Rom.* vm, 32, et a seipso, *Galat.* n, 20 ; tum a diabolo, *Joan,* xiii, 2, ac a Juda, a Judæis, a Pilato in mortem et crucem : sed passive et objective a Patre et a se; a diabolo vero cæterisque ejus asseclis active et positive. Rursum fine diverso, nam a Patro et a se traditus est, ut mundum salvaret; a diabolo, ut Judæos ad Christi parricidium impelleret; a Juda, per cupiditatem pretii; a Judæis, per malignitatem ; a Pilato, per metum. Ita OrigenesetS. Thomas, in *Matth.* xxyi.

Per manus iniquorum. —Il®c verba referri possunt tum ad *traditum,* quod processit : Christus enim traditus fuit per manus iniqui Jud® et satellitum ejus, Ann® ct Caiph® pontificibus; tum ad *affigentes,* scilicet cruci, ut habet Syrus; Christus enim cruci affixus est per manus iniquorum militum.

24. Quem Deus suscitavit, solutis doloribus Ver- i*, inferni. — Tò a inferni » legit quoque Irenæus, lib. Ill, cap. xn; S. Augustinus ct alii apud eum, epist. 99 *ad Evodium,* et Syrus qui vertit, *solutis funibus inferorum.* Ilcbr. enim San *ehebcl,* et funem, et dolorem significat : quia dolor est quasi funis ligans, arctans ct stringens, acriterquc pungens afflictum. Verum Græca habent zúax;
to OiiáTcu, id est *solvens dolores mortis,* idque clarius et planius est. Sed eodem res redit, nam idem quasi est mors ct infernus, quia olim ante Christum omnes qui moriebantur, ibant in infernum. Unde tunc teneri morte, vel inferno, idem essa videbatur : anima enim post mortem ibat ad infernum, corpus ad sepulcrum. Unde de utroque resuscitando subdit, vers. 27 : « Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. »

Quœrcs, qui sunt dolores mortis ct inferni, quos Deus solvit suscitans Christum? *Primo,* Calvinus censet esso pœnas, anxietatem et desperationem, quam damnati patiuntur in inferno. Hanc enim nobis debitam, in se luendam suscepisse Christum, ideoque in cruce desperasse, dum clamavit : « Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? n Verum hoc non minus stolidum est, quam blasphcmum et impium, uti ostendi *Jkbr.* v, 7.

ikcuodi. *Secundo,* alii censuerunt hic significari quod Christus moriens liberarli damnatos ex inferno, idquo videtur innuere S. Augustinus, *epist.* 99. Verum hæc est hæresis, quam recenset ct refutat Àlem S. Augustinus, *hœresi* 79, et S. Gregorius, lib. VI, *epist.* 179. Melius alii censent Christum monentem vel omnes, vel plurimos ex Purgatorio liberasse cisque dedisse primam et plenariam indulgentiam, uti dixi *lachar.* ix,11.

Tau». *Tertio,* alii ex Syro censent dolores vel funes mortis hic vocari vires mortis, quibus quasi funibus corpus Christi mortui ligabat et detinebat in sepulcro, animam vero in inferno.

'tuita. *Quarto,* Cajctanus ex S. Thoma censet dolores mortis ct inferni vocari pœnalitates, quas naturaliter ct communi sorte ac juro patiebatur Christi corpus in sepulcro, et anima in inferno, qu® duæ erant. Prior, quod anima esset separata a corpore, quasi a suo compare, ad quod naturalem habet inclinationem, itaque quasi esset altera sui parte trunca ct mutila. Posterior, quod detineretur in loco tam vili ct infimo, qualis est sepulcrum ct infernus. Verum dolor et pœna omnis Christi finita est in ejus morte. Et certum est Christi animam non fuisse detentam in inferno, nec corpus in sepulcro in vindictam, vel supplicium, aut satisfactionem alicujus peccati; sed fuit hoc corpori mortuo quasi natur® debitum ct commoditas, anim® vero fuit potius honor ct triumphus : quia per eam Christus quasi victor inferni ct liberator Patriarcharum, eo descendit.

Quinta. *Quinto,* alii respondent quod Christus dolores vel funes inferni paratos ut se constringerent, sicut alios omnes morientes constrinxerant ct constringunt, solvit, id est discussit et dispulit, fccitque ne iis constringeretur. Rursum do facto solvit cos in aliis qui in limbo vel Purgatorio iis constricti tenebantur, dum cos inde liberavit et eduxit. Ita S. Augustinus, *epist.* 99. Hic sensus probabilis et appositus est»

fciia. *Sexto,* S. Chrysostomus ct OEcumcnius respondent dolores hos non fuisso Christi, nec fidelium, sed ipsius mortis: a Mors enim, inquit, illum detinens doluit, sicut cetus absorpto Jona quasi indoluit, ideoque eum evomuit, » *q. d.* Deus per Christi resurrectionem ipsam mortem a doloribus quasi parturientis liberavit : mors enim et infernus suo utero tantum Christi onus ct pondus ferre non volentes, quasi dolorem patiebantur cum cum clauderent, quem tenere et capere

non poterant. Verum hoc subtilius est quam solidius ct germanius.

Septimo ergo ct genuine, dolores mortis et in- PHm
ferni inctonymice vocantur dolores gravissimi, qui hominibus mortem afferunt corumque animas in infernum mittunt, ut ibi quasi in tenebris et carcere ineluctabili perpetuo detineantur et degant. Hinc illud *Psal.* xvn, 5 : « Circumdederunt me dolores mortis, etc., dolores inferni circumdederunt me, praeoccupaverunt me laquei mortis. n Quo alludit hic Petrus. Unde pro *dolores mortis,* Interpres, II *Reg.* xxn, S, vertit, *contritiones mortis ;* ct pro *dolores inferni,* vertit *funes inferni.* Debrai enim dolores metaphorice vocait *chable,* id est funes, quia instar funium stringunt ct affligunt. Ha S. Rasilius et Theodoretus, *in Psal.* xvn, ct Suarez, HI *part., Quast.* LU, disp. xl üi, sect. 1.

Sensus ergo est, ‹/. *d.* Deus suscitavit Christum , solutis doloribus mortis et inferni, hoc est, superata per Christi suscitationem morte ct inferno cum omnibus doloribus illam comitantibus, puta tum præcedcntibus in agonia, passione ct cruce ; tum qui illam subsequi solent in inferno, *q. d.* Deus per Christum resurgentem dissolvit ct destruxit mortis et inferni regnum, cum omnibus suis doloribus ctærumnis. Rursum per hypallagen, dolor mortis et inferni accipi potest mors dolorosa, sive dolor mortalis ct infernalis , qualis est morbus vel cruciatus lethalis, qui animam o corpore sua acerbitate avellit ct extorquet, *q. d.* Per resurrectionem Deus solvit et abolevit mortem, qu® in Christo fuit dolorosissima. Huc accedit expositio Riber® in *Osea* cap. xiii, vers. 14, qui sic explicat : a Solutis doloribus mortis, » id est solvens et irritans id, quod per tot dolores et cruciatus mors effecerat, ut scilicet anima Christi a corpore separaretur, dum eam separatam rursum in resurrectione corpori univit. Mors enim ct infernus suis ærumnis et doloribus, quasi funibus, videbantur Christi animam et corpus quasi colligata et incarcerata detinere, ut non videretur esse spes inde exeundi ct remeandi ad vitam. Sed Deus hæc vincula et hosco funes dissolvit, dum Christum ex iis ad lucem ct vitam redivivum redierit. Morti, sive inferno dat epithetum et titulum « dolorum , » tum quia mors in se est plena doloribus : unde « terribilium omnium terribilissimum est mors,» ait Aristoteles ; tum quia proprie significat dolores Christi, quos in passione et morte habuit plurimos ct maximos, adeo ut superarint omnes dolores omnium Martyrum. Ita S. Leo, serm. I *De Ascensione :* « Post passionem, inquit, ruptis mortis vinculis , qu® vim suam in cum qui peccati erat nescius, incedendo perdiderat, infirmitas in virtutem, mortalitas in immortalitatem contumelia transivit in gloriam. »

Tropologice S. Hieronymus ct S. Augustinus, Tiopo' in *Psalm,* xvn : Dolores inferni, inquiunt, sunt

*Invidia** detrahentium et calumoiantium et exprobrantium, quæ mortem infernalem operantur, animamque in mortem secundam et infernum precipitant, quales a Scribis et Judœfs passus est Christus, etiam pendens in cruce, dum ab iis audiit : « Vah! qui destruis templum Dei, cl in triduo rcœdificas illud : salva temetipsum. Si Filius Dei es, descende de cruce,» *Matth.* cap. mu, vers. 40.

Ym.14» JLlTÀ Qüoü IMPOSSIBILE erat teneri illum ab eo, — inferno scilicet ct morte: tum quia Christus erat innocentissimus et sanctissimus; mors autem ct infernus sunt pcena ct career peccatorum ; tum quia Christi divinitas, œquo ac humanitatis vis et robur claudi ct detineri nequibant morte ct inferno, sed potius Christus quasi victor, dominator et triumphator ea sua manu ct potestate clausit, imo dissolvit, enervavit, abolevit.

Vm. n. ¿3 David enim dicit in eum. — *Do co :* ita Syrus, puta de Christo. Vel, a in eum, » id est in persona ejus, ait Cajelanus, David enim in Christi persona hœc dixit :

Providebam Dominum in conspectu meo semper. — í/.'d. In omni mea actione, passione, cruce ct morte prospiciebam ad Dominum cumque mihi proponebam, fortiter fortique spe omnia agens cl sustinens, quasi decertans pro Deo in cjuá conspectu ; perinde ac milites acriter pugnant, dum sunt in conspectu sui ducis. Sciebam enim me jugiter a Deo conspici, ac proindo vicissim jugiter eum conspiciebam, dicens cum Elia : «Vivit Dominus, in cujus conspectu sto, » Ili Reg. cap. XVII, vers. I ; ac proinde omnem meam spera, amorem et affectum in Domino me contuente defixi, certus quod ex omni tribulatione me liberabit et a inorte ad vitam gloriosam suscitabit. Unde subdit : a Quoniam a dextris est mihi, » tanquam hyporaspistes, protector ct propugnator, « ne commovear, » etc. «Et caro mea » crucifixa, mortua el sepulta « requiescet in spe n resurrectionis, quod scilicet tertio dic eam a morte ad vitam suscitabis. Ita Sancti omnes ambularunt in conspectu Dei, cogitantes se semper et ubique præsentem habere Deum, ac in ejus presentía omnia operar i et pali, ideoque per omnia studuerunt ci placere. Hic enim acer e>t stimulus ad virtutem. Inde S. Eplircm, semi. *De Virtute,* cap. X; asserit, « continua Dei recordatione animæ passiones recedere, instar maleficorum protore accedente. » Hinc Deus procepil Abrahœ : « Ambula coram me, et esto perfectus, Grn. xvu, L Vide ibi dicta. S. Basibus, Admonit. ad fthiun *spiritalem :* « Memento, ait, te sub Domini conspectibus stare, qui occulta cordis prospicit ct abdita mendum novit. Quodcumque opus inchoaveris, primo invoca Dominum, et ne desinas gratias agere, cum perfeceris illud. Qudire Dominum, et invenies eum : nec dimittas cum tenueris, ut copuletur inuris tua m amore ôjus. Hoc sludo in vita tua, ut orationem puram offeras Deo. Qualem cupis erga te esse Dominum, tabs esto ipse erga conservum tuum. In omni opero quod cogitas facero, prius examina si secundum Dominum est, quod cogitas. Et si rectum est coram Deo, perfice: si vero adversum fuerit repertum, amputa illud ab anima tua.»

A dextris est mihi. — ‹7. *d.* Mihi Christo, qua homo sum, Deus Pater proxime adest el assistit, ut me protegat, conservet et resuscitet ; Deus vero Filius mihi assistit quasi hypostasis, el suppositum me sustentans , per unionem hypostaticam, quam nunquam dissolvet : ac proinde esto [n morte separetur anima a corpore, tamen divinitas utrique manebit unita; perinde ac qui panem manu frangil, partes panis a sese invicem separat, sed ulramque manu retinet, unam dextra , alteram sinistra.

Ne commovear. — « Sed stabiUer in eo permaneam , » ait S. Augustinus, in *Psalm,* xv.

27. Quoniam non derelinques animam meam Ver •,7' in inferno. — Ergo de fide est Christi animam post mortem descendisse ad inferes, ut habet Symbolum Apostolorum. HaS. Ambrosius, serm. 74 De MarC;S. Hieronymus, in *Psal.* xv; S. Augustinus , epiii. 99, et alii passim. Inepte ergo et Chruiut impie Beza secutus Calvinum, vertit : « Non derelinques cadaver meum in sepulcro ; » animam ínterin cadaver, infernum in sepulcrum inaudita uuu›' metamorphosi histrionica levitate transmutans. Negat enim ipse cum suo Calvino Christum descendisse ad inferos, itaque reipsa tollit hunc articulum e Symbolo : a Descendit ad inferos, » dum eum ita interpretatur, ut idem sit quod descendit ad sepulcrum : explicat enim, inquit, (imo obscurat, depravat et evertit) id quod processit: « El sepullus est. » Inepte, inquam. Nam, ut alia taceam, opponitur hic anima carni. De carne enim processit : a Caro mea requiescet in spe ; » et sequitur : « Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem,» scilicet in sepulcro. Do anima vero per anlithcsin subjungit: «Nondereliuques animam meam in inferno. » *Secundo,* quia Græcum semper *infernum,* nunquam *sepulcrum* significat. Vide Bellarminum, lib. ¡V *De Anima Christi,* cap. xii. Nota t» *quoniam :* hæc enim vox dat causam ejus quod processit : « Et caro mea requiescet in spe, » *q. d.* Ideo caro mea secure in sepulcro quiescet in spe resurrectionis, quoniam tu, Domine, non derelinques animam meam in inferno, uti prodixisti ct promisisti per Davidcm, *Psal.* xv, sed tertio die eam ex inferno ad sepulcrum reduces, ut carnem rursum induat, vivificet et glorificet.

Inepte rursum Calvinus el Brentius censent *descendere in infernum* idem esse quod exstingui, perire el interire, *q. d.* inquit Calvinus; Non sines animam meam interire el exstingui, quia divinitate suffulta est. Unde recte inferas cætcrurum hominum animas, quæ unione by-

postntica divinitatis non suffulciuntur, interire ct exstingui, perinde ac animas brutorum. Vide lúe ut Calvinus viam sternat atheis ct atheismo.

Nec ihuis (fnnbx *al titten,* id est *non sines, non permittes)* Saxctum tuum. — Grace est vox masculina rto *lawi*, qua notatur Christus, qui est *Sanctus* per antonomasiam, utpole Sanctus Sanctorum, *q. d.* Non sines, o Domino, me Christum secundum corpus corrumpi, quia sum Sanctus Sanctorum, quem non decet corruptio, seti incorruptio ct immortalitas. Ubi nota : Sola unio hypostatica non sufficiebat (esto id exigebat) servare Christi corpus a corruptione ; sed prater eam requirebatur actio physica divinitatis, quæ corpus conservaret, ct tueretur ab aere , humoribus aliisque rebus quæ corpora mortua corrumpere et putrefacere solent. Unde S. Augustinus , *in Psal.* xv, hunc locum sic exponit, *q. d. a* Neque sancfificatum corpus, per quod alii sanctificandi sunt, corrumpi patieris. » Idipsum ad sanguinem a Christo patiente effusum extendunt Durandus et Gabriel, quos citat ct sequitur noster Suarez, III *part.,* tom. II, disp. xLvn,scct. 3, scilicet sanguinem hunc in triduo mortis Christi non fuisse corruptum, uti corrumpi solet sanguis ab aliis hominibus effusus, eo quod eum a corruptione tutaretur Verbi divinitas, cui, æque ut ante, manebat hypostatice conjunctus, ut fuse ibidem probat Suarez, aitque id definitum videri a Clementc VI et Pio II. Contrarium tamen, scilicet sanguinem Christi in triduo mortis ejus corruptum fuisse, mansisse tamen unitum hypostatice Verbo, non est improbabile : licet enim corruptus fuerit quoad formam vitalem (sive illa sit anima, sive alia) quam habuerat in corpore Christi vivo, idem tamen mansit incorruptus quasi sub forma cadaveris sibi accommodata; atque eo modo quo mansit illo sanguis quasi mortuus, seu quasi cadaver sanguinis, ita pariter mansit unitus Verbo.

Videre, — id est sentire, experiri. Est catachresis : visus enim omnium sensuum nobilissimus, pro quolibet sensu ponitur in Scriptura : hic pro tactu ponitur.

Corruptioxem. — Christi viventis corpus vidit corruptionem, quia mortuum est : mors enim est hominis et vitæ corruptio. Christi vero morientis corpus non vidit corruptionem, Græce Jiaçfepà», puta putrefactionem et iucineralioncm. CælcroruiM enim hominum corpora post mortem putrefiunt : ex putrefactione nascuntur vermes cl bufones, qui carnem usquead ossa depascuntur : que facto ipsi, deficiente alimento, moriuntur, putrescunt, ct in sua elementa, terram ct aquam, resolvuntur. Cadaver ergo abit in putredinem ct vermes, indo in terram, itaque impletur prima Dei in hominem peccantem sententia : u Pulvis es, cl in pulverem reverteris, » *Gen.* m, 19. Christi vero corpus ab hac sententia immune fuit, tum quia p^ecat^ uumuuo cl sanctum ; lum quia hypostatice unitum erat Verbo; tum denique quia passione sua meruit dominium mortis ct corruptionis, ejusque exterminium per suscitationem sui et nostri.

28. Notas mihi fecisti (Syrus, *manifestasti,* ostendisti, exhibuisti) vias (Hebr. ct Syriace, *viam)* vite , — id est, me cx morte ct inferno ad Vb vitam reduxisti et revocaci. Resurrectio enim ct glorificatio corporis sunt viæ quibus Christus progressus est ad vitam immortalem ct gloriosam, nosque progredi faciet in universali resurrectione. Unde pro « notas mihi fecisti, » Hebr. est *todieni,* quod cum sit futurum in Hiphil, proprie significat, *facies me docere,* notas facere, demonstrare vias vitæ, ut scilicet eas ostendam et exhibeam , tum Patriarchis ct Sanctis mecum resurrecturis , tum meis fidelibus in dio judicii mea virtute resurrecturis, II® vocantur *vice vitæ,* tum quia ducunt ad novam resurgentium vitam ; tum quia ducunt in cœlum, quæ est terra vitæ ct viventium. Hinc Theologi docent quod Christus in hac vita fuerit viator usque ad resurrectionem, operando ct merendo nobis salutem, sibi resurrectionem : esto simul fuerit comprehensor, quia anima ejus videbat Dei essentiam, eaque visione erat beata.

Tropologico S. Augustinus, *in Psalm,* xv, exponit, *q. d. :* a Notas fecisti per me humilitatis vias, ut ad vitam redirent homines, unde per superbiam ceciderant ; in quibus quia ego sum, notas mihi fecisti.» Christus enim est via, veritas et vita. S. Bernardus, serm. I *in festo Apost. Petri ct Pauli :* a Putas, ait, parva res est, scire vivere? Magnum aliquid, imo maximum est. Non vivit qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui cæteris inficitur pestibus ; quoniam non est hoc vivere, sed vitam confundere et appropinquare usque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto et mala pati, ct bona facere, ct sic perseverare usque ad mortem. » Et paulo post : « Arbitror autem quod tu, qui in congregatione es, bene vivis, si vivis ordinabiliter, sociabiliter ct humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Ordinabiliter, ut in omni conversatione tua sollicitus sis observare vias tuas, et in conspectu Domini, et in conspectu proximi : cavens et tibi a peccato, et illi a scandalo. Sociabiliter , ut studeas amari cl amare, blandum te ct affabilem exhibere; supportaro non solum patienter, sed et libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum quam corporum. Humiliter, ut cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exsufflare, qui ex hujusmodi nasci solet; et quantumcumque illum senseris, negare consensum. » Et S. Ambrosius, *serm.* 22 : « Martyres, inquit, sicut viam passionis Christi experti sunt, ita experientur et vitæ. Scriptum est enim : Notas mihi fecisti vias vitæ. Hoc utique iu resurrectione ex persona dicitur Salvatoris, ut qui dum post mortem ab inferis redit ad superos,

incipiat notam habere viam vit®, quæ ante habebatur ignota. » Et mox : « Notas enim mihi fecit vias vitæ ,cum me docuit fidem, misericordiam , justitiam, castitatem. His enim pervenitur itineribus ad salutem : et licet nos in resolutione corporis mortis umbra circumdet, Lamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias inferni leges, incunctanter Christi virtutibus ambulamus. Unde ait S. Propheta : *Nam etsi ambulatero iu medio umbra! mortis, non timebo mala quoiiiam tu mecum es.*

Replebis mr jucunditate cum facie tua , — id est coram facie tua, praesento facie tua : ita S. Hieronymus ct Chald. ; puta, cum faciem tuam, id est te mihi praesentem et benevolum exhibueris, *q. d.* Replebis me omni gaudio et lælitia, tam in corpore, quam in anima, cum mihi resuscitato ostendes faciem luam, ut jam non tantum anima, uti factum est in triduo mortis meæ, tuam faciem videat caque beetur; sed ct corpus per animam eamdem conspiciat caque fruatur : praesertim quia ab ea, mediante gloria animæ, hauriet impassibilitatem, claritatem aliasque dotes gloriosas. Unde S. Hieronymus, *in Psalm,* xv, vertit: «Ostendes mihi plenitudinem lælitiarum ante vultum tuum. » Quocirca subdit Psaltes : « Delectationes in dextera tua usque in finem, * *q. d.* Sedens ad dexteram tuam, id est in summis glori® tu® bonis, tibi proximus ct vicinissimus, perennes inde delectationes hauriam.

Ve». ¿x 2<x De patriarcha David. — Probat citatum locum, *Psalm,* xv : « Nec dabis Sanctum tuum videro corruptionem,» non competere Davidi, co quod ipse defunctus, sepultos et corruptus sit, sed Christo post triduum mortis resurgenti (1).

Et sevulcbum ejus est apud nos. — 7. *d.* Corpus Davidis usque ad hunc annum jacuit in sepulcro: ergo corruptum, putrefactum ct in pulverem redactum fuit. Ergo David non dc sc, sed dc Christo prophetavit, cum dixit: «Non dabis Saucium tuum videre corruptionem (2). n ìiota : Caule dicit S. Petrus : « Sepulcrum ejus est apud nos, n non corpus, aul caro ejus : quia videtur David paulo ante inter alios Patriarchas, puta Adam, Abraham, Isaac, Jacob, Mosco, ele., cum Christo ex sepulcro resurrexisse, *Matth.* xxvii, S3, ac proinde amplius non fuisse in sepulcro. Nam verius est Sanctos qui cum Christo resurrexerunt, non rediisse ad mortem et sepulcrum, sed resurrexisse ad vitam immortalem atque cum Christo in corpore et anima gloriosos ct triumphantes ascendisse in cœlum. Hoc enim decebat triumphum Christi, ul cum in corpore glorioso triumpharet, haberet pariter Sanctos in corpore triumphi sui asseclas et stipatores, quos quasi captivitatem et prædam morti ereptam, triumphans secum duceret in cœlum. Hoc etiam decebat ipsos Sanctos, quibus sane miserius fuisset rursum mori, quam optabile resurgere ad vitam tam brevem. Adde, animæ eorum jam erant beat®, ac proinde par erat eas non uniri corporibus nisi gloriosis et immortalibus. Ita Origines, S. Hieronymus, Beda, Anselmus, D.Thomas, in *Matth.* xxvn, 58; Clemens Alexandrinus, lib. VI *Strom.;* Eusebius, lib. IV *Demonstr.,* cap. xii ; Epiphanius, *hæresi* 75, ct passim Rcccntiores.

30. De fructu lumbi ejus. — In lumbis enim Vin. w est origo seminis, quod ex iis per venas in membra generationi destinata descendit. Fructus ergo lumbi, vel ventris, ut vertit Syrus, sunt proles et posteri. Nota : Textus Græcus hic addit r.xri *aipjj.* àvxçraai Xpiççv, q. *d.* Sciens quod Deus sibi jurasset do fructu lumbi ipsius, nimirum Christum, secundum carnem suscitaturum, vel resurrecturum (nam tq dbxpSaou, vel active *suscitaturum,* vel passive *resurrecturum* vertas), quem collocaret super sedem ejus. Vel, ut OEcumenius, *q. d.* Cum jurasset de fructu ventris ponere super sedem ejus, secundum carnem resurrecturum Christum prævidens, locutus est de ejus resurrectione. Verum hæc verba nec habet Syrus, nec noster Interpres, et sine iis sensus constat. Unde Erasmus suspicatur ea in Græco ab eruditulo quopiam, cui sensus non videbatur esse adeo clarus et absolutus, fuisse adjecta in margine, indeque postea in textum esse translata.

Sedere super sedem ejus , — occupare regnum Davidis patris sui in ejusque throno quasi regem sedere. Hoc Christi regnum non fuit temporale, uti Davidis, sed spirituale ctætemum. Regnum ergo Christi est Ecclesia, primum in Judrea, deinde per totum orbem sparsa, jam militans, quæ in fine mundi erit triumphans. Cliristus enim stirpem et regnum Davidis collapsum restituit, sed augustiuset nobilius : nam pro terreno coeleste, pro caduco perenne substituit. Hanc regni sui instaurationem a Proplielis promissam, avide Judæi tempore Christi exspectabant, uti etiamnum exspectant. Unde Gabriel nuntians Deiparæ Christi conceptionem ct incarnationem, *Luca* 1,32 : « Ilie, inquit, erit magnus ct Filius Altissimi vocabitur, ct dabit illi Dominus sedem David patris ejus, ct regnabit in domo Jacob in œlernum, et regni ejus non erit finis. » Quarc frustra miseri et abjecti Judæi hoc sui Messi® regnum carnale, exile et caducum praestolantur.

(1) « Liceat audenter dicere ad vos dc patriarcha David. l» Pro *audenter* Gnccum habet quæ vox srpo irne iu *Adii* est *libertas dicendi.* Benigna igitur est compellatio, concilians audientium animos, quod singularis c«et et eximia de Davide existimatio Judæorum, de quo tamen illa recitata accipi non posse, Petrus erat demomlraturus; *q. d.* Salvo respectu, quem Davidi debeo et ipw, id tamen libere prutltcn licebit, etc.

(1) « Et lepulcrum ejus apud nos est. » Quum alia sepulcra extra urbem essent, monumentum Davidis el i UDiliæ ejus iu ipsa urbe erat (Vid. *Neh.* 111,16), el hujus I* ud semel meminit Josephus, e. g. *Antiq.* NIH, vin, 4 ; Wtt vu, 1.

Vert.31. 31. Providens, — «feïàùv, id est *prctvidens.* Ita Syrus.

Quia neque derelictus est in inferno, — quoad animam, sed illa ex eo cgrediens ad sepulcrum carnem suam resumpsit, et cum ea gloriosa resurrexit.

Ve» »3. 33. Dextera igitur Dei exaltatus, — dum per dexteram, id est potentem Dei virtutem et operationem, quasi victor ct triumphator peccati, mortis, dæmonis ct inferni, gloriose resurrexit et ascendit in cœlum.

Promissione Spiritus Sancti accepta a Patre.— *q. d.* Christus accepit a Patre potestatem promittendi et mittendi Spiritum Sanctum , vel accepit a Patre, ut posset mittere in Apostolos Spiritum Sanctum quem eis promiserat. Nam Deus Pater quasi promisit Christo, Christus nobis, Spiritum Sanctum.

Effudit hunc (Spiritum Sanctum) quem vos videtis (in linguis igneis) et auditis, — per os nostrum variis linguis loquentem magnalia Dei. Hinc Patres probnnt contra Arianos, Christum esso Deum. Nam «quomodo Deus non est, qui dat Spiritum Sanctum? Imo quantus Deus est, qui dat Deum?» ait S. Augustinus, lib. XV *De Trinit.,* cap. xxvi.

Ven. 34. 34. NON ENIM DAVID ASCENDIT IN COELUM. — *q. d.* Ergo David cum ait, *Psal.* cix, uti jam citabo, « Sede a dextris meis, » non de se loquitur, sed de Christo resuscitato, quia ascendit in cœlum, sedetque ad dextram Patris, ac inde effudit Spiritum Sanctum in nos. Romæ quidam eruditus, Rabbino-Chrislianus, mihi asseruit S. Petrum hoc
judzo* dixisse contra gtTi(«.<^úxwow Pythagoras : ccnsuit
rum enim Pythagoras animas de uno corpore in aliud transmigrare. Qui error Hebrœos quoque perva-
Vcï'bjh ”'sit : und° dicunt ipsorum Cabalistæ, Adam tres
Albi», habere litteras, quæ singulæ virum illustrem significant : *prima* est A, quæ significat Adamum; *secunda* est D, quæ significat Davidcm ; *tertia* est M, quæ significat Messiam, sive Christum. Hos ergo tres falere Adam, id est unum quasi hominem ; co quod anima Adæ migrarit in Davidcm, et ex Davicc in Christum. Quocirca S. Petrum hunc errorem hic perstringere, ac dicere animam Christi, nor Davidis, ascendisse in cœlum. Ita ipse. Nam alias, inquit, quis nescit David esse mortuum, nec ascendisse in cœlum? Aut quis alius unquam deliravit dixitque quod David ascenderit in cœlum, ut Petro idipsum hic refutandum csscl? Favet, quod simili ratione Herodes putabat animam Joannis Baptistæ, a se occisi, transmigrasse in Christum, *Matth.* xiv, 2. Et Judæi animam Phinees censent transmigrasse in Eliam, Eliæ vero animam in Joannem Baptistam. Undo cum interrogant : « Elias es tu ? » *Joan,* i, 21.

Dixit autem ipse. — Hinc patet quod David sit auctor *Psal.* cix, non Melchisedech, nec Eliezcr, servus Abraham, aut quis alius, uti fingunt Rabbini. Canit enim David illo psalmo non Abrahæ, nec Davidis, nec Ezechiæ, uti somniant Judæi, sed Christi regnum per resurrectionem et ascensionem in cœlo el in terra, quo ex Sion cœpit regnare in omnes gentes, donec impios conterat in die judicii.

Dixit . — Hebr. ÛZDX3 *neum,* id est dictum, effatum, pronuntiatum, decretum, oraculum Domini de Christo Domino meo.

Dominus (Deus Pater) Domino meo. — Hebr. *adoni, q. d.* Christo, qui meus, puta Davidis, cum sit filius, est tamen ct Dominus, non tantum qua Deus est, sedet qua homo. Nam qua homo, jure et titulo redemptionis, aeque oc unionis hypostatica:, qua in immensum omnes homines ct angelos antecellit, omnium hominum ct angelorum , ac consequenter meus, id est Davidis, est Dominus, a Dixit » ergo Deus Paler Christo homini, cum triumpho ascendenti in cœlum:

Sede a dextris meis , — id est mihi proximus in summa mea gloria regna. Ita S. Hieronymus ct Theodoretus, *in Psal.* cix. Quomodo Christus sedeat ad dextram Dei, fuse explicui *Colos,* m, 1.

Citant hunc Psalmi cix versum Christus. *Matth.* XXII, et S. Paulus, *Hebr.* i, 13, ex coque probant Christum esse majorem angelis, esseque Deum : hoc enim dominium m Davidem omnesque homines Christus homo obtinuit, non vi humanitatis, sed unionis hypostaticæ, quia scilicet ipse non est purus homo, sed homo Deus.

35. Donec ponam inimicos tuos (in die judicii) v«ri- *'•
SCABELLUM PEDUM TUORUM , — Ut Scilicet plane victi, tibi tuisque pedibus subjecti sint, el substrati quasi vile scabellum. Sic Sapores, rex Persarum, Valerianum Imperatorem bello victum fecit scabellum pedum : dorsum enim quasi scabellum præbebat pedibus Saporis in equum ascensuri, inquit Eutropius cl Victor in *Valeriano.* Idem fecit Tamberlanes Bajazeti, Turearum Imperatori victo ct capto. Nola : « «donec» non significat quod cousque duniaxat sessurus sit Christus ad dexteram Dei, quasi deinceps non sil sessurus et regnaturus ; sed potius contrarium, *q. d.* Sede et regna apud me donec omnes hostes tibi subjiciam, quando longe magis sedebis et regnabis: nam non tantum apud me, sed toto orbe dominaberis, quiaomues hostes tibi subjugabo. Simile est *Matth.* i, 25 : « Non cognoscebat eam donec peperii filium suum,» *q.* d.B. Virgo non concepit ex Joseph, quia non cognovit eam usque ad partum ; mullo minus cognovit eam post parium. Porro *inimicos* vocat infideles, Saracenos, Paganos , hærelicos omnesque impios-, qui Christo noluerunt se subjicere et obedire.

Omnis domus (id est tota familia, tota posteritas, tota gens) Israel , — id est Jacobi patriarcha?.

36. Quia et Dominum eum, et Christum fecit ver*.M.
Deus , hunc Jesum. — *q. d.* Deus Pater evexit Jesum ad hoc dignitatis fastigium, ut sit Dominus universorum et Christus sivo Messias, hoc

est. unctas prati© plenitudine, de qua omnes accepimus: evexit, inquam, eo ipso quo eum divin® person® et natur® in incarnatione univit. Quare perperam Ariani h®o verba torquent contra divinitatem Christi; *q. d.* Petrus: Christus non fuit Deus et Dominus per naturam divinam, sed a Deo Patre fartus ct denominatus est per communicationem divin® auctoritatis et potestatis. Nam S. Petrus loquitur de Christo, non qua Deus, sed qua homo est : Jesus enim est nomen proprium hujus hominis, et qua homo factus est Dominus omnium, ct Christus orbisque redemptor, dum a Judæis crucifixus est. Ita S. Cyrillus, lib. IX TAesauri, cap. ni; S. Basilios, lib. IV Contra Eunomfum, et alii. Perperam quoque Theodorus MopsupMenus docens Christum fuisse merum hominem, quia sua sanctitate meruerit conjunctionem cum divina natura, idipsum ex hoc loco probabat. Audi Vigilium : « In supra-scripto XXXIX cap. rursum illud quod B. Petrus dixit, A*rtor.* n, Jesum a Nazareth, quem unxit Deus spiritu ct virtute, exponens dicit, per unctionem spiritus quod meruit, et immaculatum cum per omnia factum, et ad divinam naturam meruisse conjunctionem : qu® verba Christum purum hominem aperte significant. Qui ergo hœc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit. n Ita Vigilius papa in codice Vaticano, quem citat Baronius, anno Christi 553, pag. 417.

Quem vos crucifixistis. — Ilie ingens est stimulus quo S. Petrus mira libertate et sinceritate pupugit corda Judæorum, 7. d. Videte quantum scelus commiseritis : crucifixistis enim Jesum, id est Salvatorem mundi, qui est Dominus universorum et Messins, sive Christus vester. Undo notat S. Chrysostomus multos ex Judæis, qui coram Pilato contra Christum clamaverant : « Crucifige, crucifige cum, n huic Petri concioni interfuisse, caque compunctos se ad Christum , quem crucifixerant, convertisse.

37. Compuncti sunt, — intimo dolore et contritione, quod Christum occidissent cl sprevissent. ITrum hic miremur magis, Christine in suos parricidas potentiam ? an clementiam ? an potius utrumque? Clementia enim cos ad poenitentiam vocavit, et pœnitentes in gratiam recepit habuilque loco charlssimorum filiorum : potentia meutes eorum hostiles ct saxeas compunxit , ct commutavit fedtque benevolas ct amicas, ut Chiistum, quem antea summe oderant, diligerent. liceo mutatio dexter® Excelsi. ILec vis compunctionis.

Preclare S. Bernardus, tract. *De Modo bene oidi,* scrm. IO: « Maria Magdalena, inquit, per compunctionem el lacrymas meruit a Domino audire : Remittuntur tibi peccata tua. Bona compunctio thesaurus est desiderabilis, ct inenarrabile gaudium in mente hominis. Anima qu® in oratione habet compunctionem, proficit ad saluum. Lacry"Li pernitentium pro baptismate roputantur apud Deum. Compunctio cordis sanitas est animæ. Compunctio lacrymarum remissio est peccatorum. Compunctio Spiritum Sanctum reducit ad so, quia cum Spiritu Sancto mens visitatur, statim homo peccata sua plorat. » Subdit deinde quatuor causas et motiva compunctionis : « Ploramus enim, inquit, propter peccata nostra, ct propter miseriam hujus mundi, ac proptap compassionem proximi, el proptar dilectionem coelestis præmii. Propter peccata fiebat ille qui dicebat : Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Idem de miseriis hujus mundi gemebat, cum dicebat : Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est/ Habitavi cum habitantibus Cedar, multum incela fuit anima mea. Dominus per compassionem flevit super Lazarum et super civitatem Jerusalem , dicens : Quia si cognovisses ct tu. Etiam Paulus Apostolus, qui praecepit gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus, per conipassionem dolebat, dicens ; Quis infirmatur, el ego non infirmor? Cum dilectione coelestis præmii plorabant justi dicentes illud Psalmista) : Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, dum recordaremur lui Sion, » etc. Actus vero heroicus effeclusque compunctionis est, quem assignat S. Chrysostomus, lib. II *De Compunctione,* dicens : « Hœc est humiliati cordis vera compunctio, magna agere et humilia loqui : justa operari ct super peccatores timere ac tremere. »

38. Poenitentiam agite, — Pœnitenti® ante baptismum requisita el necessaria est contritio, non perfecta, qu® est dolor de peccatis ex amore Dei, quia scilicet homo per eum Deum super omnia diligit, quem olim offendit;quem tamen requirit iNavarrus in *Enchirid.,* cap. 1, n. 38; sed imperfecta, qu® a Theologis dicitur attritio, estque dolor do peccatis ob melum gehennæ et damnationis. Hac enim dispositione posita, baptismus, qui est regeneratio animæ, ei gratiam, quasi novam primamquo Spiritus vitam infundit: alioqui, si contritio perfecta requireretur, cum luec manet ex perfecto amore Dei, ideoque hominem justificet et vivificet, sequeretur vitam requiri ante vitam; nec baptismum regenerare, sed contritionem illi praeviam. Excitandi tamen sunt pœnitentes baptizandi ad veram contritionem, nipote perfectiorem, uti Petrus hio eos, licet compuncti essent, excitat ad compunctionem augendam, declarandam el perficiendam.

Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi,—puta in fide, professione, virtute, meritis cl baptismo Jesu Christi (non Joannis Baptista?, aut Pharisœorum, qui sua multaque habebant baptismata), credendo et profitendo hunc esso Christum, unicumquo mediatorem a Deo Patre propositum ad assequendam remissionem peccatorum, justitiam el salutem. Porro baptismus Christi est is qui confertur in nomine SS. Trinitatis, dicendo : Ego te baptizo innomine Patris,

et Filii, ct Spirita* Sancti. Tros enim person® SS. Trinitatis (hujus enim confessio et professio est baptismus) explicite ct distincte in baptismo exprimondæ sunt. Licet enim de hac re olim nonnulli dubitarmi, imo negarinl id esse necessarium, censentes sufficere ut baptizans dicat : *u* Ego *le* baptizo in nomino Jesu Christi, » eo quod id hic dici videatur, tamen contrarium declaravit ct definivilEcclesia. Vide Franciscum Suarez, HIporL, tom. ill, disp. m. Adde, fortasse Apostolos primis illis temporibus, fornire baptismi addidisse nomen Jesu Christi dicendo : Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii Jesu Christi, et Spiritus Sancti, ut huic novo nomini fidem, amorem ct reverentiam conciliarent. Quare certum est S. Petrum, antequam hosce pœnitentes baptizaret, catechizasso eos ac docuisse mysterium SS. Trinitatis aliosque symboli articulos, ac deinde eos in nomineS.Trinitatis baptizasso: quie omnia compendio perstringens S. Lucas, ait eum dixisse: «Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi. » Nam, ut notat S. Augustinus, lib. Ill *Ceñirá Maximin.*, cap. xvii, una persona SS. Trinitatis aliam non excludit, sed includit : quocirca Scriptura nunc unam , nunc alium, nunc omnes nominat, ut significet omnes 1res esse ejusdem essenti® et potenti®. El Theophylactus, in fine *Etang. :* «Christi, id est uncti, nomen, inquit, in se continet et Patrem ungentem, et unctionem Spiritum, ct unctum Filium. »

Tropol. Tropologice S. Chrysostomus, hom. 13 in II *ad Corinth.* : «Cum, inquit, per Jesum Christum mortuum vivamus, ei utique ob quem vivimus, vivere debemus. » El S. Bernardus, serm. *Detpta-druplici Debito :* « Christo Jesu, inquit, debes omnem vitam tuam , quia ipse vitam suam posuit pro tua, et cruciatus amaros sustinuit, no tu perpetuos sustineres. » Ac post mulla ita concludit : « Cum ergo ei donavero quidquid sum, quidquid possum, nonno istud esi sicut stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum? » Idem, tract. *De Dilig, Deo :* « Si totum me debeo pro me facto, quid addam jam pro refecto, el refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus quam factus ; nam qui me sonici, et tantum dicendo fecit, in reficiendo profecto ct dixit mulla, cl gessit mira, el pertulit dura ; nec tantum dura, sed cl indigna. In primo opero mo mihi dedit, in secundóse; et ubi se dedit, mo mihi reddidit. Datus ergo ol redditus, mc pro mo debeo, et bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum? » Idem, serin. 30 *in Cant. :* « Dignus plane est morte, qui libi, Domino Jesu, recusat vivere, et mortuus osi; et qui libi non sapii, desipit; et qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, el nihil est. Propter tcnwtipsum, Deus, fecisti omnia, et qui vult osse sibi et non (ibi, nihil esse incipit inter omnia. »

Et accifii.us dunim Spir it i* Sancii. — *Primo,* 7. *d.* Accipietis ipsum Spiritum, qui ert primum el increatum Dei donum, uti ostendi, vers. 4. Sc- *cundo, q. d.* Accipietis gratiam ct justitiam, qure est donum Spiritus Sancti. *Tertio,* Franciscos Suarez, tract. *De Sacramento Confrmationis,* disp, xml, sect. 1, per « donum Spiritus Sancti • accipit gratiam sacramenti Confirmationis, qu® eximia est et singulare donum Spiritus Sancti. Inde sacramento Confirmationis hunc effectum tribuit Scriptura, quod conterat Spiritum Sanctum, ut patet *Ad.* vm el cap, xix. Olim enim cum grandaevi baptizabantur, mox a baptismo conferebatur cis sacramentum Confirmationis

39. Vobis bnim est repromissio ,— ad vos quasi **»«• *• filios Abrahœ, pertinet promissio Abrahæ facta de Christo, quod scilicet per eum benedicende, id est justificanti® el salvami®, essent omnes gentes, *Gen.* XXII. Hœc ergo promissio est de Christo, ac consequenter de Spiritu Sancto, quem æque ac Apostoli recepturi erant in baptismo, si erederent in Christum.

Omnibus qlt longe slnt ,— a Deo, Ecclesia, fide ct salute, putii Gentilibus, quibus ait Apostolus, *Ephcs.* n, 12; «Eratis dio in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, ct hospites testamentorum , promissionis spem non habentes et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in LtirisU Jesu vos qui aliquando eratis longe, facti estL prope in sanguine Christi. »

40. Testificat is est , — id est quasi ** testibus adhibitis asseverabat, confirmabat et contestabatur vera esse sua dicta ct dogmata Je Christo. Testes hi erant, tum Scriptura et prophetiæ de Christo, tum commemoratio sanctitatis et miraculorum vit® ct passionis Christi, tum ips: Apostoli cœterique fideles, quin et ipsi Jud®JA qui Christi vitam, miracula et mortem viderant.

Exhortabatur. — Syrus, *postulabat,* vel *efliagiiabat ab eis.*

Salvamini a generatione ista prava. — *q. d.* Per fidem et baptismum Christi vitamque Christianam segregate vos ab hoc sæculo infideli ct impio, puta a Judæis et Gentibus infidelibus impiis, ul salvatis animas vestras, Præclare S. Eu* chorius, epist. *ai Valerianum ;* « Vera, inquii, beatitudo est, sœculi bcatitudinem spernere, neglectisqua terrenis in divina flagrare. Abrumpatur illa interminabilis sæcularium ne^utioruxn catena. Nihil est magnum rc, quod parvum tempore : neo longis dilatatur gaudiis, quidquid arcto fine concluditur. »

Muraliter nota, conversationem cum sæcula- Mrtic ribus el impiis esso periculosam ac ducere ad interitum «ternum. Pauci enim tam fortes et m constantes sunt, ul tot pravis exempUs, sermonibus, invitationibus, irrisionibus, minis, etc., <itndu impiorum semper resistant, nec iis se ad eorum mores flecti sinant. Qui ergo sapii, cum Lolli fugiat de Sodoma, ne ejus, incendio affletur. Verum enim est illud *Ecdcs.* xm : « Qui tetigerit picem, inqui-

nabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam. » Et illud S. Hieronymi, *epist.* 7 : a Proclivis est malorum imitatio, et quorum virtutes assequi nequeas, cito imitaris vitia. » Nam, ut ait S. Cyprianus, lib. *De Spectae.,* « nihil facilius, quam ut superbia superbiam, iracundia iracundiam, omne denique vitium, sui genens vitium in aliorum animis pariat, non modo nescientibus el non advertentibus, sed sæpe etiam invitis. » Exemplo est S. Augustinus, qui lib. II *Confess.,* cap. in et ix, deplorat quod juvenis inter coætancos suos jactantes vilia sua, ipse etiam stimulabatur non modo ad eadem facienda, sed etiam ad fingenda quæ non fecerat, ne videretur abjectior, quo erat innocentior; et nc vilior haberetur, quo erat castior. Nimis enim contagiosam rem esse malos sodales, cum dicitur: « Eamus, faciamus, et pudet non esse impudentem. » Similis huic concioni Petri est concio S. Joannis, *Epist.* I, cap. ii, dum ait: « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, el superbia vitæ. » Et S. Leonis serm. S *De Quadrages. :* a Plena, ait, omnia periculis, plena laqueis. Incilant cupiditates, insidiantur illecebræ; blandiuntur lucra, damna deterrent; amane sunt obloquentium linguæ, nec semper veracia sunt ora laudantium.» Quocirca sapienter S. Bernardus, *epist.* 103 : « Beatus, inquit, qui post illa non abiit quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant.» Vide S. Ambrosium, lib. *De Fuga sæculi.*

Ven. ti. 41. Apposita sunt — Ecclesiæ et cœtui fidelium qui tum collecti erant pauci numero, puta 120, super quos descendit Spiritus Sanctus. Sic ait Jeremías, 1, 5 : « Apponentur ad Dominum fœdere sempiterno. »

t ANIMA,— homines. Est synecdoche : pars enim ponitur pro toto.

Tau millia. — Vide hic fructum sanguinis Christi : vide et linguam igneam Spiritus Sancti, per os Petri jaculantem ignea verba quasi tela, quibus totum auditorum coetum amore Christi accendit et inflammavit. Erant hæ primiliæ fervoris el spiritus.

m. 42. ERANT ALTEM PERSEVERANTES,— «pwxfnpnn;, id est *perdurantes magna continuague instantia et constantia.* Vide dicta cap. i, 14.

i In doctrina Apostolorum, — audienda, ruminanda, meditanda.

Et communicatione fractionis panis. — Græce *communicatione et fractione panis,* a Communicatione,» scilicet bonorum, inquit Vatablus, et ciliciorum mutui obsequii, ait Cajetanus, *g. d.* Primi Christiani mutuo suas opes, res et obsequia magna charitate communicabant : erant enim ipsis omnia communia. Verum dc hac operum communione dicet Lucas, vers. 44. Quare melius noster Interpres -rô *et* accepit quasi exegeticum, pro *id est,* uti alibi sæpe accipitur ; aut potius consuit esse hendiadyn, qua unum per duo dicitur, ut apud Virgilium : a Aurum frœnosque momordit, » id est aureos frænos momordit. Sic « in communicatione et fractione panis, » id est in communicatione fractionis panis, vel quæ communicatio erat fractio, sive in fractione panis : alioqui to «communicatione» caret genitivo, nec explicatur cujus rei fuerit hæc communicatio. Unde pro «communicatione,» Græce estxGcwwx, Uncu, id est *communio,* sive *communis unio,* quo nomine a S. Paulo et Patribus vocatur Eucharistia qua- nio qu*- tuor de causis. *Prima* est, quia ipsa est mensa el dru^ui* cibus communis, cui assident et communicant omnes fideles. Unde Graeci camam quasi xw, id est *communem,* nuncupari censent. *Secunda,* quia s'cunJ* in Eucharistia communicamus cibo plane eidem et individuo, puta corpori Christi, quod non iit in aliis camis, ubi unus hanc cibi partem, alius aliam sumit et manducat. Unde S. Chrysostomus, hom. 88 *in Matth.,* ait a nos per communicationem cum Christi corpore fieri massam unam ; » et Cyrillus Alexandrinus, lib. IV *in Joan.,* cap. XVII : a Sicut, ait, cera ceræ liquefaclæ miscetur, et ignis ferro ignito se insinuat, ita nos miscemur corpori Christi, » ac consequenter ejus divinitati ; itaque efficimur « concorporei et consanguinei Christi, » imo Christiferi. Quocirca Isidoras Pelusiota, lib. I, epist. 228, asserit « communionem vocari, propler conjunctionem cum Deo; et quia regni participes reddit, n Hoc est quod ait Paulus, I *Corinth,* x, 1G : «Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? » Ubi et tertiam rationem Tertiu subdit, dicens : « Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane participamus, » *g. d.* Eucharistia est communis omnium fideliam unio; nam unit omnes eidem corpori Christi, ac consequenter unit omnes inter se. Quæ enim sunt eadem uni tertio, sunt et eadem inter se. Quocirca S. Dionysius, *Eccles. Hier.,* cap. in: «Divinissima, inquit, uniusejusdemque panis atque poculi communis pacificaque communicatio, divinam illis velut convictoribus morum conjunctionem sancit; » additque quod Eucharistia Quarto, sit omnium « Sacramentorum consummatio et perfectio. » *Denique* Eucharistia uniendo nos Christo, omnibus et singulis Christi sanguinem, passionem et merita communicat.

Fractionis panis. — Beza et hœrelici, ac nonnulli Catholici accipiunt panem communem, *g.d.* Christiani habebant mensas communes, agitabant convivia communia. Verum hæc non est laus Christianorum, sed Epicureorum. Dico ergo Græce esse tcG id est *illius panis,* scilicet Eucharistici et divini. Unde Syrus clare vertit, *Eucharistia:* : hoc enim nomen, licet Græcuin, retinuerunt Syri, uti et Latini. Et patet cx circuinbtantiis : luec enim fractio panis interjicitur inter

doctrinam Apostolorum et orationes. Erat ergo ejusdem ordinis, puta spiritualis, uti illa erant spiritualia, non carnalis. Alludit enim Lucas ad verba sui Pauli, \ *Corinth.* x, 1G, paulo ante citata, ubi Eucharistiam vocat fractionem panis, ob causas quas ibidem recensui ; quibus adde primos Christianos post Eucharistiam agitasse commune convivium, quod ob symbolum diaritatis vocabant agapen, in qua cumdcm panem cibumque frangebant et manducabant, de quo dixi, I *Corinth,* xi, 21. Porro ha»c mox a Pentecoste prima descensuque visibili Spiritus Sancti contigerunt. Post eam ergo illico a fidelibus cœpit frequentari Eucharistia, indeque tantus eorum fervor. In cujus rei memoriam, festum Corporis Christi institutum ab Urbano IV Pontifice, ab eodem jussum est celebrari feria quinta post Octavam Pentecostes. Nam, ut ait S. Thomas, *in Officio Eccles,* illius festi, « congruit ut tanti Sacramenti institutionem illo tempore specialiter recolamus, quo Spiritus Sanclus corda discipulorum edocuit, ad plene cognoscenda hujus mysteria Sacramenti : nam et in eodem tempore cœpit hoc Sacramentum a fidelibus frequentari. »

Trhpri-*fidMium* oiiicia: pinnum. I'°'

Nota hic tria primaria primorum Christianorum ™h ¡a et exercitia, nobis, quoad possumus, imitanda et frequentanda. Perseverabant enim *primo,* in doctrina Apostolorum : ita et nos in concionibus verboque Dei audiendo, legendo, ruminando perseveremus. « Qui enim cx Deo est, verba Dei audit, » ait Christus, *Joan,* vili, 47. Verbum Dei est lux animæ el semen orationis, meditationis omniumque bonorum operum, juxta illud *Psalm,* cxvin, 105: a Lucerna pedibus meis verbum tuum , Domine , ct lux semitis meis. »

Sccun-diun.Eu-

Secundum est, sancta communio Eucharisliæ, pcr qUain jpSi Christo realiler ct substantialiter unimur. Sicut enim cibus unitur corpori, et in í'lud convertitur ; ila Christus quasi cibus unitur nobis : verum non se in nos, sed nos in seipsum convertit, juxta illud quod dixit S. Augustinus: « Non me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. » Qua de causa primi fideles quotidie communicabant, uti hic innuil S. Lucas, caque præcipua fuit causa tantæ sanctitatis el perfectionis eorum. Idem facere etiamnum dicuntur Abyssini sub Prclo-Joanne. Hoc est quod oramus in oratione Dominica : a Panem nostrum quotidianum , » Græce Orctpcúsicv, id esi *supersubstantialem,* ut vertit Interpres S. Mattinai, cap. vi, 11, «da nobis.» Hinc Tertullianus, lib. De *Oratione,* cap. ult., ait « solvendam esse orationem , corpore Domini accepto. » Hac de causa olim fideles Eucharistiam domum deferebant, praesertim tempore persecutionis, ac quotidie eam sumebant, ut se armarent ad martyrium; eaque fuit causa fortitudinis tot Martyrum, uli docet S. Cyprianus, lib. *De Spectae.,* et *Exhort, ad Mart.* Quocirca Concilium Florentinum docet effectum Eucharisliæ esse augmentum graliæ, ct omnem illum effectum, quem materialis cibus in corpore efficit. Et infra subdit Eugenius Pontifex: « Hujus Sacramenti effectus, quem in anima efficit digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum ; et quia pcr gratiam homo Christo incorporatur, ct membris ejus unitur, consequens est, quod per hoc Sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur.» EtTridentinum,sess.xm, cap. n, docet « hoc Sacramentum esse institutum tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur ct confortentur viventes vita illius qui dixit: Qui manducat me, el ipse vivet propter me ; et antidotum quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus prœservemur.» Hinc vocatur « panis, » sed sacer et Lranssubstanlialus, non tantum quia habet spccicm panis, sed etiam quia ad omnem cibum adhibetur panis ; unde panis a pascendo dicitur. Hinc et ab Hebræis quilibet cibus et pabulum dicitur panis. Eucharistia autem omnimodo pabulo animam pascit ; est ergo panis et plusquam panis.

Preclare S. Cyprianus, *De Cana Domini :* « Qui manducat, ait, ex hoc pane, ultra non esurit: qui bibit, ultra non sitit* quoniam mysterii hujus sic sufficit gratia, sic reficit intelligcnlia, ut cuicumque tantæ rei innotuerit plenitudo, omnis consummationis fine invento, Christi bajulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, el omni tempore habitatori suo dicta ct facta jubilatione consona laudes resonent el gratiarum actiones decantent. Hæc ebrietas non accendit, sed exstinguit peccatum : in hoc vino non est luxuria, nec movetur ad ludum post hunc potum lascivia. Cum sopivit oblivio cuncta carnis ludibria, mira sunt quæ sentit, magna quæ videt, inaudita quæ loquitur : quin (quem) Agnus iste paschalis inhabitat, cujus animam meri hujus fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat cl delectat.»

Tertium est, oratio qua Deum laudamus, gra- TmtmaK tias agimus, novamque gratiam poscimus et impetramus. Ubi obiter nota, Lucam hic tribus verbis describere ritum et ordinem quem primi fideles servabant in suis cœtibus et synaxibus: *primo,* enim audiebant verbum Dei ; *secundo,* communicabant; *tertio,* Deo canebant hymnos, psalmos el cantica spiritualia, uti ostendLi, I *Corinth.* cap. xiY. Hæc enim tria sunt necessaria Ecclesiæ et cuivis fideli, ejusque sunt qua*i anima ct vita. Sicut enim ad vitam corpoream requiruntur tria, scilicet sol, panis et halitus sive respiratio, ita totidem requiruntur ad vitam spiritualem , nimirum spiritualis sol, puta verbum Dei; spiritualis panis, puta Eucharistia ; et spiritualis halitus, puta oratio : hac enim halitum et spiritum divinum e cœlo attrahimus et haurimus, juxta illud *Vsal.* cxvm, vers. 131 : « Os meum aperui, et attraxi spiritum. » Hæc tria adum-

brafn fnerunt tribus vasis in templo veteri, puta in Sancto, quæ erant candelabrum septíccps, men-a panum propositionis et altare thymiamatis : candelabrum enim repræsentat verbum Dei; mensa panum, Eucharistiam ; altare, orationem, hæc enim est thymiama Deo odoratissimiim rt gratissimum, ut palet *Apec,* vin, 3. Porro, « oratio perfecta est, ait S. Bernardus, tract. *De Natura divini amoris,* cap. ni, in qua tanta sit fides, ut speret omnia; tanta devotio, ut Dcnm videatur cogere (qualis erat S. Catharina? Senensis, dicentis: Domine, non dimittam te, nisi hanc illainve animam, virtutem aut gratiam mihi concesseris) ; tantus amor, ut omnia quæ petit, in ipsa oratione se sentiat obtinere; tam benigna humilitas, ut in omnibus non suam, sed Dei voluntatem in se fieri præoptel. » Talis fuit horum primorum fidelium, idcoque omnia quæ poposcit a Deo, protinus impetravit.

Panis. — Ex hoc loco colligitur, sufficere laici» sumere Eucharistiam sub una specio panis, neo requiri alleram, puta calicis. Crescente enim in immensum numero fidelium, difficile et pene impossibile erat omnibus dari calicem. Adde, multos esso abstemios, qui abhorrent a vino ; esseque in tanto numero evidens periculum irreverente et effusionis sanguinis, præsertim in turba rudium et rusticanorum. Objiciunt hmretici, sub pane intelligi calicem ; nam certum est Apostolos ct sacerdotes obtulisse sacrificium, in quo requiritur consecratio tam vini, quam panis. Respondeo: Lucas hic non loquitur dc sacrificio sacerdotum, ad quod requiritur utraque species, sed de communione fidelium laicorum, in qua cum duntaxal nominet panem, colligimus cum solum fuisse datum et distributum in tot millium turba.

vert. u. 43. Fiebat autem omni animai timob. — « Timor » hic erat sacer quidum horror et reverentia, qua mah. videntes Unguas igneas ct audientes sermones igneos, timebant ct venerabantur Apostolos quasi homines ccclcstcs ct divinos, qui miracula patrare, ct cum Elia ignem c cœlo devocare et in hostes vibrare possent. Sic a primus in orbe deos fecit limor,p ait Pocla. Sic, visis Christi prodigiis, dicuntur turbai timuisse, Lwarvii, IG : timor hic non erat aliud quam religio ct reverenila erga Christum, cx ejus miraculis concepia. Sic Mattiacus, cap. ix, 8, sanato paralytico a Christo, ait : « Timuerunt turine, n Grece Itawuv, id est *admirata: sunt* ; admirationis enim effectus cst timor, sive reverentia. Unde S. Lucas idem narrans, cap. v, 26 *Etang.,* scribit : «Apprehendit omnes» fcçâmc, id cst *ecstasis,* puta timor cx stupore manans et in Dei glorificationem erumpens. Ecce ut Spiritus Sanctus Apostolos antea timidos voluti cervos, facit omnibus terribiles quasi Icones. Ecco quanta est vis sanctitatis, quam etiam impii verentur ct expavescunt

Prodigia. — Hisce enim a Deo erat confirmanda nova primaqno fides de Christo, ut per ea credibilia fieret hominibus ; alioqui temero credidissent. Quare similia ab hmrcticis nova dogmata afferentibus poscenda ct exhibenda sunt. si sibi credi velint. Vero Richardus Victorious, lib. I *De Trinit.,* cap. n : « Si error, inquit, cst quod credimus, a te decepti sumus : ista enim in nobis iis signis et prodigiis confirmata sunt, quæ non nisi a te fieri potuerunt, »

Et metis erat magnus in universis. — lìmo verba desunt in Greco et Syro, quia idem sunt cum co quod processit : « Fiebat autem omni anima? timor,» illudquc exaggerant et inculcant.

44. Omnes etiam qui credebant, erant pariter. — Greco ¿raw ini tò «uro, *erant in idipsum;* Syrus, Vert. 44 *erant simul;* Tigurina et Pagninus, *erant conjuncti,* non quod simul habitarent; hoc enim erat impossibile in tenta hominum, præserlirn conjugatorum ct mechanicorum turba. Quæ enim domus tot millia fidelium cepisset? Erant ergo simul, quia statis horis simul ad synaxin, puta ad concionem, communionem et orationem, de quibus pjulo ante dixit Lucas, in templum conveniebant. Id nostri Anabaptiste), quasi simiæ imitantur in Moravia: quisque enim eorum suam domum et officinam habet, sed stetis horis ad suas synaxes coeunt omnes. Adde , Apostolos et capite Ecclosice, puta primarios fideles, simul habitasse juxta templum in porticu Salomonis. Hoc est enim quod ait Lucas, cap. v, 12 : « Per manus autem Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. » Denique sociabant se, ut vicini invicem habitarent circa templum, quoad pnterant, et quantum officia rerumque status cuique permittebant, uti videmus in urbibus recte constitutis, cives qui ejusdem suntscclæ; nationis, mercature, vel opificii, simul habitare in eadem platea. Et hoc innuit Lucas dicens, vers. 46 : a Frangentes circa domos panem. >

Et habebant omnia communia. — Meum enim ct tuum est causa omnis discordia?, ait S. Chrysostornus. Plato ideam perfecta? reipublicœ «lescrn bens deposcit, ut in ea omnia sint communia, ad perfectam civium unionem ct concordiam, etiam uxores. Sed in eo foede erravit: uxorum enim communitas repugnat legi nature, quæ sancit unam cum uno copulandam ad prolis certitud!* nem ct debitam educationem. Primi Christiani ergo hoc sustulerunt omniaquo habuerunt communia preter uxores, ac proinde vixerunt quasi Religiosi; imo religiose^ vite» fundamenta ab eis jacta esse, docent 8. Hieronymus, lib. *De Viris illustr.,* in S. *Marco;* S. Augustinus, *epist.* 109, et S.Basiliusin*Tltyiil. fusior.,* R»?g. xix ct xxxn. Vidit hoc per umbram Pythagoras, cum auream hanc gnomon edidit : « Amicorum omnia communia ; » ex quo Diogenes colligebat, « sapientis esse omnia quæ in orbe sunt : » hæc enim sunt Dei,

cnjn« amicus cst sapiens; testis est Seneca, lib. VII De Dene/ kiït, cap. in (1).

Ex hoc ergo loco, quod primi Christiani haberent omnia xeni, id est *communia,* orturn est OriittCa-xuHCta, pula Cœnobia et Cœnobite, inter quos primi fuerunt Essœi, quorum parens fuit S. Marcus, de quorum sanctitate mira scribit Eusebius, lib. Il *Hist.,* cap. XVII ; S. Hieronymus, lib. De *Script. Eccles.,* in Vita S. Marci. Quocirca recte idem S. Hieronymus, eodem libro in Philone: «Talis, inquit, primo credentium fuit Ecclesia, quales nunc Monachi esse nituntur ct cupiunt, ut nihil usquam proprium sit, nullus inter cos dives, nullus pauper : patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinæque et continenti», quales el Lucas refert primum Hierosolymis fuisse credentes. Quocirca ex tunc cœpit vita Religiosa et Cœnobitica a viris perfectionis avidis , qui primævam Apostolorum ct fidelium vitam æmulari conabantur, quorum ingens fuit multitudo per orbem sparsa, uti testatur S. Dionysius, *Eccl. llicrach.,* cap. x. Eam deinde post annum Domini 300, instauravit S. Antonius in /Egypto, S. Basilius in Graecia, S. Hieronymus in Syria, S. Augustinus in Africa, S. Benedictus in Italia totoque Occidente, quem deinde secuti sunt S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscus, etc.

Canum- Porro hæc communio bonorum, magnum cst
frùciwrT v'r*llt's Perfectionis compendium. Nam primo,
Waul*, ingens est charitatis mutuæ incentivum. Unde S. Laurentius Justinianus, lib. De *Obedientia,* cap. ivi» : «Quid aliud, inquit, esse dixerim Religiosorum monasteria, et Deo famulantium loca, quam stadia militaria atque spiritualia castra pugnantium? Nonne in eisdem frequentissimæ devotionis lacrymæ, compunctionis gemitus, suspiria pietatis, compassionis ct charitatis ad Deum incessanter effunduntur vota? » Et paulo post : « Quid oro locupletius, quam nihil ¡labore et omnia possidere? Carere rebus superfluis, ct uti necessariis? Proprium spernere patrimonium, et Christi esse hærcdem? Monasteriorum quippe redditus thesauri sunt Salvatoris, ii profecto communes fiunt omnibus in commune viventibus. Non secernitur persona divitis, non potentis statui defertur; sed prout cuique expedit, erogantur; quod est opus divinum, commendatio grati» , charitatis officium et natur» exemplum. »

tam. *Secundo,* quia amorem et affectum avocat ab
ill. opibus ct deliciis terrenis , quasi vilibus et exilibus, cumque totum transfert in Deum ct res co» lestes : quo fit, ut in cœlo defixus qpasl aquila, pnmpas omnes et dignitates terre valut formicas aspiciat et despiciat, ac quasi rex omnibus emineat et dominatur, juxta illud ab Isaia, cap. i.viii, promissum : « Sustollam te super altitudines tèrre, et cibabo te hærcditate Jacob patris tui. » Nam, ut ait S. Cyprianus, tract. De *Orat. Domin,:* « Qui renuntiavit jam sæculo, major est honor* bus ejus et regno; et ideo qui sc Deo et Christo dedicat, non terrena, sed cadentia regna desiderat. » Coenobita ergo celsior est mundo, dominus universi, par angelis, civis Sanctorum , domesticus paradisi, lueres Dei, cohæres Christi. Vide S. Chrysostomum, homil. 15 *ad Popul.* Hinc nullum, licet potentem et principem, timet, nulli adulatur, sed libere quorumvis vilia carpit, audacter tyrannis resistit, ut Elias restitit Achab, Nathan David , Elisæus Joram, Moses Pharaoni, qui proinde a Deo audivit : < Constitui te Deum Pharaonis,» *Exod.* vn.

Tertio, parit meritorum et bonorum omnium communionem. Unde S. Basilius, *Const, monast.,* cap. lix : «Communis, ait, cis est Deus, communis pietatis mercatura, communis salus, communia certamina, communes labores, communia premia ct certaminum coronæ, ubi multi unus, et unus, non solus, sed in pluribus. >

Quarto, aufert materiam lilium, cupiditatum, Qu H'u vitiorum et lentalionum omnium; ac cx adverso materiam tempusque et aptitudinem suggerit vacandi sibi ct Deo, meditandi, exercendi opera pietatis, spei, charitatis ct virtutum omnium, juxta illud *Psal.* xxxix : « Ego autem mendicus sum et pauper : Dominus sollicitus est mei. ▮ Vere S. Augustinus, serm. 33 Dc *Verbis Apost. ;* « Amor, inquit, rerum lerrcnarum viscus est spiritualium pennarum. Ecce concupisti, hæsisli. Quis dabit tibi pennas ut columbæ? quando volabis ubi vero requiescas, quando hic ubi male bæsisti, perverse acquiescere voluisti ?v

Quinto, parit animi pacem, serenitatem, læli- Qointx tiam ot jubilum perpetuum. Hæc ergo vita accedit ad vitam quam egit Adam et Eva in paradiso, estque inchoatio vitæ cœlestis, quam Beati agunt in cœlo. Quocirca hæc primurum Christianorum « vita erat angelica, » ait S. Chrysostomus, juxta illud Christi : « Si vis perfectus esse , vade, vende quæ habes, et da pauperibus, ct habebis thesaurum in cœlo, » *Matth.* xix, 21. Et illud *Psalm.* Lixii : « Quid mihi est in cœlo, el a te quid volui super terram , Deus cordis mei, et pars mea Deus in œternum? » Undo S. Laurentius Justinianus, Opuse. *De Monastica conversat.,* cap. n, pulchritudinem vilæ cœnobiticœ, qualem agunt claustrales, describens ; < Est, inquit, claustrum hortus conclusus, paradisus deliciarum, thahuuus nuptialis, cubile immaculatum, virtutum schola, tabernaculum fœderis, reclinatorium spongi,

(Î) Non fuit absoluta bonorum communio in Ecclesia Hierosolymitana;ct si luit, saltem non diu duravit. Nam ipsorum Apostolorum tempore collect» in usum pauperum , I *Cor.* ivi, frequentat» sunt, quibus certo opus non luisset, si bonorum a singulis facta universorum extilbset collatio. Imo liberum cuique fuit, facere hoc aut non incero, ut ostendit Ananiæ exemplum, cap. x, vers. 4. Describitur ergo ct bic ct aliis locis IjoiioìiccuIiìo ot fratomæ charitatis studium acre et eximium.

bellatorum statio, sanctitatis domus, castitatis custos, prudenti® firmamentum, religionis magisterium et obedienti® sanet® speculum singulare. »

Possessiones — *Agrorum* aut *domorum,* ut explicat Lucas, cap. iv ; unde possessio dicitur quasi *pedum sessio* aut posilio, ait Festus : fundi enim aut domus possessio capiebatur immittendo in eam pedem, quasi in rem propriam et peculium.

tu:. 45. 43. Er substantias (bona mobilia, ut pecora ct supellcctilia) vendebant, — studio tum paupertatis ct perfectionis calcantes terrenas opes ct anhelantes ad cœlestcs ; tum vit® communis ct charitalis, ut ca in fratres, puta Christianos, præsertim egentes distribuerent ; tum ex instinctu Dei quasi presagíenles imminentem persecutionem , no bona hæc a Judæis confiscarentur, sed ut ipsi cx eorum pretio viverent aliisque fidelibus in persecutione bonis suis spoliatis succurrerent, juxta illud Apostoli, *Hcbr.* cap. xi, vers. 34; « Nam ct vinctis compassi estis, ct rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam.» Unde Melchiades Pontifex, XII, *Quast.,* I, cap. *Futuram,* ait quod futuram Ecclesiam in gentibus Apostoli prævidebant, idcirco pradia in Judæa minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egentes : præsertim quia prævidebant Jerusalem ct Judæam paulo post a Tito et Romanis plane vastandam. Idem fecerunt deinceps Christiani, qui, vigente persecutione, parabant se ad martyrium, ut S. Valerianus, S. Cæcilia, S. Sixtus, S. Laurentius, qui bona etiam Ecclesiæ divendebant et distribuebant inter fideles egenos, ne persecutores ea confiscarent et raperent, prudenti sane pioque consilio.

Prout cuiqub opus erat. — « Non quod pueriliter quis gestire poterat : nil ibi otiosum erat, ac multo minus superbum : quod opus erat, hoc est, quantum ad indumenta, quod ct nuditatem legeret et frigus repelleret, » ail S. Bernardus, Apolog. *ad Gul. Abb.*

Vew. 4«. 46. In templo. — Hoc imitantur hodie Coenobii® et sæculares pii, tam viri, quam matron®, quæ omne tempus quod a negotiis liberum habent, in templo orationi, lectioni et concioni impendunt. Ubi enim quis melius, jucundius, utilius, nobilius versetur, quam cum Deo in ejus domo?

ET FRANGENTES CIRCA DOMOS PANEM, — (Græcc m»t' tuw*, id est *circa domum,* puta Dei, hoc est templum, ait OEcumenius) qui proinde cum multis aliis censet panem hunc quem in templo frangebant, fuisse Eucharistiam. Unde pro *panem,* Syrus vertit *munus benedictum,* puta panem consecratum et transsubstanliatum, Dcoque quasi *mintha* in sacrificium oblatum. Idque est valde probabile, quia Eucharistia a Paulo et Luca vocatur *fractio panis.* Nec obstat, quod Noster Grœcum xat' dxa* vertat *circa domos,* puta domatini, per domos singulas, idque recte ex grecismo; quia, crescente numero fidelium, per varias domos eos distribuere in iisque Eucharistiam celebrare oportebat. Atque exinde orte et distincte paraci®, quibus singulis suus præest Parochus, sive Pastor, cum primitus una esset guc;, sive domus et cœnaculum fidelium , uti palet cap. i, vers. 13. Alii tamen, ut Lyranus, Cajetanuset Carlhusianus significant hunc panem fuisse usualem et communem, *q. d.* u Frangebant, » id est distribuebant per domos panem, id est cibum, pro numero, qualitate et quantitate incolarum cujusque domus. Unde notat Chrysostomus , dici *panem, q. d.* Alimentum necessarium, non delicias. Huic sensui favet id quod sequitur : a Sumebant cibum cum exultatione, » sed hoc recto accipias de agape post Eucharistiam, *q. d.* Post Eucharistiam sumebant agapen, sive cibum in epulo ct convivio communi, instituto in memoriam ultimæ can® Chrisli communis, ad symbolum ct stimulum charitalis. Unde pro *sumebant,* græce est id est *simul sumebant cibum communem,* scilicet in agape, quam post Eucharistiam celebrabant (1).

Cum exultations, — tum ob receptam Christianismi gratiam, tumob supradlctam Eucharistiam, tum ob agapen tantamque in se invicem charilalem mutuam. Videbant enim novam in mundo rempublicam Christianam, qualis nunquam visa fuerat in mundo, eamque similem vite cadesti et angeliche; seque in eam per Dei gratiam esse cooptatos, ac proinde omnium Spiritus Sancti charismatum in ea factos esse participes. « Nullum enim majus signum inhabitantis Spiritus est, quam lælitia spiritualis, » ait S. Bernardus. Rursum : a Secura mens quasi juge convivium,» ait Sapiens. Nimirum : u Vox exaltationis et salutis in tabernaculis justorum, » *Psal.* cxvn. Ita in S. Synaxi exultabat S. Franciscus, ut ait S. donaventura, in ejus Vila, cap. ix : « Flagrabat, inquit, erga Sacramentum Dominici corporis fervore omnium medullarum, stupore admirans permaximo illam charissimam dignationem et dignantissimam charitatcm : sæpc communicabat et tam devote, ut alios devotos efficeret, dum ad immaculati Agni degustationem quasi spiritu ebrius, in mentis ut plurimum rapiebatur excessum. »

Porro Tertullianus bona et delectationes Chris- Volopt*
Pianismi, in quibus jure exultant Christiani, ita Affili*]
slrictim recenset et compensat, lib. Dc *Spectaculis,*

(1) « Frangentes circa domos panem. » Ex nostra lallem sententia, scrino hic est ad litteram de epulis quæ dicebantur quæ ad omnes tideles pertinebant, ita tamen ut ditiores in subsidium pauperorum necessaria conterrent. Kxt' c(x.v>, scii, ¿axotg/, id est, singulis in domibus, modo in hac, modo in illa. Nemini autem ignotum est, primis temporibus *ante,* deindo por/ has epulas, Eucharistiam fidelibus distribui de moro fuisse. Vid. Bergier, *Dictionnaire de Théologie,* voc. *Agapes.*

cap. XXIX : « Quid, inquit, jucundius quam Dei Patris ct Domini reconciliatio, quam veritatis revelatio, quam errorum recognitio, quam tantorum retro criminum venia? quæ major voluptas , quam fastidium ipsius voluptatis , quam sæculi totius contemptus, quam vera libertas, quam conscientia integra, quam vita sufficiens, quam mortis timor nullus ; quod calcas deos nationum, quod demonia expellis, etc., quod Deo vivis? H® voluptates, hæc spectacula Christianorum sancta , perpetua, gratuita. » Et mox : « Vis cl pugillatus cl luctatus? prosto sunt non parva, sed multa. Aspice impudicitiam dejectam a castitate, perfidiam cæsam a fide, sævitiam a misericordia contusam , petulantiam a modestia obumbratam; cttales apud nos sunt agones, in quibus ipsi coronamur. Quale autem spectaculum in proximo est adventus Domini jam indubitati, jam superbi, jam triumphantis? Quæ illa cxultatio angelorum, quæ gloria resurgentium Sanctorum? qualo regnum exinde justorum? qualis civitas nova Jerusalem? etc. Qualia illa sunt quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt? » Unde <paulo ante concludit: «Delicatus es, Christiane, sietin sæculo voluptatem concupiscis , imo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem. Dicas velim, non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debebimus?Nam quod est aliud votum nostrum, quam quod ct Apostoli, exire de sæculo et recipi apud Dominum? Hæc voluptas ubi ct votum. »

Et simplicitate cordis , — id est sine malitia, dolo, suspicione, invidia, mœstitia; benevole, candide, sincere, integre, hilariter, liberaliler. Significat omnia bona fide esse gesta ; nullas exquisitas fuisse delicias, nullas etiam sectas vel schismata; sed quemque sua libenti ct alacri animo fratribus communicasse, ait Chrysostomus, ac vicissim qure ex distributione sibi obtingebant, simpliciter, candido, hilari ct grato animo accepisse, non respiciendo an alteri melior vel major pars distributa fuisset.

Hnplicit i phy. tía rt morali» quid?

Nota : Sicut in rebus naturalibus simplicia dicuntur corpora, quæ non sunt mixta ct composita, qualia sunt cœhun ct elementa, cx quibus reliqua corpora componuntur ct conflantur : ita in moralibus simplices vocantur, qui carent fuco, dolo ct cupiditatum passionumque mixtura. Qtioclrca Deus simplicissimus est, tam physice in natura, quam moraliler in virtute, candore clpuritate. Unde prceclare S. Augustinus, lib. XI *Civit.,* x : « Est, inquit, bonum solum simplex, ct ob hoc solum incommutabile, quod est Deus. Ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia, et ob hoc mutabilia. Creata sane, id est facta, non genita. Quod enim dc simplici bonum genitum est, pariter simplex est,» puta Verbum ct Filius Dei. Et mox : « Ideo simplex dicitur, quoniam quod habet, hoc est,» etc., utpote « cui non sit aliquid habere, quod vel possit amittere ; vel aliud sit habens, aliud qriod habet, sicut vas aliquem liquorem , aut corpus colorem , aut aer lucem , aut anima sapientiam. Nam neque vas liquor est; nec corpus color, nec aer lux, neque anima sapientia est. Hinc èst quod etiam privari possunt rebus quas habent.» Et inferius : « Secundum hoc ergo dicuntur illa simplicia, quæ principaliter vereque divina sunt, quod non aliud est in eis qualitas, aliud substantia; nec aliorum participatione, vel divina, vel sapientia , vel beata sunt. » Unde idem alibi : « Simplex eris, si te mundo non implicaveris, sed explicaveris : explicando enim te a mundo (unies te cum Deo simplicissimo, itaque) simplex, implicando duplex eris. » Et Ficinus, in cap.vn Tûnæï Platonis : « Simplicitas, inquit, suprema super aeternitatem cxlat, a qua in divinis mentibus sit integritas, ct in animalibus rationabilibus aeternitas tempori mixta, ct in mundi sphæris sempiternitas temporalis : in his autem quæ sphærarum motu virtuteque fiunt, quædam portio temporis.» Quo ergo quis simplicior est, co proximius ad Deum ct divinitatem accedit. Quocirca monet Christus : « Estote prudentes sicut serpentes, ct simplices sicut columbre, » *Matíh.* X; *q.* d., ait S. Hieronymus , epist. *ad Rustic. :*

Habeto simplicitatem columbre, nc cuiquam machinaris dolos ; ct astutiam serpentis, nc aliorum supplanteris insidiis : quia non multum distat in vitio, aut decipere, aut decipi posse.» Idem; in cap. vu *Oscœ:* « Prudentia, ait , absque simplicitate malitia est, et simplicitas absque ratione stultitia nominatur. »

Simplicitati opponitur hypocrisis, quæ virtutum simulatione clausum vitium abscondit ct arte palliat, quam proinde acriter passim insectatur Scriptura. Hypocrita enim est vulpes , his- iiypor itrio, Mercurius triceps ct simia in purpura. camelopardalis collo refert equum, pedibus et cruribus bovem, capite camelum, maculis tigrini aut pardum : ita inter hypocritas sunt qui varias hominum formas exprimunt. Si cultum inspicias, sanctum quempiam esse existimes; si orationem audias, satrapam loqui putes; si vitam expendas, nebulonem invenies ; si scripta, bubulcum. Vide S. Gregoriuni, lib. X *Moral.,* cap. xxviì, in illud : « Deridetur justi simplicitas,» ubi graphice simplicium , ¿eque ac duplicium sensa ct mores depingit ; et Climacum, *gradu* xxiv, ubi inter alia ait, simplicitatem esse habitum anima varietate carentem toliusque perverse cogitationis ignarum, et qui nulla mala cogitatione moveatur. Sic S. Paulus exhortaos ad eleemosj nam, jubet ut eam faciant in simplicitate : a Qui tribuit, ait, in simplicitate,» /torn., cap. xii, vers. 8. Vide ibi dicta. Simplicitatis insignis et priuuev® fidelium æmulœ, domesticum in Societate habemus exemplum et speculum R. P. Paschasnun Broetum, qui, unus e decem primis Patribus

S. P. N. Ignatii sociis, creatus NuntiusApostolicus per Hiberniam, ac præ cœteris omnibus a S. Ignacio dignus judicatus patriarchatu Ælhiopi®, ob raram sapientiam ct sanctitatem cum miro candore et simplicitate conjunctam ; adeo ut ab eodem *Societatis angelus* nuncuparetur. Sic enim de eo *scribit noster Sacchinus,* tom. Il *Hist. Societ.,* lib. VI, num. 97 : « Propria ejus laus dicebatur simplicitas mixta prudenti®. Hanc principio complexus, toto vite cursu tenuit. Hanc praedicabat *ipse* frequenter, ct commendari ab omnibus cupiebat; p idque Iribus de causis: «Prima, quia materia maxime capax coelestium donorum simplicitas est : perennis fons beate cordis tranquillitatis, impenetrabile diabolo munimentum, virtutum cœlerarum conciliatrix, altrix ct decus. Nam quod in ore formoso est hilaritas, hoc est in virtutis quasi vultu simplicitas. *Secunda,* quod ipsa sit alienæ bcnevolenliæ rapax illicium. Nihil enim ita blandum et amabile, ut candidum et apertum, ct cui te securus credas, ingenium; ut nescius cuiquam nocere, ac cuivis prodesse paratus animus. *Tertia,* quod simplicium congressu et Deus ct homines mirifice delectantur. Denique simplicitas in eum maxime statum reponit humanam sobolem, unde serpentis fraus parentem primum dejecit. » Simplicitatis quoque illustre nuper dedit exemplum Illustrissimus Cardinalis Bellanninus; adeo ut, cum quidam liberius diceret cum non fuisse evectum ad pontificatum, eo quod haberetur simplex, candide et hilarjtcr responderit : « Felix simplicitas, quæ me tanto onere liberavit!»

17 47. Collaudantes Deum. — Notat cos post cibum alias egisse Deo, cumque de suis alimentis quasi donis collaudasse. Hinc post agapen canebant Deo hymnos et cantica spiritualia, ut ait Apostolus, *Ephes,* v, 19. Qui rursum, I *Tini.* iv, 4 : <Nihil, inquit, rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, » Vide ibi dicta»

Er uabentes GRAHAM, — id est amabiles, grati et accepti toti plebi. Pro *gratiam,* Syrus vertit XOnn *radiarne,* quod significat visceralem affectionem, ct ex intimis visceribus manantem compassionem, amorem et benevolentiam. Porro hanc gratiam ct dilectionem populi fidelibus « conciliabat beneficentia eleemosyna;, ct morum candor atque simplicitas, » ait S. Chrysoslomus; item modestia, mansuetudo, sanctitas in vultu, verbis omnique actione relucens.

Dominus autem augebat, — *tyurfa,* id est *addebat* numero coetuique fidelium, puta Ecclcsiæ, ut habet Græcus, de quo mox, plures alios « qui salvi fierent, » inspirando eis fidem ct desiderium baplismi ac Christian® vite, quibus justificarentur, cl, si in iis usque ad vite finem perseverarent, salvarentur et aeternam beatiludinem consequerentur.

In idipsum, — id est simul, videlicet *in Ecclesia,* ut habent Græcus ct Syrus. Porro Græcus tò ¿tu auro, id est *in idipsum,* rejicit ad initium capitis sequentis. Verum videtur Lucas scripsisse hic *l-ì* to auro, quod aliquis explicuerit addens in margine, TphoOtaux, iti est *in Ecclesia ;* quod deinde ab alio putante hoc ad textum pertinere, in textum translatum est, excluso -rò auro in caput sequens. Sed quocumque modo legas, idem esi sensus. *In idipsum* enim idem est quod simul, pariter, puta in Ecclesia, ut dixi. Denique tam exacte S. Lucas hic ct insequentibus enarrat virtutes et vitam primorum fidelium, quia ipsa fuit interpretatio Evangeli! et praxis doctrinæ Christi, quæ ejus legem nobis ad vivum factis exprimit, ac proinde ipsa nobis viva est lex et norma vite Chrislianœ. a In Sanctorum vita cognoscimus quid in Scriptura legere debeamus, » ait S. Gregorius, hom. 40 *in Ezech.* Et vice versa Evangelium et a lex scripta est commentarius vite Sanctorum, » ait Philo, lib. *De Abraham.*

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sanctus 1'elrus claudo gressum restituit ; inde docet populum so huc miraculum non tua.
sed *Christi wtute effecisse, ut in eum credant,*

i. Petrus autem el Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. 2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur : quem ponebant quotidie aJ portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. 3. Is cum vidisset Petrum et Joannem incipientes introire in templum, rogabat ut eb emosynam acciperet. 4. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit : Respice in nos. 5. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum abéis. 6. Petrus autem dixit : Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc libi do : In nomine Jesu

('.liristi Nazareni surge, et ambula. 7. Et apprehensa manu ejus dextera allevavit eum, et protinus consolidat® sunt bases ejus ct plant®. 8. Et exilions stetit, et ambulabat; et intravit cum illis in templum ambulans, et exilions, et laudans Deum. 9. Et vidit omnis populus eum ambulantem et laudantem Deum. 10. Cognoscebant autem illum, quod ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi ; et impleti sunt stupore et extasi in eo quod contigerat illi. H. Cum teneret autem Petrum et Joannem, cucurrit omnis populus ad eos ad pollicum quæ appellatur Salomonis, stupentes. 12.Videns autem Petrus, respondit ad populum : Viri Israelii®, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? 13. Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum, glorificavi! Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. 14. Vos autem sanctum et justum negastis, ct petistis virum homicidam donari vobis; 15. auctorem vero vil® interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus. 16. Et in fide nominis ejus hunc, quem vos vidistis et nostis, confirmavit nomen ejus : et fides, qu® per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. 17 Et nunc, fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. 18. Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, sic implevit. 19. Pcenilemini igitur, et convertimini, ut deleantur peccata vestra, 20. ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, et miserit eum qui prædicatus est vobis, Jesum Christum, 21. quem oportet quidem coelum suscipere usque in tempora restitutionis omnium , quæ loculus est Deus per os sanctorum suorum a sæculo Prophetarum. 22. Moyses quidem dixit : Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tunquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. 23. Erit autem : omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. 24. Et omnes Prophet® a Samuel, et deinceps, qui loculi sunt, annuntiaverunt dies istos. 23. Vos estis filii Prophetarum, et testamenti, quod disposuit Deusad patres nostros, dicens ad Abraham : Et in semine tuo benedicentur omnes famili® terræ. 26. Vobis primum Deus suscitans Filium suum, misit eum beuediceutem vobis, ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

1. Petrus autem èt Joannes.— Græcus præflgit irti tí «wtí, id est *in idipsum,* hoc est simul, pariter. Verum hoc pertinet ad finem capitis praecedentis, uti jam dixi : licet Cajelanus, Pagninus, Tigurina ct alii referant hoc ad cap. m, g. d. Petrus et Joannes ascendebant in templum simul et pariter; vel, ut Cajelanus, sub idem tempus, quo scilicet gesta sunt ea quæ audivimus cap. 11. Notat S. Chrysoslomus combinationcni Petri ct Joannis, tam hic quam cap. vin, 14, et *Joannis* xx,3, indicem magnæ inter ulrumque conjunctionis et amicitia), ut suo exemplo doceant Prælutos et capita congregatiohum unionem et concordiam. Erant enim hi duo primarii, ct quasi duo oculi, non tantum Ecclcsiæ, sed et Apostolorum. Nimirum sequuntur institutum Christi, qui Apostolos binos misit ad evungelizimdum, *Matth.* vi, 7. Hoc exemplum sequantur Religiosi, qui nunquam soli, sed semper cum comite, qui ville sil testis et adjutor, incedant ; adeo, ut S. Thomas Aquinas Religiosum, qui solus incederet, vocare sit solitus duimuuein olit inni. Hoc enim inter codera ejus apophthegmata recenset Casliglius in ejus Vita.

Ascendebant in trjiplvm. — Templum enim situra erat edito loco in monto Sion, ut toti urbi esset conspicuum, ad quod proinde per gradus ascendebatur, in quibus mulli censent recitatos fuisse psalmos, qui inde Graduales dicantur Templum enim est domus, uti Dei altissimi, ita ct orationis, qua colloquimur cum Deo, et ad Deum mente ascendimus. Oratio enim est mentis in Deum elevatio : ila S. Chrysoslomus. Porro templum hoc erat atrium laicorum, non Sanctum, multo minus Sanctum sanetoruu : ia illud enim solis sacerdotibus Aoronicis, iu hoc soli pontifici semel iu anno patebat ingressus.

Disce hic contra hureticos, meliorem «se ora- -Vfhor tionem quæ fit in templo quam alibi, »dque quinque de causi®. *Prima* est, quod oratio inumili, templo sil publica Dei invitatio, lause! adoratio bi.ob coram tola Ecclesia, ideoqu major el bonoriii- *{.'",„7,7 eenlior Deo, qualn qiw lil alibi solitarie. *Secunda,* pnuu. quod in tempio quad in dosi) ia habite! Deus,

ao proinde ibi suam praesentiam exhibeat et postulata exaudiat, uti precatus est Salomon, II! Rcg. vii,Deusquo ei promisit ibidem, cap. rx, vers. 3, dicens : «Erunt oculi mei ct cor meum ibi cunelis diebus.» *Tertia,* quia in templo, ob consociationem, preces unius adjuvantur a precibus ct meritis omnium præsentium, ac praesertim sacerdotis^ qui *spedalini* pro omnibus praesentibus sacrificat. Sicut ergo nummus unus non habens justum pondus, si detur creditori, ab eo rejicitur; sin vero multis aliis misceatur, acceptatur, (ransilque cum caderis : ita ct oratio solitarii, si sit tepida, vaga, negligens, rejicitur a Deo; sin voro multis aliis ferventibus jungatur, earum vi ct quasi alis attollitur, et in coelum ad Deum evolat. *Quarta,* oratio in templis facta adjuvatur a Sinetis, quorum corpora ibidem sepulta sunt. Quhu. *Quinta, eadem* dat aliis orandi exemplum aliosque ¿edificai.

Quare fanatica est hærcsis recenter exorta in Ilollandia, quæ damnat templa et oratoria publica, coelusque fidelium et Ecclesia non nisi in privatis cubiculis cogendos ct celebrandos docet, •bique suos cogitet celebrat, nixa male intellectis Christi contra Pharisæos, suæ devotionis ostentatores, verbis *Maith,* vi, 6: « Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito. » Ut quid enim jussit Deus Mosi fabricare tam amplum tabernaculum ct Salomoni tam augustum templum, promittens se in eo ipsius et fidelium preces exauditurum, III Reg., cap. vili ct ix, nisi quia in eo volebat publice coli et adorari ? Ut quid folies David, Christus, Petrus ct Joannes hic ascenderunt in templum, nisi public® orationis causa? Ut quid a tempore Constantini piissimi Imperatores, Reges, Pontifices singulis sœculis ædifleaverunt tot basilicas, tot templa tanta amplitudine et magnificentia, quantam ubique terrarum cernimus, nisi ut fideles in iis lurmatim adunati Deum unanimiter ct propalam invocarent ct laudarent? juxta illud regii Psallis : « Confitebor libi in Ecclesia magna, in populo gravi, n id est multo, imo plurimo, «laudabo te. n Et illud Christi : « Apud te laus mea in Ecclesia magna : vola mea reddam in conspectu timentium eum, y *Psal.* xxi,26. EI illud: «Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. Quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram,» *Psal.*xlvi, 1.

Quocirca Deus horribiliter ulcisci solet tempiorum violationem vel eversionem : quin ct Gentiles Historici multa raraque exempla narrant eorum qui in multas gravesque inciderunt calamitates, eo quod reverentiam debitam templis falsorum suorum deorum non detulissent. Unde Socrates, lib. VII *Hist.,* cap. xxiii, sapienter notat profanationem templorum certum esse signum iræ Dei, et cladis reipublicæ imminentis. Porro quo quis maior majorem debet Deo ejusque templis honorem, ut suo exemplo alios idem facere doceat.

Id sapiebat Theodosius Imperator, qui ndeo venerabatur templa, ut cum armis et diademate illa ingredi noluerit, sed ufraque ad eorum fores deposuerit, dictitans hanc rever mliam so debere iis locis, in quibus magis resplendet divinitas et majestas Domini. Ita refertur in Concilio Ephesino, cap. xxi.

S. Gregorius Nazianzcnus, *orat.* 19, laudat Nonnam matrem suam ita venerantem templa, 0 ut in iis nunquam illius vox audita sit, quod silentio Sancta honorarii, quod veneranda) mensa nunquam lerga obverterit, nec in divinum pavimentum expuerit. » Nam, ut recte ait S. Augustinus in *Regula,* ct refertur *disi.* xlii, can. G : « In oratorio prater orandi et psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic et opera jugiter impensa concordent. » Est enim et vocatur domus orationis : ibi ergo non aliud agendum, quam ut orationi vacetur. S.Chrysostomus, hom. 2 in epist. II *ad Corinth.,* in fine, agens de liturgia Ecclesia : « Quidam, ait, adeo sunt incogitantes, stulti ac dissoluti, ut non solum co tempore, quo hæc aguntur cum catechumenis, sed etiam in his quæ aguntur cum fidelibus, stent et fabulentur. Hinc subversa sunt omnia, hinc perierunt omnia, et quidem eo tempore, quo maxime Deus erat placandus, illo magis irritato discedimus. D

S. Mauritius tanta reverentia ct devotione versabatur in templo, ut nunquam visus sil sedere, sed genuflexus semper, aut stans facie pavida ct pallida. Rogatus causam, dixit : « Non pavebo, non tremam, sciens me hic stare coram Deo? » Ita Severus in ejus Vita.

Quin ct Abyssini omnes etiam laici, quantumvis senes, in templo ex reverentia nunquam sedent, sed gcnuflectunt, vel certe stant innixi scipionibus , si senes sint, vel infirmi ; id Romæ mihi asseverarunt viri graves et Abyssini ipsi.

Moraliter, S. Gregorius Nazianzcnus, in *Sententiis :* « Perpetuum, inquit, sit libi hoc studium, ut mentem tuam templum Deo extruas : sic enim cum pro spirituali statua in intimo corde habebis. » Modum proscribit idem Nazianzcnus, in *Monasticis,* dicens :

> Agendorum initium cl finis sit Deus, etc.
> Si beneficili fueris, imitaberis Deum.
> Fac sii benignus, ut benignum habéis Deum.

Vide dicta in fine Aggæi prophet®.

Ad HORAM orationis nonam, — quæ incipiebat hora tertia post meridiem, cl finicbalur in vespera solisque occasu. Judæi enim diem ct noctem dividebant in quatuor partes ct vigilias, puta in horam primam, tertiam, sextam et nonam, et quamque pie ordiebantur a Deo et precibus, juxta illud : « A te principium, tibi desinet. » Fideles enim omnia suo opera

OHjÇC Horarum Canoni* carum.

æque ac finire docci. Hinc Psaltes, licet totius regni curis districtus : « Septies, inquit, in dic laudem dixi tibi, » / W. cxvin, vers. 104; et Judici, e Babylone reduces, « legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in dic, et quater confitebantur ct adorabant Dominum,» ait Esdras, lib. II, cap. IX, vers. 3. Daniel quoque in Babylone « Iribus temporibus in dic flectebat genua sua, ct adorabat confitcbalurqiie coram Deo suo,» *Daniel,* cap. vi, vers. 10, ubi causas hujus rei recensui. Rursum Psaltes, *Psalm,* cxvm, vers. 62 : «Modia, ait, nocte surgebam ad confitendum tibi.» Ex quibus locis liquet, discrimen horarum orationi destinatarum ante Christum apud Judœos ct veteres fuisse, idemque Ecclesiam recte imitatam esse, imo perfectius facere per septem Horas Canonicas; nimirum, *primo,* in honorem SS. Trinitatis, ut tertia quaque hora eam laudemus, quam semper laudare deberemus ut angeli; sed cum id curæ ct necessitates corporis et vito non permittant, id saltem faciamus initio cujusque horæ, puta ad primam, tertiam, sextam et nonam, juxta illud *Thren.* cap. n, vers. 19 : « Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. »

*Secundo*9 in gratiarum actionem ob beneficium creationis. Septem enim diebus Deus omnia creavit, *Genes.* cap. i.

Tertio, ob septem primaria mysteria redemptionis , quæ totidem horis recolimus. Nam nocturnis horis tara natus, quam captus est Christus. Prima judicatus est, ct resurrexit. Tertia condemnatus est, et misit Spiritum Sanctum in Pentecoste. Sexta crucifixus est et in coelum ascendit. Nona mortuus est, et in limbum ad patres liberandos descendit. Vespere e cruce depositus est, omnibusque completis scpultus, quod recolimus Completorio: ita S. Cyprianus, serra. *Dc Oratione Dominica;* Tertullianus, *Contra Psychicos,* cap. x; S. Athanasius, serm. *Dc Virginii.* Vide Bellarminum et Navarrum, tract. Dc *Horis Canonicis.*

Porro, apud Judæos primaria) orationis horæ erant duæ, nimirum prima ct nona, ob duplex juge sacrificium agni, quod iis offerebant, nempe matutinum, quod mane hora prima, et vespertinum, quod hora nona immolabant, de quo dixi *Exodi* cap. xxix, vers. 39. Initium ergo <liei æque ac finem Judæi dabant Deo, per solemnom adorationem et sacrificium. Idem multo magis facere decet Christianos.

Moraliter, disce hic *primo,* pietatem omnia a !eo impetrare : quia enim Petrus ascendit iu templum pietatis et orationis causa, hinc meruit curare claudum.

Secundo, unum opus bonum disponere ct sternere viam ad aliud : ita hic oratio sternit viam ad eleemosynam, eleemosyna ad sanationem et miraculum. Sicut enim peccatum allicit et advocat aliud, ut superbia invidiam, invidia rixam, rixa cædem; ita una virtus provocat aliam : est enim virtutum, seque ac vitiorum inter se concatenalio, et quasi contesseratio : « Somnus somnum adescai, et vigilias vigili® pariunt, » ait S. Dominicus Loricantis, ut habet ejus Vita.

Tertio, devotis ct euntibus ad orationem omnia prospere succedere, Deumque mira providentia eorum res dirigere, secundare et exaltare.

Denique docet hic S. Petrus fideles, præsertim 0°?" Ecclesiasticos , observare stata et ab Ecclesiatwm' sancita orandi, et horarias preces persolvendi tempora, ut scilicet eas non simul et conjunctim, sed divisim suis quibusque horis et temporibus legant, quantum fieri potest, ct quantum officia et occupationes cujusque patiuntur. Hac enim de causa ab Ecclesia per horas distincta et distributa sunt. Qua in reexcelluil Illustrissimus Cardinalis Bellarminus pi® memori®, qui licet tot studiorum, lectionum, consultationum negotiis distringeretur , solebat tamen singulas seorsim et stato ab Eccclesia tempore, v. g. Nocturnas noctu, Primam hora prima , Tertiam tertia, Sextam sexta, Nonam nona recitare.

Narrat beatus Petrus Damianus, epist. *ad Desiderium, Cassinense™abbatem,* S. Severinum, Coloniensem Archiepiscopum, post mortem apparuisse cuidam clerico, ac tactu manus suæ tantum ci ardorem indidisse, ut e manu ejus carnes usque ad ossa defluerent, ac dixisse se relegatum ad ignes Purgatorii, hoc solo nomine et culpa, « Quia in aula regia, inquit, constitutus, imperialibus me consiliis vehementer implicui, Canonic® synaxis officia per distincta horarum spatia non persolvi. Mane quippe simul omnia coacervans, tota die negotiis ingruentibus secura libertate vacabam. Ob hanc itaque negligentiam horarum , ardoris hujus fero supplicium.» Idem ex Damiano refert Baronius, tom. XI,anno Christi 1062, ubi tamen recte censet pro Severino legendum Peregrinum, qui creatus est Archiepiscopus Colonionsisanno Domini 1021, et præfuit annis IG.

Magnus ille Sabbas abbas pro suorum negotiis adiens Justinianum Imperatorem, caque cum illo tractans, audita hora tertia illico ab imperatore transtulit se ad statas illius horæ preces; cumque socius ejus Jeremías diceret hoc esse indecorum et incivile, respondit : « Imperator facit officium suum,no3 nostrum;» ita habet ejus Vita die 5 decembris.

2. Vir — 40 annorum, ut dicitur vers. 22. vert. i.

Claudus.*–Non dubium plures alios a Petro ct Apostolis esse sanatos, inquit S. Chrysostomus, et satis insinuat Lucas, cap. v, vers. 12; hujus tamen unius curationem enarrat, tum quia cæleris fuit illustrior, præsertim quia facta est juxta templum, ubi erat turba populi; tum quia ejus occasione concionem habuit S. Petrus ad turbam, qua quinque millia ad Christum convertit, ut patet cap. tv, 4.

Quem ponebant quotidie ad portam templi. *

/ Ihnc npud Judæos, pauperes ct œgros et mancos præ foribus templi mendicasse, uti iit bqrri| Romæ et apud Christianos multis in locis; idquo cíc^ ¿. ut Christianis, qui raro hospitalia et car- Pnoa. ceres visunt, eleemosyna? cogitationem montemque injiciant. Secundo, ut per eleemosynam disponant so ad orationem, sciantque se esse mendicos Dei, et ab co vicissim eleemosynam petant ct accipiant. Rursum, mendici docent nos modum orandi piamque rhetoricen, scilicet affectuose , miserabiliter ct clamose miserias nostras Deo proponere, ejusque liberalitatem ct opes celebrando, opem ct gratiam quasi stipem emendicare. Unde S. Chrysostomus, hom, *Dc Marhjrib.,* quæ est tomo V, ordine secunda : « Proveniuntur, ait, precibus preces : rogantem claudum rogaturi ante audiunt, quam procentur; nec permittit claudus orare illos quos petit, nisi prius Tetui. acciperet ipse quod optavit. » *Tertio,* ut admoneantur miserim ct fragilitatis human©, memores sibi idem contingere posse, quod in mendicis intuentur. Ex eadem carne constamus omnes, ct eadem lege nati sumus, eidem peccato originali ejusque pœnis obstricti nascimur. Altos ergo spiritus cristasque ponant, Deoque gratias agant, quod in sorte mendicorum cos non collocant. *Quarto,* ut mendicorum preces efflagitent, sciantque se plus ab eis accipere quam dare. Quocirca Christus : « Ego, inquit, dico vobis, facile vçbis amicos dc mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in ©terna tabernacula,» *Luc.* cap. ivi, vers. 9. Mendici ergo sunt janitores coeli, cubicularii Dei, divilum non tam clientes quam patroni; ita S. Chrysostomus, hom. 28 *ad Popul.*

Porro Antverpke aliisque multis per Germaniam ct Belgium bene ordinatis urbibus, non permittitur ut mendici fores templi obsideant; aut publice; multo minus per templum, mendicent, no orantes obturbent, ne infirmis et praegnantibus nauseam et abortum moveant, neve mendici audaces et clamosi aliis honestis egentibus, sed timidis et verecundis, eleemosynas praeripiant, imo ipsis dantibus ditiores evadant, uti subindo dcprcbensuhi est. Quare Elcemosynarios publicos constituunt, qui templum obeant ct eleemosynas petant, quas in egentes per hospitalia a se distributos, pro cujusque necessitate et meritis congrue distribuant. Quod sane uti ordinatius, itaci satius sancliusquc est,idquo olim decrevit Concilium Turonensc 11, cap. v, nuperque Mediolani renovavit beatus Carolus Borromæus.

QuM DIOTUl Speciosa, — a specie et pulchritudine. næccnim est quæ a Josepho, lib. XV *Antiq.,* cap. xiv, inter decem atrii portas pulcherrima fr** describitur, quam proinde Baronius, anno Christi censet esse illam, quæ al) eodem Josepho Corinthia nuncupatur , eo quod ex ære Corinthio, quod apud veteres prcestaulissiinum ct laudatissinjum erat, fabricata esset, quæ multum, ait idem Josephus, cœteras portas argento inclusas *ct* inauratas decore et honore superabat, quia crassiori argento ct auro vestiebatur, quod quidem novem portis infuderat Tiberii pater Alexander. Sicct Ribera, lib. *l De Templo,* cap. xxxii. Verisimile est hanc portam non fuisso templi, puta atrii, mediam, ut nonnulli volunt, sed extimam; licet enim Josephus, lib. VI *Belli,* cap. vi, subindicel cæcos et claudos templum laicorum, puta atrium, ingredi potuisse, tamen cos ibi mendicasse non est credibile, tum quia id non decebat sanctitatem loci, tum quia illo locus tantum erat Judæorum et mundorum, extimus vero erat Gentilium quoquect immundorum. Mendici ergo ut tam a Gentilibus ct immundis, quam a Judæis et mundis stipem poscerent, anto extimam extimi atrii portam sese collocabant. Et ita eam extimam, anto atrium Gentium, graphice depingit Adrichomius in tabula Chorographica urbis Jerusalem : qui et addit portam hanc fuisse Orientalem. alias, Sur, alias Seir dictam; et Speciosam cognominatam, quod omnium portarum esset maxima, altissima et pulcherrima, per quam etiam principalis in templum erat introitus. Hanc collapsam Joathan rex instauravit, II *Paral.* cap. XXVII.

3. Incipientes introire in templum. — Cur non Ver^K potius in egressu post orationem, quam in ingressu hoc miraculum patrarunt? Variœ sunt causæ : *Prima,* quia in ingressu statim occurrit claudus hic eleemosynam ab Apostolis petens, quam proinde illico ei prostiterunt, bis enim dat qui cito dat. *Secunda,* ut hac beneficentia pararent se ad orationem, uti jam dixi. *Tertia,* ut divinaliberalitas Apostolorum preces antevertens ostenderetur. Sic exponit D. Chrysostomus, in fine tom. I, serm. quodam in cap. in *Sap.:* « 0 gloriosum, inquit, meritum Apostolorum, qui ante in templo operantur, quam ipsi Dominum dcprccentur; ante virtus ostenditur, (piam oratio ad Dominum promittatur : effectus preces proveniunt; virtutes desideria antecedunt : ncc exspectatur ut vola ad Dominum promittantur; quia Dominus ipse ante efficit, quam oretur, n

Rogabat. — «Quia vidit illos, inquit Chrysostomus, miracula facientes, et pios ex ipso habitu judicavit. »

4. Respice in nos. — Jussit claudo Petrus, ut ver*. 4« in se respiceret : *primo,* ut ejus attentionem ad futurum miraculum excitaret; *secundo,* ut ejus spem erigeret et dirigeret, 7. *d.* Oculos, spem et mentem in nos delige, quasi quid novum el magnum a nobis recepturus; *tertio,* u claudus in se respiciens modum miraculi vW ret scirelque illud a se proficisci invocato noinu e Jcsu, ac consequenter audiret illud : «in nomine Jesu Christi Nazareni, surge et ambula; » caque fide dextera apprehensum erigeret et sanaiet : quare Christo miraculum tribueret. ct cratias ageret, in eum-

que crederet, ac ¡dip- am coram aliis profiteretur el celebraret.

...¡^ctoi sancto- »Vij. Moralitcr : docuit Petrus quam potens sil vel gojus 0SpCC[Ufi Sanctorum. Sicut enim basiliscus suo aspectu cos quos aspicit, enecat; ita Sancti suo aspectu virtutem, gratiam et Dei benedictionem eis quos intuentur, aspirant. Ea do causa S. Chrysostomus, in cap. i ct ult. *ad* Hom., scribit S. Paulum tam oillciosum esse in salutationibus, quia sola Sanctorum salutatio efllcax est potensquo afferre salutem, uti beata Virgo salutans Elisabeth, eam cum prole sanclificavit. Undo ipsa exclamavit : « Undo hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecco enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, cxullavit in gaudio infans in utero meo, » *Luca* i, 43.

YeroS. Ambrosius, explicans illud *Psal.* cxviu, *Oui timent te, videbunt mo, ct ¡celabuntur: a* Pretiosum est, inquit, videre virum justum : plerisqno enim justi aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus vero lœlilia. » Et mox : « Justi sanat aspectus, et ipsi oculorum radii virtutem quamdam videntur infundere iis qui fideliter eum videro desiderant, p Ita solus S. Francisci aspectus intuentes compungebat et accendebat ad amandum Deum et cœlestia, ail S. Bonaventura in ejus Vita. Idem do S. Dominico, S. Francisco Xaverio, beato Aloysio Gonzaga, testantur eorum Vilœ.

Ven. C. **6. AUGENTEM ET AERUM NON EST MIDI. — Apostoli** pauperes erant censu, ideo divites erant sensu, spiritu et fide, ut ait S. Jacobus, cap. n, B. Audi

Pauper- ,all‘ f'K'' Nazianzcnum, orat. 27 *De Amore pauper. :* « Adeo pauper vivendi genus sibi Petrus proscripsit, ut lupinis famem expelleret. » Lupini sunt pisa amara et agrestia.

Proclaro S. Ambrosius in illud *Psal.* cxvm, 57, *Porlio mea, Domine :* « Cui, ait, porlio Deus est, totius naturo possessor est effectus, videlicet totus quidam cum Domino dominus. » Declarat id exemplo S. Petri, qui, quia relictis omnibus secutus est Dominum, ipse quoque naturo dominus esso meruit; nam claudo petenti eleemosynam dixit : a Quod habeo tibi do : In nomine Jesu Christi, surge et ambula. Eccc Petrus sub Christi nomino quasi unus Christus, ao ideo omnium dominus factus est, qui naturo damna reparabat. Quomodo ergo poterat naturo damna sentire?» Sic recto dixit S. Chrysostomus : a Agrum pauperis esso crumenam divitis. » El S. Augustinus, serm. 28 Dc *Verbis Apostoli:* « Non libi displiceat paupertas tua, nihil ea potest ditius inveniri. Vis nosso quam locuples sit? coelum emit. Quibus thesauris conferri possit, quid videmus paupertati indultum?» Hincct Cliinacus, *gradu* 17, asserit pauperem monachum dominum osso mundi, ct quia jactavit curam suam in Deum, in eo per fidem possidere omnes res et gentes in servos. Nam « desiderium pauperum exaudivit Dominus, proparationem cordis eorum audivit auris tua, » *Psal.* ix. PergitS. Augustinus: «Deo dives est inops auri, virtutes largitur et gratias confert. » Et superius : « Testimonium virtutis secuturo, est professio paupertatis. Unde Apostolus loquebatur : Nihil habentes, et omnia possidentes. Qui aurum non habet, fidem habet, virtutem habet. Videamus quid amplius coruscet. Aurum, quod nemo tutum habet, nisi qui semper abscondit? Aurum, quod in perniciem Domini fulget? Aurum, quod per tenebras quaeritur, per tenebras custoditur ? Aurum, cujus inquisitio damnatos habet, cujus amor Judam facit? Aurum, quod apud avarum animum profertur Christo? cujus gravis acquisitio œrumnosa possessio. › Hæc et plura ibidem sparsim S. Augustinus.

Aliam causam dat S. Ambrosius, lib. X, *epist.* 82 : a Gloriatur, inquit, in paupertate, quasi refugiat contaminationem. » Quasi diceret : Contaminatio erat D. Petro, opulentia; gloriatio, inopia : hanc quodammodo ostentare, illam penitus abdicare cupiebat. Certe Jacob pauper et peregrinus in .-Egypto, sic abundabat, ut suis filiis omnium bonorum benedictiones impertiret, *Genes,* xl ix, 2. De qua re D. Ambrosius, lib. Ii *De Jacob et Vita beala,* cap. ix : « Quis, inquit, tam dives in regno, quam iste in peregrino loco? Denique* reges benedicebat. Nec immerito pauper non erat, qui nullo indigebat ; pauper non erat, qui sc pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cujus comparatione dignus non erat mundus? »

Legi vitas plurimorum Sanctorum, et deprehendi cos solos excelluissc miraculorum copia ct pondere, qui cxcclluerunt in paupertate et austeritate vitzn, quasi ejus merces et præmium congrua a Deo decretum fuerit donum miraculorum : tales fuere S. Bernardus, S. Dominicus, et 1res S. Francisci, nimirum Assisias, de Paula et Xaverius, qui pauperrimus in India 25 mortuos, ut alia taceam, suscitavit

Legi apud auctores graves, S. Thomam Aquinatem, cum ad Innocentium IV Pontificem venisset, coram quo forte magna vis auri signati numerabatur, ct ei Pontifex dixisset : Videsne, Thoma, Ecclesiam non amplius, sicut olmi cum primum inciperet, dicere posse : a Aurum et argentum non habeo? » modeste respondisse : a Fatendum hoc est, Pater sancto ; sed etiam Ecclesia modo non potest, sicut primitiva, ad claudum dicere : Surge, ambula, sanus esto. » Et tamen certum est Ecclesiam beilo ct utiliter, imo necessario, possidere pecunias et prodia, uti docte contra Joannem Wiclefum demonstrat Bellanninus, tom. 1, lib. l *Da Cleric.,* cap. xxvi. Verum Deus pro rerum ct temporum exigentia ita sapientissime sua dona partitus est, ut Ecclesia primitus pauper coruscaret miraculis, ad infidelium conversionem : iis vero conversis, miraculis :unplius non indigens, opibus et donis fidelium ¡>uum jus et dignitatem tueretur : <¿uin et nonnullis eximus

in ra sanctis etiam Pontificibus, præsertiin paupertatis studiosis, gratiam miraculorum concessit. uti S. Martino, qui prater alia tres mortuos ad vitam revocavit, de quo canit Ecclesia : « Martinas hic pauper et modicus, cœlum dives ingreditur, » etc. Et S. Gregorio, cujus vitam et miracula Joannes Diaconus quatuor libris conscripsit: sed et hic censu licet dives, spiritu tamen fuit pauperrimus; adeoque suum patrimonium, quod erat amplissimum, ac factus Pontifex omnes pontificatus redditus ct opes in eleemosynas profudit, quibus omnes pauperes Romæ ct per totam Italiam, quin et in terra sancta aliisque provinciis, vere pauperum pater, aluit ct sustentavit.

Quod altfm habeo, noe tibi do. — *q. d.* Potestatem faciendi miracula quam habeo, tibi applico, per eamque tibi sanitatem dono. Potestatem enim hanc habebat Petrus permanentem, non per habitum (nullus enim habitus dari potest, qui physice quaevis miracula patret), sed instar habitus : Dei enim assistentiam habebat per modum habitus, ut per ejus omnipotentiam sibi paratam, quoties vellet, toties miraculum ederet. Deum ergo Deique potentiam Petrus quasi habebat in manu, ac per cam erat quasi omnipotens. Ecce quid facit Dei amicitia ct sanctitas ! Ecce quomodo Deus se suaque omnia Sanctis communicat !

Dicit ergo Petrus : «Quod habeo, hoc tibi do,» *q.* d. ait Ambrosius, in illud *Psal.* cxvm, 57, *Porlio Domine :* a Portio mea Christus est. Iu portione mea dives sum ; in portione mea potens sum. Quomodo poterat Petrus portionis suœ damna sentire, qui naturai damna reparabat? » Imo felicior est, qui Deum possidet, quam qui totam naturam possideret : hic enim suas sæpe jacturas patitur, ille nullas. Unde subdit S. Ambrosius de eo qui Deum possidet : « Portio tua, inquit, non ariditate siccatur, non imbre diluitur, non frigore uritur, non tempestate quassatur. Ea est potior, quam terrenæ partes æquarc non possunt. »

Moraliler : docet hic S. Petrus, ut in donis acceptis a Deo, communicandis simus liberales : ideo enim a Deo communicantur. Quocirca quisque det quod habet. Qui habet opes, det opes; qui eas non habet, porrigat manum, det linguam, consolando, docendo, etc.; porrigat cor compatiendo, orando, etc. a Esto calamitoso Deus, » ait Nazianzcnus, *orat.* 27, ut vicissim Deum promercare, isque tibi sit Deus, id est beneficus et liberalis.

Quare Petri Deiquo dissimiles sunt divites avari, qui, ut aitS. Hieronymus, *ad Eustodi. de ruitod.* tirg., cap. xiY, « licet sermone taceant, opere loquuntur : Fidem et misericordiam non habeo ; quod autem habeo argentum ct aurum, hoc tibi non do. »

Im nomine Jesu Coiusti,—qui, scilicet, est Christus, id est Messias, tibi luisque Judwis piomissus.

Nazareni, — scilicet ex Nazareth oppidulo oriundi, quem proinde Judmi per contemptum vocarunt Nazarenum , imo cruci ejus hunc titulum praefixerunt: «Je us Nazarenus rex Judæo rum. » Quare Deus eum ita humiliatum nunc exaltat, ac in nomine Nazareni tc sanat tibique ætalis florem ct membrorum vigorem restituit. *Nazarenus* enim hebraico idem est quod floridus, ct floridos cfllciens. Talis factus est Christus per resurrectionem, juxta illud *Psal.* xxvn, 7: a Refloruit caro mea. »

7. Protests. — Ut appareret esse instantánea, Ven?, ideoque non naturalis et medicinalis, sed divina sanatio. Fuit hæc subita sanatio symbolum nostra resurrectionis, quæ fiet in momento. Unde S. Augustinus, hom. 28 *De Verbis Apostoli:* « Testimonium, ait, velocis resurrectionis, est velocitas ex debilitate surgentis in momento, in ictu oculi, in novissima tuba. » Hoc miraculum fecit Petrus anno 34 Christi, eodem scilicet quo in Parasceve Christus est passus, in Paschale resurrexit : unde quadragesimo die in coelum ascendit, ac die quinquagesimo in Pentecoste misit Spiritum Sanctum : nam paulo post Pentecosten, de qua cap. præccd., Petrus patravit primum hoc suum miraculum. Lucas ergo hic recenset fructus passionis Christi, et effectus.

Consolida™sükt bases ejus , — puta crura cl tibia, hisce enim quasi basibus moles corporis fulcitur, ait Lyranus.

Et plan™ — Grace «7^, quod Boza vertit *malleoli,* id est ossa juxta talos extantia : sed frigide; enim significat lotum pedem, uta tibia secernatur. Unde ofvpott idem est quod *calceo,* et tCffçvpôç, *bene calceatus.* Quare minutius minusque recte Pagninus ct Tigurina vertunt, *tali.* Melius Noster et Syrus vertunt, *plantas,* puta pedes, quibus totum corpus insistit; qui in paralyticis, humore aqneo in cos defluente, resoluti sunt, in claudis contracti, debiles et manci.

Mystice : claudus hic erectus a Petro significat Judæos, quos quasi animas claudicantes, Petrus hoc sanationis miraculo ad fidem adduxit, ait Nyssenus, oral. *De* S. *Stcphano.* Et S. Ambrosius, serm. 2 *De S. Petri ct Pauli cncomiis,* docet merito S. Petrum primum edidisse miraculum in pedum claudi confirmatione, ul ostenderet se esse fundamentum Ecclcsiæ : « Ut sicut, inquit, in Ecclesia fidei fundamentum continet, ila el in homine membrorum fundamenta (quæ sunt pedes) confirmet; ul jam non trepidus, nec imbecillis possit, supra petram Ecclcsiæ, sed robustus et fortis incedere. » Quocirca sæpius hoc miraculum in claudis operatus est S. Petrus.

Memorabile est quod legimus in vita S. Eduardi, regis Angliæ, scripta ab Alredo, qui floruit anno Domini 1164, nimirum contractum quemdam utroque pede, missum a S. Petro ad S. Ednardum, ut ei diceret se curatum iri, si EduarduR eum suis humeris impositum, ad templum S. Petri

perferret. Quare Eduardutn illico id fecisse, itaque ei integram sanitatem gressumque restituisse. Porro revelara! contrado S. Petrus sc velle Eduardum in hoc miraculo habere socium, utpote sibi valde devotum : nuncuparet enim votum visitandi limina S. Petri Roinæ; sed votum jussu Pontificis, ad Anglorum petitionem, commutavit in templum hoc, quod in honorem S. Petri exaedificavit.

Moralitas. Tropologice : claudicant qui nunc in vitium, *'dicauo* nunc 'n virtutem, nunc in fidem, nunc in hærcsim inclinant, quos consolidat Petrus, id est Pas**mptica** qur m tor ct Prælatus vi verbi et gratiæ Christi, *Hebr.* XII, 13. Claudicatio cniin hæc periculosa est, ut vicina ruin® exirem®, ac Deo vehementer injuria el exosa. Componit enim el conjungit Deum cum (temone, cumque Deo quasi æmulum opponit, imo anteponit. Quocirca Elias, III *Reg.* xvm, 21, ait ad populum : « Usqucquo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus , sequimini eum; si nutem Baal, sequimini illum. » El Josué, cap. nil., 19 : « Non poteritis servire Domino : Deus enim sanctus ct fortis, (emulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, etc. Testes vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum, ul serviatis ei. » El Moyses, *Douter.* xxxn, 16 : a Provocaverunt cum in diis alienis, ct in abominationibus ad iracundiam concitaverunt. » Et vers. 39 : «Videte quod ego sim solus, ct non sil alius Deus præter me.» Et Christus, *Matth.* vi, 24 : « Non potestis Deo servire et mammonœ. » Et Paulus, II Cor. vi, 14 : «Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio jusliti® cum iniquitate? aut quæ sociclas luci ad tenebras? Quæ autem conjunctio Christi ad Belial? »

Ita Politici in Republica conjungunt hœreticos cum Catholicis, itaque fidem et simul Rempublicam evertunt. Tales fuerunt Cuthæi, sive Samarite, ex Assyria translati in Samariam, qui coluerunt Deum Israelis, ct simul Deos Assyriorum, IV *llcg.* XVII, 33. Tales sunt quasi chanueleoutes ; nam pro varietate locorum cl personarum omnibus sc conformant, cum haereticis loquuntur haeretice, cum Catholicis catholice, cum piis ct castis simulant pietatem et castitatem, cum impiis cl impudicis impia et impudica effutiunt; præsentibus adulantur, absentes lacerant; bilingues, trilingues, imo omnilingues sunt. Sedent sellis duabus, imo omnibus : fidem habent labilem, ideoque nullam. Vere noster lïusius do tanta sectarnm hujus ®vi varietate : a Cur nunc tot fidibus luditur una fides? » Talis Proteus fuit Julianus Apostata; ail Nazianzcnus, orat. *Contra eumdem,* qui cum Constantino ct Christianis erat Christianus, cum Gentilibus Gentilis; modo palliatus, modo togatus; trocho versatilior, polypi mentem obtinens; biceps ul amphisbena; anceps ut mulus; Euripo inconslanlior, luna mutabilior, pila mobilior, magis varius quam hydra.

Præclare Cassianus; *Collât.* 6, cap. xii : « Mens justi, ail, non debet esse rimllis cone, qu® semper characteri signantium cedens, pro ejus forma el imagine figuratur, etc.; quin potius debet vehit quoddam esse adamantinum signatorium, ut inviolabilem mens nostra figuram sui semper custodiens characteris, universa quæ incurrerint sibi, qualitate sui status signet atque transformet, ipsa vero insigniri nullis incursibus possit.» Objecitolim Æscbines Demoslheni,quod commutata factione, Euripum ipsum inconstantia sua superasse!, csselquc Euripistes ct incerte fidei. Quot hodie sunt Euripiste, quibus nulla est nisi Græca, aut Punica fides !

8. Ambulans et exilien*. — In co ergo impletum est illud Isaiæ, cap. xxxv, 6, de Christo ct Apostolis oraculum : « Tunc saliet sicut cervus claudus, » ait S. Cyrillus, *Catechesi* 17. Nota : Ilie duplex fuit miraculum : prius, quod claudo restituta sit pedum rectitudo cl firmitas; posterius, quod illico prompte incesserit, imo exilierit. Qui enim diu non ambularunt, esto sani sintel valeant pedibus, ut incarcerati, tamen ex longa desuetudine ambulandi, expedite incedere nequeunt; sed sensim ambulare discunt ejusque usum et facilitatem ambulando acquirunt, uti experientia constat : ita Sánchez.

10. Et impleti sunt stupore et EXTASI, — VcnIO. oiuCcy; xxi ¿xçàaïuç; Pagninus et Tigurina, *repleti sunt admiratione et stupore ;* Syrus, *admiratione et éxtasi;* Biblia Gothica quæ citat Mariana, *stupore ct mentis consternatione.* Extasis liic significat admirationem maximam, qua attoniti et perculsi, quasi emote mentis, extra se fierent, perinde ac in extasi sive raptu proprie dicto mens a terrenis ad cœleslia Yapitur. Unde S. Augustinus explicans illud *Psal.* XXX : a Ego dixi in excessu (Grœce n ¿xçcivu, hebr. piana *bcchippazon,* id est *in trepidatione et paoorc)* mentis mes : Omnis horno mendax. In excessu mentis, inquit, duo intclligunlur : aut pavor, aut intentio ad superna , ila ut quodammodo de memoria labantur inferna. »

11. Ccm texeret (ita et Græca ct Syrus : perpe- Vtn II. ram ergo aliqui legunt *tenerent;* alii, *viderent)* autem Petrum et Joanxkm, — puta claudus a Petro sanatus. Sed cur tenuit eos ? Respondet OEcumenius, ex timore, ne, si ab eis disjungerent, rursus in claudicationem incideret; nam apprehensa dexjera ejus a Petro, sanus evaserat. Melius S. Chrysostomus censet id eum fecisse ex amore, reverentia et gratitudine, ut suos sanatores arcte complecteretur, stringeret el ab eis avelli non posset, cosque loti populo ostenderet et dcprædicaret.

Ad porticum quæ appellatur Salomonis, — ante quam Petrus sanaverat claudum : claudus enim jacebat mendicans ante hujus porticus portam, quæ vocabatur Speciosa; sed a Petro erectus, cum eo per portam in porticum hanc introivit, celebrans miraculum ct miraculi auctorem Pe-

frum. Unde populus, ut id videret, tam nd claudum curatum, quam ad Petrum curantem cucurrit.

frrtKw ,q'' Quæros, quænam fuit porticus Salomonis? Nota : Templum Judæorum proprie duas habebat partes, Sanctum et Sanctum sanctorum : in illud soli sacerdotes ingrediebantur, in hoc «olita pontifex semel in anno. Quare pro populo aule Sanctum adjectum fuit atrium, ut populus In eo spectaret sacrificia Deumquo oraret. Atrium hoc duplex erat : prius Judæorum, posterius Gentium ct immundorum. Judæorum bipartitum erat : orior enim ejus pars vicina Sancto, in qua erat altare holocaustorum ; cedebat sacerdotibus ; posterior laicis, sed mundis. Porro nou licebat sub poena mortis Gentibus, puta Romanis, ex suo atrio transire in atrium Judæorum, nec Judæis in atrium sacerdotum, teste Josepho, lib. VI *Belli,* cap. vi. Jam quæstioni huic tripliciter respondent Interpretes.

Pnsu *Primo* enim aliqui censent, porticum hanc fuisse exterius adhærentem ipsi Sancto, quæ proinde instar Sancti erat longa vigiliti cubitos, lata decem, uti dicitur III *Peg. vi,* 3, perinde ac videmus Romæ Basilicis S. Petri, S. Laurentii, S. Cæciliœ, ct aliis extrinsecus adhærere porticus, per quas in basilicas introitile ; ita Adrichomius in *Descriptione Jerusalem.* Verum obstat quod in hanc porticum, imo in atrium sacerdotum, quod erat ante porticum, nulli nisi sacerdoti Aaronico fas erat introire. In hanc autem porticum ingressus est Petrus; claudus totusquo populus.

Secundo, alii censent porticum hanc fuisse ipsum atrium Judæorum, dlciquc Salomonis, mn quia in eodem loco ct area eredum fuit ab Herode, in quo olim Salomon suum erexerat ; tum ad distinctionem porticus extimæ, puta atrii Gentium, quod atrio Judæorum adjecit Herodes : ita Ribera, lib. I De Templo, cap. xvi ct seqq. Censet enim ipse Salomonem ftdiflcftssc tantum atrium Judæorum, nou veru atrium Gentium, Sed illud adjectum esse ab Herode, ac proinde atrium Judæorum vocari porticum Salomonis, atrium vero Gentium porticum Herodis. Quare porticus Salomonis fuit templum Judæorum, in quo Christus docuit ct miraculo patravit. Verum obstat quod porticus hæc erat extima, uti eam vocat Josephus, quodque mendici ante atrium, non Interius Judæorum, sed extimum Gentium desidebant, ut tam a Gentibus introeuntibus, quam a Judæis stipem poscerent. Non enim decebat sordidos et putidos mendicos in loco Judæis sanctissimo, tanto numero jugiter desidere : nec Judiei id permisissent, præsertim ne eorum clamore et tumultu in sacrificiis ct precibus obturbarentur. Erant enim ipsi in sacris religiosi, imo superstitiosi ; ct practicaban! illud vulgo tritum : ▮ Caeci et claudi non intrabunt in templum, » ll *Rtg.* v, 8, etiamsi nulla lege id sancitum esset. Sic et apud Romanos mendicorum statio orat ad pontem, uti etiamnuin est, ut patet ex Juvenali, *Satyra* iv, et Martiali, lib. X, *Epigram,* v. Ita Sanchez.

Te>r › *Tertio* ergo alii censent porticum Salomonis fuisse atrium Gentium, aut certo ejus partem. Hoc enim orat quasi templum Gcntiuin, in quo ipsæ Deum adorabant, et ante illud ejusque portam Speciosam sedebant mendici. Erat hoc atrium tale, qualia videmus Romæ in palatiis, nimirum sub dio, ita tamen ut ad latera haberet porticus tectas columnis insistentes, ad quas tempore pluviæ vel æstus reciperet se populus, caque do causa vocatur porticus Salomonis, non quod Salomon in co oraret (orabat enim in atrio Judæorum, nipote Judæus et Judæorum rex), sed quod hæc porticus ex incendio templi facto per Chaldæos, superstes manserit, saltem bona sui parte, ita ut facile a Zorobabele, ct postea ab Herode instaurari potuerit, inquit OEcumenius. Ita Villalpandus, lib. HI *De Templo,* cap. ix , ubi idipsum confirmat ex eo quod Gentiles, qui non nisi in atrio Gentium versari poterant, adierint Philippum in pitrticu Salomonis, ut viderent Jesum. Jesus ergo tunc in atrio Gentium degebat, *Joannit* xn, 20. Idem, lib. V *De Templo,* disp. iv, cap. txviï et lxviii, in tine, idipsum confirmat ex Josepho, lib. XX *Antiquit.,* cap. xiv, ubi porticum hanc ait fuisse extimam templi, eanique vocat a opus Salomonis, » non Herodis. In hanc ergo porticum, ingrediente Petro cum claudo sanato, accurrit populus turmatim, et concionante Petro conversa sunt quinque millia. Undo liquet porticum hanc, quæ tot millia caperet, fuisse ingentem, ideoque fuisse idipsum atrium Gentium. Id enim dictum est a porticus, n tum quia erat extimum, tum quia pro immundis et profanis Gentibus erat quasi immundum ct profanum respectu atrii Judæorum, quod pro fidelibus ct sanctis Judæis quasi mundum et sanctum erat, ct vocabatur templum, non porticus. Sic enim etiamnuin vestibula ante templa, quia extima et quia extra templum sunt, vocamus porticus, non templum aut templi partem. Atrium ergo Gentium vocabatur « porticus, » ad distinctionem atrii Judæorum, quod vocabatur u templum,» cui atrium Gentium exterius adjacebat quasi porticus.

v«r*- « 12. Ait poiestate. — Legit Interpres in Grajeo iíwií?, id est *potestate.* Quocirca ct Syrus vertit, ›*cscultanam,* id est *imperio nostro.* Unde *Sultani* Ægypti, Babylonis, Tartarorum, vocantur corumdcm principes ct Imperatores. Jam legunt id est *pietate,* itaque in Latinis Bibliis legunt Lyranus, Hugo et Dionysius Inepte broc Calvinus torquet contra invocationem Sanctorum , quasi nulla sil in eis corumquo reliquiis potestas. Non enim hoc vult Petrus, sed tantum docere potestatem patrandi miracula, quam ex elfeclu cum habere constabat, no . t

suam, id est sunrum virium, sed Dei, ab coque sibi gratis concessam : Sancti enim, inquit S. Gregorius, lib. II, *Dialog*. 30, faciunt miracula, vel preco, vel potestate, hoc est, nunc invocando Deum, nunc per Dei virtutem sibi communicatam, imperando dæmonibus, morbis, etc., ut abscedant.

Vera. ia. 13. Et justum, — tum formaliter, tum causaliter, hoc est, justificantem cæteros omnes, ita ut nemo hominum sit justus, nisi qui justitiam a Christo acceperit eique illam acceptam referat.

Vtra. te. 10. Et in fide nominis ejus. — *q. d.* Per fldem et invocationem nominis Christi, per fidem qua in Christum credimus eumque Salvatorem agnoscimus et prædicamus ; vel per fldem quam habemus nomini Christi, id est ipsi Christo a me nominato et invocato, «hunc claudum, quem vos vidistis ct nostis, confirmavit, » id est consolidavit et sanavit, « nomen ejus, » puta Christi, *q. d.* Christus in quem credo, a me nominatus et invocatus confirmavit et curavit hunc claudum, non ego mea medicina, vel virtute. Est hic triplex hebraismus.*Primo,* enim prepositio *in* ponitur pro per : « in fido, » id est « per fidem.» *Secundo,* « fides nominis » passive hic vocatur fides quæ habetur nomini Christi, id est Christo ipsi : non enim active fides Christi hic vocatur illa, quam in se habet Christus (in Christo enim non fuit fides, sed visio); sed passive, quam scilicet nos hebemus in Christum, qua credimus Christo. *Tertio,* nomen Christi mctonymice vocatur ipse Christus nominatus ct invocatus ; vel certe ipsa invocatio nominis Christi (1).

Nota : Fidei tribuitur hio miracolosa sanatio tanquam causæ non primarité, sed instrumentante. *Primo,* enim fides est causa applicans nobis merita Christi, per quæ sanamur. *Secundo,* fides est dispositio ad sanitatem mentis et corporis. *Tertio,* fides et invocatio est quasi causa impetratoria sanitatis : ipsa enim est oratio vel tacita, vel expressa, quæ sanitatem a Deo impetrat: unde et eam meretur; non do condigno, sed do congruo. Causa ergo physica principalis curationis claudi fuit Deus, inslrumcntalis fuit S. Petrus, manu elevans et erigens claudum. Causa vero moralis, puta meritoria, principalis fuit Christus ejusque merita; instrumentons fuit fidesS.Petri, ob tres rationes et modos quos Jam recensui ; ita D. Thomas, de Potentia, *Quast*. VI, ad 19.

Et fides, qu® per eum (hoc est, In eum) est, **DEDIT INTEGRAM SANITATEM , — fcocW», id est** integritatem corporis et membrorum, puta pedum. Aliter Chrysostomus : Fides, inquit, quæ per cum, puta Christum, est predicata et evangelízala , dedit sanitatem claudo : fides autem a Christo predicato, est fides in ipstim Christum ; verum Petrum modestia», causa id non statini exprimere, sed velare et circumscribere, ne aversos a Christo Judæos offendat, donec sensim se in mentes eorum insinuans idipsum declaret et clare denuntiet.

Moraliter : Nota hic primos Sanctos sua mira- Moni, cula et dotes non sibi adseribere, sed Deo, cujus Pr' sunt, reddere cum gratiarum actione et glorificatione, ac dicere cum Psalte : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam;» quod cum facimus, Deus novas in nos gratias effundit : gratia enim congruit daturque grato, quæ aufertur ingrato. Vide S. Gregorium, hom. 5 *in Ezech.,* sub finem : « Idcirco, ait, viri sancti semper laudem Creatori reddunt, ut vera stabilitate persistant in ea virtute quam accipiunt. »

Secundo, quanta sit virtus fidei excellentis el s'<<<- heroicæ : hæc enim omnia quæ credit et sperat. impetrat a Deo juxta promissum Christi, *Marci* xi, vers. 21 : « Omnia quæcumque orantes petitis , credito quia accipietis, et evenient vobis. » Talis est fides miraculorum, per quam S. Petrus, S. Paulus, S. Gregorius Thaumaturgus et similes , tot tantaque prodigia ediderunt.

Tertio, quantam fidem, spem et amorem debeamus gerere erga Christum, quem Deus nobis dedit redemptorem, salvatorem, mediatorem omnisquo boni datorem, per quem nos benedixit omni benedictione spirituali in cudestibus, uti admirabundus docet et eructat S. Paulus toto cap. i *ad Ephes.* Unde ipse alibi passim non nisi Jesum et Christum sonat ct crepat, dicens se nihil predicare, nihil scire, nihil sperare, nihil amare, nisi Jesum Christum et hunc crucifixum ; imo sc in so non vivere, sed Christum : « Vivo, inquit, ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jcsu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego inundo. Milii vivere Christus est, et mori lucrum. »

Idem fuit sensus primorum fidelium, ut S. Ignatii, epist. *ad Rom. :* « Amor meus crucifixus est, » ucconsequenter et fides, ct spes mea crucifixa est; S. Joannis, qui in Evangelio ct Epistolis, non nisi Christi amorem, quem ex ejus pedore hausit, spirat; S. Polycarpi, S. Dionysii, S. Laurentii, etc., qui Christi amore ebrii ad ignes, furcas et leones ibant quasi ad epulas. Sapienter S. Naziauzenus, in *Sententiis :* « Abi, ia-

(1) Hæc in h. I. llosonmullenis : « *Nomen ejut* (Jesu) b. I. est *Jews ipse,* ut salpo in V. Test, nifi' DÜ Jehovah, venerandum Numen. *TsA, propter, ad :* t«ì cum dativo sæpius linoni ct scopum indicat. Eum in lineili Jesus huc miraculum por nos edidit, ut et vos convinceremini eum esse verum Messiam. Quoi tamen interpretatio Kuinoelio uliisquc minus commoda videtur, qui potius verbis in *fide nominis ejus* hunc sensum tribuendum arbitrantur : propter fiduciam *nostram* in Christi auxilio repositam. Certi quid statuera difficile est ob Græcœ constructionis ambiguitatem. Priorem autem explicationem prælero, quum de Apostolorum fiducia in subsequentibus commodius cogitetur. Altera Interpretatione admissa, non intelligiiur cur iu utroque hemistichio eadem fero sententia proponatur, d

quit, aurum, alii argentum, alii mensas delicatas, id est vitæ ludibria in pretio habeant. Ego vero Christum amplissimarum opum instar duco : quem utinam aliquando puramente mihi intueri contingat; cætera autem mundus habeat.» Præclare S. Bernardus, lib. *De Conscientia,* cap. i : « Cum amor Christi, inquit, totum absorbuit affectum hominis, ut ncgligens et immemor sui, nil nisi solum Jesum Christum ct ea qu® sunt Jesu Christi, sentiat, tunc demum in co perfecta est charitas. Non est onerosa ci paupertas; iste non sentit injurias, ridet opprobria, contemnit damna, mortem lucrum deputat; imo ncc mori se putat, cum magis de morte ad vitam transire se sciat. » Et cap. ni : « Premat corpus, trahat mundus, frendeat diabolus, secura erit conscienlia, » in Christo defixa. Vere oleum effusum nomen tuum, Jesu Christe. Vide cumdcm ,serm. 11 *in Cani.*

ten. 17 17. Peh ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. — Sed longe culpabilior fuit principimi ignorantia, quam populi, utpole crassissima vel etiam affectata : quia tamen hæc quoque aliquo modo in scelere minuit audaciam, impudentiam et irreverentiam in Deum, eo quod minuit voluntarium (gravius enim pcccasscnt si Christum cognitum, quod scilicet ipse esset Messias et Filius Dei, voluntarie el destinata malitia occidissent), idcirco a Petro hic allegatur quasi causa Christicidium excusans, non in toto, sed in tanto. Unde Christus pro iis orans in cruce : « Paler, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Et Paulus, I Cor. cap. il, vers. 8 : « Si enim cognovissent, nunquam Dominum glori® crucifixissent »

Ten. is. 18. Deus autem, quæ (ita Græca et Rom., non *qui,* uti nonnulli legunt) prænuntiayit (scilicet) pati Christum, — ut sequitur, g. d. Passiones ct tormenta Christi, quæ Deus praenuntiavit per Prophetas, omniaque de Christo passuro oracula, implevit per vos vestramque ignorantiam ,qua factum est, ut Christus de facto pateretur ea omnia quæ cum passurum pranunliarant Propheta).

Vm.<9. 19. Ut deleantur. — Non legantur, ut volunt hærelici, non superficie tenus radantur, sed plane deleantur et aboleantur, ac, ut Syrus, *expungantur :* sicut littera e tabulis ceratis olim expungebantur , ct nunc c membranis expunguntur.

rm io. 20. Ut cum vexerint tempora refrigerii.— Vatablus, *refodllationis,* scilicet *a pacatis ct ira* Dei, subaudi : salvi sitis, vel refrigeremini et vos. *Refrigerium,* vel, ut Syrus vertit, *tranquillitatem et quietem,* vocat salutem ct beatitudinem œternam, qua ab æslu tentationum, persecutionum ct afflictionum hujus vitæ , quibus in hujus vit® pelago assidue jactamur et urimur, quiescemus et refrigerabimur. Alludit S. Petrus ad excidium Jerusalem et Judæorum mox futurum per Titum, te ad Judæorum œrumnas, quibus toto orbe vagi continue agitantur, a quibus in fine mundi liberabuntur.

Porro hoc *refrigerium* pœnitentibus et conversis ad Christum obveniet *a conspectu Domini,* id est ab ipso Domino præsente ct conspiciente Pro *conspectu,* Grace est *ufcaAno,* quod Tertullianus, lib. *De Resurrect, cam.,* vertit *a persona Domini;* Cajetanus, *a facie Domini :* quia, inquit, facies Christi erit objectum et causa beatitudini. Visio enim divinitatis Christi est objectum bea* titudinis essentialis; visio vero humanitatis ejusdem est objectum primarium beatitudinis cidentalis. Unde Vatablus exponit, g. *d.* Quæ refrigeratio erat, cum rursus conspectus erit Christus (1). Notat Sanchez pro *refrigerii* Grace esse qu® vox et *resurrectionem* et *refrigerium* significat; ct utrumque huic loco convenit, g. *d.* Cum venerit àvx'Ç-jfo › qu® resurrectio est cl rcanimatio *(fyw* enim est anima), illa ipsa tunc implebit nominis sui mensuram; nam vobis justis erit ipsa refrigerium, æque ac e morte ad vitam beatam resurrectio. Unde vers. 21, eamdem vocat restitutionem omnium. Unica ergo hac voce duos Symboli articulos complectitur, nimirum : a Credo carnis resurrectionem, » et, « vitam ©ternani. »

Qui predicates est. — Ita et Pagninus, Tigurina et Vatablus, legentes in Graco , *q. d. præconizatum ct proclamatum;* alii legunt id est *præparatum,* ut vertit Syrus, itaque legit Irenæus, lib. HI, cap. xn ; Tertullianus, lib. *De Resurrect, cam.,* vertit, *praedesignatum* : forte legit

21. QUEM OPORTET QUIDEM COELUM SUSCIPERE. — Vers. 21. Ambiguum est, ait Cajetanus, andicerevelitquod Jesuscœlum suscipiat, sicut rex suscipit regnum; an vero quod cœlum suscipiat Jesum, sicut locus suscipit locatum; utrumque enim est verum, et utrumque huic loco convenit; ac prius involvit posterius. Prior sensus augustior, posterior simplicior est, si cum Syro vertas, *quem oportet cœlo capi.* Ex quo contra Ubiquetarios concludas Christi ChrUios corpus non esse ubique, uti ubique est ejus divinitas. Sed ex eo contendebat Berengarius Christum c.ipb non esse in Eucharistia, nipote cœlo conclusum; tur. quem secutus Beza : Nota, inquit, Christum cœlo ieusuY capi, contra eos qui, pro eo quod fide nobis ascendendum est in cœlum, ut capiti nostro conjungamur, Christum iterum e cœlo, velul Jovem quemdam Elicium evocandum, pertinacissime tuentur. Sed respondendum : Non docemus Christum cœlo evocandum ad Eucharistiam, quasi cœlum deserens locali motu ad nos descendat (hoc enim lanium liet in die judicii), sed quod manens in cœlo, per omnipotentiam Dei se præsenlem sistat in Eucharistia (sive id fiat per corporis

(t) Noctius, *a conspectu Domini,* id csU, *auctore Deo,* ut Deus venire, exoriri jubeat, *xr.,* h. I. ut saepius, causam, auctorem indicat, ct redundat.

ejus replicationem, sive per acquisitionem diintaxat novi loci, de quo inter sc disputant Scholastici), idque invisibiliter et indivisibiliter, cum in cœlo sit visibiliter et divisibiliter respectu loci : alio enim in loco est Christi caput, in alio collum , in alio pectus, in alio pedes, cum in Eucharistia omnia Christi membra sint in eodem loco, puta in cadem hostia, eodemque hosliæ puncto. Christus enim in Eucharistia est sicut anima in corpore, nimirum totus in tota et totus in qualibet ejus parte.

Insuper nota Christum, post ascensum in cœlum, subinde visibiliter in terris apparuisse, ut S. Paulo, dum eum convertit, *Act*. cap. ix, vers. 4, ac S. Petro. Cum enim ipse e carcere rogatu Christianorum fugisset, occurrit ei Christus, rogantique Petro : « Domine, quo vadis?» respondit: «Vado iterum crucifigi.» Ex quo intellexit Petrus Deum velle, ut in carcerem rediret seque pararet ad crucem et martyrium. In cujus apparitionis memoriam, Romœ extra portam S. Sebastiani, in ipsoinet apparitionis Christi loco erectum est sacellum, cui vulgo nomen *Domine quo vadis?* Sic apparuit S. Antonio post victoriam luctas cum dæmonibus, ait S. Athanasius in ejus Vita; item 5. Tarsillæ, testo S. Gregorio, in *Dial.,* lib. IV, cap. XVI. Quocirca S. Thomas ct Cajetanus censent Christum tunc modico tempore coelum reliquisse, ac descendisse in terram ad S. Pclruin, Paulum, Antonium, ctc. Alii putant has visiones fuisse imaginarias, vel etiam reales, non corporis Christi, sed corporis aerei formati ab angelo, quod repræsentaret Christum, sicut ante incarnationem Verbum in corpore aereo Abraha:, Jacobo aliisque Patriarchis et Prophetis apparuit.

Verius videtur quod Christus aliquando simul in cœlo el simul in terra fuerit, et utrobique realiter proprieque sit visus, ut cum apparuit S. Petro et Paulo. Nara, ut hic dicitur, cœlum non reliquit , et tamen in terra fuit apparuitque S. Petro ct Paulo. Ergo tunc simul fuit utrobique. Insinuat id S. Chrysoslomus. Videtur autem Christus cœlum modico tempore reliquisse, cum descendit ad B. Virginem in ejus morto : nara cum ea rursum gloriose in cœlum ascendit. Obiter ergo tunc cœlum reliquit. Quod ergo hic dicitur, « oportet eum cœlum suscipere, » intellige quod thronum gloria: suœ in cudo firmiter collocavit, ita ut ex eo gloriose el publice non sil descensurus, nisi die judicii, cui non repugnai quod secreto, invisibiliter ct obiter ad B. Virginem descenderit. Ita Suarez, III *part., Quast*. LVIil, in fine.

Aninl-wio* et inferno egredi qu» aht?

Quaeres, an simili modo cœlum, purgatorium infernus teneant ct claudant animas cæterorum hominum , ut indo exire nequeant ante diem judicii? Aliqui censent animas damnatorum nunquam egredi ex inferno, ac consequenter nunquam apparere hominibus. Ratio est, quod inferno quasi perpetuo carceri el gehennte sint mancipate. Rursum, quod in inferno nulla sit redernptio. Ita censet Dominicos Soto, in FV, dist. xlv, *Quast*. I, art. 4, ad 1; Victoria, *Hebet. de Magia,* num. 27; ct Abulensis, in IV *Neg.* cap. iv, Q. LVL Verum alii probabilius opinantur animas tam in inferno ct purgatorio, quam in cœlo commorantes, subinde egredi ct viventibus apparere, idque ad hoc, ut efficacius iis vel gloriam coelestem, vel pœnas ignesque inferni sive verbis, sive reipsa per flammas ostendant, itaque majore^ vel spem, vel metum ct terrorem eis incutiant. Nec hoc quidquam de illorum gloria, vel de ho* rum pœna decerpit, quia utrique utrumque serum portant. Damnati ergo cum apparent, suum carcerem, puta ignem cui alligati sunt, sccum ferunt, uti ex pluribus eorum apparitionibus constat. Ita sentiunt D. Thomas, in IV, dist. xlv, Quæst. I, art. 1, ad 3; Abulensis, in cap. xxv S. Matthæi, *Quæst.* DCCLUl ; Alphonsus Mendosa, Quæst. V Scholastic. *De Veris mart, appar.,* ct noster Petrus Thyrœus, lib. I De *Spirit. appar.,* num. 117 ct 219, qui tamen recte addit animas c cœlo et ex inferno rarius per se ct personaliter apparere, sed crebrius id fieri per angelos. Rursum, animas c cœlo apparere, quoties eis libuerit : animas vero cx purgatorio ct inferno non posse egredi, nec apparere , nisi cx peculiari dispensatione Dei.

Usque in tempore restitutionis omnium, — usque in diem judicii, quo Deum hominem lapsum in peccatum, ærumnas et mortem, Deo, gloriœ ct felici immortalitati restituet, itaque instaurabit angelorum ruinas. Pariter tunc cum homine cœlum, elementa totumque orbem primævæ integritati, incorruptioni ct splendori restituet. Erit enim tunc renovatio ct quasi regeneratio totius mundi, uti docet Apostolus, Rom. cap. vin, vers. 21, et S. Petrus, *Epist.* II, cap. ni, vers. 13.

Omnium, — non tantum *temporum,* ut vertit Syrus; sed ct hominum rerumque omnium, uti jam dixi.

A s.eculo. — llebr. abiPD *meolam, q. d.* Qui Prophète ab olim, a priscis sœculis, ante aliquot annorum millia hanc mundi restitutionem, a Christo in die judicii faciendam, prædixerunt.

22. Movsks quidem dixit. —E mullis Prophetis Vere, st unum citat, cumque primarium, puta Mosca, qui clare de Christo Salvatore prophetavit, *Deuier.* cap. xvm, vers. 18. Ejus oraculum ibidem explicavi : quare hic illud non retexam.

23. Exterminabitur de plebe.—Moses, DeuLxvni. Ven. u. habet : « Ego (Deus) ultor existam : » quæ verba paraphrastic# hic explicat et interpretatur S. Petrus : cum enim Deus ad ultionem prosilit, exterminat et occidit vel morte corporali, vel spirituali et æterna. Utraquo hic significatur. Judæi enim Christo increduli excisi sunt corporaliter a Tito, et spirilualiler œterna morte puniuntur in gehenna.

24. Dies istos,—adventus ct redemptionis Mes- Vm. «4. siœ, puta Christi.

r.r» SXVosbst BMLh Prophetarum.—«Filii,» scilicet spirituales in fide et religione, *q. d.* Vos amplectimini ct creditis Prophetarum oracula eornmque fidem sequimini, quasi germani eorum in pietate filii. Sicut ergo ipsi in Christum venturum crediderunt cumque praedixerunt, ita ct vos in cumdem jam natum, passum ct resurgentem credite, ne a majorum vestrorum fide ct spiritu degeneretis, imo aposfatetis

Et testamenti, — hoc est. foederis, pacti ct promissionis divin®. Nota Ilebraismum : filii fœderis vocantur Judæi, ad quos pertinet fendus a Deo cum Abraham patre eorum initum : Deus enim Abrahæ et posteris ejus promisit Messiam ejusque benedictionem, id est gratiam, justitiam et salutem, *q. d.* Vos estis filii Abrahæ, ac consequenter filii fœderis, quod Deus cum Abraham pepigit; ac promissionis, quam ei dedit de Messi® redemptione et saluto : nunc ergo cum illa per me vobis a Deo ostenditur et offertur, avide el ambabus, ut aiunt, manibus illam excipite. Vos enim sicut estis filii et bærcdes Abrahæ, ita et promissionis illi a Deo fact®. Sic et Christiani vocantur filii novi Testamenti, quia illi ascripti sunt per fidem, el ad illos perlinent Sacramenta, gratia oinniaquo bona, qu® in novo Testamento Christus Christianis promisit ct exhibuit.

In semine tuo. — In filio tuo, pula in Christo ex semine et posteris tuis nascituro. Ila explicat Apostolus, *Gofat.* cap. in, vers. 2G, et ipse Petrus dicens vers. 26, « suscitans filium suum : » hic ergo est semen benedictum Abrahæ promissum.

Benedicentur (id est justificabuntur oinnemque gratiam ct gloriam accipient) omnes familia terrai, — puta omnes gentes. Dei enim benedictio est efficax, ncc verbalis tantum, uti est hominum; sed realis, qu® bonum quod dicit et imprecatur, rcipsa confert et praestat : Dei enim benedicere, est benefacere, non quomodo libet, sed eximio et divine. Hoc enim decet Deum Deiquo immensam libcralitatcm ct munificentiam. Magnum enim magna dare decet, ut aiebat Alexander Magnus. De hac Abrahæ benedictione, vide ea qu® dixi *Gena.* cap. xn, vers. 3.

imii. 26. Vobis primum. — Primo enim et directe missus est Christus ad Judæos, quasi Messias patribus eorum promissus. Undo ab Apostolo vocatur « minister circumcisionis,» Rom. xv, 8, id est circumcisorum, puta Judæorum, quia per «e iis solis praedicavit.

Suscitans, — àviçr.ix; in aoristo, id est cum luKdasscl cum. Alludit Petrus ad illud Mosis : • Prophetam suscitabit vobis Deus, » quod citavit vers. 22. Jam «suscitans,» id est resuscitans, puta postquam resuscitavi! eum a mortuis. Post resurrectionem culm Christus suam benedictionem, id est Spiritum Sanctum, gratiam ct salutem, copiose iu Judæos effudit. Resurrectio enim grace vocatur Awlçimc.

Benedicentem vobis. — Quia vobis benedicet, id est benefaciet, dando flumina gratiarum In hac vita, et glori® in futura, ut in dio judicii ab co audiatis: «Venite, benedicti Patris mei, possideto paratum vobis regnum a constitutione mundi.» Ita «qui crucifixus est, suos crucifixores benedixit, » ait S. Chrysostomus.

Ut convertat. — i» rS âmcpfçuv, quod tripliciter verti potest. *Primo,* conditionato, *q. d.* a Si convertat se quisque et poenitentiam agat : » ita Syrus. *Secundo,* assertive, *q. d.* « Dum quemlibet vestrum convertit:» ita Gagneius. *Tertio,* finaliter ct optative, *q. d.* Hoc fine misit Deus Christum , ut scilicet vos convertat a peccatis per suam gratiam ct justitiam. « Iste est *enim* omnis fructus, ut auferatur peccatum, » ait Isaías, cap. xxvii, 9. Ablatio peccati enim non Iit nisi per gratiam, et justitiam et charitatem infusam a Deo. Quocirca remissio peccatorum in Scriptura celebratur quasi summum Dei opus, patrandum a Messia, ejusque proprius finis et effectus ; ut a Zacharia : « Jusjurandum, inquit, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore do manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi in sanctitate ct justitia coram ipso, omnibus diebus nostris, etc. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum,» *Luca* i,73. Idem celebrat S. Paulus, in *Ephes,* cap. i ct u, et passim alibi.

Quocirca docent Theologi quod remissio pec- Quintom catorum ct justificatio sit majus Dei opus, quam creatio cceli et torr® : tum quia peccatum magis distat a Deo, quam nihil ab ente ; tum quia nihil ita Deo contrarium ct exosum, ac peccatum. Sicut enim peccatum est summum malorum omnium, ita Deus est summum bonorum omnium. Unde el pro peccato Deo satisfieri, ac peccatum ipsum expiari remittique non potuit, nisi per mortem ct crucem ipsius unigeniti Filii Dei. Tum quia per gratiam peccata remittentem el justificantem, peccator ex abysso profundissima suorum scelerum elevatur quasi in cœlum empyreum, dum peream fit non tantum sanctus et amicus Dei, sed el consors divin® natur®, Dei filius et hœrcs, quod donum majus, sublimius et divinius est, quam cœlum et terra omniaquo qu® in iis creata. Ita diserte S. Augustinus, tract. 72 *in Joanncm,* ubi et addit : « Judicet, ait, qui potest, utrum majus sit justos angelos creare, quam impios justificare : certo si æqualis est utrumque potenti®, hoc majoris est misericordi®. » El luso D.Thomas, I 11, *Quæst.* CXIH, ari. 9.

Vide hic quantum malum, quamque fugiendum et exeerandum sit peccatum ; ac ex adverso quanta sit bonitas Dei et Christi, dum nos peccatores ex potestate diaboli, peccati el inferni transfert in regnum grati® et dilectionis filii sui, faeitquo hæredes, imo reges codi, ut illam merito admirari, gratias agere et celebraro debeamus tota vita, uti fecit S. Paulus, S. Mag-

dalcna, S. Pelagia aliiquo pœnilcntes, imo pet totam ætcrnilatein, uti faciunt Beati in calo. Quocirca Christus a S. Joanne Baptista hoc elogio, quasi indico toti orbi indicatus et predicatila est : « Ecco Agnus Dei, occo qui tollit peccata mundi,» *Joan,* i, 29. Quem secutus S. Joannes Evangelista, passim in Apocalypsi Christum indigitat Agnum pro peccatis nostris occisum ct immolatum, cumque ut talem a Beatis in cado adorari ct laudari pronuntiat, ut cap. v, 6: «Vidi Agnum stantem tanquam occisum, etc., ct viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, etc., dicentes : Dignus es, Domine, accipere librum; ct aperire signacula ejus, quoniam occisus es, cl redemisti no* Deo in sanguine tuo ex omni tribu, ct lingua, et populo, et natione, ct fecisti nos Deo nostro regnum ct sacerdotes, ct regnabimus super terram. » Et cap. vu, 9; cap. xir, 1 ; cap. XV, 3; cap. xix, 7; cap. xx, 9 et 22.

Quare merito hoc eximium Christi donum admiraos Michæas, oracula sua de Christo ita concludit, cap. vu, 18 : « Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hærcditatis tuæ?» Et mox : « Revertetur ct miserebitur nostri, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quae jurasti patribus nostris a diebus antiquis. » Vide ibi dicta.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Petrus et Joannes, co quod predicant Christum resurrexisse, incarceranfur, atque in concilio vetiti predicare Christum, constanter respondent oportere magis obedire Deo quam hominibus. Secundo, vers. 23, *dimissi et reversi ad suos, laudant et invocant Deum, impetrantque libertatem et robur evangelizandi : in* cujus *signum terree motu concussus est locus tn quo orabant. Denique, vers.* 32, narrat *Christianis plisse cor unum et animam unam, nullumque inter eos fuisse egentem, sed ex pretio agrorum et domorum, quod singuli afferebant ad pedes Apostolorum, divisum fuisse cuique tantum quantum opus habebat.*

1. Loquenlibus autem illis ad populum, supervenerunt Sacerdotes el magistratus templi, et Sadducæi, 2. dolentes quod docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis. 3. Et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos ir 'ustodiam in crastinum; erat enim jam vespera. 4. Mulli autem eorum qui audierant verbum, crediderunt, el factus est numerus virorum quinque millia. 5. Facium est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum et seniores, et scriba» ili Jerusalem; 6. et Annas, princeps Sacerdotum, et Calplras, el Joannes, et Alexander, el quotquot erant de genere sacerdotali. 7. Et statuentes cos in medio, interrogabant : In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos? 8. Tunc repletus Spiritu Sancto, Petrus dixit ad eos : Principes populi et seniores, nudile : 9. Si nos hodie dijudicamur in benefacio hominis infirmi, in quo isle salvus factus est, 10. notum sit omnibus vobis et omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. 11. Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificanlibus, qui factus est in caput anguli; 12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. 13. Videntes autem Petri constantiam et Joannis, comperto quod homines essent sine litteris, et idiote, admirabantur ct cognoscebant cos quoniam cum Jesu fuerant : 14. hominem quoque videntes stantem cum cis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. 13. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem, 16. dicentes : Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum facium est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem manifestum est, et non possumus negare. 17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis no ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. 18. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur neque docerent in nomine Jesu.

19. Petrus vero et Joannes respondentes, dixerunt ad eos : Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate : 20. non enim possumus quæ vidimus et audivimus, non loqui. 21. At illi comminantes dimiserunt eos, non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat. 22. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis. 23. Dimissi autem venerunt ad suos et annuntiaverunt eis quanta ad eos principes Sacerdotum et seniores dixissent. 24. Qui cinn audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt : Domine, tu es qui fecisti cœlum et terr un, mare et omnia quæ in eis sunt : 25. qui Spiritu Sancto peros patris nostri David, pueri tui, dixisti : Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? 2G. Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus? 27. convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel, 28. facere quæ manus tua ct consilium tuum decreverunt fieri. 29. Et nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, 30. in eo quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa et prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu. 31. Et cum orassent, motus est locus in quo erant congregati; et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, ct loquebantur verbum Dei cum fiducia. 32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una; nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. 33. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri ; et gratia magna erat in omnibus illis. 34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, 35. et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat. 36. Joseph autem, qui cognominatus est llamabas ab Apostolis (quod est interpretatum filius consolationis), Le,des, Cyprius genere, 37. cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium et posuit u?fe pedes Apostolorum.

1. I.OQLEXTIBLS AUTEM ILUS. — Sollis PetrilS (licitur locutus, cap. præc., vers. 12; sed Petri verba approbabat Joannes, quasi ejus socius et assecla, itaque pcr Petrum loquebatur. Adde, Joannem non fuisse elinguem, sed zelo plenum idem asseruisse et predicasse turbis eum cingentibus, quod publice predicara! Petrus.

SIPERVEXERUNT. — GræCUIU ilrfçww, *SCCUntlo* verti potest, *institerunt eis;* Tigurina, *prasto fuerunt illis;* Syrus, *insurrexerunt in cos.*

Magistratus templi. — Tigurina, *prafectus* templi ; Pagninus, dux templi : in tanto enim Sacerdotum, Levitarum et populi e tota Judæa,imo c toto orbe ad templum quotidie confluentis numero, ne quid turbarum, tumidius aut seditionis oriretur, institutus erat magistratus, quasi *praetor* L*mpli,* ait Beda, suos habens satellites et milites, qui omnes in cilicio contineret, et eos qui turbas aut tumultus concitabant, in carcerem abduceret. Quocirca S. Chrysostomus, magistratum hunc vocat « ducem militum templi. « Et hoc significat Grecum cjanrji;, scilicet unum aliquem cæteroruin militum ducem : est enim singularis numeri, lude patet magistratum fuisse militarem pro reis capiendis, non autem judicandis, vel condemnandis institutum. Ita Sigonius, lib. VII *ne Rep. Ilcbr.,* cap. xni. Atque hic fuit, qui cum Juda proditore mittens suos aliosque satellites, Christum cepit in horto, *Lucæ* xxii, 4. Videtur ergo hic unus fuisse e pontificibus, socios et milites habens minores sacerdotes et levitas : his enim a Deo commissa erat custodia templi, *Num.* 4. Ita censent Arias Montanus, Salmeron, Sigonius, lib. VII *De Rep. Uebr.,* cap. xiii, el alii. Ratio est, quia Judæi non tolérassent pretorem Gentilem in loco sacro, imo nulli Gentili templum eorum ingredi licebat sub pœna capitis, teste Josepho. Habebant tamen Romani suoque praesidio firmabant Antoniam, quæ erat arx amplissima ct munitissima vicina templo, ut docet Josephus, lib. XV Anti*/., cap. xiv; idque tum ad templi custodiam, tum ne Judæi e templo arcem facerent et Romanis rebellarent. Huic arci ergo et presidio prepositus dux, vel tribunus Romanus, si gravior tumultus in templo concitaretur, accitus a pretore templi accurrebat cum suis militibus , motusque omnes componebat. Talis videtur fuisse tribunus Romanus, qui accurrit cepitquo

Paulum, et in Castra, quæ crani in arce Antonia, perduxit, cap. xxi. Et hoc tantum probant argumenta Sanchez, qui opinatur prætorem templi fuisse Romanum, puta Antoni® præfccturn, non llebræum.

Sadducei. — lia dicti, quasi justi essent, aut potius quod justos se jactitarent (Ilcbr. enim pny *tsaddic* vocatur justus), aut potius a Sadoc, eorum auctore, inquit Epiphanius, *haresi* 14. Fuit hæc una e sectis Judæorum, a Samaritis prognata: unde cum iis solum Mosis Pentateuchum recipiebat docebatque non esse resurrectionem, nec angelum, nec spiritum, *Actor.* xxm, 8, ac consequenter animam non esse immortalem; nec esse Numen res humanas dirigens, pios præmians, impios puniens; sed quemque sibi suæ sortis et fortume esse fabrum. Erant ergo hi Judæorum quasi Epicurei, reipsa dictitantes illud : « Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. « Quocirca Christo el Apostolis prædicantibus Dei judicium et resurrectionem bonorum ad gloriam, malorum ad tormenta, perpetim se opposuerunt.Vide Joscphum, lib. XIII *Antiq.,* cap. ix, et lib. XVIII, cap. n.

Vers.s. 2. Dolentes, — Jiazcvcfyuvci, Syrus, *indignantes;* Tigurina et Pagninus, *moleste ferentes;* alii, *anxii.*

in Mu vrl^ turl Jesu. — Ita Græca ct Romana, non *in Jcsum.* Jam *primo,* « in Jesu, n id est in nomine Jesu, per Jcsum. Ita Tigurina et Pagninus. *Secundo, a* in Jesu, » id est de Jesu. Sic enim Hebræi et Græci sæpe *in* usurpant pro *de :* proprie enim Petrus ct Joannes prædicabant Jcsum resurrexisse ; inde tamen colligebant, vel auditoribus colligendum relinquebant, Jesu discipulos quoque ejus ope ct virtute resurrecturos. Endo *tertio,* tò *in Jesu,* explicari posset, *instar Jesu :* sæpe enim llebræum , id est *in,* sumitur pro vicino , id est *sicut, instar,* Christus enim resurgens est causa nostrae resurrectionis, tam exemplaris, quam meritoria et efficiens.

Ven. 3. .3. Posuerunt eos in custodiam. — a In custodiam,» puta in carcerem; Tigurina, *dederunt* (miserunt) *in custodiam.* Hic est primus career S. Petri , quem deinde mulli alii consecuti sunt ; Apostolalus enim insigne est persecutio cl career, non minus illustre cl gloriosum quam signa ct prodigia, uti docet Paulus, II *Cor.* xi, 23, qui proindo in vinculis suis solet exultare el gloriari. Vide ea quæ notavi *Ephes,* ni, 1. Cum Petro et Joanne incarccratum quoque fuisse claudum sanatum, quasi criminis materiam ct objectum, patebit vers. 7, 9 ct 10.

Erat enim jam vespera, — utpote post horam nonam ab ortu solis : nona enim sanaverat Petrus claudum, cap. præc., vers. 1 ct 7.

V*n i. 4. Multi autem qu audierant verbum, — praedicationem Petri, sanatione claudi cl magis intrepida hilarique constantia in carcere, inquit S. Chrj sostomus, confirmatam.

Quinque millia. — Diversa prorsus sunt hæc quinque millia, a tribus millibus prima Petri concione conversis, cap. n. Quare iis adjecta effecerunt numerum octo millium : tot ergo mox fuere fideles, conversi a Petro. IlaS. Hieronymus in cap. xi, *Isaia;;* S. Augustinus, tract. 39 *in Joannem;* S. Chrysostomus hic, Lyranus ct Beda, qui addit hæc quinque millia convertenda fore typice præsiunificasse Christum, cum mandavit Apostolis ut quinque hominum millia paucis panibus pascerent, *Matth.* xiv, 1G. Porro hæc quinque millia fuerunt «virorum,» ait Lucas, quibus si adjicias feminas et pueros, quos non dubium est loi viris plurimas fuisse permixtos, longe major fuit numerus, femineus enim sexus præ viris magis solet esso devotus. Ecce hic verum est illud S. Chrysostomi. hom. *De Virtute ct Vitio :* « Modicum fermentum Apostolorum magnam farinæ massam convertebat; quia non quantitate numeri, sed gratia Spiritus vim suam justi tenent. » Nunc aliquot centeni sacerdotes in civitate vix totidem centenos cives convertunt, quia refrixit utrorumque spiritus. Denique Sophronius, in Fragmento dc laboribus S. Petri ct Pauli, quod cxtal torn. VII *Biblioth.* S. *Patrum,* asserit S. Petrum constituisse decem millium virorum Ecclesiam : quia scilicet verba ejus animata erant Spiritu cadesti, ct quasi jacula igne divino ardentia, corda audientium feriebant ct incendebant.

5. Ut congregarentur principes, etc. — Fuit VcT* hoc magnum concilium 72 virorum, quod Græce trjviJpcv, indeque Hebr. ct Syriace *Sanedrín* vocatum est, primitus institutum a Deo, *Num.* xi, 24etseq., ut ibi dixi. Conflatum erat non ex solis viris Iribus Juda, uti volunt Joannes Annius ct Lucidus in Brevior. *Temper.,* nec ex solis sacerdotibus, ut vult Abulcnsis, sed ex duodecim tribuum duodecim principibus, ct ex 24 principibus sacerdotum, qui totidem eorum familiis præsidebant, jussu Dei instituti, et in 24 classes distributi a Davide, I *Paral,* xv, G. Harum enim praesides in Evangeliis, Actis, Esdra, etc., crebro vocantur « Principes sacerdotum ; » atque ex cæteris populi primoribus, praesertim Scribis et Legisperitis. In hoc concilio damnatus fuit Christus, praesidento eodem Caipha pontifice, qui hic nominatur,ejusque socero Anna, *Matth.* xxvu, 1. Unde mirum est illos qui recenter tam infensi fuerant crantque Christo, mitius egisse cum ejus Apostolis : sed retinebat eorum furorem Dei manus, ct populi, magno numero cis credentis, metus, ne eum in se concitarent ab coque lapidarentur.

Seniores, — qui tum annorum, tum potius prudenti® et morum maturitate grandævi sunt, ideoque populo venerabiles, ait S. Gregorius, lib. XIX *Moral.,* cap. xiii. Hinc ab his senibus dictus est Senatus, inquit Cicero.

Scrule. — Sicut Græci suos sapientes vocabant

philosophos, Chaldœi magos, ita Hcbræi cos appellabant O'1213 *sopherim, a* 120 *scpher,* id est littera, vel liber. Septuaginta vocant ypauani;, id est *litteratos;* eorum enim erat S. Scripturam dc<eriberc, docere, interpretari. Ita Epiphanius, *hccresi* 15; Josephus, lib. Il *Conira Appion,, et* alii. Vado Esdras vocaliir *Scriba.* Sic Appion, Philoponus et alii vocati sunt Grammatici, id est litterati et dodi, non solimi in Grammatica, sed et Rhetorica, Philosophia omniquc litteratura.

Tea ». G. Er Annas, princeps Sacerdoti;)!. — Videtur ergo Annas jam fuisse summus pontifex, ipse enim cum Caipha genero suo, alternis annis gerebat pontificatum, a Romanis, ut videtur, emptum. Rices : Paucis septimanis ante, summus pontifex erat Caiphas, qui Christum condemnavit, *Joan,* xi, 19 ; ergo Annas non fuit tunc pontifex. Respondent Glossa Interlinearía, Hugo et Gagneius, post mortem Christi, puta in Paschale, de more Caipham annuo pontificatu perfunctum, cessisse illum Annæ. Annus enim sacer (quo utebantur in pontificatu ineundo, vel deponendo) npud Judæos incipiebat a Nisan, id est martio, et a Paschale, utpote fcòlo primo et maximo; idquecx decreto Dei, *Erodi* xn, 1. Adde, praeponi Annam Caiphæ, quia erat senior ct socer Caiphæ, adeoque felix ct venerandus, ut filios suos omnes,numero quinque, pontifices viderit, testo Joscpho, lib. XX *Antiq.,* cap. vin. Aliqui hunc Annam putant esso Jonathan!, Annæ filium, qui, remoto Caipha, factus est pontifex a Romanis, teste Joscpho, lib. XVIII, cap.vi, ct vocari etiam Annam de nomine patris credunt. Unde ct Nicephorus, in sua *Chronol.,* siç hujus ævi pontifices numerat : Annas, ct cx alio genere Ismael; Eleazar, filius Annæ; Simon, Caiphas, Annæ gener; Jonalhas ct Theophilus; Annæ filii. Pontificatus enim tunc erat annuus. Ita Mariana.

Et Caimas. — Nola ; Paulo ante Petrus in domo Caiphæ pavidus, ter cum juramento negarat Christum ; jam Spiritu Sancto in pentecoste recepto roboratus, coram eodem negationem suam retractat, ct Christum generose confitetur, itaque priorem lapsum ct scandalum sarcit et reparat. Caipham, Sciibas et Pharisæos Christicidii sui justas Deo dedisse pœnas, adeoque Caipham, æque ac Pilatum, necem sibi intulisse, indicat Nicephorus, lib. Il *llistor.,* cap. x; quin ct Clemens Romanus, lib. VIII Consti?., cap. ii, et cx eo S. Athanasius vel potius Anastasias, Episcopus Nicænus, Qtmf. XVIII ni *Script.*

Joannes. — Hic unus fuit cx quinque Annæ filiis, adeoque pontifex, alio nomine Jonathas appellatus, in pontificatu gerendo œquus ct dexter, unde eum laudat Josephus, lib. Il *Belli,* cap. XXV.

Alexander — Hunc opibus, æque ac virtute et pietate celebrem, Alexandriæ gessisse magistratum Halabarchæ, id est Præfecti salis (ix; enim Graecis est sal,ijxwj praefectus, princeps), narrat Josephus, lib. XX *Antiq.,* cap. m, ct ex eo Ilaronius, anno Christi 34, qui et addit : « Hic est Alexander Lysimachus, cujus pater Tiberius portas templi argento et auro sumptuosissimo exornavit (1). »

Qlotqcot eram db genere sacerdotali. — id est *pontificio,* ut vertit Syrus, Tigurina et Pagninus; hoc cnim significai Græcum á^xu^TuaS. Erant ergo hi principes sacerdotum, puta 24 familiarum sacerdotalium capita, uti paulo ante dixi. Hi enim principes vocabantur pontifices, quibus praesidebat unus summus pontifex.

7. In qua virtute, —Suwjui, id est *qua potentia.* Ita Pagninuset Vatablus.

Fecistis noe? — non tam miraculum, quam prodigium magicum claudi sanati; undo per despectum, ait OEcnmcniiis, non vocant miraculum , sed *hoc,* scilicet vulgo notum et famosum praestigium, quod in claudo credo cernimus. Volebant scilicet Apostolos obruero sua auctoritate et præjudicio, ut faterentur so non miraculum in nomine Christi, sed ludicrum quid arto mirabili, sive magica edidisse. Ita Chrysoslomus. Vere Plato in *Theaeteto :* « Antiquitatis auctoritas est sæpc malum praejudicium. » Ex dictis infert Lyranus claudum ipsum cum Apostolis fuisse incarceratimi, et e carcere cum iisdem eductum in tribunal, Annie et Caiphæ praesentem astitisse, idque patet vers. 10. Hanccnim ejus praesentiam videtur innuere pronomen *hoc,* scilicet novum ct mirum, quod videtis in claudo recte gradiente. Porro Christum ab infidelibus habitum fuisse magum et magiæ doctorcm, patet *Lucas* xi, 14, ct *Joan,* vili, 48, cl idipsum de suo ævo testatur S. Augustinus, lib. I De *Consensu Evangel.,* cap. YH!. Unde passim in Actis S. Agnclis, l.uciie, Agatino aliorumque martyrum, legimus Christianos a judicibus insimulatos magiæ, idcoquc damnatos ad ignem : censebant cnim miracula eorum, ac praesertim quod a bestiis, equuleis aliisque tormentis exirent illæsi, esse opus magicum patratum ope, non Ilei, sed diaboli.

8. Tunc repletus Spiritu Sancto. — Nova est v' • *• hæc repletio Spiritus Sancti, ab illa quam accepit in Pentecoste : illa enim fuit habitualis, hæc actualis, nimirum qua Spiritus Sanctus actu movebat, dirigebat ct roborabat Petrum, ut libere, constanter ct prudenter responderet, ct profiteretur fidem Christi, sc scilicet ejus invocatione et virtute claudum sanasse. Hoc est quod Petro ct Apostolis promiserat Christus, *Luca:* xn, 11 : «Cum autem inducent vos in Synagogas, ct ad magistratus, et ad potestates, nolite solliciti esso qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis; Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. » Sinuli modo quoties

(1) Mangey, in praefatione *Philoni* suo preposita, intclligil quoquo *Alexandrum* Lysimachum, fratrem Philonis Judæi, cujus filius Alexander Tiberius duxit Berenicen, Agrippæ majoris Ilham (Joseph. *Antiq.* XIX, v,1).

Samson patraturus erat opus aliquod hcroicœ fortitudinis, dicitur prius : « Irruit Spiritus Domini in Samson, » scilicet incitans cum, animans et roborans ad illud tum aggrediendum, tum opero perficiendum, *Judie,* xiv, vers, fi, 10 ct scq. Ad opera cnim heroica non sufficit communis ct habitualis gratia, sed nova actualis, caque communi major et potenlior requiritur. Sæpe enim ista opera habitum gratiæ prresentem superant et transcendunt.

♦«n. 9. **9. Si NOS HODIE DIJLDICAMLR, — àvzxpi«u.l9z, id** est, *discutimur, in queestionem et examen vocamur.* Ila Gricci : hoc est, *examinamur,* ut vertit Tigurina et Pagninus ; hinc Syrus, si *in jus vocamur.* Vox conditionalis *si* pendet et expletur a *notum sit omnibus volis ;* potuisset dicere : Quia dijudicamur ; sed inodestiæ causa dicit: Si dijudicamur.

In benefacjo. — Ob beneficium, puta ob sanitatem claudo collalam. Est llebraismus : Hebrreum cnim , id est *in,* sæpe est index pretii vel meriti, significans *ob, propter, q. (l.* Nosob meritum in crimen vocamur : benefecimus cnim claudo, et examinamur ut malefici. Tacite ergo perstringit taxalque judices inhumanitatis et injustitiae, qui potius hoc beneficium celebrare el remunerari debuissent. Judaicum ergo ct Pharisaicum est, sinistre interpretari ct calumniari benefacta, etiam miracula, caque tribuere, non Spiritui Saucto, cujus sunt propria, sed vitio, imo Beelzebub et diabolo, uti Judœi exprobrarunt Christo, *Hatth.* cap. xn, vers. 24. Hoc faciunt invidi virtutum ct bonorum operum; quod proinde est peccatum in Spiritum Sanctum, uti Christus docet loco citato.

In quo, — qua ratione, quomodo, qua vi ct virtute. Sic capitur llebr. Ì1D3 *lamine,* id est *in quo.* Est cnim hoc 3 modi vel instrumenti, Hebraeis frequens.

Ve», io. 10. In nomine, — id est in invocatione, hoc est, per invocationem ct virtutem Jesu. Vide dicta cap. ii, vers. 38.

Nazareni, — oriundi cx Nazareth oppidulo, ae proinde a vobis despecti, sed a Deo exaltati, cum in resurrectione cum fecit Nazarenum, id est efflorescentem vita, immortalitate, fama ct gloria. Vide dicta cap. iti, G.

Quem vos crucifixistis. — Nota hic intrepidam libertatem ct heroicos animos Petri, quibus in publico Concilio judicibus objicit Chrislicidiam, ut cos pungat et compungat : crux enim Christi unica est mundi snhis, ideoque intrepide ubique praedicata a Pelro, Paulo, Andrea cæterisquc Apostolis.

Moralitor : disco veritatem, præserlim fidei, cum de ca quis juridice et legitime interrogatur, libere et fortiter profitendam esse, etiam cum periculo vitre. Quærebant Scribœ, vers. 7 : a In qua virtute, aul in quo nomine fecistis hoc vos? m Respondet Petrus vere cl libero : a In nomine Domini nostri Jesu Christi, quern vos crucifixisli». » Ila fecerunt Martyres omnes, Idcoquo martyrio coronati sunt.

De is, — Paler, fmo ct Deus Filius; ced hoc necdum capere poterant Scribœ et Judæi, qui Christum ideo occiderant, quod diceret se esse Deum ct Dei Filium ; idcirco subliccl hoc Petrus, aitque in genere *Deus.* Ita Œcumenius.

Astat. — Ergo claudus ipse erat præsens in Concilio, utpote c carcere eductus cum Apostolis, ut dixi vers. 7.

11. Hic est lapis. — Citat *Psalm,* cxvn, 22:V«*IU « Lapidem, quem reprobaverunt .-edificantes, hic factus est in caput anguli ; » quod Chaldæos explicat de Davide, *q. d.* David primo rejectus a Saule ejusque asseclis, deinde creatus rex factus est quasi lapis angularis Synagogas, nectens sibi Judam et Israclem, hoc est tam duas, quam decem tribus. Verum, licet ad Davidcm pcalmus ille alludat, est enim in co gratulatio solemnis tum Davidis, tum populi de Davidis coronatione in Ilebrón, vel potius de arca in pace ab eo translata in Sion, ut patet vers. 19; tamen per Davidis typum describit Christi resuscitati gloriam et regnum, ac fidelium ei acclamantium, vers. 17, gratulationem, nimirum cum turba in die Palmarum eiquasiMcssiæ regi acclamavit : s Hosanna filio David, n *Matth.* xxi, 9. Uti enim David , ita multo magis Christus rejectus a pontificibus et Scribis, qui erant quasi architecti Synagogæ, post resurrectionem factus est lapis angularis ; utpote qui totum Ecclcsiæ ædiflcium contineat et nectat, Judœos scilicet et Gentes, imo angelos ct homines, uti fuse explicat Apostolus, *Ephes, n,* 14 el scq. Vide ibi dicta.

Nota *primo* : Utitur Psaltes, et cx eo Petrus, Cb>=- metaphora lapidis, dum Christum vocat lapidem, quia loquitur de fabrica Ecclesias : fabrica autem r. .... cx lapidibus consurgit. Unde in llebr.eo est ele- rrias% gans paronomasia inter ¡3X *cien,* id est lapis, el HJ3 *lana,* id est ædifleavit : a *lana* cnim dicitur *cien, q. d.* Ex *cien bana binian,* id est cx lapide redificavit suum ædiflcium, puta ex Christo Ecclesiam ; ha'c cnim est fabrica ct domus Dei, non materialis, sed spiritualis.

Secundo, hic lapis est durior marmoro : unde Swundo. ncc carie consumi, nec scalpris concidi potest, sed illæsus manet in reternum : quia sustinet 0'lernam fabricam, scilicet Ecclesiam duraturam in reternum, cui nulla vis, adeoque portas, id est omnes vires inferorum prrevalere nequeunt, uti petra Christus asseruit, ct promisit Pelro vicario suo, *Matth.* xn.

Tertio, hic lapis est probatus a Deo, angelis lo- Tert^ toque mundo et pretiosus, ut ait Isaías, cap.xxvm, vers. IG, quia ipse est pretium et lytrum sœculi, hoc est, omnium hominum. Undo S. Joannes Apoca/. xxi, 18, vidit ei inaedificatam Jerusalem cœlestem ex duodecim gemmis pretiosissimisj jaspido , smaragdo, amethysto, etc. Ecclesia cnim tum militans, tum maxime triumphans, est

quasi palatium Dei pretiosissimum, cujus lapides sunt gcmmæ, puta Apostoli, et fideles omni virtute prestantes; lapis vero angularis et primarius , idcoquc pretiosissimus, est Christus. De his vaticinatus est Zacharias, cap. ix, 16 : « Lapides elevabuntur super terram. » Vide ibi dicta.

Olí factus est in caput anguli. —- Alludit ad fabricam Jerusalem, restauratam a Nehemia, de qua *Nchcmiæ* cap. in, 19, dicitur, « Ædificavit, etc., contra ascensum firmissimi anguli : p Jerusalem enim fmt typus Ecclesiæ, Nehemias Chrisli. Sed proprie citat *Psalm.* cxvn, 22.

In caput anguli, — id est capitalis et angularis, ut scilicet duos parietes, Gentium et Judæorum, in se velul angulo conjungat.

Nota : a Angulus d in Scriptura symbolum est principis, regis et regni, quia quod in fabrica est angulus, in ostio cardo, hoc in república est rex ct princeps : omnes enim sibi vincit et unit. Christus ergo vocatur « angulus, » quia rex ct princeps est Ecclesiæ. Vide dicta *Isaiæ* xix, 13.

Quæres, quis est hic lapis angularis, an summus, an imus in fabrica? Noster Villalpandus, tom. II *in Ezech.,* pag. 477, censet esse summum. Christus, inquit, factus est in caput anguli, id esi in summum angulum, hoc est, in lapidem qui in domo eminet quasi culmen cl fastigium, sive frontispicium, quem llebræi et Latini vocant pinnam. Melius alii passim accipiunt lapidem imum. Nam huc alludens Isaias, cap. xxvm, 16, vocat hunc lapidem « in fundamento fundatum ; » el S. Paulus, *Ephes,* n, 20, dicit fideles omnes huic lapidi superaedificari, quasi , id est *imo angulari.* Christus ergo factus est caput anguli in fundamento, id est lapis angularis fundamentalis Ecclesiæ. Sic enim S. Paulus et alii passim Christum vocant fundamentum Ecclesiæ, scilicet primum ct imum, cui deinde incumbunt duodecim fundamenta secundaria, puta duodecim Apostoli, Apec, xxi, 19.

Arroganter et impie Calvinus hæc sibi appropriât , jactatque se esse lapidem, qui reprobatus sit a Papa et Ecclesia Romana, sed a Deo factus sil fundamentum ct caput Ecclesiæ Reformat©, hoc est, deformai©. Ita tbraso ille audet sc comparare Christo, sequo facere caput ct Papam Ecclesiæ Christian®, cum sit Satanic® : alioqui det ipse signa, quibus so a Deo missum doceat, pula miracula, prophetias, Scripturas, etc., quæ dedit Christus.

12. Et non est in alio aliquo salus. — Non est alius qui salvet homines, tum in corpore, uti sanavit hunc claudum : ita S. Cyprianus, lib. II *Contra Judœos,cop.* xvi; tum potius in anima, dando illi gratiam, et per eam post hanc vitam gloriam et salutem æternam. Unde Syrus vertit, non *ett* m alio *aliquo redemptio.* Quapropter explicans subdit :

Nec enim aliud nomen est , — id est non est alius quam Jesus Christus, in cujus virtute vel invocatione salvemur. « Nomen » enim sumitur pro re nominata, vel pro persona cujus est nomen, puta pro Christo, quem nomine suo invocamus, sperantes ct impetrantes ab eo salutem. Est Hebraica metonymia. Sic dicitur *Proverb.* xvm, 10 :« Turris fortissima nomen Domini,» id est Dominus nomine suo invocatus. Sic passim Scriptura jubet invocare nomen Domini, id *cs* ipsum Deum omnium Dominum. Hinc grava Theologi docent, post promulgatum Evangeliun omnibus hominibus ad salutem, id est ad justiam ct ad felicitatem æternam acquirendam, necessariam esse necessitate, non tantum praecepti, sed et medii, fidem explicitam Christi : hunc enim « Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, » *Rom.* m, 21. Quocirca Ethnici et Pagani salvari nequeunt, nisi cognoscant et credant in Christum, esto alias bene viverent. Ila Hugo Victorious, Magister Sententiarum, S. Thomas, Bonaventura, Alensis, Albertus, Marsilius et Gabriel, quos citat et sequitur Gregorius de Valentia, H H, *Quæst.* II, puncto 4.

Moraliler : hic disce quam reverendum, amabile et desiderabile cuivis fideli esse debeat nomen Jesu Christi, nipote a quo solo salutem omneque bonum exspectare debeat, quamque ei obedirc, cumque in omnibus, quoad fieri potest, imitari debeamus. Nam a hoc solo constat nomine nostra salus. » Vide ea quæ dixi cap. m, 6, ct *Philip,* n, 10. Preclare Clemens Alexandrinus, *Adhortatio ad Gentes :* «Apparuit, inquit, hominibus hic ipse Verbum, qui solus est ambo, Deus ct homo, et est nobis omnium causa bonorum , a quo edocti recte vivere, ad vitam æternam transmittimur. » Et sub finem ait : « Nullum esse aliud opus Christi, quam ut homo salvus fiat. » Et S. Augustinus, cone. 1 *in Psalm,* ci : « Christus, inquit, est pellicanus nascendo, nycticorax moriendo, passer resurgendo : quia natus in solitudine, » ut pellicanus; a passus in tenebris Judæorum tanquam in nocte, in prevaricarono tanquam in ruinis, » ut nycticorax; resurgendo a factus est sicut passer volando, id est ascendendo singularis in lecto, id est in codo. » Et hæc tria fecit, ut nos salvaret. Idem, serm. 55 *in S. Joanncm : «* Filius Dei, inquit, qui semper in Patre veritas et vita est, assumendo hominem factus est via. Ambula per hominem, et pervenis ad Deum. Per ipsum vadis, ad ipsum vadis, etc. Ambula moribus , non pedibus. Multi enim ambulant bene pedibus, cl male ambulant moribus. » Et *sermon.* 54, in fine : « Qui Christum possidet pietate, omnia possidet, quia per ipsum facta sunt omnia. »

13. Videntes (Outpe&rn;, id est *considerantes,* V* *contemplantes)* Petri constan ham, — id est <n *dicendo libertatem.* Ita Tigurina; Pagninus, *in dicendo audaciam.* Nam Apostoli, ut ait Chrysostomus : « Non solis verbis ostendebant se non curare de quibusjudicentur, ctauod extrema

intentcntur pericula; sed etiam habitu, ct voce, cl aspectu , in summa omnibus libertatem apud populum demonstrabant, per ea quæ loquebantur. >

Sine litteris, — ¿qpáp^xarci, *illitterati, qui non didicerant litteras,* utpote mechanici ct piscatores.

Idiotæ. — « Idiota est qui proprio *(idios* enim est proprius) tantum naturaliquo idiomale, seu lingua ct scientia contentus, nescit studia litterarum , » ait Boda. Unde Cicero in Pisonem : «Tu, inquit, eruditior quam Piso, prudentior quam Colla, abundantior ingenio, consilio, sapientia, quam Crassus, ea contemnis qua illi idiote, ut tu appellas, preclara duxerunt, n

Et cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant, — recordabantur se vidisse cos cum Jesu ambulante et predicante. Unde Pagninus et Tigurina vertunt, *agnoscebant cos fuisse discipulos Jesu,* idcoquc cum predicare et celebrare.

Vers. te. IG. Quid faciemus hominibus istis? — «Verba hæc viciis conveniunt, non vincentibus,» ait Isidoras Pelusiota, lib. m, epist. 182. Vincebantur enim tum « facti evidentia, » ait Lyranus, tum constanti asseveratione Petri et Joannis, æque ac claudi, uno ore asserentium, in nomine Jesu Chrisli cum sanatum esse : quare videbant se juste non posse cos in carcere delinere, multo minus flagellare, vel occidere ; et tamen excæcati malitia, in Christum credere nolunt, imo ejus nomen, praedicationem et memoriam opprimere satagunt. Hæc est agnite veritatis impugnatio, quæ est peccatum in Spiritum Sanctum. Unde subdunt :

Ver», n. Comminemur. — Grece, *minis comminemur,* id est, ut Tigurina, *minaciter comminemur;* Pagninus, *minaciter interminemur.* Atrocibus ergo minis eos percellere et ad silentium adigere conantur.

Ne ultra loquantur in nomine hoc, —ne scilicet amplius Jesu Chrisli nomen prædiccnt, invocent ct in ejus nomine miracula faciant. Ecco quo prorumpil invidine ct odii malitia, ut veritatem luce clariorem cernere nolit camquc aliis invideat; quin et ejus beneficia ac miracula populo tam salutaria, imo necessaria, inhibeat. Nota Hebraismum : *Loqui in nomine,* idem est quod loqui nomen, vel de nomine. Sic, *Psal.* cxvm, dicitur : a in tuis justificationibus, » id est tuas justificationes, pula præccpla, « doce me. »

in Denuntiaverunt, — quod et *denuntiare* et *præcipcre* significat. Unde Syrus et Pagninus vertunt, *preeeeperunt;* Tigurina, *edixerunt.* Denuntiatio ergo hæc fuit non simplex admonitio, sed imperiosa præccplio, et interminatio cum minis verberum cl carcerum, uti præccssit.

v«i. p. io. si justum est. — Tigurina ct Pagninus, *an justum sit in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate.* Adeo ergo juslitiæ justeque suæ causas prefidunl, ut hostes suos ejus constituant judices, dummodo deposita passione et prejudicio, velint cx rationo ct veritate sincere quasi slantes in conspectu bei eam dijudicare.Quienimserio cogitat sc stare coram Deo, cumque suorum judiciorum, dictorum et factorum credit judicem cl vindicem, hic recte de omnibus judicat et sentit. Hoc ergo cuique sapienti et prudenti in qualibet re ct deliberatione faciendum, ut, sepositis affectibus, coram Deo statuat id quod in judicio extremo coram tribunali Chrisli consistens, volet se statuisse.

Nota : Non tenebantur Apostoli hac in re obedire pontificibus et Synagogæ : *primo,* quia jam ei non erant subditi, eo quod jam per promulgationem Evangelii et Ecclesiæ desiisset et mortua esset vetus Synagoga, ac consequenter omnis pontificum auctoritas et judicandi potestas; *secundo,* quia Synagoga in hac causa resistebat Deo mandami Apostolis ut pnvdiearent Christum, idque per miracula confirmanti, ne ignorantiam Synagoga prælexere posset, u Quid enim? inquit S. Bernardus, *epist.* 7, quod jubet homo, prohibet Deus; et ego audiam hominem surdus Deo? »

20. Non enim possumus quje vidimus. —*q.* d. Chris- Ven.Mi tus voluit nos esse testes suos, ideoque nos suos comites ct Apostolos constituit : ergo quæ de co vidimus et audivimus, licite silere non possumus. *Secundo,* quia, ut ait S. Gregorius, lib. I *in lib.* II *Peg.* cap. i : « Nino coelesti ebrii se continere non poterant, et a prædicationis fervore minis victi, tepescere nolebant. » « Non possumus ergo, id est non volumus, p ait Glossa.

21. Quia omnes clarificabant, — íM-afc w tofo, Ven. ti. id est *glorificabant Deum.* Ita Pagninus, Tigurina et alii. Ecce populus hic sapientior est, sincerior, æquior et pienlior suis principibus, adeoque « vox populi, vox Dei. »

22. Annorum enim erat amplius quadraginta ve».î* homo. — Cum enim ab utero fuerit claudus; uti dicium est cap. m, 2, lalisque manserit per 40 annos , certum erat hanc claudicationem ei fuisse naturalem versamque in naturam , imo ex natura primitus vitiata manantem, ideoque medicinas et nature, quin et magiæ viribus incurabilem; ac proinde Petrum, qui eum subito uno instanti sanaverat, non nature, nec magiæ, sed Dei viribus per miraculum id fecisse.

23. Venerunt ad suos. — Syrus, *ad fratres suos.*

Quanta, —¿ax, Syrus, Tigurina et Pagninus, *quacumque.* Noster significantius vertit « quanta, » id est quam magna, quam gravia et alrocia eis dixissent et comminati essent.

24. Unanimiter. — Non lanium uno animo, sed Ven.1^ uno quasi ore eadem verba, non sine magno miraculo proferentes, ail Dionysius. Nam unam camdemquc orationem quæ sequilur, omnes una cademque voce protulerunt, inspirati utique a Spiritu Sancto. Densant enim preces, itaque armatas offerunt Dec; eique quasi vim faciunt, ut ab eo robur contra instantem persecutionem impatient, cl, ul ila dicam, extorqueant, utquo ipse

persecutorum consilia infatuet, animosque ct iras vel franpnt, vel molliat.

T«i. ». 23. Pier i t ui.—*Serti* minia Syrus. Est hebrafsmus, servi enim sunt heris, quod pueri parentibus, discipuli magistris, juvenes senioribus.

Quare fremi erunt (aliqui vertunt, *frenduerunt)* Gentes,—S. Hilarius, in *Psal. n, per Gentes* accipit Gentiles persecutores Christi et Christianorum, prasertim Imperatores Romanos, qui decem persecutiones peno continuas et atrocissima*, per trecentos annos usque ad Constantinum, contra Ecclesiam concitarunt : per *populos* vero accipit Judaeos, quales hic erant pontifices et Scribæ. Simplicius alii censent idem esse *gentes,* quod *populi.* Solet enim Psaltes posteriori hemistichio idem pene inculcare et exaggerare quod dixit priori, sed aliis verbis. Gentes ergo sunt populi tam Judæorum, quam Gentilium, turmatim conspirantes et insurgentes contra Christum et Christianos. Id ita esse patebit vers. 27.

Inania.— Hébr. pH rie accipi potest dupliciter. Primo, ut nomen, significans vacuum, inane, ct sic acceperunt Septuaginta et ex iis S. Lucas, vertentes «rè, id est *vacua. Secundo,* ut adverbium, significans vacue, frustra, inaniter, 7. *d.* Pontifices et Scribæ agitant consiliade evertendo Christo ct Ecclesia, nobisque minantur exterminium, sed inane et inaniter, nec enim tuum, 0 Domine, dc ea consilium ct decretum convellere possent-.imple ergo quod decrevisti, reque ipsa ostende, quod eorum minæ et ' onsilia inania sint, dissipando ea, sicut spuma a mari, bulla a vento dispellitur et dissipatur.

n-n. 26. Ast it er unt . — Ilebr. *ytialsebu,* id est latuerunt se, erexerunt se; Syrus, icp *kamu,* id est insurrexerunt.

Convenerunt In unum.—In concilium congregati sunt, vel conspiraverunt.

Adversus Dominum.—Quia licet colerent Deum, quasi unum omnium Dominum, tamen persequendo Messiam, sive Christum ab eo missum, pugnabant contra Deum : qui enim legatum persequitur, aut injuria afficit, regem, cujus vicem et personam gerit, persequitur et injuria afficit.

». x?. 27. Convenerunt , ———— Syrus, *congregati sunt.*

Ver e, — juxta oracnlum Davidis, *Psal. ll,* jam citatum, *q. d.* Illud jam vere et reipsa vidimus in nobis expleri.

Puerum tuum.—Syrus, bench, id est filium tuum. Sic enim se explicat vers. 30.

Quim unxisti, — unxione grati®, tum unionis hyposl.it)' , tum habitualis et infusæ, uti dixi cap. n, vere. 36.

Cum gentibus et populis Israel.—Ecce quod dixi vers. 2 ›. Gentes et populos esse eosdem, hic liquet. Nam gentes, sive populi, vocantur hic Judæi : neque enim in concilio et cœtu hoc Judæorum, intererant Gentiles (1).

(1) Nou âTgüUDdmn est in plurali numero *¡-opulis.*

28. Tacere quæ manus tua. — « Manus, n id est pedentia, ait S. Chrysostomus, opus enim redemptionis nostra? e potestate mortis, peccati, diaboli ct inferni, peractum per Christi passionem, nipote rem infirmissimam, opus fuit ingentis potentia? Dei. *Secundo,* « manus, » id est providentia cl directio : manu enim omnia dirigimus. Sensus est, ait OEcumenius, 7. *d.* Judæi non praevaluerunt Christo, nec eum sua vi occiderunt, ejusque nomen ct fidem deleverunt, uti intendebant; sed Deus omnia moderatus est ad suam voluntatem et gloriam omniaque ad optimum finem, puta ad Christi laudem et Ecclesiæ propagationem perduxit. *Tertio,* « manus, » id est operatio : Deus enim passionem Christi, ct per eam redemptionem nostram ac Ecclesiæ institutionem operatus est. *Quarto,* « manus, » id est gratia cl beneficentia (hæc enim fit manu); opus enim redemptionis nostræ per Christum, fuit opus summæ gratia? ct beneficenti Dei : « ut mirabilior esset gratia ct potentia Dei, quæ dc tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus, fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, » ait S. Prosper, lib. Il De *Vocat. Gent.,* cap. xv.

Et consilium, — PwAi; Syrus, *voluntas tua;* significantius Noster vertit, *consilium.* Redemptio enim nostra, œque ac Ecclesia a Christo fundata, fuit opus summæ sapienti® et consilii divini, uti docet S. Paulus, l *Corinth,* cap. ll et alibi.

Decreverunt, — id est *pradofinivit.*

Fieri, — pati scilicet Christum, ob salutem ct exaltationem tum Ecclesiæ, tum suam. Perperam ergo Reza pro *fieri* passivo, ponit activum *facere,* vertitque *quee definieras facienda,* quasi Judæi vi decreti divini acti et impulsi sint in necem Christi, itaque Deus primus auctor fuerit tam immanis operis et sceleris, puta Christicidii. Græco enim est qivfaOn, id est *fieri,* non *facere.* Ita Pagninus, Tigurina ct alii passim. Undo Syrus vertit ninon *demeheue,* id est ut *fieret* ; male ergo latinus Syri Interpres vertit active, *facienda.* Dicit itaque S. Petrus , Deus passionem ct necem Christi jam ante ab œterno decreverat, sed praevisis prius per præscientiam conditionatam perversis Judæorum voluntatibus, quod scilicet Pontifices et Scribæ superbi, avari et impii Christum essent occisuri, si Deus illum cis objiceret vitia eorum et scelera redarguentem ; atque ex vi hujus decreti jussit Christo passionem hanc a Judæis excipere, palique crucem et mortem. *Secundo,* Deus etiam decrevit positive permittere scelera Judæorum, el vim quam illaturi erant Christo, ut Christus pati posset, itaque Ecclesiam redimere, quod erat arcanum Dei consilium, Judæis, imo et dæmonibus incognitum. Dei enim providentia et decretum positivum non tantum versatur el attingit id

ikcrerit D.MBP15-%fononi, imu 14-timiiiia nreirf Chrfclb

græc. Xaci«. Vereio antiqua latina legit ›.*im,* cl hæc eat foreiUn vera lectio; aut Xom; positum est pro singulari).xú, quo accuratius hæc verba responderent verbis vers. Î5 e Psalmo allatis.

quod positive ab ea decernitur, ut ipse vel per se, vel per creaturas faciat ; sed etiam id quod ab ea decernitur, ut permittatur fleri ab impiis.

Egregie id déclarais. Leo. serm. 16 *De Posatone,* ubi citatis hisce Luc® verbis : u Quæ manus tua cl consilium tuum decreverunt fieri : Numquid, inquit, iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio? et illud facinus, quod omni majus est crimine, manus divinæ præparationis armavit? Non hoc plane do summa Justitia sentiendum est, quia mullum diversum mullumque contrarium est id quod in Judæorum malignitate præcognilum, et quod in Christi est Passione dispositum. Non indo processit voluntas interficiendi, unde moriendi: nec de uno exlitit spiritu atrocitas sceleris, ct tolerantia Redemptoris. Non enim impias furentium manus immisit in se Dominus, sed admisit; necpræscicndo quod faciendum esset, coegit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset, ut fieret. » Et inferius : a Quod itaque Dominus Jesus Christus furorem frementium pati voluit, in nullo auctor eorum criminum fuit, nec egit ul hæc vellent, sed cessit ut possent; cl sic usus est occæcatæ plebis insania, quomodo cl perfidia traditoris, quem ab immanitate concepti sceleris, et beneficiis est revocare dignatus ct verbis, assumendo in discipulum, provehendo in apostolum, monendo signis, consecrando mysteriis, ut cui nihil benevolenti® deessel ad correctionem, nihil occasionis superesset ad crimen. »

Tropoio- pi<T. per- ûbîiX't flJclibns toivna.. Tropologice : S. Prosper ad objecta Gallorum responsione 13 docet, per miram Dei providentiam persecutiones cedere in bonum Ecclesiæ, adeoque persecutores fabricare coronas iis quos perSCqUuntur> n Inspicietur, ait, primum ipsa crux Christi, in qua magno scelere Judæorum misericors voluntas Dei, ul pro redemptione nostra unicus filius ejus occideretur, impleta est. Inspiciatur Apostolorum gloriosa tolerantia, inter persequentium fremitus hac unanimi voce ad Deum clamantium : Convenerunt vere adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes el Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel, ut facerent quæ manus tua ct consilium tuum decreverunt fieri. Inspiciantur denique innumerabilium Martyrum palmæ, quibus do crudelissima infidelium sævitia felix est parta victoria. Audiatur etiam Apostolus, Ecclesiam Dei ad perseverantiam pietatis instituens : In nullo, inquit, terreamini ab adversariis, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, cl hoc a Deo, * *Philip.* cap. i. Idem ad excerpta Genucns. respondens, ad dub. 7, ex hisce Lucæ verbis docet, a quod in malorum potestate est peccare : ut autem peccando hoc, vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei dividentis tenebras et ordinantis eas; ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impicatur nisi voluntas Dei. Male enim velle facillimum est malis, et eorum damnabilem voluntatem non dubium est a Dei potestate concludi, ut effectum cupiditatis suæ, nisi ille permiserit, habere non possint. Uti autem sapientiam ct justitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex illorum prodeunt appetitu, ad implenda consilia cl judicia sua, nullus vel tenuiter secundum pietatem doctus ignorat, qui videt Dei Patris optimam voluntatem, non parcentis Filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima traditorum Judæ et Judæorum voluntate completam. » Judæi ergo, persequendo Christum el Ecclesiam, cos exaltarunt : quia occidendo Christum, fecerunt cum salvatorem mundi et fundatorem Ecclesiæ; occidendo fideles, fecerunt eos martyres, seque et rempublicam perdiderunt; ob hoc enim excisi sunt a Tito ct Romanis. Sic Aman, persequens Mardochœum, illum exaltavit, se perdidit. Sic fratres Joseph, vendendo eum, crearunt principem /Egypti. Ecco quam potens, quam mira, quam fidelis Dei providentia in suos!

29. Respici in minas eorum , — ut eas compescas et a nobis avertas ; aut nos contra eas armes ct robores. Ven. i>.

Da servis tuis cum omni fiducia loqui, — juri quod *primo* Syrus vertit, *clare, mani* feste, publica; secundo,* Pagninus, cum *omni audacia :* unde S. Chrysostomus ait fideles hic poscere animum imperterritum ; *tertio,* alii, cum *omni libertate; quarto*, Noster, cum omni *fiducia; hæc* enim libertatem, audaciam, fortitudinem et constantiam involvit vel adducit. Qui enim Deo fidit; liber est, audax, intrepidus et constans.

30. IN IO QUOD MANUM. — *q. d.* Dabis nobis fiduciam prædicandi, si prædicationcm nostram manu tua juves el confirmes, operando per nos ad invocationem Jesu Christi sanitates et signa; quibus ei attestons; fidemque apud auditores concilies. Vera A

31. ET CUM ORASSBNT, MOTUS EST LOCUS. — *Primo,* ul hoc signo significaretur eorum orationem a Deo esso exauditam, ait Chrysostomus, Reda el Lvranus. Sio orante Paulo et Sila in carcere terra mota est, cap. xvi, vers. 26. *Secundo,* ul significaretur Deum eis esse præsentem, ad opem ferendam conira omnes terrores et hostes ; Deus enim suam præsentiain ct magnificentiam solet ostendure per terræ motum, ut sui metum et reverentiam hominibus incutiat. Hinc cum descendit in Sina, daturus legem Mosi el Hebreis, mola est terra a facie Domini, *Psal.* exui, 6;Krud. xix, 19. Hinc *Psal.* Lxxiv, 4, dicitur : «Liquefacta est terra (a facie Dei in eam descendentis) et omnes qui habitant in ea; ego confirmavi columnas ejus. » Et *Psal.* cm, 32 : « Qui respicit terram, et facit eam tremere. » Vide *Eccli.* xvi, 18. *Tertio,* ut significaret Deum hostibus eorum minacibus el terribilibus fore terribiliorem, omnesque eorum minas et terrores majori terrore incusso discussurum. *Quarto,* ut indicaret gentes terræ incolas, audito Evangelii preconio, ejus metu et reveren- Vera. 31. Terr^ f Xiu Ì Seom- Twtinn». qua>

th concutiendas eique subjugandas. Ila Boda cl 0 Lyranus: idquc patet *Aggiri* n, 7. *Quinto,* ad acuendas fidelium mentes contra instantes Judaeorum persecutiones. *Sexto,* symbolum terne Seür motus tignum est et excitnnwnliim lætitiæ : terra enim præ gaudio videtur subsilire cl Apostolis Deique servis applaudere. Ha Arator canit :

Horum sub gressibus ergo
L*b movetur humus.

Hinc Christo resurgenti terra applaudens tremuit et subsiliit, *Matth.* cap. ult. Idem fecit cubiculum S. Paulini Episcopi Nolani, eo moriente : gaudebat enim terra, quod tam sancti viri corpus mox gremio suo exciperet, animam vero in cœlum transmitteret. Hujus rei symbolo cum populus Israel exiret de terra / Egypti, pergerelque per siccum maris Rubri alveum in terram promissam, quæ typus erat cœli, « Montes exaltaverunt ut arietes et colles sicut agni ovium, n Septi- quasi præ gaudio tripudiantes, Psa/. cxm. *Septimo,* terne motus signum erat advenientis in eos Spiritus Sancti, qui datums erat eis fiduciam ad concutiendum et convertendum terrena et dura hominum corda. Unde explicans subdit :

Et repleti sunt omnes **SPIRITO** Sancto. — **Jam** in Pentecoste Spiritu Sancto repleti fuerant, sed quasi in habitu ; nunc eodem replentur quasi in actu, ut scilicet in persecutione loquantur verbum Dei cum fiducia, per linguas igneas quas tunc receperant. Unde S. Chrysostomus : « Reaccensi sunt, inquit, Spiritu Sancto, et reaccensum in ipsis charisma. » Quocirca a jam non metuunt, quia cor eis Spiritus Sanctus mutavit, n ait S. Gregorius in cap. x lib. I *Regum.* Hinc discimus gratiam habitualem justi non sufficere ad vincendas inzruentes acres lentationes *et persecutiones , sed ad hoc opus esse novo crebroquc impulsu ct robore Spiritus Sancti, illudquo precibus continuis et ardentibus efflagitandum et impetrandum esse, uti hic fecerunt fideles.

Vm. ?!. 3Î. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et **ANIMA** una. — Nota to *multitudinis* : jam enim Christiani ad octo millia et amplius excreverant, ut patet ex dictis. Erant tamen pauci, si cum Judæis ct Gentibus conferrentur. Verum, ut recte ait Chrysostomus, hom. 40 *ad populum Antiochen. :* «Non in numeri multitudine, sed in virtutis probitate multitudo consistit. Elias unus erat, sed totus mundus non erat dignus, qui ipsi reprehenderetur. m Non physice, quia quisque habebat suum cor et suam animam : non enim datur una anima communis, quasi idea Platonica, singulis individuis se communicans ; licet enim id sensisse Platonem dicat passim Aristoteles, tamen alia fuit mens Platonis ; non etiam datur intellectus unus abstractus*singulis assistens: licet enim id sensisse Averroem nonnulli putent, tamen longe alia fuit mens Avcrrois, uti fuse ct erudite explicat noster Dandinas, lib. IU *Dc Anim.* Erat ergo fidelium cor unum el anima una, non physice; sed moralitcr, </. *d.* Ita animis et sensibus Cnnenr- erant concordes, ac si omnes unum idem Imbuis- r,cil sent cor ct unam animam. Ratio erat, *prima,* un(Jnl quia per charitatem perfectam, pariter perfcc- Curt tam habebant inter se amicitiam : hæc autem in CauM aequalitate et concordia animorum consistit, quasi in omnibus esset una et eadem anima : sicut amicus cst alter ipse, inquiebat Pythagoras. *Secunda,* quia omnes Christum induerant, in coque s*xnniw summe tam cum ipso quam interse erant uniti : quæenim sunt unum cum eodem tertio, sunt ct unum inter se. Ha enim amabant Christum Chrislique discipulos, ut parati essent pro eo mori, quem ante poposcerapt crucifigi, ait S. Leo, serm. 11 *De Passione. Tertia,* quia omnes non Tenu, suam ; sed Dei voluntatem cognoscere ct implere satagebant : Dei autem voluntas una est et eadem. Unde S. Gregorius, in cap.i lib. I *Reg. :* « Per intentionem rationis, inquit, solum conditorem aspiciebant, et per affectionem amoris solam ejus faciem videre desiderabant. » *Quarta,* quia om- Qmru. nes possidebantur et regebantur eodem Spiritu Sancto, quem ad hoc cis a Patre poposcerat Christus, dicens : « Pater sancte, serva cos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum voluntate, sicut ct nos unum sumus » essentia ct substantia, Joan, xvii, 11. Unde S. Augustinus, tract. 14 *in Joan.,* sic legit : «Multitudinis credentium erat illis anima una et cor unum in Deum; v quia scilicet vinculum charitatis mutuæ erat Deus ct Spiritus Sanctus. Sicut ex adverso « nihil æque est molestum dæmoni ut concordia, etc.; hinc ægerrime fert teneri in terra, quam non potuit conservare in cœlo, » ail S. Bernardus , cap. xli *De Modo bene vivendi.* Infert S. Augustinus : a Si charitas, inquit, de tot animabas fecit animam unam, cl de tot cordibus fecit cor unum, quanta est charitas inter Patrem et Filium ?w *Quinta,* Quinta, quia omnes uni Petro, tanquam suo Patri ct Pastori Ecclesia», plane ct plene obediebant. Obedientia enim mater est unionis et concordi®, uti patet in Religionibus, ubi ea viget. Ergo unum cor et una anima primorum fidelium, erat *primo* perfecta amicitia etcharitas mutua; *secundo,* idem Christus singulos inhabitans, ct quasi animans; *tertio,* eadem intentio omnium in Deum Deique voluntatem ; *quarto,* idem Spiritus omnes agens ct movens; *quinto,* eadem omnium obedientia c reverentia erga S. Petrum.

Audi Origenem, hom. *De Elcana :* « Cur, ait, non omnes unum dicantur, quorum cor ct anima una esse describitur? Unam semper omnes sapientiam meditantur, unum sapiunt, unum sentiunt, unum Deum venerantur, unum Dominum Jesum Christum confitentur, uno Spiritu Dei replentur. Unde merito et ipsi omnes non solum unum, sed ct unus dicuntur, sicut Apostolus designavit dicens : Omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam, I Cor. cap. ix, vers. 24.

Vides manifeste quia omnes isti unus cst. »

Morali- Xriia* fraterni.

Porro hæc unio inter Cliristianos primævos diu vjEuit. Testis est Tertullianus, qui vixit sub annum Christi 200. Is enim, *Apolog.* xxxix, scribit totam Evangclicam legem consistere in charitate invicem exhibenda, ita ut communis Gentilium de Christianis esset vox : « Vide ut se diligant, ut alter pro altero mori sint parati. » Et S. Pachomius. Ilie enim cum Gentilis esset militaretque in exercitu Constantini Magni, videretque Christianorum in milites egenos charitatem , curam et munificentiam, ad Christum conversus, monachus, quin et monachorum pater ct princeps effectus cst, uti habet ejus Vita. Hinc Christiani olim se invicem fratres appellabant. Porro « melior cst, inquit S. Augustinus, *serm.* 25, vel, ut alii numerant, 27 (qui sermo habetur quoque inter Ambrosianos, num. 9 et 29) *De Verbis Apostoli,* fraternitate sanguinis, Christi fraternitas: quoniam illa interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est. Illa inter se communia cum æmulatione dividit : hæc ea cum gratulatione communicat. »

Refrixit crescente fidelium numero hæc unio. Unde ejus retinendæ causa instituta sunt coenobia, in quibus tanta fuit unio et communio, utS. Basibus , *Constit. monast.* cap. xix, admirelur « homines ex diversis nationibus et regionibus profectos, per exactam morum ac disciplina) similitudinem adeo vehit in unum coaluisse, ut in pluribus corporibus unus tantum animus inesse videatur, vicissimquc plura corpora unius animi instrumenta.» Unde et . Gregorius, in cap. i lib. I *Reg.,* docet monachi nomen non tantum significare solitudinem et unionem cum Deo, ut ail S. Dionysius, *Eccl. Hierarch,* cap. x, sed et unionem fraternam, puta unanimem multorum in eodem Dei cultu et obsequio consensum et concentum : hæc enim est musica Deo gratissima. Sic et S. Augustinus, in *Psal.* cxxxn, explicans illud : «Ecce quam bonum ct quam jucundum habitare fratres in unum ! » docet id primitus impletum esse in hisce primis fidelibus, quibus erat cor unum et anima una; ac deinceps in Monachis, qui inde sortiti sunt nomen, scilicet a

id cst unus, solus. « Nam qui sic, inquit, vivunt in unum, ut unum hominem faciant, ut sil illis vere , quod scriptum est, una anima et unum cor ; mulla corpora, sed non multœ animæ ; mulla corpora, sed non multa corda : recte dicitur

id cst unus, solus. » Quare signum florentis disciplinæ ct virtutis vilæque religiosæ in cœnobio vel collegio, evidens est, si in eo magna

Conce» dur.iii n

vigeat animorum unio et charitas. Ad eam vero elinendam ct augendam Cassianus, *Collât.* 16, cap. vi, duo necessaria esse docet : *primum,* ut omnes divitiarum ct cujuslibet rei terrenæ cupiditates eliminentur; *secundum,* ut ita quisque suas resccctvoluntates, ut alterius potius, quam suo arbitrio stare velit. Optabat cam Plato in idea sua: ReipubL, *Dialog,* v, sed modum eam in praxim apud homines redigendi non inveniebat. Hanc ergo , ait ille, civitatem, sive rempnblicam sive dii alicubi, sive deorum filii unaptam incolant , certe beatos omnique gaudio cumulatos esse. Hac de causa Apostolus toties hanc unionem fidelibus commendat, ac præsertim *Ephes,* iv, l et sequent. Vide ibi dicta. Porro abbas Anub hunc modum concorditer vivendi fratribus praescripsit: «Nos, inquit, qui septem fratres sumus, si vultis ut maneamus simul, efficiamur sicut statua hæc, quæ contumeliis affecta non turbatur.» Ita habetur in Vitis Patrum, lib. V, cap. xv De *humilitate,* num. 11. Et lib. VII, cap. xl ii, abbas Agathon adolescenti petenti, qua ratione cum fratribus habitare posset et deberet, respondit : « Observa præ omnibus, ut qualis primo die ingrederis apud ipsos, talis reliquum tempus peragas, et cum quiete adimpleas peregrinationem tuam. » Idem rursum : « Si habitas, inquit, cum proximo , esto sicut columna lapidea, quæ si injuriatur, non irascitur ; si glorificatur, non extollitur. » Porro quam grata sit Deo hæc unanimitas, ex hoc Dei oraculo disce. B. Macario anachoreta celebri revelatum fuit, duas mulieres, quæ erant uxores duorum fratrum, ipso esse sanctiores, eo quod in eadem domo per quindecim annos ita concorditer vixissent, ut nunquam litem aliquam habuerint, vel verbum asperius invicem dixerint, uti refert Ruffinus in *Vitis Patrum,* lib. HI, num. 97.

Nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. — Abdicabant ergo rerum proprietatem et dominium, ex studio et voto (ut patebit cap. v , vers. 1) paupertatis æque ac charitatis et communis vita. Hoc fecerunt primi Christiani Hierosolymis duntaxat (qui cæteris secuturis sanctiores, eis perfecta sanctitatis dare voluerunt heroicum exemplar), non vero in aliis Gentilium provinciis, quibus prœdicabat Paulus. Hos enim possedisse res suas et habuisse proprias opes et fundos, patet ex collectis, quas pro pauperibus fieri jubet, I Cor. xvi, 1, et ex eleemosynis in Christianos pauperes erogandis, ad quas eos adhortatur, H *Cor.* vin et ix et alibi, ac S. Joannis *Epist.* I, cap. m, vers. 17.

Erro.- iv-

Quare erraverunt hæretici, ab æmulatione vita Aposlolicæ dicti Apostolici, quos tempore S. Augustini secutus est Pelagius, et nunc Anabaptista, dum hoc Hierosolymitaruiu spontaneum propositum volunt esse præceptum, non consilium Evangelicum. Errat ex adverso Calvinus, qui censet cos retinuisse dominium bonorum, sed ea sponte et liberaliter cum Christianis cæteris communicasse. Non enim habebant quid proprium, sed erant illis omnia communia, ut ait Lucas : ergo abdicabant se dominio, illudquo in communitatem, id est in totam Ecclesiam transferebant. Adde, Ananiam ct Sapphiram, cap. v, punitos essu morte, quia res suas a se prius ha-

dicatu, rursus sibi vindicare et appropriare volebant.

Cor pri- Quærcs, cur tam studioso primi illi fideles Hie-
rosob'm's amplexati sunt paupertatem? Respon-
pi!wr- deo : *Primo,* quia audierant a Christo et Apostolis,
tórmí man) wsc primam et summam beatitudine»! :
' ▮ Reati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, » *Matth.* v. Rursum Christus in paupertate constituit perfectionem virtutis et vit® Christian®, non formalitcr (perfectio enim hujus vit® formaliter consistit in charitatc, futur® vero in visione et fruitione Dei), sed causaliter, quia scilicet paupertas nudat nos amore rerum terrenarum , ut impleat amore Dei rcrumquc coelestium. Audi S. Hieronymum, epist. *VMadHcdibiam,* Quæst. I : a Vis, inquit, esse perfecta, et in primo stare fastigio dignitatis? fac quod fecerunt Apostoli ; vende omnia qu® habes, et da pauperibus, ct sequere salvatorem, ut nudam solanique crucem nuda sequaris et sola. Non vis esse perfecta? sed secundum vis tenere gradum virtutis? dimitte omnia quæcumque habes, da filiis, da propinquis. » Idem *ad Ncpotian. :* « Optimus, ait, dispensator est. qui sibi nihil reservat. » Idem in *Epitaph. Ncpotiani ad Heliodorum : a* Nepotianus, ait, balteo posito habituque mutato, quidquid castrensis peculii fuit, in pauperes erogavit. Legerat enim : Qui vult perfectus esse, vendat omnia qu® habet, et det pauperibus, et sequatur me. Et iterum : Non potestis duobus dominis servire, Deo et mammon®. Excepta vili tunica et operimento pari, quo tecto tantum corporo frigus excluderet, nihil sibi amplius reservavit. Cultus ipse, provinci® morem sequens, nec munditiis, nec sordibus notabilis erat. » Et inferius : *a* Possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant, et suscipiet eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus ante mendicos : Nepotianus noster aurum calcans, schedulas consectatur ; ct sicut in carne sui contemptor est et paupertate incedit ornatior, ita totum anim® investigat ornatum, d Idem ud Rusticum, epist. 4 : a Sectare vestigia eorum quos sacerdotium et humiliores facit et pauperes : aut si perfecta desideras, exi cum Abraham de pairia et cognatione tua, et perge quo nescis. Si habes substantiam, vende et da pauperibus; si non habes, grandi onere liberatus es : nudum Christum nudus sequere : durum, grande, difficile; sed magna sunt præmia.

**2*il- Secunda, quia paupertas ex diametro opponitur, et evertit cupiditatem, qu® est radix omnis peccati et mali. Nam ex divitiis oriuntur vilia omnia, ac præsertim superbia et fastus, ac gula et libido : hisce enim opes, arma et fomenta ministrant. « Omne quod est in mundo, concupiscentia camis est, et concupiscentia oculorum, ct superbia vitæ, » puta gula (et libido), avaritia et superbia, ait S. Joannes, Epist. 1, cap. n, vers. 10. Ex avaritia autem oritur superbia et gula ; ergo ip»a est radix omnis seccati. Audi Paulum, I *Tiin.* cap. vr : « Habentes autem alimenta et quibus togannir, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem ct laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, qu® mergunt homines in interitum ct perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, ct inseruerunt se doloribus multis. »

Tertia, quia paupertas liberat hominem a mille T«tu distractionibus ct curis, facitquc ut sit liberet expeditus ad vacandum sapienti®, contemplationi, Evangelio ct rebus divinis. Undo S. Bernardus : « Noli, ait, amare (bona terrena) qu® possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant.» « Nonne ipsa sunt qu® concupita inardescunt, adepta vilescunt, amissa vanescunt? » ait S. Augustinus. Et S. Chrysostoraus, hom. 17 *in Matth. :* « Si, inquit, intueri volueris animam hominis aurum amantis, invenies eam ut vestimentum a decem millibus vermium corrosum, ita eam perforatam undique a sollicitudinibus, et a peccalis putrefactam et ærugine plenam. Verum non talis est anima pauperis voluntarii, sed potius fulget ut aurum, splendet ut gemma, efflorescit ut rosa. Non est illic tinca, neque fur, neque sollicitudo negotiorum hujus vil®, sed sicut angelus ita conversatur. Non subjacet dæmonibus, non assistit Regi, sed assistit Deo; non militat cum hominibus, sed cum angelis; non habet thesaurum terram, sed cœlum; non indiget servis, magis autem habet servos possessiones et cogitationes, qu® rebus dominantur. Quid igitur hoc paupere melius ? At non habet equos et currum : quid vero his opus est ei, qui super nube vehi debet, et esse cum Christo ? »

Quarta, quia paupertatis merces ct premium a Ouiru Christo promissum sunt opes coelestes, immens® et œtcrnæ. Sicut ergo mercator sapit, qui aureo uno emit merces, quas postea decem aureis divendet; ita multo magis sapit Christianus, qui paupertate emit opes divinas. Paupertas enim facit hominem peregrinum terra, civem coeli, socium angelorum, domesticum Dei : pauper ergo soli, dives est coeli. Unde S. Augustinus in Sententiis , sententia 20 : « Dives, ait, qui talis est, ut contemnat in se quidquid illud est, unde inflari superbia solet, pauper est Dei, » idcoquc homo coelestis, angelicus et divinus. Angeli enim et Beati cx alto despiciunt ct rident exiguum hoc terra punctum omnesque ejus opes et doles. « Generosi enim magnique animi est, nihil admirari præter Deum, » ait S. Cyprianus. Quare vere et preclare Climacus, *gradu* 17 : « Paupertas, ait, est abdicatio sollicitudinum sæculi, iter ad Deum sine impedimento, expulsio omnis trisliti®, fundamentum pacis, munditia vit®, qu® nos liberat omnibus curis vite transeuntis, ct facit ut Dei mandata perfecte exequamnr. » Facit enim paupertas, ut animus ab amore rerum temporalium abstractus, non nutet se hic habere ci-

vitalem permanentem, «sed cum Abrobamo futuram semper inquirat, cujus artifex et conditor est Deus, *Ifcbr.* xi, 10.

QainU *Quinta,* quin paupertas facit ut homo totus Deo adhtercat, in coque omnem spem ct umorem coiloccl : quocirca Deus vicissim vicariis providenti® au® brachiis cum ut suum amplectitur, ditatque non tantum omni gratia, sed et rebus omnibus ad vitam necessariis. Hoc est enim centuplum, quod pauperibus promisit Christus, *Alatili,* xix. Et Psaltes, *Psal.* 1iv, 23 : *a* Jacta super Dominum curam luam, ipse te enutriet : » quem versiculum suis fratribus pro viatico dare solebat S. Franciscus. Et *Psal.* xxxin :« Divites, inquit, eguerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. » Quocirca S. Bernardus, serm. 21 *in Cant.,* docet quod Christus de se dixit : « Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum, » idem omnibus ejus fratribus esse commune, quibus omnia non solum adjiciuntur, sed etiam subjiciuntur, dummodo se terrenis rebus liberent, ao super illas se elevent. « Quod si ita est, inquit, non putent divites hujus sæculi fratres Christi sola ccelestia possidere, quia audiunt dicentem : Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum. Non eos, inquam, ®stiment sola coelestia possidere, quia ea sola audiunt in promissione. Possident et terrena, ct quidem tanquam nihil habentes et omnia possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique ildcli totus mundus divitiarum est. Totus plane, quia plane tam adversa quam prospera ipsius, æque omnia serviunt ei et cooperantur in bonum. Ergo avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis contemnit ut dominus. Illo possidendo mendicat,iste contemnendo servat. »

óotl. *Sexta,* quia Christus Dominus, Verbum ol Sapientia Patris sterni, c codis in terram venit, ut paupertatis pretium ct dignitatem non tantum verbo, sed ct exemplo sanciret : « Ego, inquit, mendicus sum ct pauper, » *Psal.* xxxtx. Quocirca pauperem elegit matrem, patrem fabrum; nec in domo, sed in stabulo nasci voluit ; nec in cunis, sed In presepio, coquo alieno reclinari. Tota vita nil proprium possedit, sed aliorum eleemosynis vixit : « Vulpes, ait, foveas habent, ct volucres codi nidos ; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet, n *Alatlh.* vni. Discipulos ct Apostolos instituit non divites, sed piscatores, plebcios

FaU|irt- Ulb CLn»!i et pauperes. Quocirca Christum in paupertate secuti sunt S. Petrus, Paulus, Apostoli et discipuli omnes, et posterioribus reculis Prelati ct viri Apostolici, S. Basilios, S. Nazianzcnus, S. Chrysostomus, S. Murtinus, S. Augustinus, S. Gregorius, etc.

Floruit hoc paupertatis studium in paco Ecclesiae sub Constantino Magno. Post recidimi enim Martyrum, quod fuit ante Constantinum, secutum est sæculum Monachorum ct Anachoretarum, quorum dux et antesignanus fuit saucius Antonius, cujus vitam a se conscriptam Romam dottili! S. Athanasius, caque multos Romanos divites et potentes commovit ad eamdem imitandam : inter quos prima fuit S. Marcella, ait S. Hieronymus in ejus *Epitaphio.* Sub idem tempus Gallicanus, destinatus Constanti® sponsus, et Constantini Magni gener, ac Romanus Consul, relictis omnibus, ad Ostia Tiberina hospitale ædificavit, in quo ipse pauper pauperibus et ægris serviebat; qui deinde a Juliano Apostata occisus paupertatii studium martyrii laurea coronavit.

Idem studium paulo post suscitavit exemplo æque ac verbo S. Paulinus, cx Consule Romano monasticen amplexus, indequo creatus Episcopus Nolanus; itera S. Hieronymus, quando cum S. Paula secessit in Bethleem eoque traxit nobilitatem Romanam. Porro S. Paula ita paupertatis erat amans, ita omnia sua (quæ erant amplissima ct opulentissima) erogabat in pauperes, ut nec obolum sibi relinqueret, sed in aliena sindone sepeliri peroptarel; quod et ei contigit. Matrem secuta est lilia Eustochium, et cætere, ao gener Pammachiut, qui, ex Consule Romano factus monachus, domum suam in ecclesiam convertit, qu® ctiamnum titulo S. Pammachll inscripta Visitur, ct nuncupatur S. Joannis et Pauli : quem proinde miro celebrat ejus incentor S. Hieronymus, Epistola ad euradem Pammachium *De Obitu Paulin® uioris :* a Nobis, inquit, post dormitionem somnumque Paulin®, Pammachium monachum Ecclesia peperit posthumum, et patris et conjugis nobilitate patritium, eleemosynis divitem, humilitate sublimem. » Et mox : « Quis hoc creder t ut Consulum pronepos, et Furiani germinis decus, inter purpuras Senatorum furva tunica pullatus incederet, ct non erubesceret oculos sodalium, ut deridentes se derideret? Lucet margaritum in sordibus, et fulgor gemm® purissim® etiam in luto radial, b Et inferius : a Nunc omnes Christi Ecclesi® Pammachium loquuntur, miratur orbis pauperem, quem hucusque divitem nesciebat,etc. Parva dimisimus, ct grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur, etc. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes : plus debet Christi discipulus prestare, quam mundi Philosophus, glori® animal ct popularis aure atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Christus sanctificatio est, sino qua nemo videbit Deum. Christus redemptio, idem redemptor et pretium. Christus omnia, ut qui omnia propter Christum dimiserit, unum inveniat pro omnibus, ct possit libero proclamare : Pars mea Dominus, cto. » Et paulo post : « Sive legas, sive scribas, sive vigiles, sive dormias, amor tibi semper buccina in auribus eoncl, hic lituus excitet animam tuam; hoc amore furibundus, quære in lectulo tuo quem desiderat anima tua, et loquere confidenter : Ego dormio, ct cor meum vigilat. Cumque inveneris eum, et tenueris, ne dimittas. »

Subdit deinde dc Pammachii xenodochio : « Audio te xenodochium in portu *fecisse* Romano, et virgam de arbore Abraham in Ausonio piantasse littore : primus inter monachos in prima urbe, primum sequeris Patriarcham. Hæc monco, frater carissime, pietale qua te diligo, ut non solum pecuniam, sed et teipsum Christo offeras hostiam viventem, sanctam, placentem Deo, ct imiteris Filium hominis, qui non venit ministrari, sed ministrare. Quantumcumquc tc dejeceris, Christo humilior non eris. Esto nudis incedas pedibus, fusca tunica vestiaris, œqueris pauperibus, inopum cellulas dignanter introeas, ipse aquam portes, ligna concidas, focum extruas; ubi vincula? ubi alapæ? ubi sputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? Et cum hæc omnia feceris, al) Euslochio tua Paulaque vinceris, si non opere, certe sexu. » Hæc et plura sparsim S. Hieronymus.

Hos in paupertatis instituto secutus est S. Benedictus, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscas, qui paupertatem ita adamavit, ut eam quasi sponsam sibi suisque desponsarit. Unde rogatus sæpe a Fratribus, a quænam virtus maxime nos Christo commendaret gralosque faceret ? » cum jubilo respondit : « Paupertas; hæc est enim via salutis, humilitatis fomes, perfectionis radix, quæ fructus nobilissimos cosque multiplices producit, sed occultos et paucis cognitos, n Quocirca ipse Romæ ad sepulcrum S. Petri et Pauli cum lacrymis supplicans, ut sese de thesauro paupertatis instruerent, meruit eos videre, qui et eum osculo salutantes, dixerunt : a S. Francisco, quia hoc petis quod Christus et Apostoli servarunt, certiorem te reddimus tuum desiderium esse exauditum : en thesaurus sanclæ paupertatis tibi tuisque asseclis perfecte conceditur; ac quicumque eum capessent, de regno beatitudinis erunt securi et a Domino benedicti. Hinc idem dictitabat : Pauper est typus Christi, qui propter nos egenus factus est, ut nos sua inopia divites efllceret ; qui ergo pauperi maledicit, Christo maledicit. Ex adverso pecunia servis Dei non est aliud quam diabolus ct coluber venenosus, n Ejus discipula, et in instituto Religioso filia S. Clara, cum esset nobilis et opulenta, sua omnia distribuit in pauperes, Ordinem pauperum Religiosarum instituit, ac palam professa est suum hoc collegium fore stabile ct Deo gratum, quamdiu paupertate fuerit opulentum. Quamobrcm ab Innocentio HI Pontifice novum ct eo usque inauditum paupertatis privilegium petiit ct impetravit, quod et Pontifex propria manu conscripsit. Cum deinde Gregorius IX Pontifex ipsi suaderet, ut in Ordinem possessiones admitteret, seque do facto ipsam a voto, illis adverso, absolvere, respondit : « Nolo, Pater Sancte, a Christi sequela in perpetuum absolvi. » Porro ipsa cæteris raro præivil exemplo : licet enim per viginti octo annos gravi morbo affligeretur, tamen simplici tunicula ct rudi panno vestiebatur, perpetuo rigidoque e setis porcinis ad nudam carnem cilicio utebatur, nudipes incedebat, vili tenuiquo cibo vescebatur, non cubabat in lecto, sed humi vel super asseres. Hæc et plura habet ejus Vita.

Denique tanta tanque varia et illustria sunt paupertatis bona, ut eam ambierint Gentiles quoque philosophi et principes, vel ut sapientia», vel ut gubernaculis reipublicæ toti vacarent, caque clarissimi evaserint. HincS. Chrysostomus, lib. II *Contra Vituperat, vita: monastica:,* comparat pauperes cum opulentis regibus, Diogenem •cum Alexandro, Platonem cum Dionysio, Socratem cum Archelao, docetque illos gloriosiores fuisse sua paupertate quam hos suis regnis. Laudat quoque Epaminondam, Thebanum principem, qui in concionem vocatus , cum venire non potuisset, quia vestem laverat, nec aliam habebat, omnibus qui eo venerant illustribus viris spectatior et illustrior fuit. Crates Thebanus, ait S. Hieronymus, *epist.* 13, magnum auri pondus projecit in mare, quod diceret non posse se divitem satis bene philosophari : « Mergam, inquit, vos, ne mergar a vobis, n Seneca, magnus paupertatis ct frugalis vitæ cncomiastes, *epist.* 17: « Si vis, inquit, vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura. » Apuleius, in *Apologia :* a Paupertas, inquit, est apud Græcos in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. »

Sed audi Ælianum breviter eorum heroica paupertatis facinora, sane memoranda, recensentem, lib. XI *Variæ Hister.,* cap. ix : Aristides, inquit, Lysimachi filius, qui mulla preclare domi militiæque gessit, et Græcis tributum imperavit, non tantum post obitum reliquit, ut exequiis celebrandis sumptus esset. Phocion etiam egenus erat; attamen cum mitteret ei Alexander centum talenta, interrogavit : « Quam ob causam hæc mihi donat ? » Qui cum responderent : « Quoniam tc solum ex omnibus Atheniensibus bonum honestumque virum judicat. — Sinat igitur, inquit, mc talem esse.» Etiam Epaminondas, Polymnidis filius, pauper erat. Cum autem Jason ei quinquaginta aureos nummos mitteret : a Injuriam, inquit, mihi facere incipis. » Et quinquaginta drachmas a cive mutuatus, ut essent pro viatico, profectus est in Pcloponesum. Cum vero nuntium allatum esset, armigerum ejus a captivo quodam pecunias accepisse : « Mihi, inquit, da scutum. Tu vero libi cauponam ume, in qua vivas. Non enim ulterius pericula subire voles, cum dives sis faclus. » Pelopidas, cum objurgarent cum amici quod pecuniariœ rei ad vitam luendam conferentis nullam curam gereret : « Et, inquit, me hercule res utilis est, verum huic Nicomedi,» intento digito in hominem quemdam claudum et mutilum. Scipio, annorum

vitæ spatium emensus, nequo emit, neque vendidit quidquam; adeo paucis fuerat contentus. Cum autem quidam ei scutum eleganter apparatum ostenderet, dixisse fertur : « Atqui Romanum civem par est in dextera spem ponere, non in sinistra,» puta in gladio qui dextera, non in scuto quod sinistra geritur. Ephialtcs, Sophonidæ filius, pauperrimus fuit; etsi vero amici ei decem talenta dono darent, non accepit: «Hæc, inquiens, me cogerent, siquidem reverenter vos haberem , aliquid prœtcr jus concedere : sin minus vos observarem, ingratissimum videri. » Hæc Ælianus.

/Eque memoranda sunt quæ recenset Antonius in *Melissa,* part. I, serm. 33 : Democritus, inquit, audiens quemdam do paupertate sua conquerentem , dixit : « Si non multa desideres, pauca tibi multa videbuntur. Desiderium enim contractum, paupertatem divitiis æquipollentem reddit. » Idem dictitabat, a Pauperis conditionem divitis multo beatiorem esse. Pauperes quippe maximis malis non infestantur, ut insidiis, odio, invidia, quibus divites quotidie expositi sunt. » Aristides diviti sibi pauperiem objectanti ; dixit : a Mihi quidem nihil adferet mali paupertas, tibi vero divitiæ non paucas perturbationes. » Aristoteles aiebat, a paupertatem multis quidem indigere, incxplebilitatem autem omnibus. » Cato dicebat honestam paupertatem impiis divitiis longe præferendam esse ; hoc enim opprobrii, illud miserationis causa fieri solet. Hæc Antonius.

Talia quoque sunt quro narrat Stobæus, *serm.* 95. Socrates Archelao ipsum ditare volenti, renuntiari jussit : a Quod farinœ chœnices quatuor obolo venirent Athenis, et fontes aquam funderent. Nam si res meæ mihi non sufficiunt, at ego ipsis sufficio; et sic etiam ipsæ mihi. » Diogenes sibi pauperiem exprobranti respondit : « Infelix, quid ais? At ego nominem vidi lyrannidem gerere propter paupertatem, omnes vero propter divitias. » Idem paupertatem appellabat virtutem auTc&SaxTcv, id est quæ per se discitur. Divites indigeni multis præccptis ut frugaliter rivant, ut corpus exerceant, ne pompis inhient, ele., quæ omnia seipsam docet paupertas : ipsa ergo cogit ad virtutem. Hæc Stobæus. Idem Diogenes gloriari solebat, quod esset ¿Wçio;, ázárpt;, ¿xpT.uxTo;, açxr&c, xai tçr.ui^Ctc;, id est *carens domo, civitate, patria, pecunia, nullam habens certam sedem, sed erro, ct in diem vivens.* Ha Laertius, lib. VI.

Sic nostro ævo dc se jocantem audivimus Henricum IV, postea Francia) regem, quod rex esset sine regno, et maritus sine uxore, ac dux belli sine pecunia. Plularchus, in *Lacon,* narrat Lycurgum rogatum, « quomodo Sparta salva ct invicta contra hostes consistere posset ?» respondisse : « Si pauperes fueritis, nec alius alio plus requirat. Ad opulentos enim spes prædæ invitat hostem, nec facile potest elabi qui sarcinis et impedimentis retardatur. Adhæc tutiores sunt ab hostium incursu apud quos est æqualitas, ct ex æqualitate concordia. » Hæc illi lumine natura) viderunt, et fecerunt reipublicæ, philosophi® et laudis causa : sed ad paupertatem Evangelicam , quæ inducit bonorum communionem, quaeque unius Dei ct vito æternæ amore suscipitur, assurgere non potuerunt. Ad eam assurrexerunt primi hi Christiani, quorum proinde vita fuit interpretatio Evangelii et doclrinæ Christi, uti docet S. Augustinus, lib. De *Mendacio,* cap. xv: « Divin® Scripturæ, ait, non solum præcepta continent, sed etiam vitam moresque justorum; ut, si forte occultum est, quemadmodum accipiendum sit quod praecipitur (vel consulitur), in factis justorum intelligatur. »

Erant illis omnia communia. — Quia propria fecerant communia. Omnia ergo possidebant in **co** nili uni, et sic quisque pro uno prius sibi proprio, conferendo illud in commune, possidebat omnia cæterorum in communi. Hoc ergo uti commodius est et lucrosius, ita nil derogat paupertati et perfectioni, uti patet in modernis Religiosis plerisque, qui bona possident in communi : esto aliqui majoris resignations et fiducia? in Deum studio, nil omnino, ne in communi quidem, habere velint, sed vivere in diem mendicato. Porro hæc communio bonorum nascebatur ex communione animorum, « ut qui eodem consortio religionis tenebantur, eodem consortio fruerentur ct vito; ut quibus erat una fides, esset una substantia; quibus erat communis Christus, communis esset et sumptus. Non quœrit chantas quæ sua sunt, » ait S. Augustinus, serm. 27 *De Verbis Apost.,* qui in lib. VI *Confess.,* cap. xiv, narrat sc ante conversionem agitasse consilium tum sociis de vita communi ineunda, ut remoti a turbis otiose viverent : « Ut unam, inquit, rem familiarem conflaremus ex omnibus ; ut per amiciliæ sinceritatem non esset aliud hujus, et aliud illius, sed quod ex cunctis fieret unum , ct universum singulorum esset, et omnia omnium. Et placuerat nobis, ut bini annui tanquam magistratus omnia necessaria curarent, cæteris quietis. Sed posteaquam cœpit (Roinanianus unus e sociis) cogitare, utrum hoc inulierculæ sinerent, quas et alii nostrum jam habebant, et nos habere volebamus, totum illud placitum, quod bene firmabamus, dissiluit in manibus, atque confractum est. Inde ad suspiria et gemitus convertebamur, et gressus ad sequendas latas et tritas vias sæculi. »

33. Et virtutr magna. — Graece, Juvxfui, id est v<n. ia *potentia, robore.* Ita Syrus, Tigurina et Pagninus. Robur hoc consistebat tum in fiducia et audacia praedicandi Christum, tum in patrandis miraculis , uti rogarant Deum, vers. 29.

Reddebant , — quasi depositum sibi a Christo commissum. Hoc enim est Ita Chrvsostomus.

Et gratta magna erat in omnibus illis, — tum «quia gratiam habebant ad omnem plebem,» ut dixit cap. it, vers. 47, id est tofi plebi erant amabiles et gratiosi; tum quin Deus eos sua gratia et donis spiritualibus cumulabat, quæ in eorum vultu, verbis Omnique actioni resplendebat : undo Pagninus vertit, *gratia magna erat super amnes illas;* tum proprie, quia fideles in mutua conversatione ostendebant magnam gratiam, benevolentiam et beneficentiam, ut viderentur esse fratres, imo angeli et gratiarum filii. Unde Tigurina vertit, *gratiague magna* (Syrus *bonitas) aderat omnibus illis.* Hunc esse sensum palet ex ratione quam subdit : « Neque enim quisquam egens erat inter illos, » etc.

33. **35.** Et **PONLDANT AME PEDES APOSTOLORUM**, — tum fitudio humilitatis et reverenti® erga Apostolos: unde Hugo et Glossa censent eos, flexis genibus, sua obtulisse Apostolis; tum ut ostenderent opum contemptum, quasi e® non manibus traclandæ, sed pedibus calcanda essent; unde Arator :

> Câlcandumque docent quod subdunt gressibus aurum,
> Do quo terreo® veniunt ad pectora cur® ;

tum ut ostenderent se non tam gratiam facere, quam recipere ab Apostolis. Audi S. Chrysostomum, in I *Corinth,* cap. xi : a Majoris ducebant quod ab eis reciperentur, quam quod darentur dona ; hoc enim est potissimum contemnere opes, hoc est pascere esurientem Christum, si absque arrogantia et fastu id facias, sicque des quasi libi ipsi plura, quam danti beneficia dare videaris.» Das enim terram, imo terne particulam, et recipis cœlum.

Denique S. Chrysostomus hic, *homil.* 11, conatur hanc primorum fidelium devotionem, et bonorum communionem suadere suis civibus Conslantinopolitanis, ut omnia sua in commune conferant vivantque in commune, promittens eis similem Dei benedictionem, ita ul nihil cuiquam desit, sed omnia ad vitam necessaria affatim adsint : sed in tanta civium (erant enim in urbe ul minimnifi centum millia Christianorum, ut ipse ait) multitudine divitibus et opulentis id persuadere non valuit. Quare hæc vitæ communitas ct æqualitas apud primos tantum fideles Hierosolymis modico tempore constitit ; mox ab cis ad sacerdotes et clericos transiit ; ab his illico digressa est ad Monachos el Religiosos, qui soli eam retinent el luentur.

Porro, ex hac primorum fidelium reverentia erga Apostolos, videtur manasse priscus mos demittendi se ad pedes, non tantum Pontificis, sed ct Episcoporum ac virorum sanctorum, juxta oraculum Isaiæ xux, 23 : « Vultu in terram demisso adorabunt te , ct pulverem pedum tuorum lingent.» Vida ibi dicta. Ita S. Domna, illustrissima el pulcherrima femina, 24 annorum gentilitiis deorum sacrificiis prœtecla, legens Acta Apostolorum, ad Christum conversa est, ct a Cyrillo, Nicomcdicnsi Episcopo» instructa: inde, quod in Actis Apostolorum primos fideles fecisse legerat, quœcumque habuit, ul geminas, thesauros et vestes pretiosas, ad Cyrilli pedes in pauperes eroganda portavit. Quare accusata el in carccrcm detrusa, post longum agonem martyrio coronata est tempore Maximiani Imperatoris : ita ex Actis Martyrum Nicomediensium Baronins, tom. II, anno Christi 293.

36. Joseph autem. — Hujus unius exemplum ponit S. Luens, tum quia vir fuit illustris et inter fideles primarius; tum quia deinceps ejus crebram et magnificam faciet mentionem : fuit enim ipse socius S. Pauli, destinatus a Spiritu Sancto ad evangelizandum Gentibus quaquaversum ; tum quia hæc ejus oblatio et donum fuit eximium ; nam Alexander monachus, in Vita S. Barnab®, narrat cum cum ditissimus esset, non agellum quempiam, sed latifundium amplissimum magnificis decoratum ædificiis Christi causa vendidisse, pretiumque ad pedes Apostolorum obtulisse; atque hac ratione so ad apostolulum disposuit, ad cumque evehi meruit, do quo cap. xin.

Qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis. — Alius ergo est a Barsaba, qui fuit compositus S. Malthiæ, eique postpositus in apostolati!, cap. i, esto uterque vocatus sit Josephus. ItaS. Chrysostomus.

Quod est interpretatum filius consolationis, — id est totus consolatorius, plenus consolatione, ingens consolator, consolationem omnibus afferens. Causam dat cur ei Apostoli mularint nomen, vel potius Josepho dederint cognomen Barnabas, quia scilicet Barnabas idem est quod ihrt» filius consolationis. Talis autem orat Joseph : miai Primo, quia hoc suo præclaro oblationis exemplo Apostolis consolationem omnibusque redilicationem attulit, qui proinde certatimeum imitati Clir? sunt. *Secundo,* ob eximiam mansuetudinem, hilaritatem, suaviloquentiam, gratiam, sanctitatem, pollebat gratia consolandi afflictos ct miseros. Ita Alexander in ejus Vita. *Tertio,* quia pauperes suis eleemosynis consolatus est. Ita OEcumenius.

Nota: Hæc interpretatio videtur nonnullis non a S. Luca, sed ab Interprete addita, et S. Lucæ inserta, lum quia non solet Lucas etyma interpretari, tum quia hæc interpretatio non videtur etymo consentire. Verum certum est S. Lucam cam inseruisse, quia ca non tantum in interpretatione el Bibliis Latinis, sed in ipso autographo Græco Lucæ textu, quin el in Syriaco habetur. Voluit enim Lucas rationem reddere cur Joseph cognominatus sit Barnabas, quia scilicet erat plenus consolatione, quod hebraico significat *Barnabas.* Sic nomen Elyinie interpretatur magus, cap. xni, 3.

Quieres : Quomodo *Barnabas* hebraico signifia

Etymon ihnn-enuium.

cal filium consolationis 'f /'rimo, Erasmus ct alti nonnulli nomen Barnabas derivant a no *bar,* id csl filius, et ©03 *naphns,* id est respiravit, 7. d. Filius respirationis el refrigerii, puta consolationis in cestu tcntationum et tribulationum : a *naphas* enim dicitur ©D3 *nephcs,* id est anima, spiritus, halitus, respiratio refrigerans et consolans cor: sicut Græcis Çu/j, >d est anima, dicitur a Ç6-/U, id est refrigero, ait Plato in *Cratylo.* Verum obstat quod *Barnabas* scribatur per *b, naphas* autem per *p,* nisi dicas has duas litteras, ulpote labiales ct ejusdem pene soni, esse commutabiles, uti Germani eas commutant, dum pro *b* dicunt p. Pro *Barnabas* dicunt *Barnapas.* Addit Erasmus se dubitare, annon pro *Barnabas* legendum sit *Bamachum,* id est filius consolationis; 053 *nacham* enim proprie significat *consolari.* Verum omnia exemplaria habent *Barnabas,* non *Barnachum,* ct ita deinceps audiemus eum vocari in apostolato et comitatu Pauli.

Sccun-dnm.

Secundo, « Barnabas» proprie dicitur quasi >33 53 tar *nabi^* jj cst filius Prophetæ : Propheta enim dicitur is, qui exhortatur ct consolatur (unde Græce vocatur filius tzxjoxX.w *;, id est tam exhortationis, quam consolationis), lloc enim est ejus officium, ut ait Paulus, I *Corinth,* xiv, 31. Unde cap. xv, 32, ait Locas : « Judas autem ct Silas, ct ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt. » Hinc ct Isaias, princeps Prophetarum, « consolatus est lugentes in Sion, » ait Ecclesiasticus, cap. XLvni, 27. Unde Isaias, cap. xt, 1, proclamat : « Consolamini, consolamini, populc meus, dicit Deus vester : loquimini ad cor Jerusalem; » ct cap. LXi in persona Christi : « Spiritus Domini super me, etc., ut consolarer omnes lugentes, et ponerem lugentibus in Sion, et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium gaudii pro spiritu moeroris. »

Tertium.

Tertio, Pagninus, in *Nomin. Hebr., Barnabas* deducit a *bar* el p33 *naba,* id est eructavit, emanavit, scaturivit, ebullivit, prolocutus est. Unde JP3D *mabbia* est vena, fons, scaturigo, scatebræ, ebullitiones, *q.* d. Filius ebullitionis el eloquii ebullientis, id est sermone profluus, hoc est, consolator. Eloquentes enim ct verbis proflui, quibus sermo in ore quasi bullit, solent pollere gratia consolandi ct exhilarandi. Sunt enim velut vente et fontes jugiter emanantes aquas dulces blandi et suavis eloquii, quibus cor angustiatum refrigeratur, reficitur et consolatur.

fairinm.

Forte etiam radix *naba* illo ævo S. Lucæ proprie significabat consolali. Jam enim valde restricta est lingua llebru'a et Syra, ideoque multa verba el verborum significata illius aivi ignoramus. Id eniin exigere videtur hoc loco textus Lucie. Favet quod ex *naba,* per aphæresin fittene *nun,* deducium videtur Syrum modernum X'3 huía, id est consolari ; unde *buina* nostris Syris est consolatio. Hinc et Lexicon Syriacum : Barnabas, inquit, idem est quod filius consolationis, vel filius refugii; sed etymon non indicat, forte quia peregrinum erat, v. g. Cyprium priscum, Barnabas enim fuit Cyprius.

Aut potius etymon est Syrum jam dictum, puta X»3 *baita,* id est consolatus est, exhilaravit; unde metaita est consolator. Id ita essa patet cx interprete Syro, qui *Barnabas* hoc loco interpretatur NX'135 K53 *bcra dcbviaa,* id est filius consolationis.

Levites. — Licet enim Levitas, *Num.* xvin, 20, vetentur possidere agros in Judea, non tamen extra cam, imo nec in Jud-ea, si ii sint pascuales duntaxatad alenda pecora, ut patet JVum.xxxv, 3. Unde Hugo censet hunc Barnaba; agrum fuisse in Cypro; Alexander vero, in Vita S. Barnabæ, ait eum fuisse in Judæa.

Cyprius genere. — Judæi enim post tot captivitates sparsi erant per totum orbem, et ubique gentium fixerant domos, uti et modo fixerunt. Addit Alexander Barnabam, natum in Cypro, habitasse Hierosolymis, ibique una cum Stephano et Saulo sacris Litteris imbutum fuisse a Gamaliele; ac demum ad Christum venisse una cum consobrino suo Joanne, qui cognominatus e.-t Marcus, In cujus domo coalescere cœpit nova hæc Christi ecclesia, ut dixi cap. 1. Unde Barnabam fuisse unum e 72 Christi discipulis tradit S. Epiphanius, *Itares.* 1; Eusebius, lib. Ili *His! ?r.,* cap. xxxiir, et alii.

Porro Sophronius, Patriarchallierosolymitanus, in Fragmento de laboribus S. Petri et Pauli, quod extat tomo VU *Biblioth. S. Patrum,* tradit S. Petri uxorem fuisse filiam Aristobuli, fratris Barnab r, ex qua susceperit filium et filiam. Sophronio astipulatur Helecas, Episcopus Cæsaraugustanus, in *Addition, ad Chronicon* Lucii Dextri et M. .Maximi, quod anno Domini 1593 repertum ct editum est Cæsaraugustœ. Sic enim scribit : a S. Petrus in honore habetur in Hispaniis, et uxor ejus Concordia passa Rom® sub Nerone non multo prius quam ipse pateretur. Fuit hæc (ut docet M. Maximus ad epistolam S. Petri) filia Aristobuli, id est Zebcdæi, et Salomes, socrus S. Andro®, qui duxit alleram sororem Conçois di®, et Jacobi et Joannis. Fuit autem Aristobulus, cognomento Zcbedæus, frater Barnabæ apostoli Domini. Idem Zcbedæus et Barnabas consobrini Joannis, cognomento Marci, et nepotes Mari®, ubi Christus camam ultimam celebravit, et ubi Spiritus Sanctus venit in Apostolos. » Sic ergo juxta Helecam, Barnabas fuit frater Aristobuli, qui alio nomine dictus est Zcbedæus, fuitque pater S. Jacobi et S. Joannis Apostolorum, quorum proinde Barnabas fuit patruus, ®que ac uxorum S. Petri et S. Andrete : quare primarii hi Apostoli fuerunt consanguinei, vel allines. Porro de Zebedæo, fratre Barnabæ, hæc addit Helecas : « In Britannia celebris est memoria multorum Martyrum, precipue S. Aristobuli, unius de septua-

ginla duobus discipulis, qui dictus est etiam Zcbebæus, pater Jacobi ct Joannis, maritus Mari® Salomes, qui cum Petro Romam petivit : inde, relictis domesticis suis, missus in Angliam Episcopus, occubuit martyr anno secundo Neronis. » Et inferius de uxore ejus: «Celebris, ait, memoria est apud Hispanos S. Mariæ Salomes, matris S. Jacobi et uxoris Zebedæi, quæ cum attigisset annum nonagesimum anno Christi 42, sub Jacobo, filio Alphæi, Episcopo Hierosolymitano, die 24 maii sanctissime decessit ad cœlos in Italia, diciturque Verulis quiescere, et mors ejus multis nobilitata miraculis. » Idem tradunt Verulcnscs. Cæterorum, utpote novorum, nec ab aliis traditorum, fides sit penes Helecam et Sophronium.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, S. Petrus Ananiam et Sapphiram, ob fraudatum agri pretium, morte punit. Secundo, vers. 12, *recensentur miracula crebra Petri et Apostolorum. Tertio, vers.* 17, *incarcerantur Apostoli, sed ab angelo liberantur : inde condonantes in templo a Magistratu abducuntur in condlium, a (pio increpiti intrepide respondent :* Obedire oportet Deo magis quam hominibus. *Quarto, Gamaliel, vers.* 34, *sapiens pro Apostolis dat consilium. Denique, vers.* 40, *flagellantur Apostoli; sed in iis exultantes, alacrius el audacius Christum prcedicant.*

I. Vir autem quidam, nomine Ananias, cum Sapphira uxore sua, vendidit agrum, 2. et fraudavit de pretio agri conscia uxore sua; et afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit. 3. Dixit autem Petrus : Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto, et fraudare de pretio agri? 4. Nonne manens libi manebat, et venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non esjnentitus hominibus, sed Deo. 5. Audiens autem Auanias hæc verba, cecidit et expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt. 6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, el efferentes sepelierunt. 7. Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit. 8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidistis ? At illa dixit : Etiam tanti.*9. Petrus autem ad eam : Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini ? Ecce pedes eorum qui sepelierunt virum tuum ad ostium; et efferent te. 10. Confestim cecidit ante pedes ejus et expiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam, et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum. 11. Et factus est timor magnus in universa Ecclesia, et in omnes qui audierunt hæc. 12. Per manus autem Apostolorum fiebant signa ct prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. 14. Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis; sed magnificabat eos populus. 14. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum, 15. ita ut in plateas ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis. 16. Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Jerusalem , afferentes ægros et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes. 17. Exurgens autem princeps Sacerdotum et omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum), repleti sunt zelo; 18. et injecerunt manus in Apostolos, ct posuerunt eos in custodia publica. 19. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris et educens eos, dixit : 20. Ile, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vilæ hujus. 21. Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum , et docebant. Adveniens autem princeps Sacerdotum et qui cum eo erant, convocaverunt concilium et omnes seniores liliorum Israel, et miserunt ad carcerem ut adducerenlqr. 22. Cum autem venissent ministri, et aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt, 23. dicentes ; Car-

cerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas; aperientes autem neminem intus invenimus. 24. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi et principes Sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret. 25. Adveniens autem quidam nuntiavit eis : Quia ecce viri, «pios posuistis in carcerem, sunt in templo stantes et docentes populum. 20. Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi; timebant enim populum ne lapidarentur. 27. Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio, et interrogavit eos princeps Sacerdotum, 28. dicens : Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto ; et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra, et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. 29. Respondens autem Petrus et Apostoli, dixerunt : Obedire oportet Deo magis quam hominibus. 30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. 31. Hunc principem et salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam poenitentiam Israeli, et remissionem peccatorum. 32. Et nos sumus testes horum verborum, et Spiritus Sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi. 33. Hæc cum audissent, dissecabantur et cogitabant interficere illos. 34. Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis universa plebi, jussit foras ad breve homines fieri, 35. dixitque ad illos : Viri Israelita}, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. 36. Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum ; qui occisus est; et omnes qui credebant ei, dissipati sunt, et redacti ad nihilum. 37. Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, et avertit populum post se, el ipse periit; et omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. 38. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos, quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur; 39. si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi. 40. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu; et dimiserunt eos. 41. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. 42. Omni autem die non cessabant in templo et circa domos docentes et evangelizantes Christum Jesum.

Ver», u 1. Axaxias. — Hebr. idem est quod *donum Domini,* auod scilicet per votum Domino obtulit ; vel *paupertas Domini,* id est Domino dicata : sed ex Anawia factus est *Cananias,* id est institor et mercator Domini, quia pretii partem Deo dicatam sibi quasi mercator retinuit, ideoque rursum factus est Ananias, id est afflictio Domini, quia a Domino morte mulctatus est.

Sappmira. — Hebr. idem quod *numerans,* scilicet pretium ; aut, ut Syrus, *pulchra,* vel sapphirina.

Agrum. — Syrus **xnnp** *keritha,* id est ager et villa : quæ vox deducta est ab hebræo **rn'Tp** *kiria,* id «st civitas, pro quo Chaldaei dicunt **xnip** : unde Carthago vocata est civitas nova a Didone condita; lingua enim Punica Hebræœ est affinis, nipote ab ea progenita.

•r» 1. 2. Et **FRAUDAVIT DE PRETIO AGRI,** — ivcot¡ií<nTO, id est *callide surripuil,* ab oculis domini vel heri calido removendo ; Syrus, *sustulit.* Erat ergo hoc furtum et sacrilegium rei Deo dicatæ. Ergo vel diserte voverat, vel certo professus erat verbis, aut ipso facto plenam bonorum eorumque pretii abdicationem el oblationem, uti faciunt Religiosi jam voventes paupertatem. Negat tamen Cajetanus, fideles eam tum vovisse : idem negant constanter Calvinus, Marloratus aliique hæretici, votorum et Religionis hostes, dicentes Ananiam solo mendacio solaque hypocrisi peccasse, quod simularet se dare totum cum daret partem, ideoque morte punitum esse. Verum errare cos, patet A-uniu* *primo, cx* verbo *fraudavit :* fraus enim non fit in re propria, sed aliena, puta cum res alteri data, piaperu- vel vendita aut promissa surripitur. Unde græce **tl».** est fcwfíwtto, id est callide surripuil. Fuit ergo fur et sacrilegus ; quia scilicet violavit votum et professionem paupertatis quam fecerat. Unde S. Augustinus, semi. 27 *De Verbis Apostoli :* « Dum, inquit, ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegii damnatur et fraudis. Sacrilegii, quod Deum in pollicitatione fefellerit; fraudis, quod integris muneribus portionem quamdam putaverit subtrahendam. » *Secundo,* quia SecuraU Petrus Ananiam culpans ait : u Cur lentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto, et fraudare de pretio agri? » Si enim non vovisset, nec promisisset, fuisset tantum mendacium offi-

riorum, non perniciosum, utpote in re propria, ideoque veniale; sicut qui donaret amico centum aureos, dicens : Plurcs darem si haberem, at non habeo, peccat tantum mendacio officioso ct veniali, ncc dicitur fraudare, multo minus mentiri Spiritui Sancto. Instat ei Petrus acrius : « Quare posuisti in corde tuo hanc rem » tam nefandam, tum sacrilegam? « Non es mentitus hominibus, sed Deo. » Ergo Deo voverat et promiserat. Ille enim dicitur mentiri Deo ct Spiritui Sancto, qui id quod ei promisit ct vovit, non
Trrtio, servat. *Tertio,* idem patet ex pama : Petrus enim punivit eum, œque ac uxorem morte, caque subita, publica et infami. Fuit ergo lethale et grande hoc scelus: fuit ergo violatio voti ct sacrilegium. Si enim non vovissent, licite potuissent pretium, vel ejus partem sibi relinere, et etiamsi dixissent hoc totum esse agri pretium, nemini fecissent injuriam, ideoque non pcccassent fraude Iclhali, sed mendacio tantum veniali.
Cunto. *Quarto,* ila passim docent Patres. S. Basilios, serm. 4 *De Instil. monadi. :* « Humante, ait, glori® cupiditate Ananias quidquid bonorum habebat, Deo palam consecrara!, ul hominum do se opinionem excitaret. » S. Augustinus, verbis paulo ante citatis; S. Chrysostomus hic, *hom.* 12 : « Quare, inquit, hoc fecisti? Voluisti habere? oportebat initio habere, et non promittere; nunc autem postquam consecrasti, majus sacrilegium commisisti. P S. Hieronymus, epist. 8 *Ad Dcmetr.,* claro : a Ananias, inquit, ct Sapphira dispensatores l nidi, imo corde duplici,ct ideo condemnati; quia post votum abstulerunt quasi sua, ct non ejus cui semel ea voverant, partemquo sibi jam alienæ substanti® reservantes. » S. Gregorius, lib. I, epist. 33 *Ad Venantium :* « Ananias, inquit, pecunias Deo voverat, quas postea victus persuasione diaboli subtraxit; sed qua morte inulclutus est, scis.» S. Fulgentius, epist. *Dc Debito conjugali ,* cap. vin : « Quam, ait, sit malum quamque sollicite fugiendum, si quis de hoc quod Deo voverit, relinere aut rapere aliquid mortifera prævaricatiouo pertentet, exemplo sunt Ananias el Sapphira. » Idem asserunt S. Athanasius, serm. *De Passione ct Cruce;* Nazianzcnus, m *Carm. de Virginii. præc.;* Cyprianus, lib. ill *Testimon.,* cap. xxx; Cassianus, *Collât.* XVIII, cap. vu, atque in hoc caput commentantes CEcumeuius, qui peccatum Anani® vocat sacrilegium ; Arator, Beda, Hugo, Lyranus ct alii possim, quin ct, quod mireris, Beza, veritatis utique nimis clara luce convictus.

Aetoli Pono, si primom fideles, etiam conjugati, vo-
vebani paupertatem, mullo magis cam voverant
mat Apostoli, eorum in virtute duces, sanctitatis ct perfectionis magistri, ac Evangclicorum consiliorum præconcs exemplo magis quam verbo, idque diserte docci S. Augustinus, lib. XVII *Civit.,* cap. iv : «De terra, inquit, suscitatus est ille (Paulus/ super omnes divites pauper, ct de illo stercore erectus supra omnes populos opulentos ille inops, ul sedeat cum potentibus populi, quibus ait : Sedebitis super sedes duodecim, ct sedem glori® hœreditalis dans eis. Dixerunt enim potentes isti : Ecce nos dimisimus omnia; ct secuti sumus te. Hoc votum potentissimi voverant. Sed unde hoc eis, nisi ab illo do quo hic continuo dictum est : Dans votum voventi ?» Et S. Thomas, II H, *Quaxt.* LXXXVIH, art. 4, ad 3: « Apostoli, inquit, intclliguntur vovisse perlinentia ad perfectionis statum, quando Christum relidis omnibus sunt secuti. » Idem mullis probat Alvarus Pelagius, lib. H *Dc Planctu Ecclesia,* cap. lx, el ex eo noster Hieronymus Piatus, lib. Ii *De Bono status Relig.,* cap. xx.

Porro, licet D. Thomas loco citato negaro videatur Christum eadem vovisse, idemque diserte doceant Medina et Cajetanus, tamen multi contrarium censent : licet enim in Christo non Anchó», fuerit illa causa vovendi quæ est in nobis, scilicet ad firmandam voluntatis inconstantiam, quæ in Christo nulla fuit (quod tantum videtur voluisse S. Thomas), tamen muli® ali® fuerunt, scilicet *prima* ut Deo offerret nobilissimum religionis actum : hic autem csl vovere et votum, quo non tantum res et actus, sed ct voluntas ipsa in totum Deo consecratur, ita ut rem ncc habere, nec velle possit; sicut plus est dare arborem cum fructibus, quam solos ejus fructus, ait S. Anscl-
mus, lib. *Dc Similit.,* cap. Lxxxiv. *Secunda,* ut ipse perfectionis magister, ejus Apostolis nobisque daret specimen et exemplum quod sequamur, *Matth.* xix, 21 ; *Luca:* xiv, 33, ubi Apostoli se Christi exemplum in paupertate secutos asserunt. *Tertia,* quia perfecta opum abrenuntialio non fit nisi per votum : illo enim vovens non tantum praesentia, sed et futura bona quæ habere potest, libere a se abdicat. *Quarta,* quia tria vota Religionis sunt tria prestantissima holocausta : Christus autem se suaque in perfectissimum holocaustum Deo Patri obtulit. Unde ejus hæc est vox, *Psal.* xxi, 2G : « Vota mea, » id csl promissa mea, ait ibi S. Basilius ct Theodorclus, «reddam in conspcclu timentium cum.» Hanc sententiam probabilissimam esso censet Franciscus Suarez, Hl *part., Quatit.* XL, disp, xx, sect. 2, ct Salmeron, tomo V, tract. 4. Videtur ergo Christus in primo instanti conceptionis sum, sc cl omnia sua obtulisse ac vovisse Deo præseiv tini per paupertatem, castitatem ct obedientiam. Nam homini obedientiam vovere non poterai, eo quo non haberet superiorem. Sic in Vita S. Thèrèsi® quasi quid illustre ponitur, quod ipsa voverit se in qualibet ro facturam id quod erat perfectius.

Insuper, si primi fideles Hicrosolymilæ vove- P/imo*
bant paupertatem, valde quoque probabile csl eosdem vovisse tunc castitatem, el uxoribus u*tiudeinccps abstinuisse. Probatur id *primo,* quia Um*
qui fecerunt majus, fecerunt cl minus. Majus Priaw-

autem csl abdicare a so bona omnia ad vitam necessaria, qnain abstinere conjugio voluntario, cl non necessario, cum mulli eo abstineant, quod nolint illo illigari, ncc pati molestias uxorias cl rei familiaris. Addo, ad alendas proles, quæ ex conjugio continuo suscipiuntur, opus esso multis opibus, ac proinde non posse eas abdicari.

Becuodo. Secundo^ quia hodie videmus cos qui faciunt votum paupertatis, facere el costilatis; sed non vice versa : multi enim castitatem vovent, qui

Xhuo. bonis suis frui volunt. Ter/io, id suadet fervor Christianorum illius ævi, et primitiæ Spiritus quas ipsi hauserant. Undo do iis ait Lucas, cap ii,42: «Erant perseverantes in doctrina Apostolorum ; « hæo autem assidua erat, ncc lanium tradebat praecepta, sed et consilia Evangelica, inter quæ unum præcipuum orat illud Christi : «Sunt eunuchi qui so ipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, copiai, v *Matth.* xix , 12. Castratio enim hæc non solam abstinentiam ab usu conjugii, sed ct ejus impotentiam significat, non physicam, sed moralem , qu® ill per votum, per quod homo licite

0<i«rio. non potest uti conjugio. *Quarto,* quia de iisdem ail Lucas ibidem : « Quod erant perseverantes in communicatione tractionis panis et orationibus. » El vers. 46 : «Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, el frangentes circa domos panem, » Si quotidie communicabant, si perpelim erant in templo orantes, ergo se continebant. Hoc enim jubet Apostolus, I *Corinth,* vu, B.

Qumu. *Quinto,* quia ea de causa Corinthii putabant fidoics omnes deboro vivere cælibes, quia videbant primos llierosolymitas ita vivere, ac proinde hoc dubium proposuerunt Paulo : quibus ille respondet cælibatum non esse pr®cepium, sed consilium Evangclicum, ut patet loto cap. vii prio-

rità ris epistola» ad *Corinth. Serto,* quia Esseni, quos S. Marcus Alexandri® instituit, ad instar primorum fidelium, quos viderat Hierosolymis institutos a S. Petro, uti docet S. Hieronymus, *De Script. Eccles,* in Marco/ Esseni, inquam, coluerunt cælibatum. Audi Plinium , lib. V, cap. xvii : « Gens (Esscnorum) sola in loto orbe prætcr anteras mira, sino ulla femina, omni venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum, in diem cxiequo convenarum turba renascitur, etc.: ita gens œlerna est in qua nemo nascitur : tam fœcunda illis aliorum vito pœnitentia est. » El Solinum, *Polyhist.* cap. xxxvi ; « Interiora Jacto® Esseni tenent, qui prendili morali disciplina, recesserunt a ritu gentium universarum, majestatis, ut reor, providentia ad hunc morem destinati ; nuli® ibi feminæ, venere sc penitus abdicant : pecuniam nesciunt, palmis victitant; nemo ibi nascitur, ncc tamen deficit hominum multitudo. Locus ipse addictus pudiciti® est ; ad quem plurimi licci undique gentium properant, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides et innocenti® merilum prosequatur. Itaque incredibile dictu, gens sterna est cessantibus puerperiis. »

Iisdem argumentis probatur fideles primos professos esse obedientiam Apostolis et S. Petro. Unde cl bona sua, ac se totos cum bonis ad pedes Apostolorum obtulerunt, cap. iv,vers. 1*L Voluit enim Deus in his primis dare primum cl perfectum exemplar vit® Christian®, quod omnia deinceps sœcula intuerentur et imitarentur. Ege- r rimi ergo ipsi vitam religiosam verique fuerunt Religiosi, uti docet S. Hieronymus, De Script. Rd>e-M«) *Eccles.,* in *Phflpne,* cujus verba recitavi, cap. ir, vers. U, et Cassianus, lib. Il De *Instil. Tienunt.,* cap. v, el *Collât.* XVII!, cap. v, ubi docet Coenobitarum institutum a tempore Apo-tolorum initium sumpsisse, cum multi perfectionis avidi, non eo tantum contenti essent quod omnes facerent, ut sua omnia in commune conferrent : sed etiam liis altiora meditantes, in secretiora loca suburbana secederent, qui quod a conjugibus et a suorum consortio , imo ab omni mundi conversatione abstinerent, idcirco a solitudine Monachi, a communitate Cœnobita» «int nuncupati. Inter hos autem principem et cætcrorum magistrum extitisse S. Marcum Evangclistam in .Egypto; sicut in Æthiopia extitit S. Matthœus, qui Iphigeniam regis filiam cum sociabus in monasterio Deo consecravit ; in Gracia S. Paulus, qui Theclam; Romæ S Clemens, qui Flaviam Domitillam ; in Gallia S. Martha, quæ in cœnobio a se crecto cum aliis feminis Deo dicatis cœlestem vitam duxit. Idem liquet ex S.Dionysio, *Eccles. Hierarch.,* cap. x,ubi ritus consecrandi monachos suo, id est Apostolorum, ævo usitatos describit, liinc S. Chrysostomus, lib. Ill *Contra Vituper. vita monast.,* docet institutum Religiosorum esse Apostolicen : sic ct S. Augustinus, Eusebius ct alii superius citati. His ergo parentibus et ducibus gloricnlur Religiosi, corumque virtutem et ardorem æmulenlur , scientes se primaevum christianismi spiritum cl perfectionis apicem consectari, ut sint sancti totique Deo consecrati, sicut primi illi fideles a Patrio et aliis passim nuncupantur sancti.

Denique quam religiosa, sancta et excelsa fuerit E · primorum fidelium vita, liquet ex Essenis, quos instar Hierosolymitarum Alexandria* instituit S. Marcus. Essasi enim, vel Esseni nuncupati sunt quasi id est, *sancti,* ait Eusebius, lib. Vhf *i'iayar. Evang.,* iv, ex Philone; vel a Jcsu, quasi lessici, Jcsuæi, Jesuini, Jesuíta» : ita Epiphanius, *lueres.* 29; licet Judæorum Esseni dicti videantur nonnullis ab Hebr. non *chasa,* id est vidit, quasi videntes ; vel a *chosen,* pro quo Josephus, lib. Ill *Antiq.,* cap. ix, grace vertit *Essen,* id est rationale, quod erat in pectore pontificis, cui inscripta erat doctrina et veritas, *q. d.* Rationales, contemplativi, qui toti vacabant rationi, menti, doctrina!, ‹t veritati rebusque divinis contemplandis; vel potius Esseni dicti sunt ab Hebrao *chasid,* et Syro *chasi,* de quo mox plura.

De Essente ita ex Philone scribit Eusebius, loco citato : a Nulla animi perturbatione feruntur, sed vera soli hominum libertate fruuntur. Nemo proprium aliquod possidet, non domos, non pecus, non vas aliquod, sed omnibus in medio positis communiter utuntur : habitant simul, ct convivunt quasi sodales. Cumque omnia pro communi utilitate faciant, alia aliorum negotia sunt, quæ impigre subeuntes certant ; non frigus, non calorem, non aliquam acris mutationem formidantes. Sunt autem eorum alii agricolae, alii pastores, alii apum cultores, alii aliarunf artium magistri. Cumque a laboribus suis mercedem ci perint, apud cum deponunt qui quæstor creatus est. Is omnia diligenter procurat quibus egent : egent autem paucissimis, cum omnem luxum, tanquam animæ et corporis morbum, aspernentur. » Et inferius : « Nemo servus apud eos est, sed cum universi liberi sint, alteri alteris serviunt, etc. Illam philosophi® partem solum approbant, qua de Deo ct creatione omnium scrutamur. Morali maxime invigilant. Die septima ad loca sacra concurrentes, ordinc sub senioribus juvenes considere solent. Leguntur Scripluræ diligenter ct exponuntur. Discunt igitur pie, sancte justeque vivere; triplici regula utentes, amore Dei ardentissimo, virtutis cultu diligentissimo, charitate proximi ferventissima. Quod igitur summe Deum diligant, multa nobis argumento sunt, castitas perpetua, jurisjurandi nulla mentio, mendacii odium, et precipue quod bonorum omnium, nullius mali, Deum causam esse opinantur. Quod vh tuti studeant patet, quia pecuniam negligunt, gloriam spernunt, voluptatem oderunt, constantes, severi magnique animi sunt. Charitalis autem argumenta sunt benevolentia, societas, æqualitas. Nullus enim domum habitat, quæ omnium communis non sit; unum ærarium, unus sumptus omnibus est : vestis communis, communis cibusct potus, communis mensa,omnis vita communis est. » Hæc de Essæis cx Philone Eusebius, qui eadem ct plura de iisdem ex Porphyrio recenset, lib.lX*bcPrapar.Evang.,* cap. i, et Josephus, lib. I *De Dello,* cap. vn, ubi ait eos fuisse opuin contemptores, paupertatis et vite communis amantes, religiosos erga Deum, silentio deditos, psalmodos, mites, fideles, pacificos, continentes, justos, abstinentes, longævos, in tormentis constantes, imo ridentes, immortalitati et a ternitati viventes, quasi heroes ct semideos : quos origine et genere fuisse Judæos ; sed in christianismum transisse, et fide ac religione fui>sc Christianos, docet Epiphanius, loco citato; S. Hieronymus, inWnfone et S. *Marco,* Sozomenu*, Cedrenus, iteda et alii apud Baronium, tomo 1, anno Christi 64; et fuse idipsum contra Scaligcrum ct Novantes ostendit noster Nicolaus Scran -, lib. Ill *Trihœrcs.* cap. xvii, ct cap. iv, ubi quioquarinlaEssenorum dogmatact instituta enumerat. Et cap. i, Essenos nomen accepisse censet ab Hebreo TOH *chasid,* a quo Syriacum *chasi,* et *chosio,* id est puta *sanctus :* quod pre cœteris undecim etymis, quæ ibi recenset, videtur probabilius; quin et idem Eusebius, lib. Il *Hìstor.* cap. XVII, ubi citans verba *Act.* iv, in fine, quibus primorum Christianorum vitam communem ct virtutes Lucas depingit, docet talcs fuisse Essæos. Quos rursum ex Philone ita describit : « Hoc in primis testatur, quod facultatibus suis renuntiarint, ac bonis ad se pertinentibus cesserint ii qui philosophari coepissent, et cunctis vitæ hujus curis abstinuerint, relictisque muris, in agris et hortis solitarie conversati sint, certo scientes consortia eorum qui disparem sequebantur vivendi rationem, inutilia et noxia esse illis qui tum temporis hoc, ut par erat, agebant. Hæc prodictus Philo testificatus ad verbum subjicit, dicens : Est autem in multis quidem terrarum locis hoc genus hominum (oportebat enim perfecti boni participes fieri tam Grecos, quam Barbaros); verum in Ægypto in singulis profecturis, siculi vocant, abundant ct maxime circa Alexandriani. Deinde et habitationes eorum quales fuerint describens, do ecclesiis ejus regionis hæc dicit : In singulis autem sacrum domicilium est, quod monasterium vocatur, in quo manentes sancte vitæ mysteria celebrant, nihil illuc inferentes, nec potum, nec cibum, neque aliud quidquam eorum quæ sunt ad corporis sustentationem necessaria, sed leges et oracula Prophetarum, et hymnos et reliqua hujusmodi, quibus scientia et pietas augentur ct consummantur. Et aliquanto post dicit : Totum autem illud temporis spatium, quod est a diluculo usque ad vesperam, in exercitium illis insumitur. Sacras quippe Scripturas legentes philosophantur, ac patriam philosophiam aUegorice tractant. Etenim putant ea quæ in manifesta sunt Scripturarum expositione, quiedam esse abscondite nature symbola per figuras significata. Habent autem ct commentarios priscorum virorum, qui cum disciplina* eorum duces essent, mulla in forma rerum aUegorice traditarum post se monumenta reliquerunt. Continentiam autem primum, tanquam fundamentum quoddam in anima collocant, deinde et alias virtutes superstruunt. Cibum aut potum nemo illorum ante solis occasum usurpat. Etenim philosophi® studium luce, corporis vero necessitates tenebris dignas esse judicant. Unde et diem illi, istis vero modicam noctis partem tribuunt. Nonnulli ex eis toto triduo cibi non recordantur, quibus majus scienti®, quam cibi desiderium insedit. Nonnulli ita tetantur ac delectantur sapientia pasci, qu® dogmata opulente et abunde subministrat, ut duplicato temporis spatio abstineant, ac vix per sex dies necessario cibo gustantes vescantur. Addit preterea, apud illos, de quibus loquitur, mulieres quoque reperivi , quarum pleræquc grandævæ virgines castitatem non necessitate, sicut qu.edam sacerdote

apud gentes, magis quam sua sponte, propter zelum ac studium sapientia» custodiant : cujus commercium studiose colentes, corporum voluptates aspernantur, cum immortales potius liberos, quos solus amans Dei animus ex se gignere potest, quam mortales habere cupiant. Quid opus est istis adjicere, quomodo in unum congregati, separatimque viri, ac separatim mulieres, conversali sint, et quæ illis exercita fuerint, quæ adhuc apud nos durant, et precipue circa salutaris passionis festum diem, in jejuniis ct vigiliis nocturnis divinorumque sermonum lectione exercere consuevimus? Et ut unus cx omnibus consurgens in medio, psalmum honestis modulis concinat, ulque ci præcinenti unum versiculum, omnis multitudo respondeat ; atque in ipsis diebus in terra recumbentes, vinum quidem nemo omnino, ne gustu quidem contingat, sed nec quamlibet carnem : tantum autem aqua sit eis poculum, et panis cum sale vel hyssopo cibus. Addit autem quomodo sacerdotes, vel ministri exhibeant officia sua, vel quæ sit supra omnia Episcopalis apicis sedes. »

Pane ct Vehant'

Tales ergo laniique fuere Essæi, puta primi fideles tam Hierosolymæ quam Alexandriæ, de quibus vere dixit Nyssenus, initio tract. *Quid sibi velit nomen Christiani :* « Christianismus est vitæ divinæ imitatio. » Et Nysseni frater S. Basilios, *Hexamer. :* « Christianismus quid est? Assimilati© Dei› quatenus eam assequi potest humante fragilitas naturæ. Voline reus es te Christianum fore? ne cunctere Deo fieri similis : Christum indue. » Et S. Augustinus, lib. I *De Symbolo ad catcchum.,* cap. v : « Christianus est templum Spirilus Sancti. » Idem (vel quisquis est auctor : non enim videtur esse S. Augustinus), lib. *De Vita Christiana,* cap. i, tom. VI : a Christianus est Christi imitator. » Et cap. vi : « Christianus, inquit, justitiæ, bonitatis, integritatis, palientiæ, castitatis, prudenliæ, humilitatis, humanitatis, innocentiæ, pietatis est nomen ; ct tu illud quomodo defendis cl vindicas libi, cui de tam plurimis rebus nec pauca subsistunt? Christianus est qui polcsl jusla voce dicere : Nemini hominum nocui, juste vixi cum omnibus, v El cap. Xlv : a Christianus ille esi, qui omnibus misericordiam facit, qui omnino non movetur injuria, qui opprimi pauperem se præsente non patitur, qui miseris subvenit, qui indigentibus succurrit, qui cum mœrentibus mœrcl, qui dolorem alterius sicut proprium sentit, qui ad fletum fletibus alienis provocatur, cujus domus communis est, cujus janua nemini clauditur, cujus mensam pauper nullus ignorat, etc., qui Deo die noctuquc deservit; qui ejus præcepta indesinenter meditatur; qui pauper mundo efficitur, ut Deo locuples fiat; qui inter homines habetur inglorius, ut coram Deo ct angelis ejus gloriosus appareat ; qui in corde suo nihil videtur habere simulatum vel fictum; cujus simplex ct immaculata est anima, cujus conscientia fidelis et pura est, cujus tota mens in Deo esi, cujus omnis spes m Christo est, qui cœlcstia potius quam terrena desiderat; qui humana spernit, ut possit habere divina.» Similia habet S. Ambrosius, serm. *In die Ascensionis Domini,* el Irenæus, lib. Il *Contra horres.* cap. i.vii, sub finem.

guetoffi. eia .

2. De pretio agri, — partem sibi reservantes, ut humana prudentia sibi in tempore necessitatis, v. g. persecutionis, fugæ, senectutis consulerent, diffidentes Deo. Unde S. Hieronymus, epist. 8 *ad Demetr.,* vocat eos « Dispensatores timidos, ac metuentes famem, quam fides non limet. » Addit Lyranus voluisse de una medietate pretii expensas habere communes, uti cæteri, et de altera lautius vivere in occulto ; itaque communitatem hac parte defraudabant. i

Afferens partem quamdam , — medietatem, ait Didyinus, lib. I *De Spiritu Sancto,* et Ljranus, quin et Cassianus, *Collât.* VI, cap. xi; censet enim potiorem prelii partem attulisse, et exiguum quid sibi reservasse. Verum pro «partem quamdam,» græce est uq*; ti, ubi n est diminutivum, et significat pariem unam e pluribus, hoc est, particulam, vel particellam ab eo fuisse allatam : plures ergo partes prelii sibi retinuit, unam duntaxat attulit. An partem hanc pretii acceptant Petrus incertum est. S. Chrysostomus, *hom. ult. in Epist. ad Titum,* innuit non acceptasse, idque in detestationem sacrilegii. Unde hoc ejus exemplum secuti videntur S. Gregorius et alii, quos mox citabo, quipretium proprietariorum in eorum sepulcrum injiciebant, clamantes : « Pecunia tua sit tecum in perditionem. »

3. Dixit autem Petrus, — quasi primas Apos~tolorum et Ecclesiæ caput, lia Glossa et Hugo.

Cur tentavit . — Græce tarfpmv, id est *implevit.* Sic ct Syrus, *q. d.,* ait Beda : Cor et mens hominis a solo Deo impleri potest : cur ergo tu permisisti illud impleri, id est plene possideri a diabolo, ejusque prava suggestione el consiliis; cum ipse illud, esto velit, implere revera non possit? Noster cum S. Eniphanio, *hœrcsi* 59, legit talpam, hoc csl, *tentavit,* id est tentando vicit, et impulit in scelus el sacrilegium : verbum enim *tentavit* sumitur in actu perfecto et consummato, uti sæpc fit apud Hebreos. Nam alioqui peccatum non erat tentari a diabolo , nec m potestate Ananiæ erat facere, ut ab eo non lentaretur. Sic Christus in oratione Dominica jubet nos orare : « Et ue nos inducas in tentationem ,» ita scilicet, ut ea superemur, *q. d.* Ne permittas nos vinci tentatione, sed da gratiam, qua eam, cum ingruit, vincamus. Potest tamen secundo a tentavit » accipi simpliciter in actu inchoato, *q. d.* « Cur lentavit Satanas, » id est cur vestra cupiditale et avaritia occasionem dedistis diabolo, ut vos lentaret ad hoc furtum? Diabolus enim non solet lentare nos nisi eo vitio in quod nos videt esse proclives, ideoque facile vinci posse : perinde

nt dux belli civitatem oppugnat ea parte qua debilior est. Sic qui aspiciunt feminas, dant occasionem tcntationi libidinis, taciteque volunt ea a diabolo lentari. Nota hic spiritum propheti© in Petro, quo occultum Anani© scelus ex Dei revelatione cognovit.

ntv T '☛ Satanas.—S. Justinus, *Contra Tryphon.;* Ircnæus, lib. V, cap. XXI ; Beda, in cap. xvi *Matth.;* Oleaster, in cap. XXVI *Gaies.,* nomen *Satanas* derivant a Huw *sata,* id est declinavit, defecit, apostatavil, ut « Satanas » sit idem quod apostata : primus autem apostata a Deo fuit Lucifer ejusque assecla» dæmones, cui proinde antonoinaslice competit nomen *Satanas.* Addit S. Justinus *Satanas* ierivari a *sata,* id est recessit, apostatavi!; et nas., quod per crasin idem est quod ¿'m *nachas,* id est serpens : ut « Satanas » sit idem quod « apostata serpens. » Verum hebraico vocatur « Satan : » undo ejus proprium etymon est *satan,* id est adversari, quod expressit Zacharias, cap. in, 1 : a Satan stabat a dexteris ejus (Jesu pontificis) ut adversaretur ei. » Hebraice wsb *listens),* a rad. pjp *satan,* id est adversatus est, *q. d.* Satan, id est adversarius, stabat, ut ex nomino cl officio suo adversaretur Jesu. Idem significat S. Petrus, *Epist.* i, cap. v, vers. 8, dicens : a Quia adversarius vester diabolus (Satanas) quasi leo rugiens circuit quærcns quem devoret, v lia Orígenes, tractat. 1 in *Matth.,* et S. Hieronymus, epist. *ad Marcellam.* Porro hinc liquet minus verum esse quod addit Justinus et ex eo Hilarius in cap. iv. S. *Matthœi,* nomen Satan© primitus a Christo impositum esse diabolo, cum eum lentavit, *Matth.* iv. Nam diu ante Christum Zacharias, cap. hi , 1, eum vocavit ‹ Satanam. » u Satanas » ergo pene idem est quod diabolus, pro quo Dorice dicilur Zabulus (Dores enim pro Jwc dicunt i»), id est calumniator, a JtiCxux», id est *calumnior.* Denique quia *Salan* hebraico significat quemlibet adversarium et contrarium, hinc Christus Petrum su© passioni obsistentem vocavit a Satanam, » dicens : « Vado post me, Satana, » *Matth.* xvi, 23. Denique non omne peccatum committitur lentante diabolo, uli nonnulli consuerunt, quia ad mulla impellit nos concupiscentia innata; sæpe tamen illi se insinuat diabolus, eamquo excitat et accendit, quia incredibili in Deum odio, et in homines invidia flagrai, eslquo solerlissimus et perspicacissimus concupiscentiarum nostrarum indagator, ut per eas nos in rumam impellat, uti docet Calanus, *Cullai.* V, cap. xv. Qui ergo a sciendo vocatur dæmon> a calumniando diabolus, idem ab adversando vocatur Satan.

Mintuii tb Spiami Sancto. — Græce est *mentiri te Spiritum Sanctum;* Syrus *mentiri te in Spiritum Sanctum,* et sic habent nonnulli codices Græci tí<T¿snú|jLx to Verum hæc umma idem ignificanl. mimiurn id quod Nosier, Tigurina, j'agmuuo el alu clare vertunt, *mentiri te Spiritui Sancto.* Ponitur enim siepe a Græcls et Latinis accusativus pro dativo, ut benedico le, id est benedico tibi ; evangelizóle, id est tibi. Adde, non tantum significat mentiri, sed et fallere ac fraudare. Unde verti potest, *fallere,* vel *fraudare tc Spiritum Sanctum.* Aliter Vatablus et Cajetanus, y. *d.* «Cur mentitus es, » id est cur præ le tulisti te habere Spiritum Sanctum, ct ex ejus instinctu fecisse hanc pretii oblationem et fraudem, cum potius feceris eam instinctu Salame, qui lentavit cor tuum, uti precessi!? Porro mentiri Spiritui Sancto, est negare Spiritui Sancto rem illi promissam et voto obligatam, sive fidem illi datam fallere, et, ut Apostolus ait I *Timoth.* v, 12, irritam facere. Unde explicans subdit : « Et fraudare de pretio agri.» Ha Patres omnes quos citavi vers. 1 (1). Discant hic voventes, quam stricte vota servare debeant : si enim ea violent, mentiuntur Spiritui Sancio. Mentitur ergo Spiritui Sancto, qui cum voverit obedientiam , jussus a Superiore aliquid minus placens, vel minus honorificum facere,respondet: *Non possum,* pro: *Non volo.*

4. Nonne manens tibi manebat. — Est hobrais- ver». 4. mus, *q. d.* Omnino tuum manebat pretium, liberum libi erat illud mihi offerre, vel non offerre, si videlicet voti religione et promisso te proprietate rerum non abdicasscs ; y. *d.* Cur te voto obstrinxisti, si illud violare volebas ? Poteras enim non vovere, itaque tuum tibi agri et pretii dominium reservare. Perperam ergo ex hoc loco Cajetanus inferi Ananiam non fecisse votum. Syrus vertit, *nonne tuus erat ager antequam venderetur.*

Et vknumdatum. — Græce, scilicet /.TT.xx, id est *venditus,* scilicet ager, in tua erat potestate. Ita Syrus, Tigurina et Pagninus. Dices: si ager erat venditus, ergo jam non erat in potestate et dominio vendentis Ananiæ, sed alterius quieum emerat. Respondeo : to *venditus* potest *primo,* accipi materialiter pro re vendita; *q. d.* Res vendita, puta ager, antequam eum venderes, erat in lua potestate, *q. d.* Nemo coegit te ut agrum venderes : poteras eum tibi servare : cur ergo eum vendidisti ejusque pretium Deo vovisti, cum ejus pretium majori ex parle tibi contra votum reservare velles? *Secundo,* rb *venditus* ac-

ti) « Mentiri te Spiritui Saucio.» Vox pro accusativo, ut vult usus linguæ græcæ, construitur hic cum dativo ex usu hebraiiaulis sermonis. Sensus est : Incidisti in Satanicam illam cogitationem, ut fraude fallere velles nos Apostolos, Spiritu Sancto repletos. Nam non potuit Ananiæ in mentem venire fraude Íallero ipsum Deum. Alii sensum hujus loci sic acceperunt quasi Ananias experiri voluisset, an Apostoli fraudem detecturi essent; fecisse autem hoc co pessimo consilio, ut ludibrio exponerent Apostolos, quasi non essent donorum Spiritus Sancti participes. Quæ tamen interpro-latio e narraliono ipsa probari nequit. Nihil enim in textu legitur, ex quo colligi posríl Auamaiu esse in Apostolus uúvnsum.

cipi potest formalilcr; seel tunc *wjcr* metonymice sumitur pro pretio agri, 7. *d.* PreHum agri a te venditi erat in tua potestate, scilicet antequam illud Deo voveres et offerres. Cur ergo illud Deo vovisti ct obtulisti, cum ejus pariem fraudaro cl BUrripere cogitares? Hinc videtur quod ante votum Ananias vendiderit agrum, ac votum emiserit in pretii oblatione. Cum enim fideles pretia rerum suarum ad pedes Apostolorum deponerent, vel expresse, vel tacite profitebantur se omnem suam substantiam a se abdicare eamque transcribere Deo cl Ecclesiæ, ut in ejus jus el dominium transferretur, distribuenda deinde in fideles, prout Apostoli eorum principes consuissent. Communitas ergo, puta Ecclesia, fiebat domina horum bonorum a fidelibus oblatorum. Apostoli vero, utpole ctipsi paupertatem professi, non erant domini, sed dispensatores, uti modo sunt Generales, Provinciales et Hedores Religiosorum.

Quare posuisti m corde? — *Cor* vel est intellectus, vel voluntas. *Ponere* ergo *in corde,* vel esi cogitare : unde Vatablus vertit, *cur concepisti?* vel velle et decernere : unde Tigurina vertit, *cur induxisti in animum?* cur statuisti et decrevisti hanc rem, hoc sacrilegium et votifragium?

Non es mentitus hominibus (scilicet tantum, vel precipue : alias enim vere Ananias mentiebatur Petro el Apostolis), sed Deo, — puta Spiritui Sancio, ut paulo ante dixit, cui tua vovisti. Unde recte contra Macedonium inferunt Patres, Spiritum Saucium esse Deuin. Ita S. Athanasius, lib. *be Communi essentia;* Nyssenus, orat. *l)c Filio ct Spiritu Sancto;* Hieronymus, in cap. lxiii *Isaia;* Ambrosius, lib. Ill *De Spiritu Sancto,* cap. x, el alii. Erat ergo hoc peccatum Ananiæ sacrilegium el injurium Spiritui Sancio. Verum proprie non erat peccatum quod a Christo, *Matth.* xn, 31, vocatur in Spiritum Sanctum. Illud enim est, cum opera Spiritus Sancti, v. g. miracula tribuuntur Beelzebub et dæmoni, uti ibidem liquet.

Nota : Ananias dici poterat mentitus quoquo Patri cl Filio, proprio tamen dicitur mentitus Spiritui Sancio : *Primo,* quia, post ascensum Christi in cœlum,Spiritus Sanctus, in Pentecoste missus in Apostolos et Ecclesiam , factus est ejus dominus, sponsus, pastor, imo anima et vita: quare fraus ab Anania commissa in Ecclesiam, censetur commissa in Spiritum Sanctum. *Secundo,* quia Spiritui Sancto tanquam primo et increato amori tribuuntur omnes gratile, virtutes el bona opera, pnescrlim heroica, qualo est so et sua consecrare Deo. Spiritus Sanctus ergo movit Ananiam ad hanc tam sublimem consecrationem et votum : quare ille resiliens votumque violans, fefellit Spiritum Sanctum ejus auctorem. *Tertio,* quia Spiritus Sanctus se liberalilcr in Ananiam et fideles omnes effuderat, dando eis omnia dona grati®, tum gratum facientis, tum gratis dal® : quare ingratus ei erat Ananias, dum res suas modicas illi promissas subduxit, et sulfuratus est. Hæc enim erat magna indignitas, avaritia ct ingratitudo; perinde ac si principi danti mille auri taleola, recipiens fraudaret et negaret unum obolum ei promissum. Hoc est quod indignans Deus queritur, *Isaia* lvii, 17: « Propter iniquitatem avarili® ejus iratus sum, et percussi eum ; abscondi a te faciem meam, et indignatus sum ; et abiit vagus in via cordis sui.» Insignis enim el iniquissima cstavarilia, sesuaque negare Deo, qui omnia dedit, cuique mille nominibus obstricti sumus , cl totum debemus quod possidemus, imo quod sumus. *Quarto,* quia Spiritus Sanctus est spiritus veritatis, quem Christus dedit Ecclesiæ, ut eam doceret omnem veritatem, *Joan,* ivi, 13. Veritati autem adversatur mendacium, quale erat hoc Ananiæ. Rursum Spiritus Sanclus est spiritus candoris et sinceritatis , cui repugnat simulatio ct hypocrisis, qualis erat hæc Ananiæ.

5. Audiens. — Hinc Porphyrins arguebat S. Petrum sæviliæ cl cædis, quod occidisset Ananiam, cui respondéis. Hieronymus, *epist.* vm,negando quod Petrus eum occidisset, cum ne quidem mortem ei intentant aut minatus sil. Unde Orígenes, tract. 9 *in Matth.,* censet Ananiam tam gravi et inopinata Petri increpatione perculsum, ingenti pudore et mœrore animam exhalasse : sicut de multis aliis legimus quod nimia tristitia expirarint. Quin et Plinius, Üb. VH, cap. lui, testatur Diodorum quemdam dialectic® professorem pudore subito obiissa, eo quod lusoriam quæ>lioneiu non protinus dissolvisset. Verius est eum ad vocem Petri divinitus plaga lethali percussum interiisse. Fuit enim hæc ejus mors non naturalis, sed peccati pœna et plaga a Deo inflicta. Unde Dionysius Carlhusianus ait /inaniam et Sapphiram secreto occisos ab angelo. Vox ergo Petri fuit tantum occasio, vel causa inslrumentalis occisionis, eaque non physica, sed moralis, ut patet. Unde Tertullianus, lib. De *Pudicitia ,* cap. XXI; censet eam fuisse typum excommunicationis.

Notant Orígenes, tract. 8 *in Matth.;* S. Augustinus, lib. III *Contra Pannai.,* cap. i; Cassianus, *Collât.* VI, cap. i; Isidoras Pelusiota, lib. I, *epist.* 181, hanc mortis pœnam Ananiæ divinitus inflictam; ad terrorem novello) Ecclesiæ, ut eo sanciretur publica disciplina, crescente numero fidelium : neque tamen Ananiam in ælernmu damnatum ; sed potius per carnis interitum consultum fuisse ejus et uxoris saluti spirituali el adernæ : pœnituerunt ergo audita increpatione Petri ; antequam expirarent ; el forte contritione et doloro nimio expirarunt, uti contigit malefico illi audienti concionem beati Vincentii Fererii, uti in ejus Vita narratur : nisi dicas cos non expressum votum, sed tacitam tantum bonorum obrenuuliutiunem ipsa eorum oblatione fecisse;

ac proinde rerum Evangelicarum adhuc-rudes consuisse, sine gravi peccato posse se aliquid ex iis in suos usus servare, itaque per ignorantiam excusari et vcnialiter tantum deliquisse : ita Petrus Damianus, *epist.* 15, cap. m. Sic enim Deus percussit Ozam ob arcæ contactum, quod scilicet eam tabentem sustentassct, ! *Regum* vi, 7. Sic Prophetam per Iconem occidit, quod contra præceptum suum in Bethel comedisset, seductus ab alio Propheta, qui sibi contrarium revelatum asserebat, lll *Regum* xnr, 24, ubi tantum videtur fuisse peccatum veniale. Contrarium innuit S. Augustinus, serm. 27 *Dc Verbis Apostoli:* « Ananias, inquit, pariter et vitam perdidit, et salutem. » Et S. Basilios, serm. 1 *Dc Instit. Monach.,* dicens : « Ad pœnilenliam aditum invenire non potuit, » nipote subita morte percussus.

Moral» Moraliter, hinc discant Religiosi quam arcte .x tî votum paupertatis observare; ita testamentorum ^nprfu.exccutores, quam studiose pia legata excqui', nec ea in suos vel profanos usus avertere debeant : Deus enim hujus sacrilegii acerrimus est vindex. S. Hieronymus, epist. 22, ad Eustochium, *De Virginitat.,* scribit adeo arctam fuisse in monachis sui temporis paupertatis professionem, ut nemini liceret vel necessaria petere, tametsi vigilabat præpositorum diligentia, ne cui aliquid necessarium deesset. Additque quadam vice in monasterio quodam Nitri® repertum fuisse monachum jam moriturum, qui aliquot solidos sibi retinuerat : quapropter placuisse Macario, Isidoro et aliis senioribus, ut cum mortuo pecunie infoderentur, clamantibus omnibus : « Pecunia tua tecum sit in perditionem. Nec hoc, inquit, crudeliter quispiam putet facium, tantus cunctos per totam Ægyptum terror invasit, ut unum solidum dimisisse sit criminis, n Idem in simili casu fecit S. Gregorius, ut ipse narrat lib. i\ *Dialog.,* cap. ix.Quin etEcclesia olim Religiosos proprietarios punivit carentia sepulturae. Nam Clemens III, can. *Super quodam,* de statu Monachorum, sancitu! Canonicus regularis, qui non resignavit proprium, in morte careat Christiana sepultura, et, si sepultus sit, exhumelur. Idem sancit Innocentius IH in Concilio Latcran., ut habetur ibidem, cap. *Monachi.*

ONuitio * t qao Porro votum paupertatis in eo proprie consistit, hoc obligat sub peccato mortali, ut nihil liceat habere quasi proprium, aut sine venia Supenoris , qui bonorum communium est dispensator. Unde S. Augustinus, *De Communi vita Cleric.,* et habetur cap. *Non dicatur,* xn, *Quast.* I : « Certum est, ait, eos nihil habere, possidere, dare vel accipere sine licentia Superioris debere. » Idem, in cap. xxvm III *Reg. :* « Quod si, inquit, aliquid detur alicui, ut vestis, redigatur in communem rem, et cui necessarium fuerit, præbeatur. Quod si aliquis rem sibi collatam celaverit, furti judicio condemnetur. » Et S. Basibus, m *Cimstit. munasl.,* cap. xxxv : « l'urium, inquit, est privata possessio.» Dices, cui furatur? Respondet S.Basilius : « Societatis enim expilatio est rei cujuscnmque et undecumque in privatum usum sevocatio. n Quocirca idem S. Rasilius, uti refert Cassianus, lib. VII *De Inst. Rcnunt.,* cap. xix, senatori cuidam, qui abdicata dignitate, mundo et opibus, monachum professus erat, ita tamen, ut nonnulla sibi reservaret, ne manibus, ut esteri monachi, laborare cogeretur, dixit : « El senatorem perdidisti, et monachum non fecisti.»

Referi Auctor semi, *ad Fratres in erano* . tom. X S. Augustini (certum enim est hos sermones non esse S. Augustini), *serm.* 5, Januarium monachum retinuisse sibi secreto centum siclos, quos cum post mortem ejus fratres invenissent, injecerunt in ejus sepulcrum plangentes et dicentes : « Pecunia tua tecum sit in perditionem. Non enim licet nobis servis Dei eam collocare in victu, vel in vestitu, vel in opere monachorum, quia pretium damnationis est. »

Simile refert Cæsarius, lib. *Klltsfor. memorab.,* cap. LXiv, de proprietario monacho, quem exhumantes ct in agrum projicientes cum suis quinque solidis conclamaverunt : « Pecunia tua, quam clam nobis conira professionem tuam possedisti, tecum sit in æternam perditionem. » Plura his similia recenset noster Alphonsus Rodriguez, tract. *De Paupertate,* in fine. De paupertate el proprio vide S. Augustinum, *epist.* 109, ct S. Basilium loco citato, el S. Bernardum, tract. *De Modo bene vivendi,* cap. xl yiii. Scholastice vero el didáctico vide nostros Suarium, Lessium et Thomam Sanchium, trai*. *De Voto paupertatis.*

Ex hoc loco S. Bonifacius (el post eum omnes Episcopi cum ordinantur), dum ordinarelur Episcopus Mogunlinus a Gregorio II, hac formulai eidem juramentum obedicnliæ et fidelitatis praestitit : a Quod si (quod absit) contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibel modo, seu ingenio vel occasione teniavero , reus inveniar sterno judicio, ultionem Ananiæ et Saphiræ incurram, qui vobis (id est beato Pelro) etiam de rebus propriis fraudem facere praesumpserutt. » Ubi videtur indicare eos esso damnatos. Rursum S.Gregorius, exemplo Ananiæ, increpat Venantium, qui ex monacho factus erat Patricius et Cancellarius llaliæ. Sic enim ad eum scribit, lib. IX, *epist.* 33 : « Ananias pecunias Deo voverat, quas post diabolica vicius persuasione subtraxit; sed qua morte mulctatus est, scis.Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit, considera quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtraxisti?» Insuper ex ruina Ananiæ discant Confessarli, non facile suis pœnitentibus permittere ut voveant, praesertim rem integram et perpetuam, nisi diu mullumque eorum constantiam probarint. Potius suadeant eu vola partialia ct temporaria, v. g.

ut voveant se hanc illamve eleemosynam, aut opus pium facturos, se castitatem servaturos ad mensem vel annum, quo exacto novum novi mensis et anni votum nuncupent, si prius bene cesserit. Sic enim habebunt meritum voti sine periculo sacrilegii.

fcri T- **7. UXOR IPSIUS, NESCIENS QUOD PACTUM FUERAT.**— Quia, ut ait Chrysostomus, « non est ausus quispiam annuntiare quod acciderat : adeo Petrum observabant et reverebantur eiquo obediebant. »

Ten. s. 8. Dixit — « Salutanti mulieri, » inquit Cajctanus. Simplicius Syrus pro *respondit,* vertit, *dixit,* ut et Noster. Sic enim Hebræi *respondere* sumunt pro dicere ct ordiri sermonem.

Si tanti.—Expressit Petrus pretii quantitatem, quæ ab Anania oblata fuerat. Ita Lyranus ; eam tamen tacet Lucas.

Veri. 9. **9. Quin UTIQUE CONVENIT VOBIS.—Tí** 6juv, id est *quid convenit inter vos? quid compacti estis?* Tigurina et Pagninus, *quid conspirastis inter vos.*

Ten fare Spiritum Domini.— «Spiritus» hicpnmo, propheticus accipi potest, *q. d.* Ut quid voluistis tentare et experiri, an ego Spiritu prophetico præditussim,sciamque occultam vestram fraudem et furtum? Esto enim ipsi non intenderent hanc tenlationcm, re ipsa tamen tentabant. Ita Cajetanus. *Secundo,* Spiritus hic accipi potest pro judicio, condemnatione, zelo et indignatione Domini, cui pretium oblatum suffurati erant, *q. d.* Ut quid voluistis experiri judicium,indignationem et punitionem Domini? Unde sequitur :

Ecce **PEDES EORI M, QUI SEPELIERUNT VIRUM TUUM,** ad ostium. — *q. d.* Juvenes, qui occisum hiuin maritum sepelierunt, sunt ad ostium, ut pari modo efferantcl sepeliant te; Spiritu enim divino video eos redeuntes a sepultura viri tui, et pedibus suis appropinquantes ostio domus hujus.

ii. 11. Et factus est timor. — « Nullus, ait Chrysostomus, ibi ingemuit, nullus ejulavit, cum divinum judicium venerarentur ct discerent Deum non esse contemnendum. »

Et in omnes, — super omnes. Ita Pagninus. Ergo etiam Judæos non credentes in Clrristum timor hic pervasit : cogitabant enim, si Petrus fideles ita perculit ct occidit, ergo etiam nos potest percellere et occidcrc, si eum offendamus.

Vm. i*. 12. Per manus autem Apostolorum, — hoc est, per Apostolos, quasi per instrumenta thaumaturga omnipotentia Dei; manus enim est organum organorum, ait Aristoteles, lib. *De Partibus animal.* Adde revera multa miracula facta esse per manus, puta benedictione, extensione, elevatione vel contactu manuum, uti Petrus, manu elevans claudum, eum sanitati restituit, cap. m, vers. 7.

In plebe — simplici, humili, credula, ideoque magis disposita ad Dei dona præ principibus superbis opulentis et incredulis. Sic etiamnum videmus Sanctos fere per miracula opitulari siiuplicibus, plebeiis et pauperibus, non item doctis, nobilibus ct divitibus.

In porticu Salomonis, — ut ibi liberius et pluribus predicaren!. Erat enim hæc porticus in atrio Gentium, ut dixi cap.m, vers.2, quod omnibus, etiam immundis et Gentilibus patebat aditus; cum atrium Judæorum solis Judæis mundis et incontaminatis pateret. Adde porticum hanc fuisse amplissimam , ideoque capacem tot millium jam conversorum ad Christum, qui ad Apostolos orationis, Eucharistia et prædicationis causa confluebant.

13. Ceterorum autem nemo. — *Primo,* aliqui Vert sic exponunt, *q. d.* Nemo Judæorum adhuc infidelium audebat nomen dare Christo et se aggregare Ecclesiæ et Apostolis, ob metum principum Apostolos persequentium. Verum obstat quod sequitur : « Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo. » *Secundo,* alii explicant, *q. d.* Nemo fidelium eorum qui necdum se bonis abdicaverant, audebat se sociare Apostolis : timebant enim ne in casum Ananiæ et Sapphire inciderent. Sed hoc parum est probabile : ex casu enim Ananiæ potius incitati sunt ad contrarium , scilicet ad liberaliser offerendum sua omnia Apostolis : hoc enim faciendo, certi erant sibi nihil mali irrogandum ; non faciendo autem, dubii et meticulosi. Dico ergo sensum esse, *q. d.* Apostoli soli degebant in porticu Salomonis, nemo cæterorum audebit se iis adjungere, se iis inserere, se profiteri Apostolum, aut Apostolis familialem, idque partim metu Magistratuum, partim ex admiratione et reverentia Apostolorum, quod ad eorum dignitatem et virtutem se assurgere posse diffiderent. Erant enim, inquit Chrysostomus, « sicut angeli ita admirabiles, » interriti ad minas et pericula, divitiis et deliciis superiores, spirantes ignem divinum, gravitate el vultu venerabiles, affabilitate amabiles, charitale fervidi, oratione cœlestcs, moribus divini. Unde sequitur : « Sed magnificabat eos populIXS (1). »

14. Credentium in Domino, — id est credentium Ven. tt. Domino , scilicet Jesu Christo. Est hebraismus, puta *beth* contactus, quod Hebræi jungunt omnibus verbis quæ tactum aliquem, sive corpora-

ti) «Oeterorum autem nemo, etc.» Obscurior est hic veritorum nexus, ut certi quid de sensu eorum vix possit definiri. *Caterorum* oppositum esse potest r» *populus; cateri* igitur videntur esse proceres, vel etiam divites moribus el ingenio similes Ananiæ, ul dicatur, neminem porro ausum esse lucri causa sese adjungere Christo. Ita RoseimiuHerus. Ex Heinrichsii sententia, *atteri* sunt Christiani novissimo conversi, quorum nemo (id est hum *multi)* ausus sil familiariorem cum Apostolis consuetudinem inire, quia crederent Apostolis inesse divinum quid, hominique propius accedenti noxium. Qu.e interprelalio Kuinoelio nimis longe petita esse videtur; ipse vero arbitratur *arteros* opponi Apostolis in porticu Salomonis versantibus, el significari reliquus in purlieu pratentes, sive Christiani luerint, sive Judæi ; nam/oo *tus est timor maynus,* etc., vers. 11.

lem, sivo spiritualem significant. Dicunt enim tangere in manu, id est tangere manum; percutere in capite, id est percutere caput; credere in Domino, id est credere Domino. *Credere* enim significat contactum spiritualem; qui enim credit, montem suam per fidem extendit ad cum cui credit, itaque eum spiritualiler fide sua tangit. Vide dicta *Exod.* cap. xiii, vers. 31.

îm- b 15. fa plateas ejicerent, — in plateas efferrent: hoc enim est Græcum *bufa™,q. d.* Tanta erat miraculorum multitudo, tanta aegrorum ad Apostolos concurrentium copia, ut cos nec ad Apostolos deferre, nec Apostoli eos domatim obire possent; quare efferebant eos in plateas, per quas transituri erant Apostoli, ut ibi ab eiscurarentur. ItaCajetan.

Grabatis. — *Grabatum* est species lecti simplicior et vilior, qualis est pauperum et œgrorum gestatilis, dum in eo jacentes a bajulis, vel jumentis ad nosodochlum portantur, vel alio transferuntur. Ita Cicero, lib. H De *Divinat.*

Ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum. — Mira thaumaturgia Petri : non tantum corporo; sed et umbra sola corporis, quæ res inanis est corporisque et lucis mera privatio, sanat infirmos. Ecco hic impletum illud Christi : « Qui credit in me, opera qu® ego facio ct ipse faciet, et majora horum faciet.» Petrus cnim fecit miracula majora quam Christus. Porro non umbra, sed corpus Petri per umbram suam contingens ægros, sanabat cos quasi instrumentum et causa instrumentaría Dei omnipotentis, vel physica, vel potius moralis. Notat Dorius, lib. XVIII *De Notis Etcì.* cap. i (idque insinuat S.Chrysostomus), tò *«quemquam illarum,»* ccnsetque eo significari, quod umbra Petri tangente unum duntaxat, cæleri omnes qui illi vicini vel in eadem platea expositi erant, sanarentur, esto ab umbra Petri non contingerentur. Sequitur cnim in plurali : a Et liberarentur al) infirmitatibus suis. » In hunc sensum pronus est totus hic contextus nostræ versioni* Latin®, non vero Græcus, nec Syrus; uterque cnim expungit illud : «Et liberarentur ab infirmitatibus suis, n Simplicior ergo ct certior sensus est, *q. d.* Certatim omnes ambiebant inserere se in umbram Petri : quotquot enim ea tangebantur, sanabantur. Sic S. Vincentius Fererius; serm. *in Parasceve,* ait quosdam censere ideo unum duntaxat latronem, qui a dextris erat Christi crucifixi, fuisse conversum, quia ipsum solum tangebat umbra Christi crucifixi. Causam dat S. Ambrosius, lib. Ill *Ilex.:* • Hanc viriditatem gratiæ semper florentis in Christo, inquit, secula Ecclesia dicit, *Cant,* n : In umbra ejus concupivi ct sedi. Hanc prorogativam doni virentis acceperunt et Apostoli, quorum nec folium unquam potuit elabi, ut eorum etiam umbra curaret œgrotos. Obumbrabat enim infirmitati corporis fides mentis, ct florenda merita virtutum. »

Symbolice, Deda cen^-t per umbram Petri significari Ecclesi® Sacramenta (qu® quasi grati® sunt velamenta), quorum in præsenti vita, qu® umbratica est, ct instar umbr® pertransit, contactu justificamur, itaque per ca deducimur ad res cœlestcs quæ umbris hisce figurantur. Rursum S. Augustinus, semi. 29 *Do Sanctis,* infert, si tantum potuit umbra Petri, quantum poterunt ejus caten® el reliqui®? a Si tam medicabilis, inquit, fuit obumbratio visitantis, quanto magis catena vincientis? etc.; plus enim de corpore meruerunt attrahere salubritatis ferreo pondero sacris impressa membris vincula passionis. » Rursum si hoc potuit umbra; quid poterit imago Petri? Umbra enim est naturalis imago corporis, sed inanis et evanida; imago vero est realis ct stabilis. Unde ab umbra ortam esso pingendi ct effigiandi artem, post Plinium docet Clemens Alexandrinus, in *Exhortai.*

Denique Petri umbra docet prælatos debere residere, ut præsenles subditis suis eos curent, obumbrent, tegant ct regant. Physice Plinius, lib. XVIf, cap. xn, docet corpora suam qualitatem communicaro umbr® : quare magnam vim in utramque partem inesse umbr®, ideoque in arboribus serendis ejus exactam habendam esso rationem, a Umbra, inquit, juglandium gravis ct noxia, etiam capiti humano, omnibusquo juxta satis, etc. Ficorum levis, quamvis sparsa, ideoque inter vincas seri non vetantur. Ulmorum levis, etiam nutriens quœcumqua opacat. Jucunda platani, quanquam crassa. Populo nulla, ludentibus foliis. Pinguis alno, sed pascens sata. Vitis sibi sufficit, mobili folio jactatuquo crebro solem umbra temperans. Omnium fere levis umbra, quorum pediculi longi. Non fastidienda hæc scientia, atque non in ultimis ponenda, quando quibusque satis umbra aut nutrix, aut noverca est. Juglandium quidem, pinorumque et piceарum, ct abietis, qumcuinque attigere, non dubie venenum est. » Idem, lib. Vili, cap. xxx, scribit: < ümbræ hyœnæ contactu canes obmutescunt. » Simili modo umbra Petri ct Sanctorum salutifera est bonis, noxia malis, non vi naturali, sed divina. Allusit ergo Deus in hoc umbr® Petri miraculo, ad naturalem umbr® proprietatem jam recensitam. Umbra

16. Vexatos (¿¿bug/vouc, M *turbatos, perturbatos, agitatos)* a spiritibus immundis, — puta energumenos a dœmonibus vel possessos, vel obsessos el divexato*. Dicuntur *immundi,* quia ardent superbia, ira et odio Dei ct hominum ; ct quia homines ad gulam, venerem omniaque peccata sollicitant. Hinc et cum apparent, non nisi in specie asinorum, hircorum, felium, porcorum similiumque foedorum et immundorum animalium apparent. Vers. tô.

Nota : Hic et in Evangeli!* crebra fit mentio possessorum a dæmonc, quos curavit Christus et Apostoli : imo crebrior quam in loto veteri Testamento ; quia vigebat tempore Christi hæ-

resis Sadducæorum, negans esse angelos ct spiritus , ad hanc refutandam permisit Deus dæmoni corpora humana possidere in cisque sc ct vim suam ostendere, idque aliquando sine culpa, aliquando ad puniendam culpam vel obsessorum , vel parentum, praisertim gravem ct Icthalcm; subinde tamen quoque oh venialem, uti modicam gulam , iram, acediam, quorum exempla exstant apud S. Gregoriana, lib. 1 *Dialog,* cap. iv; Cassianum, *Collât.* VII, cap. xxvii, ct alios. Simili do causa Deus nunc permittit tot sagas ct magos, totquo eorum maleficia, contra atheos, qui pariter negant omnem spiritum, imo omne numen. Porro, inter alias dotes ct notas Ecclcsiæ collatas a Christo, una eminens est, potestas ejiciendi dæmoncs, uti ex continua experientia Gentilibus objicit S. Justinus, dialog, *contra Tryph.,* et S. Antonius, apudS. Athanasimn. Unde exorcistas ad hoc Ecclesia ordinat, ut per sacros exorcismos dæmoncs expellant: cum cx adverso Lulherus, anno 1filo, volens ejicere daemonem, ab eo in extremas angustias redactus sil, uti narrat ejus tunc discipulus, sed postea hostis, Staphylus in responsione *Contra Smidclinum,* et Bredembachius, lib. Vil *Collât,* cap. xl , qui ct cap. xui et xl iii plura similia exempla recenset.

Qui curabantur omnes. — Verisimile est multos cx his, visis miraculis Apostolorum, credidisse in Christum, ac cum baptizarentur, vi baptismi, utpote in quo adhibetur exorcismus ad expellendum dæmonem, a dæinono liberatos esse. Id cnim mullis aliis contigisse narrat hic noster Lorinus : cos vero qui post baptismum corripiebantur a dæmono, vi sacramenti Confirmationis, quod suscipiebant, ab eo liberari solitos narrat Prudentius, in *Apotheosi,* ct Lactantius, lib. IV, cap. XXVII.

Ver». i7. 17. Qu.« est ileresis, — id osi *secta;* Tigurina, *factio,* ut patet *Act.* cap. xxiv, vers. 14.

SaddUCÆORUM.— Syrus, *qui erant cx doctrina Sadducaorum, q. d.* Pontifex cum suis, qui secla erant Sadducæi,persecuti sunt Apostolos, eo quod prædicarent resurrectionem, quam ipsi, utpote Sadducau, pertinaciter negabant. Innuit Pontificem fuisse pariter Sadducœqm, ideoque Apostolis indignatum.

Repleti sunt zelo.— Pagninus, *emulations;* Syrus, *invidia, q. d.* Induerunt zelum suai secte, puta Sadducæismi tuendi, ideoque inviderunt Apostolis eum per miracula impugnantibus, ct quasi do eo triumphantibus, cosque opprimere conati sunt; sed zelus Apostolorum, utpote ecclesiis ct divinus, vicit ct oppressit zelum terrenum et perversum Sadducæorum.

Ver». i«. 18. In custodia publica, — id est populan *ct picbcia,* in qua incarcerali tenebantur fures ct latrones aliique malefici plebcii ct viles, ut eo majori ignominia ct dolore aflieorent Apostolos, quasi aliis maleficis similes, uti in culpa, ita ct in penna. Nobiles cnim ponebantur in carcere secreto honoratiore et commodiore, ait Hugo.

,tt. Angeles altem Domini. — Aliqui censent fuisse S. Michaelem, cui commissa est cura Ecclcsiæ , ideoque ct capitis ejus, puta Pontificis, qualis erat S. Petrus. Ita Pantaleon Chartophylax in *Encomio* S. *Michaelis,* quod extat apud Suriuin29 septembris; Sophronius, tom. II *fiillioth.* S. *Patrum,* in *Encomio angelorum,* ct alij. Addit Arator angelum hunc venisse cornscum ingenti lumine, coque carcerem el noctem illustrasse, alioqui enim eum videre non potuissent Apostoli. ‹»•

Aperiens januas carceri*. — Rupertos, Dionysius, Gagneius ct alii censent januas revera non fuisse apertas, sed per phantasiam: angelum cnim cos eduxisse c carcere portis clausis, per penetrationem dimensionum (uti Christus nascens penetravit clausum matris uterum, et resurgens penetravit lapidem quo clausum erat sepulcrum), sed ita expedite, ac si per portas carceri» apertas cos eduxisset : unde eis visum fuisse quod per portas apertas egressi essent. Verum contrarium est verius, scilicet angelum revera aperuisse carcerem : angelus enim non potest facere, ut corpus unum penetret aliud; sed mox ut cos eduxit, rursum januas clausit : unde eas clausas invenerunt ministri Magistratus, vers. 23.

Moraliter, disce hic in rebus arctis maxime suis adesse Dcuin, tumque suam potentiam, etiam per miraculum, in iis tuendis ostendero : itaque nemini tunc desperandum, sed potius acuendam spem in Deum, ejusque opem maxima fiducia invocandam esse, uti hic fecisse Apostolos non est dubium.

20. Ite, et stantes, — quasi constantes in fide v»r». 14 et prædicatione Christi. Statio enim est symbolum ct gestus constantiæ et constantium. Unde *Sap.* cap. V, vers. 1, de iis dicitur : «Stabuntjusti in magna constantia adversus cos qui se angustiaveruni. » Nota hic quantam libertatem el generositatem a pnrconibus suis requirat Deus et angeli, ut scilicet sesc opponant loti concilio, eoque invito prædiccnt, ejus nec minas, nec tormenta, ncc mortem metuentes.

Loquimini, etc., omnia verra vite hujus.—« Vitæ, » illesi instituti, puta Christianismi; *secundo,* avite, » scilicet Christianas; *tertio,* « vite, » scilicet relernæ i quæ nimirum viam ostendunt, ducuntque ad salutem el vitam sternam.

21. Intraverint diluculo in templum,—Syrus, vr- «• *tempore pulchritudinis.* Aurora enim esi pulcherrima, tum sole Oriente auricomo, tum avium cantu, tum suavi per lucem et calorem e floribus, herbis, germinibus et rore, exhalante spiritu. Scribit Plato, lib. X Dc *Legibus,* Grtecos omnes, æque ac Barbaros sole tam oriente quam occidente adorare Deum : quocirca Clemens, lib. Il *Const it.,* cap. xxiv, acriter redarguit Christianos tardius templa adeuntes, cum Gentiles et Jiubei suas Synagogas diluculo frequentent ; quin et Sapiens, cap. xvi, vers. 28, docet manna cmlitus

ninxisse diluculo : « Ut notum omnibus esset, inquit, quoniam oportet provenire solem ad benedictionem tuam, ct ad ortum lucis te adorare. » Ita hic Apostoli dimissi e carcero, primo diluculo adeunt templum, tum orationis et gratiarum actionis, tum praedicationis causa, scientes utique Judæos auditores de more diluculo ad orationem venturos in templum.

ta Deo ¿aw|?!- <pe h.cum oratione incipere et finire, ut cum Deo evidürnuco-gilet eique indormiat : inde enim lotum reliduB‘ quum vel diem, vel noctem pendere; ac proinde dœmonium vespertinum vespere, matutinum vero mane nobis insidiari : « Quoties, inquit, quietis causa lectulo decubuerimus, adveniens immundus spiritus iniquas ac sordidas cogitationes, vehit spicula quœdam jaculatur in nos, ut cum per desidiam ad orationem non exsurgimus, neque contra illum ocyus armamur, in sordidis obdormiamus cogitationibus sordidaque videamus somnia. » Subdit deinde de matutino : n Est c spiritibus unus qui procursor dicitur, qui nose somno surgentes protinus excipit, primumque nostrum cogitatum inquinare nititur. Da Domino primitias diei tuæ. Erit enim tota ejus, qui prior occupaverit. Memorabile verbum operarius quidam optimus loculus est : Ab ipso, inquit, matutino tempore cursum totum meum dici scio.» Fideles ergo illico ut evigilant, instar volucmm et cum volucribus incipiant jubilare Deo.

Adveniens, — ad locum concilio destinatum.

Convocaverunt concilium. — Syrus, *suos socios tt collegas,* puta pontifices inferiores, qui ei a consilio erant, uti modo sunt Cardinales Ponlifid (I).

vm •!. 24. Magistratus templi, — çpwrpc, id est dux militum, clquasi prolor templi, ut ex Chrysostomo et Beda dixi cap. iv, vers. 1.

De illis quidnam fieret? tí ow-ffcctro tcûto , *quidnam hoc esset ;* vel, *quidnam dc illis factum esset ?* Ita Syrus; Tigurina, *quidnam hoc sibi vellet ?* Vatablus, *quomodo hocfactum esset?* An scilicet Apostoli pecunia corrupissent custodes carceris, ad eum ipsis aperiendum, an vi perfregissent carcerem, an magico prestigio ex eo evasissent, uti videtur fccisso Apollonius Thyanæus, qui Romæ a Domitiano incarceratus, subito Puteolis apparuit, teste Philostrato, lib. Vili Vite ejus, cap. iv. Aliter vertit Pagninus, *quidnam hoc futurum esset ? q. d.* Nesciebant quonam res hæc evaderet, quem exitum habitura esset.

v«r> •). 26. Adduxit illos sine vi. — Paruerunt Magistratui, sive Praetori Apostoli, etsi non tenerentur possenlque ejus vim propulsare plebis sibi ad* dicte auxilio, ut darent exemplum Evangelica) humilitatis patientiæ, integritatis, constantia» et obedientiæ erga Magistratus, etiam infideles et hostiles, juxta mandatum Christi, *Matth.* cap. x, vers. 12, et *Joan.* cap. xiv, vers. 27. Nihil enim timet bona conscientia nixa Deo cerlaque ejus ope et presidio, «qui tanquam volucres illos (Apostolos) semper ex ipsorum (Judæorum) inanibus eripiebat, » ait S. Chrysostomus.

28. Præcipiendo præcepimus. — *q. d.* Diserte, Veri a graviter et severe sub poenis magnis præcepimus vobis.

Et vultis inducere. — *q. d.* Vultis nobis imputare et imponere crimen homicidii, quod scilicet impie et injuste Christum verum, innocentem cl sanctum occiderimus, itaque nobis afilare infamiam ct periculum vite, tum apud plebem, tum apud Romanos rerum dominos, potentes æque ac justos scelerum vindices. Inducere enim sanguinem alicujus super alium, est eum reum facere homicidii, cjusque pœnas ab eo deposcere, scilicet ut det suum sanguinem, et vitam pro sanguine alterius quem injuste effudit. « Oblitus est, ait Beda, princeps Sacerdotum debili, quod ipse sibi et suis imprecatus erat, dicens : Sanguis ejus super nos et super filios nostros. »

Hominis istius, — Jesu Christi, quem dedignantur nominare, vel propter ejus claritatem, inquit Glossa : quia nimirum ei invident cjusque nomen obscurare et abolere conantur; vel propter odium; quos enim odimus, nec videre, necaudire, nec nominare sustinemus.

29. Respondens autem Petrus, et Apostoli. — Veri.w. Lyranus censet Petrum solum locutum esse pro cætcris, ne si omnes loquerentur, esset confusio vocum, quæ intelligi nequiret. Melius Hugo, Dionysius et alii censent, Petro responsionem inchoante, alios ei succenturiatos fuisse, ac quemque responsionem confirmasse : erant enim pleni zelo et ardore, tum prædicandi et profitendi Christum, tum pro eo patiendi.

Obedire oportet Deo magis quam hominibus. — Aurea est hæc gnome, modesta et foriis, cordibus omnium insculpenda, quæ praxim exigit quotidianam et jugem in quovis loco et tempore. Ea freti Apostoli et Martyres, opposuerunt se edictis Imperatorum de adorandis idolis aliisque rebus a Deo velitis, usque ad ignes, cruces et bestias. Ita Machabœi responderunt Antiocho mandanti ut contra legem Dei vescerentur carne porcina : a Non obedio precepto regis, sed precepto legis, quæ data est nobis per Moysen, » II *Machab.* cap. vu, vers. 30. Huic simile est axioma Platonis in *Phedro :* u Nulli hominum fas est discedere ab eo munere quod Deus ei imperavit. » Nam, ut idem ait in *Eutyphro :* « Illud sanctum est, quod Deo gratum est et placet. »

Secundo, Apostoli tacite hac sententia et sf

(1) *Concilium ct omnes Seniores pMù ¡trae!,* id est, xyncilnum et tutum senatum Israeliticom. Per *senatum* mteliigcodi sunt quicumque e singulis tribubus ætalc et prudentia ad judicandum idonei videbantur, ncc Sacerdotum, nec Levitarum cla&si adscript! essent. Supra nr, •, hdem vocati sant *Seniores Israel.*

qiienti perstringunt suos judices et pontifices : « Magna enim sapientia ostendunt, quod illi cum Deo pugnent, n ait S. Chrysostomus.

ii. 3i. Hunc Pbincipem et Salvatorem. — mrrfy«t do quo S. Augustinus, lib. Ill De *Trinit.,* cap. x, «qui est hebraico Jesus, inquit, græce *auñf,* nostra autem locutione Salvator. » Sic Gentiles Antiochum cognominarunt Soterem, a salute suis allata.

Exaltavit, — a terra in cœlum per gloriosi Uii ascensionem, ait S. Chrysostomus, sicut cumdcm, vers. 30, «suscitavit» a morte per resurrectionem. Rursum exaltavit eum in terra per nostram prædicaliontm, dando ei nominis claritatem, cique sensim subjiciendo Judæoset Gentes, « ut in nomine Jesu omne genuflcclatur, coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris, » *Philip,* cap. n, vers. 11.

Al> DANDAM POENITENTIAM, — Ut pCT Christum, porque Christi merita, ad ejus gloriam, daret Israeli locum modumque pœnitentiæ, et per eam remissionem peccatorum, puta justitiam et salutem : non quod justificatio nostra consistat tota in remissione peccatorum per imputatam nobis justitiam Christi, uti delirat Calvinus, negans gratiam habitualem et virtutes infusas, cujus proinde errorem damnat Concilium Tridenlinum, sess. vi, can. 11 ; sed quod justificatio nostra in hac vita, potius peccatorum remissione constet quam perfectione justitiæ, ait S. Augustinus, lib. XIX *De Cw.,* cap. XXVII. Nam post peccatum originale remissum in baptismo, remittuntur nobis peccata mortalia post baptismum admissa in sacramento Pœnitentiæ ; post illud crebro ex innata concupiscentia retabimur in peccata saltem venialia, pro quorum remissione quotidie oramus ex præcepto Christi, dicentes : « Dimitte nobis debita nostra, sicut cl nos dimittimus debitoribus nostris.» Vide Bellarminum, lib. II *Dc Justificat.,* cap. m et vi.

Porro Petrus præ aliis donis Christi ct Christianismi, proponit judicibus remissionem peccatorum, quia eis objiciebat peccatum gravissimum, quod scilicet Christum occidissent ; ne ergo ejus veniam desperent, asserit Deum per Christum omnia omnino peccata, etiam hoc Chrislicidii, eis, si pœniteant cl credant in Christum, condonaturum. Nam a Christus, inquit OEcumenius, a Deo exaltatus, injuriarum obliviscitur.»

Fuu 3î. 3Î. Et nos sumus testes rorum verborum, — id est harum rerum cl mysteriorum (*verbum* enim ponitur pro *re* verbo significata, per metonymiam), puta Chrisli resurrectionis, ascensionis et exaltationis, ac pœnitentiæ et remissionis peccatorum, a Deo in Christum credentibus promiss®. Ita Lyranus.

Et Spiritus Sanctus. — Græce xai to mí tò âpcv, hoc est ut Pagninus cl Tigurina, *insuper autem et Spiritus Sanctus, q. d.* Non tantum nos testes sumus Christi, sed et Spiritus Sanctus. «pii per nos intrepide eloquitur hoc de Christo testimonium, quique per nos in fidem hujus sui testimonii tot signa ct miracula operatur, imo omnibus in Christum credentibus se communicat, ac proinde et vobis, licet Christicid® sitis, se communicabit, si in Christum credatis. Porro Spiritus Sanctus non tantum dabat testimonium Chrisli per Apostolos, sed et per seipsum, tum quia in forma linguae, ignis, venti, visibiliter ¡Habebatur credentibus in baptismo; tum quia menti credentium internam suggerebat fidem, spem et amorem in Christum. Qualis quantusque testis sil Spiritus Sanctus, docet S. Cyrillus, lib. X *in Joan.,* cap. xixiii.

33. Hæc cum audissent, dissecabantur.—Syrus, n *dilacerabant se præ furore;* alii, *frendebant et stridebant dentibus,* quasi per os serram traherent. Optime Nosler *dissecabantur,* quasi serra iræ et furoris per medium cor dissecti et disserrati; hoc enim est Græcum Jtvrpíwfcu. Nam ingens dolor, livor et ira, est quasi serra mentem irati dissecans, et discerpens in mille cogitationes, motus et æstus impatienti® et indignationis. Ex adverso Apostoli miles et fortes, inter medios hostes constituti, summa pace mentisque serenilate fruebantur. Tanli est mens sibi conscia recti et in Dcuin defixa.

Cogitabant, — ¿CcuUúcvro, id est *consultabant,* ut vertit Tigurina et Pagninus.

34. Phakisæus. — *Pharisæus* hebraice idem est quod *expositor, explanator,* scilicet S. Scripture et legis divin® ; vel *separatus ab aliis,* scilicet religione cl vite sublimitate. Habebantur enim inter Judæos legis peritissimi et observanissimi. Unde et Paulus ante conversionem fuit Pharisæus, cap. xxiii, fi, et *Philipp,* m, fi. Vide ibi dieta.

Gamaliel.— Fuit hic magister S. Pauli, S. Barnabæ ct S. Stephani, qui postea credidit in Christum cjusque fidem publice professus est, ac relatus inter Sanctos in *Martyrol.,* die 3 augusti, una cum filio suo Abibone, ut patet ex Luciano in *Delatione* inventionis corporis S. Stephani, Nicodemi, Gamalielis ct Abibonis, quam recenset Baronius. Luciano enim apparens Gamaliel, locum sepulture su® et sociorum revelavit. Jam ergo occulte favebat Christo et Apostolis, imo S. Clemens, lib. I *Decogn.,* cap. ix, et ex eo Beda asserunt eum jam fuisse Christianum (licet id neget Chrysostomus), sed Apostolorum suasu fidem celasse, ut in concilio Apostolos tueri et Pontificum contra eos consilia dissipare posset, uti fecit S. SebastianiLs pro Christianis apud Diocletianum. Porro Gamaliel hebraice idem est quod *retributio mea Deus,* vel *ablactatus Dei,* vel *camelus meus foriis,* inquit Pagninus in *Nominibus hcbraicis,* quæ omnia Gamalieli egregie quadrant.

Honorabilis, — tîjuoç, id est *in pretio habitus.* Ila Tigurina et Pagninus, idque tum ob sapientiam, tum ob virtutem morumque gravitatem.

Jussit foras ad breve homines fieri. — *q.* d.

Presidi concilii suggessit, ut juberet Apostolos ad breve tempus extra concilium educi. Ita Syrus, tum ne collegis suspicionem injiceret, quod Apostolis occulte faveret, si eos in presentía excusasse!, ait S. Chrysostomus; tum ut absentes efficacius defenderet. Ita Lyranus.

v»r». is. 33. Attendite vobis. — Lenit furorem judicum, suadendo cunctationem maturam, *q, d.* Nolite precipitare sententiam ex passione et ira, ne ejus vos postea, sed sero pceniteat. Ita S. Chrysostomus. Sapienter Aristoteles, lib. VI *Ethic.,* cap. ix, asserit, n celeriter quidem deliberata agenda esse, cum mora autem consulendum, n

Ver». »«. L.'*'' 3G. Extitit Tiieodas. — Alii *Thcudas.* Alius est h*c a Thcuda, de quo Josephus, lib. XX *Antiq.,* cap. n, qui sub Cuspio Fado, Preside Judææ, id est anno quarto Claudii Cæsaris, prophetam sc finxit, multis post hanc Gamalielis orationem annis (hæc enim dixit Gamaliel anno 3i Christi, qui fuit 18 Tiberii Cæsaris : cui deinde successit Caius Caligula, Caio Claudius). In quo falsus est Eusebius, lib. Il *Ilistor.,* cap. xr, Reda, Dionysius et alii ; nisi dicas in chronologie Theudæ errare Josephum, ac Thcudam diu ante Claudium rebellionem apud Judæos concitasse, quod tamen creditu est difficile, scilicet Josephum tot annis in re revi sui errasse; fuit enim ipse Claudio corevus. Forte Thcudas Josephi fuit filius vel nepos Theudæ nostri, qui ejus rebellionem sopitam suscitaro patrisque vel patrui necem vindicare conatus est, uti et hodie fieri videmus.

Dicbss se esse aliquem. — Greca addunt gifav, id est *magnum ;* Syrus, *dicens se esse Bab,* vel *Babbi,* id est magnum quemdam doctorem et prophetam. Persuasum erat populo ex oraculis Prophetarum, et ex sceptro a Juda in Herodem alienigenam translato, instare tempus Messiae, qui Judiéis regnum restitueret et toti orbi imperaret. Hujus persuasionis meminit quoque Tacitus, lib. XXI, et alii. Mulli ergo impostores eam occasionem arripuerunt so pro Messia venditandi, inter quos videtur fuisso hicTheodas. Audi de eo Josephum : • Apud Judæam presligiator quidam, nomine Tiieodas, persuasit magnre vulgi multitudini, ut assumptis suis facultatibus sequeretur se od Jordanem fluvium (prophetam enim se jactabat), pollicens scissurum se verbo Jordanem fluvium, ac facilem prebiturum transitum, talique promissione mullos seduxit. At Fadus misit in cos equitum turmas, qui ex improviso irruentes ex his multos interemerunt, mullos vivos ceperunt, et in his ipsum Theodam, cujus caput abscissum reportavit Hierosolymaiu. »Sive enim unus idemque fuerit Theodos Josephi et Gamalielis hic, sive diversus, certo uterque similis fuit genii et ingenii.

Cui CONSENSIT, — ú , id est cui *agylulinatus at;* Pagninus, cui *adhasit* (1).

37. Post hunc extitit Judas Galtusus. — Hinc rursum colligas alium fuisse Theudam nostrum, alium Josephi ; hic enim fuit sub Claudio; noster sub Augusto : fuit enim ante Judam Galilaeum, qui Romanis rebellaro coepit nascente Christo. Ita Orígenes, lib. I *Contra Celsum,* ct tract. 21 *ïn Matth.,* docet Theudam fuisse ante Christi nativitatem , Judam vero paulo post eam, puta in censu quem fecit Augustus nascente Christo. Sic et Lucius Dexter, in *Chronico,* anno secundo Christi, qui fuit urbis Romae 733, hæc habet : « Tres soles apparuerunt in Ilispaniis in unum collecti. Augustus Tiberium ct Agrippam in filios adoptat. Judas Galilæus Judæos ad rebellandum Romanis cohortatur ; » imo et Lucas hic, aut potius Gamaliel dieens :« Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, » id est in diebus census, ut mox dicam. Alii, qui volunt eumdem esse Theudam nostrum cum illo Josephi, idcoque posteriorem Juda Galilæo, respondent *post hunc* idem esse quod *prater hunc :* Graecum cniin *p-i-à,* non semper significat ordinem temporis, sed rerum connexionem. Verum dura et contorta videtur hæc expositio : Grœce enim [uri «5«», proprie significat post *hunc,* ut vertit Noster, Tigurina, Pagninus ct alii passim, non *prater hunc.*

Ver». pn> **Ix DIEBUS rnOPESSIOXIS, — âx-.ffxçi;, id OSt des-** Dies *criptionis.* Ita Tigurina. Syrus, *in diebus quibus f" homines descripti sunt in pecunia capitationis,* [iuta capitatici in censu. In censu enim fiebant hæc tria -*.primo,* singuli profitebantur se subditos Cæsaris Augusti ; *secundo,* ei solvebant censum in signum subjectionis ; *tertio,* describdbanlur a preside in tabulis Cæsareis, ad ineundum numerum Judaeorum et aliarum gentium, qum se Cæsari subditas profitebantur, ut ex illo sciret Cæsar quantæ essent provinciarum vires, tum ad pendendum vectigal, tum ad conscribendum militem, vel ctiain imponendum, ne provincia fretæ sua multitudine et robore, Cæsari rebellarent. Hic est census de quo Lucas, cap. n, l : a Exiit edictum a Cæsarc Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta est a preside Syriæ Cyrino : ct ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem cl Joseph, etc. » Judas ergo, occasione accepta hujus census, coepit concitare Judæos ad rebellandum Romanis, dicens indignum esse ut gens fidelis, et filii Abraha: hucusque liberi, servire inciperent infideli Cæsari et Romanis. Addebat lege iis velitum esse dare Romanis vectigal. Nam *Dcuter.* xxiii, post versum 17 :« Non ern meretrix, » etc., Septuaginta addunt : « Non erit *rúj-stfifií* de filiabus Israel, » quod Tertullianus, lib. De *Pudicitia,* cap. ix, ct S. Hieronymus, *epist.* 14G, vertunt : « Non erit vectigal pendens

Vectigal Judeis vetitura. *D- uter.* c»p.xxin, qnalir

(\) Pru «ptrnclXífa, in aliis codd. legitur npatxÀiOr^ mt/mata, tnnûrur *ut,* qiuin lectionem genuinam judicant Gricsbachius, Knapglns ot Schottus ; in aliis *nfcaixi.iOr., advocatus est,* qua; lectio Kuinoclio pnefarcoda videtur,

ex filiis I rad ; » tOxç enim lignificai *vectigal.* Verum perperam ; nam hæc sententia non habetur in Hebreo textu, nec in Latino et aliis. Quare videtur addita n Septuaginta ad explicandum procedentem legem : « Non erit meretrix de filiabus Israel, neo scortator dc filiis Israel, n scilicet per meretricem et scortatorem maxime hic intolligi eos qui se suamquo turpitudinem Veneri et Priapo sacrilege dedicabant, qualis fuit mater Aza, regis Juda, ot effeminati, de quibus lil *Deg.* XV, 42 et 23; unim non tam a tDac, id est *vectigal,* quam aviXi-.i, id est *consecratio,* deducitur. Unde S. Augustinus, lib. X *De Civit.,* cap. ix, ait, hac voce teletarum significari consecrationes quasdam, quæ vere erant fallaces ritus dæmonuni, in quibus scilicet meretrices ot effeminati dona ac præserlim partem pretii et lucri suæ turpitudinis offerebant Veneri, vel Priapo, sicut canephoro apud Athenienses; planeque videtur dictum do femina, non do viro. Sequitur enim, « de filialius Israel. » Et mox : a Et non erit id est *initiatus,* de filiis Israel. » Ubi Thcodoretus, Qurost. XXVIII *in Dcuter. :* «Tí)xot¿^, ait, vocat eum qui mysteriis initiat; Tthaxquw autem eum qui initiatur, » id est consecratur Veneris aut Priapi sacerdos, aut cultor vel cultrix. Tales enim liebraico vocabantur /aides *kadcsca,* quod Noster in *Deutor.* vertit *meretrix ct scortator*; alibi vero *effeminati. Kades* enim proprio significat sanctum et consecratum alicui numini, ut hic meretricem Veneri. Ita ct S. Cyrillus, lib. XV *De Adoratione.*

StcUGs-lilio-ruin* Judas ergo hio fuit auctor seclœ Galilæorum, (jUj pro libertate sua tuenda omne vectigal et dominium Cæsaris, etiam morte proposita abnuebant. Vide Josephum, lib. XVIII *Antiq.,* cap. i, qui et lib. XX, cap. m, addit Judœ filios, Jacobum et Simonem, sub Claudio Imperatore, cadam de causa crucifixos esse. Sed audi eumdem de Galilæorum, etiam puerorum, pertinacia scribentem, lib. VII *Belli,* cap. xxix : a Omni genere tormentorum et vexatione corporum in eos excogitata, ob hoc duntaxat, ut Cæsarcm dominum faterentur, nemo cessit, neque dicere velle visus cst ; sed omnes illa necessitate validiorem sententiam conservavero, tanquam brutis corporibus, non animis etiam cruciatus ignemque susciperent. Maxime voro puerorum ælas miraculo spectantium fuit : neo enim vel eorum quisquam commotus est, ut dominum Cæsarcm nominaret, usque adeo corporum infirmitatem vis audaci® superabat. »

Diu hoBC secta inter Judæos viguit, adcoque erupit m publicum bellum, quo Judæl a Tito et Vespasiano subjecti et excisi sunt, Hac dc causa Christus ct Apostoli, quia sub idem tempus cœperunt docere, et quia æque ac Judas ejusque associ®, erant Galilæi, in hæresis eorum suspicionem apud Judæos et Romanos venerunt, idcoque ut ab ea se alienos ostenderent, passim docent jubentque ut fideles principibus, etiam infidelibus, obediant, cisque debitum honorem ct tributum impendant. Vide S. Paulum toto cap. xni *ad Dom.* Quin ct Christus hac de causa voluit solvero tributum, etiamsi ad id non obligaretur, *Mattb.* xyli, 27. Hinc et Scribæ tentarunt Christum, ut eum apud Pilatum accusarent, dicentes: « Licctno tributum dare Cæsari, an non ? » *Matthan* XXII, 17. Ita S. Hieronymus ibidem.

Hi sunt Galilæi quos occidit Pilatus miscendo sanguinem sacrificiis eorum, *Lura* xui, 1. De iisdem agit Hcgesippus, lib. II De *Excid. niera**., cap. v, ubi tamen eos Samaritanos vocat. Sed respondeo origine fuisse Galilæos, secla Samaritanos, idcoque a Judæis separatos templo, religione et sacrificiis. Aut certe mixti erant ex Samaritis et Galilæis. Porro quo fine et sensu Gamaliel citet rebelliones Theudæ et Judæ, mox patebit.

Avertit popülü». — Grace additur id est *multum.* Sic et Syrus.

Dispersi sint , — annihilata est eorum secta ct rebellio, quia omnes vel occisi, vel dispersi sunt, *q. d.* Pari modo annihilabitur hæc Apostolorum secta, si vergai ad seditionem vel aliud scelus ; co enim detecto , præscs Romanus eos comprehendet ct puniet, æque ac nos Pontifices et Scribæ, qui in eorum doctrinam et mores invigilamus; sin autem eorum secta sit pia et a Deo , non possumus , ncc debemus ei resistere, uti ipse subdit vers. 38. Quare non pracipitcmus consilium et sententiam, sed exspectemus et videamus quonam res eorum evadent : ita in nullam partem peccabimus; ncc enim a populo vel Preside negligentiæ , neo a Deo imprudenti® et temeritatis argui poterimus. Hoc est quod subdit :

38. Er nvxc itaque dico vobis : discedite ad IIOMIXIBLS ISTIS. — Hoc est, Ut SjTUS, Tigurina Ct Pagninus , *abstinete ab hominibus istis, g. d.* Nolite vos miscere eorum prædicalioni : uti eam non probatis, ita nec improbate : tempus, quod veritatis est magister, docebit nos an ex Deo sil, an ex spiritu humano ; hactenus neminem Léseront , nec quid impii aut perversi docuerunt : non enim docent cultum idolorum, nec blasphemant Deum Israelis : ergo adhuc in eos actionem nullam habemus, nullum jus persequendi aut puniendi. « Discedite » ergo, græce àtriçxTi, id est abscedito et desistite a vestra contra eos inquisiliono, nolito eorum res et acta dijudicare, nolite eorum conciones impedire, no si novi Prophetæ sint a Deo missi, in Deum injurii sitis, ab eoque castigemini : sin autem humano seditionis aut ostentationis spiritu agantur, ille se prodet, cosque populo contemptibiles ot magistratibus reos constituet, qui proinde eoscompescent et punient; itaque hoc eorum opus et consilium per seipsum dissolvetur ct corruet.

G^h'! Ii* 00ml- lltttnu

39. Si vero ex Deo est, non poteritis (necVm*n* physice, nec etiam moraliter, *q. d.* Liate non potestis, ncc debetis) dissolvere illud. — Unde

seguitar : a Ne forte et beo repugnare invenia-mini.» Poterat dicere Gamaliel : Certum est hoc Apostolorum opus esse a beo, idque probant tot eorum miracula. Verum guia judices ab eis plane aversos, imo in eos furentes vidit, prudenter Id tacuit, ne et suum in Apostolos affectum pro-teret , et Judæorum furorem magis concitaret, ibique et Apostolis vitre periculum crearet. Dicit ?rgo condilionate : « Si vero ex Deo est (uti revera est), non poteritis dissolvere ; n ut injecto Dei metu, quasi agna frigida, eorum furorem mitiget et restinguat, quem plane estinguere et suffocare non poterat. Simul hoc dicto innuit, ut serio et sine passione inquirant an hoc opus non sit ex Deo : si enim considerent eorum mores sanctos ac miracula, facile visuros hoc esse opus Dei, *q. d.* « Credite quod non poteritis dissolvere, » ait S. Chrysostomus. Esto enim Apostoli docerent novam legem novumque Testamentum, quo vetus lex ct sacrificia abroganda erant, tamen id ipsum futurum esse predictum fuerat a Prophetis. Hujus autem mutationis jam tempus adesse, multis Scripturis et miraculis probabant Apostoli.

Abutuntur hac sententia Gamaliels hæretici, dicentes, cum accusamur apud Magistratus novre doctrinas, respondendum eis est : Si hoc opus est ex hominibus, dissolvetur; si ex Deo, non poteritis dissolvere illud. Sed perperam : certum enim est omnem breresim esse haeresim, id est doctrinam falsam et pestilentem , a Deo et Eccle-sia damnatam, quam proinde Magistratus sta-tini succidere debent, ne proserpat, multosque inficiat et perdat. Notum est quantum indurire a Carolo V coacto dalie hærcticis in Germania usque ad Concilium generale, nocuerint Eccle-siae, hœresimque propagarmi, ut illa hucusque eradicari non potuerint. «Sermo enim eorum ut cancer serpit,» II *Timoth.* n, 17. Quocirca eos statini occidi jussit Deus, *Deutor,* xni, !>. Secus fuit hic in Apostolis ; certum enim erat Gamaliel! eorum doctrinam esse sanctam et divinam. Scribis vero et judicibus idipsum si non certum , certe dubium esse debebat ob tot signa et prodigia, qu® indies de Apostolis audiebant vel videbant. In tanto autem dubio non poterant bona cons-cientia Apostolos damnare ; cumque ex prrecon-cepto contra eos prejudicio et aversione non vellent eos absolvere, omnino faciendum cis erat Gamalielis consilium, scilicet : Absistite ab ho-minibus Istis, quoniam si ex hominibus est hoc eorum opus, dissolvetur ; sin ex Deo, dissolvere non poteritis illud. Quid enim aliud suadeas ho-mini furenti et in scelus ruenti?

COBSKNSIRUNT AUTEM ILLI , — SCÍlicCt, 110 ApOS-tolos interficerent, uti paulo ante furentes cogita-ran! vers. 33; non tamen furor eorum ita restinctus fuit, quin eos flagellarent et juberent predica-tion? Chñsti abstinere, ut sequitur.

40. Ccsis ddiunt îaverunt ; — flagellarunt ergo vel fastigarunt Apostolos ; Syrus , *verberarunt.* Gnecum significat *verberare* et *excoriare.* Fecerunt id, quia quoquo modo « sure libidini satisfacere voluerunt, ne nihil egisse viderentur, et insipienter ea tentasse qure ipsis impossibilia erant,» ait S. Chrysostomus. Porro S. Clemens, lib. V *Const it.,* cap. n, hujus verberationis auctores facit Caipham, Annam et Alexandrum, asseritque non semel, sed srepius ab eis verberatos esse Apostolos. VereS. Athanasius, epist. *ad Orthodoxos in persec. :* « Flagella pati, inquit, Christianorum est, inferre Caiphre et Pilati. » Impletur hic ora-culum, quod Apostolis predixit Christus: «In synagogis suis flagellabunt vos, » *Mattii.* x, 17. Preclare S. Nazianzcnus, oratione 23 *in laudem Meronis :* « Philosophi animus ex eo quod passus est, generosior redditur, atque ut candens fer-rum frigid® aspersione, ita ipse periculis obdu-rescit. »

Ne LOQUERENTUR IN (id est *de)* NOMINE JESU , — ne de Jesu prredicarent, scilicet eum resurrexisse et esse salvatorem mundi.

41. Ibant gaudentes. — «Tam foriis, ait Chrysos- Ven. 4i.
tomus, invictaque res est virtus ; et dum patitur, affligentes vincit.» Et mox : « Est quippe fortitu- Gaodinm
dinis excellentissimus gradus, non tantum pa-tienter et libenter, sed Iretantor quoque adversas res ferre. Hoc est omne gaudium, in varias ten-tationes incidere, » ut ait Jacobus, cap. i, vers. 2. Additque hanc fortitudinem et Iretitiain in plagis, mirabiliorem esse omnibus signis et miraculis. Cassianus, *Collât.* XII, cap. xni, narrat Christih- Exemplx
num quemdam a Gentilibus divexalum, cum illi petulanter rogarent : « Quid miraculi Christus vester, quem colitis, ferit? » respondisse : « Ut his, ac majoribus, si intuleritis, non movear, nec offendar injuriis. »

Ita S. Paulus exultât passim et gloriatur in suis vinculis, plagis, flagellis, lapidationibus. Vide totum cap. xi Epist. II ad *Cor.*

Unde S. Chrysostomus, horn. 1 in II *ad Cor. :* « B. Paulus, ail, cum videret quasi nivis cumu-los tentationes quotidie ingruentes, non aliter quam si in medio paradiso vixisset, gaudebat gestiebatque. » Et S. Augustinus, lib. LXXXIII, *Quast.* II, asserit « justos etiam sequestrata spe future vitre, jucundius et ludius pre amore ve-ritatis torqueri, quam luxuriosi pre cupiditate ebrietatis epulentur. »

Ita in craticula exullabat S. Laurentius, irri dens tyrannum : u Assatum est, versa et maa duca. »

Ita in equuleis et acerbissimis tormentis exulla-bat S. Vincentius, sua Irelilia vincens et afiliguu Dacianum judicem et tortorem.

S.Tiburlius, prunis candentibus insistens nudis plantis, dicebat « se super rosas ambulare. »

S. Theodorus Martyr die nona novembris, toto corpore dilaceratus cantabat : « Benedicam Domi-num in omni tempore. »

S. Bonifacius, 14 maii ungulis excarnificatu*

jubilabat: «Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe Fili Dei. »

S. Ignatius damnatus ad leones, audiens eos rugientes in amphitheatro Romano, exultans exclamabat :« Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar. »

S. Barlaam manu thure plena, igni a carnificibus ante idolum imposita, ut, si manum ab igne retraheret, thusque in ignem excuteret, videretur idulo thurificasso, manum ardentem immotam in igne continuit, psallens : « Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prmlium,et digitos meos ad bellum.» HaS. Basilius, orat, tn S. *Jlarlaam.*

Joannes Fischcrus, Episcopus Roflensis, damnatus ab Henrico Vili, Angli® rege schismatico, ad mortem, cum duceretur ad supplicium, canebat hymnum : « Te Deum laudamus. »

Idem fecit noster Campianus in tribunali damnatus, cui Scherwinus in damnatione socius succinens, in hunc mentis vocisque jubilum erupit: « Hæc dies quam fecit Dominus, exultemos et lætemur in ea. » Hoc est quod ait Jeremías, *Thren.* ni, 30 : a Dabit pcrculienti se maxillam , saturabitur opprobriis, » quasi ea esuriens iisque se pascens et exultans. Vide ibi dicta.

Quocirca S. Saturninus durum obiens in martyrio dolorum agonem, aiebat : a Breviter patior, libenter patior; gratias ago, ncc agere sufficio. Christe, da sufferentiam. Tibi laus, tibi decus. » Ita habet ejus Vita apud Surium die 11 februarii.

Marcus Arethusius sub Juliano Apostata excarnificatus, eo quod idolum confregisset, stylis confossus, meile illitus et suspensus, ut a vespis comederetur, suos tortores irrisit dixitque eos abjectos esse et humi repere , se vero erectum ct in sublimi positum. Hac constantia ct alacritate eos convertit. Ita Theodorctus, lib. Ill cap. vi. Idem dixit nuper Martyr quidam in Anglia, ex alto suspensus.

Quoniam digni habiti sunt. — Est enim ingens Dei donum , ut docet Apostolus, *Philip,* i, 29, pati pro Christo, ac consequenter ingens est dignitas, laus ct gloria. Vide dicta *Philip,* i, ac S. Cyprianum , tract. *Dc Exhort, martyrii,* ct epistola nona *ad Martyres,* ubi cos vocat fortissimos, fidelissimos, benedictos, beatissimos. Vide et Tertullianum, lib. *ad Martyres,* ubi eos vocat pugiles veritatis, milites Christi, victores sœculi. Idem, lib. *Dc Anima,* cap. xxxii : «Tota paradisi clavis, inquit, tuus sanguis est, » o Martyr. Idem, lib. *Dc Cultu femin.,* in fine : «Stola», inquit, martyriorum præparantur, angelis bajulis sustinentur. » Et Clemens Alexandrinus, lib. IV *Strom. :* « Martyria, inquit, sunt gloriosæ conversationis exemplaria. »

Pao nomine Jesu. — Hæc est causa tantæ dignitatis passionum et patientiie, scilicet quod pro nomine, honore et umore Jesu patiantur. Hoc est mei, quod omne dolorum fel dulcorat. Audi S. Augustinum, inSoWov.'Cap.xxn: «Ta, Domine, es dulcedo inæslimabilis, per quam omnia amara dulcorantur. Tua enim dulcedo Stephano lapides torrentis dulcoravit; tua dulcedo craticulam beato Laurentio dulcem fecit; pro tua dulcedine ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine luo contumeliam pati. Ibat Andreas securus ad crucem ct gaudens, quoniam ad tuam dulcedinem properabat. Haec enim tua dulcedo ipsos Apostolorum principes sic replevit, ut pro ipsa crucis patibulum unus eligeret, aller quoque caput ferienti gladio supponere non timeret. Pro hac emenda Bartholomæus propriam pellem dedit. Pro hac quoque gustanda veneni poculum intrepidus Joannes potavit. Hanc vero ut gustavit Petrus, omnium interiorum oblitus, clamavit quasi ebrius dicens : Domine, bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula : hic moremur, te contemplemur, quia nullo alio indigemus : sufficit nobis, Domine, videre te, sufficit, inquit, tinta dulcedine satiari. Unam enim stillam dulcedinis ille gustavit, ct omnem aliam fastidivit dulcedinem. Quid pulas dixisset, si magnam illam multitudinem dulcedinis divinitatis tu® gustasset, quam abscondisti timentibus le! Hanc tuam dulcedinem ineffabilem ct illa gustaverat virgo (S. Agatha), de qua legimus quod lietissima et glorianter ibat ad carcerem , quasi ad epulas invitata. Hanc, ut rcor, et ipse gustaverat, qui dicebat : Quam magna multitudo dulcedinis luæ, Domine, quam abscondisti timentibus te ! quique monebat : Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus. Hæc est enim illa beatitudo, Domine Deus noster, quam exspectamus daturum te nobis, pro qua tibi, Domine, continue militamus; pro qua tibi mortificamur tota dic, ut in tua vita tibi vivamus. »

Contumeliam pati. — Vere S. Hieronymus: « Non quieras gloriam, ct non dolebis cum eris inglorius : qui laudem non appetit, nec conlu-Chn*u>. molias sentit. » Id videre est hic in Apostolis, qui spernendo contumelias, veram gloriam adepti sunt. Quid enim gloriosius , quam pati pro Deo suaquo passione Dei gloriam illustrare? Quid gloriosius, quam vitam expendere et sanguinem profundere pro co qui eam nobis dedit? Quid gloriosius, quam Christo tanta et tam dura pro nobis passo vicem reddere (ut ait Tertullianus, lib. *Dc Resurrectione canus),* plagas plagis, probra probris, cruore») cruori rependere? Etsi enim illius eruor infinities majoris sit pretii quam noster, tamen noster nobis pariter maximi est pretii : nec enim habemus quid pretiosius, quod ei rependamus. Hinc ill® laure®, ill® eoronæ, illi triumphi Martyrum in Ecclesia tam militante, quam triumphante. Sanctissimi viri, ut S. Franciscus, S. Xaverius, S. Antonius do Padua, ambierunt martyrium, idcoque ad Barbaros profecti sunt ; sed Deus eos hoc dono dignatus non est : hinc Martyres, qui eo digni habiti sunt, summa»

pro eo Deo egerunt gratias, ut patet ex Aclis S. Agnetis, S. Luciœ, S. Agathæ, S. Polycarpi, S. Marci ct Marcelliani et aliorum Martyrum. Quocirca S. Ignatius, fundator Societatis nostræ, Christi causa in vincula conjectus, cum ab eo qurercret Franciscus Mendosius, postea Episcopus Burgensis ct Cardinalis, num dolenter ferret illum carcerem ac vincula? respondit : « An tantum malum tibi videtur career osse ? at vero non tam multa! Salmanticœ compedes sunt, non tot calenæ,quin ego plurcs pro Christo cupiam. » Ita Ribadencira, in ejus Vita, lib. l,cap. xv. Idem roganti, « Quænam esset compendiaria via ad perfectionem? » respondit : « Multa pati pro Christo, » idque assidue postulare a Deo.

Merito ergo S. Hieronymus, epist. *ad Hedibiam, Quast.* XI : « Triumphus Dei, inquit, est passio Martyrum, ct pro Christi nomine cruoris effusio, inter tormenta mira perseverantia stare, torqueri et in suis tormentis gloriari. Ideo odor disseminatur inter gentes, et subit tacita cogitatio, nisi verum esset Evangelium, nunquam id sanguine defenderent. » Id sapiebat Michael illustris in Japonia martyr anno Domini 1609. Audi ejus animos et ignes, c litteris quas e carcere ad suos scripsit: « Non possum, inquit, Dei in me beneficentiam verbis exæquare, quod pro ejus fide captus sim, nimirum ex illo clic dignatam esse augustissimam illam Majestatem, et animæ ct corporis mei velut adire et capere possessionem : inde in summa pace fui. Æstuabat cor meum inaestimabili desiderio^ sui ad omnem Dei nutum, in prosperis et adversis, ad unguem conformandi. V Et nonnullis interjectis : « Nunc intelligo irrisiones, contemptus, fastidia, quaslibet denique injurias pro Dei amore æquo animo toleratas, omnibus regum ct Imperatorum sceptris ac diadematibus esse infinitis partibus anteponenda. Quadriennio fui in carcere ita lætus et alacer, ut uno tantum dic mihi fuisse videar. » Ecce hi sunt spiritus primilivæ Ecclesiæ, in novella Japonutn Ecclesia recalescentes, quos suscitat mustum Spiritus Sancti.

V»r> 41. 42. Omm autem die non cessabant. — Mirare hic tum Apostolorum lentitudinem, tum Pontificum et Magistratuum Stuporem. Paulo ante cæsis denuntiaverunt, ne amplius prædicarenl Christum : predicant nihilominus ipsi ubique ct publice, et tamen tacent Pontifices et Magistratus, perinde ac si elingues et enerves essent: nimirum Deus ligabat eis mentem, manum ct linguam.

Cuica domos, —**? cîw, per domos, *de domo in domum;* Tigurina, *domesticatimi* Pagninus, m singulis domibus. Ita boni Pastores nou tantum -uas oves pascunt ct docent publice in templo, sed ct privatim obountes singulorum domos, eos instruunt, consolantur, hortantur et incitant ad omno bonum.

Nota : Sub hoc tempus occasione persecutionum Judæorum, Apostoli cx impulsu Spiritus Sancti quem recenter in Pentecoste ad hoe receperant, emporiint cogitare do implendo testamento Christi : « Euntes in mundum universum predicato Evangelium omni creatura), » *Matth.* XXVIII. Quocirca Lucius Dexter, Prefectos pretorio Orientis, in suo Chronico nuper edito (si tamen illud ipsum sincerum est), quod dedicavit S.Hieronymo, sicut vicissim S. Hieronymus eidem dedicavit tract. *Dc Scriptor. Ecclesiasticis,* dc lis ita scribit : u Anno Christi trigesimo quarto (quo mortuus est, resurrexit et ascendit in cœlum); ultimadie junii, sancti Dei Apostoli, triginta et octo diebus plus minus post adventum Spiritus Sancti (puta post Octavam Pentecostes), conveniunt in cœnaculo Sion (quæ domus erat Mari®, matris Joaunis, cognomento Marci), ac habito consilio sorlitionequc divina, provincias mundi prædicationie gratia inter se partiuntur. Contigitquc S. Jacobo, Zebedffii filio, Hispania; Joanni Asia, Matthaeo Æthiopia, Thomæ India, Philippo Scythia ct Gallia (forte Gallogrecia sive Galatia). Quo tempore Canones eduntur et Apostolica) Constitutiones componuntur, ad Sacramentorum et totius Ecclesiæ oeconomiam, » multo magis Symbolum Apostolorum. Unde subdit anno Christi 37, qui fuit tertius post ascensum Christi in cœlum, S. Jacobum profectum esse in Híspanlas,ibique evangelizasse, de quo plura cap.vm, 1. Addit Dexter : « Sacra virgo Maria consilio, luce doctrinæ ct mirabili vitre exemplo collegio priesidet Apostolico, nihilque grave gerunt illi, quod non ejus consilio ductuque gerant. » Et mox : «Anno Christi trigesimo septimo B. Virgo,Jacobo preces fundenti Cæsaraugustie in columna apparet in spiritu, veniente quoque Joanne Theologo. n Et paulo ante : « Jacobus primum templum, vel oratorium B. Virgini, ex ejus jussu præsentiaque super columnam Cæsaraugustæ erexit. » Et inferius ad annum Christi 86 : « Apud Messanenses celebris est memoria B. Virginis Mariae, missa prius ab eadem dulci epistola. » Et iterum ad annum Christi 33 : « Ad quam (B. Virginem) frequens ex Hispania fiebat peregrinatio. » Hac enim de causa Christus matrem sibi superstitem esse voluit, ut quasi sui Vicaria, columen esset Ecclesiæ, doctrix Apostolorum et consolatrix fidelium. Verum de his alias. Sane mox a Pentecoste Apostolos e Jerusalem abiissc in suas provincias, censent Gaspar Sanchez, Christophorus a Castro aliique viri eruditi ; qua do re quid sentiendum videatur, dicam cap. xn.

M doctrix Apostolo

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ad sedandum murmur Gracorum, Apostoli creant septem Diaconos, inter quos eminens S. Stephanas, vers. 19, *disputans cum Judais, cosque convincens, ab eis capitur, et reus violata legis Mosaica in concilio agitur.*

i. In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcomm adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum. *2*. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt : Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. 3. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus. 4. Nos vero orationi el ministerio verbi instantes erimus. 5. El placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide et Spiritu Sancto, et Philippum, et Proeliorum, et Nicanorem, el Timonem, et Parmenam, et Nicolaum, advenam Antiochenum. 6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum; et orantes imposuerunt eis manus. 7. Et verbum Domini crescebat, el multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde; multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei. 8. Stephanusautem plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo. 9. Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes cum Stephano; 10. et non poterant resistere sapienti® et spiritui qui loquebatur. 11. Tunc summiserunt viros, qui dicerent so audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moyseu et in Deum. 12. Commoverunt itaque plebem, et seniores et Scribas; et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt iu concilium. 13. Et statuerunt falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum et legem. 14. Audivimus enim eum dicentem : Quoniam Jésus Nazarenus hic destruet locum istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. 15. Et intuente* eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tauquam faciem angeli.

frr». i. **I.** In diebus illis, — quibus incarcerati et llagellati fuerunt Apostoli, uti praiccssit. Ita S. Chrysostomus. Lucius Dexter in *Chronico* tradidit Diaconos hos creatos anno Christi 34, paulo post ejus ascensum in cœlum, nutu et consilio B. Virginis : a Apostoli, inquit, septem Apostólicos Diaconos, ex Græcis omnes creant. » Eodem anno eos creatos docet Baronius, quietex Eusebio in Chronico addit, eodem anno Jacobum Alphiei, fratrem Domini, a S. Petro ordinatum esse Episcopum Hierosolymorum, 27 dic decembris, ac sedisso annis 29.

Crescente numero. — Per persecutiones enim semper crevit crescilque Ecclesia : « Plurcs efficimur quolies metimur a vobis : semen est sanguis Christianorum , u ait Tertullianus, *Apolog.*, cap. ull. Tanta enim modestia, pietas, innocentia, fortitudo, charitas, tantus tormentorum et mortis contemptus, lanius ardor patiendi pro Christo, elucebat in vultu Apostolorum et Martyrum , ut Gentiles ad eorum fidem et vitam capessendam raperet. Videbant enim has dotes esse supra naturai vires, nec ab alio quam a Deo posse aspirari. Dine S. Hieronymus, in Vita S. Malchi : « Persecutionibus, inquit, crevit Ecclesia, martyriis coronata est. »

Factum est murmur Grxcorum adversis Hebuxos. — Ecco post persecutiones schismata vexant Ecclesiam, quorum causa fuit duplex. *Prima,* multitudo et turba : inter paucos stetit una anima el unum cor, inter inultos multai subintrarunt animæ el multa corda, diversa scilicet judicia, desideria, voluntates, cupiditato , quæ unionem hanc ex parte disciderunt. Idem videmus facium m Ordinibus et monastenis, juxta iUud : « Multiplicasti gentem : non magnificasti lætitiam, » *Isater* IX, 3. *Secunda,* diversitas nationum : Græei enim certant cum

Hebrais. Solet enim quisque suam gentem prae extera amare, quin ct exteram parvipendere, imo subinde aversari ct odisse. Quocirca Paulus crebro fideles monet, in Cliristo ct Ecclesia ponenda esse hæc gentium, linguarum et morum dissidia : « Non est Judaeus, inquit, neque Gracus ; non est servus, neque liber ; non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu, n *Galat.* in, 28 (1).

Græcorum, — 'EAXwçûv, id est *Græcistarum,* sive *Græcizantium,* puta Judæorum, qui extra Judæam in Gracia nati, aut in ca diu versati. Graea utebantur lingua Græcisquc moribus. Hi enim non id est *Græci,* sed 'EXh^cçac, id est *Græcista„* vocabantur. Hebreos enim colonias in Grecian), ut Laccdcmona, et in Ioniam duxisse, tradii Josephus, lib. XÍI Antíg., cap. v; et lib. XIV, cap. ix; et lib. XVI, cap. iv. Nam Gentiles necdum videntur admissi fuisse ad Ecclesiam et Christianismum : primus enim ad eam admissus videtur fuisse Cornelius, de quo cap. x. Contrarium tamen censet Glossaci alii, qui pcrGracos accipiunt Gentiles : aliquos enim Gentiles mixtos Judæis, probabile est audita pradicatione Petri, ad Christum esse conversos, de quo plura, cap. x. Notat Bozius, De *Signis Eccles.',* lib. XIX, cap.m, Grecos, uti prinii murmurarunt, ita primos schisma fecisse ct discessisse al) Ecclesia nipote in novitates et factiones proclives : quanquam Greci hic, rive Græcizantes, vocentur non solum illi qui e Grecia, sed etiam qui ex Cilicia, Parthia, Media aliave quavis Gentilium regione venerant : nam post tempora Alexandri Magni et Antiochi, Judæi omnes Gentiles vocabant Grecos. Unde Apostolus, *Roman,* i, 16, et alibi, opponit Judæum Greco, id est Gentili.

Hebræos, — qui in Judæa nati Hebraico, sed corrupte, hoc est Syriace, loquebantur.

Minhtc* **EO QUOD DESPICERENTUR IN MINISTERIO QUOTIDAW0 V,DOJB** korum. — Quis hic despectus? quod ministerium? *Primo,* Rabanas censet Grecas tum. mulieres ab Hebrais deputatas ad viliora ministeria nimioque labore oppressas. *Secundo ,* S. Chrysostomus et Bcda censent Grecas viduas quasi rudiores repulsas fuisse ab Hebrais a militare verbum Dei (docere et pradicarc) IST **MINISTRARE MENSIS.** — *q. d.* Nostrum est pOSCCDB animas vestras cibo spirituali, puta verbi Dei : ergo par est ut non distineamur cura pascendi corpora vestra ciba corporali : aliis ergo minus occupatis eam demandemus. Hinc patet « ministerium, » in quo despiciebantur viduæ Græcorum, ideoque murmurabant, fuisse « ministrare mensis , n puta curare ea quæ ad cibum ct potum vitæque sustentationem perlinent. Ubi nota mensas has parlim fuisse sacras, partili) profanas «et communes. Primo enim hi primi fideles celebrabant Eucharistiam, deinde agapen, id est convivium commune omnium fidelium in signum charilatis; ct ad utrumque ministerium deputati, imo ordinati sunt Diaconi, dc quo mox plura. A ministerio enim nuncupati sunt grace Diaconi, id est ministri.

Nolent hic Episcopi et Prelati, procurationem rerum suarum temporalium aliis demandare, sibl. vero Ecclcsiæ regimen et prædicatiouem compe

11) DifctpuZi, sunt omnes ii, qui postea nominili sunt Christiani; *Hebrtti* vocantur ii qui ex Judæis Christi doctrinam amplexi erant, ut tí *fon* Christiani antea Gentiles. Judæi autem sic distinguebantur : *Judai Palvitinewi,* seu *Hebrai* proprie dicti, et bisase?* 'EXXww, qui hic *HeUenùtæ* sive *Grttcienses* vocantur, religione quidem Judæi, sed inter Grecos educati. linguæquo eorum et dogmatum periti : quæ nomina in primordiis Christianismi retinebantur. Jam vero inter Judæoe in Palaestina viventes, et Hellenistas erant odia, tum propter diversitatem sermonis, quoniam hi lingua greca, non sancta, utebantur, et versionem Alexandrinam in synagogis suis prelegebant; tum etiam, quia extra sanctam terram, inter paganos homines, ergo inter impuros vivebant; et quodammodo Græcorum mores imitabantur. Hinc inter Judæos PalæsIineuses ct Hcl-leûsus. etuxu Christianos factos, exorta est dissensio. lustrando, ut rarius ministrarent quam Hebrew. *Tertio,* Œcumenius, quem sequuntur Gagneius ct Cajctanus, ministerium hoc non active, ut Bcda, sed passive accipit, quo scilicet illis dividebantur et ministrabantur necessaria ad victum, *q. d.* Malo alebantur viduæ Græcorum. Omnes hi sensus probabiles ct connexi sunt. Viduis enim competebat ministerium non tantum passivum , sed et activum proprie dictum : ipsæ enim, nipote s niores matres familias, ministrabant et dividebant aliis necessaria. Nam in earum locum ad hoc ministerium ordinati sunt Diaconi. Apostoli enim murmuri occursuri, active dicunt : « Non est æquum nos ministrare mensis, » ideoque creant Diaconos, qui loco viduarum iis ministrent. A viduis ergo totum murmur proserpit ad viros : feminæ enim, uti minus habent judicii quam viri, ita magis privatis ducuntur affectibus. Origo ergo murmuris videtur fuisse hæc, quod Origo viduæ Hcbrææ, eo quod Hcbrææ essent, arroga- ranrint> rent sibi honoratiora et locupletiora ministeria, prasertim distribuendi cibos ct vestes, ut patebit vers. 3, viliora vero ct tenuiora relegarent ad Grecas. Rursum, quod in distributione ciborum et vestium, magis favere plusque dare viderentur Hebrais, quam Græcis.

Moraliter : hinc disce, in omni republica et Æquaii- communitate, pacis et concordi® causam esse tu squalitatem, si videlicet omnes pari jure ct modo di>. tractentur ; murmuris vero et discordi® causam esse inæqualitatem, si alii aliis dominari, vel plus habere velint. Ita videmus in monasteriis, ubi hæc æqualitas exacte servatur, perfectam esse pacem et disciplinam : ubi vero non, utramque languere et interire.

2. Non est æquum (Tigurina, *non est commenda-* Ver», i *bile;* Pagninus, *non est placitum* Deo et hominibus; Syrus, *non est res pulchra;* alii, *non est conveniens :* omnia hæc significat âpiçw) nos deiui-

tero. Id cognoscebant S. Basilius, S. Nazianzcnus, S. Augustinus, qui nc quidem de rebus suis temporalibus loqui, aut carum rationes audire sustinebant, ut patet in eorum Vita, ac præscrtim S. Augustini ; apud Possidonium, cap. xxiv. Vide S. Bernardum, lib. ¡V *De Consid.* cap. ix.

ien.x **3. BONI TESTIMONII , — id CSt, ut** • Valablus, *bono testimonio probatos;* Tigurina, *spectata: probitatis,* quibus scilicet populus præbeat testimonium prudenti®, fidei cl probæ vit®, puta qui sint bon® fam®. Sic S. Leo , *epist.* 87, cap. i, in Episcoporum electione requirit a vota civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electionem clericorum.» Testimonium ergo ad populum spectat, electio ad Clericos, ordinatio ad Episcopos. Referi Sophronius, vel potius Joannes Moschus, in *Prato Spirit.,* cap. cxLix, hunc S. Leonem ad sepulcrum S. Petri in oratione pervigilasse, ac peccatorum suorum veniam postulasse, cique S. Petrum respondisse : « Oravi pro te, et dimissa sunt libi peccata tua; prælerquam impositio manuum : hoc solum abs te requiretur, sive bene, sive fortasse male egeris. » Videant ergo Episcopi, quales ordinent, eosque diligenter prius examinent et perscrutentur.

Viood *Gur?' ur ' Sept em , — ad instar septem angelorum : sicut en'm Hl* Dco quasi primarii ministri assistunt et ministrant, ita hi septem Diaconi assistebant et ministrabant S. Jacobo cæterisque Apostolis. Vide dicta *Apoca!.* i, 4. Ergo delegerunt septem Diaconos in Ecclesia militante, ut illi responderent totidem Diaconis, id est ministris Dei, in Ecclesia triumphante. Utraque enim hæc Ecclesia est una et eadem, una alteri connexa est et subordinata. Horum ad instar Hom® constituti sunt olim septem Diaconi vocati Regionari!, a septem urbis regionibus, quibus a Fabiano Pontifice, ut habet ejus Vita, prepositi fuerunt. Evaristus quoque Pontifex septem Diaconos sanxit, qui Episcopum concionantem custodirent. In Concilio Romano 11, sub Sylvcslro, statuitur, *can.* G, ut Diaconi Cardinales in urbe sint septem. Idem sanxerunt ali® Ecclesiæ, ut patet in Concilio Aquisgranensi, cap. vii. Sed crescente fidelium numero, hic Diaconorum numerus pariter laxatus et amplificatus est.

Plenos Spiritu Sancto , — tum ad patienter ferendum ac sedandum oblocutiones ct murmura viduarum et orphanorum, ut vult OEcumenius; tum ad alia Diaconorum munia, dc quibus mox, rite obeundum.

Quos constituamus super uoc opus. — Hinc S. Chrysostomus, GEcumenius, Beda et Mariana censent hos septem Diacono* constitutos fuisse duntaxat mensarum prefectos, non autem ordinationem aliquam sacram adeptos : itaque diversoscos fuisse a nostris Diaconis, qui ordinantur ad ministerium Eucharisliœ et Ecclesiæ. Ulterius progrediuntur hærelici, quin et e Catholicis Durandus, in IV, *Dist.* xxiv, *Quant.* R, qui absolute negat Diaconatum esse Sacramentum : solum enim Sacerdotium esse Ordinis sacramentum. Durando consentit Cajctanus, tom.I, *tract.* 11. Et scribens in hunc locum Adorum, negat Diaconos fuisse ministros altaris. Idem habet spurius Canon sexi® Synodo affixus , cap. x, apud Theodorum Balsamum. Verum dico utrumque esse falsum; etsi enim non sit de fide (eo quod nec in Scrij>-tura expressum , nec ab Ecclesia definitum sit), tamen communis sententia Patrum et Doctorum est, Diaconatum esse Sacramentum, eoque hic initiatos septem hosee primos Diaconos.

Id ita esse patet *primo,* quia hi septem Diaconi **Dis-** ordinati sunt per impositionem manuum, id est simili ritu quo Episcopi et Presbyteri : ergo sicut nent m, illi, sic et Diaconi suscipiunt sacramentum Orduns.

Secundo, quia in Diaconos hic non alii electi sunt, nisi qui a populo haberent probitatis testimonium, plenique essent Spiritu Sancto et sapientia : hæc autem non requiruntur ad ministerium mensarum, quod antea obierant communes viduæ, sed ad sacram ordinationem. Hinc rursum eosdem ordinaverunt previa oratione, uti fieri solet in ordinatione Sacerdotum.

Tertio, quiaS. Slcphanus paulo post ordinatio- Tertto nem cœpit predicare Evangelium, idque tanta vi spiritus et grati®, quam in ordinatione acceperat, ut nemo Judæorum ei posset resistere-

Quarto, quia S. Paulus semper conjungit Diaconos cum Episcopis, sub quibus comprehendit et Sacerdotes, ab cisque magnam sanctitatem et perfectionem exigit. Insuper Ephesi, Philippis et Crei® cos instituit, ubi lamen non erat vita, nec mensa fidelium communis, ac proinde non erant ibi mensarum prœfecli : ergo Diaconi ibidem aliud et altius habebant ministerium. Vide I Ti*moth.* cap. ni, vers. 2; *ad Titum,* cap. i, vers. 6; *Philipp.* **i,1.**

Quinto, quia Diaconi in absentia Sacerdotum Qaiuto. possunt baptizare, Eucharistiam ministrare, reconciliare pœnitentes publicos, predicare, etc., ut palet ex Conc.Nicœno, cap. xiv ; S. Cypriano, lib. Ill, *epist.* 17; S. Gregorio, lib. IV, *epist.* 88; Conc. Valensi II, cap. **n**, ct ex Vita S. Vincenlii .Mailyris et Diaconi, qui jussu Episcopi predicabai : imo olim ordinarie Diaconi sanguinem Domini populo ministrabant, ut patet ex aclis S. Laurentii, et ex S. Cypriano, serm. 5 *De Lapsis,* et ex S. Justino, *Apoloy.* ii, ct cx Concil. Carthag. lib. IV, cap. xxxviii. Ergo sicut ad ha?c ordinantur Sacerdotes gratiamque ad hæc rite obeunda recipiunt, ita ct Diaconi.

Sexto, Diaconatus semel susceptus amitti aut Scita, iterari nequit;'ergo imprimit characterem : ergo est Sacramentum.

Septimo, Diaconatus ex Apostolorum instituto Sepuuw. habet annexum cælibalum , ut docet Concilium Carthag., lib.ll, cap.u. Idem sancitum est in Con-

cilio Ancyrano, cap. ixvelx; Agathensi, sub Symmacho; Arelatcnsi II, cap. n; Arausicano I, cap. xin ; a Syricio, epist. *ad Episc. African.*, cap. n ; S. Leone, *epist.* 95; et aliis : ergo esi Ordo sacer.

Octo *Octavo,* quia Diaconis ex officio competit soleninis recitatio vel decantatio Evangeli!, oratio cum Pontifice, cura silentii et pacis in Ecclesia, ut ait S. Clemens, lib. Il *Consta.,* cap. vi, cura vasorum sacrorum et thesauri Ecclcsiæ, eleemosynarum distributio ; quæ sane postulant ministrum sacrum et sacratum.

Nono, id convincitur ex Patribus. S. Dionysius Diaconos quasi Ordinis sacri ponit in sua *Eccles. Dierarch.,* cap. ii el sequent., aitque, inter alia, eos panem sanctum et calicem benedictionis, id est consecrationis Eucharistiæ, imponere altari. S. Ignatius, cpist. *ad Meronem Diaconum,* qui ipsi in Episcopatu Antiocheno successit : «Nihil, ait, sine Episcopis facito : sacerdotes enim sunt, tu vero sacerdotum minister : baptizant, sacrificant, eligunt, manus imponunt; tu vero illis ministras, ut S. Stephanus Jacobo.» Idem, opist. *ad Trallianos :* « Oportet et Diaconos, mysteriorum Christi ministros, per omnia placero : noe enim ciborum et potuum ministri sunt (nota), sed Ecclcsiæ Dei ministratores.» Et inferius : « Quid vero Diaconi, quam imitatores Angelicarum virtutum? qui purum el inculpatum ministerium illis (Sacerdotibus) exhibent, uti S. Stephanus B. Jacobo, Timotheus ct Linus Paulo, Anacletus et Clemens Petro : qui igitur his non obedit, atheus prorsus et impius est. x Idem tradit S. Cyprianus, lib. III, *epist.* 9 ; docet hos Diaconos ab Apostolis ordinatos esse ad hoo, « ul haberent Episcopatus sui et Ecclesi® ministros. » S. Polycarpus, epist. *ad Smyrnenses,* asserit Diaconos esse ministros non hominum, sed Christi.

Porro septem hosce primos Diaconos sacrum Diaconatus Ordinem suscepisse docet S. Dionysius, *Eccles. Hierarch.,* cap.v; Cyprianus, cpist. *ad Rogaliauum;* S. Augustinus, serm.4 *De Sanctis?* Arator., Baronius, Salmeron et passim alii hic. Quin et S. Clemens, lib. Vili *Consta.,* cap. xvii el x>iii, tradit Episcopum ordinare Diaconum imponendo d manus et certis precibus, quibus postulat ci dari plenitudinem Spiritus Sancti, s nt co impletus est S. Stephanus. Et S. Hieronymus, epist. I, asseverat Nicolaum, unum e septem hisce Diaconis, ministrasse calicem Domini. Concilium Aquisgranense, cap. vu, docet Diaconos in Ecclesia ordinari ad instar septem horum primorum Diaconorum quos repræsentarunt Levita in veteri Testamento : imo Ecclesia in Diaconorum ordinatione orat, ut digni existant gradu et ordine, quo in septenario numero Apostoli Stephanum cum sociis elegerunt. Quocirca Concilium Neocæsar., can. 14, asserit Diaconos ab Apostolis institutos regulam esse Diaconorum. Insuper Diaconi, uti juveues <etale» vigore ct spiritu, sustinuerunt pondus Ecclcsiæ, præsertim in persecutione, in caque roboro et alacritate corporis ct animi Pontifices superarunt, totiquo Ecclcsiæ exemplum constanti® et exemplar martyrii dederunt, uti fecit S. Laurentius, tempore S.Sixli Pontificis; Vinccntius, tempore Valerii, Episcopi Cæsaraugustani ; S. Cyriacus, Largus, Smaragdus, eto., tempore S. Marcelli, sub Diodetiano, quibus omnibus praeivit ct pr.eluxit hic S. Stephanus quasi eorum primicerius et choragus.

Dices : S. Anacletus, cpist. 2; S. Cyprianus, Otycit® lib. Ill, *cpist. 9, et* Damasus, *epist.* 3, asserunt Diaconos non a Christo, sed ab Apostolis esse institutos : ergo Diaconatus non est Sacramentum; omnia enim Sacramenta a Christo, non ab Apostolis, sunt instituta, uti definit Concilimi! Tridentinum, sess. vu, cap. i.

Respondeo, hos Patres tantum vello dicere quod Christus nullos ordinarit Diaconos, sicui ordinavit Episcopos et Presbyteros : inde tamen non sequitur Christum non instituisse Diaconatui sacramentum, sed tantum ejus cxecutioneiu commisisse Apostolis. Pari modo Christus nui lum confirmavit, el tamen instituit Confirmationis sacramentum, jussitque Apostolis ct Episcopis ut illud administrarent.

Dices *secundo :* Diaconi hic instituuntur occa- ObjWtu siono murmuris, et mensis duntaxat præficiun- s tur : ergo non fuerunt ordinati ad aliud sacrum ministerium.

Respondeo *primo ,* occasionem instituendi »<sp. hosce Diaconos fuisse murmur de mensis, inde tamen non sequi eos duntaxat præfectos fuisse mensis. Nam Apostoli hac occasione usi, cxccuti sunt præccptum Christi de creandis Diaconis, eisque demandandi omnia officia a Christo sancita, tam spiritualia, quam corporalia, quale erat mensarum ct eleemosynarum distributio. Ha Innocentius HI, lib. Ill *De Mysler. Misses,* cap. v et Lvi.

Respondeo *secundo,* mensas has fuisse sacras, nimirum celebrationis Eucharistiæ; et post eam, agapes, sive convivii communis in signum charitatis. Primi enim Christiani quotidie communicabant, et post communionem simul comabant, ut patet I *Cor.* xi, 21. Unde non sumebant cibum corporalem, nisi prius sumpsissent sacrum. Diaconi ergo instituti sunt, ut ministrarent tum sacerdoti in mensa, hoc est altari Eucharistiæ, quam constat omnino esse sacram ; tum populo in mensa agapes, quæ, licet corporalis esset, erat tamen spiritualis quoque ct sacra ; tum quia erat appendix et quasi clausula ac consummatio Eucharistiæ; turn quia mensa hæc benedicebatur a sacerdote sacrificante ; tum quia instituebatur communis, in symbolum amoris et charitatis; lum denique quia instruebatur ex bonis fidelium Deo oblatis ct dicatis, quæ proinde jam erant ecclesiastica el sacra, uun laica et profana. Ergo

Diaconi utrique mensas ministrantes, obibant ministerium non profanum, sed sacrum; ad quod proinde rite obeundum exigebatur peculiaris Dei gratia, quæ eis dabatur in impositione manuum Apostolorum , puta in ordinatione.

nixono- Denique prætcr officia Diaconorum jam re-
in® od- censita, eorum erat, primo, circumspicere omnia
i'iimum. iIn,B *n Ecclesia flebant caque referre ad Episcopum. Unde S. Clemens, lib. III *Constit.,* cap. six, Diaconum vocat « animam et sensum, » puta
s«cun- oculum, auditum, os ct cor « Episcopi, n Se-
dum. *cundo,* cx Diaconis eligebantur Apocrisiarii, id est nuntii ct legati Sedis Apostolicen, ut patet ex
Tertium, S. Gregorio, lib. XI, *epist.* 43. *To tio,* Diaconorum erat obire carceres; ct Confessores futurosque Martyres consolari, animare, alere omnique ope spirituali ct corporali adjuvare, ut patet cx
Quar- S. Cypriano, lib. HI, *epist.* 15. *Quarto,* eorum
<uu. era(gCS|arc ct curare sacras reliquias, ut patet ex Victore Uticensi, lib. IV *Pcrsccut. Wanda!.* Plura eorum officia recenset S. Clemens, lib. III *Constit.,* cap. six, quæ et enumerantur in Dc-
Quin- creto, distinet. 93, cap. *Diaconi Ecclesia.* Idem
tttm* Clemens, lib. II *Constit.,* cap. ui ;« Diaconus, inquit, loca videat, ut quilibet ingrediens (in ecclesiam) in suum locum concedat, ac piaster decorem ne sedeat. Attendat ne quis murmuret,
feitum. neve connivcat, vel nutet. » Et mox : a Diaconi absoluta oratione; alii oblationi Eucharistiæ sint
Sq>u- intenti, ministrantes corpori Domini ; alii turbas
mnm. videant quielemquc illis imperent. Dicat autem qui
ixiivom. assistit Pontifici Diaconus, populo : Nequis contra aliquem ; ne quis in hypocrisi, » scilicet accedat ad S. Eucharistiam. Idem, lib. Vili, cap. viietix,
Nouiun. tradit Diaconum solitum emittere cx Missa energumenos ct catechumenos stato tempore, uti finita Missa omnes fideles dimittit, dicens : « Ile
n«i- musa est. » Ac cap. xin, ait Diaconum solitum indicere preces populo pro Episcopis, Presbyteris, viduis, virginibus, orphanis, catechumenis omnique statu Ecclcsiæ.

Porro recte notat Baronius, anno Christi 34, hos septem Diaconos non ita præfcctos fuisse mensis ut (quod ministrorum mensarum est) «cleris accumbentibus, ipsi quæ ad cibum polumque pertinebant, illuc inferrent; sed quod ca qu» cuique essonl opus, eleemosynas dividendo , curarent : quod usu retentum esse S. Leo, in serm. *De S. Laurentio,* testatur dum do eo ait ; « Non solum ministerio Sacramentorum, sed etiam dispensationo Ecclesiasticae substanti» præominebat.» Idem patet cx Actis S.Sisinnii,Gjriaci, Largi et Smaragdi, Diaconorum, qui Christianis ud lutum et lateres in thermis Diocletiani damnatis eleemosynas fidelium distribuebant. Sic ct Titus Diaconus pecunias pauperibus dispertiens, occisus martyr occubuit, testo Prospero in *Chronico,* anno Domini 429. Idem do Diaconis (radimi S. Ambrosius, lib. De *Ofli''.,* cap. ult., et S. Hieronymus, tn *Escch.,* cap. xi.vni. Adeo vero erat Diaconis commissa cura rerum Ecclesia), ut adversus Episcopos eas dilapidantes se constanter erigerent, uti fecit Honoratus, Archidiáconos Ecclcsiæ Salonilanæ, teste S. Gregorio , lib. II, *cpist.* 13.

Hinc et Homæ aliisque in locis, ubi Romana Ecclesia latifundia possidebat, diaconiæ erecte erant, in quibus elcemosynæ a Diacono, rectore diaconlæ, ct fructuum cx latifundiis collectorum dispensatore distribui solebant, uti passim in epistolis docet S.Gregorius; quæ diaconte etiamnum Romæ extant, priscumque nomen retinent. Romæ ante S. Gregorium diaconte æque ac Diaconi Cardinales erant septem, sed ejus tempore duplicatus est numerus crcatiquc quatuordecim, juxta totidem regiones vel vicos in quos urbs erat distributa, ut quæcumquc regio suam haberet Diaconum Cardinalem, qui sub se alios habebat Diaconos, per quos pauperibus omnibus regionis sibi commissæ eleemosynas distribuebat. Ilis quatuordecim Gregorius ill Pontifex adjecit alios quatuor, ul universim essent octodecim, teste Onuphrio in ejus Vita. Atque hæc est Duomi origo octodecim Cardinalium Diaconorum, qui £*r'hn,': olim in collegio Cardinalium visebantur : in quo ante Leonem X numerabantur quinquaginta duo Cardinales. Auxit hunc numerum Leo X, et sequentes Pontifices. Quare ne vagus et nimius esset Cardinalium numerus, Sixtus V, in bulla quæ incipit : Vetus *ille,* sauxil ul universim cssenl septuaginta, juxta numerum septuaginta seniorum quos Deus addidit Mori in regimine populi, *Num.* xi, 16. Idem, in Consi. *Postquam,* quæ est 50, statuit ut inter septuaginta Cardinales, quatuordecim sint Diaconi, quot fuerunt tempore S. Grcgorii ; sex Episcopi , cætori Presbyteri. Itaque Diaconorum primi ct principes erant Arehidiaconi, qui Romæ appellabantur Diaconi Cardinales, uti colfigilur ex Concilio Romano 11, cap. mi. Cardinales enim in tres classes sive ordines distributi sunt : alii enim sunt Cardinales Episcopi, alii Cardinales Prcsbylm, alii Cardinales Diaconi ; et ad hos omnes, cosque solos spectat electio Papæ, nipote qui ejus sunt familiares ct consiliarii : quæ consuetudo ccepit anno Domini 1059, si credimus Sigonio, lib. IX De *Regno ¡taha;* qui et lib. Ill, docet sancitum esso a Stephano 111 Pontifico, anno Domini 779, no quis aliando quam ex Cardinalium numero Pontifex eligatur.

4. Nos veno oiuTiom. — Nota hio primum v?™ «. Apostolorum officium fuisso oraro pro so et tota Ecclesia, alquo in oratione hauriebant a Deo ea quæ erant docturi et prædioaturi. Idem imitentur ntanuo, Episcopi, Prælati, Doctores et Concionatores, Cnrî « ul quieti contemplantes sorbeant, quoti occupali erga proximos loqueóles refundant, » ait S. Gregorius, lib. VI *Moral.,* cap. xvii, vel juxta aliam editionem, xxv. Nisi enim Spiritus Sanctus eorum cord* accendat linguamque imbuat ct

regat, nt eo modo dicant quod congruit auditoribus ad feriendum eorum corda, nihil efficient, ut docet S. Augustinus, lib. IV *De Doctrina Christ.,* cap. iv. Unde S. Prosper, lib. I *De Vita contempi.,* cap. xxiii : « Lacrymas, inquit, quas vult a suis auditoribus fundi, ipse primitus fundat, et sic eos compunctione sui cordis accendat. » Ita faciebant Cherubini, qui « ibant (ad homines) et revertebantur (per contemplationem ad Deum) in similitudinem fulguris coruscantis,» *Ezech.* r. Sic erunt « quasi flumina, quæ ad locum unde exeunt per contemplationis secretum, per publicam operationis seu prædicationis instantiam revertuntur,» ait S. Gregorius, hom. 5 *in Ezechiel.* Preclare S. Bernardus, epist. 201 : « Nunc, inquit, manent tria, verbum, exemplum, oratio: major autem horum oratio : ea namque operi et voci gratiam et efficaciam promeretur. »

Vr« 5. Elegerunt Stephanum. — Electio hæc non fuit ordinatio, nec institutio aut creatio Diaconorum. Hæc enim spectabat ad Apostolos, non ad populum ; sed oblatio et præsenlatio, *q. d.* Populus ex omnibus discipulis selegit Stephanum cum sociis, quasi cæteris aptiores ad hoc munus, cosque auctorandos et ordinandos obtulit Apostolis, si illi eorum electionem probasseni. Sic hodie principes laici, qui habent jus patronatus beneficiorum, seligunt aliquem quem præsentant Episcopo, ut is ei beneficium conferat, eumque Canonicum vel Pastorem, etc., creet et instituat. Porro S. Epiphanius, *hceresi* 21, censet hos Diaconos electos esse e numero 72 discipulorum Christi. Sed S. Augustinus, serm. 94 *De Diversis,* dubitat an Stephanus ad Christum conversus sit post ejus ascensionem.

sifpUni ° Stephanum. — «Stephanus» Græcum est nomen significans *coronam,* a çtçaw'u, id est *corono :* licet Beda censeat esse Hebræum, et significare *regula vestra ,* quia primus martyrium obiit cæterisque Martyribus exemplar patiendi et moriendi pro Christo dedit : sed non video a qua radice hebrea vel etymo. Unde Pagninus ct alii passim censent *Stephanus,* uti et cætera horum Diaconorum nomina esse Græca. Unde videtur quod ipsi, licet genere essent Hebræi, patria tamen fuerint Græci. Elegerunt ergo Græcos, non Hebreos, ut magis satisfacerent murmuri Grecorum, Gracos Diaconos preponendo mensis cl eleemosynis. Ita Lucius Dexter in *Chronico,* anno Christi 34, diserte asserit omnes bos Diaconos fuisse Græcos. Favet quod multorum sententia sit, S. Stephanum fuisse cognatum S. Pauli : Paulus autem erat Cilix, puta Tarsensis : Grecus enim hic idem est quod inter Gentiles natus vel educatus.

,i i,, Nota: Primus el quasi princeps Diaconorum fuit S. Stephanus. Ille enim cæteris eminebat plenitudine gratiœ. fidei el spiritus, item vi disputandi et efficacia prædicandi. Hinc et primus pro Cbriito c*? tamen obiit faclusque est Protomarlyr. Unde Lucianus, epistola *De inventione S. Slephani,* vocat cum primicerium aliorum et Archidiaconum. Damascenus, lib. IV *De Fide,* cap. ivi, vocat eum primum Diaconum, id est ministrum Christi : ibidem vocat eum Apostolum. Et S. Augustinus, semi. 94 *De Diversis,* ait quod inter Diaconos erat a primus, ut inter Apostolos Petrus. » Et Nicctas apud Metaphrasten : «Erat, inquit, inter Apostolos Apostolus, Propheta inter Prophetas, Doctor inter Doctores. » Addit S. Augustinus, serm. 2 *De Sanctis,* S. Stephanum fuisse juvenem speciosum, ac virginem : unde et faciem habuit angeli, vers. 15. Damascenus asserit eum prestanti fuisse indole, in caque Spiritum Sanctum gratiœ radios fulgcntiores effecisse. S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.,* et Nyssenus, orat. *De S. Stephana,* negant eum gratia inferiorem fuisse Apostolis : nam officio„ puta Diaconatu, constat fuisse iis inferiorem. S. Augustinus, serm. 5 De *Sanctis,* ait eum eminuisse castitate : « In hac re, inquit, quod praepositus est feminis (viduis), testimonium meruit sincerissima: castitatis. » Et *serm.* 6 : « Stephano martyri et pulcritudo erat corporis, et flos ætatis, et eloquentia sermocinantis, et sapientia sanctissimæ mentis, et operatio divinitatis. »

Plenum pide. — *Primo,* «fide» Christiana: unde eam propugnavit usque ad mortem. *Secundo,* ‚nplex‘ « fide, » id est fidelitate : hæc enim maxime in dispensatore eleemosynarum requiritur. *Tertio,* « fide, » id est sapientia Christiana : hæc enim requiritur in diaconatu ct dispensatione rerum Ecclcsiæ. *Quarto,* «fide,» id est fiducia in Deum, quod necessaria subministraret ad alendum tot viduas et pauperes. *Quinto, a* fide, » id est robore fidei, ad superandum non tantum murmura pauperum, sed et lapides ac tormenta Judœorum. *Sexto,* « fide, » id est excellentia fidei tanta, ut etiam miracula patraret, quæ est fides miraculorum , eadem cum fide Catholica, sed excellens, et annexam habens ingentem fiduciam in Deum, v. g. patrandi hic et nunc miraculum, uti dixi in Evangcliis.

Et Spiritu Sancto , — puta septem donis Spiritus Sancti, omnibusque virtutibus ct gratiis, tum gratum facientibus, tum gratis datis, ac præsertim charitate et zelo. Unde Nicetas, apud Metaphrasten, ait de S. Stephano, « quod magis ardebat charitate ; quam omnes Sancti sui temporis , » puta fideles cæteri : excipiuntur enim Apostoli, qui plenitudine Spiritus, uti et apostolato; cæteris antecellebant.

Philippum. — Hic, utpote Diaconus, alius est a Philippo Apostolo. Hic tamen ab Eusebio, lib. lit *Hist.,* cap. ull.; Tertulliano, lib. *De Baptismo.,* cap. viu; Isidoro Pelusiota, lib. I, *epist.* 147 ct sequent., vocatur Apostolus, non quod unus fuerit e duodecim Apostolis, uti nonnulli falso opinati sunt, sed *Apostolus,* id est vir Apostolicus. Unde idem, cap. xxi, vers. 8, vocatur Phillp- P,l*iai<ï

Evangelista, quìa scilicet instar Apostoli Evangelium prædicavit, ut patebit cap. vin. Habuit quatuor filias Prophetissas, cap. xxi, vers. 9. De eo sic legimus in *Romano Martyrol.,* die 6 junii : « Cæsareæ in Palæstina natalis B. Philippi, qui fuit unus de septem primis Diaconis. Hic signis ct prodigiis clarus Samariam ad fidem Christi convertit, et Candacis, Æthiopum reginæ, eunuchum baptizavit, ac demum apud Cæsaream requievit : juxta quem tres virgines ejus filiæ Prophetissœ tumulata jacent : nam quarta filia ejus, plena Spiritu Sancto, Ephesi occubuit.» Adhuc tempore S. Hieronymi, Cæsareæ tediatila Philippi, et cellulæ filiarum integræ permanebant, quas omnes S. Paula profectura Hierosolymam invisit, ut idem scribit, epist. 27 *ad Eustochium.*

riocho rUK Prochorum. — Hic inter sanctos relatus extat in *Martyrolog. Roman.,* die 9 aprilis, ubi sic dicitur : a Antiochire S. Prochori, qui fuit unus de septem primis Diaconis, et fide ac miraculis clarus martyrio coronatus est. » Extat torn. Vil Bï*blioth. SS. Patrum,* Vita S. Joannis scripta a Prochoro, sed multa eo indignaci fabulosa continet. Quare auctor, ulsibi fidem conciliaret, Prochori nomine mentitus est. Cæteroqui veteres testantur Prochorum scripsisse Acta S. Joannis, inter quos Lucius Dexter, in *Chronico,* ad annum Domini 91*j* ita loquitur : a Prochorus scripsit res gestas S. Joannis, unus ex septem Diaconis. » Sed hic Prochorus deperiit, nec hactenus comparait.

Nicanor. Nicanorem. — De hoc ita legimus in *Martyrol. Roman.,* die 10januarii : a In Cypro B. Nicanoris Diaconi de septem primis, qui gratia fidei et virtute admirandus gloriosissime coronatus est. »

Timon. Timonem. — De hoc die 19 aprilis, in *Romano Martyrolog.,* hæc habentur : « Natalis S. Timonis Diaconi de septem primis, qui primo apud Beræam Doctor resedit, ac deinde verbum Domini disseminans venit Corinthum, ibique a Judæis et Græcis (ut traditur) flammis injectus; sed nihil læsus, demum cruci affixus martyrium suum implevit. »

Pinnenu. Parmenam. — De hoc 23 januarii *Martyrologium Roman,* scribit : « Philippis in Macedonia S. Parmense, qui fuit unus do septem primis Diaconis. Hic traditus gratte Dei, injunctum sibi a fratribus officium prædicationis plena fide consummans, sub Trajano martyrii gloriam est adeptus. »

Wiœiiui. Nicolaum.— Hic fuit causa et auctor, ut tradunt Ircnæus, lib. I, cap. xxvii; Epiphanias, *hæresi* 25; Tertullianus, lib. De *Præscript.* cap. xlvi , et alii, vel certe occasio, ut volunt alii, hæresis Nicolaitarum, quæ docet licere fornicari, do qua dixi *Apoc.* cap. ii, vers. 6 et 15; vido ibi dicta. Nicolaum enim ab hac turpitudine et hœresi excusat Clemens Alexandrinus, lib. Ill *Strom.,* cap. m; Eusebius, lib. HI *Histor.,* cap. xxm; Augustinus, lib. *DeHœres.,* cap. v, Baronías el alii: ob hoc dubium, soluse septem Diaconis Nicolaus non est ascriptus Sanctorum catalogo in *Martyrolog.*

Advenam, — id est *proselytum.* Erat ergo hio Nicolaus gentilis, sed conversus ad judaismoro, talis enim græce vocabatur proselytus, latine advena.

Antiochenum , — oriundum Antiochia.

6. Orantes.— Sub oratione comprehendit sacri- Vert- •• ficium Eucharistia», uti indicat S. Clemens, lib.VIII *Constit.,* cap. ult. Unde etiamnum non nisi in sacrificio ordinantur Diaconi. Addit S. Chrysostomus jejunium, cujus expressa fit mentio in Ordinatione Sauli et Barnabæ, cap.xm, vers. 3. Unde etiamnum Ecclesia ordinationi semper praemittit publicum et solemne jejunium.

Imposuerunt eis manus. — Hinc patet Diaconatum esse Ordinem ct ordinationem sacram. Imponere enim manus apud Apostolos est ordinare. Unde ordinatio a Græcis vocatur e$t *manuum impositio.* Ergo hi Diaconi praecipue non sunt ordinati ad ministrandum mensis (ad hoc enim non requiritur ordinatio solemnis, uti patet in œconomis aliisque mensarum ministris), sed ad ministrandum Ecclesia? ct Apostolis in Missa, concione aliisque ministeriis sacris, ut patet ex usu t^poi- et traditione totius antiquitatis. *Secundo,* hinc videtur quod impositio manuum non sit quid acci- *emu dentale, sed materia essentialis sacramenti Ordinis, uti recte contra D. Soto docet Bellarminus, lib. I De *Ordinat.,* cap. ix. Immo hic non poterat esse alia materia : nam liber Evangeliorum, qui nunc datur Diaconis in ordinatione, estque materia Ordinis diaconatus, ut definit Concilium Florentinum in Bulla unionis, tunc necdum extabat, quia necdum scriptus erat. HincS. Paulus, I *Tim.* cap. iv, vers. 14, et alibi, docet per impositionem manus dari gratiam ; idque visibili signo columbio, aut simili ostendit Deus in ordinatione S. Chrysostomi et aliorum SS. Episcoporum. Et Concilium Tridentinum, sess. xxm, cap. iv, docet dari gratiam quando Episcopus super ordinandum (utique manus imponendo) dicit : < Accipe Spiritum Sanctum. » Causa est, quod impositio manus repræsentet illapsum Spiritus Sancti, ejusque obumbrationem et plenitudinem, quæ requiritur in iis qui ordinantur, ideoque postulatur et datur in ordinatione, ut scilicet Spiritus eum roboret, illuminet, dirigat in omnibus suis ministeriis, quæ commune Ecclesiæ bonum spectant. Ila ex S. Dionysio Amalarlas, lib. 1 *De Eccks. Ofll- dis,* cap. i, vers. 12. l

Mystice, significatur ordinandum offerri Deo quasi victimam et holocaustum : huic enim in lege veteri manus imponebatur juxta legem, *Levit.* cap. i, vers. 4, ut moneantur ordinandi se quasi victimas debere seipsos suaque omnia consecrare ct expendere ad Dei obsequium ct cultum. Plura de impositione manuum in ordinatione dixi I *Timoth.* cap. iv, vers. 14.

Porro viduæ hæ amote a mensis et cedentes Diaconis, aliis minoribus officiis deputate sunt,

Ifow J* / bu

faclæquæ Diaconisre, quarum tria erant munia precipua : *primum,* nudare feminas ad baptismam et racram unctionem; *secundum,* custodire portas feminarum feminisque precesse in templo; *tertium,* tempore persecutionis, ab Episcopo vel Parocho mittebantur ad fideles, praesertim in carcere, juvandos et animandos. Vide dicta I *Tim.* cap. v, vers. 9.

7. 7. Er ferrum Domini crescebat , — in numero, æque ac in fide et opere credentium, ait Glossa : quia Apostoli liberati cura mensarum, magis totosque se dabant orationi et praedicationi, sicut crescente agricolatione, irrigatione et cura agricola), crescit seges in agro. Alludit ad parabolam seminis et seminantis, cui a Christo comparatur verbum Dei, *Marc.* cap. iv, vers. 2G.

Molta etiamturba sacerdotum, — communium ct minorum (hi enim vocantur turba), non summorum ct principum, uti videtur velle S. Chrysostomus, qui et miratur hio Spiritus Sancti gratiam, ct Christi clementiam, quod eos qui paulo ante bjasphemarant Christum in cruce dicentes : «*Alios* salvos *fecit,* seipsum salvum facere nequit, » perduxerit ad fidem et salutem.

Obedierat pidh. — Syrus, *auscultabat,* id est assentiebatur fidei, puta crcdebal in Christum. Ad fidem magis requiritur voluntatis pia inclinatio, quam intellectus propensio; res enim fidei sunt obscur® ct supra rationis captum. Ende ad eas credendas pia voluntas movet intellectum, hic caecutientem, eumque subjicit el quasi captivat in obsequium fidei, ut ait Apostolus II *Cor.* cap. X, vers. B.

Tropologice, obedit fidei Christianus, qui facit ea quæ fides facienda dictat et jubet, qui scilicet juste, pie ct sobrie vivit ' pie Deo , sobrie sibi, juste proximo ; cujus proinde vita fidei respondet, ct inores professione adaequantur : sic enim vivit ut credit.

Vrti. s. 8. Plenus gratia. — Syrus, xnw *tabula*, id est bonitate. Greca nuno habent irfçw;, id est *fide,* de qua dixi vers. 5.

Et fortitudine. — Lyranus, *gratiam,* multa heroica operandi; *fortitudinem,* multa dura patiendi accipit. Verum dico , per *gratiam,* qtiodlibet charisma ct virtutes omnes, nipote gratiro 'omites el quasi filias (b® enim omnes sunt gratile quia gratis a Deo infusœ), intelligi, ac consequenter ipsam quoque *forti(udinem* ; sed quia in ea ‹ xcclluilS. Stcphahus, hilte ait, *et fortitudine, q. d.* Plenus orat omni gratia, sed maximo fortitudine, tum ad agendum, præscrlim ad intrepide praedicandum, disputandum ct convincendum Judæos ; tum ad offerendum se minis, periculis, tormentis, lapidati mi et martjnrio ; tum ad patrandum signa ct prodigia, quibus suam fidem cl doctrinam de Christo confirmabat, uti •equitur.

Nola hic vim ct effectum Sacramenti ordinaunnU; nam anteeam, nec gratia plenus fuit Stephaniis, nec predicavi!, nec miracula patravit; post eam vero, imo per eam, omnia hæc prestili!, uti advertit S. Chrysostomus.

0. De Synagoga. — Non quod una omnium se- Var* quentium *fuerit* Synagoga, ut vult Cajetanus, sed «de Synagoga,» id est de Synagogis. Est enallage numeri, ludan enim Alexandrini suam habebant synagogam Hierosolymis, suam Cyrenenses, suam Cilices, etc. : ita Chrysostomus ; perinde ac Romæ Germani suum habent collegium, Angli suum, Scoti suum, Maronite suum, Greci suum. Sicut enim nunc Horna, ita tunc Jerusalem erat metropolis fidei, religionis et sapienti®, ad quam proinde Judæi sparsi per orbem mittebant suos filios, ut lege et sapientia Dei imbuerentur, et ad hoc variarum nationum collegia, quas synagogas vocabant, erant instituta.

Quæ appellatur Libertinorum,—id est filiorum qui prognati erant cx parentibus in servitutem a Pompeio aliisque Romam aliovo abductis, sed libertate donatis. Ita S. Chrysostomus, Reda, Cajelanus et alii. Hi enim, utpote e servili genera prognati, videntur a cæteris, quasi liberis rejecti, ideoque peculiarem constituisse synagogam. Alii *Libertinos* censent vocari oriundos cx Libya. Ita OEcumcnius, Glossa, Gagneius, Hugo et Lyranus. Unde nonnulli suspicantur corrupte legi *Libertinarum,* pro *Libyrtinorum,* vel potius *Libystinorum, q. d.* Libyes, qui inter Cyrenaicam et / Egyplum habitant, quique suam habebant in Jerusalem synagogam, quæ a gente ct regione vocabatur Libystinorum. Verum omnia exemplaria Greca et Latina habent *Libertinorum,* non *Libystinorum.* Quare prior expositio est verior, quæ confirmatur exeo quod Romæ Judæi vocabantur *Libertini,* qui libertate donati in Transtiberina regione habitabant; de iis enim ita scribit Philo in *Legatione ad Caium,* sub medium : « Non passus fuisset Augustus trans Tiberim bonam urbis partem teneri a Judæis, quorum plerique erant Libertini : quippe qui belli jure in potestatem redacti, ab heris suis manumissi fuerant, permissi ritu majorum vivere : hos sciebat suas habere proseuchas, in quibus suos caelus facerent, præserlim sabbatis (f).

Cyrenensium. — Cyrene alia erat in Syria, alia in Media, alia in Africa. Do tertia hic agi censent Chrysostomus, CEcumenius, Gagneius : quia Cyrenenses hic junguntur Alexandrinis, qui pariter sunt Afri. Sic ergo fama Slephani tres orbis partes pervagata est. Disputavit enim cum Libertinis Romanis, qui sunt in Europa ; cum Cilicibus, qui sunt in Asia; cum Cyrenensibus et Alexandrinis , cpii sunt in Africa.

Alexandrinorum, — qui oriundi erant Alexandria, metropoli Ægypti, de quo dixi *Nahum* cap. ni, vers. 8.

(I) Vide Sepp, opere cui titulus in versione Gali. : *hi* Vie de N.-S. *J^us-Chriit,* loin. II, p. 279 et seqq.

Eorum qui erant a Ciucia, — quæ hodie Caramania dicitur, ut patet ex *Theatro oriris* Ortelii, in Turcia. Ex hae synagoga videtur fuisse S. Paulus j æquc ac S. Stephanus, nipote Pauli consobrinus, ut censet Sanchez, Salmeron et alii. Fuit enim S. Paulus Cilix, puta Tarsensis; ideoque S. Stephano, usque ad verba ct verbera, ipsamque mortem se opposuit, ut patet cap. vu. Erat enim ipse ardenti ingenio, et zelator legis veteris» ideoque cum collegis suis in Stcphanum, utpoto cognatum suum, ct ejusdem secum scholæ ac synagoga?, quasi in Apostatam acrius insurrexit. Fratrum enim, ct consanguineorum, ac collegarum odia sunt acerbissima; amor enim acuit iras.

Et Asia, — Minori, quæ Ciliciæ adjacet : ca nunc vulgo Turcia vocatur. Hinc disce quanta fuerit gratia, virtus, efficacia, sapientia, prodigia, fulgor S. Stephani, quæ omnium in se synagogarum oculos convertit, animosque et linguas armavit, utpotc gloriæ ipsius invidentium.

Vers. IO. **10.** Et **NON POTERANT RESISTERE SAPIENTJÆ — divi**nai qua plenus erat S. Stepbanus. Hac enim cos convincebat, ct cx sanctis Scripturis aliisquo notis ct signis demonstrabat Jesum Christum esse Messiam orbisque Salvatorem.

Et Spiritui, qui loquebatur. — Legit Interpres, SùóAu; jam legunt 9 iA&u, id est *quo,* vel *per quem loquebatur.* Glossa addit, cum *omni fiducia et sine timore.* Ecce in Stephano impletur illa promissio Christi : « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, » *Matth.* cap. x, vers. 20. Et : « Ego dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri,» *Luo.* cap. xxi, vers. IB.

Vus. ii. 11. Tunc submiserunt, — W&ów, id est, ait Tigurina, *subornarunt;* Pagninus, *clam acceperunt viros qui dicerent,* etc.

Verba blaspiiemiæ; — Græce idem est quod Suavxuix, id est mala fama ab alio sparsa, vituperium, calumnia, maledicentia : sed usu ecclesiastico significat injuriam, sive probrum jactatum in Deum ct Sanctos, uti hic in Musen ejusquo legem. Hanc enim accusationem intentint Stephano, cum scilicet dixisse contra Moscn, quod lex Mosis a Christo jam abolita sit, ideoque non fuerit cx Deo; ao consequenter quod Moses mentitus sit, cum dixit cam esse divinam forequo internam : contra Deum vero cum blasphémasse, co quod dixisset Deum velle per Christum abolere legem veterem, quasi illa non luisset data a Deo vero el sempiterno, quodque Deus finxerit se Mosi eam dedisse, falsoque promiserit eam foro perpetuam.

crimen 's s" piano.

Notais. Augustinus, serm. 93 *Do Sanctis,* hosco falsos testes eamdem pene calumniam impingere S. Stephano, quam paulo ante Scribæ impegerant Christo. Nam falsum hoc suum testimonium explicantes vers. 13, dicunt: «Homo iste non cessat loqui adversus locum sanctum et legem; audivimus enim cum dicentem, quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, ct mutabit traditiones quas tradidit nobis Moses. Contra Christum vero dixerunt : Hic dixit : Possum destruere templum Dei, et post triduum rcædificare illud,» *Matth.* cap. xxn, vers. 60.

Rursum notat S. Augustinus, hanc eorum accusationem verum fuisse oraculum, perinde ac fuit sententia Caiphre contra Christum, *Ioan,* xi, 50. Porro eos mentiri et calumniari S. Stophanum patet, quia Stephanus nihil dixerat contra locum sanctum, id est contra templum, vel Jerusalem, quæ erat civitas sancta, neque contra legem : nam et Christus do se dixerat : « Non veni solvere legem, sed adimplere,» imo perficere, *Matth.* v, 17 ; neque dixerat quod Jesus destrueret templum, vel Jerusalem; aut quod mutaret traditiones, ii ‹Th›, id est ritus, cæremonias, cultum, legesque et instituta a Mose tradita. Et esto id dixisset, si legem mutare erat crimen, non Stephantim id vaticinantem, sed Jesum id facientem invadere debebant. Unde exclamat S. Gregorius Nazianzenus, orat. *De S. Stephano :* « O injustam audientium sententiam! Quoniam, inquiunt, Jesus mutavit leges, lapidetur Stephanus. » Sumina ergo accusationis ct criminis quod Stephano intentant, est hæc : Stephanus dixit quod lex nostra in evangelium sit transitura, judaismos in christianismum, Moses in Christum, qui est Dei Filius : ergo blasphemavit legem nostram et Deum, dando ejus divinitatem Jesu Christo, quem scimus fuisse merum hominem. Verum dicunt in sua sententia, puta in sua perfidia et judaismo, et vere hæc prædicabat Stephanus, et sic vere coram concilio Judaico eum capitis reum agebaut, uti Christum reum egerant; sed alia immiscent falsa: impingunt enim Stephano multa quæ ipse non dixerat, uti jam dixi. Porro alludunt ad id quod dixeral Christus, templum cum urbe vastandum a Romanis, Luc. xix, 44. Sed de suo mendaciter addunt, id facturum esse Jesum, cum id non dixerit Jesus (mullo minus Stephanus), sed poliusdixcrit id facturas esse Gentes, puta Romanos. Denique martyr est Stephanus, quia pro praedicatione Christi et Evangelii occubuit : in illud enim transituram legem veterem, Moses et Propheke praedixerant ; sed hæc eorum oracula inlelligero nolebant, et etiamnum nolunt Judæi.

15. VIUERUNT FACIEM EJUS TANQUAM FACIEM AN- Vfrt. 15. geli. — Erat Stephanus naturali specio vulluque speciosissimus, ait S. Augustinus, serm. 6 *De Sanctis;* sed supra naturam hio ei addita fuit pulchritudo. Facies eniin angeli significat eximium quid, augustum ct coeleste in vultu, puta speciem et majestatem angelicam. Patet id ex illo Esther, cap. xv, 16, ad Assuerum regem : a Vidi, inquit, te, Domine, quasi angelum Dei, et conturbatum est cor meum prie timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es, Domiuo, olfacies tua plena est gratiarum. »

r*fa fîfûîp^ ra^

Contulit creo Deus Stephano novum mirumque splendorem, et quasi radios corporis gloriosi, quales contulit Mosi, Erodi xxxiv, 1, et S. Antonio, S. Francisco nostroque S. Ignaflo. Unde S. Augustinus, serm. 99 *De Diversis,* ait, a Faciem Stcphani radiasse instar solis; » idque *primo,* ut exterior fulgor vultus indicaret internum fulgorem et puchritudinem mentis. Nam, ut ait S. Hilarius Arelatensis, hom. *De S.Stephano;* «abundantia cordis transierat in decus corporis, et in faciei pulchritudinem candor splcndorque animi exundabat, ac abscondita pectoris ornamenta speculum frontis irradiabant, atque cum haberet in se Spiritum Sanctum, os præ *so* gestabat angelicum. *Secundo,* quia S. Stephanus in moribus et doctrina, puta in disputando et prædicando æmulabatur puritatem, innocentiam,libertatem, fortitudinem, sapientiam, zelum ct sanctitatem angelicam : quare in amico et æmulo angelorum Evangelica similitudo apparuit, ait S. Augustinus,

Tertia

serm. 6 *De Sanctis. Tertio,* ut gloria sui corporis resurrectionem Christi jam factam, et nostram futuram incredulis repraesentaret; utpote de qua cum Judæis disputaverat, et quam ægre audiebant, præserlim Sadducœi. Unde S. Augustinus, loco jam citato, ait quod S. Stephanus « ad confusionem illorum, revelata facio spéculons in cœlum gloriam Filii Dei, resurrectionis annuntia-

Owru.

bat Sacramentum.» *Quarto,* S. Hilarius Arelatcnsis, *hom.* jam citata : « Facies, ait, Stcphani assumpsit speciem resurgentis, adversariis ad poenam pec-

Calot*

cati, ct tormentum invidiæ, et exprobrationem impietatis, el testimonium criminis. » Judæis ergo facies Stcphani visa est formidabilis, Christianis vero amabilis el admirabilis. *Quinto,* quia S. Stephanus jam erat quasi canditatus martyrii, el triumphi gloriæque coelestis : unde ejus prælustres quosdam radios evibrabat. Hinc quasi mox evolaturus in coelum exclamabat : « Ecce video cœlos apertos, et Jcsum stantem a dextris virtutis Dei. » Stupeant ergo omnes in vultu Slephani gloriam triumphantis, ait Petrus Damianus, serm. *De S. Stephano.* Hinc el Tertullianus, lib. *De hcsurrect. carnis,* cap. 1v, ait S. Stcphanum, instar Christi in transfiguratione, angelicum fastigium induisse.

Allegorico : Doctoribus novi Testamenti, qualis erat S. Stephanus, dictum est a Christo : « Vos estis lux mundi, » *Matth.* v, i 1. Hinc et Christi, utpote Doctoris mundi, facies resplenduit quasi sol, *Matth.* XVII, 2. Nam, ut ait Apostolus, fl *Corinth.* ni, 9 : « Si ministratio damnationis (id est legis Mosaic®, quæ minatur mortem et damnationem) gloria est; multo magis ministerium justiti® (in Evangelio) abundat in gloria. »

* * Anagogice: «Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi steli® in perpetuas œternitates , » *Da/ad.* cap. xii, 3.

7' 1topologico : Impiorum mens el facies nigrescit ut olla, piorum serena est et nitescit ut jubar auror® ; mentis enim decus vel dedecus in vultu emicat. Unde Chaldæus, *Cantic.* i, vers. 3, paraphrastice hœo addit: « Quando Israelita; fecerunt vitulum, denigrat® sunt facies eorum sicut / Ethiopum, qui habitant in tabernaculis Cedar; et quando egerunt prenitentiam, et dimissum iis fuit peccatum, multiplicatus est splendor glori® vultus eorum sicut vultus angelorum. » Denique S. Chrysostomus, commentons in cap. vu, vers. 35, censet, Stephanum faciem angelicam induisse ex conspectu glori® Dei et Christi ; ait enim, vers. 55 : « Ecce video coelos apertos, et Jcsum stantem a dextris Dei. » Hanc enim visionem eum ab initio habuisse, sed prudenter tacuisse, ne Jud®os hoc spectro offenderet. Sic Mosi ex aspectu et consortio Dei afflati sunt radii, et quasi cornua lucis, *Exodi* xxxiv, vers. 29. Deus enim quasi sol lucidissimus suis suam lucet afflat : nam facies angelica Stcphani maxime sita erat in radiis lucis et splendore angelico. Idem sentit S. Augustinus, serm. 6 *De S. Stephano : a* Stephanus, ait, revelata facio speculabatur in cœlum gloriam Dei Filii, ideo videbant vultum ejus Judæi tanquam vultum angeli Dei. Et nunc tantummodo, beate martyr Stephane, terram despice, cœlum conspice ; et pontificem sperne, Patrem attende. » Atque hæc videtur propria et litteralis causa fuisse faciei angelic® in S. Stephano. Simili modo Christus in transfiguratione radios sui splendoris et glori® afflavit Mosi et Eli®, qui pariter visi sunt in gloria et majestate, ut ait Lucas, *Evang.* cap. ix, 31.

Addit S. Chrysostomus, ob hunc angelicum faciei decorem Judæos, licet hostes Stcphani infensissimos, permisisse tamen diutius eum libere concionavi, ut tanto decore oculos pascerent. Verum in sua perfidia pertinaces, hoc splendore interius non illuminali, sed magis cxcæcati obduruerunt, ideoque ejus faciem ®que ac doctrinam obscurare et lapidibus opprimere sategerunt.

Simili modo S. Joannes Baptista castitate, vita, Angeli»
sermone, zelo, vultu fuit angelicus, ideoque *a*
Christo vocatus est angelus, *Matth.* xi, 20. eiemj,!».

Malachias propheta a moribus, prædicatione ct suaviloquentia vocatus est Malachias, id est angelus Domini ; imo Orígenes cum, œquo ac Joannem Baptistam, ccnsuit fuisse vere angelum, non hominem, uti dixi initio Malachi®.

S. Cæcilia familiariter cum angelo virginitatis su® custode conversans, puritatem, alacritatem, efficaciam, gratiam specicmque induit angelicam : unde ct Valerianum sponsum, ejusque fratrem Tiburtium, ac 400 alios ad Christum convertit. Quocirca in officio Ecclesiastico de ea canit Ecclesia : « 0 beata Cæcilia, qu® duos fratres convertisti , Almachium judicem superasti, Urbanum Episcopum in vultu angelico demonstrasti.

S. Basilius gravitate, devotione, ordine hie-

rarchico, vultuque angelico perculit Valentem Imperatorem, eumque saevientem contra Catholicos compescuit, et pene exanimavit. Nam, ut refert S. Gregorius Nozianzenus, orat. *De Laudibus S. Basila,* cum Valens multis satellitibus stipatus, in festo Epiphaniæ templum ingressus, a audivit psalmodiam instar tonitrui personantem, plebisque pelagus vidit, omnemque ordinem et concinnitatem, angelicam potius quam humanam; atque ipsum Dasilium ante populum recto corpore stantem, nec oculis, nec animo, perinde ac si nihil novi contigisset, ullam in partem se moventem, sed Deo et altari affixum ; eos autem a quibus cingebatur, cum timore quodam ac reverentia stantes : humanum quidquam passus est, atque oculorum vertigine ac tenebris lotus impletur, etc. Ita enim titubare coepit, ut, nisi quispiam ex Sacrarii ministris vacillantem supposita manu retinuisset, misere utique ct luctuose prolapsurus fuerit. » Subdit eum tanta sapientia et gratia cum Valente prolocutum, ut Dei voces esse viderentur, quibus proinde Valentis iras flexit et sedavit. Addit Amphilochius, in Vita S. Basilii, eum dum sacrificaret, ab Eubulo visum clarissimo lumine ac angelis circumdari.

Ita S. Zosymas, cura audissct vitam angelicam S. Mariæ Ægyptiacœ, eamque vidisset supra flumen Jordanis ambulantem, ac in oratione raptam in aerem, rediens ct requirens cara , orans dicebat : « Ostende mihi, Domine, absconditum thesaurum, quem mihi, peccatori, manifestare dignatus es. Ostende mihi, obsecro, Domine, in corpore angelum, cui totus comparari indignus est mundus, n uli ipse refert iu ejus Vita. Vere enim Anastasins Nicaenus ad Antiochum, *Quaxt.* XXX, angelum ita definit : « Quid est angelis? Est vivum rationale, hymnisonum immortale. »

S. Thomas Aquinas ab innocentia et castitate baptismal!, quam pcr omnem vitam conservavit, ut nunquam stimulum carnis senserit ab eo tempore, quo angeli lumbos ejus cingulo castitatis accinxerunt; insuper ab intellectus, sapientiæ et doctrinæ eminentia, nuncupatus est Doctor Angelicus.

S. Mechtildis, ait Engclhardus in ejus Vita, cap. v, a silentium tantum indixerat sibi, ut mutam crederes : si vero loqueretur, cum angelo te conferre putares ; » quæ proinde, cum quadam vice ei inadvertenter verbum otiosum excidisset, illud diu multis lacrymis et voluntariis poenis castigavit. Silentium ergo angelicum nos docet cum angelis, et ab angelis cum hominibus angelice loqui. Unde et de S. Thoma Aquinate, quem condiscipuli ob juge silentium « bovem mulum » appellabant, dixit Albertus Magnus ejus magister : a Hic bos mutus brevi tantam dabit vocem, ut eam audiat totus orbis, ▮ imo omnia saecula eam quasi angelicam admirentur.

Noster B. Aloysius Gonzaga virginitate, modestia, mansuetudine, blandiloquio, verecundia, oratione, contemplatione, vultu erat angelicus : unde a matre Comitissa Castillionensi non aliter vocabatur, quam a meus angelus. » Quin et Auditores Rotae in processu Canonizationis ejusdem , ipsi * Angelici » titulum ultro et motu proprio dederunt.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Stephanus suam causam agens, docte ct fuse perorat in concilio, alteque exordiens refricat historias Abrahæ, Isaac, Jacob, Mosis ct Prophetarum, qui praenuntiarunt Christum, quibus uti restiterunt prisci Judæi, multosque ex eis occiderunt, ita nunc posteros eorum persequi Christum ejusque discipulos, libeie proclamat. Unde ingenti zelo, libertate ac spiritu, vers. 51, *in illos detonat* : Dura, *inquit,* cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis : sicut patres vestri, ita et vos, *vocatque proditores et homicidas Christi. Quocirca illi stridentes et furentes rapiunt eum, ac lapidibus obruunt : ille vero interritus, oculis in coelum intentis, videns gloriam Dei et Jcsur'* Domine Jesu, *inquit,* suscipe spiritum meum.

1. Dixit autem princeps Sacerdotum : Si hæc ila se habent? 2. Qui ait : Viri fratre^ patres, audite : Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan, et dixit ad illum : 3. Exi de terra tua, et de cognatione tua, et veni in terram quam monstravero tibi. 4. Tunc exiit de terra Chaldæorum et habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est paler ejus, transtulit illum in terram istam in qua nunc vos habitatis. 5. Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis;

sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini ejus post ipsum, cum non haberet filium. 6. Locutus est autem ei Deus : Quia erit semen ejus accola in terra aliena, et servituti eos subjicient, et male tractabunt eos annis quadringentis; 7. ct gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus, et post hæc exibunt ct servient mihi in loco isto. 8. Et dedit illi testamentum circumcisionis; ct sic genuit Isaac, ct circumcidit eum die octavo; et Isaac Jacob, el Jacob duodecim Patriarchas. 9. Et Patriarch® «emulantes, Joseph vendiderunt in Ægyptum, et erat Deus cum eo; 10. et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus, et dedit ei gratiam et sapientiam in conspectu Pharaonis, regis Ægypti, et constituit eum Præpositum super Ægyptum et super omnem domum suam. 11. Venit autem fames in universam Ægyptum et Chanaan, et tribulatio magna; et non inveniebant cibos patres nostri. 12. Cum audisset autem Jacob esse frumentum inzEgyplo, misit patres nostros primum; 13. et in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus. 14. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque. Io. Et descendit Jacob in Ægyptum, ct defunctus est ipse et patres nostri. 16. Et translati sunt in Sichem, et positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Ilemor, filii Sichem. 17. Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, crevit populus et multiplicatus est in Ægypto; 18. quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph. 19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. 20. Eodem tempore natus est Moyses, et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. 21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutrivit eum sibi in filium. 22. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægypliorum, et erat potens in verbis et in operibus suis. 23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israel. 24. Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum, et fecit ultionem ei qui injuriam sustinebat, perctlsso Ægyptio. 25. Existimabat autem intclligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis; at illi non intellexerunt. 26. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus; et reconciliabat eos in pace, dicens : Viri, fialres estis, ut quid nocetis alterutrum ? 27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum dicens : Quis te constituit principem et judicem super nos? 28. numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium? 29. Fugit autem Moyses in verbo isto, et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos. 30. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus in igne flammæ rubi. 31. Moyses autem videns, admiratus est visum, el accedente illo ut consideraret, facta est ad cum vox Domini, dicens : 32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Detis Jacob. Tremefactus autem Moyses, hon audebat considerare. 33 Dixit autem illi Dominus : Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est. 3i. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et gemitum eorum audivi, ct discendi liberare eos. Et nunc veni, et mittam te in Ægyptum. 35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes : Quis te constituit principem el judicem? Hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu angeli, qui apparuit illi in rubo. 36. Hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terra Ægypti, et in Rubra mari, et in deserto annis quadraginta. 37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel : Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis. 38. Hic eat, qui fuit in Ecclesia m «olilodino cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris : qui accepil verba vitee dare nobis. 39. Cui noluerunt obedire putres nostri; sed repulerunt et aversi sunl cordibus suis in Ægyptum, 40. dicentes ad Aaron : Fac nobis ileos, qui præ-

cedant nos; Moysei» ettiui nie, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit ei. 41. Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et lælabantur in operibus manuum suarum. 42. Convertit autem Deus, et tradidit eos servire militi® codi, sicut scriptum est in libro Prophetarum : Numquid victimas et hostias obtulistis mihi annis quadraginta indeserto, domus Israel ? 43. Et suscepistis tabernaculum Moloch, et sidus dei vestri Dempham, figuras quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem. 44. Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, loquens ad Moyscn, ut faceret illud secundum formam quam viderat. 43. Quod et induxerunt, suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem gentium, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David, 4G. qui invenit gratiam ante Deum, ct petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob. 47. Salomon autem aedificavit illi domum. 48. Sed non Excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: 49 Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum aedificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus requietionis meæ est? 50. Nonne manus mea fecit hæc omnia? 51. Dura cervice et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri, ita et vos. 52. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri ? Et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis; 53. quia accepistis legem in dispositione angelorum, et non custodistis. 54. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum. 55. Cum autem esset plenus Spiritu Sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei. Et ait : Ecco video cœlos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei. 50. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt, unanimiter in cum. 57. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant : ct testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Sanius. 58. Et lapidabant Stephanum invocantem et dicentem : Domine Jesu, suscipe spiritum meum. 59. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens : Domine, ne statuas iliis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Sanius autem erat consentiens neci ejus.

Nota : Ilistoriæ pleræquo quæ hoc capito recenset S. Stephaniis, petike sunt cx Genesi ct Exodi, ubi cas explicui : quæ ergo ibi dixi, hic non repetam. Porro in mullis Stcphanus videtur repugnare Genesi. Septem enim hic occurrunt antilogica, partiin in Genesi solutæ, parlim hic breviter solvcndæ (1).

Sitcm Libxnæ r.M.m.

2. Viri fratres et patres. — « Fratres » vocat v' sibi æqualcs ct coævos ; « patres » vero, seniores, pontifices ct judices coram quibus causam suam agebat in concilio. Ita Lyranus et Hugo.

Deus glori**i**, — scilicet origo, fons ct causa, hoc est, Deus gloriosissimus, cui competit omnis honor et gloria, caque divina et immensa; qui-

(î) Quum non integram Stephani orationem habeamus, sed tantum particulam ejus, et fere nihil nisi introductionem , mirum non est magnam deprehendi opinionum diversitatem in constituendo hujus orationis consilio. Pi.vcipuas rcccntiorum Interpretum sententias examinavit Kuinoelius, *Coma,catar.* th *Acta,* ad ti. I. Ipso nutem de Stephani consilio satis probabiliter disserit hoc modo : « Postuleront de pXxêçr.p-ia Stephanum, quod dixisset, Jesum templum esse destructurum, atque ordinatos a Mose ritus aboliturum. Ad hits criminationes Stephaniis Ita respondit, ut ex historia Isiaelitarum ea seligeret, quæ ad causam suam defendendam facerent. Atque hoc dicendi genere usus est, ut eo attentiores auditores contineret : Judæi enim pergratum erat, data quavis occasiono, populi fala repetere, cl providenti» atque amoris documenta a Deo ipsorum majoribus data recensere. Hinc etiam immiscet nonnulla ex historia populi deprompta, quæ non propius ad rem perlinent. Hoc imprimis demonstrari volebat, ritus a Mase proscriptos Deum quidem habere auctorem, sed Judæos sola legum ritualium observatione Deo non probari, etiam templum destrui posse, ct destructum iri, ut olim fuerit, si non ad meliorem frugem redirent (Addi potest, Stephanum etiam ostendero voluisse, ipsos Judæorum proceres, qui pro Dei ct Mosis auctoritate acriter pugnare sibi videantur, uiriusquo esse contemptores, quum ncque Mosis legibus, neque Deo, qui leges tradidit, parcant). Volebat prælerea etiam haud dubie, hac data occasione, ostendero Jesum a synedris repudiatum Messiam esse habendum, ejusque doctrinam amplectendam. Quum m eo esset ut fala populi Israelitici ab ipso'enarrata in rem suam transferrei, ad supplicium rapiebatur. Quotisi orationis filum pertexere potuisset, in altera orationis parte, opinor, ostendisset vanam esse spem el fiduciam, quam Judæi in circumcisione, rehquisque ritibus ct templo ponerent, quum Abrahamus, antequam circumcisus

que angelis et hominibus omnem gloriam, quam habent, cornuunicat. Notat S. Chrysostomus id dicere S. Stcphanum contra Judæos, putantes gloriam Dei alligatam esse templo et legi ipsorum, q. *d.* Deus ante legem et templum fuit Deus glori®, suamque gloriam ostendit Abrahæ ct patribus vestris, quos divites, victoriosos, felices, gloriosos effecit : ergo pari modo potest suam gloriam nunc avocare a templo ct lege vestra, camque transferre in Christum et Ecclesiam. Vide quæ de Dei gloria et glorificatione dixi Rom. n , 33, et *Isaiæ* vi, 3, et *Apocal.* iv, 8.

Apparuit patri nostro Àbrami. — incipit ab Abraham, quia is Judæorum, hoc est fidelium ct Synagogæ, fuit primus paler et patriarcha , primusque promissionem explicitam accepit do Christo ex se nascituro.

Accusarant Judæi Stcphanum quod locutus esset contra eorum Deum, legem, templum, Mosen et Prophetas. Refellit id Stcphanus, honorifice loquendo de Deo Abrahæ, ac vocando cum Deum glori®; deque ipso Abraham, vocando cum patrem nostrum ,ac de lege, templo, Mose ct Prophetis. Ostenditquo Judæos potius iis obloqui et resistere, dum Christum a Deo, Mose ct Prophetis promissum, ac in lege et victimis templi adumbratum, ejusque discipulos persequuntur, *q. d.* Accusatis me quasi blasphcmum, eo quod Christum præponam Mosi et Prophetis, afferamque eum esse Dei Filium ct redemptorem mundi. At vero idipsum credidit Abraham, Moses et Prophet®, qui et idipsum prædixerunt. Imitamini ergo patrem vestrum Abraham, legislatorem Mosen vestrosque Prophetas, ac in Christum jam natum credite, siculi ipsi in Christum nasciturum crediderunt, eumque vobis prædixerunt et promiserunt : alioqui non ego, sed vos a fido Abrahæ, Mosis et Prophetarum degeneres, iis adversos el hostes vos ostendetis. Ita S. Augustinus , serm. 93 *De Diversis.*

Prir j In Mesopotamia. — Est hic prima antilogia. \idelur enim Stcphanus hic pugnare cum Mose, *Gmcs.* XII, i, juncto cum Genes, xi, 31, ubi dicitur quod Abraham vocatus et eductus sit de Ur Chaidæorum.

Respondeo, S. Slephanuin u Mesopotamiam» hoc loco late accipere, pro omni regione quæ est trans Euphratem ; opponit enim eam terne Chanaan Judæis promissas, quæ se extendebat usque ad Euphratem; hic enim ejus limes statuitur a Deo, *Dealer.* xi, 24. Quare sub *Mesopotamia,* comprehendit hic Chaldæam. Id ita esse patet ex vers. 4, ubi ait : a Tunc exiit de terra Chaldæorura. » Porro quomodo *Genes,* xn, 4, dicatur Abraham egressus de Ilaran, ibidem explicui : eo enim perlinet.

Guaran. — *Choran,* sive *Ilaran* sunt Charra;, quæ fuit urbs Parthorum, sila in finibus Mesopotamiae versus lerram Chanaan, juxla quam cæsus est M. Crassus a Parthis, de quo Lucanus, lib. I *De Bello civili :*

Assyrias Latio maculavit sanguine Charras.

3. Exj db terra. — Præclaro S. Hieronymus, Vers.!, qui Stridonem et Dalmatiam patriam suam deserens, per orbem discendi causa peregrinatus, tandem in Bethlehem consedit et conquievit, Sanctis epist. *ad Paulinum :* a Credenti, ait, totus mundus divitiarum est, et facile contemnit omnia, qui se temedsemper cogitat esse moriturum. » Et Poeta : hua‡

Omno solum forti patria est, ul piscibus aequor.

Hinc Socrates dicebat se esse cosmopolitan!, id est civem mundi. Et ex Platone Plotinus, apud S. Augustinum, lib. IX *De Civit.,* cap. vi : « Fugiendum est, ait, ad clarissimam patriam ; et ibi pater, et ibi omnia : quæ igitur classis, aut fuga? Similem Deo fieri. Si ergo Deo tanto similior, quanto fit quisque propinquior, nulla est ab illo tanta longinquitas, quanta ejus dissimilitudo. » Sumus enim ab æterno ab eo conscripti cives Sanctorum et domestici Dei, quasi ejus filii et hæredes, cohærcdcs autem Christi : patria ergo nobis est cœium, terra vero exilium. Ilicque fuit communis Abrahæ et Sanctorum omnium sensus, uti multis ostendi, *Ilcbr. xi,* 9.

4. Transtulit, — pirùwtv, id est *habitare fecit;* Vers. 4. S. Augustinus, lib. XVI *De Civit.,* cap. xvi, legit *collocavit;* Syrus, *mutavit* ; scilicet Abrahæ demum, sedem cl habitationem transtulit ex liaran in Chanaan.

In qua vos nunc habitatis, — non ego, quia terram ct omnia terrena cum Apostolis reliqui, el vicinus morti ad cœium propero. Ha Glossa.

5. Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec Vers.*. passum pedis. — Græcum p-rjxa, *primo* significat *vestigium,* ut vertit Syrus, Pagninus ct Tigurina. *Secundo, passum,* ut patet ex Plutarcho in Demetrio; passus autem est mensura quinque pedum : hos enim efficit distensio et divaricano unius pedis ab altero, *q. d.* Ne minimam quidem terræ Secandi mensuram dedit illi. Est hic secunda antilogia. Nam, *Genes,* xxm, 9, Abraham in Chanaan emit h ct possedit speluncam duplicem, ad sepulturam Saræ et suorum. Respondeo : *primo,* illam non dedit ei Deus, sed pretio suo eam sibi comparavit Abraham. Ita S. Augustinus, Quæst. LVi *in Genes. Secundo,* non possedit illam quasi hæreditatem , scilicet ut vivus eam quasi prædium coleret vel incoleret, sed ut sepulturam, in qua mortuus quiesceret. Sepulcrum enim non est hæreditas nec domus, vel ager vivorum , sed potius crypta subterranea mortuorum. Ha Glossa.

Cum non haberet filium. — Hoc auget promisBionem Dei el fidem Abrahæ. Deus enim promisit Chanaan Abrahæ, id est posteris ejus, cum tamen nondum haberet filium, sed ipse esset senex , ct uxor ejus Sara sterilis; atque Abraham promittenti Deo credidit, quia credebat Deum esse omnipotentem , atque senibus el sterilibus posse restituere vim generativam, idquo hic juxta promissa facturum, uti de facto fecit, cum iis dedit virtutem generandi Isaac, qui cum posteris, Deo dante, futurus erat hæres Cbananææ.

6. Quia erit semen ejus accola in terra aliena. — Pro *accola* greco est , id est advena, peregrinus, in terra aliena, non incola ct civis in propria, *q. d.* Posteri lui, o Abraham, erunt peregrini in Chanaan (uti cxprimuntSeptuaginla, *Exod.* XII, 40) et in / Egypto, ibique Ægyptii cogent eos servire sibi per annos quadringentos.

Annis quadringentis. — Est hic tertia antilogia. Nam , *Exod.* xii , 41, ct *Galat.* m, 17, numerantur anni 430, et ita hic legendum censent Rabanus, S. Thomas, Cajctanus ct Glossa. Respondeo, a vocatione Abrahæ quæ facta est anno vilæ ejus 75, fuisse annos 430, hic vero eos computari a nativitate Isaac, qui natus est Abrahamo post 25 annos, puta anno vilæ ejus centesimo. Inde enim usque ad exitum Hebræorurn ex servitute Ægyptiaca, fluxerunt anni 405 præcise, qui hic vocantur quadringenti, numero ct compulu rotundo, omissis quinque, qui hunc computimi excedunt. Scriptura enim sæpe ponit numeros integros et rotundos, præserlim centenarios, etiamsi pauculi iis desint vel supersint. Sic enim dicimus nos vidisse centum milites, etiamsi duo vel lres huic numero desint. Sensus enim est : vidi centum, id est circiter centum, plus minus centum. Pari modo hi anni præcise numerantur quadringenti infra, cap. xiii, 20, et *Gcn.* xv, 13. Vide ibi dicta.

7. Judicabo, — id est condemnabo, ulciscar ct puniam : ita Vatablus. Deus enim occidit Pharaonem cl Ægyptios oppressores Hebræorurn , mergendo cos in mari Rubro ; Chananæos vero mactavit in præliis per Josué.

Exibunt , — de / Egypto in Chanaan, quam eis promisi.

8. Et dedit illi testamentum circumcisionis. — « Testamentum , » id est fœdus vel pactum : Deus enim conditionem fœderis inter se et Abraham ejusque posteros inili, voluit esse circumcisionem , promittens se Abrahæ et posterorum fore Deum, provisorem et protectorem, si ipsi ex ejus voluntate et lege se circumciderent, ac vicissim eum colerent, non idola. Vide dicta Genes, xvn , 7 et sequent.

9. / Emulantes , — invidentes. Ha Tigurina.

Joseph iündidehünt. — Memiull Joseph, quia is expressus pr® cæteris fuit typus Christi venditi, capti et afflicti a Judæis, idque tacite hic eis insinuat ct objicit S. Stcphanus.

Et erat Deus cum eo, — educens eum e carcere, sublimans in principem Ægypti, omniaque ejus opera secundans ct prosperans, uti mox explicat S. Stcphanus. Vide *Sapient,* cap. x, 13 ct 14.

13. Et in secundo, — scilicet adventu fratrum v-rt-,l Joseph in / Egyptum; Syrus, *in secunda vice;* Tigurina el Pagninus, *cumque iterum misisset eos.*

14. In animabus septuaginta quinque. — « Animabus,» id est hominibus, puta filiis el nepotibus ex Jacob prognatis, in his enim stabat tota cognatio , id est prosapia et posteritas Jacob. Est synecdoche.

Est hic quarta antilogia. Nam *Gen.* xlvi, 26, Olirti, numerantur lanium 70, el non 75. Respondeo, fuisse 70. Sed Septuaginta, quos sequitur S. Slephanus, numerant 75, quia annumerant filios cl nepotes Joseph natos in / Egypto, ut dixi *Gen.* cap. Lxvi, vers. 26 (1).

16. Et translati sunt in Sichem.— « Sichem, » lesive *Sichar,* urbs erat Samariæ precipua, quæ post *Mabartha,* teste Josepho, lib. V *Belli.,* cap. iv, vel ut ait Plinius, lib. V,cap. xiii, *Mamortha* dicta est, deinde *Flavia Casarca* a Flavio Domitiano, qui co coloniam deduxit; denique *Neapolis* est appellata, nunc *Naplos* dicitur, in qua natus est S. Justinus Philosophus et Martyr, S. Slephani in fide propugnanda æmulus : unde gloriosum illius ad instar, pro ea martyrium obiit anno ætatis circiter 50, Christi 168, ut habet Chroiiicon Alexandri, licet Baronius id consignet anno Christi 165.

Est hic quinta antilogia. Nam Abraham, Isaac Quiau. el Jaeob sepolti sunt in Hebron, ut palet Gen. XXV, 9, et 1, 13. Respondeo, Abraham, Isaac el Jacob sepultos esse in Hebron, duodecim vero Patriarchas qui fuerunt filii Jacob, sepultos esse in Sichem. HaS. Hieronymus, in *EpitaphioS. Paulæ.* Aut certe hi quoque primum ex / Egypto translati et sepulti sunt in Sichem, inde in Hebron, uti diserte docet Josephus, lib. ll *Antiq.,* cap. iv, ubi asserit omnes, excepto Joseph, sepultos esse iu Hebron. Josephum quasi gnarum ct fidum suæ gentis historicum, sequuntur Magister, *Ihst.Schol.,* Dionysius et Gagneius, atque idipsum hic significat Stcphanus, cum subdit : « Et positi sunt iu sepulcro quod emit Abraham, » utique in Hebron, ul patet *Genes,* xxm, non in Sichem.

esset, Deo probatus fuerit, et luculenta favoris ac benevolenti® Dei documenta acceperit, multi vero ex circumcisu Deo non placuerint, et diu ante templum exstructum Deu? in gentem Israeliticam mulla el insignia U nelleia contulerit ; se ergo non contumeliose in Deum ct Motent locutum esse, quum professus sit, a circumcisione ct templi cultu non pendere Dei favorem, templum destrui posse el destructum iri, ni resipiscerent , « porro mores majorum imitarentur, qui ingrati Mosen repudiassem, eorumque exemplo Jesum Mesriam, i Mow annuntiatum, rejicerent. » Hæc fere Kuinoeliua.

(1) « Probabillima ratio nostrum locum cum illo Genesi* conciliandi est hæc : Alexandrinos (quos Stcphanus secutus est) Jacobi posteris quinque filios Manassisel Ephraimi, in Ægypto natos, ex l *Paralip.* vn, 14, addidisse. Notandum est etiam hoc, Judæos habuisse traditiones vel ore vel scriptis propagatas, quas Alexandrini, Josephus interdum, Philo plerumque secuti sunt. Non igitur est mirum, Stcphanum, Hellenistam, adsuelum versioni Alexandriæ, cum illis Alexandrinis locutum esae. » ita apposite Rosenmullerus.

Et rosin suxt ra sepulcro, quod emit Abraham **PRETIO ARGENTI A FILIIS HEMOR, FILII SiCHEM.** — Est hie festa antilogia, enque maxime implicata
Stiu. et difficillima : nam Abraham sepulcrum emit ab Ephron. filio Seor, *Genes,* xxni, 16, non a filiis Hemor, filii Sichem. Ab illis enim partem agri in Sichem emit Jacob, non Abraham, *Genes,* cap. xxxin, vers. 19.

r p. Respondent *primo,* Reda, Rabanus et ex iis Melchior Canns, inline lib. 11 De Locis *Theolog., S.* Stepbanum lotum alteri rei, puta causæ suæ de Christo, intentum, hic lapsum esso memoria, el pro Jacob nominasse Abraham : confudisse enim duas emptiones, ct commiscuisse in unam, scilicet priorem Abrahæ, de qua *Genes.* xxm, IC>, et alteram Jacoh, do qua *Genes,* xxxin, 10. Verum quis hoc credat de S. Stephano, qui plenus erat fido et Spiritu Sancto, imo in quo loquebatur Spiritus Sanctus; pnesertim cum ipso hic publice coram doctissimis Rabbini», suis adversariis, concionarelur traclarctquo controversiam de Christo, æque ac causam suæ religionis et fidei, vitæque ct necis? Erat cnim jam martyrii cœliquo candidatus, viditque gloriam Dei. Minus improbabile est quod censent alii, nomen Abrahæ pro Jacob hic irrepsisse, æque ao nomon Joremiæ irrepsisse *Jlatth,* xxvii, 9, multi viri docti autumant. Si enim pro *Abraham* ponas *Jacob,* aut ex puncto *Abraham* repetas nomen *Jacob,* quod paulo anto precessi!, tola sententia plane fluit, nec ullum ingerit scrupulum. Ha Eugubinus ct Lipomanus in *Calena, Genes,* xxxin ; ae Andreas Masius in cap. ullim. *Josué, vers.* 32. Verum omnia exemplaria Greca, Lalina et Syria constanter habent *Abraham* ir "i *larob;* nec ullus vetoruin pro *Abraham* legit *Ji< ob,* nec est quidquam quod ad ita legendum
* cogat; sunt enim alii hæc loca conciliandi modi, iique magis probabiles et expediti.

se a<h. Unde, se- *undo,* respondet Vatablus, Sanchez ct alii, *Abraham* patronymice sumi, ut idem sit quod Abrahamides, puta Abrahæ filius, scilicet Jacob : aulì/ , d. Abraham, qui primus el famosissimus fuit parens Israelitariun, ac hæres terræ promissæ a Deo institutus, emit suis hunc agrum, non per se, sed per nepotem suum Jacob, *Genes,* xxxin. Sio Christus vocatur *Israel,* id est Israolilidcs, sive Israelis filius, *Isaia,* cap.xLix, vers. 3s « Servus meus es tu Israel. » Idem vocatur David, id est Davididcs, sive Davidis filius, Ezech. cap. xxiv, vers. 23 : « Suscitabo super eos servum meum David. Ego autem ero eis in.Deum, et servus meus princeps in medio eorum. » Idem vocatur *Salomon,* in titulo *Psal.* 1xxi, id est Salomonides. Sic Trojanus vocatur Tros, a Troe parente, *Æneid.* VI :

> Tros Anchisüde, fieilt» ductans Arenti.

Et lib. I :

> **Troe Tjnnsve sibi Bullo discrimine ageUir.**

Idem vocatur *Dardanus,* id est Dardanides, puta Dardani soboles, *Æneid.* IV :

> Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
> Dardanus.

Sic Trojani vocantur *Teucri,* a Teucro progenitore; Græci vocantur *Danai,* a Danao, rege Argivorum. Sic Romani a Romulo, ab Roratio, lib. IV *Carm.,* vocantur *gens Domala.* Verum liæ phrases conveniuntur Poclis ct Prophetis, non vero Historicis , qualis est hic S. Stephaniis.

Tertio, Cajelanus et alii censent esse hyperba- Terti,
ton; verba enim sic esse ordinanda : « Et translati sunt a filiis Sichem patres nostri filii Jacob, cl positi sunt a filiis Sichem, filii Hemor in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti in Hebron. » Causamque dat, quod Sichimitæ, memores cladis acceptai a Simeon et Levi, filiis Jacob, non passi sint eorum corpora apud se mañero in Sichem, ideoque ea transtulerunt in Hebron. Verum hoc fictilium videtur : potius enim insepulta abjecissent; et hyperbaton illud durum et contortum apparet. Adde, Cajetanus mutat genealogia! seriem. Ait cnim : « a filiis Sichem, filii Hemor, » cum textus ex adverso habeat : « a filiis Hemor, filii Sichem. »

Quarto, Gagneius respondet eumdem agrum in on*. Sicliem prius emptum fuisse ab Abraham, etiamsi id non narretur in Genesi, cumque abalienatum, rursus emptum casea Jacob i»ost 117 annos, cum cx Mesopotamia rediit in Chanaan. Sed et hoc sino fundamento asseritur.

Quinto, ergo et verisimillime, S. Gregorius, Quint*
lib. VH, epísl. fifi, Lyranus, l.urinus ct alii hic, ac fuse Pererius, in Gc/ies. xxiu, num. -ÍG et sequentibus, censent hic sermonem esse de emptione speluncæ facta ab Abraham *Genes,* xxiv, non agri facta a Jacob *Genes,* xxxin, 19. Probatur id *primo,* quia «Abraham» diserte habent omnes codices, non « Jacob. » *Secundo,* quia S. Stephaniis loquitur de emptione sepulcri ; hoc autem pro Sara uxore defuncta emit Abraham, non Jacob : Jacob enim emit agrum ad altare, non ad sepulcrum. *Tertio,* quia S. Stephaniis ait sepulcrum hoc emptum esse pretio argenti, scilicet quadringentis siclis argenti, de quibus dicit Ephron venditor sepulcri ad Abraham emptorem, « illud est pretium inter mu el le, » (¡cues, xxiv, 13. Jacob autem emit agrum nun pretio argenti, sed centum agnis, ut dicitur *Genes,* 1ui. Denique Hemor ille Jacobi, dicitur fuisse paler Sichem : hic voro Abrahæ, dicitur fuisse filius Sioliem ; Quare diversus ab eo fuit, esto idem habuerit nomen. Sed ad hoc responderi posset, Ilemon's patrem, æque ac filium vocatum fuisse Sichem : undo Græce est vw SvjJth quod tam patrem, quam filium Sichem significat,

Dices : Abraham sepukrum emit ab Ephron, filio Scor, non a filiis Hemor, filii Sichem.

Respondeo, Ephronis patrem fuisse bmomium.

vocatus enim est Seor, vocatus est et Hemor. Hebraei enim multi fuerunt binomii, ut patet, si nomina qute inilio lib. I *Parajip*. recensentur, tonteras cum iis quæ ponuntur in Genesi. Porro Hemor fuit filius Sichem, non illius, a cujus filiis emit agrum Jacob, sed eo longe antiquioris. Hemor autem multos habuit filios, inter quos major ct primogenitus videtur fuisse Ephron, qui nomine cœterorum fratrum sepulcrum vendidit Abrahæ.

Dices *secundo,* quomodo verum est quod ait Stophanus : Jacob el Patres nostri translati sunt in Sichem, ct positi in sepulcro Abrahæ? hoc cnim erat in Hebron, non in Sichem : ncc Jacob ex Ægypto translatus est in Sichem, sed in Hebron , *Genes,* 1 , 13.

Respondi paulo ante dupliciter : *Primo,* Jacob cum Isaac ct Abraham, sepultura esse in Hebron, Jacobi vero filios in Sichem. Est synecdoche ; partialiter cnim hæc explicanda sunt; quia S. Stephaniis concise loquitur, ct paucis multa conglomerat et perstringit. Cum ergo ait « Patres nostri,» intelligit non tantum Jacobi filios, sed et parentes, scilicet Abraham el Isaac, quos nominavit vers. 8, ubi genealogia eorum descripsit, non mortem, ncc sepulturam. Utramque ergo hic generatim consignat, dicens eos defunctos el posilos in sepulcro quod emit Abraham, puta juxta llcbron. *Secundo,* duodecim Jacobi filii primo translati sunt in Sichem, deinde in llcbron, uti cx Joscpho ct aliis asserui. Nec id negat S. Hieronymus in Epilap/uo S. *Paulee.* Ibi cnim lanium dicit duodecim Patriarcharum sepulcra adhuc sua ætatc ostendi solita in Sichem ; quia enim ibi primo scpulli sunt, hinc sepulcra eorum ibidem manserunt, et religiose a posteris asservata el frequentata sunt; esto ipsi deindo ex Sichem in Hebron translati sini, uti asserere videtur hic S. Stephaniis (I).

Paulo aliter respondet Percrius, nimirum, cum S. Stephaniis nominal Jacob ct patres nostros, solum intelligere Jacobi filios, non parentes: filios autem sepultos esse in Sichem, Jacobum vero in llcbron ; ut sil enallage numeri, *positi,* pro *positus;* sicut discipuli dicuntur apud *Matlh.,* cap. XXVI, vers. 8, murmurasse contra Magdalena™ effundentem unguentum super caput Christi, cum solus Judas murmurant, ut ait Joannes, cap. xn,vcrs. i. Verum hæc enallage hoc loco duriuscula est, præcedit enim : « Et translati suul in Sichem» » quod iu plurali accipiendum esse, omnc« consentiunt. Ergo et id quod ei copulatur, scilicet : « Et positi sunt in sepulcro quod emit Abraham, > in plurali ut sonat accipiendum videtur, non in singulari dc solo Jacob.

17. Quam confessus , — id esi *professus erat,* ut legunt nonnulli codices, hoc est promiserat cum jurejurando. Syrus, *fptam pollicitus erat cum juramento.* Græca enim jam habent ſiot , id est *juraverat.* Ha Tigurina. Forte Interpres noster legit ¿¡Acixqr.c-», id est *confessus, professus erat.* v«». U.

18. Nox sciebat , — ignorabat quanta beneficia v<n. u. Joseph Hebræus contulisset Ægypto, ideoque ab Hebraeis aversus eos affligebat.

19. HIC CIRCUMVENIENS GENUS NOSTRUM, — «va- Vervi», «ÿicàiuw;, id est *sophismatibus implicans, dolosis artibus quasi retibus capiens ;* Syrus, *dolum componens. Exodi* **i,** 10, Hebr. est ib **nMIUU** *nitchockcma Io,* id est sapientiores simus eo : quod Noster clare vertit, *sapienter,* id est aslute, *opprimamus cum.* Neque enim Ægyptii Hebræos manifeste opprimere audebant, aut poterant, cum nullam hujusce rei causam haberent. Porro doli hi et fraudes Pharaonis narrantur *Exodi,* **i,** scilicet: *primo,* quod vectigalibus et laboribus lateritiis eos afflixerit; *secundo,* quod obstetricibus mandant, ut infantes eorum masculos in partu clam occiderent; *tertio,* quod jusserit, ut jam natos in flumen projicerent.

Ut exponerent infantes suos. — g. *d.* Pharao coegit patres nostros exponere infantes suos, dum per ministros suos ita perscrutabatur domos Hebræormn, ad rapiendum et mergendum infantes eorum, ut Hebrœi eos non possent domi abscondere, sed cogerentur eos in agris, vel ripis fluminum exponere, uti a matre expositus est Moses, *Exod.* **q**, 3. Alium sensum dat Syrus, qui Grœeum airrGw vertit eorum, non suos, ut Noster. Sic enim habet : « Mandavit ut essent abjecti filii eorum ne viverent, » *q. d.* Præcepit Pharao suis .Egyptiis, ut filios llebræorum abjicerent in flumen ibique cos mergerent ct occiderent. Utraque versio est commoda et vera. Utrumque enim fecit Pharao, et Grœeum Mrra, tam expositos, quam ejectos ct projectos, scilicet in flumen, significat.

Ne vivificarentur. — Referi hoc ad Pharaonem, non ad patres infantium, *q. d.* Coegit Pharao Patres nostros exponere suos infautes, ne vivificarentur, id est vivi servarentur, sed expositi, vel fame morerentur, vel a lupis ct feris devorarentur, vel reperti a ministris suis submergerentur. Græce est iit p.Çwepdçftu, id est *ne vitales essent, ne* livi *gignerentur,* vel *producerentur :* quia anloquam nascerentur, ab eo morte erani damnati, ct paulo post nativitatem occidendi.

20. Moyses fuit gratus Deo. — Grœeum içuxsi- ver», ifc gnifical *elegantem,* ut vertit Noster, *Exod.* u, 2, *urbanum, festivum :* sed quia additur rû û«i, hinc hoc loco idem est quod xafí‘‘í, vel wx*?'í. id est *gratiosus, gratus, chorus Deo, q. d.* Moses infans adeo erat

ti) « lite diUlcullaies, ail KulnooHus ad h. 1., ineo quidem judicio, commodissimo solvuntur, si *translati sunt* el *positi sunt* referuntur lautum ad verba *¡Mires nostri,* el vocabulum *Abraham* tanquom spurium c textu ejicitur, ut adeo verba reddenda sint : Translati sunt S;-cliemum, et condili in sepulcro, quod emptum erat impersonaliter sumpto) argenti pretio a filiis il .un, pains Sicheuii. » Qua tamen interpretatione selur ixitfi» quam w|vnur nodus.

elegans, decorus et gratiosus, ut tam Deum, quam homines in sui amorem alliceret : elegantia enim corporis prætcr solitum Mosi a Deo indita, effectus et indicium erat eleganti®, quæ animæ erat ab eodem indita el indenda. Unde Syrus vertit, *fuit dilectus Deo.* Sic ct S. Chrysostomus et OEcumenius,qui tamen *secundo,* àçtîo; vertit, *irreprehensibilis. Tertio,* recentior quidam sic interpretatur : « Moses erat elegans Deo, id est insigniter elegans, eximie pulcher : n quæ enim Deo pulchra •unt, eximia sint oportet. Sic in Scriptura vocantur « cedri Dei, montes Dei, » id est cedri ct montes excelsissimi. Hinc Deus Mosen diligens, eum a nbmersione et morte, in vita mirabiliter servavit, cumque suis donis et gratiis cumulavit, ac tandem ducem populi sui creavit, qui per plagas et portenta admiranda Israelem educeret ex Ægypto. Aliter Cajctanus, *q. d.* « Fuit Moses Deo acceptus, non cx propriis meritis, sed ex Dei bonitate, tanquam ætcrnaliter predestínalas, cique ad plurima bona opera agenda preordínalos. » Ostendit hic Stephanus se Mosis non esse hostem, ut objiciebant Judæi, sed amicum et encomiasten.

Allegorico, Moses elegans fuit typus Christi, qui fuit « speciosus forma præ filiis hominum, » *Psalm.* xliv, 3, quia corpus perfectissimum habuit, ulpotc formatum et organizatum a Spiritu Sancio, ut index esset animæ ipsius elegantissima pulcherrimæ. Divinitas enim velut sol resplendebat per humanitatem Christi, cique suam pulchritudinem alDabat. Vide Abulensem, *Paradoxa* 1, et Nicephorus, lib. I *Histor.,* cap. ult., ubi Christi formam et figuram describit.

Vere auctor Panegyrici ad Constantinum : «Natura ipsa, ait, magnis mentibus domicilia corporum digna metatur. » Et S. Ambrosius, lib. II *De Virgin.* : «Corporis, ait, species simulacrum est mentis figuraque probitatis, n Similo dat Maximus Tyrius, *serm.* 10 : « Ut ante sol exoriens, inquit, præmiltit fulgorem, qui cacumina montium illustret, uberioris lucis spo ; ita splendescenti animo prefulget in superficie corporis decor, spem afferens multo melioris. » Id patet in Salomone, *Sap.* vii, 11 ; Davide, I *Reg* xvi, 12; Josepho, *Genes.* xxxvi, G; Judith, x, 4. Porro splendidum est (nendacium Plinii,lib. XXX, cap. i, Mosen magnum fuisse socium Jaunis (qui fuit magus Pharaonis, contra Mosen decertans), imo magicæ factionis apud Judæos auctorem. Sic ct alii Historici Gentiles de Mose et Judæis, utpote sibi invisis, miras narrant fabulas et calumnias. Reliqua quæ de Mose hic recenset Stephanus, explicui *Exod.* n, ct sequent.

23. Existimabat autem. — Stephanus tacite perstringit Judæos ct judices suos, *q. d.* Patres vestri in figura non cognoverunt ncc receperunt M«ncn missum sibi a Deo Salvatorem : sic nec vos Christum Mose adumbratum et a me predicatimi agnoscere aut recipere vultis; idque clarius significat ct inculcat vers. 33 : « Hunc Mosen quem negaverunt, » etc.

29. In verbo isto, — ad verbum istud, quio. Vr',-îl* videbat propalatam esso suam cædem, quam putabat occultam.

34. Descendi. — « Descensus Dei, ait S. Augusti- Vcrl, ** nus, lib. XVI *De Civit.,* cap. v, significat aliquid in terra fieri præter usitatum natura cursum, n Descendere igitur dicitur Deus, non quasi dc loco supero ad inferum se transferal, cum sit ubique ; sed , cum in terra insigne quid operatur, præsertim circa ultionem impiorum, vel protectionem piorum, uti hic descenditad liberandum Hebreos de tyrannide Pharaonis, et ad Pharaonem cum suis perdendum. Sic descendisse dicitur Deus ad fabricam et fabros turris Babel, cum opus disturbavit per linguarum confusionem, *Genes,* xi, 5. Sic descendit in Sodomam, et protinus secuta est urbis ct Pentapolis conflagratio, *Genes,* xvm, 21. Sic descendit in montem Sina, cum in eo legem dedit Mosi et Hebreis, *Exod.* XIX, 20.

33. Quem negaverunt, — uti vos negatis Chris- Vcffc tum Mosis antitypum ; sed sicut iis invitis Deus Mosen constituit a principem et redemptorem, » Grece id est *liberatorem,* scilicet populi sui ex Ægyptia servitute : ita ct Christum nunc vobis invitis constituit principem et redemptorem mundi.

Cum manu angeli, — id est per manum, puta per opem, operam et ministerium, sive ductum angeli : nam « manus » significat tum potentiam, tum causam mediam ctexccutricem. Manus enim omnium artium et operum est administra, ait Cicero.

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel : Ver* Prophetam suscitabit vobis Deus, — puta Christum , Prophetarum principem. Ecce hic est scopus dictorum de Mose a S. Stephano, nimirum ut ostendat Mosen prophetasse de Christo, ac proinde se non adversari Mosi,-sed potius consentire ‹ dum Christum prædicat : Judæos potius adver* santés Christo, adversari quoque Mosi, Chris?; prænuntio.

38. Hic est qui fuit in Ecclesia, — puta in Ven.38, populi fidelis cœtu et congregatione, cui ipse præerat.

Verba vitæ, — Decalogum aliasque Dei leges, quarum observatione ad vitambeatam etæternam in cœlis ingredimur.

39. Aversi sunt cordibus suis in /Egyptum, — scilicet redire volentes. Aliter Vatablus, *q. d.* Desiderio Ægypti flagrarunt : est hebraismus.

41. Et vitulum fecerunt. — Recte : hoc enim Yen.au est ; Syrus vero pro « legens ‹, scilicet fyuwxozGvwn, vertit in singulari, *et vitulum fecit,* scilicet Aaron. Aaronem id fecisse, non magos Ægyptios, ut vult Lippomanus, patet Exod. xxxu, 2 et 3. Certum est ergo Aaronem hic graviter peccasse, quia debebat potius morti se exponere,

quam furenti populo idolum fabricare. Ita Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* u. Metus tamen mortis, et a furor » populi qui eum coegit fabricare vitulum, effecit ut hoc ejus peccatum minus esset : coactio enim et metus minuunt voluntarium quod requiritur ad culpam et peccatum. Et hoc tantum volunt S. Ambrosius, *epist.* 32, Theodorctus, Lyranus, Abulensis, Hugo ct alii, in Exod. XXXII, dum Aaronem excusare conantur.

Nota Deum permisisse duos summos Pontifices, unum veteris, alterum novi Testamenti, labi in re tam gravi, qualis erat idololatria et negatio Christi, scilicet S. Petrum et Aaronem, ut doceret eos et posteros compati lapsibus subditorum.

Et **LÆTABANTUR IX OPERIBUS MANUUM SUARUM,** — puta in idolo, scilicet vitulo quem fabricarunt, circum illum quasi Deum choros ct choreas agendo, cantando, convivando, etc.

Ver*. 41. **42. CONVERTIT AUTEM DEUS.** — qUOd Vatablus vertit, *avertit se ab eis Deus ;* Pagninus, *convertit se* ; alii, *retraxit se ab cis.* Melius Noster vertit active, *convertit:* çp?<o enim idem est quod *(lecto, converto, inflecto, q. d.* Deus videns Judæos continue sibi rebelles, *convertit ct tradidit eos servire militiæ cacti,* id est adorare solem, lunam et astra : convertit, inquam, et tradidit eos, non positive impellendo, sed permissive ct occasionaliler, nimirum deserendo eos sua ope ct gratia, atque occasiones objiciendo, idque in poenam rebellionis et præcedentium peccatorum ipsorum: nimirum omnes gentes vicinas, quæ idola astraque colebant, ditando ct prosperando, quæ proinde Judæos ad idolorum cultum provocarunt, spe similis prosperitatis rerumque abundantioe (1). Quem modum plenius explicui, can. 36 et 37 in Prophetas Majores.

In libro Prophetarum.—*Amos,* cap. 5, vers. 22, cujus verba, quæ hic recitat Stephanus, ibidem explicavi : hic ergo ca non repetam, nec actum agam.

Ven. 43. 43. Moloch.—*Meloch, Mclcch,* vcl *Mclchom,* id est *rex eorum,* est Saturnus, vcl Jupiter, vcl sol, qui in militinoceli eminet ct effulget ut rex. *üempham* est Lucifer, sive stella Veneris: hanc enim eliamnum colunt Saraceni et Turca nomine *Cubar;* unde adorantes exclamant : *Alia ova Cubar,* hoc est, *Deus ct Venus;* quod ipsum memorat Constantinus Imperator, lib. *De Administr. Imp.,* ad Romanum filium, cap. xiv. Vide dicta *Amos,* cap. v, vers. 23 (2).

(1) Aliter etiam sensu activo fcrpt^i intelligi posset, fubintelligendo alûtou; : Convertit animos eorum ab una idololatria ad aliam, atque ad cultum sideribus praestantium pronos reddidit. Mihi quidem eorum præplacet sententia, qui verbum accipiunt, pro et subaudiunt txufot, quæ ellipsis frequentissima est, ve tc irpcawzcf odirou. Dicitur autem Deus*se,* vel *faciem suam avertere* ab iis quibus infensus est.

(2) *Suscepistis tabernaculum Moloch,* id est, sursum tulistis, cum pompa quadam et processionis ritu gestastis ct circumtulistis.

44. Tabernaculum testimonii, — id est fonderis; Verl· u dicitur *testimonii,* quia continebat arcam in qua erat lex sive labulæ legis, quæ vocatur *testimonium,* quia Judæis testabatur voluntatem Dei, quid scilicet eis præciperet, quidque ab eis exigeret Deus. Tabernaculi fabricam vide Exod. cap. XXVI, vers. 1. <

Ut faceret illud secundum formam quam viderat. — Deus ideam tabernaculi Mosi ostendit in Sina, ut juxta eam illud fabricaret. Hoc est enim quod ei ait : « Inspice, ct fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est, » *Exod.* cap. XXV, vers. 40.

45. Quod et induxerunt. — *q. d.* Patres nostri tabernaculum cum arca, duce Jesu, id est Josué, induxerunt in Ch&naan, quæ erat *possessio gentium,* id est Chananæorum quos Josué ea expulit Arca enim præibat castra, et in arca Deus quasi residens, pro Hebraeis pugnans cædebat Cháñameos, *Josué* ni, 14.

Usque in diebus David,—id est, ut habent Greca el Syriaca, *usque ad dies David, q. d.* Tabernaculum Mosis duravit usque ad tempora Davidis : nam David per Salomonem, vice Tabernaculi exigui ct mobilis, stabile et augustum ædificavit templum. Ita Lyranus, Glossa et alii. Unde explicans subdit:

46. Qui invenit gratiam ante Deum (puta gratus, 41 dilectus et o toto Israele in regem electus fuit a Deo), et petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob , — cum nimirum a juravit Domino, et votum vovit Deo Jacob : Si introiero (id est quod non introibo) in tabernaculum domus meæ, etc., donec inveniam locum Domino , tabernaculum Deo Jacob, » locum scilicet, in quo Deo templum (in quo tabernaculum Mosis includam) erigam/ *Psal.* cxxxi, vers. 2 cl seq. Hoc autem videtur vovisse David in plaga qua Deus per angelum percussit populum, ob eum a Davide numeratum, H *Reg.* xxiv, 1. Tunc ergo, ul Deum sibi populoque infensum placaret, vovit se non introiturum domum suam donec Deus ei revelaret locum quem petebat, nimirum in quo ei ædificaret templum ad solemnem pereunemque cultum, supplicationes et sacrificia. Unde Deus tunc per Gad prophetam revelavit ei so velle coli in Moria monte, super quem conspexerat angelum gladium vibrantem in populum. Quocirca David illico in eodem Deo sacrificium obtulit, emitque aream Ornam Jebusæi cæleraque omnia ad fabricandum in ca templum opportuna comparavit. Ita tradunt Hebræi.

Deo Jacob. — Quem scilicet coluit Jacob, qu alio nomine dictus est *Israel,* omnesque ejus po* Ieri, puta Israelite : quique vicissim se Jacobo et Israclitis jugiter Deum , id est patrem, protectorem et benefactorem eximium exhibuit, cum inulti ex posteris Abrahæ, puta Ismaelite, et ex posteris Isaac, puta Idumæi, Deum non coluerint, noe vicissim ab co pro populo suo habiti siuL

Dei enim Ecclesia, sive populus fidelis, duntaxat erat domus Jacob, id est populus Israel.

v<n. «. 47, Domlji,— templum. Hoc enim est domus Dei apud homines.

v«r*. 41. 48. Sed nox Excelsis in bianufactis habitat.— *q. d.* Deus proprie non eget, nec habitat in domibuSjDuta templis manu fabrorum ædificalis et factis; ipse enim est p'bp *Elion,* id est Excelsus et Altissimi», qui non tantum terram, sed et coelos omnes sua majestate ct gloria, æque ac situ et immensitate transcendit, ideoque ubique est, et ubique latria colendus. Notat Slephanus Judíeos, qui Deum templo suo delectari eique quasi affixum putabant, unde putabant se esse invictos : Deum enim nunquam passurum domum suam capi et possideri a Chaldœis. Hinc Jeremía-, cap. vu, templi excidium prædiccnti, acclamabant: a Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini est. » Dicit ergo Slephanus : Ne insolescatis vestro templo cjusque ritibus judaicis, quasi illi perpetue futuri sint; neve dcspiciatis Christum et Ecclesiam, quasi adhuc carentem templo. Nam suo tempore non unum, ut vos, sed plurima et augustissima toto orbo habebunt templa. Deus enim proprie non habitat in templo, ut vos putatis; sed formaliter habitat in seipso suaque divinitate, immensitate; participative vero et effective per operationem habitat in loto mundo, præsertim vero in mentibus fidelibus cl sanctis, quales nunc habent Christiani, non Judœl.

Sicut PaoPiUTA dicit. — Isaías, cap. lxvi, ubi hæc ejus verba explicui.

er» 45. **49. QliIS LOCUS REQUIETIONIS MEÆ.** — *q. d.* EgO habito cl quiesco in meipso, uti antequam mundum crearem per œterna sæcula in meipso habitavi ct quievi : nulla ergo mihi a vobis, o judœl, ædificari potosí domus et templum, nisi ad hoc tantum, ut in illo a vobis colar, vos exaudiam, vobis adsim cl prosim : vobis, inquam, non mihi.

•r». ji. SI. Dura cervice, — ut eam cum mente flectatis Deo Christoque ejus, *q. d.* Duri, cervicosi; inflexibiles, pervicaces estis in resistendo Christo cl Evangelio.

ir st - Quæres, cur Slephanus, hucusque lûûjs et mansuetus, nunc subito acer tonet el fulminet in

"j.. Judteos? íle'pondet primo, OEcumenius, quia

i* - ' viddbal illos non advertere animum his quæ diccboatur, sed persistere in sua pertinacia ct perfidia persequendi Christum el Christianos, ipsuinque Stephunum occidendi. Duros ergo dure increpat, juxta pr.eccptum Apostoli *ad TU.* i, 13. Forte etiam cos intuitus, vidit magis a se aversos, magisque in vultu cl gestu accendi eorum odia cl iras, co quod sœpius taxusset patres eorum quasi Mosis rebelles, ac dixisset Deum non egere, nec habitare in templo Hierosolymitane. Jure ergo eorum duritiem increpat et contundit ageus cum

ft i*uh.* ut ostenderet zelum iu Glu latum Christique fidem, insectando Judæorum incredulitatem et perfidiam. Unde S. Augustinus, serm. I Da *Sanctis,* docet S. Slephanum hic significare se perfecto odio odisse non Judæos, sed Judæorum pervicaciam.

Tertio, ut declararet libertatem et fortitudinem Evangelici, imo Apostolici spiritus.

Quarto, quia ambiebat et anhelabat ad marlyrium, quod exterius videbat sibi a Judiéis parm i, ct interius a Deo sentiebat se ad id agi ct incilari.

Tropologice, S. Fulgentius, semi. De S. *Ste-* TropoL *phano,* docet S. Slephanum dare hic formam concinnatoribus et Prœlatis, ut vitia subditorum acriter insectentur, et tamen apud Deum pro eis intercedant; hanc enim esse perfectam charilatem : « Ha ut ideo, ait, in oratione quam postea pro eis fudit, audiri meruerit lenitas ejus, quia sine charitate non fuit in correctione severitas; et Ecclesiasticum dispensatorem erudierit, ut ad corrigendum cujuslibcl peccati errorem, non desit in ore corrcplip, ct ad Deum pro eo supplex effundatur oratio ; ut qui malum fecit, per increpationem de malis operibus confundatur, et per orationem apud Deum adjuvetur. » .-Eque aeris objurgatio, *Isai.i* elx; *Jcr.xxn* et xxm, *Ezech.* ct aliorum Prophetarum correptio non tantum populi, sed et principino regumque Juda. Similis fuit Machabœorum in Antiochum, Il *Mach,* vu, S. Laurentii in Valerianum, S. Vjnccntii in Dacianum, S. Sebastiani in Diocletianum, aliorumquo Martyrum in tyrannos libertas, fortitudo, zelus el increpatio. Pulchre S. Augustinus, serm. I *De Sanctis :* « Eia, ait, S. Stephane, dic aliquid Judaeis, ut incipias lapidari, ct possis coronari; jaculare verba, ct excipe saxa. Dic aliquid de incircuineisis cordibus, cl morieris lapidibus.

Et INCIBCUMCISIS CORDIBUS ET AURIBUS. — *q. d.* Vos estis rebelles ct obstinati, qui cor el aures infidelitatis pellicula obductas habetis, ut credere non possitis, quia illam circumcidere ct auferre non vultis. Hinc Constantinus Imperator rebellibus Judæis jussit amputari auriculas, uti (radit S. Chrysostomus, hom. 2 *Contra Judaos.* In hujus rei symbolum S. Petrus Malcho, contra Christum præ cæteris insolescenti, amputavit auriculam dextram, ut repræsentaret Judíeos perdituros aurem dextram, qua spiritualia et coelestia Chrisli dogmata capiant, nec nisi sinistra aure Dei el Mosis maadata percepturos , qua videlicet res temporales tantum curent, ut ait S. Ambrosius, in cap. XXII *Lucæ,* donec Christus in fine mundi per Eliam eis aurem dextram restituat, ut nunc omnis Israel salvus fiai.

32. Justi, — Christi. Hic enim antonoinastice Ve»».si vocatur *justus,* quia ita eminenter justus est, ut omnes in se credentes justificet. Unde a Daniele, cap. ix, vers. 24, vocatur a Sanctus Sanctorum et justitia sempiterna. » Vide *Isai.* xlv, 8 , et *Jerem.* cap. xxm et sequent.

Cujus vos nunc proditores kt homicida fuistis

— Quia per Judam eum prodidistis, ejusquo proditioni consensistis, imo eam pecunia emistis. Rursum prodidistis cum Pilato, postulantes cum occidi et crucifigi.

Ve», m. uó in -V forumbilum d.ui<b qub't B*»P» &cun<io. ’

53. In dispositione Angilorum. — Græcum ?•.«-6'r li^Ì|'"| *dispositionem, ordinationem, p¡accp-* ı SixTxrroenim significat *collocare, disponere, in ordinem componere, edicere, mandare.* Unde Syruo • ^BUJfina ct Yalablus vertunt : *Per praecepta et mandata Angelorum.* Angelus enim vice Dei quasi legatus, proclamans legem cx Sina, jubebat eam omniaque ejus præcepta servari. Verum Noster melius vertit, *in dispositione Angelorum,* id est : *primo,* ministerio Angelorum; *secundo,* propric *in dispositione,* quia Angeli recto ordine legem disponentes, tradiderunt Mosi. Nam primo, *Eccod.* XX, tradiderunt legem naturalem, puta Decalogum : inde cap. xxi, vers. 22, tradiderunt leges judiciales; denique cap. xxv et seq., tradiderunt leges cæremonialcs. Rursum Angeli ita disposuerunt legem Mosaicato, ut media esset inter legem naturar, quasi ea4perfectior, et legem Evangelii, quasi ad eam, u^ote perfectiorem, se suosque dirigens ct ducens.

Tatio.

Tertio, dispositio hæc complectitur omnes dispositiones (Græce enim est Siava-pç, in plurali) ct prodigia quæ, quasi pompa, vel antecesserunt, vel comitata, vel secuta sunt legem, puta quod Angeli jusserint populo, ut se præpararct ad accipiendum legem per purificationem et sanctificationem , id est lotionem vestium ct abstinentiam ab uxoribus; .Mosi vero, ut ascenderet in Sina montem ; quod Angeli daturi legem descenderint in Sina cum igne, fumo çt terræ motu; quod voce tubali Decalogum ex Sina proclamarmi, etc., quæ narrantur *Exod.* xix. Hæc enim pompa optime disposita, vocatur hic *dispositio* : per eam enim populo rudi significabatur legis ct legislatoris dignitas, terror, potentia ct magnificentia, ut cam religioso observaient, nec violaro auderent.

Quarto, dispositio significat distributionem logum in tres classes, quæ plene el perfecte quoquoversum disponebant, formabant ot componebant vitam moresquu Hebraeorum. *Prima* enim classis erat Decalogi ct legis naturalis, quæ recte cos in sc componebat, ut actus corum lum interni, tum externi essent conformes rcctæ rationi et legi æternæ. *Secunda* erat legum cauemonialium, quibus rite ct sancte colerent Deum, ciquo debitum honorem exhiberent. *Tertia* erat legum judicialium, quibus disponebantur ut recto so gererent erga proximos, cisque sua jura et debita tribuerent.

Mystico cl anagogico, hæc dispositio significabat cos qui legem servarent, se disponere ad vitam stalumquc Angelorum, ut inter Angelos embistes quasi Angeli terrestres angelico vivant Deoque serviant, ct post hanc vitam inter eorum ordines et hierarchies pro meritis disponantur et referantur. Ita Œcumcnius : a Christi, ait, proditores ct occisores dicit, quod eorum essent participes qui ipsum crucifixerunt, idque cum legem accepissent ordinationes habentem, quæ facerent cos qui. ipsam opere complerent, Angelis similem servare politiam. »

Angelorum. — S. Chrysostomus Ambrosiastcr, Euthyinius, Theophylactus, S. Thomas et alii commentantes in *Galat.* m, 19, per angelos accipiunt Dei nuntios, puta Mosen, Aaronem et Josué. Verum simplicius illi ipsi, et olii passim veros accipiunt angelos. Idem docet S. Paalus, *Galat.* m, 19, ct *llebr.* n, 2. Angeli enim sunt administratorii spiritus a Deo in ministerium missi, ut ait Apostolus, *Hcbr.* i. Porro dicit angelos in plurali, quia etsi unus fuerit primarius angelus, v. g. S. Michael, qui nomine Del decalogum proclamavit in Sina, is tamen honoris causa multos alios inferiores angcloshabuitasscclas, quiignem, fumum, terræ motum, tonitrua cæteraque prodigia partilis inter sc operis excitarunt.

Porro S. Stephanus legem veterem vocat *Angelorum,* non Mosis. *Primo,* ut ostendat quanti eam faciat ct refellat calumniam Judæorum, qui eum quasi contemptorem et hostem legis Mosaicœ accusabant. *Secundo,* ut arguat Judæorum ingratitudinem cl inobedientiam, qui legem angelicam, nipote a Deo per angelos datam, non custodierint ; nec Christum in lege adumbratum et prædictum receperint. Blasphemiam ergo legis contempte, quam adversarii ipsi objecerant, in ipsosmet retorquet.

Tropologice : verius arguas Christianos, qui legem Evangelicam, quæ non per angelos, sed per ipsum Dei l'ilium, ca de causa incarnatum, data est, non observant, qui proinde graves ¡psi pœnas dabunt, uti minatur Apostolus, *Ilebr.* n,î, ct xn, 25.

51. Dissecabantur, — Jirejiewo, id est *serrabantur,* serra scilicet iræ, angoris ct indignationis. Vide dicta cap. v, 33. Notat S. Chrysostomus angoris Judæorum causam fuisse, quod vellent occidere Stephanum, nec lamen ad id justam causam invenirent. Stephanus enim legem lauderai, sed ipsos violate legis accusarat : furunt ergo el strident frendentque in cum dentibus, quod verum dixerit, ipsosque acriter taxarit, nec tamen honestum se de eo vindicandi titulum captare queant. Esto enim eum, ut in suos maledicum calumniari, ejicere aut flagellare possent; non tamen occidero, quod volebant. Pulcino S. Augustinus, serm. (J *De Sanctis :* « Super martyrem Stephanum, inquit, dentibus colubrinis stridebant, quem quasi serpentem in corde habebant. »

*

55. CuM AUTEM ESSET PLENUS SPIRITU SaNCTO **vtr»** (Syrus, *plenus fide ct Spiritu sanctitatis)* intendens in coelum. — Significatur hic nova plenitudo, puta novus illapsus et impulsus Spiritus Sancti roborans Stephanum contra furorem Judæorum,

animansque ad instans martyrium. Undo movit cum, ut deserens terram et terrena omnia, nipote vilia ct exilia, oculos mentis et corporis intenderet figeretque (hoc enim est ¿nvw») in coelum, quasi candidatus gloriæ, eo anhelans et suspirans : ita Lyranus et Glossa; simul o cœlo opem et robur postulans, ad instantem martyrii agonem fortiter obeundum. Censet S. Chrysostomus S. Slephanum ab initio suæ concionis vidisse cœlum apertum et gloriam Dei Christique, indeque faciem ejus visam lumine cœlesti radiantem instar angeli; sed in initio tacuisse, ne Judæos tam insolito nuntio offenderet et a se averteret.

Moraliter: Petrus Damianos, serm. *Dc S. Stephana,* notat Spiritum Sanctum docere oculos intendere in cœlum : « Quia, inquit, qui Spiritu divinitatis afflatur, conculcatis terrestribus, coelestibus inhiat et œternis : p ubi enim cst oculus, ibi ct cor ct amor. Ex adverso mundani lerram intuentur, quia terrenis inhiant : qui de terra est, terra loquitur. Rursum, pii in tribulationibus in cœlum aspiciunt dicuntque cum Davide : a Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi, » *Psal.* cxx, 1. Mundani ad humana auxilia respiciunt eaque conquirunt : idcoque justo Dei judicio ea non inveniunt. Vide dicta cap. i; vers. 9 et 11. Causa fortitudinis est intentio in cœlum. Unde Plato, in *Cratylo :* « inquit, id cst fortitudo, dicitur quasi «vu *fai,* id cst *sursum / luxus :* quia fortitudinis cst malis obviis obniti, sursumque ferri, p Qui id facit, est id est *vir,* ct id est *mas,* non femina. Unde idem in Apologia Socratis, cum injuste damnatum ad mortem, co quod deos plurcs negaret, unicumquc duntaxat esse assereret, ita sc consolantem læloque animo morientem inducit, ut dicat : « Nihil unquam bono viro quidquam mali evenire posse, ncc vivo, ncc mortuo ; neque unquam ejus res a diis negligi. Ncc sane meæ res iste fortuito contigerunt, sed hoc mihi certum perspicuumque cst ; mihi et mori, ct negotiis adeo liberari melius esse atque condicibilius. Illic versabor cum Orpheo, Musæo, Hesiodo, Homero, cum Minoe, RhadamantOj cum Ajace et aliis injuste damnatis, uti ego injuste damnor, p

Gicru Vidit gloriam Dei. — *Primo,* aliqui censent Stcphanum vidisse Dei essentiam. Ita aliqui apud Lyranum. Favet Gregorius, Nysscnus, orat. *De* ¿np S. Skpha.no, dum ait u eum vidisse ipsum lumen rnacw ¡n lumine Dei, plena mentis comprehensione, atque Deum et Trinitatem, n Et Hilarius Arelat., hom. *De S. Stephana,* asserit cum jam tunc accepisse premium, et vidisse Deum ; et quod sperabatur desideriis, oculis ejus demonstratum , et spem in re, spiritu adhuc intra carnem militante, perfectam. Et S. Augustinus, *serm.* 96 , affirmat «eum vidisse revelata facie Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, p Et *serm.* 99 : « Vidisse Deum, ac Trinitatem ipsam et divinitatem, p Verum, Hxod. xxxui. 11, et il Cor. xi, ostendi ncc Mosen nec Paulum in raptu, ncc quem alium in hao vita vidisse Dei essentiam.

Secundo, alii censent Stcphanum vidisse Deum Socnnda Deique gloriam, non in se, sed in imagine aliqua, puta in phantasmate a Deo in phantasia ejus efformato repraesentatam, quomodo Isaías, cap. vi, vidit Deitatem et Trinitatem per schema quoddam corporeum, uti ibidem dixi. Unde Bcda, *Detract, in Acta,* ait Stcphanum future vilæ gaudia in hac adhuc vita, cum divinitus sublimatus esset, esse speculatum eo modo quo Paulus cum raptus est ad tertium cadum.

Tertio, Dionysius Carthusianus censet hanc Tedio» Stcphani visionem non fuisse imaginariam, sed pure intellectualem in apice mentis, qualis solet esse contemplantium et exstaticorum, per splendidissimam quamdam irradiationem increate lucis œternæ.

Quarto et simplicius, Ca censent Qiwi* Stcphanum vidisse gloriam Del, Id est claritatem quamdam corporalem eximiam ct augustam, ita ut Dei praesentiam testaretur et præ se ferret : hanc enim vidit Stephanusoculiscorporeis, dum cos in cœlum intendit; æque ac iisdem vidit Jesum stantem a dextris virtutis Dei : nulla enim est qualitas, quæ nobis Majestatem ct gloriam Dei magis repræsentet, quam lux, claritas et fulgor insolitus. Et sic Moses et Hebraei sæpe dicuntur vidisse gloriam Dei, quia viderunt coelestem quamdam lucem et splendorem, quæ Dei Majestatem repræsentaret. Sic *Exod.* xxiv, 17, dicitur : « Erat autem species gloriæ Domini quasi ignis ardens, n Similia sunt, *Num.* xiv, 10; et lll *Ilcg.* vin, 10, ct alibi. Et sic Apostoli in transfiguratione viderunt gloriam Christi, quia resplenduit facies ejus sicut sol, *Malth.* xvn.

Porro, cum oculis corporis S. Stcphani elevati sunt a Deo pariter oculi phantasiæ et mentis, ut sublimius cœli empyrei Deiquo gloriam, quasi ejus jam candidatus, contemplaretur, uti dixerunt auctores sccundæ et tertiæ sententi©. Unde Petrus Damianus, serm. *De* S. *Stqyhano :* a Si, ait, vidit oculis corporalibus, certum cst hunc omne hominum genus disparitale gloriæ prælervolasse, et pennis fidei et virtutum incorporeis, etsi non comprehendisse, apprehendisse tamen luminibus. « Et hoc tantum videntur voluisse S. Augustinus, Hilarius ct Nysscnus citati pro prima sententia : dum enim dicunt Stcphanum vidisse Deum , intelligc non in essentia sua, sed in imagine vel specie sua, parlim corporea, qualis est lux ct claritas; parlim incorporea, qualis est phantasma et visio mentalis.

Et Jesum stantem a dextris Dei. — Sic loge cum Romanis cl Græcis : ergo dele *virtutis,* quod nonnulli interserunt. « Dei, p id est gloriæ, sive lucis auguste, quæ Deum repræsenlabat, uti paulo ante dixi. Porro Christus dicitur stare a dextris Dei Patris, non quasi ei non sit consubslanlialis qua Deus est, sed qua homo Verbo

unitus, eo sensu quem dedi *Colus,* m, 1. Ubi et addidi Christum dici sedere a dextris Dei, ad significandam ejus regiam Majestatem, dominium ct potestatem judiciariam : stare vero, *primo,* quia hic silus est naturalis corporis valentis et gloriosi. Ita S. Chrysostomus, OEcumenius, Beda et S. Gregorius, hom. 29 in Eeang.,el S. Augustinus, Quæst. LXXXVII1 inter *Quast, novi Testamenti. Secundo,* stat quasi miles et dux , cum , et pro Stephano pugnaturus contra Judíeos. Unde Petrus Damianus, orat. *Dc S. Stephano : o* Christus, ait, cum Patre stante stabat, et cum bellante bellabat, nec minor erat illo, » ut suum juvaret et propugnaret athletam. » Et S. Ambrosius, in *Psal.* 1xi, ait Stephanum interritum inter hostes et saxa stetisse, quia immobilis fide immobilem Christum vidit, iliique se totum animo obtutuque afflxit. Addit S. Augustinus, serm. 98 *De Diversis,* Stephanum vidisse quoque angelos, quasi milites Christum ducem suum sequentes, et pro se quasi commilitone suo decertantes .Ferunt Alexandrum Magnum prandere solitum ad tibias, cumque tibicines, mutato tono delicioso, bellicum intonarent, subito arrectum sine sensu corripuisse lanceam ; quod evidens erat indicium pugnacis animi ct virtutis imperatori®. Longe verius Christus in cœloempyrco deliciis affluens, suorum fidelium rebus et luctis ita intendit, ut simul ac increpuerit luctantium clamor, illico a deliciis assurgat ad arma. Stat ergo hic armatus omnipotentia sua, ut Stcphanum Judæis insuperabilem reddat. Ita stetit astititque S. Antonio certanti contra dæmones, uti scribit S. Athanasius jn cjus vita. *Tertio,* stat Christus quasi advocatus et quasi sacerdos Stephanum in martyrio, quasi victimam ct holocaustum suavissimum Patri oblaturus, ait S. Ambrosius, lib. Ill De *Fide,* cap up *Quarto,* stat quasi agonotheta, ut animam Stcphani victoris cum triumpho excipiat, eique braviumvicloriæconsignet,acjuxta nomen, corona gloriæ cum coronet. Ita S. Ambrosius, *epist.* 82.

CorT Plittio. Secundo. Tertio. Omito.

Porro Stephanus naturali oculorum acie pertingere non poterat ad cœlum empyreum, ibique videre Jesum in sua forma et quantitate, cum multas stellas quro sunt in firmamento, ac consequenter longe inferiores cœlo cmpyrco, videro non possimus, qure tamen non tantum corpore Jesu, sed toto terræ globo longo sunt majores. Ergo vi divina confortatus ct elevatus fuit ejus oculus et visus, ut Jesum integrum in sua specio et figura in cœlo, imo super cœlum empyreum stantem claro, distincte et perfecte videret.

,TrHuo n‘‘°’

Symbolice : S. Augustinus, *Quast.* LXXXVIII super novum Testamentum, docet Christum stare ut Stephano stanti, patienti et reo, ipso quoquo stans, quasi patiens ct reus compatiatur. Qurerit enim Augustinus, cur Christus anto triumphos visus sit Isaiæ, cap. vi, sedens, Stephano autem post triumphos stans ? ac respondet : « Quoniam tune, inquit, in pace erat causa divinitatis ejus; in Stephano autem Salvatoris causa vim patiebatur, ideo sedente judice Deo stans apparuit, quasi qui causam diceret. Omnis enim qui causam dicit, stet nece&se est. At quia bona causa ejus est, ad dexteram judicis stabat. » Hæc Augustinus. Allusit ad veterem romanum morem , quo non Lanium rei stantes causam dicebant, sed et parentes, cognati, amici cum illis simul stabant sordidati, intonsa barba et capillis, ac si ipsi cum reo rei essent : ejus enim sortem in se suscipiebant. Ita enim hic Christum Stephano causam suam agenti compati, assistere et quasi reum cum reo stare, ut ejus litem agat et peragat. Sic Deus visus est Mosi in rubo ardenti, Erod. m, ut significaret se ipsi et Hebræis in Ægypto afflictis, et quasi in rubo ardenti constitutis condolere, et re ipsa compati, eamdemque cum ipsis sortem et conditionem subire, ut eos consolaretur, juvaret et liberaret.

Secundo, stat Christus, ut insigne et jucundum smaU. hoc Stcphani spectaculum et certamen spectet, eoque se oblectet. Nam , ut ait Apostolus, I Cor IV , 9 : a Spectaculum (Graece *theatrum,* scilicet quo quasi damnati ad bestias, ignes, saxa, etc., spectamur) facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. » Unde Nyssenus, orat. *De S. Stephano,* ait ad ejus hoc spectaculum praesentes fuisse omnes angelos. Et Petrus Damianus de eodem : o Curramus, ait, ad spectaculum, ad quod currit qui exultât ut gigas ad currendam viam. »

Ecce video coelos apertos. — Stephanus primus post Christum vidit coelos apertos ; vidit et introivit, ut canit Ecclesia : sed ante eum, in Christi baptismo, aperti sunt coeli, eosque apertos vidit non solus Christus, sed omnis astantium turba, æque ac columbam inde descendentem in Christum, quæ erat index Spiritus Sancti ; ac vocem inde in cumdem a Patre delapsam audivit : n Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui , ipsum audite. » Quæ omnia non imaginaria , sed sensibilia fuerunt, et realiter contigerunt , idque *primo,* ad hoc, ut vox e cœlo labens Christi dignitatem Joanne ipsum baptizante majorem significaret; *secundo,* ut cœlum Christo et pee Christum omnibus aperiri monstraretur, ait ibidem S. Chrysostomus ; *tertio,* ut vis baptismi coelestis indicaretur, nimirum, per illum gratiam cœlestem dari, quæ nobis caelos aperiat et in eos inducat, idcoque per baptismum nos ad cœlestem vitam et ad caelestia dona et bona vocari. Ita S. Thomas, III part., *Quast.* XXXLX, art. 5.

Cali aperti Christo ia biptiv cha- ‘‘9

Quæres : Quomodo cœli solidi aperiri potue- órnala runt ? Respondeo : Aliqui imaginantur eos vere fuisse apertos, quasi realiter eorum soliditas divisa et discissa sit. Veruin hæc est vulgi rudis crassaque imaginatio : hoc enim naturaliter est impossibile, supernaturaliter superfluum.

Secundo, alii censent per fulgura et fulgetra s«a>u

crebro a Deo immissa, visum fuisse hominibus æthercm dividi et aperiri ; unde vox quasi tonitruum erupit : « Hic est Filias meus, etc. » Favet, *Psal.* xxvni, 3 et 6, in sensu allegorico : idquc ad hoc, ut per hæc terribilia populus excitaretur ad intuendam hanc cœli aperturam, et audiendam vocem in Christum illapsam, juxta illud *Ps.* lxxvî: « Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terra. » Sic ait Silius Italicus : « Ruptoqne polo, micat igneus æther, » id est fulgurat. Et Statins : « Abrupta tremiscunt fulgura, et attritus subita face rumpitur ælhcr. » Ita Prado in *Ezechicl.* i, 1.

Tertia, alii censent coelos realitcr non fuisse apertos, sed per visionem intellectualem, vel imaginariam S. Stephano aliisque inditam, uti Ezcchicli, i; 1, per visionem aperti sunt coeli. Ita Auctor Imperfecti *in Matth.* cap. m, ct S. Thomas loco citato. Verum quia in baptismo Christi vox fuit realis, æque ac columba; ct Slephanus realitcr oculis corporeis vidit Christum in coelis apertis : hinc

Quarti. *Quarto,* alii melius censent in baptismo Christi visum fuisse verum quemdam hiatum, hoc est speciem apertura sensibilis in suprema acris regione, ex qua vox illa de coelo lain videbatur cum columba. Porro hiatus hic hoc modo factus est : fecit Deus partes acris extremas et supremas densiores ct lucidiores, ita ut ad illas terminari posset intuenlium visus : acrem autem interjectum fecit manere rariorem, ita ut de more non videretur : hoc enim modo videbatur hominibus in aere esse hiatus, vacuum ct apertura. Ita Suarez, III *part., Quast.* XXXIX, art. 5; Euthymius, Jansenius et alii *in Matth.* cap. in. Talcs hiatus quasi spectra sæne apparent in acre, de quibus Aristoteles ct Philosophi in *Mcteoris.* Verum quia Stcphanus hie non tantum acrem, sed ct cœlos omnes apertos vidit usque ad convexam superficiem cœli empyrei, ubi vidit Jesum : hinc

cucirà. *Quinto* et genuine, dico cœlos hic dici ei fuisse non scissos, sed apertos, id est patentes; quia nimirum oculus ejus per Dei concursum superxaturalcm elevatus, cœlos omnes quasi patentes penetravit, ct porrectus fuit usque ad cœlum cmpyreum, ut in co clare perspiceret Dei gloriam et Jesum a dextris Dei. Sic enim nos per acrem apertum videmus remota, puta solem, lunam, astra; ita Stcphanus per coelos apertos, id est patentes ct perspicuos, vidit gloriam Dei et Christi : ad hoc enim duntaxat ei aperti sunt cœli. Porro hoc roagnæ puritatis ct fervoris Stcphani fuit indicium. Ait enim : « \ideo cœlos apertos, n </. *d.* Non timeo vestras, o Judæi, minas, nec mortem; quia video cadum apertum, ut me in suum cívém ad gloriam æternam suscipiat. *Secundo,* his verbis invitavit cos ad pœnitentiam, *q. d.* Cœlum œterni gaudii, salutis ct felicitatis apertum est ; videte, ut accurratis ct introeatis antequam claudatur, juxta illud : a Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis, » *Joan.* xn. Et : a Dum tempus habemus, operemur bonum, u *Galat.* vi. Quod si tempus pœnitcntiæ neglexeritis, scitote Demn c cado aspicere vestra scelera, cumque fore judicem ct vindicem, ut e cado in gehennam et tartara vos deturbet et præcipitel. Ita Moneta, celebris Bononiœ Doctor, ad capessendum S. Dominici institutum permotus est cujusdam ex eo concionatoris, hæc verba S. Stcphani explicantis, voce, diccntisque : « Ecco nunc cœli aperti sunt volentibus introire; sed mox in œternum claudentur iis qui hoc vitæ et bene agendi tempus neglexerint, » uti narrant *Chronica ordinis S. Dominici,* part. I, lib. II, cap. xxxvn.

Moneta h¿üü¿'^

Er Filium hominis, — id est Christum, qui antonomaslice vocatur a homo, » quia horno Deus. Quærit S. Augustinus, serm. 8 *De Sanctis,* cur S.Stcphanus Christum vocant «Filium hominis, » et non potius Filium Dei, qui dignior est titulus? ac respondet : Quia Judæi confitebantur Filium Dei, sed negabant Filium hominis, id est incarnationem Verbi : « Ct, ait, ad confutandam Judæorum incredulitatem, illo martyri ostenderetur in cado, qui a perfidis negabatur in mundo; ct illi testimonium cœlestis veritas daret, cui fidem terrena impietas derogaret. » Porro solum Stephanum vidisse Jesum ct gloriam Dei docet S. Augustinus, serm. 92 *De Diversis :* « Soli, ait, apparebat, et alii non videbant, sed invidebant; » innuitque Judæos vidisse in fronto Stcphani crucem, quasi ea signatus esset tanquam signo *thau, Ezech.* ix. Crux enim est signum Christi et Christianorum. Censent nonnulli Christum exiliissc do cado, ac propius accessisse, ut seipsum commode Stephano videndum exhiberet.Verum contrarium videtur verius, scilicet eum suo loco mansisso in cado cmpyrco, ibique visum a Stephano : *Primo,* quia Stcphanus vidit Jesum stantem juxta gloriam Dei, id est juxta Deum Patrem; gloriam autem suam Pater Beatis ostendit in cado cmpyrco. *Secundo,* quia vidit non cœlum, sed cœlos apertos, omnes scilicet, ait Petrus Damianus, serm. *De S. Stephano* : ergo et cmpyrcum, ut scilicet ibi videret stantem Christum. *Tcttio,* quia Stcphanus vidit locum Beatorum, in quem jam vocabatur per martyrium, in quo præsidet Jesus.

SoiuiSi* m

In cœb "ur*

Dices : Naturaliter oculus hominis aciem suam nequit porrigere tam alte ct remote. Respondi jam ct dixi supernaluralitcr a Deo elevatam, ct eo usque extensam fuisse aciem visumquo Slophani.

Quæres : Cur id dicit Slephanus Judæis, qui Jesum non videbant, nec cum a Stephano videri .credebant ? Respondeo : Id dicit partim ex ardenti amore in Jesum, ac desiderio co fruendi, *q. d.* Video Jesum amorem meum, me invitantem: ad eum anhelo ct propero; quare non curo, imo desidero vestra saxa, ut per illa transeam ct transvolem ad meum Jesum. Ila S. Augustinus, serm. 94 *De Diversis :* a Non tacuit Stcphanus quem vidit, ut perveniret ad cum quem vidit;

c*r

J®-sum? Cauii prima.

quia festinabat mori pro illo, ut viveret cum
facmxli. illo, » inquit idem, *serin.* OS. *Secundo,* id dicit ex ingenti ildueia, zelo el fortitudine, quasi dicat : Non contra me mortalem pugnatis, o Judæi, sed contra Jesum cl Deum immortalem, qui e coelis vos vestraquo scelera prospicit, ibique stat ut vos judicet et puniat, si in scelere persistatis. Ita
T«rth S. Augustinus, serm. 98 *Dc Diversis. Tertio,* id dicit, ut eos invitei ad poenitentiam, *q. d.* Jesus stat a dextris Dei, tanquam advocatus peccatorum et pœnilcnlium : poenitentiam ergo agite, ut per eum veniam ct misericordiam consequamini.
Qturta. *Quarto,* ut resurrectionis Christi, quam Judæi pernegabant, non tantum auritum, sed ct oculatum testem se esse ostendat, qui poslmodum multos credituros sciebat, qui ejus patientiam, sanctitatem, vultum angelicum ct martyrium vidissent.
Ver». 58. 56. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas. — Græce, id est horribili voce corvorum more crocitantes, ait Petrus Damianus, orat. *De S. Stephano.* Nam, ut ail Ecclesiaslicus, XXVII, 15 : u Loquela multum jurans (multo magis blasphemans) horripilationem capiti statuet, et irreverentia ipsius obturatio aurium. » Horrende ergo clamant, quasi qui horrendam audierint Stcphani blasphemiam, quod scilicet viderit coelos apertos, ct gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei, quem ipsi pro malefico habebant, et ut maleficum crucifixerant. Undo continent aures, ne blasphemiam audiant. « Aures clauserunt et ad lapides cucurrerunt, v ait S. Augustinus, serm. 1 *De Sanctis.* Ergo exclamant quasi inclamantes Deum, ut tantam blasphemiam vindicet, et c coelo sideret. Ita Glossa. Addit S. Augustinus, serm. 98 *Dc Diversis,* eos exclamasse contra Jesum, quem Slephanus exaltabat, cumque blasphémasse. Hinc el prœtermisso ordine juris, Stephanum necdum a Concilio damnatum, furentes rapiunt ad necem : licet Cajctanus asserat id eos fecisse cum Pilati præsidis consensu.
Ver». 57. Extra d- '¿[itnr tribu»<b ‘“‘“h* 57. Ejicientes eum extra civitatem. — Ne illam sna hlasphcmia contaminaret, juxta edictum Domini, IVum. xxiv, 14. Ita Judæi censebant, sed revera extra civitatem ejiciebatur, quasi advena mundi, ct non habens hic manentem civitatem : futuram enim tota mente quærebat. *Secundo,* quia Jerusalem impia non erat digna tam sancto martyre, leque ac mundus non est dignus vita et morte justorum. *Tertio,* ut similis in hoc, uti et in creteris esset Christo, qui extra Jerusalem passus est, ut nos eligeret el vocaret de mundo ad cœlum : a Exeamus igitur ad cum extra castra, improperium ejus portantes, n *Ilcbr.* xiii, 12 et 13. Vide ibi dicta.

Lapidabant, — quasi blasphcmum. Sic blasphemas tempore Mosis, jussu Dei extra castra a toto populo, in criminis exccralionem, lapidatus est, *Num.* xxiv, 14. Hinc et Judæi dicunt Christo: « De bono opere non lapidamus te, sed dc blasphemia, » quod scilicet diceret so osse Deum et Dei Filium, *Joan.* x, 33. Porro S. Stcphanus lapi- I” datus est in valle Josaphat, quæ inter montem Oliveti ct Jerusalem interjacet, juxta torrentem Cedron ; quia juxta aquas magnas solet esse lapidum copia : nbi eliamnum locus sanguine S. Stcphani consecratus, magna veneratione colitur. Unde portam Jerusalem quæ ad hanc vallem vergit et ducit, peregrir. -*t Christiani Hicrosolymæ degentes, vocant portam S. Stcphani. Id Lucianus in *Descriptione inventionis S. Stcphani.* se accepisse ait ex revelatione Gamalielis. Idem tradit Bcda, Borchardus, Ceverius, Auringus, Adrichomius, Zwallardus, et alii in *Desmptione Terra: Sancta* (et ex iis noster Villalpando, tom. II in *Ezech , part.* I, lib. III, cap. vu, pag. 161), e quibus addit noster Lorinus (quod et peregrini asseverant, idemque mihi Romæ asseveravit R. P. Melchior ab Helmont Anluerpiensis, Franciscanos, qui quater Hicrosolymam est peregrinatus , ibique diu habitavit, qui et addidit signa et effigiem capitis et scapularum S. Stcphani lapidi, dum expirans retrorsum caderet, impressa, etiamnum in eo ostendi, seque illa vidisse) ibidem ostendi lapidem, in quo B. Virgo cum S. Joanne pro Stephano, toto lapidationis tempore preces fuderit. Ergo S. Stcphanus suam B. v¡r-» martyrii coronam debet B. Virgini, œquo ac S. Paulus suam conversionem, quam moriens nò. pariter impetravit oi S. Stcphanus. Insuper eodem in loco in quo lapidatus est S. Stcphanus, Endoxia Augusta ingentem basilicam exædificavit, uti testatur Evagrius, lib. I *Histor.,* cap. xn, et Nicephorus lib. XIV, cap. 1ve Addit Bada. lib. *Dc Locis sanctis,* cap. m, quod Christiani Hierosolymis religiose asservarent petram super quam Judæi lapidarunt S. Stephanum.

Præclare S. Augustinus, serm. 2 *De Sanctis :* « In ipso, ait, juventutis floro, decorem ætalis suœ sanguine purpuravit; » videtur enim fuisso circiter 34 annorum : tot enim orat ejus cognatus, cotevus el condiscipulus Saulus, ut mox dicam. Tam ergo Saulus, quam Stcphanus, fuit cotevus Christo. « Slephanus græco, latino corona appellatur. Jam coronæ nomen habebat et ideo palma martyrii suo nomine pneferobat. n Idem, *serm.* 5: a Cum, ait, S. Slephanus Diaconus ab Apostolis ordinatus sit, Apostolos ipsos beata ac triumphali morte præcessit ; ac sic qui erat inferior ordino, primus factus est passione; et qui erat discipulus gradu, magister ccepit esse martyrio, complens illud Psallis : Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? Retribuero enim voluit primus Slephanus Martyr Domino, quod cum omni humano genero accepit a Domino. Mortem enim quam Salvator dignatus est pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Salvatori. » Eodem enim anno 34, quo Christus passus est 25 mailii, Slephanus creatus est Diaconus post Pentecosten, ac paucis post mensibus martyrium obiit. S. Antoninus, I part. *Hist.,* tit. VI, cap. n, § 4, cl Adri-

chomiiF in Descript. Terra? *Sanctæ,* pag. 273, censent eum obiisse die tertia augusti, feria quarta. Verum errant, diem inventionis cum die mortis commutantes : corpus enim ejus inventum est dio
L iijxh- tertia augusti. Unde Baronius et alii passim ccnsent cum obiisse dio 26 decembris : tunc enim Ecclesia ejus diem natalem felicitatis ælern® celebral, nimirum postridie nativitatis Christi. Idem
lt 1*- testantur omnia *Martyrologia,* et Patres in hom.
•yk* *De S. Stcphano.* Ideo enim Christus natus est in
¿n<t¡ terra, ul Stephanus nasceretur el coronaretur in cœle, ut docet S. Fulgentius, serm. *DeS. Stéphane.* AddR Beda in *Martyr.,* et ex eo Baronius postridie necis et triumphi S. Stephani, puta die 27 decembris, eodem anno Christi 34, S. Jacobum, fratrem Domini, creatum esse Episcopum Hierosolymorum, ibique sedisse annis 29; irrepsit ergo error in *Chroniam Glycæ,* qui lib. Ill *Annal.,* ex Hippolyto; et Nicephori lib. II, cap. in, qui ex Evodio scribunt S. Stephanum anno septimo post Christum occubuisse : pro *anno septimo* enim ponendum est *mense septimo.*

te^mii Tropologice : Nyssenus, tract. *De Beatitud.,* docel S. Stephanum initiasse illam Christi beatitudinem : a Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Idcirco, ait, magnus ille Stephanus gaudet lapidibus undique petitus, ac velati suavem quemdam rorem, crebros lapidum ictus in modum floccorum nivis incidentium, corpore cupide excipit; ac benedictionibus nefarios homicidas prosequitur, etc.; currenti ei per confessionem, quod sperabatur, ostenditur cœlum apertum. » Idem, orat. De *S. Stcphano :* a Per omnia, ait, magnitudine animi atque indolis excellebat, iræ quidem lenitatem, minis vero despicientiam, mortis terrori vit® contemptum, odio dilectionem, malevolenti® benevolentiam, calumniæ veritatis praedicationem opponens. » Et inferius : « Nam orbe lapides undique conjicientium, quasi corona cinctus, ita accepit id quod agebatur, quasi corona victori® premium in manibus adversariorum necteretur. » Hinc pro corona lapidum ferientium, accepit coronam lapidum pretiosorum, juxta illud : « Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. » *Psal.* xx, 4; et S. Augustinus, serra. 94 *De Diversis :* a Quando, ait, B. Stephanus pro Christo primus sanguinem fudit, quasi corona processit do cado, ut eam sumerent sequentes in premio, qui procedentis pietatem imitarentur in prelio. Impleverunt postmodum terram crebro martyria. Quicumque postea sanguinem pro Christi confessione fuderunt,imposuerunt coronam illam capiti suo, et eam secuturis integram servaverunt. »

Symbolice ibidem S. Augustinus, et *serm.* 92 : « Ad lapides, ait, currebant, duri ad duros ; et petris lapidabatur, qui pro petra, (pii Christus est, moriebatur; et a lapideis, qui legem acceperant in lapideis tabulis, b

Denique S. Augustinus, semi. 31 et 32 *De Diversis,* scribit lapidem qui cubitum S. Stephani ferlerai, a quodam viro pio, qui lapidationi ejus presens fuerat, delatum Anconam, Italia? urbem, mullis miraculis claruisse : nimirum decebat ut lapis cubitalis in urbe cubitali poneretur eamque tueretur; Ancona enim dicitur ab ¿7x0*, id est cubitus, «quia in ipso flectentis se oræ cubito sita est, » ait Plinius, lib. HI, cap. xin. Hujus lapidis accepti festivitatem a priscis temporibus celebrant die 3 augusti, in quem postea diem incidit inventio S. Stephani, quam proinde eodem die recolit Ecclesia. s.

Er TESTES DEPOSUERUNT VESTIMENTA SUA.—SyrUS, *ipsorum,* non Stephani, ut ait S. Bernardinas, semi. *De S. Stephana,* dicens per contactum vestium S. Stephani, æque ac per ejus preces, Saulum fuisse conversum ; « vestimenta, » scilicet extima, qualia sunt pallia, ut expeditius lapides vibrarent : hæc enim significat vox Greca tywcnac.

Secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.—Saulus lapidationis fuit dux et choragus, quia indigne ferebat Stephanum, cognatum ct condiscipulum suum, a se suaque lege et schola defecisse; insuper eloquentia, sapientia et miraculis, ab eo jam Christiano se superari invidebat; quare lapidationis fuit incentor, ideoque non contentus se solo illum lapidare, omnium lapidantium vestes servans, per omnes eum lapidabat. « Ab ipso, ait S. Augustinus, serm. 1 *Dc Sanctis,* omnium lapidantium vestimenta servabantur, ut tanquam in manibus omnium ipse lapidare videretur. » Idem confitetur Saulus jam factus Paulus, cap. XXII, vers. 20 : « Et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam (greco, id est *superstabam,* hoc est præeram) et consentiebam, el custodiebam vestimenta interficientium illum. » Unde S. Fulgentius, semi. *De S. Stephana,* ait eum occisum lapidibus Pauli.

Porro Saulus vocatur *adolescens, græce* id est juvenis, aut vir juvenili audacia ct robore proditus, quia eral 31 annorum. Nam post totidem annos, occisus est a Nerone anno regni ejus 13, cum universim esset 68 annorum, ut tradii S. Chrysostomus, hom. *De Principibus Apostolorum,* tom. V. Sic Pythagoras adolescenliam extendebat ab anno vigesimo ætatis usque ad quadragesimum. Unde et Cicero, lib. *DcSencct.,* Adniw-
adolescenliam extendit usque ad senectutem : r.nli*
« Qui enim citius, ait, adolescenti® senectus, quam puerili® adolescentia obrepit. » Idem, *orat.* 23, Isocratem nunc virum vocat, nunc adolescentem : a Adolescens, ait, etiam nunc, o Phædre, Isocrates est; sed quid de illo augurer, libet dicere. » Et paulo post: « Inest enim natura philosophi® in hujus viri mente quædam. n Hæc de adolescente Socrates apud Ciceronem auguratur. Alioqui a physicis et medicis adolescens proprie quis dicitur a fine puerili®, scilicet ab anno 12 us* que ad 25, quamdiu scilicet homo crescit in lon-

î»r«. s», gitudino : cuín cnim pcrcrevit, adultus vocatur.

59. Domine Jesu, suscipe spiritum meum, —ut cum victorem, quasi agonotheta sistas Deo Patri, corona gloriæ decorandum, *q. d.* ait S. Augustinus, *serm.* 93: «Tibi vixi, tibi morior : quia adjuvisti me, vicit quem suscipis : accipe spiritum meum de manu eorum qui oderunt tuum. » Et *term.* 51 : « Fecisti me victorem, recipe me in triumphum : illi persequuntur, tu suscipe; illi ejiciunt, tu intromitto : dic spiritui meo, intra in gaudium Domini tui. » Hinc multi censent Christum suorum servorum et servarum animas statini a morte excipere, casque quasi fructus laborum suorum Deo Patri offerre. Nota hic optimam mo-

ni «ncnim excipit •Qlmis. Modui fin'jj0'ræ ıı (ormam. *Primo,* non de corpore, sed de spiritu curam gerit : contrarium faciunt impii. *Secundo,* fidem profitetur, Jesum vocans Dominum , scilicet creatorem, redemptorem ct salvatorem suum totiusque mundi. *Tertio,* spem in eum defigens, ipsum invocat, meritis suis diffidens : hinc vocat cum Jesum, qui scilicet velit ct possit cum salvare. *Quarto,* per amorem ei animam spirilumque resignat.

Quocirca Christus resignatum sibi a suis spiritum excipit : ac qua homo peragit particulare ejus judicium, in quo eumdem cœlo adjudicat beatque, ac cum triumpho in cœlum traducit; sin adhuc aliquid purgandum habeat, ad Purgatorium, ut cxpictur, transmittit. Porro hæc facit vel per se, vel potius per angelos. Nam si per se id faceret, cum singulis horis, et sæpe momentis, plurimi per orbem moriantur, deberet Christus singulis momentis ad singulos morientes c cœlis descendere, imo cum eodem momento multi in variis locis moriantur, deberet simul ad varia loca descendere, seque multoties replicare. Quare Barlhol. Sibylla, in *Speculo peregrini,* Quæst. decade 1, cap. ii, *Quasi.* IX, censet Christum hoc particulare judicium cujusque committere angelo custodi ejusdem, ut is deinde cum pro meritis vel ad cœlum, vel ad Purgatorium, vel ad infernum deducat, aut dæmoni deducendum tradat. Hoc cnim ad angeli custodiam perlinere videtur, ejusquo esse finis ct clausula. Alii censent hoc judicium ab ipso Christo, manente in cœlo empyrco, fieri per mentalem Christi locutionem; sicut angelus ad angelum, licet remotissimum, menlalitcr loquitur, ul dixi *Zachar.* xn, 10. Judicium vero universale in fine mundi per se peraget Christus; unde ad illud omnibus Angelis ct Sanctis comitatus, c cœlo gloriosus descendet, *Matth.* cap. XXV, vers. 31. Nonnullis tamen illustrioribus Sanctis morientibus Christus per se apparuit, corumquc animas excepit. Audi exempla selecta.

S. Pantalcon Martyr in ligno suspensus, ferreis laniatus ungulis, lampadibus ustulatus, oculis in cœlum intentis orans, vidit Christum in habitu Hermolai sui magistri, qui cum ad martyrium animnbat : « Ego cnim, ait, tecum sum in omnibus, quæ propter me pateris, » uti habet Vita ejus apud Surium die 27 julii.

S. Men® Martyri cum oculi effoderentur, evelleretur lingua, caro dilaceraretur, apparuit Christus atque omnia ipsi membra restituit et sanavit¿ hortatusque est ad constantiam, promittendo ei præsentem suam opem et auxilium, uti habet ejus Vita apud Surium die 11 novembres.

S. Barbara in carcere apparuit Christus, suoque splendore carcerem illustravit, ac plagas sanavit, animando cam ad instans martyrium, pollicens prascnlem suam opem.

S.Elizabctha, Hungarorum regis filia, oculis in cœlum intentis vidit Christum ab coque audivit; « Bono animo esto, filia, ego tecum sum. » Cui illa : « lia Domine, tu mccum, et ego tecum. • Eidem post vitam mullis annis religiose transactam Christus apparuit, dixitque : « Veni, sponsa, cadesti thalamo potire, n

S. Tarsilla, amita S. Gregorii, ut ipse refert lib. IV *Dialog.,* cap. xvi, moriens, « sursum respiciens Jesum venientem vidit, el cum magna animadversione cœpit circumstantibus clamare dicens : Recedite, recedite, Jesus venit. Cumque in eum intenderet quem videbat, sancta illa anima e corpore est egressa. Tantaque subito fragrantia miri odoris aspersa est, ut ipsa quoque suavitas ostenderet, illuc Auctorem suavitatis venisse. »

Sic S. Dionysio Areopagitæ crucifixo, in carcere apparuit Christus insolita luce coruscus, eumque ad ultimum martyrii agonem constanter obeundum animavit.

S. Antonius de Padua agens animam cecinit : a 0 gloriosa Domina, excelsa super sidera, » etc.; deinde sublatis oculis, cos in cœlum fixe intendit. Rogatus, quidnam aspiceret? «(Video, inquit, Dominum meum, » ac mox feliciter in Domino obdormivit anno Christi 1231.

S.Eligius, Episcopus Noyiomensis, moriens oculis in cœlum intentis : a Nunc dimittis, ait, servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. In manus tuas commendo spiritum meum. Tu scis quia semper spes mea fuit in tua misericordia, ct fides mea in tua credulitate permansit. El nunc quoque in confessione sancti tui nominis, extremum Christi anhelitum meum efflabo Suscipe ergo me secundum magnam misericordiam luam. »

S.Arnulpho, Suessionis Episcopo, c vivis migrante, cella contremuit : contremiscente Everol* pho presbytero : « Ne paveas, ait, dilecte frater; sunt cnim hæc omnia divin® majestatis signa. » Et mox iterato terra motu : a Sub prima, ait, quassatione B. Petrus Apostolus ad me venit, significans mihi peccata remissa et vitæ januam patere. Aderat Beatorum frequens cœlus laudes divinas continenter modulantium. Sub alteraquassalionc cum mullis angelicis spiritibus S. Michael me invisit, pollicens se duce me ad beatemi vitam ingressurum. Tertia concussione adfuit Domiua

nostra, vere misericordi® mater: multis stipata S. Virginum agminibus, benignissima me voco certiorem faciens de anima mea inter Assumptionis ejus gaudia in coelos transferenda, n Quare in festo Assumptionis B. Virginis expirans, ab ipsa assumptus est in ccelum.

S. Nicolaus Tolentinas sex totis anto obitum mensibus, paulo ante nocturnas preces singulis noctibus suavissimum angelorum concentum audivit, qui illi prægustum futura; vit® praebebat. Unde ipso ingeminabat : *a* Cupio dissolvi el esse cum Christo. » Jamque in extremo spiritu gestiens et exultans, rogatus causam, attonitus rei magnitudine, vixque pr® gaudio sui compos, respondit : «Dominus meus, Jésus Christus, S.Matri su® et Augustino Patri nostro innixus, dicit mihi : Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui; » in quibus verbis expiravit. Ita habet ejus et cœterorum Vita apud Surium et alios.

60. Posais autem genibus, —ut genuflexione ostenderet summam curam, dolorem, compassionem ct compunctionem, ut ea Saulo sævicnti et Judæis obstinatis veniam impetraret, ait S. Chrysostomus, orat. 2 *De Parasceve.* Nota: S. Stephanus pro sc oravit stans, pro hostibus vero genu flexit. Causam dat S. Augustinus respondens in persona Stcphani, serm. 2 Dc *Sanctis :* a Pro me stans oravi, quia pro me qui recte Deo servivi, orando et impetrando non laboravi : quia qui pro justo orat, non laborat, ideo pro se stans oravit. Ventum est ul oraret pro Judæis, pro interfectoribus Christi, pro interfectoribus Sanctorum, pro lapidatoribus suis, attendit tam multam et magnam esse impietatem ipsorum, qu® difficile donari posset, genu flexit, était: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. »

Clamavit voce magna, — quantum vires illo articulo deficientes ferebant : nam cum hac voce expiravit ; alioqui miraculi speciem habet, quod in morte quis clamet, uti miraculum fuit in Christo, quod expirans clamarit : « Pater, in manus luas commendo spiritum meum. » S. Augustinus, serm. 99 *De Diversis,* addit Stephanum clamori miscuisse lacrymas, ideoque efficax fuit ejus oratio.

Domine , ke statuas illis hoc peccatum. — Non orat Stephanus, ut Deus peccatum, puta homicidium Judœorum, non œstimet peccatum, nec homicidium ; hoc enim est impossibile Dcoque injurium, quia tribuit ei perversum de peccato judicium, ul scilicet judicet peccatum non esso peccatum : sed « ne statuas, » id est ne statis fixisque oculis illud intuearis, </. d. Ne quieso firmiter ct perenniter coram te hoc scelus maneat, sed cito ab eo oculos averte illudque condona, convertendo meos lapidatores ad poenitentiam. Servado, ne statuas culpam eorum ad poenam, hoc est, noli eos punire obduratione et morte sterna, quam merentur; sed poenam cum culpa cis remitte. Stant enim fixe ante Deum peccata, quasi vindictam petentia : statuuntur quasi maleficiorum statu® marmore®, cum peccator in iis obfirniatiir, obduratur et moritur; ita ut maneant in emissa, ut plectantur igne æterno. Ex adverso de bonis Cornelii operibus dicitur cap. x,vers. 4: « Orationes tu® cl elccmosyn® tu® ascenderunt in memoriam in con tectu Dei. » Græcmn tpiu» mulla significat; nimirum *sistere, statuere, firmare, finire, erigere, appendere, ponderare;* et omnibus his modis hic accipi potest, *g. d.* Ne sistas, ne firmes, ne finias hoc eorum peccatum, ne scilicet sinas eos in illo finire vitam, et damnari; ne erigas in statuam et monumentum eorum malitiam ct vindictam, ne appendas, ne ponderes in rigida tu® justiti® lance hoc scelus, sed excusa quasi commissum per passionem et ignorantiam, ut eis clemens veniam concedas.

Stephanus imitatur Christum, quem stantem in ccelis intuebatur, ait Nyssenus, qui in cruce pro suis crucifixoribus oravit : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » « Putas, ait S. Augustinus, serm. 91 *De Diversis,* verba ista audivit Paulus? audivit subsannans, sed irrisit. » Hilarius Arelatensis, serm. *De S. Stephano,* dicit, « nescisse Stephanum iis irasci, per quos sibi videret aulam regni coelestis aperiri, per quos æternis sæculis intelligeret consecrari ; et sic ex oleastro novum ramum coepisse inferri, ut olivam veterem nollet abscindi. »

Notat S. Fulgentius, serm. *Dc S. Stephano,* arma quibus contra Judæos pugnavit Stephanus, et vicit, fuisse charitatem, præsertim erga suos hostes et lapidatores : « Per charitatem Dei, ait, sævientibus Judæis non cessit; per charitatem proximi, pro lapidantibus intercessit. Per charitatem arguebat errantes, ut corrigerentur ; per charitatem pro lapidantibus orabat, ne punirentur. Charilatis virtute subnixus, vicit Saulum crudeliter s®vicnlem, ct quem habebat in terra persecutorem, in coelo meruit habere consortem. » Sane ardentissima fuit h®c Stcphani charilas, qu® furorem ardentissimum Sauli et Judæorum vicit ct superavit. Voluit enim Deus in Stephano quasi in Protomartyre , cæteris omnibus martyribus secuturis dare illustre fortitudinis, patienti®, innocenti® ct cæterarmn virtutum exemplar, ac præsertim charitatis, qua tortores suos converterent, uti fecit S. Paulus, S. Jacobus et passim alii Martyres.

Ahm ntu.

Notat *secundo,* S. Augustinus, serin. l *De Sanctis,* efficaciam orationis S. Stcphani : « Si c'*'“ S. Stephanus, ait, non orassct, Ecclesia Paulum non haberet : sed ideo erectus csl Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Et *serm.* fi, docet longe amplius Stephanum planxisse scelus hostium, quam suos dolores, ideoque pro illis tam impense el ferventer orasse : « Plus, ait,dolebal illorum peccata, quam sua vulnera ; plus illorum impietatem, quam suam mortem. Et recte plus : in illorum quippe impietate erant mulla qu® plangi potuissent, in illius autem

morte non erat quod debuisset dolori. Illorum impietatem mors sequebatur oeterna, hujus autem mortem vita perpetua. »

Outio cKiMi-* «ui. Ca/T

Nota *tertio,* cfllcacissimam esse orationem ardentem, qu® funditur pro inimicis, qualis fuit hæc Stcphani : tum quia ipsa est actus difllcillimte et eminentissimæ charitatis; tum quia eam Deus nobis consuluit, imo imperavit, *Matth.* v, 41 ; tum quia injuria hæc proprie tangit hominem. Si ergo is læsus, jus ct actionem suam contra lædcntem remittat, imo oret ut et Deus remittat, cogit quasi Deum ad remittendum : Deus enim homine longe dementior est, et videri vult. Quocirca hæc Stcphani oratio impetravit et quasi peperii Paulum, eumque fecit Apostolorum orbisque doclorem. Quocirca Cardinalis Vitriaco,

s. *<!•

Vita ^ari<e Oigniaernsís, lib. II; cap. xi, scribit eam in éxtasi cognovisse S. Stephanum s. Pauli decollati animam excepisse, et Deo obtulisse : « Dicebat, ait Vitriaco, cum de B. Stephano Protomartyre caneret, quem paradisi rosarium appellabat, ilii sub mortem oranti, Dominum pro munere dedisse S. Paulum : ct S. Paulo peracto martyrio c corpore excedente, S. Stephanum adfuisse, ejusque spiritum obtulisse Domino, atque dixisse : Domine, hoc ingenti et singulari munere tu mo donasti ; ego vero multiplici fructu auctum tibi illud reddo. »

*ninum Fault

Oratio ergo pro inimicis apud Deum est potentissima , eumque pone cogit ad parcendum inimico ; quia pure fit ad gloriam Dei ; itaque e mera puraque charitate proficiscitur : nullus enim hic se miscet amor sui; vel amor natur®; quia contra naturam sua benevolentia el beneficentia tendit in hostes natur®, quibus a Deo ignosci ct benefieri optat et orat, ut Deus per hoc glorificetur ; uti revera hæc summa est Dei gloria; puta clementia divina, qua ex inimicis suis et nostris facit amicos, imo filios et hæredes suos ; quam proinde poscenti concedit Deus, qui glori® divin® est zelotes magis quam nos, uti par est, justum ct sanctum.

Probabiliter opinatur Œcumenius, non solum Saulum, sed et plurcs alios lapidatores Stcphani, per has ejus preces veniam, gratiam ct salutem esse adeptos. Hinc denique S. Stephanus singulars potensque c^t patronus ct advocatus eorum QU* suos inimicos ®quo ac homines sceleratos ct obduratos ; uti sunt Judæi, convertero satagunt, ul* mu^l*s experientiis coastal; id enim ipse suo zelo, exemplo ct martyrio meruit : eum ergo invocent.

s. sit- pbinn» Jrj'tnün bout- i' tici'l

Narrat Baronins, anno Christi 418, ex Severo, Episcopo Majoric® insui®, reliquiis S. Stcphani Majonam (qu® urbs est in Majorica) illatis, omnes Judæos, quorum numerus erat 541), per miraculum fuisse conversos, cum nimirum viderent suis saxis, qu® quotidie jaciebant in Christianos reliquias gestantes ct comitantes, neminem l®di ; cl Dei vindicta ignem caelitus in synagogam suam immitti. Simili est quod scribit S. Angnstinus, lib. XAH De *CMt.,* cap. vm, Martialem, virum honoratum, a gentilismo ad Christianismum, cui antea semper restiterat, a genero et filia fuisse conversum per invocationem S. Stcphani, perqué flores ex altari S. Stcphani desumptos, et capiti Martialis; cum æger decumberet, suppositos; adeo ut deinceps perpetim in ore haberet ultima S. Stcphani verba : « Christe, accipe spiritum meum. »

Ki'í.l- pb.

Et era noe dixisset, oddobmivit n Domixo. — Quasi mori ct quiscere nequiret, nisi prius hostibus bene precatus, veniam a Deo impetrasse!. Nota : S. Panini Christianos morientes vocat dormientes , I Cor. xv, et I *Thessal.* v, quia eorum mors non tam mors est, quam sommus, ob spem brevi futur® resurrectionis, interim anima transeunte ad requiem et gloriam æternam, ut in visione et fruitione Dei felix el beata conquiescat, dicatque cum Psalte, *Psal.* m : a in pace in idipsum dormiam ct requiescam. » Ubi S. Augustinus : « 0 in pace ! inquit, o in idipsum '. o dormiam et requiescam ! » Hinc fidelium pius est mos, ul aliquo c suis moriente non dicant ; Talis mortuus est, sed : Obdormivit in Domino. « Felix somnus, ait Petrus Damianus, orat. De S. *Stephano,* cum requie , requies cum voluptate , voluptas cum æternitatc. » Nam ut dicitur Psal. cxxvi,2, cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini. » Et *Apoc.* cap. xiv, vers. 13 : « Beati mortui, qui in Domino, » id est in Domini fide, gratia et sinu, quasi viva ejus membra, «moriuntur. » Vide ibi dicta.

Hic fuit finis, hic triumphus, hæc coronis el corona primi Christi alhlet®, S. Stcphani, quem S. Augustinus, Nyssenus, Fulgentius, Emisscnus, Chrysologus, Bernardus, Nicetas et alii suis hoinilii., prosecuti, miris enconáis celebrarunt.

Miracula post mortem per sacra ejus lipsana et reliquias patrata magna cl multa recenset S. Augustinus, lib. XXII De Civit., cap. vm, et hom. 7 *De Sanctis,* et Prosperus, lib. *Do Prodici, dimidii temp.,* cap. vi; Gregorius Turonensis, lib. I / Dst., cap. XXXI ; Gcnnadius, Nicetas ct alii plurcs. Porro jam indo ab ejus obitu, tanto in honoro et cultu apud omnes fideles fuit, ut S. Clemens, lib. Vili *Conslit.,* cap. XXXIII, scribat Apostolos sanxisse, ut quotannis dies martyrii ejus publice festus celebretur. Undo sanctus Martialis, Apostolorum discipulus, altare S. Stephano in Gallia dedicavit, uti ipse testatur in epist. *ad Burdegal.;* cujus exemplum secui® muli® ali® Gallican® Ecclesia nomino ct titulo S. Stcphani magnifica templa et basilicas erexerunt. Primus Iluugarorum Ilex et Martyr S. Stephanus, a S. Stephano cl nomen, ct regnum , et martyrii lauream est adeptus, uti habet ejus Vila 25 augusti.

Festum 5„h^ undti.a »b -'í*}* u'l‘‘

Denique S. Dorotheas, in *Synopsi,* asserit eodem dio cum Stephano occisum esse a Judæis Nicanorem Diaconum, ct insuper duo Chrfctia-

norum millia. De Nicanore idem tradit S. Hippolytus, lib. *De* 72 *Discipulis,* Verum *Martyrologium Romanum* iO jamiarii asserit Nicanorem in Cypro esse occisum. Idem habet *Menologium Gracorum 13* julii, quod et addit, id contigisse sub Vespasiano.

Ito nunc, S. Stephane, ito pugil Christi, ito ad Jcsum tuum, pro cujus fide ct amore tantum agonem obiisti. Jesus te exspectat ut coronet, qui spectavit ut vinceres. Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem servasti, accipe coronam gloriæ. Ito, Martyr fortissime, in domum fortium Dei. Ilo, Virgo fastissime, in supernum montem Sion ; sequere cum choris S. Virginum Agnum quocumque ierit, canta cum eis Canticum novum, imo illud cæteris præcine. Ito, Christi Evangelista ct prœco, in aulam cœlcstem Christi. Ille victorem et felicem tuum spiritum excipiet. Ille tibi saxa in gemmas convertet; pro corona saxorum imponet capiti tuo coronam carbunculorum, adamantum, smaragdorum. Ille ab oculis tuis lacrymas, a vultu sudorem, a corpore cruorem omnem absterget : ille Deo Patri victorem te sistet, ut pro modico agonis tempore æterni regni diadema accipias. Ito, Protomarlyr, cæteris iter in cœlum præi, viam ad triumphum sterne, sequentur to ut ducem toto orbe per omnia futura sæcula, innumera Martyrum agmina. Paucis horis fortiter luctando teipsum meritis, Apostolos gaudio, fideles exemplo, Ecclesiam gloria, orbem fama, angelos cxultatione, cœlum civibus, paradisum Martyribus implesti et condecorasti.Eia! ex alto nos respice, ut lui certaminis vestigia fortiter sequi, itaque gloriæ tuæ brevium consequi mereamur. Arnen.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A *morio Sltphani oritur gravis Ecclesia persecutio; unde fideles disperguntur, et Samariam convertunt, in taque Simonem Magum : sed ille volens emere potestatem dandi Spiritum Sanctum a S. Petro* increpatur. *Denique, vers.* 26, *Eunuchus Candacis regina a Philippo baptizatur.*

1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judææ et Samariæ, præter Apostolos. 2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum. 3. Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, et trahens viros ac mulieres tradebat in custodiam. 4. Igitur qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei. 5. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, praedicabat illis Christum. 6. Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa quæ faciebat. 7. Mulli enim eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant. 8. Multi autem paralytici et claudi curati sunt. 9. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate Magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum : 10. cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes : Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. 11. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis demenlasset cos. 12. Cum vero credidissent Philippo evangelizanli de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. 13. Tunc Simon et ipse credidit; et cum baptizatus esset, udhærebat Philippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. 14. Cum autem audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum el Joannem. 15. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum : 16. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizad tantum erant in nomine Domini Jesu. 17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum. 18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, 19. dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Petrus autem dixit ad eum : 20. Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum

Dei existimasti pecunia possideri. 21. Non est libi pars, ncque sors in sermone isto; cor enim tuum non est rectum coram Deo. 22. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis lui. 23. In felle enim amaritudinis el obligatione iniquitatis video te esse. 24. Respondens autem Simon, dixit • Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis. 25. Et illi quidem testificati et locuti verbum Domini, redibant Ilierosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizaban!. 26. Angelus autem Domini loculus est ad Philippum, dicens : Surge, ct vade contra meridianum, ad viam qua! descendit ab Jerusalem in Gazam : hæc est deserta. 27. El surgens abiit. Et ecce vir /Ethiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem ; 28. et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam. 29. Dixil autem Spiritus Philippo : Accede, et adjunge te ad currum istum. 30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem isaiam prophetam, et dixit : Putasne intelligis quæ legis? 31. Qui ait : Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, et sederet secum. 32. Locus autem Scriptura quam legebat, erat hic : Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. 33. In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus? 34. Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit : Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? 35. Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a scriptura ista, evangelizavit illi Jesum. 36. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus : Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? 37. Dixit autem Philippus : Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait : Credo Filium Dei esse Jesum Christum. 38. Et jussit stare currum ; et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavil eum. 39. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum Eunuchus. Hiat autem per viam suam gaudens. 40. Philippus autem inventus est in Azoto, et pertransiens evangelizaba! civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

Ver., i. 1. Facta est autem in illa die (id est illo tempore, est synecdoche) persecutio magna in Ecclesia (i), — iri TT.K ix*).r.aixv, id est *in Ecclesiam, contra Ecclesiam*. Ita Tigurina. Dorotheas tradit cum Stephano occisos esse bis mille Christianos, uti paulo ante dixi. Certe plures tunc occisos indicat Paulus, *Act*. XXVI, 20, dicens: « Et cum occiderentur, ego detuli sententiam. » Hæc ergo fuit prima generalis Ecclesiæ persecutio, quain moverunt Judæi hostes ejus exinde, et deinceps semper infensissimi. Ita Eusebius, in CAromco.

B. dâkn» Mini. ,<ini T Multi censent hoc tempore S. Magdalcnam, cum sorore S. Martha, fratre Lazaro, Maximino, Marcel'a cl Joscpho ab Arimathia (qui deinde in Britanniam trajiciens, ibi evangelizans Christum in pace quievit) a Judæis navi sine velis et remis impositos, Dei ductu Massiliam appulisse, ibique Christi fidem propagasse. Ita ex Actis S. Magdalena:, ct Historia Vaticana Baronius, tom. I *Annal.*, et in *Martyrol.* 22 julii, licet Lucius Dexter in *Chronico* tradat tardius id contigisse, scilicet anno Christi 48, qui ct subjungit : «Anno Christi 48, Maria Magdalena miraculis clara, mirifice divinis laudibus et contemplationi dedita, in Galliam migrat. » Sic et alii plures scribunt eam grandaevam, octogesimo ætatissuæ anno e vita migrasse. Postquam enim apostolati! perfuncta Massilienses ad Christum convertit, instinctu Dei secessit in montem, futura sæculis omnibus poenitentiæ et contemplationis exemplar; ibi per triginta annos vitam angelicam in orationibus el lacrymis egit. Hoc enim ei denunliarat S. Michael Archangelus dicens : « Deus quem lautum, o Magdalena, concupiscis, et semper habes, tc vult hunc locum lacrymis irrigare profusis, ut futuris sæculis exemplum pœnitentiæ perpetuo fias. » Ac iterum angelus, qui ad Purgatorii loca eam deduxerat, reponens ipsam ad crucem in Bauma, edixit, ct prædixit : a Quanto tempore tuus ac noster amor Jesus, in terris tc propler evixit, tanto tu quoque in hac spelunca moraberis; » uti ipsa apparens Eliæ anachoret® Baumam suam incolenti narra-

(i) Optime procederet narrationis ordo, si versus 1 insereretur inter s ct 8 : ideoque quidam librarii culpa hum- vers, hoc loco poni suspicantur.

vit, teste Doctore Sylvestre Prierate apud Suriuin, die 22 julii. Sane Judæi præ cæteris Magdalenas, ejirsque familia; infensi, ob eximium ejus in Christum amorem, et ob mirum dolorem, quem in morte Christi cruci astans ostenderat, in eam virus odii sui illico evomuisse videntur.

Er OMNES DISPERSI SUNT PER REGIONES JuD.r.E. — « Omnes, » scilicet fideles, qui erant de Ecclesia de qua præcessil: non ergo soli seniores dispersi sunt, ut videturvellc Eusebius, lib.II *liât.,* cap. i, sed et cæteri ; nonnulli tamen qui potentes habebant amicos, vel in latebras sese abdebant, aut periculis et carceri sc offerebant, remanserunt. « Omnes » ergo intellige commode, qui scilicet facile fugcie poterant, *q. d.* Plerique, permulti disperi! sunt, Græce Ji«n:ap¡4«t, id est «disseminati sunt, quasi seminantes frumenta ad panem superecelestem conficiendum ; universumque orbem peragrantes, vivificis doctrinas virtutes, efllcaciasquo disseminarunt,» ait S. Athanasius, hom. *Do Fermento.*

Ecco quantum bonum ex malo elicit Deus, quantam cx persecutione Ecclesiæ dilatationem, ct Gentium conversionem : ita « crescit adversis agitata virtus. » Unde Nyssenus, hom. *De S. Stephano,* docet persecutionem S. Slophani Evangelium per orbem evulgasse. Ob ejus enim cædcm discipuli per alias regiones dispersi, eas converterunt ; et S. Stephanus c cœlo carum conversionem suis precibus impetravit, ac precipuo ut S. Paulus conversus orbem evangelizando obiret. Sic enim impiorum conatibus, quibus opera Dei impedire conantur, Deus opera sua promovet ct excquitur, uti ostendi cap. iv, 98. *Primo* ergo dispersi sunt a per regiones Judææ et Samariae; » sed mox inde longe ulterius so sparserunt. Testis est Lucas, cap. xi, 19 : «Et illi quidem,ait, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicem et Cyprum, ct Antiochiam. » Quare Antiochiæ, crescente fidelium numero, primum discipuli cognominati sunt Christiani : Idem ait, vers. 26. Unde Baronius conjectat dispersorum numerum fuisse ad quindecim millia, additque illos ipsos cs.-e quibus S. Petrus ct Jacobus suas epistolas inscribunt, dicentes : « Advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, etc.; n vel : « Duodecim tribubus qua; sunt in (lispcrsionc, salutem. »

Astipulatur Lucius Dexter, in *Chronico,* quod dedicat S. Hieronymo (illi enim fuit coævus); sic enim habet : « Anno Christi 33, occiso lapidibus Stephano, magna persecutio Hierosolymis ct confiniis exoritur : plusquam quindecim mille viri, qui predicanlibus Apostolis in Christum crediderant, fugantur. Alii ad Asiam, nonnulli ad Europam veniunt Ex his plusquam quingenti navo Cypro educti, ad portum Carthaginenscm Hispaniæ perGugunt : divisi per Hispamos, mortem Christi resurreetionemque denuntiant, cl Mariæ vitam j ad quam frequens cx Hispania fiebat peregrinatio ; lolamquo provinciam undique mirificis et inauditis nuntiis complent. Ex hi» primi a beato Jacobo eliguntur urbium Pontifices et Pastores. Dubinin an omnes Judæi fuerint. Hispani præcipue Judæi mittunt legatos ad Apostolos, u| quam primum aliquis eorum veniat ad eos, qui de rebus recensitis do Christo eos verius ct uberius doceat. » Unde mox addit, ad cos profectum S. Jacobum anno 37 Christi, qui fuit tertius ab ejus ascensu in cœlum : « S. Jacobus, ait, Apostolus, Zebcdæl filius, peragratis urbibus Hispaniæ, multisque erectis Ecclesiis et Episcopis creatis ex advenis, Petrum Bracar® reliquit Episcopum; ac primum oratorium B. Virgini, ejus jussu prasentiaque super columnam Cæsaraugustæ erexit. » Idem tamen Dexter paulo post addit plerosque alios Apostolos tardius discessisse in provincias quæ sibi obtigerant, nimirum anno Christi 41. Sic enim ait : « Ex Hispania rediens Jacobus, Galliam invisit, ct Britanniam, et Veneliarum oppida, ubi prædicat, ac Hiorosolymam revertitur, de rebus gravissimis consulturus B. Virginem et Petrum. Jacobus interest profectioni ad prædicandum nonnullorum Apostolorum ; scilicet Mattili», Thoniæ, Andrene, Philippi, Barlholomæi, Simonis, Judie ct Matthæi, qui Deo duce profecti sunt hoc anno, cum eodem anno scripsisset is Evangelium. Eodem anno Joannes Theologus, comitante B. Virgine, Ephesum proficiscitur. » Additque anno sequenti, qui fuit Christi 12, Jacobum redeuntem llierosolymam, ibidem ab Herode fuisse occisum.

Porro constat Apostolos in hac persecutione S. Stcphani non fuisse dispersos. Ait enim Lucas, « preter Apostolos. » Ex quo merito Beda hic refellit Pseudo Melitoncm, libro *De Obitu lì. Virginis,* qui asserit anno secundo a Christi ascensione Apostolos dispersos, profectos esse in suas provincias. Dei enim consilio et protectione manserunt Apostoli Hierosolymæ, ut inibi Ecclesiam a Christo et a se inchoatam fundarent et firmarent, ne Judæi eam a se dispersam et eversam criminarentur ; sed potius ipsa ibidem Sj nagogæ succederei, eamquo sepeliret. Hinc rursum nonnullis parum probabile videtur, quod aliqui apud Baronium, in *Marlyrol.,* 23 julii, censent in hac dispersione S. Jacobum profectum esse in Hispaniam, ibique llispanis non Gentilibus, sed Judæis dunlaxat, evangelizasse : fuit enim el ipse unus ex Apostolis, quos Lucas ait non fuisse dispersos. Nisi dicas unum Jacobum hic excipi. Sane Verulis In Italia valde colitur S. Maria Salome, mater S. Jacobi, quam ferunt Hierosolymis tunc co profugisse, ct labore rctateqne fractam ibidem in Domino pio obdormivisse ; ita Baronius et Hibadeneira in VitaS. Jacobi. Sed de hoc plura dicam cap. xii.

2. CtHAAtUUNT AU1BM St EIUANUM. — SyrU-S , pO- Ver». ». *situm in ami sepelierunt.* Griecum significat curare, *gestare, portor»,* cstqrio subinde verbum

funerale, significans mortuum c//u»< *ct sepelire.* Quocirca Noster uti generalius, ita plenius vertit, ' *liraverunt.* Curare enim funus et corpus defuncti, est illud abluere, componere, ungere, vestirò, loculo imponere, efferre, sepelire, justa persolvere, omnemquo funeris pompam adornare. Porro Græcum id est *curaverunt una,* vel *pariter,* ut vertunt Pagninus et Tigurina, significat viros timoratos unanimi consensu, eollatisque operis funus composuisse. Minus recte Cajetanus interpretatur, una cum persecutione eos funus S. Stephani curasse. Alii vertunt, *comportarunt, simul extulerunt,* uti videmus funera multis simul succollantibus efferri.

Vim timorati,— cjiaCii;, id est pii, *religiosi.* Ita Pagninus et Tigurina. Nam « limor Dei » in Scriptura, idem est quod pictas, religio el cultus Dei : et « timere Deum, » est eum pie venerari et colere. Horum dux fuit Gamaliel : nam ut ipse revelavit Luciano, qui idipsum scribit in *Invent. S. Stephani,* Judæi corpus Stepliani abjecerunt in agrum, ut a feris et volucribus voraretur; quocirca per diem et noctem ibi mansit insepultum, et a feris avibusqno Dei nutu intactum; sed Gamaliel nocte sequenti misit viros fideles et religiosos, qui illud occulte ad villam suam deferrent, quæ cx nomine suo dicebatur Caphargamala, viginti passuum millibus distans a Jerusalem, ibique eum posuit in monumento novo, faciens ei planctum 70 diebus.

Nota hic proprium piorum opus esso sepelire mortuos, a quo in Scriptura laudatur Tobias, et incoia» Jabes Galaad sepelientes Saniem, II Jlqj.n,4. Celebratur in *Marlyroloq.* die 8 decembris S. Butychianus Pontifex, quod suis manibus sepelierit 342 martyres. Idem de martyribus sanxit Pius I Pontifex et Martyr anno Domini 1G0, epist.2 *ad Justum, Viennensem Episcopum,* quæ exstat tomo I *Biblioth. SS. Patrum:* «Cura, ait, S. Martyrum corpora, sicut membra Dei, quemadmodum curaverunt Apostoli Stophnnum. » Additque : a Carceres Sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu Sancto proba. Ut perseverent in fide, eis incilator insiste. Plebs universa tua sanctitate protegatur. Revelatum mihi esso scias, collega beatissime, citius me finem hujus vitæ essu facturum : » sequenti enim anno martyrio est coronatus.

FUnclnt ‹iuidT hi'ào. **FICEIIUNT PLANCTI M MAGNUM SOTER EUM. — SyiUS,** *plau.i ‹uni cum vehementer.* Quieres, quis et qualis planctus? Respondeo *primo,* inisse luctum cl lacrymos. « Quis enim, ait Chrysostomus, non plorasse!, videns illum mansuetum agnum lapidari el jacere mortuum? » Plangunt enim pii suos mortuos, non quasi omnino perierint, ut mundani faciunt, qui exlincto corpore de salute actum esse credunt, quos redarguit Apostolus , I *Thess. ir, 1;* sed ex umore ct «boritali» offectu, quia eorum præ.vmba, ope et consolatione vident se destitutos. Plangunt Mephaumq. vit UEcumemus, quod se tanto profectu, tanto patrono, tanta doctrina, tantisque signis privatos conspicerent Sic .Martha el Magdalena planxerunt Laxarum, quin ct Christus *ipse, Joan.* xi. Sic Joseph planxit Jacob, Gen. i-, Israelitas Moscn, *Deutcr.* cap, ult., el Josué, cap. ult. Iloccst quod Sapiens mon-1, *EccJi.* xxn, 10: « Super mortuum plora, di.fi ' <nimluxcjus,etc. Modicum plora super mortuum, quoniam requievit, etc. Luctus mortui septem diebus : fatui autem et impii, omnes dies vitæ illorum. » Quare nullo modo mortuis compati, ncc rnœrerc, misantliropon est, Timonicum ct ferinum; nimium autem dolere, muliebre et Ethnicum; moderate lugere, humanum est et pium. Porro Judæi in luctu funebri plangebant non tantum voce lugubri et lacrymis, sed et gestibus, complodendo manus, stringendo brachia, tundendo pectus, etc. Et hoc proprie significat Græcum / .«nrk, a id *est pulso, ferio.* Hinc adhibebunt tibicines, qui triste carmen modulantes, cierent planctum et ejulatum, ut patet *Matth.* ix, 23.

Secundo, planctus hic significat funebrem pom- SxoaJa. pam, puta atras vestes (in funere enim omnia erant furva; unde et funus nomen accepit, ait Festus), aromata et unguenta, quibus corpus ungebant : thurificalionem, lugentium catervas ¡ Ledas funebres, exequias, eleemosynarum di tributionem in pauperes, convivium funebre, etc.; ad hæc, orationes et sacrificia pro defuncto. Sed his non eguit Stephanus, nipote martyr : « Quoniam injuriam facit martyri, qui orat pro martyre, cujus nos debemus orationibus commendari, » ait S. Augustinus, tract. 84 in Joan. « Sic planctus magnus et tortis lotius .Egyptipro Jacob: non longas imperabat Ægyptus lacrymas, sed funeris monstrabat ornatum, » ait S. Hieronymus «d *Paulam,* consolans eam de obitu filiæ Blesillæ, ubi ct addit : « Grandis m suos pictas, hoc est effusa; nimium lacrymæ, impietas in Deum est. »

Tertio, planctus hic significat processionem cum Tertia, accensis cereis, psalmodiam ct hymnodiam, tum cleri, tum populi m funere, etiam Sanctorum, adhiberi solitam. Lude tradit Nicetas, orat, *de Martyr, et Invent. S. Stephani,* Apostolos ipsos cum frequentia fidelium, iu psalmis ct hymnis transtulisse et sepelivisse Stephanum, facientes piandum magnum per quadraginta dies. Sic et S. Hieronymus, epist. S3 ud *Hiparium,* scribit Apostolos curam corpori Stephani impendisse; funus enim hoc erat non fidelis cujuslibel, sed martyris, ejusque primi el illustrissimi. Planctus ergo hic significat pompam religiosam, sed gloriosam, martyris triumpho debitam et impensam. Quocirca merito urget hunc locum S. Hieronymus pro cultu SS. Reliquiarum *Contra Vigilantium,* epist. jam citata : « Ergo, ait, martyrum immuudœ sunt reliquias? Et quid passi sunt Apostoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcedcrcnt, ut facerent ei planctum magnum, ut eorum lucius in nostrum gaudium v<-r-

feretur?» Ad planctus hujus pompam pertinet martyrium, id est martyris tumulus et monumentum , ad quod orationis causa convenire solent fideles.

Ita in Actis S. Laurentii, qui S. Stephano fuit compar et consimilis, tum diaconatu, tum fortitudine ct zelo, tum martyrii gloria, legimus, eo in craticula animam Deo exhalante, convenisse S. Justinum sacerdotem, Hippolytum aliosque fideles, praesertim pauperes, in quos opes Ledeste jussu S. Xisti Pontificis distribuerat, cumque planxisse lacrymando, ac funebri el solemni pompa corpus ejus efferendo in agrum Voranum, ibique tumulum honorificum ei erigendo, juxta quem omnes constiterunt tribus diebus in jejuniis, vigiliis nocturnis cl orationibus, poscentes ejus ope beneficia sibi dari a Domino Deo : quibus exactis, S. Justinus Missam celebravit, in qua omnes communicarunt; itaque cos dimisit, ne a persecutoribus comprehenderentur, co quod rumor hujus conventus et pomp® jam percrebresceret.

Similes fuerunt planctus ct pomp® funebres aliorum martyrum, uti videre est in eorum *Adis.* Denique huc pertinet memoria cl celebritas annua S. Stephani ct S. Martyrum, ab Apostolis fidelibus indicia et sancita, leste S. Clemente, lib. Vili *Consta.,* cap. xxxui. Similia leges de S. Polycarpo ct Martyribus Lugdunensibus, apud Eusebium, lib. V *Hist.,* cap. xv, ct lib. V, cap. i ct scq. Hæc nota contra hæreticos, pro cultu Sanctorum ct reliquiarum eorumdem. Caute quoque hic legendus Cajetanus, qui funus hoc ct planctum Stephani mere Judaicum fuisse putat. Hoc enim cx *Adis* liquet esse falsum.

Rursum, ex hoc loco recte Baronius tradit oripihnrT 8inem ritumque (uneris Christianorum : « Exem-
Chiiiiu- pio, ait, Apostolorum, laudabilis in Ecclesia Dei,
■ûmœ. ¡Q curandis defunctorum corporibus consuetudo permansit, ut eadem in primis aromatibus condirentur; unde Tertullianus : Si Arabi® quœruntur, sciant Sabæi pluris ct carius suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam diis fumigandis. Gregorius Nyssenus hæc in funere Meletii : Sindones mundœ, ct panni serici, unguentorum ct aromatum largitas, liberalitas mulieris ornat® et honestæ, etc. Gregorius Nazianzenus non sine myrrha Cœsarium fratrem sepelivit. De qua etiam consuetudine pristina Prudentius agit his versibus :

Candore nitentia diro
Pretendere lintea mos est,
Aspcrsaquc niyrrln Sabio
Corpas medicamine servat.

Et in fine :

Nos inia fovebimus ossa
Violis ac tnmdc frequenti,
Titulumque et frigida saxa
Liquido spargemus humore.

Rursum vero accensis cereis, cantu prosequi pompam funeris apud Christianos antiquo usu receptum esse, mullis habetur testatum exemplis; ut quod habet Pontius Diaconus de funere S. Cypriani martyris his verbis : « Inde cum cereis ct scholaribus in area cujusdam Candidi procuratoris magno triumpho sepultum est. » Quod insuper Gregorius Nyssenus facium tradidit in funere Meletii, cum ait : « Quomodo utrimque quasi ignei omnes continentibus facibus, tractu continuo perpetuoque fluentes, quoad oculi longissime prospicere solent, porrigebantur. » Gregorius Nazianzenus de matre sua in funere Cæsarii filii gestante faces, hæc habet : « Cum multiplici hymnorum cantu deducitur, cclebrique pompa ad martyrum sedem afferlur, sanctisque parentum manibus honoratur, matre accensas faces gestante. » Eadem plane habet cum agit de funere Constantii, in orat, i *Adversus Julianum Apostatam*. Hoc etiam idem qui supra Gregorius Nyssenus, cum meminit de funere S. Macrin® sororis, testatur. Idipsum Eusebius in funere Constantini; sed et Hieronymus de funere S. Paul®, hæc ait : cc Translata Episcoporum manibus, et cervicem feretro subjicientibus, cum alii Pontifices cereos lampadesque, alii choros psallentium ducerent, in medio ecclesiæ speluncæ Salvatoris est posita. » Athanasius eadem feliciter ct explicat cl probat, cum ait : « Si quis diem obierit, licet in aere ponatur inhumatus, ne omiseris oleum ct ceram, invocato Christo Deo ad sepulcrum accendero : accepta enim Deo sunt, plurimamque sccum referunt retributionem : oleum et cera holocaustum est; incruente vero hostiæ oblatio, propitiatio est. » Quid vero Chrysostomus? « Quid, ait, ardentes, quæso, lampades sibi volunt? nonne tanquam athletas eos comitamur? Quid autem hymni? nonne glorificamus Deum, ct illi gratias agimus, quia jam defunctum coronavit, ct ab incertitudinc sublatum penes se relinet? » Idemque alias laudatissimam Christianorum consuetudinem in celebrandis exequiis defunctorum sæpe commendat. Incenso etiam thure, defunctos honorari consuevisse, idque praetermisisse piaculum grande existimatum esse, salis declarant *Ada* sacrosanct® Synodi Chalcedonensis : ubi recitatur libellus accusationis adversus Dioscorum, oblatus ab Ischyrione Diacono, quo inter alia datur crimini, quod ejus avaritia factum sil, ut in funero Peristeriæ, piissimæ feminæ, qjiœ sua legaverat sanctis locis, oblatio incensi (quantum ad ipsum pertinuit) fuoril prælcrmissa.

Porro, post annos 380, puta anno Christi 415, qui fuit Innocentii I Pontificis 14, Honorii Imperatoris 21, invente sunt reliqui® S. Stephani, per revelationem Gamalielis apparentis Luciano presbytero, qui rem gestam fuse perscripsit, ex coque Beda, Marcellinus, Gennadius, Nicephoros et Baronius, anno jam nominato. Addit Lucianos : < Joannes, Episcopus Hierosolymorum (cui quasi

Episcopo loci in quo erat sepulcrum, juascrat Gamaliel Luciano demandare translationem corporis S. Stephani scpulti) assumpsit secum duos alios Episcopos, Eleutherium de Sebaste, et Eleutherium de Jericho, ct venerunt ad locum. Qui cum aperuissent domini Stephani thecam, slatini terra motus factus est; el tanta suavitas et fragrantia odoris inde egressa est, quantam nullus hominum se meminit vel audivisse, vel sensisse; ita ut putaremus nos in amcenilate paradisi esse positos. Multitudo namque populi aderat nobiscum, inter quos erant plurimi infirmi variis languoribus. Et ipsa hora mox dc odore suavitatis ejus septuaginta tres animæ curatæ sunt : ab aliis fugati dæmones ; aliorum fons restinctus est sanguinis ; alii strumis ct furunculis liberati ; alii a stringio sanati, alii a tertianis et quartanis; alios febris reliquit, alios morbus regius; alii a cephalea curati ct hemicrania; nonnulli a viscerum occulto dolore liberati; et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum. Exosculantes sacras reliquias iterum clauserunt. Et tunc cum psalmis et hymnis portaverunt reliquias B. Stephani in sanctam ecclesiam Sion, ubi et Archidiaconus fuerat ordinatus, etc. Tunc jugis et infinita siccitas erat; sed eadem hora pluvia magna descendit, et abundanter inebriata est terra. » Hæc Lucianos. Meminit ejusdem S. Augustinus, serm. 51 *Dc Diversis :* « Latuit, inquit, tanto tempore corpus ejus : processit quando Deus voluit, illuminavit terras, tanta miracula fecit : mortuus vivos facit mortuos, quia nec mortuus. » Idem enim S. Augustinus, lib. XXII *De Civit., cap.* vin, narrat, per reliquias S. Stephani, sex mortuos revocatos ad vitam. Nam Paulus Orosius peregrinatus in Terram Sanctam, incidens in tempus inventionis S. Stephani, reliquias ejus detulit in Africam ad S. Augustinum, qui per varias Ecclesias eas dispertitus est. Partem alteram detulit Orosius secum in Minoricam, insulam tertiam, et in suam Hispaniam : inde in Lusitaniam fuere distribute et Franciam, ubi multis claruere miraculis, teste Gregorio Turonensi, lib. *Dc Gloria Martyr.,* cap. xxxnj, et lib. I *Ilistor.,* cap. xxxi. Ita Stephanus vita functus, quasi primarius Ecclesiæ Diaconus, more majorum ex eminenti suggestu Evangelium, quod omnes credant, ctiamnum populo decantat, fidemque Catholicam ct Apostolicam præconio nuntiat, camdemquo sequentibus signis obsignat. Nimirum sanguis ejus instar Abelis clamat apud Deum, postulans misericordiam : idem clamat apud homines, prædicans fidem orthodoxam.

S. SUphjntiB apfuret Fukberii.

Rursum anno Domini 439, qui fuit Theodosii Junioris Imperatoris 32, Eudoxia ejus uxor, peregrinata Hicrosolymam, inde reliquias S. Stephani secum detulit Constantinopolim, casque in martyrio, id est templo, S. Laurentii martyris collocavit. Ita ex Marcellino et aliis Baronius, qui ct addit ex Ccdreno : « Cum rcliquiæ dextera manus S. Stephani essent Chalcedonem perlai®, ea ipsa nocte Pulcheria Augusta (soror Theodosii Imperatoris) S. Stephanum vidit sibi dicentem : En impetrasti quod precibus tuis petebas, et ego Chalcedonem veni. Itaque ipsa, assumpto fratre obviam sacris reliquiis profecta est, iisque in palatium illatis, munificum templum B. Stephano condidit, in coque reliquias deposuit. » Hic verum illud quod de Christo ct Christi asseclis prædixit Isaías, cap. xi, vers. 10 : a Erit sepulcrum ejus gloriosum. » Et Psaltes, *Psal.* cxxxvin :< Nimis honorati sunt amici tui Deus. »

Porro rcliquiæ S. Stephani Hornam translate, in monumento S. Laurentii collocate, nobile archidiaconorum martyrumque par, quasi geminos, cosque lucidissimos Ecclesiæ oculos, urbi orbique dederunt. Ita tabulis sacris in *Martyrol.* consignatum est die 7 maii, ubi sic legimus : « Translatio corporis S. Stephani Protomartyris, quod, Pelagio summo Pontifice, a Constantinopoli ad urbem allatum, atque in sepulcro S. Laurentii martyris in agro Verano positum, ibidem magna piorum religione colitur, m Ferunt S. Laurentii corpus, veniente S. Stephano, per miraculum se commovisse, ac adventanti hospiti locum cessisse, iliumque intra suum loculum recepisse. Ita refert Pompeius Ugonius in *Station. Roman.,* stat. 19; Petrus de Natal., lib. IV, cap. xiii, ei alii, quos citat et sequitur Octavius Pancirolius in *Thesauris ¡lomee,* secundæ editionis, agens do templo S. Laurentii extra muros. Estque hæc fidelium Komæ traditio.

• unXatin,

Quid mirum? S. Stephanus loto orbe tot corruscavit miraculis, utS. Augustinus, lib. XXII *De Civit.,* cap. viu, multis recensitis, tandem multitudine victus, reliquis recensendis supersedeat. «Si enim, inquit, miracula sanitatum, ut alia taceam, modo velim scribere, quæ per hunc Martyrem, id est gloriosissimum Stephanum, facta sunt in Colonia Calamensi et in nostra, plurimi conficiendi sunt libri ; nec tamen omnia colligi poterunt. » Continuum vero et perenne S. Stephani miraculum est, quod sanguis ejus concretus in vitrea ampulla ex Africa Neapolim a S. Gaudioso Episcopo delatus, et nunc in ecclesia S. Gaudiosi repositus, quoties inter Missarum solemnia in altari exponitur, liquescit fluitque, ac si recens effusus esset. Testes oculati sunt cives Neapolitani.

Denique Christianis Hicrosolymam invadentibus S. Stephanus eamdem tradidisse videtur. Nam, ut narrat Gulielmus Tyrius, lib. VIH *Belli sacri,* cap. XVI ct sequent., cum Christiani oppugnatione urbis defatigati recederent, ct dilaberentur, « Eccû rebus desperatis adfuit virtus divina. Nam dc monte Oliveti miles quidam (forte S. Stephanus, aut angelus ab eo missus), qui tamen postea non comparuit, splendidum el refulgentem ventilando clypcum, signum dabat nostris legionibus ut redirent in idipsuiu el congressum iterarent.

Accessit oracnmm viri sancti, qui habitans in monte Oliveti, praedixerat urbem illo dio capiendam. t› Quo signo exhilaratus dux Godcfridus Fullonius, primus cum fratre Eustachio in mœnia conscendit, quem alii secuti, illico ejus jussu effregerunt portam S. Stophani, qu® monti Oliveti obversa est, ac per cam totum in urbem induxerunt Christianorum exercitum. Itaque a Godefrido ct Christianis copta est Hierosolyma anno Christi 1099, dic 15 julii, feria sexta, qua olim Christus monens ibidem de morte hostibusque omnibus triumpharat, ut hanc Christianis dc infidelibus parerei daretquo victoriam.

Ecce quantam gloriam in cœlo et in terra, laboro et fervore septem mensium (tot enim circiter tinxerunt ab ejus diaconatu, usque ad diem vigesimum sextum decembris quo martyrium obiit) consecutus est S. Stcphanus. a Consummatus in brevi explevit tempora multa, n Vere dixit ille : « Praestat mori ut leonem, quam vivere ut asinum : » praestat paucis annis vivere in fervore ct efficacia heroicorum operum, quam multis in tepore, vel torpore. Christus tribus dunlaxat annis evangelizaos, fundavit Ecclesiam per omnia sœcula duraturam. Totidem annis praedicans S. Joannes Baptista in spiritu vehementi, contrivit naves Tharsis, puta tumida et dura Judæorum corda, ac gloriam eximiam adeptus est. S. Xaverius undecim annis apostolati! in India perfunctus, quot quantunque gentes fide imbuit? quanta patravit mira cl miracula? quantum nomen ct decus æternum sibi peperit? Gaspar Barzæus, septennio Goœ el Armuziæ exacto, quanta patravit? quantos labores exantlavit? quot infideles ad fidem, quot fideles ad pietatem el sanctitatem traduxit ? stupet qui legit Vitam ejus scriptam a P. Nicolao Trigautio. Ex adverso quam mulli Sancti initio fervidi, longitudine temporis refrixerunt, imo ceciderunt ct dederunt maculam in gloriam suam , uti dedit Salomon, Tertullianus, Orígenes, etc.

Vw». 3. Sailis autem devastabat. — Ecce Benjamin, puta Paulus oriundus o Benjamin, quasi lupus rapax servit ct furit in gregem homini, adeo ut non tantum viros, sed ct mulieres Christianas domatim perscrutetur trahatque in carceres ad tormentad mortem, uti ipse conversus confitetur cap XXII, vers. I. Quod enim nos habemus *per domos,* græcc est, κατὰ τοὺς ὅκους ;, quod Tigurina vertit, *domesticatali* ; Pagninus, per *singulas domos :* scrutabatur ergo singulas domos et angulos, ut Christianos persecutionem fugientes ct latebras <ju Frentes reperii cl ct raperet ad vincula, perrinde -o faciunt modo pnelores et lictores Catholicorum in Anglin.

W» t I.QII DISTERSI ERANT, PERTRANSIBANT, EVANGE-ì.ihMK — Ecce quam provide pieque primi illi fidi le », Bei instinctu, bona sua vendiderunt preliumqiic nd pedes Apostolorum deposuerunt, ' i n vers. 31 : alloqui enim illa in hac persecuIiono diripuissent Judæi; ac fideles occupati ut ea tutarentur, venderent vel conservarent, non fuissent expediti ad fugam, ut dispersi evangelizaren! aliis gentibus. Nunc autem iis venditis, expedito fugiunt el evangelizan!, dicuntquo illud Biantis : « Omnia mea mecum porto. »

5. Philippus, — non Apostolus, ut vult Polytei i crates apud Eusebium, lib. V *llisfor.,* cap. xxiv : Apostoli enim manserunt Hierosolymis, uti Lucas dixit vers. 1 ; sed Diaconus, cap. vi, vers. 5, primus a S. Stcphano ejusque hieres, ait Glossa. Unde non potuit imponere manus Samaritis; sed ad hoc, vers. LI, mittuntur apostoli Petrus et Joannes. Hic tamen Philippus, licet Diaconus, vocatur subindo Apostolus, ut a Tertulliano, lib. De *Baptismo,* cap. vin; S. Augustino, lib. i *Dc Doctrina Christiana,* in Proœmio, ct aliis, quia circumibat regiones evangelizando. Sic et Paulus, Barnabas aliique similes vocantur Apostoli, etiamsi non fuerint c numero duodecim Apostolorum. Porro cx hac evangelizalione, quam Philippus primus fecit in Samaria, Evangelista) nomen accepit, cap. xxi, vers. S; ita Baronins.

Descendens. — Jerusalem enim affiori loco sila erat, quam Samaria.

In civitatem Samarle, — hoc est in Samariam civitatem, quæ erat metropolis provincias Somari®, æque c.c regni Israel, sive dcccm tribuum, ac proinde illi nomen suum dedit. Distat a Jerusalem sedecim leucis : sila erat in monte Sonicron. a quo ct nomen accepit : uti ct mons a suo possessore Semer., Ill Bcj. xvi, 24. Postea in honorem Augusti Cæsaris, cui illam dedicavit Herodes Ascalonila, sive Infanticida, appellata est Σεβαστή, id est *Augusta :* fuit enim in fabricis murorum , domorum, palatiorum, æque ac opibus cl deliciis magnifica et superba. In hac sepulti sunt Elisants el Abdias prophet®, item Joannes Baptista, ad quorum sepulcra cum pervenisset S. Paula, multis intremuit consternata mirabilibus. Nam videbat dæmoncs variis rugire cruciatibus, et ante sepulcra Sanctorum homines energumenos ululare more luporum , vocibus latrare canum, fremere Iconum, sibilare serpentoni, mugire taurorum , alios rotare caput el post tergum terram vertice tangere , ait S. Hieronymus, *in Epitapho S. Paulœ,* et in *Ailier* cap. i.

Prædicabat illis Christum. — Praecepit Chri* tus ut se vivo non praedicarent Gentibus, nec Samaritis, *Matth.* x, 5 ; sed iturus in cœium per misit, imo præceplt iis prædicari Evangelium, *Actor,* i, 8. Primi ergo post Judæos fidem Christi suscepere Samarita?, quia ct ipsi inter Judæos generali nomine censebantur, etsi ab eis in fido ct religione, uti regno, ita et schismate essent divisi a Jeroboam, primo eorum rege, subducente se suosque a Roboam, filio Salomonis. Unde el Christus vivens in transitu, biduo cis prædicaverat mullosque converterat, *Joan.* cap. iv , JO. Missum fuisse Philippum Samariam prædicntrrm

ab Apostolis, tradii S. Cyprianus, epist. 37 *ad Jubaianum*.

(i. Intenderant, — non tantum audiendo ; sed et credendo. Ha Syrus, et patet ex sequent.

7. Multi imm eorüm qu iiarerant spiritus immundos. — Ita lege cum Bomanis, id esi mulli spiritus habentium spiritus, hoc est, multi spiritus dæmoniacornm, sive energumenoïinn, clamantes exibant, scilicet ex dæmoniacis, sive energumenis. Adjectivum ergo *mulli* non referi substantivum *homines* habentes spiritus, puta energumenos, sed *spiritus,* quod sequitur ; hoc ergo hic subauditur, et repetendum est. Nec enim spiritus ex seipso, sed ex energumeno egreditur. Nostcr legit *r.t'ú**, videlicet id est *mulli spiritus* in nominativo; jam legunt in genitivo , id est *mullorum,* quod clarius se nonnulli vertere putant hoc modo : *Multorum enim habentium spiritus immundi clamantes exibant.* Unde Pagninus ct Tigurina vertunt : *Spiritus enim immundi e multis, qui illis tenebantur, exibant.* Sed sensus omnium eodem redit. Est hebraísmos : Hebræi enim sœpe rei magis quam verbis intenti, verbum aliquod ex iis quæ præcedunt vel sequuntur, inlelligendum relinquunt.

9. Simon, qui antb fuerat (et cliamnum erat, ut mox patebit, sed exterius simulabat sc velle converti fierique Christianum) ix civitate Magus. — Græce, pwrçwMv, id est *magiam exercens, magica patrans opera, magicas piæstigias ostentans ct seducens.* Est hendiadys, *q. d.* Magicis suis artibus erat seducens mullos. Græce est, tÇtçwv to fb&c, id est *obstupefaciens el quasi in extasin rapiens vulgus.* Nostcr, vers. **Ii**, vertit, *dementans.*

Dicens se esse aliquem magnum, — puta Prophetam, vel angelum, aut semideum, imo Deum et Dei Filium. Unde S. Hieronymus, m cap. xiv S. *Matthæi,* ait Simonem hunc in tantam prorupisse superbiam, ul diceret : a Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus, ego paracletus, ego omnipotens, ego omnia Dei. » Et S. Augustinus, lib. *Do Ha res.,* cap. **i**, ait eum se vocasse Christum et Jovem, id est Messiam Judæorum ct Deum Gentium, ut ab utroque haberetur Deus. Addit S. Augustinus : a Dixerat, inquii, se in monte Sina legem Moysi in persona Patris dedisse Judæis; tempore Tiberii in Filii persona putative apparuisse ; postea se in linguis igneis Spiritum Sanctum super Apostolos venisse; Christum autem nec venisse, ncc a Judæis quidquam pertulisse. » Ubi adverte quædam ex bis dixisse post auditum Evangelium et susceptum baptismum. Nam aule illud nesciebat, nipote Judæus ct Samarita, imo nec audierat nomen Paracleti, aut Verbi vel sermonis Dei; sed utrumque didicerat a Philippo ct Apostolis evangclizanlibus, a quibus baptizatus, factus est apostata et hæreticus, imo hæresiareln, isque omnium qui post Christum existeront, pnrnus. Unde a S. Igualio, epist. *ad Trallianos,* vocatur u primogenitus Satanée ; » ac a S. Augustino, Epiphanio, Philaslrio et aliis qui scribunt de hæresibus, inlcr haeresiarchas primo loco collocatur. Illo ergo Mago, qui cum daemone rem habebat, duco ct chorago glorientur Lulherus, Calvinus cœtcriquc hæresiarchæ, qui pariter dæmoncs, partim visibiliter, partim invisibiliter familiares habuerunt, ab coque sua dogmata hauserunt, uti ostendi I *Timoth.* cap. iv, 1. Hinc et a priscis haereticis, Simonis asseclis, puta Marco, Menandro, Basilide, Carpocratianw, Gnosticis, cultam fuisse magiam, testatur S. Irenæus, lib. 1, cap. vni; Epiphanias, *Contra Gnósticos;* Tertullianus, lib. Dc *Vrxs'rípt.,* æque ac a modernis nostris eadem Laudatur et defenditur. Sane Lulherus, hneresum hujus ævi pater ct princeps, lib. *Dc Missa angulari,* saxonice scripto, palam profitetur sibi notum et familiarem esse malum spiritum, seque cum co plus quam modium salis comedisse. Idem refert Jacobus Lingæns in Vila Lulhcri.

Horsum nola hic superbiam esse fontem hæresis; hæc enim Simonem impulit ut talia et tanta dose jactaret, seque faceret Deum. Eadem impulit caleros liæresiarchas ad commiscendum novos errores, ut eorum haberentur inventores, in cosque post se ducerent discipulorum agmina. Proprium ergo signum et quasi stigma haeretici est superbia; æque ac orthodoxi,præsertim docloris ,esl humilitas. Hic enim sequitur S. Petrum et Paulum, qui fuerunt humillimi, imo Christum qui a cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se œqoalem Deo, * id est non rapuit divinitatem, uti fecit Simon ; < sed semel» ipsum exinanivit in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo,» *Philipp,* n, 7. Denique vide hic odium diaboli in Christum ct Ecclesiam, et ex adverso Christi virtutem omnia ejus tela superantem. Diabolus enim hostes Christo suscitavit, Annam, Caipham, Scribas cl Pharisæos : aemulos vero , Thcodam in Judæa, Judam Galilœom in Galilæa, Simonem hunc in Samaria, Apollonium Thyanæum in Asia ; sed hos omnes supplantavit sua sapientia, sanctitate ct miraculis Christus ejusque Apostoli. Idem respectet vir s;inclus et zelosus qui magna molitur, cogitet se diabolum lotumque infernum ad duellum provocasse : virtutis enim comes est invidia, tum diaboli, tum hominum malevolorum. I bi recto advertit Barouius daemonem esse simiam Christi. Sicut enim Christus primum Apostolorum suorum creavit Simonem, quem deinde vocavit Petrum, ita diabolus primum ei antagonistam, suum pscudoapostolum opposuit Simonem Magum, ideoque Simon Petrus a Christo et Apostolis destinatus est Samariam , ut Simonem Magum profligaret.

Symbolice : Simon Magus, puta superbus et insipiens, se jactat osso aliquem, cum sit nullus et nihil. Ex adverso humilis et sapiens dicit se esse nullum el iuhil,cum per D 'um sit omnia. Sapuit

hoc prudens Ulysses, qui vocando se Nullum, Cyclopum manus evasit. Nam, ut narrat Homerus, *Odyss.* n, Ulysses cum sociis captus a Polyphemo Cyclope, petensque ab eo gratiam libere redeundi in patriam, rogatus a Polyphemo « quod ejus esset nomen?» respondit :Oín;, id est *Nullus vocor.* Cui Polyphemus : a Ego, inquit, Nullum sociorum suorum ultimum comedam , alios vero prius : hoc nostrum munus habeto. » Ulysses ergo Polyphemum inebriavit ebriumque exoculavit Evigilans ille exclamat advocatque alios Cyclopes dicens : a Adjuvato, Nullus me per dolum excæcavit. » Cui illi : a Si nullus tibi soli exislenti vim affert, morbum magni Jovis non est evitare, » *q.d.* Si nullus hominum, sed Jupiter te ferit, nolumus contra Jovem pugnare, ut tibi opem feramus, ita evasit Ulysses tectus pelle arietis. Simili modo humilis Cyclopum, id est dæmontim, manus evadit. Unde S. Antonius, cum vidisset totum mundum usque ad cœlum plenum laqueis dæmonum, ct anxius rogaret, a Quis hos laqueos evadet?» audivit, a Humilitas. » Ita S. Athanasius, in ejus Vita.

▾en. 10. **JU, jjfc EST VIRTUS DEI, QUÆ VOCATUR MAGNA.** — Tigurina, *iste est potentia Dei illa magna, q. d.* Simon est Dei potentia, non qualis qualis, sed maxima et sublimissima. Unde Theodorctus, lib. I *De Dabulis hceret.,* asserit Simonem se vocasse infinitam potentiam, id est Deum omnipotentem. Et Clemens Romanus, lib. H *llecog.,* « Excelsam virtutem supra creatorem Deum. » Audi Tertullianum, lib. *De Prescript.,* cap. xlvi : «Simon Magus, inquit, ausus est summam se dicere virtutem , id est summum Deum : mundum autem ab angelis suis institutum, etc. Post hunc Menander, discipulus ipsius, similiter Magus, eadem dicens quæ Simon ipse : quidquid se Simon dixerat, hoc se Menander esse dicebat, negans habere posse quemquam salutem, nisi in nomine suo baptizalus fuisset. » Et Irenæum, lib. IX, cap. XX : « Hic (Simon Magus) a multis quasi Deus glorificatus est, et docuit semetipsum esse, qui inter Judæos quidem quasi Filius Dei apparuerit in Samaria, quasi Pater descenderit, in reliquis vero Gentibus quasi Spiritus Sanctus advenlarit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est, eum qui sit super omnia Pater. Hic Selenem quamdam secum circumducebat, dicens hanc esse primam mentis ejus conceptionem, per quam initio mente concepit Angelos facere et Archangclos, » etc.

Vide hic ingenium haeresiarcharum, nimirum quam carnales sint et mulierosi. Pergit Irenæus de Simone docente , a Cum angeli moderarentur mundum, eo quod unusquisque eorum concupisceret principatum, se venisse ad rerum emendationem, et descendisse transfiguratum et assimulatum virtutibus, et potestatibus, et angelis, ut et in hominibus homo appareret, cum non esset homo, et passum in Judæa putatum, cum npn esset passus. Prophetas autem e mundi fabricatoribus angelis inspiratos, dixisse prophetias : quapropter nec ulterius curarent eos hi, qui in cum et Selenem ejus spem habeant, et ut liberos agere quæ velint : secundum enim illius gratiam salvari homines, sed non secundum opera justa. » Hæc fecit post susceptum baptismum, seque pro Christo ipso substituit. Hunc fastum didicit Simon a patre suo diabolo, de quo S. Antonius apud S. Athanasium : « Vidi, inquit, aliquando diabolum excelsum corpore, qui se Dei virtutem ct providentiam ausus est dicere, et ait ad me : Quid vis ut a mc tibi donetur, Antoni ? At ego sputum vi maxima in os ejus ingeminans, totum me Christi nomine armatum in eum ingessi ; et statini ille procerus aspectu inter medias manus exolevit, n

11. Propter quod, —id est eo quod, propterea Vers, tu quod : patet ex Græco.

12. De regno Del — *Regnum Dei* est Ecclesia Ven. a tum militans, in qua Deus per gratiam regnat in fidelibus; tum triumphans, in qua Deus in iisdem regnat per gloriam. Utrumquc prædicavit Philippus et Apostoli.

In nomine Jesu Christi baptizabantur. — Ita Romana, *q.d.* Baptizabantur baptismo, non Joannis, non Pharisæorum, sed Christi, in quo inter cœteras personas S. Trinitatis, invocatur nomen Filii Dei, puta Jesu Christi. Vide dicta cap. n, vers. 38.

Aliter hæc legunt et dispungunt Græci codices moderni, nimirum : *Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei* ct *dc nomine Jesu Christi, baptizabantur* : ita Tigurina, Pagninus et alii. Sic quoque accipi ct dispungi potest nostra versio Latina, si ante *baptizabantur* ponas comma. Tunc enim erit sensus, *q. d.* Cum credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, scilicet illud acquirendum esse in nomine, id est per fidem et invocationem nominis Jesu Christi, baptizabantur.

13. Credidit , — ficte, id est simulavit se ere- Vers. ii dere, tum ne a suis discipulis Philippo credentibus desereretur, tum ut potestatem loquendi variis linguis ct faciendi miracula acciperet, sicut videbat eam accepisse Philippum et fideles in baptismo. Audi Eusebium, lib. H *Hist.,* cap. i : « Simon calide se in Christi religionem insinuavit, ct usque co fidem in Christum veteratorie simulavit, quoad baptismatis lavacro tinctus est, » additque idem suo adhuc tempore factitari solitum ab ejus asseclis Simonianis. Hinc S. Augustinus, tract. G *in Joannem,* ait quod Simon ut corvus ingressus sit in Ecclesiam. Idem censcnl S. Hieronymus, scribens in cap. xvi *Ezcck.;* Irena us, lib. 1, cap. xx ; S. Gregorius, in *Psal.* ivpœnitentiali; Ambrosius, lib. 11 *DePaenit.,* cap. iv ; Cyrillus Hierosolymitanus, *Cathech.* 3; Chrysostomus hom. 60 *ad Populum,* qui ait Simonem accessisse ad íidem el Ecclesiam, sicut Judas in ultima coma accessit ad Eucharistiam.

Nota : Scriptura «epe loquitur more hominum, iis enim se accommodet : homines autem judicant ct loquuntur de rebus et personis prout exterius apparent, interiora enim ct arcana cordis perspicere nequeunt. Sic ergo Simon hic dicitur credidisse, quia exterius profitebatur se credere; esto id lingeret, ct revera interius in corde non crederet.

Virtutes , — Jwxjwç, id est opera potentia et miracolosa. Vide dicta cap. n, vers. 22.

Admirabatur, — tum quia majora faciebat Philippus , quam ipse Simon ; tum quia miracula Philippi vera erant et realia, Simonis autem pleraque erant prestigi®, quibus oculis hominum illudebat, ut videretur faccro quod revera non faciebat; tum denique quia videbat in baptismo Philippi visibiliter in baptízalos descendere Spiritum Sanctum in specie ignis, linguarum, etc. Quod sane uti novum et divinum, summe erat stupendum et reverendum. Quid enim mirabilius, quid majoris dignationis, quid optabilius, quam Deum omnipotentem in hominem descendere, in co inhabitare, loqui, operari?

Ven. h. 14. Miserunt. — Mittitur hic Petrus, non tanquam minor, cui jubeatur; sed ut caput et superior, qui rogatur, ut hoc iter tam sanctum et arduum, ad Dei gloriam et Ecclesia* propagationem, capessat, quomodo respublica rogat regem, ut proficiscatur ad legationem maximi momenti : ut cum S. Leo Pontifex, ut votis fidelium satisfaceret, profectus est ad Attilam , ejusque furorem a Romana Ecclesia avertit. Sic Pater misit Filium in mundum, ct cum eo misit Spiritum Sanctum in Pentecoste ; esto omnes tres person® in divinis, auctoritate et gloria sint pares. Unde Cajetanus : « Petrum, inquit, Apostoli mittunt, non imperio , sed fraterna charitete ac impulsione, ut multi fratres mittunt quandoque majorem; el capitulares mittunt Episcopum ad Papam, vel Cæsarem.p Porro mittitur Peirus potius quam alius, tum ut quasi pastor Ecclesia) in eam gentem externam recipiat; tum ut quasi caput omnium, Samarites uniat Judæis, a quibus ante implacabili schismate dissidebant; tum ut se opponat Simoni Mago ct primo hærcsiarchæ futuro.

▾en. 15. 15. Oraverunt pro ipsis, — ut scilicet ipsi congrue se disponerent ad sacramentum Confirmationis, utque in eo super cos visibiliter descenderet Spiritus Sanctus.

Ut acciperent Spiritum Sanctum, — puta plenitudinem Spiritus Sancti, per signum visibile, de quo mox : alioqui enim jam in baptismo invisibiliter acceperant Spiritum Sanctum, per gratiam sanctificantem. Unde sequitur :

▾eu. ic. 16. Nondum enim in quemquam illorum venerat. —Greco id est *crai illapsus,* puta per signum visibile : licet enim Spiritus Sanctus visibiliter illapsus sit in baptismo super primos credentes, ad primas conciones S. Petri, cap. ii, vers. 41, et cap. iv, vers. 4, atque in Cornelium ejusque familiam, mox ut credidit nnte baptismum, cap. X, vers. 44, tamen id non fuit baptismo proprium, ideoque rarum, ac forte concessum duntaxat S. Petro ob primatus apicem. Unde Io nec hic in baptismo Samaritarum, nec vers. 38 in "Vtnr* baptismo Eunuchi, nec alibi legimus in baptismo Spinine visibiliter datum fuisse Spiritum Sanctum; sed id reservatum est sacramento Confirmationis, nipote in qua confertur robur ct plenitudo Spiritus Sancti, ad libere profitendum et praedicandum fidem Christi, ut patet vers, seq., et cap. xix, vers. 5 et G.

Notat Epiphanius, lib. I, Turns. 9, Samaritarum hæresim fuisse non esse Spiritum Sanctum, itaque eo mitti Petrum, ut eam evellat, non tam argumentis, quam reipsa per Confirmationis sacramentum, visibiliter conferendo eis Spiritum Sanctum.

17. Tunc imponebant manus super illos , — conferendo illis sacramentum Confirmationis. Ha n. passim Doctores contra Calvinum , qui negat F'| Confirmationem esse Sacramentum, aitque hanc erm** manus impositionem fuisse meram orandi pro us. aliquo cærcmoniam. Vide Bellarminum de hoc Sacramento. Et patet : quia per hanc manus impositionem accipiebant Spiritum Sanctum, qui est effectus Sacramenti.

Nota hic *primo,* solius Episcopi esse conferre mihoc Sacramentum. Unde Philippus Diaconus id non poterat, sed ad hoc vocavit Episcopos, puta poi. Petrum et Joannem. Ita definit Concilium Florentinum in formula unionis Armcnorum; etTridentinum, *sessione* vn, can. 3. In necessitate tamen Summus Pontifex potest presbyterum auctorare facereque ministrum sacramenti Confirmationis, uti S. Gregorium fecisse legimus, lib. IV, *epist.* 33. Vide Franciscum Suarez. *Dc Sacram. Confirm.*

Porro in tribus Sacramentis imponitur manus, scilicet in Ordine, Poenitentia et Confirmatione; de qua hic agi patet ex eo quod conferebatur recens baptizatis.

Nota *secundo :* Dubium est an Petrus cl Joannes hic adhibuerint chrisma, an vero per solam manus impositionem contulerint hoc Sacramentum. Utrumlibet est probabile : nonnulli Doctores propendent in hoc quod non adhibuerint chrisma, dispensante in hoc Deo, eo quod tunc loco chrismatis esse ipsum visibile signum, per quod illabebatur in confirmandos Spiritus Sanctus. Ita S. Thomas, Bonaventura, Scotus, Durandus, Gabriel, Richardus, Paludanus et Solo, in IV, dist. vn, Suarez ct alii. Favere videtur Concilium Florentinum , dum ait sacramentum Confirmationis successisse loco manus impositionis Apostolic®.

Verum longe probabilius est, iqio quasi cer- Apodo- hnn, nunquam Apostolos hoc Sacramentum sine chrismato exhibuisse,ut docet Hugode S. Victore, chriinu. lib. II *De Sacram.,* part. VII, § 2, et Waldensis, tom. II, cap. exui. Et probatur *primo,* quia in cæ- Probatur teris Sacramentis non habuerunt istam libertatem, l "n

ncque alia Sacramenta sine sua ordinata materia administraverunt. *Secundo,* quia nullus veterum dicit illos hoc Sacramentum vario modo administrasse, nempe nunc per solam manus impositionem, nunc per chrismatis unctionem, cum tamen multi dicant illos usos fuisse chrismate, ut S. Dionysius, cap. iv *Eccl. liter.;* Clemens Romanus, lib. VII *Constit. Apostolie.9cap.* xuv; Fabianus Papa, *epist.2,* denique ipseS. Thomas, III *part., Quast.* LXXII,aii. 2. *Tertio,* quia sub nomine impositionis manuum commodissime simul comprehendimus unctionem , etiamsi non exprimatur, ut docent tingo et Waldensis supra. Nam qui inungit, manus imponit : quia *manus imponere* phrasi hebraica significat tangere. Unde Marci m, 2, cum quidam petiissent a Domino, ut lunatico manus imponeret, ipse id fecit digito tangens linguam ejus et aures. Vide Pagninum in verbum *|OD *samach,* quod significat ungere, imponere, confirmare, fulcire, stabilire, seu (angere ad fulciendum. Sic dicitur, *Sap.* vm, 12 : « Manus ori suo imponent, » id est apponent. *Quarto, quia* Patres qui uno loco dicunt Spiritum Sanctum dari manus impositione, ¡idem dio loco dicunt dari unctione chrismatis : tanquam hæc duo pro eodem habentes, vel alterum in altero per compendium intelligentes, ut patet in testimonio Tertulliani mox citando, ubi meminit unctionis, signationis et manus impositionis. Idem autem, lib. I *Contra Marcionem,* solum exprimit unctionem; Cyprianus, *epistola* 70, solum meminit unctionis; *epist.* autem 72, vocat manuum impositionem; et tamen idem significat. Accedit, quod Apostoli facile potuerint habere oleum et balsamum , u(pote quod in Judæa nascitur iliique est proprium : cx oleo autem et balsamo conficitur chrisma. Cur ergo illud a Christo sancitum omisissent, ubi nulla urgebat causa vel necessitas? Secus est de libro Evangeliorum : hunc enim adhibere non potuerunt in ordinatione primorum Diaconorum, eo quod ille necdum esset conscriptus. *Quinto,* quia Patres, quando dicunt solus Episcopos dare Spiritum Sanctum per unctionem chrismatis, id probant ex hoc loco *Act.* vm et xix, ubi soli Apostoli manus imponebant : ergo aperte significant in illa manus impositione fuisse comprehensam chrismatis unctionem. Vide Cyprianum, *epist.* 73; innocentium, *epist.* I, et Damasconum, *epist.* 4. *Sexto,* quia familiare est Scripture res multas conjungi solitas per compendium perstringere, una tantum expressa, ut, *Ad.* vm el xix, dicit Lucas Apostolos baptizarse in nomine Christi, relinquens nobis alias personas cointelligendas; Act. vm, dicit Eunuchum a Philippo baptizaluin, cum dixisset : a Credo Filium Dei esse Jesum; p tamen non est dubitandum quin de aliis multis fuerit interrogatus Eunuchus.

Dices : Concilium Florentinum, in *Instruet. Armen,,* dicit, loco impositionis manuum Apostolorum, dari nunc in Ecclesia Confirmationem; et Innocentius III, cap. *Cum venisset,* tit. *DeS. Unedone,* dicit per frontis chrismationem designari manus impositionem Apostolorum. Respondeo, non distinguunt isti ritum a ritu, sed tantum modum loquendi a modo loquendi : nam solum volunt dicere idipsum quod Apostoli faciebant, cum dicebantur manus imponere, nunc facere Episcopos, cum dicuntur confirmare : quod cnim tunc vocabatur manus impositio, nunc vocatur Confirmatio ; quanquam sil idem prorsus Sacramentum. Quod hoc velint dicere clarissimum est, si loca inspicientur : alioquin dicerent tempore Apostolorum non fuisse sacramentum Confirmationis.

Et accipiebant Spiiutum Sanctum. — Nam sacramento Confirmationis datur plenitudo gratiæ accepta) in baptismo. Unde S. Cyprianus, epist. 73 *ad Jubaianum,* illud vocat a signaculum Dominicum quo Christiani consummentur ; » ut qui antea erant fideles, jam fiant milites, athletæ ct pugiles Christi. Et S. Melchiades, epist. *ad Episcop. Hisp. :* a In Baptismo, inquit, regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamurad pugnam.» Et S. Urbanus, in *Epist. Decret. :* a Omnes, inquit, fideles per manuum impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur.» Quocirca S. Cornelius Pontifex, epist. *ad Fabianum Antioch.,* apudEusebium, lib. VI *Hist.,* cap. xxxin, agens de Novato : a Non fuit, inquit, signaculo chrismatis consummatus ; unde nec Spiritum Sanctum potuit promereri. » Et S. Dionysius, *Eccl. Hier.,* cap. n, p. 3 : a Perficiens, ait, illa unctio facit perfectum. » Pulchre vero Tertullianus, lib. *Dc llesur. carnis,* cap. vm, paucis totum Sacramenti hujus ritum,puta unctionem, signum crucis et manus impositionem perstringit : « Caro, inquit, ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur. »

In sacramento Confirmationis datur Spiritus Sanctus: *Primo,* quia dalur augmentum gratiæ accepta) in bapti>ino, ac consequenter virtutum omnium. Unde Eusebius Emissenus (vel quisquis est Auctor, certe priscus est et gravis), hom. *Do Pentecoste :* « Spiritus Sanctus, inquit, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum prestai ad gratiam. »

Secundo, quia datur in eo plenitudo septem donorum Spiritus Sancti, ac presertim ingens robur ad luctandum cum diabolo. Audi S. Cyprianum (vel quisquis est Auctor), tract. *De Cardinal. Christi operibus :* a Hujus unctionis beneficio, et sapientia nobis, ct intellectus divinitus dalur, consilium et fortitudo coditus Hiabitur ; scientia, ctpietas, ct limor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitiis colluctamur. » Unde forma sacramenti Confirmationis est hæc : a Consigno te signo crucis el

confirmo te chrismato salutis, in nomina Patris, el Filii, el Spiritus Sancii. » Quocirca in historiis legimus sœpo energumeno» in susceptione hujus Sacramenti a dæmono fuisse liberatos. Idipsum quoquo testatur Nazianzcnus, orat, *in Julian.;* Lactant., lib. IV, cap. XXVII ; Prudentius, in ApotAeosL Quin et S. Bernardus, in VitaS. Malachite, sic scribit de ejus pneccptorc, Malcho Episcopo : « Puerum mente captum cx his quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra unctione curavit. » Ex xlvcrso Eusebius, lib. VI *Hist.,* cap. xxxv, vel juxta aliam editionem, xxxiv, scribit Novatum rejicientem hoc Sacramentum a dæmono fuisse correptum ; et cum esset presbyter, in persecutione præ metu negasse se esse presbyterum. Rursum Gregorius Turonensis, lib. I *Dc Gloria Martyr.,* cap. xn, narrat artes magicas, per præsentiam cujusdam Christiani qui chrismate confirmatus erat, fuisse irritatas cl discussas.

7'rr/to, datur animus cl fortitudo ad intrepide profitendam fidem, præserlim in persecutione el martyrio. Unde ejus virtute Martyres de tyrannis, tormentis ct morte triumpharunt : qua de re inter alia illustre est exemplum Aproniani, qui, cum esset commentariensis, cl Sisinnium Diaconum prœsîdi examinandum sisteret, vocem o cœlo audivit: a Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi ; d qua voce conversus, a Sisinnio baplizatus, et a Marcello Papa confirmatus, ad martyrium vocatus, fortiter ejus agonem obiit, uti habent ejus acta apud Surium 10 januarii. S. Bonifacios, Germanorum apostolus in Frisia, dum a so baptizólos Confirmationis sacramento munire parat, a Frisiis trucidatus, ejus fidem prior ipse eo confirmatus, suo sanguine confirmavit. Ha habet ejus Vita apud Surium die 3 Junii.

aarto. *(huirlo,* sa'pe Deus per hoc Sacramentum patiavit miracula, quæ sunt opera Spiritus Sancti et gratiæ gratis datœ. Proffer ea quæ jam recensui, S.Rembcrlus, secundus Bremensis Archiepiscopus, ante annos 800, cum in Sueciam profectus esset et ibi Pontificali more sacro chrismate cæcum inunxisset, illi visum restituit. Ha habet ejus Vita apud Surium I februarii.

Sic el Faro, MeldCnsls Episcopus, puerum cæcum confirmans illuminavit, ut habet ejus Vita apud Surium 5 octobris.

Memorabile est quod scribit OptatusMilcvilanus, lib. II *Contra Donatista*,* nimirum ampullam sacri chrismatis a Donatislis impie violatam, et per fenestram praecipitatam, ab angelis fuisse exceptam, ne frangeretur aut læderetur.

Fideles ergo mature curent suos filios confirmari, ut hæc Spiritus Sancti dona percipiant; Episcopi vicissim diligentes sint, ut illud suis impertiant, ilioque suas, imo Christi oves obsignent et confirment. Celebre est exemplum S. Maurilii, Episcopi Andcgavensis, qui vocatus ad quemdam puerum moribundum confirmaudum, paululum tardans reperii puerum jam defunctum. Quare hanc suam, ut ipse dicebat, negligentiam multis annis luxit, ac relicto episcopatu , secreto fugiens longam ct molestam peregrinationem suscepit, uti refert Venantius Fortunatus in ejus Vita.

18. Ccm vidisset . — Recte hinc infert S. Chry- Vmx- ,f sostomus visibili signo, puta ignis, linguarum ignearum, columbos, aut quo slmili tunc in fulcies confirmatos descendisse Spiritum Sano tum: unde el visibiles, id est sensibiles, ejns affectus emanabant, ut quod loquerentur variis linguis, quod prophetarent, quod jubilarent, psallerent, condonarentur supra captum hominum, quasi enthuaiasmo Spiritus Sancti acti et impulsi. Quocirca Simon Magus pecunia voluit Ster* idipsum emere ab Apostolis, scilicet ut non tantum ipse reciperet Spiritum Sanctum, sed ut ct aliis quoque eumdem communicare, imo vendere posset, longe utique majori tumpecunice, tum honoris et glori® pretio. Ita ŒcumeniUR et S. Cyprianus, serm. *T)e Jejunio cl Tentaiione.* Mulli cnim ingens ei dedissent pretium, si per impositionem manus conferendo Spiritum Sanctum, contulisset pariter ipsis donum loquendi variis linguis, revelandi arcana el futura, explicandi S. Scripturam (ha^c enim multi ambiunt magnique æstimant), uti faciebant Apostoli.

Hinc sequitur Simonem saltem implicite (forte ellam explicite) ambivisse et voluisse emere Episcopatum : quia solorum Episcoporum est imponere manus, et hac impositione conferre Spiritimi Sanctum in sacramento Confirmationis ct Ordinis ; hanc autem potestatem conferendi Spiritum Sanctum emero volebat Simon. Rursum cupiebat superbus Simon inter suos Samarites excellere cl eminere quasi propheta et vir divinus, uti hactenus per magicas artes vxcelluerat. Quare videtur voluisse a S. Petro creari Ilicrarcha et Episcopus Sainariæ: unde ab eo hodie qui emunt episcopatus ct beneficia, vocantur Simoniani vel Simoniaci. Ita Bcllarminus, lib. IV *De Notis Ecd.,* cap. xni : «Constat, ait, cx Acf. vhi, Simonem Episcopalem auctoritatem ambivisse, et data pecunia emere voluisse: ubi vero exclusus fuit, hæresim novam excogitasse, ut qui in Ecclesia non poterat, saltem extra eam principatum gereret. » Simili enim modo Arius, \aleutinus, Marcion, Montanus, Novatiauus, Lutherus cœlo ¡¡que hæresiarchœ, quia ab episcopatu, similivt officioct gradu, quem ambiebant, repulsi suut, nova dogmata et hærcses adinvenerunt, novasque cathedras extra Ecclesiam sibi erexerunt, uti ostendam II Pdr. n.

En tibi primum post promulgatum Evangelium (nam ante illud simoniaci fuerunt, Balaam, pretio volens vendevo sua oracula, benedictiones et maledictiones, Aum. xxn, 7 ; et Esau, vendens jus priinogenitur.r, cique annexum sacerdotium, fralri Jacubo, I/c6r. xn, 16; et Giexi, a Naaman

exigens protium miraculosro curationis a lepra, IV *Reg.?,* 20; et Jason, emens ab Antiocho pontificatum, Il *Mach.* iv, 8, roque ac Annas Caiphas, eumdem redimentes a Romanis), simoniro parentem : en primum sacrilegum Spiritus Sancti institorem, Simonem Magum. Tradit S. Clemens, lib. VI Const, cap. vir, diaboli consilium fuisse per Simonem Apostolos, « pecunia delinitos et captos, dono Del privare, sicut Adamum post degustatum cilium interdictum, promissa immortalitate privarat. » Recte notat Tharasius, I, *Quast.* I, cap. *Eos qui,* pejorem esse simoniam hroresi Macedonianorum : « Illi enim, inquit, creaturam, et servum Dei Patris ct Filii ; Spiritum Sanctum delirando fatentur; isti vero eumdem Spiritum efficiunt suum servum, » imo quasi pecus cl peculium a se empturo, quod aliis divendere ad libitum possint.

Quocirca simonia proprie est peccatum contra Spiritum Sanctum. Hinc referi Petrus Damianus, *epist.* t», cap. vu, simoniacum quemdam scelus suum parvi pendentem, jussum pronuntiare doxologiam SS. Trinitatis : « Gloria Patri, ct Filio, et Spiritui Sancto, » nequivisse dicere, « Et Spiritui Sancto ; » sed tantum , « Gloria Pat?i, ct Filio, » etiamsi secundo et tertio idem iterando, conatus fuisset addere, « Et Spiritui Sancto, » sed frustra. Nam, ut subjicit Damianus : uMerito Spiritum Sanctum dum emit, amisit, ut qui exclusus erat ab anima, procul etiam consequenter esset a lingua. »

Sinwai»- *■ ¿rre do- ¡at. Spi-

Porro Urbanus II Pontifex, anno Domini 1099, ut grassanlem illo sæculo simoniie pestem reprimeret, contra eam scripsit epistolam decretalem ad Lucium, prroposiluinS.Juvcntii apud Ticinum, qua inter alia docet, simoniam esse emere vel vendere beneficium Ecclesiasticum, aut aliam rem sacram, eo quod Simon idem hic fecerit. Audi eum : « Objicitur utrum vendere Ecclesiasticam rem, simoniacum sit? Hoc simoniacum esse patenter colligitur ex hoc quod beatus Petrus Apostolus ait Simoni : Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei existimasti pecunia possideri. Donum quippe Dei est Spiritus Sanctus, et donum Dei est res ipsius Ecclesia! oblata. Et si bene advertis; Simon Magus qui ficte ad finem accessit, non Spiritum Sanctum propter Spiritum °'Jctum quo ipse indignus erat (quoniam scriptum est : Spiritus Sanctus disciplina» effugiet ficUun), sed ideo quantum in ipso est emere voluit, ‹l ex venditione signorum, qua.» per eumdem fiebant, multiplicatam pecuniam quam obtulerat, lucraretur. Nec Apostolus emptionem Spiritus Sancti, quam bene noverat fieri non posse, sed ambitionem talis qurostus, id est avaritiam , qua* est idolorum servitus, in eodem Simone exhoruit , et maledictionis jaculo perculit. Quisquis itaque res Ecclesiasticas, quro Dei dona sunt, quoniam a Deo fidelibus, et a fidelibus Deo donantur, quroque ab eodem gratis accipiuntur, ct ideo gratis dari debent, propter sua lucra vendit vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecunia possideri existimat, etc., cum principalis intentio Simonis fuerit, sola pccuniro avaritia, id est idololatria, ut ait Apostolus Paulus. »

Hinc rursum Henricus II Imperator, anno Domini 1017, ob simoniro labem a Spiritu Sancto desertus, professus est se loto triduo dromones infestos vidisse, flammam in se per fistulam jf' culantes adeo pertinacem, ut noster ignis ,n comparatione illius jocus putetur, ct nihil calere ; sed liberatum fuisse a juvene semiustulato, scilicet a S, Laurentio, cujus ecclesiam restauraverat. Ha cx Wilholmo Malmesburiensi ct Matthroo Westmonasteriensi refert Baronius, tom. .XI, anno Christi 1017.

20. PECUNIA TUA TECUM SIT IX PERDITIONEM. — Ven. M Maledicit hic Petrus Simoni, ex zelo justitia», non vindictae, tanquam judex vindexquo sceleris, puta simoniro, ad croterorum exemplum ct terrorem. Ex charitate ergo id fecit, et studio religionis, ut primi Christiani discerent quantum esset Simonis et Simoni® flagitium, *q. d.* Pereas et damneris, o sacrilege, cum tuis nummis sacrilegis. Justam enim in scelus profert sententiam, eique debitam poenam irrogat ; subaudi : Nisi pœnitentiam agas, teque emendes. Unde paulo post ad illam eum hortatur, dicens : « Poenitentiam itaque ago. » Magis ergo minando, quam feriendo id dicit, *q. d.* Dignus es qui percas morte praesenti ct roterna : minor libi, et ex parte Dei denuntio, te periturum iturumque in gehennam, nisi ab hoc crimine resipiscas. Alioqui enim, si absoluta et efficax fuisset hroc Petri sententia, non autem comminatoria, utique subito occidisset Simonem, cumque trusisset in tartara, uti occidit Ananiam ct Sapphiram, cap. v, qui tamen longe minus peccaverant quam Simon. Sed voluit Deus servari Simonem ad majores S. Petri cum eo Romæ coram Nerone agones el triumphos.

Addunt Beda et Glossa hroc verba Petri non tam esse imprecationem, quam prophetiam et prrodictionem, quod scilicet Simon in hoc suo scelero aliisque esset periturus ct damnandus ; esto ex officio suo hortetur cum ad poenitentiam, vers. 22. Sic maledicit Psaltes impiis ex eodem zelo, *Psal.* Lxvui : « Deleantur do libro viventium. » Sic et iisdem maledicit Christus, non minando, sed feriendo in dio judicii, dicendo : « Ite, maledicti, in ignem roternum. » Porro maledicit Petrus non tantum Simoni, sed ct ejus pccuniro, non qua pecunia est : sic enim est Dei creatura, ct consequenter res bona ; sed quatenus pretium erat simoniro ct sceleris materia. Sic enim pecunia hroc erat impia ct sacrilega, dignaque perire, roque ac impius ct sacrilegus ejus nundinator Simon. Unde S. Hieronymus, in cap. m *Mïchææ :* « Oblatam, inquit, pecuniam cum offerente damnavit. » Et S. Chrysostomus sic explicat, *q. d.* a Peccatum tuum sit in perdi-

tionem. » Et S. Bernardus, *epist.* 237, citatis hisco Petri verbis, exclamans ait: « 0 vox tonitrui, o vox niagniflcentitn et virtutis, ad cujus terrorem confundantur ct convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion ! » Vide do maledictione ct quomodo creatura! maledicere liceat, disserentem S. Thomam, li II, *Quast.* txxi.

Narrat Baronius, anno Christi 1017 (quo sæculo ob tres pscudopontificœ valde grassata est simonia; cui proinde præ aliis valido so opposuit B. Petrus Damianus), cx Desiderio, Abbate Cassinensi, episcopum quemdam Gallino a Leone IX Pontifice a sacris suspensum, furlim data pecunia a Cancellario Leonis absolutionem et restitutionem officii Episcopalis impetrasse. Intellecta fraude Leo, vocato presbytero qui pecuniem nomino Episcopi dederat, ait : « Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei furtim tentasti pecuniis possidere. » Cujus sermonem divina mox ultio est secuta, ita ut amissa mente ab illa die usque nunc, inquit Auctor, ubique .vagabundus incedat, nec ulla domus, vel claustra, ultra duos dies vel tres eum retinere valeat.

Quoniam donum Dti. — Nomen proprium Spiritui Sancto est quod sit donum, quia ipso est donum primum mercatura ct notionalo : procedit enim a Patro ct Filio quasi amor utriusquo : amor aulem est primum optimumquo donantis donum, quo gaudet ille cui donatur, et a quo cætcra dona largiter profluunt, coque largius quo major est amor. Ita ex S. Augustino S. Thomas, I *part., Quast.* XXXVIII, art. ult., ibique Scholastici ad unum omnes. Simon ergo volebat emere Spiritum Sanctum, ut cum aliis venderet, puta dona et gratias Spiritus Sancti, non tam gratum facientes, quam gratis datas : hæ enim ostentationem, gloriam et quæstum apud homines pariunt; quales sunt; loqui linguis, prophetare, morbos curare, etc. Ita Urbanus II, cujus verba paulo ante recitavi.

21. Non est tibi tatis, neque sons in sermone isto, — id est in re ista; Tigurina vertit, *in hoc negotio,* puta in receptione ct donatione Spiritus Sancti. Est metonymia. *Sermo* enim ponitur pro *re,* quam suo sermone expresserat Simon, requo ac Petrus. Syrus legit, non est *tibi pars, nec sors in fide ista;* Clemens, lib. VI *Constit.,* cap. vil : « Non est tibi pars in sermone hoc, neque sors in fide hac. » Sic quoque legunt S. Augustinus, tract. G *in Joan.,* ct Ambrosius, lib. II De *Ponit.,* cap. iv, *q.* d.Tu non habes fidem veram Christi, sed fingis te cam habere, ac proindo Christian® religionis et Ecclesiæ non es particeps, atque consequenter Spiritus Sancti non cs capax.

Rursum Vatablus proprio accipit *sermonem* pro prœdicatione, *q. d.* Prædicatio nostra nihil ad te pertinet : neque enim cs ex eorum numero, qui revera credunt ; vel, non es dignus qui admittaris in consortium Evangelistarum, quorum est conferre Spiritum Sanctum.

Addunt aliqui S. Petrum hac voco Simonem expulisse ex Ecclesia, ideoque Jure Canonico «imoniacos excommunicari. Ita Tmrianus, in lib. I *Constit.,* cap. xi. Quin et S. Petrus, in *Canon. Apost.,* can. 28 : a Si quis, ait, Presbyter, etc., per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, etc., a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus a me Petro abscissus est. » Memorabile est quod scribit S. Hieronymus, in Vita S. Hi-1 nilf
lationis, nimirum eum, cum plurimos miraculose
curaret, nihil unquam ab eis oblatum gratitudi-1» »
nis erga voluisse recipere, illudque Christi obten- rlU *
disse : a Gratis accepistis, gratis date. » Cumque Oriouùs, vir primarius, quem a legione dæmonum liberaverat, veniret ad cum quasi gratiam redditurus, dona afferens, dixit ei Sanctus : « Non legisti quid Giezi, quid Simon passi sint, quorum alter accepit pretium, alter obtulit, ut ille venderet gratiam Spiritus Sancti, hic mercaretur? Cumque Orionus flens diceret : Accipe, et da pauperibus, respondit : Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, et nosti pauperes : ego qui mea reliqui, cur aliena appetam? Tristi autem et in terra jacenti : Noli, inquit, contristari, fili : quod facio, pro me et pro te facio. Si enim hæc accepero, ct ego offendam Deum ; et ad te legio revertetur. » Disce hic quam Deus velit sua gratis dari.Sanctosque, pnæserlim thaumaturgos, ab avaritia esse puros et ab acceptione munerum esse liberos.

Con enim tuum non est rectum coram Deo, — quia distortum per avaritiam et ambitionem, el fletum per hypocrisin.

22. Si forte remittatur. — Dices : Ergono du- Vfr*"
bitat Petrus num Simoni, si vere poeniteat, remittendum sit peccatum? Respondeo : Nequaquam. Nam *primo, ti forte* non est dubitantis, sed potius expletiva confirmantis particula : Græce enim est Snatt»
quod non tantum *forte,* sed ct *utique, sane, profecto* significat, estque sæpe expletiva particula apud Homerum, ut notat Gaza, lib. II Grainmat. Sic Christus ait, *Matth.* xi, 23 : a Si in Sodomis faetæ fuissent virtutes quæ facto sunt in te (o Capharnaum), forte mansissent usque in hanc diem ; » ubi ri *forte,* non est dubitantis (sciebat enim determinate Christus, quid in hoc casu futurum fuisset), sed confirmantis : Græce enim est *», id est tdiqtie. Pluribus exemplis id demonstrat S. Ambrosius, lib. il De *Ponit.,* cap. iv et v, ubi docet nullum esse tam gravo peccatum, quod pernitentia non deleat. *Secundo, ri forte* significat dubium eventum et effectum remissionis, ex dubia causa : licet enim certum esset quod Simon, si ageret poenitentiam, veniam consequeretur, tamen quia anceps et incertum erat an esset acturus pœnitentiam, hinc pariter anceps et incertum erat an veniam consequeretur. Liberi enim erat arbitrii, cx coque libere poterat poenitere, vel non pœnitero ; ac videtur Petrus per ri *forte* hic innuero, quod non esset acturus poenitentiam, ac proindo

veniam non consecuturus, uti revera non egit, ncc consecutus cst. Sic *forte* Latini usurpant in rebus quæ evenerunt, sed incerta de causa; *forte* cnim idem est quod contingenter, casu ct velut per sortem. Sic Terentius in *Andria :* « Forte, inquit, aspicio militem, aggredior hominem. » Et Livius, lib. I : « Forte evenit. » Et infra: a Forte ita acciderat. *Tertio,* tò *forte* significat fortuitam remissionem non culpæ, si pœniteat, sed prence, v. g. mortis temporalis : Deus cnim sæpe pœnitentibus, licet condonet culpam, non tamen condonat poenam, ut patuit in Davide pœnitente, Il *Peg.* x», H : «Non morieris, verumtamen, etc., filius qui natus est tibi, morto morietur. » Simile fuit in Ninivitis, quibus intonabat Jonas : a Adhuc quadraginta dies, ct Ninive subvertetur; » egernnt cnim poenitentiam, etsi non essent certi sc per eam evasuros excidium. Inde S. Augustinus, •n *Psal.* 1, 8 : « Ninivite, inquit, do incerto egerunt poenitentiam, et certam misericordiam invenerunt. »

Cogit at io, — úríwa, id cst *consilium, conceptus, excogitatio, machinatio;* Syrus, *dolus.*

y.n «. dr i?"? Primum. 23. In pelle endi amar it udinis, — id est in felle amarissimo. Jam *primo,* per boo *fel* accipi potest ira et invidia : ine cnim sedes et materia cst fel, c/. *d.* Video te vehementer iratum esse amaro ct invido corde, eo quod videas te a tuis despici, tuosque discipulos a te ad nos transire : invides ergo nobis excellentiam, tum gratiarum, tum auctoritatis *cl* æslimationis. Ita Vatablus.

Sreatb *Secundo,* per *fel* hoc accipi potest hypocrisis. Sicut enim fel colore est simile melli, sed sapore di»imiliiinum, ita hypocrite os habent melleum, sed felleum cor, *q. d.* Tu simulas bonitatem, et ambis columbam follis expertem, id cst Spiritum Sanctum suavissimum, ejusque dona; at intus plenus es malitia ct impietate : os ergo habes melicum et columbinum, sed cor felleum ct senpentinum.

frnhrn. *Tertio,* per *fel* accipi potest simonia : hoc cnim fuit proprium Simonis peccatum. Simonia cnim vocatur fel, quia ipsa cst sacrilegium felleum, id est pessimum et amarissimum. Porro Simon videtur non tantum voluisse emere ct vendere Spiritum Sanctum, sedet pertinaciter sensisse hoc esse licitum, quæ est hæresis. Fuit ergo ipse hærcticus, ut habetur 1, Quast. V, can. *Petrus.* Hæresis ergo est fel amaritudinis.

furila *Quarto, fd* significat quodlibet peccatum, quod amai icat conscientiam, ct exacerbat Deum ac Spiritum Sanctum, qui totus suavis est ct mulleus. Hinc in Scriptura peccatores dicuntur Deum suis peccatis exacerbare, amaricare, potare fello ct aceto , ut patet *Psal.* lxviu, 22; *Oscæ* xii, I », et *Deutcr.* xxxn, 32, et maxime *Dealer,* xxix, 18 : « Ne forte, etc., sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem,» quo hic alludit S. Petrus. Hujus ru symbolo Judæi fellei Christo in cruce propinarunt fel ct myrrham, *Malth,* xxvn, 31. Peccator ergo habet cor felleum, id est pessimo affectum erga Deum, erga legem, erga virtutem et honestatem, hæc enim omnia odit.

Nota : Pro *fel,* locis citatis hebr. est *ros,* quod tam toxicum, quam fel significat. Peccatum ergo est fel et toxicum : *primo,* occidens ipsam animam qu® peccat; nam *a* anima qu® peccaverit, ipsa morietur, » *Ezech.* xxvm, 20; *secundo,* Deo et hominibus noxium, invisum et exosum, adeoque est Deicidium et Christicldium. Si enim veneno, vel telo aliquo perimi ei occidi posset Deus, non alio quam peccato occideretur, uti do facto eodem occisus est Christus. Hinc vicissim Deus peccatis et peccatoribus erga se felleis, est felleus, cisque fel iræ et vindicte su® propinat, juxta illud *Job* xx, 14 : a Panis ejus m utero illius vertetur in fel aspidum. » Et *Jerem.* vili, H : a Potum dedit nobis aquam fellis.d Et cap. xxiii, 13 : u Cibabo eos absinthio, et potabo eos fello.» Et *Thren.* m, 5 :a Circumdedit me felle et labore.» Hoc fel gehonnæ longe amarius cst omni fello terræ, quod ejus respectu pictum tantum est ct fictum. Cogitent hoc sal gulosi ct peccatores, qui hic cupiditatis su® exiguum mei sorbent, dieanlque : Tanti pœnitere non emo, non ita demens ero, ut modico meile œternum et amarissimum fel mihi accersam.

p ¼ ¿¡piu-u:.*

Denique pro *in felle amaritudinis,* Grace est, itç xoliv id est *in fel acerbitatis video te esso : in fel,* id est in felle, ut vertit Noster. Sæpe cnim <k ponitur pro h. utrumquo enim respondet Debraio *belh,* id est *in ;* nisi subaudias M *currentem,* vel *ruentem.* Unde noster Lorinus suspicatur Petrum per revelationem Dei vidisse ct cognovisse Simonem fore reprobum ct addicendum pœnis æternis, nipote in quas hoc suo scelerum felle sponte rueret, quoique sunt fel omnis amaritudinis. Unde ct subdit :

Et obligat ione iniquit at is. — Grace d: id est *in colligatione, q. d.* Video te mullis peccatis, quasi funibus ct catenis, undique colligatum esse. Syrus, *in vinculis iniquitatis te esse video.* Significat Simonem mullis peccatis obstrictum, in iisque obstinatum esse; scilicet immersum esse superbi®, avariti®, invidi®, magi®, hypocrisi, simonia?, sacrilegio» etc. Talibus intonat Isaias, cap. v, 18 : a V®, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, ct quasi vinculum plaustri peccatum. » Vide ibi dicta. Eccc quam acri censura simonia in suo auctore, Simone, a S. Petro perstricta cst ct damnata : quam proinde concionalores in ejus asseclas, puta simoniacos, pari ratione et jure intorqueant. Denique noster Mariana, per *felle* et *obligat ione iniquitatis,* accipit pœnam, non culpam, *g. d.* Video te felli et obii* gationl, id est gravi supplicio et vinculis, destinari : quia enim irretitus es peccatis, hinc video quod te maneant fel ct supplicium.

ÍL Pr ecamini. — Simon fingit sc pœnitere, ut Ver -l* poenam evadat; timebat cnim nc morte muleta-

retur, uti Ananias mulctatus erat ab codem Petro„ quem in signis terribilem ct lhauinalurgum videbat ct metuebat. Nam post discessum Apostolorum inultos Samaritanos seduxit et afide Christi avertit, uti indicat Irenœus, lib. I, cap. xx. Refcit 6. Clemens, lib. VI *Consta„* cap. vii,S. Petrum rursum cum Simone Cæsareæ congressum, eum disputando convicisse, ac ad fugam in Italiam coegisse. Inde ergo proficiscens Petrum prævenit, et Neronem circumvenit, cui ob suas praestigias in admiratione fu«l, adeo ut illi in insula Tiberina, ubi nuno est templum S. Bai Iholoinæi, statua posita fuerit hoo titulo : a Simoni Deo sancto, n teste Eusebio, lib. II *Hist„* cap. xiii. Sed tandem certans cum S. Petro, ct volans per aera, ejus precibus dejectus et ad saxum afflictus, crura confregit, testo Epiphanio, / «eres. 22. Qua do causa Nero, ægro ferens suas in Simone curiosas delicias sibi ereptas, S. Petrum cum S. Paulo morte damnavit, uti habent ejus Acta (i).

Veri. 25. **23. Er ILL! QUIDEM TESTIFICATI,— itaaajrjputvtt,** id est suo testimonio confirmantes ca quæ dc Christo predicata fuerant a Philippo, dicendo se eadem vidisse et audisse a Christo, esseque testes non lanium auritos, sed ct oculatos. Sic in judicio et tribunali JuxuapzvpCw, dicebatur is qui affirmabat ct testificabatur quiddam, non in sua, sed in aliena causa, in qua exceptionem intendens liti so offerebat, quo facto litem suam faciebat testificando, qui si mendacii convinceretur, yw«pTusiwv, id cst falsi testimonii, crimino damnabatur, ait Budæus in *Comment.*

Et MULTIS REÜIOMUUS. — GræCO, X»*»;, id est *oppidis, vittis, castellis;* Syrus, *pagis;* Pagninus, *vicis :* nec cnim in Samaria erant multa regiones, id est provinciæ; sed ipsa unica erat regio integra, sive provincia. Apostolicum ergo cst evangelizando obire pagos et villas, ct rusticos docere res fidei ct salutis. Id enim fecerunt hic S. Petrus ct Joannes, imo Christus, dicens: « Pauperes evangelizanlur, » uti recte advertit S. Chrysostomus.

▾an 20. 26. Vade contra meridianum. — Vado versus meridiem, ita Tigurina ct Pagninus. Samaria enim , unde veniebat Philippus, erat ad septentrionem Gazæ.

Hæc est deserta.— « Hæc, » scilicet non via, ut vertit Syrus ; sed urbs Gaza. Addii hoc Lucas ad distinctionem. Duplex cnim fuit Gaza : una in Persido, ila dicta, quod in ca, nipote munitissima, Cambj'scs omnes suas opes congesserat, nil Curtius, lib. XIII ; altera Philistinorum, quæ plane eversa ct vastata fuit ab Alexandro Magno, teste Curtio, lib. IV, idcoque vocatur Deserto. Ita Boda, Hugo, Cajctanus, Gagneius ct all! (1). Perperam ergo Bcza putat *hæc est deserta* irrepsisse in textum, esseque delendum : unam cnim tantum esse Gazam , scilicet quintam Satrapiam Philistinorum, quæ nunquam plane fuerit deleta, ut dici possit deserta. Hoc enim falsum cst. Audi Adrichomium in *Descript. TcrræSanctæ,* in *Gaza* : Alexander Magnus statini atque Tyrum expugnavit, Gazam post bimestrem obsidionem occupans, in sempiternum vertit tumulum : unde ob id deserta appellatur. Nova vero Gaza non longea veteri codificata,tempore Machabæoruin, Josephi et Hieronymi magnopere floruit : unde juxta cam vixit S. Hilarión; sicut olrm et Samson in Gaza veteri mirum sui roboris decus, vivens, auferendo ejus portas , ct morions collisione columnarum domum cum tribus hominum millibus evertens ct occidens, ostendit, *Judie* xvi, 21 ct 29. Quæ, qualis, ct quanta fuerit Gaza, dixi *Jerem.* xlvii , 1.

27. Æthiops, — Abyssinus : ubi nunc regnat Ven. n. Preto Joannes. Unde liquet cum fuisse Gentilem genere; an etiam religione, dubium est. Affirmant Buda, Hugo, Cajctanus, noster Lorinus et Sanchez. Verius negant Irenæus, lib. IV, cap. xl ; Baronías, Carlhusianus ct alii, censcnlquc eum religione fuisse Judfeum, puta proselytum, tum quia legebat Isaiam, tum quia venerat adorare in Jerusalem, tum quia primo Gentili, puta Cornelio Centurioni, Evangelium prædieavit S. Petrus, *Act.* x, tum quia magna fuit .Elhiopibus cum Judæis familiaritas, et in religione consensio, testo Strabone, lib. XVII. Unde et circumcidebantur æque ac Judæi, teste Joscpho, lib. Vili, cap. IV, præsertim quia reges Æthiopiæ scribunt sc lilios Salomonis ct Davidis, utpotc prognatos a regina Saba ex Salomone, uti fuse narrat DamianusGoes, lib. *DcMoribusÆthiopum.*

Ilie adimpletum cst illud *Psal.* lxvii , 32 ; «/ Ethiopia pra veniet manus ejus Deo:® *prævtniet,* id est prima veniet, prima extendet, *manus ejus,* id est suas (ut patet ex Hebræo), Deo, scilicet ud fidem, obedientiain, fœdus ot munera ei offerenda. Unde S. Hieronymus vertit, *Ethiopia festinet dare manus Deo;* Pagninus, *currere faciet wujius suas Deo.*

(I) Dr Sepp, op. cit. tom. n, p. 2$9, asserit probabilius esse Simonem Magum nunquam Hornam ivisse. Statua,ait, vel potius columna de qua Etisohlós, altcraque similis anno 1074 inventa, hunc præferobat titulum : *Semoni Sanco Deo Fidio* (non vero *Simoni Do yan to),* et dicabatur *Herculi somniti,* ccu *fculcnun deo,* cui Etrusci duodecimam cadi regionem assignaverant. Addendum tamen est huic assertioni repugnare veterum multa ncc levit momenti tuilimonia.

(1) Alii tamen *hæc* referunt ad *via,* tum quia urbs Gaza, disjecta quidem ab Alexandre, restaurata postea fuit a Gabinio, tradente Josepho, lib. XIV *Antiq.v,* 3; et scriptores sæculi I docent hanc urbem tum temporis fuisse cultam ct incolis plenam, quorum locoe collegit Wetslonius ad h. I.; tum quia verisimile est, cum duplex via Hicrolospnis Gazam versus cxistcret, Angelum jussi'SO ut Philippus eam adeat, qua obviam veniret Eunucho, viam uempo *desertum,* vel *non frequestfem hominibus.* Ostendunt elbam nunc Incohu terno sanrLr locum desertum, nomine *DttKzur,* ubi Eunuche Philippum occurrit*) alunt.

Mystice S. Augustinus : Credendo a prævcnict manus, » id est opera sua ; fides enim prnecedit bona opera. Per hunc enim Æthiopem principem, ®qne ac paulo post pcr S. Matthæum Apostolum eodem missum, / Ethiopia fidem Christi recepit. Ita S. Hilarius, Basilius et alii, *in Psal.* unni, ac S. Hieronymus, *in Abdiam*.

Eünccbcs, — id est princeps, regin® ctgynæcci custos : quia enim feminarum regiarum pudicitia commendabatur eunuchis, hinc illi effecti sunt ante principes, adeo ut eunuchus idem fuerit quod princeps, ut dixi *Daniel,* cap. i. Nam, teste Aristotele, cum estera animalia mansuescant si castrentur, solus homo eo fit ferocior. Unde Euthymius, *in Psal.* CLxrn, scribit hunc Eunuchum in imperio Æthiopi®, post reginam, fuisse primum (1).

Candaces. — Nazianzenus, orat, *in S. Baptisma,* et Euthymius, in *Psal.* lxvii, censent hoc esse nomen Eunuchi. Verum alii omnes censent esse nomen regin® Æthiopum : nam hi regebantur a feminis quasi reginis, quas Candaces nuncupabant. Ha Plinius, lib. VI, cap. xxix ; Strabo, lib. XVII, et Eusebius, lib. II *Hist.,* cap. i. Post reginam enim Saba, qu® venit ad Salomonem, videtur receptum ut regin® regnarent, ait Mariana. Sic Pharao, et postea Ptolemæus, fuit commune nomen regum Ægypti; Antiochus, regum Syri® ; Cæsar, Imperatorum Romanorum. Tradunt/ Ethiopes hanc Candacem, sive reginam Æthiopi®, vocatam fuisse Indicb, eamque ab Eunucho conversam ad Christum, convertisse pariter Ælhiopiam. Sic enim aiunt apud Damianum Goes, cap. XVI, *De Ælhiagum moribus :* « Nos ferme prius cæteris Christianis omnibus, baptismum ab Eunucho Candacis, regin® Æthiopi®, cui nomen erat Indich, accepimus. » Idem refert Ortclius, in *Theatro orbis,* in *Abyssia,* qui pro *indich,* ait eam vocatam *Judith.*

QII ERAT St PER OMNES GAZAS FJUS, — qui pt® C-rat thesauro regio, quasi regin® thesaurarius, sicut Rom® dignitas erat quæsturœ et quœstorum, qui præerant thesauro reipublic®.

Venerat adorare in Jerusalem, — scilicet Deum verum Judæorum, tum proprio dicta oratione et adoratione, tum sacrificio. Hoc enim ex legis proscripto nullibi peragi poterat, nisi in templo Hierosolymitano; cum oratio et adoratio in / Ethiopia et quovis alio loco fieri posset. Sic « adorare » sumitur pro sacrificaro, *Joan,* iv, 20. • Patres nostri in monte hoc adoraverunt, ct vos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi adorare oporlct. » Simile est *Joan,* xn, 20; *Sophon.* n, II, et alibi.

28. Legensque Isaiam prophetam. — Videtur Vers, n ergo calluisse linguam Hebraicam , ait Hugo et Glossa, quasi proselytus; nisi dicas Isaiam fuisse conversum in linguam Æthiopicam (2). Notat S. Chrysostomus diligentiam et devotionem hujus Eunuchi, qui etiam per iter in curru leclitart Isaiam. Et S. Hieronymus, epist. 103 *ad Pana* num :* « Reliquit, inquit, aulam regiam, ct tantu.i amator legis divinæquo scienti® fuit, ut etiam in vehiculo sacras Litteras legeret. » Sic hoc saeculo Cardinalis Hosius , Concilii Tridentini l'rœses, ne quid temporis in itinere perderet, solebat in curru lectitare, ac nominalim lectitabat paraphrasim Osorii in Isaiam, qu® tunc recens prodierat, ait Protonotarius Reschius in ejus Vita.

29. Dixit altem Spiritus Philippo, — scilicet Ver» u. Spiritus Sanctus per internam inspirationem et locutionem. Ha Beda, Hugo ct Dionysius, licet Cajetanus et noster Lorinus accipiant angelum. Hic enim vocatur Spiritus Domini, vers. 39.

31. Quomodo possum, si non aliquis ostende– Ver», ji. rit mihi ? — Græcc ¿ír.-pícp, id est *dux vias mihi fuerit,* ut vertit Pagninus et Tigurina. Ergo verba intelligcbat, non sensum abditum, cujus ducem et interpretem postulat. Notent hoc hæretici, qui sacram Scripturam intellectu facilem et cuilibet apertam pronuntiant. Audiant S. Hieronymum, epist. 103, jam citata : « Nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior, qui, etc., ignorabat cum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum qui clausus latebat in littera, etc.; ut intelligeres tc in Scripturis Sanctis sino prævio et monstrante semitam non posse ingredi. » Idem senserunt et fecerunt S. Basilius et S. Nazianzenus, apud Ruffinum, lib. XI *Hist.,* cap. ix, ctS. Augustinus, epist. 119, cap. XXI : « In ipsis, ait, Sanctis Scripturis multo nescio plura, quam scio. » Idem, lib. XII *Confess.,* cap. XIV : «Mira, ait, profunditas eloquiorum tuorum, Deus meus, mira profunditas ; horror est intendero in eam, horror honoris, ct tremor amoris. » S. Ambrosius, epist. 44 *ad Constant. :* « Mare, inquit, est in se Scriptura divina, habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum œnigmatum. » Quocirca S. Hieronymus, præfat. in epist. *ad Ephes.* : «Nunquam, ait, ab adolescentia aut legere, aut doctos viros qu® nesciebam interrogare cessavi, aut ino ipsum habui magistrum. Denique nuper Alexandriam

(i) Eùkûxïç, proprio ‹w tw, lectum vel cubiculum ru'tódiens; deindo *eviratus,* quia plerumque evirati custodiendis gynxeeis regiis adhibebantur. S.epc est nomen dignitatis, ministrum regium in genero denotans, hebr. OH©. Talis ohm Putiphir fuerat, qui dicitur, quuiquam in matrimonio vixit, *Gen.* xxxvit, 38. Hoc rtiam loco IÔ.CÜX-: *minister regit.* Additur Amism;, ; · *tens,* ut tigrulicetur mmtrter *regius primanus.*

(i) *Legen-tque haiam prophetam,* sino dubio versionem Alexandrinam, in Ægypto frequentatissimam, qua et ipse Philippus, Hellenist.!, usus est. Cæterum quum Eunuchus Hierosolymis fuisset, non potuit non audivisse do Jesu, qui Messiam sc professus fuerat. Audiverat etiam Christi asseclas provocare ad Prophetas, qui de eo cecinissent. Quibus multisque aliis auditis, quum clariorem hujus rei cognitionem desideraret, jam Prophetarum vaticinia revolvit, quxrens num ea concinerent illis qu® de Jesu praedicabantur.

perrexi, ut viderem ûidymum, et ab eo in Scripturis omnibus quæ habebam dubia ; sciscitarer. » Idem dicunt alii, quos citavi Proœmio tn *Pentateuchum*.

<«rs.3L L*tio biuoruín itiiiMi- 32. Locus autem Scriptura. — Direxit Spiritus Sanclus oculos Eunuchi in cap. un JWœ, quod totum est de Christo ejusque passione, ut ex eo, explicante Philippo, Christum agnosceret in cumque crederet. Unde discimus, quam utile sit *eBct'c libros pios, pnesertim S. Scripturam. Huic enim lectioni interserit sc Spiritus Sanclus, eorum auctor, piasque rerum lectarum cogitationes intellectui et allectiones voluntati instillat, quibus homo convertatur, vel ad majorem sanctitatem provehatur, ita ex lectione Vil© S. Antonii, conversi sunt duo illi aulici Imperatoris, ipseque S. Augustinus, uti ipse refert, lib. VIII *Confess.*, cap. vi et vii. Imo cum S. Athanasius fugiens Arianos, Vitam S. Antonii asc scriptam Romam detulisset, camque legendam dedisset, multi Romani nobiles, viri ct femin®, spreto mundo vitam religiosam instar S. Antonii amplexi sunt : quorum dux fuit S. Marcella, teste S. Hieronymo, in ejus Epitaphio, epist. 1G *ad Principiavi,* ejus filiam. Sic Societatis noslræ fundator S. Ignatius, ex vulnere decumbens, cum casu, vel potius Dei nutu et ductu, Vitam Christi et Sanctorum lectitaret, ex milite sæculari factus est dux militi© sacrai el religios©, uli narrat Ribadcneira, initio Vil© ejus.

Qui ergo su© salutis ct perfectionis, ©que ac divin® inspirationis et grati® est avidus, sequatur et exequatur hoc S. Basilii, imo Spiritus Sancti, placitum : « Lectioni pi© succedat oratio, orationi lectio. » Et illud S. Augustini, serm. 112 *De Tempore : a* Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debet oraro ct legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. » Fecit hoc S. Marcella, do qua S. Hieronymus, *epist.* 1G jam citata: «Divinarum, inquit, Scripturarum ardor erat incredibilis, semperquo cantabat : In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et illud de perfecto viro : Et in lege Domini voluntas ejus, ct in lege ejus meditabitur die ac nocte; meditationem legis non in replicando qu® scripta sunt, ut Judæorum existimant Phariswi, sed in opere intelligens, juxta illud Apostolicum : Sive comeditis, sive bibitis, sive quid agitis, omnia ad gloriam Domini facientes. Et Prophet© verba, dicentis : A mandatis tuis intellexi, ut postquam mandata complesse!, tunc se sciret mereri inlelligcntiam Scripturarum.» S. Ambrosius, *serm.* 35: « Quod, inquit, sacrarum litterarum lectio vita sil, Dominus testalur dicens, *Joan,* vi : Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.» Idem, lib. I *Of fic.,* cap. xxvi : a Cur, ait, non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? cur non Christum revisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur cum oramus, illum audimus cum divina legimus oracula. » S. Chrysostomus, hom. 35 *in Genes. :* « Magna, inquit, diligentia divinarum Scripturarum lectioni vacemus. Nam, licet desit nobis hominis magisterium, ipse Dominus superne corda nostra intrans illustrat mentem, rationi jubar suum infundit, detegit occulta, doclorque fit eorum qu® ignoramus, etc. Igitur lectioni vacemus magna pietate ct attentione, ut possimus a Sancto Spiritu ad scriptorum inlelligentiam duci, et mullum inde fructum percipere. » Id deinde probat exemplo nostri hujus Eunuchi, quod fuse explicat ct perurget.

Tanquam ovis. — Vide hæc explicata in ipso Isaia.

35. Aperiens autem Philippus os suum, — id est, orsus loqui, docere et prædicare Jesum. Hæc enim phrasis significat rem , quam quis ore suo prolocuturus est, esse gravem ct sublimem, camque cum pondere et auctoritate eloqui. Symbolice Beda : Apposite, ait, hæc apertio oris alludit ad nomen Philippi, *Philippus* enim hebraice idem est quod *os lampadis ; quæ* scilicet hic obscuritatem prophetis Isai® illustret et convertat in lucem scienti®. Porro Philippus hic calechizavit Eunuchum, cumque docuit mysterium incarnationis ct redemptionis Christi, illi antea inauditum. Sic ct Apostoli omnes fuerunt calechiste, corumque conciones erant catecheses, uli ait Paulus, *Galat.* vi, G. Hisce ergo ducibus glorienlur nostri catéchiste, sciantque suum munus esse Apostolicum. Alacriter ergo et strenue rudes, puta pueros , plcbeios, rusticos catechizent. Hoc fecit Christus, hoc Apostoli. Vide dicta *Galat.* vi, 6. **»•'*• Aetoli

36. Ecce aqua. — Modeste petit baptismum. q. d. Baptiza me, « fides plena est, aqua prope, baptizator prœsens, » ait Glossa. Inde hæc aqua vocata est fons .Elhiopis, de quo ex S. Hieronymo ct Salignaco audi Adrichomium, in *Descnpt. tribus Dan* : « Fons Æthiopis, inquit, est in medio itinere quo itur ab Jerusalem in Gazam contra Belhsuram, vigesimo ab urbe lapide, ad radices montis ebulliens, ct eadem qua gignitur, sorbetur humo, in quo Philippus Eunuchum Æthiopem baptizavit, qui dum in curru vetus instrumentum relegeret, fontem reperii Evangeli!. »

37. Credo Filium Dei esse Jesum Christum (1). Te/*. *r* — Multa alia credenda sunt, ut quis digne suscipiat baptismum : ut mysterium S. Trinitatis, Ecclesia Catholica, remissio peccatorum, resurrectio cl cælera quæ Symbolo Apostolico continentur. Quare dubium non est ea evangelizase Philippum ctcreditaesse ab Eunucho. Præcipuum ergo articulum de Christi divinitate duntaxathic nominat Lucas, et sub eo cæleros intelligit, quia is unus toti orbi erat novus ct pene incredibilis,

(i) Deesl hoc comma cl in nonnullis codicibus el vefsionibus antiquissimis; in aliis \arie exhibetur.

ac recenter peractus : eum ergo ubique prœ coieris predicábanle! inculcabant Apostoli. Similiter non est dubium Philippum exegisse et Eunuchum exhibuisse signa doloris ct contritionis dc peccatis admissis. Hic enim dolor requiritur ante baptismum, ut quis sit *capax* remissionis corunilem et justificationis. Ha S. Augustinus, lib. I *De Pide et Operibus,* cap. vm el ix.

39. Spir it us Domini, — puta angelus, qui nominatus est vers. 2G. Ila Salmeron, Sanchez, *¡irinus, et* innuit Hieronymus, in cap. 1 xiii *baia.*

Philip. Rapuit Philippum. — Sicut rapuit subitoque ex uiAbuH Jn(læa *n babylonem transtulit Ilabacuc, ut fergrb oh ret prandium Danieli, cap. xiv, 35, sic hic subito im q0. (.x via Gazcnzi transtulit Philippum in Azotum, °* quæ a Gaza distat quadraginta milliaribus. Ha S. Chrysostomus, OEcnmenius el alii. Idquo *primo,* ut per hunc raptum sciret Eunuchus Philippum esse virum admirabilem et divinum, ait S. Chrysostomus; *secundo,* ut sciret Philippum a Deo ad ipsum catechizandum et baptizandum, esse missum : unde eo facto, ab eodem abripi; ita Lyranus; *tertio,* quia alias Eunuchus diutius detinuisset Philippum, quem Deus volebat aliis quoque evangelizare. Ha OEcumenius. Porro hæc omnia contigerunt paulo post cædem S. Stcphani, ut patet ex vers. 4. Unde Chronicon Alexand. asserit secundo anno ab ascensu Christi in coelum conversum esse Eunuchum a Philippo, et Cornelium a S. Petro, de quo cap. x. Idem sentit Gaspar Sanchez, tract. I De *l'rœdic. S. Jacobi in Hispan.,* cap. IX.

Ibat alten per viam suam gaudens. — Gaudium enim est fructus Spiritus Sancti quem in baptismo receperat. Merito gaudebat de tam magno Dei dono, et tam mira et speciali ejus providentia sibi collato. Vere S. Augustinus io Sententiis, *Sentent.* 90: et*|"?tus “ ^0D P°^> quisquam fraudari dclectationimi'mü- bus suis, cui Christus est gaudium. / Eterna enim dium, exultatio est ei qui bono lœtallir (eterno. » Et *Sent.* 131 : n Christiano recte gaudendi causa, non preseassaeculum est, sed futurum. » S. Hieronymus, in cap. I ui *Isaiœ,* scribit hunc Eunuchum predicasse Christum in ÆlhmpTa, rnmimqiie Apostolum Æthiopum, ac de discipulo magistrum. Idem testatur Ircnæiis, lib. Ill, cap. xn; Cyrillus, *Catechesi* 17, cl Eusebius, lib. II *Histories,* cap. i. Fertur ipse suscepisse S. Mallhaiim in / Ethiopian! missum, in urbe Nadaber, inquit Gagneurs. Addit Dorothcus, in *Synopsi Sanctorum,* et ex co Nicephorus, lib. II, cap. vi et vu, hunc Eunuchum in Arabia Felici, Taprobana, el uni- fowM versa Erythra Evangelium predicasse, tandem-V|U que martyrio coronatum ibidem sepultum : insuper coemeterium ipsius fidelibus esse munimentum insuperabile, barbaros et scelestos fugans, morbos depellens, et sanationes operans usque ad praesentem diem.

10. Donec veniret Cacarean. — « Casarca» Vert.w. urbs Palestina sila inter Dorataci Joppem; prius dicta est *Turris Stratonis;* sed ab Herode Ascalonia in honorem Augusti Casaris, cui eam dedicavit, dicta est *Casarca;* diversa fuit a Casarca Phibppi, quæ scilicet a Philippo, Herodis filio, in honorem Tiberii Cæsaris, ad radices Libani csl ædificata; inde nomen utrumque accepit, ac postea ab Herode Agrippa in honorem Neronis, dicta csl *Neronias.* Porro, in hac nostra Casarca Philippus hic Diaconus domum habuit, in qua ct habitavit cum quatuor suis filiabus Prophetissis, de quibus cap. xxi. In eadem Herodes Agrippa senior, cum quinquennalia celebraret, ncque adulatores compesceret, qui ei peroranti acclamabant : « Vox Dei, non hominis, » ab angelo percussus interiit, *Act.* xn. In eadem Cornelius Centurio a S. Petro baplizalus, primus in ca Episcopus fuisse traditur, *Act.* x. Hic quoque Agabus propheta zona Pauli sc astringens, ejus vincula prædixit : unde paulo post Hierosolyma Paulus vinctus, missus est Cæsarcam, ubi coram rege Agrippa et Felice preside causam suam egit, ac detentus in vinculis a Festo Cæsarcm appellavit, *Act.* win ct seq. Hujus urbis Episcopus postea fuit Eusebius, *Ecdcs. Historice* scriptor, qui inde Caisareensis est dictus; sicut S. Basilius alterius Casarca, qua est in Cappadocia, fuit Episcopus. Ha Adrichomius in *Descriptione Terree Sanctos.*

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur hic primo, conversio S. Pauli; secundo, duo miracula S. Petri, scilicet curalio Ænta paralytici, vers. 32, *et Dorcadis defuncta suscitatio, vers.* 38.

1. Saulus autem, adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, 2. ct petiit ab eo epistolas in Damascum ail Synagogas; ut, si <pios invenisset hujus viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret iu .lenisalem. 3. Et cum 'uu Liceret, contigit ut appropinquaret Damasco; et subito circumfulsit eum lux de cœlo.

4. Et codons in torram audivit vocem dicentem sibi : Saule, Saule, quid me peraequeris? 5. Qui dixit : Quis es, Domine? Et ille : Ego sum Jesus, quem tu persequeris; durum est tibi contra stimulum calcitrare. 0. Et tremens ac stupens, dixit : Domine, quid me vis facere? 7. Et Dominus ari eum : Surge, ct ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Vii i autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. 8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad maniis autem illum trahentes, introduxerunt Damascum. 9. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit. 10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias; et dixit ad illum in visu Dominus : Anania. At ille ait : Ecce ego, Domine. 11. Et Dominus ad eum : Surge, et vade in vicum qui vocatur Decius, et quiere in domo Judæ Saulum, nomine Tarsensem : ecce enim orat. 12. Et vidit virum Ananiarn nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus ut visum recipiat. 13. Despondit autem Ananias : Domine, audivi a multis de viro hoc quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem ; 14. et hic habet potestatem a principibus Sacerdotum alligandi omnes qui invocant nomen tuum. 15. Dixit autem ad eum Dominus : Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Lrael. 16. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati. 17. Et abiit Ananias, et introivit in domum; et imponens ei manus, dixit : Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas el implearis Spiritu Sancto. 18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamae, el visum recepit; et surgens baplizalus est. 19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. 20. Et continuo in Synagogis praedicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei. 21. Stupebant autem omnes qui audiebant et dicebant : Nonne hic est qui expugnabat in Jerusalem eos qui invocabant nomen istud; et huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes Sacerdotum ? 22. Saulus autem multo magis convalescebat, ct confundebat Judæos qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. 23. Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent. 24. Note autem facte sunt Saulo insidia» eorum. Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent. 25. Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta. 26. Cum autem venisset in Jerusalem, teniabai se jungere discipulis, et omnes timebant eum , non credentes quod esset discipulus. 27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos, et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. 28. El erat cum illis intrans el exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini. 29. Loquebatur quoque gentibus, et disputabat cum Græcis; illi autem quaerebant occidere eum. 30. Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Caesaream, et dimiserunt Tharsum. 31. Ecclesia quidem per lotam Juda'am, etGalilæam, ct Samariam , habebat pacem et aedificabatur ambulans in tiiuorc Domini, et consolatione Sancti Spiritus replebatur. 32. Factum est autem ut Petrus, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos qui habitabant Lyddæ. 33. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ah annis ocio jacentem in grabato, qui eral paralyticus. 31. Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi. Et continuo surrexit. 35. Et viderunt eum omnes qui habitabant Lyddæ et Saronæ : qui couverai sunt ad Dominium 36. In Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis et eleemosynis quas faciebat. 37. Factum est autem in diebus illis ut infirmata moreretur. Quam cum levissent, posuerunt eam in ccenacido. 38. Gum autem prope esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes quia Peli us esset iu ea.

miserunt duos viros ad eum, rogantes : Ne pigriteris venire usque ad nos. 39. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in cœnaculum et circumsteterunt illum omnes viduæ tientes, et ostendentes ei tunicas ct vestes quas faciebat illis Dorcas. 40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit; et conversus ad corpus, dixit : Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, et viso Petro, resedit. 41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos, et viduas, assignavit eam vivam. 42. Notum autem factum est per universam Joppen, et crediderunt mulli in Domino. 43. Facium est autem ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam Coriarium.

Vm. i. Saul» à'si?!l rege.

1. Saulus. — Ha dictus est a Saul, primo rege suæ tribus Benjamin. Qui enim hebraico dicitur Saul, Latine vocatur Paulus. Undo vers. 4, pro *Saule, Saule,* Græca el Syra habent, *Saul, Saul.* Hinc censent S. Chrysostomus et S. Hieronymus, *epist.* 27, quosdam c tribu Benjamin servatos esso in communi ejus strage et excidio, *Judie.* ix, 45, ut ex ca Saulus hic, futurus Paulus, nasceretur. Sicut ergo Saul hebraico vocatus est quasi blStf *schaul,* id est postulatus, scilicet rex a populo, et commodatus a Deo; ita dictus est Saulus, « quod ad vexandam Ecclesiam fuisset a diabolo postulatus, » ait S. Hieronymus, in epist. *Ad Philemon.* Rursum sicut Saul persecutus est Davidem, ita Saulus persecutus est Christum, Davidis antilypum, ait S. Augustinus in *Psal.* 1 i.

Symbolice, Saul et Saulus alludit ad bsB *scheol,* id est infernum, ita dictum, quod semper postulet, ut nunquam satietur, juxta illud : « Inferus insatiabiliter cava guttura pandit. » Saulus enim fuit quasi infernus semper hians ad sanguinem et cædes fidelium, sed conversus in Pauluin factus est cœlum virtutum omnium, hians ad Gentium salutem. Ita Arator agens de lapidatoribus S. Stephani :

> Ad Sauh, ait, posuere pedes xelamina savi,
> Infernum quod Hcbraus ait.

Aldus prrr-pe «drHflur tus.

Rursum Paulus apposite Græca voce et etymo alludit ad cxXixaûxi, id est *jactari,* et *agitari,* ut ^au^us ^cm (Iu°d inquietus, omnia agitans, C lurbans et vexans, quasi oxte;, id est *fluctus et concitatio maris;* undo Latinum *salum,* id est mare el fretum æluosum. Ita Ambrosiaster, in cap. i *ad Roman.,* vers. 1. Denique Saulus fuit axû-Xs;, id est *vitiosus, fluxus, delicatust laevis.*

Adhuc. — ç. *d.* Necdum suam sævitiam el aviditatem sanguinis Christiani expleverat neco Stephani ct aliorum Christianorum virorum ct mulierum , quos trahebat ad vincula et tribunalia, cap. % in, vers 2.

Spirans minarum et CÆDIS. — Pagninus, *spirans minas et caedem,* scilicet instar leonis furentis proloqucns, et eructans minas atrocissimas el lethiferas. Hic mystice impletum est illud Jacobi de Ikiyamm (ex eo enim prognatus est Saulus) vaticinium : « Benjamin lupus rapax, mano comedet prædam, et vespere dividet spolia, » ut ex S. Chrysostomo, Hieronymo, Ambrosio et Beda, dixi *Genes,* xlix, 27. Sævit ergo ut lupus, Unde matri Ecclcsiæ fuit Benoni, id est filius doloris : sed mutatus in Paulum, factus est Benjamin, id est filius dexteræ. Hæc cnim ejus mutatio fuit opus dexteræ Excelsi; ac renasccns in Christo, mairi Synagogæ mortem intulit, æque ac Benjamin matri Rachcli. Rursum sicut Benjamin inter duodecim fraires Patriarchas fuit minimus et ultimus, ita ct Paulus inter Apostolos. Et sicut Benjamin a Josepho multis privilegiis fratribus fuit prælalus, *Genes,* XLii, 44, ita ct Paulus a Christo dotatus fuit præ aliis Apostolis.

ranks min ob q“‘X g,^

Unde S. Chrysostomus miratur Dei potentiam et gratiæ Christi virtutem, ulpote quæ Paulum ferocientem ct furentem, in ipso æslu furoris stitit, fregit et immutavit; nec exspectavit donec furor hic sævicndo subsideret : «Ut ostenderet, ait, potentiam suam, vincens ct superans persecutorem in media insania : Sic enim medicum maxime admiramur, quando febrim, cum infestior, ct flammam morbi cum vehementior est, exlinguercet penitus abolere potest. » Nimirum hæcCnraiw fuit vis orationum S. Stephani ct fidelium, ac maxime B. Virginis pro Saulo, uti dixi cap. vu, vers. 57 et 59. Causa finalis fuit, ut Deus per Saulum, hostem acerrimum Christianorum jam conversum, confunderet Judæorum incredulitatem, camque per ipsum revinceret. Quis cnim non credat Christo ct Christianismo, cui hostis Paulus tam luculentum perhibuit testimonium ? Ita S. Chrysostomus, OEcumenius ct alii. Porro hic ardor sævicndi in Paulo oriebatur tum ex zelo legis Mosaica, uti ipse ait *Galat.* i, 19, lum cx ardore juventutis ct indolis, tum cx invidia gloriæ S. Stephani, Barnabæ aliorumque fidelium. Hæc enim invidia in cædes erupit, nimirum in uti nomine, ita re sibi affinem.

i

Minarum et cadis.— Hinc patet Saulum, præter Stephanum, plurcs alios fideles occidisse. Unde ipse pœnitens ait, Aci. xxu, 4 : « Hanc viam (vitam Christianorum) persecutus sum usque ad mortem. » Et cap. xxvi, 10 : a Et cum occiderentur, detuli sententiam. »

Ad piuxcirLM sacerdotum, — qui tunc erat An-

nus, vel expicto anno Caiphas,aul aliquis cx Annro filiis, ut dixi cap. iv, vers. 6.

2. Epíst olas in Damascum. — *Damascus* erat caput Syriœ, Sila ad latus Libani, distans a Jerusalem ilinero quinque dierum, puta 50 leucis Gallicis. Unde sicut Syria, sic ct Damascus, Judæis non erat subdita, sed suum habebat regem Arctam, II *Cor.* xi, 31. Habebant tamen Judæi suas plateas Damasci, ubi suis jus dicebant ct exercebant : id cnim eis concessit Denadad, rex Syria;, III *ïleg.* XX, 34. Adde Arctam a Judæis persuasum cis consensisse in persecutione Christianorum, ut patet II Cor. xi, 31 (1).

Nota hic ardorem Pauli quo grassatus in fideles Ilierosolymæ cætcraque Judœæ loca, furorem suum extendit in cos Damascum usque. Hoc est quod ipse ail, cap. xxvi, vers. 11 : a Et amplius insaniens in cos, persequebar usque in exteras civitates : in quibus dum irem Damascum, » etc. Addit S. Justinus contra Triphonem, principes Sacerdotum alios quoque in alias regiones misisse, qui Christianos caperent ct persequerentur, forte Pauli exemplo el instinctu. Porro Damasci potius quam in aliis urbibus Saulus perscrutatus est Christianos, eo quod dispersos in nece Slcphani eo confugisse audisset; nipote qui in urbe Gentili ct regia Judæis non subdita, ac remota, putarent se immunes fore a persecutione Judæorum; nec in aliis vicinis urbibus, nipote Judææ subditis, vel confoederatis, lutos ab ea se fore arbitrarentur.

Hujus viæ, — id est hujus instituti, puta Christianismi seclalores el professores. Vide dicta cap. ¡i, vet's. 38.

Vinctos perduceret. — Ergo multos secum adducebat comites, vel milites, vel satellites, ut putet vers. 7, plûtes politurus ab Archisynagogo Judæorum Damasci, si iis opus haberet.

In Jerusalem, — tum quod majori auctoritate hæc fieri vellet, inquit S. Chrysostomus, tum quod Hierosolymis sciret Annam, Caipham ca> lerosque Judæorum principes Christo et Christianis esse infensissimos : Damasci autem adhuc obscurum el pene incognitum eral Christianorum nomen, coranique hostilitas in Jadaismum, uti Saulus censebat, ideoque metuebat no ibidem mitiores in eos forent Synagogæ principes.

3. Ut appropinquaret Damasco. — Primo, ut Damasci clarius conversionis ipsius miraculum ac proventus appareret, ait Glossa, dum non initio, sed in termino itineris ct persecutionis suæ, subito cœlitus feritur ct immutatur. *Secundo,* ut cæcitatc percussus, illico Damascum introduci posset ad Ananiam, qui cum juvaret, catcchizaret et baptizaret. Denique Damascus insigniter nobilitata est conversione S. Pauli. Porro hic locus, in quo conversus est S. Paulus, distat Damasco dimidium rnilliare; atque in ejus conversi memoriam, posteri in honorem S. Pauli templum ibidem erexerunt: ibidem etiamnum Christiani, qui Damasci habitant, sepeliri solent. Locus hic a Syris Mergisafer dicitur. Atque Christianorum exercitus in bello sacro, duce Godefrido Bullonio Damascum petens, ipso conversionis S. Pauli die eodem pervenit, ac ibidem biduo commoratus est. Ila ex Ludovico Romano, Bredembachio , el Guilielmo Tyrio, Adrichomio, in *Descriptione Terree Sonetee,* in *Damasco :* qui et graphice locum hunc in tabula geographica delineat. Idem milii retulerunt Romæ viri graves oculati testes, qui Damascum et loca sancla visitarunt.

Subito circumfulsit eum lux df. coelo. — Auget miraculum tempus, lucisque magnitudo. Nam in meridie hoc contigit cum sol est lucidissimus, ac proinde lux hæc suo fulgore vicit splendorem solis, uti Paulus ipse testatur, cap. xxvi, vers. 13. Euii ergo hæc lux instar fulguris ot coruscationis, Lot & ait Lyranus; nec tantum S. Pauli, sed omnium comitum ejus oculos perstrinxit, ut ipse ait cap. cur? xxvi, vers. 31. Idque *primo,* ut lux hæc furorem oculorum animique ejus repercuteret et stornerei, itaque mente serenata vocem Christi attentius perciperet, ail S. Chrysostomus, hom. *De ferendis Bcprehens. Secundo,* ut lanquam lupus nocturnis SccxuxU operans tenebris, effusa luce cæcaretur, aitS. Ambrosius, lib. *De Benedict. Patriarch.,* in *Benedict. Benjamin. Tertio,* ut lux hæc exterior interiores Tertio, mentis tenebras ei panderet, juxta illud *Sophoniæ,* i, 17 : « Tribulabo homines, el ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt. » *Quarto,* ut Qturta lux exterior repraesentaret lucem internam quam Deus Pauli menli infundebat, quaque ei lam semelipsum, quam persecutionis ipsius scelus patefaciebat, juxta illud quod ipse ail : ‹ Deus qui dixil de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, » II *Cor.* iv, G. Et illud : «Omnia quæ arguuntur,a lumine manifestantur: omne cnim quod manifestatur, lumen est. Propter quod dicit : Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, ct illuminabit te Christus, » *Ephes,* v, 13. Idem intonat Deus cuilibet peccatori, cum in mente ejus fulgurat coruscationem el cogitationem mortis, judicii, gehennæ, etc. *Quinto,* ul ex hac luce dis- QuioU

(1) « Quxritur quid juris vel Pontifici, vel senatui Hierosolymitano fuerit in Damascenos, prorsus ad alterius ditionem perlinentes? Enim vero tanta erat synedrii Hierosolymitani auctoritas, ut non solum qui in vicinia lcrræ Israelitica* habitabant Judæi, sed Babylonii etiam et Alexandrini statuta ejus venerarentur ac jussa capesserent, magnum illum senatum agnoscentes pro firmissima arce totius legis oralis, præsertim quando agebatur do crimino hæreseos et judicio capitali in falsos prophetas; quod unice huic senatui competiisse volunt. Romani autem, quorum imperio cum Arabia sua universa Arelas ipso tunc suberat, permittebant etiam synedrio jus prehensionis ct verberum, non in Judæos Palæstlnæ tantum, sed in alias quascumquo synagogas, quæ sponte sua jurisdictionem in re religionis agnoscerent. Probe tamen tenendum est Paulum non potuisse trucidare Christianos, sed nonnisi vinculis constringere atque ad causam dicendam Hierosolymam ducere el sinedrio tradere. » Ita Roscnmullcrus.

ceret deinceps sibi ambulandum esse in luce tvangelii, grati® et bonorum operum, juxta illud quod ipse scribit *adEphes.* v, 8 : « Eratis aliquando tenebras, nunc autem lux in Domino ; ut filii lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni
ântu bonitate, et justitia, et veritate, n *Sexto,* hæc lux erat symbolum doctoratus Pauli, quo illuminaturus erat omnes gentes luce doctrina? et vit® Christian®, uti ipse *Act.* xxvi, 18 , Christum sibi
ÜBiê? dixisse significat. Porro hanc lucem spargebat eorpus Christi gloriosum. Christus enim hic apparens Sanio, ut patebit vers. 5, quasi duellator cum luce sua sidorabat, cœcabat ct sternebat, juxta illud *Uab.* m, i1 : a Sol ct luna steterunt in habitaculo suo : in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tu®.> Sic in transfiguratione, splendor corporis Christi radios suos afflavit Mosi ct Eli®, quin ct Apostolis, *Lueæ* cap. lx, vers. 31.

Ve,a- * 4. Et cadens in terram. — Quasi perculsus ct sideratus a luco fulgurante, ut jam dixi. Fulmen Christi enim sternit homines, imo animalia, arbores, domos et templa. Lucem hanc adjuvit vox Ghrisli terribilis, instar tonitrui : a Saule, Saule, quid me persequeris? » Nam, ut ait Job, xxvi, 14: « Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri ? » Sic Scraphinis alterna voce Deo conclamantibus : a Sanctus, Sanctus, Sanctus, commota sunt superliminaria cardinum a voce clamantis, d *hai.* Yi, 3 et 4. Porro non tantum Saulus, sed et omnes ejus comites hac luce prostrati sunt in terram, uti narrat Paulus, xxvi, 14. S. Gregorius, hom. 8 *in Ezechiel.,* opinatur S. Paulum in faciem cecidisse : pœnitentes enim et sanctificandos in faciem cadere, quasi mox per poenitentiam insurrecturos; impios vero et impoenitentes resupinari in dorsum, ut nunquam resurgant, uti cecidit Judas et satellites Christum comprehensuri, *Joan,* xviii, G. Hæc tamen distinctio non est perpetua : nam et Goliath infidelis morions in faciem cecidit, 1 *lleg.* xvn, 49.

p*uln.< Nonnulli Paulum censent peditem venisse et
‘‘72’*? cecidisse; sed communis opinio (quam passim
Meóle, exprimunt picluræ) est eum fuisse equitem, et ex equo cecidisse : turn quia longum faciebat iter, scilicet quinque vel sex dierum a Jerusalem in Damascum; tum quia veniebat quasi prodor stipatus satellitibus. Ila Sanchez, Lorinus ct alii. *Tertio,* idipsum suadet Sauli generositas ct animositas ; fastu enim cl ira tumens spirabat minas et cœdes, esto ex zelo legis, ut sibi videbatur. *Quarto,* idem innuit ejus ruina et prostratio : nam cum Christo quasi duellans, ab eo dejectus equo, gravique casu collisus , sed eodem ictum moderante et infringente non elisus, nec oppressus, sentiens potentem ejus manum, toto corpore conquassatus et afflictus, illico suos spiritus cristasque deposuit, et humiliatus ac supplex Christo victori se dedit, dicens : « Domine, quid me vis farer**? n Si enim ppde* fuisset, exiguus et levis fuisset ejus casus, nec sufficiens ad ejus ferociam edomandam. Contrarium tamen sentit noster Salmeron et alii, et innuit S. Augustinus dicens eum ambulasse peditem, estquo probabile : tum quia Scripturam nusquam ejus equi, vel equilis meminit; tum quia Judæi religiosiores, uti Pharisæi, qualis erat Paulus, vix equis utebantur, uti dixi *Dcuter.* xvn, 16; tum quia ipse erat juvenis uti manu acer, ita pedibus ccler.

Audivit vocem, — Hebraica lingua, ut refert Paulus, *Act.* xxvi, 14. Et cap. .\ xn, 9, asscrilsesoluiu hanc vocem audisse, non corniles suos ; corpus enim gloriosum per Dei virtutem sibi assistentem potcsl facere ut ab uno videatur el audiatur, non a cæteris, quia sui suæque vocis speciem potest diffundere ad unum, non ad c®toros, uti docent Scholastici. « Vox de cœlo Saulo allata est, ut ostenderetur prædicalioncm quæ ipsi committebatur, esse coelestem, d ait Isidorus Pelusiota, lib. I, *epist.* 400.

Moraliter, Deus in Paulo dedit schema et ty-.' pum conversionis peccatorum. Lux enim repræ-' sentat gratiam excitantem et internam mentis peccato-
illuminationem; prostratio in terram, adversita- rom P®*
tem ; vox, reprehensionem contionatoris, magis-' tri, socii, etc.; stimulus, conscienti® remorsum; Ananias, confessarium ; cæcitas, clausuram oculorum et animæ ad res terrenas, ac considerationem ©ternarum et coelestium ; triduanum jejunium, satisfactionem pro peccatis per jejunia ct preces ; casus scamarum ab oculis est depositio excusationum; Baptismus est poenitentia et confessio, quæ est secunda post naufragium tabula, et quasi alter baptismus; cibus est Eucharistie frequentatio; versari cum discipulis, est agere cum probis. Vide S. Bernardum, serm. *Dc quatuor orandi modis.* Ha Salmeron hic. Fulgura, Domine, coruscationem, Paulinæ similem, inanimas nostras, ut ad te toto corde convertamur. Fac nos vasa electionis, ad luam gloriam toto orbe celebrandam.

Saule, Saule. — Græcc et Syre, *Saul, Saul,* sic enim Hebraice vocabatur Saulus, et Christus hic Hebraice loquebatur, uti jam dixi. Geminatio hæc index est, tum alti somni quo in peccato suo dormiebat Saulus, tum ingentis amoris et commiserationis, æque ac efficacis, et ad intima Pauli penetrantis, vocationis Christi, ut durum et obstinatum cor Sauli feriret ct molliret. Clamat Christus, ul Sauli a se remotissimi aures mentemque perstringat. AudiS. Augustinum, *hom* 14 inter 50 : a Quantum distat Ortus ab Occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. Quantum distat Oriens ab Occidente, avertere ab Occidente, convertere ad Orientem. Occidunt tibi peccata, oritur inde justitia. In Occidente vetus, in Oriente novus. in Occidente Saulus, in Oriente Paulus.» Clamavit ergo Christus in Oriente, ut in Occidente audiret et obediret Paulus.

Quid me persequeris? — Chrfafn* ! ibet

in «rio, corpus in terris : corpus enim mysticum Christi est Ecclesia, membra sunt fideles. Saulns Christum in cœlo persequi non poterat : hinc cum in terra, puta in fidelibus suis persequitur. AudiS. Augustinum, traci. 10 in *Epist.* S. *Joan. :* « Non expavescis, ait, vecem capitis do cado clamantem pro membris suis : Saule, Saule, quid me persequeris ? persecutorem suum vocavit persecutorem membrorum suorum.» Idem,scrin. *De Sanctis :* a Membris adhuc positis in terra, caput clamabat in cœlo, et non dicebat : Quid persequeris fideles meos ? sed : Quid me persequeris? » Adeo Christus diligit Ecclesiam ct fideles ; adeo cum eis se unit, ut eorum velit esse caput, spiritus, anima et vita, uti dixi I *Cor.* xn, 12. Et S. Bernardus, serm. *De Conversione S. Pauli ;* « Vere deprehensus est Saulus ; non est dissimulandi locus, non est facultas ulla negandi. In manibus sunt Epistolae crudelissimae legationis, auctoritatis execrandæ, potestatis iniquæ. Quid me persequeris? inquit. An non persequebatur Christum, qui Christi membra trucidabat in terris? An vero persecuti sunt Christum, qui sacratissimum illud corpus Crucis affixere patibulo ; ct non persequebatur eum, qui adversus corpus ejus, quod est Ecclesia, odio furebat iniquo? Denique si proprium sanguinem dedit in pretium redemptionis animarum, non tibi videtur graviorem ab eo sustinere persecutionem, qui suggestione maligna, exemplo pernicioso, scandali occasione avertit ab eo animas quas redemit, quam a Judreo, qui sanguinem illum fudit? Agnoscito, dilectissimi, el expavescito consortia eorum qui salutem impediunt animarum. Horrendum penitus sacrilegium, quod ct ipsorum videtur excedere facinus, qui Domino Majestatis manus sacrilegas injecerunt. » Nota hoc dogma morale S. Bernardi de scandalo.

Haliti* •ondili guauU?

Pallio? ▼odi Chris!i.

Jam si singula Christi verba ponderes ct premas, magnum habent pondus, magnum pathos : « Saule, Saule, quid me persequeris » ad necem, qui te persequor ad vitam, ut ex Saulo efficiam Paulum ? Ego sum dulcis, melleus, tuique amantissimus : nulla in re to læsi; no vel verbulo unquam offendi : quid me quasi hostem persequeris? Ego intimus tui sum amicus : in manibus el corde meo descripsi lo, satagoquo ut in intima cordis mei to trajiciam ct recondam, ut in ejus centro inhabites : quid me persequeris? Ego propter te in terram descendi, factus homo : jam rursum propter to solum o cœlo ad te descendo. Ego pro te lacrymas, easquo in horto sanguineas elfudi; pro te sudavi cl alsi; pro to sanguinem et vitam dedi, millies adhuo daturus, si opus esset : quid me persequeris? Ego pro to mauus in cruce extendi ad Patrem, clavis confixus sum, spinis coronatus, flagellis concisus : quid me persequeris ? Ego te elegi in moum ducem, destinavi to Apostolum ct vas electionis : quid me persequeris? In passiono et ciuco tot probris et tormenti» allectus non querelam, non gemitum, non votum emisi; dc tc queror ct juste queror; de te gemo, do te vocem lugubrem emitto : quid me, id est meos fideles, qui mihi vita chariorer sunt, persequeris? quid eos ame avellere et perdere satagis? Mc persequeris, qui sum Jesus, id est tuus Salvator, tua salus? Cur in me teipsum tuamqua salutem exitialiter impugnas? ut ego peream, vis teipsum perimere? Haec, ct longo plura interius in mente Pauli loquebatur, et quasi fulgurabat Christus.

Quocirca Saulus jam conversus, hanc Christi post sc quasi currentis dignationem ct amorem immensum ponderans, passim hanc ejus in se clementiam intimo animi sensu depradicat, ut I *Timoth.* i, 15 : a Fidelis sermo, inquit, et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum (Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 10 *De* Vertas *Apostoli :* « Nemo acrior inter persecutores : ergo nemo prior inter peccatores.» Hunc compunctionis et humilitatis S. Pauli spiritum imitetur et induat ; totaque vita conservet, quicumque aliquando peccavit Deumque offendit. Ita S. Chrysostomus, lib. Il *De Compunti.,* et S. Augustinus, lib. De Fera *et Falsa poenitentia,* cap. xi»). Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesús omnem patientiam, ad informationem eorum «pii crediturі sunt illi in vitam æternam;» «utdicant sibi omnes, ait S. Augustinus, serm. 9 *De Verbis Apostoli :* Si Paulus sanatus est, ego quare despero ? Si tanto medico tam desperatus æger sanatus est, ego cur meis vulneribus illas manus non aptabo, ad illas manus non festinabo? Ul hoc dicerent homines, ideo Saulus factus est ex persecutore Apostolus. » Similia habcl I *Corinth.* XV, 9 ; *ad Ephcs.* m, 8, et abbi. Vide ibi dicta.

Denique S. Augustinus, *in Psalm.* Lxxn : « Ipse, inquit, primo Saulus, postea Paulus, id est primo superbus, postea humilis et'modicus. Saul enim, unde dictum csl nomen Sauli, nostis quia rex superbus et infrenis fuit : Paulum autem, modicum est. Audi quomodo fuerit Saulus, et quomodo sit Paulus. Quid fuit prius? Quid? blasphemus, et persecutor, et injuriosus. Audisti Saulum, audi et Paulum : Ego enim sum, inquit, minimus Apostolorum. Quid est minimus, nisi ego sum Paulus? El sequitur : Qui non sum dignus vocari Apostolus. Quare? quia fui Saulus. Quid est fui Saulus? Ipso dicat : quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Sed gratia Doi, ait, sum id quod sum. »

Quocirca Ecclesia quotannis celebrat fcstuiu Conversionis S. Pauli : *primo,* ut cum omnibus peccatoribus in exemplum pœnitentiæ proponat; *secundo,* ut Deo gratias agat, quod Ecclesia) dederit Paulum doctorem Gentium; *tertio,* ut Paulum conversum invocet, ut e cœlo peccatores convertat ; adhuc enim, licet translatus in cœlum, plurimos convertit suo exemplo, precibus, epistolis.

Coam. r,ioa;‘‘3’ **Pauli celebrai Ecclesia ob tres CJUS3S.**

Tradit cx Fazello Alanus Copus, lib. ill, cap. xxvm *Dialog.*, eos qui nascuntur in *festo Conversionis S.* Pauli, venenatis morsibus sua saliva mederi.

twi.i 5, dixit : Quis es, Domine? — Paulus luce Christi perstrictus et cœcutiens vocem Christi audiebat ; sed cum ingenti splendore undique circumfusum distincte videre et agnoscere non poterat. Rogat ergo, quis sit, an Angelus, an Deus; cique tacite se quasi servum submittit, vocans eum « Domine, d Ita S. Chrysostomus.

Trni« cul. tam. Nota : Saulus hic vidit Christum, esto confuse, Hoc enim do eo asserit Ananias, vers. 17, dicens: « Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via. » Et vers. 27 : « Narravit illis quomodo in via vidisset Dominum. » Quin et Paulus ipse, I *Corinth,* xv, 8 : a Novissime, ait, omnium tanquam abortivo visus est mihi : n esto enim sæpius deinceps viderit Christum, hic tamen duntaxat fuit abortivus, quia violenter conversus et renatus in Christo. Ita Tertullianus, lib. *Contra Praxeam,* cap. xv ; Primasius, S. Thomas et Glossa in I *Cor.* xv ; licet Ambrosiaster, Sedulius et Haymo id accipiant de visione Christi, quam Paulus habuit in templo, de qua *Actor,* xxii, 17. Porro Christus videtur hic descendisse de cœlo, eo tamen non relicto, ad aerem Paulo vicinum, inde enjm Y0ccm emittebat (quam Paulus clare et distincte audivit, ita ut cum eo colloqueretur), ac lucem tantam, quæ eum cæcaret et comites sterneret. Ita S. Ambrosius, lib. *De Benedict. Patriar.,* cap. ultimo; S. Thomas, III *part., Quæst.* LVII, art. G, ad 3, et alii. Vide dicta cap. ih, 21. Fuit ergo Christi corpus tunc in duobus locis, puta in cœlo et in aere. Quod nota contra Calvinum ct Sacramentarlos, qui negant Christi corpus posse esse in cœlo ct in Eucharistia simul.

la ero viat».

Ego sum Jesus — Nazarenus, uti addit Syrus hic, et Paulus, Actor, xxn, 8. Non dicit : Ego sum Deus ct Dei Filius, sed, Jesus; quia divinitatem credebat Paulus, scdjncarnationem, id est Jesum, impugnabat, *q. d.* « Humilitatis meæ infima suscipe, et tuie superbire squamas depone, » ait cx S. Gregorio Beda.

Durum est tibi contra stimulum calcitrare (I). — Est adagium sumptum a bobus cervicosis, qui cum ab aratoribus, vel aurigis stimulo (qui ex eo |humi vocantur) punguntur, illi recalcitrant; sed eo magis stimulum induunt, coque acrius punguntur : significans simili modo cum qui potentiori obluctatur, uti Paulus Christo, frustra id facere et cum damno proprio; provocat enim polcnlioris iram, ut ictus et plagas graviores ct crebriores illi infligat. Innuit Christus Paulum hactenus contra se quasi stimulum calcitrasse : stimulis enim miraculorum, sanctitatis, et disputationum S. Stephani, ac adhortationum S. Barnabæ (ut habet ejus Vita) crebro Christus pupugerat mentem Sauli, ut in se crederet; sed ille recalcitrans impegit in stimulum validiorem , quem illi hic impegit Christus, prosternens eum humique affigens. «Verba enim sapientium sicut stimuli ct quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno,» ail *Eccles,* xii, II. Porro durus conscienliæ peccantis stimulus est, ipse ejus remorsus et oblatratio. « Durus animo ipse accusator, judex, carnifex, vermis remordens,» ait Quintilianus, lib. V *Instit.* Nec dubium hunc conscienliæ stimulum non raro Saulum sensisse. Ergo « durum esi tibi contra stimulum calcitrare, » hoc est, durum est tibi contra Deum pugnare; cum enim provocas, qui lacessitus plagas acres el inevitabiles infligit: perinde aequi stimulo recalcitrat, non stimulum, sed seipsum lædit, juxta illud Plauti in *Trucul. :* « Si stimulos pugnis cædis, manibus plus doles.» Quocirca sapienter Euripides in *Bacchis* ait :

> Potius sacra illi fecerim, quam calcibus
> Stimulos ferire coner, iracundia
> Citus in Deum mortalis ipse cum siem.

6. Et tremens ac stupens, — ad tantam lucem, v<u*.c vocem, gloriam, potentiam ct majestatem prresenlis Christi, qua se cœcari et ad terram affigi sentiebat, præsertim, quia ob praeteritas persecutiones male sibi conscius, videns se a Christo comprehensum, ac in ejus esse potestate et manibus, metuebat ne acres ct meritas do co exigeret scelerum pœnas. Solet enim Deus primo peccatoribus incutere timorem pœnarum, mortis, judicii et gehennæ ; ac ex eo movere cos ad dolorem et detestationem scelerum; inde ad spem veniæ, Dcique amorem ct obedientiam. Timor enim est velut acus vel seta, quæ filum amoris introducit, ut ait S. Augustinus, tract. 9 *in Epist.* I *Joannis.* Porro tanta csl Majestas angelorum, et multo magis Dei, ut illico homo eam videns corruat. Ita Daniel, cap. x, 1G, viso angelo : « Domino, inquit, in visiono tua dissoluta? sunt compages meæ, ct nihil in me remansit virium. » Et Ezcchicl, cap. ii, vers. 2, visa Dei gloria : a Cecidi, inquii, in faciem meam. » Quin ct Manuc, pater Samsonis : a Moriemur, inquit, quia vidimus Deum,» puta angelum vicarium Dei, *Judie,* cap. xiií, vers. 22.

Dixit : Domine, quid me vis facere? — Sunt verba hæc animi plene compuncti, humilis, resignati, devoti, tradentis et dedentis se Deo. Undo S. Augustinus, serm. 14 *De Sanctis* : « Jam, inquit, parat se ad obediendum, qui prius sæviebat ad persequendum. Jam formatur ex persecutore prædicator, ex lupo ovis, ex hosto miles. Ovis audiat, quid facere debeat. » Unde patet; Paulum tunc per contritionem tantam non tantum justificatum, sed ct eximie instar S. Magdalenæ, *Lucæ* cap. vu, sanctificatum fuisse. Ha passim inter- PxqIm «RiHi^ fcatu'.l

ti) Haec verba cl usque ad vocem *¡urge* omittuntur in mullis odd., in antiqua Latina versione, a Chry- Kjstocno ct aliis Patnbus hunc locum tractantibus. Ai ea <«e profeta, imo hic legenda, liquet ex locis pini' lix, *Ad.* mi, 10; livi, 11.

prêtes, ac nominalim S. Gregorius, lib. XI *Moral.,* cap. vi vel vir.

Panins libere cnn- MIMI».

Notat hic *primo* S. Chrysostomus Paulum non coacte ct necessario, sed sponte et libere se convertisse, hoc enim ejus verba significant. Negant id Lutherus, Calvinus ct alii, qui hominis arbitrium non liberum, sed servum esse volunt; ac gratiam Paulo datam fuisse tam efficacem, ut violenter eum ad Christum raperet sicut rapiuntur fures a Prætorc ad carcerem : quos damnat Concilium Tridentinum, *seu.* vi, can. 4, 5 cl 0, et S. Augustinus, lib *De Spiritu et Littera,* cap. xin. Ubi docet Deum internis externisque suasionibus mentem pulsare, ut se convertat ; sed consentire vocationi vel dissentire, proprie hominis voluntatis esse.

Effica- cissi- ma ejus gritiaT

Nota *secundo,* magnitudinem ct efficaciam gratte, qua attractus et conversus est Paulus. Nam ea subito ex acerrimo persecutore factus est summus amicus Christi. Unde S. Augustinus, eam

Primo,

sæpc vocat efficacissimam. Audi eum, lib. I ad *Simplic.,* Quæst. II : a Quam rabida, ait, voluntas, quam furiosa, quam cæca iu Saulo? qui tamen una desuper voce raptus est, occurrente utique tali viso, quo mens illa et voluntas refracta saevitia retorqueretur ct corrigeretur ad fidem. » Hinc S. Gregorius, lib. Ill *Dialog.,* cap. xvii : « Majus, ait, est miraculum prædicationis verbo et orationis solatio peccatorem convertere, quam carne mortuum suscitare. Lazartnn quippe camo Dominus suscitavit, Saulum monte, » quia montem ejus immutavit totam, ut cx diabolica fieret plusquam angelica, uti ibidem ostendit S. Gregorius. Hæc ergo gratia fuit tam potens, ut primo summam Pauli hostilitatem in summum Christi obsequium converteret.

Secundo.

Secundo, ut non tantum peccata, sed et peccatorum radices habitusque pravos illico abolcret : secus fit in aliis peccatoribus. Si quis enim ebriosus, vel libidinosus convertatur, esto peccata praeterita ei per poenitentiam et absolutionem dimittantur, tamen manent habitus ebrietatis et libidinis, qui cum pungere ct sollicitaro ad pristinam crapulam ct libidinem non cessant, donec longo tempore per multos contrarios actus evellantur, vel potius refringantur et sopiantur. S. Paulus vero, quia efficacissimam habuit gratiam. eique heroice cooperatus est dando totum suum cor Deo, ac dicendo : « Domine ; quid me vis facere? » hinc omnes vitiorum habitus, et quasi memoriam e mente sua abstersit. Quocirca hrec lux ct impetus grati® divina; subito eum totum in alium, imo contrarium hominem immutavit, ut ex leone fieret agnus, cx lupo Pastor, cx persecutore Apostolus.

Tei tío.

Hinc *tertio,* hæc gratia ei tantum Christi amorem indidit, ut qui paulo ante Christum ct Christianos volebat occidero, jam pro cis optaret inori, vitamque omnem pro iis expenderet, offerens se omnibus itineribus, laboribus, pcrsccutionibus, fami, sili, carceribus, tormentis, mortibus, ut Christi gloriam et Ecclesiam propagaret; adeoque totus videbatur transformatas in Christum. Unde ait : « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. » Et : « Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus. » Hinc non aliud sciebat, non aliud sapiebat, non aliud spirabat cordo, ore et opere, quam Christum crucifixum, qui tradidit, inquit, semetipsum pro me: cætera omnia quæ in mundo sunt, arbitrabatur ut stercora. Hinc ille zelus lucrandi animas Christo, ut omnibus omnia fieret, ut totum orbem Christum predicando percurreret, ut omni retali, sexui, conditioni leges vite Christian® praescriberet; ut infatigabilis, nocte et dic non cessaret docere et Evangelizare Christum. In hac ergo prima sui conversione Saulus accepit gratiam, non tantum Christianam communem cretcris fidelibus, sed et Apostolicam propriam Apostolis ; atqile ccelilus a Christo electus et creatus est Apostolus, uti patebit vers. 15.

eam X 1«.

Nota *tertio :* Christus hic quasi duellum init cum Saulo, eumqne vincit et sternit: unde jure duelli poterat eum occidere, sed ejus miserens vitam ei condonat : quocirca Paulus gratias agens ei servum perpetuum se mancipat. Hinc ct initio Epistolarum fere omnium hunc titulum prafert : a Paulus , servus Jesu Christi. » Ita Rupcrtus. Similis fuit vox superbi Turni duello victi et prostrati ab .Enea, quam graphice exprimit Virgilios, XII *Æneid.,* in fine :

Ille (Turnus) humilis supplcique oculos, dextramque procantem
Protendens : Equidem merui, nec deprecor, inquit;
Utero sorto tua (occide mo si libet); miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro (fuit ct libi talis
Anchises genitor), Dauni miserere senecte :
El me seu corpus spoliatum lumine mavis.
Redde meis; vicisti (et victum tendere palmas
Ausonii videre), tui est Lavinii coojux.
Ulterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Æneas volvens oculos, dextramque repressit, etc.

Sed mox ut agnovit balteum sui Pallantis, qt se accinxerat Turnus, indignans ct ulciscens cum trucidavit. Longe ergo mitior el dementior fuit Christus in Saulum, quam Æneas in Turnum. Paulus igitur fuit quasi rhinoceros superbus et ferus, quem Deus sibi subjugavit, imo suum prœconem effecit, juxta illud Jo6, xxxtx : «Numquid volet rhinoceros servire tibi? numquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo? » in quem locum vide S. Grcgorium, lib. XXI *Moral.,* cap. it ct in.

MUr

Moralitcr, docet hic nos S. Paulus, cum seniimus divinas inspirationes, Denmque ad emendationem ct sanctitatem, vel perfectionem noscl,mli¿. vocantem, quid ci respondere debeamus, nimirum : « Domine, quid ine vis facere? » Hac enim J'adttn" submissione, rcsignalione, devotione, prompti-

lodine, alacritate animi ad omnia parati, totumqnc se Deo offerentis, disposuit sc, cl meruit de congruo evehi ad apostolati!* apicem, fleriquo doctor Gentium. Ita Abraham vocatus a Deo, *Gaia.* xn, i, respondit : «Adsum. » Sic ct Jacob, *Gaia,* risi, 11, et Moses, *Exodi* tu, A. Et Ananias hic, vers. 10: «Ecce ego, Domine. » Et Isaías, cap. n, 8 : « Ecco ego, mitte me. » Sic ctSamuel vocanti Deo respondit : « Loquere, Domine, quia audit servus tuus, » I *Reg.* in, 10. Et Psaltes: « Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum : cantabo et psallam in gloria mea, » *Psalm,* evil, 2. Solebat S. Franciscus audiens Deum in cordo loquentem, etiamsi in itinere esset, gradum sistere, mentemque intra so colligere, ut totus illi intenderei; ac mox id quoti audierat, opere exequebalur. Ita ad apicem sanctitatis pervenit, uti refert S. Bonaventura in ejus Vita.

Ikniquo S. Bernardus, serm. 1 De *Conversione S. Pauli ;* « Hæcplane, fratres, ait, perfect® conversionis est forma. Paratum, inquit, cor meum, Deus, paratum cor meum : Domine, quid mo vis facere? 0 verbum brovo, sed plenum, sed vivum, sed efficax, sed dignum omni acceptione, etc. Heu plureshabemus Evangelici illius oeci, quam novi Apostoli imitatores? Quid vis (ait Dominus ad cæcum illum) ut faciam tibi? Absit hoc, Domino : tu magis dic, quid mo faceto velis ? Sio enim decet, sic omnino dignum est, non meam a to, sed a mc luam quæri ct fieri voluntatem, etc. Sic profecto, sic multorum usque hodie pusillanimitas el perversitas exigit, ul ab ois quæri oporteat : Quid vis ut faciam tibi ? non ipsi quierant : Domine, quid mo vis facere? n

"'H. 7. 7. Subge , — « sta super pedes tuos, » ut balbetur cap. livi, 56.

Et ingredere civitatem (Damascum), et ibi dicetuu tibi quid te oporteat pacere. — DiCCS : *Actor.* XXVI, 16, dicitur Christum Saulo id dixisse : « Ad hoc enim apparui tibi, ut constituam to ministrum el testem eorum qu® vidisti, etc., ego mitto te aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, » etc. Respondeo : Christus Saulo in genero dixit se vello eum constituere suum præconcm; sed in particulari do baptismo instrui eum voluit ab Anania. Hoc enim habet suavis Dei dispositio, ut, sicut angeli ab angelis, ita homines ab hominibus edoceantur : qua de re illustro extat exemplum apud Sopbronium, vel potius Joannem Moschum, in *Prato Spirituali, cop.* cxcix; idque ne quis fanaticus suos errores ot somnia tueatur, obtendendo internum instinctum Spiritus Sancti, uti faciunt Anabaptist®. Ita Cassianus, *Collât.* Il, cap. xv. *8c:undo,* hic, oil S. Bernardus, serm. 1 Dc *Conversione S. Pauli,* « socialis vit® commendatur utilitas, ut edoctu- pet hominem discat et ipso secuudum datam abi gratum hominibus subvenire. » *Tertio,* Paulus triduo jejunans et cæcus, Damasci edoctus (uil a Deo ; sed ad Ananiam mittitur, non tam ut edoceatur, quam ut ab eo baptizetur et a *eccitate* curetur. Undo signanter ait : « Quid (o oporteat facere : n nimirum suscipere baptismum, de quo plura cap. ix.

Stabant. — Dices : Cap. xxvi, 10, ait Paulus comites suos secum fuisse prostratos : ergo non stabant. Respondeo *primo,* «stabant,» id est ibi erant, ibi sistebantur, ibi manebant ; statio enim hic opponitur non sessioni aut prostrationi, sed motui ct progressioni. Sic Magdalena dicitur stans retro secus pedes Jcsu, lavisso ejus pedes : astans, » id est procumbens, genu llcxo, *Lucæ* vu, 38. *Secundo,* « stabant, » quia post prostrationem se e terra levarunt ct in pedes erexerunt, ut Saulum erigerent. Solus enim Saulus in terra jacens Jesum videbat et cum co colloquebatur, mentemque sibi mutari sentiebat. Permisit ergo Deus comites Sauli in Judaismo permanere, ut essent testes Judæis omni exceptione majores hujus miraculos® conversionis S. Pauli, omniumque mirabilium qu® in ca acciderant. Ita S. Cbrysostomus ct QEcumenius.

Stupefacti. — Syrus, Pagninus ot Tigurina, attoniti; alii, *muti;* qui enim stupent, obmutescunt : pavor enim et stupor vocem eripit, æque ac mentem ct memoriam : et Græcum iwwl etiam *mutos* ct *surdos* significat.

Audientes quidem vocem, neminem autem videntes. — Dices : Ador, xxn, 9, contrarium dicitur, nimirum a lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt. » Respondeo, additur ibidem : a Ejus qui loquebatur mccum, » id est Christi, *q. d.* Meam vocem audierunt, non Christi. Ita S. Augustinus, *in Psalin.* lxvh , Lyranus, Hugo, Vatablus et alii hic. *Secundo,* dici potest cos quoquo vocem Christi audisse, sed confuse duntaxat : quia attoniti vocem ejus articulatam distincte audire ct intelligero non poterant.

8. Subrexit autem Saulus. — Partira sponte sua obediens nixusque voci Christi, dicentis, a Surge ; » partira adjutus ct erectus a comitibus.

Nihil videbat. — Noster Interpres legit c-jíív, id est *nihil :* jam legunt cWtw, id est *nominan :* quod aliqui restringunt ad Christum, *q. d.* Christum non vidit amplius, quem paulo ante jacens in terra viderat. Verum eum nihil vidisse et cæcum fuisse, patet cx eo quod a comitibus in urbem trahi debuerit, ut sequitor. Christus enim sua luce magis feriit oculos Pauli, quam comitum : ille enim cæcatus fuit, non hi, ad hoc scilicet, ut cum ducere possent in urbem. Ita S. Chrysostomus ct QEcumenius. Quare non est probabile quod ait Dionysius, Paulum nihil vidisse, quia mens ejus a sensibus abrepta erat in exstasin. Nam Paulum non tantum fuisse privatum usu oculorum, sed ct potentia videndi, patet, quia ex oculis ejus ceciderunt squamte, cum paulo post miraculose curatus est ab Anania. Undo sequitur immanem fuisse lucem, quæ ocu-

los ejus Instor fulguris ita perstrinxit, ut visum ei ademerit, non humorem crystallinum siccando, aut tunicas oculares lædendo, sed pelliculas quasi squamas eis obducendo, de quo vers. i!>. Ubi adverte Christum hanc lucem initio temperasse› ut Paulus eum aliquo modo confuso, utpote gloriosum et luce circumdatum conspicere posset; at mox subducens se, eam intendit ut Paulus surgcns senserit ea se plano crocatum : idque *primo,* ut ex eo conjiceret Paulus quanta esset Christi claritas, potestas, majestas el gloria; ita Ruperitis; *secundo,* ut exterius crocatus, intus oculos mentis colligeret, ad considerandum ea quæ suro salutis erani quroque Deus ab eo poscebat; *tertio,* ut per caecitatem corporis luerit caecitatem mentis, quain sponte induerat claudens oculos, imo resistens luci Evangeli! : unde S. Bernardus, serm. 1 *De Cono. S. Pauli: a* Felix, ait, crocitas, qua male quondam illuminati in praevaricatione, tandem in conversione oculi salubriter excrocantur; » *quarto,* ut disceret oculos claudere rebus bonisquo terrenis, et aperire coelestibus, *q. d.* Despice terram, suspice coelum.

All MANUS AUTEM ILLüM TRAHENTES. — « En trahitur quasi captivus Christi, qui Christianos tracturus venerat ad carceres, » ait S. Chrysostomus. Quale spectaculum sui prrobuil hic Paulus Judrois et Damascenis civibus ? quale vero et quam jucundum Deo, Angelis, Ananiro, Apostolis omnibusque Christianis ?

Vtrt. P. **9.** Et **ERAT IBI TRIBUS DIEBUS NON VIDENS, ET** non manducavit, — orationis et pronitentiro causa. Nam, ut ait S. Chrysostomus, a compungebat 60 propter ea quro fecerat, confitebatur, precabatur, orabat Deum. » Unde in hoc triduo didicit a Deo mysteria fidei Christianro ct Evangelii : nam illa paulo post publico cœpit prædicare, vers. 20. Quarc initio epist. *ad Galat.:* a Paulus, inquit, Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum. » Et vers. 12, ait se Evangelium non didicisse ob homine, sed per revelationem Jcsu Christi. Hinc Ueda, Rugo et Glossa censent Paulum hoc triduo fuisse raptum in tertium coelum, II *Corinth,* xii, 2. Verum ibidem ostendi posterius illum raptum contigisse. Quod ergo Paulus ad Ananiam sit missus, non tam doctrina), quam curationis a crocitato ct baptismi causa fuit, ut scilicet ab oo illuminaretur ct baptizaretur, ait S. Chrysostomus. Idem, hom. 4 *Dc Laudibus S. Pauli : a* Pauli, inquit; crocitas totius orbis illuminatio ellecta est. Quoniam enim videbat malo, cum excrocavit Deus, ut utiliter jam videret in reliquum. »

Tropologice, S. Bernardus, serm. 1 *Dc Cotners. S. Pauli :* a Sano, ait, quod triduo Paulus sino cibo manet persistens in oratione, ad eos maxime pertinet, qui noviter sroculo abrenuntiantes, necdum incidesti consolatione respirant.Sustineant ergo Dominum ct ipsi in omni patientia, orent sine intermissione, qurorentes, petentes, pulsantes : quia exaudiet eos Pater coelestis in tempore opportuno. »

10. Ananias. — Fuit hic inter fideles insignis, Vm-w. ait S. Chrysostomus. Imo ipse Paulas; cap. xxii, 12; S. Augustinus, lib. Il *Quæst. Evany.,* Quæst. XLVII, censet eum fuisse Presbyterum, OEcumenius vero Diaconum duntaxat, sed unum e 72 Christi discipulis. Idem babet Dorotheas in *Synopsi,* qui et addit eum postea creatum fuisse Damasci Episcopum. De eo sic legimus in *Domano Marlyrol.,* dic 2;> januarii : « Apud Damascum natalis S. Ananiro, qui eumdem Apostolum baptizavit. Ilie cum Damasd et Eleutheropoli, alibique Evangelium predicasse!, sub Licinio judice nervis erosus ct laniatus, demum lapidibus oppressus martyrium consummavit. >

Mystico, mittitur Benjamin lupus rapax, puta Saulus, ad Ananiam, id est, ad gratiam el misericordiam Dei, ut ab ea veniam obtineat et transformetur in ovem. Aliter S. Augustinus, serm. 14 *De Sanctis :* « Adductus est, inquit, ad Ananiam, et Ananias interpretatur ovis (nescio qua lingua : sane non Hebrea, nec Syra, ncc Greca). Ecce lupus rapax adducitur ad ovem sequendam , non rapiendam : et ne rapientem ovis expavesceret lupum, ipso Pastor de croio, quia omnia faciebat, nuntiavit lupum venturum ovi, ccd non sroviturum ; ct tamen tam immanis fama lupum illum pracesserat, ut non posset ovis audito ejus nomino non conturbari. » Et mox : a Lupo srovitia interdicitur. Lupus ad ovem captivus ducitur. Ab Agno pro ovibus mortuo fit ovis secura dc lupo. »

11. Vadb in vicum, — in plateam. Urbs enim di- Vm. it viditur in regiones, regiones in vicos sive plateas, vici in domos. Unde a vico dicitur vicinus, qui in eodem vico habitat.

Rectus, — qui erat longus ct rectus, uli Romæ trans Tiberim est platea quro vocatur *Longara,* quia longissima et rectissima.

Saulum nomine Tarsensem. — Ti nomine refer ud *Saulum,* non ad *Tarsensem.* Pauli enim nomen erat *Saulus,* cognomen vero *Tarsensis* a patria; quia natus erat Tarsi, quroest metropolis Ciliciro. Undo Tigurina, roque ac Greca ponunt coimua post *nomine, q. d.* Quaere in domo Judro virum quemdam, cui nomen est Saulus; patria vero est Tarsensis. His enim indiciis Ananioj indicat Saulum, ne pro eo alius quis ei se olferat, vel ingerat. Porro Tarsus navigationibus, mercibus et opibus adeo fuit celebris, ut ab ea mare vicinum et aliud quodlibet ab Hebraeis vocatum sit *Tarsis :* quocirca Solinus Polyhistor, cap. xl vii, Tersum vocat *matrem urbium.*

Eccb enim orat. — Nola : w enim dat causam cur jubeat udiri Saulum, omnemque metum Ananiro adimit, *q. d.* Ne timeas, .Inania, adiro Saulum, paulo unte persecutorem fidelium :jam enim non est Saulus, qui fuit : jam non pertn

quitur, sed orat, ut sc ad meliorem vitam et baptismum disponat. Ita S. Chrysostomus, Hugo et Lyranus. Aliter Syrus, qui hæc nectit sequentibus. Sic enim vertit : a Ecco enim, dum ipse oraret, vidit per visionem virum Ananiam nomine. » Verum Gracus textus nostræ Latin® versioni consentit et astipulatur.

is. 12. Er vidit virum. — Ilic versus in Bibliis Romanis ct Græcis parenthesi includitur; continet enim verba, non Christi loqucnlis ad Ananiam, sed Luc® historici ea referentis, g. *d.* Eo tempore quo Ananias a Deo missus est ad Saulum, ipse Sanius orans per visionem, non corporalem (erat enim cæcus), sed imaginariam, vidit Ananiam ad sc venientem seque curantem ; idque ad hoc, ut mox veniente Anania, ex ejus voce et specie, quam in visione viderat, ab eo illuminatus eum agnosceret ct reciperet quasi a Deo ad sc missum.

Ves. o. 13. Domine, audivi. —Tanta erat Sauli saevitia, tanta furoris fama, ut ad solum Sauli nomen Ananias, licet a Deo ad eum missus, cohorresceret. Unde sc excusat, q. d., ail S. Chrysostomus : « Timeo cum nc forte me in Jerusalem ducat. Quid mc projicis in os leonis? cur mc huic prodis? » Timet ovis ire ad lupum, nesciens lupum mutatum in ovem, uti paulo ante dixi ex S. Augustino.

▾m. h. 14. Et mc habet potestatem, — id est hoc in loco, puta Damasci, grace enim est Wi. *Hic* ergo est adverbium, non pronomen.

Ver», is. 15. Vas electionis (id est instrumentum singulariter electum) est Mini iste , — Sanius. Debrai enim 'bs *kdi,* id est vas, vocant quodlibct instrumentum. Sic « vasa cantici, n Amos, vi, 5, junt instrumenta musica; a vasa belli, » *Gen.* xLix, 5, sunt arma et armati quibus bellatur ; ‹ vasa mortis, » *Psal.* vili, 14, sunt gladii et tela quibus mors infertur. Hinc Tigurina vertit, organum *dedum,* hoc est, homo selectissimus et prastantissimus, *est mini iste,* ait Vatablus.

Pialar p/iwo' Quæres, cur Pauius vocatur *vas,* id est instru-'mentum electum? Respondeo *primo,* quia Deus eum ex tot millenis hominum millibus pra caeleris, etiam Apostolis, elegit ad evangelizandum ubique, tam Judæis, quam Gentibus. Unde hanc ejus electionem explicans, subdit : *a* IJt portet nomen meum coram Gentibus et Regibus, ct filiis Israel. » Hinc palet Saulum in prima sui conversione accepisse Apostolalum ct gratiam Apostolicam, ac a Christo creatum esse Apostolum.

fccardo. *Secundo,* «vas electionis,© id est praedestinationis, q. *d.* Paulus ab (eterno a Deo ad magnam gratiam et gloriam fuit praedestinatus, juxta illud *Galat.* i, 15 : « Cum autem placuit ei qui me segregavit ab utero malvis mcæ, et vocavit per gratiam suam.» Ila S. Hieronymus, ibidem. Simili modo Apostolus praedestinatos vocat va^a in honorem, puta aurea ct argentea ; reprobos vasa in contumeliam, puta lutea et fictilia, IT *Timoth.* ii, 20.

Tertio, *Tertio,* S. Chrysostomus censet electionem hanc respicere tum indolem acrem ct ardentem , tum zelum legis divin® in Sanio, q. *d.* Deus elegit Saulum ardentem et zelantem, ut hunc ardorem et zelum corrigeret et transferret ad Christum, ut scilicet acer esset ct zelosus Christi propugnator et praeco. Ad tam arduum enim Evangclii et Apostolatus munus requirebatur indoles heroica, qu® adjuta ct imbuta gratia Dei, omnes difficultates, pericula ct persecutiones superaret. Frigidi enim ct phlegmatici, esto sancti, ad tam ardua perfringenda minus idonei sunt. Unde P. Chrysostomus, quœrcns cur electus sil a Deo Saulus ravus et ferus? respondet, ut homo ad cædes compositus Christianorum, converteretur ad cædcs errorum, ut scilicet jugularet Judaismum et Gcntilismum.

Quarto, « vas» electum, id est sanctum, fuit Paulus, tum quia virginitatem virginumquo animum jugiter in corpore illibato, quasi in vase sancto, conservavit, ut patet I *Cor.* vn, 7; ita S. Gaudentius, tract. 8, tom. H *Bibliotheca* SS. *Patrum :* nam, ut ait Cicero, *Tuscul.* I : « Corpus est quasi vas cl aliquod animi receptaculum; » tum quia fuit organum Spiritus Sancti. Sicut enim in organo resonat spiritus ct flatus follibus illi inspiratus, in coque suavem edil melodiam; sic in Paulo ejusque ore resonabat Spiritus Sanclus, et coelestem edebat harmoniam, qu® homines, diam feros et barbaros, ad sc raperet, ct ipsos angelos oblectaret. « Movit Amphion, n ac longe magis Paulus, « lapides canendo.» Orpheum celebrat Virgilius, IV *Georg.,* sua voce ct cantu

Mulcentcm tigres, cl agentem carmine quercus.

Orpheus verus, Paulus, inquam, modulante per cum Spiritu Sancto, ferina et quernea saxeaque hominum corda mollivit ct cicuravit. Ipse ergo fuit vas, id est organum, cithara, tibia, tuba et chelys meloda ct canora Spiritus Sancti. Unde S. Hieronymus, epist. Gl *ad Pammadi,:* « Ubi, inquit, electionis vas, tuba Evangclii, rugitus leonis nostri, tonitru Gentium, flumen eloquenti® Christian®, qui mysterium, rctro generationibus ignoratum, ct profundum divitiarum sapienti® et scienti® Dei magis miratur, quam loquitur, n

QntaU *Quinto,* fuit ‹i vas electionis, » quia strenue et ardenter vocationi et electioni divin® cooperatus est, juxta illud : « Gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi, W I *Corinth,* xv, 10. Et illud : « Si quisse emundaverit ab istis, erit vas in honorem sanctilicatum ct utile Domino, ad omne opus bonum paratum.» Labor et amor sunt gemelli, ait Plato : quia quem quis amat, pro eo laborat, nec ullum pro amato laborem recusat, uti Paulus pro Christo, quem sumine amabat, nullum recusavit, sed omnem

ambivit. Fuit ergo Paulus prodigium natura, miraculum gratiæ, stupor Gentium, terror Judæorum, portentum universi, Dei servus electus, Christi Apostolus selectus et dilectus. Sic heri servos electos ct dilectos vocant cos qui omnia eorum jussa statim exequunlur omniaque opera ct negotia illico conficiunt.

Caito *Sexto,* sicut sol, *Ecrits.* xun, 2, vocatur *a* vas admirabile opus Excelsi,» quia sol est vas lucis, quo Deus totum mundum illuminat; ita etS. Paulus, ipse enim fuit quasi sol orbis. Unde S. Chrysostomus, in cap. i *ad Roman. : a* Pauli, inquit, lingua supra ipsum etiam solem illuxit, rateros omnes verbi doctrina exsuperans; unde a Gentilibus Mercurius esse credebatur. » *Act.* xiv, 11, et lib. l *Dc Procidentia :* a Nullus Paulo major est, aut etiam æqualis. n Unde

Séptimo* *Septimo,* S. Hieronymus, in cap. vm *Osece:* « Vas electionis, inquit, est Paulus, quia est vas legis, et sacrarum Scripturarum armarium. » Sicut S. Antonius dc Padua ob peritiam S. Scriptum a Pontifice vocatus est « Arca testamenti. »

Octavo. *Octavo,* alii S. Paulum proprie vocari volunt «vas electionis, » quia plenus fuit sapientia et gratia, adeo ut de ejus plenitudine omnes gentes biberint, ita Orígenes, lib. Ill *Periarchon,* ct S. Ambrosius, serm. 11 De S. *Petro ct Paulo.* Hoc est quod ait Sapiens, *Proverb,* xx, 15 : a Est aurum ct multitudo gemmarum , ct vas pretiosum labia scienti©.

Nono, S. Thomas, præfatione in *Epist. S. Pauli,* de eo explicans illud quod ab Ecclesiastico, cap. t, vers. 10, dictum est de Simone magno pontifici, «Quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso : Paulus, ait, fuit vas auri ob sapientiam, solidum ob charilatcm, ornatum ratería omnibus virtutibus. » Vide apud eum plura.

Decimo. *Decimo,* Paulus fuit «vas electionis,» quia electus et destinatus fuit ad mullos labores, persecutiones et tribulationes patiendum pro Chiisto ct Evangelio. Hanc enim causam subdit Christus dicens : a Ego enim ostendam ci, (pianta oporteat cum pro nomine meo pati ; » do quo ibi plura.

^ nlnl l«r. i v Denique vis scire ad quanta ct quam sublimia electus a Deo ct evectus sit Saulus? Audi S. Chrysoslomum, hom. 18 in cap. xi *ad Rom.,* in *Moral.,* ubi cum codo comparat ct anteponit : « Cœlum namque, inquit, licet tanto sit tempore visum, non tamen admodum permovit : Paulus voro exiguo condonatus tempore, totum orbem attraxit. Cœlum enim suum servans terminum ct canonem, eadem statione consistit, mentis vero Paulin© sublimitas omnes cœlos transcendit ipsiquo Christo conversatur. Est autem tanta ejus pulchritudo, ut ct Deus illam deprædicct. Astra quidem cum fierent, admirabantur angeli : hunc vero Deus ipse admiratus est, dicens : Vas electionis iste mihi est. Cœlum istud rapo a nube obtegitur ; Pauli vero mentem nulla obnubilavit tantalio, sed ¡n mediis quoque tempestatibus ipsam meridiei claritudinem suo splendore superavit. Sol enim iste qui in Paulo luxit, tales radios non emittebat, qui tentationum concursu potuerint obumbrari, sed tum potissimum elucescebant. Unde et dicebat : Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. / Emutamur itaque illum , et nihil erit etiam nobis collatum cœlum istud, ncque sol, neque universus iste mundus. »

Idem,lib. Il *Dc Compunctione cordis:* «Paulus, ait, super terras incedens, ipsum tenebat cœli verticem, etc. Amor autem ejus, et desiderium quod habebat erga charilatcm Christi, non solum tres penetraverat cœlos, sed etiam omnes omnino transcenderat, et usque ad ipsum pervenerat Christum, instar flammæ immensæ, quæ universam repleret terram , et inde ascendens, repletis omnibus, usque ad ipsa perveniret cœli fastigia; sed et inde superans omnia, etiam illum qui super cœlum est, acrem transcenderet : atque ubi et quæ ibi sunt spatia compleret, ascenderet usque ad tertium cœlum, ct omnia hæc uno atque eodem igne compleret; ita ut nec terra ullum, nec cœli, imo nec cœlorum spatium vacuum relinqueret. » Vide eumdem, in fine epist. *ad Rom.,* et homiliis octo quas dc laudibus S. Pauli scripsit, in fine tom. III, ubi in octava Paulum confert ct prafcrl omnibus non tantum Patriarchis, Prophetis et Sanctis, sed ct Angelis, Cherubinis et Scraphinis. An non hic est vas electionis? Quam felices in quos cadit hæc Dei electio ? Terque quaterque beati, quos Deus ab omni ævo destinavit sibi vasa electionis. Ulinam ct nos dignetur rara sua electione ct sancta vocatione Christus amor noster; ac vicissim nos vocationi et gratiæ cjus exæquo respondeamus, itaque eam jugiter augeamus ct transcendamus. Hæc enim est unica via ad eximiam virtutem ct sanctimoniam. Ora pro nobis,S. Paule, ut admirabilis tuæ electionis ct vocationis participes effici mercamur. Arnen.

Paolm portit Christum qmntapliater. Ur portet nomen MEiM : — *Primo,* sicut praco suo præeonio audacter prafert et portat nomen sui principis legislatoris, cujus leges ac edicta promulgat; *secundo,* sicut Propheta suis oraculis portat ct prafcrl nomen Dei dicens : a Hæc dicit Dominus; » *tertio,* sicut legatus libere portat ct prafcrl nomen Regis a quo mittitur; *quarto,* sicut miles ct vexillifer intrepide ac fortiter portat, praferlquc nomen ct insigne sui ducis; *quinto,* sicut doctor portat ct prafcrl nomen sui Auctoris, cujus libros ct doctrinam docci cl explicat. Porro Paulus portavit Christi nomen in cordo per amorem ardenlissimum , in orc per eloquium effleacissimum, in opere per labores ct passiones continuas ct gravissimas, in Epistolis per sapientiam et zelum fervenlissimum. Unde ait : « Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto, » *Calot* vi, 17 ; hæc enim stigmata sunt quasi characters nominis Jesu.

Coram Gentibus. — Hinc ejus titulus est, a Doctor Gentium, p I *Timoth. n,* 7.

Et begibcs , — ut coram Agrippa, rego Judææ, *Artor.* XXVI, Nerone, et aliis provinciarum, quas plurimas Evangelizando obivit, regibus. Similis fuit electio et vocatio S. Joannis Chrysostomi : Flaviano enim Palriarcbœ mane crauti apparuit angelus, jussifque adire monasterium in quo monachum agebat Chrysostomus, cumque consecrare sacerdotem : u Ille enim, inquiebat, instar Pauli futurus est vas electionis et verbo comprehensurus totum orbem, p Cumque Chrysostomus, silentii et monasticos adamator, illum honorem onusquo subterfugeret, ei quoquo apparuit angelus, jubens ut Flaviano non repugnaret, sed acquiesceret, dicens : «Quæ Deus statuit, quis poterit vitare?# ita habet Vita S. Chrysostomi.

Et pilus Israel. — Ili ultimo ponuntur loco, quasi digniores Gentibus, nipote qui erant filii Abrahæ, ct consequenter cis proprie promissus ct missus erat Christus : hos tamen infensissimos sui, œque ac Chrisli hostes expertus est Paulus.

vttt. i«. 1C. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pbo nomine meo pati. — Ostendit hoc Deus Paulo, tum per internam inspirationem (solet enim Deus instantia mala gravia Sanctis suggerere, et quasi presagire, ut ad ea paratiores et animosiores accedant) ; tum per externam, ut cum per Agabum prodixit ei vincula quæ paulo post subiit Hierosolymis, cap. xsl, 11; tum per experientiam quotidianam, cum scilicet cum quotidie novas et majores experiri et subirò fecit persecutiones et cruces. Sic saepe in Scriptura « ostendere n idem est quod reipsa exhibere, prestare, facere, ut cum toties orat Psaltes : « Ostende nobis, Domine, misericordiam luam. » Ostende, id est exhibe, presta, fac. Et Daniel, cap. ni, vers. 44 : « Confundantur omnes qui ostendunt (id est faciunt) servis tuis mala. » Et *Psalm,* iv, 7 : « Quis ostendet (dabit) nobis bona. » Et *Psalm,* 1 : « Ostendisti (fecisti) populo tuo dura. » Et *Psalm.* 1sx,20 : « Quantas ostendisti irin lisisti) mihi tribulationes. v

Ai«»ioU Nota : T® enim ^at causam procedentium, cur scilicet Paulus futurus sit vas electionis el quomodo portaturus sil nomen Christi coram Judaeia ct Gentibus, *q. d.* Paulus erit mihi vas electionis,

n ntfo. quia portando nomen meum coram gentibus et

***' regibus, mulla magnaque pro mc generoso et constanter patietur. Undo liquet Paulum aliosque electos Dei servos, magis a Deo eligi et destinari ad multa pro eo patienda, quam agenda. Servitus enim Dei, œque ac apostolatus, magis consistit in mulla passione, quam operatione; nimirum : « Fortia agere Romanum est ; fortia pati Christianum est,» imo Apostolicum et Paulinum. Nam pruno, Paulus ct Apostoli evangelizantes novam fidem et paradoxam, nimirum Christum crucifixum esse Deum el Salvatorem mundi, servandam esse continentiam, sobrietatem, mortificationem cupiditatum, ctc., multos senserunt irrisores, contradictores et persecutores. *Secundo,* merito hanc poenam Sanio pro peccatis inflixit Deus. Audi S. Augustinum, serm.14 *l)e Sanctis* : « Ostende, ait, persecutori non solum bonitatem, verum etiam severitatem tuam : patiatur, quod fecit illos el pati ; qui faciebat, sentiat et ipse quod aliis inferebat. Ego, ait, illi ostendam quæ illum oporteat pali pro nomino meo: qui faciebat contra nomen, patiatur pro nomine. O sajvitia misericors ! Vides illum preparare ferrum, secturus est, non perempturus.» *Tertio,* quia Christus mullo plura pro eo et ab Tertu eo passus erat : decuit ergo ut et ipso vicem rependeret Christo, et multa pateretur pro eo. *Quarto,* quia decuit prædicatorcm Chrisli crucifixi Quiru. eum magis predicare exemplo, quam verbo : hoc enim efficacius est magisquo persuadet. *Quinto,* quia actus majoris fortitudinis est fortia pati, quam agere, utpoto longo difficilior. *Sexto,* suu. quia amor ille ardens, ipso a Christo inditus satiari non poterat, nisi magnis mullisque laboribus et tribulationibus pro eo toleratis. Undo ipse ait : «Gloriamur in tribulationibus,» *Roman,* v, 3; præsertim quia videbat se a Christo tantopere diligi, tot beneficiis affici, ac nominatim divinis consolationibus affluere in mediis persecutionibus. « Quoniam, ut ipso expertus ait II *Cor.* i, 5, sicut abundant passiones Chrisli in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra : » quantum ergo crescebat tribulatio et desolatio, tantum quoque crescebat Dei consolatio.

Porro quanta et quam gravia assidue pro Christo passus sit Paulus, patet tum cx sequentibus capitibus hujus libri usque ad finem, tum ex Epistolis S. Pauli, ac præsertim toto cap. xi epist. II *ad Corinth.* Christus enim ei magnam preparai in coelis gloriam ct coronam, quæ ei promerenda erat per magnos labores et dolores. « Non enim sunt condignæ passiones hujus temporis ud futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, » *Rom.* vin, 18. Quocirca summa dignitas et gloria est, multa magnaque pati pro Christo : quam Deus non omnibus, sed electis el dilectis suis dat, ut S. Paulo et similibus. Vido dicta cap. vi, 41.

Simili visione et multa patiendi symbolo S. Franciscus Xavcrius cœlitus evocatus, ct quasi auctoratus est Indorum Apostolus. Dum enim Romæ in hospitali domo ægris ministraret, in somnis revelavit et repræsentavit ei Deus ingentes labores et rerumnas, quos in India pro sui nominis gloria erat subiturus. Quos iulueus Xaverius alacer : a Plus, inquit, Domino, plus, plus; » idque iteravit voce tam alla, ut P. Simonem Rodericum, cubiculi socium, e somno excitaret et percelleret. Idem sibi visus est in somnis sæpius, humeris gestare ludum airum instar / Elhiopis, adeo gravem, ut sub lauto onere non posset caput attollere. Id ipse referens P. Jacobo

f»l*-

Layncz tum «odo suo : « Adhuc, ait, cx hoc somnio tantam corporis fatigationem et <fuasi contusionem in membris persentisco, ac si reipsa cum Indo illo luctatus essem. » lia ialer alios refert P. Luccna, gravis theologus, lib. I *Vita Xavcrii,* cap. vu.

Vm. n. 17. Imponens ei manus. — Calvinus censet Ananiiun Saulo impendisse sacramentum Confirmationis. Hoc enim vocatur impositio manuum. Undo infert illud non a solis Episcopis, sed et a

Troppi. ti° mi- nix quilut Presbyteris aliisque (talis enim erat Ananias) p0SSC conferri. Sed errat : nam necdum baptizatus erat Saulus; ergo hæc impositio manuum non fuit Confirmatio, quæ sequi debet baptismum ; sed partira fuit curatio et illuminatio Sauli, juxta illud Chrisli, *Marci* cap. ult. : « Super œgros manus imponent, et bene habebunt; » partira fuit dispositio et præparatio ad baptismum. Sic enim catechumenis ohm manus imponebantur a sacerdote, ut pro eis oraret cisque Dei benedictionem imprecaretur : cujus cæremoniæ testes sunt S. Dionysius, *Eccles. Hier.,* cap. *De Baptismo;* S. Cyprianus, *epist.* BC; S. Augustinus, lib. *Dc Vide ct Oper.,* cap. iv ; ct Concilium Carthag. IV, *can.* 85. Adde, peculiaria multa fuisse in Saulo : vocatus cuiro o coelo, edoctus a Christo, rem Sacramenti percepit sine Sacramento, puta repletus est Spiritu Sancto, qui est effectus sacramenti Confirmationis, sine hoc sacramento. Denique repletus est Spiritu Sancto non permanuum Anuniæ impositionem, ut vult Calvinus, sed per baptismum, uti mox dicam.

Saule frater. — Olim Christiani invicem vocabant se fratres, et feminas sorores, scilicet spiritu, non carne : nam omnes eodem baptismo renati, eumdem habebant patrem Christum, et eamdem matrem Ecclesiam, in qua magis amico et concorditer vivebant, quam germani fratres in eadem paterna domo. Esto enim Paulus necdum reipsa esset Christianus, quia necdum baptizatus, voto tamen erat coque ardentissimo; jam enim plane fidem, amorem ct spiritum Chrisli induerat.

Dominus misit mu Jesus. — « Nomen Jesus interponit, ut significet illius virtute afferri sanitatem , sicut significavit Petrus, cum claudo gressum restituit, » cap. m, G,ait S. Chrysostomus. Manum ergo Saulo imponens, nominando ct tacite invocando Jesum, cæcitalem discussit, eique visum restituit.

Ut videas (per hanc manuum mearum impositionem, Jcsuquo invocationem), et implearis Spjiutu Sancto, — in baptismo, quem mox tibi conferam. Id itu esso patet ex co quod proximo sequitur : «Et confeslim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamm, et visum recepit, n Ubi nihil additur de Spiritu Sancto, sed do co subdit :

▾tr». | J. 18. Er CONFESTIM CECIDERUNT AD OCULIS EJUS tanquam squamai, — similes squamis piscium, inquit Lyranus ct Cajctanus. Hinc videtur quod cæcitas Pauli non fuerit Intrinseca, nimirum sita in lesione organi, puta in dcslccationo vel extinctione humoris crystallini, vel tunic® ocularis ; sed extrínseca, scilicet quod oculi ejus obducti fuerint pelliculis, quasi squamis. Similis fuit Tobiœ cæcitas, quæ naturaliter felle piscis discussa est. Unde de ea cap. xi, 14 : « Et cœpit, ait, albugo cx oculis ejus, quasi membrana ovi egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.» Sicut ergo stercus hirundinum cadens in oculos Tobi®, ibique cum affluente ex cerebro humore, sive pituita concrescens, eos pellicula obduxit et cæcavit, ita ct hic lux illa feriens oculos Pauli, suo calore ct occulta vi humores ex cerebro in oculoa deduxit, ibique eos coagulavit, ut in pelliculas instar squammarum duras concrescerent, itaque oculos obtegerent et cæcarent Similis cæcitas multis hodie obvenit cx humore defluente ; in pelliculam concreto, oculosque velante, quam periti chirurgi sœpo arte sua curant, acu pelliculam auferentes. Verum in Paulo pcllicul® ct caecitatis ablatio fuit miraculosa, quia sola impositione manuum Ananiæ ct invocatione nominis Jesu illico facta : nec enim Ananias fello piscis extergente, vel acu educente pelliculam et squamam exemit.

Tropologice: S. Gregorius, lib. XXXlll *Moral.,* cap. XXIV, per squamas accipit velamen carnalis sapienti®, aut excusationum et hypocriseos : «t»- « Carnalis tegumenti duritia, ait, illum (Saulum) “appresserat, et idcirco radios veri luminis non videbat. Sed postquam superb® repugnationes ejus victæ sunt, defensionum ejus squam® ceciderunt corporis, sed ante jam sub Dominica increpatione ceciderant ab oculis cordis, cum prostratus dixit : Domino, quid me vis facere? Repulsis videlicet squamis, jam ad cordis viscera veritatis sagitta pervenerat, quando deposita elaliono superbi®, cum quem impugnaverat Dominum confiions, ct quid ageret nesciens requirebat. Unde audivit : Ego sum Jesus, *q. d.* Humilitatis meæ infirmasusclpe, et tuœ superbiæ squamas amitte. Sciendum tamen est, quod iste defensionum squamo?, quamvis pene omne humanum genus contegant, hypocritarum tamen specialiter el callidorum hominum mentes premunt. Ipsi enim culpas suas tanto vehementius confiteri refugiunt , quanto se citius videri ab omnibus peo calorcs erubescunt. Correpta ilaque sanctitatis simulatio, et malitia occulta deprehensa squamas objicit defensionis, et veritatis gladium repellit. » Hypocrit® ergo ct sui amatores cæci sunt. Simulatio enim squama est, calva excusatio squama est, amor sui squama est, quæ eis velat oculos mentis, visumque. veritatis adimit. Sed has squamas Jesus per Ananiam, id est per gratiam Dei, porque contionatores , confessorios aliosquo viros spiritales dissolvit el discutit.

Er surgens baitizatüs est. — Nec enim ante

bapüsmum repletus fuit Spiritu Sancto, præsertini cum hic descensus et repletio Spiritus Sancti illo tempore fieret per signum visibile ignis, aut linguarum ignearum. *Hoc* autem signum ordinario non dabatur nisi in Confirmatione, et subinde in Baptismo; uti hic in gratiam Pauli, in eo dedit illud Deus. Alia fuit ratio in descensu Spiritus Sancti ad concionem Petri super Cornelium, antequam baptizaretur, cap. x, 44, ut ibi dicam. Addit Nyssenus, orat. *DeS. Basilio,* ct S. Hieronymus, tn *Ezech.* i, Paulum visum recepisse, non per impositionem manuum Ananiæ, sed per baptismum ; ut sit hoc loco hysterologia. Verum contrarium est verius, uti jam dixi; id enim exigit ordinata series contextus. Ita passim Interpretes. Addit Paulus, *Actor,* xxn, 14, Ananiam sibi exhortando dixisse : « Deus patrum nostrorum praeordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, ct videres justum (Christum) et audires vocem ex ore ejus; quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti et audisti : Exsurge et baptizare, cl abluo peccata tua. »

Et baptizatis est. — Licet enim jam ante cum *diceret:* «Domine, quid me vis facere? » per contritionem ei dimissa essent peccata, tamen hæc contritio includebat votum ct obligationem baptismi : qua proinde hic se exsolvit Saulus. Rursum baptizatus est, ut Christianismo initiaretur, utque fieret capax Confirmationis, Ordinationis czetcrorumque Sacramentorum : horum enim janua est baptismus.

Censet S. Ambrosius, *serm.* 31, Saulum in baptismo mutasse nomen, vocatumque esse Paulum. Verum contrarium verius est, de quo cap. *xni,* 9.

Porro, per baptismum Saulus recepit Spiritum Sanctum ejusque plenitudinem. In baptismo enim omnia peccata, el omnes peccatorum pœnæ abluuntur, ac infunditur gratia, charitas, omnesque virtutes ct dona Spiritus Sancti. Quarc non est verisimile Saulum horum plenitudinem recepisse per nudam impositionem manuum Ananiæ, quæ non erat Sacramentum, sed mera cæremonia el orationis symbolum. Ergo recepit cam per baptismum, qui est primum et praecipuum Christi et Ecclesiæ Sacramentum. Porro ex speciali Dei dono Saulus, utpote Apostolus, cl mox futurus praedicator, longe majorem in eo recepit plenitudinem, quam cælcri fideles.

Vert. IS. **19.** Et **CUM ACCEPISSET CIBUM, COXFOÎITATU9 EST.**— Nam, ut ait S. Chrysostomus, « debilitatus erat ex itinere, ct ex melu, ct ex jejunio, el ex tristitia, » puta compunctione animi.

Quaeres, quoto anno a nativitate ct passione Christi, conversus est Paulus? Respondent ali- Sauini •wì (IUI › conversum esse anno proximo a passione Christi, qui fuit ab ejus nativitate 35, anno enim 34 passus est Christus in mariio, el eodem, in decembri die 2G, lapidatus est Stcphanus -.inde fere post mensem, puta anno 35 Christi, die 25 januarii, conversus est S. Paulus. Pavet, quod precibus S. Stephani, dum lapidaretur, conversus sit Paulus : ergo mox a lapidatione ejus : alioqui enim preces ejus per annum integrum, quo permissus est in Ecclesias grassari Saulus, fuissent inefficaces et quasi Irritat Ita Eusebius, in *Chronico;* Guilielmus Durandus, lib. VII *Rationalis Divin. Offic.,* cap. iv; Christophorus a Castro, in *Chronol. Deipara? ; ct* Adrichomius, in *Chronolog.,* qui ait Paulum conversum anno 35 Christi feria quarta, sive die mercurii. Huc etiam reduci possunt Hippolytus Thebanus et Evodius, qui dicunt Stephanum septimo anno a morte Christi passum, ct mox ab ejus nece conversum esse Paulum : ibi enim pro *anno* videtur legendum *mense,* ut dixi cap. vn, vers. 57. Porro paradoxum est quod scribit Chronicon Alexandrinum, Stcphanum lapidatum esse anno primo Claudii Imperatoris, ct Paulum conversum anno secundo ejusdem. Annus enim primus Claudii incidit in annum a Christi nativitate 43, qui fuit a morte ct ascensu Christi nonus.

Ex adverso alii putant Paulum conversum esse anno 2 a morte Christi, qui ab ejus natali fuit 36, * ita ut præcise a die mortis Christi usque ad diem conversionis S. Pauli, intercesserit biennium, excceptis duobus mensibus, qui fluxerunt a die 25 januarii, quo conversus est Paulus, usque ad diem 25 marlii, quo passus est Christus, uti eodem ante 34 annos fuerat annuntiatus et conceptus, factus homo in utero Virginis. Ita censent OEcumenius, Sanchez, Lorinus, Baronius ct Pererius in *Prolcgom. epist. ad Homan.,* disput. i, num. 24. Favent Marlyrologium Romanum, ct Usuardi, cl Isodorus, lib. *De Vita et Morte Sanctorum,* cap. Lxxi, qui dicunt Paulum conversum anno 2 ab ascensione Christi. Licet enim alii ad hoc respondeant, hos auctores computaro annum I ab ascensione cum qui immediate ab ascensione fluxit usque ad Calendas januarii, quibus inchoabatur novus annus, isque secundus; tamen communiter aliter loquuntur et computant homines, el per annum secundum significant biennium. Favet el ratio, quia quæ narrat Lucas post necem S. Stephani de persecutionibus Sauli, de conversione Samariæ, de itineribus et gestis Philippi, deque Ecclesia jam collecta Damasci, non videntur fleri potuisse uno mense, sed facile unum annum requirunt; nisi quis dicat multa ex illis post conversionem S. Pauli contigisse, Lucam vero ca praeposuisse, ut simul gesta Philippi, qui S. Stephano successit, pertexeret. Hæc sententia, uti communior ct Marlyrologiis conformior, ita et verior videtur. Permisit ergo post preces Stephani Deus adhuc annum integrum sævire Paulum, ul totum malitiæ virus expromeret, itaque facilius curaretur, utque eo major ipsius gratia et potentia in eo convertendo toto orbe splendesceret : suorum enim preces esto exaudiat Deus, non tamen slatim adimplet, sed tempore suis consiliis ct decretis opportuno et commodo. Unde prius

permisit eum grassari in Christianos per totam Judœam, antequam iret ct vexaret exloros, puta Damascenos, ut ipse insinuat cap. xxvi, 11, ubi ait se per omnes Synagogas cos esse persecutum. Idem insinuatur cap. vin, 2. Iloc autem facere non potuit uno mense, sed uno anno. Judæa enim est ampla ct vasta, præsertim quia, ut ibidem dicitur vers. 3, Saulus scrutabatur singulorum domos, ct fideles, occiso Stcphano, dispersi sunt per omnes regiones Judææ et Samarite, quos omnes Saulus spirans minarum capere ct exstirpare satagebat.

Hinc sequitur Saulum conversum esso anno ætalis 34, ac totidem deinde annos serviisse Christo ; defunctus enim est anno ætalis G8, ait S. Chrysostomus, quem citavi *Prooemio* in S. Paulum. Ouarcquod quidam citant S. Chrysoslomum, hom. *Dc Princip. Apost.,* dicentem dc Paulo : « Triginta quinque annis servivit Domino cum omni promptitudine, » indeque colligunt Paulum conversum esse anno Christi 33 ineunte, non 3G; ego hucusque in S. Chrysoslomo non reperì. Sed si id dicat S. Chrysostomus, secutus videtur Chronicon Eusebii tunc recens editum, quod necem Pauli consignat anno Neronis 14, qui fuit Christi 70. Si enim numeres annos Christi a 36 quo conversus est Paulus, usque ad 70 quo in Chronico Eusebii ponitur occisus, invenies annos Pauli post conversionem 35. Verum errat hic Chronicon. Nam S. Petrum ct Paulum occisos esse anno Neronis 13, non 14, convincit exeo Baronías, quod anno 14 dic 29 junii, quo occisi sunt Apostoli, Nero non erat in vivis; occisus enim cslsub initium junii ejusdem anni 14. Hoc ergo Baronii computa dicendum est Paulum 34, non 35 annos serviisse Christo.

Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. — S. Chrysostomus legit, *per dies tres* : pro enim, id est *aliquot,* legit id est *1res :* qui el causam hujus mansionis subdit : «Consolatio, ait, ista adducto (converso) Paulo, compensabat moerorem quem ex morte Slcphani fideles conceperant : nec facile potest æstimari quanto cuncti gaudio triumpharent, ct quas Deo gratias agerent, et Sanio gratulationes exhiberent. »

Vm.10. 20. Et continuo (i00íw;, id est *confestini)* in Synagogis prædicabat Jesum. — Hinc patet Paulum illo triduo quo cæcus mansit Damasci, a Christo fuisse edoctum, cl accepisse scientiam infusam , el intclligcntiam Scripturarum do Christo : illico enim cœpit eum predicaro, cl cum Judæis doctissimis disputare cosque convincere. Nota hic miram mutationem Pauli, animos et ignes subitos. a Non erubescebat, ait Chrysostomus, mutationem, neque formidabat destruere ea in quibus antea clarescebat. »

Vi*Spiri- luiSmc- Hæc nimirum est vis cl energia Spiritus Sancti, qUa preclare S. Gregorius, hom. 30 *in Evang.:* « Ecco apertis, ait, oculis fidei David, Amos, Danielem, Petrum , Paulum, Uatthmum intueor, ct sanctus iste Spiritus qualis sil artifex considerare volo, sed in ipsa mea consideratione deficio. Implet namque cilharædum puerum (Davidcm), et Psalmistam facit. Implet pastorem armentarium sycomoros vellicantem, cl Prophetam facit. Implet abstinentem puerum, et judicem senum facit. Implet piscatorem, et predicatorem facit. Implet persecutorem, ct doctorem Gentium facit. Implet publicanum, ct Evangelistam facit. 0 qualis artifex est iste Spiritus ! nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox enim ut tetigerit mentem, docet ; solumque tetigisse, docuissi est. Nam humanum animum subito ul illustrat, immutat; abnegat hoc repente quod erat, exhibet repente quod non erat. Pensemus sanctos prædicatorcs nostros, quales hodierna die reperii, quales fecit, » etc.

Quoniam (in, id est quod) is esset Filius Dei.— Ha Tigurina, Pagninus ct alii.

21. Stupebant autem omnes , — Judæi scilicet, el Gentiles infideles, ait S. Chrysostomus ; quin cl fideles ac Christiani mirabantur tantam ct tam subitam in Saulo mutationem, ut, sicut de Saule prophetante dicebant : a Num ct Saul inter Prophetas? » I *Peg.* x, sic ct de Saulo dicerent : a Num Saulus inter Apostolos? Numquid ille Jesum predicai, qui Jesum persequi solebat?» ait S. Gregorius, lib. IV in lib. I *Peg.* cap. x.

Qui expugnabat, — ¿ Tigurina, *qui grassabatur;* Vatablus, *qui vastabat,* vel *populabatur.* « Expugnabat » ergo, id est oppugnabat, expugnare cl exlinguerc satagebat : sumitur enim in actu inchoato, non perfecto : nec enim Ecclesia , nec fideles in fide constantes ulla persecutione expugnari vel everti possunt. Sic ait Psaltes, *Ps.* cxxvm, i : « Sæpc expugnaverunt me a juventute mea,» id est oppugnaverunt; nam sequitur : « Etenim non potuerunt mihi, » *q. d.* Oppugnaverunt me, sed non prevaluerunt, non expugnarunt. Mirantur merito, quod Saulus paulo ante acer oppugnator Ecclesiæ, illico fiat acrior ejusdem propugnator.

22. Saulus autem multo magis convalescebat , Ver*. it — id est *invalescebat,* ut vertit Tigurina, valentior fiebat, majores vires el animos sumebat, validius oppugnabat Judæos.

Et confundebat Judæos, — wwxjm, id est *conturbabat;* Syrus, *terrebat.* Confundere ergo hic proprie non significat pudore afficere, sed commovere, conturbare, perplexos reddere : ut nescirent quomodo se expedirent et Pauli argumenta solverent.

Affirmans, ———— , id est *conferens aptansque,* nempe tempora promissi Messiœ ct oracula Prophetarum inter se comparans el componens, conlirmansquecx omnium collatione atquoconvcnientia, Christum crucifixum esse semen illud benedictum Abrahæ ct Prophetis promissum, in quo bcncdiccndæ, id est justificandæ et salvando*.

crani omnes gentes, hoc est Christum esso .Messiam, salvatorem et redemptorem mundi. Congerebat enim Saultts testimonia dc Christo ex Mose, Isaia, Jeremía aJiisque Prophetis, ac ostendebat omnia inter se congruero ; ncc aliud dicere, quam «quoniam,» id est quod « hic» Jesus a Jtidæis crucifixus, « est » Messins, sive « Christus. »

Vert. U. 23. Cují AUTEM IMPLERENTUR DIES MULTI, — pilla post triennium. Nam Saulus Damasco abiit in Arabiam, inde rediit Damascum, ubi bm ipsi posit® sunt insidi®, quas effugiens profectus est Hierosolymam, uti ipso narrat (¡al. i, 17 ct 18. Vide ibi dicta. Nam si hæc ejectio Sauli e Damasco contigisset ante hoc triennium, puta ante ejus abitum in Arabiam, uti nounulli volunt, ita ut time o Damasco occulte debuerit fugere, imo (limili! per murum in sporta; certe eodem palam post triennium non fuisset reversus, conjecisset enim se in manifestum vito periculum. Ita Baronius.

Vfr».ii. SI. Custodubart autem et portas. — Persuaserant cnim Judæi Arete, regi Damasci Saulum esse proditorem ct exploratorem, uti dixi II *Cor. xi,* 32, Vide ibi dicta.

Tu», m. 20. Culi autem vexisset in Jerusalem, teistabat se jungere discipulis, — id est Christianis, prresertim Petro et Apostolis : videndi enim Petri, utpote Apostolorum et Ecclcsiæ Principis, causa fatetur so ivisse Hierosolymam, *Galat.* i, 18. Pro *jungere* Græce est «dOJtotat, id est *se agglutinare ;* sicut cnim charta charte glutino, ita Christianus Christiano cbaritate agglutinatur : licet cnim triennium jam a Pauli conversione esset exactum, Lamen quia ipse toto eo tempore delituerat in Arabia, idcirco ejus conversio et mens mullis adhuc erat incognita ct suspecta ob priorem ejus vitam, acremque fidelium persecutionem, ne forte fingeret sc conversum, ad explorandos ct divexandos Christianos : uti faciunt proditores Christianorum in Anglia.

Vm. n 27. Barnabas autem, —qui noverat intime Sauli indolem ct mores, certoque cognoverat ejus conversionem, utpote Saulo a puero familiaris ct condiscipulus sub Gamaliele magistro, quique continuo cum ad conversionem sollicitabat, ut habet ejus Vita. Hic ergo duxit Saulum ad Apostolos, ut ab cis non tantum inter Christianos, sed cl inter Apostolos admitteretur, utpote a Deo creatus Apostolus, imo clcctus in vas electionis.

Et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in rosine Jesu, — brajjwi-nro, id est manifeste, libere, fidenter egisset In nomine Jesu, hoc est, magna libertate, fiducia, audacia ct fortitudine in Synagogis Judœorum docuisset et demonstrasset Jesum esse Christum, sive Messiam. Vide de hoc verbo ea quæ notavi cap. iv, 29.

Nola : « In nomine Jesu, » Iwc est nomine Jesu. pro Jesu. Ita Tigurina. Vel, *in,* id est *dc* nomine Jesu, docens scilicet cum esse Jesum, id est salvatorem mundi. *Tertio,* verti potest, *quomodo fiducialiter docuerit in nomine Jesu,* id est nomen Jesu, puta Jesum vero esse Jesum. id est salvatorum mundi. Verba enim contactus, tum corporalis, tum spiritualis, qualis est docere (vox enim Doo- (oris tangit aures mentemque discipuli) apud llobrreos construuntur cum ablativo mediante propositione *in,* ut tangere in manu, est tangere manum: percutere in capite, est percutere caput: sio docere in nomine Jesu, est docere nomen Jesu, pula Jesum : nomen enim metonymice pro re cujus est nomen, puta pro persona nominata ponitur. 1

28. Et erat cum illis intrans et exiens, — id Vew.ii, est familiariter, jugiter et ubique commanens et conversans : intrare enim et exire, Hebraeis significat quemlibet actum, *q, d.* Quidquid ageret, hoc agebat cum illis, continuo et perpetim versabatur cum illis. Vide dicta cap. i, 21.

29. Loquebatur quoque Gentibus. — Vox *Gen-* Vei». it. *libus* non est in Græco, ncc Syro, nec Latino Gothico, testo Mariana, ncc in Beda, ncc in Cbrysostomo aliisque Gnecis Interpretibus ; undo Mariana censet eam redundare. Domani tamen Codices jussu Clementis VIII emendati cam habent, uti et cæteri Latini. Porro non est verisimile Saulum hic predicasse Gentilibus; hoc cnim primum jussu Dei fecit Petrus Cornelio Centurioni, ut audiemus cap. scq.; nec Judæi etiam ad Christum conversi, passi fuissent eum evangelizare Gentibus, uti hac de causa expostularunt cuín S. Petro, cap. xi, vers. 3. Dici ergo potosí *primo,* eosdem hic esse *Grcecos* et *Gentes :* voluit enim Lucas explicare qnœnam essent hæ Gentes, vocando eas Græcos. Pro Gnecis autem Græce est non "EUr.wç, sed 'EûwKçal, id est *gratinantes.* hoc est, Judæi in Græcia, puta inter Gentes nati, vel educati ct conversati ; aut, ut Syrus vertit, *Judæi qui sciebant græce.* Idem ergo est « loquebatur Gentibus, » quod «disputabat cum Græcis, » puta cum Judneis c Græcia venientibus. « Gentes n ergo hic vocantur Judæi inter Gentes nati, vel conversati. Hi cnim vocantur Græci, Græce '£W.r.r.çat : illo cnim tempore Græcus idem erat quod Gentilis, uti dixi cap. vi, 1.

Secundo, respondet Bellarminus, lib. I *De nomano Pontif.,* cap. xxi!, Saulum disputasse cum Gentibus, non eas ad fidem pertrahendo, sed fidem Christianam ab earum calumniis defendendo.

Tertio, « Gentes » hic accipi possunt Gentiles proselyti, hoc est conversi ad judaismum : illi enim utpote religione jam Judæi, capaces erant Christianismi.

Quarto, si omnino velis hic accipere Gentiles manentes in gentilismo, dicito cum Sanchez hæc contigisse post conversionem Cornelii a S. Petro, cap. X, qui aperuit ostium fidei et Ecclcsiæ Gentilibus. Nam hæc contigerunt post triennium a conversione S. Pauli : triennio cnim egit in Arabia, ut dixi vers. 23 ; inde rediens Damascum.

ob insidias Judæorum fugit Jerusalem, íbique locutus est Gentibus, ut hic dicitur. Quare cum Paulus conversus sit anno Christi 3G, adde triennium, habebis annum Christi 39, quo vel post quem hæc contigerunt : ante quem videtur conversus a Petro Cornelius, do quo cap. seq. Est ergo hic hystcrologia. Voluit enim Lucas pertexero res Pauli continuo filo, dcindo aggredi gesta S. Petri.

Illi autem quæredart occidere eum.—u Propter adeo acrem efilcacemque disputationem ejus pro nomine Christiano, » ait S. Chrysoslomus. Verisimile cnim est cum disputasse cum sua Synagoga Judœorum, qui erant o Cilicia, de qua cap. vi, 9, qui uti lapidarant Stephanum, ita et lapidare cogitabant Saulum, eo magis, quod is quasi Synagogœ transfuga et proditor» Christianorum acerrimus esset propugnator. Ipso enim, utpote Tarsensis el Cilix, olim cum S. Slcphano fuerat e Synagoga Cilicum.

Vw». 30. 30. Deduxerunt eum Cæsaream. — Quæ a Philippo Tetrarcha cognominala est *Philippi.* Syrus ait nocte deductum, ut scilicet nodo silenti securius abiret. Porro videtur abiisse jussu Dei, sibi apparentis in templo, uti ipse ait, cap. xxn, vers. 17; illa cnim ejus visio quæ illo cap. enarratur, videtur hoc tempore contigisse. Porro fugit Paulus, non ex metu, sed ex fortitudine, a Fortis enim prædicator Dei teneri intra claustra noluit, quia certaminis campum quæsivit, » ait S. Gregorius, II *Dial-,* in.

T»», ai. 31. Ecclesia. — Græco íxxXr.aíai, id est *Ecclesia* in plurali : plures cnim erant particulares per Judæam, Galilæam et Samariam Ecclcsiæ, quæ unam conflabant totalem el universalem.

ilAiiEDAT pacem. — Jam enim a persecutione et neco Stephani, qui occisus est anno Christi 34, in fine, agebatur annus quintus, puta annus Christi 39, uti paulo ante dixi : quo pariter anno, imperii sui ultimo Tiberius Cæsar, teste Eusebio in *Chron.,* audiens mira quæ Christus gesserat in Syria, eum ut Deum habendum et colendum censuit, qua de ro retulit ad Senatum : « Senatus quia non prior probaverat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum, » ait Tertullianus, *Apolog.,* cap. V. Atque hæc non parva pacis Ecclcsiæ fuit causa : ita Deus persecutioni pacem, tristibus læla submittit, nimirum « post nubila Phoebus. »

Æ'.diit cadatur, — crescebat numero ct virtute fidelium : hi cnim quasi lapides vivi ædificanl domum Dei, quæ est Ecclesia, *ad Ephes.* cap. n, vers. 20.

Ambulans in timore Domini. — Timor hic filialis est idem cum charitatc. Charitas cnim sicut unico amat Deum, ita summe.timet ct cavet no qua re eum olfcndat. Ilie est timor Sanctorum, dc quo Psaltes : « Timete Dominum omnes Sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum. » Et *Ps.* u : * Servito Domino in timore, ct exultato ei cum tremore. » *Prov. xiv :* « Timor Domini fons vili?. » *Ecdi.* i : u Timor Domini, gloria ct gloriatio. ▮ Et cap. xxi : « Consummatio timoris Dei, sapientia. n El cap. XXV, 13 : « Timor Dei super omnia se superposuit. Beatus homo, cui donatum esi habere timorem Doi : rjui tenet illum, cui assimilabitur ? Timor Dei initium dilectionis ejus. » El cap. XL, vers. 28 : a Timor Domini sicut paradisus benedictionis, ct super omnem gloriam operuerunt illum. »

Et consolatione. — Græcum ea^óawc tria significat, scilicet *consolationem, cxhortatlone-n* ct *patrocinium* : inde Spiritus Sanctus est et dicitur u. Paracletus, quia hæc tria Sanctis pneslat. Unde Græca ct Syra habent, *ct consolatio Spiritus Sancti multa erat,* juxta illud *Psal.* xxx, 20 : « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te l » Hoc esi manna absconditum vincenti promissum et datum, *Apoca!.* n, 17. Vide ibi dicta. Ilis divinis solatiis abundabat in Indicis laboribus S. Xaverius, quando elimabat : a Satis est, Domine, satis est : nec enim cor humanum in hac vita tantum voluptatis tuæ torrentem capit. » El Psaltes, *Psal.* lxxvi : a Renuit consolari anima mea : memor fui Dei, et delectatus sum. » Præclare S. Bernardus, serm. De Vertis .Apostoli, Non est regnimi Dei esca et potus. o Gaudium, inquit, de regno Dei, etc., est gaudium in Spiritu Sancto. Unde autem hoc gaudium , nisi de justitia et pace procedit ? Ipsa ergo procedant tanquam cellulæ mellis, p Et mox : n Hoc est duplex gaudium quod habes in Spiritu Sancto, de memoria futurorum bonorum, et malorum præsenlium tolerantia, p Idem serm. 4 *in Vigilia Nativitatis :* « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. Gaudete de exhibitione, iterum gaudete de promissione : quoniam et res plena gaudio, et spes plena gaudio est. Gaudete, quia jam percepistis dona sinistro) : gaudete, quia exspectatis præmia dextræ. Lœva, inquit, ejus sub capito meo, et dextera illius amplexabitur me. Lreva quidem levat, dextera suscipil. Lœva medetur ct justificat, dextera amplectitur ct beatificat. In lœva ejus merita, in dextera vero præmia continentur, p Plura vide apud S. Augustinum, concion. 20 in *Psal.* cxvm; Gregorium, hom. 30 m *Evang.;* Chrysostomum, hom. l in ll *ad Corinth.;* Cassiauum, *Collât.* IV, cap. v; S. Bernardina, *in Cantic.* serm. 1, 2,3, 74, etc.

32. Dum perthansirf.t universos (1),— tanquam caput fidelium lustrans universos, sicut princeps perambulat regiones sibi subjectas, omnia lustrans, omnibus providens et jus dicens, u Perambularo » cnim in Scriptura csl principino, el denotat auctoritatem ct jus regendi, uti ostendi *lachar.* i, 10 et 11. « Sicut dux in exercitu, inquit

(1) Aliam hic Lucas incipit sectionem, Minera enarrans que Petrus susceperit, ut condita/ in Palestina Ecclesias visitaret. Conf. Sepp, iM<l i. * ?

Chrysostomus, obambulans considerabat quæ pars sit coadunata, quæ ornata, quæ suo adventu egeat : vide illum ubique circumcursaro et primum inveniri. »

Moraliter, discant hic Pastores a Principe Pastorum obire et visitaro suos subditos, uti inter alia mandat Concilium Tridenlinum, *sess.* xiv, cap. m *be Reformat.,* nimirum : « A bove majori discit arare minor, n

S.PMru Nota : Multa hic omittit Lucas, ut quod S. Petrus tMrim"lrus ,n h°c trans*tu (quem ad biennium durasse censet Baronius) devenerit Antiochiam, ibique cbutinno quasi in metropoli Syriœ, ad quam magnus erat Judæorum confluxus, ct ad quam multi Christiani in dispersione facta post necem Stcphani, profugerant, fixerat cathedram pontificiam, fundando Ecclesiam Antiochenam (quam postea predicando auxerunt Saulus et Barnabas, ita ut discipuli primum Antiochi® cognominati sint Christiani, cap. xi, vers. 26), quod S. Hieronymus, in cap. n *ad Galat.,* et Eusebius, in *Chron.,* cum fecisse censent anno ultimo Tiberii, qui fuit Christi 38; licet Baronius et alii anno sequenti, qui fuit Caii Caligo]® Imperatoris primus, ct Christi 39, idipsum factum putent. Sedit autem S. Petrus ibidem Pontifex per 7 annos, scilicet usque ad annum 2 Claudii, qui fuit Christi 44, quo Romam pergens, ibique Romanam Ecclesiam erigens, eo cum sua persona cathedram Pontiliciani, omuequo jus summi Pontificii transtulit, uti ex S. Gregorio, Parnaso et aliis ostendit Baronius anno Christi 39. Ubi ct refellit Onuphrium Panvinum, qui contra veterum consensum, censet S. Petrum primum fundasse Ecclesiam Romanam, deinde Antiochenam. Porro dicitur fixisse ibi cathedram, non quod illi urbi affixus fuerit, et nunquam cx ca pedem extulerit, hoc enim falsum est : circumibat cnim visitando fideles aliarum urbium et evangelizando infidelibus; sed quod illam Ecclesiam primam fecerit Orien talium omnium, nipote cujus ipso erat Episcopus, qui simul erat Pontifex orbis. Illius ergo Episcopatui annexuit pontificatum, donec utrumquo Romam transtulit.

Ad Sanctos. — Olim omnes Christiani vocabantur ‹t Sancti, n quia vocali ad sanctitatem, et sanctificat! in baptismo, vivebant vilam sanctam, uti dixi repe in *Comment.* Epist. S. Pauli.

Lyddæ. — Civitas erat ad mare sita inter Joppcn et Jerusalem, una ex undecim Judœæ toparchiis, ordine quinta. Tempore S. Hieronymi vocabatur *biospolis,* id est Jovis civitas. In hac, ait Gulicl- mus Tyrius, lib. VII *Belli latri,* cap. xxii, usque hodie egregii martyris Georgii gloriosum sepulcrum ostenditur, in quo secundum exteriorem hominem in Deo creditur conquiescere, ad cujus honorem Justinianus Imperator ecclesiam multo studio et devotione ædiûcari praecepit. Erat cnim in ea urbe decollatus S. Georgius : unde etiam nunc *ad S. Georgian* dicitur, uti cx Vitriaco, Brecembachio et aliis scribit Adrichomius in *Descrijh tione Terra Sancta.*

33. /Exeam ; —Syrus *Anfani.* Anias enim He- Vrrt'fc bræum et Syrum cst nomen significans pauperem, humilem, mansuetum Domini; *Æncas* Latinum.

Sanat te. — Ita assertivo legunt Greca, Latina, Romana ct Syrus. Certa cnim fido ct spe asserendo, ct assertione sua curando in virtute Christi, Petrus sanat Æneam ; S. Gregorius tamen, lib. XXIII *Moral.,* cap. xiii vel xv, Glossa ct Interpretes legunt optative : « Sanet te. » Eodem res redit. Assertio cnim Petri tacitam continet optationem, precem et invocationem Christi, cujus virtute sanatus est Æncas. 1

34. Et sterne tiri, — *q. d.* Stratum tuum non Vwt. M- extende, sed collige : tolle grabatum tuum et ambula : non cnim jubet sternere, id est componere lectum, ut in co decumbat, cum cum sanet ct c lecto erigat.

Mystice : « Surge, cl sterne libi, g. *d.* Torporem in quo fessus jacuisti, discute, ct bona opera in quibus requiescere valeas, para. » Ha Beda. Et S. Gregorius, lib. XXIII *Moral.,* cap. xv : « Quid est dicere, Surge, nisi mala quæ perpetrasti, derelinque? Et quid cst dicere, Sterne tibi, nisi mercedis causas, in quibus requiescere debeas, operare? ut ct deserat resurgendo quæ fecit, ct inveniat sternendo quod fecerit. Quod utramque Propheta breviter comprehendit dicens : Declina a malo, et fac bonum. Declinare quippe a malo, est ab eo in quo jacuit, surgere : bonum vero facere, cst mercedis opera in quibus requiescere debeat, præparare. »

Nota : Christus siepe exegit fidem ab iis quos sanabat dicens : Credis me hoc posse facere? quia ipsi ægri, vel ægrorum parentes aut amici rogabant Christum, ut cos sanaret : unde vice versa jure ab eis poscebat hanc fidem. Hic vero Petrus ab /Enea non fuit rogatus, sed ipse eum prævcnit, ut eo illustrius esset miraculum, quo liberalius erat beneficium. Addit S. Chrysoslomus hoc Petrum patrasse, non tam ad paralytici privatum commodum, quam ad commune bonum, ut scilicet co credentes in fide confirmaret, ct non credentes ad eam invitaret, caque de causa illum ultro et liberaliler curasse, non exigendo ab eo fidem, ullamve praeparationem vel conditionem.

33. Sàronæ. — « Saron, Sarona et Lassaron, n Vc«. j*. Græce *Assaron,* mons cst, ct urbs egregia, quam cepit Josué, cap. xii, rege illius interfecto. Inde tota regio campestris, quæ a Cæsarca Paleslinæ usque ad Joppcn protenditur, dicitur *Saron,* estque pinguis ct fertilissima, idcoque saginandis pecoribus apposita : quocirca ibi pascebantur regis animalia. Hæc « juxta soli qualitatem, Petro prædicanti fidei continuo fructus germinavit, » inquit S. Hieronymus in *Locis Hebr.,* ct cx eo Adrichomius ; omnes cnim Lyddenscs et Saronenscs,

viso hoc Petri miraculo, conversi sunt ad Dominum, ut subdit hic Lucas. Tunc impletum est illud Isaiœ, dc Ecclesiæ flore ct felici propagino vaticinantis, oraculum, cap. xxxv, vera. 2 : a Gloria Libani data cst ei, decor Carmeli et Saron : ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri, p

Vir». 36. 36. In Joppe .— « loppe, » inquit ex S. Hiero-
'U'1110, Josepboctaliis Adrichomius,quæ et*Japho*
* 11 ' dicitur, id est pulchritudo aut decor, urbs antiquissima, a Japhet, filio Noe, ante diluvium condita, sita ad mare in edito promontorio, littore saxoso, alto ct arduo, arce ac incenibus munita valde. Est portus Hierosolymæ et Judææ totius, ad quem ligna et lapides pro templi structura dc Libano ratibus transferebantur, atque hinc terreno itinere curribus pervehebantur Hierosolyinam. Portus autem impetuosissimus cst : ob id ad excursus piraticos commodus : in quem usum Machabæorum tempore sœpe est occupatus, ilic Jonas navem intravit, cum fugeret a facie Domini in Tharsis, hoc cst Ciliciam. Hanc Machabæi sœpe occuparunt ct munierunt. In hac D. Petrus Tabiltham a mortuis suscitavit : hic hospitatus apud Simonem coriarium (cujus domus erat sub rupe posita juxta mare, quo loci postea sacellum S. Petro constitutum est) recepit viros de Cæsarea a Cornelio Centurione, ad angeli monitum eo transmissos. In hujus littore monstrantur saxa ad
A.-nlio- qUæ catenis religata fuisse dicitur Andromeda,
"t4a' devoranda a bellua uiarina, nisi Perseus illam liberasset. Denique in Joppe exscendunt peregrini, et sesquidiei itinere terrestri perveniunt Hierosolymam.

Discipula, — id est Christiana, sicut *discipuli,* scilicet Christi et Apostolorum, primitus vocabantur Christiani.

Tabitha.— Hebr. »3Y *tsebi,* idem est quod gloria, decor, res jucunda, dilecta ct desiderabilis : qua de causa terra Israel vocatur *tsebi, Daniel.* xi, 15, et *1erem.* in, 19 : « Quomodo, inquit, ponam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem (hebraico *tsebi, tsibot),* hæreditatem praeclaram exercituum Gentium ? Vide utrobique dicta. Inde *tsebi* et *tsebia,* est capreolus, dannila, caprea. Syri mutantes litteram *tsade* in *tau,* pro *tsebia* dicunt *tabitha.* Grace dicitur Jcpxi;, lirt «5 id est a videndo ; dorcades cnim, sive capreæ, acutissimo pollent visu. Sic quoquo Syro hebraum *Tabitha* alludit ad Ü33 *nabat,* id est cerno, video; quod hoc animal acri sit oculorum acie. Undo Plinius, lib. XXVIII, cap. 11, docet dorcades, uti ct capreas, non lippire : ad hæc, noctu æque cernere ac die.

ivrexiii Innuit ergo Lucas hanc discipulam apposite vocatam Tabitham, id est Dorcadem, quia dorcadi erat similis, nimirum primo, eam fuisse vigilantem et sobriam, uti sunt dorcades, aitS. Chrysostomus. *Secundo,* eam in montana virtutum conscendisse cum U. Virgine, uti dorcades pc-

tunt saliuntque in montes. ItaS. Hieronymus, in *Ezechiel.* xlv. *Tertio,* fuisse castam , timidam et verecundam, ac fugisse conspectus virorum, qualis est dorcas, juxta illud *Cant,* vm, 14 : « Fugo, dilecte mi, et assimilare capreæ hinnnloquc cervorum super montes aromatum.» *Quarto,* mentis fideique acie penetrasse cados, ac deditam orationi penetrasse coelestia. *Quinto*, fuisse amabilem plenamque operibus charitatis et misericordiæ. Caprea enim est symbolum gratiæ, amoris et benevolentiæ , juxta illud *Cantic.* it, 9 : « Similis cst dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum; » ct *Prov.* v, 19 : a Cerva carissima, et gratissimus hinnulus. » Tales sint nunc puellæ, et erunt dorcades (1).

Talis dorcas fuit S. Margareta, regina Scotis, tota in eleemosynas pauperum effusa et in oratione perennans, de qua S. Adalredus Abbas in ejus Vita, apud Surium 10 junii : «Nihil, ait, illius fide firmius, vultu constantius, patientia tolerantius, consilio gravius, sententia justius, colloquio jucundius : » quæ dum moreretur, audiens moriturum suum regem cum filio in praelio cecidisse : «Gratias, ait, tibi ago, Domine, quia hoc dolore me crucias, et hanc justam peccatis meis poenitentiam irrogas. »

37. POSUEBUNT EAM IN COENACULO, — in altiore Ven.w. scilicet et publica domus parte : « Quippe quæ bonis operis ad summa conscenderat, » ait S. Hieronymus in cap. XLi *Ezechiel.*

38. Ne pigr it ebis. — Tigurina et Pagninus : -Ve *graveris;* alii, *ne cuncteris, ne tardes.* Hæc enim omnia significat τόωυ. Non enim verisimile est eos S. Petrum insimulasse pigritiæ ; aut eum vocaturos fuisse pigrum, si vocatus statini non venisset.

39. Exsubgens autem Petrus. — « Impigre pro Vcn. n Apostolica humanitate venit, » ait S. Cyprianus, lib. I *De Oper. ct Elecmos.,* cap. n.

Ostendentes ei tunicas , — ad ostendendam tum charitatem et pietatem Tabithæ, tum suam orbitatem, quod tali curatrice et quasi matre destitute essent, ut utraque moverent S. Petrum ad eam in vitam revocandam. Ita S. Chrysostomus.

Simile est quod scribit Abdias, in *Vita S. Jeannis Evang.,* scilicet viduas ostendisse ei ex Pathmo reverso vestes quas ei faciebat Drusiana Ephesina jam defuncta : qua re commotum S. Joannem eam ad vitam revocasse.

Ita S. Martinus in porta Ambianensi dimidium cbrischlumydis discindens, dansque pauperi nudo meruit nocte sequenti videre Christum, illud ipsum chlamydis frustum ostentantem, cumque s· audire coram angelorum choris gloriautem : °|' « Murtinus adhuc catechumenus hac me veste contexit,» uti refert Sulpitiusin ejus Vita, cap.u.

(1) *Tabitha* est ex Hebr. oy, caprea, vel dama ayk veslris, quam Arabico nomine *gazellam* appellare solant. Quod nomen, ob formæ venustatem datum, familiare tum lui^j Judæis docent Lighfootus ct Bocharlos.

8. Mar lTni* Ita Uartyrius suo pallio involvens leprosum, et humeris asportans, sensit se Christum involvisse et portasse. Ab eo enim audivit ; a Martyri, (u non erubuisti me super terram, ego te non erubescam super calos, » uli fuse narrat S. Gregorius, hom. 39 *in Evang.*

n irw- (i*L Ita S. Franciscas suis vestibus se exuens, iisquo induens pauperem, nocte sequenti vidit palatium speciosum et magnum cum militaribus armis, erucis Christi signaculo insignitum, audivitque hoc suum foro militumque suorum, uli refert S. Bonaventura, cap. 1 Vite ejus.

? cubi- ‘ \›8c’ L ' S. Catharina Senensis tunica se spolians, eam- Quo dans pauperi, nocte proxima vidit Christum gestantem hanc tunicam, margaritis el coruscantibus gemmis conspicuam, ab eoquo audivit : « Dabo tibi vestem invisibilem, quæ a te arceat omno noxium utriusque hominis frigus. » Ab eo tempore nunquam hiemis intemperiem sensit : quare iisdem hieme, quibus æslale, vestibus utebatur; atque ejusdem promisso cognovit, se praecellenti in coelis gloria sine fine perfruituram. Ita habet ejus Vita. Quare merito dicebat S. Job, cap. XXXI, vers. 19 : « Si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi lalera ejus, ct do velleribus ovium mearum calefactus est. »

Quas faciebat illis Dorcas, — tum pannum emendo, tum ex eo vestes conficiendo, easque consuendo, uli pauperibus fecisse feminas, etiam principes et reginas, pula S. Eiisabclbam, filiam regis Ilungarorum, et S. Elisabelham, reginam Lusitaniœ, et similes, in earum Vita legimus; quas multe hoc secolo strenuo imitantur magno pauperum bono et majore orbis exemplo. Græca addunt jmt ’ atriw wax, id est dum essd cum *ipsis,* dum inter eas versaretur et viveret : quibus verbis notat Lucas humilitatem, el benevolam familiaritatem Dorcadis, quod ipsa dives et eleemosynaria, inter viduas pauperes degeret ageretque quasi mater cum filiabus, vel quasi soror cum sororibus, cum iis amica colloquens, operans, sarciens, carumque opera utens ad vestes puribus pauperibus conficiendas. IU S. Chrysoslouus. a Unde sensit Petrus impetrari posse, quod sic petebatur, dog defulurum Christi auxilium viduis deprecanbbus, quando esset in viduis ipse vestitus, » ail S. Cyprianus loco jam citato.

pia u. 10. Ejectis avum omnibus, — ut Deum secretius ctDcaciusque oraret, ait Lyranus.

Tabit il a, surge. < In nomme Jesu Christi,» uti addit S. Cyprianus, non enim suo, sed Christi nomine, vel voce, vel mente invocato, eam suscitavit.

At illa AFiRurr oculos, —qui mortuis solent claudi. « Aperiendo oculos, mortem instar somni iisse ostendit, » ait S. Chrysostomus.

Resedit. — *q. d.* Quæ jacebat quasi mortua, jam subitala se erexit el viva resedit.

4L Dans autem illi manum, erexit ham, — in V««.4V pedes, ut quæ iu lecto resederat quasi viva, sed adhuo debilis, jam a Petro erecta o lecto surgeret et firma pedibus consisteret. Dando ergo ei manum, *primo,* significavit se sua manu, id est ope et auxilio eam suscitasse, sicut Christus puellam manu tenens eam ad vitam revocavit, *Matth.* cap. ix, S3. *Socumlo,* eam quæ resurrexerat, sed adhuc debilis resederat, firmam et validam reddidit, ut stare et ingredi posset. *Tertio,* apprehensa manu eam viduis el Christianis vivam assignavit. Moraliter Arator :

> Ilh manns meruit Petri contingere dextram,
> Pauperibus quæ larga fuit.

Inde Petrus eam Ungendo, tacite ejus beneficenliam commendavit

Cum vocassbt Sanctos, — pula Christianos. Tabitha

Assignavit eam vivam, — xa^çww, id est *stitit,* et, ut Tigurina, *exhibuit eam vivam.* Verisimile est piate. Tabitham, utpote misericordem el piam feminam in statu gratte decessisse, ac proinde coelo vel certe Purgatorio destinatam : quocirca revocatam a Petro ad vitam, certam fuisse do sua salute : alioqui enim Petrus ei non beneficium, sed potius maleficium intulisset, si a certo salutis statu ad dubium eam revocasse!.

Unde recte censet noster Lorinus, el fuse Bellarminus, lib. Il *De Purgatorio,* cap. vni, certum videri, eum qui semel evaserit periculum damnationis, illud donno non Subire. Rursum, nec de numero damnatorum, nec do beatis qucniquam suscitari. Tabitham ergo vel e Purgatorio fuisse revocatam; vel, si nihil purgandum habebat, suspensam fuisse ejus beatiludinem, quia destinabat Deus eam remittere ad vitam mortalem, orante S. Petro.

Ita S. Salvius, qui postea fuit Episcopus Albi- Sleet A gensis, cum defunctus raptus esset ad cœlum, ibique vocem Dei audisscl : « Revertatur hic in sæculum, quoniam necessarius est Ecclesiis nostris; ingemuit : Heu ! heu l Domine, inquit, cur mihi hæc ostendisti, si his frustrandus eram? Ecce hodie ejicis me a facie tua ut revertar ad sæculum fragile, ct huc ultra redire non valeam: Ncquæso, Domine, auferas misericordiam luam a me, sed deprecor ut permittas me hic habitare, ne illud decidens peream. Et ait vox quæ locpicbalur ad eum : Vade in pace : ego enim sum custos tuus donec reducam te in hunc locum. » Ila Gregorius Turoneiisis, *Ilist. Francor.,* cap. i.

Hinc iu Vita S. Stanislai Episcopi Cracoviensis et Martyris, legimus quod, cum ipso a morte suscitasse! Petrum quemdam, cumque quasi testem venditi a se agri ad tribunal Polesini regis iniqui produxisset, dato a Petro testimonio, ab eo quæsierit : « Visne , Petre, ut graliludinis orgo petam a Domino, ut liceat tibi nobiscum ad annos aliquot in» terris commorari? » Cui respondit Petrus : a Ego, Pater sancte, uolim in hac vita pcr

manen!, quam ego rectius moi lem appi liandam censeo; sed illam peto beatam in qua videtur præsens Dei vultus. Versor in Purgatorio; spero me brevi ad superos migraturum. Tu quæso, mi Pater, pro me ora, ut id cito flat, n Promisit Stanislaus se curaturum quod petebat, et ille rediens ad sepulcrum, animam rursurn expiravit.

BtS-Chp"/› Sic S. Christina Mirabilis , defuncta et deducta nd Purgatorium, videns horrendas animarum pœnas, optionem accepit a Deo : «Optionem inquit , tibi facio, vel nunc in æternum apud me permanere in gloria, vel redire ad terras, ibique harum animarum pœnas luere, casque illis liberare, efflccrequc ut homines tu® pœnilcnli® et vitæ exemplis ad me conversis, a suis facinoribus abstineant el resipiscant, ac peractis omnibus ad me multis aucta meritorum cumulis reverti.» Illa vero illico respondit, se ad corpus velle reverti ; ac reversa admirabiles pro animabas illis subiit cruces ct poenitentias, quibus peractis gloriose ad Deum transiit. Ita habet ejus Vita apud Suriuin die 23 junii, cap. iti etseq., quam laudat Jacobus de Vitriaco Episcopus ct Cardinalis.

s.ignatii gnor r. Memorabile est quod in Actis Canonizationis g p p. Ignat;; legimus, cum P. Jacobo Laynez, qui ci in Generalati! successit, proposuisse hanc quæslionem : « Si Deus daret tibi optionem, vel statini eundi ad cœlum, vel manendi in hac vita cum dubio salutis, ostenderctque tamen te in hac vita preciarum aliquod ipsi obsequium posse prestare, utrum eligeres?» Camque Laynez respondisset : a Eligerem ire ad cœlum et assecuraro meam salutem.» — «Ego vero, inquit S.Ignatius, eligerem manere in vita ut explerem Dei desiderium, eique obsequium ab eo cupitum præstarem. Non enim dubito quin ipse, qui longe me est fidelior el liberalior, salutis me® curam habiturus esset, nec permissurus ut hæc mea electio facta ad ejus gloriam, cum me® salutis inccrtitudine ct periculo, mihi fraudi foret, sed longe magis cam custodiret ct assecuraret. Hæc mea de divina bonitate est sententia ct confidentia, » utique heroica, digna Ignalio, imo digna Deo.

Vn< 43. apud Simonem quemdam Coriaríüm. — Non *curialem,* ut vult Hugo et Dionysius, sed *coriarium,* qui scilicet coria macerabat vel concinnabat, ut inde ocreæ el calcei, vel thoraces ct vestes confici possent, hic enim græce vocatur Notat S. Chrysostomus modestiam Petri, qui non apud Tabitham aliosque diviles, sed apud plebeium coriarium hospitium elegii. Cum enim esset Princeps Ecclesiæ, pauperes non est dedignatus, sed cum illis commorari preelegit, quasi eorum socius ct conviva4 ut illis animum adderet Tabilhæ domum declinavit, ne videretur pro miraculo hospitii gratiam recipere, sed ut puram puturn suum esset beneficium. Forte etiam, quia virgo erat aut vidua, apud quam non decebat virum, præserlim Apostolorum Principem , commorari. Simonis ergo domum elegit, quia ei notus erat Simon, vel quia ardentius ab eo invitabatur. Adfle, quia domus hæc coriarii erat extra urbem juxta mare, ut dicitur cap. x, vers. 0, ubi cliamnuin peregrinis ejus cx ruinis residuum ostenditur, ait Gagneius; imo ibidem sacellum S. Petro fuit erectum, ut dixi vers. 36. ‹ Segregata enim ab urbibus loca sectabantur Apostoli, utpote solitudinis et quietis amici, » ait (Ecumonitts. Coriarii enim, ne peUium maceratarum fetore publicum aerem inficerent, solebant olim extra urbes, vel ad loca semota relegari, uti etiamnum fit. Audi Artemidorum, lib. I, cap. xv : « Coriariam exercere malum omnibus : corpora enim mortua tractat coriarius, ideoque ab urbe secluditur. »

Rursum nota magnitudinem amoris et animi in Simone, qui licet coriarius, ausus est invitare ct excipere mensa et hospitio continuo ipsum summum Ecclesiæ Caput ct Pontificem, cumque libcralilcr pro dignitate personæ, quantum vires cl opes ferebant, alere et tractare.

Preclare S. Leo, serm. 2 De *Quadrag. :* « NulH, ait, parvus est census, cui magnus est animus, nec do rei familiaris modo mensura miserationis pendot ac pietatis. Nuuquam merito caret etiam in tenui facultate bon® voluntatis opulentia. » Voluntas hæc opulentissima est, quia a possibilitate non pendet, sed egisse putalur,quidquid efficaciter cupit. Hac pauperes largas eleemosynas erogant; imbecilles seipsos minime tangentes, quia præ infirmitate non valent, multis corporis afflictionibus macerantur; indocti doctrinam Evangelismi pcr lotum orbem predicant ; quia pro operibus quæ præstcire non possumus, abundo substituitur efficax bonæ voluntatis affectus. Et unusquisque unus cum sil, sola voluntate fit multiplex, quia per eam potest mullorum labores ct ministeria complecti. Deinde hic affectus excitat ardentem orationem, qua petimus a Deo ut per alios id præslet, quod nos optamus et prestare non possumus : ardens autem oratio id quod petit, impetrat. Unde 9. Bernardus, serm. 46 in Psalm. *Qui habitai :* « Merito, ait, non exauditur qui clamare dissimulat, aut omnino non postulans, aut tepido postulans, et remisse. Siquidem in Dei auribus desiderium vehemens, clamor magnus; e region? autem remissa intentio, vox submissa.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cornelius, Centurio Romanus, a S. Petro, jussu Dei, per visionem lintei et quadrupedium, id significan!if., tn fide Christi instruitur el baptizatur; itaque Gentibus omnibus palam aperitur ostium ad Evangelium et Ecclesiam.

1. Vir autem quidam erat in Cœsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica, 2. religiosus ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper : 3. is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se et dicentem sibi : Corneli. 4. At ille inluens eum, timore correptus, dixit : Quid est, Domine? Dixit autem illi : Orationes tuæ et eleemosynae tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. 5. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus : 0. hic hospitatur apud Simonem quemdam Coriarium, cujus est domus juxta mare : hic dicet tibi quid te oporteat facere. 7. Et cum discessisset angelus qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum, ex his qui illi parebant. 8. Quibus cum narrasse! omnia, misit illos in Joppen. 9. Postera autem die, iter illis facientibus, et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, nt oraret circa horam sextam. 10. Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus : 11. et vidit cœlum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de cœlo in terram, 12. in quo erant omnia quadrupedia, et serpentia terræ, et volatilia coeli. 13. Et facta est vox ad eum : Surge, Petre, occide et manduca. 14. Ait autem Petrus : Absit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune et immundum. 15. Et vox iterum secundo ad eum : Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris. 16. Hoc autem facium est per ter : et statini receptum est vas in cœlum. 17. Et dum intra se haesitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset, ecceviri qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam. 18. Et cum vocassent, interrogabant si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. 19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei : Ecce viri tres quærunt te. 20. Surge itaque, descende el vade cum cis nihil dubitans; quia ego misi illos. 21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit : Ecco ego sum quem quaeritis : quæ causa est, propter quam venistis? 22. Qui dixerunt : Cornelius Centurio, vir justus et timens Deum, et testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab angelo sancto, accersire te in domum suam, et audire verba abs te. 23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens, profectus est cum illis : ct quidam ex fratribus ab .loppe comitati sunt eum. 24. Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis et necessariis amicis. 25. Et factum est cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, et procidens ad pedes ejus adoravit. 26. Petrus vero elevavit eum, dicens : Surge, et ego ipse homo sum. 27. Et loquens cum illo intravit, et invenit multos qui convenerant, 28. dixitque ad illos : Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam; sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. 29. Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me? 30. Et Cornelius ait : A nudius quarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, et ecce vir stetit ante me in veste candida, et ait : 31. Corneli, exaudita est

oratio tua, et eleemosyna: tuæ commemorata: sunt in conspectu Dei. 32. Mitte ergo in Joppen, et accorsi Simonem, qui cognominatur Petrus; hic hospitatur in domo Simonis Coriarii juxta mare. 33. Confestim ergo misi ad te, et tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque libi præcepta sunt a Domino. 34 Aperiens autem Petrus os suum dixit : In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus; 35. sed in omni gente, qui timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi. 36. Verbum misit Deus tiliis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum (hic est omnium Dominus). 37.Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam : incipiens enim aGalilæa, post baptismum quod prædicavit Joannes, 38. Jesum a Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu Sancto et virtute, qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. 39. Et nos testes sumus omnium quæ fecit in regione Judæorum , ct Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. 40. Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri, 41. non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo, nobis qui manducavimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. 42. Et præcepit nobis praedicare populo, et testificari quia ipse est qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum. 43. Iluic omnes Propheto* testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum. 44. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum. 45. El obstupuerunt ex circumcisione fideles qui venerant cum Petro; quia et in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. 46. Audiebant enim illos loquentes linguis et magnificantes Deum. 47. Tunc respondit Petrus : Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos? 48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

ten. i

1. In Cesabfa , — non Philippi, sed Palæstinœ, quæ sita erat in littore maris Mediterranei, eratque munitissima : hinc et *(uriis Stratonis* dicta est, erat enim quasi arx et antemurale Palæstinæ : unde a Romanis firmo præsidio custodiebatur, in quo Centurio erat Cornelius. Cæsarea conversa ad Christum, facta csl Ecclesiarum Palæstinœ metropolis, sub se continens Ecclesiam Hierosolymitanam, tum quia Cæsareæ, converso Cornelio, apertum fuit ostium Ecclcsiæ Gentibus; tum potius quia Cæsarea primitus sub Romanis erat Palæstinœ metropolis, et maxima civitatum Judæ, teste Josepho , lib. Ill *Dc Dello,* cap. xv. Sed postea anno Christi ti'j.3, Vigilius Papa in Concilio Constantinopol. Hierosolymitanam Ecclesiam fecit Patriarchalem, eique subjecit Cæsariensem. Ita Baronins anno jam dicto.

Nomine Cornelius. — Videtur hic fuisse Italus (erat enim centurio cohortis Italie®) et Romanus. Rom® enim illustres celebresque fuere Cornelii, c it. i.o- ct domus, imo gens, Corneliorum nobilissima: òi'i'ib b' s*cut Belgio ampla est familia Corneliorum, ex “ ‘ ’ qua ego prognatus sum : unde omnes ex illa oriundi cognominantur Cornelii. Romæ enim illustris fuit Cornelius Cossus, tribunus militum , qui Tolumnium Laertem, Veientium regem, occidit, secundoque opima spolia Jovi Feretrio retulit, teste Livio, hb. IV, *Decad.* i. Et Cornelius Centimalus, qui cum Annibai moenibus appropinquaret, trepidante urbe, ei occurrens, extra urbem castra posuit, teste Plutarcho. Et Cornelius Merula Consul, qui contra Boios in Galliam missus, duodecim millia hostium cecidit, teste Livio, De *Bello Maced.,* lib. V. Et Cornelius Merula, superioris nepos, flamen Dialis, qui ingresso urbem Mario, ne in ejus, utpote hostis potestatem veniret, in Jovis æde venis succisis sibi mortem conscivit, sacerdotisque sui sanguine foci vetustissimi maduere, inquit Valerius Maximus, lib. IX, cap. xii. Similes fuere plurimi , inter quos emicuere Cornelii Scipiones, præsertim S. Cornelius Scipio, cognomento Africanus a devicta Africa, bis consularis ct censorius, ac triumphalis, ter Princeps Senatus; qui fratrem habuit consularem et triumphalem, nepotem vero filii adoptione bis consularem, bis triumphalem, ct censorium, ct augurem : cujus soror Cornelia, mater Gracchorum, virago fuit magni animi, prudenti® et eloquenti®, quam laudat Quintilianus, lib. 1, cap. i, et Cicero in *Bruto.* Fuit ergo Romæ Corneliorum familia non una, sed plurimæ; adeo ut gentem integram conflare posset. Ejus enim familiæ, et quasi partes erant Scipionum, Lentulorum; Cinnarum, Balborum, Merularum, Rutulorum, Ccthegorura, Mamercorum, Dolabellarum : Mammularum .

Severorum; et ali® plures; quas fuse recenset Antonius Augustinus, lib. *Dc Familiis Romanorum*. Ex his ergo oriundus videtur hic Cornelius Centurio. A primo enim *illustri* Cornelio, filii, nepotes et posteri omnes dicti sunt Cornelii.

» * Porro nonnullis eruditis ita dicti videntur a cornu, quasi cornei, robusti et constantes. Unde S. Cornelius, Romanus Pontifex et Martyr, S. Cypriano per litterasfamiliaris, pingitur cum cornu in manu, quia Decio ct Volusiano imperatoribus constantissime restitit, uti narrat S. Cyprianus; cornu enim est robur animalium : unde cornu symbolum est fortitudinis, victori®, regni, glori® ct triumphi, juxta illud de Joseph : a Cornua rhinocerotis cornua illius, » *Dcut.* zxxin, 17. Et *Ptalm* XLiii, 6 : a In te inimicos nostros ventilabimus cornu. » Et *Psalm,* xci, 11 : a Exaltabitur sicut unicornis cornu meum. » Et *Psalm,* cxxxi, 17 : « Illuc producam cornu David. » Et *Psalm.* exi, 9 : « Cornu ejus exaltabitur in gloria. » Et *lachar,* i, 21 : a H®c sunt cornua qu® ventilaverunt Judam. » Hinc *Psalm,* xeni : « Psallite Domino, ait, in tubis ductilibus, et voce tub® corne®, » hoc est mystice, in robore virtutis. « Duas, ait ibidem S. Hieronymus, habetote tubas, et argenteam, et corneam. Argenteam, ut habeatis sermonem ; corneam, ut habeatis virtutem. Legimus in Levitico : Nullum animal offeratur, nisi quodeumque cornutum est, etc. Et nos ergo quamdiu habemus cornu, meremur victima esse Dei. Si autem cornu nostrum fuerit excussum, quasi debiles sumus, et inter sacerdotes Dei venire non possumus.© Et S. Augustinus, ibidem : < Cornu, ait, excedit carnem, necesse est ut carnem superando sit firmum ad perdurandum, et capax vocis. Qui vult esso tuba cornea, superet carnem, transcendat carnales affectus. » Et inferius : u Tuba cornea te erigat adversus diabolum, non tuba cornea adversus fratrem tuum. © Quocirca S. Cornelius quasi roboris antistes et Martyrum primipilus, ad robur œque ac ad decus martyrii impetrandum, a fidelibus invocari solet. Ita, ut alios taceam, cum sibi cognominem martyrii causa invocare solebat Cornelius Musius, apud Belgas Poeta laureatus, qui proinde hunc ct hymnum saepe concinebat :

Beile Christi Pontifex, Chrislique Martyr inclyte,
Ibnc gnlum Combo luo benignu-» impetra,
Ut, exprimo quetu nomine, le duritate, le (Ido,
El auerendx ludicra U veritatis exprimam.

Ac ab co voti compos effectus est : nam Lugduni Batavorum sub annum Domini 1572, a Calvinisti* naso, auribus, manuum pedumque digitis truncatus, trabi in foro affixus, et laqueo strangulatus, anno ælatis 72, gloriosum obiit martyrium, uti refert Aubcrtus Mineus in *Elogiis Belgicis.*

i Vel certe Cornelius dicilur a corde, quasi cordatusj *q. d.* Corneli, cor ne *linque solo* : cor sit in æthere, non in ®re ; in sole et cado, non in solo et salo. Talem enim decuit osse hunc Cornelium, primipilum Ecclesiæ Gentilis, qui Gentibus omnibus quasi dux et antesignanus viam ad Ecclesiam, imo iter in cœlum panderet ; nimirum nobilem Romanum; militum ducem, qui nobilibus Romanis, mitilibus et principibus fidei et virtutis exemplum daret : unde eum paulo post secuta sunt tot agmina Romanorum, pnesertim militum et nobilium, non tantum ad fidem, sed et ad martyrium. Fuit ergo ipse gloria gentilitatis, et Gentium primitiæ, ait Orígenes, hom. 11 *in Num.;* et S. Hieronymus, *ad Salvinam :* a Primus, ait, Cornelius salutem Gentium dedicavit. ©

Centurio. — Qui centuriæ militum præerat, <>ntnri< qu® primo constabat centum militibus : sed quh variis de causis subinde adauctus est hic numerus. Cajctanus opinatur Cornelium hunc fuisse Centurionem prim® cohortis ex decem, quibus constabat legio, qui proinde primipilus dicebatur, cui præferebatur vexillum aquilæ, quod erat Romanorum insigne, ac 100 milites in prima acie gubernabat, quasi primi ordinis ductor, teste Vegetio, lib. II, cap. yi. Unde et equestribus ornamentis ccnsuque decorabatur, uti docet Lipsius, lib. II *De Militia Romana.*

ConoRTis. — Græce *i** <raï?x;, id est *ex cohorte :* cohors enim plures habebat centurias ct centuriones, e quibus unus fuit Cornelius. Cohors enim primitus erat decima pars legionis, constans quinquaginta manipulis, manipulus autem 25 militibus : quare cohors constabat 1,250 militibus ; legio 12 millibus et quingentis, ut patet ex Cæsaro, lib. VI *De Bello civili;* Velleio, lib. II, et aliis. Jam cohors vulgo a Gallis vocatur regimentum, et qui ei præest dicitur Tribunus, sive Chiliarcha*. Verum postea uti legionis, ita et cohortis numerus imminutus est, idquo varie pro varietate temporum et locorum. Legio tandem redacta est ad sex millia ct sexcentos.

It a l ica ,— ab Italis militibus quibus constabat. Opinatur Baroniue hanc cohortem ordino fuisse sextam, ct cognominatam Ferratam : hanc enim ab Augusto collocatam fuisse in Judæa scribit Dio.

2. Religiosus ac timens Deum. —Vatablus, *pius et religiosus erga Deum.* Est hic problema, An Cornelius antequam acccrseret Petrum, fuerit jus- j<m fa» tificalus, necne? Negat S. Chrysostomus, OEcumenius et Staplctonius hic, et S. Basilius, in *Rcgul. 'u brevior* Reg. ccxxiv. Favet S. Augustinus, lib. *De Prædest. Sane.,* cap. vn. Huic sententi® favent ea qu® dicuntur vers. 5, 43, 44, ct cap. seq., vers. 14.

Longe verius affirmant S. Gregorius, hom. 9 et 19 tn Exedi.; Bcda, Dionysius ct Lorinus hic; Magister, in III, disi, xxv, ibique Albertus, Bonaventura, et S.Thomas ibidem, ac IH *part., (Jucst.* LXIX, ait. 4, ad 2; Ruardus Tapperus, ait. 7; Al-

fonsus a Castro, verbo *Baptismus, haereri* 10; Gregorius do Valentia, H II, disp. ï, *Quæst.* II, puncto 4. Favet S. Hieronymus, in cap. v epist. *ad Galat.*

Prob. Pruno. Probatur *primo,* quia Cornelius hic vocatur a religiosus ac timens Deum ; » ergo non tantum

Secundo, crai justus, sed et pius ac religiosus. *Secundo,*

ïertio. quia vers. 4, dicuntur opera et eleemosyn® ejus ascendisse in memoriam in conspectu Dei. *Tertio,* quia id diserte videtur asserere S. Petrus, vers. 34, dicens : « In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente qui timet cum, ct operatur justitiam, acceptus est illi : n loquitur autem de Cornelio. Ergo Cornelius acceptus et gratus erat Deo : ergo erat justus : nullus enim est gratus Deo, nisi justus. Primus enim effectus grati® justificantis est, faccro hominem gratum ct acceptum Deo. Deinde, qui operatur justitiam est justus: Cornelius autem, testo S. Petro, operabatur justitiam ; ergo erat

Quarto, justus. *Quarto,* quia vers. 22, de eo dicitur: a Cornelius vir justus ct timens Deum, ct testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab angelo sancto, acccrsire tc. v Denique vers. 2, de eo dicitur : a Faciens eleemosynas mullas plebi, ct deprccans Deum semper. » Hæc autem duo consistere nequeunt cum peccato, sed præsupponunl gratiam sancti* ficanlcm. Quare Cornelius, ante adventum S.Pe* tri, a Judæis quibuscum Cæsarcæ versabatur, didicit hausitque fidem explicitam unius Dei, ct implicitam Christi mediatoris, coluitquo verum Deum, sicut cl Job ejusque amici : non enim soli Judæi ante Christum, sed ct nonnulli Gentiles coluerunt verum Deum, qui servantes legem natur® et charitatis, justificati sunt, indeque eleemosynas aliaque pia opera prostiterunt. Hæc autem facere non potuerunt per vires solius naturili, uti censebant Pelagiani, sed ad hoc egebant gratia Dei excitante et cooperante, uti recto docet S. Prosper, lib. *ì)c Libertate arbitrii.*

c.n crço u“ ““ mi s. Mnu. r- * Dices : Si erat justus, quid opus erat ad cum mittere S. Petrum? Respondeo: Opus erat ad h°c› per cum disceret explicitam fidem Christi omniumque ejus mysteriorum : nam implicita fides non sufficiebat. Jam enim facta orat promulgatio nov® logis el fidei explicita) de Christo mediatore in Pentecoste Hierosolymis ; iliaque sensim serpebat ad alias vicinas urbes, ita ut de illa inaudierit Cornelius, ut patet vers. 22. Quare ejus obligatio incipiebat ubique induci, ct consequenter obligare Cornelium, qui hactenus, laborara! ejus ignorantia invincibili : Sed illa jam incipiebat fieri vincibilis, ideoque culpabilis; qui si illam depellere ct obligationi Jam dici® salisfdccro neglexisset, peccasset et amisisset justitiam. Unde ut eam non amittat, sed relineal el augeat, jubetur ab angelo acccrscre Petrum, qui explicite cum doceat illa quæ de Christo scirc ct credere necessarium erat, non Unium ad acquirendam vel augendum, sed ad relinendam justitiam : necessarium, inquam, non Unium necessitate præcepti, ut vult Andreas Vega, lib. XT *Tn Conc. Trident.,* cap. xx, ct Dominicu? Soto, lib. II *De Natura et Gratia,* cap. xi ct xn, sed cliam necessitate medii. Nam post sufficientem Evangelii promulgationem, nemo potest justificari el salvari, nisi per explicitam fidem Christi mediatoris, ut habet verior ct communior Theologorum sententia. Perperam enim Melchior Canus, et ex eo Dominicus Bancz, IIII, *Quast.* II, ari. 8, separant salutem a justitia, dicuntque Cornelium ct similes sine fide explicita Christi potuisse justificari, sed non salvari. Salus enim individue adhæret jusliti® : justitia enim ct gratia est semen glori®, ut quicumquc moritur in gratia, certus sit de salute et gloria sterna. Hoc est quod ait S. Gregorius loco citato, Cornelium « per bona opera meruisse fidem, » scilicet explicitam de Christo ; ct simul « per fidem, » scilicet implicitam, « venisse ad bona opera. › Rursum per fidem venisse ad bona opera, sed per opera esse solidatum in fide. Porro baptizavit Cornelium Petrus, ut eum Christianismo initiaret, gratiamque acceptam augeret el confirmaret : jam enim baptismus incipiebat eum omnesque alios obligare. Non ergo baptízalos est, ut remissionem peccatorum acciperet, quam ante jam acceperat, nisi forte venialium, si quæ irremissa habebat, uti ct poenarum peccatis mortalibus procedentibus debitarum, si quæ adhuc remittend® restabant. Adde, culpam peccatorum mortalium ei remissam fuisse per contritionem, quæ includebat votum implicitum baptismi : unde debebat baptizari, ut hoc voto se exsolveret, illius enim intuitu remissa ei erant peccata.

Dices *secundo :* Ad verba S. Petri, vers. 44, descendit in cum Spiritus Sanctus : ergo ante non descenderat. Respondeo : Tunc visibiliter descendit, qui prius in eum invisibiliter descenderat; contulilquc ei augmentum grati®, ct insuper gratias gratis datas, ut donum linguarum, etc., do quo vers. 4 L Minus recte ergo aliqui eum tunc primo justificatum censent. Argumenta adversariorum petila ex versibus citatis, in illorum explicatione dissolventur.

Deprecaos Deüm semper, — quantum scilicet per negotia domestica ct militaria licebat ; « semper » ergo, id est frequenter, assidue. Nota hic quatuor virtutes Cornelii, cuivis Christiano, præscrlim Superiori, imitandos. si su® vocationi atque officio satisfacere velit. *Trima* est relìgio; fuit enim ipso vir religiosus erga Deum. *Secunda* est timor Del. *Tertia* est misericordia el eleemosyna : qui enim in proximum misericors est, vicissim Deum in se misericordem experietur, juxta illud promissum Christi : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequen-(ur, n *Matth.* v. Unde Nnzianzenus, orat. *De Cura pauperUM t* «Eslo, inquit^ calamitoso Deus, ut vicissim Deus in tua calamitate sit (ibi Deus. »

Ha Cornelius per eleemosynas meruit visitari ab angelo ct a S. Peiro, ab coque percipere fldem Christi › ut ait ei angelus, vers. 4. *Quarta est* oratio frequens: hæc enim est quasi fistula, e cœlo eliciens omnem gratiarum imbrem.

Tropologice, S. Hieronymus, cpist. 9 *ad Saltinovi,* hiec omnia applicat Nebridio, ejus marito jam defuncto, qui fuerat Imperatorum nepos, natus cx sorore Auguste : a Quidquid, inquit, de illo (Cornelio) dicitur, hoc nomine commutato, in Nebridio meo vindico. Sic religiosus fuit, ct amator pudiciti®, ut virgo sortiretur uxorem; sic timens Deum cum omni domo sua, ut oblitus dignitatis omne consortium cum monachis haberet et Clericis, fantasque eleemosynas faceret in populis, ut fores ejus pauperum ac debilium obsiderent examina : certe sic semper orans Deum, ut illi, quod optimum esset, eveniret. Raptus est, no malitia mutaret mentem ejus, quia placita erat anima illius Deo. » Et mox : « Nihil nocuit militanti paludamentum, et balteus, et apparitorum catervæ : quia sub habitu alterius alteri militabat. Legimus et in Evangelio, *Matth. vili, de* alio Centurione Domini testimonium : Nec in Israel tantam fidem inveni. Joseph post Pharaonem regis ornatus insignibus, sic Deo chartis fuit, ut super omnes Patriarchas duarum tribuum pater fieret. Daniel et tres pueri sic præerant Babyloni® opibus, ut habitu Nabuchodonosor, Deo mente servirent. Mardochæus ct Esther inter purpuram, sericum et gemmas, superbiam humilitate vicerunt; tantique fuere meriti, ut captivi victoribus imperarent. » Et inferius : « Mirum dictu est : nutritus in palatio, contubernalis et condiscipulus Augustorum, quorum mens® ministrat orbis, ct terra ac maria serviunt, inter rerum omnium abundantiam, in primo ætatis flore tant® verecundi® fuit, ut virginalem pudorem vinceret, ct ne levem quidem obscœni rumoris de se fabulam daret. Deinde purpuratorum propinquus, socius, consobrinus, iisdem cum ambobus studiis eruditus, non est inflatus superbia; sed cunctis amabilis, ipsos principes amabat ut fratres, venerabatur ut dominos. Ministros autem eorum sic sibi charitate sociarat, ut qoi merito inferiores erant, officiis se pares arbitrarentur. » Notent hæc Principes, aulici, duces, milites, notent et imitentur.

Virt.a. 3. h vmiT în visu manifeste. — Fuit ergo hæc visio corporalis et ocularis ; hæc enin sola est manifesta. Adde, factam esso non noctu, sed per diem hora nona in vigilia, cum oraret Cornelius : ergo fuit corporalis : nam quando per visionem duntaxat imaginariam quid videtur, solet id fieri noctu. Angelus ergo in corporc assumpto appa-

Angeim ru^ C°rnefi°- Causæ fuerunt quatuor. *Prima,*

LuT™ ne Cornelius, aut ejus domestici putarent fuisse

» , q ». illusionem nocturnam. *Secunda,* ne Judæi putan-

l lin se solos pertinere Messiam, fidem et Evan-

cicìu gelium, objicerent S. Petro, surreptitiam fuisse visionem el vocationem Cornelii ad fidem, uti hac de re expostularunt cum co, cap. xi, 3. *Tertio,* ut Gentiles e Cornelio scirent certo ct manifeste, sibi apertum esse ostium Evangeli!. *Quarto,* quia Gentibus manifeste revelandus erat Christus Christique fides ; Judæi vero cxcæcandi erant et ad suæ legis umbras relegandi.

Quasi noiu diei nona ›—qu® incipit a tertia pomeridiana, ct protenditur usque ad vesperam. Unde hora nona erat hora orationis vespertina; sicut prima erat matutina, uti dixi cap. m, vers. 1. Videtur ergo Cornelius more Judæorum, inter quos agebat, utrumque orandi tempus observasse; cumque vespertinam lior® non® orationem obiret, apparuit ei angelus. Orantibus enim se interserunt, astant et apparent angeli, quorum opus et delici® est oratio. Ita Cassianus, lib. Ili *De Inst. Renun.,* cap. m. Et S. Chrysostomus, qui et causam dat cur potius vespertina hora apparuerit angelus, quam matutina: «Quia postrema hora hæc erat, inquit, quando cur® dimittuntur, ct vacatur precibus atque compunctioni. » Cor cnim curarum expers ct compunctione saucium, capax est illustrationum rerumque coelestium, optimeque ad eas dispositum.

Mysticam causam dat Beda : « Quoniam, inquit, in morte illius (Christi) baptizandus erat, qui spiritum tradidit hora nona. » Hinc Alcuinus, lib. *De Divinis offic.,* cap. *De Sabbato sancto,* docet catechumenos baptizari hora nona, quia ca hora ad primum e Gentibus catechumenum, puta ad Cornelium, venit Angelus jubens vocari Petrum, qui cum baptizaret.

Tropologice S. Chrysostomus : « Cornelius, inquit, vit® religios® sibi tempora constituit : non enim est vir pius qui sibi stata orandi ct bonis operibus vacandi tempora non præfigil. » Et S. Hieronymus, cpist. *ad Salvinam viduam,* hoc ei dat monitura : « Semper in manibus tuis sit divina lectio, et tam crcbr® orationes, ut omnes cogitationum sagitt®, quibus adolescentia perculi solet, hujusmodi clypeo repellantur. » Inter Apophtcgmata S. Thom® Aquinatis primarium hoc recensetur : a Religiosus non est, qui non semper versatur cum Deo, aut cogitat de Deo. » Quocirca ipse ita assiduus erat in oratione, ut omnem suam scientiam illi potius, quam studio, cui tamen sedulo vacabat, attribueret, dicerctque scientiam suam magis esse cœlitus infusam, quam humanitus acquisitam. Rursum : « Anima, inquiebat S. Thomas, sine oratione non proficit. Religiosus 'sine oratione est velut miles nudus , qui pugnat sine armis, » ideoque inermis facile ab hoste vincitur.

Angelum Dei. — Lyranus ct Dionysius probabiliter opinantur angelum hunc fuisse Custodem Cornelii. Angeli cnim Custodis officium est curare sui clientis catechesin, baptismum et salutem* Quare falsum est quod cansuit Orígenes, hom.6 *in Matth.,* angelum Custodem incipere custodire

clientem suum a tempore baptismi. Nam et intideles non baplizdli habent Custodem angelum, qui eos a peccatis avocet ct ad virtutes, præsertim fidem ct baptismum, deducat, ut habet communis Theologorum sententia.

▼ •n.4. 4. Timore correptus. — Angeli cnim majestas ct gloria videntem percellit, uti dixi cap, vu, 32.

Quid est, Domine? — Ita Romanus, Græcus ct Syrus, 7. d. Quid a me poscis, Domine? quid me vis facere? Aliqui codices Latini legunt : a Quis es, Domine?» uti dicebat Saulus, cap. ix, 5. Sed priorem lectionem esse genuinam, patet ex responsione angeli. Ait enim : « Orationes tuæ ct elccmosynæ tuæ ascenderunt in memoriam, » Græce, ifc fxvr.u/xnvov, ut scilicet quasi memoriale a te submissum ad Deum, serventur, ct semper obversantur conspectui Dei. Vatablus, a recordatus est Dominus orationum et eleemosynarum tuarum, » ideoque eas digno præmio remunerari volens, mittit me ad tc, ut ostendam tibi viam ad fidem et salutem. Tertullianus, lib. *De Jejunio,* cap. vin, addit, crei jejunia : » eleemosyna cnim et jejunium sunt quasi duæ alæ quibus oratio evehitur ct evolat in cœlum ad Deum. Credibile enim est Cornelium miscuisse orationi et eleemosynis jejunium. A Judæis enim didicerat illud angeli consilium datum Tobiæ, cap. xii, 8: « Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere : quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata et facit invenire misericordiam et vitam æternam.»

Nota : To *ascenderunt* alludit ad ritum sacrificiorum, præsertim holocausti, quod totumperignem et fumum ascendebat ad Deum, indeque dictum est nW *ola,* id est *ascensio.* Orationes enim sunt instar holocausti : inde enim vocantur vituli labiorum, sacrificium laudis, etc.

Ven.5. 5. Et nunc mitte. — Non dicit: « Vade tu ad Petrum ; » quia volebat cum eo totam ejus familiam catechizari et baptizari : hæc autem tota domo abire non poterat. Ita Hugo. Rursum angelus per bo hæc non prestai, quia homines a Deo ordinali sunt ministri verbi Dei et baptismi, non angeli. Sic Saulus ab Anania baptizatus est, Eunuchus Candaces a Philippo. Porro voluit Deus accersiri Petrum, non Joannem, vel quem alium, quia decebat ut Petrus quasi caput Ecclcsiæ, sicut primus omnium post Christum prædicaverat Judæis, *Act.* ii el 111, ita primus predicarci et Gentibus, puta Cornelio ejusque familiæ. Ipso enim quasi totius Ecclcsiæ Pastor, debebat in eam, quasi in unum ovile Christi, congregare tam Gentes quam Judæos, ut utrique eum quasi communem patrem agnoscerent, colerent, obedirent et sequerentur, in coque utrique, licet inter se diversi, imo adversi, unirentur.

s. 8. Misit illos in Joppen, — perquirere et accorsero Petrum non imperando, sed rogando ut dignaretur venire ad domum Cornelii.

Veri. 9 **9. ASCENDIT PETRUS IN SUPERIORA,** — *ùçSwjix,* **id** est in lectum domus : tecta enim in Palestina sunt plana, ut in iis ambulare, sedere, orare possint, quæ Grece domata, Romæ solaria vel mœniana appellantur, ait S. Hieronymus, epist. 135 *ad Simiam.* Ascendit ergo ct secessit, ut liberius cœlum intueretur, coque a terra oculos ct mentem oraturus attolleret. Oratio enim est ascensus mentis ad Deum, quem juvat ascensus corporis. Hinc Christus, Moses, Elias, Elisæus. S. Franciscos aliique Sancti oraturi ascendebant in montes, ut sicut loco, sic el cogitatione cœlo vicini efficerentur, ait S. Ambrosius, *serm.* 11.

Smcu ¿ \ «r?

Circa horam sextam. — Nota hic horam sextam orationis : quia ea uti homo creatus est et peccavit, ita et recreatus est a Christo cruci affixo ; et quia ea hora solet sumi prandium, cui exemplo Petri cl Ecclesiæ promittenda est oratio. Vide dicta I *Timoth.* iv, 3 et 4.

10. Et cum esuriret, — cibum corporalem : Vm. 10. hujus enim fames solet obvenire adventante tempore prandii. Quare quod S. Ambrosius, *serm.* 10, Beda et alii accipiunt de esurie spiritali animarum, eo quod videret paucos Judæos converti ad Christum, mysticum est, non litterale, ut patet ex sequentibus.

Voluit gustare. — Vox *gustare* notat sobrietatem S. Petri, quasi cibo non se opplere, sed eum duntaxal pro necessitate degustare, et summis, ut dicitur, labris delibare voluerit (1). Rursum, quod in hac vita sit tantum gustus et delibatio voluptatis, in futura vero saties, juxta illud *Psal.* XVI, 15 : « Satiabor cum apparuerit gloria tua. » Quocirca vir sapiens dixit cor nostrum esse pyramidale, ita situm in homine, ut ejus basis sursum, conus deorsum vergat, ad significandum, quod terram ct terrena quæ deorsum sunt, tantum obiter el levissime, quasi in puncto duntaxal tangere et gustare, totum vero cordis mentisque sinum el capacitatem sursum ad cœlestia erigere et expandere debeamus. Unde mystice S. Hieronymus, epist. 4 *ad Rusticum :* « Petrus, ait, esuriens in Judæis, Cornelii saturatur fide, el famem incredulitatis eorum, gentium conversione restinguit ; atque in vase Evangeliorum quadrangulo, quod de cœlo descendit ad terram, docetur el discit omnes homines posse salvari; rursumque quod viderat, in specie candidissimi linteaminis in superna transfertur, et credentium turbam ad cœlum rapit, ut pollicitatio Domini compleatur : Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. »

Cecidit super eum mextis excessus, — *q. d.* Raptus est in exstasin. Vox *cecidit* significat hanc exstasin non fuisse naturalem, qualis est ea quæ ex vehementi ira, pavore, amore, studio et contemplatione nascitur, sed divinum, nimirum cœlitus S. Petro immissam fuisse hanc visionem el

(1) *Gustare,* id est *cibum capere,* comedero; hæc huju. verbi notio salis frequens est Groxù.

raptum. Vide quæ do cxstasi dixi præfatione in Minores Prophetas, can. 19

íi. 11. Et vidit com-» apertam. — « Vidit, » scilicet in mentis excessu, de quo praecessit. Unde sequitur hanc visionem non fuisse oculorum, sed imaginationis ct mentis.

Symbolice, significatur hic *primo,* arcanum mysterium dc cœlis et Dei praedestinatione reconditum, do Gentium vocatione ad Christum, jam toti mundo reserandum ct patefaciendum esse, - ait Bcda. *Secundo,* Petro quasi coeli clavigero, datas esse claves ad aperiendum et claudendum coelos, *Matth.* xvi, 19,

Er IlESCF.NDENS VAS QUODDAI. — « Vas, n id CSt receptaculum, non aeneum, ncc ferreum, nec ligneum, sed lineum. Unde sequitur a velut linteum magnum, n Erat ergo hoc linteum sive linteamen, velut uter lineus, continens omnis generis escas, inferne concavus ct clausus, superne apertus, qui quatuor sui angulis e cœlo demittebatur ad Petrum, eique esurienti omnes has escas ad manducandum offerebat.

Quærcs, quid ad litteram significat hoc vas, sive linteum? Respondet *primo,* Glossa Interlinearis, significare corpus Christi, quod est ut linteum, quoniam sine semine conceptum, candorem castitatis custodit; ct quia mortuum : magnum vero propter deitatis consortium, et quia resurrexit. Ita ct Cassianus, lib III *Dc Instit. Renun.,* cap. in.

Secundo, melius alii accipiunt Dei sermonem et praedicationem Evangeli!, in qua molliter quiescunt peccatorum animæ in coelestis grati® illapsu, et supernae glori® spe. Ita S. Ephrem, serm. *DcS. Dasti.,* tom. V, et S. Gregorius, lib. XXXIII *Moral.,* cap. xvi, vel xx.

v>- «t Tertio et aptissime, S. Augustinus, serm. 26 *De Diversis ; S.* Ambrosius, *serm.* 10; S. Cyrillus, vel potius Orígenes, hom. 7 in *Levit. ;* S. Hieronymus, in epist. 89 *ad S. Aug.;* Gregorius, loco jam citato, Bedaetalii accipiunt Ecclesiam Christi. Hæc enim est quasi vis lineum, id est purum, propter incorruptibilem veritatem ct fidem ; quia purissima et sanctissima est tum in fide, tum in vita ct moribus, non habens maculam, neque rugam, *Ephcs.* », 27. Hæc de cœlo demittitur, quia ipsa est civitas sancta, Jerusalem nova descendens de cœlo a Deo, *Apocal.* xxi, 2. Quatuor anguli sunt quatuor Evangelia, quibus per quatuor plagas mundi et quatuor partes terne disseminatur Ecclesia. Hoc vas ter e cœlo demittitur, quia fide et sacramento SS. Trinitatis fideles innovantur ct in Ecclesiam admittuntur. In eo sunlimmund® et fer® bestiae, id est quævisgentes, qu® prius erant turpibus ct ferinis moribus, atque a legali Judæorum munditie alien®. Audi S. Grcgorium : « Quid, ait, signatur linteo sindonis, nisi subtilis intextio sanclæ prædicationis, in qua molliter quiescitur, quia mens in illa fidelium superna spe refovetur. »

Tropologice : per vas hoc multi accipiunt sta- Trop*, tum Religionis, qui constat lino, id est macera- ri-' ‹i tiono carnis et mortificatione appetituum. Linum '7 enim varie maceratur ct carminatur, ut fiat linum: ni a. quatuor initia sunt quatuor regni® quatuor priscorum Ordinum, puta regulaS. Basili!, S. Augustini, S. Benedicti cl S. Francise! : in eo sunt animalia immunda, id est peccatores qui ut peccata in sœculo admissa expient, pœnitenti® causa se mancipant Religioni. Ha Glossa. Porro quomodo lineum ct linteum sit symbolum puritatis, pœnitenti®, patienti®, fortitudinis, religionis, etc., dixi *Exodi* XXVIII, 39, et *Jeremía* xin, 1. Similo est hoc vas lineum vasi intemerato, de quo noster Causinus, *Parabol. Hist.,* lib. XII, cap. lxxi>cx Pausania. Tradit enim Pausanias in Arcadia esse Stygem fluvium, cujus aqua adeo acris ct potens est, ut omnia vasa sive ®rea, sive ferrea, sive lapidea disrumpal, excepto vaso quod fit cx ungula equi, quod proinde vas intemeratum dicitur; estque bieroglyphicum B. Virginis, qu® nullo peccato, vel originali, vel actuali (cujus symbolum est Styx) Infici aut lædi potuit. Simili modo Religio est vas intemeratum, quia omnia peccata el peccatorum occasiones amovet et excludit, quantum fragilitas humana patitur.

Symbolice Œcumcnius : Vas, inquit, linteum s_rai.it denotat totum orbem, qui ad Christum vocatur: cef;l quatuor mitia sunt quatuor elementa, quibus hic ct t inferior mundus constat et propagatur ; animalia varia sunt varii hominum status. Consequenter vas linteum est homo, qui est microcosmus constans quatuor clementis; quare cogitet se, uti cx iis conflatus est, ita brevi in ea resolvendum cl per mortem rediturum. Quocirca Antistites in Æthiopia, cum cruce sibi præfcrri curant vas cinerum, quod cos jugiter memores reddat su® mortalitatis, tacitcque eis inclamet : « Memento, homo, quia cinis cs, ct in cinerem reverteris, n Ita Nicolaus Causinus, lib. V *Parabol. Hist.,* cap. iv, cx Sabellico, lib. IV, cap. iv.

Quatuor imitus.— Syrus et Vatablus, *quatuor angulis;* Tigurina, *quatuor extremitatibus.* Græce additur ideutw, id est *alligatum :* cum enim linteamen hoc esset quadratum, ncc esset expansum instar straguli, sed instar vasis, vel utris constrictum ad capienda animalia, necessario debebat in quatuor sui extremitatibus constringi et colligari, ne animalia diffluerent vel dilaberentur. Hi quatuor anguli significant quatuor Evangelia spargenda per quatuor orbis plagas, uti jam dixi.

12. Ix QUO ÌRANT OMNIA QUAURUPHUIA , — id Csl Ven It omne genus quadrupedum. Ha Syrus; est enim hic distributio pro generibus singulorum, non autem pro singulis generum : neo enim omnia individua omnium animalium capi poterai* unico vase ct linteo. Græco additur Or.ji», id est *fera.* S. Hieronymus, in cap. xxxviii Excc/t., et Orígenes, homil. 2 in cap, n *(jen.,* censent in nuc

linteo fuisse animalia tam munda ,quam immunda , sicut fuerunt in arca Noe : munda significabant Judæos, immunda Gentes ; ex utrisque enim una conflatur Ecclesia. Probabilius censet Justinus, Quæst. LXXXIX *ad Orthod.,* in hoc linteo fuisse sola animalia Immunda : nam si munda fuissent, Petrus non exhorruisset, sed ea accepisset, relictis immundis. Jam autem videns omnia immunda exhorrescens dixit : « Nunquam manducavi omne commune et immundum. » Significabant enim Gentes immundas. Unde volatilia denotant superbos ct ambitiosos, serpentia invidos el iracundos, quadrupedia avaros, gulosos et lubricos :hi enim oculos mentemque in terram et terrena projectam gerunt. Ita Lyranus. Sic fere et S. Basilius, in cap. xiv *Isaías,* nisi quod per volatilia intelligat leves et instabiles. Erant tamen in hoc vase munda nonnulla, sed perpauca et sub immundis abscondita : nam munda significabant Judæos cum immundis, id csl Gentibus, capiendos esse Ecclesia Christi.

Ver>. 13 *3. Et facta est vox,— non realis et sonora, sed imaginaria vel mentalis, talis enim solet fieri in exstasi.

Occide, — 05«i» verti potest primo, *occide',* secundo, *sacrifica vel immola.* Ita Beda, olim enim manducabant, etiam laici, ex victima occisa et immolata Deo. Unde apposite S. Ambrosius, *serm.* 10 : a In Ecclesia, ait, primum Deo animal ex Gentibus Centurio Cornelius est immolatus. » Hæc occisio et immolatio significabat in Gentibus occidendam esse infidelitatem et vitia, ut in eis viveret Christus, fides et virtus. Unde S. Hieronymus, vel quisquis csl Auctor, m *Threnor.* cap. m, censet Petro quasi capiti Ecclesiæ dictum esse dc Gentibus: «Macta et manduca, id est vetustatem earum contere, ct in corpus Ecclesiæ ac tua membra converte. » Comparat Petrum iIu* fi'135* rcx animalium ea mactat et coinédit, ac leænæ, id est Ecclesiæ ea transcribit. Unde S. Gregorius, lib. .Will *Morat.,* cap. xx vel XXII : « Ipsi,ait, primo Pastori (Petro) quasi hujus leænæ ori dicitur : Macta cl manduca. Quod mactatur quippe, a vita occiditur : id vero quod comeditur, in comedentis corpore commutatur. Macta ergo et manduca dicitur, id est a peccato eos qui vivunt, interfice, et a scipsis illos iu tua membra converte, puta in novam vitam societatis Ecclesiæ, » ut ait S. Augustinus, serm. 26 *De Diversis,* cap. vu.

». p-trns wìnèdit0 gèntes

Hinc palet minus esso verisimile quod censent aliqui animalia hæc in linteo visa fuisse, non integra et solida, sed in ipso linteo quasi in charta depicta, vel impressa. Probatur id ex S. Cyrillo, lib. IX *Contra Julian.,* ubi docet animalia hæc in linteo non fuisse vera, sed effigiata el expicta. Verum S. Cyrillus tantum vult dicere ea non fuisse realia et viva, sed instar statuarum fuisse exsculpta et effigiata, ita ut cfilgiem verorum et vivorum haberent. De his enim, non autem de impressis pictisque In ipso linteo, apte recteque In visione Petro dicilur : « Occide et manduca. »

Tropologice : Prælatus et prædicator cogitet se debere esse leonem, fortem ac magnanimum in jngidandiscrroribus, pravis moribus et amoribus, sibiqnc æque ac S. Petro dictum esse : « Occide et manduca. » Ita S. Gregorius, lib. XXX *Moral.,* cap. vu vel xi. Quocirca leonino et calidissimo debet esse stomacho, ut instar struthionis ferrum digerat , quin ct serpentes aliaque venenata animalia in bonum Ecclesiæ succum convertat. Medici triplicem statuunt stomachum. Primum debilem ct infirmum, qui escas boni succi in malum, puta in bilem aut phlegma , convertit. *Secundum* bonum , qui cibos boni succi in bonam alimoniam convertit. *Tertium* optimum, qui vi caloris res mali succi in bonum commutat. Ita symbolice primo, debili charitatc sunt et virtute, qui volentes saculares convertere ab eis pervertuntur, moresque eorum induunt. *Secundo,* alii sunt, qui bonos in bonitate conservant. *Tertio,* optimi sunt, qui vi charitatis malos, serpentinos, imo saxeos homines in bonos, ovinos et cereos convertunt. Talis fuit Christus, qui Magdalenam ct Paulum convertit. Talis Paulus cœtcrique Apostoli. Talis ergo sit vir Apostolicus, animarum et Dei gloriæ zelator.

14. Ait alteji Petrus : Absit, Domixe; quia Vtn- — « Commune, » id est impurum et profanum, ut legit S. Cyrillus, lib. IX *Contra Julian.,* quod scilicet communiter comedi poterat a quibuslibet Gentilibus el immundis. Judæi enim, ne Gentes offenderent, cibos eorum, lege Mosis vetitos et immundos, non vocabant immundos, sed «communes. » Hic *communicare,* sive communs *farete,* est inquinare, vel immundum reddere, ut *Matth.* xv , i l : « Non quod intrat in os, coinquinat hominem , » Græce xitxî, id est « communicat. » Dicit hoc Petrus, quia adhuc cum fidelibus, utpote Judæo-Christianis, servabat legem Moysi, et differentiam ciborum mundorum et immundorum ea praescriptam *Levit.* xi, cujus differences rationes ct causas ibidem assignavi. Nota hebraisinum, *non omne,* id est nullum : non manducavi omne commune, id est nullum commune.

NUNQUAM MANDUCAVI OMNE COMMUNE ET IMMUNDUM.

15. Quod Decs purificavit, tu commise (id est profanum , pollutum et immundum) ne vixeris. — /. *d.* Deus purificavit omnes cibos hoc ipso, quo legem veterem vetantem aliquos cibos quasi legaliter immundos, per novam Christi legem abolevit. Unde R. Moyses et R. Salomon apud Lyranum, *Genes,* ix , 4 , tradunt tempore Messiaj nulla animalia fore immunda, uti prius sub Mose, sed omnia fore munda, perinde ac fuerunt tempore Noe, qui proinde tam immunda quam munda induxit in arcam, Genes. vn, 28.

Vert- poilo-

Symbolice, Irenæus, lib. Ill, cap. xu, censet umilia purificala e&so per sanguinem Christi : quia

scilicet sanguis Christi abstersit legem veterem, ciimomni sua immunditie. Et S. Ambrosius, lib. VII in *Luc.* cap. X, censet ea purificata per baptismum : per illum enim inserimur Christo, Ecclesiæ et legi nov®, in qua omnia sunt munda; sicut tempore diluvii omnia in arca Noe fuerunt munda, etiam ea quæ postea Moses sanxit immunda.

Ne dixeris. — Græce ¡xíi «ww, id est ne *communefacias,* hoc est, ne contamines, ne polluas, id est ne contaminatum et pollutum dixeris, aut censueris. Est hebraisinus : ponitur enim factum pro dicto, vel censura. Sic *Levit,* xm, sæpe dicitur de leproso : «Contaminabit eum sacerdos, » id c*t contaminatum eum judicabit et pronuntiabit.

Vei». <4. **Jfi. Hoc PACTUM EST PER TER.** — *q. (i.* **Ter in** r rúü.0 csc,as* Petrus vas e cœlo ad se demitti. Ter w' ' audivit : « Occide et manduca. » Ter respondit : «Nunquam manducavi omne commune el immundum. » Ter iterum audivit : « Quod Deus purificavit , tu commune ne dixeris, » Ita S. Cyrillus, lib. VII in Levi/. Ternarius, *primo,* confirmat visionem, oslenditque eam esse veram vereque a Deo immissam, non somniatam, ait Cyrillus, loco jam citato. Secundo, symbolum est SS. Trinitatis, in cujus nomine baptizandæ et regenerandæ erant Gentes. Ita S. Augustinus, Ambrosius el alii supra citati. Unde in vita hujus S. Cornelii, quæ exstat apud Surium 13 Septembri, dicitur per visionem hanc ter repetitam, adumbratam fuisse trinam immersionem Óornclii et cælerorum in baptismo.

Et statuì receptum est vas in coelum , — unde primitus dimissum erat. Ut significaret Ecclesiam Christi, in quam cooptandæ erant Gentes, e coelis descendere, suosquo fideles in cœlum ducere ct transcribere. Ita Lyranus et alii.

Vw» it 17. Ecce viri. — Deus suavi sua providentia ita hæc dirigebat, ut Petro indaganti significationem suæ visionis, illico occurrerent viri quos significabat hæc visio, simulque indicavit illi propter eos hanc visionem illi immissam, cosque representare. Undo et eorum gressus ita direxit, ut nescientes recta pergerent ad domum Simonis, in qua erat Petrus : « Ibique astiterunt ad januam ; quia vilis erat domus, ait S. Chrysostomus , infra rogabant, non vicinos. » Notat S. Gregorius, hom. 1 tn Esec/uelem, varios esse prophetiae modos ct species, ac inter eos unum, cum mentem Prophetae Deus èx parte tangit, et ex parte non tangit, uti hic mentem Petri tetigit visione Unici, et mittendo ad eum legatos Cornelii ; sed quid hæc sibi vellent, ei non indicavit, nisi ipso rei eventu. Spirilus Sanctus enim sensim per occasiones et eventus, more humano voluit docere Petrum ct Apostolos. Vult enim Ecclesiam imitari puerum Jesum, qui œtate crescebat et sapientia, ait Hilarius.

IS. Et cum vocassent — aliquem ex Incolis domus, sive ex domesticis . vel «vocasscnt,» id est puisassent januam ; qua phrasi vulgo Hispani utuntur, ait Mariana.

19. Dixit Spiritus, — puta Spiritus Sanctus per Vir*- ** internam inspirationem. Ita S. Chrysostomus ; S. Cyrillus, *Catech.* 17; S. Ambrosius, lib. II De *Spiritu Sancto,* cap. xi, et S. Gregorius, lib. XXVIII *Moral.,* cap. ii. Aliter Dionysius et Glossa : per Spiritum enim accipiunt angelum vicarium Spiritus Sancti, qui exterius sensibili voco dixerit : « Ecce viri 1res quœrunt te. » Verum sic angelus apparuisset Petro in corpore assumpto, cujus bic nulla fit mentio, imo contrarium innuitur, cum vocatur «spiritus:» «Spiritus enim carnem et ossa non habet, » *Luc.* xxiv, 39; ct cum subditur : « Ego misi illos , » Spirilus Sanctus enim mittebat illos.

20. Vade cum eis. — Jubetur Petrus ab oratione v‘‘ et Deo transire ad opera vitæ activæ cum proximo, æquo ac Moses, *Exod.* xxxii, 7 ; ut doceat idem nos facere, ac cum officium, necessitas vol charitas poscit, a Maria transire ad Martham, id est a contemplatione ad actionem.

Ego misi illos , — ego movi Cornelium ut mitteret illos.

21. Ecce ego sum quem quæritis. — Instinctu Ven.!ii Spirilus Sancti descendit Petrus, offertque se ignotis antequam eorum quæstionem audisset, ut ipsi sciant eum virum esse divinum et Prophetam a Deo edoctum, ac proinde ei credant. Insuper mirentur et imitentur ejus promplitudincm, humilitatem, benevolentiam, cbaritatcm ad obsequendum. Ila S. Chrysostomus.

22. Et testimonium iiabens ab universa gente Judæorum. — *q. d.* Omnes Judæi testantur Cornelium esse virum probum, justum ct timentem Deum, uti precessit, ideoque eum, licet Gentilem (aquo naturaliter Judæi abhorrere solent) amant et venerantur. Dicunt hoc primo, ut suæ assertionis , quod sit justus el timens Deum, proferant testes; *secundo,* ut Petri, ulpotc Judæi, gratiam Cornelio Gentili concilient; *tertio,* ut Judæo-Chrisliani qui cum Petro venerant, aliique qui Hierosolymis erant audituri Cornelium Gentilem admissum esse ad fidem et Ecclesiam, id non œgre ferant, utpote quem Judæi cæteri diligant el colant.

Responsum accepit, — puta oraculum : hoc enim est ix?r,uxrw»n. Sic sæpe alibi responsum capitur pro oraculo.

Et audire verba abs te. — «Verba, » scilicet Christi, Evangelii, salutis et vitæ æternæ, uti explicatur cap. sequenti, vers. 14. Hæc enim antonomastice ct per excellentiam sunt « verba. » Unde « verbum » in Epist. S. Pauli sæpe capitur pro Evangelio ejusque prædicatione, æque ac Scriptura capitur pro sacra et divina.

23. Recepit hospitio, — id est *hospitio* Ve».U *excepit,* laute babuit, xeniis et muneribus quasi hospites donavit. Nota hic hospitalitatem insignem

n<*pUa- S. Petri ¸quom ipso hospes ct peregrinus, in pc-
„„J* T 108r¡D°s°Hcna in domo exercuit, ne cætcrosfi-
r' ' 7 deles verbo ct exemplo docuit, sed maxime in
h- Romanam Ecclesiam transfudit, in qua proinde ctiamnum hospitalia et nosocomia visuntur tot et tanta, ut unum hoc urbis orbisque prodigium videatur. Ita olim ibidem similia erexerunt Pammachius , gener S. Paute, Fabiola ct Gallicanus, gener Constantini Magni, qui suis manibus peregrinis serviebat, totamque vitam ct opes hospitibus ct hospitalitati consecravit : qua dc causa martyrii lauream sub Juliano Apostata meruit.

Merito ergo hoc elogium Ecclesiæ Romanie dat Martinus Papal, *epist.* 1G, quod quisquis miserabilis homo ad eam veniat, illum hospitio recipiat , omnia ad usum ci præbcal, nec ullum repellat, detque panem mundissimum ct vinum diversum. Eamdem hospitalitatis laudem Romana Ecclesiæ dat Dionysius, Corinthi Episcopus, apud *Euscb.,* lib. IV, cap. xxni. Ita sane hoc anno 1622, quo Italia fame primum, deinde morbis afflicta est, Roma non tantum suos indigenas, sedet omnes cx cælcra Italia aliisque provinciis lurmatim affluentes hospitio excepit, aluit, curavit, cumque vetera xenodochia ct nosocomia turbam non caperent, nova instituit, cardinalibus aliisque sumptus liberaliter præstantibus. Hæc ergo charitatis cl misericordi® dos, ab initio a S. Petro Romæ aspirata, ctiamnum in ca perdurat, estque vene fidei cl virtutis priscæ ingens indicium. Plura dc hospitalitqtc dixi Genes, xvni, 1, ct *Ucbr.* cap. xm, vers. 2.

Et quidam ex fratribus. — Ut minimum sex, uti habetur cap. xi, 12. Quidam Codices addunt: aut Petro testes sint ; » sed hæc explicationis causa a quopiam ad marginem addita, postea in textum •rrepserunt. Ita Glossa.

V.n tu 21. Altera autem die introivit Casaream.—Hæc enim distat a Joppe itinere quindecim leucarum, sive horarum , ut patet cx tabulis Adrichomii : quare commode hoc spatium biduo contici potuit a Petro et comitibus, etiam peditibus, ut videtur.

Moral. Moralitcr, notent hic Concionalorcs, Doctores ct
. ^inrilcs, se non debere spectare copiam el nobi-
iXh et litalem auditorum, sed eadem alacritate adire
rudibus, cl docere paucos ac inultos, rusticos ac nobiles, barbaros ac civiles. En libi S. Petrus summus Pontifex non dedignatur adire unum Cornelium Gentilem militem, et hoc nomino Judæis invisum. Nomine enim Romanorum Judæos subjugo delinebat. In ejus domo coram eo ct paucis c familia, docet cl condonatur. Ratio est multiplex.

*ian. *Primo,* quia in paucis subinde ct rudibus major fructus fit, quam in multis divitibus. Et Deus humilitatem el charitalcm Doctoris remunerari solet, et fecero ut e paucis fructus in mullos spargatur. En tibi per Cornelium apertum est ostium Evangeli! ad Gentes : mox enim cœteri Apostoli secuti exemplum S. Petri, in gentes so disperserunt casque converterunt. Unius ergo Cornelii conversio fuit initium et causa conversionis tot millionum in gentibus. Narrant Annales Hispaniæ S. Jacobum sub idem hoc tempus iu ca novem, vel, ut alii referunt, septem duntaxat convertisse : sed per hosce sparsa est fides, ac sensim tota Hispania conversa, quæ deinde per alias provincias Indiasque utrasque eamdem fidem propagavit, et ctiamnum propagat, ut merito columna ct colurnen Ecclesiæ nuncupari possit. Ita Christus uai mulieri Samaritana praedicavit, sed per eam Samariam convertit, *Joan.* iv.

Secundo, esto nullus, vel parvus concionis esset fructus, tamen integram laboris et charitatis suæ mcrcedem condonator a Deo recipiet, qui reddet unicuique secundum opera sua, non secundum fruclum ex operibus secutum : hic enim sæpe in manu est Dei, non nostra. Qua de causa S. Francisons , ait S. Bonaventura in ejus Vita, eadem spiritus alacritate condonabatur paucis ac multis, plebcis ac nobilibus.

Tertio, ad Dei et Ecclesiæ magnificentiam spec- Tcrtl*
tat, multos habere doctores et concionalorcs qui Deum celebrent, etsi pauci sint auditores; sicut ad decorem civitatis facit, ut in ea pluies sint fontes semper scaturientes, etiamsi pauci ex iis aquam hauriant. Non cessat fons aquam eadem copia emanare, etiamsi nemo hauriat: et tu eodem spiritu crucia verbum Dei, esto pauci audiant. Alioqui per omnem vilam inquietus eris cl miser, nipote pendulus ab auditorum phantasia cl mutabilitate.

Quarto, tales justificant Deum, ejusque causam agunt : satagunt enim nomine Dei omnes docere, omnesquo peccatores convertere. Quare si non convertantur, ipsorum est culpa et inexcusabiles sunt. Deus enim in judicii die justificabit se per hosce doctores, dicetque : Ecce ego dedi vobis lot tantosque concionalorcs ; feci quidquid potui ut vos a peccatis avellerem. At vos tam illos, quam me sprevistis : igitur digni estis maledictione ct igne æterno. Quare solentur se coucionatores, dum paucos vel refractarios habent auditores, exemplo Christi, qui tales habuit, et Dei, qui solem facit oriri super bonos ct malos, pluit super justos et injustos, qui tot tantaque bona in dies in homines effundit, etiamsi pauci ad ea advertant, pro iisquo Deo gratias agant. Noli ergo animum dejicere, ne sinas tibi ligari linguam, cum auditorium minuitur, imo tunc valentius concionale : ostende te Dei gloriam quærere, non hominum. Si uni Deo placere et satisfacere in animum inducas, non curabis an mulli, an pauci audiant. Signum minus recte intentionis est, cupere vel Auditor
quærere cathedras honoratas el frequentes, nimirum quod quieras plaurum hominum magis, quam uni Deo placere. Et hoc vanitas est, a qua nos liberet veritas. Verum est illud Gallorum proverbium : *lleaucoup de bruit, peu de fruit.* Ea quæ plausum li ibent, parum habent planctus et

fructus. Videmus in mullis Academiis professores Medicina* et Juris paucos habere auditores, et tamen animose docere per multos annos, imo per totam vitam hoc nomine, quod Academia requirat tales, ei quod integra semper percipiant stipendia. Idem apud se statuai condonator. Plato uno Aristotele discipulo contentus, cum is in scholis adesset, etiamsi cæferi abessent, docebat, dicens : «Auditorium est.» Nos magnum habemus auditorem Deum, quid ultra requirimus? Stratonicus musicus cum in ludo suo haberet pictas Musas novem, Apollinem unum, discipulos autem tantum haberet dnos, rogatus a quodam quot haberet discipulos? Cum diis, inquit, duodecim: ila Alhenæus, ctcxeo Brusonius, lib.V, cap.it. Tu, si sex habeas, cogita (e totidem auditores habere angelos, eorum costodes.

0«iou *(juinfo,* Deus non tam considerat quantum quam cx quanto faciamus, puta ex (¡nauta humilitate, charitate et zelo ; ex iis enim opus suam vim, valorem ct meritum sortitur. Qua in re errant plerique : putant enim meritum consistere in magnitudine operum, cum in eo non consistat, sed in magi!Udine charitalis. Fac opus parvum magna charitate, plus mereberis quam is qui facit opus magnum ex parva charitate; radix enim, norma et mensura meriti est charitas. Hæc magis piiriusque exercetor coram paucis quam multis; coram plcbciis ct rusticis, quam divitibus el nobilibus, ,ubi sæpc so miscet carnalilas et cupiditas, cum in illis sit mera puraque charitas.

Appmilom eie › pl«ro Muteni¡aUa. Sfcut mathematicus considérât lineam in se, et abstraxit ab co quod sit aurea, vel ærea, nec libentius auream quam æreain speculatur : ita sanctus *doctor et prædicalor* unum Deum spectat : illi soli placere intendit, illius voluntatem explere satagit, nec curat an id fiat in officiis et pulpitis splendidis, vel vulgaribus; an coram mullis, vel paucis. Denique S. Monica unum discipulum habuit, filium S. Augustinum : quot quantùnque pro eo uno formando labores ct dolores subiit? Al per unum Augustinum quotquantosquo docuit, el etiamnum docet et convertit? Anachorète plerique unum allerumve duntaxat habebant discipulum, in eo poliendo el perficiendo totam vitam insumebant, ut eum suæ vite et doctrinae, æque ac celte, relinquerent hærcdem. At unus ille alterve m virum perfectum evadebat, eratque instar mille, qui proinde multos alios ad vitam religiosam ct perfectam instituebat, uti videre esi in Vitis Patrum.

NtczssARiis amicis.—*q. d.* Amicis non omnibus, sed magis intimis, puta necessitudine cl propinquitate conjunctis.

▾en u 25. Adobavtt, — non latria, sed adoratione civili ct religiosa, sicut Abraham adoravit filios lletb. Gen. xxnr, 7; et Alexander Magnus Jaddum, pontificem Judæorum. tede Josepho, lib. XI *Ant.* vin ; ct sicut modo, exemplo Cornelii, fideles adorant pontificem, eumque genuflcxi osculo pedis

venerantur; quod notent hæretici. Addit vir doctus Cornelium proprie adorasse Petrum : putasse enim in Petro esse quid numinis, cumque esse quid svpcr hominem, imo super angelos, ufpote ad quem ab angelo missus esset, auditurus ab eo verba salutis, ct majora quam ab angelo audiisset. Unde et S. Hieronymus, lib. *Contra Vigilant.*, ait Cornelium co errore laborasse quo Lycaonii, qui Paulum esse Mercurium opinabantur, Barnabam vero Jovem, *Act.* xtv, 11. Sic enirn Gentiles, præsertim platonici, heroes censebant esse deos quosdam inferiores, terrestres ct medios inter Deum el homines cælcros. Verum hoc de Cornelio unum Deum cognoscente cl colente, imo religioso, justo cl sancto, parum videtur credibile, præsertim cum ipse hæc omnia faceret Deo astante, ducente, gubernante. Sciebat enim unum esse Deum, non plures, uti recte advertit Salmeron hic, et Suarez, III *part.*, tom. I, disp, 1 ui, sect. I, ct Vasquez, lib. I *De Adorat.*, cap. in, num. 161.

Caf T»A-li'11 -|> ral ¡'o. tniaj, do?

Dices : Cur ergo Petrus hanc adorationem recusat, causam allegans dicensque : « Surge, ct ego ipse homo sum? » Respondeo : Id facit humilitatis et modestiæ studio, ad exemplum fidelium ; præscrtiin quia apud Judæos unum Deum adorantes, inusitata ct suspectata erat hominis quælibct adoratio : qua de causa Mardochæus noluit adorare; id est genua flectere coram Aman. Unde Petro in primis illis tenuibus sui pontificatus initiis, hic honor visus est æquo major et immoderatior, ut ait S. Gregorius, lib. XXI *Moral.* x yel xi. Sensus est ergo, *q. d.* Surge, Corneli : ego enim homo sum lui similis, ac proinde nolo ut te ante ine prosternas. Hæc enim prostratio nobis Juchéis est insolita, ncc fere fieri solet nisi angelo, aut Deo, qualis ego non sum. Itaque, licet tua erga me, id est Patrem tuum spiritalem, reverentia ct veneratio bona sit ct sancta, lamen hoc tempore eam mihi adhiberi nolo, tum ut dem humilitatis exemplum; tum ne Judæos comites meos, quibus illa nimia, nec homini, sed angelo, vel Deo debita videri potest, offendam : tua enim tam profunda mentis, vultus et corporis ante me demissio, eis videtur numini potius quam homini competere : quare ergo hunc honorem, modestiæ ct scandali vitandi causa, declino, fateorque me hominem esse, ac ut hominem comiter cl familiariter velle tccum agere. Simili de causa noluit angelus a Joanne adorari genullexione, *Apoc.* 10, uti ibi dixi.

Tolerabilius dici posset Cornelium putasse Petrum esse angelum incarnatum, ct ut talem adorasse, ideoque prohibitum a Petro dicente : « Et ego homo sum. » Verum Cornelium scivisse Petrum esse hominem, non angelum, palet ex dictis ct ex circumstantiis notisque Petri, quas ei indicavit angelus, jubens eum vocari vers. 5 ct6. Adoravit ergo eum ut hominem, sed Prophetam et Spiritu Dei plenum : Petrus vero modeste hunc

honorem recusavit, de quo vide S. Rasilium, in *Moral,* 1 ix.

tai, «s. 2K. Abominatum sit .—Gnaeum ¿Oqmw, id est t//t-*citum* (ut habent Biblia Gothica, teste Mariana), *iniquum, nefarium, abominabile,* deducitur aOi^^ id est *lex, jus, fas,* et a privativo : 7. *d.* Contra jus et fas est. Judæi enim abominabantur ct aversabantur alienigenas, id est Gentes, quasi infideles, impias, exleges, impuras, pollutas; uti vicissim Gentes spernebant Judæos, quasi viles, singulares et lego ac religione diversos et separatos a cæteris populis; cosque per contemptum vocabant verpos, recutitos, apellas.

Sfcl) M1UI OSTENDIT DEUS, NEMINEM COMMUNEM AUT immundum dicere. — Neminem scilicet ut immundum et pollutum, abominandum esse et aversandum. Obtendit autem id Deus per visionem vasis lintei ct animalium immundorum, quæ significabant Gentiles, dicendo : « Occide ct manduca : quod Deus purificavit, tu commune,» id est pollutum ct immundum, a nc dixeris, p

v 15. !9. 29. Sini dubitatione, ———— id est *citra contradictionem,* ut vertit Tigurina; Syrus, *expedite;* Pagninus ct Valablus, *incunctanter.*

Interrogo. — Sciebat Petrus cx visione lintei, etex instinctu Spiritus Sancti, el ex nuntiis promissis, quid vellet Cornelius. Interrogat tamen cum, ut plenius Cornelii animum perscrutetur, acualque ejus desiderium audiendi res fidei et salutis. Ha S. Chrysostomus.

ı cr› 30. **30. A NUDIUSQUARTA DIB, — dro nrxpTMÇ y** iti est dic *abhinc quarta.* Ha Tigurina, Pagninus et Syrus. « Prima dic viderat angelum, et miserat nuntios; secunda hi pervenerunt Joppen ; iidem inde cum Petro profecti sunt; quarta reverterunt Cæsarcam, » ait Lyranus.

Porro Graeca et Syra sic habent : *Die abhinc quarto usque ad hanc horam eram* (hoc est enim fawv, licet Tigurina et alii apud Gagneium legant Í7.jxrtv, id est *sedebam) jejunus, et hora nona precabar dona mea :* quorum verborum sensus clarus est hic, q. *d.* Quarto abhinc dio eram jejunans usque ad horam hanc vespertinam, quando more meo orans hora nona , vidi angelum. Aliter vertit S. Chrysostomus, scilicet «a quatuor diebus eram jejunans, cum hora nona orans vidi angelum. » Censet enim ipso quatuor hosco dies jejunii Cornelii precessisse apparitionem angeli, quasi eam meruerit Cornelius per prævium quatriduauum jejunium. Aliter quoque ex versione nostra vulgari interpretantur alii, *q. d.* Ab hora nona nudiusquartus, quando mihi oranti apparuit angelus, hucusque mansi jejunus ct orans. Hunc enim sensum exigere videtur -o *a nudiusquarta die.* Undo sequitur Cornelium in oratione jejunum (ut habent Greca et Syra) perstitisse per quatriduum, scilicet usque ad adventum S. Petri, ¡laque se preparasse ad recipiendam Christi fidem ct Baptismum. Dicit vero *eram,* potius quam sum, vel mansi, aut manco, quia maxime urget initium orationis su®, quando ei apparuit «angelus, et quia jam paulo ante ab oratione cesserat, scilicet mox ut advenit Petrus. Verum hic sensus dissentit a Græco ct Syro : quare ut ei consentiat versio nostra Latina, sic exponenda est, *q. d.* Nudiusquarta die, id esi nudiusquartusi, eram orans hora nona usque ad hanc horam, scilicet vespertinam : videtur enim Petrus vespera pervenisse Joppen, ct ingressus domum Cornelii, ut itinerantes facere solent. Primus ergo sensus est genuinus. *Nudius quartus* enim, ait Festus, componitur ex *nunc* et *die quarto, q. d.* Nunc est dies quartus. Unde *a nudiusquarta die* idem est quod, ex nunc quarta die, sive quarta abhinc die, ut habent Grecus et Syrus : *nudius* enim idem est quod *nunc dies.*

Orans eram noax nona.— NotantBedaetGlossa nonnullos codices Latinos et Græcos sic legere, *adorans eram a sexta usque ad nonam.* Unde el OEcumcnius censet eum orasse per tres horas antequam angelus veniret ; sed vera lectio ct expositio est ca quam paulo ante dedi.

In veste candida. — Grece id est *splendida;* color enim candidus est lucidus et splendidus. Unde olim vestis candida erat nobilium et ambientium magistratus, qui inde vocabantur Candidati.

31, Exaudita est oratio tua, — qua orasti pro VerK salute tua ct tuorum : unde suggero Ubi, ut voces Petrum : hic te docebit fidem Christi, quæ te ad salutem ct beatiludincm perducet.

Et **ELEEMOSYNA TUA COMMEMORATA SUNT,** — *q. d.* Deus recordatus est eleemosynarum tuarum, ac propter eas impertiet tibi lucem Evangelii. Vide dicta vers. 4.

33. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo ad- Ven.3> sumus, — quasi prompti et parati audire et facere quæcumque ex Deo jusseris. Greca jam habent, *in conspectu Dei,* quod Tigurina vertit, *teste Deo ;* Valablus, *conscio Deo omnes adsumus, q. d.* Testamur Deum cl juramus nos paratos audire et facere ca quæ tibi præcepla sunt a Deo (i).

3-4. In veritate comperi, — id est Ven. IU comporta, deprehendo, video.

Quia non est personarum acceptor Drus. — Græce eleganter dicitur una voce, c4x í-, -pcawxo- *q- d. Deus non est personaceps,* ut scilicei Judíeos (ut ipsi putant) præ Gentibus, sicut ad Synagogam Mosis, ita el ad Ecclesiam Chrisli elegerit, sed paralus est omnes iu Christum credere volentes in gratiam recipere, sive Gentiles sint, sive Judæi. Hoc enim nationis discrimen in electione hac ad gratiam, Ecclesiam et salutem, non respicit Deus. Nota : Hæc personarum acceptio hoc loco non est illa, quæ est vitium oppositum justitias distributive ; Deus enim hac justitia

(!) Sed vetustior esse videtur lectio Syri et *Latini* ahonnnque, m *conspertu tuo.* Quodsi enim vera lectio esset m *compectu D<i,* Lucas , in line versus, pro « *D mino* ficripsi&el *nb illo.*

non ligatur, quia homines ad Dei gratiam, íideiu 4 salutem nullum jus habent. Unde Deus sine olla injuria ct sine vitio acceptionis personarum potuisset eligere Judæos ad christianismum, et ab eo excludere Gentes. Ergo hæc acceptio personarum hoc loco est illa, quæ fit in rebus gratuitis, quæ ex mera donantis libertate pendent, ut si dives velit facere eleemosynam, sed certis personis duntaxat, v. g. suis civibus, vel subditis. *q. d,* Deus in distribuendis suis fidei et gratiæ donis non respicit personam, an videlicet Judreus sil an Gentilis, sed utrislibet eam offert, ac pnesertim , « in omni gente, qui timet Deum ct operatur justitiam, acceptus est illi, » uti tu, o Corneli, licet Gentilis, quia limes Deum et operaris justitiam (hoc ipso enim dignior es Judæis), acceptus es illi, ideoque per mc libi fidem explicilam Christi, baptismum et christianismum impertiet. Vide quæ de personarum acceptione dixi *Rom.* n, 11.

Ven. 3S. ¿listiti* hipici. Pitra.

35. Er operatur justitiam. — « Justifia » hic *primo* accipi potest generaliter, ut virtutes omnes contineat silquo carum complexio, a qua denominatur justus. Sic etiam accipitur ab Aristotele, V *Ethic.* i.

¿í·cujAi.

Secundo, «justitia n accipi potest pro eleemosyna : Cornelii enim justitia maxime sita erat in erogandis eleemosynis; sic accipitur *Psal.* exi, 9: « Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus manet

Eittn»- in sæculum sæculi ; » justitia, id est eleemosyna, quam dispersit in pauperes. Ratio est, quia per eleemosynam explemus triplex jus et debitum, nimirum id quod debemus proximo, nobis et Deo : homo enim homini debet humanitatem ; sibi debet, ul suæ naturæ consortem ac concorporalem et consanguineum, quasi suum fratrem adjuvet ; Deo debet, ut, cum ipsi in sc benefacere non possit, id faciat ejus imagini, puta homini, quem Deus creavit ad suam imaginem et similitudinem, ut esset quasi Deus quidam terrestris; præsertim cum Deus in tota Scriptura id tantopere jubeat ct commendet, sibiquo id fieri æstimcl, atque hujus rei rationem exacturus sit in die judicii, ac misericordes coelo, immisericordes inferno adjudicaturus, *Matth.* xxv,35; hinc Hebr. affines sunt voces, et per metathesim pene eædem TDn *chcsed,* id est pietas, misericordia; et plV *tsedee,* id est justitia, adeoquo TOH *diasi'',* id est pius, misericors, idem est quod justus et sanctus. Causas dedi ll Cor. ix, 9, ct *Pan.* iv, 21.

XertJ*.

Tirtio, « justitia » hic accipi potest antonomasticc, scilicet non qualis qualis, sed illustris, eximia ct heroica. Sic capitur *Eccli.* xx, 30 : « Qui operatur justitiam, ipse exaltabitur. » Et *Hebr.* xi, 33 : «Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam : a ibi enim Apostolus heroica patrum facta, quasi fidei illustres effectus ct elogia commemorat Pari modo Cornelius non tantum justus Tat, sed illustria justitiæ et eleemosynæ facinora edebat Unde præ cœteris meruit visitari ab angelo, primusque gentilium publice a S. Petro Christianismo initiari. Quocirca S. Chrysostomus, omnibus Cornelium in exemplum justitiæ et bonorum operum, æque ac renumerationis divinos proponit.

V«i.n.

36. Vehdum misit Deus. — Hic Petrus finita præfalion.'l rom orditur; ac Centurionem cum suis catcchizat, ait Tertullianus, lib. *Dc Corona militis,* cap. xi. Primæ enim Apostolorum conciones fuerunt catecheses : de quo glorientur nostri catechista: sintque eorum tumuli. Docet enim Petrus Jesum Christum a Patre missum in carnem, ad redimendum homines, ideoque passum, crucifixum, resurrexisse, venturum judicem ; per ejus merita remitti peccata, dari gratiam et salutem. Nota : « Verbum » hoc accipi potest, *primo,* pro sermone et prædicatione Evangclii; *secundo,* pro Verbo ælerno, id est Filio Dei incarnato, hoc est. Jesu a Nazareth, uti sc explicat Petrus, vers. 38. Sic enim de eo ail Joannes in initio *Evany. :* « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, ole. Et Verbum caro factum est. » Ita Hugo, Glossa et Dionysius hic, ac S. Athanasius, orat. *Contra Arian,* in illud, *Deus dc Deo. Tertio* et plane, « verbum n hic accipias pro re verbo significata, puta pro rebus a Christo dictis ct factis, de quo mox plura. Alludit Petrus ad illud *Isaiæ* ix, 8 : « Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel. » Est enim utrobiquo eadem phrasis, sed dispar scopus et sensus. Vide ibi dicta.

VdrbntS triple!»

Annuntians pacem per Jesum Christum , — puta pacem et reconciliationem cum Deo, indequeeum proximis, æque ac pacem conscientiæ. Unde Angeli Christo nato illico cecinerunt : « Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, » *Luc.* n. Hanc pacem allatam a Christo sæpe co filli endat Apostolus ac præsertim, *Ephes.* n, 14 : « Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, n etc. Vide ibi dicta.

Ihc EST OMNIUM DOMINUS. — «IÜC, n SCÍliCCt JCSUS Christus, qui proxime præcessit. Undo Christi divinitatem contra Arianos ex hoc loco probat S. Athanasius, loco jam citato, ct alii.

Ven*

37. Vos scit is (1) (id est rumore audistis, ex fama comuni i confuso; nara distincte et particulatim ignorabant : undo edocentur hic a Petro ; cogno-

(t) Vers. 36 ct 37. Luculentam, ut opinor, hujus loci nimium ab interpretibus versionibusque vexati, interpretationem dat Kuinoelius : scilicet verba ûimî; cîÆxt * a commate 37 avellit ; t w tójcv vero et comma 37 rà uti per appositionem juncta censet, atque verba gJt g; can zrów xúfiG; uncis includit ; ut sensus sit : a Doctrinam quam Deus Israelites tradendam curavit, annuntians pacem per Jesum Messiam (qui est omnium Dominus), vosmel nostis, doctrinam inquam, quæ per lotam Judæam propagala est, exorsa a Galilæa, inde a baptismate quod Joannes commendavit. n *Nostis* non est de plena atque accurata religionis Christianas intelligendum ; sed de prædicatione, v. g. Philippi, *Ad.* viti, 40.

▼isfis) quod pactum F.sr VERBUM. — « Verbum » hic paulo aliter a nonnullis capitur, (juam vers, præccd.; ibi enim Græco erat hic vero est fixx. Verbum enim roternuin, puta Dei Filius, in Scriptura vocatur non pr.ox: ergo significat Evangclii pruniicationem factam a Christo per totam Judæam. Ita lingo, Glossa et Dionysius.

Secundo ct planius, «verbum » hic capiturmetonymice pro re, puta pro summa dictorum ct factorum Christi, quam Græci vocant oeconomiam Christi : hanc enim in sequentibus explicat ct enarrat S. Petrus. Ita Lyranus, Cajetanns, Gagneius et noster Lorinus, *q. d.* Audistis famam prædicationis, miraculorum et gestorum Christi. Hunc esse sensum patet ex textu Græco, qui sic habet : Ojuîç ctíari ri -pviar/ov pxux xxû' ÍXr.; ri.; TwSxíx;, âsÇâuivcv xri rii; TxXO.xix; , atra ri fiximaax ô txxpÇcv 'íwxvvr,;, 'ír.oriv ¿ri NxÇoqir , ¿>; ÎXÿtffW ¿ Kvtúpart á-pu, ete.j id est : Vos *scitis et verbum quod factum,est per totam Judæam, exortum a Galiloca, post baptismum quem praedicavit Joannes, Jesum a Nazareth, quomodo unxerit eum Deus Spiritu Sancto.* Ha Pagninus, Tigurina, Vatablus, Gagneius cl alii passim. Unde patet *primo,* « verbum» hoc esse « Jesum a Nazareth, » puta dicta ct gesta Jesu Nazareni, quæ scilicet ipso post susceptum a Joanne baptismum, accepto ab eo testimonio quod ipse esset Messias, cœpit docere ct facere, incipiens a Galilæa, ct prosequens per universam Judæam. Unde illud explicans Petrus subdit : «Quomodo unxit eum Deus Spiritu Sancto et virtute, qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a Diabolo. » Quare Vatablus per metatbesin unius vocul® «quomodo» sic exponit : « Vos scitis verbum quod facium est, scilicet, quomodo unxit Deus Jesum Nazarenum Spiritu Sancto,» etc., ut pronomen «cum,» per pleonasmum Hebræum redundet. Palet *secundo,* a verbum» hoc versu idem significare quod vers, præccd., scilicet diclaet facta Christi. Palet *tertio, ri incipiens,* vcl, ut alii vertunt, *exortum,* referre *verbum* quod præcessit, non *Deum :* licet ergo Latina versio habeat, *incipiens enim a Qalitœa,* subaudi : *fuit;* tamen Græca non habent ri *enim :* eo enim omisso, sensus plane fluit.

Post baptismum quod prahhcavit Joanxes. — Pronomen *quod,* refert *baptismum,* quia sicut Græcis f/xzTtajix dicitur in neutro genere, et |tarrt<qri; in masculino, sic et latine dicitur *baptismus* masculine, et *baptismum* neutre, uti neutre usurpat sæpe S. Augustinus, S. Hieronymus et alii. Aliter hæc legunt Habanus et Beda, nimirum sic : «Vos scitis ut prœdicavit Joannes Jesum a Nazareth.»

Ver*. 3îk 38. Jesum a Nazareth.—Scilicet, scitis esse verbum jam dictum : inde enim connexe hæc omnia pendent, uti jam ostendi ex Græco. De nomine Nazareni dixi cap. n, 22.

Quomodo unxit eum Deus Spiritu Sancto. — Dc hac unctione dixi cap. iv, 27. Vide Eusebium, lib. iV *De Demonstr.,* cap. xv, ubi docet gratiam Spiritus Sancti recte vocari oleum et unctionem, quia instar olei nitidos facit, lucidos, fortes, vegetos et hilares.

Et virtute , — ò/»xuti, id est potentia. Hanc enim Christus divinam ostendit in patrandis miraculis , ejiciendis dromonibus , convertendis animis.

Qui pertraksivit betefaciexdo ,—ricoprir*, id est chri*n *benefaciens ;* ut recte Christus cognominari posset Evergetés, id est benefactor, utique longe venus quam Plolemrous ille rex Ægypti, ordine tertius. Proprium ergo Christi ejusque asseclarum est, nemini male, sed cuilibet benefacere, ut ubicumque degit, spargat radios suæ beneficenti® instar solis, qui jugiter currit et pertransit, ut lucem . calorem ct influxum suum communicet hominibus et plantis in toto orbe dispersis.

Vere S. Bernardus, epist. 253 ad *Gnarinum* : Mnnli-
< Pertransiit, ait, sicut non infructuose, ita non remisse, non pigre, non lento gressu, sed quem- tu.
admodum de eo scriptum est : Exullavit ut gigas ad currendam viam. Porro currentem non apprehendit, qui et ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat : Sic currito ut comprehendatis. Ibi tu, Christiane, fige lui cursus profectusque metam, ubi Christus posuit suam. Factus est, ait, obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, n Idem, *semi.* 11 inter parvos: «Justitia, ait, est in duobus, in innocentia et in beneficentia. Innocentia justitiam inchoat, beneficentia consummat. » Idem, epist. 181 *adllaimcricum :* a Benevolus nil sibi carius ipsa «stimai benevolentia, qua et benevolus nominatur, ct beneficus est.» S. Chrysostomus, hom. 27 in Genes. : « Benefacere, ait, homini, est beneficium magnum apud Deum deponere. » Dei enim proprium est benefacere, sicut diaboli malefacere. Deum ergo patrem suum imitantur benefici. Audi Christum, *Matth.* v, 44 : « Benefacite his qui oderunt vos, ct orate pro persequentibus et calumnianlibus vos, ut silis filii Patris vestri qui in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, ct pluit super justos et injustos. »

Quare Gentilis, non Christiana est ista Ciceronis vox : « Beneficium nec in juvenem, nec in senem conferendum est: in hunc, quia perit antequam gratiæ referendæ detur opportunitas; in illum, quia non meminit. » Pientius Titus Vespasianus Imperator aiebat : « Non licere quemquam a vultu imperatoris tristem discedere. » Idem recordatus sc eo die nemini benefecisse : « Amici, ait, diem perdidimus*; » ita Suetonius, in ejus Vita. Pythagoras rogatus, a qua ratione homines diis similes haberi possent? Respondit: Si veritatem amplecterentur et cunctis benefacerent. » Ita / Elianus, lib. XII. Theophrastus rogatus « quidnam vitam humanam conservaret? respondit : Beneficentia. » lia Stobrous, *serm.* 41. Auaxilaus interrogatus « quid esset in regno

beatissimum^ respondit : Nunquam vinci beüefirns. d Publius Mimus : « Beneficium, ait, qui dare nescit, injuste petit. » Alexander Severus Imperator, rogatus : « Quis esset optimus? respondit : Qui amicos muneribus retinet, et inimicos beneficiis ambit sibique conciliat. » Ita Maximus, serm. 9 *fíe Magist.* Epictetus : « Sicut sol, ait, non expeetnt preces ut exoriatur, sed illico fulget ac salutatur ab omnibus; ita neque tu expectaveris plausus, strepitus ct laudes ul benefafacias, sed sponte confer beneficili, et æque ac sol ambieris, » teste Slobœo, serm. 14 *fíe Magist.* Præclariüs S. Gregorius Nyssenus, orat. *Dc Pauper, amandis :* « Beneficentia, ait, est omnium virtutum laudatarum prestantissima. *Hæc est* felicitatis comes. Hæc assidet Deo, et magna est cum ipso necessitudine conjmícta. »

Et sanando omnes óppressos a diabolo, — xiro^uvïçtx^vcuç, id est potentia et tyrannide diaboli in potestatem ejus redactos, oppressos et sub jugum missos, possessos scilicet a diabolo, vel corpore, vel anima, vel utroque. Diabolus enim erat princeps mundi ; sed eum suo principatu tyrannico dejecit Christus, *Luc.* xi, 12.

Dmi in tri 4id-ur.

Quoniam Deis erat cum illo : — primo, per ,in,onexn hypostaticam ; *secundo,* per gratiam eximiam, singularem ct capitalem, qualis decebat unigenitum Dei; *tertio,* per potentem operationem miraculorum et sanitatum, porque efficdcem prædltationem, qua mentes hominum illuminabat et ad Deum convertebat. Inde vocatus est Emmanuel, id est *Nobiscum Deus, Isaia* vn, 14. Facessat ergo Nestorius, qui ex hoc loco ct similibus inferebat Christum esse merum hominem, non Demit, quia Deus erat cum illo, scilicet homine Christo : alia ergo erdt persona hominis Christi, alia Dei, qui erat cum illo homine. Respondeo enim negando couscquentiam : nam ro *illo* significat hominem Christum existentem, non subsistentem ìh propria persona, sed in persona Verbi, ac proinde non significat personam hominis, sed haturam ct exisuntiam hominis in concreto : in hac enim erat Deus per unionem hypostaticam, ac consequenter ei suam hypostasin et subsistentiam divinam communicabat. Aliter ergo Deus est in nobis, aliter in Christo : in nobis enim tantum est per gratiam et operationem ; in Christo, etiam per substantiam.

Non omni populo. — a Suscitatum Christum nemo vidit impiorum, » ait S. Augustinus, tract. 76 *in Joanncm.*

m 42. Qui constitutus id est de/imtus, *destinatus, designatus)* est a Deo Judex, — nimirum qua homo, 0 quia filius hominis est, n ul ait *Joan.* cap. y, 27, ut scilicet in humana natura, gloriosa, visibiliter judicet omnes homines in valle Josaphal in ultimo mundi dic. Hæc enim potestas judiciaria debita est humanitati Christi ob unionem cum Verbo : loquitur S. Petrus primario do judicio filliversal!, secundario de particulari : hoc enim universali annexum ct subordinatum est. Christus enim parliculatim singulos homines judicat, dum moriantur, non quod *singulorum anima*|, *deferantur* in cœium, Christoque judici judicandæ sistantur, ut velle videtur S. Augustinus, lib. *De Vanitate suculi,* cap. i ; S. Chrysostomus, hom. 40 *ad Popul.,* et S. Bernardus, in *Meditation.,* cap. n : nec enim decet peccatores in cœium elevari; non etiam quod Christus personaliter in terram descendat, ut quemque morientem judicet, uti videtur velle Innocentius III, lib. II *De Contemptu mundi,* cap. XLiu; sic enim Christus quolibet momento deberet e cœlo in terram, imo in varia terræ loca simul descendere : sed quod animæ defuncti stathn post mortem intellectualiter loquatur, eique sua facta repræsentet, ac pro mentis, vel demeritis cuique sententiam quasi judex dictet et proferat. Sicut enim angelus in Oriente potest loqui alteri angelo, qui est in Occidente, per mentalem locutionem, ita Christus, gloriosus in cœlo, nientaliter potest loqui animæ exislenti in ferris. Ita Franciscos Suarez, III *part.,* tom. II, disp. JB, sect. 2; licet nonnulli sentiant Christum particulare cujusque judicium peragere per angelum ejus custodem, uti dixi cap. vn, 58.

Qanmodt tîcaUn cri',li«e * l **

Nota : Hanc potestatem judiciariam habuit Christus in actu primo, a primo instanti conceptionis suæ et unionis cum Verbo. Ex tunc enim habuit jus et potestatem judicandi omnes, æque ac dominium universi ct creaturarum omnium ; sed usum et exercitium hujus potestatis accepit in resurrectione : tunc enim accepit gloriam regnantis statumque dominantis, dum enim viveret habuit statum se humiliantis et patientis, mœrentis el morienlis.

Vivorum et mortuorum, — id est Jüstoriim el injustorum, ait S. Chrysostomus, hom. I *De Symbolo,* et S. Augustinus, *Enchir.,* cap. 1 i; animarum et corporum, ait RufTlnus in *Symbolo.* Verum hæc mystica et symbolica sunt. Dico ergo ad litteram vivos hic vocari eos qui in die Judicii vivi reperientur, cæteros vocari mortuos; non quod et illi morituri nbn sint, sed quod e morte illico sint resurrecturi, ita ut mors eis sit potius transitus ad vitam, quam interitus. Vide dicta I *Thcssul.* iv, 15.

Hinc patet omnes omnino homines Tesurreclitros, præsentes fore Christo in die JlllHcii, ab coque judicandos, etiam párvulos Sine baptismo in peccato originali mortuos, uti docci S. Gregorius, lib. IX *Moral.,* cap. xil vel xvi, et S. Angustinus, lib. IH *De Libero arbitr.,* cap. xxm, el plerique Scholastici, in IV, disi, xl vii; omnes enim subditi sunt judici Christo, sicut pro omnibus idem natus bt mortuus est. Christus itaque in parvulos proferet sententiam mediam : non enim admittet cos in cœium, ut beatos, nec damnabit ad ignem geheunæ, ut damnatos. Puniet ergo eus puma damni, id est privatione ctt-

lestis gloriæ ob peccatum originale, non vero pœnascnsus; hæc enim ropondctpeccato actuali, quod parvuli non habent.

»«•■43. 43. (U MISSIONI.'I PECCATORUM ACCIPERE, — id CSl, *quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen ejus, quisquis crediderit in tum,* ut vertit Tigurina, qui scilicet in eum crediderit fido, non mortua, sed viva, quæ in spei, timoris, invocationis, charitatls et cælerarum virtutum actus se exciit, ut scilicet credat Christum esse mediatorem inter Deum et homines, ejusque passionis merito Deum remittere peccata, ac ul talem invocet, amet, veneretur ejusque legi et pneceptis per omnia obedial. Ita contra h.ereticos hujus temporis explicat et docet S. Jacobus, cap. ii , 24. Cur Apostoli passim inculcent beneficium remissionis peccatorum, causas dedi cap. V, 31, et cap. ii , 38 ; licet enim Cornelius jam esset justificatus, tamen etiam justus septies in die cadit, saltem in peccatum veniale. Adde in domo Cornelii mullos fuisse qui necdum remissionem peccatorum acceperant, sed jam a S. Petro erant accepturi per fidem Christi. Denique docet hic S. Petrus vim baptismi, quod nimirum remittat peccata, ideoque nemo justificetur nisi eum actu suscipiat, vel habeat in voto, uti habuit Cornelius.

Ven. 44. Spiritu»1 sinctu», quonio- doT

44. Cecidit Spiritus Sanctus,— visibili specie, sc*l¡cetin igneis linguis, incumbens capiti Cornehi cl domesticorum ejus. Hac enim specie descenderat in Apostolos. Id patet ex cap. seq., vers. 16, ubi dicitur : « Cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut et in nos in initio, » puta in Pentecoste, per linguas igneas. Unde et sequitur : « Audiebant enim illos loquentes linguis. » Porro cecidit Spiritus Sanctus in eos antequam baptizarentur : unde sequitur eos ad catechesim S. Petri fidem in Christum concepisse ae contritionem dc peccatis, cum audirent remissionem peccatorum sperandam el petendam a Christo, per eamque se esse justificatos. Ita disposuit Deus, ut Judæi Petrum non possent arguere, quod eos nipote Gentiles baplizasset el Christianismo initiasset, utpote cum vidissent in cos jam ante descendisse Spiritum Sanctum qui suo descensu eos sibi in filios adoptabat, itaque significabat eos in Ecclesiam suam esso cooptandos. Ita S. Chrysostomus. Quare imperite hoc loco argumentantur hæretici : Cornelius ante baptismum recepit Spiritum Sanctum, ergo cum non confert baptismus ; sed is tantum est signum justiliæ et gratiæ per fidem accepta) : perinde enim est ac si sic argumentarentur. Contritio confert Spiritum Sanctum ; ergo cum non confert baptismus, inepta enim est utraquo consequentia. Idem enim effectus, puta gratia Spiritus Sancti a pluribus causis promanare potest, puta a contritione ct a baptismo. Adde contritionem includere votum baptismi, et sine eo non conferre Spiritum Sanctum, uti superius dixi. Denique hic illapsus Spiritus Sancti in Cornelium ante oaptlsmum, fuit privilegium speciale ei soli concessum, quod rcgulæ logique communi, juxta quam per baptismum dantur remissio peccatorum et gratia Spiritus Sancti, non præjudicat.

43. Ex circumcisione (ex Judaismo) fideles; — ?«*• est synecdoche : ponitur enim *circumcisio* pro tota lege Mosis, quia ipsa ejus erat initium et professio, uti est baptismus legis novæ ct Christianismi. *Secundo,* « ex circumcisione, » id est circumcisi, puta Judæi fideles et Christiani. Est grecismos, dc quo dixi, *Rom.* iv, 12.

Quia et in nationes (ft-/», id est *Gentes* et Genrite») gratia Spiritus Sancti effusa est. — Putabant enim Judæi Christum Christique gratiam et Ecclesiam Judæis solis esse promissam et destinatam a Deo, et Gentes ab ea excludendas.

Gratia, — id est *donum gratuitum,* ideoque gratia.

46. Et magnificantes Deum. — Loquentes mag- Ve*4A. nalia Dei, tum orbi toti, tum sibi præ cæteris Gentilibus per Christum prestila, ideoque ex intimo cordis, devotionis et gratitudinis sensu. Vide dicta cap. ii, U.

47. Tunc respondit Petrus, — id est ccepit di- ver».47. cere. Nam *respondere* in Scriptura est ordiri sermonem, etiamsi nidia processerit interrogatio, uti hic nulla processit.

Nuíquíd aquam quis prohibere potest ? — Contradicit Petrus prohibentibus Judaeis, ait S. Chrysostomus, 7. *d.* Vos, o Judæi Christiani, putatis ad solos Judæos pertinere Christum Christique baptismum, ideoque vultis prohibera Gentes ne co abluantur: at non potuistis prohibere Spiritum Sanctum quominus ¡Haberetur in eas : ergo nec potestis prohibere quominus ejus baptismo baptizentur, baptismus enim est Sacramentum Spiritus Sancti. Unde S. Augustinus, *hom.* 23 inter 50: « Ipsa, ait, attestatione rei magnae quasi acclamatum est (a Spiritu Sancto et Christo) ad Petrum : Quid de aqua dubitas Î jam ego hic sum.» Hinc secundo per metathesin vocis « aquam,» ita plane vertit Pagninus et Tigurina, mu» *quis prohibere ¡latest quominus aqua baptise.dur,* etc., ut scilicet per hoc Sacramentum initientur Christianismo fiantque cives Ecclesiæ ?

Sicut et nos , — visibiliter per linguas igneas, accipiendo donum linguarum.

48. Jussit eos baptizari, — a suis comitibus: v«».«. Apostolorum enim erat evangelizare, minorum sacerdotum baptizare, ut docet Paulus, 1 *Corinth.* i, 17. Sic Christus per se prædicabat,- per Apostolos baptizabat, *Luca* iv, 18, et *Joan, iv,* 2.

In nomine Domini Jesu, — puta baptismo Christi, s. Corar Vide dicta cap. ii, 38. Cornelium hunc post Zachæum creatum esse a S. Petro Episcopum ¿Ju»*. Cæsareensein , testatur *¿Uartyrologium Romanum,* 2 februarii, et Clemens, lib. VII *Constit.,* cap. XLVi. Ad hæc Cornelii domum conversam esse in ecclesiam, eamque adhuc extitisse tempore S. Hiero-

nymi, docet ipse, *epist.* 27, ubi describens navigationem ct iter S. Paulæ ait, ipsam Cæsareæ invilisse domum Cornelii jam Christi factam ecclesiam. Porro Sanctorum catalogo adscriptus est Cornelius, 2 februarii, ubi sic habet *Martyrologium Bomanum :* « Cæsareæ in Palæstina S. Cornelii Centurionis, quem B. Petrus Apostolus baptizavit, et apud prefatam urbem Episcopali honore sublimavit. » Vita hujus S. Cornelii exstat apud Surium ex Metaphraste, 13 septembris, sed in qua quædam apocrypha contineri censet noster Lorinus, et tale quid redolent.

*rvr«r ti G«aii- bu» iit

Quæres hic primo, an Petrus et Apostoli usque ad Cornelii vocationem ignorarmi Gentes vocandas esse ad Christum cisque prædicandum esso Evangelium? an Cornelius omnium omnino C.enlilium primus sit conversus el baptizatus? Affirmant nonnulli, quia id videtur visio et narratio hujus capitis significare.

¿3^Xl ll7e° Probat. Pr,!r0-

Vcrum contrarium mulli moderni viri docti sustinent, idque videtur verius. *Primo,* quia Christus ascensurus in cœlum diserte dixerat ct jusserat Apostolis, ul cvangelizarent Gentibus : «Euntes,ait, in mundum universum, predicate Evangelium omni creature, d id est omni homini, » *Matth.* xxviu. Et : « Eritis mihi testes in Judæa ctSamaria, el usque ad ultimum terre, » Act. i.

«tenodo.

Secundo, quia Apostoli viderant Gentiles deduci ad Christum, ab eoque suscipi, *Joan,* xn, 20; rursum, ab eo sanari filiam Chananææ, utique Gentilis, *Matth. xv,* 22. Ad hæc audierant primitus 1res Magos ex Oriente a Deo, duce stella, vocatos ad presepe Christi : hi autem erant primitiae Gentilium. Insuper viderant curatum a Christo servum Centurionis Romani, *Matth.* vm, 'i, quem Lucius Dexter in *Chronico* scribit origine fuisse Hispanum, ct Hispanis predicasse Christum. Sic enim ait : « C. Cornelius centurio Capharnaumensis, dominus servi quem Dominus sanavit, pater etiam C. Oppii centurionis, erat Hispanus : mirc florei in Hispania. » Et de ejus filio : «C. Oppius, inquit, Centurio Hispanus, credidit Christo molienti in cruce. Ex Gentilibus hic primus a Christi morte credidit, qui fuit civis Romanus, baptizatusque a S. Barnaba factus est tertius Mediolanensis Episcopus. Vir quidem Apostolicus, qui Christi mortem et eclipsin admirabilem primus omnium Hispanis genti suæ, cum audientium stupore refert. »

ru* .

Tertio, quia ad hoc Apostoli in Pentecoste receperant Spiritum Sanctum in linguis igneis, ut iis irent prædicalum gentibus omnibus totius orbis. Hoc est enim quod ex Joele citat et profitetur ibid., vers. 17 et 21, S. Petrus : « Effundam de Spiritu meo super omnem carrvjm, etc. Et erit : Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. » Unde et verisinnie est, in Pentecoste , inter tot nationes totl aguarum et regionum allot recensentur Aci. u inisse aliquos Gentiles immixtos, qui ad concionem S. Petri cum Judæis et Proselytis conversi sint ad Christum, raque ac in altera concione S. Petri, in qua ipse quinque hominum millia convertit, *Act.* iv, 4, probabile est nonnullos ex cis fuisse Gentiles. Rursum Eunuchus Candaces reginæ Æthiopum conversus a Philippo, cap. vin, a multis putatur fuisse Gentilis, utpote Æthiops ct Æthiopum princeps. Hoc facit, quod Saulus jam conversus « loquebatur quoque Gentibus ct disputabat cum Græcis, » uti audivimus cap. ix, 29. Et cap. xr, 2, dicuntur fideles ex circumcisione, id est circumcisi et Judæi, murmurasse contra Petrum, quod ad Cornelium Gentilem divertisset : quo satis significat fuisse alios fideles ex preputio, id est incircumcisos ct Gentiles, qui factum Petri laudarunt, ct Cornelio, utpote Gentili ct sura gentis ac sortis, applauserunt. Eodem cap., vers. 20, dicuntur Cyprii et Cyrenæi evangelizasse Græcis, id est Gentilibus.

Quarto, quia idem Lucius Dexter asserit Apostolos inter se divisisse orbis provincias ad iis evangelizandum, anno Christi 34, paulo post ejus ascensum in cœlum, nimirum dic ultima junii, 36 diebus post Pentecosten ct receptum Spiritum Sanctum, ct Jacobum anno Christi 37, qui fuit annus tertius a morte, resurrectione ct ascensione Christi, profectum esse in Hispaniam ibique evangelizasse : esto enim eo tempore ibidem mulli fuerint Judæi, ut idem asserit, quis tamen neget eum Gentibus quoque, quæ longe plures erant, predicasse ?

rob,i« y" tii> ·· ^tli^Cor nc °

Dices : Quomodo ergo vulgo asseritur quod, per conversionem Cornelii, primo Gentibus apertum fuerit ostium Evangelii et Ecclcsiæ? Respondeo id accipiendum ct limitandum esse ad publicam, solemncin ct ex professo apud Gentes Evangelii predicationcm, quam Petrus, visione coelesti accepta, jussus est publice Judrao-Chrislianis denuntiare, ne ipsi Apostolis ad Gentes ituris obsisterent ct Gentes ab Ecclesia repellerent. Docet id diserte hoc loco S. Chrysostomus, scilicet S. Petrum secreto scivisse sc ct Apostolos debere predicare Gentibus : sed id non fecisse, nc Judæos offenderet, donec visione coelesti admonitus, hanc esse Dei voluntatem Judæis persuasit, præsertim cum ipsi viderunt visibilem Spiritus Sancti descensum in Cornelium el domesticos ejus.

Ila et L. Dexter in *Chronico,* anno Christi -10, qui fuit sextus ab ascensu Christi in cœlum : « Cornelius, ait, Centurio Italicensis, Petro predicante, repletur Spiritu Sancto, Hierosolymisque denuntiata solemni Gentilium ad fidem Christi conversione, Cornelius baptizatus floret. » Idem fuse docet Gaspar Sanchez, in *Appendice* ad Acta Apost., sive tractatu 1 *De Praedic. S. Jacobi in Hispania,* cap. ix. Porro hic Flavius L. Dexter fuit præfeclus pretorio, qui *Chronicon* hoc dicavit S. Hieronymo, uti ipse referi lib. *De Script. Eccl.:* sed eo morte prærepto, dicavit illud S. Paulino.

Vicissim S. Hieronymus Dextro huic inscripsit librum *fíe Script. Urdes.,* in quo eumdem ponit et dilaudat. *Chronicon* hoc Dextri nuper Fulda? repertum citat ct laudat noster Gaspar Sanchez, Jib. Il *fíe Profcct. S. Jacobi in Hispan.,* cap. Ji, ct Chrislophorus a Castro, *Hist. Deipara?,* cap. xviil Vide dicta in fine Chronotaxis.

0*»u Chrhtl Como- lin* con- *Ui

Quieres *secundo,* quoto anno a morte ct aseenfiU Christi conversus sit Cornelius, ct apertum publice Gentibus Evangelium? Respondeo id definiri non posse. Variant enim Chronologi. *Primo* enim *Chronicon Alexandrinum,* ct Gaspar Sanchez, tract. 1 *He Profed. S. Jacobi in Hispan.,* cap. x, censent Cornelium conversum anno Christi 3G, qui fuit a morte ejus secundus. *Secundo,* Adrichomius, in *Chronolog.,* censet cum conversum anno Christi 38, qui fuit a morte ejus quartus. *Tertio,* alii modern icensent anno Christi 39, qui fuit a morte ejus quintus. *Quarto,* L. Dexter, in *Chronico,* scribit Cornelium conversum anno Christi 40, qui fuit a morte ejus sextus : anno vero Christi 41, Apostolos ivisse in suas provincias : anno denique Christi 42, S. Jacobum ab Herode occisum. *Quinto,* Baronius ct noster Gordonus, in *Chronol.,* censent Cornelium conversum anno Christi 42, qui fuit a morte Christi septimus, et Caii Caliguke Imperatoris secundus, quo cl S. Matthæus scripsit Evangelium.

v<ron- *ChrUd° 37.

Verisimilius videtur Cornelium conversum sub anno Christi 37. Illo anno enim S. Petrus fundavil Ecclesiam Antiochenam, utpote aperto jam Gentibus publice ostio fidei et Ecclcsiæ. Unde et in Vita hujus S. Cornelii habetur, quod ipse conversus profectus sit cum S. Petro Antiochiam. Licet enim *Chronicon Alexand.* tradat S. Petrum posuisse cathedram Antiochi® anno 4 post mortem Christi, qui fuit annus a nativitate Christi 38 vel 39, idemque de anno Christi 39 censeat Baronius omnesque ejus sequaces, el mulli alii; tamen mox ostendam id factum esse anno 37. Quia, autem credat S. Petrum in Antiochia, nipote urbe Gentili, posuisse cathedram, ante apertum Gentibus fidei ostium, quod facAum est per conversionem Cornelii. Aut quomodo Judæi id æquis oculis cl animis aspexissent, avelli nimirum ase caput Ecclcsiæ ¡roque ad Gentes, ac ad eas Ecclesi/e primatum et Pontificatum transferre? præsertim cum S. Clemens, lib. X *Jleeogn.,* tradat S. Petrum cathedram hanc Antiochi® posuisse in domo Theophili, cui S. Lucas dedicat hæc *Acta,* cap. i, 1, qui Gentilis fuit, non Judceus, ut patet ex nomine : Theophilus enim est nomen græcum, significans Dei amantem; et quia Theophilus hic magistratu Antiochi® fungebatur, teste Œcumcnio. Eodem quoque anno Christi 37 videtur S. Jacobus profectus in Hispaniam, uti dicam cap. xn. Sic enim omnia optime cohærent. Nam converso jam Cornelio a S. Petro, sine nota et contradictione Judæorum potuit S. Jacobus publice pra> dicare Hispanis Gentilibus, ac post quinque annos rediens Hierosolymam, anno Christi 43, vel ut volunt alii 44, occidi ab Herode : ila recentissimi quidam, sed magni judicii Chronologi. Hinc et nonnulli censent sub eumdem annum Christi 37 Apostolos profectos esse in suas provincias, nipote qui per Petrum cœlitus admonebantur ad praedicandum Gentibus. Unde Cajetanus, *Ad.* ix, 32 et aliis, scribit Apostolos per orbem fuisse divisos intra triennium, quo in Arabia fuit Paulus; hoc autem triennium cœpit a mox conversione ejus, quæ facta est anno Christi 36, et terminatur anno Christi 39 ; licet Baronius, quem multi sequuntur, censeat Apostolos per orbem esse dispersos posi occisum ab Herode Jacobum, anno Christi 44, de quo plura *Ad.* xn, Î. Itaque hæc sententia a posteriori valde confirmatur ex eo quod omnes consentiant S. Petrum Antiochio? sedisse per annos septem, scilicet usque ad annum secundum Claudii, qui fuit Christi 44, quo sedem transtulit Romam. Computa enim hos septem annos retrorsum ab anno Christi 44, invenies primum eorum annum, quo sedere ccepit Antiochi®, incidere in annum Christi 37. Ergo eodem, vel certe procedente, pula 36, conversus est Cornelius. Hæc magis patebunt ex iis quæ dicam cap. xn, 1.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judæo-Christiani expostulant cum S. Petro, quod Cornelium Gentilem induxerit in Ecclesiam. ***Petrus*** *narrando suam ct Cornelii visionem, cis satisfacit. Secundo, vers.* 20, *narratur incrementum fidei, præsertim Antiochia: : unde eo mittitur Barnabas, qui cum Sauto totum annum ibi evangelizans multos convertit : quocirca ibidem primo discipuli cognominantur Christiani. Tertio, vers. 27, Agabus prcedidt famem toti orbi instantem : quare fideles Antiocheni faciunt collectam, quam fidelibus Hierosolymitis per Saulum et liarnabam transmittunt.*

1. Audierunt autem Apostoli, et fratres qui erant in Judæa, quoniam et gentes receperunt verbum Dei. 2. Cum autem ascendisset Peli us Hierosolymam, disceptabant adversus

illum, qui erant ex circumcisione, dicentes : 3. Quare introisti ad viros præpulium habentes, et manducasti cum illis? 4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens : 5. Ego eram in civitate Joppe orans, et vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis submitti de cado, et venit usque ad me. 6. In quod intuens considerabam, et vidi quadrupedia terræ, et bestias, et reptilia, et volatilia coeli. 7. Audivi autem et vocem dicentem mihi : Surge, Petre, occide, et man-* duca. 8. Dixi autem : Nequaquam, Domine, quia commune aut immundum nunquam introivit in os meum. 9. Respondit autem vox secundo de coelo : Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. 10. IIoc autem factum est per ter : et recepta sunt omnia rursum in coelum. 11. Et ecce viri 1res confestim astiterunt in domo in qua eram , missi a Cæsarea ad me. 12. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem crin illis, nihil hajsitans. Venerunt autem mecnm et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri. 13. Narravit autem nobi». quomodo vidisset angelum in domo sua, stantem et dicentem sibi : Mitte in Joppen, et accerei Simonem, qui cognominatur Petrus, 14. qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, et universa domus tua. 15. Cum autem coepissem loqui, cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut et in nos in initio. 16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat : Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. 17. Si ergo camdem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum : ego quis eram, qui possem prohibere Deum? 18. Ilis auditis, tacuerunt, el glorificaverunt Deum, dicentes : Ergo et Gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam. 19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phoenicem, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum , nisi solis Judaeis. 20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii et Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Graecos, annuntiantes Dominum Jesum. 21. Et erat manus Domini cum eis, mullusque numerus credentium conversus est ad Dominum. 22. Pervenit autem sermo ad aures Ecclcsiæ, quæ erat Hierosolymis, super istis; et miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. 23. Qui cum pervenisset et vidisset gratiam Dei, gavisus est; et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino : 24. quia erat vir bonus, et plenus Spiritu Sancto et fide. Et apposita est multa turba Domino. 25. Profectus est autem Barnabas Tharsum, ut quaereret Saulum : quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. 26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia; el docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. 27. In his autem diebus supervenerunt ab Hierosolymis Prophetæ Antiochiam; 28. et surgens unus ex eis nomine Agabns, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. 29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus : 30. quod et fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ et Sauli.

▾en i. 1. Apost oli, et frat bes. — « Fratres, » id est «eteri fideles, Apostolis inferiores et subditi.

▾>r. s. °. Discept abakt , — íiujíwrro. Syrus, *liliyaijaut ;* Clirysostomus, « tanquam valde offensi expas- I , racr. tutabant. » S. Epiphanius, *haresi* 28, tradit auctorem ct incentorem hujus expostulationis et murmuris fuisse Cerinthum, qui proximus posi Simonem Magum fuit hæresiarcha, cumdemquc suscitasse Judaeos contra Paulum, ut cum caperent, quasi qui Gentiles induxisset in templum, Act. xxi, 28. Sic murmurarant prius Judæi contra Christum quod manducaret cum publicanis, Lucæ xn, 6 et 7, hi cnim fere erant Gentiles. Porro Cerinthus judaizans pugnabat pro judaismo, ut excluderet christianismum : unde docebat omnes homines debere circumcidi ct servare legem Mosis, ideoque contra eum promulgatum est primum Concilium Hierosolymis j Act. xv. Itu Epiphanius, *latres.* 28, ct Philastrius, lib. *De Bçeres.,* cap. Lxxxvii.

3. Manducast i cum il l is?—Notat S. Chrysosto- Vm ». mus eos non dicere : Quare predicasti illis Christum? hoc cnim quasi impium ct injurium Christo omnes exhorruissent ; sed ; « Quare manducasti

cum illis» » hoc enim Judæo illicitum videbatur. Hi cnim, si cum Gentibus communicarent in mens», censebantur a Judæis hoc convictu contaminari fleriquo immundi. Sed pariter hæc censura frigida eral, judaica ct pharisaioa, jamquo per Christum cum lege velcre ejusque immunditie ct irregularitate sublata ct abolita.

»*«••»• 4. Incipiens autem Petrus. — Vatablus, *rem ab initio repetens Petrus.*

vm. s. 5. Vidi m excessu, —Græce, *in exstasi;* Pagninus, *in raptu;* Vatablus, in *abstractions,* scilicet, spiritus, id est spiritus meus abductus (non rcalilcr, sed intcllcctualilcr) a corpore meo vidit; Tigurina, *raptus extra me vidi visum.* Petrus hic retexit et repetit totam seriem rei geste enarratam capite praecedenti usque ad vers. 18; quare eam hic non repetam.

Vm. 16. 16. VOS AUTEM BAPTIZABIMINI SPIRITU SANCTO,— in Pentecoste. Vide dicta cap. **i,** vers. b.

Vm.n. 17. Eamdem gratiam, — *w Jopcx» : Tigurina, *par donum,* vel *aqualem gratiam :* par scilicet in substantia, licet in quantitate pro dispositione vel Dei, vel hominis, dispar et majus, vel minus.

Ego quis eram, qui possem prohibere Deum, — ut scilicet gratiæ Dei descensum et illapsum in Cornelium inhiberem, sisterem et averterem? Hoc enim impossibile est, inque ac impium et satanicum, *q. d.* Sicut non potui impedire descensum Spiritus Sancti, sic ncc baptismum ejusdem. Spiritus Sanctus enim suam Cornelio communicans gratiam, significabat se pariter velle conferre ei per me suum baptismum, ut cœteris suis fidelibus suœque Ecclcsiæ aggregaretur, *q. d.* Si ego Gentiles arcere non potui a Christianismo, nec vos poteritis. Ita Glossa.

Moralitcr, mirare hic S. Petri modestiam, qua cum esset superior, imo Summus Pontifex, fidelium dc se querelas non respuit, nec imperiose refutat, dicendo : Ego scio quid agam, non teneor vobis rationem facti mei reddere : vestrum est obedire ct tacere, etc. Sed modeste cl humiliter seriem rei geste enarrans, cis satisfacit.

Idem imitari debere Prælatos, cum ab inferioribus reprehenduntur, ut scilicet eis ex ratione, non ex potestate satisfaciant, docci S. Gregorius, lib. IX, *epist.* 30: «Nam si in querela fidelium, inquit, aliquid do sua potestate diceret (S. Petrus), profecto doctor mansuetudinis non fuisset. Humili ergo cos ratione placavit, atque in causa reprehensionis suæ etiam testes exhibuit. Si ergo Pastor Ecclcsiæ, Apostolorum Princeps, signa cl miracula singulariter faciens, non dedignatus est in causa reprehensionis suæ rationem humiliter rendere, quanto magis nos peccatores cum de re aliqua reprehendimur, reprehensores nostros ratione humili placare debemus. » Sapienter Climacus, *gradu* 26, hoc dat signum opus esse ex Deo, nosque operari secundum Deum, « si cx ejus actione plus humilitatis in anima accipiamus, quam prius habuerimus. » Si enim ex eo superbiamus, signum est nos id fecisse non ex Deo, sed ex diabolo, puta ex fastu, vanitate, etc.

18. Glorifica veruni Deum. —Ergo, ait Chrysos- v,rt **• tomus, horum exemplo bonis proximorum non invidero, sed gaudere debemus, iisque gratulari et Deum glorificare; esto ipsi nos superent et transcendant, uti Gentiles superarunt Judæos in fido et christianismo.

Poenitentiam, — id est, tempus et locum pœnitentiæ, ait Lyranus. *Secundo,* « poenitentiam, » id est gratiam et impulsum ad poenitentiam. Ha Glossa. Tertio, « poenitentiam, » id est offectum et fructum pœnitentiæ : puta remissionem peccatorum. Utrobique est metonymia ; in secundo enim sensu ponitur effectua pro causa; in tertio, causa pro effectu.

Ad vitam. — *Ut vivant,* ait Vatablus, scilicet hic vita fidei et gratiæ, in futuro vita gloriæ et felicitatis ælernæ.

19. Sub Stephano, — i-t x-nçÔM», quod *primo, v n.* i», verti potest, *propter Stephanum.* Ha Syrus. Secundo, *post Stephanum.* Ha Vatablus. Ltrumquc complectitur Noster, vertens, *sub Stephana,* id est tempore Stephani, ob ejus zelum et libertatem arguendi Judæos.

Phoenicem. — a Phœnice, » vol Phoenicia regio tur) cujus metropolis erat Tyrus : praecellit nunc Tripolis, ita dicta a trium urbium obtentu, scilicet Sidonis, Aradi et Tyri, ait Strabo, Plinius el Mela, lib. I. Vide Salmeronem, tom. 1, proleg. 41. Phoenices, praesertim Tyrii, navigatione fuerunt celeberrimi: unde ab eis condita est Carthago in Africa, ct Afri vocati sunt Pœni, quasi Phceni et Phoenices. Hinc et Poenorum lingua Syrao et Hebrææ fuit affinis, teste S. Hieronymo, lib. V in cap. XXV *Jerem.,* ct S. Augustino, *in Psal.* cxxxn.

Antiochiam. — ttec ait S. Hieronymus, in cap. vi Amos: «Est Syria* metropolis, tertium inter omnes Romani orbis urbes locum obtinens, hoc est, post Romam cl Alexandriam. n Hinc et S. Petrus ibi primo cathedram suam constituit. Unde Antiochena Ecclesia facta est secunda sedes Patriarchate. Prima cnim est Romana, tertia Alexandrina, quia eam fundavit S. Marcus missus a S. Petro. Atque hæ tres sote fuerunt primai Pa- . et triarchalos, quibus postea accessit quarta, scilicel Hierosolymitana : hæc enim facta est Patriar- Patrio» chahs explicite a Vigilio Papa in Concilio Romano, Aalimn, anno Domini 553, ut docet Baronius; implicite vero a Concilio Chalcedonensi, Act. vu, quod ei subjecit tres Palestinas, ut ejus litem cum Antiochena dirimeret. Accessit quinta, scilicet Constantinopolilana, tempore el opera Justiniani Imperatoris ibidem residentis : postea adjecte sunt et aliæ, ut Aquileiensis ct Veneta. Vide Sigonium, lib. I *De Degno Italiae.*

20. Loquebant ir ad Giiæcos, ——— 'KMutvtçiç, id Ve/s-tt. est *ad Grcecislas,* hoc est, ad Judæos inter Üræcos, id est Gentiles natos, vel educatos, vel balli-

tantes. Ita Vatablus. Verum quia Grecista) hic opponuntur Judæis degentibus in Phoenicia, Cypro ct Antiochia, hoc est in regionibus et urbibus Gentilibus : hinc per Græcistas hoc loco, non Judaei inter Gentes nati, vel viventes, sed Gentiles significantur. *Dj.r.vtçài ergo hic idem est quod •Eaxvtc, hoc est Grecista) sunt Greci, puta Gentiles. Ita Lyranus, Hugo et Cajetanus. Unde palet, hosco Cyprios Evangelistas evangelizasse Gentilibus ante conversum Cornelium, scilicet paulo post necem S. Stcphani, uti dictum est vers. 19, qua de re plura dixi in fine cap. x. Forte Lucas eos vocat , id est *Græcistas,* qui cum essent Syri ct Phoenices, loquebantur tamen græce, hoc cst, imbuti erant sapientia et eloquentia Grecanica : tunc enim Grecorum sapientes et oratores erant celebres, adeo ut Isocrates in *Panegyrico* dicat nomen Grecorum jam non nationis gentisque, sed rationis esse ac mentis. Unde et Apostolus, Rom. i, 14, Grecos vocat sapientes, Barbaros insipientes. Et I Cor. i, 22 : « Greci, inquit, sapientiam quærunt. »

▾en 11. **2!.** Et **ERAT MANUS DOMINI CUM EIS.— « MODUS, »** id est assistentia,potentiael cooperatio, 7. d. Deus sua potenti manu aderat eis ad faciendum miracula in confirmationem fidei, ad predicandum tanta sapientia et efficacia, ut multos Gentiles converterent ad Christum. Ita S. Chrysostomus et OEcumenius.

Multusqub numerus credentium conversus est ad Dominum.— « Credentium, » id est incipientium credere : sumitur enim in actu inchoato. Nam ante Cypriorum praedicationem erant Gentiles, id est infideles, non credentes, uno ignorantes Christum. Unde Syrus vertit, *mullique erediderunl, ct conversi sunt,* id est credendo conversi sunt a Gentilismo ad Christianismum. Est hendiadys. Et Tigurina clare vertit, *multusque nummis, recepta fide, conversus est ad Dominum.*

▾m.12. 22. Miserunt Barnabam.—a Recte, ait Cajetanus, Cypriis prædicatoribus Cyprium item praedicatorem adjunxerunt. » Erat cnim Barnabas oriundus ex Cypro. Docet S. Chrysostomus non ivisse eo ipsos Apostolos, propter Judæos, ne eos offenderent, conversando cum Gentilibus Cypriis et Antiochenis.

▾m, **W.** **23. CUM VIDISSET GRATIAM DEI, — quod SCílíCCt** Gentiles Antiochi® per gratiam Dei excitati, tam avide arriperent fidem Christi, in caque tam essent ▾ansiantes, devoti ct ferventes. Rursum ‹t gratiam, p id cst gratias gratis datas, puta loquendi linguis, prophetandi, interpretandi Scripturas, celebrandi magnalia Dei, etc., Antiochenis a Deo cum fide ct baptismo communicatas.

Hortabatur omnes in froposito cordis permanimi in Domino,—hoc est in Domini Jesu Christi fide, amore, gratia, Ecclesia, puta in Christianismo; Graea habent, *exhortabatur eos, ut proposto cordis sui permanerent Domino;* Syrus, *ut toto corde suo adhérèrent Domino;* Pagninus, *ut proposito cordis perseverarent in Domino.* Pro *hortabatur,* greco est raptxóUi, quod multa significat, *primo,* cohortabatur; *secundo,* excitabat; *tertio,* consolabatur; *quarto,* obsecrabat; *quinto,* efflagitabat, ita Syrus ; *sexto,* advocabat et quasi advocatus causam eorum agens consulebat omnibus. S. Chrysostomus: « Hortabatur, inquit, omnes cum preconio ct laudibus : et forsan in eo quod laudabat ct approbabat turbam, plures convertit; virtus enim laudata crescit. »

Dogmatice, disce hic perseverantiam, licet sit donum Dei, tamen pendere a libero arbitrio, adcoque in cujusvis fidelis et jusli potestate ct arbitrio esse, cum Dei gratia in fido ct charitate perseverare usque ad finem vita), itaque salvari. « Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet operans velle et perficere, inquit Concilium Tridentinum,sess. vi, cap. xiii et cap. xi. Deus namque sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. » Pie vero S. Augustinus, in *Solilo-quiis,* cap. Xlv : *a* In tofo tempore, ait, totum me simul semper consideras, ac si nihil aliud considerare habeas. Sic super custodiam meam stas, sicut si omnium oblitus sis, et mihi soli intendere velis. Quocumque iero, tu me, Domine, non deseris, nisi prior ego te deseram. »

Rursum, duplex est donum perseveranti®. Prius, quo quis in fide et gratia Dei perseverare potest, si velit. Hoc habent omnes justi in actu primo, habituri et in actu secundo, si assiduo gratiam Dei invocent cique strenue cooperentur. Posterius, quo quis in fido ct gratia usque ad mortem actu perseverat; hoc habent omnes et soli predestinati, sive electi ad gloriam. Hi enim a Deo accipiunt gratiam efficacem, sive congruam, qua scilicet prievidet Deus eos non tantum posse perseverare, sed ct actu perseveraturos, co quod libero arbitrio ita sit contemperata, ut illud ad cooperandum pelliciat et flectat, idcoque liberum arbitrium ei sponte ct continue usque ad mortem cooperatur. Ita S. Augustinus, toto lib. *De Bono Perseverantiae,* et lib. *De Praedestinatione Sanctorum.* Et Concilium Tridentinum, sess. vi, can. 16: « Si quis, inquit, magnum illud usque in finem perseveranti® donum se certo habiturum absoluta ct infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit, anathema sit. v Unde hoc donum non cadit sub meritum, sed merum est Dei donum, qui illud dat quibus voluerit; per orationes tamen fervidas ct continuas illud postulando, perqué assidua bona opera illud a Deo impetrare et quasi dc congruo emereri possumus. Quocirca qui hoc donum ambit, uti quilibet salutis suæ cupidus ambire debet, sequatur monitum S. Petri, *Epist.* H, cap. 1, vers. 10 : « Satagite , ut per bona opera certam vestram vocationem ct electionem faciatis : hæc enim facientes non peccabitis aliquando, w Et cap. 111,14 : a Satagite immaculati et inviolati ei inveniri m pace. *

Mani. j*ne- wiû.M. Moraliter, disco quantum donum ex parte Dei, c| quanta virtus cx parte hominis sit perseveran- g. Hieronymus, cpist. 10 *ad Furiam :* a Non quaeruntur in Christianis initia, inquit, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finivit. Judæ laudantur exordia, sed exitus proditione damnatur.« Idem, lib. I *Contra Jovinianum :* « Incipere, ait, plurimorum est, perseverare paucorum. Unde M grande præmium eorum qui perseverarmi, n Senior ille in *Vitis Patrum,* lib. V, cap. vii *Dc Patientia,* num. 35 : « Sicut canis venaticus, inquit, videns leporem sequitur, ncc impeditur propter illos canes qui post se revertuntur, sed neque de præcipiliis, neque dc silvis, neque de vepribus cogitans, raditur et pungilur, et non quiescit donec comprehendat : ita et qui Dominum Christum quærit, cruci indesinenter intendit, quæ occurrunt scandala omnia præteriens, donec ad crucifixum perveniat, n Ibidem, lib. IV, num. 21 : « Perseverantia boni, inquit, victoria est certa, ct coronaberis : » nulla cnim re magis vincuntur tenlationcs carnis ct diaboli, quam perseveranter cis resistendo vacandoque orationi. Hinc inter virtutes sola perseverantia coronatur. «Nam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, n ait œterna Veritas, *Matth.* x. Quocirca perseverantia uti virtutum est maxima, ita summum est Dei donum, ut docet S. Augustinus, lib. *De Bono Perscverantiæ,* et Concilium Tridcntum, *sess.* vi, can. 1G. « Incassum quippe bonum agitur, si ante vilæ terminum deseratur,quiact frustra velociter currit, qui priusquam ad metas venerit, deficit, d ait S. Gregorius ct habetur *De Pamitent.,* distinet. 3, canon. *Jncassum.* Quocirca S. Paulus : « Quæ retro, inquit, sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum ad destinatum persequor, ad bravium supera® vocationis Dei in Christo Jesu,» *Philip.* m, 14. Animalia sancta, *Ezcch.,* cap. i, 9, « Non revertebantur cum incederent, sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur. » Ita Victor, proconsul Carthaginis, ad fidei negationem sollicitatus a legatis regis Ariani : « Dicite, inquit, regi vestro, ut subjiciat me ignibus, adigat bestiis, excruciet omni genere tormentorum. Si consentio, frustra sum baptizatus in Ecclesia Catholica. » Ita Victor Uticensis, lib. Ill *Wandal. Distor.* u Perseverantia ergo, ail S. Bernardus, *epist.* 129, est vigor virium, virtutum consummatio, nutrix ad meritum , mediatrix ad præmium , soror patienti®, constanti® lilia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. » Videeumdem, epist. 253 *ad Guarinum.* Denique audi Christum, *Apoc.* n, 10 : a Esto fidelis usque ad mortem , ct dabo tibi coronam vilæ.» Et cap. m, vers. 11 : « Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. » Vide ibi dicta.

Idem viderunt Gentiles. Socrates, apud Stobœum, serm. 1 *De Prudentia :* «Utstatua basi, in- betrn- ihjwfcoo. vjr jJ0UUS ¡astituto innixus, ab honesto nullatenus discedere debet. » Ibidem Chilon ait «« tarde quidem aggredienda omnia, verum cum semel jam incœperis, constantissime in agendo perseverandum esse. Livius, lib. V, *decad.* 1 : a Ad disciplinam militi®, inquit, plurimum interest, insuescere militem non solum parta victoria fruì, sed si res etiam lentior sit, pati tædium, et quemvis sene spei exspectare exitum : si non sit instate perfectum bellum, hiemem opperiri : nec sicut æstivas aves, statim autumno tectarc, recessum circumspicere.» Addit, urbes inexpugnabiles, sola obsidionis perseverantia, per famem ct sitim expugnari. Sertorius, teste Plutarcho in ejus Vita : « Perseverantia, inquit, cst cfficacior vi, multaque quæ uno irnpetu confici non possunt , paulalim absolvuntur : est cnim assiduitatis vis invicta, quæ omnem superat exscinditque potentiam.» Seneca, *epist.* 1 : «Nihil, inquit, cst quod non expugnet pertinax opera, ct intenta ac diligens cura. » Idem, *epist.* 65 : « In excelso est vita beata, sed perseverantia penetrabilis. » Idem alibi : « Turpe est cedere oneri ct luctari cum officio, quod semel recepisti. Non est vir foriis ac strenuus, qui laborem fugit, nec crescit illi animus ipsa rerum difficultate. » Ergo

Perfer et ob-Jun : dolor hic Ubi proderit olim.
Sœpe tulit lassis succus amarus opem.

24. Quia erat vir bonus, et plenus Spiritu Sancto, — instar sui condiscipuli sancti Stcphani, cap. vi. vers. 5. Tales enim aptissimi, imo necessarii sunt ut alios exhortantur impellantque ad omne bonum. Aqua cnim non generat ignem, sed aquam : sic tepidus ct frigidus frigidos facit, non calidos et fervidos spiritu. Plenus ergo Deo sil oportet vir Aposlolicus, qui frigida hominum corda Dei amore succendat. w

Unde tales singulis sæculis Ecclesi® suæ submittere solet Deus, uti olim submisit S. Augustinum, S. Rasilium , S. Chrysostomuin, S. Grcgorium,S. Rernardum,S. Dominicum, S. Franciscum, etc. Ita hoc sæculo submisit S. Ignalium ejusque socios a Deo ignitos, qui refrigescentem in mundo charitatem accenderent. Unde de iis P. Petrus Canisius a vidua quadam Arnhemii celebris sanctitatis, ante Societatis nostra» auditum nomen, alliata divino Spiritu, vaticinium hoc accepit : «Tu, inquit, fili, cooptaberis in novum quemdam sacerdotum Ordinem, quem in Ecclesia sua ad reformationem ejus, ac multorum salutem parat Deus. Ego eos per visum vidi, et te ad eos adjungi. Graves erunt viri, docti, modesti, Deo pleni et .animarum charitate prædili. » Talem mox Moguntiæ Canisius vidit P. Petrum Fabrum, primum S. Igualii socium, illicoque ei ct Societati nomen dedit, uti referi P. Sùcchinus in ejus Vila, lib. I. Ad hanc ideam ct normam se examinet, formet et perficiat vir Religiosus et Aposlolicus, ut alios iullommct Deoque impicat.

Sapienter S. Bernardus, serna, i8 *in Cant. :* « Si sapis, ait, concham te exhibebis, et non canalera: Hic siquidem pene simili ut recipit et refundit ; illa vero donec impleatur exspectat, et sic quod superabunda!, sine suo damno communicat, etc. Verum canales multos hodie habemus in .Ecclesia, conchas vero perpaucas, ut ante effundere quam infundi velint, prompti docere quod non didicerunt, el aliis prreosse gestientes, qniseipsos regere nesciunt. » Et mox : « Concha imitetur fontem. Non manat illic in rivum , nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis. Denique ipso fons viUn plenus in seipso primum ebulliens in proxima secreta cœlorum, deinde erupit in terras, ac de superfluo homines et jumenta salvavit. Ergo et tu fac similiter. Implere prius, etsic curato effundere. »

Et apposita est multa turda Domino. — *q. d.* Pcr exhortationes Darnabæ multi conversi sunt ad Christum ct ad Ecclesiam ejus aggregati : qui enim apponitur et aggregatur corpori, puta Ecclesiæ, aggregatur capiti, puta Christo.

Ven ss. 23. Ut quxrerbt Paulum. — Paulus enim vetus fuerat amicus Barnabæ ejusque condiscipulus sub Gamaliele magistro, longo jam ei amicior in Christo et Christianismo. Præclare S. Chrysostomus : « Venit, ait, Barnabas ad athletam, ad ducem belli, ad certantem singulari duello : venit ad canem venaticum leones occidentem, ad taurum fortem, ad facem claram, ad os orbi sufficiens. » Addit deinde Pauli virtutis et zeli fuisse, quod tanta fidelium multitudo Antiochias sit Ecclesiæ aggregata, quodque ibidem ortum sit nomen Christianorum. Urbem ergo illam celebrat, quod prima omnium ore Pauli frui meruerit, cum tanto suo fructu, laude et gloria, teque ac postea fruita est oro aureo, ipso inquam Chrysostomo, Pauli discipulo et aemulo.

Ven s». 20. Conversati sunt, —su «xz^*»', id est ut exponit Syrus, *congregati sunt,* hoc est, sacras synaxes, sacros conventus, sacros cœlus egerunt, convocando et congregando populum in ecclesiam , ibique edocendo fidem Christi et predicando Evangelium. Pagninus, *egerunt cum ea congregatione;* Tigurina, *consuetudinem egerunt cum ea congregatione.* Græcum enim otnaqw idem est quod *congrego, colligo, consocio.* Unde o-jia-j-Grpr„ id est Synagoga, congregatio, collectio, cœlus, concio, Ecclesia.

Ita ut cognominarentur (Tigurina, *nuncuparentur)* primiM Antiochie discipuli, Christum,— a Christo, sicut Platonici a Piatone, Aristotelici ab Aristotele duce cl magistro. Suidas, verbo *Christiani,* censet id facium , cum S. Petrus abiturus Romam Evodium sibi successorem in sede Antiochena declaravit -, tunc enim, inquit, Christiani vocari cceperunt, qui prius vocabantur Nazareni et Galilæi. Genebrardus id factum putat anno Christi 49, qui fuit a morte ejus decimus V.xtus. Verum id anterius factura esso, sub cum annum quo Antiochiæ prædicarunt Paulus et Barnabas, satis innuit hio Lucas. Unde. Baronins opinatur hoc nomen inditum anno Christi 43, qui fuit a morte ejus decimus : qui ct addit perperam a Gentilibus Christianos vocatos *Chrestianos,* el Christum *Chrestum.* Sub annum enim 43 S. Petrus Antiochia abiit Romam versus.

Porro Gentiles partira per ignorantiam, partira per irrisionem Christum vocabant *Chrestum,* et Christianos *Chrestianos.* Unde Tertullianus : « Si nominis odium est, quis nominum reatus ? quæ accusatio vocabulorum ? nisi si aut barbarum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum : Christianus vero, quantum interpretatio est, do unctione deducitur. Sed et cum perperam Christianus pronuntiatur a vobis (nam nec nominis certa est notitia penes vos), de suavitate vel benignitate compositum est. Oditur ergo in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. » Et paulo post : « Ante odium nominis, competebat prius de auctoro sectam recognoscere, vel auctorem do secta. At nunc utriusque inquisitione et agnitione neglecta, nomen delinetur, nomon expugnatur el ignotam sectam, ignotum et auctorem vox sola prædamnat, quia nominantur, non quia revincuntur. » Eodem modo loquitur Lactantius : « Ignari, inquit, rerum nostrarum Christum *Chrestum,* etClirislianos *Chrestianos* vocabant : z?*w autem bonus et commodus dicitur, n Sic ct Justinus Martyr : «Nominjs sane quidem appellatione neque bonum quidquam, neque malum sino factis sub nomen ipsum cadentibus judicatur. El quantum ad nomen ipsum perlinet, quod criminis loco nobis objicitur, optimi certe z?t,çotx-ci sumus. » Sic et Theophilus Antiochenus : « Mihi, ait, crimoq vertis quod sim *Chrcstianus* (ita enim latino Greca vox redditur), et insigncpræclaruinquohocnomen geram. At libere confiteor me esso *Chrcslianum,* el nihil magis in votis habeo, quam ut sim «úzí»w, id est bonus erga Deum : non enim mihi molestum aut odiosum illud nomen est. » Certo Suetonius : « Judæos, inquit, impulsore *Chresto* assidue tumultuantes Roma expulit. » Et mihi valilo verisimile fit, apud Tacitum legendum esso *Chrestianos* et *Chrestum.* « Vulgus, inquit, *Chrestianos* appellabat : auctor nominis ejus *Chrestus,* qui Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat (1). »

(1) « Quæ.runt eruditi, an hoc nomen sibi ipsis impoSuerint discipuli, an ab aliis illud ipsis sit impositumf Non videntur sibi ipsis imposuisse; potuissent enim graviorem invidiam sibi conciliare, si voluissent adeo novo nomine distingui a Judæis. Quamdiu pro secta Jud.eorum habebantur, iisdem juribus et privilegiis cum his (ruebantur, el facilius odium Romanorum evitare poterant. Igitur credibile est hoc nomon ipsis ab aliis esse impositum. Antiochenis, qui ad jocos ct dicteria erant proni, mirum videbatur discipulos Christo, quem ignominiosa morte sublatum ipsi fatebantur, adhuc adliairero : unde illis per ludibrium istud nomen im|>o-

Menii-

tominfi

Ctutab-

“L

S. Chrysostomus, hom. 3 *ad Populum,* miro cl celebrat sunm urbem, puta Antiochiam, quod in en primum auditum sit nomen Christianum. Hoc enim nomen uti fidelium proprium, ita illustro est et eximium. Unde id prævidens, in spiritu Isaías exultavit, dicens cap. xl iii, vers. I : « Vocavi te nomino tuo : meus es tu, » puta Christianus a me Christo; el cap. ixii, vers. 2 : «Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. » Illustrius ergo est esso el vocari Christianum , quam esse et vocari regem vel principem : Christianus enim est Christi discipulus , imo filius el hærcs regni coelestis. Quocirca jure queritur Salvianus, lib. IV *Dc Providentia,* sub initium, Christianos perdere vim tanti et tam nancti nominis vitio pravitatis. « Nam qui Christiani nominis opus non agit, Christianus non esse videtur. Nomen enim sino aclu atque officio suo, nihil est. Quid est aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus sine homine? aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua, Prov. xi. Et in nobis itaque Christianum vocabnlym quasi aureum decus est, quo si indigne utimur, fit ut sues cum ornamento esso videamur. »

Huc pertinet illud Musoni! apud Gellium, lib. IX, cap. n,de hominibus improbis, qui se philosophos vocabant : « Mihi, inquit, dolori ot œgriludini est, quod istiusmodi animalia spurca atque probra nomon usurpent sanctissimum et Philosophi (Christiani) appellentur. Majores autem mei Athenienses nomina juvenum fortissimorum Harmodii ct Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia Ilippiam tyrannum interficere adorsi erant, no unquam servis indoro liceret, decreto publico sanxerunt, quoniam nefas ducerent, nomina libertati patriæ devota, servili contagio pollui. Cur ergo nos patimur nomen Philosophia? (Christiana*) illustrissimum, in hominibus deterrimis exsordescere ? » Domitianus Imperator Metium Pomposianum interemit, quod nomina Magonis ct Annibalis, utpote illustrium ducum, servis indidisset, ait Suetonius in ojus Vita, cap. x

suerunt. *Christianorum* nomen, quod peropportunum putabatur nd cultores Jesu Christi nb Judæis In|ernocemlos, mox extra Palæstinam in omnibus Hptnani imperii provinciis frequentari cœpit. Nec tamen ipsi *discipuli* ea jam œtate illud nomen usurparunt, sed soli extranei, vclut rex Agrippa in sermonead Paulum, xxvi, 38, non liic ipse, Agrippæ respondens; nequo aliter Petrus, i iv, 16 (satpius illud nomon in Apostolorum scriptis non reperitur). Etenim si minus infamandi studio iineptmn id nomen erat, al certo apud ¿notò»;eo lemwro in probro habebatur. Quippe Christianorum Secta, ixiv, B, 14 ; xxviit, 23, in suspicionem seditionis adducta fuerat n Jnd.ris, ut qua' non imperatorem Romanum, sed alium quemdam, Jesum , regis ac Domini nomino appellaret, xvi,li, 7. *Chi stianorum* anioni nomon adeo non aversati sum qui Christo nomen dederant, ut [wlius honori sibi ducerent, c> postea relinerent. « live Rusen- iimitaros, paulum tamen ad brevitatem contracta.

Alexander Magnus ignavum militem Alexandrum vocari vetuit, nisi sc Alexandri animos et decora imitaturum promitteret, teste Curtio. Cnr ergo Christiani vocentur, qui Christi vel fidem, ut hmretici, vel mores et vitam, uti improbi Christiani , lacessunt, traducunt, violant, dedecorant, infamant ? Christianus es, Christum imitare : vive ut vixit Christus ; vive ut vixerunt primi Christiani, *Actor,* ut ct iv; vive vitam S. Petri, S. Pauli, S. Joannis, etc.

Præclarc S. Hieronymus, epist. 10 *ad Furiam :* « Pater tuus, quem honoris causa nomino, non quia consularis et patricius, sed quia Christianus, impleat nomen suum, n Idem *ad Paulinum :* « Noli respicere ad phaleras et nomina vana (7 tonum. Esse Christianum grande est, non videri.» Invidit hoc nomen fidelibus Julianus Apostata, a Galilæos pro Christianis nominans, atque ut ita vocaremur, publica lege decernens. Ex quo perspicue ostendit Christi appellationem perhonorificam esse maximique ad gloriam momenti, quoniam cam nobis eripere cogitavit. Nisi fortasse hoc ea ratione fecit, quod hujusce nominis vim et potestatem instar dæmonum reformidaret,» ait Nazianzenus, orat.3 *Contra Julian.*

Ex eodem accipe hæc Christiani partira officia, Quitti», partira elogia ct axiomata. *Primum, orat.* 20, quæ est de laudibus S. Basilii, hanc ejus vocem celebrat : « Non personarum dignitate, sed fide christianismus insignitur. Cæteris in rebus mansueti et placidi sumus, atque omnium abjectissimi ; verum ubi Deus nobis periclitatur ac proponitur, tum demum alia omnia pro nihilo putantes, ipsum solum intuemur. Ignis autem, et gladius, clbestiæ, et ungula* carnem lacerantes, voluptati ac deliciis nobis potius sunt, quam terrori. Mors beneficii loco mihi erit : citius enim me ad Deum transmittet, cui vivo. »

Secundum, orat. 3 : « Solent Christianorum fortes et generosi animi, ei qui vim afferre parat, 'l"“u contumaciter obsistere, non secus ac flamma, quæ a vento excitatur : quo amplius perflatur, eo vehementius accenditur. Sic persecutione Christianam religionem potius illustrarunt, quam debilitarunt, animas nimirum ad pietatem roborantes, ac periculis, ut aqua calens ferrum obdurantes. » s*«»*

Tertium, in *Iambico,* iambico 15 : Christianis- T.rtiu». mus « est lex, mysterium et professio crucis Christi. Humanitas Christi mea est refectio. Mors ejus, mortis meæ est exstinctio.»

Quartum, orat. 31 : « Cur Christiani, inquit, u®** nomen venerable est ? An non quia Christus tiua Deus? Pelrum honore prosequor, nec tamen Petrianus vocor ; et Paulum, nec tamen Paulianus nominatus sum. Non fero me ab hominibus nomen ducere, qui a Deo sum creatus. Proinde si quia Deum ipsum existimas, ideo Christianus vocaris, voceris sane ct maneas in nomino, atque adeo in re. Si autem Deum credis, rubus ipsi» quod credas, ostende. »

q.ûd- *Quintum, orat.* 12 : Christianos a Deus pro diviliis habet et divites reddit. »

fcitm. *Sextum,* ibidem : Christiani a eodem fidei et spei charactere formati et consignati sunt. »

Srj4i- ‘‘C8U *Septimum, orat.* 20 : « Cum aliis alia quædam cognomenta sint; vel a parentibus accepta, vel ex seipsis. hoc est, ex propriis vita? studiis inslitutisque comparata, nobis contra magna res magnum nomen erat, Christianos et esse et nonominari : atque ca re magis efferebamur, quam Gyges palæ annuli conversione (si quidem hoc fabulosum non esset) per quam Lydiorum lyranutdem occupavit ; aut Midas auro, quod ipsi interitum accorsivi!, cum voti sui compos factus, nihil præter aurum possideret; quæ et ipsa Phrygia est fabula. Nam quid Hyperborei Abaridis sagittam, aut Argivum Pegasum dicam, quibus non tantum erat per acrem ferri, quantum nobis mutua opera, et simul ad Deum attolli ? »

tema. *Octavum, Iambico* 18 :

Nos (Chrhliant) ab omni re proba omnem gloria
Auram fugamus : ut quibus nil sit prius,
Quam ne sinistra, ¿extera quid faciat, fciaL

Nmnh *Nonum,* in *Præceptis ad Virgines :*

Quid mirum in medio si fixus corpore Christus,
Humanos omnes pellat violentus amores?

Deci- morn. *Decimum,* ibidem :

Christicolis animus circum præcordia major
Exilit, infestus quoties movet arma tyrannus,
tum dulces hymnos nocluque diuquc canentes,
Sidera summa petunt, mundoque et carne relictis.

UDd'd- BJUID *Undecimum,* ibidem :

Ul pbœûix moriens primos revirescit ad annos,
In mediis fiarnmis post plurima lustra remiscens :
Hiud secus egregia redduntur morte perennes,
Dum pia divinis ardescunt pectora flammis.

Duoded- fcom. *Duodecimum,* ibidem :

Corpore in afilíelo sita vis roburque piorum est.
Uxc quisquis bene perspiciet» cum corpore fœdus
Non feriet, poalqoun meliore exarserit igni.

^<1- *Decimum tertium,* in *Beatitudine et spiritualis vitæ*

Felix qui Christum fortunis omnibus emit,
Cunctorumque crucem, quam gerit, instar habet, etc.
Felix qui primos inter numerandus ovilis
CbnsticoU, Udius se tenet inter oves.
Felix qui Christum manibus non segnis honorat,
Mullisque est \itæ regula lexque pix.
Felix qui mullis junctus, non plurima versans
Distrabdur, pectus sed dedit omue Deo.

Decimum quartUm, orat. 3 ; « Nos (Clirisliani), hiquit9 externam speciem ac velut ¡acturam parum admodum curamus : in interno autem homine multo plusoperæ studiique ponimus; idque potissimum studemus, ut spectatorem ad ea quæ animo cernuntur, retrahamus : qua etiam ratione vulguu magis erudimus. »

Decimum quintum, orat. 3 : « Christianis jucundius est pietatis causa pati, etiamsi nemo id resciturus sit, quam aliis cum impietate florere atque in gloria versari. Hominibus quippe placere parum admodum curamus, id unum expetentes, ut honorem a Deo consequamur. » TWk ,Ul ’

Decimum sextum, ibidem explicanto Billio, numer. 96 : « Sicut juxta Pythium oraculum, equa Thessala reliquis omnibus antecellit, ct mulier Spartana omnibus aliis mulieribus, ct viri Siculi omnibus viris, ita etiam Christiani in religiosis ritibus atque sanctioribus mortales omnes antecellunt, ac principem honoris locum merentur. » Deci-

Decimum septimum, orat. 3 *Contra Julianum :* li Nos, inquit, non in virtute proficere, nec ex veteribus subinde novos effici, sed eodem statu hærere, in vitio ponimus. » *q. d.* Chrisliau est quotidie proficere in melius. Rationem dat : « Ita enim nobis idem quod trochis accideret, quos in orbem volvi, non autem progredi videmus. » Doci-

Decimum octavum, in *Garin, de Vita sua :*

maa
Christianus improbus, potissimum ocUrux
Si sit sacerdos, afficit probro fidem.

Decimum nonum, orat. 4 *Contra Julian.* ; « Sicut uce cataractæ Nili ab / Ethiopa in Ægyptum cadenles ulla arte inhiberi possunt; nec solis radius, etiamsi nube aliquantisper obducatur : sic nec Christianorum linguas vincula injici, res vestras insectanti ac proscindenti. » Ded-

Vigesimum, Iambico 18 : v‘o** mum.

Non turbulento tempori unquam cessimus :
Quin pax habebat languidi si quippiam,
Aut si quis aliis moribus pravis erat,
Hic *(inpersecutione)* cuncti ad unum pectus obflrmavimw.
Atque solidati flammeo zelo hostium
Tulimus furorem, splendide et victi sumus.
Nemo salutem nam cupit hibenlius,
Pericla quam uos, vera laus quibus comes.

Ita nimirum S. Polycarpus urgenti Præsidi, ut juraret per fortunam Cæsaris, unum hoc respondit : « Christianus sum, » cui id non licet; testis Eusebius, lib. IV, cap. v. Idem responderunt Martyres Lugdunenses et Viennenses, de quibus Eusebius, lib. V, cap. 1 i. Ac imprimis S. Blandina, in tormentis falsis criminationibus interrogata, non aliud respondit quam: «Christiana sum, nec mali quippiam a nobis committitur. » El alius, nomine Sanctus, ad cunela interrogata respondebat : « Christianus sum. n « Hoc ille et nominis sui, et civitatis, et generis ct omnium aliorum loco frequenter confitebatur, nec aliam vocem ex illo audiebant Gentiles, » ait Eusebius. «Nihil enim terribile, ubi Patris dilectio; neque triste, ubi Christus est gloria. » Christianus ergo est, cui Christus semper est in corde, ore et opere. Etempk

I

27. In his autem dieuus. — illo anno quo Au- Vers.if

tiochiæ docuerunt Paulus cl Barnabas, ait Glossa.

Supervenerunt ab Hierosolymis Prophetæ. — Ecclesia cnim a sui initio habuit Prophetas : prophetia cnim erat una c gratiis gratis datis Spiritus Sancti, ac consequenter et vene Ecclcsiæ, quam regit Spiritus Sanctus, index, ut patet 1 *Corinth.* XIV. Unde et hi missi sunt Antiochiam, ut illam Ecclesiam jam efflorescentem suæ prophetiæ dote confirmarent el illustrarent (1).

v«n.ti. 28. Agabus. — Quem Dorotheus in Synopsi Ag»iu». illsU> euri Sanctorum, ait fuisse unum e 72 Christi di'-cipulis. Beda nomen *Agabus* interpretatur *nuntius tribulationis;* alii, *locusta* : xn *chagab* cnim est locusta. Apposite : locuste cnim depascendo germina el segetes, sunt causa et prænuntii famis, quam prædixit Agabus. Alii, *organista,* ab amp *ugab,* id est organum. Alii Agabi nomen deducunt ab miy *uga,* id est torta, vel panis subcinericius , qui tempore famis a pauperibus fieri solet, ut illico comedatur. Alii Agabum interpretantur *enthusiastem,* vel amatorem : aap *agab* enim significat amare, insanire, agi enthusiasmo. Ita Pagninus, in *Interpret, nom. Hebr.* Relatus est Agabus inter Sanctos in *Marlyrol. Roman.* dio 13 februarii.

Significabat per Spiritum famem magnam futuram in universo orbe. — Voluit Spiritus Sanctus, ait OEcumenius, hanc famem per Propbetas Christianos prædici, ne Gentiles eam imputarent christianismo , quasi propter cum dii irati illam in orbem immitterent. *Secundo,* ut Antiocheni fideles facerent collectam, qua Hierosolymitanorum egestati et fami instanti subvenirent ; uti el fecerunt. Verisimileest Deum hac fame universali totius orbis voluisse punire tum alia ejus scelera, tum Fîmes recentem idololatriam Caii Caligulæ Imperatoris, VariinT 'Iu* Claudium antecessit. Caius cnim co dementile luiiCx- venit, ut ubique adorari voluerit ut deus, adeo M'*«- ul nec Jovi cederet, sed Jovis Olympii effigiem in suam commutare destinaret, teste Suetonio in ejus Vita, cap. xxii, el Dione, lib. LIX ; qui et addunt cum salutatum fuisse Jovem Latialem, tcmplaquc ei erecta, in quibus exquisitissimro hostiæ,puta phœnicoptcri, pavones, meleagrides phasiani quotidie ei sacrificarentur. Quin ct a Judæis adorari v'oluit in imagine, quam poni jussit in templo Hierosolymitano : qua do causa Judæi ad cum legatum miserunt Philonem , qui id deprecaretur, uti ipse fuse refert *Legat, ad Caium :* ubi, æque ac Josephus et Eusebius, in *Chronico,* diserte asserit loto orbe Romano, præterquam in Synagogis Judæorum, statuas, imagines et aras Caio Cesari fuisse consecratas. Hanc ergo idololatriam Caii loto orbe adorati, Deumque sua divinitate quasi spoliantis, æque ac lotius orbis Caio vel applaudentis, vel obedientis, generali totius orbis fame plectere et punire decreverat Deus. Porro eadem fame afflixit Judæos, Caii idololatriæ resistentes ; quia ipsi persequebantur Christum et Apostolos , ait Chrysostomus. Porro quantum malum sit fames, ostendi *Thren.* iv, 9. Certe fames adducit pestem, nimirum uti hoc anno Domini 1622 Romæ et per totam Italiam experimur. Ex fame ergo homines didicerunt , vel dicere debuerunt, panem victumque et vitam non dari a Caio, sed a Deo, ac proinde ab eo solo petendum, eumque solum colendum ct adorandum esse.

Quæ facta est sub Claudio. — Anno 2 Claudii , qui fuit annus Christi 43 et ex parte 44, ait Baronius et Dio Cassius, lib. LX. Alii timen censent famem hanc contigisse post biennium, scilicet anno Claudii 4, qui fuit Christi 45, forte quia usque ad annum 4 perduravit. Ita Josephus, lib. XX, cap. ii; Eusebius, in *Chron.;* Orosius, lib. VII, cap. vi, qui duo ultimi addunt Helenam, Adiabenorum reginam (quam ad Christum conversam esse scribit Orosius), Judæis in hac fame magna munificentia succurrisse. Quarc hæc Agabi prophetia de fame, videtur facta sub annum Claudii primum, Christi 42. Porro Caio Caligula Ct™i,u anno 4 regni sui a militibus occiso, in imperium successit hic Tiberius Claudius Drusus Germanicus, Drusi Neronis et Antoniæ filius, Liviæ Augus- te, Augusti Cresaris uxoris, nepos, annos natus 50, creatus Imperator factione militum prætorianorum, regnavitque annos Iredccim : cui successit Nero, quem Claudius in filium adoptarat. Ita Suetonius et alii. Primus ergo post Julium Cæsarcm Roma? et orbis Imperator fuit Octavius Augustus, Julii nepos ; secundus, Tiberius ; tertius, Caius ; quartus, Claudius; quintus, Nero : sub quibus contigerunt ea quæ in *Actis* scribit Lucas. Denique Claudius ob famem in medio foro, ait Suetonius, cap. .win Vite ejus, s A turba conviciis ac simul fragminibus panis ita infestatus est, ut ægrc, nec nisi postico evadere in palatium valuerit, nihil non excogitavit ad invehendos, etiam in tempore hiberno, commeatus. »

29. In ministerium, — tl« Stw»»», quod Pagni- Ven. w. mis, Syrus el Tigurina vertunt, *in subsidium :* hoc enim est diaconia, nimirum eleemosynæ, qua egentibus ministrantur necessaria ad vitam.

Habitantibus in Judæa fratribus. — Tum religionis ergo : agnoscebant cnim cos quasi patres suos nipote primos fideles ; tum quia fideles in Judæa spoliati bonis a Judæis, majori indigentia laborabant, uti dixi *Hebr.* x, 34 ; tum quia ipsi sponte se bonis abdicarant posuerantque eorum pretia ad pedes Apostolorum, ut vidimus cap. iv, vers. 3-4 : quare præ cæteris merebantur ju-

(1) Do Prophetis Novi Test, consulenda sunt imprimis loca in Epist. *nd Rom.* xii, et 1 *Cor.* xm, xiv. Euerunt, ut patet ex his aliisque locis, viri tales, qui subito quodam el inopinato sxpe Spiritus Sancti afflatu ad publico dicendum in ecclesia impellebantur, el nunc docebant, nunc Deum carminibus celebrabant, nunc preces recitabant, vel vaticinia proferebant. Dignitate inferiores erant Apostolis, superiores vero cæteris doctoribus omnibus, *Ephes,* ii, 20* m, 5.

vari. Ila S. Hieronymus, in *Epist. ad Galat.*, cap. n j ver?. 10.

ViA-w- 30. Mit t bmt es ad seniores, — ad Apostolos, ait (Ecumenius. Alii, ad Presbyteros et primores fidelium, præscrtiin Diaconos : horum enim erat eleemosynas distribuere, ut dixi cap. vi. Nam verisimile est Apostolos jam Hierosolymis discessisse , do quo cap. xn.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Herodes Agrippa *occidit S. Jacobum, et* S. *Petrum incarcérât : sed ille ab angelo liberatur. Hetundo. vers.* 20, *Herodes a populo deus acclamatus, occiditur ab angelo.*

1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. 2. Occidit autem Jacobum, fratrem Joannis, gladio. 3. Videns autem quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet et Petrum. Erant autem dies azymorum. 4. Quem cum apprehendisset , misit in carcerem , tradens quatuor qualernionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. 5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. 6. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites¡ vinctus catenis duabus : et custodes ante ostium custodiebant carcerem. 7. Et ecce angelus Domini astitit, el lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens : Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. 8. Dixit autem angelus ad eum : Praecingere, et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi : Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me. 9. El exiens sequebatur eum, et nesciebat quia verum est quod fiebat per angelum; existimabat autem se visum videre. 10.Transeuntes autem primam el secundam custodiam, venerunt ad portam Ferream, quæ ducit ad civitatem:quæ ultro aperta est eis. El exeuntes processerunt vicum unum, el continuo discessit angelus ab eo. 11. Et Petrus ad se reversus, dixit : Nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis et de omni exspectatione plebis Judæorum. 12. Consideransque venit ad domum Maria?, matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erunt multi congregati, et orantes. 13. Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode. 14. Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens, nuntiavit stare Petrum ante januam. 15. At illi dixerunt ad eam : Insanis. Illa autem alfirmabat sic se habere. Illi autem dicebant : Angelus ejus est. 1G. Petrus autem . perseverabat pulsaus. Cum autem aperuissent, viderunt eum, et Obstupuerunt. 17. Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eiiin de bàttere, dixitque : Nuntiate Jacobo et fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum. 18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnatti factum esset de Petro. 19. Herodes autem cum requisivisset eumel non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci : descendensque a Judæu in Cæsaream, ibi commoratus est. 20. Erat autem iratus Tyriis el Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo. 21. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos. 22. Populus autem acclamabat : Dei voces, et non hominis. 23. Confeslim autem percüssit eum angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo; et consumptus a vermibus i xpiravii. 24. Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur. 25. Barnabas autem el Saulus reversi sunt ab Hierosolymis expleto ministerio, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus.

Ver»... <. Eodem autem tempore ,— puta inchoato anno 2 Claudii ct Christi 43, quo cœplt fames, ut dixi in fine capitis pra;cedentis.

Herodes ,— non Ascalonila, qui Infantes in ortu Christi occidit; nec Antipas, qui Joannem Baptistam decollavit el Christum illusit : sed Agrippa, illius Aristobuli, filii Herodis Ascalonita:. Ita Syrus et Eusebius, lib. It, cap. x.Vocatur rex, non tetrarcha, quia regnum regisque nomen a Caio Caligula Imperatore obtinuerat, eo quod Sub Tiberio Cæsare, Calo familiaris, Tiberio celerem mortem, ut Caius nepos ei in imperio succederet, optasset, ideoque a Tiberio in carcerem detrusus esset: linde mox moriente Tiberio, succedens Caius, Agrippam carcere liberatum regem Judææ creavit, uti narrat Josephus, lib. XVIII, cap. vin, et lib. XIX, cap. v.

Herodes vini. Nota : Quatuor fuerunt Herodes : primus, Ascalonita; *secundus,* Antipas, ülius Ascalonita;; *tertius,* hic Agrippa, Anlipæ ex fratre nepos; *quarius,* Agrippa junior, hujus senioris filius, de quo cap. xiv, 16, qui fuit tempore excidii Hierosolymitani, cui Josephus suam historiam Judaicam dedicavit.

Ut affligeret.— Quia, teste Josepho, Judaismi et Judæorum erat studiosissimus, atque a Caio cum regno jus etiam in res sacras; templum et sacerdotium obtinuerat. Adeo enim Caio oh optatum et prædictum ei imperium, erat carus, ut Caius creatus Imperator, mox Agrippa- donarit catenam auream, pondere parem ferre®, qua eum onerarat et vinxerat Tiberius, ait Josephus, lib. XIX, cap. v. Videtur Agrippa Horna- didicisse crudelitatem a Tiberio Ciesare, a quo conjectus in vincula, a Caio evectus fuit ad regnum : perinde ac Tiberius ab exilio Hhodiensi vocatus est ad imperium, dc quo Suetonius in ejus Vita, cap. lix : « Multa; ait, ita sn-ve et atrociter factitavit, ut nonnulli versiculis quoque et præsentia exprobrarent, et futura denuntiarent mala : »

Asper cl nmnilis, breviter vis Omnia dicam!
Dispcream, si tc mater amaro potest.
Aurea mutisli Saturni sicula, Casar :
Incolumi nam te, ferrea semper eninl.
Fastidit vinum, quia jam sitit iste cniorcm,
Tam bibit hunc avide, quam bibit ante ineram.
Aspice Felicem sibi, non tibi, Romule, Syllam :
El Marium, si vis, aspice, sed reducem.
Nec non Antoni dulia bella moventis,
Nec semel Infectas aspice cæde manus.
El dic : Roma perit : regnabit sanguino multo,
Ad regnum quisquis venit ab exilio.

Ven. î. Cjuurxtú S. Jacobi. Prima. & eundi. 2. Occidit autem Jacorvm.—Cur Jacobum præ c.eteris Apostolis? Respondeo : Prònо, quia hic Jacobus major, frater Joannis, erat unus o pri mariis tribus Apostolis, ndcoque e columnis Ecclesiis. *Secundo,* quia, ut ail S. Chrysostomus et iheophj laetus in cap. IVli S. *Matth.,* Jacobus hic quasi Boanerges, id est filius tonitrui, in pnedicationo Evangeli! erat igneus quasi fulmen, ac Judæis terribilis el gravis quasi tonitru , confutando Judæos et judaismum, ideoque ab eis postulatus ad necem. *Tertio,* quia ex Hispania oblia T*rtta. celebris rerumque gestarum gloria clarus, oculos omnium in se convertebat, ac nominatim quod duos famosos magos, Philethum et Hermogenem, ad Christum convertisset : forte etiam Judæi, qui plurimi tum in Hispania degebant, ejus predicanone et gestis offensi, litteras ad suos llierosolymitas dederant, ut Jacobum e medio tollerent. Denique probabile est cæteros plerosque Apostolos abfuisse Hierosolymis, imo abiisse in suas provincias, ut proinde eos comprehendere non potuerit Herodes, de quo mox plura.

Occidit autem Herodes Jacobum, tum ut Judæos magis sibi conciliaret, tum quia Judaismi, quem S. JaCobus impugnabat, erat amantissimus. Unde Josephus, lib. XIX *Antiq.,* cap. vii : « Quapropter, inquit, libenter et continue degebat Hierosolymis, institutorum ac rituum patri® servator religiosissimus. Purus enim erat a contaminamentis omnibus, nec ulla dies ei prateribat absque sacrificio. » Porro occisus est S. Jacobus a Judæis paulo ante Pascha, puta ante U lunam primi mensis Nisan, vel paulo post, ut volunt alii. Unde flora. *Martyr.* 25 julii ait, a prope Pascha , » non definiens alite, an post : nam paulo post ejus necem, voluit Herodes occidere quoque Petrum post dies azymorum, id est post octavam Paschalis. S. Hieronymus, in cap. xeni *Ezerb.,* scribit S. Jacobum immolatum altera die Paschalis, scilicet decima quinta luna, in qua Christus occisus est. AdoTrevirensis, in *Martyr.,* etCalixtus Papa I, *De Miraculis S. Jacobi,* scribunt cum occisum 25 martii, quo pariter die ante decem oi,-nos, puta anno Christi M, occisus fuerat Christus. ChristophorUs tamen a Castro, in *Ristat.* Dej-tr., cap. xviii, censet eum occisum in aprili in diebus azymorum : festum tamen ejus celebratur die 25 julii, quia eo dic translatum est ejus corpus Compostellam, ubi miraculis plurimis coruscans magno Hispanorum, imo peregrinorum e toto orbe confluentium confluxu colitur; quæ peregrinatio celebrari coepit anno Domiui 1220, teste S. Antonino, I part. *Hist.,* tit. VI, cap. vm.

Gladio.— Quia licet in veteri Testamento vix legamus Judæos usos gladio in poenis reorum, tamen postquam in Romanorum potestatem venerunt, eo, more Romanorum, usi sint eorum TctraEch® et Reges : unde et Herodes Antipas, hujus Herodis patruus, gladio occidit S. Joannem Baptistam.

Porro S. Jacobus vadens ad mortem, suum accusatorem, nomine Josiam, sua constantia et sanctitate ita obstupefecit, ut eum ad Christum converterit martyremque offecerit. Audi ex S. Clemente Euscbium, lib. H *Ihst.,* cap. ix : « Is saue qui eum ad tribunal duxerat, cum martyrium subiturum cerneret, ea re motus, et se Christianum esso ultro confesses èst Ducti stmt igitur

simul uterque. Ille vero in itinere petiit ut ignosceretur sibi a Jacobo. Hic cum parumper deliberasse! : Pax libi, inquit, ct osculatus est eum; atque ita simul uterque decollatus est. » Addit S. Isidorus S. Jacobum euntem ad martyrium, paralyticum suam opem inclamantem membris et sanitati restituisse.

Prfrih- col»*. Nota : S. Jacobi laus ct gloria prima est, quod primus omnium Apostolorum pro Christo martyrium generose obierit, cætcrisquc ad illud dux Prictun. et choragus fuerit. Ex adverso frater ejus S. Joannes agmen Apostolorum claudit, ct ultimus omnium defunctus est grandævus anno Christi 101. post Christi passionem 68, post Jacobi necem 58. Quare hi duo fratres cæterorum omnium Apostolorum vitam el mortem sua morte, quasi initio ct fine complectuntur, inchoant et terminant, corumquc sunt quasi A ct n.

saetín. dcm* *Secunda,* quod cognatus fuerit Christi, natus cx patre Zcbcdæo cl matre Maria Salome, quæ Sanctorum catalogo adseripta, religiose colitur Verulis in Italia, ubi ejus corpus requiescit.

T--rtiun>. *Tertia,* quod a Christo mutatum sit ei nomen, ac cum fratre Joanne vocatus sit « Boanerges, » id est filius tonitrui, id est tonitru cl fulmen : fulmineus enim fuit zelo, actione, prædicatione, miraculis. Nulli alteri Apostolo Christus mutavit nomen, nisi Simoni, quem vocavit « Cepham, » id csl Petrum, eo quod illum Ecclesiæ suæ destinarci basin ct Primatem.

Onu- ‚nm' *Quarta,* quod a Christo præ cæteris Apostolis electus fuerit cl dilectus : hi enim tres, Petrus, Jacobus ct Joannes, quasi triumviri Christi, soli interfuerunt ejus transfigurationi in monte Thabor cl orationi ultimæ in horto paulo ante mortem, in qua sudavit aquam ct sanguinem. Insuper semper mansit virgo, æque ac frater ejus Joannes. Unde dc utroque loquens Epiplianius, *liares.* 58 :« Quinam ergo, inquit, hi fuerint, quam generosi Apostoli, cl monasticam vitam degentes, ac deinceps virgines. »

Qnin- to®‘ *Quinta,* quod Christi fuerit amantissimus ejusque honoris zelosissimus. Unde *Luca* ix, 54, cum Samaritæ Christum spernerent, indignans et Christi injuriam ulcisci volens, ingenti zelo, etsi adhuc rudi el impolito dixit : a Domine, vis dicimus ut ignis descendat de calo, et consumat illos? » *q. d.* Vis ut instar Eliæ cos igne coelesti ct fulmine afflemus? ‹i Surrcxit enim Elias propheta quasi ignis, ct verbum ipsius quasi facula ardebal, » Eccles, xl viii, 1.

fcitnm. *Scala,* quod B. Virgini carissimus fuerit. Unde ipsa adhuc vivens llicrosolymæ, eidem apparuit Cæsaraugustæ, insistens columuæ, jussitque ibidem oratorium sibi extrui, prædicens illam Hispanis partem sibi fore devotissimam. Quare S. Jacobus eidem sacellum, omnium in orbe primum, exædificavit. Ha referunt *Ánnales Hispania.*

s*pu- *Septima,* quod Hispaniam a Mauris et Saracenis liberant, visibiliter præiens aciem llamiri regis, dura ilio anno Domini 834, cum innumeris Saracenis c recenti victoria insolentibus, sibique insultantibus, monitu et invocatione S. Jacobi confligens, cos omnes vel cecidit, vel cepit, vel in fugam egit. Unde ct Hispani in præliis cum jugiter invocant, ct ejus ope illustres contra fidei hostes obtinuerunt el obtinent victorias. Qnare in ejus honorem instituerunt Ordinem Militarem Equitum S. Jacobi, qui coepit sub Alfonso IX, rege Hispaniae, anno Domini 1138.

Octava, Jacobo debet Hispania quod a Christo hucusque in vera et orthodoxa Christi tide constans perstiterit, ut merito reges ejus Catholici cognominentur, ipsaque sit basis et columen fidei et Ecclesiæ, quodque fidem Christi cum œterna nominis sui gloria per Indias, tam Orientis quam Occidentis, longe latequc propagarit, et in dies magis magisque propaget. OiU vo

Censet S. Isidorus, ct Lucius Dexter in *Chronico,* idque habet Liturgia Mozarabum, ct versio Arabica, S. Jacobum hunc, fratrem S.Joannis, scripsisse epistolam Canonicam, quæ vulgo S. Jacobi dicitur; Eusebius tamen, S. Hieronymus et alii multi censent eam scriptam a Jacobo Minore, qui *frater Domini* dictus, primus fuit Episcopus Hierosolymorum; quod in ipsa ejus Epistola discutiendum erit.

Noma, Denique, sicut S. Joannes Baptista occisus est ab Herodiade, quæ erat soror hujus Herodis Agrippæ, eo quod incestas ejus nuptias cum Herode Antipa, patruo suo, culpasse!; ita et S. Jacobus occisus est a fratre ejus Agrippa : nimirum S. Joannem martyrii socium merebatur S. Jacobus; itaque Herodias Joauuicida fratrem Herodem, et Herodes Jacobicida sororem Herodiadcm, velut dignum patella operculum poscebat, nimirum uterque mali corvi malum fuit ovum. Uterque enim prognatus est cx llcrode Ascalonita, qui fuit infanticida, et in eis Christicida. Hic enim utriusque fuit avus : genuit enim Arislobulum, qui fuit pater Herodis Agrippæ et Herodiadis.

Addit L. Dexter in *Chronico,* anno Christi 41 : « Ex Hispania rediens Jacobus Gallias invisit, ac Britannias, ac Venetiarumoppida; ubi prædicat, ac Hicrosolymam revertitur, de rebus gravissimis consulturus B.Virginem ct Petrum. » Et mox anno Christi 42 : « Prædicans acerrime Judæis, prius interfuit hoc anno consecrationi ædis sacræ Nazareth (quæ Lauretum ab angelis translata, inde nunc Lauretana dicitur), in qua Virgo Deiun concepit, prodentibus nonnullis Apostolorum : succiso ab Herode capite, recens Hicrosolymam reversus, nobile martyrium 25 die niartii (quo et Christus crucifixus est) gloriose pertulit. Discipuli S. Jacobi, Dei monitu Virginisque consilio, corpus magistri Joppc in navi deponentes, Inam Flaviam Gallæciæ civitatem felici navigatione pervenerunt. Altare super sacrum corpus erigunt, et more sacro, Basilius, Athanasius, Chrysogonus, Agathodorus, Elpidius (qui mintió accepto de

corpore sui parentis in Hispania* allato, mox Iriam accurrunt) sacrant, et Apostolo dicant. » Subdit anno Christi 50, S. Petrum Hispanias adfisse, multis cum comitantibus, inde in Africam et Ægyptum transisse. Horum omnium fides sit penes auctorem, quæ quanta sil dixi in fine Chronotaxeos.

Goo anno jko Iu mmo. Qurares, quoto Christi anno occisus est S. Jac°bus? Erùno Eusebius, in *Chronico,* ait cum occisum anno Christi 36, qui fuit Tiberii imperatoris 20, a morte Christi 2. Verum irrepsit error in Chronicon hoc. Nam eo tempore necdum regnabat Herodes Agrippa, qui eum occidit : coepit enim regnare cum Caio, successore Tiberii. Unde hiem Eusebius, lib. II *¡Ustor.,* cap. vin cl ix, ait eum occisum, raque ac Petrum incarceratimi, sub Claudio imperatore.

Secundo. *Secundo,* alii Jacobi necem contigisse putant anno Claudii 8, Christi 49, qui fuit a morte ejus 15, eo quod Herodes Agrippa paulo post cum occisum, et Petrum incarceratimi, sit occisus ab angelo, cap. Xu. Mortuus est autem Agrippa anno 9 Claudii, ait Tacitus lib. Xll *Anual.* Sed errat Tacitus ; nam Agrippa 3 Claudii anno defunctus est, uti passim tradunt Historici.

Tatto. *Tertio,* Baronius putat S. Jacobum decollatum anno Claudii 2, Christi 44, qui fuit a morte ejus 11: Herodem vero percussum ab angelo anno Claudii 4, Clu isti 46. Verum crateri tradunt cum tantum 1res annos regnasse sub Claudio, et quatuor sub Caio, hoc csl universim septem annos.

W. *Quarto,* Onuphrius, in *Chron.,* et Mariana, *Hist. Hispan.,* lib. IV, cap. n, S. Jacobi necem consignant anno Christi 42, qui fuit Claudii imperatoris primus. Nam anno sequente, puta 2 Claudii, Petrus statini a neco Jacobi incarceratus, ab angelo liberatus profectus est Hornam, uti omnes tradunt. Sic el L. Dexter, in *Chronico,* tradit S. Jacobum occisum anno Christi 42, die 25 marlii.

Quinto. *Quinto,* Gencbrardi in *Chronol.,* lib. 11, eam ponit anno Christi 46, qui, inquit, fuit Claudii tertius, Agrippæ septimus et ultimus : septennium enim cum regnasse docet Josephus loco mox citando ; nam paulo post occisum Jacobum occisus est, ita ut quatuor annos regnarit sub Caio, 1res sub Claudio. Verum non slatini a nece Jacobi ab angelo percussus est Agrippa : nam, ut ait Lucas, in line hujus capitis, Agrippa occisus est Crasarera : eo autem ascendit post moram aliquam actam llierosolymra a nece Jacobi. Rursum non slatim ut ascendit Cæsarcani, ibi percussus est. Nam Lucas narrat interim famem accidisse praedictam ab Agallo : Tyrii enim el Sidonii facto concursu, per Blastum conati sunt Agrippam sibi reconciliare, eo quod alerentur eorum regiones ab illo, ut ait Lucas, vers. 20. Non ergo paucis diebus Agrippa Crasarcra commoratus est; sed partem anni sexti regni sui et totum septimum ibi transegit. Quocirca

Sexto, alii censent S. Jacobum occisum ct S Petrum incnrccratum fuisse in Paschale, anno Claudii 2 incipiente, qui fuit Christi 43, nonus ab ejus morte. Tunc enim Agrippa Roma, ubi a Claudio in regno fuerat confirmatus, celeriter rediens Hicrosolymam ante Pascha, volens Judicis gratificari, S. Jacobum occidit et S. Petrum vinxit: sed ille ali angelo liberatus, mullis Asine provinciis peragratis, Romam ingressus, Romanam cathedram erexit die 18 januarii, sub finem anni 2 Claudii, qui finiendus erat die 24 januarii, inchoato jam anno Christi 44 ; ac eodem jam currente, et post diem 24 januarii concurrente cum anno 3 Claudii imperatoris, Agrippa percussus est ab angelo, cum septem annos regnasse!, nimirum quatuor sub Caio, tres sub Claudio. Sic enim omnia apposite inter se per annos distributa connexa cohrerent. Ha Josephus, qui tum vivebat et hrac spectabat, lib. XIX *Antiq.,* cap.vm. ct ex eo Christophorus a Castro, in *Hist. Deipar.,* cap. xvu!, pag. 530, quem vide. Eodem anno Christi 43, Thaddæus missus est ad Abagarum (uti ei vivens promiserat Christus), cumque cum populo Edesseno fide Christi imbuit cl baptizavit, teste Eusebio, lib. I *Hist.,* cap. xiii.

Mihi magis probatur sententia Baronii, excepto Saustii anno quo ab angelo percussus est Herodes : illum aucMh» enim censeo fuisse Christi 45, Claudii tertium : nam ultra tertium Claudii annum non regnasse, nec vixisse Herodem consentiunt Chronologi el Historici. Porro primus Claudii annus incidit in annum Christi 43, non 42, uti tradit Eusebius et crateri; nam Christus mortuus est anno Tiberii 18, uti omnes consentiunt, agens annum ratatis 34. Tiberius autem 22 annos regnavit, cui successit Cains per 4 annos. Caio successit Claudius : combina horum annos cum annis Christi, invenies Claudii i annum incidere in annum Christi 43, non 42 ; anno ergo Christi 44 Petrus e carcere liber, variis provinciis peragratis, Romam contendit ibique cathedram posuit 18 januarii, inchoante anno 45 Christi, et finiente anno Claudii secundo. Nam tertius Claudii annus inchoandus erat die 24 januarii ejusdem anni. Id patet ex eo quod Petrus sederit Rcmra 25 annis. Jam incipe ab anno 3 Claudii, el numera reliquos ejus 12 annos (universim enim regnavit 14 annis), adde annos 13 Neronis (13 enim anno Neronis, ab eo occisus est Petrus), qui succssit Claudio, habebis annos 25 Sedis Romanie S. Petri.

Qurares *secundo,* quoto post Christi in cœlum Qao«a» ascensum anno Apostoli discesserunt o Judraa in suas provincias, ut toto orbe evangelizaren! Gentibus quibuslibet? Respondeo : varii varium as-Pn*o. signant annum. *Primo,* Apollonius, qui vixit anno Christi 220, scribit apud Euscbium, lib. V *Hist.,* cap. xvu, Christum jussisse Apostolis, no ante 12 annos a morte sua computandos, Hierosolymis discederent. Id accepit ex Clemente Alexandrino, qui pipulo ante vixit et scripsit, scilicet anno

Chridi 190. Clemen* onim, lib. VI *Strom,,* idem tradit :scd Clementis hujus scripta vitiata sunt ab ha retida, ideoque inter apocrypha relata a Gelasio Pontifice, æque ac Itinerarium Petri, a quodam Clemente (non illo Romano *Pontifico, S, Petri* discipulo at successore, uti pre se fort) compositum, ubi idem *do hisce 12 annis* a Christo Apostolis praestitutis, dicitur : ex quo primo desumpta et propagata *vitietur* Ineo traditio. Sed eam falsam esse et confictam palet ex hisce Actis Apostolorum. Nam paulo post necem S. Stephani, Philippus Samariam convertit; unde eo Hierosolymis acciti discesserunt sancii Petrus cl Joannes, ut Samaritis sacramentum Confirmationis impenderent. Rursum ex iisdem patet S, Petrum paulo post lustrasse Joppen, Lyddam aliasque civitates Judææj deinde Cæsareæ Christi fidem predicasse Cornelio; ac tandem cathedram suam Antiochiae collocasse per septem annos, donec eam Romam transferret, quod factum est anno circiter decimo post ascensum Christi in cœlum.

Srctnxto. *Secundo,* Baronins, quem multi sequuntur, ac CbXi 44. *'onnus hic ad vers. 20 censent Apostolos se dispavisse per orbem post necem S. Jacobi, anno Christi 44, qui *fuit decimus* a Christi morto et resurrectione ; unde S. Matthœum paulo ante, puta anno Christi 41, scripsisse Evangelium. Causam dispersionis fuisse persecutionem Herodis, qua occidit S. Jacobum ct incarceravi! S. Petrum, eum et reteros occisurus, si potuisset : quocirca illos periculum fugientes, profectos esse ad Gentes. Multo longius abeunt, qui Apostolos universaliter per orbem dispersos esse opinantur post primum Concilium Hierosolymis habitum, AcLxvj hoc enim celebratum esso anno Christi 5i, ut vult Baronins, vel 54, ut vult S. Hieronymus. Citant pro hac sententia S. Chrysostomum, hom. 25 *in Acta,* sed falso.

îufnti- Verum hæc sententia difficilis est creditu. *Primo,* quia Eusebius lib. i Jí.sL, cap. xm, scribit sano lumThaddæum, profectum Edessam Syriae anno Christi 43, convertisse Abagarum regem et populum Edessenum ad Christum, uti Abagaro olim scripserat el promiserat Christus. Quocirca Lucius belter, in *Chronie.,* et Genebrardus, in *Chronol.,* censent divisionem Apostolorum factam anno Christi 41, qui fuit septimus amorte ejus. Sed nec hoc satisfacit, ob sequentes rationes,

Secundo, quia S. Jacobus in Hispamos profectus est, utique ante annum Christi 44; nam eo occisus est ilierosolymæ al) Herode. Eum enim in Hispania predicasse, universalis est et immemorabilis non tantum Hispania), sed el fidelium ubique traditio, cui refragari nemo queat. Jacobus ergo in Híspanlas profectus est sub annum Christi 37. Ergo eodem reteri quoque in sua loca abiis&e videntur.

Totk. *Tertio,* quia Christus jueeerat Apostolis ut manerent Hierosolymis usque dum reciperent Spiritum Sanctum in Pentecoste, ut eo recepto linguis igneis irent praedicatum per totum nrbnin, ut pnfet *Art.* i; si onirn decem armos mansissent in Judæa, tardo admodum exeeuti essent mandatum Christi do predicando Gentibus per tofum orbem, el parum temporis ad id oxoquonduin habuissent. Pleriqun enim anno trigesimo apostolatum cum vita et martyrio finierunt. Addo, pauci fuerunt, puta duodecim, ct tamen hi remotissimas et plurimas gentes, vastas et amplas adire et convertero debebant.

Quarto, quis credat eos omnes decennium in- 9»^te tegrum posuisse apud paucos perfidos el obstinatos in sua lege Judæos, cum flcironl tofum orbem sibi a Christo pransoriptum ot demandatum osso? Sane pauci anni sufficiebant ad praedicandum per totam Judæam, praesertim cum ibidem Diaconos ct Presbyteros ordinassent; quin ct S. Jacobum, fratrem Domini, constituissent Episcopum.

Quinto, quia S. Paulus, *Galat.,* r, 19, ait se post ' H IIA triennium a conversione sua (qtue contigit anno Christi 36, vel, ut alii volunt, 35), puta anno Christi 38, vel 39, ascendentem Ilierosolymam, neminem Apostolorum vidisse, nisi S. Petrum et Jacobum, fratrem Domini : quia scilicet caderi ad evangelizandum toto orbe erant dispersi, ait S. Hieronymus, Anselmos, Claudius Taurinensi ct Cajetanus ibid. Hinc et S. Lucas describens acta S. Petri, ct ortum progressuniffiie Ecclesiæ in Judæa, nullam aliorum Apostolorum mentionem facit, nisi S. Joannis; utique facturus si in ca diutius mansissent.

Ob h®c ergo argumenta probabilius videtur , Apostolos longe ante annum Christi 44, qui fuit decimus a morte ejus, in suas provincias discessisse : quo anno discesserint, præoiso definire non ausim. Probabile est cos discessisse paulo post conversum a Petro Cornelium : fune enim apertum est publice per cadeste oraculum o ilium fidei Gentibus, iisque jussus est illico Petrus, ao consequenter et reteri evangelizare. Quocirca ipse mox adiit Antiochiam ibique cathedram constituit anno Christi 37. Videntur ergo sub idem tempus quoque reteri suas adiisse gentes, in cisque Ecclesias erexisse, ibique suas oathedras posuisse. Quis enim credat eos cœlosli visiona Petri admonitos, jam esse tempus pra?dicandi Gentibus, tardasse et distulisse hujus monili, imo praecepti divini exccntionem per septem vel octo annos, puta ab anno Christi 37, usque ad 44. Videntur ergo discessisse sub annum Christi 37, unde et anno Christi 36 Deus convertit Saulum eumque Gentium Apostolum et doctorum designavit. Quod si quis eodem anno Christi 36 contendat Cornelium fuisse conversum, et paulo post Apostolos, saltem aliquos ivisse insuas provincias, non repugnabo. Sub idem enim tempus videtur apertum Gentibus fidei ostium, quo Saulus conversus creatus est a Leo Gentium dnrtor.

Cbriitl 37*

J,no no‘tnr Cn%par Sánchez, ti ici l *Dc Prudic. Jacobi in Disponiti,* cap. vi, ít Lhri«lophoniN a Castro in *Hislor. Deipara*\t cap, xvui, peg. Mt , consent Apostolo» slatini a Pentecoste, anno Christi 31, ivisse in suas provincia*». Probant lei *primo,* quia ideo in fino illius anni 34, ut tradii Eusebius in *Chronico,* ct alii, ordinasse videntor sanctum Jacobum , fratrem homini, Episcopum Hiorosolymæ, ut Judœormn curam pastoralem in ipsum transferrent, ipsi vero discederent ad Gentes.

Ctrl U •*3

rn.b.

Secundo, id probant ex .Melitene Saninosi, quem citat Boda in cap..vili *Ad.,* el ex Prochoro, discipulo S. Joannis : sed utriusquo scripta sunt vitiata , apocrypha et fabulosa.

Renodo.

Tertio, quia Christus ascendens in cœlum jussit dixitque Apostolis, *Marc.* cap. ult : a In mundum universum euntes, doceto omnes gentes , n *q. d.* u Ito, quia jam tempus est, » ait S. Thomas, Hugo et Cajetanus, qui et addit, hoc mandato revocatum esse illud anterius, « In viam (¿entium no abieritis. »

Tedio.

Quarto, quia Ecclesia in Officio Pentecostes, in Vesperis secundis, ad *Magnificat* canit ; a Hodie completi sunt dies Pentecostes; hodie Spiritus Sanctus in igne discipulis apparuit, et tribuit cis charismatum dona : misit nos in universum mundum prædicare. » Similiter loquitur S. Ixo,scnn. l *in Iiatali S. Petri ct Pauli.* Item Metaphrastes ct alii. Unde concludit Sánchez paulo post Pentecosten Apostolos predicasse Gentibus et ad eas profectos esse ante conversionem Cornelii, quam ipse censet factam anno 36 Christi, qui fuit secundus ab ejus morte. Licet enim posterius eam narret Lucas, cam tamen esso praeponendam : Lucam enim per hysterologiam gesta Petri postponere, ut narrata conversione S, Pauli, ejus gesta codem historic filo pertexat, quibus pertextis gesta S. Petri enarrare aggreditur.

Curio.

Verum difficile est credilo Apostolos ivisse ad Gentes ante apertum iis cœlitus fidei ostium per conversionem Cornelii. Ideo enim Deus illam cadesti visiono Petro præmon>lruvil, ni per illam Apostolis iter ad Genios panderet : aliuqui enim Judæi, quales erant pleriquo primi Christiani, id non permisissent, imo iis restitissent, uti restiterunt S. Petro, cap. xi, vers. 3, Sed Petrus per visionem a Deo acceptam eis satisfecit.

Rehu. lur«

Quoto argumenta a Sánchez allata probant duntaxat a Pentecoste lienico Apostolis prædicaro Gentibus, uti recte judicavit Gabriel Vasquez, quem citat Sánchez, cap. yin; imo eosdem praedicasse Gentibus, quæ so Judœis miscebant in concionibus S. Petri ct Apostolorum : non tamen probant eos slatini a Pentecoste ivisse in suas provincias, tum quia primo satisfacere debebant Juduis, qui prælondcbant Messiam sive Christum ejusque Evangelium ad so perlinere, non ad Genius : illum enim ad so essa missum, vo quod patribus suis fuisset promissus : hoc autem fecerunt ordinando Hicrosnlymæ. Episcqpnm S. Jarobum, dispergendo sn par reteras hidatv, Gnbl ere ct Samarir civitates, ibique evangelizando; tum quia exspectabant occasionem cl tempus, qno a Deo discedere monerentur, ut hoc Judaeis po4 ont obtendere, nn jpsjs abeuntibus obstreperent , /mt Rcbisma facerent ; hoc autem fa tum rd per vi’ioncm S. Petro oblalarn.

Àd irgli- mantum

Rursum illa argumenta recto probant Apodote^ Iter suum non distulisse per multos, v. *g.* docom annos, hj‹l rebus in Judæa componitis mox dfecessic*e. Hoc autem factum e^t, cum Petru« obite Judæa, Lydda et Joppc, ubi multos dies m ncit, ait Lucas, cap. ix , missus est Or-iream ad convertendum Cornelium ;quod factum cct sub annum Christi 37, ut dixi in fine cap. x ; na consequenter tunc pariter videntur Apostoli in suos oras profecti. Sic enim omnia suavi dispositione et concinna narratione connexa coha*rent. Nam ab anno Christi 31 usque ad 37, Apostoli omnes, per triennium integrum evangelizando Judaeis, abunde eis satisfecerunt ; unde eo expleto, anno Christi 37, converso Cornelio e| patefacto cœlitus Gentibus ad Ecclesiam ingressu, omnes se ad iter in suas provincias accinxerunt.

Confirmatur primo, quia Lucius Dexter, in *Chronico,* et alii tradunt S. Jacobum anno Chrteti 37 profectum in suam provinciam, puta Hispaniam : ergo idem cæteri plerique fecerunt alternativo. Dico, *piehqwi et alternative.* Nam non omnes rimul eodem tempore præcise discesserunt , sed alii citius, alii tardius, pro rerum ct negotiorum commoditate, vul necessitate, ut recte advertit Christophoms a Castro, cap. xvm *Hist. Deipara,* Sic S. Joannes diutus ibidem mansit, ut serviret B. Virgini, cui a Christo datus erat cusios imo filius; S- Petrus Judœis vel prœscns, vel vicinus esse voluit per dcccm annos, ex quibus septem egit Pontificem Anliochix*, sed ite, ut crebro iu Judœam ot Jerusalem excurreret. Unde S. Paulus anno Christi 39, veniens llierosolymam, cum ibidem invenit ct convenit, (ìu/uLi, 19; S. petrus enim precipuo erat Jud vorum Aposto lus, sicut Paulus Genlium , *Gala!,* n , 9.

Ihnù* 5l 0*-..t

Confirmatur *scrundo*, quia Apostolos Hierosolymis non discessisse ante conversionem Cornelii, patet ex oo quod Lucas, cap. xi, vers. 1, dicat illos eam ibidem audivisse ; «Audierunt, ait, Apostoli cl fratres qui erant in Judæa, quopiam el Gentes receperunt verbum Dei ; » ergo ante non receperant, nec eis ex professo prædicaranl Apostoli. Quod vero mox post conversum Cornelium discesserint in suas provincias, liquet ex eo quod paulo post Lucas, vers. 22, dicat Barnabam missum esbo Antiochiam, non ab Apostolis, utpole jam profectis el absentibus / sed a presbyteris Ecclesiæ. u Pervenit, ait, sermo ad aures Ecclesia', quæ erat Hierosolymis, super istis, ct miserunt Barnubam usque ad Antiochiam. »

Confirmatur *tertio,* quia ideo Herodes anno

Christi 43 «apprehendit Petrum, et Jacobum occidit præ cæteris Apostolis, cap. xn, vers, f, eo quoti cælori jam abiissent ad suas gentes.

Ormo- Hæc itaque est Chronotaxis Christi, Apostolo-
A rnm c* primitiva^ Ecclcsiæ.

Christus occisus resurrexit, ascendit in cœlum, indequo misit Spiritum Sanctum in Pentecoste, anno a nativitate sua 34.

Eodem anno S. Petrus prædicans convertit tria et mox quinque hominum millia.

Eodem quoque creati sunt primi septem Diaconi , *Ad.* vi.

Eodem anno lapidatus est Stephanus, dio 20 decembris.

El die sequenti puta 27, S. Jacobus Minor creatus est primus Hierosolymorum Episcopus.

Paulus conversus est ad Christum anno Christi 36.

Cornelius, conversus a S. Petro, patefacit ostium fidei Gentibus initio anni 37.

S. Petrus posuit cathedram Antiochiæ eodem anno 37, in caque sedit septem annos. Hic annus fuit 4 ab ascensu Christi, ul habet *Chronicon Alexandrinum*.

S. Jacobus in Hispanius profectus est, cætrique Apostoli in suas provincias, eodem anno Domini 37.

Fames prœdicta ab Agabo toto orbo coepit anno Domini 42.

S. Jacobus rediens Hierosolymam occisus est ab Herode Agrippa circa Pascha, anno Domini 4L

S. Petrus vinctus est ab Herode, et liberatus ab angelo anno Christi 44.

S. Petrus post septennem sedem Antiochiæ, liberatus o vinculis Herodis, multis locis peragratis, Romam ingreditur, ibiquo cathedram collocat die 18 januarii, finiente anno 2 Claudii Imperatoris, sub initium anni Christi 45.

Eodem anno 45 Paulus cum Barnaba missus iturusque ad Gentes, rapitur in tertium cœlum ; dc quo cap. sequent., vers. 2.

Vin. a. 3. Apposcit ut appreiiexderbt et Petbum. — To *d* æque ac opposuit emphasin habent, *q. d.* Occiso Jacobo, crevit animus et improbitas Herodi, ut etiam in ipsum Ecclcsiæ Primatem, puta S. Petrum, auderet manus sacrilegas injicirc (1). Causam dat S. Chrysostomus, vel potius Proclus, in *Encomio vinculorum* S. *Petri,* apud Surium dio 1 augusti : a Nam putabant (Judæi) illud futuvum, ait, ut si Petrum Apostolum de medio sustulissent, facile reliquos Apostolos superarent. Ille enim erat qui contrarias voces mittebat, quique in conciliis, in judiciis ct in synagogis cum adversariis certabat, ct Jesu nomen palam prædicans, invocato ejus nomino, præcipua quædam miracula faciebat. » Et inferius hosco S. Petro dat titulos : « Vere liic est Apostolorum firmamentum, et sacratus cadorum magister, arcanorum interpres, nutantium confirmator, lapsos erigens, firmos conservans, pœnitentiæ dux ardcnlissimus : Petrus denique magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesia) jactatio, discipulorum decus, eorum qui recte sentiunt, ornamentum, Theologorum pulchritudo, Christi os, mens coelestis, Trinitatis pulcherrimum tabernaculum, lapsorum reconciliator, honeste viventium ductor, recte currentium propugnator, omni cadesti et humana laude, omni præconio dignissimus. Cujus si umbra ct lintei morbos profligarunt, certe catenœ quæ venerandum Apostoli corpus contigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorom miraculorum vim participarunt, » etc. Subdit hac catena diabolum fugari : a Non enim ferre potest Spiritus Sancti gratiam has catenas obumbrantem, neque scintillas ex divino illarum igne exilíenles sustinet, sed ab ipsis incenditur atque comburitur. »

Erant autem dies azymorum, — qui per septem dies continuos a Paschale celebrabantur, ita dicti, quod in iis nullis panibus nisi azymis, id est fermento carentibus, vesci Judæis liceret. Addit hoc Lucas, tum ut denotet tempus necis S. Jacobi et carccris S. Petri, tum ut indicet causam cur non illico occisus sit S. Petrus, sed dilatus post Pascha, quia scilicet erant dies festi azymorum, quos sanguine effuso maculare et funestare nolebat Herodes; tum denique ut indicet perversitatem Herodis et Judœorum, qui in diebus azymorum, quibus debebant vacare Ileo esseque azymi, carentes omni fermento inalili® et nequitiae, ut ail Apostolus, I *Cor.* v , 8, exarserunt odio el invidia in Ecclesiam, summumque scelus in ejus caput S. Petrum designarunt. Ita et hodie sæpe fit, ul homines suis cupiditatibus addicti, in majoribus festis majora designent scelera, tum quia festo se suamque malitiam abscondere et latere posse putant; tum quia ad hooeos instigat diabolus, ut festi sanctitatem atroci scelere profanet et violet. De diebus azymorum et Paschale dixi *Exod.* xn.

4. Traüexs quatuor quaterntomdus. — Syrus, Ven-4 *tradidit cum sedecim militibus custodiendum*. Causam dat OEcumenius : « Ut singulis noctis vigiliis, hoc est, ternis inæqualibus horis, quatuor advigilarent custodes, » ut scilicet prioribus fessis et dormilurienlibus novi et vigiles succederent. Tam arcte S. Petrum custodivit, quia audierat eum facere miracula, nc per ea claberetur e carcere , præsertim quia cum ohm ex carcere cum S. Joanne per angelum evasisse audierat, *Ador.* 1 , 19.

Post Pascua. — Hinc videtur quod Agrippa S. Jacobum occiderit ante Pa^cLa - ue dies pas-

(1) Solent Nov. Tett. Scriptores verbum aliis verbis adderò, ita, ut partim adverbiallter ponatur pro *deinde , amplim , porro, prateria,* et indicet aliquem pergere in agendo; partim vero plene abundet. Imitati sunt hac in ro Scriptores Hebraicos qui eadem ratione •uum rtrf a Mere solcai, v. g. Ge» 10 ; Dci4. IU, 16.

chales ejus nece et sanguine funestaret. Erat enim ipse judaismi studiosissimus, ideoque in iis noluit occidero S. Petrum, sed causam ejus distulit post Pascha, id est post dies paschales, sive post octavam Pascine; Pascila enim celebrabatur per septem dies. Secus sentit S. Hieronymus, in cap. xi in *Ezcch.,* Christophonis a Castro, Mariana ct alii, quos initio cap. citavi, scilicet S. Jacobum occisum esse die primo vel secundo azymorum : simili enim modo Judæi Christum crucifixerunt primo die azymorum ; Petrum vero distulisse post Pascha in gratiam Judæorum, no illos cultu ct religione dierum et sacrificiorum paschalium occupatos, ab iis vel tantillum distraheret, sed iis elapsis plenius Petri, utpote Primatis, causam cognosceret, pleniusquo ct jucundius in ejus neco; populo jam a sacris fonanti spectaculum daret. Addit S. Chrysostomus, in *Encomio vine.* S. *Petri,* apud Surium die i augusti, id cum fecisse, ul diuturniore cruciatu carccris, catenarum, famis, metus mortis, vexationis militum, etc., S. Petrum torqueret : quomodo Tiberius Cæsar « vinctorum causas ideo se aiebat serius cognoscere, no affecti supplicio cito levarentur malis quæ meruerant anteactis sceleribus : nunc dum longiores moras terunt, multo gravius reddi illorum infortunium,» ait Josephus, lib. XVIII *Antiq.,* cap. vm. Sed S. Petrus, ait Chrysostomus, hisce omnibus fortior evadebat, adeo ut jucunda cl secura hilaritate milites confunderet et in ruborem converteret. Ergo in Paschale vinctus fuit Petrus, cl tamen festum vinculorum horum celebratur ab Ecclesia die prima augusti : causam dabo vers. 6.

Producere , — *primo,* in publicum tribunal, ut coram populo causam Petri discuteret eumque publica sententia ad mortem damnaret; *secundo,* in theatrum, in quo publice spectante ct gaudente populo, cum excruciaret ct morte mulclaret. Græco est quod potest verti, *offerre.* Unde Syrus verlit, *volens cum tradere populo* ; Lyranus, *volens cum exponere morti ad voluntatem populi.* Unde aliqui censent Herodem, ut magis gratificaretur populo, voluisse ei tradere S. Petrum, ut ad libitum, eo genere mortis quo luberet, illum cruciaret cl enecaret.

5. In carcere — inlimo, ait S. Chrysostomus, hom. 8 *in Epist. ad Ephes.* Adrichomius, in *Theatro Terra Sancta,* censet hunc carcerem non fuisse civitatis el magistratus, in quem inclusit Petrum cl Apostolos, cap. iv; 3, sed regis, cumque silum fuisse in stratopedo, id est in arca regiam Herodis undequaque ambiente, ubi regii milites excubias agebant. Alii alio loco cum collocant. Ita Romæ ad radices Capitolii videmus carcerem Mamertinum, profundum cl tenebrosum, in quem a Nerone conjectus fuit S. Petrus cum S. Paulo, excoque eductus ad martyrium: quem nunc conversum in sacellum pie veneramur, præsertim quia in co fontem miraculosum S. Petri precibus elicitum, ad baptizandum S. Processum cl Marlinianum, carccris custodes, etiamnum perennibus cl salutiferis aquis manantem intuemur cl haurimus.

An Ecclesia. — Tota ergo Ecclesia orabat pro S. Petro, quasi pro capite cl Pontifice suo, quem intime diligebat ct colebat : œstimans si Petrus capite mulctaretur, non tam illi quam sibi caput truncandum. Id etiamnum imitatur Ecclesia, quæ in Canone missæ semper, ct crebro in collectis orat pro Summo Pontifice. Ipse enim quasi Atlas Ecclcsiæ lotum ejus pondus humeris suis sustinet. Porro hæc oratio fuit efficax, ct per miraculum omio S. Petrum e carcere eduxit, tum quia erat densa et communis omnium fidelium, qui tunc fere petre. erant sancti, imo in sanctitate eximii; tum quia erat fervida et continua, etiam noctu : nam noctu veniens c carcere Petrus fideles orantes invenit. Ad cujus imitationem institui solet oratio quadraginta Horarum, in honorem sepultura Christi, qui totidem horis in sepulcro decubuit.

6. Cum autem producturus eum esset. — Disce vm. a. hic Deum sinere S. Petrum et fideles adigi ad ex- Dlar Jlbla trema, ul probet eorum in se confidentiam, ut tunc illustriori ope eos liberet, etiam per miraculum, si opus sit. Quocirca de ejus ope nunquam desperandum, imo quo magis crescunt pericula el afflicliones, eo magis augenda est spes in Deum. Ipse enim dixit cl promisit : a Cum ipso sum in tribulatione, » *Psal.* xc, 15. Et : « Cum transieris per aquas, tccum ero, ct flumina non operient te; cum ambulaveris in igne, non combureris, ct flamma non ardebit te, » *Isaia* xl iii, 2.

Erat Petrus dormiens. — Quasi secure quiescens m Dei providentia, cui se cura esse sciebat, paralusque vel vivere vel mori, prout Deus norat expedire ad majorem sui nominis gloriam ct Ecclcsiæ bonum, a Dormit corpore Petrus, corde ad Deum vigilat; Deus vero custos ipsius nec dormitat, ncc dormit, » ait S. Chrysostomus, hom. 8 tn *Epist. ad Ephes.*

Moraliter : Dormii securo in sinu Dei, qui cum illo sentit ct dicit : « Quo fata trahunt relrahunlque, sequamur. Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est. »

Vinctus catenis duabus. — a Quatuor difficultates cumulant custodiam, career, milites, catenae, custodes,» ait Glossa : eo illustrius fuit Dei auxilium cl miraculum, hæc omnia momento disjiciens et superans, Pelrumquo liberans. Addit Arias binos milites, inter quos medius vinctus erat Petrus, singulos singulas Petri tenuisso catenas, no quo modo dormientes fallere ct elabi posset.

Nota : Has catenas, utpote a S. Petro, principe vioeoh Apostolorum et Ecclcsiæ, quasi sacratas, pra cætororum Apostolorum cl Sanctorum catenis houoravit ct honorat non solum Ecclesia, sed el ipse Deo*. Deus; ut cujus est in ligandis cl solvendis alienis vinculis præcipua in Ecclesia potestas, ejus etiam

vfn-ula n eundis fidelibus præcipuo in honore habeantur. juxta Id quod S. Pelio occinimus in festo S. Petri nd vincula :

Solve, jubente Deo, termnim, Petre, caleñas,
Qui facis ut pateant cœlwlii regni beatis

Dens enim cas hOiloravIt, *primo, ex* ois miraculose eripiendo S. Petrnm per nngelnm: srundc, catenam Hcrodianam ctrn .Neroniana miraculose conneotendo, de quo mox; *tertio,* multi per eas miracula operando, quæ recensent Bnronlus, Ribadenelra et alii dic 1 augusti.

l'Rvb. i 'u u Ecclesia et fideles eas honorant, *primo,* celcbrando magno urbis confluxit festum Vinculorum S. Petri calendis augusti, non Pauli (quæ tamen hic Romæ in ecclesia S. Pauli videmus et veneramur), non aliorum Apostolorum. Cujus festi occasionem dedit, non Eudoxia, uxor Arcadii Imperatoris, quæ persecuta est S. Chrysostomnm, uti putavit Reda, sed Eudoxia, uxor Theodosii Junioris, qui fuit filius Arcadii et Eudoxiæ. Endoxiacnim, sub annum Domini 437, Hierosolymarii voti causa profecta, ibidem a Juvenale Patriarcha accepit duas hasco catenas, quibus S. Petrum vinxerat Herodes : unam detulit Constantinopolim, alleram misit Romam ad Eudoxlam Augustam suam filiam, Valentiniani Junioris Imperatoris conjugem : utrobique autem festa dies statuta est, ct quasi catenarum dedicatio. Unde paulo post, anno Domini 438, Eudoxia, lilia Eudoxiæ, Romæ basilicam in earum honorem erexit, quæ etiamnum exstat in monte Esquflino vocaturque S. Petri ad vincula, vel titulus Eudoxiæ; æqne ac mater ejus Eudoxia similem Constuntinopoli exstruxit. Porro, cum Eudoxia Pontifici Romano catenam S. Petri llerodianam ostenderet, Pontifex ei vicissim ejusdem Neronianam ostendit ; quam cum inter se conferunt, ecco illico una eum altera coaluit; qualem etiumnum quotannis intuemur et reverentes osculamur.

s*. sisextus n S. Petro, incurceratus, S. Balblnœ el sociis ejus vincula deosculantibus dixit : « Desine has osculari boia» (id est catenas jam dictas, (piasi boum jugum, ait Festus et Isidoras, lib. V *Oriçj.),* inquire antem Domini mei Petri Apostoli vincula ct ea potius osculare. Balblna, his auditis, cum mullo studio ac desiderio pervenit tandem ad illa beata vincula, iisque inventis gratias egit Domino nostro Jesu Christo, prosternensque se iu oratione dixit : Benedictum sit nomen tuum, imnipotens Deus, qui per famulum tuum Alexandrum mihi ancillæ tute thesaurum spiritualem indicasti, cœpitquc illa vincula cum mullo timore o-cularl Ct gratias agere Regi coelorum. » ita habent Acta S. Alexandri die 3 mali. *Scrunilo,* Alexander, Pontifex ct martyr, online

T«ru . *Tertio,* vincula S. Petri encomio insigni celebrat S. Chrysostomus (vel potius S. Proclus, aut Germanus: nam tempore S. Chrysostomi, necdum Eudoxia hæc vincula repérerai), quod ex-id apud Surium die I augusti, ubi prmler ili i ex eo jam citata : « Has, ait, catenas compoMiil Del Patris Verbum, ejusdem æternitalis et principii pnrficeps, ut ejus do Deo confessionis præmium essent. Ab his dæmonnm pravi spiritus illigati enecantur, nb his princeps hujus mundi captivus ducitur, n fidelibus hominibus illuditur. » Subdit hisce Ecclesiam cingi et conira hostes invictam reddi; iisdem Christianorum vertices coronari, ut ab inimicis sint intacti, a His catenis Apostolus ornabatur, his exultan* ac gestiens sc oblectabat ct tanquam regalem aliquem ornatum circumterens exultabat. » Subdit modum quo illæ servatæ sunt, nimirum per aliquos Herodis ministros, qui occulte erant Christiani. « Has, ait, In carcere derelictas ipsi Herodis ministri, quibus divinos cognitionis lumen offulserat, clam sustulerunt ct apud sclpsos valut thesaurum conservaverunt. » Et inferius venerationis causam assignans : « Catenas hasce videntes Petrum ipsum, ait, mente inspicere nobis videmur, et eas tangentes, Apostolum a nobis tangi existimamus. Nam has et illum mente formantes, et per fidem ipsam in unum copulantes, ad cuín ipsum qui per hæc passus est, totum referimus.» Ac in fine invocans S. Petrum : n Ilis catenis, ait, nostrarum animarum vulnera, qmeso, liges. His barbaros ipsos devincias, captivos ducas, et civitati te veneranti hostiles eorum exuvias conferas. His catenis Imperatorem nostrum armes, munias, victoriis et trophæls corones. »

Quarto, solebat olim limatura catenarum b. Pe- Quiit», tri, pro ingenti dono ad reges et principes a Romanis Pontificibus mitti, ac per eam Deus multa edebat miracula. Moris enim erat eam includere aure® clavi, ab altari S. Petri acceptæ, sleque eam ad absentes transmittere, uti eamdem ad Childeberlum, Francorum regem, mittere se scribit S. Gregorius, lib. V, *Epist.* 0, et lib. VI, *Epist.* 23. Eumdem nb llormisda Papa petiit el impetravit Justinianus, postea Imperator.

Moraliler : Vide S. Chrysostoinum, hom. 8 *in Epist. ad Ephcs.,* magnis mirisque laudibus celebrantem vinculas. Pauli, ubi ca profferì regnis et sceptris, Regibus et Imperatoribus, imo Angelis et Archangelis, adeoque miraculis et suscitationi mortuorum.

7. Angelus Domini, — in corpore assumpto, Ve<« x quod in Novo Testamento post et per resurrectionem Chrisli, assumere solent gloriosum, id est fulgidum et splendidum; adeo ut hoc splendore suo carcerem totum illustrant. Undo sequitur : a El lumen refulsit in habitaculo. » Ita in natali Clir sii, a angelus Domini stetit juxta illos (pastores), et claritas Dei circumfulsit illos, » *Liu.œ* n, t). Et de angelo post resurrectionem Christi apparente in ejus sepulcro, ait Matthums, xxvtii, 3 : « Erat autem aspectus ejus sicut fulgur. »

Nonnulli probabiliter opinantur hunc angelum fuisse S. Miehaelem : ille enim est praises Eccli '

à. Mi- pire : undo tfeut cjn« curam gerit, ita et capili* uiiì s ej,JS- puta s- p<lri 11,1 Pnn,fI,eon Chartophylnx, In retnun* *Encomio S. Michaelis,* quod recital Surins die 29 snptembris. Cernet 8. Cbrysodomus ct G10*«a hoc lumen resplenduisse soli Petro, quia scilicet solus ille excitatus fuit ab angelo : custodibus enim. Inter quos medius vinctus tenebatur Petrus, angelus immisit gravem soporem, ut nec Inmen ejus viderent, nec vocem colloquenlis cum Petro, nec strepitum catenarum cadentium audirent : alioqui lumen corporis adeo fulgidi refulsit per totum carcerem, quod utique vidissent custodes si fuissent vigiles, nisi ab angelo fuissent impediti. Hinc Gcrsonius, III *part.,* tract. 8 super *Magnificat,* hunc angelum ab effectu vocat *Uriel,* id est *fulgor Dei;* hunc enim produxit in carcero : alioqui Idem addit hunc angelum fuisse custodem S. Petri, quod ct alii mulli censent, puta S. Michaelem, uti paulo ante dixi : sicut principes Ecclesiæ non angelum, sed Archangelum aliumve principem angelum custodem habent.

Pbrcussoqub latere Petri. — Quia alte dormiebat, alt S. Chrysostomus, quod signum erat animi securi et intrepidi, utpote in Dei providentiam resignati et placide quiescentis.

Surge velociter. — Non quod metueret angelus, ne si moras necteret, excitarentur custodes : ipso enim in eis soporem continuabat, quatudiu volebat; sed quia angoli sunt voloces, alacres et agillimi? nipote spiritus, et velociter Dei jussa peragunt, juxta illud : « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, » *Ilebr.* i, 7. Undo paritor a Petro aliisque clientibus velocem exigunt actionem ct obedientiam. Rursum ait *velociter,* quia somnum Petri excutere volebat : somnolenti enim sunt lenti et tardi. Denique ri *velociter* significat desiderium incitatum angeli ad liberandum Petrum.

Moralità de vrJoci tate.

Moraliler : Docet hic angelus illud *Eccli.* xxxi, 27 : « In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmila.* non occurret libi. » Velox enim ct expeditus excutitacodiam, torporem, languorem, mduitquc robur, valorem et vigorem angelicum. Sic de Jonathan et Saule, ducibus Israelis, in pre lio cæsis, canit David, II *Reg.* i. 23: «Aquilis velociores, Iconibus fortiores. » Et de Asad,uno fortium Davidis, dicitur *ibid.,* cap. li, 18: « Porro A«ael, cursor velocissimus, fuit quasi unus de capreis quæ moventur in silvis. » Et Gaddilu* profugientes ad Davidem, « erant viri robustissimi ct pugnatores optimi tenontes çlypemn el hastam : factes eorum quasi facies leonis, ct veloces quasi caprea* in montibus, »1 Parahp. xu,8. Hinc *Prov.* Exii. 29, dicilur : « Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles : » reges enim delectantur ministris qui velo* citer jussa exequuntur; inulto magis Deus. Jeremías, cap. iv, 13, describens robur ct impetum Nabuchodonosoris et Chaklæorum invadentium Judæam : « Ecce, inquit, quasi nubes ascendit ct quasi tempestas currus ejus : velociores aquilis equi illius. » Unde ct subdit : « Vre nobis, quia vastati sumus. » Et de iisdem *Thren.* iv, 19 : « Velociores, ait, fuerunt persecutores nostri aquilis cadi : super montes persecuti «tint nos. » Et de iisdem ait llahacuc, i, 8 : « Leviores pardis equi ejus, ct velociores lupis vespertinis. » Denique Isaías xviii, 2 : « Ite, aif, angeli veloces, ite (o Petre) ad gentem convulsam ct dilaceratam, » *q. d.* Ite, o Apostoli, velociter ad Gentes, ad barbaros a dæmone convulsos ct vitiis dilaceratos, ut eos liberetis ct salvetis. Ita mystico Vat iblus, nam alius ejus loci est sensus litteralis, ut ibi dixi.

Et CECIDERUNT CATENJÎ DE MANIBUS EJUS. — Quia cas frangendo vel aperiendo et solvendo excussit angelus. Videtur Petrus solis manibus fuisse vinctus : nam pedum hic nulla fit mentio.

8. Procingere. — « Propter carceri* rigorem, v*“‘ ait Beda, Ugamenta ad horam laxaverat, ut tunica circa pedes demissa, frigus noctis utcumque temperaret. » Non enim interiorem vestem, v. g. interulam ct indusium, exuerat Petrus, ut nudus inter milites jaceret (hoc enim fuisset indecens et inverecundum), sed tantum tunicam extimam : hanc ergo induere eaque se cingere jubetur. Unde Proclus , in *Encomio vinetti. S. Petri :* « Ad eximendum .inquit, Petro metum, quomodo per dispositas militum custodias pertransiret, tanto angelus illum auxilio et praesidio confirmat, ut otiose pallium induere atque sandalia et laxatam astringere vestem possit. « Orientales enim, quales sunt Juda-i. longas gerunt vestes, quos ituri vel operaturi cingunt, quieturi discingunt el solvunt. Ita faciunt Sin® et Turc®, qui non nisi tunicis sc accingunt, et femoralibus carent. 9. Augustinus, th Psal. xcn, distinguit hæc quatuor, cingi, succingi, precingi, accingi; ut primum sit operaturi, secundum ituri, tertium ministraturi, quartum pugnaturi ; sed precingi hic ct alibi idem est quod cingi et succingi.

Er calcea te **CALIGAS TUAS.—foriSìwurii«wJiXui Sia** ocj, id est. *subliga sandalia lua.* Ita Pagninus el Tigurina. Jam *sandalia* esse tibialia (qu® vulgus Germanorum caligas inferiores vocat) censet Joannes Ferdinandus in *Th'sauro S. Scriptura,* verbo *calceus.* Verum alii passim censent sandalia esse calceos, sive munimenta pedum, non tibiarum vel crurum. Idque ita esse patet *primo,* ex verbo *calcea :* calceamus enim pedes calceis, non tibias tibialibus. Secundo, quia veteres liebre!, Greci ct Romani non utebantur tibialibus (imo nec femoralibus,uti dixi *Habitetis n,* 15), sed tibiis ct genibus nudis incedebant. Undo Julius Ciesar cum occideretur, « togam manu demisit, ut inferior pars corporis lecta collaborator, » ail Valerius, lib. IV, cap. v. Sic Horn® in columna Trajani . videmus ipsum et milites ejus nudis tibiis exsculptos. Idem do Augusto docet Suetonius in Vita ejus, cap. 1xxxii. Sic Plato, ait S. Hieronymus iu cap. X. S. *Mattluri,* u precepit duas cor-

poris summitates non esse velandas, ncc assuefieri debere mollitiei capitis ct pedum. » Idem Spartanis præcepit Lycurgus ct Atheniensibus Phocion, ait Phitarohus in eorum Vita. Achillem, Ajacem, Craterem el alios Philosophos nudipedes incessisse docet Philostratus : idem Christianis suadet Clemens Alexandrinus, lib. ¡I, cap. xi. Et ita priscos fecisse docet Lucianas, dum habitum Christiani describens in *Philopatro* ait : « Pallium putre, sine calceis ct tegmine, capite nudo incedens , detonsa coma, d Denique Pompeio fascias tibiales gestanti, causamque ulceris praetendenti, ‹ Favonius inquit : Non refert qua parte corporis sit diadema;» vocans eum in suspicionem affectati regni, ait Valerius, lib. VI, cap. n. *Tertio,* quia expresse S. Marcus, cap. vi, 9, ait « calceatos sandaliis. » Unde Petrus Faber, in *Agonist.,* lib. II, cap. 1xxxiv, asserit sandalia esse « caligulas, sive galliculas, ut habet Glossarium Græcolatinum : unde nostrum *galoches* deductum. » Et Synodus a S. Bonifacio celebrata, cap. ccix, jubet, « ut unusquisque presbyter Missam ordine nomano cum sandaliis celebret, » id est cum calceis. Judæi enim sacrificabant nudipedes, uti dixi *Exod.* ni ct xxvm.

Ciiigim Quæres hic *primo,* cur ergo Noster vertit « caliga»? » Hcspondco, quia caliga olim Latinis significabat calceum. Probatur id *primo, ex* *Pnmo.* *Genes,* cap. xiv, vers. 23, ubi ait Abraham regi Sodomie : a A filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ (id est calcei : hic enim habet corrigiam, non tibiale), non accipiam ex omnibus quæ tua sunt. »

Secundo. *Secundo,* Caius Imperator a calceo cognominatus est Caligula : « Quia natus in exercitu fuerat, cognomentum calceamenti militaris (a quo milites caligati vocabantur), id est *caligula,* sortitus est, » ait Aurelius Victor, in *Caligula.* Unde Ausonius, in *Monostichis :*

Caios, cognomen *Caligæ* cui castra dederunt.

Hinc auctor, ut de nimis procero et longo dicatur, ait : « Caliga Maximini, » id est calceus Maximini. a Maximinus enim, inquit Capitolinus in ejus Vita, quia erat pedum octo et prope semis, calceamentum ejus regium constat pede majus fuisse hominis vestigio atque mensura. »

Tuti*. *Tertio*, S. Isidoras Hispalensis, lib. XIX *Origin.,* cap. XXXIV, recensens omnes calceorum species : « Caligæ, ait, vel a callo pedum dicte, vel quia ligantur ; nam socci non ligantur, sed tantum intromittuntur. » Et S. Gregorius, th, l *Dialog.,* cap. iv, ait S. Equitium, eum fornum secaret, calceatum caligis clavatis; solebant cnim calceis afligere clavos, ut fortiores essent, uti etiamnum eos inclavant rustici. El erudite noster Alphonsus Salmeron hic : « Caliga, ait, a ligando calce, id est imo pede dicitur, quasi calcibga. Et cum calx a calcando dicatur, ti calceus a calce, liquet proprie caliga» non esse tibialia, sed soleas, aut genus calceorum, quod plantas aut calces muniret. »

Quarto, idem patet ex S. Hieronymo, *ad Age-* Qmrb.
ruchiam, epist. II : « Apostoli, inquit, toto orbe *f*
peregrini, non œs in zona, non virgam in manu, l
non caligas (id est calceos plenos) habuere in '
pedibus. » Et S. Augustinus, in *Epist.* l S. *Joannis,* i
cap. : « Forte, inquit, caligis (id est calceis) clavatis conteret pedes tuos. » El Cassianus , lib. l *Instit.,* cap. X : « Tantummodo caligis (id est calceis) suos muniunt pedes. » S. Benedicius, in *Regula,* cap. 1v : u Indumenta pedum, inquit, pedules et caligas : » *pedules* vocat soleas, quie plantas pedum muniunt. Fusius idipsum probat noster Julius Nigronius in erudito libello *De Caliga,* ubi cap. iv, num. G, docet caligam, id est calceum militarem, non ascendisse ad mediam usque tibiam, uti nonnulli censent; sed soleam duntaxat fuisse plante inhærentem, pedis calcaneo alligatam loris, sive habenis, ejusque effigiem in fine libri exhibet. Talis enim visitur in columna Trajani et arcu Constantini : unde perones et calcei talares dicebantur, quod talos tegerent.

Quœres *secundo,* qua forma fuerint calcei vo- Sinda-
cali usandalia?» Putant aliqui fuisse forma com- l
muni, ita ut totum pedem tam superne quam 50 ‘ '
inferne contegerent. Tales cnim fuisse Apostolo- ProbaL |
rum, ut iis per totum orbem inoffenso pede pos- IrinMX Í
sent discurrere. Verum alii passim censent sandalium duntaxat inferne pedem texisse instar sole®, quæ superne pedi per ligamina astringebatur : quales modo gestant Capuccini. Tales cnim soleas gestasse Christum, docet Clemens, lib. If, cap. xi. Unde etiamnum calcei Apostolici vocantur : talibus enim calceati pinguntur Apostoli in antiquis picturis, etiam in templis Græcorum ct Ruthenorum, uti mihi Rom® oculati testes affirmarunt : imo Treviris, in templo Calhcdrali, a R. I). Præposito ostensum est mihi sandalium S. Andre® Apostoli, quod plane formam habebat soleæ. Sic el imago Deipara*, quæ Homre extat in basilica S. Mari® Majoris, picta a S. Luca, puerum Jesum exhibet cum sandaliis, id est soleis, quæ superne per ligacula circumligantur pedi, ita ut Christi pedes cl digiti pedum prorsus intecti sint et nudi, ut ego ipse accurate sæpe inspexi. i | r I *

Secundo, ita plane cum sandaliis, id est soleis Secnoà^
pingitur Isaias, Ezcchiel aliique Prophet® in
antiquis imaginibus Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, quæ exstant in Vaticano, quas curavi depingi et præflgi Prophetis. Talibus ergo usi videntur Petrus cl Apostoli, ex præcepto Christi, *Marci* XVI, 9 : « Calceatos, inquit, sandaliis : » nam calceamenta cis vetuit, *Matth.* x, It), saltem in Judæa, regione calida et saxis aspera : soleæ e >
cnim pedes satis muniebant, ne in saxa impingerent. An vero proficiscentes et discurrentes per orbem, contra frigora, fatigationem, imbres^

et caderas aeris tcrrœque injurias, non mularint sandalia cl soleas in calceos plenos ct integros ; merito quis non tantum quærere, sed et suspicari opinarique potest, ac dicere illud de sandaliis Christi præccplum temporaneum tantum fuisse, proco scilicet tempore, quo in Judæa degerent. Ita S. Augustinus et S. Chrysoslomus in cap. x *S. Matthaei.* Idem de sandaliis docet Beda, qui pro iis vertit *soleas;* imo S. Augustinus, lib. Il De *Consensu Evang.,* cap. xxx : a Ha ut pes neque tectus sit, inquit, neque nudus.» Idem docent Salmeron, verbis paulo ante citalis, Lyranus, Gagneius, Dionysius et alii.

Tanfo. *Tertio,* idem indicat Grœeum ùkgSyiw , id est *subliga:* non enim calcei integri, sed soleæ, dum calceantur, pedi subligantur.

Quarto. *Quarto,* idem patet cx imagine antiqua caligæ, id est calcei militaris. Quam exhibet noster Nigronius paulo ante citatus. Nam in arcu Constantini ct in columna Trajani milites pinguntur cum solca, ita ut superior pars pedis sit nuda, sed ei solea per corrigiam illigetur sitque calceus fenestratus.

Mystice Beda : «Jubetur, ait, Petrus resumere insignia prædicationis, quæ sunt cingulum el calcei, » *Matth. x.* Porro mysticam causam et significationem duplicem sandaliorum sive calceorum fenestratorum dat Ivo Carnolcnsis, serm. *Dc Signifie, indum. sacerd.;* Durandus, in *Rationali ;* Alcuinus, Beda, ct ex iis' Slephanus Durantus, lib. Il De *Ritibus Ecclcsiæ,* cap. ix , num. 21. Prior est: quia gressus prædicatoris subter debent esse muniti, ne polluantur terrenis, secundum illud: «Excutite pulverem de pedibus vestris; » et sursum aperti, quatenus ad cognoscenda coelestia revelentur. Posterior : sicut sandalia partem pedis tegunt, partem reliquunt apertam ; sic ct Evangelii doctores partim Evangelium operire, partim aperire debent : ita videlicet ut fidelis ct devotus sufficientem habeat doctrinam, infidelis vero et contemptor non inveniat blasphemandi materiam.

Circumda tibi vestimentum tuum , — Ifiancv, id est *pallium, q. d.* Tunic® injice pallium. Hunc habitum S. Petri imitantur Clerici ct Religiosi, qui supra tunicam induunt pallium : imo pallium olim erat vestis ct insigne Christianorum. Unde proverbium : « A toga ad pallium, » cum quis a Gentilismo transisset ad Christianismum. Vide Tertullianum, lib. *Dc Pallio.*

% 9. Et nesciebat quia verum est. — « Maxim® enim res fiebant, quæ præ timore videntur incredibiles,» aitS. Chrysoslomus, præserlim cum sunt improvis® spemque ct cxpectationem superant. SicJudæorum e Babylone redeuntium tanta fiul felicitas et lælilia, ut Psalles de iis dicat, *Psalm,* cxxv, l : « In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolali,» nebr. awiFD *kecholcmùn,* id est sicut somniantes, *q. d.* Tam novus, tam jucundus, tam admirabilis nobis fuit reditus e Babylone, ut if nobis videretur esse somnium, ut cum non reipsa peragere, sed somniare videremur. Sic cum accepisset Jacob filium Joseph vivere, « quasi dc somno evigilans, tamen non credebat cis, » *Genes,* xlv, 2G. Idem contigit hic S. Petro. Nam, ut ait Lyranus : a Fortitudo carceris ct diligens custodia fecerant illi imaginationem de impotentia evadendi ; propter quod rem gestam somnium æstimabat. » Addit Carthusianus S. Petrum non plene fuisse vigilem, sed semisomnem. Hinc « existimabat se visum videre, » putans per visionem hæc sibi in imaginatione pingi, non revera fieri, sed esse imaginationis ludicra vel somnii ludibria. Unde ct Mariana : .Eslimabal, ait, se visum videre, id est somniare et ludi in somnio. Plerumque enim somniamus res falsas, fletas, imaginarias ct aliquando impossibiles, ob specierum el phantasmatum in somno commixtionem ct confusionem. Unde Plato, *in Cratylo,* 4»^^» id iri&c est *mendacium,* dici putat, quod sil ¿îoç, id est *dormientium stupor.* Aliter S. Gregorius, lib. H *Dialog.,* cap. m, ct Macarius, *hom.* 7, putant hoc visum vel visionem Petri fuisse cxslasin ; in eam enim raptum S. Petrum fuisse in contemplationis culmine. Verum hic sensus mysticus est; prior vero litteralis et genuinus, ut patet ex circumstantiis.

10. Transeuntes autem primam et secundam Ven. io
custodiam — militum custodientium Petrum. Unde patet, ab cis visum non fuisse Petrum, eo quod angelus in cos immisisset gravem soporem, vel certe ¿epama, id est avidentia, cos percussisset, æque ac Sodomitas, *Gaies,* xix, 11, ut ibi dixi.

Venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad Cjfc*
civitatem. — Hinc Arias, Lorinus ct alii censent nbn carcerim hunc fuisse extra civitatem juxta montem Calvari® : in eum enim conjectos fuisse sceleratiores morte damnatos, vel certo damnandos, ut vicini essent loco supplicii, puta monti Calvari®. Verum Cajetauus, Baronius, Adrichomius et alii censent cum fuisse intra civitatem, uti passim carceres sunt in ipsis urbibus; adeoque in ipso Herodis regis palatio : in hoc enim erat porta ferrea, ct lres turres munitissimæ, scilicet Ilippicus, Phaselus et Mariamne, teste Joscpho, lib. VI *Belli,* cap. vi. Undo mox ait : « Processerunt vicum unum, » puta unam civitatis plateam. Porro ail, « quæ ducit ad civitatem, » scilicet veterem, quæ filia Sion et vulgo Jerusalem vocabatur. Hæc enim fuit prima civitas, cui deinde adjecta est civitas secunda, in qua erat hoc palatium Herodis, ex quo per portam ferream ibatur in civitatem primam, sive veterem. Vide tabulas Adrichomii. Sic Romœ, qui habitant in urbe trans Tiberim in Burgo, si in aliam urbis partem qu® cis Tiberim est, pergant, dicunt se ire Romam, quia scilicet vetus Roma fuit cis Tiberim, iliaque etiamnum ita habitata et celo-

brfltó est, ut ea sola ah Indigenis Roma nutieupctnr : quo fit ut qui in Transtiberina urbis parto habitant extra urbem habitaro videantur, esto habitent juxta Vaticanum et basilicam S. Petri intra muros Roniro.

Qu« eu ho ai'EHt a tsTEis, — angelo occulte «eris reductis eam aperiente. Festivo Arator :

> Ferrea qntd miram si ccduul ostia Petro?
> Quem Deus œltierc® custodem deputat aulæ,
> Infernum superare jubet.

Mati». Mystice Bcda : ferrea porta qu® ducit ad Jerusalem cœlestem, est crux, mortificatio, tribulatio, martyrium, qu® Petri ct Apostolorum vestigiis nobis facta est meabilis et pervia, qui sanguino proprio cam reseraverunt: sicut pori® Caspi®, qu® et ferre® dicuntur, sunt angusti® inter Caspios montes et rupes, peno impervi®, penctrand® tamen iis qui in Assyriam porgunt, do quibus Statius, lib. IV *Sÿlvarum :*

> Aul Istrum «enare latus, metueuJaque portar
> Limina Ca.qiacæ.

Hor est qttod ait Christus : a Intrate per angustam poilam, quin lata porta et spatiosa via est qu® ducit ad perditionem, o *Matth.* vn, 13.

Ex hoc loco Ruperitis, lib. XIV, ct Maldonatus, cap. xx S. *Joanais,* vers. 19, censent intima ostia carccris fuisse clausa, ac proinde S. Petrum ea v' divina penetrasse, sicut Christus ea penetravit post resurrectionem, quando, iis clausis, intravit ad discipulos. Ex co enim quod Lucas ait extimam portam, scilicet ferream, fuisse Petro apertam, videtur colligi intimatu carccris portam nou fuisse apertam, sed clausam, ideoque a Petro miraculose penetratam.

An tímiTtu chu**'

Verum probabilius videtur contrarium; majus enim fuisset miraculum penetrationis , quam apertionis : quare si hoc expressit Lucas, utique nec illud tacuisset. Rursum Deus non solet facere miracula frustra. Hic autem penetratio frustra fuisset : poterant enim ostia ab angelo aperiri, sicut aperta est porta ferrea. *Tertio,* penetratio est dos propria corporis gloriosi : unde Christus, ut se tale habere ostenderet, clausis ostiis peindravit ad discipulos. Petrus vero adhuc habebat corpus mortale ct crassum, non subtile ct loriosum. Denique omnia hæc fiebant per ungeum. Angelus autem non potest facere ut unum coipus penetret aliud; hoc enim proprium est omnipotenti® ct virtuti divin®. Itaque res hæc sic peracta videtur : angelus assumpsit corpus in stratopedo, id est in area palatii Herodis, cx aere vicino : inde seris occulte reseratis, aperuit ostia carceris, sicque ingressus carcerem, Petrum solvit cduxitque per ostia, jam ante tam pro suo corpore assumpto, quam pro Petri corpore a se ap ila. Aperta enim ea fuisse indicat Lucas v, 10. Transeuntes « autem primatu et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, » *q.* d. Transeúntes ostia jam aperta. non sunt visi nh ostiorum custodibus, nipote ab angelo sopitisi sed Venerunt ad portam palatii ejusque me® extimam, puta ferream, quam clausam aperuit angelus, et per eam apertam, extra palatium Herodis, Petrum jam omnino liberum eduxit in civi tatetn.

PnoCESSEncxr vi um unum. — Non statini a carcero, neo n palatio Herodis angelus dimisit Petrum, sed « vicum,» id est plateam integram, eum deduxit, tum ut eum loco plane securo poneret : nam juxta palatium Herodis orant excubitores et milites, in quos potuisset Petrus incidero, qui eum in carcerem reduxissent: tum ut Petrus in pintea diutius cum angelo deambulando doinosque et palatia urbis spectando ct agnoscendo, ex montis stupore ad se plane rediret, scirctqno se non visionem videro, sed reipsa ab angelo liberari et deduci. Porro Hebræi tradunt Jerusalem distributam fuisse in 24 vicos, sive plateas celebriores.

Et continuo niscEv-tT Angelus ad eo. — Nimi rum disparuit, dimittendo corpus assumptum, illudque in aerem et sua elementa resolvendo. Sicut enim natura et Deus nec destini in necessariis, nec redundant in superfluis; sic et angeli. Satis erat angelo Petrum in tuto collocasse sibique restituisse : non ergo ulterius cum eo progreditur, sed quasi officio ct legatione sua perfunctus discedit ; reliquum Petri industri® committit. Ila S. Chrysostomus.

II. Et Petrcs ad sr «eversus. — Greece ytwuwk Ve *h* l»?6, id est *factu» in seipto,* quasi qui extra se fuisset, mente ase alienata raptus quasi in oxstasin. Mystice Hichardtis dc S. Victore, lib. V De *Contemplatione,' cap.* xni : Petrus, ait, id est mens sancta piis exercitiis sublimata, ne superbiat, incarceratur ab Herode, id est u stimulis carnis et concupiscentia!. Herodes enim Hebraicum idem est quod *conceptionem triturans,* vel *pellis gloriaos,* ait Pagninus. Hæc suis ct aliorum orationibus liberatur ab angelo, vcl proprie dicto, vel mystico, puta a verbo Dei, Deique gratia, quam menti immittit Deus, ut humiliata et in se reversa relegat vestigia pristin® puritatis, orationis et contemplationis. Plura vide apud Innocentium III et Petrum ülesûnscm, serm. De *Vinculis S. Vetri.*

Misit Dominus angelum suum.—Ha invisibiliter fideles suos a periculis et alllictionlbus liberat Deus per angelos, quasi suos administros ct nostros custodes, ut iis grati simus eorumque beneficia celebremus. Id multis exemplis ostendi Eredi cap. xxiii, vers. 23.

Er de omni exspectatione (Syrus, *machinatione}* plebis (id est populi) JuD.KonuM, — præsertim Scribarum et Pontificum, qui in Petro quasi in capite conabantur exscindere novam Ecclesiam et Christianismum. H®c enim erat eorum machinatio et expcctaiio : hi proinde hic nomine plebis censentur. Sed beus eorum consilia et spes ever-

fit ac convertit In majus Ecclesl® bonum et rnajoreni Petr! gloriam, mittendo angelum e cedo qui cum liberaret. Ita Immanis omnibus priestdiis deficientibus, in extrema necessitate et quasi desperatione suis adest Deus; sicut Davidem e manibus Saulis, Eliseutn a latrunculis Syri®, Danieletne lacu leonum, Ezcchiam e manu Sennacherib, Susannam a falsis testibus et judicibus, etc miraculose eripuit.

w». ii. 12. Consideransque, — scilicet Dei hoc per angelum beneficium et miraculum, perrexit ad fideles congregatos in domo Mari®, ut eos dc se suspensos anxietate liberaret, gaudium suum in eos transfunderet, omnesque ad Dei laudem et gratiarum actionem excitaret. *Secundo,* considerans suum periculum, seque jom ab angelo sibi relictum, ita considerate gressus suos direxit, ut caveret ne rursum in llerodianorum manus incideret, ideoque recta ivit ad domum Mariæ, ut inter suos tutus esset.

Mordiur actionit»us. Moraliter, disce hic sapientis esse prius consiAerare suas v*as* °Pera et verba, antequam ea proloquatur, vel exequatur, a Verba, ait S. Bernardus, bis ad limam veniant, quam semel ad linguam.» Hoc est quod monet Sapiens : « Palpebrae luæ procédant gressus tuos. Dirige semitam pedibus tuis, et omnes viæ tuæ stabilientur,!» Prov. cap. IV, vers. 23. Omnis enim error, omne vitium, omne peccatum oritur ex defectu considerationis. Si enim peccator consideraret circumstantias, effecta, pamas et damna peccati, utique illud non perpetraret. Unde *Prov.* xl iv, 22, dicitur : a Errant qui operantur malum.» *Errant,* quia non considerant malitiam mali quod perpetrant. Vide S. Thomam, I 11, *Qiurst.* LXXV1I, art.2 in corpore.

Præclare S. Bernardus, lib. I De *Consideratione ad Eugen.,* cap. vu : « Consideratio, ait, mentem purificat, regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat et ordinat. Postremo, divinarum pariter et humanarum rerum scientiam confert. Hæc est qu® confusa determinat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, verisimilia examinat, (icta et fucata explorat. timo est qu® agenda prmordlnat, acta recogitat, ut nihil in mente resideat, aut incorrectum, aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis adversa prœsenlit, in adversis quasi non sentit ; quorum alterum fortitudinis, alterum prudenti® est.»

Venit ad domum Marie, — in qua crat Ecclesia et cœtus fidelium orantium pro Petro, de qua dixi cap. i, vow. 13.

Qui Cognominatus est Marcus. — Alius est Marcus Evangelista, qui comes S. Petri Rom® scripsit Evangelium, inde Alexandrinam fundavit Ecclesiam, ab hoc Joanne Marco, qui fuit socius peregrinationis S. Pauli et Barnaba», do quo s®po inferius. Ita S. Basilius, lib. V *Contra Eunom.,* cap. lilt.; S. Hieronymus, lib. *De Script. Ecclesiasticis ;* Dorotheas, in *Synopsi;* hidorus, lib. *Dc Obitu Sanctorum,* et ex iis Baronías. Perperam ergo Orígenes, Euthymius, Victor Antiochenus, OEcnmenili* ct alii quos citat Sixtus Senensis, lib. II ct Iit *BtbUôth.,* censent ho? duos e^se unum eumdemquo. Joannes Marcus ascriptus e«d catalogo Sane* torum ; de eo enim sic legimus in *Martyr. Λom.,* die 27 septembris : « Bybli in Phœnicia S. Marci Episcopi, qui et Joannes a B. Luca nominatur.»

Uni ERANT CONGREGATI ET ORANTES. — Hinc VI-delur quod fideles nocturnas egerint vigilias in oratione : noctu enim liberatus e carcere Peints ad eos venit, ct orantes invenit. Unde h® print® sunt fidelium vigili®, quas deinde Ecclesia eorum exemplo in festis majoribus olim celebravit, sed tandem ob abusum abolevit; perdurant tamen e® in officio Ecclesiastico trium nocturnorum quod noctu decantant Cœnobit® › de quo vida Francolinum, tract. *Dc Horis Canon.,* cap. ii. Vide ct S. Chrysostomum hic, et S. Hieronymum, *Contra Vigilantium,* vigilias improbantem, quem proinde Dormitantium appellat.

13. Pulsante autem eo ostium januje. — Gr®-V«*-11 cum trjXSnx ct *januce* et *vestibuli* cum Syro et Pugnino verti potest. Domus enim majores, uti palatia, solent in ingressu habere vestibula ct atria quæ suas habent januas, sive portas majores, per quas primus fit in domum Ingressus, puta in vestibulum, et inde in domum.

Processit ulella, — «rôteai et *puellam* significat, quasi femininum a tnx:, id est *puer,* et *ancillam,* uti vertit Chrysostomus ct Pagninus; ostiariæ enim osse solent ancili®. Noster autem Interpres, æque ac Syrus, *puellam* vertentes, subindicant non fuisse ancillam, sed honestam, forte tiliam, vel neptem domus. Unde et nomen ejus exprimit Lucas, quod vocata sit *llhode :* illa ergo vel ex curiositate, vel instinctu divinitus, anne forte esset Petrus pro quo fiebat communis in domo oratio , præsertim quia is noctu veniebat et pulsabat, processit ad videndum quis pulsaret.

Ad audiendum. — Ita Romanum, idque significat græcum ùraxouw; aliqui Limen codices legunt, *ad videndum,* id est ad audiendum: visus enim pro quovis sensu sumitur, ut alibi dixi: Nec enim noctu pulsanti aperiri solent fores, ut videatur quis sit, sed interrogari quis pulset, ut ex voce audiatur an amicus sit, an inimicus.

Nomine Rhode. — *Uhode* hebraico idem est quod *visio fortitudinis,* ait Glossa. Verius est *Uhudc* esse nomen Græcum, ct *rosam* significare. Sic enim Rhodus insule ita dicta est a rosa, vel quod ros® speciem referat, vel quod amœna ro- u sis abundet. Unde et soli sacra fuit, ait Diodorus, lib. Vi, qui puellam nomine Rhodiam, sive Rhodem arnans, ab ea Rhodum nominavit. Nam ut scribit Solinus, nunquam ita cœlum nubilum est, ut in sole Rhodus non sil. Aut quod capulo ros® illic invento sit (edificata, ait Strabo. Licet Pagainus ex Nica, Rhodum dictam putet a id est

n*Jt»

l r0*

fluxu vertentis pelagi, quod antequam insula appareret, mullus ibi pelagi fluxus volveretur. Porro rosa est flos florum, quia purpura punieat, candore nitet et flammeo colore rutilat. Quare si *quis* omnibus laudibus sit cumulatus, rosa nuncupatur. Unde S. Hieronymus, lib. II, *epist.* 15, de puella laudatissima : a Universa, inquit, propinquitas rosam ex se natam gaudeat. »

Talis fuit hæc Rhode, de qua sic scribit Helecas, Episcopus Cæsaraugusün, in *Addit,* ad *Chronicon* Lucii Dextri et M. Maximi, quod nuper inventum ct editum est : « Rhode, quæ Rosalia dicta est, in persecutione Trajani (ut idem referi Maximus super Acta) passa est pro fide, cum aliis martybus in Sardinia. »

Similis *ei* et nomine et martyrio fuit S. Rosola, qua? cum S. Cypriano, Episcopo Carlhaginensi sub Valerio Imperatore, gloriosum obiit martyrium die i i septembris, ut babel *Roman. Martyr.* El S. Rosa, virgo Franciscana, quæ velut rosa inter spinas resplenduit virginitate, virtutibus et miraculis, migravilque ad Dominum anno Christi 1254, Vitcrbii prope Romam, ubi eliamnum ejus virgineum corpus non tantum integrum, sedei flexile (quod proinde vestiri se sinit) ostenditur, quæ proinde in *Martyr. Romano* Sanctis ascripta legitur die 4 septembris. Rosa enim suo odore et
lunTrii- c°1°rc roseo› typus est virginis et virginitatis. Hæc
tkiutb quippe inter cæteros hominum status est, quod rosa inter flores, nimirum « florum pyropus, hortorum purpura, odorum sapphirus, aprilis oculus, veris phoenix, naturæ pompa, » ut ait Ora-
tor. Et Symposios poeta hoc dat ænigma rosæ :

Purpura sum terræ pulchro perfusa rubore,
Septaque no violer, telis defendor acutis.
0 felix, longo si possim vivere fatol

Est ergo rosa virgo, nimirum :

Virgineus roseo cernitur ore pudor.

Sappho apud Achillem Tatium, lib. II De Leucippe : « rosam indigilat florum reginam , terræ ornamentum, plantarum decus, oculum florum, prati ruborem, pulchritudinem coruscantem, terræ risum. »

Quocirca S. Dorothea virgo martyrium obiens in hiemis rigore, puta 6 februarii, misit ad Thcophilum rosas, quibus quasi rhododaphne, id est rosario, sive rosacea corona coronanda erat ejus virginitas a sponso Christo in Paradiso, uti habet ejus Vita.

Et S. Ludovicus primogenitus Caroli 11, Sicili® regis, ideoque nepos S. Ludovici, regis Franci® spreto regno, Ordinem S. Francise! amplexus, indeque a Bonifacio Vili creatus Episcopus Tolosanus, moriens visus est rosam ex ore emittere ob mentum virginitatis, quæ tanta in eo fuit, ut nec matrem osculari, nec feminam in vultu aspicere unquam voluerit, ul habet ejus Vita dic 19 augusti apud Ribadeneiram,

Et S. Joscio vel Josberlus, monachus S. Bertini, moriens anno Domini 1161 , quinque rosas c vultu emisit, unam ex oro cui inscriptum erat nomen B. Virginis Mari©, eo quod vivens quotidie rosarium quinque psalmorum inchoantium a litteris nominis *Maria,* in honorem ejusdem recitaret, uti habent Annales ejus monasterii, quos ibidem vidi, et ex iis asserunt S. Antoninus, Thomas Cantipralensis et Joannes Molanus in Sanctis Belgii die 30 novembris. Ipsaenim est « rosa mystica, » ut canit Ecclesia in Litaniis, et ut ait S. Bernardus in deprecatione ad B. Virginem, pag. 64 : « Ipsa est viola humilitatis, lilium castitatis, rosa charitatis. » Ergo

Necte rosas generosa.
Plecto flores, Virgo rosa, Hi
Rosarum pulcherrima.

14. Pr.E **GAUDIO NON APERUIT JANUAM, SED INTRO Vlrt.ll** currens nuntiavit. — *Primo,* ut mœrentes ct moerore pene absorptos ob carcerem Petri, ejus liberati nuntio exhilararet ct quasi ad vitam revocaret. *Secundo,* ut omnes obviam Petro procederent reverenti® causa, illi liberationem tam inexpectatam gratulaturi ; simulquc ut sure verecundia) virginali, quam nomine praeferebat, consuleret. Nam, ut ait S. Hieronymus *ad Rusticum :* a Ostendam libi variorum pulchritudinem florum, quid in se lilia habeant puritatis, quid rosa verecundi® possideat, quid viol© purpura promittat in regno. » Idem *ad Salvinam,* ejus filiolam, vocat « rosarum et liborum calathum, eboris ostrique commercium. »

Insanis. — Deliras ; Syrus, *perterrita, perculsa cs,* scilicet ex imaginatione vehementi, qua putas te vidisse spectrum, vel umbram Petri : terror enim facit hominem emotæ mentis, indeque delirum et insanum.

15. Angelus ejus est .—Hinc liquet communem Ve*, u tum fidebam opinionem fuisse, quod quilibet a Deo haberet sibi deputatum angelum Custodem, uti ex hoc loco evincit S. Chrysostomus, hom. *De Ascensione;* quod nota conira hæreticos nostri temporis, qui id negant, ac perperam pro angelo accipiunt nuntium a Petro missum. Unde ct Isidoros clarius vertit, *nuntium.* Aut per *angelum* impcrlinenter ct contorte accipiunt visionem angebeain Petro vel aliis de Petro faciam. Ita Bcza, qui visionem hanc ex suo cerebro effingit, cum nullum ejus hic sit indicium; quid enim hæc visio facit ad hanc historiam ? / Eque insulse Calvinus, lib. l *Instil.,* cap. xiv, num. 7, respondet hunc angelum fuisse datum custodem Petro tempore carceris duntaxat, non per omnem vitam. Sed unde hoc tam audacter asseveras, imo fingis, Calvine? Unde fideles sciebant ei in carcere duntaxat a Deo destinatum esse angelum? Quis eum viderat? cui Petrus cum ostenderat, vel revelara!? Tu nihil admittis, nec credendum censes nisi in S. Scriptura exprès-

sum, ubi hoc scriptum vel expressum legisti?

Nota hic angelos subinde induere speciem et personam suorum clientum similiumve hominum , ut eorum res curent et negotia peragant. Sic Raphael comes , imo dux Tobi®, induit speciem Azariro : « Ego sum , ait, Azarias, Ananiæ magni filius, n cap. v, vers. 18. Sic cum tribus pueris in fornacem Babylonicam descendit angelus, «similis Filio Dei, » puta Christo, qui cos ab igne iltasos servavit, *Daniel,* m , 92.

Celebre est in Annalibus Hispanorum miraculum Paschalis Vivas, qui Mauros in prælio visus est profligare, cum tamen ipse prælio non interesse!, sed sacrificio Miss® : nimirum angelus ejus personam suscepit, et ejus vice pugnavit ac vicit. Ita audiente te devote sacrum, angelus negotia tua geret, melius quam tu.

Simile est in *Chronicis Fratrum Minorum,* lib. I, cap. 1 vii, de F. Joanne Parmensi, qui cum generalato Ordinis conternplativæ vita studio se abdicasse!, Religiosum sui Ordinis habebat Miss® administrum. Contigit eum tempore Missæ obdormiscere : quare angelus ejus specie et habitu Missæ ministravit. Sic quando defuncti vivis apparent , crebro id fit per angelos, qui defunctorum formam assumunt, uti docet S. Augustinus, lib. I *De Cura pro mortuis,* ct noster Thyræus, lib. I *De Spirit, apparii.,* cap. xii.

Sic S. Placidus, cum mergeretur aquis, vidit S. Benedictum (qui absens miserat S. Maurum ad Placidum liberandum) astantem, seque cx aquis educentem, teste S. Gregorio, lib. II *Dialog.,* cap.vu.

Sic S. Nicolaus absens apparuit nautis se invocantibus in tempestate, camquc sedavit, ut habet ejus Vita. Idem in somnis apparuit Constantino Magno, jussitque ul 1res viros injuste incarcerates dimitteret.

Sic S. Antonius do Padua, existons in Italia, visus est in Lusitania patrem suum calumnia et morte liberans.

Sic S. Francisons absens apparuit fratribus in curru igneo. Hæc enim omnia facta sunt per angelos, qui simulacrum el speciem Sanclorum dictorum eflbrmarunt aliisque repraesentarunt, uli docet Thyræus, lib. I, cap. x, præserlim quia ipsi qui exhibentur, plerumque se exhiberi ignorant. Undo liquet eos non replicari, nec animam e corporo egredi, ul alibi appareat, uli nonnulli putarunt.

Sic nostro ævo S. Ignatius, fundator Societatis nostræ, Rom® existons, apparuit Coloniæ R. P. Leonardo Kesselio , qui Sociorum erat Superior.

Sic S. Franciscus Xaverius in navi existens, apparuit in scapha vi tempestatis a navi avulsa, camquo cum vectoribus ad navim reduxit, utique per angelum. Ila babel Vila ct processus Canonixationis corumdem. .Memorabile est exemplum apud Joannem Moscum, in *Prato Spirituali,* cap. ccvii , de puella Alexandrina, quæ cum sua in pauperes erogasse!, indeque depauperata, ex fornicatione victum quærere cogeretur, Undem facti pœnitens, baptismumque poscens, cum nemo ejus vellet esse patrinus ct sponsor, angeli aulicorum quorumdam formam assumentes, sponsores se pro ca præbucrunt.

Simile est in Vita S. Stephani I, regis Hungarorum. Cum enim Conradus Imperator ei bellum moveret, jamque exercitus procederet, angeli nuntiorum specie hileras detulerunt, quasi a Conrado scriptas, quibus jubebat suos pedem retro referre domumque redire.

Similia sunt in Vita S. Vinceslai, principis Boemi®, apud Dubravium,lib. IV et V *Hist. Bocmicæ.* Hæc angelorum sunt erga fideles et Sanctos officia ct beneficia.

17. Ut tacerent. — « Tacere jubet, ait Glossa, Vm.iT. ne clamore gaudentium adventus ejus in civitate agnoscatur. »

Nuntiate Jacobo, — Minori (nam Major jam crat occisus, vers. 1), qui erat Episcopus Hierosolymorum. Unde videtur, quod cætcri Apostoli jam abierant in suas provincias, uti dixi initio capitis : alioqui enim cis pariter suam liberationem nuntiari jussisset Peirus.

Egressus abiit in alium locum, — nimirum Cæsaream , Sidonem, Berythum, Tripolini, Aradura , Antaradum, Antiochiam : inde Galatiam, Cappadociam, Pontum, Asiam. Bithyniam, ubique evangelizaos, confirmans fideles ct ins^tuens Episcopos, ac tandem iis peragratis hoc eodem anno pervenit Romam, uti cx S. Hieronymo, lib. *Dc Script. Eccles.,* ct S. Leone, serra. I *De Apostol. Petro et Paulo,* docet Baronius. Hic enim annus est septimus ab initio calhcdr® Antioche- rlvc\ ^
n® : in ea enim sedit septem annos, post quos putei»-
eam transtulit Romani, uti habet communis Doc- dlur-
torum sententia. Hoc ergo anno Petrus, primus ex Apostolis, adiit Romam, imperii orbisque caput, ut ibi pariter Ecclesiæ caput statueret eique orbem, conversis Romanis principibus, subjugaret. Quare minus verum videtur quod Simeoiv Metaphrastes in Vita S. Barnabœ tradit, cum primum omnium Evangelium Romæ predicasse. Undo ct S. Clemens, initio lib. *Rccogn.,* testatur se S. Barnabam Romæ prædicantem audivisse, ct ab oc deductum Cæsaream ad S. Petrum. Verum hic liber mulla fabulosa continet, nec est Clementis, vel certe ab Ebione (hic enim, teste Epiphanio, / arresi 30, scripta Clementis corrupit) corruptus, ideoque a Gelasio inter apocryphos est rejectus.

Porro Deum jussisso S. Pelro ut Romam se conferret, docet S. Marcellus Pontifex , epistola *ad Antiochen.,* et S. Leo, semi. 1 *De S. Petro et Paulo,* ac S. Athanasius, *Apol. pro fuga;* S.Ambrosius, orat. *Contra Auxent.;* S. Maximus, serm. 1 *Dc S. Petro ct Paulo.* Hoc autem fuit urbis Roman® Episcopatum ad summum orbis terræ Pontificatum evehere, atque cerlo in loco, qui ad orbem regendum commodior esset, collocare

non miteni mnjori minorem Episcopatum adjungere. Denique S. Petrus Romæ diverti! in domum Pudentis, senatoris Romani, cumque cum filiis Timotheo et Novato, ac filiabus Pudenliana ct Praxode, ad Christum convertit, uti habent eorum Acta. Undo domum ejus in ecclesiam (quæ prima fuit Rom®) consci ravit, quæ postea dicta est Titulus Pastoris, ubi etiamnum altare in <fuo 8. Petrus celebravit, ostenditur. Sedero ergo *cœpit* PetrusRomæ unno2 Claudii finiente, qui fui! etilisti 45, scditqiie per annos 25, scilicet usque ad 13 Neronis, Christi GO, quo a Norone cum S, Paulo martyrio est coronatus. Insuper sanctum Petrum eecuin felicitatem roipublicæ Romam induxisse, docet Paulus Orosius, lib. VII, cap. vi; nam eo urbem ingresso cessarunt intestini tumultus, invecti a crudelitate Caii Caligulæ. Claudius enim ei succedens indixit omnibus opwrisv ct injuriarum oblivionem. Rursum Deus compressit Furium Camillum, legatum Dalmati®, eum per milites occidendo, ne tyrannice invaderet imperium. Adhæc Britanniam Claudio subjecit sine predio et sanguine, intra paucissimos dies. Plura habet Dio, lib. LX. Verum cum idem Claudius anno regni sui 9 Christianos cum Judiéis urbe expulit, mox fames urbem invasit, ut populus in Claudium insurrexerit, qui furorem populi por posticum fugiens, nigre evasit in palatium, ac paulo post 35 Senatores et trecentos equites Romanos minimis causis interfecit ; ipse autem manifestis veneni signis est mortuus. Hæc Orosius*

Vtn, IS 18. Quidnaii FACTU» esset db Petro. — Græce tí ¿p *i* iiírp; Riviro, ¡d est *quid tandem Putrus factui* ¿siej ; Tigurina, *quonam devenisset Petrus,* an vi magica vel divina e carcere evasisset, vel in avem, spiritum alinmve rem esset conversus, vel alio raptus. Incertum están angelus aperiens januas carcuris et portam ferreum palatii Herodis, eas, educto Petro, post se clauserit, an vero apertas reliquerit ; utu) inerit, utrimque ingens eia! prodigium. Chrysostomus, hom. ir *Mallh.,* sentit omnia clausa fuisse, et duorum militum qui cum Petro dormiebant, manus eadem catena, qua cum illo constricti fuerant, colligatas mansisse.

Vox». 19. **19. INQUISITIONE FASTA PF CUSTODIBUS. — Græco** àijx^va; rò; multa significat, scilicet *inquirere, examinare, torturas admovere:* item *judicare et condemnare.* Unde Syrus vertit, condemnavit *custodes.*

Jussit eos duci, — in carcerem, ait Rabanus, aut Cœsaream, quo Herodes erat venturus ; ubi paulo post, occiso Herode, custodes dimissi sunt, ail Cajctanus, Deo ita animum Herodis emolliente, ne Petri solutio alicui noceret, aut custodibus necis esset causa. Melius S. Chrysostomus ; u jussit eo* duci, p scilicet ad supplicium. Unde Syrus, *jussit eo» necari.* Petrus Alexandrinus, can, 13, apud Theodorum BaEamonem, tradit eos sulfo* catos sive strangulatos (uU^t

DESCENDHNSQUB A JuD.BA IN Cl^ARI'x'l. — Quæ prius *Stratonis turris* dieia est ; ubi solemnes ludos celebravit Herodes Aqgrippa pro salute Cæsaris, ad quam magna multitudo Nobilium et procerum cx tota provincia convenerat, ail Josephus, lib. XIX *Antiq.,* cap. vili. Simul ut se vindicaret de Tyriis et Sidoniis, ut sequitur.

20. Iratus. — Oruua/ Av, *q. d. Animo molliens bel-* V«< i *Ium;* Tigurina, *bellum animo agitabat in Tyrios;* alii, *pugnacem et infensum gerens animum.* Causa ine Herodis nos la|et. Baronius suspicatur fuisse, quod Sidonii Petrum o carcero elapsum suscepissent, ab coquo facti Christiani, Episcopum ab eo accepissent. Verum id aliis minus placet.

Busto, qui erat supeh cubiculum regis. — Puta pnnfectus cubiculi, primus regis cubicularius, idcoque ipsi familiarissimus.

EO QUOD ALERENTUR REGIONES EORUM AB ILLO. — Græce ¿-ó tt ; fkunXt»f¿, scilicet, x‘‘?xM ufi praecessit, id est *cx regione*, vel *ditione regis* Herodis. Ita Syrus. Ex Judæa ergo subministrabatur cis frumentum omnisquo annona. Pacem ergo petunt, ne hanc frumenti exportationem prohibeat Herodes, itaque cos farno conficiat.

21. Statuto autem die. — Syrus, *die percelebri.* Veis ib Erat enim dies secundus ludorum pro Cæsaris salute, ait Josephus loco jam citato, ille ergo dic Herodes in magnificentia regia sedit pro tribunali, ut Tyriorum et Sidoniorum causam et postulationem, aut potius satisfactionem et submissionem cognosceret, deque iis ad libitum statueret. Unde ct concinnabatur ad eos, scilicet Tyrios et Sidonios, uti processif. ita Lyranus.

Vesiiius veste regia. — u Vestis regia » complectitur purpuram, sceptrum ct coronam ; hisce induti judicabant : hæc enim regni æque ac judiciariæ potestatis sunt symbola. Undo el Josephus, lib. XVII *Anliq.,* cap. XI, de Herode nd sepulcrum elato sic scribit : « Eratquo ipse mortuus circumamictus purpureis vestimentis, caput ejus diademate coronatum, sceptrum quoque in manu ejus, velut si a vivo teneretur, erat appositum. » Porro Agrippæ vestis ex argento erat, mirabili opere contexta, ait Josephus, quæ radiis solis percussa diyinum fulgorem emittebat. Gestabat ergo purpuram, coronam auream in capite, et eceptrum, quæ sunt regum insignia, eaque supra modum splendida. Quare modum et modestiam vestitus excessit superbus Herodpg, ansamque dedit Tyriis et Sidoniis supplicibus, ailulanlibus ei, acclamandi dambque divinos honores. Ita Isidoras Pelusiota, lib. I, *epist.* 74. Quocirca sapienter Justinus Imperator morirns, Tiberium successorem monuit, dicens : « Ne te in errorem ducat vestis splendor, neque illustris ornatus illarum repuin quoi sub asnectum cadunt, te decipiat, quibus ipse in fraudem impulsus, meipsum gravissimis suppliciis obnoxium rc4didi. Non elevet te habitus / sicut me. Eccc heus qm benvlecit tibi : hunc habitum dedit tibi, nou

ego. Honora Ilium nt Iu quoquo honorcrlr b co. » Testis est Evagrlus, lib. V, cap. khi. Æque sapienter S. Bernardus, lib. II De *Consider. ad Eugenium,* cap. xn, cum moncns, no ex monacho factus Pontifex, in tanto culmino sibi applaudat : «Magnus, ait, cui prœsens felicitas si arrisit; non irrisit. Hæc cnim incautis ad disciplinam relaxandam est, quod ignis ad ceram, quod solis radius ad nivem vel glaciom. »

U».»» 22. POFULUS ALTEM ACCLAMABAT: DE! VOCES, F.T non hominis. — *q. d.* Agrippæ regi- vestium fulgor et orationis majorins ita nos perstrinjft, ut videamur Deum videro et audiro, non hominem. Acclamatio hæo orín a Tyrils ct Sidoniis, qui gratiam Herodis aucupabantur, proserpsit ad reliquum C‹-›'sariensimn populum.Vide hic quantum malum sil adulatio, qu® cx rego facit Deum, idcoque cx homine cadaver : ipsa cnim regem occidit. Frequens hoc malum in aulis principara : unde aulalor est adulator, sed et «*4 est id est ndulrdor est corvus, effodiens oculos corum quibus adulatur. Præclare Curtius, lib. Vili : « Perniciosa adulatio perpetuum regum malum est, quorum opes assentatio sæpius, quam hostis evertit. »

itn.ii. 23. Confestiji (Syrus, *eadem hora)* autem rF.ncussiT KLM AXGRLLs DoMixi, — zelotes et vindex honoris divini qui hic a Deo abreptus, sacrilege dabatur Herodi. Undo videtur fuisse angelus hic bonus, licet noster Lorinus censeat fuisse malum et dæmonom.

Morbos Bendis, Pbbclssit, — id cst, plaga lethall illum feriil. pinga hæc fuit dolor viscerum et tormina, ait Josephus : item corporis putrefactio et fœlor; indo enim vermes ebullierunt. Sic avus ejus Herodes Ascalonila infanticida, qui sanctos innocentes occidit, a pediculis consumptus interiit.

BoU 6ni. Addit Josephus, bubonem visum ful««e super caput Herodis, quasi calamitatis nuntium, uti ei olim Homæ prædixorat Germanus quidam, teste eodem Joscpho, lib. XVIII, cap. ni. OEeumcnlus vero pro bubone angelum fuisse visum scribit.

EO QUOD NOM DEDISSET HONOREM DEO,—id CSt, CO quod non defendisset honorem Dei : sed cum sibi arrogasse!, consentiendo insan® assentationi ct acclamationi populi. Narrat hanc Herodis puni* lioni in 8. Lucas occasiono occisionis S. Jacobi cl incarcorationis S. Petri : hæc cnim duo ejus immania in Christum ct Ecclesiam scelera menu runt ejus cxcæcationem ot prolapsum in hanc idololatriam, ob quam a Deo, sui honoris et divinitatis justo zclolo ct vindico punitus est morte, ut appareret esso mortalis, Imo mortuus, qui concupierat esse Deus.

i . ulli - ' "jj ¶- *i* cU

Sic Lucifer ambiens divinos honores, ex primo angelo factus cst telcrriinus cacodæmon. Sic Alexander Magnus occisus est a suis, quod vellet ab cis adorari ut deus, uti Hermolaus quidam o conjuratis ei exprobrat apud Curtium, lib. VIII. Sio hiabuchodouosor, qui in statua aurea u se erecta, *Daniel,* in. adorari vol i, n D › mutatos e«t in bestiam, *Daniel,* iv, 28. Sic Antiochus Eptplnn' « qui ex fastu deum terrestrem «e pntibat, percu««us dolore viscerum et a vermibus corrosus, æquo ut hic Herodes, interiit, II IferAcft. ix. 12. Quara omn^s hi fuerunt typi AntichriMi, qni sodebit in templo voletquo adorari ut Deus, idcoque a Deo adigetur in tartara, *Apoe.* xni.

Nota : Peccavit Herode® tacendo : sic enln tacite assensu est blasphcm® acclamationi : dsbebat cnim D‹ i honorem tutari, ideoque cum a se nmoliri populumqiic gravit r reprehendere, quoi.' Deo liane tam Insignem injuriam intulisset, uti fecerunt S. Paulus et Barnabas, quos Lycaonii adorare volebant, hunc ut Jovem, illum ut Mercurium. «Scissis enim tunicis suis, exilierunt in turbas, clamantes et dicentes : Viri, quid hæc facitis? et nos mortales sumus, similes vobis homines, » *Actor.* xiv, 13. Tali enim casu verum cst istud : « Qui tacet, consentire videtur : » pnpsertim si sit Superior, aut vir sapientia et auctoritate pollens.

Et consumptus a vermibus (Graece, *fartu» esca vermium),* espiravit. — Sic superbos dejicit sideiatque Deus. Juste Herodes volens esse deus, fit c«ca vermium, ut humiliatus se non tantum mortalem, sed et putidum discat, dicatque illud Jobi. cap. iva, 14: « Putredini dixi : Pater meus es : mater mea et soror mea, vermibus.» Per « vermes, » accipe pediculos qui e corpore putido et fœtido per singula membra ebulliunt, de quo morbo vide Galenum, lib. *De Compos. medie, secundum loca,* cap. vu. Addit S. Chrysostomus, hom. 26 *in Epist. ad Hebr.,* quod « crepuit ct effusa sunt viscera ejus. »

Hac phthiriasi, id cst morbo pediculari et vermium morte punire solet Deus blasphemes, hagiomachos, fidelium persecutores; sed maxime divinitatis appetitores, uti Antiochum Epiphanem, Herodem infanticidam, dc qnibus paulo ante dixi, Hunnericum regem Arianum persequentem Oi thodoxos, de quo Victor Uticensis, lib. HI Wand. *Histor.t* eodem modo periit Pherecydes, Pythagora» pr.Tccptor, atheus et omnis numinis contemptor, dc quo cx Aristotele, Plutarcho, .Eliano ct Plinio Rhodiginus, lib. XIX, cap. xxx; ct Maximianus, in imperio ct persecutione socius Diocletiani, de quo Eusebius, lib. MH , cap. xxviii; et Julianus Apostata, de quo Sozomenus, lib. V, cap. mi; ct blasphcmus Nestorius, teste Nicephoro, lib. XIV, cap. xxxvi; et impius Calvinus, teste Bolseco in ejus Vita. Præclare Drogo Cardinalis, tract, *de Sai ramento Dornin, passion.,* tom. II *fiiblioth.* SS. *Patrum:* «Quid veste, inquit, nitida gloriaris? subter te sternetur tinca, ct operimentum tuum vermis est. Il ee tua vestis cst. Illuserunt tibi, qui chlamyde coccinea circumdederunt. Sic Antiochus cl Herodes duo, alienis vestibus depositis , in suis vestibus expirarunt. »

Denique historiam morlis hqjus Herodis gra-

phicc describit Josephus, lib. XIX, cap. vm. ubi tamen in honorem su® gentis et regis, cam emollit, et parum fideliter aequanimitatem Herodis commendat : ac tacet ejus vermes, solumque tormina, quæ nimirum vermes erodentes viscera MmHt- causaban!, commemorat. Sic enim ait : « Jamque tertium Judææ totius regni annum exegerat (Ile- f rodes), cum pervenit in urbem Cœsarcam, quæ prius Stratonis turris dicta fuit, ubi solemnes ludos celebravit pro salute Cæsaris; ad quam festivitatem magna multitudo Nobilium ac procerum convenerat ex tota provincia. Ejus celebritatis die secunda processit mane in theatrum, amictus veste tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radiis exorientis solis percussa et mirandum quemdam fulgorem emittens, venerationem cum horrore incutiebat spectantibus. Moxquc adulatores alius aliunde acclamantes, deum consalutabant, rogantes ut faveret propitius : hactenus enim ut hominem reveritos, nunc agnoscere et fateri in eo quiddam mortali natura excellentius. Hanc impiam adulationem ille nec castigavit, nec repulit; pauloque post suspiciens vidit supra caput suum bubonem, funi extento insidentem : moxque ut sensit hunc esse calamitatis nuntium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. Secuta sunt ventris tormina statim a principio vehementia. Conversis igitur in amicos oculis : En, ait, ego ille vestra appellatione Deus, vitam relinquere jubeor, fatali necessitate coarguente vestium mendacium, et quem immortalem salutastis, ad mortem rapior. Sed ferenda est voluntas ecclesiis Numinis: neque enim male viximus, imo tanta felicitate, ut omnes me beatum predicaren!. Hæc locutus, crescente dolore, discruciabatur. Propere igitur relato in regiam, rumor sparsus est brevi esse morituram. Quamobrcm confeslim totus populus una cum uxoribus atque liberis saccum indutus, more patrio supplicabat Deo pro salute regis, omnia miscens lamentis et ejulatibus. Rex autem in celsiore decumbens cubiculo, ct in faciem stratos humi prospiciens, ne ipse quidem temperabat sibi a lacrymis. Cruciatu deinde per continuos quinque dies nihil se remittente, confectus vitam limit, annum natus quartum supra quinquagesimum postquam regnasset per septennium. Quatuor enim annos sub Caio Cæsare obtinuit regnum, primum in Philippi tetrarchia per triennium, cui quarto demum anno accessitet Herodis tetrarchia : tribus deinde annis sub Claudio Cæsare, prater jam dictam ditionem, in Judæa quoque regnavit : et Samaria simulque Cæsarea. »

Subdit deinde huic Herodi in regno successisse filium, scilicet Herodem Agrippam juniorem annorum 17, coram quo Paulus captus causam suam egit, cap. xxv, 22; in quo Herodis Ascalonii® stirps desiit, æque ac reges regnumque Judææ, eversum a Tito cl Vespasiano : insuper eum superstites reliquisse tres filias, Mnriamnem, Bcrnicem, quæ nupsit Felici præsidi, et Drusillam, quarum mentionem facit Lucas, cap. xxiv, 24, et xxv, 13. Addit Josephus Cæsareenscs et Sebastenos mortuum Herodem conviciis impetivisse,æquc ac viventem, præsentem et videntem impetiverant in publica comoedia Alexandrini: in qua iisdem ludibriis cum affecerunt, quibus Judæi, quorum rex erat Herodes, paulo auto affecerant Christum præponentes ei Barabbam, coronantes spinis, vestientes chlamyde purpurea, et irrisorie regem Judæorum salutantes. Insanum enim quemdam, nomine Carabbam (Baroniufl suspicatur legendum *Barabbam*), qui Herodis personam referret, in theatrum induxerunt, cujus capiti diadema imposuerunt papyraceum, pro paludamento induerunt storea, pro sceptro frustum arundinis in manum dederunt. Narim, id est dominum,cum acclamantes, uti narrat Philo in Flaccum, cap. xxxi. Ita Deus justo suo judicio, Agrippœ et Judæis talionem .irrisi Christi reddidit.

24. Verbum autem Domini crescebat. — *q- d.* Persecutione Herodis Agrippæadeo non decrevit, ut vehementer creverit Christianorum numerus ct virtus, presortiin ubi viderunt persecutorem a Deo punitum et a vermibus consumptum. Recte S. Nilus, hom. 2 *De Christi Ascensione,* Ecclesiam comparat vili, quæ quo diligentius putatur, eo fit feracior, a Succidebantur, ait, Ecclesiæ palmites, et fidei fructus augescebat, ct florem non marcescentem proferebat : e radice enim illa hi palmites nati sunt, qu® verissime dixit : Ego vici mundum. Ego sum vilis, vos palmites. Stephanus tanquam ramus excidebatur, cl alius martyrum palmes pullulabat. Jacobus et Petrus resecabantur, et alius rursum martyr exoriebatur : ct hoc resecto, alius rursum multifer palmes e radice hac emittebatur. Vindemiabatur Paulus , el alius martyrii racemus maturescens Thomas apparebat : cl undique radix vindemiata, copiam uberiorem, præ eo quod isti vindemiarant, ac germen durabilius efferebat. Et quidem isti excisores brevi marcescentes exterminati sunt : hæc vero semper gravata fructibus, terræ fines suis germinibus complexa est. » Preclare Tertullianus, *Apologet.,* cap. xxvn : u Et illos dæmones, ait, nunquam magis detriumphamus,quam cum pro fidei obstinatione damnamur. » Et cap. nil.: « Plures efficimur, quoties metimur a vobis. Semen est sanguis Christianorum. » Ha crescebant Hebrei persecutione / Egyptiorum, « quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur,» *Exodi* i. Unde S. Chrysostomus, homil. 40 *in Juventinum ct Maximinum martyres :* « Sicut planta irrigatæ, inquit, magis crescunt, ita ct fides nostra oppugnata magis floret, et vexata plus exuberat : neque ita hortos aquarum irrigatio reddere fœcundos solet, ut martyrium sanguis irrigare natus est Ecclesias. » Et S. Leo, serm. 1

in *Natoli S. Petri et Pauli* : « Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur. Et semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana qua? singula cadunt, multiplicata nascuntur. i» Idem a pari, vel suppari, lit in quovis fideli. Hic enim in tentatione et adversitate, virtute et viribus crescit, instar palmæ.

▼en. 25. Barnabas autem et Saulus reversi sint ab Hierosolymis. — a Reversi,» scilicet Antiochiam, ut habet Syrus, unde missi fuerant, ut eleemosynam deferrent llierosolymitis pauperibus et fame laborantibus, ut dictum est cap. xi, vers. 28.

Assumpto Joanne, qui cognominitus f.st Marcus. — Hinc colligit Salmeron, Saulum et Barnabam latuisse in domo hujus Joannis Marci eo tempore quo Herodes plexuit Jacobum et incarceravi! Petrum. Unde veniens e carcere Petrus eosdem ibi repent.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saulus et Barnabas jussu Sjnritus Sancti mittuntur ut evangelizent Gentibus : in Cypro Saulus convertii Sergium Paulum proconsulem, et Elymam magum excacat. Inde Antiochia Pisidia in synagoga condonatur **Paulus,** *sed per lúdaos expulsus, excusso pulvere pedum cum Barnaba pergit Iconium.*

1. Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, Prophetæ et doctores in quibus Barnabas et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, et Saulus. 2. Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus : Segregate mihi Saulum et Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos. 3. Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. 4. Et ipsi quidem missi a Spiritu Sancto abierunt Seleuciam, et inde navigaverunt Cyprum. 5. Et cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Judæorum. Habebant autem et Joannem in ministerio. 6. Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Barjesu, 7. qui erat cum proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audire verbum Dei. 8. Resistebat autem illis Elynias magus (sic enim interpretatur nomen ejus), quærens avertere proconsulem a fide. 9. Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu Sancto, intuens in eum, 10. dixit : O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. 11. Et nunc ecco manus Domini super te, et eris caucus non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, et tenebræ, et circuiens quaerebat qui ei manum daret. 12. Tunc proconsul cum vidisset facium, credidit admirans super doctrina Domini. 13. Et cum a Papho navigassent Paulus et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae. Joannes autem discedens abéis, reversus est Hierosolymam. 14. Illi vero perlranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiæ ; et ingressi Synagogam die sabbatorum, sederunt. 15. Post lectionem autem legis et Prophetarum, miserunt principes Synagogæ ad eos, dicentes : Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. 16. Surgens autem Paulus et manu silentium indicens, ait : Viri Israelite, et qui limetis Deum, audite : 17. Deus plebis Israel elegit patres nostros, et plebem exaltavit cum essent incolæ in terra Ægypti, et in brachio excelso eduxit eos ex ea. 18. Et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. 19. Et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, 20. quasi post quadringentos et quinquaginta annos : et post hæc dedit Judices usque ad Samuel prophetam. 21. Et exinde postulaverunt regem : et dedit illis Deus Saul, filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta. 22. Et amoto illo, suscitavit illis David regem, cui testimonium perhibens, dixit : Inveni David, filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes

voluntates meas. 23. Hujus Deus ex semine secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Jesum, 24. predicante Joanne ante faciem adventus ejus baptismum pœnitenliæ omni populo Israel. 25. Cum impleret autem Joannes cursum suum, dicebat : Quem mo arbitramini esse? non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. 26.Viri fratres, filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est. 27. Qui enim habitabant Jerusalem, et principes ejus, hunc ignorantes, et voces Prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, judicantes impleverunt : 28. et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt a Pilato, ut interficerent eum. 29. Cumque consummassent omnia quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento. 30. Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die : qui visus est per dies multos his, 31. qui simul ascenderant cum eo dcGalilæa in Jerusalem : qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem. 32. Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est : 33. quoniam hanc Deus adimplevit filii" nostris, resuscitans Jesum, sicut et in psalmo secundo scriptum est : Filius meus es tu *. ego hodie genui te. 34. Quod autem suscitavit eum a mortuis amplius jam non reversum in corruptionem, ita dixit : Quia dabo vobis sancta David fidelia. 33. Ideoque et alias dicit ; .Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. 30. David enim in sua generatione cum administrasse!, voluntate Dei dormivit : et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem. 37. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem. 38. Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur; ct ab omnibus quibus non potuistis in lege Moysi justificari, 39. in hoc omnis, qui credit, justificatur. 40. Videte ergo ne superveniat vobis quoti dictum est in Prophetis : 41. Videte, contemptores, et admiramini, et disperdimini : quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis. 42. Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc, 43. Cumque dimissa esset Synagoga, secuti sunt multi Judæorum et colentium advenarum, Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant eis ut permanerent iu gratia Dei. 44. Sequenti vero sabbato pene universa eivitas convenit audire verbum Dei. 45. Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, el contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes. 46. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, ct indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes. 47. Sic enim præcepil nobis Dominus : Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terre. 48. Audientes autem Gentes gavisæ sunt, et glorificabant verbum Domini ; et crediderunt quotquot erant preordinati ad vitam aeternam. 49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem. 50. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem iu Paulum et Barnabam ; et ejecerunt eos de finibus suis. 51. At illi, excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. 52. Discipuli quoque replebantur gaudio ct Spiritu Sancto.

1. AxirocniE, — ad Orontem, quæ erat metro-
, >lis Syriæ, et a Justiniano Imperatore vocata
•t *Thcophilis :* unde antonomasticc vocatur An-
>/na; «etera vero cum addito, Antiochia Pisie, Antiochia Epiphaniæ, etc. (1).

¡'HOrnETjB, — proprie dicti. Spiritus Sanctus 'm in Ecclcsiæ exordiis, inter alia charismata dabat donum prophetiie, ut palet *Joci,* it, 38 ' *Ad.* n,17; 1 *Corinth.* xiv. Licet noster Lorinus *Prophetas* censeat eosdem esse cum Doctoribus, puta explanatores S. Scripturœ. Turrianus vero, lib. 1 *De Hierarch. Ordia.,* cap. xx , per *Prophetas* accipit Episcopos,per Doctores Presbyteros. Episcopi enim, ut ait S. Dionysius, cap. vi *Eccles. Hierarch.,* sunt divinorum judiciorum denuutiatores, quin nihil agere debent hierarchicum, nisi ut a Deo acti. El nos rursus in iis quæ dii hierarchice operantur, ad cos lauquam a Deo actos ao-

(i; Incipit hic tertia hujus histonæ Apostolica epocha,
■i»' «J finem libri pertinens, quæ liisloriara ilo Pauli
iU ribui cumprthendiu

cedere debemus. Unde el a S. Clemente, lib. II *Constit.,* vocantur Prophetae laicorum; imo ordinatio Episcopi vocatur prophetia a S. Paulo, I *Timoth.* iv. 14.

Simor , qui vocabatur Niger , — a colore atro, ut videtur, sicut a flavo vocabantur Flavii, ab albo Albini, a rufo Iiuti apud Romanos.

Lucius Cyrenensis. — Quem Cyrenae fuisse Episcopum tradit Beda, Ado, Usuardus, imo *Martyr. Rom.* die 6 mail, ubi Sanctorum catalogo ascribitur.

Manaren. — De quo in *Rom. Martyr.* die 24 intrinsic legimus: uAntiochiæ S. Manahen, Herodis Tetrarchae collactanei, Doctoris et Prophetæ sub gratia novi Testamenti, in eadem urbe requiescentis. »

Herodis Tf.trarcha, — Herodis Antipæ, qui fuit filius Herodis Ascalonitæ , et patruus Herodis Agrippæ, de quo cap. xii, vers. 1. Hic Antipas Christum induit veste alba et irrisit, ac Joannem Baptistam occidit.

Collactaneus. — Quia puer cum puero Herode fuerat enutritus, et ejusdem nutricis lacte lactatus. Significat Manahen fuisse insignis et illustris familia?, nipote qui Herodi fuerit collactaneus.

Ver». 2. 2. Ministrantibus autem illis Domino. — Græce , id est *sacrificantibus,* ut vertit Erasmus, el Tigurina, *cum operarentur Domino. Sacris* enim, vel *Deo* operari, est sacrificare. Sacrificium enim est opus Deo soli debitum et proprium : licet Scholia, Vatablo ascripta, *operari Domino* exponant per *predicare Evangelium,* uti et GEcumenius el Cajetanus, quod avide arripit Calvinus el Beza, qui negant Missæ sacrificium. Syrus, *cum preces auspicarentur Deo,* puta publicas et solemnes, quæ fiunt in sacrificio. Inde cnim sacri- üiaigü. fidum Missæ vocatur *Liturgìa;* licet eniin liturgia significet ministerium in genere, tamen antonomastico significat sacrificium, ul patet ex Liturgia S. Jacobi, S. Basilii, S. Chrysoslomi, Mozurabum, etc. Idem evincit vox *Domino ;* nullum enim ministerium tam proprie Domino exhibetur, qumn sacrificium : Evangelium enim pra> dicatur hominibus, non Deo. Undo et sequitur: «Imponentcsquo eis manus,» scilicet in Missa sacrificio per impositionem manuum ordinando cos Episcopos, uti Apostolos facere solitos tradit S. Dionysius, Ec<*les. Hierarch,* part. 1, cap.ii.Vide Bellarminum, lib. I De *Missa,* cap. Xlit.

Dices, per sacrificium hic accipi posse Aaronicum, puta immolationem ovis aut vituli : adhuc enim fideles servabant legem Mosi, non cx obligatione, sed ul Judæos non offenderent. Respondeo id dici non posso : nam sacrificium hoc oblatum est Antiochia), cum Aaronicum non nisi Hierosolymis in templo Salomonis offerri posset, juxta legem, *Dcut. cap.* xvi, 6.

Jejunantibus .— Jejunium cnim ex Apostolorum usu et traditione solet præmilli ordinationi, tum ul fideles Dei gratiam, ad idoneos ministros Eccleaiæ ordinandos, jejunio implorent; tum ut ordinandi jejunio se disponant ad recipiendam ordinationis gratiam. Ita S. Chrysostomus hic.

Dixit — instinctu interno, quem prophetis ct primoribus Eccleriæ ingessit.

Segregati mihi Saulum ac Barnabam rx opus.— Segregate Saulum qua>i vas electionis, id est selectum et eximium per singulare judicium Dei, quo ab ademo decrevit et segregavit Saulum in Apostolum Gentium et orbis Doctoren. ItaS.Cbrysobtomus. Unde H Paulus vocat se segregatum, *Galat.* i, 15. « Segregate » ergo eum per exeeutionem ct missionem, quem Deus ab ¿eterno segregavit per electionem ad hanc missionem.

Porro Saulus jam ab initio suæ conversionis a Deo designatus et auctoratus erat Apostolus Gentium , *Act.* ix, 15, sed in actu primo et secrete : hic vero in actu secundo et publice designatur Apostolus earumdem, ut eos evangelizando obeat el percurrat. Hactenus enim Damasci et Anliochiœ duntaxat prædic&verat.

Segregatus fuit quoque Barnabas et sublimatus ad apostolatum, ob insignem ejus virtutem et zelum, quo omnes suas facultates ad pedes Apostolorum posuerat, iv, 36, ut expeditus esset ad ubique evangelizandum. Quocirca S. Barna- Efori* ' bam hisce elogiis ornat Alexander monachus, ini- * tio Vile ejus : « Baruabas, inquit, magnus Ecclesie orator, Evangelica* pradicationis tuba, magna Christi vox, Spiritus Sancti cithara, divins gratiæ plectrum, Christi miles robustissimus, Christiani ovilis dux certus, Dei Paradisus, fidei germen, charitatis rosa suavissima odorem emittens, spei flos incorruptus, immortalitatis racemus, mei distillans, patientiae propugnaculum. Barnabas consolationis filius, pietatis magister, fidei columna ac fastigium, turris firmad immobilis, fundamentum stabile, crepido indissolubilis, fluctuantium portus, architectus nobilissimus, (pii codestem in terris tenuit semitam, d parem angelis vitam duxit, adjutor pauperum, viduarum consolatio, orphauomin procurator el pater. Barnabas Christi mysteriorum thesaurus, orthodoxorum minister, œgrolantium medicus, Christiani gregis custos vigilantissimus, Gentium dux, Ecclesiarum prœco, virtutum oelestem odorem spirantium rosetum, Christi gratiarum ager fertilissimus, virginitatis margarita, castitatis beryllus, temperautiæ gemma Christum in se loquentem habens, electum Dei vas, sanctæ Trinitatis templum. »

In opus — scilicet evangelizandi ubique Gentibus.

Ad quod assumpsi eos, — id est *accorsivi cos.* Ha Pagninus d Tigurina; alii, *in auxilium udvocam cos.* Meminerint ergo Apostoli et viri apostolici se in auxilium vocari a Spiritu Sancto ad animas sanctificandas, ideoque Dei in opero divino et nobilissimo esso cooperatores d adjutores, ut ait S. Paulus, I *Cor.* m, 9. Porro

Spiritus Sanctus Sûulum ct Barnabam accorsivit hac ipsa vocatione et jussione, dicens : a Segregate mihi Sanhim, etc., n nec enim aliam uspiam legimus. *Secundo,* planius, « assumpsi, n ¡d est assumere decrevi ct ab æterno praedestinavi. Verba enim realia apud Hebreos sæpc per mentalia exponenda sunt.

V«H. J 3. Titcc jejunantes.— Grece sunt aoristi, quos Syrus vertit, *postquam igitur jejunassent ac preces auspicati fuissent, imposuerunt* (melius, *ct imposuissent) cis manus, ct dimiserunt cos.* Ita Pagninus, Vatabhis ct alii.

A ; Sin- Imponentesque eis MANt's. — Quœritur, an hæc impositio manuum fuerit sacramentum Ordinis, * : i puta consecratio in Presbyteros vel Episcopos? Negat Arias hic, ct Cajctanus, cap. vi, 6, quin et Francisons Suarez, tom. Ill, in III por/ .,disp.xxxiv, sect. l (ct alii), ubi banc impositionem manuum asserit fuisse precatoriam, non ordinativam. Ratio est : *Prima,* quia jam ante a Deo Saulus erat ordinatus Apostolus, *Ad.* ix, 15. Unde *Galat.* n, 6, ait, quod cæteri Apostoli nihil sibi contulerunt. Hic ergo tantum imponitur ei apostolatus execulio, puta mittitur ad evangelizandum : ad quod non opus erat nova ordinatione. Simili modo Paulus, II *Cor.* vm, 19, ait de socio suo quod ordinatus, id est constitutus sit comes peregrinationis suæ. *Secunda,* quia Paulus videtur ordinatus Presbyter ct Episcopus a S. Petro ct Apostolis, quorum nemo hic nominatur.

Verum melius alii affirmant dicuntque Saulum ct Barnabam hic ordinatos esse Episcopos. Nam plane verisimile est cos jam ante ordinatos fuisse Presbyteros. Jam enim per annum Antiochias turbam multam docuerant, ut ait Lucas, cap. xi, vers. 26; hoc autem est proprium Presbyterorum, ut recte advertit Turrianus, lib. I *be Hierarch. Ordin.,* cap. xxvi. Ratio est: *Prima,* quia id circumstanti® videntur exigere, scilicet liturgia, jejunium prævium et impositio manuum. Inde enim quasi ex usu et exemplo Apostolorum, Ecclesia solet promittere jejunia ct preces ante impositionem manuum, id est ante consecrationem ordinandorum, camquc peragere in Liturgia Miss®. *Secunda,* quia nusquam legimus Saulum el Barnabam ordinatos fuisse Episcopos, nisi hic : unde et mox cap. xiv et seq., Episcopalia munia obierunt, ordinando per civitates Presbyteros. *Tertia,* quia hæc impositio manuum facta est sub anno Christi 45, ut deducit Baronius et liquet ex dictis, cap. xn, vers. 1, quando Paulus raptus est in tertium cœlum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui, uti ostendi II *Cor.* xn, 2; nimirum quia decebat ut Saulus jam proxime futurus Gentium doctor, et legationem suam ad eas auspicaturus, in cœlum raperetur, ut quasi cœlestis doctor, instar Mosis c coelo ad eas mitti videretur. Quare congruum fuit tunc quoque ei ultimam manum ordinationis, per consecrationem in Episcopum imponi. *Quarta,* quia Christus ordinavit Apostolos Episcopos, hi alios et alios : ergo et Paulus ab iis ordinatus • hoc enim postulat ordo hierarchicus a Christo institutus, ut cum ipse Petrum ct Apostolos ordinarii, cæteri omnes ab eis vel eorum successoribus ordinentur. Sic multi censent S. Jacobum Minorem ordinatum esse Episcopum Hierosolymorum a S. Petro, Joanne et Jacobo Majore. Citat eos Henriquez, lib. *Dc Ordin. Sacram.,* cap. ni. Nusquam autem apparet quod ab hominibus ordinatus sit Saulus, nisi hic. Ita docet S. Chrysostomus hic. Et S. Leo, *epist.* 8!, vel juxta aliam editionem 79, *ad Dioscorum Alexand.,* sancit ut jejunium promittatur ordinationi, eo quod illud hic promiserunt Apostoli ordinationi Sauli et Barnate.

Dices *primo :* Quomodo ergo ait Paulus de canteris Apostolis, a Mihi nihil contulerunt? » *Galat.* n, 6. Respondeo id intelligi de doctrina et Evangelio; hoc enim ipse a Christo didicit, non ab Apostolis. Nam alioqui Ananias contulit ei baptismum, Apostoli Confirmationem et Ordinem.

Dices *secundo :* Quis hic Apostolus ct Episcopus A iiQol eos ordinavit? Non Petrus, ut vult Arator, quia jam abierat Romam. Non Jacobus Zcbedæi, quia jam occisus erat ab Herode. Non cæteri Apostoli, quia jam discesserant in suas provincias. Respondet Lyranus Antiochi® fuisse Episcopos ab Apostolis ordinatos, qui eos ordinarunt. OEcumenius censet Lucium et Manahen eis manus imposuisse. Potuit quoque e Judæa advocari S. Jacobus, Episcopus Hierosolymorum; S. Joannes, S. Matthias, aut quis alius vicinior Apostolus. Unde S. Leo loco jam citato ait, eos ordinatos ab Apostolis.

Quærcs *secundo,* quo anno ordinatus fuit Sau- anLOfU0 lus cum Barnaba, ac apostolatum suum ad Gen- *n tes est auspicatus? Respondeo : Beda censet id fuisse anno 13 ab ascensione Christi, qui fuit a Christi nativitate 47. *Secundo, Chronicon Alexand.,* sive *Fasti Siculi,* scribunt id contigisse anno quinto Claudii imperatoris, qui fuit Christi 46.

Verius est eum ordinatum fuisse anno Christi 44, concurrente cum anno 3 Claudii imperatoris; nam initio hujus anni 45, Petrus e carcere liber venit Romam ibique cathedram constituit, uti ostendi capite procedenti, vers. 1. Hæc enim procedenti capiti subnexa, paulo post carcerem Petri contigisse videntur. Ha Baronius ct alii : nimirum congruebat ut, quo anno Saulus adibat Gentes eas subjugaturus Christo, eodem Petrus, Apostolorum Princeps, peteret Gentilismi arcem, puta Romam, camque Christo subderet. Addit S. Leo, epist. citata *ad Dioscor., Alex. Episcopum,* Sauluiv ct Barnabam ordinatos fuisse die Dominico, ideo» que sancit, ut idem deinceps fiat. Unde hæc Leonis sanctio relata est in *Jus Canonicum,* ct habetur disi. Lxxv, can. 5 : « Quod die Dominico ordinationes sacerdotum celebrentur, » ctc.

Denique notat S. Hieronymus, epist. 85 *ad Eva-*

prfum, hanc ordinationem ministrorum Ecclesiæ adumbratam fuisse in veteri Testamento, ex coque usurpatam in novo. Quod enim, inquit ipse, Aaron ct filii ejus, ac Lcvitæ in templo fuerunt, hoc Episcopi, Presbyteri ct Diaconi vindicant in Ecclesia : unde etiam Aaron ct filii ejus impositione manuum Mosis ordinati sunt, *Eiod.* xxix, 9 ct scq.

Ten. 4. 4. Abierunt Seleucum.— Quia hæc vicina erat Anliochiæ, unde mittebantur, cratquc urbs frequens et celebris. Condita et nominata est a Seleuco Nicanore, uno e ducibus Alexandri Magni, qui primus post Alexandrum, anno scilicet duodecimo post mortem ejus, diadema Asiæ sibi imposuit, indeque incipiunt et numerantur anni Græcorum (id est Macedonum; posterorum Seleuci) in libris *Machabaorum.* Tradit Volaterranus, lib. XI *Gcogr.,* Seleucum urbes sedecim vocasse Antiochias, in honorem patris sui Antiochi; ase novem Seleucias; a matre Laodice, quinque Laodiceas; ab uxore Apamia, tres Apamias(l).

Er inde navigarunt Cyprum, — quia e Seleucia commodus est trajectus in Cyprum.

Vers. 5. 5. Salaminam — quæ postea a Constantino Imperatore dicta est *Constantia,* cujus Episcopus fuit S. Epiphanius; nunc *Famagosta,* quasi Fama augusta dicitur, a septuaginta annis expugnata a Selymo, Turearum imperatore.

In Synagogis Judæorum. — A Judæis ordiuntur, na hi contentiosiores fierent, ait S. Chrysostomus, si vidissent Gentes sibi in Evangelio præponi.

Habebant autem et Joannem (cognomento Marcum, de quo cap. xn, vers. 25) in ministerio.— Græce úKxiíw, id est *ministrum, q. d.* Joannes Marcus ministrabat Saulo et Barnabæ, præscrlim in cura victus, vestitus rerumque temporalium, cosque adjuvabat ut facilius et plenius evangelizaren!.

G. Cui nomen erat Barjesu. — Multi codices legunt *Barjeu,* vel *Barjchu, q, d.* Bar Jehova, id est filius Dei, puta Jovis. Sicut Simon Magus vocabat se virtutem Dei, cap. vm, vers. 10. Unde Paulus huc alludens vers. 10, idque refellens, vocat eum Bujwi filium, non Dei, sed diaboli. Verum legendum qui»? est *Barjesu* (ita enim legunt Græca ct Romana correcta), id est filius salvatoris, hoc est salvator. Hoc enim nomen impostor sibi arrogabat, eo quod per magiam multos ægros sanaret. Adde, videtur quod pater ejus vocatus sit Jesus : a Josué enim, primo Hcbneorum duce percelebri, qui eos induxit in terram promissam, multi vocali sunt Josué, sive Jesus : ita Sanchez. Quare minus recte Syrus pro *Barjesu,* legit *Barschoumo,* id est *filius nominis,* hoc est nominatus, celebris ct famosus, quasi *Elymas* inverse idem sit quod *Schwmo,* de quo mox.

7. Qui erat cum proconsule. — « Proconsul » V» *i.* erat quasi vicarius consulis, quia scilicet notaina consulis Romani, potestate consulari provinciam administrabat : unde et ejus præses, ve! praefectus dicebatur. Hursum, proconsules Romæ vocabantur exconsules, qui scilicet præcedenli anno fuerant consules. Hi enim obilœ dignitatis nomen ex parte retinebant, et sæpe ut proconsules mittebantur ad regendas provincias. Vide Sigonium, *De Magistrat. Roman.* (1).

Desiderabat audire verbum Dei.— est *studiose quæsivit et expetiit :* unde et meruit fieri voti compos. Solet Deus eis quibus fiaem et gratiam destinat, prius illius desiderium injicere, ut per hoc se ad donum lanium praparent, illudque efflagitent, et obsecrando quasi emereantur. Unde S. Chrysostomus miraculo deputat, quod Sergius Paulus præoccupatus a mago, adeo desiderant audire Apostolos.

8. Elymas magus : sic enim interpretatur nomen ejus.— Varii hoc varie exponunt. *Primo,* Cajetanus pro aureo, id est *ejus,* vertens suum (Hebraei gut. qu enim idem habent pronomen reciprocum, quod absolutum) sic transfert et explicat, *q.* d. Barjesu voluit dici *Elymas,* id est *Dei mensura* vel *census,* fingens et mentions id significare *Barjesu.* Sic enim ipse interpretabatur nomen suum Hebraeum apud Græcos ; sed quasi magus ct impostor mentiebatur et fallebat cos. Nam *Barjesu* vocabatur quasi *filius Jesu,* quod nihil commune habet cum Elyma, id est censu Dei. Alii minus improbabiliter sic explicant, *interpretatur,* id est alio nomine vocatur, *q. d.* Barjesu alio nomine vocabatur Elymas magus. Sicut si dicas : Petrus interpretatur, id est alio nomine vocatur Simon. *Secundo,* ahi volunt Secnadx Barjesu hebraico significare magum ; sed hoc est ignorantium linguam hebræam, in qua Barjesu idem est quod filius Salvatoris. *Tertio,* Gagneius Tertio. Elymam interpretatur cæcum : hic enim, inquit, hebraico dicitur *Elimana,* vel *Eliman,* quia Elymas excæcatus fuit a S. Paulo. Sed et hoc falsum est, æque ac impertinens, quia S. Lucas Elymam interpretatur magum, non cæcum. *Quarto,* Arias Q<nrt». ex Syro : *Elymas,* inquit, inverse idem e*t quod *Samuel,* id est nomen Dei, vel nomen forte et magnificum, qualia in suis incantationibus adhibere solent magi. *Quinto,* Mariana : Elymas, iu- Quiat* quit, dicitur magus, ab Elymaide regione Persidis, in qua abundant magi : sicut Chaldæus idem est quod astrologus vel magus, quia Chaldai

(i) Cum plurcs fuerint urbes Selcuciæ nomine insignite, quærunt interpretes quamnam meminerit hic Lucas. Juxta Kosenmullerum, non csl Seleucia *Cilicia,* sed potius Seleucia *Syria* ad Oronlern fluvium. Conf. Rosenmuller! *Bibi. Alterthumsk.* Vol. 1, part. 11, p. «61.

(i) Duplicis generis magistratus co tempore in provincias mittebantur. Nonnulla) enim provincia erant Caesarea; atque in lias mittebantur propraetores, qui iis præessenL Albo erant provine!» senatus populique Romani, ct in eas mittebantur proconsules. Cyprus antea quidem fuerat provincia Casarca, sed Augustus cam donaverat populo ; undo flebat ut per proconsulem administraretur.

Astrologis erant dediti. *Sexto,* Valablus : Elymas^ inquit, græce idem est quod præstigiator, incantator, impostor. Sed a quo themate? ct quo auctore? Aliqui deducunt ab id est niger, ut niger sit idem quod magus; sicut Germani et Belga artes nigras vocant magicas, quin cl magia vulgo *meromantia* dicitur, sed forte pro necromanzia. Alii Elymas vertant, *corruptor, perditor, vastator,* quales sunt magi; ut sit idem quod Xv- id est *perditor,* a id est *pernicies :* verbum enim Xuftom» significat *perdere, corrumpere,* », *vastare,* idque videtur plausibile. *Septimo,* alii censent Elymas esse nomen Hebræum, sed varie : nam *primo,* S. Hieronymus, in *Nominib. Hebr.,* el cx eo Beda : « Elymas, inquit, idem est quod *ad transgressionem,* vel *transgressionem faciens,* n *Secundo,* Beza *Elymas* deducit ab rjp bn *cl joets,* id est Dei consiliarius : magi enim erant Persarum sapientes et consiliarii, et Mahomet impostor finxit se esse consiliarium De' *Elymas* longe distat ab *cl jocts. Tertio,* Lyranus : *Elymas^* inquit, idem est quod *Eli mas,* id est Dei tributum, Dei census, Dei mensura. *Quarto,* Biblinnder apud BullingeFum censet Elymas per melathesin idem esse quod Elias, vel Elisæus, aut Elia Moses : hoc enim innuit vox , scilicet hoc nomen per aliquam litterarum transpositionem vel commutationem exponendum esse : enim significat *trans,* quasi Elymas finxerit se esse Eliam, aut habere animam Eliæ ct Mosis. Verum, (fuid hæc ad nomen Magus, quo vocem *Elymas* interpretatur Lucas. *Quinto,* alii volunt esse nomen Syrum : *Etyma* enim Syre significat iracundum, ira ebrium et quasi furiosum, uti magi el energumeni furiis dæmonis aguntur. *Sexto,* Elias Hutlcrus, in versione hebraica Novi Testamenti, hoc loco pro *Elymas* vertit fPÚD 'btt *eli maschiaeh,* id est *EU messins,* hoc est Deus meus Messia*, quasi magus hic finxerit se esse Deum Messiam; sive Christum, ac pro *Elimcssias* per crarin vocarit se *Elymas;* ideoque nomen suum *Barjchu,* vel *Barjcsu* interpretatus sit per *Elymas,* id *est, Elimcssias : Barjehu* enim est filius Dei, *Barjesu* est filius Salvatoris, id est Salvator; qui utique non est alitis quam Elimcssias, id est Deus Christus; sicut nos Jesum interpretamur, addendo et indigitando Christum. Verum perperam pro *Elymas* substituit *EU MaSchfach* quod habet litteram *cM,* qua caret *Elymns.* Rursum *Eli* scribitur p r *(od, Elymas* per Mpsiton. Nullus enim per *Elyruis* intellexit dut inielligil significari Messiam. Nusquam enim Messte nbmen pet drasin contrahitur, sed ubique integrum ponitur ct pronuntiatur. Adde nomen proprium ejus fuisse *Elymas,* quod interpretatur *Magus;* Barjcsu enim ejus cognomen fuit a parente, *q. d.* Elymas filius Jesu. Sic Simon cognominatus est Bar Joña, id est filius Jone.

Septimo et vcrfcimillime Sanchez : Elymas, ail, videtur esse barbarum nomen, ac forte Cyprium priscum, significans magum: sicut Barnabas olim Cypria lingua significabat filium consolationis, uti dixi cap. i, vers. 36. Certe Hebræi obp *alam* vocant abscondere et occultare; ct indo Græci íxócrv vocant involvere, implicare, ct fXvu« vel uXu|ia vocant involucrum, occultum; atque Arabes ab Hebr. *alum,* sapientiam vocant *alilm,* vel *talim,* id est rem arcanam; ac *alim* vocant scientem, litteratum, doctum, quasi similiter Elymas apud Cyprios idem fuerit quod impostor; præstigiator, magus, mystes, qui occultorum scientiam , mysteria arlesquo arcanas profiteretur. Ita nonnulli linguarum periti. Sic ct Pagninus, in *Interpret. nomin. Hebr.:* Nomen Elymas, ait, significat magum, sive corruptorem, vel perniciosum, aut tegmen ct involucrum, ab itXta, id est *involto, in limo implico :* unde et ctaxj id csl *latibulum, lustrum, spelunca,* ubi cum donnone colloqui et magica sua tractare solent magi ; ct <ixúaaaOxx, id est *ad modum serpentis moveri.* Dæmon enim sæpo in forma serpentis magis apparet. Sano Elymas videtur ex peregrina lingua, uti ct alia mulla, irrepsisse in Græcum. Græce enim loquuntur Cyprii, ut ct olim locuti videntur, uti mihi Roma asseruerunt Cyprii, et indicat Aristoteles, lib. De *Poetica,* cap. xxi; ubi tamen innuiteos propriam habuisse dialcclum. Porro sicut S. Petro certamen fuit cum Simone Mago, S. Joanni cum Apollonio Thyanao pariter mago, sic et hic Paulo cum Elyma mago. Diabolus enim per suos magos validissitne se opposuit Christo, Apostolis cl Ecclesiæ, uli eliamnum opponit. Valde enim crescit magorum et sagarum secta, quæ in fidelium corpora animasque grassatur (I).

9. Saulus autem qui et Paulus. — Hic primum vc«. Saulus vocatur *Paulus,* quod nomen deinceps semper ei tribuit Lucas. Undo videtur quod occasione Sergii Pauli proconsulis et apostolatus sui ad Gentes, nomen Hebræum-*Saulus,* in Romauum et Græcum *Paulus* commutarli, ut facilius et blandius se Romanis et Græcis, quasi re ct nomine Romanus; insinuaret. Vide dicla *Horn.* 1,1.

RepLetus SpiniTU Sancto. — Novum sentit hic Paulus Spiritus Sancti ardorem Ct instinctum ad opus arduum el iniractilosum aggrediendum, nimirum ad Elymam magum confutandum excæcandumque, caque ratione convertendum Sergium Paulum proconsulem. Vide dicta cap. n, 4.

Intuens in EUM; — iracundis ct ardentibus Oculis Elymæ arcanam malitiam penetrans, per-

ii) Juxta hodiernos interpretes, *Elymas* non est nomen proprium hujus viri, sed æqnipollet voci sequenti ¿ Est idem qui, vers. O, dictus fuerat *Barjcsu.* Plene ergo vocabatur Barjcsu Elymns, id est Barjcsu magus, ad indicandam ejus sapientiam. In lingua arabica et persica *Etymon* non solum sapientem, qui re» divinas et humanas scrutatur, sed etiam *Magum, magicas artes exercentem,* significat.

celions et Costigans. « In oculis, ait Plinius, lib. XI, cap. XXXVII, animus inhabitat Ardent, intenduntur, nictant, connivent. Animo videmus: oculi seu vasa quasdam, visibilem ejus partem accipiunt atqno transmittunt, n In oculis ergo cernitur animus ejusqno passiones et motus ine, indignationis, amoris, benignitatis, etc. Lique verius in Sanctis et Apostolis, quorum animos indequo oculos inhabitat regitquo Spiritus Sanctus.

Vers» 10. **10. O PLEXE OMNI DOLO (interno) ET OMNI FAL-**LACIA — externa; Pagninus ct Tigurina, *omni versutia.* Syrus, *omnibusflayitiis :* hæc enim facile, instiganto diabolo, perpetrant magi ; et Græcum significat propensionem ad quodvis facinus patrandum, ait Vatablus.

Fil i Diaboli. — « Fili, » non generatione, sed instinctu ct imitatione, quia ejus contra Christum suggestiones ct dolos opere perficis. Diabolus enim quasi serpens, dolosissimus el vaferrimus est. Nam, ut ait S. Cyrillus, in cap. vi *Joan.,* lib. IV, cap. XXX : « Sicut qui adhæret Deo, unus spiritus fit cum illo; ita qui diabolo, diabolus quodammodo efficitur. » Unde ct Judas, quia dolosus ct proditor Christi, ab eo « diabolus » vocatur, *Joan,* vi, 70. A'ere S. Justinus apud Damascenum, lib. I *Paral.,* cap. xxiv : a Vit®, ait, a ratione aversæ dux ct gubernator, dæmon est. »

Inimici (non casu, non lapsu infirmitatis, sed studio , proposito , firma malilla et destinata
Iutine voluntate) omnís jüst it is. — *Primo,* quia Elymas
'phx.l adversabatur Evangelio Christi, quod tradebat Paulus, in quo continetur omnis justitia. Ita S. Chrysostomus. *Secundo,* « omnis, n id est humante et divinm ; quia impediebat fidem Christi, per quam solam vera justificatio datur, quæ nos justos facit tam coram Deo, quam coram hominibus. *Tertio ,* a juslili®, » id est virtutis : nam , ut ait Aristoteles, lib. V *Ethic.,* justitia generalis est virtus, quæ in sese virtutes continet omnes: omnis enim vera virtus nititur fide ct gratia Christi, cui resistebat Elymas. Ita Arias. *Quarto,* «justitiæ, » id est æqul ao justi, puta legis divina*, quæ præscribit id quod justum est, *q. d.* Tu cs hostis legis Evangelica}, quæ in se omnem legem, scilicet natur® ct Mosoioam, divinam ct humanam complectitur. Ita Dionysius. *Quinto,* omne subinde idem est quod integrum, perfectum : ut *Eccles.* XII, 13 : « Deum timo,et mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo :» omnis, id (hl lotus, perfectus, vel quidquid est homo. Sirpe enim Hebræi per catachresin totum-universale sumunt pro toto integro, id est omne pro toto, *q. d.* Omne bonum, omne oHicium, omnis perfectio, finis ct felicitas hominis in huc vita consistit in limoro Dei ejusque legis observant^ Aut : Hoc est quod spedare debet omnis homo, quantus quantus est, in dictis factisquo suis omnibus et tota vita, ut sibi jugiter et ubique ob oculos ponat Dei timorem, indequo impellatur ud servanda ejus precepto. Nam, ui ait ibidem Sa* Ionius, qui aliter vivit et facit, non homo est, sed bestia, quia non rationaliter, quæ est natura homini», sed bestialiler vivit, nimirum si gulose, ut lupus; si dolose, ut vulpes; si superbe, ut leo ; si crudeliter, ut tigris; si libidinose, ut porcus ; si acediosc, ut asinus.

Non desinis sihvlrtebe vias Domivi ocias? — Nervosius Greca et Syrus habent, *non desines? q. d.* Quousque non desines subvertere, ct, ui Tigurina, invertere vias Domini rectas? « \7æ Domini > sunt Evangelium, fides, lex et gratia Christi, cui resistebatElymas, pro eia supponens et opponens suas artes magicas, quibus colebatur diabolus. Illis enim quasi viis animam ingreditur, eamque quasi templum suum inhabitat.

11. Eccb manus, — id est vindicia ct punitio, h quæ fit manu. Est melonymia. Mystice ct Chrysostomus : Erat, inquit, ¿eo manus medica Dei, qnia dirigebatur non ad ultionem, sed ad sanationem Elymæ, ut illo excaecatione oculorum percussus aperiret oculos mentis, Christumque per fidem agnosceret.

Et eus oecus. — Quia enim alios in mentis cæcilatem ct errorem inducis, juste ct congrue punit te Deus recitale oculorum, ait Beda.

Nox videns solem usqum ad tempus. — Temporariam, non perpetuam, ut vult Glossa, recitalera illi inflixit Paulus, ut resipisceret. Censent aliqui cum ad tempus resipuisse, Paulo credidisse et a recitate curatum esse. Ha Isidorus Pelusiota, lib. 1, *epist.* 354. Sed postea ad judaismum et magiam rediisse liquet : nam S. Dionysius, cap. viu *De Dinin. Nominib.,* asserit Elymam postea rursum restitisse Paulo, ac nominalim arguisse ejus dictum : < Deus seipsum negare non potest, d H *Timoth.* n, 13, quasi inde sequeretur, quod Deus non esset omnipotens. Inde Beda Elymam œlcrnœ Dei ultioni subjicit, ob insanabile peccatorum pondus.

Caligo, — quæ instar nubis, vaporis vel nebulæ oculos velaret, eisque vim usiu-que cernendi adimeret : undo ea postea a Deo sublata, rursus recte vidit.

12. Tunc proconsul cum vidisset factum, — puta Ven. u Elymæ excavationem et in eo superatum a Paulo diabolum, credidit, admirons, ic-Àr.wiwo;, id est perculsus, attonitus, sacro horrore perfusus, super doctrina Domini ; nimirum eam esse tam potentem tamque thaumaturgam, ut illico ei resistentem Elymam, licet magum et mirabilium opificem, recitate percutiat. Porro hic proconsul, quasi illustres primiti® spoliorum Pauli e Gentibus, ei nomen suum dedit, ut pro Saulo vocaretur Paulus. Fuit enim a Paulo creatus Episcopus ao spiritu Apostolico eliixuit, ideoque inter Sanctos relatus est. Du eo imprimis sio scribit Lucius Dexter in *Chronico* ad annum Christi 7G : «Sergius Paulus Hispali, Corduba, Barcinon®, (^usaraugubtæ, Secuntiæ et in plurimis aliw

Híspante urbibus predicai, totasque Hispaniæ provincias peragrat, d Rursum eum factum esse P«« i » Episcopum Narbonæin Gallia, docet Prudentius, V ' Peri *Stephan.,* Hymno 4 : « Surget ct Paulo spe- çaitar- dosa Narbo, » Et *Marfyrol. Romano,* die 22 martii, de eo sic habet : « Narbonæ in Gallia natalis S. Pauli Episcopi, Apostolorum discipuli, quem tradunt fuisse Sergium Paulum proconsulem, qui a Paulo Apostolo baptízalos, et cum in Hispaniam pergeret apud Narbonam relictus, ibidem Episcopali dignitate donatus est : ubi predicationis officio non segniter expicto, clarus miraculis migravit in cœlum. »

Verdit* **ti.** Joannes altem (cognomento Marcus) Discernís Ah EIS, REVERSUS EST HIEROSOLYMAM, — CX pusillanimitate aliqua nolens tot itinera conficere et t inta subire pericula, ait S. Chrysostomus et Baronius. Hinc ortum est dissidium et divisio Pauli et Barnabæ, de qua cap. seq.

Ven. u. 14. Die sabbat orum , — id est die sabbati, sive uno die e sabbatis : varia enim per annum el menses singulos occurrebant sabbata.

Ven. ts. ir,. Post lectionem legis et Prophetarum. — Lectione enim peracta, aliquis vel e Synagoga, vel advena habebat concionem, uti in ecclesiis parochialibus post lectionem Epistolæ et Evangelii in Missa habetur concio, idque ex instituto Apostolorum, uti testatur S. Clemens, lib. Vili, *Constit.* 4. Hinc et in Horis Canonicis post Psalmos, Epistolas et Evangelia leguntur homiliæ Patrum. Porro solebant advenas, si idonei videbantur, ad hanc concionem faciendam ex humanitate invitare, ut hic invitant Paulum. Idem de Episcopis, cum alium Episcopum aliamque civitatem adeunt, ut ad concionem invitentur, sancit Concilium Carthaginense IV, *can.* 33, et S. Clemens, lib. II *Constit., !&.* Exempla in *Vitis Sanctorum* hac de re passim sunt obvia.

Si quis est in vobis sermo exhort at ionis. — Tigurina, *si est robis in animo sermone exhortari populum,* si bibet sermocinari et exhortari.

ren. ic 16. Manu silent ium indicens. — Sic ait Persius :

Fecisse silentia turba
MijcsUte manus.

Hoc enim gestu olim verba facturi silentium indicebant.

Viri Isr aelit a. — Hic est primus sermo S. Pauli descriptus a S. Luca, plenus sapientia et spiritu Apostolico, imo Paulino , cujus sumina est hæc, ait Lyranus : Deus ille qui tot patribus antiquis contulit beneficia, olim vobis in semine David redemptionem promisit, hanc nunc in Jesu Naxareno adimplevit : illi ergo ut redemptori credite et adhrerete.

Er qui timet is Deum.— *Primo,* quasi hoc sit expositio ct epithetum Israelitarum, sensus est, 7. d. Vos qui estis Israelite, posteri Israelis, sive Jacobi Patriarchs, ideoque timetis Deum. ItaChry-K»tomus. *Secundo* simplicius, ut hoc sit disparatum ab Israelilis : illud enim indicat copula *ct, q. d.* Et vos, o proselyti, sive Gentiles conversi ad judaismum, qui timetis, id est reveremini et colitis, Deum verum. Timor enim in Scripturis significat Dei cultum. Nam proselyti cum Judæis m sabbatis conveniebant in Synagogam ad audiendam legem. Ila Arias, Lorinus et aln

17. El egit pat r es nost r os, — ex omnibus gen- v<r».iL tibus, ul essent populus et Ecclesia Dei. Elegit autem in Abraham, Isaac et Jacob, vocando cos ad sui cultum, el promittendo cis sese fore eorum Deum ac ex semine eorum producturum Christum; atque in Mose, qui in Sina accepit legem a Deo et ritum sacrorum, quibus Israelite colerent Deum.

Et plerem exalt avit , — per Mosen, qui decem plagas Pharaoni in /Egypto inflixit, quibus cum coegit Israelitas e servitute liberos dimittere, quique populi ex /Egypto exeuntis fuit dux potens ct gloriosus, utpote ductus et directus a Deo, ab eoque instructus et ornatus oraculis et prodigiis coelestibus.

Br achio excel so, — maximo robore et potentia.

18. Mor es eorum (inconditos, rudes, duros, re- Vei*te belles) sust inuit . — Erat enim populus dune cervicis : perinde ac mater sustinet non tantum pueriles, sed ct malitiosos mores et gestus sui filioli, quem unice diligit. Vide *Deutor.* xxxn, 10, ct *Num.* xi, 11 (1).

19. Ter r am eor um, — carum, scilicet Gentium. Ven. ic

20. Quasi post quadr ingent os et quinquaginta annos. — Varie hos annos subducunt Abulensis, Julius, Hilarión, Gagneius, Cajctanus, Arias, Joannes, Benedictus. Dico breviter eos inchoandos esse a nativitale Isaac : nam ille fuit heures promissionum a Deo factarum Abrahæ patri suo, de terra promissa, non Ismael ejus frater ex Agar. Inde enim usque ad egressum cx /Egypto fluxo runt anni 405, quibus adde 40 annos, quibus liebrei vagati sunt in deserto, ct quinque, vel septem, ut multi volunt, annos bellorum Josué, quibus finitis divisa est Hebræis terra per sortes, habebis annos 450, aut 452. Solet enim Scriptura negligere parvos numeros excrescentes, ct consignare numeros integros et rotundos, quales sunt 430. Ita Beda, Glossa, Lyranus, Hugo, Dionysius et alii.

In Græcis ct Syris hic est error, ut fatetur etiam Lutherus et Bcza. Habent enim sic : « Et post hæc annis circiter quadringentis et quinquaginta dedit cis Judices. « Hoc enim falsum esse, liquet ex li-

(1) *tnoret alicujtu tulit, indulgenter tractavit,* ahi legunt irpGçcedpxatv, id est ripiÇtv. Signi*' fleat nempe hoc verbum *ulnis aliquem ferre, ut. nutn^* deinde summam curam et amorem indicat : qu;e notie optime convenit contextui orationis. Accedit quod hanc lectionem exhibent bon® notie codices vetusti, /ersio Syra antiqua curn nonnullis aliis versionibus, et Patres nouuuUi.

bro ct chronologia Judicum : constat enim cos non prmfuisse 400 annis. Unde nonnulli pro 450 legendum censent 350, tot enim circiter profuerunt Israeli Judices. Vide dc his annis dicta *Eiod.* cap. xxxn, vers. 40.

▾wi. 2i. 21. Saul, etc., annis quadraginta. — In his 40 annis includuntur anni Samuelis, quibus ipse ante Saulcm præfuit Israeli. Ita Josephus, lib. XIII *Antiq.,* in fine ; Eusebius, in *Chronica;* .Severus Sulpiüus, lib. I *llistor. sacra;* Abulcnsis, in I *Paral.* cap xix, vers. 9, el alii passim, excepto Melchiore Cano, lib. XI *Dc Locis,* cap. v et seq., qui postSamucleni soli Sauli assignat annos regni 40, secutus Eusebium, lib. X *Præpar.,* cap. in. Sed Eusebius id retractat in *Chronico.* Paulus enim hie Samuclcm non inter Judices, sed inter Prophetas reponit, adeoque tempus Judicum finit in morte Iteli, qui Samuclem præcessit. Ait enim : a Et post hæc dedit Judices usque ad Samuel prophetam.» Ergo tempus Samuelis non Judicibus, sed Begibus » qui Judices secuti sunt, annumerat : ac proinde totum illud tempus quod ab exitu Judicum, seu a morte Beli fluxit usque ad finem regni Saulis (in quo utique Samuelis Judicis tempus comprehenditur), quadraginta annis definit. Ita Torniellus anno mundi 2979.

Vtw.il. 22. Qui faciet omnes voluntates meas, — id csl omnia volita, puta omnia praicepla mea, « excepto sermone Uriæ Hclhæi, » uli additur II Rcg. cap. xi, vers. 2, scilicet excepto adulterio ct homicidio Davidis : in quo tamen rursum fecit voluntatem Dei, cum illud humiliter confessus est, amare planxit ct per poenitentiam abolevit. Ita S. Augustinus *ad Dulcitium,* Quæst. Vili, tom. IV. Nam peccatum numerationis populi, uti ct alia nonnulla, ncc tantum fuit, ncc tam Davidis, quam populi, de quo II Jteg. cap. xxiv, vers. 1. « Omnes » ergo, id est plcrasque, pene omnes; cum enim in magno cumulo, v. g. hominum, unus altcrvc tantum deest, dicimus omnes adesse.

Ven.Î3. 23. Eduxit Israel, — suscitavit Israeli salvatorem Jesum : græce enim est dativus tú

Vtn.ii. 24. Ante faciem adventus (græce *introitus*) ejus, —id csl ante adventum ejus, id est ante eum advenientem, vd etiam coram eo adveniente et inlroeunte ad Israel. Joannes enim fuit precursor Christi, cl ante Christum prædicavil poenitentiam , ut venienti Christo viam aptaret, populumque præpararel ad gratiam, justitiam cl salutem a Christo recipiendam. Sicut enim Lucifer præit solem, ita Joannes Christum.

Baptismum poenitentle, — id est baptismum qui erat symbolum cl incitamentum pœnitenliæ, ad remissionem peccatorum et justitiam baptismo Christi recipiendam. Baptismus ergo Joannis fuit pœnitentiæ, Christi vero juslitiæ. Vide *Matth.* m, 11, et *Act.* i, 5.

Ven.*5. 25. Cursum suum, — scilicet tam vit® quam sui ministerii : quod erat Christo dare testimonium eumquo Urac!: ostendere, ac corda horninum ad eum recipiendum preparare.

Quem me arbitramini esse. — *q. d.* Vos putati» mc esse Messiam , sive Christum : fallimini, ego non sum Christus; sed eccc Christus post me illico veniet, quem ego non sum dignus discab ccare.

Nola hic humilitatem S. Joannis, qua non tantum recusavit Messiœ nomen ct honorem sibi a Judæis oblatum, sed et infra pedes Christi se abjecit, dicens se non esse dignum Christi calceos tangere, utpote qui esset non tantum homo, sed et Deus omnipotens, atque hac humilitate meruit exaltari, ncc lanium pedes, sed cl caput Christi tingere eumque baptizare, imo esse ejus paranymphus el Sponsi amicissimus.

27. Judicantes (idest condemnantes Jesumad Vm.tr. crucem) impleverunt (scilicet) voces Prophetarum, — qui uno ore prodixerunt Christum pro salute nostra passurum et moriturum. Ita Syrus. Vide dicta cap. ni, vers. 18.

32. Quæ ad patres repromissio facta est ,— de Verl-3î- Christi incarnatione et redemptione mundi.

33. Hanc Deus adimplevit filiis nostris. — Vcrl-31 Grece, *filiis eorum,* puta patrum nostrorum, scilicet *nobis.* Ha Pagninus, Vatablus, Erasmus ct alii, a Nostris » ergo, id est patrum nostrorum, puta nostra generationi, nostra genti, nostro sieculo. Alii legunt, *filiis vestris.* Eodem omnes h» lectiones recidunt.

In psalmo secundo. — Quidam Greci codices legunt *primo,* quia nonnulli psalmum secundum cum primo in unum conflant. Melius alii legunt *secundo* : nam communiter alii psalmum secundum a primo dispescunt, uti fuse docet Lorinus et Franciscus Lucas hic. in *Annot.* (1).

Dixit . — Objiciebat olim Eunomius, quo verbo dixit? Filius enim est primum unicumque Dei Verbum, per quod creavit omnia. Ergono eodem verbo dixit ad ipsum Verbum? Respondeo omnino : Verbum enim est id quod dicitur, el dicendo producitur gignilurque; ac simul est id cui dicitur : «Filius meus es tu. » Nam, ut dixi, dicendo gignitur : est enim verbum mentis, quod intelligendo dicendoque gignitur, non seminando, uti creature suos filios et fœtus producunt. Ncc alio verbo dicitur, cum sil primum (alioqui enim esset progressus in infinitum), sed seipso. Simili modo Paler et Filius non alio, sed eodem amore amant Spiritum Sanctum, quo ipsum spirant et producunt.

Ego hodie genuite. — Hunc vers. *Psalmi* n Iri- Tripiw. plicitcr exponunt Interpretes. *Primo* et optime, de divina Christi generatione; *secundo,* de ejus- liam. dem incarnatione: vide dicta *HeOt.* v; *lertio,* de ejusdem a morte resuscitatione : hæc enim

(I) Imo aliqui censent neutrum a Lucæ manu scriptum fuisse, tum quia Nov. Test Scriptores non soleant enaro numeros ct capita, lum quia in quibusdam codd. repent Griesbachius ml nisi u tú yxÀpA», nullo numero addito.

in Scriptum vocatur regeneratio. Unde ct Christus vocahirprimogenitusmortiiorum. Apostolnscnim hisce verbis videtur velle probare resurrectionem Christi : in ca cnim fotus est. Nec male congruit hic sensus fis quæ dicuntur *Psal.* n de Gentibus et populis contra Christum insurgentibus, cum scilicet occidendo, *q. d.* Etsi Judæi insurgant in Christum cumque occidant et tonentur ejus nomen abolere; ego tamen cum resuscitabo ct secundo quasi gignam ; ac resuscitato, ob meritum passionis ejus et mortis, dabo gentes in heereditatem, ut habeat regnum ct nomen ælernum. Ita S. Hilarius, Chrysoslomus, Jansenius, Vatablus, Flaminius, Varlenius, *in Psal.* n, ct S. Ambrosius, lib. Ili *Dc Sacerd.,* cap. i.

Quocirca triplicem hujus loci esse sensum : primum de generatione divina, secundum de incarnatione, tertium de resurrectione, concedunt Suarez, tom. Il *De Incani.,* disp, iv, sect. 1 ; Viegas, in cap. i *Apoc.;* Gregorius de Valentia, I *part.,* de ipsa Theolog., disp, i, *Quæst.* I, puncto o; Molina, I *part., Quæst.* XXVH, art. 1, disp, n, ct alii, ut sensus sit : *Primo,* ego hodie, id est iri æternitate, quæ est quasi punctum semper durans, et quasi unum idemque hodie, te lilium meum Deum gonui. *Secundo,* ego pariter generatione humana in B.Virgine,to, oChriste, hominem genui hodie, pula in hoc dio incarnationis ct nativitatis. *Tertio,* ego hodie, id est hoc die Paschatis, resuscitavi te. Verllin qUia aliis dura videtur hæc tertia expositio, et

Tenuis KD *dn' 'i'.'.* hîor Prtm.

Apostolus, / Mr, i, explicat hunc locum de æterna Christi generatione, facilius dici potest do eadem hiceumdcm exponere. Hæc enim verba non est Decesse referre ad tò *resuscitans,* quod immediate processit; sed remotius ad tò *annuntiamus cam, quæ ad patres nostros repromissio facta est :* hæc enim repromissio est Christus, sive Christi Filii Dei missio in carnem ct mundam : Christum enim Dei 1 ilium advenisse redemptorem ct jam natum esso, utique probandum erat Paulo ct Apostolis. Alterum vero do ejus resurrectione probat in sequentibus. Id ita esse, indicat id quod sequitur.

V/-. 34. S- ¿odo.

31. QUOD AUTEM SUSCITAVIT EUM A MORTUIS, CtC., ITA burr. — Ubi nola to *autem, q. d.* Probavi ChrMum esse verum ct naturalem Dei Filium ex *Psal.* n : a Filius meus es tu : ego hodie genui te. » Quod autem idem a Judæis occisus, a Deo l\itre sit resuscitates, probo ex *Isai.* 1v, 3 : *a* Quia dabo vobis sancta David fidelia.» *Tertio,* quia per tò ego *hodie genui (e,* tantum probat el explicat id quod processit, a Filius meus es tu,» *q.d.* Filius meus es tu, quia ego hodie, id esi in instanti æternitatis, genui et semper gigno te. Christus autem non est Filius Dei constitutus per resurrectionem» sed per primævam generationem : Christi enim divinitatem ubique inculcant Apostoli, ne videatur futese menis homo, uti credebant Judtei, idemque postea crediderunt Neslorius, Arius, aliique hærelici. Ita UEcumCnius, S, Augustinus, Bvda, Cajelanus, Lyranus, Dionysius, Hibera, *ad ïïebræos.* i; Genebrardus, *in Psal.n;* Rellnrminus, lib. I *De Christo,* cap. v. Et huc tandem accedit S. Ambrosius, qui sic exponit, *q. d.* Ego hodie proprie genui te, et rursum hanc fui generationem hodie confirmavi, cum te peremptum in vitam revocavi, iternmque quasi hodie genui te. Resuscitatio enim Christi fuit index divinitatis ejusdem, quia vi divina resuscitavi! se Christus nobisquo eamdem resurgendi potestatem ct gratiam elargitus est. Qui sensus medius est, et utramque expositionem conciliât, imo jungit. Sæpe cnim verba activa Ilcbræorum non actionem , sed actionis, probationem , ostensionem ct confirmationem significant, ut illud tunc fieri dicatur, cum factum esse demonstratur. Ita Sanchez et Vasqucz, I *part., Quæst.* T, disp, xviii, num. G. Sic ergo *genui te,* id est, ostendi te genitum ex me, sive ostendi quod ego genuerim te.

Verum prior sensus de ipsissima æterna Christi generatione, uti simplicior, ita germanior est. De illa enim proprie dicitur : « Ego hodie genui te. » Nam in æternitafe et in æterna generatione, « ubi dies nec hesterni fine inchoatur, nec initio crastini terminatur, semper hodiernus est,» ail S. Augustintis. Hodie ergo proprie competit ælernilali. Nam a hodie præsentiam significat, atque in cefefriltate ricc præteritum quidqriarô est, quasi esse desierit; ncc futurum, quod nondum sit, sed proscris tantum : quia quidquid œternum est, semper est, » ait S. Augustinus *in Psal.* n. Idem tamen competit humanitati, sive Christo nomini, tam primum ex B. Virgine genito, quam postea a morte resuscitato, quatenus per resuscitationem rursum factus est hic homo, qui hypostatice unitur Deo estque Filius Dei. Dc eo enim vere dicitur, quod sit ab æterno a Deo genitus, quod sit Dei Filius, omnipotens, immensus, etc., per communicationem idiomatum, uti recte docet Molina loco jam citato. Per hanc ergo communicationem, hic locus referri potest ad Christum resurgentem.

Quod autem suscitavit. — Hic probat Christi resurrectionem, sicut paulo ante divinitatem.

Amplius jam nox reversurum in corruptionem, — id est in mortem : mors enim est corruptio hominis et naturæ humanæ. Christus enim semel mortuus et resurgens, amplius non moritur : olioqui ncc in prima morte corruptus, id est putrefactus et incineratus est, uti mox dicetur.

Dabo vobis sancta David fidelia. —u Sancta,» id est sancias, pias et munificas promissiones Dei factas Davidi, laciam fideles, id est ratas, firmas et stabiles : quia cas opere complebo, prostando quidquid ei promisi de Christo ex semine ejus nascituro. Inter alia autem quæ de Christo ei promisi, est resurrectio et regnum æterrium illius, ct omnium fidelium per illum, *Psalm,* xv, io : « Quoniam non derelin«pies animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. » Citat *Isaiæ* 1v, 3 : « Feriam vobiscum

jactum sempiternum, * per Christum, a misericordias David fideles, p *Misericordias* vocat promissa,
r quæ scilicet Deus misericorditer promisit de Christo, quæ Septuaginta vocant 4ota, id est *sancta, pia, religiosa,* uti vertit Tertullianus. Ubi Nota, Hebr. TOO *chasid,* quod Septuaginta vertunt tasv, id est *sanctum,* significare pium, misericordem, ct per mclalepsim, sanctum , quia signum cl causa sanctitatis est pietas, seu misericordia et eleemosyna, uti alibi dixi. Vide dicta *Isaim* 1v, 3.

Vu'j.35. 3{j, Non Mnis Sanctum Tul'si (Christum Christique corpus) videre corruptionem,— id est putrefactionem et incinerationem, uti dixi cap. n, 31. Uhde R. Isaac vertit, «non dominabitur post mortem scolex aut vermis, n Aliter hic sumitur «corruption quam vers, preced., ibi enirn mortem significat, hic putrefactionem : mors enim est initium corruptionis et via ad putrefactionem.

Virt.36. 30. David enim in sua generatione (sua ætate, sua vita et sæculo) cum administrasse? (id est inserviisset) voluntati Del — Fuit cnim vir secundum cor Dei, faciens omnes voluntates ejus, vers. 22. Tigurina, Pagninus el Vatablus vertunt, *David cum suæ generationi ministrasse!,* id est rexisset populum suæ ætalis, *voluntate Dei dormi-*
r *vit*. Melius vertit Noster : melius cnim dicitur David serviisse voluntati Dei quam suæ generationi.

Dormivit, et appositus est ad patres suos, — id est mortuus est, relatus in numerum patrum jam mortuorum, aggregatus mortuis¿ quasi in tumulum et cumulum ; quod alibi dicitur : Dormivit cum patribus, vel : Appositus est ad populum suum, vel : Ingressus est viam universi carnis : hæc enim via est mors quæ fideles ducit ad immortalitatem.

Veri. 37. **37. QIEM VERO DEUS SUSCITAVIT (puta Christus), NON VIDIT CORRUPTIONEM,** — *q. d.* ErgO lOCUS illO *Psalmi :* « Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem, d ad Christum perlinet, non ad Davidem, nipote qui mortuus sil ct corruptus.

Ven. 3«. 38. Et ab ommdus (*q. d.* Annuntiatur vobis remissio a peccatis, æque ac ab omnibus cæremoniis et legis veteris oneribus) quibus non potuistis jusificari. —*q. d.* Christus liberavit vos non tantum a peccatis, sed etiam ab omnibus Ceremoniis, quæ quia innumero et graves, erant onera legis, non commoda. Nain eæ vos justificare ct salvare non poterant; sed solus Christus ejusque fides, gratia et Sacramenta.

Vtn.a». 39. |n hoc (id est per hunc, vel in hunc, scilicet Christum) omnis qui credit (fide non mortua, sed
' viva, quæ per Charitalem operatur), justificatur, — non per imputationem meritorum et juslitiæ Christi, ut argumentatur Calvinus, sed per gratiam ct justitium infusam, quam scilicet Deus animæ ob merita Christi infundit et indit.

Ven. io. 40. |x Pnoi iiETH, — in uno e Prophetis minoribus, qui apud Hebreos simul in uno codice jungi ac proinde simul quoque citari solent, puta in *llabacuc* i, b.

41. Videte contemptores. — Paulus secutus S v*n.
tuaginta legit C3HJD *begodim,* id est prevarica-* tores, contemptores : sed Noster, Aquila, Symma* chus, Theodotion et Chaldæus legunt *goim,* id est in Gentibus. Vide dicta *Uabacue* i, 3.

Disperdimini. —Ita lege cum Romanis, non *pergimini.* Sic et Græca habent enim idem est quod *evanesco, destruor, disperdor, c conspectu auftror.*

Opus operor. — Ad litteram opus hoc fuii vindicta quam Deus per Chaldæos exercuit in gentes impias impiosque Judæos. Mystice, hoc opus est cxcæcatio, reprobatio el perditio Judæorum fidei et Apostolis rebellium, ac vocatio et electio Gentium. Minus recte Theophylaclus et Hugo accipiunt Christi incarnationem, Lyranus passionem ot resurrectionem, Cajelanus baptismum.

42. Exeuntibus autem illis, — e Synagoga, nl ven.«. habent Græca.

Rogabant. — Græci plerlque codices habent *rogabant eos Gentes.* Per *Gentes* Gagncius ct Cajctanus accipiunt Gentiles ; sed Chrysoslomus, Theophylttctus cl alii accipiant turbam cl multitudinem Judæorum : ad hos enim pertinebat Synagoga. Verisimile ostri *Gentes* o margine in textum irrepsisse. Nam illud omittit Noster, Syrus ct multi Græci.

Ut sequenti sabbato.—Ha quoque vertit Syrus, OEcumenius, Pagninus, Tigurina; accedit el Vatablus qui vertit, *intercurrente,* vel *intermedio sabbato.* Perperam ergo Scaliger, in *Emend, temp.,* lib. VI, pag. 259, corrigit textum Grœeum sicque legit : tic ri aoêCiTwv, id est in *medio sabbatorum, q. d.* Diebus fetialibus, qui intercurrunt inter duo sabbaia (1).

43. Colentium advenarum, — id est proselyto- ve».
rum, ut habent Græca, qui Deum verum colebant, non idola, quæ prius coluerant cum cœteris Gentibus. Unde vocantur id est pii, religiosi, colentes Deum. Aliqui ai&juw passive vertunt, *miti, honorati, celebres,* quasi fuerint viri illustres.

In gratia Dei, —qua preventi cœperanl sequi fidem Christi ct Apostolorum.

45. Zelo, —invidia et indignatione; ver*. 45.

46. Indignos yos judicatis, — et judi u do facit- Ver». 4Ô.
tis. Dum enim Judicatis spetnendam esse Christi fidem, tacite pariter judicatis vos indignos vita æterna. Illa enim nemo dignus esi, nisi qui fidem Christi capessit.

47. Præcepit. — Dum enim predixit per Isaiam ver*. %*
se decrevisse et velle ut Chnslus sit lux el salus Gentium, consequenter hoc ipso decrevit et voluit prœcepilque Apostolis, quos Christi precones destinavit, ut Gentibus Christum predi¿•i» t,

(1) Et Husenmullcro optimum videtur, ri pura# <riG- interpretari de *sabbato proxime intaglienti,* quo sensu paulo insolentlori ri jut oÇù apud Josephum occurrit, *Ml. Jud.,* lib. II, xi, 4;lib.V,lv,í,Mc., et apud alius auctores.

itaque ejns Jurem et salutem illis impertiant. Apostoli enim a Deo electi fuerunt ad hoc, ut essent ejus ia hoc opere administri et voluntatis ejus exeeutores.

Poser, —certo ponam : prophetice enim ponitur præteritum pro futuro, ob futuri certitudinem, quasi jam non esset futurum, sed preteritane Vide dicta *Isaie* xux, 6.

Ven. 43. *7 **ET CREDIDERUNT QUOTQUOT ERANT PRÆORDINATI AD VITAM ÆTERNAM. — Ex** 110C loCO Dionysius Mu» >. Carthusianus el alii probare contendunt, clectionem tenuoj, efficacem hominum ad gloriam factam esse a libera et mera Dei voluntate, non ex ineritis electorum, imo ante eorum previsionem. Sensum enim esse, *q. d.* Quotquot crediderunt, ideo crediderunt, quia ab æterno a Deo absolute preordinati et predestinati erant ad vitam aeternam» Efficax enim intentio finis causai efficacem electionem mediorum quæ ad finem intentum assequendum sunt necessaria. Quia ergo Deus efficaciter cos preordinara! ad gloriam, hinc ut finem hunc assequerentur, dedit eisdem efficacia media, puta fidem et gratiam congruam, quibus hoc fine potirentur.

r.fjp. Verum quidquid sit de hac sententia, certe illa ex]10C joco efj]cac¡ter probari aut evinci nequit. Nam primo, pro *præordinati,* Grece est id est ordinati et dispositi erant veluti milites in acie et ordine suo, ut videlicet co tempore ponerentur in ordine et via ad vitam ælernam. Sic enim vocantur ordines militares. El Leo Imperator scripsit Txxnxx, id est precepta et mondimi instruendi aciem ad prelium; ut sensus sil : Crediderunt, quotquot jam ordinali et dispositi erant ad vitam æternam, quotquot scilicet habebant verum vitæ æternæ desiderium sibi a Deo injectum, quotquot studebant suæ saluti, quotquot vestigabant modum et iter quo se salvare et ad vitam æternam pertingere possent. Hi enim videntes hoc iter manifesto a Paulo ostendi esse fidem in Christum, illico illam capessiverunt et amplexi sunt. Unde non videtur obstare quod Noster verterit *preordinali,* quia illud ex Greco exponi potest, ut sit idem quod predispositi, scilicet ex libera sua dispositione sibi a Deo indita, quæ erat, ex salutis suæ desiderio et sincero veritatis studio, attendere predicationi S. Pauli, illam examinare et videre bene probatam consonamquo oraculis Prophetarum, rationi et veritati. Ha Isi iorus Clarius, Salmeron ct alii. Vox enim Tramutai, militaris est, cosque significat qui in censum, numerum et classem militum quasi ascripti, sub Christi ducis vexillo, recta via cl ordine contendebant in coelum et enitebantur ad vitam æternam.

SrwJo, t í *preordinati ad vitam æternam* non exprimit, ncc definit an hæc preordinatio fuerit generalis, condilionata, inchoata ct co mTII Ullis omnibus fidelibus, an vero specialis, absoluta, completa et propria solis electis. Vide can. 13 m *S. Paulum*. Rursum, non significat an facta sit per fidem et post merita, an sino fide et ante merita previsa. Unde Doctores qui tenent electionem efficacem ad gloriam factam ease ex previsis meritis, accipiunt hic preord¡nationem generalem, conditionatam et inchoatam, quæ est omnium fidelium, hnneque dant sensum: crediderunt quotquot ab sterno a Deo preordinati erant, ut in tempore, predicante S. Paulo, per vocationem gratiæ congruæ et efficacis ponerentur in ordine, via et cursu ad vilain aeternam, utque iter ad illam, graliæ Dei cooperando, capesserent et inirent. Hoc enim iter est, credere et obedire Evangelio, aggregari Ecclesiæ, censori inter fideles. Simili modo dicas de duodecim Apostolis : secuti sunt Christum vocantem ad apostolalum, quotquot preordinati erant (ut ponerentur in ordine et via) ad lauream Apostolicam in cœlis; el tamen unus ex iis fuit Judas, qui culpa sua ab hac preordinationo et laurea excidit, eamque irritam fecit : dum enim Christum prodidit, apostolati!, gratia Dei, suo ordine el salute privatus est. Sic recte dicitur : Omnes fideles preordinati sunt ad vitam æternam, quia Deus per fidem et gratiam suam omnes eo vocat ct ordinat, omnesque certo ad illam pervenient, si continuo usque ad finem vitæ, gratile et vocationi Dei obsequantur : sed quia multi non obsequuntur, hinc ea excidunt et pereunt.

Porro per *ordinationem,* non absolutam et coinpictam , sed conditionatam et inchoatam acci- PiW piendam esse colligunt. *Primo,* ex eo quod non sit verisimile S. Lucam hic, ubi tantum de fide et initio salutis agit, velle dicere hos omnes usque ad unum perseverasse in fide et gratia Dei, esseque salvatos, multo minus eum voluisse omnes illos certos et securos reddere de sua salute. Quocirca nonnulli adversæ sententiæ sic exponunt, g. d. Crediderunt, quotquot preordinati erant ad vitam æternam, scilicet per piam opinionem, conjecturam et confidentiam, *q. d.* Crediderunt, quotquot dabant signum et initium suæ prædestinalionis. Sed incertum est, an hoc signum ct initium fuerit efficax, ut in omnibus de facto causarii salutem. Rursus id colligunt cx eo quod non videatur Lucas velle dicere neminem preter cos, qui jam crediderunt, esse salvatum, quod ex prima illa expositione sequitur : nam .mulli postea crediderunt et salvati sunt. Slatini enim subdit Lucas : « Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem. »

Secundo, quia sic erit manifesta antithesis cum shunto vers, -iti, quam hic spectare videtur Lucas, *q. d.* Vos, o Judiei, repellitis fidem, ideoque indignos vos facilis vitæ æternæ, et ab ejus via omuiuo deviatis et aberratis : Gentiles vero, qui credunt in Christum, ea se dignos faciunt; unde a Deo ab ætemo præordinati sunt ad eam, sed .nchoale duntaxat el conditionate, si videlicet continenter credere el secundum dictamen! fidei vivere por-

gnnt usque ad finem vitæ; alioqui si ipsi sponte vel a fide, vel a vita quam fides dictat, recedant, recedent pariter a via cœli et vitæ æternæ, et viarc. quæ cos recta ducit ad infernum, inibunt. Sic S. Paulus, *Ephes,* i, omnes Christianos Ephesios vocat prædcstinatos ct electos, scilicet inchoate per fidem et gratiam, non complete : alioqui enim omnibus assecurassct salutem. Ita S. Prosper, Jib. Dc *Libero arbitrio;* Salmeron, Slapletonus et Sanchez hic ; Gabriel Vasqucz, tomo I, in lit *part.,* disp, xxxiii, cap. xn. Qui et addunt, « vitam æternam » hic mctonymice posse accipi pro via ad vitam æternam, uti accipitur *Joan.* XVII, 3 : « Hæc est autem vita æterna (id est via ad vilain æternam) ut cognoscant te soluin verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. » Et I Joan, m, 15 : « Omnis homicida non habet vitam æternani (id est gratiam, quæ est via ad vitam æternam) in semetipso manentem, n Sic sæpe in Evangcliis regnum caelorum vocatur Ecclesia , quia hæc per Sacramenta, fidem ct gratiam nos dirigit ducitque ad cœlum. Verum id dicere non est opus, cum et via et ordo includatur in voce *præordinati.* p-

Porro perperam ex hoc loco colligit Calvinus, omnes fideles esse predestínalos, eo quod fides semel accepta non possit amitti : multi enim a fide excidunt fluntque infideles ; plures fideles infideliter vivunt. Denique Arias sic legit et explicat : « Crediderunt ii (scilicet Gentiles) qui (non minus quam Judæi) præordinati erant ad vitam æternam : » videtur enim Lucas agere liic de vocatione Gentium. Verum græceestiro, id est *quotquot,* ut vertit Noster, Tigurina, Pagninus et passim alii : *quotquot* autem innuit non omnes credidisse, sed eos duntaxat qui preordinati erant ad vitam æternam.

Addit hoc S. Lucas, ut demonstret dignitatem fidei et Christianismi per ejus finem , scopum et premium, nimirum fideles omnes qui credunt et obediunt Christo, ab æterno preordínalos, et in tempore ordinatos, vocatos ct destinatos esse ad vitam æternam, beatam et gloriosam in cœlis, *q. d.* Christianismus est vocatk» ad vitam coelestem ct æternam, Christianismus est sublimatio fidelium a terra in cœlum, Christianismus exaltat fideles a vita humana ad Evangelicam, beatam et divinam , juxta illud II *Petri,* cap. i, vers. 3 : « Qui vocavit nos propria gloria et virtute, per quem (Christum) maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinffi consortes nature. » Et *Epistola* I, cap. i, vers 3 : « Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, ct IHH arccscibilein, conservat in cœlis in vobis, qui in viriate Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.» ci cap. it, vers. 9 : « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. »

50. Mlieres religiosas, — puta zelosas pro7*0-54, gentilismo, vel judaismo, id est superstitiosas, quæ a Gentilibus et Judæis religioso: videbantur et vocabantur. Mulieres enim sunt blandiloqua, pertinaces, illices, zelos® pro sua fide vel perfidia , in pietatem vel pietati® speciem pron® : unde Evangelium valde vel promovere, si ei credant, vel impedire, si non credant, possunt, uti hic Paulum impediverunt, immo expulerunt. Audi Anastasium Nicænum, tomo VI *Bibliothec. SS. Patrum,* Quæst. LXH, § *Omnis qui aspexerit : a* Quid est, ait, mulier? cordis lancea, Sanctorum calumnia, quies serpentis, fornax succensa, os cffrænatum, dux tenebrarum, magistra delictorum, vestita vipera, domus tempestas, viri naufragium, immitis fera,» etc. Quocirca S. Hieronymus, *ad Ctesiphontem,* torn. 11, docet omnes hæreses propagatas esse per mulieres. «Simon Magus, ait, hæresim condidit, adjutus auxilio Helcnæ meretricis. Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum conditor, choros duxit femineos. Marcion quoque Romam premisit mulierem ad majorem lasciviam. Apelles Philomenein comitem habuit. Montanus Priscam et Maximillam primum auro corrupit, deinde hærcsi polluit. Arius, ut orbem deciperet, sororem principis ante decepit. Donatus Lucillæ opibus adjutus est. In Hispania Agape Helpidium, mulier virum cæcum cæca duxit in foveam, succcssoreinque sui Priscillianum habuit, cui juncta Galla alterius et viciuæ hæreseos reliquit haeredem. »

51. At **ILLI, EXCUSSO PULVERE PEDUM IN EOS. — Veri. 51.** lusserai Christus Apostolis ut id facerent apud cos qui Evangelium admittere nollent, *Matth.* x, I i. Idque *primo,* in signum contempti ab cis Ew h Evangelii ; *secundo;* ut significarent se frustra pro iis tantum iter, tot molestias ct fatigationes suscepisse ; *tertio,* ul uihil e terra hominum impiorum, quasi maledicta et anathematizata, secum efferrent ; neque in ullo cum illis participarent. Sic IH *lieg.* xm, 9, Propheta a Deo missus in Bethel ad idololatras , jussus est alia via redire, quasi propria el recta via in Bethel esset polluta nevo vir fidelis et sanctus vel viam cum infidek libns haberet communem. Sic liic excutiunt pulverem, quasi impium, utpole civitatis impiæ, idque in incolas impios, ut hoc signo denotent eos esse quasi anathema, exécralos, el condemnationi æternæ obnoxios, ac proinde se eorum nihil, ne pulverem quidem velle habere sibi ddhærentem. *Quarto,* ul hic pulvis in aerem excussus, quasi in cœlum vindiciam clamet, ac in dio judicii contra infideles quasi testis et accusator insurgat. Unde subdit Christus, « in testimonium supra illos, » *Luc.* ix, 5. Et : *Tolerabilius eril

terre Sodomorum ct Gomorrhæoruni in die jiidi-ai, quam ilii civitati, » *Matth.* x, 15. Ita S. Hieronymus, Hilarius, Chrysostomus, Ambrosius, Beda et alii ibidem, ita S. Franciscas Xaverius, Malacensi prefecto, eo quod iter suum in Sinas impediret, excommunicato, illico «Malaca discedita» In urbis porta pulvere de calceis (uti Christus Apostolis præceperat) excusso, civitati coelestem iram multasque et graves denuntiat clades. El denuntiationi respondit eventus. Nam brevi fame, bellis, morbis urbs exhausta est, ut fere ad solitudinem redigeretur, » ait Turselius, lib.V Vilœ ejus, cap. vu.

Icomui. — Urbs est famosa in Lycaonia ad Taurum montem, de qua Plinius, lib. V, cap. xxvu. Altera ejusdem nominis est in Cilicia. Do priore hic agitur.

52. Discipuli quoque replebantur gaudio. — Hoc enim Deus lldelibus aspirare solet in persecutione, præsertim cum vident doctorum suorum (uti hic Pauli cl Barnabæ) in ca constantiam et alacritatem.

Et Spiritu Sancto, — puta robore fidei, spei ct charilatis aliorumque donorum Spiritus Sancti. « Nam crescit adversis agitata virtus : » tum quia adversa sunt stimuli ad acriorem luctam roburque colligendum ; tum quia Deus congruum hoc merito patientia) premium rependit, ut athlette suo generoso certanti animos addat viresque adaugeat.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus ct Barnabas Iconii multos convertunt : inde putet a Judais fugiunt Lystram, ubi sanantes claudum, honores divinos Jouis ct Mercurii, sibi a Gentibus delatos refutant; hic rursum opera Judæorum lapidati, fugiunt Derben, ac tandem relegentes suum iter, confirmatis fidelibus ordinatisgue Presbyteris, redeunt Antiochiam.

1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagog Judæorum, et loquerentur, ita ut crederet Judæorum et Græcorum copiosa multitudo. 2. Qui vero increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres. 3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino testimonium perhibente verbo graliæ suæ, dante signa et prodigia fieri per manus eorum. 4. Divisa est autem multitudo civitatis ; et quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apostolis. 5. Cum autem factus esset impetus Gentilium et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent ct lapidarent eos, G. intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lyslram et Derben, el universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant. 7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero malris suæ, qui nunquam ambulaverat. 8. Ilie audivit Paulum loquenlem. Qui intuitus eum, el videns quia fidem haberet ut salvus fieret, 9. dixit magna voce : Surge super pedes tuos reclus. El exilivit, et ambulabat. 10. Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, lycaouice dicentes : Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos. 11. El vocabunt Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium ; quoniam ipse erat dux verbi. 12. Sacerdos quoque Jovis, <jui erat ante civitatem, tauros el coronas aule januas afferens, cum populis volebat sacrificare. 13. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis tunicis suis exilicruul in turbas, clamantes, 14. et dicentes : Viri, quid hæc facilis? et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt. 15. Qui in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas : 1G. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et lælitia corda nostra. 17. El hæc dicenles vix sedaveruut lurbas ne sibi immolarent. 18. Supervenerunt autem quidam ali Antiochia ct Iconio Ju-‹ i : el persuasis turbis, lapidanlesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes

eum mortuum esse. 19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben. 20. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram et Iconium, et Antiochiam. 21. Confirmantes animas discipulorum, exhorlantesque ut permanerent in fide : et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. 22. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassenteum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. 23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam, 24. el loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam : 25. Et inde navigamut Antiochium , unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt. 26. Cum autem venissent ct congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentilius ostium fidei. 27. Morali sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

V:rfc i. 1. Fa CTUMEST AUTEM ICONtI, UT.eto.,LOQUERENTUR (id est evangelizarenl Christi fidem et legem), it a UT CREDERET JUDÆORUM ET GIUECORUM (id CSt Gentilium) copiosa mult it udo. — Ita S. Chrysostomus. Inter Graecos hic conversos illustrissima fuit S. Thecla miris laudibus a Patribus celebrata et nuncupata / Apostolica, ac primogenita S. Pauli. Hæc enim desponsa juveni nobilissimo, ditissimo ct formosissimo, ait S. Epiphanius, *hares.* 78, audito Paulo ardenter dc virginitate disserente, sponso relicto, ad castrum Cliristi coelestis sponsi thalamum advolavit, eique sese voto virginitatis sacravit, ideoque a matre et sponso accusata , plurima et maxima tormentorum genera constanter subiit, ac illaesa superavit, nimirum ignes, serpentes, leones, ursos, tauros , etc., in quibus astitit ei Christus, præ se ferens vultum S. Pauli, eam confortans. Tradit S. Chrysostomus hic, *hom.* 23, Theclam, ut custodem carccris quo Paulus Iconii detinebatur inclusus, sibi conciliaret, gemmis ac mundo muliebri distractis, pecuniam inde acceptam illi donasse, ut ad Pauli colloquium admitteretur. «Audi, ait, de Beata Thecla illa, ut Paulum videret, aurum suum dedit : tu autem, ut Christum videas, nec obolum das. p Addit S. Hieronymus, epist. *ad Oceanum,* tom. IX : «Thecla, ait, post tentationem passionis Antiochia», a Paulo prohibetur pariter pergere, d Nam, ut habetur in Actis S. Thcclæ, quæ probat Baronins, Thecla a tormentis libera, verbi cupida, magistri avida, profecta est Antiochiam Pisidiæ ad Paulum : sed ipse, ne quod offendiculum daret Evangelio, eam dimisit.

Conrer-J?. s-TuCClæe

Præclaro S. Ambrosius, lib. II *De Virg.,* eas exhortaos : « Thecla, ait, doceat immolari, quæ copulam fugiens nuptiarum, el sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum veneratione virginitatis mutavit : namque parata ad feras, cum aspectus quoque declinaret virorum, ac vitalia ipsa sævo offerret leoni, fecit, ut qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes bestiam cubitare humi, mulo letificante sono , quod sacrum virginis corpus violare non posset. Ergo adorabat prædam suam bestia, ct proprice oblita natur®, naturam induerat, quam homines amiserant. » Et S. Zeno, Episcopus Veronensis,serai.De *Timore:* a Adversus Theclam, ait, accusator acerrimus eximit linguæ gladium, cum suis sibi ministris publica» leges inserviunt. Stimulis acuitur feritas in ferocitatem , et tamen mitior hominibus invenitur. Ne quid sane tam dira» inhumanitatis deesse videatur, immittuntur et marina monstra. Laciniis omnibus expoliatur puella, vestitur incendio. Inter tot instrumenta mortis spectatore metuente, secura calcat genera universa terrorum. Incolumis quasi orbo subacto, de illo feratis caveas loco jam non miserabilis, sed mirabilis funereo habitu excedit, victi sœculi triumphum reportans, quam tot suppliciis omnes crediderant perituram. » Et S. Nazianzenus, in *Pracept. ad Virgin. :*

> Quis Theclam necis cnpud úamoucque periclo T
> Quis valido^ ungues vinxit rabiemque ferarum?
> Virginitas, o res omni mirabilis ætol
> Virginitas luiros potuit sopire leones.

Quocirca ab Isidoro Pelusiota, epist. *ad Tharar sium,* et ab aliis, Thecla vocatur « Protoiuartyr,» eo quod inter feminas prima pro Christi in theatrum descenderit, impietatem per tormenta prostraverit, el triumphum fidei ac virginitatis egerit Unde idem Isidoras Pelusiota, lib. I, qnsf. 160: Adde, inquit, muliebrium victoriarum ac tropluvorum caput, hoc est. illam omnibus laudibus celebratam Theclam, quæ Linquam immortalis pudicitiae columna prostat, quœque e media turbidarum affectionum tempestate, tanquam fax incensa, ad portum ab omnibus Unctibus humanem appulit. » Hinc S. Hieronymus, m *Cluojuc.,* celeberrimam illam Melaniiun comparut ihcclæ. Et S. Gregorius Nyssenus, frater S. Batilli, epist. *ad Olympium monachum,* asserit sororem suam Macrinam, ob egregium sanctitatis meritum, dicendam esse Theclam, idque ex coelesti prænuntio. Defuncta est Thecla anno aHatfc circiter 90, sepulta Seleueiæ, ubi mhaculis clara, lotius

Orientis concursu olim visitabatur. Relata inter Sanctos in *Martyrol. Romano* legitur die 23 Septembris.

Praeter alios scripsit Vitam S. Theclæ Basilius, Seleuci© Episcopus, sub annum Domini 450, qui Concilio Constantiaopolilano etCalcedonensi interfuit, cujus exemplar Græcum Romæ exstat in *Biblioth.Sfortiana,* quam nuper lustravi, quod in Latinum idioma transtulit PetrusPanlius, Decanus Druxellensis. In ea mulla Basilius narrat de S. Paulo, quæ Lucas praetermisit, ut quod Christus Pauli specie Theclæ ad ignem damnat© astiterit, eamque confortant el ab igne intactam servant : quod Paulus ob Theclam a se conversam fuerit incarceratus, flagellatus, et in exilium actus delituerit cum Oncsiphoro ejusque filiis in sepulcro, ibique plures dies cibo abstinens oraverit pro Thocla ad rogum damnata, quæ liberata ad Paulum accessit, cum coque Antiochiam perrexit, ubi bestiis objecta, sed a Deo erepta, Paulum requirens, ab eo Iconium remissa fidei propagandip causa, postquam multos ibidem ct Seleuci® ad Christum convertisset, post multos agones et miracula, « haudquaquam vita defuncta est, sed viva subridens, in terram ingressa, quæ Deo ita volente in ejus gratiam discessit, seque illi aperuit eo in loco quo in divina ac sacra Liturgis mensa constructa, in orbe columnis argentoque undique fulgente cincto, est constituta. Unde tanquam cx canali virginalis suæ beneficentia) , copiose ibidem profluentis, contra omnem dolorem atque ægriludincm salutares remediorum fontesegentibuspostulantibusqueemittit : ita ut locus ille publica jam medicinæ officina, et commune terrarum orbis propitiatoriuin sit effectus. » Hæc Basilius, quem laudat Baronius, in Moriyr., dio 23 septembris. Eadem habent Althelmus, Metaphrasles et alii in Vita S. Theclæ. Non quod S. Thccla non sit mortua, sed quod instar S. Joannis, in locum subterraneum sibi a Deo destinatum descendens, ibi animam virgineam uni Christo dicatam debilamquo reddiderit. Adjicit deinde Basilius librum secundum de Miraculis S. Theclæ. Simili modo Deus Mosi in monte Nebo, S. Clementi in mari, S. Catharinæ in Sina , S. Agathæet aliis per angelos paravit ct adornavit sepulcrum, imo mausoleum. Denique Basilius S. Theclam quoque vocat Prolomartyrem,quia prima multoties martyrium passa est, esto Deus eam miraculose a morte præservarit. Eamdem vocat Aposlolam, quia fidem Christi disseminavit. Eadem virginum fuit dux ct primiceria. Horum omnium doctor ct incentor fuit S Paulus, qui et S. Theclæ abeunti, ullimumquc sanctilatis et perfectionis monitum a se poscenti, hoc dedit : « Bene se habent rationes tuæ, o virgo. In omnibus fidei robur tuæ excelluit,et jam Apostolico* labores curriculaque superasti, etc. Abi iritur. cl verbum doce, Evangelicuinqut curouni perfice, el in portem mei pro Chiisto laboris veni. Eo enim te Christus mea opera selegit, ut ad Apostolicum te etiam munus proveheret, ct urbem aliquam nondum Christian© religionis præceptis imbutam tibi committeret. Nam el tibi tua talenta multiplicanda sunt. » Hœo et plura Basilius, qui subdit Theclam profectam Seleuciam, ibi multos convertisse, ac tandem ibidem in pace quievisse. Quocirca S. Chrysoslomus dilaudans S. Theclam, eam ob tot tantosque agones fortiter superatos « magnum, ante victoriam martyrii, martyrium appellat.»

Iconii quoque Paulus convertit S. Tryphrenam et Tryphosam, quas proinde salutat et laudat, quod laborent in Domino, puta in promovenda fide et pietate Christiana, *Rom.* xvi, 12; de quibus in *Romano Martirologio,* dio 20 novembri», ita legimus : « Iconii in Lycaonia SS. mulierum Tryphænæ et Tryphosæ,quæ S. Pauli prædicationeet exemplo Theclæ, in Christiana disciplina plurimum profecerunt : » de quibus habentur plura in actis S. Theclæ.

2. Ad iracundiam concitaverunt *(ixxáxaoa^*, id est *malignitate impleverunt, [crerunt malos,* hoc est, malevolos, aversos, offensos, iracundos) adversus fratres, — id est Christianos, praesertim Apostolos, quasi novatores essent et turbatores Rcipublicæ, inducentes novum Deum crucifixum ejusque novam fidem et religionem. Nonnulli Græci codices, teste Bcda, et Latini manuscript! addunt : a Deus autem el pacem fecit, » *q. d.* Deus malignitatem hanc cl malevolentiam discussit convertitquc in benevolentiam, ac Gentiles benignos et benevolos Apostolis effecit, juxta illud. *Proverb,* xvi, 7 : «Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertci ad pacem. » Idem per omnia hodie experiuntur viri pii, praesertim Apostolici et qui animas Deo lucrifaciunt. Idem experla S. Theresia in propagando suo Ordine, dicebat se comperisse illa monasteria fuisse utilissima, quæ initio plus contradictionis et persecutionis sustinuissent. Quocirca neminem debere animo cadere, cum in primordiis magnorum operum odia insurgunt : hoc enim evidens esse signum secuturi fructus ; sicut aspera hiems et nives signum, imo causa sunt copiosa; frugis ct messis secuturae.

3. Multo igitur tempore demorati. — Vox Vers,1* *igitur* respicit versum primum, eslo remotiorem, scilicet « ut crederet Judæorum et Graecorum copiosa multitudo : » hæc enim causa, scilicet copiosa conversio, fecit Paulum et Barnabam diutius ibidem demorari. Aut certe respicit id quod est hi Graecis nonnullis : « Deus autem pacem dedit. » Pax enim sinebat Apostolos ibidem commorari et fiducialiter evangelizare. Denique ad proxime praecedentia referas hoc sensu, *q. d.* Quia Judæi averterant animos Gentilium 1 Paulo et Barnaba, hac de causa fidem ibidem diutius commorati sunt, ut sua patientia, constantia, sanctitate, zelo et miraculis cos ad se ct ud Chns-

tum converterent. Unde cl sequitur, vers. 4: « Divisa esi autem multitudo civitatis, » etc.

Fiducialiter agentes in Domino, —- confidenter, libere el intrepide evangelizantes verbum Domini : hoc enim est nasata, dc qua dixi, cap. iv, vers. 29; a in Domino, » id est in negotio Domini, pula in Chiisti Evangelio propagando; vel «in Domino, » id est ope Domini. Vide can. 25 i/j s. *Paulum.*

Verro giiatiæ suæ. — Evangelium vocatur a verbum grati®,» hic et cap. xx, vers. 24 ct 32 : *primo,* quia summam gratiam annuntiat ct affert; nimirum Dei amicitiam, justitiam, salutem et vitam ©ternani ; *secundo,* quia doctrina ejus ct praecepta sunt gratiosa, nimirum blanda, suavia et efficacia, quæ animos etiam duros et ferinos flectunt, molliunt, incurvant.

4. Divisa est , — Jaxíoún, id est *scissa est, schismate secta et divisa est.*

Cum Apostolis — Paulo et Barnaba, qui a Spiritu Sancto, cap. xni, vers.2, missi sunt evangeliza]© , æque ac duodecim illi primi a Christo.

5. Ut contumeliis afficerent. — Melius transtulit Interpres græcum GGpíaai, quam Pagninus, Erasmus et Valablus, qui vertunt, *ut vim facerent;* quia Apostoli contumelias non timebant, hinc eis vim intoniant, ait Erasmus ; sed neque vim, lapidationem aut mortem timebant, et Græcum proprie significat injuriam et contumeliam verborum, non vim verberum.

Et lapidarent eos, — quasi blasphemos.

G. Intelligentes — Apostoli banc Judæorum et Gentilium contra se conspirationem. Unde Tigurina vertit, *re intellecta.*

7. Infirmus pedibus, — ¿Sixtos, id est *impotens, invalidus,* qui scilicet pedibus non poterat consistere , nec ambulare : unde perpetim sedebat vel jacebat. Similem claudum simili modo sanavit S. Petrus, cap. m, vers. i.

8. Qui intuitus eum, — arenex; aÙTw, id est cum in cum oculos defixisset, cum intento et fixo obtutu eum esset intuitus.

Et videns quia fidem haberet, ut salvus fieret. — Nimirum quod eroderet dictis Pauli, speraretque se ab eo curandum ct sanandum, ac tacile sanitatem ab eo peteret el efflagitaret. « Nam ejus desideria vultus, oculi, gestus, attentio in audiendo, satis prodebant, n ait Bcda. Rursum spiritu prophetico Paulus penetravit in animum claudi, vidilque ejus fidem, spem ct desiderium sanitatis. Simili dono discretionis spirituum S. Hilarión videbat secreta cordium, teste S. Hieronymo, in ejus Vita. Idem donum habuit S. Antonius, S. Franciscus, S. Catharina Senensis, S. Ignatius, S. Xaverius ct alii : hinc inferis. Chrysostomus animam hujus claudi prius sanatam esse per fidem, quam corpus.

9. Dixit magna voce , — ut tota multitudo ct claudus, qui longius aberat, eam audirent, scirentque non esse magicam mussitationem et incantationem. Rursum magna vox indicium et effectus erat magnœ fidei et spei, qua Paulus hoc miraculum patravit. Mystice, magna voce evocandus est, qui per pravam consuetudinem malitiam fere vertit in naturam, cujus symbolum fuit Lazarus mortuus quatriduana, quem Christus valido clamore et lacrymis c sepulcro evocavit , dicens : « Lazare , veni foras, » *Joan,* xi, 45. Ita cx S. Augustino Bcda.

Surge. — Græca, Syra et nonnulli Latini codices addunt : *Tibi dico : In nomine Domini Jesu Christi, surge,* etc. Ubique enim Apostoli Jesum Christum praedicabant, coque invocato miracula patrabant, ut populis ostenderent ipsum esse Salvatorem mundi.

Exilivit , — illico in pedes se erexit, tum ex agilitate pedum sibi a Paulo restituta, tum ex lætitia, juxta oraculum *Isaia* xxxv, 16 : «Tunc saliet sicut cervus claudus. »

10. Dn SIMILES FACTI HOMINIBUS (græce , Ver*. It. id est *assimilati,* puta assumentes speciem humanam) descenderunt ad nos. — Sicut Christiani c Sanctis Scripturis el Historiis norunt angelos sæpe hominibus apparuisse in corpore assumpto ; sic idem de suis diis credebant Gentiles. Unde Poche multa fabulantur de Jovis, Saturni, Mercurii aliorumque deorum descensu in terram, amoribus j praeliis, facinoribus et gestis. Porro iguorarunl Gentiles Filii descensum in carnem per unionem hypostaticam, quo factus est homo. Hinc patet Paulum ct Barnabam supra hominem divinum quid spirasse in vultu, voce, moribus, miraculis, ut viderentur non tam homines esse, quam angeli, imo dii de cœlo lapsi. Vide Eusebium, lib. III *Prccpar. Evang.,* cap. ix. Vir ergo Apostolicus cos imitetur, ut inter homines, ait S. Chrysostomus, quasi angelus angelice vivat, el angelorum sanctitatem, spiritum, beneficentiam, suavitatem et gratiam imitetur. Hinc Apostolus, *ad Gâtai.* scribens, cap. iv, vers. 14 : « Sicut angelum Dei, inquit, excepistis me, sicut Jesum Christum. » Sic S. Petrum quasi angelum Dei veneratus est Cornelius, Act. x, 25. Ita S. Beruardus, S. Dominicus, S. Franciscus colebantur a populis quasi homines cœlo delapsi. Vide dicta *Malach.* n, 7, ubi sacerdos vocatur angelus Domini exercituum. Sic ct Alexander Magnus, Judæis licet infensus, adoravit Jaddum Pontificem eorum, eique omnia postulata concessit.

11. Et vocabant Barnabam Jovem. — *Primo,* Ver». H quia Barnabas statura et forte ©late erat grandior, ait Lyranus. Paulus vero parvo, contracto juviur cl incurvo corporo. Unde de co ait S. Chrysos- ob tomus, « tricubilalis est, et cœlos transcendit. » Idem tradit Niccphorus, formam cl figuram Pauli describens, lib. II Historiar, cap. XXXYU. Secundo, s«ui*U quia Barnabas, ait S. Chrysostomus, vultu erat pulchro et joviali, æque ac moribus liberalis, benignus, beneficus; sicut Jupiter dicitur a juvando, ait Varro, quasi juvans pater; ac Græci

eum vocant **Hn,,** quod vitæ sit auctor. Unde Cicero, lib. II *De Natura deorum :* « A Poetis, inquit; dicilur Divum atque hominum pater, a majoribus autem nostris Optimus Maximus. El quidem ante optimus, id est beneficentissimus, quam maximus, quia majus est cerleque gratius prodesse omnibus, quam opes magnas habere, n Nihil enim ita divinitati est proprium, atque benefacere : ipsa enim est velut mare bonorum , in omnia exundans, et quasi sol radiis suis omnia quaquaversum illustrans, calefaciens, fœcundans. Quocirca nil hominem ita similem Deo reddit, ac beneficentia in omnes. Hinc Nazianxenus, orat. *De Cura pauperum :* « Esto, ait, calamitoso Deus. » Quapropter Gentiles Jovem coronabant corona ex olea, quæ semper est virens, pinguis, benefica et multe utilitatis. Nam, ut de eo canit Orpheus,

Jopikr omnipotens est primus, et ultimus idem.
Jupiter est apul et medium : Jovis omnis munus.
Jupiter es* fundamen humi, ac stellantis Olympi.

Tertio. *Tertio,* quia Barnabas sua specio et gravitato silens assistebat Paulo, eiquo quasi nuntio et præconi suo annuebat, uti Jupiter annuit Mercurio eoque pneconc utitur. Unde nonnulli putant Jovem ab Ilebr. Je/ iota, et per crasin *Joua,* qui per Moscn et Prophetas est locutus, esse nuncupatum. Certe Varro Jovem Judæorum Deum esse putavit, ait S. Augustinus, lib. I De Consensu *Evang.,* cap. xxii. Sic Moses fuit quasi Deus Pharaonis et / Egypli, cujus Mercurius, id est os et interpres fuit Aaron. Audi Deum ad Mosen loquentem, *Exodi* vu, 1 : « Ecco constitui te Deum Pharaonis, et Aaron frater tuus erit propheta tuus. » Modum subdit et explicat : u Tu locpicrls ei omnia qu® mando tibi, et ille loquelur ad Phoraoncm, ut dimittat filios Israel de terra sua. •

FnUui Pacum vero Mercurii», qcomam ipse erat od mBI. __Mercurius fuit Jovis filius, ex Maia, Atlantis filfa, genitus ; habitus est deus sermonis et facundi® : dictus est Mercurius, quasi *medicurius,* id est medius inter homines currens, inquit Arnobius,ctS. Augustinus,lib.1 DeCivif.,cap. xiv, eo quod sermo inter homines currat medius. Græce dictus est *Hermes* (isque Trismegistus, Id est ter maximus) db» rtú íptw «d |itxdirr.«9xi, piod loqui excogitaverit et machinatus sit, ait Plato in *Cratylo,* ct ibidem Proclus : vel ut Phnvorinus, **M** *5 d?», id est annuntio. Unde et Iris dicta, quasi nuntia Deorum, coeli et pluvi®. Hinc Horatius, lib. I Carro., ode 10 :

Me/cun, fbcuode nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentam
Voce tonnasti alus, et decorr
More pabulia :
Te catum, ma<ni lotis el Deorum
Nantium, cunaqoe lyra parentem.

Unde et mercibus præerat : inde Mercurium nuncupatum esse censet Festus, quasi mercium ram, jjp quod inter vendentes et ementes sermo sit medius, quo paciscuntur et contractum ineunt. Ideo et alas in capite et pedibus ipsi addunt, volentes signare velocem ferri per aera sermonem : ideoet nuntius dicitur, quia per sermonem omnia enuntiantur, ail S. Augustinus, lib. VII *Dc Civil.,* cap. XIV. Hinc *secundo,* Mercurius dictus est deus oratorum, mercatorum, negotiorum, pal.vstræ, viarum et itinerum dux : unde pedibus ejus dant talaria, cumque *alitem* ct *alipedem* vocant. Denique dictus est cordis et sermocinationis dominus, rationis ct veritatis deus. Hinc victimarum linguas offerebant Mercurio, teste Homero : ita Pierius, *Hieroglyp.* lib. XXXIII, cap. xl ct xtn. Ubi addit Mathematicos docere linguam regi a stella Mercurii; sicut splen regitur a Saturno, hepar a Jove, sanguis a Marte, cor ct cerebrum a Sole, renes et genitura a Venere, stomachus a Luna. *Tertio,* Cicero, Aristides et alii tradunt Mercurium invenisse non tantum litteras, sed ct musicam et palæslram, luctamque ac Geometriam. Unde a Galeno, in *Suasoria,* Mercurius vocatur artium omnium parens. Idcirco Mai® et Jovis filius dicilur, hoc est, tc5 vd> xxt çpwxatuç, eo quod ex mente et prudentia oratio dicatur; vel, ut Phurnutus ait, ideo Maia natus est, id est cx speculatione ct inquisitione: jiaîx enim, id est obstetrix, quæ obstetricandi officium parturientibus gerit, ita dicta est, quod scrutando et inquirendo fœtus in lucem producat. Juniorem quoque effingebant Mercurium, eo quod non senescat oratio ; ct quadratum, propter firmitatem ct veri sermonis robur. *Quarto,* Mercurius erat caduceator, interpres, præco ct nuntius Deorum ad homines : unde ab Orpheo vocatur Jovis angelus, et ab Hesychio óàqqùc;, quia cvangelium, id est bonum nuntium, affert. Hinc cl pingitur cum caduceo ac duobus draconibus virga implicatis, quod hoc initium fuerat Mercurio pacis. Quocirca Martialis dc eo sic canit, lib. VII :

Cyllenes, cœlique decas, bornie minister,
Aurea cui torto virga dracone viret.

Isidorus vero : Mercurius, inquit, virgam tenet, quæ serpentes dividit, id est venena: nam bellantes et dissidentes interpretum oratione sedantur. Virgilius autem, IVÆneûtoi, sic de eo canit:

Tum virgam capit : bac animas ille evocat Orco.

Unde a Laertio vocatur Quæstor animarum, quod eas post mortem suscipiat, quasi potestatem habens tam in cadum, quam in infernum. Hinc ct Nomius, id est legifer, quod leges ferat; appellatur œque ac /.aploTT.:, id est *gratae dator.* Hæc Giraldus, *Syntagm.,* lib. IX, el Pierius, *Hieroglyph* lib. XXXIII. Denique proverbium est,

Èppik, id est *communis Mercurius,* significans opes et bona in commune esse conferenda, publicæque utilitati studendum, de quo Luciamu in Voíü.

Paulus ergo vocatur *Mercurius :* "imo, quia Barnabœ non tantum erat interpres, sed et dux verbi : facundia enim præccllcbat Barnabam. *Secundo,* quia non tantum eloquens erat, sed et efficax in dicendo. Unde S. Hieronymus, *Apolog. ad Pamniach.,* pro lib. *Contra Jovin. :* « Quotiescumque, ait, Paulum Apostolum lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua, etc.; quocumque respexeris, fulmina sunt. » *Tertio,* quia pollebat sapientia, eaque verbis exprimebat : unde Festus praeses eam admirans, dicebat : « Insanis, Paule ; muli® te litter® ad insaniam convellunt, » *Actor.* xxvj, 24. *Quarto,* quia in tertium cœlum raptus, cœleslis videbatur orator, et nuntius e ccelo ad homines missus, qui non nisi cœleslia spirans, homines Orco addictos revocare, coelestes efficere et in coelum transmittere satagebat ; ideoque draconum, id est dæmonum, suggestiones discussit, bellactlitigia sustulit, pacem plenam induxit, legem et gratiam Christi propagavit, toliquo orbi communem fecit.

T«dic. huno, Ta», i».

12. Sacerdos quoque Jovis, qui (scilicet Jupiter, ut patet Graeco, non sacerdos) erat ante civitatem, — *q. d.* Qui (Jupiter) in suburbiis suam habebat aram el templum, ®que ac suum sacerdotem et sacrificulum. Ita Græca et Syrus (1).

Taurus ef coronas, — id est tauros coronatos. Esi hendiadys, qualis est illa Virgilii, Il *Georg.,*

Victori vetitum auro vittisque juvencum,

id est volatum aureis vitiis.

Vlrtim» ca,?

Et curonas, — quas capiti victim®, puta tauri, imponebant, iisque illum coronabant, ut significarent victimam hanc dari Jovi, qui est rex regum. Unde el apud Persas, non tantum sacerdotes ejus coronas gestabant in capito, sed ct quotquot praesentes aderant : quinci templi fores, aras, columnas, etc., sertis ct coronis exornabant. Idem fecere Judœi parta victoria, 1 *Machab.* iv, vers. 57. Idem fecerunt olim et etiamnum faciunt Christiani. Unde S. Paulinus, m *Natali* 111 S. Felicis , ait :

Spargite flore solum, prætcxile limina sertis.

Porro corona primitus soli Jovi et diis dabatur. Corona enim symbolum est absolut® perfectionis, cumuli bonorum, regni, victori®, triumphi, felicitatis et glori®, qu® soli Deo competit. Audi Plinium, lib. XVI, cap. iv : «Antiquitus nulla corona nisi Deo dabatur ; » postea heroibus quoque data est. Undo subdit Plinius : « Feruntque primum omnium Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera; postea deorum honori sacrificantes sumpsere, victimis simul coronalis. » Idem, lib. XII, cap. xix : «Coronas cx cinnamo interrasili auro inclusas, primus omnium in t mplis Capitolii et Pacis dicavit Imperator Vespasianus. » Ita Pausanias, in Eliaci», memorat Jovem ex auro et ebore factum ac olea coronatum in sede sua sedere. Vide Tertullianum, lib. De *Corona militis.* Hoc exemplo Samii ob placatum sibi ab /Esopo (ut habet ejus Vita) Crœst/.n, Æsopo ad eos redeunti, velut salutari cuidam numini, coronas attulerunt. Hinc irrisus fuit Metellus Pius, a qui se in Hispania deum faciebat, dum patiebatur sibi in transenna se denti a demisso Victori® simulacro, cum tonitruum machinato strepitu, siculi capiti cedesti, coronas imponi sibique adeo supplicari, » ait Valerius Maximus, lib. IX, cap. i, et Macrobius, lib. II *Satum.,* cap. xiv. Victimas ergo coronabant, quia Deo coronato non nisi coronata, id est absoluta, selecta, perfecta el eximia offerenda sunt. Unde Ovidius, XV *Mctamorph. :*

Victima labe carens, et presuntissimi fornii
Sititur ante aras, vittis cresiguis et auro.

Ibidem, lib. I *Pastor. :*

Stale coroniti plenum ad presepe juvenci.

Ita Iphigenia, Agamemnonis filia, cum immolanda duceretur ad sacrificium, coronata fuit, teste Euripide in *Iphigenia.* Plutarchus quoque in *Paulo Emilio :* « Post hos, inquit, ducebantur auratis cornibus armentales boves centum viginli, mitris ornati et corollis. » Insuper sœpe coron® h® erant cx illa herba, vel flore, qui deo, cui sacrificabatur, erat sacer : puta ex hedera, si Baccho; ex pinu, si Pani; ex olea, si Minerva, etc., sacrificaretur : co HIM uniter tamen erant ex cupressu, quia hæc erat feralis indexque mortis. Unde Prudentius, in *Apoth.:*

Pontificum festis ferienda securibus illic
Agmini vaccarum steleriut, vilulasque revincta
Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.

Ante januas. — Tigurina, *ad vestibula :* utrumque enim significat Graecum iroXíóxc, ct vestibula, sivo atria domorum, sunt in introitu earum juxta januas. Syrus, *ad fores* alni, *ubi commorabantur,* scilicet Paulus et Barnabas in civitate. Sacerdos ergo Jovis habitans extra civitatem juxta fanum Jovis, non ibi voluit sacrificare Paulo et Barnaba, ulpote absentibus et degentibus in civitate ; sed comitatus turba populi cum pumpa ingressus est civitatem, adiitque domum in quam, peracto miraculo, fugientes humanos laudes, ait Cajetamis, se receperant Apostoli, ibique ante januam voluit eis sacrificare : quod illi videntes, o domo exilierunt el sacrificium imo sacrilegium prohibuerunt.

Volebat sacrificare, — tam Mercurio quam

(1) Recte observavit ad h. I. Heiusius, intelligi Jovem Op«nvXucv, qui -into urbem coleretur, quod ttcXicwx0:, urbis deus tutelaris, custos et couservator caset. Addit Lucas hocepiihetvn quia in url>e una unum sæpe numen pro diversis epithetis singularia beneficia designantibus, in diversis templis cultum csl, divNwiqne «acra el diversos sacerdotes habuit.

Jovi, id est tam Paulo quam Barnabæ : utrumque enim credebant esse donni, ita Syrus. Sic Nabuchodonosor Danidem, cum ei exposuisset suum somnium, «adoravit, et hostias et incensum præccpit ut sacrificarent ei, » *Daniel.* n, 46.

Tm. n. 13. Qiod idi ai dierunt, — scilicet tam voces clamantium : « Dii similes hominibus ad nos descenderunt, » quam strepitum et apparatum sibi sacrificaro volentium. Habebant enim donum linguarum, æque ac cætcri Apostoli, ac proinde Lycaones lycaonice loquontes recte intelligebant, esto id negare videatur S. Chrysostomus.

Conscissis tunicis scis. — Solebant enim Judæi audientes blasphemiam et sacrilegium (quale hoc erat sacrificare Apostolis quasi diis), in ejus detestationem et exeerationem scindere vestes, ut hoc signo sibi cor intimo dolore tangi et quasi scindi testarentur, ac blasphemiam cum blasphemo dignam esse quæ plane dirumperetur ct discinderetur. Quocirca vestes frequentius scindebant a collo secundum humeros usque ad pectus, ubi est cor ct doloris sensus, ut tradunt llcbræi in libro *Misnaioth devotum. parvo,* cap. m. Idem fecisse /Eneam tradit Virgilius, *Æneid.* V :

> Tum pius .Eneas humeris abscindeie Testem,
> Anxiboque vocare deos et tendere palmas.

Exit ierunt, — dciTjíSwv, id est insilicrunl in turbam, ut eam compescerent; sicut herus insilit in domum incendio flagrantem, ut illud extinguat.

Moraliter : Dj^ce hic quam Apostoli alieni fuerint ab honoris ambitu, ac vicissim quam zelosi honoris divini, ut illum a se amolirentur, inviolalumque Deo, quasi debitum ct proprium conservarent. Vide hic S. Chrysostomum ample de humilitatis laudo disserentem.

Ven. u. 14. Mortales sumus, similes vobis homines. — Græce ¿Gai# Own ¿¿¿uro, id est *nos similibus passionibus et malis obnoxii, quibus vos, sumus homines :* inter has autem passiones et mala, precipua est mors. Unde Noster apte vertit, *mortales, q. d.* Sumus homines mortales, non dii immortales ; præsertim quia tota hominis vita est cursus ad mortem, imo perpetua ct longa quædam mors. Nam, ut ait S. Gregorius, hom. 37 *in Evang.t* • Ipse quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quam quædam prolixitas mortis? »

Menb- Hinc moraliter disce , contra superbiam efficax remedium esse memoriam ct meditationem mor-

i<rb> lis. Ita Salomon in omni sua gloria dicebat, *Sap.*

• t vu, l : < Sum quidem ct ego mortalis homo, similis omnibus, » etc. Et Antiochus humiliatus et percussus a Deo : « Justum est, ait, subditum esse Deo, et mortalem non pana Deo sentire, n ll 3f<ic/ia6. ix, 12. Alexander Magnus, teste Curtio, in morte agnovit se hominem infirmum ct imbellem : « En, ait, morior, quem falso deum esse dicebatis. ◊ Constantius Imperator Romam ingressus, Hormisdæ Persæ ostendens ejus magnificentiain^petiit quid sibi do ca videretur? Cui file : « Romæ, æque ac alibi, homines moriuntur, » *q.* d. Mors omnem hanc magnificentiam fecum, cum magnificis luis sepeliet. Ita Fulgosius, lib. VII, cap. n. Alfonsus, Aragonite rex, rogatus, « quæ res reges ct privatos, divites ct pauperes, claros ct obscuros, denique omnes prorsus exæquarct ? v respondit : « Cinis, n Quis cnim ex cineribus aut ossibus humanis terra erutis dignoscat, dicalquc : Hic fuit rex, ille plcbeius; hic dives, ille pauper? Ita Panormitanus, lib. IV *De Gestis Alfonsi.* Nam ut Secundus philosophus, rogatus ab Adriano Imperatore : a Quid esset mors? n respondit : « Mors est ælcrnus somnus, dissolutio corporum, divitum pavor, pauperum desiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, somni pater, fuga vitæ, vivorum discessio, resolutio omnium.» Ita Laertius. Quocirca Musonius interrogatus : « Quis optime extremum diem claudere posset? ait : Qui semper postremum vitæ diem sibi instare proposuerit.» Ita Maximus, *serm.* 36. « Facile cnim contemnit omnia, qui semper cogitat se moriturum, » ait Hieronymus *ad Paulinum.* Hinc /Egyptii cadaver ligneum in convivio circumferebant, dicentes : « In hunc inluens pota et oblecta te, talis post mortem futurus, » teste Herodoto, lib. III.

Annuntiantes vobis ab his vanis (a Jove, Mercurio aliisque idolis, quæ non sunt aliud quam vani ct mendaces dii) converti ad Deum unum, — vivum et verum. Nam, ut ait Lactantius, lib. I *De Falsa Religione,* cap. xi : « Jupiter mortalis fuit, imbecillis et nihili : quippe qui potuit ct z^ir tunc cum nasceretur extinguí (a patre Saturno), ¿ir? sicut frater ejus ante genitus extinclus est; qui, si q»a« vivere potuisset, nunquam minori concessisset^'^ imperium : ipse autem furto servatus furtimque tumi, nutritus, W; sive K* appellatus est, non, uti isti putant, a fervore ignis coelestis (quasi ¿nò tcOÇûv, id est *fervere,* quasi ipse sit igneus ct fervida substantia, uti ccnsuit Tertullianus, lib. I *Contra Marc.,* cap. xin), vel quod vitæ sit dator, vel quod animantibus inspiret animas : quam cnim possit inspirare animam, quam ipse accipit aliunde? sed quod primus cx liberis Saturni maribus vixerit, latitans in specu. » Unde Seneca in *Hercul. furente :*

> Quid? qui gubernii astra, qui nubes quatit,
> Nuru latuit infans rupis exesæ specu?

Subdit Lactantius Jovis libidines, fraudes, rapinas, etc. Similiter a Mercurius fur ac nebulo, quid ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum? Cœlo scilicet dignus, quia pahcslram docuit, ct lyram primus invenit, » inquit Lactantius, *ibidem,* cap. x. Unde Mercurius a Poetis vocatur furum, furtorum, somni et fraudum deus. Vide S. Augustinum, lib. VII *De Civit.,* cap ixcl seq.

15. Dimisit Gentes ingredi has suas, — seçui llu

suas concupiscentias, errores et ficta numina; «dimisit» autem, non quasi eis omne virtutis et veritatis auxilium abstulerit. Sic enim necessario errassent et impie egissent, ac proinde non pcccasscnt. Nam usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium, ail S. Augustinus, lib. *De Vera Relig.,* cap. XIV. Sed quod generalia et modica duntaxat gratiæ et fidei præsidia eis elargitus sit, specialia et magna reservans Christo ct legi gratiæ, idque cx arcano ejus judicio ct beneplacito. Ita se explicat Apostolus, dum subdit : a Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, » etc. Et *Rom.* i, 20, docet Gentiles potuisse et debuisse Deum ex creaturis agnoscere, imo mullos agnovisse : « Deus cnim illis manifestavit. Invisibilia cnim Dei, per ca quæ facta sunt, intellocla conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles : quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificavcrunt, nec gratias egerunt : propterca, ait, tradidit illos Deus in desideria cordis corum,» etc. Vide ibi dicta, ctS. Augustinum, *epist.* 49, cap. it, et S. Prosperum, lib. I *De Vocat. Gent.,* cap. iv, v et seq.

Impie ct imperite Calvinus hæc adaptat Ecclcsiæ, quasi illam pari modo permiserit Deus ire in errores, donec veniret Calvinus, qui illos sua luco dispelleret : aliud cnim est Gentilismos et Paganismus, aliud Christianismus et Ecclesia, quæ est domus Dei, columna et firmamentum veritatis, ut ait Apostolus, I *Timoth.* m, 15, cum qua Christus se mansurum promisit usque ad consummationem sæculi, *Matth.* cap. ult., vers. ult.

Ver». i6. 1G. Dans pluvias , — quæ terram fœcundent ad producenda omnia fructuum genera. Porro in Ægypto, ubi non pluit, Deus loco pluviæ dat Nilum qui statis temporibus exundans, eam facit fertilissimam, adeo ut olim horreum Romanorum vocaretur. Memorabile est quod scribit Socrates, lib. I *llistor.,* cap. xiv : a Cum Gentiles, nil' a,^rmarcnl Serapidem esse, qui Nilum ad agros Ægypti irrigandos introduceret, propterea quod ulna quædam, id est mensura aquæ inundantis, in templum Serapidis esset deportata; Imperator (Constantinus Magnus} ulnam illam ad Ecclesiam Alexandrinam transferri jubet, «quasi mensuram exundantis Nili Serapidi adimens, et Deo, cujus erat, adseribens. u Cum autem sermo percrebresceret, Nilum præ Serapidis ira deinceps minime inundaturum, non modo flumen anno sequenti extra ripas diffluxit, sed etiam inde reipsa planum facium est, Nilum non propter hujusmodi superstitiosam religionem, sed propter divinæ providentiæ decreta inundare consuevisse. » Simile est quod scribit Sozomenus, lib. VII, cap. XX : «Cum Theodosius Imperator, ait, idolorum, ac consequenter Nili (quem quasi deum suum, ob fcecundationem agrorum, colebant Ægyplii) cultum publico edicto sustulis- ct, Nilus tunc solito tardius ad primum exundationis gradum constitit. Indignabantur ergo / Egyptii, quod non liceret sibi more solito Nilo sacrificare, ut ab eo exundationem impetrarent. Verum paulo post adeo præter solitum intumuit et exundavit, ut / Egyptii metuerent ne Alcxandropolim, quæ Libyœ pars erat, inundaret. Onde in theatris exclamabant. quod fluvius, velut senex ac delirus, / -minxisset, ac ex eo plurimi Ægyptii patria superstitione damnata, ad Christianismum transierunt. »

Tempora fructífera. — Suis cnim temporibus sibi invicem succedentibus, varios fructus et fruges producit Deus, quibus homini fastidium adimat, ct perpetua novitate appetitum acuat et oblectet. Sic cerasis succedunt ficus, ficubus pruna, prunis pyra, pyris poma, pomis uvæ, etc. I'nde Joannes Alba Electorum, caput xcxiv, per hypallagen sic exponit : « Dans tempora fructifera, » hoc est, dans fructus temporibus suis. Vide simile, cap. i, 18.

17. V1X SEDAVERUNT TURRAS. — Sacerdotis Jovis nulla hic fit mentio. Unde suspicatur Dionysius Carthusianus eum, cum audiret Jovem suum a Paulo despici et vanum vocari, venerationem in odium Pauli convertisse, coque relicto domum abiisse. Vrrt.IT.

Supervenerunt autem. — Studio id fecerunt cx zelo Judaismi, ct odio Christianismi ac Pauli, ut illum everterent.

18. Persuasis turdis, —quod Paulus et Barnabas quasi novorum, non deoAim, sed dæmonum essent praecones, ideoque exilium urbi allaturi, forent lapidandi ct occidendi, ut Iconii, quasi magi, paulo ante lapidati fuerant. Unde Græci quidam codices sic habent : « Et cum illi fortiter disputarent, persuaserunt turbis, ul ab cis desciscerent, dicentes quod nihil veri dicerent, sed omnia mentirentur. » Ver'-

1.APIDANTESQUE PAULUM, — XtSisxrrt;, id CSt *cum lapidassent Paulum*. Unde videtur Paulus solus, quia dux erat verbi, lapidatus, non Barnabas, idque intra civitatem : nam paulo post « traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse; » Syrus, *propterea quod putarent cum mortuum esse.* Cadavera enim efferebant extra civitatem, ne eam contaminarent, ct in agris sepeliebant. Lapidatur hic Paulus, quia prius lapiderai ipse Stephanum : congrue ergo patitur id quod alteri irrogavit. Sed irrogavit ut Saulus, patitur ut Paulus.

Moraliter, disco hic vulgi mobilitatem ct inconstantiam : paulo ante, imo eodem, ut videtur, die, Paulum ul Mercurium adorare volebat, mox ad sibilum Judæorum, eum ut sacrilegum lapidat. Vide dicta *Num.* xi, 4, ct xx, 3.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, — ut vel mortuum sepelirent, uti vult Cajelanus, vel vivum tegerent et Judæis absconderent : ita Lyranus et Hugo. 'u*.

StmGÉXs. — Miraculo Deus illico restitui! sanitatem et vires Paulo, ut qui lapidibus obrutus, confractus et quasi enecatus jacebat, *illico surgerot,* ac postridie quasi valens validusque pergeret in Derben. Ha Lyranus, Dionysius et Lorinas. Sic S. Sebastianas sagittis confixus, ac pro mortuo relictus, illico Dei virtute convaluit, adiensque Diocletianum ejus impiam crudelitatem redarguit, ut habent ejus Acta.

Fo-SI. 20. CIMQUI EVANGELISASSENT. — ECCC pCFSCCUtione crescit, non decrescit animus virtusque Paulo, ut illico valentius ct audacias iisdem in locis quibus lapidibus fuerat appetitus, evangeHiet. Únde S. Gregorius, lib. XXXI *Moral.,* cap. xv, vel juxta aliam editionem, xxv, Paulum vocat equum generosum Dei : *a* Ecco, ait, lapidibus obruitur, nec tamen a veritatis sermone removetur. *Occidi* potest, superari non potest ; vehit extinctus extra urbem projicitur, sed intra urbem dio alio illæsus prædicalor invenitur. O quam foriis huic viro incsl infirmitas! o quam victrix poena! o quam dominatrix patientia ! Ad arguendum repulsione provocálur, ad praedicandum salutem plagis *erigitur,* et ad propellendum laboris lassitudinem pœna refovetur. » ItaS. Abraham eremita, uti refert S. Ephrem in ejus Vita, missus ad convertendum Paganos, feros ct barbaros, ab cis assidue irrisus, vexatus, verberatus, sed fortior assurgens, ct majorem amorem semper ostendens, per triennalem hanc patientiam, amorem et constantiam tandem eos convertit. Ergo « tu ne cede malis, sed contra audentior ito. »

Vm. ti. 21. Quoniam pAi multas tribulationes. — Crux enim a Deo statuta est via paradisi, quam Christum inire et nobis præiro voluit. Infert hinc S.Hieronymus,epist. *adOcean.deferendisopprobr.:* « Si, inquit, per mullas tribulationes quibusdam coelestis regni aditus aperitur, illis utique clauditur, qui nolunt sustinere vel paucas, n Idem, epist. l *ad Udiódorum* : « Delicatus, inquit, es, si ct hic vis gaudere cum sæculo, ct postea regnare cum Christo. » Scripsit hac de re totum cap. ull. lib. II *De Imitat. Christi,* Noster Thomas Thcodidactus (falso Gerson indigilalus), aureis refertum gnomis; illudque hac sententia concludit : « Omnibus ergo perlectis et scrutatis, sit ista finalis conclusio : quoniam per mullas tribulationes oporlet nos intrare in regnum Dei. » Porro dixit hoc Paulus occasione persecutionis suæ, quam assidue patiebatur a Judæis, ne Gentiles conversi ea offensi, resilirent a fide , præsertim cum similia eis ob fidem pati contingeret. Praemunit ergo cos, ul sciant sibi causa fidei multa esse toleranda.

Nota to *oportet, q. d.* Neccsse est, ita fieri debet, aliter fieri nequit : idque *primo,* quia ita sanxit et decrevit Deus, *q. d.* .Eterna et irrevocabili Dei lege sancitum est, ut via ad cœlum sit tribulatio; ct ab hoc decreto neminem excepit, sed eo omnes induat : ergo nemo ab eo se excipiendum putet : velis, nolis, crux ab œterno a Deo decreta, tibi subeunda est : subi ergo eam volens, ne, si nolens , pœnam tibi duplices, ac meritum ct coronam amittas. *Secundo, oportet,* quia decet et congruit ut tantum Dei regnum emereamur heroicis operibus, agendo ct patiendo multa ardua pro Deo et cœlo : nec enim datur corona, nisi post agonem. « Non enim sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, qure revelabitur in nobis, n Quocirca Joannes Abbas dixit «portam cœli esso injuriarum perpessionem. Hæc, inquit, csl porta Dei, per quam patres nostri per multas tribulationes ct injurias gaudentes ingressi sunt civitatem Dei. » Ha in *Vitis Pair.,* lib. III, n. *SI,* auctore Ruffino. Et num. 85, narralur de alio, qui rogans dicensquo : « Da mihi, Paler, unam rem quam custodiam, et salver per eam ; » audivit : «Si potueris injuriari et affici conviciis, et portare ac lacere, magna est hrec res ct super alia mandata.» *Tertio, oportet,* quia Christus, caput nostrum, per crucem ingressus est in cœlum: membra autem decet conformari suo capiti. « Si enim compatimur, et conglorificabimur, n *Rom.* vin, 17. *Quarto, oportet,* quia Patriarchas, Apostoli, Martyres, Virgines, Anachoretae Sanetique ad unum omnes hac via ingressi sunt in cœlum : nos ergo diversam ingredi non convenit. *Quinto, oportet,* quia tribulatione voluti nitro cl lixivio peccata expianda sunt, et concupiscentiae motus restinguendi ct expurgandi. *Sexto, oportet,* quia vita hæc plena csl miseriis, tenlationibus, persecutionibus, etc., quas nemo evadere potest. Quocirca Plolemæus, ut habetur in præfatione Almagesti, inter alias gnomas hanc edidit : a Qui in mundo permanere voluerit, cor patiens adversitatibus præparet. » Et Menander : a Nccessc est mortalem multa perpeti mala. » Solon vero Croeso regi ditissimo beatum se (estimanti : a O Crœse, inquit, homo est quædam gravis calamitas. Quare ante mortem nemo beatus censendus est.» /Egre accepit id Croesus, sed reipsa id verum esse didicit, quando captus a Cyro rogoquo adjudicatus, « Solon, Solon, inquit, quam vera dixisti ! » lia Herodotus, lib. I. Quocirca Seneca, lib. l *De Vita beata,* cap. xv : « Ad hoc sacramentum, inquit, adacti sumus, ferre mortalia, nec perturbari his qure vetaro nostrae potestatis non est. In regno nati sumus : Deo parere libertas est. » *Septimo, oportet,cpúa* qui pietati studet, hostes habet infensissimos, nimirum dæmoncs omnes, mundum, carnem, ac sœpe amicos, cognatos, fratres et parentes, qui cum tentant, vexant, tribulant, juxta illud : « Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur, » II *Timoth.* in, 12. *Octavo, oportet,* quia dulcia non meruit qui non gustavit amara: nemo enim sentit quam dulce sapiat, nisi qui sensit quam amarum desipiat Hinc Christus «favos post fella gustavit, » ait Tertullianus, *Dc Corona militis,* cap. xiv; post gustatum enim fel, optime sapit niel. Sic œnopolæ, ut

vina mia hosplflbiui commendent, eis libanda dant nonnulla insipida el acerba. Cum proficio cerer Romam per Germaniam, vir prudens hoc mihi dedit consilium : in hospitiis hospiti vinum propinanti, rogantiquo num bonum sit, respondeto, esse bonum, illudqno laudato ; tum enim melius ct melina dabit, ut ostendat sc optimis vinis abundaro. Si enim dicas c«se malum illudqno vituperes, hospes dabit pejus semper ct pejus. ut cogaris repetere prius, dicereque illud fuisse longe melius. Itaque mihi res evenit. Sic ct Deus congrue suis electis dat hic fel et vinum austerum tribulationis, ut post illud cis melius sapiat mei ct nectar consolationis et fruitionis Dei in cœlo. Vido dicta de tribulationis utilitate, Gen. xxn, 1, et cap. xxxiii in fino, et cap. xi.ii, 21; *Hom.* vin, 17; *Daniel,* xi, 35, ct alibi. Ita S. Urbanus Pontifex, magister S. Cœciliæ, cum eum in carcere inclusum visitarent Fortunatus et Justinus presbyteri, ilentesque dicerent : « Ora pro nobis, sanctissime Pater, quia tempus persecutionis imminet; n respondit : « Nolite ex hoc flere, sed magis gaudete ; per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei, » ac paulo post productus ad tribunal gloriosum martyrium obiit anno Christi 233. Ita habent ejus Acta.

Vtrt.ît. XtifGTG-v'x est Oidi-EpLcopi. Douhici. **22. ET CUM CONSTITUISSENT ILUS PER SINGULAS Ecclesias Presbyteros.** — Graece xttpcrcwxvTt;, quod Erasmus, Pagninus et Tigurina (ct innuit Syrus) vertunt, *cum per suffragia elegissent,* vel *croassent cis Presbyteros,* quasi hi Presbyteri creati sint a laicis, puta suffragiis populi : x«pcwk enim est *manus extensio;* solebat enim populus manum elevando ferro suffragium. Hoc verum est in creatione Magistratuum civilium, at non Ecclesiasticorum : hi enim non a laicis. sed ab Ecclesiasticis, puta ab Episcopis, creantur et ordinantur.

Prob. nimo. Id ita esso patet *primo,* quia to x^^/rxvrtc spectat Paulum ct Barnabam, non populum, ut patet intuenti textum. Ergo Paulus ct Barnabas erant xúp**cwxvric, id est *manus extendentes,* sive *manus imponentes* super Presbyteros, atque hac manuum impositione eos sacro ritu ordinantes, non populus.

ficcundw. *Secundo,* quia Paulus, I TimofA. iv, vers. **ti:** ‹í Noli, ait, negligere gratiam, quæ tibi data est per impositionem manuum Presbyterii, » id est cœlus Presbyterorum. Presbyteri ergo manus imponebant ordinandis, non laici. Et cap. v, 22 : « Manus cito nemini imposueris. » Et II *Timoth.* **i,6:** « Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum , » non populi.

Tertio *Tertio,* quia x«p*™*<* in Novo Testamento est xwpdwfa, id est *manus impositio,* hoc est sacra Ordinatio, ut palet cx locis jam citatis: idque diserte docet S. Chrysostomus, hom. 10 *in Epist. I ad Timoth.;* S. Hieronymus, in cap. LViu *Isaiæ;* Tbeodoretus, lib. I *Distor.,* cap. ix, et Greci passim , qui 7,*i?cwíiv vocant Ordinationem , qua Episcopi manus non elevant ad dandum suffragium, sed imponunt ordinando, ut eum Episcopum vcl sacerdotem consecrent. Idem patet ex canon. I Apostol. et cx Concilio Nicæno, quod citat Theodorelus loco jam dicto, et Concilio Laodicensi , cap. v.

Quarto, idem patet ex continua et immemorabili praxi Ecclesia, quæ Ecclesia ministros constituit per impositionem manuum Episcopi, non per suffragia populi; esto aliquando Episcopi ex indulgentia concesserint populo jus eligendi et præsentandi ordinandos, uti eliamnum multi principes habent jus patronatus præsentandi Abbates et Episcopos : verum ita, ut eos non constituant, nec ordinent, sed constituendos et ordinandos offerant Pontifici. 0^**

Quinto, quia ita Christus per se ordinavit Apostolos in Episcopos ct Presbyteros, sine ullo populi suffragio. Atque idem facere jussit Apostolis, non solum suo exemplo, sed et verbo, dicens in ultima cama, cum eos ordinavit Sacerdotes : « Hoc facite. » Christus enim instituit modum ordinandi, æque ac conferendi reliqua Sacramenta. O°^

Presbyteros, — tum summos, id est Episcopos ; tum minores, id est Sacerdotes. Episcopi ergo nomine Presbyterorum comprehenduntur, uti dixi I *Timoth.* ni, vers. 1 et 8.

Et orassent cum jejunationibus. — Est hysterologia, oratio enim et jejunium præmissum fuit Ordinationi Presbyterorum, æque ut praemissum fuit in Ordinatione Pauli et Barnabæ, cap. praecedenti, vers. 2 el 3, atque eliamnum praemittitur Ordinationi, quæ proinde fit praevio jejunio Quatuor Temporum. Idipsum liquet ex Graeco, ubi non est conjunctio, etc., sed tantum aoristus » id est *postquam orassent, q. d.* Cum post orationem et jejunium constituissent eis Presbyteros. Porro Lyranus per orationem accipit hic sacrificium Miss® : in ea enim est tolemnis et publica oratio, in qua proinde ordinari solent Ecclesia' ministri. Vide dicta capite præcedenti, vers. 2 ct 3.

Commendaverunt (puta Paulus et Barnabas) ros (fideles Lystrenses, Iconienses, etc., cum Presbyteris quos eis constituerant) Domino in QUEM CREDIDERUNT. — Ut ÌS COS in fidò SUSCCpU conservaret ct promoveret. Minus rede ergo nonnulli inverse sic explicant, *q. d.* Fideles conversi commendarunt Paulum etBarnabam Domino, ut is eorum iter et praedicationem dirigeret et secundaret, nipote a in quem crediderunt,» id est cujus providenti® totos se commiserunt et tradiderunt.

24. At t a l iam. — Perperam Vatablus legit, *Ita-liam.* Sic el Interpres Syri male legit et vertit, *Litalcia,* cum alio puncto legere el vertere debuisset *Latalia,* id est *in Italiam.* Longe enim v«n.u.

aberant hi Apostoli ab Italia : nec Paulus venit in Italiam ante annum secundum *Neronis, quo* Romam ad eum vinctus missus est a Pesto, *Actor.* xxvn, I. Errant ergo qui aliter sentiunt. Attalia urbs est et regio in Pamphylia : ita Ptolemæus, lib. V, cap. vi, et Strabo, lib. XIV; vel certe juxta Pergamum, cujus rex fuit Attalus, unde vestes Atlalicæ, qu® ibi fiebant. Opus cnim Attalicum est, in quo staminibus sericis aurea subtegmina intexuntur : nos telam auream vocamus. De quo Plinius, lib. III, cap. xlviii : « Acum facere Phryges invenerunt, idcoque Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex: unde nomen Attalicis. Colores diversos pietur® intexere Babylon maxime celebravit et nomen imposuit. Plurimis vero liciis texere, qu® polymita appellant, Alexandria instituit; scutulis dividere Gallia. »

▼eri. 15. 25. U.XDE ERANT TRADIT! GRATIÆ DEI, — puta traditi Spiritui Sancto, cos exposcenti ac dicenti cap. xiii, 2 : « Segregate mihi Saulum ct Barnabam in opus ad quod assumpsi cos. » Spiritus Sanctus enim est Spiritus grati®; qui gratis et copiosesuis, præsertim præconibus, dona quælibet gratiarum ad ministerium hoc opportuna
tatto aspirat ct subministrat. Gratia ergo Dei hic significat Spiritus Sancti directionem, roborationem, illustrationem, quibus animabat Paulum ct Barnabam, cosque suo spiritu et zelo igniebat ad efficaciter et ardenter evangelizandum, et ad patrandum miracula, quibus converterentur Gentiles. *Secundo,* a traditi grati®; » id est gratuito apostolato! et legationi ad Gentes : apostolati enim ingens est gratia. Unde nonnulli per hypallagen sic exponunt : ubi traditi erant grati® Dei, id est ubi tradita erat eis gratia Ordinationis et apostolati, hoc est ubi ordinati erant Episcopi, et constituti Apostoli jussu Dei. *Tertio,* 'rè *gratiæ* notat faustas Antiochensium Presbyterorum et fidelium apprecationes, quibus Paulo ct Barnab® abeuntibus ad aposlolatum omnia fausta omnemque Dei gratiam ct benedictionem apprecabantur, commendantes eos Deo ejusque misericordi® et grati®. Unde hanc gratiam explicans Lucas, vers. 26, ait: « Quanta fecisset Deus cum illis: » Deus enim ejusque gratia erat quasi pædagogus et auriga Pauli. Hic sensus ▼idetur planissimus, ut Paulus dicatur traditus grati® Dei per hypallagen, hoc est commendatus Deo, qui omnis grati® liberalissimus est donator viris Apostolici.

In opus (ad opus Apostolatus) quod compleverunt, — id est fideliter, pleno ct perfecte obiverunt. Sic Paulus jubet Timotheo, *Epist.* II, cap. ir, 5, dicens : « Ministerium tuum imple. » Et Christus angelo, id est Episcopo Sardcnsi arguens dicit, *Apocahjp.* in, 2 : « Esto vigilans, et confirma cetera quæ moritura erant; non cnim invenio opera tua plena coram Deo meo. » Vide ibi dicta. Baronius censet Barnabam ct Paulum in hoc opero peregrinationis et apostolatus sui posuisse quinque annos. Exiisscenim Antiochia ad praedicandum anno Christi 44, qui fuit Claudii Imperatoris 2 vel 3, rediisse vero anno Christi 49, qui fuit Claudii septimus, ct majori ex parte octavus.

26. Et quu aperuisset Gentibus ostium fidei, — Vert.u. hoc cst Gentes per praedicationem vocasset ad fidem, ac per fidem ct baptismum vocasset et admisisset in suam Ecclesiam et coetum fidelium : Ecclesiæ enim ostium cst fides et baptismus. Ostium ergo fidei est praedicatio Evangclii ct fidei, tum externa per Paulum, tum interna per Spiritum Sanctum, qua Spiritus Sanctus intellectum et voluntatem movet, ut intendat praedicationi extern® eique credat et obediat; per prædicationem enim quasi per ostium aurium, sermo fidei fidesque ingreditur in animam, ac seipsam anim® insinuat et persuadet : atque vicissim anima ingreditur in fidem, ei se submittendo, credendo et tradendo in obsequium Dei, Christi et Apostolorum ejus. Sic moraliter Deus fidelibus aperit ostium humilitatis, patientiæ, charitatis, vit® religiosæ et Apostolic®, dum eis inspirat pias affectiones, motus et desideria humilitatis, patienti®, charitatis, vit® religios® ct Apostolic®, juxta illud quod ait Christus de sua passione et obedientia usque ad mortem crucis, *¡saias* cap. L, vers. 5 : a Dominus Deus aperuit mihi aurem : ego autem non contradico, retrorsum non abii. »

27. Morati sunt autem tempus non modicum CUM Ver*. 17. discipulis — Antiochi®. Baronius censet Paulum ct Barnabam, post reditum Antiochi®, mansisse biennium, puta anno Christi 49 ct 50, usque ad Concilium primum Hierosolymitanum, quod celebratum esse asserit anno Christi 51, de que* capite sequenti.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochia oritur quaestio, an Gentiles Christiani debeant circumcidi et servare legem Moysi? Ad eam solvendam mittitur ad Apostolos Ilierosolymam Paulus cum Barnaba. Apostoli cogunt primum Concilium, in quo respondent et definiunt Christianos non obligari lege Mosis. Responsum hoc Antiochiam refert Paulus et Barnabas; qui paulo post separati, Paulo assumente Silam, Barnaba Joannem Marcum, pergunt evangelizare Gentibus.

1. Et quidam descendentes de Judæa, docebant fratres : Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. 2. Facta ergo seditione non minima Paulo et Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis, ad Apostolos et Presbyteros in Jerusalem, super hac quæstione. 3. Illi ergo deducti ab Ecclesia, perlransibant Phoenicen et Samariam, narrantes conversionem Gentium, et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. 4. Cum autem venissent Ilierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis. 5. Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes : Quia oportet circumcidi eos, praecipere quoque servare legem Moysi. 6. Convenerunt que Apostoli et seniores videre de verbo hoc. 7. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos : Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, peros meum audire Gentes verbum Evangelii, et credere. 8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum sicut et nobis; 9. et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum. 10. Nunc ergo quid lentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum , quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? 11. Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. 12. Tacuit autem omnis multitudo : et audiebant Barnabam et Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa et prodigia in gentibus per eos. 13. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens : Viri fratres, audite me. 14. Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo. 15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: 10. Post hæc revertar, et reædificabo tabernaculum David , quod decidit : et diruta ejus reædificabo, et erigam illud ; 17. ut requirant cæteri hominum Dominum, et omnes gentes, super quas invocatum est nomeu meum, dicit Dominus faciens hæc. 18. Notum a sæculo est Domino opus suum. 19. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; 20. sed scribere ad cos ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine : 21. Mcyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. 22. Tunc placuit Apostolis, et senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam, viros primos in fratribus, 23. scribentes per manus eorum : Apostoli et Seniores fratres, his qui sunt Antiochia), et Syriæ, elCiliciæ, fratribus ex Gentibus, salutem. 24. Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus : 25. placuit nobis collectis in unum, eligere viros et mittere ad vos, cum cbarissimis nostris Barnaba et Paulo, 26. hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. 27. Misimus ergo Judam cPSilam, qui et ipsi vobis verbis re-

ferent eadem. 28. Visura est enim Spiritui Sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria; 29. ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum , et sanguine, et suffocato, et fornicatione; a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete. 30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam, et congregata multitudine tradiderunt epistolam. 31. Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione. 32. Judas autem et Silas, et ipsi cum essent Propheta?, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt. 33. Facto antem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace u fratribus ad eos qui miserant illos. 34. Visum est autem Silæ ibi remanere : Judas autem solus abiit Jerusalem. 35. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiae, docentes el evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini. 36. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus : Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus praedicavimus verbum Domini, quomodo se habeant. 37. Barnabas autem volebat secura assumere et Joannem, qui cognominabatur Marcus. 38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, et non isset cum eis in opus) non debere recipi. 39. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cyprum. 40. Paulus vero, electo Sila, profectus est, traditus grati® Dei a fratribus. 41. Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias : praecipiens custodire praecepta Apostolorum et Seniorum.

Vu» i. 1. Et qvidam descendentes de Judæa. — Judæi ergo hujus litis et quaestionis fuere auctores : nam pro suo judaismo certantes, praetendebant solis Judæis promissum et missum esse Messiam ejusque gratiam et salutem ; ac proinde Gentiles non esse capaces Messile et Christianismi, nisi prius flant Judæi. Horum auctor fuit Cerinthus, teste Epiphanio, *hares.* 28, et Philastrio, lib. *De n<rrct.* cap. rui : < Ilie, inquit, sub Apostolisquæstionem seditionis commovit, dicens debere circumcidi homines : cujus causa contra ipsum et hærcsin ejus decreverunt de suis Actibus Apostoli sententiam, non debere jam homines judaismo, id est circumcisioni aliisque talibus superstitionis vanæ parere carnalibus, qui dc Gentibus venientes credebant in Christum Dominum nostrum Salvatorem. » Idem habet S. Augustinus, in *Catalogo hæresum, et* S. Hieronymus, *epist.* 89. Unde et Cerinthus fideles concitavit contra S. Petrum, eo quod baptizasset Cornelium, ut vidimus cap. x; et rursum concitavit Judæos, ut Paulum quasi Judaismi hostem caperent, uti audiemus cap. xxi. Cerinthi assecla fuit Ebion, qui mentiebatur Paulum esse Gentilem, sed factum esso proselytum, ut Hierosolymis filiam sacerdotis in uxorem ducere posset : verum hac spe dejectum, facium esse hostem Judæorum ct Judaismi. Ita Epiphanias, *lurres.* 30.

Qua nisi circcmcidamini. — Sub circumcisione per synecdochen, totam legem Mosis ct Judaismi inlcllige, hujus enim initium, ingressus et professio erat circumcisio, æque ac baptismus legis novæ ct Chri'tiaoísmi, ut docet Apostolus, *Galat.* cap. v, vers. 3.

SiccNDiM morem Moïsi, — a Mose proscriptum in lege. Unde Syrus vertit, ritu *legis.*

2. Facta ergo seditione. — Græcc rráaiuc xxl c5- txTMiu;, id est *facta contentione et disceptatione :* enim significat non tantum *seditionem,* sed et *secessionem, dissensionem, discordiam, certamen, contentionem :* et sic Noster Interpres sumit hic seditionem pro secessione et acri contentione, *q. d.* Paulus et Barnabas secesserunt et dissenserunt a Cerintho et Judaizantibus, atquo contra cos acriter contenderunt Gentiles non debere circumcidi ct servare legalia. Unde Syrus vertit, *ortus est tumultus plurimus el disceptatio.* Ex clamosa enim contentione partium litigantium oritur tumultus, schisma et seditio. Est catachresis et metalepsis : seditio enim ponitur pro contentione, ex qua consequi solet : alioqui Paulus proprie seditiosus dici nequit, sed potius Cerinthus et Jadaizantes : cum seditiosis autem seditiose agendum; sicut enim bellum non nisi bello propulsatur, sic et tumultus non nisi tumultu , seditio non nisi seditione, contentio non nisi contentione superatur et sedatur. Nisi enim hæreticis fortiter sese opponant Catholici, suosque omnes in partem suam ad resistendum evocent, a factione et furore ha;rclicorum opprimentur. Dicitur enim *seditio* quasi *seorsum itio.* Unde Cicero, lib. VI *Dc Jlepubl.,* cap. vii, declarat seditionem a discensione civium dictam esse, quod seorsum eant alii in alium. Idem, actione 3 *in Verrem :* « Malus civis, inquit, improbus Consul, seditiosus homo Cneius Carbo fuit, n Seditio ergo bona, vel mala est, prout causa bona, vel mala est. Denique sedibo hæc potius populo tribuenda est, quam Paulo, *q. d.* Populus fidelis, audito jugo legis, quod ei imponere volebant Judaizantes, concitavit tumultum et seditionem, ac tumultuans adortus est Paulum et Barnabam, cosque coegit insurgere contra Ju-

Ven. i.

dalzantes, ac populi libertatem Christianam propugnare.

Ut ascenderet Paulus, — cum Tito, ait Theodoretus, quem maxime impetebat Cerinthus, jusque assedio, co quod, cum esset Gentilis et îonversus ad Christum a Paulo, non tamen fuisset circumcisus, uti ait Apostolus, *Galat.* n, 1. Ubi el asserit se non tantum missum ab Antiochenis, sed et *secundum revelationem,* id est, accepto oraculo jussuque Dei, ascendisse in Jerusalem, ut Evangelium, quod prædicabat Gentibus, conferret cum Apostolis, ne Judæi criminari possent eum quasi Christi posthumum dissentire ab Apostolis, qui cum Christo vixerant ab coque edocti erant.

Et quidam alii ex aliis. — Ex parte adversa Cerinthi et Judaizantium, ut utraque dissidentium pars suas rationes proponeret Apostolis, quibus auditis ipsi pronuntiarent sententiam litemque deciderent. Minus recte aliqui per *alios* accipiunt Titum et alios Paulo et Barnabæ adinérenles. Nam to *alii ex aliis,* significat cos fuisse ex parle adversa; atqui in judicio debet utraque pars audiri. Ita Mariana.

Ad Apostolos,— S. Petrum, Jacobum ct Joannem, ut patet *Galat.* n, 9; cæteri enim Apostoli dispersi erant per orbem. Joannes enim facile Epheso poterat evocavi, uli et Matthias, et si qui alii in locis vicinis degebant. Jacobus aderat, utpolc Episcopus Hierosolymorum. Alter enim Jacobus Zcbcdæi, frater Joannis, jampridem erat occisus ; S. Petrus Roma expulsus cum cætcris Judæis a Claudio, ut patet cap. xvtii, vers. 2, pariter in Jerusalem quasi fidelium matricem, nutu Dei redierat. Hoc ergo Concilium tribus primariis Apostolis constabat. Ha Baronius. Addit S. Clemens, lib. VI *Constit.,* cap. xn, omnes duodecim Apostolos per orbem dispersos, instinctu Dei in Jerusalem convenisse, et quæstioncm hanc definivisse. Verum id magnam habet difficultatem. Nam Jacobus Zcbcdæi, qui erat unus c duodecim Apostolis, quemque mox, cap. xiv, expresse nominat Clemens, huic Concilio interesse non potuit, utpole jam pridem occisus ab Herode. Quare liber hic a Baronie, Bellarmino et aliis censetur apocryphus. Nam cl lib. HI, cap. vi, distinguit Mariam Magdalenam a Maria, sorore Laxari, cum constet unam camdcmque fuisse ; lib. HI, cap. n, quartas nuptias vocat libidinem ct manifestam impudicitiam ; lib. VII, cap. xxiv, jubet servari festum Sabbati, æque ac Dominica; lib. VI, cap. xiv, Jacobum, fratrem Dominici primum Episcopum Hierosolymorum, constituit extra numerum duodecim Apostolorum, ponilquo lres Jacobos, primum Zcbcdæi, secundum Alphæi, quos ait fuisse Apostolos, tertium fratrem Domini, quem negat fuisso Apostolum, sed Episcopum duntaxat fuisse asserit. Esto hæc mitigare ct excusare contendat noster Turrianus, qui censet hos libros germanos esse S, Clementis et incorruptos.

Et Presbyteros, — tum sacerdotes, tum Episcopos. Episcopi enim soli sunt judices, habentque jus suffragii in Concilio ; Presbyteri autem intersunt ut consiliarii et doctores, qui controversiam in utramque partem agitante! explicant, ut Episcopi deinde eam decidant. Vide Bellannium, lib. I *De Conciliis,* cap. xv et xvi.

5. SURREXERUNT AUTEM QUIDAM. — HflBC Verba accipi possunt vel ut Pauli et Barnabæ, vel ut Lucæ : ut Pauli et Barnabæ, si cum Syro subaudias, *sed inquiunt,* quasi hio incipiant ipsi proponere suam cum Judæis controversiam ; ut Lucæ, si dicamus, Paulo perorante et Gentium conversionem celebrante, exsurrexisse ejus adversarios cum criminantes quod Gentes admitteret ad Christianismum, nec tamen cogeret eas circumcidi fierique prius Judæos. Hunc secundum sensum videntur præ se ferre plana Lucæ verba ; el verisimile est Pauli accusatores et hostes, eo loquente causamque suam agente, non tacuisse. Priorem tamen exigere videtur ipsa narratio , et connexio historice. Plane enim videtur Paulus loquens simul statum controversi®, ob quam mittebatur, exposuisse. Idque exposcit vox eos, cum subdit : *dicentes, quia oportet circumcidi eos* : quos? Utique Gentiles, quorum conversionem celebrabat Paulus. Saepe enim Hebræi suppositum vel nomen substantivum intelligendum relinquunt ex historice circumstantia. Idem exposcit narratio hujus historiée, quam facit S. Petrus apud S. Clementem, lib. VI *Constitui. Apostolor.* cap. xn.

De ileresi (secta) Pharisjborum. — Erat hæc primaria secla Judaismi, quæ proinde acrius pugnabat pro Judaismo, etiam post conversionem ad Christum, ut nobilitatem suam, quam habuerat ct acceperat ex Judaismo, tueretur. Pharisœi hi litem moverant Paulo Antiochi®, futuri pariter actores contra mundem, vel per se, vel per suos apud Apostolos. Sin juxta secundum sensum jam datum mavis eos fuisse in Jerusalem, dicito subornatos fuisse a Judæis Antiochenis, Pauli hostibus, ut Judaismi causam conira Paulum Hierosolymis agerent. Pharisœi enim erant honorati inter Judæos,ac consequenter et inter Christianos, nipote qui ex Judæis prodierant.

Circumcidi eos, — Gentiles, quorum causa hic agebatur, quosque nominavit vers. 3, et cap. præccdenti, vers. 26.

Præcipere quoque servare (id est ut servent Gentiles) legem Moysi, — æque ac servant Judæi.

6. Coxvem.ruxtque Apostoli et Seniores,— v puta Presbyteri, de quibus vers. n. Hic ergo fuit primus conventus Ecclesiæ primumque Concilium , in quo acta est causa Christianismi contra Judaismum. Porro hoc Concilium celebratum luit anno 14 a conversione S. Pauli, ut ipse ait *Galat.* cap. n, vers. 1, qui fuit annus a passiono Christi 16, ab ejus pativitate 51, Claudii Imperatoris nonus, quo anno a Claudio Judæos expulsos fuisso

Roma, ct consequenter S. Petrum, tradit Orosius, lib. VII *llistor.,* cap. ve Ha Baronius, Bollarminus, in *Chronolog.;* Lorinus et Pererius, præfatlone in *Epist. ad Hom.,* disp. i, num. 34; licet S. Hieronymus et alii, numerando illos annos 14 non a conversione S. Pauli, sed a triennio post cam acto Damasci in Arabia, de quo *Galat.* i, 18, censeant hoc Concilium celebratum triennio tardius, nimirum anno 17 a conversione S. Pauli, qui fuit annus Christi 51, Claudii Imperatoris 12 vel 1.3. Vide dicta *Galat.* n, 1. Sic post trecentos fere annos, pute anno Christi 323, secundum Concilium celebratum est, nimirum Nicœnum primum, sub Constantino Imperatore et Sylvestre Pontifice, in quo acta est causa divinitatis Christi contra Arium. Deinde post annos .%, pute anno Christi 381, sub Theodosio Seniore celebratum est tertium Concilium (JEcumenicum, pute Constantinopolitanum primum, in quo acte est causa divinitatis Spiritus Sancti contra Macedonium. Quartum Concilium generale fuit Ephesinum, celebratum anno Domini 430, in quo acte est causa unius persona) in Christo contra Nestorium. Quintum fuit Chalcedoncnsc sub Leone I Pontifice ct Marciano Imperatore, anno Domini 451, in quo acta est causa duarum naturarum in Christo contra Euthychelem. Hisce ultimis quatuor Conciliis S. Gregorius quasi quatuor Evangeliis honorem haberi voluit.

Tm.7. Surgens Petrus, — quasi princeps Apostolorum et primas Ecclesiæ, qui audite controversia) in utramque partem disceptatione, hic eam primus, quasi judex definit. Unde mox ejus sententiam sequitur S. Jacobus, et cæleri omnes. Ita S. Hieronymus, *epist.* 89, quæ est inter epistolas S. Augustini, capite iu, ubi ait Petrum fuisse principem hujus decreti. Et Theodoretus, epist. *ad Leonem Papam :* « Si Paulus, inquit, pneco veritatis, tuba Sancti Spiritus, ad magnum Petrum cucurrit, ut iis qui Anliochiæ de legalibus institutis contendebant, ab ipso afferret solutionem; mullo magis nos qui abjecti sumus ct pusilli, ad Apestolicam vestram sedem currimus, ut Ecclesiarum vulneribus medicinam a vobis accipiamus. Vobis enim per omnia primos esse convenit. »

Quoniam ab antiquis diebus, — id est jampridem, jamdiu, ab olim, puta *primo,* in actu exercito a conversione Cornelii, quæ contigit sub annum Christi 37, uti ostendi cap. x, in fine ; mdc enim computando usque ad annum Christi 51, quo liæc dixit Petrus, fluxerunt anni 14 de quibus recte dici potest, «ab antiquis diebus,» pute ab initio nascentis Evangclii et prædicalionis apud Gentes. *Secundo,* in actu signato, *Matth.* xvi, 18, ubi Petrus audivit a Christo : « Tu es Petrus, ?t super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.» Id autem dixit Christus sub anuum vitæ ^uæ 33, hoc est, ante octodecim annos. Aliqui exponunt, • a diebus antiquis, » id est ab (eterno. Ite Prosper, lib. il *Dc Vocat. Gent.,* cap. xviii. Verum minus genuino.

DEUS IN NODIS ELEGIT PER OS MEUM. — q. *d.* **DCUS** inter nos mo primum ct principem elegit Apostolum, per cujus os Gentes audiant Evangelium et credant. S. Chrysostomus, pro *in nobis,* legit *in vobis,* cxplicatquc *in Palestina,* vel *præscntibus vobis.*

8. Et qui novit corda Deus, — 6 Jicrpuarr.: Ver< 1 6ioc, id est, *Deus qui est cardiognostes,* hoc est arcanorum cordis scrutator el inspector, scilicet novit corda Gentilium credentium Evangelio sincere quærere Deum et salutem suam , ac proinde capacia esse gratiæ, justitiæ et salutis aliate) a Christo ; ac consequenter cos admittendos esse ad Ecclesiam et Christianismum. Unde ct hujus sinceritatis ct capacitatis a testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum, » in visibili specie ignis vel linguarum ignearum, a sicut et nobis, » uti dedit Cornelio ejusque familia), *Act.* x, 4L

9. Et **NIHIL DISCREVIT INTER NOS ET ILLOS —SCÌ-** Ver* 9t licet inter Judæos el Gentiles, quoad gratiam, justitiam et salutem, g. *d.* Deus non est acceptor personarum, ut Judæos in Christianismo præferat Gentibus.

Fide purificans corda eorum. — Occurrit objectioni Judaizantium; dicebant enim : Gentiles sunt impuri, nipote idololalræ et scelerati : ergo non sunt admittendi ad puritatem Christianismi. Respondet Petrus Gentiles in Gentilismo fuisse impuros, sed Deum per fidem cos purificasse tum ab idololatria, tum a sceleribus : per fidem enim agnoverunt idola esse falsos deos, Deumque verum esse unum in essentia, et trinum in personis. Rursum, per fidem purificali, id est justificati sunt a peccatis. Intellige fidem, non nudam, sed sese cxcrenlcm in actus spei, contritionis, charitalis, observationis mandatorum et bonorum operum; sive, ut ait Paulus, fidem quæ per charitalem operatur. Vide canones 2 et 3 *in S. Paulum.*

10. Nunc ergo quid tentâtes Deum? — Tentai v,ri |^ Deum, qui ejus clara certaque dicta et jussa iu dubium revocat. Talis enim lentat Deum, an vere et serio, non joco hoc dixerit ct jusserit; aut certe an in dictis et jussis suis sil firmus ct constans, *q. d.* Deus clare et certo manifestavit suam voluntatem esse, ut Gentiles admittantur ad Christianismum, cum in cos visibiliter misit Spiritum Sanctum; quid ergo, o Judaizantes, eam in dubium revocatis, itaque Deum lentatis, an serio hoc velit, aut in voluntate sua sibi constet et perseveret? Illud enim est facere Deum ludionem el ridiculum, hoc levem ct inconstantem. *Secundo,* lentalis Deum : quia conamini ejus voluntatem agnitam ad vestram, quæ contraria est, inflectere, ut, contra id quod decrevit, imponat jugum legis Gentilibus, quia id vos vultis el cupitis. *Tertio,* aitCajetanus, a lentalis Deum,» idest ad iredn et vindictam provocatis, dum vultis experiri an ipse incredulitatem cl injuriam, quam

non credendo cl irrogatis, ulcisci possit ct velit.

Imponere ,— ¿KiGcívxt, Tigurina ct Pagninus vertunt, *ut imponatur,* scilicet a Deo, sive, ut imponat cis Deus jugum legis peno importabile : quod S. Augustinus, semi. 9 *Dc Verbis Dorii.,* vocat sarcinam innumerabilium observationum, qua dura cervix Judæorum premenda erat, ne ad idola ct idololatras respiceret. Babbi Moses, lib. Ill Ductons *dubiorum,* cap. vi, numerat præcepta legis affirmativa 218, tot quot sunt membra in homine, negativa vero 365, tot scilicet, quot sunt dies in anno. Porro Christus non abolevit Decalogum, puta præcepta moralia et naturalia legis, sed tantum cærcmonialia cl judicialia : quia pro cunctis laciniosæ legis cæremoniis dedit verbum abbrevialum, id est brevissimum fidei cl dilectionis præccplum, ait S. Hieronymus in *Isaia:* x.

NeQUP. **NOS PORTARE POTUIMUS, — 110C CSt ægTC,** difficulter portavimus : impossibile ergo moralité? hic cape pro valde difficili : Deus enim physice impossibilia non præcipit, hoc enim faciunt tyranni. Quocirca mulli hoc legis jugum portarunt, ut Elizabeth ct Zacharias , de quibus dicitur *Luc.* cap. i, G, quod ct erant justi ante Deum, incedentes in omnibus mandatis el justificationibus Domini sine querela. » Idem dicitur de Davide, *Act.* mu, 22; dc Josué, xi, 15; de Josia, IV *Reg.* XXIII, 25, et aliis.

v«n. n. 11. Sbd per gratiam Jesu Christi credimus **SALVARI QUEMADMODUM ET ILLI ,** — Scilicet PdtrCS nostri Judæi : ergo multo magis Gentiles non nisi per gratiam Christi salvari possunt. Hinc patcl neminem ab Adæ lapsu fuisse justificatum, nisi per gratiam Christi. Errarunt ergo Pelagiani, qui docuerunt a homines ante legem salvos factos esse per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, evacuantes quod dicium est, I *Tim.* cap. ii, vers. 5 : Unus Deus, cl unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus,» ail S. Augustinus, lib. H *Contra epist.* 11 *Pclag.,* cap. xxi.

Vu», t». 12. Tacuit autem omnis multitudo. — Hoc suo silentio reverens Petrum ejusque dicta approbans, ipsius scnlenliæ definitioni acquievit, eamque confirmarunt Paulus ct Barnabas, a narrantes quanta Deus fecisset signa et prodigia in Gentibus per cos. »

▾m. 13. 13. Despondit Jacobus, — id est orsus csl post Petrum primus sententiam dicerc, Potriquc sententiam roboraro : erat enim ipse Hierosolymorum (ubi Concilium hoc agebatur) Episcopus. Unde decebat eum primum post Petrum loqui. Quare incaute ct falso Abulcnsis, in cap. xvu *Matth.,* Quíbs I. XIII, ad 1, quem sequitur Calvinus, censet Jacobum quasi Episcopum Hierosolymorum praefuisse huic Concilio, ct quasi majorem Petro definitivam pronuntiasse sententiam. Hanc enim ante Jacobum pronuntiaret Petrus, quam Jacobus secutus est, adjungens tamen paucula, quai Judæos, quorum ipso erat Episcopus, placarent ct Gentibus conciliarent. Porro Rupertus, lib. I *in Cant.,* merito censet B. Virginem quasi magistram Apostolorum, omnem hanc quæstionem definivisse, non quod ipsa Concilio interfuerii (hoc enim feminam non decebat), sed quod privatim consulta ab Apostolis, prima sententiam hanc pronuntiant. Vl^ yia U- P*'*|'®*

14. Simon — Petrus : qui enim antea dicebatur *Simon,* a Christo vocatus est *Cephas,* id est Petrus, *Joan,* i, 42. Græce est *Quare* idem est nomen Simon ct Simeon ; Hebræi enim dicunt pjJOT per *sccva* quiescens; sed Septuaginta *seexa* illud faciunt mobile, dicunlque Xjxcòv t ut patet *Genes.* cap. XXIX , vers. 33. Porro Hebræum *Simon* idem est quod *audiens, ol>cdiens,* a radice *scarna,* id est audivit, obedivit. Toletus vero, in cap. i *Joannis,* annot. 61, deducit a radice J3V *seaman,* id est impinguavi!, ut *Simon* idem sit quod pinguis, vel impinguatus oleo et gratia Spiritus Sancti. Veî1,14

Primum, — id est primitus, sive ab antiquis diebus, ut Petrus , vers. 7.

Deus visitavit simere f.x Gentibus populum nomini suo. — Est Hebraica metathesis sive transpositio vocum ; illæ enim sic ordinandae videntur : Deus visitavit in Gentibus , id est Gentes , ut ex iis sumat populum nomini suo. Alludit ad Zachariæ Canticum ; a Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ , » Luc. i, 68. Deus enim Gentes miseras, cæcas et perditas visitavit, quasi doctor, medicus ct salvator, cum per Petrum ct Apostolos eas imbuit fide el gratia Christi, qua a peccatis justificarentur et salvarentur. S. Cyprianus, lib. H *Contra Judæos,* cap. vu, pro *visitavit,* legit, *prospexit;* alii, *providit ;* alii, *cogitavit,* destinavit ; alii, *considerava,* inspexit. Hæc omnia enim significat Græcum íkioxí^xví, et Hebræum ipD *pakad.* W

Nomini suo , — id est sibi ipsi. Nomen enim Dei est Deus nominatus, per metonymiam. Sic dicitur *Proverb,* xviii, 10 : «Turris fortissima nomen Domini, » id est Dominus nominatus ct invocatus. Unde et subdit : « Ad ipsum currit justus, et exaltatur : » currit enim ad Deum, ab coque exaltatur, non a nomine Dei. *Secundo,* « nomini suo, » qui scilicet invocat nomen Dei, ct vicissim vocatur nomine Dei, puta Ecclesia el populus Dei. Ita Glossa, Hugo el Vatablus. *Tertio,* «nomini suo,» id est ad nomen, laudem et gloriam suam, per quem scilicet laudetur et glorificetur nomen Dei.

15. Prophetarim, —propheta' Amos, cap. ix, vers. 11 ct 12. Est enallage numeri pluralis pro singulari. v' • l

16. **HE.EDIFICABO TABERNACULUM DAVID, — id CSt** Ecclesiam, in qua habitat et regnat Christus filius Davidis, cujus olim typus fuit Iribus Juda cum Benjamin , in qua tabernaculum et sedem quasi rex et moderator fixit David. Juda enim adhæsit Deo. cum cæteræ tribus ad idola ct vitulos aureos deflexerunt. Hoc tabernaculum cecidit in Judais V< r 1

increduli», qui Christum recipere noluerunt; suscitatum est in Apostolis et nliis credentibus e Judæa; sed plane restauratum ex Gentibus, quæ loco Judæorum huic tabernaculo el domui Dei, ex toloorbo quasi vivi lapides inædificatæ sunt. Ita S. *Hieronymus, in Amos ix,* Í1. Vide ibi dicta.

frîl. iS. **18, NOTLM A SÆCÜLO EST DOMIXO OPUS SÜLM. —** g. *d.* Deus ab ælerno sapientissime procogifavil, prædisposuit et prædcstinavit hoc opus fabric® tabernaculi Davidis, id est Christi, puta Ecclesiæ Christian® ædiflcandæ ex Gentibus, etiamsi vobis, o Judæi, novum id et paradoxum videatur : acquiescite ergo in Dei sapientissima ordinatione, nec Gentes repellite a Christianismo cogendo eas ad Judaismum, quasi per illum capaces *fieri* debeant Christianismi : quia si Id feceritis, resistetis Deo Deiquc prædcstinationi, sed frustra. Deus enim, vobis invitis et male mulctalis, perficiet suum hoc opus, quod ab æterno facere decrevit,

fjailnm a unio. Nola : *a* Sæculum » non significat hio spatium cenium annorum, quod MBOUlum dicitur a senio, quasi spatium senescendorum hominum, ait Varro, lib. V *De Lingua Latina;* sed sæculum hic est æternitas, quod hobraice *olam* dicitur, græce

Vera. *19.* **10. NOX INQUIETAR!. —pii id est** *non turbandos,* vel *obturbandos esse.* Ila Pagninus cl Tigurina. Aut, *non addendam esse molestiam;* vel, *non esse exhibendum eis negotium.* Ha Vatablus.

Vera.î0. 20. SED **SCRIBERE AD EOS, ÜT ADSTIXEANT SE A CONTAMINATIORIBUS SIMULACRORUM, —** 110C **CSÍ, ab** Idolothytis, puta a carnibus et cibis qui immolati erant idolis, ideoque contaminati censebantur, quos qui comedebat, censebatur immolationis et idololatriæ esse particeps, ac consequenter esse idololatra. Vide dicta I *Corinth,* **vili,** inilio capitis (1).

Fornica- 'ubirt non eu< Et fornicatione, — quia Gentes putabant fornicalioncm simplicem non esse peccatum, saltem mortale : unde idipsuin expresse dedocendi erant, Eumdcm errorem Grœcis tribuit Guido Carmelita. Quin ct Durandus, in IV, *Dist.* ïxxm, Quæst. II, docet fornicationem non esse peccatum mortale jure natura, sed jure positivo, tam divino, quam humano. Verum certum est eam ellam jure natura esse peccatum moríale, tum ob alias causas, tum quia repugnat bonæ prolis educationi, ipsique matrimonio, ita D. Thomas, ll 11, *Quæst.* CL1V , ari. 2 ct alii passim (2).

(1) Mos eral Gentilibus, ul sacrificiis peractis, el cum data e»cl sacerdotibus pars vicinine Diis consecrata», vel tenderentur carnes ex victimis residua» in macello, vel ex iisdem instituerentur epulæ cum amicis, sive in templis, sive in ædibus privatis. Quare Christiani», qui antea gentiles fuerant, Injungendum esso consult conventu», ut abstinerent a talibus conviviis invitati, tum no offensioni sint Christianis c Judæis, quibus 1st® carnes abominationi erant ; tum ob periculum relapsus ad Idololatriam ; tum na participes vi Jerentur cultus qm Idulis præslabatur.

(1) Cum ermo h. I. est de adiapboris per se, quibus ex charitall* tantum lege cs=cl abstinendum, ne scilicet

Et suffucatis, — tum quin Gentiles censebant Sofltaia suffocata esse dæmonum cibum, ait Orígenes, lib. VIH *Contra Celsum;* tum quia in suffocatis non ClJr est expressus, sed adhuc inesl sanguis, cujus esus velatur, ob causas mox afferendas; tum quia Judæi a suffocatis ex legis proscripto abhorrebant.

Ul igitur Judæi non abhorrerent a Gentibus, jubentur et hæ a suffocato et sanguine abstinere. Ubi nota vetari hic Christianis esum suffocati et sanguinis, non idcirco quod lex Mosis Judæis illa velarii, quasi lex illa adhuc obligaret, ct ad Gentiles quoque extendenda esset : utrumque enim est falsum ; nam paulo ante edixit tam Petrus, quam Jacobus, legem cl legalia non obligare Christianos : sed quod illorum esus vetitus esset a Deo ante legem Noe ct posteris ejus, paulo post diluvium, *Genes,* ix, 4. Hoc ergo praeceptum positivum a se datum olim toti mundo, hic renovat Deus Gentilibus, ut cos cum Judæis illud observantibus conciliet. Ita S. Augustinus, lib. XXXII *Contra Faustum,* cap. xm. Alioqui, uti dixi, lex dc animalibus immundis non comedendis , vel tangendis, lata *Levit,* xi, in lege nova a Christo fuit abrogata. Unde et Rabbini, in *ñíidras Tehillim,* id est in explicatione Psalmorum , ad illum versum, *Psal.* cxlv : « Dominus solvit compeditos, » scribunt in adventu Messi® Ilebraos cibos omnes sine delectu comesturos.

Et saxguixb. — Causam dat Cyrillus Hicroso- Et ualymitanus, *Catechesi* 4, ut fideles recedant a more gttU* Barbarorum. « Multi, inquit, homines feri et immanes more canum viventes, sanguinem lingunt instar belluarum, etc.; tu vero Domini Dei servus, cum vesceris, vescere cum religione : » quasi hic tantum vetetur lingere sanguinem more canum. Sic ct Justinus, in *Quæst.* cap. cxlv : « Ut separaret, inquii, nos Deus a belluarum similitudine. p Scythæ enim et Tartari solent in siti equo cui insident venam aperire, ejusque sanguinem potare. Unde Martialis, in *Amphitheatro :*

> Venit et epoto Sarmala pastus equo.

Et Claudianus, *in liuffinum :*

> Et qui cornipedes in Docula vulnerat audax
> Massageles.------

Et Plinius, lib. XVI11, cap. x ; « Sannatæ, ait, hae

impediretur quominus pii ex Gcnlibus cum piis Hebræis in unam Ecclesiam coalcscorcnl, quærunl interpretet quomodo inter adiaphom fornicatio poterai reponi. Multorum longius quæsita videtur interpretatio. Cæteris probabilior est eorum sententia qui fornicationem inlèïligunt non in m, sed quoad cum idololatria cl cultu Deorum erat conjuncta. Constat enim fukso quædam sacra publica, in quibus scortatio propernodum licita, et tanquam in parte sacrorum illorum haberetur, voluti Romanorum Lupercalia, sacra Bonæ Deæ, Græcornmque Dionysiaca. Jam Mosis tempore conjunctam fuisse illam venereamnequitiam cutn idolorum cultu, patet Nmmxxv, 1; XXXI,IG. Non Igitur mirum, si Apostoli, ut prohibent epulas sacrificalem, ita etiam prohibent cum epulis illh conjunctam. Cf. Wetslenium ad h. L

pulte aluntur, ct cruda etiam farina equino lacte Vel sanguine e cruris venis admixto. » Quin et Romani in sanciendo fœderc mutuum hauriebant sanguinem, uti de Catilina scribit Sallustius. Alias causas dedi *Genes.* ix, i, ubi et dixi omnem omnino sanguinis esum vel haustum hic prohiberi , quomodocumque is fiat.

Tropologice, per sanguinem vetatur homicidium (imo illud hic ad litteram vetari censet Tertullianus , lib. *de Pwlicüia ;* et Cyprianus , lib, *ad Quirinum,* legit, a a sanguinis effusione»); per suffocatum, viset rapina; per idolothyta, idololatria. Unde cum olim Gentiles criminarentur Christianos, quod infantes occiderent corumque sanguinem haurirent, co quod aliquid de Eucharistia in qua sub speciebus panis ct vini editur et bibitur caro et sanguis Christi, maudissent, illudque crudele ct carnaliter intelligercnt, æque ac Capharnaite?, *Joan,* vi, GO et Gl, Christiani eos hac lege confutant et convincunt. Audi S. Blandtnara martyrem apud Euscbium, lib.V, cap. i : « Multum , inquit, erratis, o viri, quod putetis infantium carnibus vesci cos, qui ne mutorum quidem animalium sanguine utuntur. » Et Minutius Felix, in *Octavio :* a Nobis, inquit, homicidium nec videre fas, nec audire : tanlumqueab humano sanguine cavemus, ul nec edulium pecorum sanguinem in cibum noverimus. »

Lex bac Usu abolita fuit hæc lex cessante dissidio Judæorumct Gentium, cum utrique plane in unam Ecclesiam coaluerunt. Unde S. Augustinus, loco jam citato, scribit eam suo tempore non amplius fuisse in usu, scilicet apud suos Hipponenses aliosque vicinos Africanos : nam nonnulli, post ætatem S. Augustini, ad reverentiam Apostolorum qui eam tulerant, illam observarunt, præsertim Græci (qui ctiamnum eam observant), ut patet ex Concilio Gangrcnsi, cap. ii, et Leone Imperatore, in *Novel. Consti!.* 58, ubi hanc Apostolorum legem renovat : quin et Latini aliqui, ut Aurelianenses, quibus hoc edicitur in Concilio Aurcliancnsi 11, cap. xx,ac Wonnatienses, Moguutini aliique Germani, ut palet ex Concilio Wormatiensi, cap. 1xv; et ex Zacharia Papa, in epist. *ad Bonifucium*. Verum nunc a multis centenis annis lex ista ubique gentium (exceptis Græcis) usu contrario abolita est. Unde nunc sanguinem in farciminibus, quæ fiunt ex intestinis porcorum cl boum sanguine infartis, comedimus.

Vifi.il. 21. Moyses enim. —Hoc dicit Jacobus ad placandam partem adversam, puta Judaizantes pugnantes pro Mose et lege. Non est quod nos Christiani solliciti simus do honorando Moyse et lege ; Moyses enim cl lex satis honorantur et celebrantur a Judæis in Synagogis suis. Judæi ergo qui Moysis honorem zelant, ejus synagogas adeant ibique eum celebrent : nobis enim Christianis suflicit in Ecclesia Christum, ad quem Moyses nos remisit, jDcuter.xviii, 18,ejusquo legem celebrare. Prier ones ergo Mosis sint Indori, Christi vero Christiani. Ita S. Chrysostomus (1).

22. Ci m omni Ecclesia, — quæ decretum Lon- v<n cilii non condidit , sed ab Apostolis conditum probavit et sparrit. Inde et Epistola nomine Apostolorum scribitur, in caque fpsi loquuntur, non Ecclesia.

Cim Paulo f.t Barnaba , — qui in controversia hac pars una fuerant : unde ut eis credat pars adversa, junguntur cis Silas cl Judas, qui decretum Apostolorum perferant, Pauloque et Bamab» causam ab eis adjudicatam significent.

JUDAM, QUI COGNOMINABATUR BàRSABa S.— AlÍUS est hic Judas a Joseph ; forte ejus fuit frater : namque uterquô cognominatur a ¡tersabas; ▮ Judas hic, Joseph cap. i, vers. 23.

Et Sil am. — *Silas* hebr. significat *Apostolum,* ail S. Hieronymus, *epist.* 113, ubi et eumdem esse censet cum Silvano, comite S.Pauli, H *Car.* i,1. Nam hunc Silam socium fuisse apostolatus S. Pauli, patebit vers. 40, el capite sequenti, vers. 19, et cap. xvii, vers. 4. Ascriptus est catalogo Sanctorum in Jfar/yr. *Boman.,* die 13 julii, ubi hæc ei elogia dantur : « In Macedonia B. Sila?, qui cum esset de primis fratribus et ab Apostolis ad Ecclesias Gentium una cum Paulo et Barnaba destinatus, prædicationis officium gratia Dei plenus instanter consummavit, «atque in passionibus suis Christum clarificans postmodum requievit. »

Vir os pr imos , — ¿t cujut cv;, id est *primarios, precedentes, preeminentes, ct quasi dures raterorum.* Ita Pagninus, Tigurina et alii. Sic Paulus, *Rom.* xm, 7, vocat a nobiles in Apostolis, » id est inter Apostolos.

23. Scribentes per manls eorum. — Non quod v ' ' manus el digiti Sauli et Sil» has litteras scripserint , dictantibus Apostolis, sed quod scriptas ab Apostolis quasi nuntii detulerint ad fideles Antiochenos. Sic scribimus per tabellarium, id est scriptam epistolam mittimus. Est mctalepsis.

24. Turbaverunt vos. — Syrus, *terruerunt,* vel v ' *terrorem incusserunt,* quasi in Christianismo non sil tuta salus , nisi simul suscipiatur Judaismus.

25. Evertentes animas vestras, — id est des- v-i> i truentes pacem et quietem animarum vestrarum, quam habetis in Christo ejusque fide, dum Christum et Evangelium dicunt non sufficere, ad salutem , nisi ei addatur Moses cl lex. Unde Gnecus et Syrus addunt : *Jubentes* vos *circumcidi, et servare legem.* Hæreticorum et Schismaticorum

(i) Juxta alios hujus conintatb cohæn?nlia cnm pra> cedenti hœc est, ratio scilicet reddi videtur cur Chrfeliaui ex Ethnicis abstinere del»eaut ab esu ciborum, etc. Kevocatur Judæis in memoriam intenlictum harum rerum, quoties Moses legitur : quare cavendum ne animi eorum irritentur. Subaudiendum igitur : *Alioqum ¡durimi* (Judæo-Chrislianurtnn) *olfenderentur* ; sunt enim in singulis urbibus addicti legi Mods, quoquo mbbato nocilata*. Do hac legis recitatione per omue sabbatum vid. Josephuin, lib. H *Contra Appio*.,* et GLurv, op. cn., turn. V, p. 330.

proprium est evertere ct perdere animas. Talis fuit Novatianus antipapa et æmulus S. Cornelii Pontificis, quem S. Cyprianus, epist. l *ad Cornei.,* his titulis insignit, « desertor Ecclcsiæ, misericordia» hostis, interfector pænilentiæ, doctor <uporbiæ, veritatis corruptor, proditor cliaritat is.»

Ver,- 26. Tradiderunt animas suas, — id est seipsos suasquevitas, ut cas vel laborando ct predicando, vel moriendo impendant et expendant pro Christo ejusque gloria. Sic ait Psaltes, *Psal.* cix: « Anima mea in manibus meis semper, » hoc est, ut exponit Chaldœus : « Anima mea periclitatur, ac si in superficie manus meæ esset, » obvio cuilibet exposita in prædam. Qui ergo amat sincere ct ardenter Christum, debet esse prodigus animæ, ut pro eo vitam et valetudinem periculo exponat, imo prodigat ct perdat cum res poscit.

Ver». M. 28. V/SUM EST ENIM SPIRITUI SANCTO ET NOBIS, — id est, visum est nobis inspiratis et directis a Spiritu Sancto : est hendiadys. Hinc liquet Spiritum Sanctum in Concilio adesse et præesse, illudque dirigere, ut in decernendo non erret. Unde dicere solent Patres in Concilio : « Hæc S. Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata decernit , » etc.

Nihil ultra, — ex lege Mosaica : nam a Decalogo , sive jure nature, æque ac lege Christi eos absolvere ncc voluit, nec potuit.

Ven. î2. 29. Bene agetis, — id csl recte et Christiane facietis, vel feliciter vivetis. Unde Syrus vertit, *cumque conservaveritis animas vestras, bene se habebunt,* scilicet animæ vostre. Addit S. Clemens, lib. VI *Constit.,* cap. xn, Apostolos congregatos multa alia constituisse. Sic enim ait in eorum persona: a His igitur litteris missis, remansimus nos pluribus diebus Hierosolymis, conquirentes una quæ in communem utilitatem ad correctionem spectabant ; » quæ ipse deinde enarrat. Addit S. Paulus, *Galat.* n, 9, se dextras societatis dedisse S. Petro, ut ipse peculiarem Judæorum *gereret* curam, Paulus vero Gentium. Porro, post hoc decretum mansisse adhuc aliquid simultatis inter Judæos ct Gentiles conversos ad Christum, indicat ibidem Paulus, cum ait se Petro venienti Antiochiam in faciem restitisse, eo quod timens Judæos, subduceret se a Gentibus, itaque suo exemplo cas cogeret judaizare. Vide ibi dicta.

Ven 3i. 31. Gavisi sunt super consolatione, — quam eis dederunt Apostoli, amoventes ab eis onus et jugum grave legis Mosaic®; Syrus, *gavisi sunt ct consolationem acceperunt.*

vm. ai. 32. Cum essent Prophetæ, — tum proprie dicti, ul ait Miltiades apud Eusebium, lib. V *llistor.,* cap. XVI vel xvn; tum metaphorice, scilicet Prophcke, id est doctores, prædicatores et exhortatores : horum enim est consolari ct confirmare fratres. Vide dicta l Cor. xiv, initio.

Verbo plurimo, — Six iroXXou, id est *verbo multo,* puta copioso, vehementi et efficaci; Syrus, *sermone divite.*

33. Cidi pace, — 7. *d.* Controversia de legalibus jam sopita, cum omnes in decreto Apostolorum acquiescerent, itaque pacem mutuam colerent. Aut « cum pace, » id est valedicendo imprecantes eis pacem et prosperitatem, dicentes : Ilo in paco, vel Deus pacis pacifice reducat vos, vel, Pax vobis. Hæc enim fuit salutatio Christi, a quo eam didicerunt et usurparunt Apostoli aliique fideles. Vert. s»,

Ad eos qui miserant, — ad Apostolos in Jerusalem.

36. Visitemus fratres. — Non enim sufficit parere filios Christo, sed et oportet eosdem lactaro ac enutrire, ut in fido ct virtute crescant. Ita Episcopi debent crebro visitarc suas parochias. Nam, ul ait Aristoteles, I *OEconom.,* cap. vi, a domini oculus pascit equum, ct vestigia pinguem faciunt agrum. » De visitatione hac mulla utilia congessit hic nostcr Lorinus. Tm.li.

38. Paulus autem rogadat ,—wcu, id est *æquum ct dignum censebat.* Vers. 31.

Ut qui discessisset , —vel metu persecutionis, vel fuga laboris, vel amore matris degentis in Jerusalem. Græce efficacius dicitur, w ¿iroarcivra, id est *qui descivisset,* vel *defecisset :* inde enim ázcarárr.; vocatur desertor, defector. Ita Pagninus, Tigurina et alii.

39. Facta est autem dissensio, — ffopcÇwjpw;. Pagninus et Vatablus, *exacerbatio;* Tigurina, *acris disceptatio;* alii, *iræ* vel *animi incitatio,* sive primus ire motus primaque bilis commotio. Ira utrimque bona esse potest, cum utraque pars legitima ratione movetur, ct pro suo jure vel desiderio ardenter contendit et disceptat, uti hic fiebat; esto in excessum venialem facilis sit lapsus. Id factum est nutu Dei, ut Barnabas a Paulo divideretur, itaque separati diversis ct pluribus evangelizaren!, ait S. Chrysostomus. *Secundo,* ut Joannes, cognomento Marcus, hac disceptatione et severitate S. Pauli notatus ignominia, suam culpam inconstantiæ et ignavi® agnoscens, animosior ct conslantior evaderet; uti factum est. Unde el Paulus cum resumpsit carumquc cl fidum comitem habuit. Ita idem Chrysostomus. Præclarc S. Hieronymus, *Apolog. contra Puffinum :* a Nonne, inquit, Apostoli salvis inter se amicitiis dissenserunt, cum Paulus et Barnabas propter Joannem, cognomento Marcum, stomachati sunt, cl separavit eos navigatio, quos Evangelium copulabat? » Talis dissensio fuit inter S. Petrum ct Paulum, *Galat.* n, inter S. Hieronymum et Augustinum, interS. Chrysostomum ct Epiphanium, inter S. Cornelium et Cyprianum circa baptismum hæreticorum non iterandum, etc. vm.il.

Er Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cyprum. — Lucas deinceps Barnabæ non meminit, sed solius Pauli, cujus discipulus ct comes fuit, acta persequitur. Ex peregrinatione S. Barnabæ cum S. Paulo, quam hucusque descripsit Lucas, liquet esse falsum quod ait Clemens in *Pccognit.,* ct Alexander monachus in *Vita* S. Bar-

naba, Barnabam scilicet primo omnium evangelizasse Romæ, indeque Clementem abduxisse Caesaream ad S. Petrum. Verum post hrec S. Barnabam in Italiam venisse, in Liguria predicasse, Ecclesiam Mediolanensem erexisse, longe latcque fidem propagasse, firmro traditiones ejusdemque Ecclcsiæ monumenta, plurcsque scriptores fidem certam faciunt, ait Baronius. Tandem Barnabas rediit in Cyprum, ibique gloriosum pro Christo obiit martyrium. De co sic legimus in *Hom. Mar-*

B. Bimi- *hjrol.,* die 11 junii : « Natalis S. Barnabe Apos-
|" ni' toli, qui natione Cyprius, a discipulis cum Paulo
lui Gentium Apostolus ordinatus, multas regiones cum co peragravit, Evangélicas prædicationis injunctum sibi opus exercens : postremo Cyprum profectus, ibi apostolatum suum glorioso martyrio decoravit : cujus corpus, tempore Zenonis imperatoris, ipso revelante, repertum est, nnacum codice Evangelii S. Matthæi sua manu descripto. » Porro eum fuisse unumc 72 discipulis Christi, tradit Eusebius, lib. II *Ikśl.,* cap. i¡; Epiphanius, in *Panar.,* lib. I, sub finem; Beda, in *Act.* iv, et alii.

40. **Traditis grati.? Dei.**—Vide dicta cap. xiv, v«í*o. vers. 26.

41. **PrjECIPIENS CUSTODIRE PRJECEPTA APOSTOLORUM.** — Ergo non tantum Dei, sed et hominum, puta Superiorum, præcepta servanda sunt, quod negant hæretici. Hæc verba desunt hic in Græco et Syro, sed eadem habentur et repetuntur capite sequenti, vers. 4.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus ob Judæos circumcidit Timotheum, cumque socium sua pradicattonts assumit in Asia et Bithynia, aeper visionem evocatur in Macedoniam; Philippis ergo convertit Lydiam purpu triam, damonemque e puella ejicit : quare virgis casus, cum Sila noctu orans et laudans Deum ciet terra motum quo ostia carccris panduntur. His visis, custos carccris convertitur, Paulusque a Magistratu liber cum honore dimittitur.

1. Pervenit autem Derben et Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis, patre Gentili. 2. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant et Iconio fratres. 3. Hunc voluit Paulus secum proficisci : et assumens circumcidit eum, propter Judæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Gentilis. 4. Cum autem pertransirenl civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis et senioribus qui erant Hierosolymis. 5. Et Ecclesia) quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie. 6. Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu Sancto loqui verbum Dei iu Asia. 7. Cum venissent autem in Mysiam, teutabant ire iu Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu. 8. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem; 9. et visio per noctem Paulo ostensa est : vir Macedo quidam erat stans, el deprecans eum, et dicens : Transiens in Macedoniam, adjuva nos. 10. Ul autem visum vidit, statini quaesivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis. 11. Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim. 12. El inde Philippos, quæ est prima partis Macedoni» civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, conferentes. 13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse : et sedentes loquebamur mulieribus quæ convenerant. 14. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatira* norum, colens Deum, audivit : cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo. 15. Cum autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est dicens : Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam et manete. Et coegit nos. 16. Factum est autem, euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum Pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. 17. Hæc subsecuta Paulum, et nos, clamabat dicens : Isti homines servi Dei excelsi suiit, qui anuun-

fiant vobis viam salutis. 18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paula! , conversus, spiritui dixit : Praecipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora. 19. Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendente'-Paulum et Silam, perduxerunt in forum ad principes; 20. et offerentes eos magistralibus, dixerunt : Ili homines conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi; 21. et annuntiant morem quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. 22. Et cucurrit plebs adversus eos : et magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. 23. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos. 24. Qui cum talc præceplum accepisset, misit eos in interiorem carcerem et pedes eorum strinxit ligno. 25. Media autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant Deum; et audiebant eos qui in custodia erant. 26. Subito vero lerræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statini aperta sunt omnia ostia; et universorum vincula soluta sunt. 27. Expergefactus autem custos carceris et videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos. 28. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens : Nihil tibi mali feceris : universi enim hic sumus. 29. Petitoque lumine, introgressus est, et tremefactus procidit Paulo et Sila* ad pedes; 30. et producens eos foras, ait : Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam ? 31. At illi dixerunt : Crede in Dominum Jesum, et salvus eris tu, et domus tua. 32. Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant in domo ejus. 33. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum : et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo. 34. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et lætatus est cum omni domo sua credens Deo. 35. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores dicentes : Dimitte homines illos. 36. Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo : Quia miserunt magistratus ut dimittamini : nunc igitur exeuntes, ite in pace. 37. Paulus autem dixit eis : Ca*sos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciuut? Non ita; sed veniant, 38. et ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent : 39. el venientes deprecati sunt eos, et educentes rogabant ut egrederentur de urbe. 40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam, et vjsis fratribus consolati sunt eos, et profecti sunt.

tu 1. Filius molieris Judæs. — Ita Romana, Græca et Syrus. Aliqui pro *ludan* legunt vfduœ. Vocabatur ea Eunice, id est Victoria , quam ajquo ac aviam Timothei, nomine Loiilem, laudat Apostolus, II *Timoth.* i, 5.

Fidius, —id est Christian®, qu® scilicet a Judaismo conversa erat ad Christianismum.

Patre Gentili. — Vetita erant Judæis matrimonia cum Chananæis, *Exodi* xxm, 32, at pon cum aliis Gentilibus. Unde Gentiles uxores duxerunt Jacob, Genes, xxix, 23; Josephus, Genes, xn, 45; Moses, Jîæodi n, 21 ; el post datam Mosi legem David, il Reg. ili, 3; Salomon, ill *Reg.* HI, 1. Esther Judæa nupsit Gentili Assuero, cap. n, vers, 17. Sic primitus Christiani contrahebant matrimonia cum Gentilibus, eaque separari vetat Apostolus, I Cor. cap. vu, vers. 12. Postea tamen Ecclesia irritavit Iw.-c matrimonia : unde impedimentum hoc matrimonii vocatur disparitas cultus ; cum hærelicis vero conjugium non irritavit s<*d prohibuit, ob periculum perversionis. Vide Sanchez, *De Matrimonio,* tract. *De Disparitale cultus.*

2. HIiIC TESTIMONIUM REDDEBANT — fidei non Veis.*, ficta*, virtutis et bon® educationis jq studio sacrarum Litterarum, ut patet I *Timoth,* vi, 12, ct II *Timoth.* i, 3. Unde Paulus Timotheum vocat filium charissimum, et pire cæteris puregrinationis suæ adjutorem et administrum fidelem et strenuum, ac Ephesin® Ecclesiæ Episcopum ordinavit, I *Corinth,* iv, 17; *Philipp.* n, 20 et 23 j flor/i. XVI, 21. Vide dicta in ulraque epist. *ad Timoth.*

3. Circumcidit eum propter Judíos. — Sponte trs * id fecit Paulus, ne quod illi negotium facesserent Judæi, eo quod Timotheum Gentilem ascivisset in socium prædicationis, utque eos demereretur faciliusque ad Christum traduceret : logaba enim erant mortua, sed necdum mortifera. Titum vero, æque Gentilem, Paulys non est passus circumcidi, quia Judæi eum ad id volebant compellere, ne videretur eorum sententiæ fais®

stibscriboro, qua docebant circumcisionem esse necessariam ad salutoni. Vide dieta *Galat,* n, 3. Laudat discretionem S. Pauli S. Gregorius, lib. XXVlll *Mural.,* cap. vi vel xii : « Plerumque, inquit, virlus cum indiscrete tonetur, amittitur; cum discreta intermittitur, retinetur.» EIS. Chrysostomus tantam conversionem quanta secuta est vers. 5, ascribit studio concordiis S. Pauli.

Erat Gentilis , — òst ?/»-». Syrus, *fuerat Gentilis.* Putant enim nonnulli patrem Timothei hoc tempore fuisse mortuum, itaque dicendum est, si mater ejus erat vidua, uli dixi aliquos legere vers. 1.

itu. 4. 4. Dogmata , — non fidei, sed legum, id est praecepta. Unde explicans subdit : a Quæ erant decreta ab Apostolis. » Ergo obligant leges Apostolorum, Episcoporum, Pastorum, etc., quod negant hærelici.

Ver». 6. 6. VETAT! SUNT A SPIHITU SANCTO LOQUI VERNUM rjuiu'«r pri<Ua- re in cw?t ile.p. frimo. Dbi 01 As,à- — Cur<f ,>crPcra,n <il>qui respondent : Qu»a› inquiunt, Asiani erant a Deo rejecti et reprobati ; Deus enim vult omnes homines salvos ^ndc et paulo post Asianis fidem per S. Joannem el Paulum communicavit. *Primo,* ergo OEcumenius respondet, quia Paulus praevidebat famem futuram in Asia-, quai hominum curas a fide ad panem qurorendum divertit. Undo Beda et Orígenes, hom. 0 tn *La-.it.,* causam dant, quod Paulus pnevidebat Asianos contemplaros verbum Dei. Et 8. Gregorius, hom. 4 m *Evany.:* Ne gravius, inquit, do contempta praedicatione **Secundo,** mali auditores judicari morerentur. *Secundo* et melius, S. Chrysostomus : Quia Asia, inquit, servabatur S. Joanni, sicut Bithynia S. Lucæ, ait **Tertio.** Gagneius. *Tertio,* quia Asiani adhuc imparati erant ct indispositi ad recipiendum Evangelium, paratiores vero erant .Macedones, ut patet vers. 9 : ita Sedulius, in cap. i *ad Romanos.* Sicut ex adverso jussit Deus Paulum predicare Corinthi : a Quoniam, ait, populus est mihi multus in hae civi- Quuio, tate, » Act. cap. xviii, 10. *Quarto,* S. Prosperus, lib. 11 *De Vocat. Gent.,* cap. ni, censet arcanam hic fuisse causam, quæ nos latet, ob quam non negata, sed dilata est Asianis gratia predlcationis. Sic Paulus, Hom. i, 13, scribit se sæpe proposuisse venire ad cos, sed prohibitum fuisse. Ubi recte notat S. Chrysostomus et Ambrosius a Dei nutu pendere tum verba, tum itinera predicatorum suorum : hæc enim illi sumrnæ esse cune.

Mmu. Moraliter : .Moyses Abbas apud Cassianum, *Collât,* i, cap. ult., notat sæpe se expertum quod sibi volenti exhortari defecerit sermo, et quasi arefacta fuerit lingua: « Quibus indiciis, inquit, evidenter agnoscitur Domini gratiam pro merito (intcllige ex virtute ejusdem gratile) ac desiderio audientium disputantibus aspirare sermonem. » Viri ergo Apostolici et pnedicatores toti a Deo pendeant, eique assidue se commendent, ut iter linguamque eorum dirigat eo ubi major erit Dei gloria et animarum fructus, ac vicissim fideles orent, ut tales sibi mittat pastores, doctores, confessarios ct praedicatores, qui magis eorum salutem promovebunt.

In Asia — Minori, non tota, quæ complectitur Phrygiam, Pamphyliam, Lycaoniam, Ciliciam, Galatiam, etc., totaque mari cingitur, prater cam partem quæ spectat Orientem; sed quæ finitima est Epheso : hæc enim proprie Asia minor dicitur, in qua paulo po«t Paulus predicavi! per biennium, Ador, xix, vers. 1 et 10, ac deinde S. Joannes Apostolus.

7. In Mysiam. — A S. Hieronymo, in Locis 1/ctr., v»n. ». vocatur Mesia. Ptolemæus duplicem facit Mysiam , majorem el minorem, ct utramque extra Bithyniam in Asia, non procul ab Ida. Mysos alii Thraces, alii Lydos (pissedixerunt. Et quia Lydi fagum acctosam (qnro rnulta nascitur in Olympo) Mysam vocavere, ab eo Mysos dictos putaverunt, quibus sermo fuit ex Lydo Phrygioque permixtus. Hæc ergo Mysia fuit in Asia. Alia Mysia est in Europa, quam aliqui vocant Bosniam. Porro Mysi adeo fuere viles et despecti, ut in proverbium abierint, ac de homine vilissimo dicatur, u Mysorum ultimus. » Ubi vide charitatem et humilitatem Pauli, qui vilibus æque ac honoratis evaugelizat, memor illius dicti Isaiæ pt Christi : « Pauperes evangelizaniur (i). »

Non ieruisit eos (ob causas paulo ante datas) Spiritus Jesu, — puta Spiritus Sanctus, qui a Patre et Filio, puta Christo Jesu, procedit el utrique est proprius et consubstantialis. Unde colligas Spiritum Saucium non solum a Pairo, ut voluere Græci, sed etiam a Filio procedere, ac consequenlur vere esse Deum, ita S. Cyrillus, lib. II *in Joannem,* cap. m, et S. Augustinus, tract. 09 *in Joannem,* ac Concilium Ephesinum, cap. De *resurrectione Christi.* Idcirco enim vocatur Spiritus Jesu, æque ac Spiritus Dei Patris.

8. Descenderunt Troauem. — Troas Asi® est regio Hellesponto adjacens, ita dicta a Trojanis, el ait Pomponius Mela, lib. I ; ptolemæus minorem ‹i.-b» Phrygiam appellat. In ea urbes nobiliores fuere, Troja, Anlandrus, Smyrna, Clazomene, Pergamus, Thyatira, Philadelphia, Laodicia, Ida et Tmolus. Porro S. Hieronymus, in *Locis Hebr.,* ac Barouius censent Troadem fuisse urbem in Asia, alio nomine Auligoniam appellatam. Verum Syrus et alii censent esse regionem eam, quam jam

(t) Netum est illud Ciceronis, orat, *po Flacco,* cap. xxvii: « Namque, ut opinor, Asia vestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia. Utrum Igitur nostrum est, an \estnim, hoc proverbium, Phrygem plagis lien solere inotiorem t Quid do tota Caria Y Nonne Ime vestra voca vulgatum est, si quid cum pcnculo experiri velis, in Care id potissimum esse faciendum?Quid porrum Græce sermone tam tritum atque celebratum est, quam si quj despicatui ducitur, ut Mysoruin phimus essu dicalar? Nani quid ego dicam de Lydia ? Quis unquam Gnvcus coino-diam scripsit, in qua senus primarum partium non Lydus ossei ? »

dc<cripsî.Utrumque est probabile. Sane cap. xx, 7, Lucas indicat Troadem esse urbem.

rm 9. 9. Et visio per aoctem. — Hæc ergo visio fuit Ftóii 5001011101 a Paulo immissum per angelum. Angelus enim in imaginatione Pauli formavit et pinxit virum habitu Macedonico, ejusque vocem, ut videretur macedonico loqui ct dicere : «Transiens in Macedoniam, adjuva nos ; » vel certe ipse angelus viri .Macedonis speciem et vocem assumpsit. Videtur hic angelus fuisse tutelaris cl præses Macedoni©.

Simili visione S. Franciscus Xaverius cognovit be vocari in Indiam. Visus est enim sibimet sæpe per quietem, humeris Indum aliquandiu vectare, adeo gravem, ul ipso pondere fatigatus excitaretur a somno : nimirum hoc praesagium erat gravium ærumnarum et laborum, quos pro Indorum salute subiturus erat. Ita Horatius Tursellinus in Vita Xavcrii, lib. I, cap. vni.

Simili modo ad Africanos, Indicos et Ælhiopicos propagandes fidei agones vocatus est Joannes 5onnii Nunnius, ex illustri Gusmanorum familia oriuncius, is qui primus Patriarcha in Æthiopiam destinatus a Pontifice Maximo, multis exantlatis laboribus, magnam suæ virtutis voræque sanctitatis opinionem posteris reliquit. Cum enim annum integrum supplicasse! B. Virgini, ut sibi indicaret quis vil® status sibi capessendus foret, in somnis apparuit ei B. Virgo. comitata duobus o Societate Jesu, Petro Fabro scilicet et Francisco Strada, dixitque : a Vis servire filio meo usque ad defatigationem? » Cui Nunnius: a Omnino, Domina. Sequere ergo, ait illa, hos viros. » Mox ille eis obvius factus, in Societatem eorum admitti petiit et impetravit, ac primum in Hispania, deinde in Africa, demum in India pro Christo laboravit usque ad defatigationem. Ita P. Maffeius in Vita S. Ignatii de Loiola, lib. II, cap. vi.

Miul Moraliter : Nota somnia esse indicia vigilantis animi, ct virtutis aut vitii. Quæ enim in vigilia animus cogitat, agit ct frequentat, hæc et somniat : naturaliter enim ea noctu recurrunt. Somnium ergo est signum rei amatæ, et per frequentem actionem aut meditationem animo penitus insite et infix®. Quocirca Plularchus, lib. *De Profectu morum,* assignans duodecim signa acquisite virtutis, unum ex Zenone dat ex somniis. Si enim somnies dc Deo, de amore Dei, dc convertendis animalius, certum est interdiu te crebro do Deo Deique amore ct convertendis proximis jogilaro, agere ct satagere ; ac consequenter ardere amore Dei et proximi. Ita Paulus jugiter u tteutus praedicationi et saluti Gentium, de eadem re somniat. Deus tamen illud somnium ita direxit et attemperavit, ut de Macedonia somniaret, potius quam Galatia, vel Asia, ideoque vir Macedo vocans in Macedoniam ei appareret, quia eo illum destinabat. Idem signum dat S. Augustinus, lib. XII De Genes, *ad litter.,* cap. xv, ubi et addit exemplum Salomonis, qui in somnis petiit sapientiam a Deo, III *Reg.* in. quia in vigilia crebro eam desiderabat. Idem alibi : « Memores, ait, Domine, mandatorum tuorum, etiam in somnis peccatis resistimus. » Hinc signum est eximias castitatis, si in somnis nunquam occurrat turpis imaginatio; aut si occurrat, statini ei phantasia resistat, uti fecit S. Franciscus Xaverius resistendo ei usque ad emissionem sanguinis. Sicut enim equi viam sæpc a se inilam et tritam ineunt etiam dum auriga dormit ; sic idem facit sensus, caro cl phantasia, etiam dum mens sopita est ct ratio dormit. Perinde ergo ac in repentinis secundum habitum operamur, v. g. si tentatio aut periculum occurrat, illico generose eam repellimus, si alias eam soliti simus repellere, sic et in somnis. Nam, ut ait Aristoteles, HI *Ethic.,* cap. vin : « Ars perfecta non deliberat : tam sibi facilis est actus suus. » Vis ergo cum Paulo pia somniare de Deo, Christo, cado, etc., eadem vigilans frequenter et ardenter cogita, ac rumina. Cum enim hujus cogitationis habitum indueris, is quasi naturaliter, etiam noctu, in actum suum seso exercet, pneserlim si eam sub somnum renovet cique indormiat.

10. Stati» qobsivimus, — scilicet ego Lucas, Ver», io. Paulus, Silas et Timotheus : hic enim aditesi! Paulo, vers. 3, ui per plures magis spargeretur Evangelium. Sic S. Vincendus Fertorius, sui mvi Paulus, provincias Europæ evangelizando obiens, ducebat sccum multos sacerdotes et fratres, tum sui Ordinis, tum aliorum, qui eum adjuvarent, ac præsertim pœnitentium confessiones exciperent, ait auctor Vilæ ejus, lib. H, cap. vn. Soler- ter notat Baronius et alii Lucam hic loqui in i.ucuubi prima persona, dicendo, *quæsivimus,* ac proinde seipsum comprehendere, cum hactenus locutus sit in tertia persona : undo videri, quod Lucas tew? primum adhæserit Paulo Troade, indequo individuus fuerit Pauli comes, ut ait S. Hieronymus, lib. De Viris *illustr.,* in *Luca,* ac proinde deinceps non tam audita, quam visa a se Pauli gesta enarret. Hinc infert Baronius Lucam scripsisse Evangelium anno Christi 58, illo enim Paulus fuit in Achaia et Boeotia (ubi Lucam scripsisse Evangelium asserit S. Hieronymus), non ante.

Verum alii probabilius censent Lucam aliquando abfuisse a Paulo. *Primo,* quia ab hoc versu deinceps per quatuor capita, scilicet usque ad cap. XX, 5, Lucas mutat personam, et a prima redit ad tertiam. Cum enim hoc cap. mutasse! tertiam personam in primam dicendo vers. 10 : u Quaesivimus, etc., certi facti quod vocassel nos Deus ; » et vers. 11 : a Venimus Samothraciam ; » et vers. 12: « Eramus autem; » et vers. 13 : ti Egressi sumus, loquebamur; » et vers. 10 ¡ « Euntibus nobis ad orationem, etc., Pythonem obviare nobis; » cl vers. 17 : «Subsecuta nos, » ut significet se tunc fuisse comitem Pauli : idem tamen sub finem capitis hujus mutat rursum personam primam in tertiam, ut significet so tunc a

Paulo abfuisse, Idque facit constanter usque ad cap. XX, 5. Unde ait hoc cap., vers, ult., de Paulo et Sila : «Visis fratribus,consolali sunt cos; et profecti sunt.» Et cap. xvii, 1 : a Cum autem perambulassent Amphipolim, venerunt Thessalonicam, * etc., quibus evidenter significat so tunc non fuisse in comitatu Pauli. Videtur ergo ab eo abfuisse, usque dum Paulus perambulando regiones, rediit in Græciam , navigaturus in Syriam, cap. xx, 3; tunc enim Paulus inter alios socios hujus itineris, qui illo versu nominantur, assumpsit et Lucam. Unde de iis, æque ac dc se subdit ibidem Lucas, vers. 5 : « Hi cum præccssissent, sustinuerunt nos Troade : nos vero navigavimus post dies azymorum. » Et vers. 15 : « Venimus contra Chium : n ac deinceps semper eadem persona prima utitur, ut seipsum includat. In illa ergo ex Graecia in Syriam, indeque Hornam navigatione, longa et periculosa, Lucas individuus fuit comes Pauli, non ante. *Secundo,* quia, esto fuisset Lucas ante comes Pauli firmus et stabilis (quod tamen non liquet), non idcirco firmiter ei adhæsisset. Crebro enim Paulus suos comites alio amandabat, ad Ecclesias a se erectas confirmandas, uti Titum et Lucam amandavit Corinthum, II Cor. vni, 18; Silam Athenas, Titum in Cretam, Timotheum Ephesum, Erastum in Macedoniam, *Ad.* xix, 22. *Tertio,* quia II Cor. vni, 18, per fratrem cujus laus est in Evangelio, quem Paulus ait se mittere Corinthum, S. Hieronymus, Tertullianus, Anselmus, imo S. Ignatius (quos ibidem citavi) intelligunt S. Lucam. Unde sequitur anno Christi 58 (illo enim scripsit Paulus Epist. II *ad Corinth.),* vulgatum jam et celebre Lucæ Evangelium, ac proindo aliquot annis ante illud a Luca fuisse conscriptum, nimirum inter annum Christi 51, quo Lucas hic cœpit adbærerc Paulo, el annum Christi 58, quo illud oro omnium laudari asserit Paulus. Ex dictis sequitur, pluribus annis Lucam a Paulo abfuisse. Ubi nola insignem modestiam S. Lucæ, nipote qui nullam sui Evangeli!, laborum et opis quam navavit S. Paulo, mentionem facit, cum tamen eam dilaudet Paulus in suis Epistolis. Sua ergo alto premit silentio, ac in gesta Pauli se totum effundit : vice versa Paulus Lucam suum adjutorem vocat et celebrat, epist. *ad Philcm.,* vers. 24, ac charissimum nuncupat, *Coloss.* iv, 14. Et in vinculis Romæ agens : « Lucas, inquit, est mecum solus : » cum tamen dc aliis suis sociis mox subdat : « Omnes me dereliquerunt : non illis imputetur, » II *Timoth.* iv, 1l cl 16.

Proficisci in Macedoniam. — Quam cum descripsisset Plinius, lib. IV, cap. x, subdit : « Hæc est Macedonia terrarum imperio potita quondam, hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam. Cappadociam, Syriam , Ægyptum, Taurum, Caucasum Irangrossa : hæc in Bactris, Persis, Medis dominata, loto Oriente possesso. Haec etiam Indiæ victrix per vestigia Liberi patris atque Herculis vagata. Hæc eadem est Macedonia, cujus uno dio Paulus / Emilius Imperator noster 72 urbes direptas vendidit. Tantam differentiam sortis prostitere duo homines, n Hanc nunc S. Paulus Christianus Alexander, et alter Paulus Æmilius, non Romanis, sed Deo et Christo subjecit.

11. Samothraciam. — Ita dicta est regio a Samiis et Thracibus vicinis et accolis , vel etiam incolis, teste Diodoro, lib. V, cap. xi. Unde Virgilius, VII *Æneid. :* If·

Threidamque Simon, qne noneSimolbnch ferian

Neapolim. — Urbs erat, non in Caria, ut vuii Dionysius, sed in confinio Thraclæ et Macedonis contra Thesum insulam. Hæc enim, non illa, vicina erat Samothraciae: ita Gagneius, Cajetanus et Arias; GEcumeuius ait suo ævo nuncupatam Christopolim.

12. Philippos. — Ita dicta est urbs a Philippo, IV patre Alexandri Magni, qui eam instauravit ; conversa est ad Christum a S. Paulo.

Quæ est prima partis Macedonie cititas. — Pî • «• a Partis, n id est primo, regionis vel provinci®. *Sïcundo,* proprie « partis, » id est portionis illius pi akr. Macedonia?, quæ e Thracia et Samothracia (unde veniebat Paulus) venientibus occurrit : ampla enim erat Macedonia, aliasque habebat urbes aliis provinciis conterminas. ***Tertio,*** id est *pars,* sumitur pro principio. Sic sumit Virgilius, VU .Eneïd. :

Pars mibi pads erit dextram tetigisse tynnni.

Ita Budæus in *Comment. linguæ Græcæ; q. d.* Philippi est prima civitas principii Macedoni®, sive a qua incipit et principium capit Macedonia. Ita Syrus vertit, *quæ est principium Macedonia; et* Erasmus, *quæ est in prima parte Macedonia.* Unde quis suspicari posset, in Nostro pro *prima,* legendum *prima :* quæ est prim® partis Macedoni® civitas, sic enim sensus est clarus; verum exemplaria Bibliorum Græca et Latina constanter habent *prima. Quarto,* ergo planus sensus est hic, *q. d.* Philippi est prima civitas in confinio Thraciæ, quæ ad partem, id est sortem et ditionem Macedoni® perlinet ; aliæ enim ulteriores pertinent ad partem, id est ad sortem, jus et ditionem Thraciæ; imo Philipporum urbis pars una ad Thraciam, pars altera caque potior ad Macedoniam perlinebat (1).

Colonia — Romanorum, ut palet vers. 21, ideoque jure Romanorum civium gaudens, sicut no- ®riçu bilis Ubiorum civitas Belgio vicina, dicta est Colonia Agrippina, quia Agrippina, uxor Claudii Imperatoris et mater Neronis, eo coloniam Romanorum deduci curavit. Coloni enim dicebantur cives Romani ad aliquam urbem habitandam missi, qui non propriis, sed populi Romani legibus vivebant, ait Cicero, lib. Ill *De Natura deorum.* Porro colonias ducebant Romani, turnad exono-

(1) Plura do hac urbo vid. in Kosenmulleri *Handb bibi. Alterthumsk.*

random Romam populis opplelam, eoruni examina alio deducendo; tum ad pauperes urbis alendos : his enim alibi dividebant jugera terra; tum ut iis militibus stipendia solverent, vel præmia largirentur ; Ium maxime Mt illi Romanorum jus et imperium iis in locis, ad quæ mittebantur, tuerentur. Ita Cicero, *De lege Agraria :* « Majores inquit, colonias sic idoneis in locis contra suspiciones periculi collocarunt, ut non oppida Hali»», sed propugnacula imperii esse Riderentur. » Et *pro Fanteio* de Gallia provincia loquens : a Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia nostrorum civium, specula populi Romani, ac propugnaculum istis nationibus oppositum et objectum. » Colonia quoquo dicebatur urbs donata jure et privilegiis colonia, etiamsi ex colonis aliunde missis non esset conflata.

Conferentes. — Ita legunt Romana, id est disserentes, disputantes : Grace enim est OutTpíCwrií; unde Seholasticæ disputationes vocantur *diatriba,* idque probat Erasmus. Alii legunt *consistentes;* unde Vatablus et Pagninus vertunt, *commorantes. Hoc* cnim quoque significat Græcuin iixTptCwn;. Eodem res redit. Ncc enim commoratio Pauli fuit otiosa, sed intenta ad disputandum et prtndicandum.

i». 13. Ubi videbatur oratio esse. — Græcum *r.^* civxx et *orationem,* et *oratorium,* sive *locum orationis* (ut vertit Syrus) significat, puta synagogam : h ec enim Judæis erat locus orandi et prædicandi. Unde et Paulus in eo predicare cœpit. Talia loca extra civitates crebro habuisse Judæos et Samantas, tradit Epiphanias, *harresi* 80 (1). Sic Philo ad Caium, Judæorum Synagogas vocat proseuchas. Et Juvenalis, *satyra* 3 :

Ede ubi consistas, io qua te quæro proseucha.

Sic carnatio vocatur *canaculum,* in quo fit coenatio ; ambulatio vocalur *ambulacrum,* in quo ipsa fit; *catus, consilium* et *Ecclesia* vocalur locus,.in quo fit cœlus et congregatio populi vel consiliariorum. Unde liquet locum hunc orationis fuisse Judæorum, præsertim quia eo convenit Lydia, quæ colebat Deum, ut dicitur vers. 10. Salmeron tamen censet fuisse idolimn , ubi Gentes suos deos colebant et invocabant.

Str- n. 11. Nomine Lydia. — Censent aliqui Lydiam dictam, quia oriunda erat e Lydia provincia, cujus rex fuit Crœsus tempore Cyri. Favet quod scribit Plinius, lib. VII, cap. Lvi, « Lydos Sardibus primos rationem invenisso lanas purpuras inficiendi. » Verum obstat tí *nomine.* Nomen ergo proprium erat Lydio, non cognomen a patria. Addo; cognomina non sumi a provinciis tam amplis, ut regna sint, qualis erat Lydia : potius ab urbe dicenda erat Thyatircna. Lydia Sanctorum catalogo ascripta est in *Marlyrol.* dio 3 augusti.

Purpuraria.— Aliqui ita dictam censent, quod foj" purpura vestiretur, ulpoto nobilis et prognata e stemmate regio : regum cnim est purpura. Alii, quod purpuram tingeret. Verum Græco cst çjpsnwhi, id est *purpura venditrix,* quales solent esso divites : imo opes ct gloria Tyri consistebant in conficienda ct vendenda purpura, uti dixi *Isaiæ* XXIII.

Civitatis Tiiyatirenorlm. — Civitas est Lydiæ, de qua dixi Apoc. i, 18; ex ea ergo oriunda erat Lydia.

Colens Deum. — Lydia erat Gentilis : cognovit ergo et coluit Deum vel lumine natura, ex creatione et gubernatione universi; vel ex institutione majorum; vel ex familiaritate cum Judæis, uti et Cornelius Centurio, *Actor,* x. Undo Lyranus, Hugo, Glossa et Carthusianus censent earn fuisse proselytum.

Cujus Dominus aperuit cor, — puta illuminavit intellectum et movit voluntatem ejus, ut intenderei iis quæ dicebantur a Paulo, eaque vera esse intelligerel; itaque Christum cognosceret et diligeret. Oret prædicator, ut Deus auditorum corda aperiat : idem orent auditores, si fructum ex concione referre capiunt.

18. Si judicastis me fidelem Domino. — «Si, « id ven. is est *quia, q. d.* Quia consuistis mc dignam baptismo et fide Christiana, quia me fecistis fidelem ct Christianam, divertile ad me, ut ego vestro alloquio, et vos mea hospitalitate gaudeatis. Ncc cnim decet Christianos, præsertim Apostolos, nisi apud Christianos hospitari.

Et coegit nos. — Hinc colligit S. Gregorius, hom. 23 *in Evang.,* quod peregrini ad hospitium non solum invitandi sint, sed etiam trahendi. Et S. Ambrosius, lib. I De *Abraham,* a Christianis, præsertim Episcopis, requirit ut prasto sint advenientibus, occurrant obviam, ilinera explorent, adsint non quærenlibüs, rapiant pralergredientes, uti fecit Abraham. Sic et discipuli duo coegerunt Christum sccum divertere in Emmaus, idcoque eum in fraclione panis agnoscere meruerunt, *Lurte* XXIV, 29.

16. Ad orationem: — ad locum orationis, ad v<»r».i», proseucham, uli dixi vers. 13.

Habentem spiritlm Pythonem.— Syrus, *spiritum divinationis,* puta dæmonem familiarem, imo obsidentem, ait Cajctanus ct Hugo (nam Paulus pjih> illum ex ea expulit), qui de futuris oracula red- 1"*'* débat. Apollo eniin cognominatus cst Pythius, vel a dracone Pythone, quem in Delo occidit, vel a TrjOt¿>ai, id est *consulere,* pula a dandis responsis et oraculis. Inde spiritus ille quo afflati predica-

(1) Fuit moris apud Judæos ut *Proseucha* quam prolimo ad fluvios exstruerentur, quo commodius ipsis suppeteret aqua ad manus lavandas, antequam preces facerent Insignis in hanc rem est Josephi locus , *Antiq.* XIV, i, 2J. Tertullianus quoquo , *ad Hat.* lib 1, cap. un, de ritibus Judæorum disserens, eorum *preces litici ates* commemvrai. Cl. Gloire, op. cit. tom V, p. 330. l'roseuchæ, ho Oratoria nou semper fuerunt a diticia, sed interdum loa subdiales et solitarii, septo circumducti, silvula», nil precandi causa convenirent. Vid. Vitringa, *De Sy- •af. ettcre,* p. 119.

, bfttìt futura, Pytho vocari coeptus est, Indo etiam ffúOm dicebantur, qui Delphos ad consulenda oracula mittebantur, qui publico cum regibus cibaria habebant et vescebantur uba, teste Herodoto, lib. VJ. Vide dicta *lsatos* yiii, 19.

V«r«. i7 17. Isti homines servi Dei excelsi sort. — Non ait, Jesu Christi, quia hic ¡111 exosus cst, utpote qui cum regno suo dispoliavit. Dixit hoc dæmon per puellam, vel coactus a Deo : ita Deda, Glossa, Hugo et Dionysius ; vel sponte, ut hac arte ad sc plures pelliceret, quasi qui spiritus esset divinus, utpoto servos Del indicans et dilaudans : ita S. Chrysostomus, OCcumenius, Lyranus et Cajetanus. Addit S. Chrysostomus, ut Paulum adulando sibi conciliaret, nc se a puella expelleret, cumque laudando titillaret et ad vanam gloriam incitaret. Verum potior caüsa petenda videtur ex eventu, quem dæmon sagacissimus uti prævidebal, ita et malitiosissimus intendebat : nimirum previdebat Paulum non laturum hasce suas voces, sed eum expulsurum, sc vero libenter cessurum, ut heros Pythonissae jam privatus suo divinationis qttæstu accenderet in Paulum, ut eum male mulctarent vel occiderent. Pauli enim caput petebat diabolus, ut ejus praedicationem et conversionem Gentium inhiberetj ita factum cst : nam Paulus ab cis captus, flagellatus ct incarceratus est. Sciebat cnim, si Paulum perderet, sc plurimos perditurum.

Ver» 18. 18. DoLENS AUTEM PAULUS, — tum puellæ miseriam, tUm diaboli fraudem, qui divinando populos ad se ct ad magicas artes attrahebat. Grece pro *dolens est* ïtascwOilc, id est *molate ferens ct indignans ;* Erasmus, *tædio affectus.* Noluit hanc laudem et hoc testimonium recipere a diabolo Paulus, tum ut ostenderet cum patrem esse mendacii, et verum subinde dicere, ut deinceps menlienti credatur ; tum ut ostenderet omnem cum diabolo communicationem nobis esse interdictam : « Nam beneficia ejus omnibus sunt noccnliora vulneribus, » ait S. Leo, serm. 19 *Dc Passione.* « Dum cnim beneficia prestai, magis nocet, » aitS. Augustinus, lib.VlH *De Civit.,* cap. xxiv.

Vei», n 19- Au principes. — Syrus, ad *primores civitatis,* inter quos mulli erant e Magistratu : Magistratui enim puniendum obtulerunt Paulum, ut sequitur.

hi», to. 20. Cum sint Judui. — Conflant invidiam Paulo : Juduei enim Romanis cl aliis Gentibus erant exosi ob fidei singularitatem, separationem ct morum dissimilitudinem. Idem odium in Christianos, quasi e Judæis oriundos, derivarunt, ut palet ex Tertulliano, *Apolog.* cap. vu, ac ex Apologils Aristidis, Quadrali, Athenagora), Justini et aliorum illius ævi.

Vu» ti. 21. Annuntiant morem, — íb», id est *mora, instituta,* puta novam fidem cl religionem, novum modum vivendi, novum novi Dei cultum.

Cum simus Romani, — puta coloni Romanorum, ac proinde eorum jure vivent*. Romani enim sanxerant, ne quis Deus admitteretur, nisi quem Senatus approbassel. Unde cum Tiberius Cæsar, auditis miraculis Christi, vellet eum inter deos referre, Senatus restitit, eo quod se prius non consuluisset, teste Eusebio, lib. II *Distor.,* cap. n.

22. Scissis tunicis eorum, — Pauli et Silis. Id fecerunt tum ad exeerationem sceleris, quod scilicet deorum cultum abolere et novum Deum statuere satagerent; tum ut eos notarent ignominia; tum ut eos nudarent ad flagellationem, qure mox secuta est. Aliter Tigurina et Clarius; vertunt enim, « scissis tunicis suis, » pro a&ri» legentes fcfrri», quasi magistratus non Pauli, sed suas tunicas sciderint, in detestationem audita blasphemite et nov® religionis quam predicaba! Paulus. Harte enim ipsi superstitiosam et blasphemem impiamque censebant. Ü.

23. Et CUM MULTAS PLAGAS EIS IMPOSUISSENT, — per virgarum flagellationem. Unde Syrus vertit, *ct cum multum eos flagellassent.* Alii, preter virgas, putant Paulum ct Silam partim a populo furente, partim a lictoribus, fustibus et pugnis fuisse appetitos : hisce enim proprie plag® infliguntur. Preciares. Chrysostomus hic, sub finem *hom.* 39 : u Paulus, inquit, verberabatur, et nihil dicebat. Hunc et nos imitemur. Referiamus percutientes mansuetudine, silentio, longanimitate. Difllciliora sunt hæc vulnera : major plaga et onerosior. Gravius enim est percutere animam quam corpus. Multos percutimus, sed ut amici, et delectantur; sed quem percusseris cum contumelia, quoniam cor tetigisti, valde contristasti. Ita magis cor illorum percutimus. Quod autem militas magis verberet quam temeritas, age demonstremus, » etc. idem, hom. 6 *De Laudibus S. Pauli,* docet Paulum eidem cui nos infirmitati carnis subjacuisse, sed eam virtute transcendisse : a Non cnim, inquit, habere naturam infirmitatibus subditam, sed servire infirmitatibus, criminosum est ; ut merito magnus illo habeatur atque mirabilis, qui imbecillitatem natur® Voluntatis virtute superavit, et hoc ipso ostendit, quanta sit libere voluntatis potestas, obstruilquo ora dicentium : Cur non natura boni facti sumus, neo cum ipsa virtute progeniti? Quid cnim refert natura esse, quod potes effici voluntate? Imo præstat sponte coronis et amplissima laude decorari. » Et mox: « Paulus, inquit, fuit statua virtutis, qui bona voluntatis in natur® firmitatem certavit adducere. Dolebat quidem illo corpus, sed non inferior incorporeis potestatibus, ipsos contemnebat dolores. Quando enim dicit : Mundo crucifixus sum, quid aliud videtur dicere, quam quod etiam ex corporo ipso animi virtute migraverit? » Veri. u. míiíu» I riL“- r*ntai

24. Strinxit ligno, — numella, vel cippo, cui Y«n.«fc seorsim siuguli inserebantur (i).

(i) Tò ÇûXw *lignum,* fuit inslruiuculuni ligneum, quivis hinc cl inde foraminibus cerio invicem spatio diversis

Tm ts. 25. Media autem noctb Paulus et Silas, orantes, laudabant Deum. — Vide hie Pauli et Silæ in flagellatione et incarceratione constantiam et lætitiam, qua exultantes Deo quasi pro ingenti Tutet' dono gratias agunt. Idem fecerunt olim Martyres, brrrif Rursum, quam brevis somni fuerit Paulus, scilijyctn cet dormivit usque ad mediam noctem. *Tertio,* mt. h eum solitum media nocte consurgere ad oratio-
Uhnfuft* nem, instar Davidis dicentis, *Psalm.* cxvm, 62 :
dì. « Media nocte surgebam ad confitendum tibi ; »
Cor? et Isaiæ, cap. xxyi, 6 : « Anima mea desideravit te in nocte. » Hinc fideles olim media nocte solebant ad orationem surgere, tum quia sub id tempus natus est Christus, æque ac passus; tum quia credebant Christum noctu venturum ad judicium, inquit Lactantius, lib. VII,, cap. ix. « Quocirca, inquit Clemens Alexandrinus, Il Pœdag., cap. ix, saepe noctu e lecto surgendum est, Deusque laudandus : beati cnim, qui in ipsum vigilarunt, seipsos assimilantes angelis, quos nos ¿Tpqépauc, id est vigilantes, vocamus.» Idem, exemplo Pauli hoc loco, faciendum esse docet S.Rasilius, in *Peg.,* interrog. 37, ctS. Hieronymus, *ad Demetriadem,* post alias diurnas orandi horas : «Ad vesperam, inquit, media nocte et mane semper est exercendum. » Quin et Plinius de Christianis apud se accusatis ita scribit ad Trajanum, lib. X, cpuL77 : «Affirmabantautem hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato dio ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem. » Unde liquet non tantum Clericos, sed et laicos olim noctu ad orationem et hymnos convenisse. Atque hinc orti sunt Nocturni, quos quotidie legimus in Officio Ecclesiastico, idque exemplo Pauli et Silæ, qui fywwv , id est *hymnizabant, hymnos dicebant,* ait Lucas. Unde Ecclesia in bymno feri® IV ad Matutinum, sic canit :

> Mentes nunusquo tollimus,
> Propheta sicut noctibus
> Nobis gerendum pracipit,
> Pauluique gestis censuit.

Bine etS. Hieronymus Eustochio scribit et præscribit dicens : « Esto cicada noctium. » Noctu cnim canit cicada. Ita Vincenlius Fcrrerius, S. Petrus Martyr, Ordinis Prædicatorum, S. Xaverius aliique viri Apostolici per diem prædicabant, noctu orabant, exemplo Christi qui « erat pernoctans in oratione Dei, n *Lue.* vi. Plura vide apud Cassianum, lib. Il; Francolinum, lib. *De Horis Canon.,* cap. n ; Baronium hic, et in *Martyrol.,* ad diem 5 januarii.

Vax !« **26. SIDITO VERO TERRÆ MOTUS FACTUS EST MAGNUS.** — Ut eo ostenderet Deus, se preces Pauli et Silæ exaudisse, eorumque curam gerere, seque eos e carcero liberaturum, ac pro cis terram oinniaquo elementa concussurum, si opus esset. Vide dicta cap. îx , vers. 31. Hic terræ motus videtur fuisse non tantum in carcero, sed etiam in urbe : eo enim territus Magistratus, illico jussit cos dimitti.

Universorum vincula soluta sunt, — vel vi terræ motus, vel potius operatione secreta Angeli : nemo tamen effugit, quia perculsi crant omnes, adeoque non advertebant incarcerati so vinculis esse solutos, ait Chrysoslomus.

27. Custos carceris. —OEcumenius censet hunc Ver* custodem fuisse Stephanum, cujus so domum baptizassc scribit Paulus, I *Cor.* i, 16, quemque inter primitias Achairo commemorat ibidem, cap. ult., vers. 15. Sed obstat quod hæc Philippis sint gesta in Macedonia, non in Achaia; nisi dicas custodem hunc oriundum cx Achaia, migrasso Philippos, ibique conversum a Paulo, rediissc Corinthum in Achaia.

29. Introgressus est, — ctatin&m, id est, ut Tigurina et Pagninus, *irrupit, insiliit.*

30. Quid mb oportet facere? — Conversus est Vr,' hic custos per terræ motum, quodque Paulus ct Silas soluti vinculis, in iis tamen perstitissent laudantes Deum; inde cnim videbat Deum pro Paulo ct Sila, quasi legatis suis pugnare.

31. Crede in Dominum Jesum. — Multa alia ere- Vfrx n· denda erant de Patre ct Spiritu Sancto, de Ecclesia aliisque Symboli articulis, quæ proinde sigillatim ei exposuit Paulus, vers. 32; sed horum omnium caput ct summa erat fides in Christum : hæc enim includit ct docet cætcra omnia. Fides cnim Christiana credit traditque Symbolum Apostolorum, quo reliqua credenda continentur.

35. Dimitte homines illos. — Magistratus præ- Vers. 33. cipitarat sententiam contra Paulum ct Silam : unde rediens ad se, ct causa melius examinata, nimirum quod ob pulsum a muliere Pythonem dæmoncm, id est ob beneficium in cam totamque urbem collatum, cum tam male excepisset; forte etiam sentiens, vel a custode per nuntium edoctus dc miraculo terræ motus, Pauliquc innocentia et lætilia, quodque a Deo solutis vinculis, carcere egredi noluisset, eum illico jussit dimitti, Deo ad id ipsum impellente, ne prædicationis Pauli cursus inhiberetur : ita Lyranus, Hugo ct Dionysius. Unde quidam Græci codices addunt : « Die autem facto, convenerunt Magistratus in concilium, et memores terræ motum factum, timuerunt ac miserunt lictores; » quaï verba significant terræ motum non tantum fuisse in carcere , sed per totani urbem, uti dixi vers. 26.

37. Indemnatos.— Taxat injustitiam Magistratus, Vers.it quod precipitant tam sententiam quam pœnam causa inaudita. Syrus vertit, *innocentes.*

Homines Romanos. — In *Pandect.,* leg. v, tit. 26, lege Julia, dc vi publica damnatur, qui civem Romanum ante ad populum, nunc ad Imperatorem appellantem, necarit, torserit, verberaril, in vin-

excavatum. In hæc foramina vel pedes, ut hoc loco, vel etum cervix, manus et pedes noxiorum inserebantur vioculisque astringebantur. Hinc invriauffrfpc vocatur; Latuu nervum appellant.

cnla duci jusscrit. Exaggerat Cicero, actione 5 *in Verrem,* quod Gavium, civem Romanum, Verres flagellarli. Ncc ulla vox alia, inquit, istius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc : « Civis Romanus sum. » Recens erat Rhodiorum exemplum, qui cum pcccassent in aliquos Romanos cives, Claudius cos libertate plane privavit, uti narrat Dio, lib. LX. Antiquo enim jure Romanorum nefas erat civem Romanum subjicere flagellis, seu virgis. Id primum statuit lota lege Valerius Publicola apud Valerium Maximum, lib. IV, cap. i. Idipsum confirmatum est lege Porcia ct lege Sempronia, teste Cicerone pro *Rabirio.* Vide Sigonium, lib. I Dc *Antiq. Jur. Roman.,* cap. vi (1).

Non ita, sed yeniant, et ipsi nos ejiciant, — , id est *educant.* Hinc patet Paulum post cibum in domo custodis sumptum rediisse ad carcerem, ut ibi eum Magistratus inveniret, et
Magnani- innocentem pronuntiaret ct dimitteret. Vide hic magnanimitatem Pauli, qua carcere egredi non vult nisi Magistratus sententiam ferat de ejus innocentia, idque publice. Simili consilio Socrates noluit e carcere fugere, ne illa fuga reum potius se convinceret, quam innocentem, ait Plato in *Crito.* Idem eadem causa et virtute fecit Ignatius, fundator Societatis nostræ. Lege Ribadeneiram, lib. II Vitæ ejus, cap. my. Sapienter Melania, a praeside Palæslinæ incarcerata, ut ab ca aurum, quod copiose in monasteria erogabat, exprimeret : a Ego, ait, illius fui filia, hujus vero uxor, qui in terra fuit genere clarus, nunc autem sum Christi an-

ti) Quaeritur quonam jure Paulus sc civem Romanum dixerit? Fuerunt qui putarent Tarsum, urbem Pauli patriam, fuisse coloniam Romanam, aut municipium, adeoque Tarsenses habuisse jus civitatis Roman®. Tarsus autem neque municipium, neque colonia erat, sed *urbs libera :* « Cydnus, ait Plinius, V, xxvn, Tarsum, liberam urbem, paulo a mari secans. » Libertate donati erant Tarsenses ab Augusto, ut eos variis in bello civili cladibus afflictus recrearet. Cf. Appiam, *Bell, civil.* V ; Dion. Chrysost., in *Tarsica posteriore.* Urbes libera» suis utebantur legibus, suos habebant magistratus, a jurisdictione Romani præsidia immunes erant, nec presidiis Romanorum tenebantur ; imperium tamen majestatemquo populi Romani agnoscere debebant, iisquo contra hostes auxilia mittere. Tarsenses non habuisse jus civitatis Roman® etiam inde patet, quod tribunus militum, quamvis sciret Paulum Tarsoisem esse, flagris tamen eum explorari jussit, a quo sibi metuens destitit, simul ac eum Romanum ¿Ognovil. Itaque præfcronda est eorum sententia, qui Aatuunt aliquem e Pauli majoribus an< in bellis civilibus jus civitatis Roman® consecutum esse ob bene de Romanis merita, aut jus illud pecunia redemisse. Julium Caesarem multis peregrinis civitatem civili bello dedisse, tradit Dio Cassius, lib. XLIII1. Imo fuisse in potestate Presidum provinciarum ut quem vellent, civitate Roman.! donaro possent, ait Cicero, *Verr.* n, 7. Hinc mullis in provinciis Presides, auri cupiditate corrupti, soluta pecunia, civitatem dederunt. El Judæi solebant ab iis civium Romanorum titulum el jura emero, tum ut facilior et lullor iis negotiatio esset› tum ut possent libero suo moro vivere, in iis etiam urbibus qua* Roman® civitatis juro non gauderent. Cf. Kumoolium ad h. 1.

cilla. Ncque meum vilem habitum despexeris : possum cnim me, si velim, extollere : ne ergo forte Ignorans in crimen aliquod incidas, quænam sum tibi declaravi. » Additque documentum : « Oportet cnim adversus stolidos, tanquam cane et accipitre uti animi elatione, et in tempore superbis in ipsos immittere. Tuncjudex se excusavit, et eam adoravit, ct jussit eam absque ullo impedimento cum sanctis viris versari: » ita Palladius in *Lausiaca,* cap. cxvn. Hac de causa Paulus subinde animos, quin et iram assumpsit. Ira enim est cos virtutis, a Iram, inquit Chrysostomu K.-, hom. 6 De *Laudibus S. Pauli,* providus creator nobis inseruit, ut dormientes atque resolutas animas ab inertia ac desidia suscitaret. Quasi enim gladio aciem, ita menti nostræ irae acumen imposuit, ut eo cum oportet; utamur. Propterea igitur et Paulus hoc sæpe usus est affectu, et modeste loquentibus erat melior iratus, cum tempore omnia faciens opportuno pro lucro et co ... odo prædicandi (1). »

Vers. n. 39. Deprecati sunt eos. — Ecce Paulus suos judices facit sibi supplices. Unde Gagneius et Dionysius : Veniam, inquiunt, deprecati sunt pro injuria violatoque jure civilitatis Romana. Græci codices nonnulli addunt Magistratum venisse cum amicis, ac dixisse : « Ignoravimus statum vestrum, et quod estis justi. Et educentes cos rogaverunt dicentes : Exite ex hac urbe, ne forte rursus irruant in vos et vociferentur contravos.»

Vert' ** 40. Introierunt ad Lydias, — purpurariam, cap. V, vers. 14, mœslam et orantem pro Pauli liberatione.

Et visis fratribus, — Luca, Timotheo, et si qui alii socii erant Pauli; solus enim Paulus et Silas incarcerati fuerant. Unde pro eo sollicitus erat Lucas et Timotheus. Hinc Paulus consolatus est cos, narrando terræ motum et cætera quæ Deus in carcere pro se operatus erat ad gloriam Christi. Undo quidam Græci codices addunt : « Narraverunt quæcumque fecit Dominus illis. » Nam Philippis hac vice Paulus tantum legitur convertisse Lydiam et custodem carceris; sed hi sparserunt in alios fidei semen. Unde ad eos scripsit postmodum Paulum epistolam ad *Philippenses,* zelo ct desiderio martyrii ardentem.

Moraliter, discamus a Paulo eadem alacritate et contentione predicare paucis ac multis, pauperibus ac nobilibus, feminis et pueris ac viris. Idem dico do doctrina, audiendis confessionibus, catechesi et quavis alia occupatione ac labore.

(i) Sibi ipsi Paulus debuit, ut postularet honestam deductionem ex urbe. Si cnim clamabiisset, paulopost rumor fuisset sparsus, effracto carcero ipsum aufugisse» qu® res fam® el auctoritati Apostolica apud Philippenses et alios mullum nocuisset. Cur vero Paulus se non tuitus est legum Romanarum presidio adversus duumviros, quum eum virgis cædi juberent? Nempe, ait Kuinoclius in b. I., tumultus in foro obstitit, quominus ad civitatis jura provocaret, aut exaudiretur. Confirmat huic rationem ipsum vocabulum *indemnato**

Esto cnim initio parvus ait fructus, Deus tamen tuo tempore inde majorem eliciet.

Debile principium melior fortuna sequetur.

Ad magna non scanditur nisi per parra *t* ab ile ergo inchoandum tendenti ad magna. Vida dicta *7.(ichar.* ivj 10.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Wi/tppis *exiens Paulus contendit Thessalonicam, ubi inultos convertit; sed Judceis eum persequentibus abiit Beraam, inde Athenas: ubi ex ara* Ignoto Deo *dicata, demonstrans hunc Deum esse Christum › mullos ad ejus /idem traduxit, ac inter eos Dionysium Areopagitam.*

i. Cum autem perambulassent Amphipolim et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum. 2. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserebat eis do Scripturis, 3. adaperiens et insinuans quia Christum oportuit pati, et resurgere a mortuis : et quin hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis. 4. El quidam cx cis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silæ, et de colentibus Gentilibusque multitudo magna, et mulieres nobiles non paucæ. 3. Zelantes autem Judrei assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turba facta, concitaverunt civitatem ; ct assistentes domui Jasonis, quaerebant eos producere in populum. 6. Et cum non invenissent eos, trahebant Jasonem el quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem concitant, et huc venerunt, 7. quos suscepit Jason, et hi omnes contra decreta Cœsaris faciunt, regem alium dicentes esso, Jesum* 8. Concitaverunt autem plebem et principes civitatis audientes hæc. 9. Et accepta satisfactione a Jasone, et a cæteris, dimiserunt eos. 10. Fratres vero contestilo per noctem dimiserunt Paulum el Silam in Beroeam. Qui cum venissent, in synagogam Judæorum introierunt. 11. Ili airtem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonica?, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. 12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum Gentilium honestarum, et viri non pauci. 13. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia et Berœæ prædicalum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc, commoventes et turbantes multitudinem. 14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare : Silas autem el Timotheus remanserunt ibi. 15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, et accepto mandato ab eo ad Silam el Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt. 16. Paulus autem cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololalriœ deditam civitatem. 17. Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, et colentibus, et in foro, per omnes dies, ad eos qui oderant. 18. Quidam autem Epicuræi el. Stoici Philosophi disserebant cum eo, el quidam dicebant : Quid vult sominiverbiu» hic dicere? Alii vero : Novorum daemoniorum videtur annuntiator esse : quia Jesum et resurrectionem annuntiabat eis. 19. El apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes : Possumus scire quæ est hæc uova, quæ a te dicitur, doctrina? 20. Nova enim quædam infers auribus nostris: volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. 21. (Athenienses autem omnes, ot advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.) 22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait : Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video. 23. Præteriens enim et videns simulacra vestra, inveni et aram in qua scriptum erat : Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. 24. Deus, qui fecit mundum el omnia quæ iu eo suul, hic cceli et terræ cum sit Dominus, non in manu-

fodis templi» habitat, 25. nec manibiis humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam , el inspirationem , et omnia : 26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum, 27. quaerere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. 28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus; sicut et quidam vestrorum poetarum dixerunt : Ipsius enim et genus sumus. 29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis hominis, divinum esse simile. 30. Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant, 31. eo quod statuit diem in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis. 32. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidum quidem irridebant, quidam vero dixerunt : Audiemus te de hoc iterum. 33. Sic Paulus exivit de medio eorum. 34. Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt : in quibus et Dionvsius Areopagita, et mulier nomino Damaris, et alii cum eis.

Vci> i. 1. Cum autem peramrulassent Amphipolim — CiVi'as est Macedoni® vel Thraciæ, vicina Philippis : ita dicta, quod aquis undequaque sit circumdata, isthmo tantum terræ fiohærens : ila Pollux, lib. IX. llæc Philippo Macedoni et Atheniensibus bellorum causam dedit, llano Drasides, Lacedæmoniorum dux, bello Peloponnesiaco occupavit: ita Thucydides, lib. IV.

Apolloniam. — llæc vicina est Thessalonica?. Allæ enim plures alibi fuerunt urbes eodem nomine.

Thessalonicam.— Ikec prima, vel inter primas fuit Macedoni® civitas, ita dictaawcn, id est tic*toria,* quam de Thessalis ibidem obtinuit Philippus, Macedonum rex. Nunc per apheresin *Salónica* vocatur, in qua Judæi habent synagogam, typographiam, imo dominium : ita Strabo, lib. VII, et Stephanus, lib. *Dc Urbibus.*

n» t. 2. Secundum consuetudinem .—Consueverat enim Paulus, ait Chrysostomus, ubique primo adiro synagogas Judæorum, ibiquo predicate, etiamsi sæpius ab cis offensus, expulsus ct lapidatus, ut constantem in suam gentem amorem ostenderet bonumque pro malo redderet ; itaque multos ex eis converteret, reliquos nolentes converti faceret inexcusabiles, ne, si primo Gentibus predicarci, Judæi pretendere vel objicere possent ipsum non annuntiare verum Messiam, eo quod hio promissus esset Judæis, non Gentibus.

Disserebat eis de Scripturis, — à-ô tùv fpxçûv, id est e *Scripturis :* ita Tigurina ct Pagninus. E Scripturis enim probat Jesum Christum esse Messiam et Salvatorem mundi, cujus fide omnes justificari el salvari debeant. Melius ct nervosius vertit Noster, *de Scripturis.* Solebant enim Judæi in Synagogis non aliud tractare quam Scripturas: unde si Paulus alimi Iractasset, ac praesertim directe et expresse egisset de Christo crucifixo, explosissent eum Judæi. Thema ergo Pauli erat Scriptura, sed ita, ut ex ea opportunis locis semper ingereret ct insinuaret Christum, uti sequitur. Ubi nota sOlerliam et dexteritatem Pauli, qua Christum artificioso, quasi aliud agens, Judæis invitis et Christum aversantibus insinuat et predicai. Idem faciendum est iis qui venantur animas vitiis immersas, ct sermonem omnem do virtute abhorrentes, ut primo de aliis rebus, quas illis gratas esse sciunt, sermonem faciant, deinde latenter ad vitia ct virtutes descendant.

Noster fundator S. Ignatius hoc suis dabat r'▮-"« axioma : « Ingredimini cum eo quod est illorum , sed exite cum vestro ; » significans initio nos hominibus sæcularibus accommodare debere et omnibus omnia fieri, ut omnes lucrifaciamus, ac tandem virtutem, quam intendimus, eis persuadeamus. Ita venatores avium et ferarum, ac piscatores piscium, eis escam objiciunt, sed sub esca retia el hamos abscondunt, quibus cos illaqueant et capiunt : idem faciat venator et piscator animalium rationalium, quæ instar ferarum cl piscium viventia, terrenis inhiant.

Ita S. Barlanin Eremita, fingens se gemmarium s. mrgemmamque afferre eximii splendoris et valorls (puta fidem Evangelicam), aditum sibi patefecit, converlitque Josaphat, regis Indiæ filium, uti refert Damascenus in eorum Historia.

Ha S. Abrahamus neptem suam Mariam lapsam in fornicationem, fingens sc mercatorem, reduxit in viam salutis, uti refert S. Ephrem in ejus Vila.

Ita in Vita Aslionis Martyris legimus. Vigilantium parentes adhuc Gentiles dc Astione filio perquirentes mortem ejus celasse, dixlsseque cum vivere in regione fortium, puta in cœlo, itaque cos consolatum esse, ao tandem dextere martyrium ejus nobile enarrasse cosque ad Christum convertisse.

Ita S. Xaverius a concubinariis avellebat concubinas, insinuans sc in eorum amicitiam, et nunc unam, nunc alteram alio pretextu eis adimens, donec ad unam omnes adimeret. Lege Tursellinum in ejus Vila, lib. VI, cap. x, sub finem.

▾tn J 3. Adaperiens ,— 7. *d.* Sensim et opportune aperiens eis Christum in Scripturis latentem, et ex iis ostendens Christum debuisse pati et crucifigi.

Et insinuans, — ffaforttyroc, id es< *proponens, explicans, ostendens;* Pagninus et Tigurina, *allegans;* alii, *componens* ct *conferens* gesta ct passiones Christi cum verbis Prophetarum, qui illa ipsa prædixcnmt, sed occultius et obscurius. Noster solertius ct profundius vertit, « insinuans, d ob causam jam dictam : forte etiam legit ^x^vTiûfaivc;, id est inferens, interjiciens, obiter ct quasi per parenthesin insinuans. Sic S. Petrus, *Epist.* I, cap. v, vers. 5, ait : a Omnes autem invicem humilitatem insinuate, d id est in sinum immittite quasi occulte ct aliud agendo, utpole invitis et reluctantibus. Sic Rhetores utuntur insinuatione, praesertim in re odiosa, ut judicum, vel auditorum animos aversos sibi concilient, et quasi aperiant, de qua Cicero, lib. I *De Invent.: a* Insinuatio, ait, est oratio quadam dissimulatione ct circuitione obscure subiens auditoris animum. » Et ut Sem'us, in XI *Æneid. : a Est* callidus et subtilis aditus ad persuadendum, d Sic insinuare se in amicitiam alterius dicitur is qui non recta, sed per quosdam sinus et diverticula latenter in amicitiam ingreditur, et quasi irrepit.

Et quia me est Jesus Christus quem, etc., — 7. d. Quia hic scilicet Christus, ita celebratus in Scripturis et exspectatus a Patribus, non est alius quam Jesus Christus, quem ego annuntio vobis. Aut, ut Græca : « Quia hic est Christus, » nimirum a hic Jesus quem ego annuntio vobis. » Judæi enim negant Jesum esse Christum, sive Messiam, quem dicunt venlurum in fine mundi. Alii ex eis fingunt duos Christos : unum pauperem, patientem et afflictum, et hunc esso nostrum : unde R. Jacob, in *Collectaneis e Thalmud,* dicit quod Christus hic sederat Romæ inter pauperes, miser et dolens (uti refert Lyranus, lib. *Contra Judæos);* alterum nobilem et splendidum instar Salomonis; hunc fore Messiam Judæorum, et venturum in fine mundi. Ita ludiones isti nugantur, aut somniant, cum exadverso Scriptum, veteres Rabini, et Patres omnes, unum tantum commemorant Messiam; sive Christum, scilicet Jesum a Judæis crucifixum.

v.n 4. 4. Er quidem ex eis (Judæis, ct de quibus sermo præcessit) CREDIDERUNT, etc., ET DE COLENTIBUS, OkoVs GENTILLBISQUE MULTITUDO MAGNA. — d Colentes » n4T hic vocantur proselyti, puta Gentiles ad Judaismum conversi : opponuntur enim Judæis gente et genere, ac Gentilibus in gentilismo viventibus. Dicit ergo ex Judæis aliquos fuisse conversos, cx proselytis vero ct Gentilibus multos : ita Beda, Hugo, Glossa, Lyranus et Carthusianus. Græci codices et Syrus faciunt hunc versum bimembrem, non trimembrem : eosdem cnim faciunt Gentiles et colentes. Sic enim habent : a Et de colentibus Gentilibus multitudo magna, » ut colentes vocentur pii ct religiosi Gentiles unum Deum colentes. Unde Syrus vertit, *mullique ex Græcis illis qui timebant Deum*. Quocirca Apostolus postea scribens *ad Thcssalon.,* eorum in credendo promptitudinem, alacritatem et constantiam dilaudat. Sio enim scribit, I *Thessal.* I ct II : « Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed in virtute et Spiritu Sancto, ct plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis proptervos. Et vos imitatores nostri facti òstie, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus Sancti, ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia et in Achaia, » etc. Vide ibi dicta.

5. Zelantes autem Judæi, — « increduli, » ut addunt Græca; et, ut Syrus, *scelerati.* Vide Paulum Judæorum horum zelum, invidiam ct pravitatem describentem, I *Thessal.* II, Liet seq.

Assumentesque de vulgo viros quosdam malos. — Pro *de vulgo,* Græce est rwv áycpaúúv, id est *cx circumforaneis :* ita Tigurina el Erasinus. Porro circumforaneos vocat eos qui in foro versari solent, ait Vatablus, quos proinde Pagninus vocat *forenses,* quales sunt vendentes et ementes, ad hæc bajuli, homines inertes et otiosi, item pauperes qui herum quærunt suamque operam ad omne vel fas vel nefas offerunt, quales mulli sunt e vulgo in civitatibus amplis, uti eral Thessalonica. Nam, ul ait Sallustius in *Jugurtha :* «Egcntissimo omnia cum pretio honesta videntur.» Et Silius Italicus, lib. XIII : « Sceleri proclivis egestas. » Divinius vero Salomon, *Prov.* xxx, 9 : a Mendicitatem, inquit, no dederis mihi, ne egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei. »

Porro multi Thcssalonicæ erant inertes el otiosi, Otii mi
inde pauperes, inde inquieti, turbulenti, rapaces l„m'
et fures. Quare hanc eorum inertiam otiumque acriter castigat Apostolus, II *Thessal.* m, 7 et seq. Preclare Diogenes Cynicus, apud Laertium, lib. VI, a Otiosorum negotium dicebat esse amorem ct cupiditatem ; » quod hic affectus potissimum occupet otio deditos. Ita enim fit ut, duro otio indulgent, in rem negotiosissimam, qualis est cupiditas et desiderium rei alien© incidant. Et Appius Claudius, teste Valerio Maximo, dicebal a longe melius populo Romano committi negotium quam otium ; » quia turba bellis excitatur ad virtutem, in pace et otio defluit ad voluptates el luxum, ex quibus nascitur seditio, cædes, rapirne el republic© exilium.

Malos. — Græce id est *pravos, nebulones, flagitiosos;* item, *egenos, inopes, miseros, arumnosos.* Improbitas, ait Chrysostomus, hom. 7 *in Acta,* dicitur zwifk, eo quod k&cv, id est laborem et molestias mille auctori afferat. Adde quod sæpe oriatur ex invia, id est ex paupertate el inopia, uti jam dixi. Idipsum verbo ct exemplo docuit Bulas, famosissimus latro, qui sub Severo Imperatore, per totam Italiam comparata manu

sexcentorum latronum, biennio maximas prados egit. Cum autem centurionem vitæ sure insidiantcra cepisset, eumdem, raso capito, ad Severum Imperatorem remisit dicens : « Nuntia dominis tuis, ut servos suos alant, ne latrocinentur. » Habebat enim Bulas multos apud se Cresarianos, jaitim exigua mercede conductos, partira nullo stipendio; ita Xiphilinus in *Vita Severi.*

Assistentes domui, — ul in eam vi facta irrumperent, ex caque in populum producerent cos, scilicet Paulum ct Silam. Unde Græce est taçcwrtc, id est *adorti domum,* sive *urgentes, instantes et immiranles domui;* ita Tigurina, Pagninus, Vatablus ct alii.

Juon Jasonis, — apud quem hospitabantur Silas ct Paulus. Undo Beda censet hunc Jasonem fuisse Christianum, nimirum conversum a Paulo, per tria sabbata in synagoga Thessalonicensi disputanto de Christo e Scripturis, vers. 2. Videtur hic Jason esse idem de quo Apostolus, *Hom.* xvi, ait : « Salutat vos Timotheus adjutor meus, et Lucius et Jason, el Sosipater, cognati mei. » Videtur cnim Jason cum Paulo Thessalonica ivisso Corinthum, undo Paulus scripsit ad Romanos anno Christi 58 : ita Baronius, Genebrardus, in *Calendario Grcecorum,* quod Psalmis prefixit; Sixtus Senensis, lib. II *Biblioth.,* et alii. Quod si verum est, patet hunc Jasonem fuisse Christianum, Pauli cognatum, discipulum et familiarem. Rursum hic Jason videtur esso is qui ascriptus catalogo Sanctorum legitur in *Martyr. Romano,* die 12julii, his verbis: a In Cypro S. Jasonis, antiqui discipuli Christi, » nam alium Jasonem Christianum sanctumque, illo revo nunquam legimus, nisi hunc. Ex quibus verbis probabiliter conjiciunt auctores jam citati, hunc Jasonem eumdem esse cum Mnasone, de quo *Actor,* xxi, 16, dicitur : a Adducentes secum apud quem hospitaremur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum. » Hæc enim verba plane consentiunt cum verbis Martyrologii, nisi quod pro Jasone vocent eum Mnasonem ; sed nonnulla exemplaria pro Mnasone legunt Jasonem. Unde liquet Jasonem fuisse oriundum e Cypro, domuin tamen habuisse tam Thessalonian, quam llierosolymæ. *Menologium Gracorum* 29 aprilis, ct Dorotheus, in *Synopsi,* asserunt Jasonem fuisse Episcopum Tarsensem; Hippolytus vero, lib. *De* 72 *Discipulis,* eis annumerat Jasonem facilque Episcopum in Syria. Baronius tamen, in *Martyr.,* die 12julii, Jasonem illum Marlyrologio ascriptum censet esso eumdem cum Mnasone, *Actor,* xxi, 16, fuisseque Episcopum Tarsensem, diversum vero ab hoc Jasone Thessalonicensi, qui fuit Pauli hospes ct discipulus. Ulrumque est probabile : nihil cnim hic est certum ct evidens.

Qüæredant eos producers in populum. — Ut scilicet a populo, per Judæos concitato ct furente, lapidarentur, vel male mulctarcntur Paulus ct Silas. Vides hic morem Judæorum similem esse mori hærclicçrum, qui per tumultus populi expellunt Catholicos vel urbe, vel senatu : quia sciunt, si ex jure ct veritate causam suam quiete agerent in tribunali, apud judices se causa casuros.

6. Trahebant Jasonem — tumultuarie ; ut tuinullu furentis populi eum opprimerent apud primores civitatis. Quare minus recte vertit Syrus, *litem intendebant Jasoni :* tumultu cnim res agebatur a Judæis, non lite judiciali, esto id pretenderen! ; idcirco enim ad principes urbis, quasi ad judices traxerunt eum. *

Et quosdam fratres, — puta Ghristianos.

Quoniam, — quod : hoc enim est sn.

Ili (scilicet sunt) qui urbem concitant. —Græca pro *urbem* legunt cúwjuíw, id est *orbem,* sive *totam terram.* Sicct Syrus, Complutenses, Clarius, Vatablus et alii. Sed eodem res redit : per orbem enim intelligunt urbem vastam et amplam hyperbolicc, *q. d.* Hi sunt qui tota urbe turbas movent et totum populum ad seditionem concitant. Sic Pharisæi de Christo predicante insola Judæadicunt, *Joannis* xii, 19 : «Totus mundus post cum abiit.» Et Athenæus, lib. I, Romam vocat « mundi populum. » Romanæ enim urbis populus videlur esse orbis totius, quia e toto orbe Romam confluxit. Potest tamen Græca lectio alium co enti odiorem habere sensum, ç. d. Hi sunt qui ubique in orbe concitant tumultus, atque huc etiam venerunt ut eosdem suscitent. Alioqui si legas cum nostro *urbem,* tunc id quod additur, *ct hic venerunt,* sic accipe, *q. d.* Sunt extranei et advenæ, non cives et indigente : unde ab eis quasi incognitis, novatoribus et turbatoribus omni modo nobis cavendum est. Reddunt enim eos suspectos, dicendo quod aliunde venerint sintque extranei, ignoti, errones et vagabundi.

7. Quos suscepit ,—taSïtatrai, id est *clanculum ct furtim excepit,* quasi facinorosos, novatores ct turbatores; ita Tigurina, Pagninus, Gagneius et alii. *Sert T'*

Regem alium dicentes esse, Jesum. — Crassahæc calumnia est ; aliqua cnim specie id Christo vivo objicere potuerunt Pharisæi, *Joan.* x, 1, at non Christo mortuo jam in cœlis regnante, qui e terra et humanis sublatus, omnia hæc sub pedibus velut exilia despicit ct calcat, quemque edicta Cæsaris ligare et tangere nequeunt (1).

8. Concitaverunt autem plebem. — Hæc enim movetur solo nomine novi regis, sive tyranni, qualem hic criminabantur esse Christum, nec apprehendit, aut quærit an is vivus sit, an mortuus, an in terra, an in cœlo; forte etiam cogitabant c cœlo posse redire in terram, ut eam totam occupet, cique dominetur, præsertim quia hoc tempore regnabat Claudius Imperator, qui timi- *VerK 1*

(1) a Regem alium, » scilicet a Cesare, qui se *mundi dominum* dicebat, ct apud Græcos xúptc; ct ftanXróc audiebat. Christiani vero Jesum quoque vocabant jtàpwv, non Judææ tantum, de quo apud Pilatum avcusalus Jesus fuerat, sed lotius humani generis.

dissimili ad solas umbras et rumusculos novi regni et tyrannidis totus percellebatur, uti fuse narrat Suetonius in ejus Vila, cap. xxxv el xxxvi.

Ven. ». Sitúfjc- ¡i"l' rex

9- Et accepta satisfactione. — Qualis ea fuerit Scriptura non narrat. Syrus explicat, ailquo fuisse fidejussores: «Sed acceperunt, inquit, fidejusseres a Jasone, » qui scilicet fidejuberent eos fideles fore Cresari et Romano Imperio, nihilquo novi contra illud moturos, ait Cajetanus. Budreus vero, et ex eo Gagneius ct Sanchez per *satisfactionem* accipiunt satisdationem, id est fidejussionem, qua Jason seipsum pro Paulo sponsorem dedit, vcl sistendi illmn tribunali, vel pro eo satisfaciendi, si in aliquo deliquisse convinceretur. *Tertio,* Dionysius et Lorinus per *satisfactionem* accipiunt excusationem et purgationem, qua Jason ostenderit Paulum non esse seditiosum, nec inducere novum regem terrenum, puta Christum, nipote qui jampridem sit mortuus, cujusque regnum sit spiritale, non corporale, *q. d.* Cum Jason sufficienter satisquo ostendisset Paulum non concitasse turbas, dimissus est. *Quarto,* Petrus Alexandrinus, serm. *De Poenitentia,* per *satisfactionem* accipit mulciain, puta pecuniam, quam Jason pro se redimendo dederit. Verum hoc parum videtur probabile; nec salis dignum generositate et integritate Pauli et Evangelii. Priores ergo sentiæ sunt probabiliores. Miratur Chrysostomus Jasonis virtutem, qui se caputque suum pro Paulo periculo objecerit.

v<n- io.

10. Beroeam. — Urbs est Macedoniae, non longe a Pella, Alexandri Magni patria (1).

IX SYNAGOGAM JUDÆORUM INTROIERUNT. — Mirare hic animos zelumque Pauli : a Judæis eniin iterum ct tertio male mulctatus, ad eos rursus ingreditur; non cedit persecutionibus, sed fortior iis exurgit, « ac vehementius in adversarios fertur, et incrementa persecutionis majoris illi fiunt causa constanti®, instar flammre, qure vento agitata magis inardescit,» ait S. Chrysostomus,hom.7 De Laudibus S. Pauli. Ha certat virtus cum vitio, amor cum odio, beneficentia cum maleficiis: certat et vincit. Hic est mos amantis, hic animus foriis et generosi, ut sibi dicat : «Tu ne cede milis, sed conira audentior ito.» PrreclareS. Bernardus, epist. 156 ad *Emjenium Pont. :* « Legi, ait, apud quemdam sapientem : Non est vir foriis, cui non crescit animus in ipsa rerum difficultate. Ego autem dico : fideli homini magis est inter flagella fidendum. »

n.

11. Hi autem,—q. d. Berma erat nobilior Thessalonica, ct cives Berœenses erant nobiliores Thessalonicensibus : ita S. Chrysostomus, Gagneius et Vatablus. At vero aptius Syrus, Lyranus, Hugo et Cajelanus, hrec restringunt ad Judæos, do quibus proxime præccssit, *q.* d. Judæi Berœam habitantes erant nobiliores Judæis habitantibus Thessalonica : his enim solis competit id quod sequitur, « Quotidie scrutantes Scripturas; » lire enim pro prire erant Judreornm, non Gentilium. Idem confirmat vers. 12, ut ibi patebit.

Nobiuores, — id est nobilissimi, tum genere et prosapia, tum generositate el indole. Saipe enim nobilitas generis secum affert nobilitatem animi, puta magnanimitatem, sinceritatem, civilitatem, probitatem , humanitatem , liberalilalem : ita Chrysostomus, OEcumenius, Lyranus et alii. Dicit hoc Lucas, ut ostendat Beroeenses nobili indole prædilos, magis fuisse dociles, magisque capaces et promptos ad capessendam doctrinam Evangelii. Unde de iis subdit.

Qui (scilicet Beroeenses, non Thessalonicense») susceperunt vERiiuM (Evangelii predicatimi a Paulo) CUM OMNI AVIDITATE. — GræCO îïfoO'jy-ía; , id est *cum animi promptitudine,* sive *libenter ct propensis animis.*

Scrutantes Scripturas. — Non enim tenebantur credere, imo prudenter erodere non poterant initiis Evangelii, et Paulo novo predicatori, novum Deum annuntianti, nisi re examinata comperissent, hanc prredicationem esse consonam verbo Dei et oraculis Prophetarum. Quocirca idem de se dixit Christus Judæis, Joan, v, 39 : « Scrutamini, ait, Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam habere retornara : et illae sunt qure testimonium perhibent do me. » Secus est jam cura Evangelium et fides primitus sat superquo examinata, tot sreculis probate et recepta est; ct tamen etiamnuin possumus scrutari Scripturas, non ut fidem examinemus, sed ut in ea nos confirmemus ejusque mysteria melius ct profundius penetremus, nobisque ct aliis imprimamus; imo idipsum dunlaxat fecisse Beroeenses est verisimile. Jam enim susceperant verbum Dei cum omni aviditate : non ergo scrutabantur Scripturas, ut primitus crederent, sed ut in fido suscepta se confirmarent, singula Scripturarum testimonia do Christo a Paulo citata examinando, et eum dictis Pauli conferendo. Quare perperam hrerctici contendunt ex hoc loco, hrereses suas esse examinandas ad Scripturas. Cum enim constet eas esse hrereses id est errores, fidei et traditioni Patrum repugnantes , non examinandis, sed illico damnandre ct explodende sunt.

12. Er multi quidem crediderunt ex eis, —v»r» te

scilicet Judicis Beroeensibus : hos enim opponit Gentilibus mulieribus et viris, quorum pariter non pauci crediderunt in Christum. Vide dicte initio vers. 11.

v-n te

14. Ut iret usque ad mare. — Græco, ¿>; i-l «ziaaox», id est *quasi ad mare :* noluerunt enim fratres, ait Cajelanus, ut Paulus aperte fugeret, sed declinaret, tanquam iturus ad mare. Verum Noster pro ¿>c, id est *quasi,* legit iuç, id est *usque.* Nam hoc itinere perrexit continue Paulus, et pervenit Athenas (2).

(1) Hodie vocatur *Vena,* vel *Kara-Vtna.*

(S) Rectius : *i>; ir.\t versus ad;* nam cum «ni h. i

Shas autem kt Timotheus remanserint uh, — ut Rerœensibus fulci avidis fidem annuntiarent, et eos qui jam crediderunt in ea confirmarent. Solius enim Pauli, quasi choragi, caput petebant Judæi.

Veri. 15. **<3, QUI AU1EM DEDUCEBANT PAULUM, — tum IlO-**noris, tum securitatis causa, nc quas insidias, vel periculum a Judæis subiret. Hoc enim est Græcuin *a0i9T&yrif, id est « comitatu suo eum confirmantes ct securitatem prestantes, p Id eliarnnum faciunt suis praedicatoribus ferventes Catholici in Anglia, Hollandia, Japonia, India.

Athenas, — ubi erat schola eloquenti» el sapienti», ac consequenter Poetarum , Oratorum ct Philosophorum multitudo, insuper idolorum abundantia, idque patet ex Poetarum do suis diis præconiis et encomiis, Unde Thcodorelus, De *Curan. Crac, affect.,* primatum idololatria; inter cpnctas prbis iqbes Athenis defert, idemque jn-
Atbcna sinuat Paulus, veps. 10 ct 22. Nunc Athenæ sepul-
qwite? tæ jacent, et ¡n vicum redact». Erat ergo Athenis Apostolo magna messis, præsertim quia ex Athenis quasi ex capite sapienti©, in reliquam Græciam erat derivando Unde celeriter eo vocavit adjutores suos, Silam ct Timotheum. Hinc Tertullianus, lib. *De Anima,* cap. ni, Athenas vocat linguatam civitatem, aitque ibi caupones fuisse sapienti» el facundiæ. Græci vero capi vocant **Wh;** , id est *Gracia Gratiam ;* sicut Alhenæus, lib. I *Dipnosophist.,* Romam vocal rfc ci^up.tvr,ç, id est *compendium,* sive *url&n orbis.*

Va*. Ifl. **16. INCITADATCRSPIRITIS EJLSIN IPSO, — qtyttÇùvtTO,** id esj *irritabatur, cxcawlcscçbat :* ¡te Pagninus, Tigurjna el Vatablus ; Syrus , *manare afficiebatur;* S. Augustinus, lib. I *Contra Crescent., cap. xn,* legit, a irritabatur Spiritu Sancto intra so,w 7. *d.* Æsluabat Pauli animus, hinc dolore et compassione tam docbe et tam cæcæ miseneque civitatis; inde desiderio et zelo eam juvandi, erudiendi el salvandi ; aliunde ira el indignatione in idololatriam, ejusque auctorem diabolum. Sic Jeremías, cap. xx, 0, de sermone Dei ail : *a* El factus est m corde meo quasi ignis examinons, claususque in ossibus meis, el defeci ferro non sustinens. › Ubi S. Hieronymus : a Conceptus animo sermo divinus, ait, nec ore prolatus ardet in pectore. Unde Paulus Athenis videns idololatriæ deditam civitatem tola mente fervebat. »

Vtn. 17 17. Cqj.i **Mini** s, — proselytis, ait Ghrysostomus, hoc est, Gentilibus ad Judainnum conversis, aut suto salutis et vere religionis studiosis.

In foro. —Syrus, *in platea.* Ita prjmi Societatis nostr© Patres cl fundaïopes, ij|slar Pau)i in plateis ct foris condonabantur, uti eliamnum Romæ faciunt nostri, spiritus patrum suorum assecl» et æmuli, magno conlluxu d fructu.

ux aliis cum <i; vel fero pleonastico ponitur, ut i»; tiri iit idmii quod *usqu^ ad.* Similia halieiU Æliauus el Diodorus Siculiu.

18. Quidam au iem Epicurei. — Epicurus, Xeno- Vf ». cratis discipulus, puer 14 annorum philosophari incipiens in hortis, omne bonum et felicitatem ho- l minis ponebat In voluptate. Hinc negabat numen el providentiam Dei : quocirca plurimos habuit sectatores ; esto enim a nonnulli- frugalis fuisse dicatur et parcus, a pluribus tamen voluptuarius nuncupatur ej porcus, ail S. Augustinus, De *Ulilit. e, -tktuh,* cap. n. Unde illud Horatii : u Epicuri du grege por^qf.» Negabat enim animæ immortalitatem, et consequenter resurrectionem, dictitubatque : « Ede . bibe, lude , post mortem nulla voluptas. » Unde Sidonius, in *Epithalamio Polemii : a* Ast Epicureos eliminat undique virtus. » Timocrates apud Laertium, lib. X in *Vita Epicuri,* asserit Epicurum bis quotidie præ crapula vomere solitum, ideoque corpore miserabiliter affectum, sic ut per inultos annos e lecto surgere non posset : minam quotidie in mensam impendisse; tandem calculo obiisse. Nausiphanes Epicurum ob crapulam appellabat pulmonem, et indoclum, et circumscriptorem, el scortum. Porro natus est Epicurus 3 anno CLX Olympiadis, 7 annis postquam mortuus est Plato : vixit 72 annos.

Hæc ejus axiomate recenset Laertius : « Quod AxkHfl^ beatum est et immortele, id neque ipsum negotii U qnidquam habet, neque alteri exhibet, ut neque TpkUri. ira, netpie gratia moveatur : in quo enim ejusmodi insunt, omne hoc imbecillum csl. * Unde infer.is Deum non curare res humanas, nec malos punire. « Mors nihil ad nos pertinet. Quod enim dissolutum est, id sensus est expers ; quod vero sensus est expers, nihil ad nos perlinet. › Inde colligas animam post mortem nil sentire, unaque cum corpore interire. « Felicitatem sitam esse in voluptate : hanc enim esse mitium el finem bene vivendi viDeque beat». Mundos esse innumerabiles , cosque ex atomis inter se coeuntibus coaluisse : atomos ergo esse principium rerum omnium , esseque infinitas;* quod hausit a Democrito suo magistro. Unde S. Augustinus, lib. Ili *Contra Academicos,* cap. x : a Quomodo, inquit. inter Democritum ct superiores physicos, de uno mundo et innumerabilibus litem dijudicabimus, cum inter ipsum hæredemquü ejus Epicurum, concordia manere non potuerit ? Nam iste luxuriosus, cum atomos quasi ancillulas suas, id est corpuscula qua? in tenebris lætus amplectitur, non teucre viam suam, sed in alienos limites passim ct ¿ponte declinare permittit, totum patrimonium etiam per jurgia ihssipavit. » Itaque Paulo *et* Christianis acre semper contra Epicureos fuit certamen

Er Stoici. — Philosophi fuere ita dicti a id est porticu, in qua docere el disserere solebat Zeno eorum parens, severi et rigidi, ideoque Epicureis oppositi. Unde Cicero *pro Murena :* « At enim, ait, agit mecum austere et stoic* Cato. ›

Stoico Stoicorum paradoxa, ct errores Paulo convel- ’ n<h fucrc hi. *Primus,* fatum esse, omniaque regi fato : fatum ergo esse Deum. Deum itaque tollebant Deique providentiam, et pro Deo substituebant fatum ac naturam : omnia enim fluere censebant nature cursu et necessitate. Naturam , inquit Lactantius, lib. Ill, cap. xxviii, dixerunt esso rerum omnium matrem, quasi dicerent omnia sua sponte esse nata. Preclare S. Euchc- / rius, epist. *ad Valerianum;* sub finem : «Fatum non esse, ait ; interrogent Gentes vel leges suas quæ utique non puniunt, nisi factorum voluntatem. » Facium ergo cujusquc elidit fatum, puta libertas necessitatem.

Sxud- *Secundus :* virtutem, in qua summum bonum ponebant, esse in potestate et industria cujusque ; *unde non esse* eam petendam a Deo, nipote quæ sita sit in arbitrio hominis : quare cuique in sua virtute esse gloriandum : ita S. Augustinus, tom. VI, tract. *De Epicur. ct Stoicis,* cap. iv et sequent. Docebant ergo sapientem sibi sufficere, ac se solo contentum esse : eum solum esse divitem, liberum , regem, beatum, impeccabilem , apathem, imperturbabilem ct Deo parem. Vide Justum Lipsium, *Manuductio ad Stoicam Philosophiam,* lib. Ill, cap. xiv.

Tertium. *Tertius :* omnes virtutes esse pares et omnia vitia paria ; ac qui unum habet, vel vitium, vel virtutem, omnia et omnes cætcras habere. Rursum vilia, Dei providentia exislere , ad varietatem ct ornamentum universi ; ita Cicero in Paradoxis, ct Plutarchus contra Stoicos.

(hortum *Quarius :* non esse ignoscendum reo qui offendit , non esse miserendum, eo quod misericordia sit passio et œgritudo animi, quæ in sapientem non cadit, quodque justitiæ suus dandus sit locus, ut rei puniantur. Unde Cicero pro *Murena* ex Stoicis ait, « neminem misericordem esse nisi stultum ct levem. » Et Seneca, lib. II *De Clementia,* cap. tv, damnat misericordiam quasi vilium. Et cap. vi : « Misericordia, ait, vicina est miseri®, habet i.nim aliquid trahitque ex ea. Misericordia vitium est animarum nimis miseriæ faventium. » MdeLipsium loco citato, cap. xix.

Quhium. *Quintus :* sapientem sumere aliquando mortem posse, imo decere ct debere, ne scilicet misere vivat. UndcSeucca, in *Ajace :* «Authoneste vivere, aut slatim mori generosum oportet. » Ita Cleanthes Stoicus, ulcere in ore nato, cum suasu medicorum cibo abstinuisset ad biduum, mcliusquc jam factum esset, illis ad cibum revocantibus, abnuit, « nec majore viæ parte confecta, esse rediturum » asseruit. Ita inedia obiit. Zeno ipse 98 annos natus, cum valens et integer e schola veniens pedem offendisset lapsusque esset, manu terram pulsans, illud Euripidis occinuit : « Venio, quid appellas me?» Vide Senecam Philosophum, hb. Ill *De Ira,* cap.xv, et episi.70. Idem, *inScntent.:* « Bona, ait, mors est homini, vitæ quæ extinguí mala. » Unde ipse monens, uxorem suam mori volentem secum, eam ferro incidi permisit et ad id animavit.

Sextus : omnes deos mortales esse, excepto Sutna Jove, et in Jovem transituros : sic in conflagratione mundi, sol, inquiebant, lunam et cætcras stellas in se transmutabit : ita Plutarchus, lib. *Contra Stoicos.* Ubi etiam addit : Stoici Deum aiunt esse corpus mente preditum, méntemquo in materia versantem ; non simplicem esso, neque purum, sed ex alio ct per aliud esso pronuntiantes. Vide cumdem, lib. *De Stoicorum repugnantiis.*

Septimus : Deum esse spiritum et animam mun- Sep» di. Itaque spiritum qui vegetat mare, esse et mun’ vocari Neptunum ; qui terram, Cercrcm ; qui aera, Junonem ; qui viles, Bacchum ; qui oleas, Minervam; qui solem et sidera, Apolloncm; qui herbas et pharmaca, Æsculapium ; qui linguas, Mercurium ; qui œlhera, Jovem : ita Plutarchus, lib. *De Iside* ct *Osiride.* Quia enim videbant res omnes spiritu et calore nasci, foveri et crescere; hinc hunc spiritum ct calorem , quem vocarunt ignem, consuerunt esse æternum et increalum rerum omnium principium ct causam, ideoque esse Deum. Idem ante Stoicos consuit Hippocrates, *De Princip. :* « Videtur mihi, inquit, quod calidum, sive ignem dicimus, immortale osse, ct intclligerc omnia, ct videro , et audire, ct scire omnia presentía et futura. » Quid absurdius dici potest ? nam œternitatem, sensum , intellectum, scientiam et præscientiam tribuit igni. Hinc Possidonius apud Stobæum, Deum definit esse spiritum igneum : « Deus, ait, est spiritus inlclligcns ct igneus, formam ipse non habens, sed in omnes se vertens, ct omnibus assimilane. » Et Democritus : a Deus, ait, est mens in igne sphærico. » Et Athenagoras : « Deus est, inquit, fervens substantia juxta Stoicos. » Et Pythagoras de Stoicis prognatus ccnsuit, ait Cicero, lib. I *De Natura deorum , a* Deum esse animum, per naturam rerum omnium intentum et commeantem. »

Octavus : mundum esse animal animatum, vi- Octivw vum el rationale : ratione enim regi, spiritu vegetari et irrigari. Denique mundum esse Deum. Audi Manilium, lib. I :

------ Vivere mundum,
Et rationis agi inolu, cum spiritus unus
Per cunctas habitet paries, atque irriget orbem
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.

Et rursum :

Qua pateat mundum divino munere verti,
Atque ipsum esse Deum.

Et Seneca, Stoicorum acutissimus, *epist.* 97 : « Totum, ait, hoc quo continemur, et unum est, ct Deus est ; et socii ejus, ct membra sumus ; » quem refutat Lactantius, lib. VII, cap. m : «Si hæc omnia, inquit, quæ videmus, Dei membra sunt, jam insensibilis ab his constituitur Deus. *

Quin et Varro, Romanorum doctissimus, idem consult. Audi S. Augustinum, lib. VII *De Civit.*, cap. vi : « Varro, ait, de naturali Theologia proloquen», dicit Dcuin se arbitrari animam mundi, ct hunc ipsum mundum esse Deum. »

ThilofO-phi albei.

Ex dictis liquet, tam Stoicos, quam Epicureos, habuisse suos atheos ; ct in re fuisse atheo*-, imo polytheos, ideoque magis atheos. Qui enim plures deos ponit, hic unum Deum verum , qui solus est, e medio tollit. Ili aliique errores Stoicorum ct Epicureorum convellendi erant Paulo, docendo omnem nostram virtutem, bonum ct salutem consistere in Christo crucifixo, cujus gratia ct potentia resuscitandi simus in vitam immortalem ct beatam ; ideoque cum solum esse mediatorem Dei ct hominum, eorumque salvatorem : cujus proinde doctrina ct vita sobria, casta, justa, pia ct sancta nobis sit capessenda.

Moralitrr, do pernicie rolli pilli».

Moralitcr : ita hodie nulli magis Christian® disciplin® ct virtuti adversantur, quam Epicurei, id csl voluptuarii et deliciis carnis immersi ; ac Stoici, id est arrogantes, sure sapienti® et judicio præfidentes, quales sunt hærelici. Unde experientia constat haeresiarchas omnes fuisse Epicureos vel Stoicos, id est ventrosos et venereos, vel superbos ; ideoque in hærcsim esse prolapsos. Nunquam enim hærcsis est primum peccatum, sed alia ei sunt prævia, qu® hominem ad hoc malorum barathrum sensim deducunt. Apposite Barlaam, apud Damascenum, in *llistor.* cap. xn, Josaphat regi dat parabolam monocerotis , id est mortis, qui hominem insequitur : ille fugiens apprehendit arborem, in qua modicum est mellis, id est voluptatis ; quo sc pascens, in subjectum barathrum, puta gehennam, corruit :

> Heal quam dulce malum mortalibus additum,
> Mellis dulcis amor l

Et Boetius, lib. Ili, metro 7 :

> Habet omnis hoc voluptas,
> Ubi grata mella fudit,
> Fugit et nimis tenaci
> Ferit icta corda morsu.

Quocirca Deus Judæis in sacrificio vetuit mei, ut dixi *Levit.*

Vere S. Bernardus, serm. 30 in *Cant. :* « Epicurus, ait, voluptatem, Hippocrates autem bonam valetudinem præfcrt ; Christus vero utriusque contemptum prædicat, dicens: Qui amat animam suam, perdet eam. Perdet, vel ponendo eam ut martyr, vel affligendo ut pœnitens. Qunnquam genus martyrii est, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra caeduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. » Quin ct Seneca, lib. ll *De Vita beata,* vn : « Altum quidam, inquit, est virtus, excelsum et regale, invictum, infatigabile; voluptas, humile, servile, imbecillum , caducum , cujus statio ac domicilium fornices et popin® sunt. Virtutem in templo invenies, in foro, in curia, pro muris stantem, pulverulentam, coloratam, callosas habentem manus : voluptatem, latitantem sæpius, ac tenebras captantem. »

Disserebant com eo, — wiCaXXw, id est congre-*diebantur et conflictabantur cum eo.* Ita Pagninus, Vatablus ct Tigurina.

Quid volt seminiverbios. — urævu uieganter di- Sp»
citur id est *spermologus, verbisator,* puta *seminator verborum,* uti legit S. Augustinus, tract. *lontra Epicur. et Stoicos;* OEcumenius censet alludi ad avem quamdam vilem e genere graculorum , qu® semina colligit, quam proinde vertere et vocare possis *semimlegam,* de qua Aristoteles, lib. VIII *llistor. animal.,* cap. iil Unde Eustathius , in *Odyss.* bb. V, censet ab ha ave vocari spermologos, homines inopes et abjectos, qui in foro colligunt grani e saccis excidentia et neglecta, indeque victitant. Proprie Epicurei Paulum hic vocant spermologum, id est verbosum, garrulum, qui ml nisi verba effutiat, et ad quæstum quidvis garriat, uti faciunt rabulæ forenses et agyrtæ, sive circumforanei, qui suas nugas verbis appretiant ct venditant. Vere S. Augustinus, loco paulo ante citato : « Dictum est quidem, inquit, ab irridentibus, sed non respuendum est a credentibus : erat enim revera ille seminator verborum, sed mes>or morum. ▮ Verba enim ejus non erant verba aerem ferientia, sed tela mentem sauciantia. Spermologi sunt prædicantes Haereticorum, qui vere se vocant *ministros verbi,* quia rcipsa non nisi verba dant, non Dei, sed diaboli.

Novorum (liíw, id est *peregrinorum, novorum,* inauditorum, absurdorum,) djuoxiorum. — Syrus, *deos alienos prædicat iste.* Gentiles enim dæmones censebant esse deos minores. Porro cum sint calodæmones et cacodæmoucs, id est dæmones boni et mali (dæmon enim græce idem est quod sciens, ait Plato in *Cratylo;* unde vocatur dæmon Socratis : licet Eusebius, lib. IV Prar-*par.,* cap. m, nomen *dæmon* derivet a Sì.xxmw, id est *percellere, metum injicere;* alii a id est *regere,eo* quod homines regant), hinc tam de bonis quam de malis lure sententia accipi potest: ita Syrus, VaLiblus et alii. Apuleius, apud S. Augustinum, lib. VIH *De Civit.,* cap. xvi : « Dæmones définit esse genere animalia, animo passiva, mente rationalia, corpore aerea, tempore ¿eterna. Horum vero quinque tria priora illisesse nobiscum communia, quartum proprium, quintum eos cum diis habere commune. » Sed duo ultima falsa sunt, æque ac primum , nisi per ¿eterna accipias œvilerna in futurum, non in praeteritum.

Quia Jesum lt iiesurreciioxem axxuxtiabat. — Jesum, quasi Deum : àvxaTcatv, id est *resurrectionem ,* quasi deam , resurrectionis præsidem, qu® sibi devotos faceret a morte resurgere: ita S. Chrysostomus. OEcumenius et Sanche/. Sic enim Romam foilunam, felicitale ^. Minimi, fio-

norem, etc., colebant ut deas, quæ hæc suis cultoribus aspirarent. Vide S. Augustinum, lib. IV *De Civit.,* cap. xi etscq. Verum simplicius, *novorum (knnoniorum annuntiator est,* referri potest ad Jesum, quem annuntiabat Paulus ; τὸ vero *seminiverbius,* ad resurrectionem. Gentiles enim cum lumine naturæ non caperent resurrectionem, eo quod ipsa sit supra naturam et miraculum, ac proinde per Dei omnipotentiam, non per vim naturæ futura; dicebant Paulum, eam praedicantem, serere verba, id est predicare nugas, fabulas, res impossibiles, esseque impostorem, qui presentía lucra captet, promittendo montes aureos in futura resurrectione, uti faciunt Bonzii apud Japones.

•Vm. i9. Ai'-op- 9 19. Ad Areopaghi duxerunt.—*Areopagus* Grece ¡jCJn qU0(j fartis vicus, .Martia curia; ÂpKenim VQcaturMars. Grece est Hw 'A^ucv iwp, id est *ad Martium vicum;* sicut Romœ erat campus Martius. Athenœ enim distribute erant in quinque pagos sive vicos, e quibus unus erat Areopagus, ita dictus a templo Martis, in quo primum judicium capitis actum fuisse scribit Plinius, lib. VII, cap. iv. Hoc enim Areopagi judicio nihil erat constantius, nihil severius, nihil fortius, ait Cicero, lib. I *ad Attic., epist.* 9, ut tot Martes esse viderentur, quot erant judices. Hinc dicti sunt Areopagite, judices severissimi, qui in templo, vel juxta templum Martis judicabant. Nam cum Mars homicidii insimularetur, judicantibus duodecim diis iu eo pago, sex sententiis absolutus est, ut tradunt Greci; cum enim pares erant sentenliæ, absolvebatur reus, utpote cui in dubio et iu pari favendum est potius quam actori : nam condemnandus est nemo, nisi convincatur esse reus et nocens.

Refellit hanc sententiam Varro apud S. Augustinum, lib. XVIII *Dc Civit.,* i. Unde (Ecumenius et Isidorus Pelusiota, lib. X, epist. 91, cx Pausama tradunt, Martem eo loci accusatum a Neptuno de stupro, capitis damnatum fuisse, iudeque dicluin Areopagum. Demosthenes vero, orat. *Contra* Arisi*oc.,* censet Areopagum dictum esse, quod in eo eausæ Marite, de pugnis el homicidiis voluntariis, tractarentur; nam fortuite agebantur in Palladio tribunali. Institutum est Areopagi tribunal a Cecrope, ait Aristoteles, lib. II *Polit.,* ct Eusebius, in *Clonico, anno* mundi 3694, semperque etiam sub Tyrannis perduravit. Solon vero decrevit Arcopagitas esse rerum omnium speculatores el custodes: unde cos deligi voluit ex iis duntaxat, qui Archontes, id est principes et reipublicæ præfecti luissent; ita Plutarchus, in *Solone.* Erant ergo Areopagite fama integerrimi, virtute speclalisuun et usu rerum perspicacissimi. Unde judicabant noctu in tenebris, ne reorum moverentur lacryimset aspectu : qui proinde jubebantur simplicibus verbis causam enarrare, et ab omni verbo•um gestuumque fuco abstinere. Porro sententiam terebant non loquendo, sed calculum, vel absolutionis, vel damnationis dando. Undo proven bium : a Areopagita taciturnior. » Qttorcirca gravissima? causo? toto orbe, etiam a Romanis, testo Gellio, lib. XII, cap. vu, ad Areopagitas judicanda? deferebantur, eorumque tanta erat gravitas ct majestas, ut Aristides in *Panath.* asserat eorum sententias oraculis fuisse adaequatas , nefasque duxisse omnes, pre reverentia Areopagi, in ejus ridere conspectu. Unde et ter tantum in menso in Areopagum judicaturi conscendebant, nimirum quarto Calend., tertio ct pridie. Hæc et plura Budæus, in *Pandectas,* lege ult., *De Sent.*

Ductus est ergo Paulus ad Areopagum, ut ibi quasi nova? religionis assertor judicaretur, et si reus esset, puniretur. Sic enim Socrates Athenis damnatus estad mortem 281 sententiis, eo quod novos deos vel dæmoncs induxisset. Unde S. Chrysostomus : « Ad Areopagum, ait, duxerunt Paulum, non ut quippiam cognoscerent, sed ut punirent et suppliciis allicerent : ilii enim capitalia exercebantur judicia. » Sed Dei providentia hæc in contrarium vertit, fecitque ut magna dignitas Evangelio et religioni accresceret ia Areopago, eo quod ibi eam probasset Paulus, adeoque judicem ipsum, puta Dionysium Areopagitam, ad eamdem convertisset.

Symboliter, Areopagus significat eos qui sincere et recte de re quapiam judicaro volunt, debere induere animum virilem el mortium , ut nulla cupiditate vel passione effeminari el corrumpi se sinant. Ideo enim feminæ sæpe de rebus male judicant ; quia feminæ sunt, et passionibus aguntur, quæ rectum judicium obscurant. Ñam, ut ait ille : a Femina aut amat, aut odit ; » atque amor et misericordia in quam pronæ sunt feminæ, non minus judicium perturbant, quam odium et sævitia.

Possumus. — Astute, civiliter ct humaniter interrogant quasi postulando, dicuntque: a Possumus, *n q. d.* Placetne tibi hæc nova nobis edisserere ? mox deinde animum suum produnt, dum eum urgent, et vi pene responsum extonjucnt, dicendo : « Volumus ergo scire quidnum velint hæc esse.»

20. Nova, — Çwî Çovtol, id est *peregrina,* puta peregrinam fidem, peregrinum Deum, peregrina dogmata; quæ Athænis inaudita, tu abunde eo inducis ct predicas. Vert

21. Er Ab\K.\Æ hospit es. —Tigurina, *et quiiUio versabantur hospites,* sive peregrini.

Ad nihil aliud vacabant, nisi aut digeiui, aut audihe aliquid novi. — Sic ct Plutarchus, tract. *Da Garrulitate,* tradit Athenienses mire fuisse novorum avidos, datque exemplum tonsoris cujusdam, qui cum magnam Atheniensium iu Sicilia acceptam cladem, quam ex servo inde fuga elapso cognoverat, relicta olile imi, primus in urbe annunliassct, nec rumoris hujus tristis producere posset auctorem, ipse quasi eum confinxisset, rote alligatus ad pubbeum ludibrium fuit expo-

situs. Mox adfuere nuntii, qui ex ipsa clade profugerant : itaque omnes dissipati sunt ad suos luctus, miserum tonsorem rote alligatum relinquentes. Atque is sero solutus, e lictore quæsivit : « Audivissentne etiam de Nicia duce exercitas : quo is modo perierit?» Adeo inexpugnabile et inemendabile malum fit consuetudine, novorum aviditas. Idem, tract. *Dc Gloria Atheniensium,* ait eos plus in comoedias novitatis officinas, quam in bella insumere solitos : «Laco ille, inquit, non inepte dixit, graviter peccare Athenienses res serias in ludicrum impendentes, hoc est magnarum classium et exercituum commeatum ct sumplus in theatrum prodigentes. » Hæc Plutarchus, qui vixit sub ævum S. Pauli et Lucœ, nimirum sub Domitiano Imperatore.

Morali- uacuno- iu. Tales et hodie nonnulli sunt. Curiositas enim novi q°ippiam videndi, vel audiendi, hominibus innata est; nova enim placent, nova delectant. Et quia nova vera non semper suppetunt, hinc multi nova fingunt, nugasque et fabulas narrant, casque sæpe infames, quibus famam proximi lacerant cumque aliis ridendum objiciunt. Quare perniciosa csl curiositas, œque ac verbositas. Quocirca Euclides rogatus, quales essent Dii, et qua re delectarentur? a Cælera quidem ignoro, inquit, at curiosos illis odio esse certo scio; » ita Maximus, *sermone* 21. Socrates semper do moribus disserebat, non de astris, aut de meleorologis : rogatus cur? Despondit : a Quæ supra nos, nihil ad nos. » Idem crebra usurpabat illud Homeri :

Ædibus iu nostris quæ prava, aut recta gerantur.

Ita Laertius in ejus Vita. Zeno adolescentem quemdam curiosius quiddam sciscitantem, adduxit ad speculum, utque sc contemplaretur admonuit. Mox rogitavit, an videretur tali vultui convenire tales quœsliones proponere? Ita Laertius, lib. Vil, cap. i. Dæmonax cuidam roganti, an mundus rotundus esset ct animatus? e Vos, ait, dc mundo solliciti estis, ct vestram ipsorum immunditiem non curatisp» ita Maximus, *serm.* 21. Narratur de Ægyptio bajulo, qui gestans quiddam velis opertum, cuidam sciscitanti quid portaret, sapienter respondit : « Ideo obvelatum csl, nc scires : tu vero cur curiose vestigas quod occultatum est?» Gorgias audiens quemdam inepta quærenlcm, et alterum inepte respondentem, ait : u liter stultior, qui mulget hircum, an qui cribrum supponit? » Argute quidam dixit Athenienses virtutem habere iu labris, non in factis, ait Plularchus in *Lacon.,* quia loquaces non sunt operosi. Unde qui multum garriunt, parum faciunt : animus enim eorum totus est in lingua, non in manu. Vide dicta in illud Sop/ion. cap. ui, 18 : « Nugas qui a lege recesserant congregabo. » Sane tales sunt tempiperdæ, verbiperdæ, lucriperdro, auriperdæ et sæpe animæpcrdæ; quibus intonat Christus : « Dico vobis : Quoniam omne verbum otiosum quod loculi fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii, » JLr/tA. cap. XU, vers. 36. Quid nova qureris, cum nil novi sit sub sole? *Eccles,* i, 10. « Non saturatur oculus visu, nec auris impletur auditu, » ibidem, vers. 8. Celebre est exemplum Machete apud Cassianum, lib. V *De Insta, remine.,* cap. xxix, qui in collatione spirituali longissima nunquam, sed m narratione otiosa et curiosa illico incidebat in somnum. El cap. xxxi docet dæmonem facere, ut audientes spiritualia obdormiscamus, audientes fabulas exspergiscamur ct attendamus.

22. Quasi superstitiosiores. — Mitigat reprehensionem *quasi,* et comparativus *superstitiosiores;* magis enim pupugisset, vocando eos in positivo superstitiosos. Syrus vertit, *video vos nimios esse in cultu (temonum :* græce enim ¿«oízípav est, qui

«t

mus. Adde aeque ac superstitionem sæpe in bonum capi pro religione, uti capit Plutarchus, lib. ῑῑtp ; Cicero, actione 4 m *Verrem* (cum de Siculis ait, totam provinciam religionem occupasse, et mentes omnium Siculorum superstitionem pervasisse), et <dii : alioqui superstitio differt a religione per excessum, quod sil inanis cl minima religio : u Nam qui totos dies precabantur et immolabant, ut sibi sui Uberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, » ait Cicero, lib. *De Natura deorum.* Sic et Servius : < A superstite, inquit, superstitio dicta, quæ aniculaS

rum propria est, quæ mullis per ælatem superstites sunl, et quæ rebus inanibus addicte, dum volunt nimis esse religiosae, superstite»® fiunt et ita delirant. » Hinc subinde superstitiosus vocatur religiosus, ut apud Terentium, in *Heaut. :* a Ut stulte et misera omnes sumus religiosœ. » SeaiaU. Melius Lactantius, lib. 11, cap. xxvin, asserit dici superstitionem de colentibus superstitem memoriam defunctorum, tanquam deorum ; aut de ii> qui parentes suos superstites colebant. Isidorus vero, lib. Vili *Etym.,* cap. ui : *Superstitio,* inquit, Tert4* dicta est quasi supcrstaluta ct supertiua observabo. El Lucretius, apud Servium, in VHI .*Eu. id.:Superstitio,* ait, est lunor inanis superstandum rerum. putacœtestium eldivin.iruin quæ super nos stant. Denique Nomus Marcellus superstitiosos Quintal nuncupari censet quod pra culturadeorumcætera supersedeant, id est negligant; sicut religiosos, quasi rclinquosos, quod cæteris relictis, solis sacrificiis deserviant. Verius S. Augustinus, hb. *Dc* Fera *Reliqione,* in fine, religionem nuncupari censet a religando : quia ea fit, u ut ipsis (angelis) adjuvantibus ad unum Deum tendentes, et ei uni religantes animas nostras, unde religio dicta eroditur, omni superstitione careamus. Ecco unum Deum colo, unum omnium principium et unam sapientiam, qua sapiens est quæcumque anima sapiens csl : el ipsum munus quo beata sunt, quandunque beata sunt. Quisquis angelorum hunc Deum diligit, certus sum quod etiam me diligit. » Dicit ergo Paulus : Video vos, o Albe

nænscs, ubique nimis religiosos ct superstitiosos : quia ubique video vestros deos, vota, sacrificia, lumina : illi autem dii *primo,* sunt falsi; *secundo*, nimis mulli; *tertio,* incogniti. Nemo enim prudenter colit id quod non cognoscit quodque ignorat. Ego ergo huc veni, ut superstitionem vestram commutem in veram religionem , ut pro diis falsis agnoscatis ct colatis verum, pro multis unum, pro incognitis certum ct notum (i).

Præclare S. Augustinus , lib. IV *Dc Civit, Dei,* cap. XXX : « Agamus, inquit, Domino Deo nostro gratias, qui has superstitiones per allissiniam Christi humilitatem, per Apostolorum prædieationem, per fidem Martyrum pro verilate inorienlium ct cum veritate viventium, non solum in cordibus religiosis, verum et in œdibus superstitiosis libera suorum servitute subvertit. » Idem, lib. VIH, cap. xvn :«Quæ igilurcausaest,nisi stultitia errorque miserabilis, ul ci (Jovi, Veneri, etc.) tc facias venerando humilem, cui le cupias esse vivendo dissimilem; ct religione colas, quem imitari nolis, cum religionis summa sit imitari quem colis,*n* Et cap. xxin, citans Mercurium Trismegistum docentem statuas inanimes ct insensibiles non esso deos, ac proinde carum cultum casurum , diccntcmquc : a An ignoras, ait, o Asclcpi, quod Ægyptus imago sit cœli, ac verius terra nostra mundi lotius templum? etc. Omnis eorum (Ægyptiorum) sancta veneratio, in irritum casura frustrabitur. » Subdit Augustinus : « In quo videtur hoc tempus prædicerc, quo Christiana religio quanto est veracior atque sanctior, tanto vehementius et liberius cuncta fallacia figmenta subvertit, ut gratia Salvatoris liberet hominem ab iis diis quos fecit homo; et ei Deo subdat, a quo factus est homo. » Quin et Plato, in *Timæo,* docet animos humanos ab opifice Deo temperatos in eodem cratere ex iisdemque elementis, cum cœlestibus animis, puta cum angelis et dæmonibus : unde cavendum ne nos illorum servos velimus, quibus nos fratres Deus et natura coaptavit.

/3. 23. Videns. — id est attentius inspiciens ct considerans.

Simulacra vestra.—*Simulacrum,* usu Ecclesiastico, in malam partem sumitur, pro imagine falsi numinis, sive idolo. Ita dictum a simulando, quia ex desiderio mortuorum, eorum adinstar effiotum est, ut qui jam defecerant, vivere viderentur. Unde Plautus in *Mosto!. :* « Quando natus est, similem esse arbitrarer simulacrumquo habere. » Sic ¡dolum est *simulacrum,* quia simulat et mentitur se esse numen. Lactantius (amen, lib. I! *Instit.,* cap. n, *simulacrum* deducit a simulando, quod sit simile rei cujus est imago : sed sic potius dicendum esset similacrum per *i.*

Inveni et aram in qua scriptum erat : Ignoto Looui Deo. — Sic Lucianus, in *Philopatro,* ait Gentiles jurosse per ignotum Athenis.

Quæres, quis hic Deus ignotus? Respondent *primo,* S. Chrysostomus ct fusius OEcumcnius, rf,rD0ª cujus hic verba notatu digna ascribam : « Duas, inquit, causas referunt cur apud Athenienses inscriptum fuerit aræ : Ignoto Deo. Siquidem aliqui dicunt quod Athenienses Philippidcm miserant ad Laccdæmonios de ferendo auxilio, cum Persæ exercitum ducerent in Græciam. Quorum nuntiis,juxta Parthenium montem, Panisspectrum obviam factum, Athenienses accusabat quod se neglecto alios deos colerent, ct auxilium promisit. Cum itaque victoria politi essent, templum illi erexerunt aramque ædificarunt, et tanquam observantes, nc vel idem sane, vel aliud simile ipsis accideret, si quempiam ignotum sibi Deum prætermittcrent, aram illam erexerunt inscribentes : Ignoto Deo; dicentes : Si quis adhuc alius a nobis ignoretur, in ejus honorem hæc ara a nobis erecta esto, quo nobis propitius sit, licet, cum ignoretur, non colatur. Alii vero aiunt pestem quondam Athenis grassatam fuisse adcoque illos exussisse, ut neque sindones tenuissimas possent tolerare. Cum igitur colerent eos qui apud ipsos dii habebantur, nihil adjumenti senserunt. Intelligentes itaque quemdam fortasse esse Deum, quem ipsi absque honore reliquissent, qui pestem immisisset, novam extruxerunt aram, ac inscripserant : Ignoto Deo. Cumque ipsi sacrificassent, statim curati sunt. Hunc ergo Christum Jesum esse Deum omnium dicit Paulus, quem se illis annuntiare dicebat. Tota autem aræ inscriptio hæc est :

Acia;, xal Eùfózx;, xai Ai&r.;, 0tw aptoarû xal Çivw,

hoc est : *Diis Asia: et Europæ ac Libyæ, Deo ignoto ac peregrino. »*

Verum, ut bene observat Baronius, Athenis multo fuerunt aræ diis ignotis in plurali inscripto; sed una in singulari inscripta fuit : « Ignoto Deo.» Id enim asserit Paulus. |

Secundo, Hugo, Lyranus et Sanchez hic, ac Mi- synods chael Syncellus, in *Laud. S, Dionysii,* censent ignotum Deum Athenis fuisse Christum crucifixum. Cum enim eclipsim factam in morte et ob mortem Christi videret Dionysius, exclamavit: « Deus ignotus in carne patitur, ideoque mundus his tenebris obscuratur, » ait Syncellus. Deum ergo ignotum esse Deum patientem, puta Christum crucifixum. Huic enim præ cæteris aram erexisse Athenienses, quiamagnumputabant illum Deum, cui natura admirabili mutatione luctuque coelesti parentasset.

(1) HæcKuinoelius : «Sequitur nunc Pauli oratio in Areopago ad Athenienses habita, cujus summam Lucas memoria* tradidit. Disserit Paulus in hac oratione, quæ sententiarum delectu, copia ct gravitate, verborumque pondere eminet, sapienter auditorum suorum ratione habita , de Deo vero, ejusque puriorem cultum commendat, et doctrinæ Jcsu veritatem acberit. Auditorum benevolentiæ captanti® causa, et quo facilius doctrinam suam de Deo vero eorum animis insinuare possit, orationis initio Atheniensium pietatis studium laudat, atque ccmmemorat, se urbem perambulantem, inter alia pietatis monumenta reperisse aram, Deo ignoto dicatam. » Coni. Glaire,op. cit., tom. V,p,S&J9

Tertio- *Tertio,* probabilius Baronius, Lorinus et alii censent Athenienses a Philosophis et Sibyllis, forte etiam a Judæis, intellexisse Deum verum cs.se invisibilem, absconditum, sublimem, inaccessum ct incomprehensibilem, ideoque illi aram statuisse hoc titulo : « Ignoto Deo. n Idcirco enim Hebnei nomen Dei *Jehova,* dicebant esse xal à'incçiàvnTcr/, id est *ineffabile,* uti dixi *Exodi* vi, 3. Quocirca Clemens Alexandrinus, lib. I *Strom,* ix, et S. Augustinus, lib. I *Contra Crcscon.,* cap. xxix, docent Athenienses unum Deum verum, licet sibi ignotum, coluisse. Et S. Hieronymus, in cap. XVI *Ezcch.,* ait Dei majestatem obscure saltem Gentilibus istis incognitam non fuisse, ut non erat Judæis utentibus ineffabili nomine tetragrammato. Undo Lucanus, lib. II : « Incerti natura Dei : n incerti, id est incogniti. Quod enim Deus hic ignotus fuerit verus, non falsus aliquis ex diis Gentium, innuit Paulus cum subdit : « Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. »

Dices: Cur ergo cos vocat superstitiosos? Respondeo : *Primo,* eo quod cum Deo ignoto colerent simulacra Gentium caque illi æquarent, juxta illud *Isaiæ* xl , 23 : « Cui assimilaslis mc et adaequastis? dicit Sanctus. » *Secundo,* quod eum vocarent ignotum : nemo enim colit vel amat id quod non novit. Nam a ignoti nulla cupido. » *Tertio*, quod vere eum non nossent, uti poterant et debebant. Non enim agnoscebant eum esse creatorem coeli et terræ, datorem pluviœ, messis, frugum rcrunique omnium ; cum esse præsentem ubique ; in ipsius manu esse nostram vitam et halitum : unde de his cos instruit Paulus. Denique poterat sub nomine ignoti Dei latere ct abscondere sc diabolus; uti Niccphorus, lib. VII, cap. 1 , indicat argonautas numini cos dirigenti simulacrum posuisse, ac posteas. Michaelem ArchangclumConstantino Magno significasse se eos direxisse. Sic Christus, *Joan.* iv, 22, arguii Samaritas dicens : « Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus. »

Egregius plane locus de Deo ignoto extat apud Arnobium, lib. I *Contra Gentes,* ante medium, his verbis : « Prima, inquit, tu causa es, locus rerum ac spatium, fundamentum cunctorum, quæcumque sunt, infinitus, ingenitus, immortalis, perpetuus, solus quem nulla delineat forma corporalis, nulla determinat circumscriptio qualitatis, expers quantitatis, sine situ, motu et habitu, de quo nihil dici et exprimi mortalium potest significatione verborum ; qui ut inlelligaris, tacendum csl; atque ul per umbram te possit errans investigare suspicio, nihilcslomnino mutiendum. Da veniam, Rex summe, tuos persequentibus famulos, et quod tuæ benignitatis est proprium , fugientibus ignosce lui nominis el religionis cultum. Non est mirum, si ignoraris; majoris csl admirationis si sciaris, v

Præclarect Tertullianus, in *Apologetico adversus Gent.,* cap. xvn : « Quod colimus nos, inquit, Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo, quo jussit; ratione, qua disposuit; virtute, qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis sum. Unde et Græci nomen mundo «9-pwv accommodaverunt. Invisibilis est, etsi videatur; incomprehensibilis, etsi per gratiam repraesentetur; inæstimabilis, etsi humanis sensibus æslimelur. Adeo verus, ct tantus est. Cæterum quod videri communiter, quod comprehendi, quod œstimari potest, minus est oculis quibus occupatur, et manibus quibus contaminatur, et sensibus quibus invenitur. Quod vero immensum est, soli sibi notum est hoc quod est : Deum aestimari facit, dum æstimari non capit. Ita enim vis magnitudinis et notum hominibus objecit et ignotum. Et hæc est summa delicti nolentium recognoscere , quem ignorare non possunt. » S. Cyrillus,lib.lll *Contra Julian.* : «Hermes Trismegistus, inquit, dicit Deum inlelligere quidem difficile, eloqui autem impossibile. Incorporeum enim corpore significare impossibile, el perfectum imperfecto comprehendere non possibile, et sempiternum conferre cum momentaneo difficile. Proinde si quis incorporeus oculus egrediatur a corpore ad contemplationem pulchri, et subvolet ac contempletur, non figuram, non corpus, non species intueri quœrens, sed illud potius, quod omnia facere potest, quod quietum, quod tranquillum, quod solidum, quod inconvertibile, quod ipsum omnia et solum, quod unum, quod ipsum ex seipso, quod ipsum in seipso, quod sibi ipsi simile, neque alii simile. Omnis enim virtus ipse est. neque in aliquo ipsum cogites esse, neque iterum quasi extra aliquem. Ipse enim est qui sine termino omnium est terminus : et qui a nullo comprehenditur, omnia in se comprehendit. » Et paulo post : « Adhæc et sapientissimus Xenophon : Igitur manifestum quod magnus sit et potens, omniaque concutiat et confirmet; ignotum autem qualis sit figura, neque enim videtur esse lucidissimus sol, neque hic videtur permittere, ut ipse cernatur : sed si quis impudenter eum spectet, oculis privatur.» Hæc Cynllus.

Simonides ab Hierone tyranno rogatus quid esset Deus? petiit diem ad cogitandum. mox biduum, deinde quatriduum, postea octiduum, etc. Miranto Hierone causamque rogante : « Quia, inquit, quanto diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior; » ita Cicero, lib. I Dc *Matura deorum.*

Quarto, per Deum ignotum aliqui accipiunt Deum in carne appariturum, puta Christum incarnandum : potuerunt enim Athenienses ex Sibylliset abHebneis discere futuram Christi incarnationem, liliquearan!statuere hoc titulo: «Ignoto Deo.» Christus enim ante eam hominibus fuit ignotus cl incognitus. Id verum est, si vera suut quæ

scribit nilduinus, Archiepiscopus Rhcmensis, in VRa S. Dionysii. Sic enim ail : « Dum Paulus singula aliaría el simulacra falsorum deorum perlustra&set, inter cæteras aras reperii aliare unum cui eral titulus superscriptus : Deo ignoto; et conversus ad eum Paulus interrogavit illum dicens: Quis est ille Deus incognitus? Ad quem Dionysius: Adhuc, inquit, non est ipse Deus demonstratus inter deos, sed est incognitus nobis, et sæculo venturo futurus. Ipse enim est Deus qui regnaturus e<t in cœlo ct in terra, el regnum ejus non accipiet finem. Subjungens itaque Paulus ait : Homo-ne erit an spiritus? Respondens Dionysius, dixit: Verus Deus et verus homo,el ipso renovaturus est mundum: sed adhuc incognitus est hominibus : quoniam apud Deum in cœlo ejus conversatio est. Et ait Paulus : Illum Deum prædico vobis, quem *incognitum* appellatis. Natiisenimex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, pro salute humana mortuus resurrexit, cœlosquc ascendens sedet a dextris Dei Patris : verus Deus ct verus homo per quem facta sunt omnia : et venturus est infine sæculi judex omnium quæ geruntur : qui notus est jam in Judica Deus, *et magnum in braci ct sanctum nomen ejus.* Quamobrem quem incognitum usque nunc habuistis, modo cognoscite; quia ipse est Deus solus, et præter eum non est niter : qui nos de morte sanguinis sui pretio reduxit ad vitam ; qui cœlum el terram, hominem scilicet el angelos, in unitate regni sui conjunxit; qui mortificat justus et vivificat pius, qui claudit ct nemo aperit, aperit et nemo claudit. *n Subdit llilduinus hisce* aliisque Pauli verbis Dionysium fuisse conversum, cl Christi amore accensum, præsertim ubi vidit cæcum a Paulo illuminari. Verum hujus narrationis fides sit penes llilduinum : nonnullis enim videtur apocrypha.

M nii- d , xro. fr< iute bJ‘ Moraliler : Disce hic Dei celsitudinem, qua omn’,lm an?elorum hominumque aciem superat ct transcendit. a Inhabitat cnim lucem inaccessibilem; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest (per oculos aciemque mentis et na/une), » I *Tinioth.* vi, 16, præsertim si SS. Trinitatem in una individua essentia) unitate speciemus, si mysterium incarnationis, passionis, Eucharistiæ consideremus. Unde Isaías, xi.v, 15:« Vere lu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator :» Et Psalles, *Psil.* xni, 12: « Qui posuit tenebras latibulum suum.» QuocircaSeraphini velatis oculis acclamant ei: «Sanctus, saucius, saucius,» Isaïœ yi, 3. Causas duas dat Seneca, lib. VII *Nalur.* xxxi. Prior est : « Quia, inquii, illi tanta subtilitas et claritas est, quantum consequi acies humana non potest.» Altera, «Quia in sanctiori secessu majestas tanta delituit. » Adde tertiam ex Damasceno : « Cognitio, inquil, eorum est, quæ sunt : at Deus super ipsum esse est. Ergo et super atque extra notitiam, quia super essentiam. » Et quartam, quia quaquaversum infinitus est el immensus, sive substantiam, sive potentiam, sive sapientiam, sive cœlera attributa spectes. Audi Senecam, lib. il *Quast.,* cap. xlv : « Vis illum fatum vocare? non errabis. Hic est cx quo suspensa sunt omnia, causa causarum. Vis illum providentiam? recte dices : est enim cujus consilio huic mundo providetur, ut inconcussus eat ct actus suos explicet. Vis naturam vocare? non peccabis : est enim ex quo nata sunt omnia, cujus spiritu vivimus. Vis mundum? ipse cnim est totum quod vides, totus suis partibus inditus et se sustinens vi sua. »

Divinius S. Dionysius, cap. xv *Cœlestïs ITicrarrh.,* asserit Deum comparari vento, inio ambulare super pennas ventorum, propter vim movendi ct animandi, ac celerem insuporabilemqnc discessum, atque nobilium principiorum et finium incognitas ct invisibiles latebras. Et S. Augustinus, lib. X *Confess.,* cap. vi : « Domine , inquit, amo te. Percussisti cor meum verbo (no, et amavi te. Sed et cœlum et terra et omnia quæ in eis sunt, ccce undique mihi dicunt, ut te amem, nec cessant dicere omnibus, ulsint inexcusabiles. Aliius aulem tu misereberis, cui misertus eris, cl misericordiam præstabis, cui misericors fueris. Alioquin cœlum et terra surdis loquuntur laudes tuas. Quid aulem amo, cum te amo? non speciem corporis, nec decus temporis, nec candorem lucis ecce istis amicum oculis, non dulces melodías suavium cantilenarum omnimodarum, non florum et unguentorum ct aromatum suaveolentiam, non manpa c! mella, non membra acceptabilia carnis amplexibus. Non hæc amo, cuín amo Deum meum : ct tamen amo quamdam lucem, et quamdam vocem, ct quemdam odorem, el quemdam cibum, ct quemdam amplexum, cum amo Deum meum; lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei : ubi fulget animæ mcæ, quod non capit locus ; et ubi sonat, quod non rapit tempus; ct ubi olet, quod non spargit flatus; et ubi sapit, quod non minuit edacitas; et ubi hreret, quod non divellit satietas. Hoc est quod amo, cum Deum meum amo. Et quid est hoc? Interrogavi terram, et dixit : Non sum : et quæcumque in eadem sunt, idem confessa sunt. Interrogavi mare el abyssos, ct reptilia animarum vivarum, cl responderunt : Non sumus Deus tuus, quære super nos. r Vidit id per umbram Valerius Maximus, lib. Il, cap. vu : « Quidquid, inquit, in excelso fastigio positum est, humili et trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse convenit. » Et Jainblicr-, *Prolrcp.,* cap. m : « Dei cognitio, inquit, est perfecta felicitas, fi quam in hac vita nancisci nor possumus. Clemens Alexandrinus, lib. V *Stroin.,* citat et laudat hæc Orphæi de Deo carmina:

Unus perfectus per se, ex uno omnia fach.
Nullus el ipsum
Mortalis Cernii, verum omnes aspicit ipse.
Non video hunc, solidus ponius nam nimbus in orbem esU

Et Cleanthis Stoici, qui Deum ita pingit :

Quod ordinatum est religiosumque «c pium,
Jii'tnm, sui potens, decorum «e utile.
Quod est severum, grave, temper conducibile,
Expers metus, doloris et molesti®,
Juvans, plaeens, pulchro sibi consentiens,
Clarum, nec insolens, modestum el vehemens,
Quod permanet, poteU nec quis imitaner.

Hæc est divina caligo, quam graphico depingit S. Dionysius, lib. De *Nyslira Theol.,* cap i ct scq. Ubi et summum animæ in Deum ascensum vocat «caliginem ct lumen, » caliginem animæ, lumen Deo. Ex quo Taulcrus, Suso, Ruisbrokius ct alii contemplativi, sua contemplationis dogmata de intranda Dei caligine hauserunt.

Quod ergo ignorantes comtis, hoc ego annuntio vobis. — *q. d.* Non sum novorum daemoniorum annuntiator, uti vos objicitis; sed Deum vestrum vobis annuntio, atque ex ignoto facio notum. Hinc patet Deum ignotum Athenis, fuisse Deum verum : alioqui enim eum refutare debuisset Paulus ciquo substituero Deum verum, sicut Constantinus Magnus Imperator, fanum ab argonautis erectum Numini salutifero, indeque Sosthenium appellatum, convertit in Michaelium, id est S. Michaelis templum, teste Nicephoro, lib. VII, cap. L, eo quod S. Michael argonautas juvisset, non Jupiter, aut aliud Numen, uti argonauta; putabant. Id enim S. Michael apparens Constantino asseveravit.

Ven. ii. 24. Deus qui prt.it mundus. — Taxat Epicureos, negantes Deum Deiqno providentiam; et Stoicos, qui mundum fato aut natura existere censebant. Utrique enim negabant Deum liberum libere creasse mundum. Ita Chrysostomus. Ex creatione ergo ct opificio mundi agnosci potest ct coli debet creator ejus Deus. « Cœli enim enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum,» *Vsal.* xvm, 1. Quin et Euripides : « Slellæ, ait, in cado, sunt varietas sapientis fabri,» nimirum Dei. Vide S. Augustinum, lib. VII De *Civit.,* cap. xxix, ubi præcipua Dei opificis opera enumerat el celebrat.

Non in majwpactis tempus habitat, — quasi corporeus templis corporeis delectetur, iisquo sit alligatus, conehwus et circumscriptus , sicut rex habitat in regio palatio cjusque ambitu circumscribitur. Deus enim loco non alligatur, multo minus terminatur; sed super omnes coelos per immensa vacui spatia se extendit.

Ita S. Justinus Philosophus ct Martyr, centum annis S. Paulo posterior (obiit enim martyrium antro Domini 105, testo Baronie), rogatus ab urbis Præfecto, quem in locum solerent Christiani convenire? respondit, eo convenire quemque, quo vellet ct posset : « Christianorum cnim Deus, inquit, nullo loco circumscribitur : sed cum sit btaspectablliSj calumet terram implet, et ubique a fidelibus adoratur, et ejus gloria celebratur. » Adjecit tamen se diversari in thermis Tnnothinis, sive Novatianis (quæ erat domus Pudentis senatoris, ct commune hospitium advenarum Christianorum, nunc est Ecclesia S. Pudr-ntianæ : Pudens cnim fuit pater S. Timothei, Novati, Práxedis et Pudcntianæ). «Quod si quis, ait, ad me venire voluit, cum co veritatis doctrinam communicavi.» Ita habet ejus Vita ct martyrium, quod ex actis publicis rccensct-Baronius anno Christi 165, licet *Chronicon Alexandrinum ,* quod post mortem Baronii edidit noster Radcrus, asserat Justinum martyrium obiisse anno ab ascensione Christi 135, qui fuit a nativitate ejusdem 168.

Clemens Alexandrinus, lib. V *Sfromat.,* citans hanc Pauli sententiam, eam confirmat dicto Euripidis :

Contimela ab architectis, qux qn*at domus
Corpus Dei plexo cohibere mœniwnt

Et Zenonis, dicentis a non oportere templa facere, nec imagines; nihil cnim quod sit compositum, esse diis dignum. » Et Platonis , dicentis « Deum eminus habitare in idearum regione, ac mundum esse Dei templum : quare prohibuit, ut nemo privatilo haberet deorum imagines. Nam aurum et argentum, ait, privation, et in sacris est res invidiosa : ebur autem quod ami«it animam, est nefarium donarium : ferrum vero et œs sunt instrumenta bellorum. Ex ligno autem quod uno cx ligno est compactum, quodeumque voluerit offerat : similiter etiam ex lapide quoque ad sacra communia. » Hæc Plato.

25. Nec manibus humanis colitur, — nt ei per v«rs.xs manus hominum fabricentur, erigantur ct dedicentur statuae, idola, aro» et fana, in quibus ci sacrificia carnea offerantur : quasi idolasint membra el corpus Dei, aræ et fana sint ejus domus ct palatia, sacrificia sint ejus cibus et delicia», ull censebant Gentiles, ilis tamen non obstat, quin Deus rite a Christianis coli possit in imagine ct statua : quia sciunlChristi.ini Deum non pendere ab imagine; sed imaginem more esse imaginem, quæ Deum hominibus qui sensu ducuntur, repnnsentet. Vide dicta *Dcuteronem.* v, 8. Ohm timen cum Gentiles transirent ad Christianismum, Patres studiose cavebant imagines ac magis statuas Dei, ne Gentiles recens conversi, cx pristina consuetudine colerent cas ut deos. Unde imaginem Dei lien velat Lactantius, lib. 11, cap. n, et Justinus, Apoloj. n.

Syrus vertit, nec per *i/anus hominum ministratur* ct. Solebant enim Gentiles suis diis exhibere t.dia ministeria, qualia famuli exhibent suis heris, pnesertiin regibus, excitando cos, vestiendo, comendo , lavando, cibum potumque porrigendo, perinde ac si dii eorum homines fuissent; uti revera Jupilcr, Venus, Mars, Mercurius et esteri homines fuerunt potentes, sed tyranni ct scelerati. Vide S. Augustinum, lib. VI *l)e Civit.,* cap. x. Deus ergo hoc inanuum ministerio non indiget, nec officiis humanis colitur, sed angelicis ininis-

feriis, juxta illud *Daniel,* vii, IO : « Millia millium ministrabant ci, et decies millies centena millia assistebant ci. » Quocirca Christus, *Joan,* iv, 2-4 : < Spiritus est Deus, inquit, et cos qui adorant cum, in spiritu ct veritate oportet adorare. »

INDIGENS ALIQUO, CUM IPSE DET OMNIBUS VITAM et inspirationem (spiritum, sive halitum vitalem) et omnia. — « Omnibus, n intellige accommode, puta eis quæ habent vitam : nec enim Deus dat vitam saxis. Rursus *vitam* accipc ample pro qualibet vita, etiam vegetativa cl sensitiva. Minus ergo recte Lyranus vitam limitat ad angelicam ct spiritalem. Per *inspirationem,* Graece accipe halitum, spiritum; vel, ut Syrus, animam sensitivam : quæ enim hanc habent, respirant. Jta Cajetanus. Porro recte Chrysostomus id limitat ad animam rationalem, quam Deus inspiravit Ad®, *Genes.* n, 7. Eo enim alludit Paulus : agit enim de hominibus, uti jam dixi. Simili modo Plato, Speusippus ct Apuleius apud Rhodiginum, lib. XII, cap. n, Deum ita definiunt : « Deus est vivens immortale, pcr seipsum ad beatitudinem sufficiens, essentia sempiterna, ipsius boni causa, ens incorporeum, aperimetron, beatum, beatificum, omnium pater, optimum, nulla re indigens, cuncta conferens. » Porro Deus omnium entium est causa : *primo,* efficiens; *secundo,* finalis; *tertio,* exemplaris. HincTimæus Pythagoricus Deum vocat mundum exemplarem : quia ipse est maximus mundus sapienti®, sanctitatis, intelligcnliæ, vit®, rationum, formarum, spccierum et rerum, quas omnes in se compjexus servat et continet, non secus ac mundus nos, ct omnia rerum genera suo ambitu cingit : cujus rei pulchrum Ægyptiorum hieroglyphicum affert Eusebius y lib. III *De Praparat. Evangel.,* cap. ni.

Mando» "J n ' tirila.

Quamobrem mundus est Dei liber, ut aiebat S. Antonius, Dei tabula, Dei carmen et canticum, æt S. Paulinos, *Natali* 9 S. *Felicis,* Deum assiduo laudans et omnibus gentibus ejus majestatem cl beneficentiam deprædicans : (¡uo fit, ut nemo tam rudis sit el barbarus, qui si in cœlum suspexerit, Deum rectorem non videat, non sentiat eumque vclut cx ungue leonem, cx linea Apellem deprehendat. Deus enim est quasi sol immensus el beneficentissimus, quia omnia suo lumine illustrat, omnia suo calore vegetat, omnia ma omnipotentia creat et producit. Hac de causa aebr. vocatur *Saddai,* id est mammeus, cornucopia, sufficicnlissimus, liberalissimus. Vide dicta *Genes.* Wil, 1. Idem viderunt Gentiles, qui Isidcit deam mammosam, id est lotam cx uberibus confectam, pingebant, ut terræ omnium parentis el altricis fœcunditatem repræsentarent. Errarunt : nec enim Isis est dea, nec terra cx se mammosa; sed omne quod habet, accipit a Deo. Deus ergo est lotus uber, totus mamma, assidue lacte beneficenti® suæ alens terram, plantas, animantes et homines. Hinc Apuleius, *Metam.,* lib. XI : « Deus, inquit, dulcem matris affectionem miserorum casibus tribuit, nec dies, nec quies ulla, ac no momentum quidem tenue ejus transcurrit beneficiis otiosum. » Rursum / Egyplii, ait Horus Apollo, lib. I *Hieroglyph.,* cap. vi, Deum volentes significare pingebant accipitrem, tum quod fecundum sit ac diulurn® vit® hoc animal, tum quod solis sil simulacrum, nipote intentissimis oculis in ejus radios prospiciens. Sol autem est visibile Dei hieroglyphicum. Pulchre Horatius, lib. I *Carm.*

> Qui res hominum ac deorum,
> Qui mare et terms, variisque mundum
> Temperat horis.

Sublimius noster Boetius, lib. HI *De Consolata* metro 9 '

> 0 qui perpetua mundum ratione gubernas;
> Terrarum cœlique sator, qui tempus ab «vo
> Ire jubes, stabilisquc manens das cuncta moveri.

Et S. Dionysius *De Divinis Nomin.,* cap. ix : « Magnus, ait, Deus dicitur, tum ex sua magnitudine, qua se et cum omnibus qu® magna sunt communicat, et per omnem magnitudinem diffundit atque extendit, locum omnem continet, omnem numerum superat, omnem infinitatem transilit: tum ex summa vi actionisque magnitudine, ac muneribus, qu® ipso quasi fonte manant, quatenus cum omnibus infinita profusione communicata, tamen integra manent, eamdemque habent multitudinis exuberantiam, nec communicationibus minuuntur, sed potius etiam redundant et superant. »

Er omnia. — Græce, xari zowtx, id est *secundum omnia,* scilicet principia et organa requisita ad vitam et respirationem, ait Cajetanus. Verum pro nxri legendum xol rà. Sic enim legit S. Chrysostomus vertens ut Noster, a et omnia. » Quocirca Clemens Alexandrinus, lib. HI *Pœdagog. : a* Laudemus, inquit, unum Patrem et Filium una cum Spiritu Sancio, qui unus est omnia, in quo omnia, per quem omnia, qui est undequaque bonus, undequaque pulcher, undequaque sapiens, undequaque justus, cui gloria nunc et in sæcula. » Et S. Augustinus, serm. 19 *in Joannem :* a Deus tiiv totum est: si esuris, panis ; si sitis, aqua tibi est in tenebris es, lumen libi est ; si nudus es, imuK»-(alitatis libi vestis est. » Idem in *Psal.* xxvi : < quid præter Deum est, dulce non esi. Quidqk.d mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, et se mihi det. » Sapide Psaltes, *Psal.* xliv : « Magnus Dominus et laudabilis nimis; et magnitudinis ejus non est finis. Generatio et generatio laudabit opera tua, ct potentiam tuam pronuntiabunt. .Magnificentiam glori® sanctitatis tu® loquenlur, et magnitudinem luam narrabunt. Memoriam abundanti® suavitatis tu® eructabunt, ct juslilia tua cxultabunt. Suavis Dominus universis, el miserationes ejus super omnia opera ejus. Confiteantur tibi omnia opera tua, et Sancti lui benedicant

tibí.» Omnia enim Rua sponte auctorem repetunt suum. Natura enim duce referuntur ad Deum a quo nascuntur, ut unde vitam hauserunt, vitæ etiam et gloriæ alimenta percipiant, origini semper inhærcntia suæ. Quocirca apposite Deum definiens Cassiodorus, in *Psal.* xl vii : a Deus, ait,est virtus inexplicabilis, pictas incomprehensibilis, sapientia ineffabilis , cujus definitio est finem in Sanctorum laudibus non habere. » Hæc est ergo Christi ct Pauli philosophia, ac theologia vera ct pia, quæ docet nos ex nobis nihil habere, sed omnia a Deo; quam calluit S. Francisais, qui crebro orando ingeminabat : « Domine , quis tu? quis ego? Tu omnia, ego nihil : tu abyssus entis et boni, ego abyssus nihili et mali. Tibi ergo me abyssali humilitate ct reverentia prosterno, Deus meus et omnia. »

Vin-M- 26. Fecitque ex uno. — Græca addunt *sanguine:* quia ex uno sanguine et carne Adæ protoplasti, propagati sunt ct descendunt omnes homines (1): *sanguine* ergo, id est homine, per synecdochen. Sanguis notat modum propagationis, videlicet per generationem, quæ (it per semen, quod non est aliud quam sanguis magis concoctus, ideoque purior et nobilior. Cur Deus voluerit omnes nasci ex uno, causam dat S. Augustinus, lib. XII *De Civit.,* cap. xxi : « Ut eo modo vehementius homini commendaretur societatis imitas vinculumque concordi®, si non tantum inter se nature similitudinem, verum et cognationis affectu homines necterentur; » ideoque Evam cx Adamo produxit.

Inhabitare super universam faciem (id est superficiem) terræ. — Tota enim terra est habitabilis et habitata: unde adversam nobis terram incolunt Antipodes. Vide dicta *Gen. x. q. d.* Deus non tantum creavit homines, sed ct eos assidue gubernat, locumque et tempus vitæ cuilibet definit.

Definiens statuta tempora, — 7. d. Deus præfinivit cuique homini, genti et regno suam temporis et œtatis mensuram, ut videlicet homo vivat septuaginta aut octoginta annis, *Psal.* lxxxix, 10; ut hi homines primo nascantur et imperent, deinde illi et illi ; ut primam monarchiam obtineant Assyrii, secundam Persœ, tertiam Græci, quartam Romani. Notat Paulus Athenienses, qui se omnium hominum antiquissimos ct primos jactitabant, vocabantquo aùroxfcvxc, id est *terrigenas 0 terra sua prognatos :* ita Cicero, orat, pro *Flacco.*

Et terminos habitationis eorum, — *q. d.* Deus præscripsit cuique genti terminum tam temporis, quam loci in quo habitet, ne vicini locum occupet vel invadat, lloo est quod canit Moses, *Dcut.* cap. XXXII, 8, dicens : a Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel.*

27. Quifrfre Deum, — *q. d.* Hoc fine homines ven-ir. ita distribuit, ct moderatur per tempora et loca Deus, ut cum investigent et quærant, cognoscant, ament ct colant (2). Mundus enim est quasi animal, cujus spiritus et velut anima est Deus ; oculi sunt luna ct sol; hepar, venœ, sanguis et phlegmasunt fontes, vente et flumina; proles sunt arbores, herbea, flores, animalia, homines: quæ omnia vivificat, vegetat, fovet alitque Deus. Unde ex iis facile inveniri ct cognosci potest. Vide Theoderctum sermonibus decem, quos erudite scripsit dc Dei providentia, sive de Numine; et nostrum Lessium de eodem argumento; et Ciceronem, lib. II *Dc Natura deorum;* ac S.Anselmum, in *Menologio* et *Proslogio.* Plato, in *Cratylo,* ait *fan,* id est *solem,* vocari a conversione, quod suis radiis, luce, calore, efficacitate, omnes res omniumque oculos ad sc convertat : multo magis id facit Deus, qui est sol immensus tum lumine, tum calore, tum beneficentia in omnes ct omnia. Vere S. Justinus apud Damascenum, lib. I *Paralip.,* cap. lxv: a Ut corporis bonum, inquit, est sanitas, sic anim® bonum est Dei cognitio : quæ est velut quædam animœ sanitas, per quam divina similitudo comparatur.» Idem apud Antonium, in *Melissa,* lib. II, *serm.* xi.iii : uFinis philosophandi est, Deo, quoad ejus fieri potest, assimilar!. »

Si forte attrectent eum. — Grece, id est *palpent cum,* sicut cæcus in tenebris palpando prætentat iter et locum. Ha Pagninus, Vatablus et alii. Significat Deum a nobis in hac vita videri ct clarc cognosci non posse, nosque quasi cæcos palpando vestigia Dei, puta creaturas, ad ejus notitiam pervenire. Sicut enim cæcus palpando pervenit ad locum quo tendit, ita nos palpando et vestigando creaturas, pervenimus ad Deum earum creatorem. Vere S. Augustinus, epistola 120 *ad Honoratum,cap.* in, et tract. I *in Joan.**. a Quomodo, inquit, homo positus in sole cæcus, prœsens est illi sol, sed ipse soli absens est : sic omnis stultus, omnis iniquus, sic omnis impius cæcus est in cordo ; praesens est illi sapientia, sea cum cæco presens est, oculis illius absens est, non quia ipsa illi absens est, sed quia ipse ab iU' absens est.» Idemproportionalitcr dicas de quovis homine, etiam justo : omnis enim respectu Dei cæcus est. Licet enim Deus totus sit lux, tamen sibi soli est lux, qua omnia clarissime perspicit, nobis vero est lux transcendens et inaccessibilis. Tiberius Ccesar ita lucidos habebat oculos, ut in tenebris per eorum lucem videret omnia vicina, ait Suetonius in ejus Vita ; longe lucidiores oculos habet Deus : omnia ergo videns a nemine videtur. Sensus ergo est, si forte homines Deum attrectent,

(1) Hic Paulus se opponit opinioni et vanitati Atheniensium qui se °1 -p.-pvtvc dicebant, se cum ipso solo, adeoquo cum rerum natura simul ortos gloriabantur. Cf. Aristophanes, *Vesp.* 107i ; Lucianus, *Philopseud.* IU. Plura habet WeUtenius ad h. I.

(Î) Igitur *quarere Deum* h. l. est attendere ad naturam rerum, et indo concludere esse Deum, creatorem el Dominum omnium rerum.

non fochi corporeo, sod metaphorico ct mentali, hoc est, si mente attingant, inveniant et cognoscant Deum , ut eum venerentur, ament ct invocent : cognoscant, inquam, ex ejus operatione et productione frugum rerumque omnium. Sicut enim oecus si in sylvis densissimis, vel in domo plenissima sit, si vel leviter se commoveat, in arbores, parietes, resvc alias impinget : sic ubique homini occursat, imo incursat Deus. Quis enim si penitius suum corpus ejusque membra ct organa, tot tamque varia; si suam animam ejusque sensus, potentias, motus elactiones: si suum esse, tam mirum et multiplex consideret; maxime. cum qua ratione hœc facta sint ct fiant, non intelligat, illico non colligat, esso numen inira se, quod fabricam hanc instar horologii, tot machinis et organis instructam fabricant, ordinar», tueatur et moderetur; quod admirabiles illos motus cieat, quod harmoniam illam stupendam corporis et animæ, sensuum et membrorum, mentis ct carnis inter se divina arte misceat, contemperet et arctissime in unum compositum consocict? itaSaochez. In omni enim re motuque ad aliquod principium immobile, quasi ad primam causam deveniendum est. Unde Plato, in Tfmœo, Deum definit esso unum idem, ct semper sui simile, unum omnium principium ingenitum. Si enim esset genitum, utique non esset principium, sed ab alio principio productum. Vide S. Augustinum, VIH lib. *fíe Civit.,* cap. vi.

Qi amnis, — îwuwp, id est *quamvis,* vel *nam.* Unde Syrus vertit, *quandoquidem,* illudque hic valde est appositum, 7. d. facile est invenire Deum, quandoquidem ipse non longe est ab unoquoque nostrum.Noster tamen, Pagninus, Tigurina cl alii vertunt *quamvis :* hoc ergo sequamur et exponamus.

QI AMNIS NON LONGE SIT AD UNOQUOQUE NOSTRUM. — No quis putaret ex eo quod dixerat Paulus : «Quærere Deum, si forte attrectent cum, aut inveniant,» Deum esse nnobis absentem: absentia enim quierimus cl invenimus; quasi corrigendo id explicat subdens Deum non longe abesse ab unoquoque nostrum, tum situ ct loco, tum potius operatione : ex hac enim facile est attrectare et cognoscere Deum, utpote qui nobis det vitam, motum, alimenta el omnia, ut sequitur, 7. *d.* Sicut mare non longe est a piscibus, quia pisces in eo cl ex eo generantur , aluntur ct vivunt ; Unde illud sentiunt : ita Deus non longe est a nobis, qui i in co, et ex co quasi mari bonorum omnium haurimus vilain, motumct omnia: ex quo facile csl cum attrectare et cognoscere. Esto enim ipse sit spiritus Invisibilis, tamen per allectus hosco suos >e hominibus cœcis cognoscendum cl quasi palpandum exhibet, u Deus, inquit S. Auguslious, lib. V» De *Civit.,* cap. xxx, ubique totus, nullis inclusus locis, nullis vinculis alligatus, in nullas partK sectilis, ex nulla parte mutabilis, implens cœium et terram presente potentia, non absente natura. Ab hoc uno et vero Deo vitam speramus æternam. » Solerfer notat Gabriel Vas* quez, I *part.,* disp, xxviii, cap. iv, num. 17, Paulum hic directe et ex proposito non agero de immensitate Dei, sed quam facile a nobis ex operibus suis attrectari, non manibiis, sed mente, hoc ost, cognosci el coli possit. Est enim Deus nobis operatione sua vicinus, imo intimus sicut aer, in quo vivimus, quemque respirando attrahimus. Sicut ergo aerem respirando quasi palpamus el sentimus, dum ille nos refrigerat l ita Deum in nobis operantem cognoscimus et quasi attrecta? mus.Quare minus recte Cajetanus et alii ex hoc loco colligunt, quod Deo ratio et fundamentum exis? tendi in rebus, sit ipsa ejus operatio, sicut in corporibus quantitas est ratio replendi locum. Ope- Aa«pcr> ratio enim est signum et effectus presentito Del et angeli, non causa. Prius enim csl Deum, vel angelum alicubi esso praesentem, quam ibi oparari, imo sæpe est prœsens angelus, et nihil operatur. Paulus ergo agit hio potius de prœsonlia operationis divinæ, 7. d. Sentimus Doi in nobis operationem : nam ipse operatur in nobis vitam, motum et existentiam 5 in ipso enim vivimus, movemur et sumus : ergo non est nobis ignotus, ut vos Athenienses putatis, sed facillimo ex operatione sua cognosci et attrectari potest. Verum tamen est, operationem Dei conjunctam esso cum presentía substantial divinæ, camquo prestiponere:quia enim Deus est immensus, hinc ubique est presens secundum substantiam, nec usquam operari potest, nisi sit praesens, eo quod id exigat, non operatio, vel modus operandi Dei, sed ejus immensitas. Si enim operaretur alicubi ubi non est, non esset immensus, ac consequenter non esset Deus, nec operari posset ut Deus. Porro ex operatione sentiri el attrectari potest Deus, non ex presentía, cum sit spiritus et invisibilis. Omnia hæc significat hic Paulus. Sensus ergo est, 7. 4. Deus adest nobis, etsi a nobis non videatur. Est enim immensus ct ubique : unde el ubique operatur omnibusque se cognoscendum exhibet. Ex operatione ergo cognoscere potestis Deum, id est primam causam, primum et immensum ens, hoc enim sicut ubique est, ita ubique operatur. Secus est de sole, qui absens in distantia operatur, quia non est immensus. Adde, sicut locum, puta aerem sentimus per respirationem, refrigerium vel calorem, ita et Deum : Deus enim est locus locorum, ilunc sensum mox magis explicabo.

28. ÍN IPSO ENIM VIVIMUS , MOVEMUR ET SUMUS. — VtZ tt. Non quasi in ipsa Dei substantia siti simus ejtrtque simus pars, uti quidam stolide imaginati sunt, ait S. Cyrillus, lib. IX *in Joan.,* cap. xl ; S. Augustinus, lib, IV *fíe Genes. ad litter,,* cap.xii. Sed *pruno,* « in ipso, n id est per ipsum, ait fo d* S. Cyrillus. Probat enim Paulus Demo dare ouinibus vitam, inspirationem et omnia ex eo, quod l IUÛ°* in ipso, id est per ipsum, vivamus, movamuur

ct rimus. Ergo sumus in ipso tanquam in causa ciuciente et conservante , hoc est continuo quasi creante : conservatio enim est continuatio creationis, et continua creatio. Deus enim conservat animam, vitam, motum, sencum et essentiam nostram, ea semper in nos influendo, sicut primitus ea creavit; perinde ac sol suos radios conservat, jugiter cos emanans et producens.

SicuDdo. *Secundo,* concomitanter a sumus in ipso, a tanquam in continente ct loco divino, uli jam dixi. «Prope est, ait Seneca, *epist.* 41, a te Deus : el cum est, intus est. Sacer intra nos spiritus sedet. » Deus enim sicut est ævum ævorum, ila csl spatium spatiorum ct locus locorum, sine quo nullus locus est, vel esse potest. Sicut enim omne esse manat ab essentia Dei et omne tempus, omnisque duratio inanat ab aeternitate Dei : ita et omne spatium omnisque locus manat ab immensitate Dei, uti erudite docet noster Lcssius, lib. *De Attributis divin.,* agens dc immensitate Dei. Deus ergo est quasi mare quoddam immensum per infinita spatia extersum, in quo mundus et omnia quæ in co sunt innatant, quasi spongia in occano, ait S. Augustinus, lib. VI) *Confess.,* cap. v.

Immensi; dt crii-l tic. Quocirca docto ct eleganter S. Gregorius Dei immensitatem describens, lib. II *Moral.,* cap. vni : a Ipse, inquit, manet intra omnia, ipse exira omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia : ct superior est per potentiam cl inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem : sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans : nec alia cx parte superior, alia inferior; aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior; sed unus idemque totus, ubique præsidendo sustinens, sustinendo præsidcns, circumdando penetrans, penetrando circumdans : unde superius præsidens, inde inferius sustinens;et unde exterius ambiens, indo interius replens : sine inquietudine superius regens, sino labore inferius sustinens ; interius sino extenuatione penetrans, exterius sine extensione circumdans. Est ilaquo inferior cl superior sino loco, est amplior sino latitudine,est subtilior sine extenuatione. »

Et Minutius Felix, in *Octavio,* respondens Gentilibus objicientibus Christianos Deum coiero, quem non videbant: « Imo, inquit; cx hoc Deum credimus, quod eum sentirò possumus, videre non possumus. In operibus enim ejus, ct in mundi omnibus virtutem ejus semper præscntom aspicimus, cum tonat, fulgurat, fulminat, eum serenat. » Et mox : « Qui ipsum solis artificem, ipsum luminis fontem possis sustinere; cum te ab ejus fulgoribus avortas, a fulminibus abscondas? n Et inferius : « Ubique uon tantum nobis proximus, sed infusus est. In solem adeo rursus intendo : cœlo affixus, sed terris omnibus sparsus est : pariter præsens ubique interest, ct miscetur omnibus (nusquam enim claritudo violatur) : quanto magis Deus auctor omnium, ac speculator omnium, a quo nullum potest esse secretum, tenebris interest, interest cogitationibus nostris, quasi alteris tenebris? Non tantum sub illo agimus ; sed cum illo, ut prope dixerim, vivimus. »

In Deo ergo, quasi in ætbere infinito rivimus et movemur, intra illum stamus et habitamus: ille nos penetrat sua essentia et substantia, penetrat totum corpus, ct totam animam nostram omnesque ejus sinus, angulos ct latebras : extra illum exire non possumus, quia ubique est : ct quia est immutabilis, ubi semel est, semper est. Hac dc causa signanter ait Paulus : « In ipso vivimus, non per ipsum, ut significaret Deum ita esse causam efficientem nostre vilæ, ut sit etiam localis et quasi materialis, utpote quj omnem corporis vilæ et essentia? materiam, totumque subjectum nobis subministrat, perinde ac mare suppeditat piscibus, sed longe potion ralione. Deus enim materiam creavit ex nihilo, cl conservando quasi continuo creat : mare vero creatam a Deo accipit, et piscibus impertit. Sicut ergo pisces ita vivunt in aqua ct cx aqua per naturalem sympathiam cl dependentiam, ut exira eam vivero nequeant : sic nos in Deo ct cx Deo vivimus, ut extra eum vivere non possimus, adeo ut si per impossibile Deus non existeret in nobis, sive in loco in quo sumus, nos in eodem existera ct subsistere non possemus. Sicut enim noslra substantia pendet a substantia Dei : sic nostra existentia in loco pendet a Dei existentia in eodem loco, quasi radius a sole, quasi embryo a matre el matrice, quasi avis ab acre, quasi homo a respiratione ; et planius sicut corpus ab anima vivit, movetur, est et sustentatur. Sicut ergo de anima dici potest, quod in ipsa vivamus, moveamur el simus, ita multo magis idem dicitur de Deo : ipse enim est anima non tantum corporis, sed et animæ cujusquc, ubique illi præsens eamque vivificans, movens et sustentans. Vide ergo quam Deo juncti simus physice, el moraliler jungi debeamus, ut quoties auram attrahimus, toties Deum attrahamus, cogitemuset invocemus in quo sicut in aura vivimus, movemur et sumus. ita S. Chrysostomus : s Sicut, inquii, impossibili) est ignorare aerem ubique diiFusum,el non longe ab unoquoque nostro existentem, ita profecto el omnium opificem. Vide quomodo omnia illius dicit esse, providentiam esse illius; conservationem esse ab illo ; operandi vim ; actum habere, et non perire.» Profunde Lyranus: Ipse, ait, csl nobis intimior quam nos ipsi ; quoniam ipse conjungit principia intrinseca, quibus nimirum unusquisque nostrum constituitur substantialiter. Porro Deus est in nobis, el nos vicissim in Deo sicut lumen est in aere, et aer in lumine. Vide S. Augustinum, lib. IV *De Genesi tid litteram,* cap. .vu, et lib. XIV *De Trinit.,* cap. XJI ; et S. Cyrillum. ,iK 'X w *Joan...* cap. xi.

Si ¿ ja › in 'J '\ n'n* 'rt «apu*-

Tertio, in Deo vivimus, movemur et sumus, quasi in circulo, vel rota nos concludente ct ambiente. Unde Empedocles: *a* Deus, ait, cst circulus cujus centrum est ubique, circumferentia nusquam. » Et circulus symbolum est perfectionis et æternitatis Dei. ut docet Pierius, *Hieroglyph.,* lib. XXXIX. Divine S. Dionysius, cap. vn Dr Din'n. *Nomin.,* ait divinam monadem, sive unitatem in tribus personis, sc a eeriestibus in omnia, etiam ima diffundere, « ut quæ sit primum, inquit, omnis esscnliœ principium et causa; eamdemque omnia eximio modo complexu suo, qui invictus sit, continere. »

Quarto, juridice in Deo, id est in Dei dominio ct juridictione vivimus, coque cingimur, ut ejus jus et manus evadere non possimus, juxta illud *Psal.* cxxxvm, 7: « Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam ? si ascendero in cœlum, tu illic es : si descendero in infernum, ades, etc. *u* sed ipse quasi figulus nos formet, moveat, regat, mutet, prout voluerit. Unde S. Augustinus in illud *Matth.* vi : a Pater noster, etc. Deus, inquit, est in seipso, sicut at et o»; in mundo, sicut rector et auctor ; in angelis, sicut sapor et decor; in Ecclesia, sicut paterfamilias in domo ; in animo, sicut sponsus in thalamo; in justis, sicut adjutor et protector ; in reprobis, sicut pavor et horror.» Et Aristoteles, vel quisquis cst auctor, lib. *De Mundo* : a Quod, ait, in navi est gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in civitate lex, in exercitu imperator, hoc idem in mundo cst Deus; » ac consequenter mundus vicissim est in Deo, sicut regnum in rege a quo regitur.

Significat ergo hæc propositio *in,* nos intime a Deo pendere, Deumque esse quasi animam et vitam nostram, juxta illud S. Augustini, serm. 18 *De Verbis Apostoli: u* Vita corporis anima cst, vita animæ Deus est. » Magis enim pendet homo et res quœlibet a Deo, quam a seipsa : quia ct materia, ct forma ipsius ex se non est, sed omne suum esse habet a Deo , illudquo lamdiu habet, quamdiu placet Deo. Si enim illi manum suanv retrahat, illico res omnis recidit in suum nihilum, unde a Deo per creationem educta est. Magis ergo pendemus a Deo, quam radii a sole, lumen a luce, calor ab igne, vita ab anima, respiratio ab halitu. Et hæc est causa cur magis Deum quam nos ipsos, id est vitam ct animam nostram diligere debemus : quia scilicet a Deo, quasi a fontali principio, magis pendemus nos, totumque universum, cujus nos sumus pars, quam a nobis ipsis. Ita D. Thomas et Scholastici, II It *Quast.* XXVI , art. 3.

Moraliter : tb *in ipso vivimus,* significat *primo, tu**: i nos ex vita et anima nostra facili gradu ascendere ad Deum. Unde S. Augustinus, lib. VII *Confess.,* cap. x, citatis his Pauli verbis : « Et inde, inquit, admonitus redire ad memelipsum, intravi in intima mea, duce te, et potui, quoniam tactus es adjutor meus. Intravi, et vidi qualicumque oculo animæ meæ, supra eumdcmoculum animre mete, supra mentem meam, lucem Domini incommutabilem, non hanc vulgarem ct conspicuam omni carni, nec quasi ex eodem genere. Grandior erat, tanquam si ista multe multoque clarius claresceret, totamque occuparet magnitudine. Non hoc illa erat, sed aliud» aliud valde ab istis omnibus. Nec ita erat supra mentem meam, sicut oleum supra aquam, ncc sicut cœlum super terram, sed superior : quia ipsa fecit me; ct ego inferior, quia factus sum ab ea. Qui novit veritatem, novit eam; ct qm novit cam, novit æternitatem. Charitas novit eam. O æterna veritas et vera charitas et chara ælcrnitas! Tu es Deus meus, tibi suspiro die ac nocte. »

Secundo, rò *in ipso* significat Deum in manu sua habere nostram vitam, nostrum halitum, nostrum l a' esse, ac consequenter nostram gratiam et gloriam, nostram felicitatem et damnationem œternain. a In manibus tuis sortes mete, » ait David, *Psal.* XXX, 16. Hoc est quod Daniel intonat Ballasari regi interitum ei denuntians : « Deos, inquit, argenteos et aureos, etc., laudasti. Porro Deum qui habet flatum tuum in manu sua ct omnes vias tuas, non glorificasti, » *Daniel,* v, 23.

Symbolice, in Deo ipso vivimus ct sumus Symbolitanquam in causa exemplari : nostrum cnim Servivi* omnium idea, juxta quas conditi sumus, pro- mus. prie sunt in Deo : in eo enim, ait S. Augustinus, vivunt sempiterno! rerum omnium rationes, in Deo ergo sum et vivo, quia mei idea et exemplar proprie est, et vivit in Deo. Vide S. Thomam et Scholasticos, I *part., Quast.* XV.

Rursum, in Deo, id est in Dei mente, sapientia, ;El iQ voluntate , cura et providentia vivimus, move- Yjd*U'iiu mur et sumus. Ille enim semper cogitat de nobis, curat res nostras, regit, dirigit nobisque providet de omnibus. Si ergo grati esse volumus, jugiter dc Deo nostro vicissim cogitare debemus, illi obsequi ct per omnia placere. Sicut cnim nullum cst momentum quo non fruamur Dei beneficiis, sic nullum debet esse momentum quo non de eo cogitemus. Quis enim obliviscatur anitnæ suœ, vel halitus sui in quo vivit, movetur ct est? Ita S. Dominicus, S. Thomas aliique Sancti jugiter dc Deo, vel cum Deo loquebantur. Ita S. Augustinus in *Soliloquiis,* cap. xvm : a Omni momento, inquit, me libi obligas, Domine , dum omni momento mihi tua magna beneficia prostas ; sicut ergo nulla est hora, vel punctum in omni vita mea, quo tuo beneficio non utar, sic nullum debet esse momentum, quo tc non habeam ante oculos, in mea memoria, ct te non diligam ex omni fortitudine mea. » Quocirca Deus sicut cst centrum animæ nostro, ita debet esse ct centrum omnium cogitationum, intentionum et actionum nostrarum.

Idipsum eleganter docet Cassianus, *Collât.* XXIV, cap. vi, exemplo testudinis, sive concameratio-

nis, cujus rotunditas coire ct stringi debet in centro, alioqui corruet : « Ita etiam, inquit, mens nostra nisi solam Domini charitatem , vclut centrum immobiliter fixum, per universa operuin molitionumque nostrarum momenta, circumagens circino charitatis, omnium cogitationum vel aptarit, vel repulcrit qualitatem , nequaquam structuram illam rediticii spiritualis, cujus Paulus est architectus, I *Corinth,* m, probabili arte molietur, nec pulchritudinem domus illius possidebit, quam B. David in corde suo Domino suo cupiens exhibere : Domine, inquit, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ. P

Et S. Augustinus, lib. *Dc Spiritu ct Anima,* cap. XVII ,nvel quisquis cst auctor. Nam non esso S. Augustini, sed alicujus eo posterioris, liquet ex cap. XXXVII, ubi citat Boetium , qui a Theodorico , rege Gothorum, occisus est anno Christi S2G, cum S. Augustinus vixerit anno Christi 420. Et cap. XLViii, multa citat ex Gennadio, lib. *De Ecclcs. dogmat.,* qui pariter Augustino rcccntior cst. Hic, inquam, auctor picet eleganter describens Dei beneficia communia ct propria, curamque el providentiam, subdit: « Hæc ct multa alia fecit mihi Deus meus, de quibus dulce cst mihi semper loqui, semper cogitare, semper gratias agere, ut pro omnibus beneficiis suis possim semper cum laudare ct amare. Cum cnim cunctis sit præsidens', singulos implens, ubique præsens, universorum curam gerens, et tam singulis quam omnibus providens, ita totum ad custodiam meam occupatum videO, ut, si ego super custodiam meam stabo, quasi omnium oblitus sit, ct mihi soli intendere velit. Semper se praesentem exhibet, semper sc paratum offert, si me paratum invenerit. Quocumque me vertero, non deserit, nisi ego prior eum deseram. Ubicumque fucro, non recedit a me, quoniam ubique est, ut quocumque iero inveniam cum, cum quo possim esse. Quidquid feccro, pariter assistit, utpotc perpetuus inspector omnium cogitationum, intentionum et actionum mearum. Cum hæc diligenter considero, timore pariter et ingenti rubore confundor, quia illum ubique mihi praesentem, ct omnia occulta mea videntem intueor. Multa cnim sunt in me, de quibus coram oculis ejus erubesco , ct pro quibus ei valde displicere timeo. Ncc pro his omnibus quid illi rependam habeo, nisi tantum ut diligam cum. Non cnim melius, ncc decentius, quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est.

Quocirca S. Bernardus, lib. *De Modo bene vivendi,* cap. xxix , hoc sorori dat dogma pium ct salutare : « Ibi pecca, ubi nescis esse Deum. Nihil cnim celatur ante Deum. Videt occulta, qui fecit abscondita. Dominus ubique præsens. Spiritus totum implet. Majestas omnipotentis Dei penetrat omnia elementa, nullus locus est extra Deum. Dominus scit cogitationes hominum. » Rursum S. Augustinus, serm. 23!> *Dc Tcmp. :* «In nobis, ait, duo altaria sunt constituta, corporis scilicet ct cordis nostri. Duplex a nobis sacrificium quærii Deus : unum, ut simus casto corpore; aliud, ut mundo corde esse debeamus. Ergo in exteriori altari, id est in corpore nostro, offerantur opera bona, in corde odorem suavitatis redoleat cogitatio sancta, ut cor tanquam altare thymiamatis, jugiter ex Deo exhalet thymiama laudis et gratiarum actionis. » Idem, lib. XIV *De Trinitate,* cap. xi! : « Magna, ait, homini miseria est cum illo non esse, sine quo non potest esse, id est subsistere. In quo cnim cst, procul dubio sine illo non est; et tamen si ejus non meminit, eumque non intolligit, nec diligit, cum illo non est. » Hæc physice de esse naturali, quo naturaliter vivimus, movemur el sumus in Deo.

Mystice , hæc veriora sunt in esse et gradu supernaturali. Supernaturaliter cnim in Deo vivimus per gratiam, movemur per charitatem aliasque virtutes, sumus per summam unionem cum Deo, qua divinæ consortes natura, facti sumus nova et supernaturalis creatura. Nam per justificationem novo modo fit præsens Deus in anima justi, adeo ut si per impossibile prius in ca non fuisset præsens per essentiam, prasentiam ct potentiam , illico virtute gratiæ et justitiœ fieret præsens per essentiam, praesentiam ct potentiam, uti ex D. Thoma, Suarez, aliisque Scholasticis ostendi *Oseœ* i, 10. Unde S. Ambrosius, lib. *De Bono mortis,* cap. ult. : « Movemur, inquit, in Deo, quasi in via ; sumus, quasi in veritate; vivimus, quasi in vita æterna. » Et S. Cyprianus, lib. *Dc Baptismo Christi,* hæc applicat SS. Trinitati : a In Patre, ait, sumus, in Filio vivimus, in Spiritu Sancto movemur et proficimus. » Hoc est quod Isaias ait, cap. xxvi, 12, Deum in nobis operari omnia opera nostra, item omnia in omnibus, ut ait Paulus, I *Corinth,* xii, 6, ac eum operari in nobis velle el perficere, *Philip.* u,23. Hoc est, quod diserte asserit Christus, *Joan.* xiv, 23 : u Si quis diligit me, sermonem meum servabit, el Paler meus diliget eum ; et ad cum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. »

In te ergo, o Domine, vivimus, movemur et sumus, sicut infans in sinu, imo in ventre matris, a qua gignitur, formatur, alitur omneque suum esso accipit ; sicut pisciculus in mari, sicut avis m acre, sicut herbæ ct gramina in terra, sicut navigantes in navi, sicut equitantes in curru. Tu enim es currus Israel , et auriga ejus, tu ut currus nos sustines et vehis : ut auriga moderaris, dirigis cl ducis rectis itineribus ad cœlum. « Quid peto ut venias in me, qui non essem, nisi esses in me? An potius non essem, nisi essem in te?» ait S. Augustinus, I *Conf.,* cap. u.

In te, hoc est, in tua memoria, intellectu et voluntate semper vivimus ; tu de nobis assidue memoraris , cogitas, disponis et ordinas. Da ut vi-

cissim in memoria, intellectu el voluntate nostra semper vivas, ut nihil nisi te memoremur, sapiamus , velimus, amemus, ut te indies magis magisque vestigando cognoscamus el diligamus : «Quid enim, ait S. Augustinus, lib. I *Conf.,* cap. iv, es Deus meus? Quid, rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus prater Dominum, aut quis Deus prater Deum nostrum? Summe, optime, potentissime, omnipotentissime, misericordissime et justissime, secretissime et presentissime, pulcherrime et fortissimo, stabilis et incomprehensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquam novus , nunquam vetus, innovans omnia, et in vetustatem perducens superbos, ct nesciunt. Semper agens, semper quietus ; colligens, et non egens; portans, et implens, el protegens ; creans, et nutriens, et perficiens; quærens, cum nihil desii libi: amas, nec œstuas; zelas, ct securus es; pœnitel te,et non doles; irasceris, et tranquillus es; opera mutas, nec mutas consilium; recipis quod invenis, el nunquam amisisti; nunquam inops, et gaudes lucris; nunquam avarus, el usuras exigis : cl supererogatur tibi ut debeas, et quis habet quidquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Et quid dicimus, Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta? aut quid dicit aliquis, cum de te dicit? Et væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt.›

Atque ex his collige et metire quanta sit bonitas et beneficentia divina, tum præsens, tum potius futura; quantaque sint bona et gaudia, quæ Deus in cœlis praeparavit diligentibus se, ea hac mensura et ulna metire. Nam, ut ail S. Enchorius, epist. *ad Valerianum* : « Cum Deus in hac vita tam praeclara justis pariter et injustis tribuat, qualia sunt putanda quæ justis reservat? Consideremus qui tanta dedit, quanta restituet; qui tam magnus est in donis, quam magnus erit in praemiis. Si tam inaestimabilis est munerantis benignitas, quæ illa remunerantis? Ineffabilia sunt quæ praeparavit Deus his qui diligunt eum : quam magna repeudet bonis, qui tam magna largitur ingratis? ⁿ

Quam ergo Deum semper præsentem in mente habere debemus et ejus præsentiam nobis semper representare, uti nil eo indignum, quod ejus oculos offendat, agamus, velimus, cogile-
| ^ Ul;ímus! Quum sanctos esse nos convenit, qui in
ST sanctitate, in Deo, inquam, quasi in templo
mi t u- increato vivimus, movemur ct sumus! Dicebat
t* w o- vidssim Philo, et ex eb Lactantius, lib. *De Ira,* cap. Xlv , a Mundum esso totum templum quoddam sanctissimum, ct Deo dignum.» Multo magis microcosmos, puta homo , praesertim fidelis el sanctus, est templum Dei animatum et vivum, in quo substantialiter Deus inhabitat, ac proinde in eo semper eum contemplali, revereri, colere potei et debet. «Perpetuum, ait Nazianzcnus in SentenMs, tibi hoc sit studium, ut mentem tuam templum Deo exstr»^ : sic enim pro spiritali statua eum in inlimo cordo habebis. » Ita S. Gorgonia, soror Nazianzeni, scipsam vivum Deo templum exhibuit, ac proinde morions hunc cycneam edidit vocem : « In paco in idipsum dormiam et requiescam , » uti ipso testatur, *orat.* 11, quæ est *de S. Gorgonia.*

L\ ipso vivimus, movemur et sumus. — *Hæc tria* quasi antislropha respondent, et confirmant tria, quæ homines accipere a Deo dixit Paulus vers. 25, dum ait : « Cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia,» *q. d.* Deus dat nobis vitam, quia in ipso vivimus ; dat respirationem, quia in ipso movemur : ipsa enim respiratio est motus; est enim continua inspiratio et exspiratio acris, quæ fit per contractionem et dilatationem pulmonum quasi follium, ad refrigerandum cor. Rursum respiratio conjuncta est cum motu : quæ enim habent vim motivam, respirant : undo et dum fortius se movent, magis respirant : motu enim excitatur calor, qui respiratione refrigerandus et temperandus est. Ipse denique dat omnia, quia in ipso sumus, id est ab ipso sugimus et haurimus omne esse nostrum, omnia quæ habemus, totum quod sumus : prater vitam enim et motum, multa alia habemus a Deo.

Nola : In Deo vivimus, non formaliter, quasi inDaotl. ipse sit causa formalis vitæ nostra, uti nonnulli censuerunt : ac hærctici Apolhnanstæ Christo uwiiur, homini adimebant mentem ct animam, dicentes «defleo* ejus vice fungi divinitatem. Rursum nonnulli Uv0' Scholastici censuerunt vitam, quæ consistit in vi-
sione Dei, Ceri per solum divinitatis vel luminis gloriæ illapsum m animam, itu ut ipsa nil agat, nec active eliciat actum visionis beatifiche, sed mere passive se habeat, eum duntaxat recipiendo. Hæc enim et Philosophiæ et Theologiæ repugnant, quæ docet actus vitales, qualis est visio, intellectio, amor, etc., essentialem ordinem dicere ad animam viventis in quo «uni, ita ut ab ea vitaliter manere el produci debeant : alioqui non vitales actus erunt, sed mortuæ qualitates ct actiones. In hoc enim actus vitatis a non vitali secernitur, quod ille a principio intrinseco vitaliter procedat, hic non.

Nota *secundo,* tò *in quo movemur.* Inde enim patet Dcuieoo-
Deum immediate concurrere ad omnem motum currtt
nostrum, æque ac ad omnem operationem cau^æ oinnei kuoom-
secundæ; ideoque ex eo recte concludit Apostolus Deum non longa abesse a nobis, sed ubique esse præsentem ; quia scilicet ubique immediato non tantum nos, sed et motus actionesque nostras omnes contingit, iisquo cooperatur, adeo ut sine ejus concursu et cooperatione nec digitum extendere, nec minimum nutum, vel motum producere possemus. Ha passim contra Durandum, in 11, distine, i, Quast. V (ubi docet Deum tantum dare et conservale vim motivam, non vero concurrere ad ipsum motum), docent Scholastici cum S. Ihoma, I *part., (Jucst.* Will, art. 4, ad 1. Omnis enim fes oendet et manat a

Deo : ergo et actio : est enim ipsa res el ens quoddam.

Sicut et **QUIDAM VESTRORUM POETARUM (SyFUB,** *sapient utri :* Poeta enim erant Gentilium Sapientes el quasi Prophctze) dixerunt. — Virgilios, IV *Georg. :*

Deum namque irò per omnes
Tcrrasquc traciusjuc mans, urlumquc profundum.
Hinc pecudes, armenia, viros, gt nus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem «cesare vitas.

Plato, et ex co Virgilius, *Æneid.* VI :

Spirilus inlus alit, lolumque infusa per arlos
Meni agitai molem, cl magno se corpore miscet,
inde hominum, pecndomque genus, vitxque volantum.

Si Deus est anima mundi et microcosmi, multo magis idem est anima microco>mi, puta hominis. Lucanus, lib. ll :

Jupiter esi quodeumquo vides, quocumque moveris.

Rursum :

Jovis omnia plens.

Ennius apud Ciceronem, lib. Il *De Natura deo rum :*

Vides sublime fusum immoderatum ætbera,
Qui teucro lenam circumvectu amplectitur,
Ilunc summum habeto divum, huuc perhibeto Jovem<

Similia habet Arafois, de quo mox.

Ipsius enim et genus sumos. — Sunt verba Arati in *Phaenomenis.* Aratus fuit Poeta antiquus et celebris, Antiocho regi in deliciis, olympiade CXXV, anno a Roma condita 47$, patria Solensis, non longe a Tarso ; ac proinde Pauli pene concivis. Præclafè scripsit de stellis ct signis cœlestibus; unde ejus versus in Latinum transtulit, lib. ll *Dc Natura deorum,* Cicero. Aratus ergo sic orditur :

A Jovo principium, quem nunquam miUimus ipsi
Infalum : plena vero Jovis omnia quidem compita,
Omnes vero hominum ocius, plenum vero mare,
El portus; ubique autem indigemus Jove omnes.

Alii pro *indigemus,* vertunt *utimur,* vol *fruimur,* quasi Mty.fT.uiOx derivetur a/¿ottusi, id est *utor, non* u x?£*b id est *indigeo.* Sed construitur cum dativo, zr&* cum genitivo ; qualis hic est àio;, id est *Jovis :*

Hujus etenim genus sumus.

Quod hemistichium brevitatis causa tantum citat Paulus, et quia illud sufficit ad confirmandum id quod dixerat : « In illo vivimus, motemur ct sumus » Subdit Aratus, Jovem providisse statd tempora serendi, germinandi, metendi, etc. Unde concludit : « Salve, Pater, magna admiratio, magna hominibus utilitas. » Moraliler, exemplo Pauli disco Ethnicorum sententias Christiano concionatori raro et sobrie citandas esse : dc quo multa noster Lorinus hic.

Gabriel Vasques, et ex eo Sanchez, genus r/*nn5' sumunt non pro prole, sed pro opere, *q. d.* Sumus opus et creatura Dei. Unde Clemen* Alexandrinus, lib. V *Strom.,* sub finem : « Ipsius geniri sumus, d inquit, scilieet creatione : ^iv/xo eniin non tantum *gigaere,* $cd et producere significat.Ulkie liber Genesis vocatur, quo rerum creatio et productio enarratur. Sic *Job* XXXTHl, Deus dicilur pluvi® pater, id est productor; ut sensus sit f *d.* Si nos qui snmus genus, id est opus Dei, longe praestamus idolis ligneis et lapideis, i simulacra hæc manu hominis Tonnata sunt, multo magis iis præcellit Deus : quare illa Deo æquari aut pro Deo coli nefas est.

Verum alii passim genus accipiunt pro progenie et sobole. Sic Græci Poeta vocant Heroes ** Oansr cl iUv;, hoc est *a Deo genitos, a Deo nutritos* et dirtros. Homo ergo est genus Dei, qui creatus est ad imaginem et similitudinem Dei, quasi Dei proles et filius; qui proinde ab co participat ejus essentiam præ cæteris creaturis, summumque entis gradum, puta naturam rationalem. Vide dicta Genes, cap. n. Longe excellentius ct pcrfcclius sumus genus, id est filii Dei, per gratiam , qua adoptamur m filios Dei, i4>L*j fimus divinæ consortes naturæ, ut ait S. Petrus *Epist.* H, I, 4. Inde S. Gregorius, lib. XX *MoraL,* cap. xm, et Bcda : Genus, inquiunt, sumus Del, non quia de substantia Dei.parsve illius, sed quia per Spiritum illius, ct voluntarie per adoptionem recreati, nam in justificatione non tantum qualitas aliqua, puta gratia et charitas, sed ipsissimus Spiritus Sanctus, ac lota SS. Trinitas nobis datur, uti paulo ante dixi, quæ nos substantialiter sibi unit, ct quasi iu sc transformat, ut simus ejus congeneres et concorporei, ideoque unum genus cum co, imo unus spirilus, ut dicitur I *Corinth.* vi, 17. Ita S. Gregorius Nysscnt» scribit de suo fratre S. Basilio Magno, in *Orat: funebri :* a Genus quidem illi (Basilio) et necessitudo cum Deo : patria autem, virtus. » Porro, cx eo quod sumus Dei genus, recte confirmat suum dictum Apostolus, quod in ipso vivamus, moveamur et simus, nipote qui ita sumus genus Dei, ut illi ejusque substanti® intime simus uniti, ab caque loti penetremur ct possideamur ; ac consequenter quod Deus non sit a nobis remotus, nec ignotus, ut Athenienses putabant; sed cognitus el viemus, non tantum loco, sed ct cognitione ct substantia : quia nos sumus c genere et stirpo Dei, quasi ejussoboles et propago; Aratus enim, ut patet ex versibus ejus paulo ante citatis, ita dicit nos esse genus Dei, ut ille quaqtiavcisutn omnia (puta macrocosmum, et multo magis niicrócosmum, id est homines) sc suoqur numine, id est sua substantia, pnesentia, operalibne, beneficentia continua impleat et compleat, omnesque eo indigeamus, utamur et fruamur perpetim,

dum scilicet in illo vivimus, movemur et sumus, uti explicat Apostolus. Deus cnim est velut anima mundi, quæ se per eum totum diffundit, in coque homines quasi filios ex scipsa et in seipsa producit, sicut mare in se et ex se producit pisces : ita ut instar piscium in Dei ct deitatis occano vivamus, natemus, moveamur ct simus.

Quare, licet in hominibus et animalibus filii a parentibus suis sint separati, in Deo tamen ct loco et operatione cum eo sunt conjuncti, eo quod ipse sit immensus omnhque impicat, penetret et occupet. Hinc rursum, licet homo semel genitus a patre, ab eo amplius non generetur, ncc corpus aut vitam accipiat, in Deo tamen secus est : ab eo enim assidue pendemus uti radius a sole. Ita ergo sumus genus Dei, ut ipse assidue nos quasi generet, conservando et jugiter iniluendo in nos vitam, motum ornneque esse nostrum.

Denique recte probat Aratus, Deo nos omnes indigere, ex co quod ejus genus, id est propago ct filii sumus. Filii enim indigent ope patris, nipote a quo accipiunt vitam, vicium, vestitum, hærcditatem ct omnia : prœsertim vero egent ope Patris divini, ipsiusque Dei, qui est pater totius entis omnisque esse et csscnliæ, ideoque in eo vivimus, movemur et sumus, uti ratiocinatur Apostolus.

Secundo, posset rò *ipsius enim ct genus sumus* referri aliius more llebrœo ad priorem partem vers. 27 : u Quærere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, » ut hujus sit probatio, potius quam ejus quod proxime prœcessit : a In ipso enim vivimus, movetur et sumus; » *q. d.* Sumus genus Dei, ejus cognati et filii : ergo facile possumus eum invenire ct cognoscere : filius enim naturaliter suum agnoscit patrem, cognatus cognatum, consanguineus consanguineum, congener sibi congenerem ; perinde ac bos bovem, philomela philomelam, equus equum, leo Iconem agnoscit et amat. Vulgo dicitur : « Simile gaudet simili : Cicada cicadæ chara, formica formicæ : asinus asino, sus sui pulclicr : semper graculus assidet graculo. »

Tertio, alii censent esse argumentum a majori ad minus, *q. d.* Mirum vobis, o viri sapientes, videri non debet quod dixi, nos scilicet in Deo vivere, moveri et esse; cum vester Poeta etiam amplius illi tribuat, majoremque nostri cum illo doceat esse conjunctionem, dum dicit nos Dei esse genus, seu progeniem; quia scilicet ipse nos, æque ac angelos, creavit ad sui imaginem, suœque libertatis, rationis et spiritualis essentiæ fecit esse participes.

Verum primus sensus est genuinus, ut patet intuenti Aralum. Hinc veteres Philosophi et Poetæ, ut Orpheus in *Hymnis,* Soranus, Varro et Philo,
1*5› dicunt Deum creaturis esse patrem et matrem,
rl nimirum esse purporatapa et rrarpqxT.TCfx, id est *matripatrem ct patnmatrcm. Primo,* quia, sicut homo a patre ut matre accipit suum esse et bona omnia, sic multó magis eadem ipse, et quælibet alia creatura accipit a Deo. *Secundo,* quia, ut ait Philo, lib. *De Temulen.,* patris nomen denotat potentiam, matris scientiam, puta ideam, quæ rei fabricam concipit et efformat quasi mater. Deus ergo est pater per omnipotentiam, est et mater per omniscientiam, ct ideam rerum omnium, quæ attribuitur Verbo, puta Filio. Hic ergo est quasi mens ct mater omnium. *Tertio,* quia Deus est pater per productionem et creationem universorum : est cl mater per bonitatem et beneficentiam, qua cuncta creat, conservat, pascit, gubernat. Unde Deus Pater, cui attribuitur creatio, est pater ; Spiritus Sanctus, cui attribuitur bonitas, est quasi mater omnium. *Quarto,* quia Deus in mundo et per mundum, semina rerum producendarum emittit quasi pater : eadem quoque recipit quasi mater. Ita Varro ct Soranus, qui tamen in eo errarunt, quod censerent mundum ipsum esse Deum. Audi eos citantem et refutantem S. Augustinum, lib. VII *De Civit.,* cap. ix : « Jovi, inquit, universum solent tribuere. Unde est illud : Jovis omnia plena. Ergo ct Jovem, ut Deus sit, et maxime ut rex deorum, non alium possunt existimare quam mundum : ut in diis cœteris secundum istos suis partibus regnet. In hanc sententiam etiam quosdam versus Valerii Sorani exponit idem Varro in eo libro, quem seorsim ab istis de cultu deorum scripsit, qui versus hi sunt :

> Jupiter omnipotens, regum Rex, ipse Deusquo
> Progenitor, genitrixque Deum, Deus unus et omnis.

Exponuntur autem in eodem libro ita, ut eum marem existimarent, qui semen emitteret; feminam , quæ acciperet : Jovemque esse mundum, et eum omnia semina ex sc emittere, et in se recipere; qua causa, inquit, scripsit Soranus : Jupiter progenitor, genitrixque; nec minus cum causa, unum et omnia eumdem esse. Mundus cnim unus, in eo uno omnia sunt. » *Quinto,* valde apposite verbum caro factum est Kxrpcfdrwp. Deitas cnim est quasi pater, humanitas in Christo est quasi mater nostra : ideo cnim Deus factus est homo, ut qui erat pater, esset nobis et mater, de quo plura 1 *Joan,* i, 1.

Moralité? : Disce hic, quanta sit nobilitas ani- Animi,
m®, nimirum quod sit coelestis, divina, proles ct ° *
propago Dei; ac proinde indignum esso si illa ad brutas cupiditates se abjiciat : quare debere eam divinam, coelestem et angelicam vitam agere, ut Deum patrem suum imitetur, ad cumque beanda redeat. Quocirca idem quod Aratus hic, dixerunt Poetæ cœteri, nimirum, animam hominis esse « divinæ particulam auræ. » Ovidius, lib. I *Metamorph.:*

> Sandial Iris animal, mcnlisque capados alla
> Deerat adhuc, el quod dominari in extera posset i
> Natus homo esi, sive hunc divino semine fecit
> Ille opifex rerum, mundi melioris urigo.

Manilius, lib. IV :

An dubium esi habitare Deum sub pectore nostro,
In ixlumque redire animas, reloque venire?

Virgilius, lib. VI *Æneid.:*

Igneus est ollis (illis, *scilicet* animabas) vigor el relcslis origo.

S. Paulinus Ausonio, *epist.* 14 :

Mens quippe lapsis quæ superstes artubus,
De stirpe durai relili.

Juvenalis, *satyra* 15 :

Sensum a coelesti demissum traximus arce.

Claudianus, *Pancgyr.* 4 *Honorii,* ait quod Prometheus, ut fingeret homines cosque animaret, « sinceram patri mentem furatus Olympo, » eam quasi animam indiderit homini.

Hesiodus ct Homerus crebro dicunt quod Jupiter sit vraTT.? ávSfúvrt Ot&vn, hoc est, ut Virgilius Homerum more suo sequens, vertit, *Æneid.* XI, « hominum sator atque deorum. »

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus est imare auro, etc. —Hoc est argumentum Apostoli : Homo non est conflatus ex auro, argento vel lapide, sed ex carne et anima rationali, quæ longe superat omne aurum ct argentum; atqui homo est genus, soboles ct imago Dei : ergo et Deus non est conflatus cx auro, vel argento, sed spiritus purus, increatus, omnipotens. Si cnim homo vivus longe præslat simulacro aureo, utpole mulo ct inanimi ; mullo magis eo præslat Deus. Rursum, Deus non potest fabricari ab homine, sed potius vice versa homo factus est a Deo, estqne ejus genus ct propago ; atqui simulacra sunt fabricata ab homine : ergo nequeunt esse dii. Aut potius hæc est argumentatio Apostoli : Anima nostra, juxta quam sumus genus Dei, non potest pingi, vel effigiari in auro, argento, aut lapide sculpto, cum sit incorporea ct spiritalis; ergo multo minus in iisdem pingi, effigiari atque repræsentari potest divinitas, quæ purissimus est spiritus omniumquo spirituum fons ct origo. Denique hac sententia perstringit Paulus Epicureos et Anthropomorphitas, qui dicebant Deum esse corporeum. Nos cnim sumus genus Dei secundum animam rationalem, non secundum corpus. Ergo, ut ait Cato :

Si Deus esi animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic libi precipue sit pura mente colendus.

Non debemus æstimare ,— vcjmÇuv, *existimare, putare.*

Sculptura artis et cogitationis hominis. — Vox «sculpture» non est nominativi casus, *q. d.* Aurum, argentum aut lapis, quæ sunt sculpture, sive simulacra arte sculpta ; sed dativi : Græce enim est est ergo appositio, vel epexegesis, *q. d.* Non debemus existimare, auro, argenio aut lapidi, puta sculpturo per artem *t'* excogitationem hominis efTormalæ, Deum et divinitatem esse similem. Unde Pagninus et Tigu* rina vertunt, *non debemus existimare auro et argenio, aut lapidi arte sculpto, aut invento hominis numen esse simile.*

Cogitationis, — fctyxT/nw;, id est *cogitationis, meditationis, conceptionis, imaginationis,* puta ideæ, quam imaginatus est, concepit et excogitavit artifex et sculptor. Irenæus, lib. Ill, cap. xn, vertit, *concupiscenti* :* a Lapidi, inquit, per artem vel concupiscentiam hominis deformato. »

Divinum, — to Ofr-v, id est *divinitatem.* Ita Syrus ; sive *numen,* ut vertit Pagninus et Tigurina.

30. Et tempora quidem hujus ignorantia (Sy- Ven. rus, *idololatri*)* despiciens Deus. — «Despiciens,» id est ex alto culmine deorsum aspiciens et mi- qpuxserans; juxta illud *Luc** i, 78 : « Per viscera misericordia» Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. » Hoc cnim proprie est (izipcítñ, id est *despicere,* nimirum deorsum aspicere, ut notant Latini. Et sic accipitur *Psal.* lui, 9 : « Quomam cx omni tribulatione eripuisti me, et super inimicos meos despexit oculus meus. » Sic S. Francisci gnome erat : *a* Despice terram, suspice cœlum. » lia Emmanuel Sa.

Secundo, alii id est *despiciens,* interpretantur contemnens, vel dissimulans, *q. d.* Deus hucusque hanc patrum vestramque ignorantiam neglexit el dissimulavit connivendo, nec vos puniendo, ut hac sua longanimitate vos per meara prædicationem, qua verum Deum vobis annuntio, resipiscatis, poenitentiam agatis et ad cum convertamini. Ita Chrysoslomus et OEcumenius, *q. a.* Hactenus tacuit Deus suamque injuriam dissimulavit : at nunc non amplius dissimulabit : unde per me loquitur, jubetque simulacra aboleri ct se verum Deum coli.

Tertio, Lyranus to *despiciens* refert non ad homines, sed ad deos el idola» *q. d.* Deus despiciens et abominaas idola, statuit jam eis finem imponere caque evertere, ut amplius pro diis non habeantur, nec colantur.

Quarto el genuine, est auristas significans *cum despexerit* in preterito, *q. d.* Hactenus Deus despexit, id est neglexit, Gentes idololatras, permittendo eas idolis servire, quasi eas non curaret, illæque ad ejus palernam providentiam non perlinerent : at nunc post Christum et per Christi merita, eas non deficit, sed oculis paternis respicit, staluitque sium in eas curam ostendere : quocirca annuntial per me vobis veram unius Dei fidem, gratiam et salutem. Idem enim hic dicit Paulus, quod in rimili concione dixit Lycaoniis, cap. xiv, 15 : a Qui in prelcrilis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas : » quod cnim ibi dicit « dimisit, » hic dicit a despexit. » Ita Sanchez. Causas, cur Deus gente.', dimiserit, dat S. Augustinus, *epist.* 47, cap. ?:. ubi respondet Porphyrio idipsum cavillant*.

Anrnin no *cl* *T9,*

Kolat Paulus Infelicitatem priorum temporum felicitatem presentís, puta legis novæ, quæ est quasi aureum sæculum, et juge jubileum gratia?, botiti®, virtutum et bonorum omnium; ut infinitas Deo gratias agero debeamus, quod nos fecerit nasci hoc tempore fulgentis Evangelio, quo facile beatitudinem adipisci possumus ; cum majores nostri nati fuerint in tempore ignorantia? Dei et idololatria?, ideoque cum cæteris idololatris perierint et damnati sint. Gloriabatur Socrates se natum Athenis, quasi in schola sapientias. Gloriabatur Philippus rex, natum sibi Alexandrum tempore Aristotelis, ut ab eo instrui posset : multo magis glorietur Christianus so natum tempore Christi, quo in ejus Ecclesia Dei fidem et sapientiam ediscit ; ac tanto? Dei gratia? non sit ingratus, neo eam in vacuum recipiat;| sed ei strenuo cooperetur ad suam et aliorum salutem.

Ut omnes poenitentiam agant, — do sua ignorantia, id est idololatria aliisquo peccatis.

tei. 31.

go q00D statuit diem, in quo judicaturus est orbem. — Idem predicai it Paulus Febei presidi, Ad. XXIV, 23, et Petrus Cornelio, *Act. x,* 42 : « Præcepit nobis, inquit, prædicare populo et testificari, quia ipso est qui constitutus est a Deo judex vivorum el mortuorum, » ut nimirum in cum redemptorem credant eique obediant, quem judicem expectant. Idem crebro predicci concionator. Magis cnim mino? et terrores, quam blanditi® et promissiones, feriunt et percellunt dura peccatorum corda. Audivi in Belgio insignem polcntemque concionatorem, qui in omnibus concionibus multis efflcacibusquo verbis populo refricabat et inculcabat memoriam judicii, motusque animorum vehementes ciebat et multos convertebat.

Preclare S. Justinus apud Damascenum, in *Paralip.* lib. II, cap. lxxvii : a Quemadmodum, inquit, corporibus omnibus a Deo procreatis hoc insitum est, ut umbram habeant; sic Deum quoque qui justitia prædituscsi, tum iis qui virtutem sibi colendam proposuerint, tum iis qui vitium amplexari maluerint, pro cujusquc merito premia pcenasque tribuere consentaneum est, » *q. d.* Sicut umbra indivulse sequitur corpus, ita Deum comitatur providentia et retributio.

qMJUb<>

V,RO ’IN QV0 STATVrr- ‘‘ Pagninus et Tigurina cum virum, per guem *decreverat,* puta per Christum (1). Hinc patet Christum secundum humanitatem, qua homo est et vir, non qua Deus, fore judicem. Decet cnim hominum judicem esse hominem, ut ab iis videri, sentiri et audiri possit. Christus ergo est vir statutus a Deo judex, Unde Concilium Ephesinum, cap. xxxi, in fine: «Iu eo, inquit, qui forinsecus apparebit, et ab omnibus qui judicandi sunt palam cernetur, divina natura occulte latitans judicium exercebit. »

Notat S. Ambrosius, lib. VI, in cap. ix *Luca,* prudenter Paulum primo predicasse solum Citristi humanitatem, et sensim per eam gradum fecisse ad ejus divinitatem, ne, si statini cum Deum et hominem esse dixisset, a Sophis Atheniensibus explodcretur et irrideretur, sicut irrisus fuitob resurrectionem Christi. Idem imitandum predicatori et doctor! apud rudes, aversos et contrariis erroribus imbutos, quales sunt pagani, h.erotici, etc. Denique S. Dionysius, *De Divin. Nom.* cap. ii et ni : «Cum, inquit, summus ille Deus substantiam nostre carnis accepit, et vir est appellatus, etc., in naturalibus nostris supernaturalis erat, in iis qu® nostr® sunt essenti® super essentiam, omnia nostra ex nobis et super nos possidens excellenter, n

Fidkm præbens omnibus. — q. *d.* Fidem faciens et publice judicem cum fore declarans, per ejus resuscitationem ad vilain immortalem et gloriosam. Hoc enim est testimonium sufficiens ad fldem faciendam, quod ipso ideo rcsuscitatus sit, ut gloriose dominetur, sitque judex orbis. Ha Chrysostomus et Cajetanus. *Secundo,* alii sic exponunt, *q. d.* Deus fidelem se in promissis exhibuit, quando Christum a mortuis excitavit : quia id se facturum, *Psal.* xv, 10, promiserat. *Tertio,* Lyranus et Hugo, *q. d.* Deus fidem præbuil resurrectioni nostre per resurrectionem Christi, quod scilicet nos similiter suscitabit, sicut suscitavit Christum. *Quarto,* alii, q. *d.* Deus per Christum fldem fecit eorum qu® credi voluit de se, de judicio, de poenitentia’et aliis qu® processerunt. Sed primus sensus maxime est procedentibus connexus, ideoque genuinus. Fides ergo hic non fidem Christianam, sed probationem, vel argumentum significat, quo modo Aristoteles, I *Tophorum,* cap. vu, ait : « Una fides per inductionem est, alia per syllogismum, » etc.; q. d. Deus fidem fecit, hoc est, sufficienter probavit hominibus Christum esso virum illum per quem judicaturus sit orbem, quandoquidem in ejus rei probationem et confirmationem, resuscitavi! ipsum omnium primum ad vitam immortalem. Nam, ut ait Apostolus, *Hom.* xiv, 9 : « In hoc Christus et mortuus est, et resurrexit, ut mortuorum el vivorum dominetur. »

v*j».u

34. Quidam vero viri adherentes ei credidehunt. — Miratur Arator hanc Sophorum per Paulum conversionem, stupensquo exclamat :

O lupe Paule rapax, quid jam remanebit in orbe,
Juod nou ore UaUas, postquam solerti* Graia
Cessit, et indoctas iu dogmate vincis Athenas!

Biu>
rt0^gl*

In quibus et Dionysius Areopagita. — Greco s. Diesi articulus q. *d.* Ille Areopagita famosus et celebris judex Dionysius, in Areopagitarum 60-natu primarius. Ilie est illo, qui sublimes illos libros scripsit *DcCœlcsli et Ecrits. Ilierarchia, l)c Div. Nominib,, De Mystica Thcolog.,* etc., m quibus

(1) a In viro in quo statuii, » Græc. ô àvfyi ¿› ójwt, Attico pro S (iftiij id est, per virum quern ad nego limn delegit, quem designavit

coelestem angelorum civitatem Deique attributa ita graphice describit, ac si ea in codis oculis spcctassct. Quocirca a S. Cbrysostomo vocatur riTitvw TGû cûpavvi, id est *volucris cali :* ab aliis « divinissimus, patrio prenomine Ionicus, et cognomine Christiano Macarius, Galliæ apostolus. » A Paulo creatus est Athenarum Episcopus. Unde propter eum mire floruit Ecclesia Atheniensis, ait Orígenes, lib. III *Contra Celsum,* protulitque viros doctrina et sanctitate perillustres, Quadratum, Athenagoram, Publium, quem sibi in episcopatu Atheniensi substituit iturus Romam , etc. Libros ejus a calumniis hærelicorum Scaligeri et Erasini, erudite defendit Baronius, Deirio, ct olim Maximus, Anastasios , Ilincmarus , Hilduinus et alii. Sane ipsa eorum profunditas, eloquiique sublimitas et majestas, qua omnium Theologorum Patrumque scripta transcendunt, auctorem indicant virum fuisse Paulinum et divinum. Rursum hunc Dionysium esso eumdem cum Dionysio, Parisiorum Episcopo, non diversum, ul aliqui ex Adone volunt, demonstrat Baronius in *Martyrol.,* die 0 octobris.

Porro magna causa, vel occasio conversionis S. Dionysii fuit visio eclipsis miraculosæ anno Christi 34, in Parasceve, dum Christus crucifigeretur, quam ipse vidit Heliopoli in Ægyplo , cum Apollophane, uti ipse testatur, epist. *ad eumdem Apollophan.,* el cpist. 11 *ad Polycarpum.* Tunc cnim stupens exclamavit : u Aut Deus naturai patitur, aut mundi machina dissolvitur : » vel, ut narrat Suidas, et Michael Syncellus in £ncomio S. *Dionysii,* dicens se id accepisse a suis majoribus : « Deus ignotus patitur in carne, ideoque mundus hisce tenebris obscuratur, et concutitur. d Addit S. Dionysus, epist. *ad Apollophan.,* Conver- se tunc fuisse 25 annorum : quare cum Paulus predicant Athonis anno decimo nono a passione Christi, qui fuit ab ejus nativitate 52 , ct Claudii 10, sequitur eodem tunc Dionysium fuisse conver- SjDopib sum, cum annum ageret ætatis 14. Inde per trien- viu Db- nium adhæsit S. Paulo , ut mysteria religionis np‘“ Christian® penitus perdisceret ; mox creatus ab eo primus Athenarum Episcopus, mire ibidem fidem Christi propagavit : inde cum Paulo ascendens Hierosolymam, morti et funeri B. Virginis Deipare interfuit, uti ipso asserit, lib. *De Div. Nomin.,* cap. m. Post hæc S. Joannem apostolum relegatum a Domitiano in Pathmos, anno Christi 97, consolatus est per epistolam, qua ei celerem reditum predicit : sequenti enim anno occisus est Domitianus ; mox ab exilio rediit S. Joannes, cujus hortatu S. Dionysius profectus est Romam ad S. Clementem : a quo missus in Gallios cum Rustico ct Eleutherio, post magnos longosquo labores, quibus fidem propagavit et Ecclesiam Gallicanam fundavit, tandem nobili martyrio coronatus est Parisiis sub annum Domini 119, imperante Adriano, cum annum ætatis ageret 110, uti ostendit Baronius : quando prodigium a sæculis inauditum contigit, nimirum quod ipso caput suum a carnifice resectum in manus acceperit illudque portnrit comitantibus et canentibus angelis per duo milliaria , quasi triumphans de morie et tyranno. Ita habet ejus Vita et tradiUo Ecclesia; Gallican®.

Assecla S. Dionysii tum in eruditione ct sapien- Si<n»i<9. tia, turn In virtute ct vita, tum in martyrio et ÎXeLtL miracolosa capitis gestatione fuit magnus ille Severinus Boethius, Symmachi socer, cum eo occisus a Theodorico, rege Ariano, anno Domini 526. Audi Julium Martianum in ejus Vita, ct ex eo Baronium : u Ticini incolæ semper a majoribus traditum constanter asseverant, Severinum, cum regius spiculator lethaïe vulnus intulisset, utraque manu divulsum caput sustinuisse ; inlerrogatumque a quonam se percussum existimaret ? ab impiis, respondisse : atque ita cum in vicinum templum venisset, et flexis genibus ante altare sacra (S. synaxin) percepisset, paulo post expirasse. Extinclus divinos honores (illos qui Martyribus exhiberi solent) a nostris consecuius est, quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem sustinuerit, p Ticini ejus career et sepulcrum in cede S. Augustini visitur.

Er mulier 50MIXE Damaris. — Hanc fuisse uxorem Dionysii censet S. Chrysostomus, lib. IV *De Sacerdotio,* ct Hilduinus, in *Vita* S. *Dionysii,* ac insinuat S. Ambrosius, epist. *ad Eccla. Vercell.* El Grecum tam *uxorem* quam *mulierem* significat Verum sic addidisset Lucas x4w5 , dixissetquo *mulier ejus* : jam autem absoluto dicit in genere qw, id est *mulier :* unde significat eam non fuisse Dionysii uxorem, sed mulierem primariam : ita Pagninus, Tigurina et alii passim.

Et alii cum eis. — Multi censent unum ex cis Ih*tJS fuisse Hierotheum. Eum enim Atheniensem fuisse quii? tradunt Greci, ct ex iis Ambrosius Morales, in *Historia Hispania,* et Joannes Mariana, lib. IV *De Rebus Hispania,* cap. m , et nomen ipsum indicat eum fuisse Grecum ; tipctabc enim græce idem est quod *sacer,* vel *consecratus Deo.* Unde et in *Martyrol. Roman.,* die 4 octobris, sic de eo legimus : « Athenis S. Hierolhei, discipuli S. Pauli. » Et eodem die *Mcnologium Græcorum* sic habet : « Natalis S. patris nostri Hierolhei, qui fuit unus e numero Areopagitarum, qui ab apostolo Paulo est instructus una cum magno illo Dionysio, ct cum religioso vixisset, migravit ad Dominum. » Addunt aliqui Hierotheum fuisse Episcopum Athenarum : sed nil tale habet Menologium. Hispani tamen censent Hicrothtnun fuisse Hispanum^ aut potius liispaniæ Præfcctum ; ibique a Paulo esse conversum : ila Morales, ct Ribadencira in Vita S. Dionysii. Porro mirifice Ilierotheus passim deprædicatur a S. Dionysio. Nam, cap. it *De Div. Aomin.,* ab eo vocatur tí inclytus preceptor noster, , ¿AX« xxi TX Oiix, id CSt non solum discens, sed et patiens divina, consummatus, etc. Et cap. in, proximo post Apostolus

loco cum constituit : « Omnes Doctores, inquit, superavit, totus excedens, totus extra se positus, divino numine afflatus, occupatus a Deo, divinus laudator ab omnibus judicatus, ideoque lipttac, id est sacer quidam Deus, ac divinus præceptor noster. »

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus Athenis pergit Corinthum. Ibi jussu Dei pollicentis multorum conversionem prædicat per sesquian^ num ; inde, vers. 12, *accusatus a Judæis, se purgat apud proconsulem, in cujus conspectu Judan' furentes Sosthcnem impune verberant. Post hæc, vers.* 18, *Paulus praticando peragrat Ephesum, Caesaream, Antiochiam, Galatiam et Phrygiam. Denique, vers.* 2-1, *Apollo eruditus ab Aquila, fortiter contra Judæos fidem Christi propugnat et propagat.*

1. Post hæc egreæus ab Athenis, venit Corinthum; 2. et inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma), accessit ad eos. 3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur (erant autem scenofactoriæ artis). 4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis et Græcis. 5. Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. 6. Contradicentibus autem eis et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos : Sanguis vester super caput vestrum : mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam. 7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ. 8. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua : et multi Corinthiorum audientes, credebant et baptizabantur. 9. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo : Noli timere, sed loquere et ne taceas; 10. propter quod ego sum tecum, et nemo apponetur tibi ut noceat te; quoniam populus est mihi multus in hac civitate. 11. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei. 12. Gallione autem proconsule Achaiæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal, 13. dicentes : Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. 14, Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos : Si quidem esset iniquum aliquid aut facinus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem. 15. Si vero quæstiones sunt de verbo, et nominibus, et lege vestra, vos ipsi videritis : judex ego horum nolo esse. 16. Et minavit eos a tribunali. 17. Apprehendentes autem omnes Sosthenem, principem synagogæ , percutiebant eum ante tribunal ; et nihil eorum Gallioni curæ erat. 18. Paulus vero cum adbuesustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (eteumeo Priscilla et Aquila), qui sibi totonderat in Cenchris caput : habebat enim votum. 19. Devenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judæis. 20. Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit. 21. Sed valefaciens et dicens : Iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso. 22. Et descendens Cæsaream, ascendit et salutavit Ecclesiam, et descendit Antiochiam. 23. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, et Phrygiam, confirmans omnes discipulos. 24. Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in Scripturis. 25. Hic erat edoctus viam Domini, et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea quæ sunt Jesu sciens tantum baptisma Joannis. 26. Hic ergo cœpil fiducialiter agere in synagoga.

Quern cum audissent Priscilla el Aquila, assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini. 27. Cura autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui crediderant. 28. Vehementer enim Judæos revincebat publice, ostendens per Scripturas esse Christum Jesum.

1. Post hæc egressus ab Athenis.—Quia Athenienses novitatis studiosi, nova Pauli doctrina statim exsaturati, aliis novis de more suo audiendis et dicendis intendebant, ait Chrysostomus. Hæc enim est novitatis amantium indoles, ut novis auditis statim illa quasi vetera fastidiant, moxque nova alia el alia captent : nam quasi febricitantes, insatiabili novitatis sili laborant.

Venit Corinthum.—Quia Corinthus, ait S. Chrysostomus, erat urbs plena Philosophis ct Oratoribus. Erat hæc metropolis Achaiæ, sive Peloponnesi, quæ nunc *Morca* dicitur, de cujus situ, opibus, moribus, vide dicta in præfal. epist. *ad Corinth.* Hic Paulus scripsit epist. *ad Thessalomcenses,* quæ omnium epistolarum S. Pauli est prima, si tempus scriptionis spectes. Paulus enim Silam et Timotheum evocatos ad se Athenas, miserat Thessalonicam : illi ad eum redierunt Corinthum stalumque Thessalonicensis Ecclesiæ ei retulerunt : quo audito, primam ad cos dedit epistolam. Ita Baronius. Vide dicta I *Thessal.* ui, 6.

2. Ponticum genere, — oriundum ex provincia Ponti. Perperam aliqui legunt, *pontificum genere,* quasi fuerit oriundus ex pontificibus. Alius hic est Aquila ab Aquila pariter Pontico, qui primus post Septuaginta vetus Testamentum ex Hebreo in Græcum convertit, vixitque sub Adriano Imperatore, factus ex Gentili Christianus, cx Christiano Judæus, dc quo Epiphanias, lib. *De Mensuris,* et Philastrius, *hæresi* 90. Nam noster hic iUo Interprete fuit prior magnusque Evangeli! propagator. Unde eum iniro laudat Paulus, epist. II *ad Timoth.,* cap. iv, 19, et I *Corinth.,* cap. xvi, 19. Quocirca Aquila hic cum uxore Priscilla, sive Prisca, Sanctorum catalogo ascriptus legitur in *Martyrol.,* die 8 julii. Ubi vide Baronium.

Qui nuper ,— ~rC(j?àrtûç, id est *recenter;* Syrus, *eo tempore* (1).

Eo quod i'ræcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma.—Causam dat Suetonius in *Claudio,* cap. xiv, quod Judæi Romæ assidue tumultuarentur; sed in co quod addit, * impulsore Christo (2), w splendide mentitur, uti solent Gentiles historici in rebus Judaicis. Videtur ergo quod Romæ, increbrescente religione Christiana, Judæi se ei more solito opposuerint, et cum Christianis u. Car? assidue de Messia, id csl Christo, ejusque regno altercati sint; affirmantibus Christianis Christum jam venisse, negantibus Judæis. Claudius metuens ne quis inde tumultus existeret, quo ipse imperio pelleretur per Christum et Christianos (erat enim timidissimus ct umbras nomenque novi regis exhorrescebat ; uti superius ex Suetonio dixi), jussit omnes Roma excedere. Nam non solum Judæos, sed ct Christianos e Judæis oriundos, quasi genere Judæos, Roma excessisse, patet hic exemplo Priscillæ et Aquilæ, ac S. Petri, qui ea de causa Roma discedens, venit Hierosolymam, ibique celebravit primum Concilium Hierosolymitanum, uti dixi cap. XV. Audi nuperum Poetam, Claudium suis coloribus pingentem :

> Vecors, stupidus, prudentibus stultus, stultis prudens visos.
> Clarior erat, si fuisset obscurior.
> In angulo gladium fugiens, sceptram invenit.
> Dominium sub domino gessai, liberti libertus, uxons servus.
> Omma iu imperio habuit prater impenum.

Aliam causam expulsionis Judæorum dat Hugo et Lyranus, nimirum quod ipsi Agrippinam, Claudii uxorem, pellexissent ad Judaismum, sicut paulo ante Tiberius eosdem Roma proscripserat, eo quod Fulviam, Saturnini senatoris uxorem, ad Judaismum traduxissent,ah eaque aurum et purpuram extorsissent, uti narrat Josephus, lib. XVili *Antiq.,* cap. i et v. Porro hæc expulsio contigit anno Claudii 9, Christi 5!, uti ex Paulo Orosio, Beda, Adone et aliis demonstrat Baronius.

3. Et Operabatur, — idque per sesquiannum continue predicans, et sibi suisque operans, ut victum compararet. Vide hic generositatem Pauli : poterat alimoniam et stipendium prædicationis a Christianis exigere, coque se sustentare, uti faciebant alii Apostoli; sed noluit, ut omnibus liqueret eum non lucra, sed animas venari, itaque plures ad Christum converteret. Vide S. Grego-

(1) Utrum a Paulo, an Romæ jam ad coetum Christianorum adductus fuerit Aquila, incertum quidem est, sed posterius ptobabilius videtur. Quotisi enim homo de Paulo et ro Christiana preclaro meritus, Paulo ipso duce ad Christi signa se contulisset, id haud dubio Scriptor commemoraro non omisisset, cum infra, vers. 7 et 8, alios Judæos a Paulo ad sacra Christiana perductos diserte memorarli. Praeterea formula «ùroîç amicum accessum magis, quam primam doclriuæ Christiana! prædicationem declarat. Extabal autem jam illo tempore Roma» cœtus Christianorum, cujus primordia repetenda sunt tum a Romanis, qui festo Pentecostes inaugurationi Apostolorum interfuerant, tum a Judæis Christi, asseclis qui Romam mercaturo faciumlæ causa profecti erant. Ita Kuiuoolius ad h. l.

(2) Suetonii verba sunt : a Judsos impulsore *Chresto* tumultuantes Roma expulit. » Ubi uota, Christum a Suetonio dictum fuisse *Chrestum,* tincti enim el Romani *Chrestus* mullos, imprimis servas, dici uoranl nomino proprio, *Christos* vero nullos; non erat hoc appellativam iis sub proprii forma usitatum, hinc pronuntiabam *Chrestus* et *Chn sttanus.* Cf. Tertullianum , *Apolog. adv. Gentes,* cap. m; Lactantium, lib.IV,vu,5.

num, hom. 12 *in Ezcch., et ea quæ* dixi I *Cor.* cap. ix. Preclare Chrysostomus laboriosam arduamque vitam Pauli commendans : « Sic enim palestra, inquit, pugili magis utilis quam molles lecti, ct militi ferreus gladius magis quam aureus probatur. Et operabatur predicaos. Erubescamus nos, qui etiam absque prædicatione vivimus otiose, n

Erant autem scenofactorlr artis, — puta tabernaculorum factores; Syrus, *opifices conopeorum ;* Vatablus et alii, *aulæorum,* quæ scilicet fiunt ex consutis pellibus, uti sunt aulca Turcica: hæc enim omnia sunt ejusdem artis, scilicet sutrinae pellium. Orígenes, lib. IV *Contra Celsum,* Paulum vocat *phrygionem,* quem vulgus *recamatorcm* appellat. Apposite Paulus fuit sccnifex, nipote qui tota vita peregrinatus, omnes doceret hic vivere ut peregrinos ac cives Sanctorum et domesticos Dei : peregrini enim non habent domum , sed hospitantur in tabernaculis, uti fecerunt filii Israel peregrinantes per desertum, ct etiamnum faciunt milites in castris : ita Chrysostomus. Porro hæc tabernacula ct conopea fiebant ex pellibus. Unde Paulus ab Origene, hom. 17 *in Numer.,* vocatur a pellium sutor, qui a terrenorum tentoriorum sutura ad (eterna consuenda vocabatur, n Ubi et quo consilio hanc artem mechanicam didicerit et exercuerit Paulus, dixi II *Thessal.* m, 8.

Ita S. Franciscus, Pauli discipulus et paupertatis professor, illam sui Ordinis fundamentum jaciens, inquii S. Bonaventura , suos jubebat construere et inhabitare domos pauperes, non ut proprias, sed ut alienas, quasi peregrinos: quorum leges sunt, «sub alieno colligi tecto, sitire ad patriam, pacifico pertransire. n Ita veteres monachi operabantur manibus, indeque vivebant. Vide S. Augustinum, tract. *Dc Opere monachorum,* tom. III. Idem exemplo Pauli factitasse multos sacerdotes et Prælatos Ecclesiœ, testatur S. Epiphanias, *hœresi* 80. Porro miratur Paulum Chrysostomus, hom. 4 De *ejus Laudibus :*

Finii a Homo enim ignobilis, ait, abjectus ct circuniforaneus, qui artem exercebat in pellibus, in tantum virtute progressus est, ut vix triginta annorum spatio et Romanos, ct Persas, ct Parthos, et Medos, el Indos, ct Scythas, ct Æthiopcs, el Sauromatas, el Saracenos, ct omne prorsus humanum genus sub jugum mitteret veritatis. Responde igitur : Unde iste opifex vilis ac publicus, stans in loco artis suæ, ac scasclluin in manu gerens, ita ut ipse philosophatus sit, ct alios docuerit philosophari, gentes scilicet, urbes atque regiones ; nec vim in sc sermonis ostendens? » Hæc rhetorica amplificatione dicit os aureum; nam non legimus Paulum Indis, Æthiopibus ct Sauromatis predicasse. Addit cautam : « Ipse enim vclut ignis in fœnum , aut in stipulas immissus, omnia dæmonum opera consumpsit, atque in quod voluit, omnia convertit. Virtutem venerare Crucifixi. » Et inferius, recensens Gentes et Judæos quasi feras ubique in Paulum insurgentes : « Beatus tamen Paulus, inquit in tantos ignes insiliens, atque in medio talium luporum consistens, qunnquam ictus omnium exciperet, non modo tamen obrutus ipse non est, sed etiam omnes illos in partem transtulit veritatis, etc.; ac sicut igne succenso paulatina spinæ consumuntur, et cedunt flammisque superantur; sic etiam insonanto Pauli lingua, et omni igne vehementius irruente, cedebant omnia, fugiebant dæmonum cultus, mores patrii, populorum furores, tyrannorum minœ, insidiæ domesticorum , pseudoapostolorum operationes malignæ. Magis autem; sicut radiis solis orientibus, et tenebre fugantur, et fere latitant, et latrones, homicidæ, fures ad antra suffugiunt, lucidaquo efficiuntur omnia, terra, pelagus, montes, urbes, regiones, sic etiam tunc prædicatione fulgento, el ubique Evangelium disseminante Paulo, fugabatur error voritasque remeabat. » Concludit hortando ut satagamus Paulo fieri similes : « Neque illud , ait, impossibile putemus : nam tale illi, quale etiam nobis corpus fuit, talis anima, tales cibi ; sed voluntas in eo mirabilis et preclara devotio : ct illud est prorsus, unde ille talis effectus est. »

4. Interponens nomen Domini Jesu Christi. — Ver*a Hæc verba desunt in Græco ct Syro. Sensus est, *q. d.* Paulus in synagoga disserendo more Judæorum de Scriptura passim inserebat mentionem dc Christo : scopus enim ejus erat predicare Jesum Christum. Vide dicta cap. xvii, 3.

5. Cum autem venissent de Macedonia (Borea Veri.% et Thessalonica. Vide dicta vers. 1), Silas et Timotheus, instabat yerbo (prædicalionis) Paulus. — q. *d.* Instanter ct crebro predicabat nunc per se, nunc per Silam, nunc per Timotheum.Græco est TJV17/T0 tô rviûuÆTt, id est *coarctabatur spiritu,* præ molestia quam illi facessebant Judæi, ait Chrysostomus. Unde Syrus vertit *constrictus erat in sermone Paulus, quia insurgebant in cum Judæi, q. d.* Judæi suis persecutionibus ligabant quasi cor ct linguam Pauli, ut vix posset proloqui el predicare : præscnliebat enim se lusurum operam. Melius alii, a coarctabatur spiritu , n id est zelo, inquiunt, adeo ardente , ut fere cum non caperet : ut sit idem quod de eodem Athenis dixit cap. xvii, 16 : « Incitabatur spiritus ejus, videns idololatriæ deditam civitatem, d Unde alii vertunt, « comprimebatur spiritu, n quasi Spiritus Sanctus premeret el urgeret cor ct os Pauli ad predicandum. Hæc omnia complexus Noster apte vertit, « instabat verbo, p

Testificane (c testimoniis S. Scripture efficaciter ostendens) Judhib esse Christum Jesum , — quod scilicet Jesus Nazarenus crucifixus, esset verus eorum Messins , id est Christus.

6. Blasphem ANTiDUS, —conviciantibus tum Christum, tum Paulum. Notanda est hic aurea gnome Ven. (

S. Clirvsoslomi : « Convicium, nit, <»iv<'contumelia est «pini! fiirnx ondila, qu;n vas immundum e domo heri furatur (v. g. matulam), camquo in publico proponit; quare magis se confundit , quam herum : idem facit conviciator ; immundis enim verbis magis se coinquinat, quam suum hostem. Idem enim fit, quando cum malis pugnamus, ac si quis sterquilinio obvolutum percutiat, qui dimissis in stercus manibus, dum illum ferire studet, seso coinquinat.

Excutiens Paulus vestimenta sua , — iisdem de causis, quibus excussit pulverem pedum, cap. xni, vers. Si. Eadem enim utriusque excuscussionis est ratio. Vide ibi dicta.

Sanguis vester super caput vestrum. — *q. d.* Exitium et mors sempiterna capiti vestro, ob hostilitatem in Christum et fidem, imminens, vobis imputetur : culpa vestra peribitis, non mea, nec alterius cujuspiam. Ego enim a vobis hoc exitium amoliri conatus sum : at vos mihi contradicitis et Christum blasphematis. Vos ergo vestri estis peremptores et homicidæ.

Mundus ego, — a vestro sanguine et exitio, quia quod mei muneris erat, predicare scilicet vobis salutem per Christum, hoc feci : at vos Christum, ct consequenter salutem vestram, impugnatis : mundus enim non essem, si vobis non predicassero. Hinc infert Chrysostomus : a Ergo et nos rei sumus sanguinis eorum qui nobis concrediti sunt, si illos negligamus. »

Ex noe, — «brò tc5 id est *cx nunc,* ex hoc tempore et momento ad Gentes vadam praedicatum. Idem dixit et fecit cap. xiii,vers. 46.

Ven.7. 7. Titi (cognomento) Justi. — Forte a justitia qua precellcbat, inquit Beda. Vox «Titi» jam non est in Greco, sed in Syro. Unde verisimile est olim fuisse in Greco : indo enim translata est versio Syra. Alius est hic Titus aTito, Pauli discipulo, quem Crctæ constituit Episcopum, ad cumque scripsit epistolam inscriptam *ad Titum*. Ita Beda, Hugo ct alii.

Colentis Deum , — puta Gentilis, sed Deum verum colentis, non idola, ut cœteri Gentiles, idquo vel ex institutione parentum, vel ex familiaritate cum Judæis : unde ct eorum synagogas vicina erat domus Titi. Ita Glossa ct Hugo.

ht».s 8. Crispis autem archisynagogus (princeps et praefectus synagogæ Judæorum Corinthi) credidit Domino — cumque solum cum Caio et Stephana , Corinthi se sua manu baptizasso scribit Paulus, I *Cor.* i, 14. Ascriptus est Crispus Sanctis dio 4 oclobris. Miratur S. Chrysostomus, hom. 7 Macia *be Laudibus S. Pauli,* ejus virtutem ct efficaciam, ¿ıʻj* qua Proconsules, judices, principes Judæorum sibi infensissimorum, ad so et Christum repente convertit. « Sicut enim ignis, inquit, in diversas materias incidens, augetur magis, et ex subjecta sibi substantia incrementa sortitur : sic etiam lingua Pauli quibuscumque fuisset admota, ad scipsum continuo transferebat. Impugnatone quoque ejus celeriter ipsius verbo capti, pabulum quoddam spirituali huic efficiebantur igni, perqué ipsos magis Evangelii fama crescebat. »

0. Dixit autem Domines nocte per visionem (in somno) Paulo : Noli timere. — Poterat enim jure tiincre Paulus, ne propter Crispum archisynagogum a se conversum, tota synagoga Judæorum contra se insurgeret. Preclaro S. Augustinus, serm. 6 De *Verbis Evang. secundum Matth.:* « Quid times hominem, inquit, homo, in sinu Dei positus? Tu de illius sinu noli cadere; quidquid ibi passus fueris, ad salutem valebit, non ad perniciem. Laniatus membrorum Martyres pertulerunt, et timent Christiani injurias temporum Christianorum?»

Loquere (predica Evangelium), ne taceas.— Hæc negatio priorem affirmationem more Hcbreo confirmat ct auget, *q.* d. Loquere palam,libere ct intrepide, aperto ore, sonora voce, constanti corde. Qui enim timens loquitur, non diducit os, hæsitat, mussitat, ac verba non tam promit quam premit; frangit magis quam pangit, ait noster Lorinus.

Propter quod (4wn, Id *est propterea quod, quia)* ego sum tecum , — ut te defendam, propugnem, animos ct verba suggernm, ac tc hostibus omnibus omnique mundi et inferni potentia superiorem efficiam. Sic angelus ait Gedeoni, mitteu* eum contra castra numerosissima Madian : « Dominus tccum, virorum fortissime , etc. Vade in hac fortitudine tua, et liberabis Israel de manu Madian : scito quod miserim to, » *Judie,* cap. vi, vers. 12 ct 14.

10. Er NEMO APPONETUR TIBI. — Græco fatiamo, Vert. IO. quod active verti potest, *nemo imponet,* vcl injiciet tibi, manus scilicet, nemo adorietur, vel invadet te.

Ut noceat te , — tibi : olim enim noceo regebat accusativum. Grece xjoñvxí <n, id est *ut affligat te.*

Quoniam populus est mihi multus. — *q. d.* Multi Corinthii tua predication© convertentur flentque meus populus meaque Ecclesia.

11. Sedit , — resedit, commoratus est. ver», tu

12. Gallione autem proconsule. — L. Junius vt„. iî. Gallio, Proconsul \ch:uœ, fuit frater germanus L. Annæi Senec®, præceptoris Neronis, uti testatur ipse Seneca in prefationo lib. IV *Quxst. natur.,* qui et eidem inscripsit librum *De Remediis fortuitorum ,* ct alterum *De Vita beata.* Ita Baronius. Hic enim Gallio fut coævus Paulo, non alius senior, ut vult Deirio prefationo *in Senecam,* cap. m. Nec enim senior, puta junioris hujus Gallionis pater, legitur fuisse Proconsul Achai®, sed junior, sive illius. Hi enim tres fuerunt fratres, videlicet M. Aunæus Novatus, L. Annæus Seneca, Neronis preceptor, et L. Aunæus Mela, qui pater fuit Lucani poetic. Novatus autem mox nomen mutavit, ctin Junii Gallionis familiam transiit, ab eo adoptatus. Vide Lipsium procomio in Senecam,

cap. n *De Vita Seneca.* Quocirca ab utraque familia in Eusebii *Chronico,* hie Gallio cognominatur a Junius Annæus Seneca Gallio, frater Senecæ, egregius declamator. » Favet, quod Seneca, *epist.* 104, asserat Gallionem fratrem suum seniorem et primogenitum, quem idcirco (et quia Proconsul erat Achate) dominum suum vocat, ait Lipsius, in Achaia fuisse : sed inde ob febrim discessisse, quod diceret non corporis, sed loci esse morbum. Per Senecam autem videtur Gallio factus Proconsul. Cum enim Seneca a Messalina Augusta, Claudii uxore (ut tradit Dio, lib. LX), injuste damnatus exilio, post illius necem ab Agrippina, altera Claudii uxore et Neronis matre, restitutus, ac Neroni, quem Claudius in filium adoptarat, præceptor datus esset, in ejus gratiam Achaia provincia Gallioni ejus germano est tributa. Hinc per Gallionem, cui causam suam probavit Paulus, videtur conciliata amicitia inter Paulum et Senecam : unde utriusque ad alterum circumferuntur litterae, sed viris doctis merito de suppositione suspecte, nec satis dignæ gravitate et Pauli et Senecæ ; scripsisse tamen Paulum ad Senecam, et vicissim ab eo accepisse litteras, testatur S. Augustinus, *epist.* 54; S. Hieronymus, lib. *De Script. Eccles.,* et alii. Errant vero, qui Senecam censent fuisse Christianum : vixit enim Stoicus, ct mortuus est Stoicus, ac proinde scripta ejus nil Christiani, sed Stoica dogmata continent, uti patet ex dictis cap. xvn, vers. 18. Denique morions sanguinem suum Jovi libavit. Nimirum inflatus opinione sapienliæ, quasi primus illius ævi Philosophus et Neronis magister, dedignatus est fieri discipulus Pauli et Christi crucifixi; alloqui Paulum Romæ videre et alloqui potuit : nam biennio ante Paulum occisus est a Nerone. Iloc est quod ait Paulus, I *Cor.* i, 26 : « Non mulli sapientes , etc., sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus.» Hic Gallio cum fratre Seneca a Nerone damnatus, « propria se manu interfecit, mortem ejus Nerone in suam præsentiam differente, » ait Eusebius in *Chronico,* anno Christi 66.

¿'n't* ct Cmo chriun-

Porro Paulus jam egerat Corinthi sesquiannum, ait S. Chrysostomus (licet aliqui ante exactum sesquiannum, tumultum hunc contigisse putent); to exacto, cum novus Proconsul in Achaiam vejiret Gallio, ad ejus tribunal Paulum Judæi traxerunt, forte quod putarent Gallionem suum esse amicum et fautorem, œque ac Messalina Augusta, nuper Judæis amica et familiaris, judaizaret.

13. Quia costra legem, —tum Judæorum, quæ colit unum solum Deum incorporeum ; tum Romanorum, quæ vetat sine senatusconsulto novos Inducere deos.

Persuadet (Paulus) uominibus colere Deum, — puta Christum hominem a nostris pontificibus crucifixum. Gallio autem judex legem Romanorum neglexit, sciens, vel interpretans illam solum Romæ locum habere, non in provinciis exteris: legem autem Judœorum, de qua proprie contendere Judæos cum Paulo Judæo suspicabatur, contempsit, aut certo ad se non pertinere censuit. Unde dixit : « Judex ego horum nolo esse. »

14. Si quidem esset iniquum , etc. — *q. d.* Si Paulo objiceretur crimen iniquitatis, v. g. quod esset fur, homicida, seditiosus, turbator rcipublicæ, audirem vos cl judicarem : nunc autem, cum eum violate legis et religionis vestræ accusetis , nolo huic liti me immiscere, tum quia ego legem vestram non intelligo , tum quia ego sum judex politicus, cujus est judicaro causas civiles, non Ecclesiasticas. Sic Augustus causas religionis aperio foro cognoácere noluit, ait Suetonius in ejus Vila, cap. xxxix. Ex adverso reges Ægypti, ut de iis judicare possent, creabantur pontifices, ait Dio, lib. L1II. Idem aliarum gentium reges factitasse tradit Aristoteles, lib. Ill *Polit,* cap. x.

15. Si VERO QÜÆSTIONES SUNT DE VERBO, ET NOMINI- Vers. Iî bus; et lege vestra ,— id est « do verbo ct nominibus legis vestræ, » uti legunt nonnulli codices. Est hendiadys. Paulus enim contendebat Christum in re esse eumdem Deum quem colebant Judæi : Judæi vero eum diversum et alium vocabant. Rursum Paulus asserebat Jesum vocandum esso Messiam ct Christum : negabant Judæi. Undo Gallio censebat esse quæslionem de voce et nomine. Insuper contendebat Paulus cum Judæis de legis et S. Scripturæ sensu, an videlicet is esset do Christo, quem prædicabat Paulus; an alius, ut volebant Judæi : quare Gallio recte censuit hoc judicium osse legis Judaicæ, ac proinde ad se non pertinere. Hoc liberum Gallionis judicium consentit cum iis quæ dc indole, integritate ct adulationis odio Gallionis fratris sui, scribit Seneca initio lib. IV *Quasiionum natur.*

16. Et minavit , — id est abduxit, vel potius ab- Ven. u. duci jussit. Aliud est *minare,* aliud *minari.* Nam *a* Pastor ovem baculo minat, lupus ore minatur.» Græce arríza™, id est *depulit, abegit;* Syrus, *amandavit.*

17. Percutiebant Sosthenem , principem svna— Ver», n GOGJB. — Qui videlicet Crispo converso ad Christum, vers. 8, in principatu cl primatu synagogæ successerat. Minus enim probabile est quod opinatur Chrysostomus, scilicet Sosthencm eumdem esse cum Caio; fuisse enim binomium. Nam Martyrologia distinguunt faciuntquc duos.

Porro Beda, Hugo, Cajctanus ct Carthusianus Soitiu>- censcnt Sosthencm adhuc fuisse Judæum : itaque percussum a Græcis, ut addunt Græca, puta a ¿¿7 ' ministris Proconsulis, ut juxta ejus sententiam, cum cum suis Judæis a Tribunali pugnis abigerent (1); aut potius percussum instigantibus Judæis per Græcos, id est Gentiles, co quod frigidius causam eorum egisset, Pauloquc favere videretur, eumque a Judœorum volentiumeuin occidere, manibus eripuisset. Incredibile enim est quoti

(1) Cui interpretationi, ulpote simpliciori, mislipulor.

nit Hugo, Sosthencm verberatum a Christianis, eo quod Paulo ct Evangelio resisteret. Verius est lúdeos, cum spe sua Paulum necandi apud Proconsulem excidissent, furorem suum evomuisse in Sosthencm, præsertim cum a Proconsule audissent : a Vos videritis; n putarunt enim hac voce ©ibi permissam esse suæ legis vindictam. Sosthenes enim Pauli prædicationc conversus, animo erat Christianus, adeoque Paulo favit eumque defendit : quare eum quasi causæ et legis suæ proditorem, Judæi vel per se, vel per Græcos, id est Gentiles, verberant. Unde S. Paulum quoque hno tumultu Judaico verberatum fuisse, scribit S Chrysostomus hic, et præfatione in I epist. *ad Cor.* Id ita esse liquet exeo quodSosthencmhunc laudat sociumque suum facit S. Paulus initio epist I *ad Cor.* Ad hæc *Menologium Græccrrum,* die 7 decembris, facit cum Colophonis Episcopum. Denique *Martyr. Roman.,* die 28 novembris, clare hæc de eo habet : « Apud Corinthum natale S.Sosthenis, discipuli B.Pauli, cujus mentionem facit idem Paulus Corinthiis scribens. Hic ex principe synagogæ conversus ad Christum, ante Gallionem proconsulem acriter verberatus, preclaro initio fidei suæ primordia consecravit. » Vere ergo fuit Sosthenes, id est salvator robustus, scilicet Pauli : enim est *salvo,* g6ík; est *robur:* robustam enim ejus (et cujusvis patientis) patientiam et mansuetudinem, qua plagas acriores animis Judæorum inflixit, quam ipse ab eis in corpore recipiebat, egregie laudat hic S. Chrysostomus.

Et nihil eorum Gallioni cire erat ,—vel quod contemneret Judæos eorumque rixas; vel quod metueret ne, si eas dirimeret, in ipsu imi et iras suas verterent : alioqui non satis dignitati suæ , nec Sosthenis innocenti®, nec reipublicœ quieti hac dissimulatione consuluit, uti ex officio debebat : erat enim Proconsul et præses provinciæ.

Ven. is. 18. Paulus vero cum adhuc sustinuisset (Tigurina, *commoratus esset)* dies multos, — post turbas illas Judæorum intrepide et constanter evangelizan*. Aliqui hos dies includunt sesquianno, de quo vers. 11, per prolcpsin; ita ut universi™ sesquiannum tantum Corinthi egerit Paulus : S. Chrysostomus vero cos separat cl post sesquiannum exactos hos dies censet ; utrumlibet est probabile. Porro Paulum multa magna patrasso, et miracula edidisse, qme subticet Lucas, docet idem scribens postea *ad Corinth.,* epist. II, cap. xn: « Signa, inquit, apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, ct virtutibus. Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis? » Denique Corinthi sicut anno priore (sedit enim ibi sesquiannum) scripsit priorem epistolam ad Thessaloniccnscs, ita anno posteriore scripsit posteriorem ad eosdem. Ha Baronius.

e

Qui sibi totonderat. — Tò *qui* ad Aquilam refert Isidoras, lib. H O^k.,cap. *De tonsura, et* Baronius ; imo quidam codices legunt, «totonderant, n scilicet Aquila et Priscilla. Veram tó *qui* referre Paulum, censet S. Augustinus, *epist.* 19, et S. Hieronymus, *epist.* 11, quæ exstat tomo II *epiU.* S. Augustini; Beda et alii passim. Unde Romani codices Priscillam et Aquilam parenthesi intercipiunt, ita ut ad cos hæc tonsio pertinere nequeat (1).

Habebat enim yotum. —Quæres, quænam hæc Toum tonsio, et quale votum? *Primo,* aliqui censent R«.p. fuisse votum Pauli peculiare, distinctum a volo Nazareorum (illud enim fieri et expleri débuts- PrùûG- set Hierosolymœ), a Paulo editum Dei cultus et 'mortificationis studio. *Secundo,* alii consent fuisse squala» votum nazareatus, sed editum a Paulo ante conversionem in Judaismo : ut enim everteret Christum et Christianismum, vovisse eum se fore Nazareum, id est, a vino abstemium et alentem comam, donec Christianam religionem exstinxisset. Sicut nostro ævo nonnulli Nobiles, ex iis qui suscitarunt primos rebellionis tumultus in Belgio, jurarunt se non posituros cæsariem, donec ulli essent necem aliquot principum Belgarum, a rege Hispani k capite plexorum, eo quod haereticis favissent. Verum hoc votum, aeque ac juramentum , est impium, et consequenter ejus exeeutio in Paulo fuisset impia : illa enim professus fuisset se votum illud Judaicum probare, esseque Judæum et Judaismi vindicem, ¡ac per votum hoc Deo supplicare ut Christianismum everteret.

Dico ergo votum hoc Pauli fuisse votum na- Tertio zareatus, quod scilicet abstineret vino et aleret comam, non tota vita, sed ad certum tempus a se præfinilum, de quo dixi Num. vi. Probatur *primo,* quia hoc erat commune et ordinarium Pnnx votum apud Judæos, adeoque antonomastice vocabatur votum : perinde ac apud Christianos est votum religionis, cujus nazareatus erat typus et præludium ; quare cum nominabant votum, in-

(1) Qui plura velit, adeat Kuinoelium ad b. 1., qui, re disquisita, sic concludit : « Rectius igitur plerique interpretes, preeuntibus Vulgato interprete *(Aqula, qui sibi totonderat caput)* et Chrysostomo, deleta interpunctione post 'AxúX*;, verba «ipiatK;, etc., ad Aquilam referunt. Huic interpretationi, qua admissa omnes difficultates evanescunt, quæ interpretibus de Paulo cogitantibus se objiciunt, ipsa verborum constructio favet, qua» facilior fluit ; propiusque fidem est, notitiam hanc, quæ breviter nonnisi el quasi per transennam additur, de homine ignotiore adjunctam esse, cujus omnino brevior in hoc capito , quia occasio oflcrehitur, mentio fit, quam de Paulo, totius libri heroe. Neque tamen votum nasaræalus intelligendum est, sed votum civile, ab eo vel ob liberationem a morbo, vel alio periculo, vel ob bonum quod obtinuerat, conceptum. » Cf. etiam Rohrbacher, *Histoire universelle de CEglise catholique,* t. V, p. 34î, juxta quem, Paulus e Cenchris ad Syriam navigaturus, votum solvere vuluit, saltem ex parte, tondendo scii, comam, ne in navi pollutione legali aliqua contracta do novo nasaraatus sui tempus inchoaro deberet. Cæterum victimas de moro Hieruso* lyrnis, data occasione, oflerre in animo habebat.

Svenali', (elligcbant nazareatum. *Secundo,* quia votum Nazareorum proprio consistebat in coma capitis, ut Stalo, eam alerent, ct finito voto tonderent. *Tertio, quia* ideo navigavit Paulus in Syriam, ut scilicet Hierosolymis illud expleret. Dat enim causam Lucas, cur Paulus navigarit in Syriam, quia scilicet totonderat sibi caput, id est obstrinxerat so voto nazaræatus, quod expleri debebat in templo Hic- Qaut. rosolymitano. *Quarto,-* quia preciso tonsionem capitis vovere leviculum est, ct indignum religione voti,^preseviim Paulini : ergo hæo tonsio Ouinio. erat annexa nnzareatui. *Q–to,* quia votum boo nazareatus, vel simile explevit Paulus in templo, cap. XXI, 24. Ex quo loco magna lux huic versiculo affulget. Ibi enim S. Jacobus dicit S. Paulo : « Audierunt de Io (Judæo-Christiani) quia discessionem doceas a Moyse eorum, etc.,dicens non debere eos circumcidere filiossuos, neque secundum consuetudinem ingredi, etc. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votum (Nazareatus) habentes super se. Ilis assumptis, sanctifica te cum illis, ct impende in illis ut radant capita, et sciant omnes, quia quæ dc te audierunt falsa sunt, sed ambulas ct ipse custodiens legem. » Idipsum jam ante viderat et praeviderat Paulus. Itaque ut Judæos et Judæo-Cbrlslianos sibi, quasi vetanti legalia servari, offensos reconciliaret, ac ne cos, quos a Judaismo ad Christianismum convertebat, scandalizaret, utpoto qui Judaismo assucti, tam cito cum deponere non poterant, multo minus ejus abolitionem audire, fecit votum Judaicum, ac ut Nazareus comatus incessit, et abstemius vixit. Nazarei enim summe erant legis Mosaicœ observantes, in caque erant id quod apud nos sunt Monachi ct Religiosi. Unde vocabantur *corban,* Id est Dei donum, eo quod seipsos Deo dicassentet donassent, teste Josepho, lib. IV Antig., cap. iv. Nazaræatus autem consistebat in abstinendo a vino cl alenda coma : in hac enim erat sanctitas rudis illius sœculi. Quod si illa contaminaretur per funus aliquod, aut contactum morticini, debebat Nazareus tondere comam quasi pollutam, ct de novo nazaræatus sui tempus inchoare; quod quia sæpe contingebat, hinc ille, illiusquc votum subindo per plures annos protrahebatur. Expleto autem volo, debebat adire templum, tondere comam Deoquo sacrificia lege, Num. v, statuta offerre. Videtur ergo quod Paulus habens votum nazaræatus, ideoque alens comam, funere aliquo fuerit pollutus, ideoque juxta legem totondit coniam, ut rursum nazareatum inchoaret ct comam aleret, usque ad voti sui expletionem, tunc eam positurus Hierosolymis in templo, quod fecit vers.22, ut ibi dicam, aut certe cap. xxi, 21. Ita baronius, Cajelanus, Sanchez ct alii.

Dices: Nazareus, si pollueretur super mortuo, tonderi debebat, ct simul offerre victimas expiatorias, ut prescribitur Num. vi, 9. Paulus autem nullas victimas hic obtulit, ucc offerre potuit, utpoto quæ solum in templo Hierosolymis offerri poterant et debebant. Respondeo: Victimas basco offerre debebant illi, qui erant Hierosolyma) eique vicini : remoti enim ab ea, uti erat Paulus, id facere non poterant, nemo enim tenetur ad impossibile; unde hi solum tondebant caput. Porro Id fecit Paulus Corinthi, quia ibi erat Judæorum multitudo, ut cis ostenderet se legem non aspernari, sed venerari et colere. Hinc patet Paulum vino ct sicera, id est, omni eo quod inebriare potest, abstinuisse; hoc enim faciebant Nazarei. Ecco sobrietatem Pauli in tantis laboribus, ecco charitatem, qua omnibus omnia fit, Judæis Judæus, Gentilibus Gentilis, ut omnes lucrifaciat.

Ix Cenchris. — *Cenchm,* vol *Ccnchrcæ* est navale, ait Strabo, lib. VIH, el poilus Corinthi ad Orientem, cui vicinus est alter diclus *Lechea-.* Ab his duobus porlubus Greci Corinthum vocant bimarem et amphithalassum, uti dixi in proefat. *Epist. ad Corinth.*

19. Devenitque Ephesum. — Ephesus erat me- Yen. t». tropolls Aste Minoris, in qua erat nobile Dianas templum, de quo cap. xix, ac oratorum ct philosophorum multitudo: quare Apollonius Thyaneeus, celebris philosophus, vel potius magus, Ephesi resedit. Ejus Episcopum Paulus postea constituit Timotheum, cui successit Onesimus. Ephesi quoque frequentius morabatur S. Joanne* apostolus cum B. Virgine ejus curie a Christo concredita, dum totius Aste fundaret ct gubernaret Ecclesias, uti asserunt Patres Concilii Ephesini, cap. XXVII, ad Clericum Constantinopolilanum ; unde et Ephesi mortuus est.

Illos (Aquilam et Priscillam) ini reliquit, — ut Ephesios fide Christi imbuerent.

21. Dicens. — Greca addunt : « Oportet om- Von.u. nino festum quod instat, me agere Hierosolymis. » Ita quoque legunt S. Chrysostomus, (Ecumenius, Cajetanus, Vatablus et alii passim.

Revertar ad vos, Deo volente. — Hoc exemplo Pauli et S. Jacobi, cap. iv, 13, usurpant pii Christiani, ut cum aliquid se facturos dicunt, addant: «Deo volente,» vel: usi Deus voluerit.» Credunt enim sperantquo se suaque omnia regi a Deo, quo præcunle omnia succedunt prospero juxta Illud Nazianzeni in *Distichis :*

Deo annuente, nihil (votesi livor.
Deo abnuento, nihil potest labor.

22. Et uescesdexs Cesarea» — Cappadocte, Ven.it> inquiunt Rabanus, Boda, Lyranus, Gagneius et alii, quia necdum in Syriam pervenerat Paulus, Cajetanus vero, Baronius, Arias et alii Intelligunt Cæsarcam Patestinæ. Censent enim eo venisse Paulum ; indeque perrexisse Hicrosolymam, ib.'-que salutasse Ecclesiam, puta Hierosolymitanam, quasi matricem, utpoto c qua cælera; prognata; erant. Id exigunt verba greca paulo ante citata, itemque profectio Pauli in Syriam, cl votum na-

zoreatus, de quo vera. 18; hoc enim explendum erat Hierosolyma; In templo. Quod si verum est, hæc est tertia (licet aliqui quartam velint) Pauli post conversionem profectio in Jerusalem. Multa enim brevitatis studio subticet, vel prætcrvolat
Píalos Lucas. Nam *prima* fuit post triennium a convcr-
8,onc sua› *IX|* *ct Onlat.* L 18, puta anno
r wiy. Christi 39. *Secunda,* post 14 annos, puta anno
nun). Christi 51 ; tunc enim ob quæstionem legalium adiit Apostolos, interfuitque Concilio Hierosolymitano, *Ad.* cap. xv. *Tertia* est hic. *Quartam* audiemus cap. XXI, 17. Porro Paulus , salutans Ecclesiam , imprimis salutavit B. Virginem Deiparam, Ecclesiæ matrem ct principem, consilia sua cum ea communicans, eamque vicissim in dubiis consulens, ac poscens ejus opem et preces apud Filium in tantis suis laboribus, difficultatibus ct persecutionibus, uti par est credere. Vide dicta i, 14, ct cap. XX, 22.

Et descendit Antiochiam — Pisidia, utpote vicinam Cæsarcæ Cappadociæ, aiunt Bcda ct auctores prioris sententi® jam citati, qui per Cœsarcam acceperunt eam quæ est Cappadociæ. At vero Chrysostomus, Baronius el alii passim accipiunt Antiochiam Syriœ. Hæc enim absolute vocatur «Antiochia, » utpote caput Syrice, reliquie vero cum addito, ut «Antiochia Pisidiæ). Amabat Paulus, inquit Chrysostomus, Antiochiam, nipote.ubi creatus crat Apostolus Gentium, imo ubi primum iis prædicarat tanto fructu, ut ibi primum discipuli cognominati sint Christiani.

Vcn.U. 23. PERAMBULANS EX ORDINE GaLATICAM REGIO nem et Phrygiam. — Vide Apostolum instar fulguris celerrime per Asi® regiones discurrentem.
Paulus VcreS. Chrysostomus,hom. 8De£audiòtlsS. *Pauli :*
| | « Sol quidam, ait, est hominibus Paulus, qui lotum prorsus orbem fulgentibus lingule sua? radiis illuminavit, quique universas circumeundo gentes, cursum omnino solis imitatus est, ac mundi regiones omnes quasi libero a corporo animo pervolavit, ct hoc cum amara ei vulnera crebrius obviarent; » ac mox confert et præfert cum Patriarchis, Prophetis, Angelis cl Archangelis. Porro Galat® Paulum quasi Angelum de cœlo lapsum susceperunt, uti testatur Paulus ad eosdem scribens cap. iv, 14.

\cp.•i. 24. Apollo. — Quidam apud OBcumcnlum oon-
Apdb seilt hunc esso Apellem, Pauli discipulum et ab co creatum Episcopum Corinthi, do quo idem scribit *ad Hamam,* xvi, 10 : « Salutato Apellem probum in Domino, » Verum alii passim distinguunt «Apollo» ab Apelle. Hio est Apollo de quo Apostolus ait : « Ego plantavi, Apollo rigavit, Dous autem incrementum dedit, » I *Corinth.* m, 6. Ascriptus est Sanctis in *Martyrol.,* dio 22 aprilis. Porro *Apollo* græco 'AncXXûç, est nomen indeclinabile « ac proindo diversum ab Apollino Gentium deo.

Vir eloquens, ——— Vatablas vertit, *eruditus; uhi, prudens;* alii, *disertus;* alii *historia: et antiquitatis peritus.* Huc onim omnia lignificai lápet.

Potens in Scriptum*, — puta versatus et e(R* cax in ils citandis , explicandis, urgendis ad n> vincendos adversarios. Putant aliqui quod Apollo Alexandri® (orat onim ipse Alexandrinus) in schola S. Marci inter E«sæos eruditus fuerit, et exercitatus in sacris Litteris. Verum obstat Id quod sequitur : « Sciens tantum baptisma Joannis. » Vatablus vertit : « Hic crat doctissimus librorum veteris Testamenti.» Unde *Apollo* idem est quod vibrans radios, ait Pagninus, in *Interpr. Nom. hebr.,* aut perdens et exterminans, ut sit idem quod *Apollyon, Apoc.,* ix, II. Nam sua doctrina vehementer Judæos revincebat, vers. 28, et Judaismum exterminabat.

25. Hic erat edoctus , — xxTryruAx, id est ca- Vcn-tx
techizatus, institutus ut catechumenus, initiatus, doctus primordia fidet Christian®; nam necdum erat baptizatus baptismo Christi, sed tantum Joannls Baptist®, ut sequitur, ac proindo necdum crat Christianus.

Fervens spiritu. — Unde videtur quod ante baptismum per actum contritionis et charitatis fuerit justificatus. Ita Chrysostomus.

Docebat ea qua sunt Jesu, — scilicet Jesum crucifixum èsse Messiam, sive Christum a Prophetis promissum, ex illis ipsis ostendebat.

Sciens tantum baptisma Joannis, — cujus professio el quasi ÍQrma erat, ut crederent in venturum Jesum, do quo cap. xix, vers. I et 4. Forte olim baptismo Joannis erat baptizatus, in coque audierat Jesum esse Christum, ac deinde rarius viderat vel audierat Christianos, ut baptismum Christi aliaque ejus mysteria ignoraret : undo ea didicit ab Aquila, moxque Christi baptismum suscepit.

26. Hic ergo coepit fiducialiter agere in syna- Ven. ts.
GOGA, — *q. d.* Libero ct intrepide cœpit Judæis predicare Jesum Christum.

Assi MpsF Rint eum — in domum suam plenius in Christiana fide erudiendum. Notat Chrysostomus laudatquo sinceram fidem et charitntcm Aquile et ITiscillæ, utpoto qui uon suam, sed Christi gloriam quæsiverunt, ideoque Apollo instruxerunt, ut ille eloquens et potens in Scripturis, melius cl cfllcacius prædicaret Christum. «Sicut, inquit Chrysostomus, in cithara varias quidem habes voces, unam autem harmoniam, el unus musicus est qui citharam in manum sumit : sic hoc in loco cithara quidem est charitas ipsa; ciuHue voces, loquentes verba quæ ad charitatem con*' ciliandam pertinent; omnes in unam suavem conspirant consonantiam. Musicus vero est charitatis vis, illa dulcem mclodiam pulsando affert. Hæc melodia ct Deum ct angelos lætificat. Hæo totum in cœlo spectaculum excitat ; hæc ot dæmonum furorem compescit, ct affectionum demulcet impetus, imo eis silentium inducit : sicut musico choro personante, omnes auditores, quantumvis garruli ot turbidi, silent et auscultant.

Nihil sic facit amicum, ut anima gratitudinis studiosa, os bene loqui solens, anima sino fastu, contemptus van© glori®, contemptus honoris. »

Et diligentius exposuerunt ei viam Domini, — puta institutum Christianismi a Deo sancitum. Nota hic humilitatem ct docilitatem Apollo, qui vir eloquens potensque in Scripturis, erudiri so sinit ab Aquila et Priscilla. Cicero in Catone Majore laudat hanc Solonis sententiam : a Quotidie addiscens plurima, fio senex. » Tale est et illud Salvii Juliani jurisconsulti : «Etsi alterum pedem in sepulcro haberem, adhuc addiscere vellem. » Diogenes Cynicus ab Antisthene baculo repulsus : <Cæde, ait, si vis, at nullum invenies baculum tam durum quo me abs te abigas, dum aliquid dixeris. » Ita Laertius, lib. VI, cap. ii. Zeno oraculum consulens, « quo pacto optime vitam institueret, » audivit : « Si mortuis concolor fieret.» Ille sentiens se vocari ad veterum lectionem, contulit se ad philosophiam : nam studium ac victus parcimonia maciem ct pallorem homini conciliat. Ita Laertius, lib. VD, cap. i. Ita S. Hieronymus natu grandior adiit Conslantinopolim, ut S. Gregorium Nazianzenum audiret, coque praeceptore sæpe gloriatur. Ita S. Augustinus sua dubia in Scripturis proposuit S. Hieronymo, ut ab *co doceretur*. Idem fecit S. Damasus Pontifex.

27. Exhortati fratres, — Syrus, Venii *prævencrunt eum fratres,* exhortando scilicet eum, ut pergeret in Achaiam, puta Corinthum, ac fideles sua sapientia et facundia in fido ct pietate confirmaret. Noster recte vertit, *exhortati :* nam Xrp; vocatur oratio exhortatoria (1).

Contulit multum his qui crediderant. — Gnec? addunt, *zdpwç*, id est *per gratiam* verbi, spiritus ac fervoris sibi a Deo aspiratam.

28. Vehementer, — ¿utqtoc, id est acriter, magna Vew. contentione, nervose et efficaciter.

Esse Christum Jesum, — quod Jesus esset Christus. Est anastrophe.

(1) Alii jungunt *exhortati* cum *scripserunt,* id est, *litteras cohortatorias scripserunt*, ut scii, cum lienevolc exciperent.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus redit Ephesum : ibi duodecim circiter discipulos Joannis baptizat et confirmat. Secundo, vers. 7, in *synagoga tres menses, mox in schola tyranni per biennium pradicat, et dicta sua miraculis confirmat, adeo ut solis sudariis suis agros sanet et desinone» pellat, quod dum imitari tentant Judæi Secca filii, invaduntur a donnone : quare multi magiam damnant et magicos libros comburunt. Tertio, vers. 23, Demetrius argentarius Diana tumultum concitat contra Paulum, quem sedat scriba.*

1. Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos, 2. dixitque ad eos : Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum : Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus. 3. Ille vero ait : In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt : In Joannis baptismate. 4. Dixit autem Paulus : Joannes baptizavil baptismo pœnitentiæ populum, dicens : In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est in Jesum. 5. Ilis auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu. G. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant. 7. Erant autem omnes viri fere duodecim. 8. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans et suadens de regno Dei. 9. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine : discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam. 10. Hoc autem facium est per biennium, itant omnes qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi atque Gentiles. 11. Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli : 12. ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur. 13. Tentaverunt autem quidam el de circumeuntibus Judæis exorcistis, invocare super eos qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes : Adjuro vos per Jesum , quem Paulus praedicat. 14. Erant autem quidam Judæi Scevæ principis Sacerdotum septem lilii, qui hoc faciebant. 15. Respon-

dens autem spiritus nequam dixit eis : Jesum novi, et Paulum scio : vos autem qui estis? 16. Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa. 17. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu. 18. Multique credentium veniebant, confitentes et annuntiantes actus suos. 19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. 20. Ita fortiter crescebat verbum Dei, et confirmabatur. 21. Ilis autem expletis, proposuit Paulus in spiritu, transita Macedonia et Achaia ire llierosolymam, dicens : Quoniam postquam fuero ibi, oportet me et Romam videre. 22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum et Erastura, ipse remansit ad tempus in Asia. 23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini. 24. Demetrius enim quidam, nomine argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum ; 23. quos convocans, et eos qui hujusmodi erant opifices, dixit :Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio; 26. et videtis et auditis quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiae Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens : Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt. 27. Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed et magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia et orbis colit. 28. Ilis auditis, repleti sunt ira, et exclamaverunt dicentes : Magna Diana Ephesiorum. 29. Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio et Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. 30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. 31. Quidam autem et de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum, rogantes ne sedaret in theatrum. 32. Alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa; et plures nesciebant qua ex causa convenissent. 33. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. 34. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium : Magna Diana Ephesiorum. 35. Et cum sedasset scriba turbas, dixit : Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Diauæ Jovisque prolis? 36. Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse et nihil temere agere. 37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram. 38. Quod si Demetrius,.et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt, accusent invicem. 39. Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi. 40. Nam et periclitamur argui seditionis hodierna» : cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

1. Per agr at is super ior ibus part ibus, — Galatia et Phrygia, postquam Hierosolymis redisset Antiochiam, de quo cap. prœccd., vers. 23.

Quosdam discipulos. — Opinatur Cajetanus, hosce fuisse conversos ct baptízalos baptismo Joannis ab Apollo. Hic enim ante Paulum fuerat Ephesi, solumquo sciebat baptisma Joannis, cap. præced., vers. 24 et 23. Sed obstat quod Ephesi Apollo instructus fuerit plenius de Christo et Christi baptismo ab Aquila, cap. xvni, vers.26; quare si hi fuissent ejus discipuli, utique ipse cos plenius de Christo instruxisset, et baptisu» Christi baptizari curassel. Adde, baptismum Joannis durasse tantum usque ad Christum : ad illum enim ducebat et tendebat, ideoque a solo Joanne collatus est, non a discipulis, vel posteris ejus, uti docet S. Augustinus, tract. 5 *in Joannem,* et S. Cyrillus, lib. ll *in Joan.,* cap. 1 yh, et sal colligitur *Joan,* i, 33, ct m , 23.

Dico ergo, hos ante annos viginti, ab ipso Joanne Baptista fuisse baptízalos in Judæa. Dum enim ex Asia llierosolymam de more ad diem festum ascendissent, audientes pnedicationcm Vannis, ejus baptismum susceperunt, ab eoquo

didicerunt, credendum esse in Christum mox venturum; mox in Asiam domum redeuntes, nihil amplius de rebus in Judœa a Joanne el Christo gestis audierant : quare ea hic, audiunt a Paulo. Ita Chrysostomus ot alii mox citandi.

V» í. 2.Sl Spir it im Sanct um accepist is ,—*q. d.* Estisne confirmati sacramento Confirmationis? in eocnim primitus visibiliter dabatur Spiritus Sanctus, uti dlxicap.ym. Quia enim dicebant se esse discipulos Christi, ad quem missi erant a Joanne, putabat Paulus eos baptízalos esse baptismo Christi ; sed dubitabat an essent confirmali, eo quod Ephesi nullus fuisset Episcopus, ctyus solius est conferre sacramentum Confirmationis. Unde addit :

Cr edent es. — Græce mçàsavri;, id est *postquam credidistis,* ct consequenter baplizati estis, Ita Pagninus, Tigurina et alii.

Seo neqle si Spir itus Sanct us est , audivimus. — Hinc patet baptismum Joannis diversum fuisse a baptismo Gliristi, uti contra Calvinum et hæreticos definit Concilium Tridcntinum, *sess.* 7, cap. l *Dc Baptismo.* Baptismus cnim Christi confertur invocatione S. Trinitatis, dicendo : « Ego *te* baptizo in nomino Patris, ct Filii el Spiritus Sancti. » *Joannis* vero in nomine Christi venturi duntaxat, ut patebit vers. 4, idcoque hi non audierant nomen Spiritus Sancti. Vide Bcllarminum,

Envr s. tract. *Ih Dn¡'Usino,* cap. xix et xxl. Perperam ergo S. Cyprianus, epist. 73 *ad Jubaianum,* ex horum rebaptizatione sumpsit argumentum de rebaptizandis hærelicis : quem errorem « passionis falce purgavit, » ait S. Augustinus, *epist.* 48. Pejus fingunt Centuriatores, lib. 11, cap. tv, lit. *Dc Baptismo,* ot Kemnitius, in *Exam. Concit. Trid.,* cap. *De Baptismo,* Joannem Baptistam baptizasso in nomino S. Trinitatis : hos vero non recepisse verum Joannis baptisma, sed mutilum et vitiatum. Nam ipsi diserte asserunt se baptízalos baptismate Joannis, neo Paulus de ejus veritate dubitat, quin potius verum fuisse presupponi!. Sed addit Joannis baptismum fuisse, tantum symbolum pœnitenliæ, idcoque insufficientem ad remissionem peccatorum ; eam cnim solum prestare Christum in suo baptismo.

Ver», x 3. In quo , — »¡f t í, id est *in quid,* id est in quo, scilicet baptismate : respondent enim, « in Joannis baptismate : n sœpe enim d; sumitur pro *it.* Alioqui proprie *in quid,* id est in quem, puta cujus nomine invocato « baptizati estis?» Im-

am r»r perite ct Inepte Bezo et Bucerus hic baptismum interpretantur doctrinam Joannis a baptismo

«h k i A x- seclusam, *q. d.* In quo baptizati estis, id est cu-

t-uua jus doctrinam edocti estis, a quo instituti estis ? resp00^ lll »lH î " in Joannis baptismate, » id cst ' in Joannis schola ct disciplina eruditi sumus, non tamen ab co baptizati. Id faciunt, quia censent baptismum Joannis fuisse cumdem cum baptismo Christi. Ne ergo Paulum, qui eos baptizari curavit baptismo Christi, faciant Anabaptistam, dicunt eos non fuisse baptizato» baptismo Joannis, sive Christi, ut ipsi opinantur. Ubi vide qui spiritus agat heréticos, videlicet invidi Luciferi, qui cos excœcat et in vertiginem agit. Ut enim Christum ejusque Sacramenta extenuent, confundunt ea cum veteribus et S. Joannis, imo hrec illis adœquant et idontificant. Ç

Verum nusquam in Scriptura vel Patribus CmRü» doctrina vocalur *baptismus :* aliud enim est docero, aliud baptizare. Quis unquam baptizari baptismo, consuit idem esse quod doceri doctrinam? *Secundo,* proprie hic baptismum accipi, scuoia patet ex sequentibus : « Dixit autem Paulus : Joannes baptizavit b jtismo pœnitenliæ populum. » Rursum : « Ilis auditis, baplizati sunt in nomine Domini Jesu ; » ubi clarum est proprie baptismum accipi pro ablutione sacramentali, non pro doctrina. Ergo ct paulo ante, cum ait eos baptízalos baptismo Joannis, proprie baptismum accipit. Opponit enim baptismum Christi baptismo Joannis, et baptízalos baptismo Joannis jubet baptizari baptismo Christi. Ergo clarum est baptismum Joannis fuisse alium a baptismo Christi, coque longe inferiorem, nisi Paulum velimus facere Anabaptistam. *Tertio,* ita docent T-rfio. et explicant S. Chrysostomus hic; S. Augustinus, lib. *De Unico Baptismo,* cap. vu; S. Hieronymus, in cap. *uJoelis;* Tertullianus, lib. *De Baptismo,* T | cap. x; Orígenes, tomo Vili *in Joannem,* ct alii passim. *Quarto,* quia Grece est aiv, quod exprès- Qnru sam vel tacitam exigit antithesin. Unde post sc poscit íi, *q. d.* Joannes quidem baptizavit baptismo pœnitentiœ, Christus vero baptizat baptismo remissionis peccatorum justitiæ ct salutis. Perperam enim Beza tò jd» refert ad Ü, quod habetur vers, 5 in Græco, ubi dicitur : àxwaivrt; **ii**, id est *audientes vero baplizati sunt.* Nam Pauli oratio imperfecta expleri nequit per historiam rei gesto per alios, puta baptízalos, sed ejusdem Pauli oratione tacila suppleri delict : alioqui dicendum est tò ph esso encliticum, et redundare, uti redundat cap. **i, I,** et alibi. Vide Bellarminum, *DeBaptismo,* cap. xxii, ubi alia aliorum effugia confutat.

4. Joannes baptizavit baptismo pobnitent i.f. — Ver». *. Id est baptismo, qui erat symbolum, excitatio ct protestatio pœnitentiœ, ad remissionem peccatorum baptismo Christi recipiendam. Vide dicta cap. i, 5.* Hinc sequitur infantes et pueros rationis et pœnitentiœ impotes non fuisse baptizatos baptismo Joannis; sed solos adultos, utpote rationis et pœnitentiœ capaces. Ilo Suarez el alii passim. Secus est de baptismo Christi, qui confertur parvulis ad remissionem peccati originalis.

Dicens : In eum qui ventur us esset post ipsum , ur crederent .— Hinc colligunt S. Hieronymus, In Fora» cap. n *Joelis* ; D. Thomas, Magister Sententiarum, barii-ml Bonaventura, Palatins el alii, in IV, disi, n, hanc ,Mnn,fc fuisse formulam baptismi Joannis : u Ego te baptizo, iu eum qui venturus est ut credas, hoc it In Jesum Christum, »quem vobis mox ostendam. Christum vero baptizans dixit : a Ego te baptizo, in nomino tuo, qui venturus es,» ait Palatins. Ubi adverte, hanc formulam c«so exhortatoriam, idcoque non proprie fuisse formam Sacramenti (hoc cnim est proprium Sacramentis legis novœ, quæ quia perfecta sunt, coalescunt ex materia cl forma), sed instar formæ. Erat enim proprie exhortatio ad poenitentiam ct fidem in Christum. Ita docet Durandus, Gabriel, Sotus cl ex iis Franciscus Suarez, III *part., Quast.* XXXVIII, diskxxv, sect. I. Nota : t í « qui venturus est o est periphrasis Mcssîæ sive Christi, ut dixi *Genes,* XLIX, 12. Unde Græca et Syra addunt : Aoe *est in Jesum Christum.*

Ven. s. 5. His audit is, baptizat i sunt . — Beza contendit hæc esse verba non Lucæ, sed Pauli ; ejus enhn narrationem cœptam vers, præced., hic expleri, *q.d.* Paulus: Mulli e populo, auditis verbis Joannis, ab eo baptizati sunt in nomine Christi. Verum hæc esse verba non Pauli, sed Lucæ, plane exposcit tota rei geste series, quæ historica est narratio, quod scilicet hi duodecim Ephesii baptizati baptismo Joannis, audientes a Paulo baptismum Joannis esse insufficientem ct complendum per baptismum Christi, eodem mox baptizati sint. Idem evincunt sequentia verba, vers. 6 : « Et cum imposuisset illis manus , venit Spiritus Sanctus super eos, » *q. d.* Baptizati sunt, et mox a Paulo confirmati receperunt Spiritum Sanctum : alioqui enim nulla erit horum versuum connexio, sed erunt scopæ dissolute, et a arena sine calce, » ut dicebat Caius Imperator, de scriptis ct sententiis Senecæ, teste Lipsio in ejus Prooemio.

Ver», e. C. Et cum IMPOSUISSET ill is manus (impertiendo cis sacramentum Confirmationis), venit (in visibili ignis vel linguarum specie) Spir itus Sanctus super eos (unde), et loquebantur linguis , ET PROPHETABANT, — Vel proprie futura prædicendo, vel improprio celebrando magnalia Dei. Hi enim erant eUcctus sacramenti Confirmationis, non Baptismi, ut ostendi cap. n, 4, ct cap. vili, 17.

Ver», s. 8. Di: regno Dei , — puta dc regno cœlorum, deque modis ct viis quibus ad illud tendere debemus, ut dixi cap. **i**, 3, nimirum per fidem, obedienliam et cultum Christi crucifixi.

Vu». ». 9. Cum auif.m quidam (Judæi : erant enim e synagoga, in qua pr.edicabat Paulus) non crederent . — Syrus, *excandescerent.*

Maledicentes mam Domini, — conviciantes institutum Christianismi Christumquo crucifixum blasphemantes, a Hinc discimus, ait Chrysostomus, quod non debemus nos immiscere maledicentibus , sed ab eis discedere. Cum malediceretur, non maledixit etiam ipse, sed potius quotidie disputabat ; et ob hanc causam potissimum sibi familiares faciebat, quod quamvis male audiret, non tamen recederet, neque res liret. »

Disput ans in scuola i wianni cuiusdam .— Syrus, Dionysius, Arias ct Mariana censent, *tyrannus* esse nomon propnum viri sic appellati : Imo Arias censet nomen *tyranni,* mutatis punctis, idem esse quod Tymi, vel Turni. Sic Tyrannio dictus est Grammaticus illo, quem laudat Strabo, lib. XIII. Forte hic cst ille Tyrannus sophista, quem scribit Suidas libros decem edidisse de statu ct divisione orationis. Ha Baronius. Alii *tyranni* nomen accipiunt ut appellativum, pro principe, primate aut viro potente : unde et in Romanis Bibliis scribitur per minnsculum. Ita Lyranus, Cajctanus, Vatablus, Gngneius ct alii ; quasi studio hunc locum viri potentis elegerit Paulus, ut is cum sua potentia contra Judæorum audaciam tueretur, unde et biennium ibidem resedit et docuit. Forte erat ex stirpe Androchi, quem Strabo, lib. XIV, asserit fuisse Codri, Athenarum regis, filium, Ephesumque condidisse eamque fecisse regiam Ionum, additque : « Etiamnum omnes cx hoc genere reges vocantur, et quibusdam regiis fruuntur honoribus, ut qui primo loco sedeant in spectaculis, purpuram habeant, scipionem quoque pro sceptro. » Tunc « schola » pro aula, vel porticu, in quam otii causa hic tyrannus, id est vir potens , secedere solebat, accipi debet : enim idem est quod otior, requiesco, ferior, immoror : unde oxcWi est otium, vacatio, cessatio, mora, secessus : inde ludus litterarius vocatur *schola,* eo quod littera otium poscant. Studiosi enim et scholares, cœteris rebus omissis, toti debent vacare liberalibus studiis. Vide Brissonium, lib. XVII *Dc Verborum signifie.*

10. Hoc AUTEM FACTUM EST PER BIENNIUM,—Adde V lres menses, quos Paulus predicando exegit in synagoga, vers. 7, habebis duos annos expletos, ct tertium inchoatum per lres menses. Unde cap. xx, 31, ait Paulus sc Ephesi lres annos resedisse, scilicet incomplete, quia tertium duntaxat inchoavit. Porro Paulus venit Ephesum anno Christi 55, Claudii 13, inde recessit anno Christi 57, Neronis 1, post Pentecosten. Hoc enim scribit Corinthiis, *Epist.* 1, cap. xvi, 8 : « Permanebo, inquit, Ephesi usque ad Pentecosten. » Ita Baronius , qui et redo advertit Paulum hoc biennio non semper hæsissc Ephesi, sed et excurrisse ad alias Asi® civitates, lis evangelizando. Causa, cur lamdiu Ephesi hæscrit Paulus, fuit civitatis frequentia, idololatria, philosophia, magia. Erat cnim Ephesus Aste metropolis, in caque Dianæ templum celeberrimum : hanc ergo idololatrte arcem expugnandam suscipit Paulus, ut ea subacta , facile reliqua omnia expugnet. Ephesi cnim Jcholam magiœ instituit sub hoc tempus Apollonius Thyanæus impostor, Christi Pauliquo hostis. Hanc causam dat Paulus Epheso scribens Apodoai *a l Corinth,* epist. 1, cap. xvi, 8 : «Sermanebo, inquit, Ephesi : ostium enim mihi apertum est magnum ct vidoiv, ct adversarii multi. » Hac elioni le causa Bciibuis postea ad Ephesios,

stylum attollit, profunde loquitur, sublimia spe-'ulatur, ut ostendat se profunditate sapientiæ non ¿edere, sed superare magos ct philosophos, uti dixi Prooemio in epistolam *ad Ephesios.* Quocirca Haymo ibidem : a Sicut cor, inquit, in medio ventris, ita ista in medio corpore epistolarum constitit. »

Omnes, — plcrique omnes, plurimi.

Ix Asia — Minore : undequaqne enim ex Asia hac confluebant Ephesum, tum ob urbis, tum ob tcmpli'Dianæ celebritatem. Hinc recte docet Baronius, anno Christi 97, Epbesinam Ecclesiam primitus non a S. Joanne, dum is cum caeleris fidelibus jussus abire Hierosolymis, una cum Dei Genitrice venit Ephesum; sed a Paulo fuisse fundatam; hoc cnim moris sui fuisse scribit Paulus, *Rom.* xv, 20. Unde et S. Ignatius, scribens ad Ephesios, Paulum Joanni in œdificatione Ephesin® Ecclesi® præponit. Et Epiphanius, *haresi* 51, ait S. Joanncm in senectute curasse Asianam Ecclesiam : ergo post Paulum.

V«*.H. **H. VIBTUTESQUE NON QUASLIBET, — non Vulgares, sed maximas, ait Syrus, puta miracula grandia.**

Vrrs. it. L 12. Semicinctia. — Quidam putant esse idem quelcum sudariis, aut eorum speciem; unde ait Lucas, *sudaria* vel *semicinctia.* QEcumenius autem « sudaria » ccnsct fuisse vitias capitis; « semicinctia » vero strophiola, quæ nos «sudaria» vocamus, quod iis sudorem abstergamus. Alii « semicinctium » interpretantur velamen lineum vel pelliceum, quo opifices pectus et femora

HMI

erat enim Paulus opifex et scenopegus. Dicuntur « scmièinctia, » quia non totum corpus, sed dimidium cingunt ct velant. Ita Salmeron ct Lorinus. Denique apposite per *semicinctia* accipies breviora vel arctiora cingula, aut zonæ sive cinguli partes, *q. d.* semizonas, semicingula. Undo Isidoras, lib. XIX : « Cinctus, ait, est lata zona, et minus lata semicinctium, ct utriusque minima cingulum.» Sic Niccphorus, Episcopus Constantinopolitanus, inter alias vestes sacerdotales, quas mittit Leoni III Pontifici, nominat a semicinctia, » id est cingula, a auro variegata, » uti patet in Actis Concilii Ephcsini, cap. xxn. Et Petronius, dum quemdam se suspendere parantem describit, asserit cum ad hoc parasse semicinctia, id est cingula. Quocirca Martialis, in *Apophoreto* 153, cujus titulus est « semicinctium,» illud ita describit :

Del lunieam locuples, ego te precingerò possum.
Essem si dives, munus utrumque darem.

Hæc ct plura Sanchez. Accedit Niccphorus, lib. II, cap. XXIV, qui semicinctia interpretatur fascias tenues. Nota : lu textu Græco sunt Latin® voces, *suriana et semicinctia,* quia muli® similes cx lingua Romana (ulpote dominantibus in Græcia Romanis) in Græcam Apostolorum œtate transierant, ut « libertini, » Actor, vi; « prætorium, » AfaltA. xxvn ; «custodia,» ibidem; «Niger, Euroaquilo, centurio, titulus, » Joan, xix ; « denarius, quadrans legio, spiculator, linteum, colonia, flagellum,» *Joan,* n ; «membrana, census,» *Matth.* XVII ; «perperam, » I *Corinth,* xui ; « Artemon, sicarii, » *Actor,* xxn. Ita Mariana.

Recedebant ab eis languores. — S. Chrysostomus, hæc theorice exaggerans, hom.8 in epist. *ad Rom.* et hom. 6 in epist. I *ad Corinth.,* addit umbra Pauli revixisse mortuos. Hinc patet anti- N«u rp quus usus, vis el energia sanctarum reliquiarum, nec tantum corpora Sanctorum, sed et sudaria, vestes aliaquc corpori adjacentia esse salutifera, uti de floribus feretrum S. Slephani tangentibus narrat S. Augustinus, lib. XXII *De Civit.,* cap. vin, iis plurcs ægrotos esse sanitati restitutos. Sic S. Gregorius Constanti® August®, lib. III, *epist.* 30, et aliis pro sacris reliquiis misit brandeum, id est velum quod Apostolorum et Martyrum reliquias texerat vel tetigerat. Theodoretus, in *Philotheo,* cap. xxi, asserit oleum in lychnis ante sepulcra Martyrum ardens, mullis sanitatem per miraculum attulisse. Plura vide apud Baronium hic, anno Christi 55.

13. Judæis exorcistis. — Judæos ante Christum v»r» ii suos habuisse exorcistas ad expellendum d®mones, hinc liquet, et ex illo *Matth.* xn, 17 : « Filii aaonj. vestri in quo ejiciunt? » et ex Josepho, lib. Vili *Antiq.,* cap. n, et lib. VII *Belli,* cap. xxv, et ex Epiphanio, /«Brest 30, ubi asserit cos usus nomine tetragrammato Jehova. De cxorcismis Salomonis vide Josephum loco citato, et Delrio in *Magicis:* quanquam S. Thomas, *Qucest.* VI de potentia, art. 10, ad 3, et ex eo Franciscus Victoria, *Relectiones de magia,* num. 28, censent exorcismos Salomonis per certam radicem cum adjuratione, ab eo compositos esse postquam factus est idololatra. Sane hos exorcistas magicis artibus usos, suspicari licet ex eo quod ait Lucas, vers. 9 : « Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, » etc. Jam soli Christiani habent et ordinant exorcistas, quorum exorcismi, id est adjurationes dæmonum, sunt spiritualia eorum « flagra et verberum tormenta, » ait S. Cyprianus, epist. *ad Demetrianum.* Hanc cnim potestatem ejiciendi dæmones Christus dedit Apostolis et Ecclesiæ, *Lucæ* X, 19. Errat ergo Orígenes, tract. 35 *in Matth.,* ubi docet Judaicum esse exorcizare d®mones, non Christianum, hoc argumento : Christiano homini ex lege Christi non licet omnino jurare, *Matth.* v, 34, ergo nec quempiam adjurare, sive exorcizare. Verum, sicut falsum est antecedens, itact consequens, sive conclusio inde deducta.

Adjuro vos per Jesum.—Nam, ut ait S. Chrysos- Nom»» tomus, hom. 4 *de Laudibus S. Pauli,* « si Jesum 'Il”"" invoces Nazarenum, velut ob igne repente dilliigit dæmon. » Et S. Justinus, *De Veritat. Christ, relig. :* « Ejus nominis (Jesu) potentiam dæmones tremunt et reformidant; hodie quoque illi per

nomen Jesu Chrisli crucifixi adjurati nobi parent.» Et Prudentius, in *Apotheosi contra Judam :*

---------Torquetur Apollo
Nomino percussui Chrisli, nee fulmina verbi
Ferre potent ; agitant nüscrutn lot verbera lingua,
Quoi laudala Dei resonant miracula Christi.

Ratio est, quia a Jesu victus ct prostratus est dæinon. Jesum ergo et crucem ejus horret, sicut canis horret baculum quo percussus est, ct multo magis percussorem, qui baculum in eum vibrat. Olirne-Testatur S. Dionysius, *Ecd. Hierarch.,* cap. ni, inoítX Christianos cum post baptismum in peccatum hî corri, aliquod mortale incidissent, vexari a dæmonibus ¿fl ¿r consucv*ssc- S. Cyprianus, *epist.* 76 : a Sæpe, L.0. I .1* nonnulli de iis qui sani baptizantur, si postmoderni peccare coeperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur, ut manifestum sit diabolum in baptismo fide credentis excludi ; si fides postinodum defecerit, regredi.» HæcCyprianus agens de iis qui a fide cl Christo apostatane

Quem Paulus prædicat. — Videntur hi exorcistae ex pra_'sumplione voluisse imitari Paulum in expellendis dæmonibus per nomen Jesu, ut inde sibi plausum et quaestum facerent apud populum. Unde S. Chrysostomus ct S. Cyprianus, serm. *De Baptismo Christi,* vocant eos quæsluarios. Verum quia suis viribus diffidebant, prætexunt nomen Pauli, quem videbant dæmonibus esse terrori cosque expellere. Porro quia erant Judæi, ideoque increduli Christo, idcirco non ipsi diabolo, sed ipsis diabolus prævaluit in eosque insiliit. Addunt aliqui, id eos astute dolo malo fecisse, nimirum ut a Paulo cjusque doctrina homines averterent, et ad se acJudaismum traducerent. Si enim ipsi expellerent dæmones, cum ipsi essent Judæi, dicturi erant se virtute Judaismi et fidei Judaic® id facere, ac proinde Jesum, sive Salvatorem ct Christum esse cum quem Judæi expectant, non quem Paulus jam venisse prædicat. Si non expellerent, dicturi erant Jesu nomen esse inane ct invalidum ad expellendos dæmones, ac proinde frustra coli ct invocari, fruslraque a Paulo priedicari, ct suis exorcismis prælcxi.

r»u u. 14. Principis sacerdotum, —unius e principibus, sive pontificibus. Erant cnim 24 principes, sive pontifices, puta primogenti totidem familiarum sacerdotalium, uti dixi cap. iv, vers. G.

r l 15. **15. Vos AUTEM QUI ESTIS? —** *q. d.* **VOS IIOn CStis** servi Christi, nec Pauli asseelæ, sed nostra mancipia, nipote Christo increduli et infideles, lucrum plausumque ex Christi nomine captantes : indignum autem est, ut mancipium suo hero el domino imperet, cumque domo sua expellat. S. Cyprianus, serra. DeBapfísmO'Sicoxplicat : «Christum scimus, et Paulum novimus, et in nomine Christi quem Paulus prædicat adjurati, egredimur; vos autem penitus ignoramus. » Clirysostoinus vero, ç. *d.* Vos non eroditis Christo, sed ejus nomine abuh nh s, h ec verba fingitis : vos non estis hujus nominis præcones, quia mei estis. Christi ergo et Pauli herile imperium agnosco, non vestrum • puniam ergo vestram audaciam et temeritatem, atque ut servos meos mihi insultantes male mulo tabo. « Quare, inquit Chrysostomus, nop dixit spiritus malus : Quid est Jesus? Terrebatur, ne et ipse pœnam det. Sciebat enim concedi ei ulcisci illos, quos hujus nominis illusores fecerat. * Simili modo Luthcrus volens exorcizare dæmonem, ab eo invasus in extremas angustias redactus est, uti narrat Staphylus *Contra Smidehnum,* pag. 404, ct Bredembachius, *Collât.* Vil, cap. x1.

Ex adverso S. Hilarión, qui, teste S. Hieronymo, in ejus Vita, præ cætcris Sanctis dominatus est dæmonibus plurimosque expulit, hoc in HiUrt» cor* eos imperium acquisivi! contemptu sui, fuga opum el honorum : aurum enim pro luto habebat. «Crebro, inquit S. Hieronymus, mutabat locum, non ex levitate, sed honorem fugiens et importunitatem ; semper enim silentium et vitam ignobilem desiderabat. Singulos hortabatur præterire figuram hujus mundi, ct eam esse veram vitam, quæ vita*presentís emeretur inco ·»in odo.» Videns omnium ordinum ad se concursum flebat. Rogatus cur? « Rursum, ait, ad osculimi redii ct recepi mercedem meam in vita mea. Mirentur alii signa quæ fecit ; mirentur incredibilem abstinentiam , scientiam, humilitatem : ego nihil ita stupeo, quam gloriam illam ct honorem calcare potuisse. Concurrebant cnim ad eum Episcopi , Presbyteri, Monachi, matronæ quoque, Christianorum grandis lentatio : at ille nihil aliud nisi solitudinem meditabatur ; dæmones in energumenis ubique eum latere cupientem prodebant; sed ille dolens, et quodammodo in sui ultionem sæviens, tanta eos orationum instantia flagellabat, ut omnes ab energumenis expelleret. Nihil in eo cunctis ila admirantibus, quam quod post tanta signa el miracula, ne fragmen quidem panis a quoquam illis in locis accepisset. Accensus enim fiducia pauperis conscienti®, in eo magis lætabatur ct quod nihil haberet sæculi, et quod ab accolis illius loci mendicus putaretur. » Habebat hanc gratiam , ut ex odore corporum, vestium et earum rerum quas quis tetigerat, sciret cui dæmoni, vel vitio subjaceret. Apposito cicere cujusdam avari : « Non sentis, ait, putorem teterrimum, et in cicere hærere avaritiam? Da bobus. » Dedit alter : at illi illico ruptis loris fugerunt. Terribili camelo et feroci procedens obviam : « Non me, ait, terres, diabole, tanta mole corporis; ct in vulpecula, et in camele unus atque idem es. » Orionus vir potens - r legione dæinonum ab eo liberatus, obtulit u multa dona. Recusanti ait : a Da pauperibus. > Cui Sanctus : a Tu, ait, melius potes tua distribuere , qui per urbes ambulas el nosti pauperes. Ego qui raca reliqui, cur aliena appetam: » Cumque ille dolerci sua respui : « Noli, ait, contris-

tari, o fili. Quod facio, pro idg el pro te facio. Si enim hæc accepero, ct ego Deum offendam, et legio ad te revertetur. » Adducta est ad Sanctum puella encrgumcna, qui irridens dæmonein : < Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio el lamina strictus teneris. Dic quare ausus es ingredi puellam Dei? » Respondit dæmon : u Ul servarem illam virginem. » Cui Sanctus : a Tu servares , proditor castitatis? Cur non potius in eum qui te mittebat, es ingressus? Liquid, respondit dæmon, intrarem in cum, qui habebat collegam meum amoris dæmonem? Splendente luna cernit cx improviso rhedam ferventibus equis super so irruere; cumque inclamasse! Jesum, ante oculos ejus repentino terne hiatu pompa omnis absorpta csl. Tunc illô ait : Equum et ascensorem projecit in mare. Et : Ili in curribus , et hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur.» Puer peno existons incidit in latrones, qui ad eum conversi : u Quid, inquiunt, faceres, si latrones ad te venirent? Quibus ille respondit : Nudus lationes non limet. Et illi : Certe, aiunt, occidi potes. Possum, ait, possum; et ideo latrones non timeo, quia mori paratus sum. »

Vers. K. 16. Et LNSIUKKS ¡5 eos, — pugnis plagisque eos contundendo vestesque eorum dilacerando, dentibus unguibusque laniando, calcibus impotendo, itaque vulnerando : nam nudi el vulnerati de domo effugerunt. Vide hic, ait Chrysostomus, quantam vim habeat dæmon in corpora infidelium et irrisorum, indeque collige eumdem similia, imo majora exercere in animam peccatoris, quam per peccatum obsidet, possidet, agilat ct exagitat, ul lictor quasi vile suum mancipium. Additque : a Peccatum gravius est demone ; nain ilio quidem humiles facit, peccatum autem superbos : insuper vitiosum habitum in animam inducit. Sic irati familiarem apud se alunt ilcloremse torquentem, ulciscendi, inquam, cupiditatem. Sicul enim putredo quodam ac tinea, ita mentis noslræ radicem arrodit. Quare bestiam intra viscera tua includis? Melius esset viperam el serpentem in corde positam esse, quam iram, vel invidiam. »

Dominatus ambohim. — E septem ergo duo hic exercebant exorcismum, cœteris absentibus vel quiescentibus : unde in duos solum in-iliit deeniou. Greca tamen jam pro *amborum*, habent «¿rife, id est eorwn, quasi in omnes septeni dæmon insilierit. Verum quidam Giteci codices habent id est *amborum,* uti notat Valesius.

ren b. 48. COMTTE.MES LF ANNV51IAN1LS ACTUS SUOS. — Perperam Lulherus pro *actus suos,* vertit, mt-*Iacula sua* : miracula enim non sunt actus nostri, sed Dei, qui solus est omnipotens, ideoque et Lhaumalurgus. Unde Syrtis clare vertit, *renuntiabant offensas suas, ct confitebantur quod fecerant.*

Hæc dc confessione, quæ fit in sacramento Pœnitenliæ , accipit (JEcumenius, Salmeron, Saurez cl Gagneios hie, IteHaiminUS, lib. ili De *Poenitentia,* cap. iv; Baronius, Gregorius do Valentia, Hosius, Ruardus Tapperns ct alii, qui hinc probant necessitatem confitendi contra hn> relíeos. Nam *actus suos* significat hanc confessionem non fuisse generalem ct publicam, dicendo : Fateor me esse peccatorem, ut vult Calvinus et Boza, sed particularem, ideoque secretam ; in hac onim, non in illa enarrantur specialiin et particulatim singuli actus mali a pœnitente. Alii tamen hæc accipiunt do confessione previa baptismo. Hi enim videntur fuisso Gentiles et Judæi ¿ de quibus dixil vers, precedenti, quod perculsi illa strage exorcistarum magnificarint nomen Domini, ac consequenter crediderint in Christum. Hi ergo, ante baptismum compuncti, ostenderunt signa veræ compunctionis publico enuntiando sua peccata, quæ in gentilismo commiserant; sicut de Joannis baptismo dicitur, *Joan, i,* 5 : a Baptizabantur ab illo in Jordanis ilumine, confitentes peccata sua : » ubi græce idem est verbum quod hic. Ita Arator, Cajetanus et Lorinus, Eusebius, lib. ÍIIDc//joms¿m cap. vin; Beda, in Afore. i; Andreas Vega, lib. XIII *De Justit.,* cap. xxviii, ct alii.

Prior sententia videtur verior et germanior. Ari ble ‹^° of,< W'* L crânien Uli, Prob. Prima *Primo,* quia hos confitentes non fuisse Gentiles vel Judæos , sed Christianos, patet ex eo quod vocentur *credentes,* quod primo illo sæculo erat proprium nomen Christianorum. Est enim hic altera pars, ct alter effectus, quem cousavit ignominia et plaga Judæis exorcistis a donnone inflicta. Nam vers, præcedenli dicit Lucas quod in Gentilibus et Judæis causant timorem et doxologiani; hoc vero dicit, quod in Christianis causarit pœaitenUam et exomologesin, uti etiamnmn causât. Nam Christiani timore aliquo et terrore diabolico perculsi, illico ad exomologesin confugiunt, ut animæ suæ consulant ejusque salutem in tuto collocent.

Dices : Gentiles vocantur *credentes,* quia incipiebant credere et aspirare ad baptismum. Respondeo : Id dici nequit, quia in Greco est præteritum irtffterwmiW, id est multi eorum qui jam crediderant, ct consequenter baptizati erant. *Secundo,* quia nulla hic baptismi fit mentio, quam utique fecisset Lucas, si Gentilium conversionem et initiationem (hæc enim fit baptismo) significaro vohiissct. lYæsupponit ergo cos fuisse baptízalos. Adde primitus ante baptismum vix ullos confersos esse in particulari sua peccata : sufficiebat enim contritio, et unus Paulus, cum Sila et Timotheo, non suffecisset audiendis tot tantorum confessionibus.

Dices *secundo :* Incredibile videtur Christianos squala a Paulo instructos, retinuisse adhuc libros magicos et magi© vacasse, quoti lamen de his cónlilentibus asserit Lucas versu sequenti. Respondió : *Primo,* in primis illis fidelium a Gentilismo ad Christianismum conversionibus, non omnia blatuu u Paulo dici, ncc a fidelibus disci ul prae-

ticari poterant : sicut cliamnum m Gentibus recens conversis remanent multi mores gentilitii, sensim dedocendi et evellendi : quinimo etiamnum apud segnes frigidosque et rudes Catholicos, bbros superstitiosos, magicos ct haereticos est invenire. *Secundo,* alii sunt hi confitente» ab illis magi® deditis ct magicorum librorum possessoribus. Id palet ex voce adversativa *autem.* « Multi autem qui fuerant curiosa sectati, » etc* Iţa Sanchez.

Porro Stapletonus hic censet, hosce confitentes primo secretam confessionem peregisse, deinde publicam aliquorum saltem peccatorum. Id enim olim in publica pœnitentia fieri solitum, patet ex facto Nectarii, qui publicam hanc confessionem Conslantinopoli ob exortum ex ea scandalum sustulit, teste Socrate, lib. VI, cap. xix. Idipsum innuit vox áv*-Q¿xXiw, id est *palam, publice annuntiare.* Verum non est necesse id asserere : nam idem est quod *annuntia,* ut vertit Noster et alii, sive publice id fiat, sive privatim ct secreto : ava-pizzo enim idem est quod *renuntio, indico, prodo, recito, profiteor, pronuntio.* Neque m primis illis rudibus Ecclesiæ initiis, publica pœnilentia videtur fuisse in usu, sed sero ad mrcienda scandala, quæ crescente numero fidelium sensim oboriebantur, est introducta el ab Episcopis injuncta. Ilie vero fideles libere confessi sunt, ut (hemonis manus et vindictam evaderent : ad quod utilis erat secreta et sacramenlalis confessio, non publica : sic enim suffecisset et prostitisset Deo corde contrito confiteri.

Morali- kr:Coo- fewio diaboli vires fungit.

Moraliter, notent hic fideles se contra omnes satanæ insultus munire sacra confessione. Ipsa en,ln oinnes ejus vires enervat, omnes ejus* fraudes detegit, omnes dolos aperit, omnes pcrplexija(es cHscutit. Unde S. Hieronymus, in *desiasi.* cap. x : a Si quem, inquit, serpens diabolus occulto momorderit, et nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, el non egerit poenitentiam, ncc vulnus suum fratri ct magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescit vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat.

In Vita S. Epicteti et Astionis hæc legimus : « Vidit B. Astion puerum quemdam nigrum cum ignea facula de sinu suo egredientem, ac talia sibi dicentem : Confessio tua, Astion, magnas jieas contrivit hodie vires, ct una oratio vestra me inermem in omnibus reddidit ac desolatum. »

Narrat Buffinus, lib. Ill in VfWs Pair.,num. N7, quemdam tcntalione blasphcmiæ, ejus revelatione et confessione fuisse levatum.

Idem dc tentationo fornicationis legimus in *Vitis Pair.,* lib. V,num. 13 : a Nihil enim, ait, sic extædiat dæmonein fornicationis, quomodo si revelentur stimulationes ejus; et nihil cum sic lætificat, quomodo si abscondantur cogitationes.»

Serapion Abbas apud Gus»ianum, *Collât.* Il, cap. x el xi, narrat se tentations gula* et consuetudine furandi panem, liberatum per publicam hujus furti confessionem ; « Ea enim peracti slatini, ait, velut lampas accensa de meo sinu procedens tanto fœlore cellam replevit, ut vix in ea residere possemus. » Eral hic dæmon qui eum ad furtum et ad gulam lentabat. Vere Sapiens, Proverò. XXVIII, 13 : a Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. » Addit Cassianus hoc fuisse commune Abbatum et Seniorum dogma : malam cogitar tionem slalim ut irrepit, revelandam esse suo Seniori. Unde S. Antonius, in Vitis *Pair.,* n, num. lOi : « Si potest fieri, ait, quot passus ambulat monachus, vel quot calices aquœ bibit in cella sua, habet declarare Superioribus, ut non devietur in ipsis. »

Quocirca Climacus, *gradu i* de Obedientia, scribit monachos prisci ævi in cingulo gestasse libellum, in quo cogitationes per diem occurrentes scribebant, ut eas revelarent Pastori. Idem vit® spiritualis dogma et quasi principium assignant S. Basilius in *Consta, menasi.* et in *Regulis fusius disp.,* respons. áfi; S. Ambrosius, lib. Ill *Offic.,* cap.x> i; S. Hieronymus, *R*gul. monadi.,cap.* xxxiv; S. Bernardus, traci. *De Ordine vite,* qui etiam apposita similitudine remdelarant, imo demonstrant. Sicut, inquiunt, aer nubibus densus et obtenebratus, iis per pluviam effusis serenatur ct albescit, sic et per confessionem» qua afflictio quasi effunditur in sinum alterius,exinanitur aegritudo animi. Vide D. Thomam I 11, *Quest.* XXXVIII, art. 2.

Ita S. Dorotheas,serm. 5, narrat sein jugi fuisse animi pace et Letitia, eo quod omnes animi cogitationes revelaret suo Patri spirituali.

Memorabile est quod scribit Dominicus Soto in IV, dist. xvm, *Quast.* I, art. 1 , Norimbergenses misisse legatos ad Carolum V Imperatorem, qui peterent ab eo publico decreto sanciri preceptum confessionis: se enim expertos esse, quod, postquam illa exulasset, multa* fraudes, vilia et scelera irrepsissent in urbem et rempublicam. aTamdiu, ait Cassianus loco jam citato, suggestiones ejus (diaboli) dominantur in nobis, quamdiu celantur in corde : illico enim ut patefacta fuerit cogitatio maligna, marcescit, et antequam discretionis judicium proferatur, serpens teterrimus velut e tenebroso ac subterranno specu, virtute confessionis pertractus ad lucem, el traductus quodammodo ac dehonestatus discedit. » Unde idem, lib. IV *De Insta, ruauic.,* cap. iv : a Generale, ait, et evidens indicium diabolic® cogitationis esso pronuntiant, si eam seniori confundantur aperire. Omnis enim iniquitas oppilabit os suum,» *Psal. CYt,* 42. S. Gregorius, lib. VII *Mor.,* cap. nil. cl lib. HI *Pastor, adman.,* cap. xv : a Vulnera clausa, ait, plus cruciant, quia cum pufredo quæ intrinsecus fervet, ejicitur ad saltitem, dolor aperitur, cte. Quid est peccatorum confessio, msi vulnerum iuptio Ï » Unde Psaltes, *Psul.* xxxi, 3 :

‹ Quoniam tacui, ait, inveteraverunt ossa mea. ®

Vm. f«. 19. Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati. — Vatablus, *qui curiosas artes exercuerant.* Vox *autem* significat aliam hanc esse narrationem a precedenti confitentinm, uti dixi. Unde cum illi fuerint Christiani, hi videntur fuisse Gentiles magiæ dediti, aut certe Christiani rudes, qui timentes ne a dsmone magorum hero male mulcfirentur, uti illi exorcistae, magiam abdicarunt, magicosqiic libros exusserunt. Ita Chrysoslomus, OEcumenius, Beda et Syrus, qui vertit, *multi porro etiam cx magis,* et Eusebius, lib. II *Demonstr.,* aap. vm. Porro Ephesii magicis artibus erant dediti, teste S. Hieronymo, præfat. in *cpistol. ad Ephes.* Unde Apollonius Thyaneus Ephesi publice magica» artis ludum aperuit, et ab Ephesiis statua donatus inter divos relatus est, teste Philostrato, lib. IV in Vita ejusdem, qui et lib. V addit id contigisse primis Neronis annis, quando Paulus Ephesi agebat, cui proinde acre contra eum certamen fuisse non est dubium. Hinc et proverbialiter *Ephesia grammata,* vel *notas,* vocantur signa magica, ad obtinendam victoriam et depellenda pericula, teste Suida ; quin ct ad expellendos dæmoncs, teste Plutarcho in Sympos., lib. VII, Quœst. V. Hæ cnim notre, ait Eustathius in *Odyss.* o, crant verba obscura instar ænigmatum, quæ in pelliculis coiisulilibus gestabantur inscripta in pedibus, zona et corona Dianœ. Magiæ studiosissimus fuit Julianus Apostata, qui per eam imperium, vitam et animam perdidit. Valerianus quoque Imperator a mago seductus, ex amico Christianorum factus eorum hostis et persecutor, a Sapore Persarum rege captus, et cavea ferrea inclusus, orbi ludibrio fuit, æque ac Bajazetes Turearum Imperator Tambcrlano.

See; jdo. *Setvndo,* Mariana censet per *curiosa* hic accipi libros et opifices chalcbymiæ, id est permutandi metalla, v.g. ex œre conficiendi aurum, ex stanno argentum. Hujus enim artifices, ut ait Suidas invoco /. Diocletianus in Ægypto comburi jussit, ne dilati abuterentur pecunia. Optandum esset, ut Magistratus hanc artem eliminarent : nihil cnim est aliud quam perditio pecuni rnporis, et sæpe impostura.

*. *Tertio,* alii per *curiosa* accipiunt astrologiam ct alrologos judiciarios ct genethliacos , qui ex horoscopo dieque natali, constellatione et astris, divinant ea quæ cuique in vita et morte sunt eventura, in quam invehitur S Augustinus, lib. I De *Doct. Christian.,* cap. xxi, xxii, xxm, cl passim alii Patres. Quocirca Aquila Ponticus, celebris S. Scripture interpres, ab Ecclesia est ejectus, quod geniturarum inspectionibus ct nativitatum horoscopis vacaret, ait Epiphanius, lib. *De Ponderibus ct mens.* Imo Augustus Cæsar Mathematicos hoscc urbe expulit, ait Dio, lib. XLIX. Rursum, anno 12 Claudii Imperii, Christi 54, factum est llomæ senatusconsultum de pellendis Italia Mathematicis, occasione (ut videtur) Junii Scribonia-ni, qui finem Claudii per Chaldæos scrutatus evsci. « Genus hominum, ait Tacitus, lib. XVII, potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra vetabitur semper, et retinebitur. • Verus fuit vales. Nam, ut ait Baronius, humana curiositas mente pruriens, ac novitatis avida hoc agit ct satagit, ut quos imperatores et principes sæpius exagitarunt, revocentur et renascantur. Sane paucis annis quibus Romœ fui, vidi plures viros magnos ab astrologis deceptos, dum huic vitam longiorem, illi cardinalatum. alteri papatum prædicunt et promittunt, quos omnes vana spe et mendacio delusos fuisse eventus docuit, magno eorum periculo et damno. Dum cnim se non credunt morituros, nisi prius adepti sint prælaturam quam promiserunt Mathematici, etiam lethali morbo icti, ad mortem se non parant : quare imparati et improvidi moriuntur, quæ sæpo aperta est diaboli fraus, qui per divinationes basco animabus ipsorum insidiatur, et quasi lupus inhiat, ut cascapiat et rapiat. Expergiscimini, Prelati : a Filii hominum, ut quid diligitis vanitatem, et quœritis mendacium? » imo sæpe interitum non tantum corporis, sed et animæ. Id sapiebat Alfonsus, Aragonum Rex vere sapiens, qui in omnes munificus, solos astrologos ab aula sua arcebat. Rogatus est : Cur? respondit secretorum ejus conscius : «Sidera stultos regunt impelluntque, sapientes vero astris imperant. Stultos ergo principes honorare astrologos consequens est, non sapientes, inter quos nomen suum Alfonsus oblinet.» Ita Æneas Silvius, lib. IV *De liebus Alfonsi,* cap. ni.

Idem sensit Franciscus Sforila, qui Insubrium rifai suisque paravit imperium, cui semper astrologi omnes vel odio fuere, vel contemptui, tantum abest ut eos in bellis rebusque suis consuleret.

Idem judicium fuit Joannis Pici, comitis Mirandulæ, ut videre est lib. II quem scripsit contra Astrol., cap. n. Sane astrologi reipublicæ sunt perniciosi, et lurbant principum regimen, dum brevi eos morituros, et alios quibus adulantur, cis successuros prædicunt et venditant. Quis enim amet, obediat, colat principem brevi moriturum? cl non potius captet gratiam alterius, quasi solis novi mox orituri? Quocirca Vitellius Imperator astrologos hosco morte mulctabat. Audi Suetonium in eo, cap. xiv : « Nullis infensior quam divinaculiset mathematicis : ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat. »

Contulerunt libros, et combusserunt. — « It vitent ignibus ignes, » ait Arator. Idem magicis libris fecit magus ille conversus a S. Augustino, do quo ipse, in *Psal.* LXi, sub finem, sic scribit : «Perierat iste, nuncquæsitus, inventus, adductus est : portat sccum codices incendendos, per quos fuerat incendendus; ut illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.» Sic libros Mathematicorum comburendos in oculis Episcoporum sanxit ho-

Dorius Imperator et Theodosius, lib. *Mathcmat.,* cap. *De Episc. aud.* Mullo magis cremandi sunt libri hrereticorum , utpote nocentiores, uti sanxerunt iidem aliique Imperatores, lib. ult. *De livret. Cod.* Theod. Idem sanxerunt Canones ct Concilia, prresertim Tridentinuin. Vide Bellarminum, lib. *De Laids,* cap. xx.

Invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta iiiluium. — Græca ct Syrus, *invenerunt argenti quinque myriades,* hoc est quiquagies mille nt«mmum. Budreus, lib. V *De Asse,* et alii ex co censent hoc pretium fuisse quinque millium aureorum. Sic Romre quinque millia aureorum valent quinquaginta millia juliorum, seu regalium Hispanicorum. Aurcus cnim continet decem julios : quinquies autem decem faciunt quinquaginta. Porro denarius pendebat drachmam, vale* batque unum juliuin, sive regalem Hispanicum, uti dixi in fine Pentateuchi. Discantine Christiani, libros magicos, hrerelicos, spurcos comburere, quantovis pretio reslimcnlur, etiamsi auro appendantur : quia noxa quam inferunt nullo auro pensari potest. Quocirca Paulus et Apostoli magorum reque ac idolorum responsa sustulerunt vel stiterunt. Huc facit quod scribit Plinius, lib. Ill, cap. n, Neronem a magis toto orbe conquisitis, nullum responsum extorquere potuisse. Unde ct Plularchus librum scripsit *De Oraculorum defectu.* Vide S. Augustinum, lib. I *De Divinat. dvmon.,* cap. vi.

us.st. 21. Proposuit Paulus in spiritu, — Instinctus Spiritu Sancto. Ita Lyranus, Vatablus, Cajelanus, Dionysius et alii ; Syrus vero vertit, *proposuit in mente sua.*

Transita Macedonia et Achaia.—Transivit hac Paulus, tum ut Ecclesias ibidem a se fundatas visitaret et confirmaret, tum ut colligeret eleemosynas pro pauperibus Hierosolymitanis, ut patet II *Corinth,* vm et ix.

Ire Hierosolymam, — tum ut eleemosynas jam dictas Sanctis deferret, tum pietatis ergo, ob loci reverentiam, ait Dionysius, sanctorumque locorum cl primitivas Ecclcsiæ, prresertim S. Jacobi, visitationem. Amplius enim in hac vita non erat illa visurus.

Oportet me et Romam videre. — Quia Dei instinctu, ait Chrysoslomus, Paulus agebatur Romam , ut Romanam Ecclesiam cum S. Petro in matricem ct caput crelcrarum erigeret, ac contra Simonem Magum et Neronem, primam persecutionem in Christianos adornantem decertaret.

H 12. 22. Mittens autem in Macedoniam , etc., Timotheum et Erastum , — ut viam sibi secuturo pararent, et simul collectam eleemosynarum pro Hicrosolymitis facerent, ut patet I *Cor.* iv, 17. Erastus hic vocatur *arcarius,* id est qurestor civitatis, scilicet Corinthi, *lloman.* xvi, 23; postea creatus fuit Philippensis Episcopus, ibique martyrio coronatus, Sanctis ascriptus legitur in *Martyrol.,* die 16 Julii.

Ipse remansit ad tempus ix Asia ,—puta Ephesi.

23. Turbatio, —rápa^, id est *tumultus pluri-* Vm îi
mus, ait Syrus. Unde ejus gravitatem explicans Paulus, II *Cor.* cap. i, vers. R : « Supra medum, ait, gravati sumus, supra virtutem, ila ut taederet nos etiam vivere. Afflictiones enim, ait Chrysostoinus, abstrahunt nos ab affectione erga praesentem mundum. Itaque stalim mortem petimus, et non sumus amatores corporis, quæ sane ma*-xima philosophize pars est. n Additque multa commoda tribulationis, ac tandem concludit : « Magnum bonum est afflictio : noster pædagogus est afflictio. »

Or via Domimi, — de instituto Christi ct Christianismi.

24. Demetrius. — Erat hic cæteronim aurifa- Vm.ii
brorum caput ct princeps, ac forte a Magistratu obtinuerat, ut nemo præter se et suos posset cudere redes Dianœ.

Argentarius, — , id est *cudens argentum,* ita Syrus : puta faber argentarius, ait Vatablus, qui nunc vocatur aurifaber vel aurifex. Qui enim cudunt aurum, cudunt ct argentum. Est enim áppijawwc; ab elaborando argento dictus, nisi mavis a , id est *incido,* deducere : unde ct monetam Græci vocant xqiua.

Faciens ædes argenteas. — Quænam hæ? *Primo,* Dumi
aliqui censent fuisse vota et anathemata, quæ offerebant Dianœ ob depulsum periculum, vel acceptum beneficium. *Secundo,* alii censent cum Chrysoslomo, fuisse arcas, sive thecas, in quibus gestabantur amuleta, puta signa Dianœ, sive littera Ephesi©, quas contra febres, morbos, pericula, aut pro felici sorte ct fortuna, fallaces sacerdotes Dianæ dabant adventantibus. Aut potius, uV Baronius,hre redes erant ipsre argente© stature Dianæ, cum suis rediculis seu loculamentis. *Tertio* et optime, hre redes erant imagines, sive simulacra templi Dianœ. Ita enim ejus templum venerabantur, ut illud in imaginibus effingerent, ejusque similitudinem in statuis, puta in rediculis argenteis conflarent, quibus efflgiem, sive statuam Dianæ imponebant; eas deinde vel offerebant Dianæ in templo; vel ad collum, aut in pileis ct vestibus appensas gestabant, sicut nostri peregrini gestant imagines B. Virginis Laurctanæ; aul certe domi in lararíis et oratoriis eas reponebant presertim si solid© essent, non planre et in lamina. Id ita esse patet ex eo quod eas Lucas græce vocet vocùç, id est *templa,* cl Polybius vxíhx, id est *parva templa, templula,* pula delubra et ©dieulas effigie templi in quibus reponebantur stature Dianæ.

Diana.— Dea ita dieta arò ™Aù;, quasi Joviana, quia Jovis filia ex Latona. *Diana est* luna, sic appellala, quod quasi diem noctu lucendo effleiui, ait Cicero, lib. Il *De Natura deorum;* sicut luna dieta est quasi *lucens una,* quod noctu sola luceat : unde ct noctiluca vocata est. Quarc Macrobin: . Diana, ait, dicta est quasi Jana, addila littera D,

veteres enim lunam vocabant Janam, ait Varro, lib. *De Re rustica.* Hinc et Horatius :

Nec pir aut *eifrm* nndnrnæ tonna Dianae.
Rite crescentem tace Noctilucam.

Dtaietf Alii tamen a Dianam » dictam putant quasi *devianam,* quia venantes per silvas deviare solent : undo ipsa habita est viarum dux et dea. Eadem dicta est *lucina ct Juno,* ait Cicero : *Juno,* a juvando; *Lucina* quod partum in lucem prodat : quam proinde in partu invocant. Unde Virgilius: «Casta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo.» Hinc Diana a Poclis vocatur lucifera, clara, succincta. armata, nocturna, omnivaga, verecunda, integra, virginea, aeria. Vel, ut Plinius, quod oculis prmsit et luci, sive a luco quem Romæ in Esquiliis habebat. Plures, inquit Cicero, fuerunt Diana»; sed illa nominatissima, quæ eodem partu cum Apolline, ex Jove et Latona nata est. Hæc ob virginitatis amorem fertur hominum consortia fugisse, et ut libidinis tentationes evaderet, venando silvas ct montes incolebat, paucarum virginum comitatu contenta. Arcum ferebat et pharetram, succincta semper incedens, et cothurno induta : qua de causa silvarum et nemorum dea credebatur. Cicero, act. 6 *in Verrem :* « Fuit, ait, apud Segestanos ex ærc simulacrum Dian®, tum summa atque antiquissima religione præditum,tum singulari opera artificioquo perfectum. » Et mox : « Erat admodum amplum ct excelsum signum cum stola. Verumtamen inerat in illa magnihidineœtas atque habitus virginalis:sagittæ pendebant ab humero,sinistra manu retinebat arcum, dextra ardentem facem præferebat. » Porro Diana Ephesiorum erat id est *multimammia,* ait S. Hieronymus, præfat. Yn *epist. ad Ephesios:* «Ut ex ipsa effigie mentirentur, omnium eam bestiarum et viventium esse nutricem. »

T)bni Chr ' - n v .0. i»|' ' Falsa ergo et mendax fuit Gentilium Diana : Yera c| verax Christianorum Diana, est B. Virgo Maria, virgineis stipata choris, quæ in montana abiit ut Baptistam eremicolam consecraret. 4Iæc enim et æterni Patris filia, quæ lucem mundi peperii, ideoque matris stella in nocte hujus sæculi eundis fidelibus fulgens, monstrat iter in cœlum. Eadem est multimammia, quia nova Eva mater viventium, lac suæ gratiæ et consolationis omnibus se invocantibus impertit. Ipsa est enim « mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, » *Apoc.* iu, 1. Quod enim iu mundo est sol, ct luna sive Jiana, hoc m Ecclesia est Christus ct Maria. Unde d. Virgo hoc ipso anno, vel proxime sequenti, quo Dian® cultus et templum a Paulo everti ccepit, terras relinquens in cœlum abiit, ut inferius ostendam. Diana a Græcis dicta est quasi ¿tfcrtyus, quod luna acrem, vel potius œlherem incedendo lecci, ait Macrobius. Secavit hoc tempore cœlos penetrando, ct suncr omnes angelorum

Tertto.

choros exaltata est B. Virgo. Plato vero in Crotylo : Diana, ait, dicitur *hi ròàpnrdc* »xl tòt xcaiuv, ¿ti TT» rñ; hntopuav, id csl *propter integritatem et modestiam, propter virginitatis desiderium;* vel quasi apiri; ifcópz, id est *virtutis inspeo trix ct conscia;* vel, ut Strabo, lib. XIV, *inb* «0 ôprtuZftc ttcwîv, id est *quod integros ct perfectos efficiat.* Quæ omnia non Diana» Gentilium, sed Chris- Qavto tianorum, Virgini, inquam, Deipara) conveniunt, uti et illud quod de Dianæ templo olim Romæ in Aventino monte ædificalo, nunc vero Deo in S. Sabin® honorem dedicato, scribit Sextus Pompeius :« Servorum, inquit, dies festus existimatus Idibus augusti, quod eo dic Servius Tullius natus e serva, œdem Dianæ dicaverit in Aventino, cujus tutel® sunt cervi, a quorum celeritate fugitivos vocant cervos. Hæc est ergo Opis nostra (sic enim Quinto dicta est Diana ab opitulando), cui competit illud Virgilii : « Opis ad ætheroum pennis aufertur Olympum. » Denique reges et principes thesau- s«to ros suos in templo Dianæ deponebant, quos nemo, ne hostis quidem urbem diripiens, tangere audebat. Ita virtutis ct salutis fida custos est Deipara, ita ut impossibile sit perire eum qui se suaque ei sedulo commendat, uti docet communis omnium experientia,ac S. Bernardus; hom. 4 super Missus *est :* « Ex ore tuo (o Maria, inquit) pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum , salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui. » Idem alibi sparsim : « Maria, ait, est viola humilitatis, lilium castitatis, rosa charilatis. Mari® nec facultas, nec voluntas dandi dona hominibus deesse potest. Mari® pietati non defuit fides, voci gravitas, efficacia voto. Mari® commendare memento quidquid Deo offerre paras. Maria decus paradisi, gaudium cœli. Maria gremium virgineum. Mari® virginitas major quam angelica puritas. Mariam cogitans, non erras; Mariam rogans, non desperas. Per Mariam cœlum repletum est, et infernus evacuatus. In Maria Deus posuit solem et lunam, Christum ct Ecclesiam. In Maria angeli lætitiam, justi gratiam, peccatores veniam invenerunt in æternuin. In Maria, per Mariam, do Maria benigna manus Omnipotentis quidquid creaverat, recreavit : sine Maria nihil refectum est, sicut sine Deo nihil factum : per Mari® manus transiit, quod Deus nos habere voluit. »

Jam quod ad Ephesinum Dian® templum atti- dum net, erat illud adeo augustum ct magnificum, ut taniptmri inter septem orbis miracula numeraretur. Audi Plinium, lib. XXXVI, cap. xiv : « Magnificenti® vera admiratio exstat templum Dian® Ephesi®, ducentis (alibi habet quadringentis) vigiliti annis factum a tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terr® motus sentiret, aut halitus timeret Rursum, ne in lubrico atque instabili fundamenta tant® molis locarentur, calcatis ea substravero carbonibus, dcia velleribus lame. Universo lem-

pio longitudo eri CCCCXXV pedum, latitudo ccxx, column® r.xxvn, a singulis regibus farta», scxagînta pedum altitudine, ex iis xxxvi cælat®. » Et mox : « Cadera ejus operis ornamenta plurium librorum Instar obtinent, n Eo die quo natus est Alexander Magnus, templum hoc Dianne incendit Erostratus, ut ex hoc suo facinore nomen suum ad omnes posteros transmitteret. Unde nomen ejns ex omnibus libris deleverunt, sed tamen mansit illud superstes. Ex hoc incendio conjectarunt augures, illo die natum esse, qui exitium afferret Asim. Tandem Gothi sub ¿alieno Imperatore invadentes Asiam, hoc templum plane spoliarunt ct concremarunt, ait Capitolinus in *Vita Galicni.*

ᵛ wr.is. 25. Quos (artifices œdicnlarum Dian®) **CONVOCANS , ET EOS QUI HUJUSMODI ERANT OPIFICES. —Xipl** ri TctaüTa iprársií, id est, *et eos qui circa eadem operabantur.* Præter enim ipsos artifices, orant alii opifices, eorum administri. Alii enim argentum in laminas deducebant, alii liquabant, alii purgabant, alii poliebant, alii pingebant, alii inscribebant , alii exornabant. Pagninus et Vatablus vertunt, *et cos qui similium rerum erant opifices,* quasi omnes omnino aurifabros, sculptores, statuarios, clc., Demetrius convocarit, ut majorem cieret tumultum.

De noe artificio est nobis ACQUisiTio. — Tigurina, *ex hoc opificio nobis est quantus.* Græce enim est íjwfíst, id est *lucrum, quantus.* ,

27. NON SOLI M AUTEM PJEC PERICLITABITUR NOBIS pars (hæc sors nostra, hoc opificium nostrum, hic quæstus noster) in redargutionem venire, — puta in reprobationem et contemptum, ut redarguta et confutata a Paulo quasi vana ct superstitiosa ab omnibus negligatnr, reprobetur ct contemnatur; itaque ad paupertatem redigamur ct fame moriamur. Aliqui vertunt, *periclitamur hac parte.*

Magna Diana. — Gentiles magnos deos numerabant duodecim, sex mares, totidem feminas, quos Ennius hoc disticho complectitur :

> Inno, Vesta, Minerta, Ceres, Diana, Venns, Mar-, ‘
> Mercurius, Jovis, Neptunus, Vnlanus, Apollo.

Cæteri ilii erant minorum gentium.

Destrui incipiet majestas ejus. — Legit Interpres uixAuv Si. Sic ct Pagninus, Vatablus ct alii; nonnulli tamen legunt p-iWxvSi, id est mugis tero, *q. d.* Non tam angit nos perditio lucri, quam Dianæ honor el cultus : acerbissimum enim nobis erit, et omnibus esse debet, si majestas ejus apud vulgus depereat.

r#:.. i» 29. Confusione, — perturbatione, tumultu.

Et impetim fecerunt, — úf|ir.oxv, id esi *impetu uno concurrerunt in theatrum,* in illud rapientes Caium et Aristarchum, ut illos aliosquc Christianos ibidem reos et sacrilegos publico proclamarent et maciarent. Ita Arator, Bada, Hugo ct alii. Gaius hio fuit Macedo, alius a Gaio Derbco, de quo cap. seq., vers. 4. Aristarchum Paulus vocat concaptivum suum, Cotoss, m, 10. Adscripts est Sanctis, die 4 augusti, ubi sic lenimus : «Thessalonic® S. Aristarchi, qui fnit individuus comes Pauli, e.t ab eo Thessalonicensium Episcopus ordinatus, post longos agones sub Nerone coronatus quievit. *

30. Paulo autem volfvt B. —Extollit S. CMÿ» sostomus.hom. 7 Dr *Laudibus S. Pauli,* ejns animi magnitudinem, quod qwesitns ad necem inpopnli furentis turbam ingredi voluerit, eam vel sedaturus, vel pro Chririo occubiturus. Hoc enim, ait, decebat ducem fidelium, ut audacia caeleris præiret, ac rcipsa offenderei Christianis non ess* timendam, sed ambiendam mortem pro Christo Sic in bellis dux animosus animat totum exercitum, timidus intimidât. Unde illud : « Fortior est exercitus cervorum duce leone, quam leonum duce cervo. » a Paulus enim, ait Chrysostomus, in prædicandi ardore ipso igne vehemenlior, pluviam in se flammam ipse succendit : non pericula timuit, non irrisiones erubuit, sed alios accipiens oculos, utique charitatis, aliamque mentem, multo cum impetu instar torrentis irrupit, omnia pariter Judæorum trahens atque convolvens, etc.; et quasi semper satisfaceret Deo pro tempore jam peracto, sic lucra spiritualia undique colligebat, in locum, qui esset belli pars maxima et laborum pcriculorumque plena, fidenter insiliens. Hoc vero mirabile, quod, cum esset tam audax, et quasi ad pugnam semper accinctus, et ignem quemdam belli conspirans, ita rursum placabilem se præbcbat magistris, ut nunquam in tanto alacritatis impetu offenderit. » Unde et suis dissuadentibus ingressum in theatrum. illico acquievit. Sic et S. Gregorius, lib. XXXI *Moral.,* cap. xiv, vel xxtrt, Paulum comparat equo generoso, qui in prælio exultât : « Intueri, ait, licet illum sessoris sui calcaribus excitatum contra armatos ho«tes : tantus Paulum fervor accendebat, quando eum Ephesi ad irrumpendas theatri turbas teli flamma rapiebat. »

32. Alii autem aliud clamabant. — Videtur v«n esse aposiopesis, ct aliquid esso supplendum, quod explicat Syrus, dum vertit, « turbo» autem quæ erant in theatro, valde tumultuabantur et alii aliud clamabant. » Nam, ut ^equitur, erat Ecclesia, id est populi cœtus cl turba confusa, uti lit in seditione ct tumultu, dum unus hoc vult et clamat, alius aliud.

33. De turba autem detraxerint Alexandrim. — Hic Alexander videtur fuisse Judvus, peritu, ct eloquens, Paulo tamen amicitia conjuuctus, quem Judæi protraxerunt in locum aptum ad perorandum pro communi causa. Nam Ephesios pro Diana certantes non tantum in Christianos, sed et Judæos, Dianæ hostes, fuisse commotos e< concitatos patet exsequentibus, vers. 34. Unda Syrus vertit, p/ As *autem Jmirorum, qui illic erant, statuerunt ex seipsis virum Judaum, ciri nomtn*

erat Alexander. Nam pro *detraxerunt,* Græce est «pc«S*xw, id est *prius instruxerunt,* uti vertit Vatablus. Sic instruimus advocatum vol patronum jmsam nostram acturum : unde quidam putant nostrum Interpretem legisse rpuSowzv, id estpro/ Hismtn/. Verum etiam dicitur, qui cogitur prodire et protruditur. Alexandrum hunc putat Baronías, Hugo et alii conversum fuisse ad Christum , sed apostatasse esseque illum quem Paulus cum Hymenæo ob blasphemiam tradidit Satan®, I *Timoth.* i, 20. Verum alii, ut Cajetanus et Arias, censent fuisse diversum.

Alexander autem manu silentio postulato, — xztxci'çi; rfcv i(i *agitans manum, mota manu* Ita Persius : « Et calidæ fecisse silentia turba», incestate manus. »

35. Et cum skdasset scriba turbas. — Scriba hic *fuit* Secrctarius civitatis, vel consiliariis Magistratus, ejusque quasi os et sensus, quales in Belgio sunt ct vocantur Pensionara. Unde Græce vocatur q^amanú;, id est *legis doctor,* qui jura civitatis callet et tuetur, ac in iis Magistratum informat et dirigit. Syrus vertit, *princeps civitatis,* quasi fuerit Cancellarius.

Putant aliqui scribam hunc fuisse Alexandrum Jndæum. Ita Baronías. Verius alii censent alium fuisse, cumque Gentilem : nam Lucas videtur cos distinguere. Alexandro enim, utpote Judæo, occlamarunt turbæ Gentilium per duas horas. Ut ergo eas sedaret, successit scriba Gentilis, qui laudans Dianam (quod non fecisset Judœus) eas compescuit. Unde Chrysostomus vocat eum infidelem. Sane vir fuit politicus et prudens, qui statim turbas composuit, qualis fuit Demosthenes, a quem mirabantur Athenæ Torrentem ; cl pleni moderantem frena theatri, » ait Juvenalis, *satyr.* 10.

Cultricem esse. — Syrus, *adiluam esse : Græce* id est *templi ornatricem et administram.* Sicut S. Paulinas optabat esse custos et æddituus templiS.Felicis,quem proinde celebravit decem hymnis natalities.

Jo\ ISQUE PROLIS. — Græcc xal tcû jcûfftrdiç, id est *a Jove demissi,* vel *delapsi,* scilicet iqoi^aToc, id est *simulacri* Dianæ : ita Syrus, Chrysostomus, Pagninus, Vatablus et alii. Fingebant enim Dianæ Simulhcrum non ab homine cinctum, sed cœlo delapsum, idque vulgo creditum fuisse docet Suidas in voceïtoRmç. Ita mendacio aucta est
Pim superstitio. Sic Palladium Trojanum, el Ancile Humanum calo lapsa finxerunt. Noster legit rf.ç iitfrrrwç, id est *a Jove profectas,* vel *descendentis* Dianæ. Homerus enim reges vocat itonrnî;, quasi a Jove profectos et ortos. Forte etiam legit Jwqmik, id est a *Jove genita:.*

Vm n. 37. Neqle blasphemantes deam vestram. — Mentitur officiose ad sedandum populum, ait Chrysostomus, Paulus enim docebat eam non esse deam, sed idolum inane et lictum; quod apud Ephesios erat insignis blasphomia. Notat tamen insignem Pauli modestiam, qui conviciis et maledictis Dianam non prosciderit,sed nudam ejus veritatem dixerit et detexerit. Idem faciebant Judæi, putantes illud præceptum esse, *Exodi* XXII, 28 : « Diis non detrahes ; » licet aliu^ ejus loci sit sensus, ut ibi dixi. Unde Josephus, lib. II *Contra Apionem :* « Noster mos, ait, est propria custodire, non aliena accusare, et ut neque ridere, neque blasphemare debeamus eos qui apud alios putantur dii, aperte nobis legislator interdixit.» Huc facit illud S. Augustini monitum, serm. 6 *in Evangelium secundum Matth. :* a Prius idola in cordibus hominum, deinde in idolis et templis esse confringenda. » Ex hisce verbis colligitur, scribam hunc Paulo favisse eique fuisse amicum vel benevolum.

38. Conventus forenses aguntur. — Græce, vm 3i. ¿qcpaíct ab sicut forenses a foro. Quinam Gtmrenhi? *Primo,* Syrus vertit, *artifices sunt,* quasi hi conventus fuerint artificum, in quibus a Decanis ivip. ejusdem artis quæstioncs et lites deciderentur, ut rrinl0« passim in Germania fieri videmus, *q. d.* Lis hæc perlinet ad collegiurii aurifabrorum : ibi decidatur.

Secundo, QEcumenius « forenses » interpretatur seeuodo. vulgares ct plebeios judices, qui plebeiorum causas decidebant, sicut divitum proconsules.

Tertio, a forenses » vocantur, qui in publico Tertio, loco et consessu, puta in foro, fiunt. Sicut vulgo causas forenses vocamus civiles. Apud Romanos enim aliosque judicia publica exercebantur in foro, teste Cicerone, Quintiliano, lib. III, et aliis. Unde forensis opponitur domestico, quasi publicum privato. Et scimus Ciceronem causas suorum egisse in foro, non rerum venalium, sed causarum, quæ in publico loco, velut suo foro, tractantur.

Quarto, Baronius cx Dionysio Halicarnasso, Qairt* lib. IV, conventus forenses censet fuisse eos, quibus statis per annum diebus populus conveniebat ad sacra et ludos Dianæ : ubi deinde præsto erant judices qui lites deciderent et componerent. Aut potius, inquit, apud Lucam, a conventus forenses » illi erant, cum proconsul in quibusdam provinciæ civitatibus, quæ sibi ad hoc peragendum commodiores videbantur, certis diebus consistens, per se vel legatos causas comprovincialium cognoscens, judicia exercebat el per sententiam definiebat. Meminit horum Cicero, lib. III, *epist.* 6 el 8, et Josephus, lib. XIV Anhq.^cap. x. Sio in Hungaria aliisque regnis lites et causæ graviores differuntur usque ad comitia regni, in quibus a regni proceribus deciduntur. Tertius sensus cœteris planior videtur et communior (1).

39. Si quid autem alterius rei quæritis, —

(i) Grec, est , scii, rjiípzi, Id est *conventui aguntur,* vel dies sunt, judiciis in foro habendis constituti, quos *fattoi* Romani vocant, Germani *Gerichbtag^*

gravioris, ad bonum ct quietem publicam spectantis.

Iit legitima Ecclesia (in ccetu et comitiis provinciae, vel populi, legitime a lege vel Magistratu indictis) potent absolvi ,— id est definiri, vel transigi et componi. *Legitimam* opponit tumultuariae, quam hic ipsi per seditionem conflarant. Ita Gagneius, Vatablus et alii. Addit Chrysostomus hos catus ter in mense fieri solitos. Baronius vero ex Epiphanio, *hæresi* 30, per *Ecclesiam* accipit Synagogam Judæorum, *q. d.* Si quid Judaicae quaestionis habetis circa Judaeos el legem Mosaicato, qualis videtur esse hæc quam Paulo Judæo intentatis, adite Synagogam Judteornm, ibi ea optime decidetur. Judæi enim Ephesi habitantes,ejusdem civitatis municipes erant, ac proinde privilegiis civium poliebantur, ct Ephesii dicebanturi teste Josepho, lib. H *Contra Apionem*. Verum sic scriba hic magis irritasse! furentem populum : ille enim oderat Judaeos, quasi Dianæ suæ hostes. Prior ergo sensus est planior.

Veri. 40. **40.** Nam et periclitamur argui seditionis. — Percellit eos metu Imperatoris et proconsulis, qui in auctores hujus tumultuarii concursus et seditionis sit inquisiturus, de iisque poenas sumpturus.

Cum nullus obnoxius sit , — alne;, id est reus, *q. d.* Cum nemo sit in culpa, cum nullus sit turbator, reipublicæ proditor, seditiosus , ob quem hic concursus sil factus, ut propterea eum excusare possimus, ejusque rationem reddere proconsuli. Enorme enim crimen debet esse, ob quod totus populus concurrat et insurgat. *Secundo,* aîrtcî, non ad hominem, sed ad rem causamque referri potest, *q. d.* Cum nulla sit causa per quam excusare possimus hunc populi concursum. ItaGagneius, juxta illud Eustatici, *Odyss.* a, A'tic; *i* •jpsi'ÿïç aína KtOJ.tixáyM, *Est rats ascribens crimina Callimacho.*

Dimisit Ecclesiam , — coetum populi.

Nota : Multa et magna hic ct alibi omittit Lucas. Nam tantum itinera Pauli et capita rcrum in iis gestarum summatim percenset. Sic cap. ix, omittit profectionem Pauli recens conversi in Arabiam, reditum in Damascum, post annos tres, accessum Hicrosolymam, reprehensionem Petri, quro tamen recenset Paulus, *Galat.* i et ii. Sio, I *Cor.* xi, 24, ait Paulus : « A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi, n de quibus Lucas ne verbum piidem. Cumque Paulus ter se erosum virgis dicat, de unica tantum flagellatione facta Philippis idem meminit, cap. xvi. Do terno naufragio; item, quod Paulus ait se nocte et die in profundo maris fuisse, nil habet Lucas : nam naufragium quod cap. xxvn recenset, contigit post scriptam epistolam *ad Corinthios.* Sic de cathedra Petri Antiochena. Romana, aliisque ejus gestis altum silentium est apud Lucam. Pari modo hic Ephesi omisit pugnam Pauli cum bestiis, de qua Paulus, I Cor. xv, 32, ait : « Si secundum hominem (id est humana audacia, contentione et robore, sive quantum homini est possibile) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?» Nam quod Theophylactus, Œcumenius, Anselmus ct cx eis alii recentiores (quorum unus alium, quasi ovis ovem sequitur) hanc pugnam metaphorice accipiunt pro contentione quam Paulus habuit cum Demetrio ct argentariis, quos ob saevitiam ct furorem, atque ob carnalem et bcstialcm vitam (qua carni dediti ita vivebant, ac si non esset resurrectio et altera vita in cœlis) vocet bestias, certum est eos errare. Nam epistola *ad Corinthios,* in qua pugnro hujus meminit, scripta est Ephesi, ut patet cx eo quod ait, I Cor. xvi, 8 : « Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. » Rursum scripta est ante contentionem cum Demetrio : post eam enim stalim Epheso discessit, ut patet cap. xx, 1 : ita Baronins et alii passim. Quocirca nonnulli, ut Arias, censent hanc pugnam Pauli cum bestiis, fuisse concertationem quam habuit cum Judæis ct filiis Scevro exorcistis, vers. 9 ct 13. Verum id minus est probabile. Exorcistis enim fuit concertatio cum diabolo qui in eos insiliit, non cum Paulo qui tacuit : cum Judæis autem ad prrodicationem Pauli se indurantibus non certavit ipse; «sed discedens ab cis segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam,« ait Lucas. Longe majus certamen fuit Paulo cum Judœis in Derbe, Lystra, Corintho, uti audivimus cap. xlv. 15 et seq., et tamen nusquam eos vocavit bestias.

Quare verius videtur ad litteram Paulum Ephesi objectum fuisse bestiis. *Primo,* quia id proprie verba ejus jam recitata sonant. *Secundo,* quia aliro expositiones sunt impropriro, nec solido fundamento nituntur. *Tertio,* quia cum plerique Martyres, multique Pauli discipuli et discipula», inter quas fuit S. Thccla, objecti fuerint bestiis, decebat ut et Paulus eorum antesignanus et dux, cis in hac re prroiret, darctque exemplum. Fuit enim ipse lentatus ct consummatus per omnia. *Quarto,* quia ita explicant Theodorctus, Ambiosius, Arboreus et Mariana, I *Cor.* xv. Favet quoque Chrysostomus, dum bestias non nisi bestias interpretatur, esto ambigue loquatur. Ait enim : « Quid est secundum hominem ? quantum feritatis in homines cadit, depugnavi cum bestiis. » Ubi interpretatur -rè « secundum hominem , » non autem *ñ* « pugnavi cum bestiis, » quasi per se clarum, ut sonat accipiendum. *Quinto,* quia idcirco dixit, I *Cor.* iv, 9 : « Spectaculum (Græce óíirp^, id est *theatrum)* facti sumus inundo, et angelis, et hominibus, n *q. d.* In theatro bestiis objecti, facti sumus spectaculum hominum, Dei et angelorum. In theatris enim spectabantur hominum cl ferarum pugnro, gladiatores et bestiludia, uli S. Ignatius, Pauli assecla , post eum Romæ a Trajano ad bestias damnatus, in amphitheatrum productus, videns cur-

pan» p«,n ’’“p. Mm». Seenni», uw init, Tertia, Quitto, Quinta;

eumfusam spectantium turbam eaniquo salutans : « 0 Romani, inquit, in theatrum hoc prodeo vobisque spectaculum fio, non ob crimen aliquod, cum nihil morte dignum commiserim; sed ut per leones ad Deum perveniam, eoque frinir, cujus insatiabili teneor desiderio. » Unde el subdit Paulus : « Tanqunm purgamenta (Amp «Mpuiri, id est *tanquam anathemata et diris d'Tota capita)* hujus mundi facti sumus, omnium peripsema, » 7. d. Facti sumus ut piaculares hosti», detrimenta mundi, ct bestiarum pabula, quasi vita, luce, acre et terra hac indigni, ideoque in ferarum ventre detrudendi et sepeliendi.

oiiWtnr Pomo, Dices *primo :* Non est credibile Paulum proprio pugnasse, id est dimicasse cum bestiis, ut ipse ait, esto cis sit objectus.

Respondeo : #npiop«x«v, id est, *pugnare cum bestiis,* idem est quod bestiis objici : quia enim plerique reorum ita objiciebantur bestiis, ut cum eis depugnarent ad spectantium voluptatem (populus enim magis spectare avebat bas pugnas ct bestiludia, quam nudas hominum devorationes); hinc pugnare cum bestiis, idem est quod bestiis objici, ut patet ex *Actis Martyrum.* Unde S. Ignatius, cpist. II *ad Ephes.,* ait : « Ut merear Romæ cum bestiis dimicare, » id est bestiis objici ab cisque laniari.

■tetrodo. Dices *secundo :* Paulus erat civis Romanus, ac proinde jure Romanorum non poterat ad bestias damnari.

Respondeo enm objectum fuisse bestiis, non per legitimum judicem el judicium, sed per furorem populi. Rem gestam narrat Nicephorus, lib. 11, cap. 25, ex antiquis Pauli Actis, quie cilat probatque Orígenes, lib. 1 *Pcriarch.,* cap. 11 : « Verum enim vero, ait, qui profectiones Pauli descripserunt, eum quam plurima alia simul ct fecisse et passum esse, tum hoc quoque cum Ephesi esset, de eo inemori» mandarunt. Cum fbl principem locum Hieronymus obtineret, mulla cum libertate Paulus est concionato* : quare Hieronymus illum bene quidem ct diserto dicero, sed orationem ejus non esse eorum temporum testatus est. Plebs quidem certe per insolentiam el furorem Paulo compedibus injectis, carceri eum includit, ul leonibus vorandus objiceretur. Ibi tum Etibula ct Artcmilla, clarorum Ephesi viro rum conjuges, fidem edocta» a Paulo (noctu eniin ad eum veniebant), divini lavacri gratiam ab eo petunt. Itaque virtute divina atque angelici satellitii ministerio, caliginem noctis exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas divino baptismo ad littus mari» initiat, ct cum id nemo omnium quibus custodia) cura mandata fuerat, sensisset, ad vincula rursum sua, in quibus esca leonibus asservabatur, rodit. Sed enim ingenti magnitudine et roboro intolerando leo contra ipsnm immissus, in aronani quidem illo procurrit, sed ad Pauli pedes consedit. Et cum itidem alire immanes ferre immitterentur, ne tangere quidem ulla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum sustinuit. His ita actis, de repente fragore mullo vehemensquædam supra naturre ordinem grando decidens, multorum simul ct virorum el ferorum animalium comminuit capita, ipsiusque Hieronymi aurem amputat : qui deinde cum suis per Paulum Deo conciliatus, salutiferum suscepit lavacrum : leo autem ille profugus in montes proximos evadit; ct Paulus inde Macedoniam et Grœciam transmisit, atque ita tandem Hierosolymarii proficiscitur. Mirandum non est, Lucam hanc Pauli cum belluis pugnam reliquis ejus actis non inseruisse : nam etsi ex Evangelislis solus Joannes Lazari resuscitationem commemorat, minus tamen de fide veritateque ejus ambigendum. » Hucusque Nicephorus.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus *Epheso discedens, per varias Asice et Gracia urbes pergit in Macedoniam ; inde Troadem, uhi Eutychum* a *morte revocat ; inde Miletum, quo Seniores Ephesi accorsene,* cii *Ecclesiam commendant ultimum vale dicit.*

Nola : *Omnia qua hoc capite et deinceps narrat Lucas usque ad cap.* xxviti *ct ultimum, gesta sunt uro eodemqut anno, scilicet Christi* t>8, Aeroni» 2. Vide Ghronotaxin.

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est ut iret in Macedoniam. 2. Cum autem perambulassel partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ail Graeciam. 3. Ubi cum fecisset menses tres, faci» sunt illi nisidiæ a Judæis navigaturo in Syrium ; habuilque consilium ut reverteretur per Macedoniam. 4. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis, Thessalo-

nieon^inm vero Aristarchus, et Seciin/lus, et Gaius Derbetis, et Timotheus : Asiani vero Tychicus et Trophimus. 5, Ili cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade; 6. nos vero navigavimus post dies azymorum a Philippis, et venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. 7. Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in inediam noctem. 8. Erant autem lampades copiosa? in cmnaculo, ubi eramus congregati. 9. Sedens autem quidam adolescens, nomine Eutychus, super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cmnaculo deorsum, et sublatus est mortuus. 10. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et complexus dixit : Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est II. Ascendens autem frangensque panem, et gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est. 12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime. 13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Panium : sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. 14. Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen. 15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, ct alia applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum. 16. Proposuerat eniin Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Hierosolymis. 17. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclcsiæ. 18. Qui cura venissent ad eum et simul essent, dixit eis : Vos scitis, a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim , 19. serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum ; 20. quomodo nihil subtraxerim utilium , quominus annuntiarem vobis, et docerem vos publice et per domos, 21. testilicans Judæis atque Gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum. 22. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem; quæ in ea ventura sint mihi, ignorans; 23. nisi quod Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens : Quoniam vincula et tribulationes Hierosolymis me manent. 24. Sed nihil horum vereor; nec. facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummem cursum meum, et ministerium verbi quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium grati» Dei. 25. Et nunc ecce ego scio quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, p* quos transivi prædicans regnum Dei. 26. Quapropter contestor vos hodierna die, quu. mundus sum a sanguine omnium. 27. Non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis. 28. Attendite vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivi! sanguine suo. 29. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. 30. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquenles perversa, ut abducant discipulos post se. 31. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die noncessaù, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. 32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo graliæ ipsius, qui potens est ædificare ct dare hæreditatem in sanctificatis omnibus. 33. Argentum el aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut 34. ipsi scitis; quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. 33. Omnia ostendi vobis, quoniam sic. laborantes, oportet suscipere infirmos ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit : Beatius est magis dare quam accipere. 36. Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. 37. Magnus autem fletus factus est omnium; et procumbentes super collum Pauli osculabantur eum, 38. dolentes maxime in verho quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

r»rt. f. 1. Exhor Tatus eos. — Grece tantum est tq>:c*x-lt93jux4, id est *vocans :* unde ex Græco excidisse videtur altera vox vicina xal frapaxxXicaws;, id est *et exhortatus;* vel ut Syrus, *consolatus eos :* ideo enim vocavit cos, ut exhortaretur et consolaretur m tanta Demetrii seditione et tumultu.

Valedixit, —ácnraaxur^;; Syrus, *deosculatus cos;* Pagninus et Tigurina, *complexus eos.* Solebant enim Christiani primitus se salutare in osculo sancto, id est amplectando sese invicem, uti eliamnum eorum exemplo faciunt Religiosi. Vide dicta ad illud : a Salutate invicem in osculo sancto, » Î *Cor.* xvi, 20, et II *Cor.* xnr, 12.

Profectus est, — sapienter cedens furori Demetrii et argentariorum, ne in Christianos omnes insurgerent cosque mactarent; sc vero aliis provinciis ct laboribus reservans. Ita S. Athanasius sciens sc unum quæri ab Arianis, ac in suo capite verti rem Christianam dc homousio, prudenter ubique fuga se subduxit, vitamque pene omnem in exilio et latebris egit ; ac fugiendo hostium furorem fregit ct superavit.

Ut iret in Macedoniam, —indo iturus Ilicrosolymam, ut ipse destinavit cap. xix, vers. 2!.

Ven. X 3. Factæ sunt illi INSIDIA a Judæis.—Nimirum obsederunt vias, ut eleemosynas, quas deferebat fidelibus in Jerusalem, eriperent, ait Dionysius, et ut eum occiderent, ait Lyranus.

Ven. 4. 4. Comitatus est autem eum. — Græca addunt, *usque ad Asiam.*

Sopater. — Nonnulli legunt *Sosipater,* hic enim per crasin dicitur « Sopater. « Fuit hic cognatus Pauli, ut patet *Rom.* xvi, 21. ItaS. Chrysostomus, Thcophylactus, Orígenes ct alii, in *Rom.* cap. xvi. Ascriptus est Sanctis in *Martyrologio,* 23 junii.

Pyrrhi, —scilicet *filius;* vcl, ut Sedulius legit, *pater.*

Beroeensis. — Beda hoc cognomen ad Sopatrem refert, non ad Pyrrhum, *q. d.* Sopater patria erat Berœensis, sive natus Berœæ : licet Ado ct Usuardus, in *Martyrol.,* 25 junii, legunt *Pyrrhi-*Berœensis, quasi civitas hæc dicta sit *Pyrrhi-Berxa.* Verum dc urbe hujus nominis, nihil uspiam reperis

Troncos. — Hic fuit administer Pauli in perferendis litteris ct mandatis ad absentes. Unde Paulus cum vocat charissimum fratrem, fidelem ministrum et conservum in Domino, *Ephes,* vi, 21 ; *Colos. IV,* 7. Sanctis ascriptus est in *Martyrologio Roman.,* die 29 aprili®.

Trophimus. — Hic fuit Ephesius ex Gentilibus oriundus : unde propter eum captus est Paulus, suspicantibus Judæis quod Trophimum Gentilem induxisset in templum eorum, cap. xxi, vers. 29. De eo sic legimus, in *Martyrol. Rom.,* 29 decembris : « Arelate natalis S. Trophimi, cujus meminit S. Paulus ad Timotheum scribens, qui ab eodem Apostolo Episcopusordinatus,præfatæ urbi primus ad Evangelium prædicandum directus esi : ex cujus pradicalionis fonte, ut S. Zozimus Papa scribit, lota Gallia fidei rivulos accepit ; v qua do causa Arelatensis Ecclesia de primatu Galliti) contendit, uti fuse hic narrat Lorinus.

6. Navigavimus post dies azymorum.— Hinc pa- **Vm-t.** tet, hoc tempore, puta anno Christi 58, adhuc apud Christianos viguisse legalia; saltem nomino ct umbra tenus. Esto enim Christiani celebrarent Pascha, non tamen dies azymorum : hi ergo erant Judaici.

Nota : Lucas hic mutat personam tertiam in primain, dicens *navigavimus,* idque facit usque ad finem libri. Unde liquet, Lucam hucusque abfuisse a Paulo; hic vero, cum ad Græciam rediit Paulus, rursum ei adhæsisse : eum enim cum cieleris Paulus assumpsit socium itineris e Grecia Hierosolymam, indeque Romam. Vide dicta cap. xvi, vers. 10. Causam, cur Lucas hic rursum adhæserit Paulo, silet Lucas cx modestia, sed explicat Paulus, H *Cor.* vm, 19, scilicet quod Lucas apud Græcos tum ex medicina, tum ex probitate et fide, tum ex scripto Evangelio celebris , ab Ecclesiis electus esset comes peregrinationis Pauli, ad perferendas eleemosynas fidelium Achaiæ ct Macedoniae in Jerusalem. Prudenter enim nolebat Paulus eas perferre, sed latorem designari ab Ecclesiis, ne quis suspicari posset cum quid cx iis in suos vel aliorum usus convertisse , ut ipse ibidem ait.

7. Una autem sabbati, — id est prima die heb- Ven.T. domadæ (quæ a precipua die vocatur *sabbatum),* vel prima die post sabbatum, puta Dominica : unde in ea Paulus celebravit Eucharistiam, ad quam fideles de moro convenerunt. Ita S. Chrysostomus, Beda ct S. Augustinus, *epist.* 8G. Vide dicta l *Cor.* xvi, 1. Fuit hæc Dominica una cx iis quæ inter 50 dies a Paschale usque ad Pentecosten intercurrunt ; ct hoc respectu a Chrysostomo vocatur Pentecoste : alloqui non fuisse ipsam Dominicam Pentecostes, patet ex vers. 16, ubi festinat Paulus, ut Pentecosten celebret Hierosolymæ.

Ad frangendum panem, — non corporalem, ut vult Lyranus et alii ; sed sacrum, puta ad celebrandam et sumendam Eucharistiam, et post eam Agapcn. Ita Syrus et S. Augustinus, *epist.8G,* quin et Calvinus et Bullingerus hio. Vide dicta cap. 2, vers. 4G. Nota hic primævnm morem celebrandi Missam in Dominica, ad quam conveniebant omnes fideles in caque communicabant: quod deinde præccpto universali sanxit Anacletus Papa quartus a S. Petro, ut habebur in ejus decretis 11, *Quæst.* VII, cap. *Laici.*

Protraxitque sermonem usque in mediam noctem. — Primitus enim exemplo Christi, Eucharistia celebrabatur vespere post sermonem sivü exhortationem, eratqiic et vocabatur c<?na Dominica; Paulus ergo ulliinum valedicluriis, protraxit sermonem in mediam noctem. Ubi nota fervorem Pauli in predicando, et vice versa populi in audiendo devotionem, a ut audirent tu-

barn illam , et amabilem vultum intuerentur , » ait Chrysostomus. Porro incertum est an hæc nox et vespera fuerit prævia, et principium diei et lucis Dominicæ, an sequens, diemque terminans : festum enim habebat duas vesperas, puta primam ct secundam, uti ctiamnum habet in Officio Ecclesiastico. Terminantem accipere videtur S. Hieronymus, epist. 28 *ad Lucinum,* dicens : ul'tinam omni tempore jejunare possemus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes, et die Dominico Apostolum Paulum et cum eo credentes fecisse legimus. Nec tamen Manichœæ hœresis accusandi sunt (qui docuerunt dic Dominico esse jejunandum, etiamsi nemo sit communicaturus), cum carnalis cibus præferri non debuerit spirituali. » Jejunarunt ergo dic Dominica, non ob præceptum, sed ob reverentiam Eucharistiæ, quam sumpturi crant. Jejunium autem nullum est dic inchoante, sed finiente. Ergo, finiente dic Dominica, celebrarunt Eucharistiam, non inchoante.

Vei». 8. 8. Lampades copiosa, — tum ad pellendas noctis tenebras, tum ad decoranda mysteria el celebrationem Eucliaristiæ, uti ctiamnum cereis altaria collucent in Missa, de quo ritu vide Baronium hic.

Veii. ?. **9. DUCTUS SOMNO, —** tcû **id** *est victus a somno,* ait Budæus. Nam scrmo Pauli protrahebatur in inediam noctem. Celebre est exemplum Machetis in Collationibus spiritualibus pervigilis, apud Cassianum, lib. V *De Instit. renunt.,* cap. xxix.

Ven. iO. 10. Cecidit de tertio coenaculo. — Syrus, *de tertia contignatione.* Casus ct mortis Eutychi S. Chrysostomus auctorem facit diabolum, ut festum hoc gaudiumque Christianorum ct fructum concionis Pauli interturbaret et tam tristi eventu funestaret*

Incubuit super eum, —Græca et Syrus, *cecidit super cum,* instar Eli®, III *Reg.* xvii, 21, ct Elisici , IV *Reg.* IV, 34, qui incumbentes puero mortuo, cum suscitarunt : ita Beda.

Et complexus. — Vox Græca QvunptXxCúv, id est *circumplexus,* notat arctissimum circumquaque Pauli complexum, ut viscera suæ compassionis, charitalis ct misericordi® in cum effundere velle videretur. « S. Eutychus a S. Paulo resuscitata, secutus est S. Joanncm Evangelistam; Tel® passus in Vaccæis in Hispania, completo martyrio gloriosus migrat ad Dominum anno Christi 112, » ait L. Dexter in *Chronico.*

Ver», ii. 11. Sic profectus est. — Syrus, *tunc profectus tst.*

ter», it. 12. Et consolati sunt non minime. — Id est maximam consolationem acceperunt. Pulchro Beda : a Inter verba, ail, prædicationis occurrit occasio curationis, ut dulcedine miraculi ct doctrinas sermo firmetur, ct vigiliarum labor arceatur, et memoria magistri jam discessuri, arctius mentibus infigalur.

13. Asson. — Vrbsest in Æolide juxta Troadem, Ven. il alio nomine dicta *Apollonia,* ait S. Hieronymus in *Locis Hebraicis.*

Per terraii iter factures. — Chrysostomus, « pedibus per terram ingressurus; » boc enim est WiWm, nimirum pedibus incedere, vel pedestri itinere venire. Unde notat Chrysostomus Paulum **PinInJ** pedibus iter fecisse, socios vero navigare jussisse, ne laborem pedestris itineris subirent. IUS. Fran- **abalar.** cisais et viri Apostolici incedunt pedites, quantum possunt exemplo Christi, qui pedibus magno labore ct fatigatione obambulabat Judæam ct Galilæam, et discurrebat pervicos et castella, ubique evangelizando regnum Dei : nec unquam equitasse legitur, sed semel asino vectus, nimirum quando ut Messias, Rex Judææ, solcami pompa ingressus est Jerusalem in die Palmarum. Pedes ergo ivit Paulus, tum qt pedestri itinere amicos fulcies salutaret, tum ut utique evangelizare!, tum mortificationis studio et exemplo.

14. Assumpto eo, — Paulo scilicet, in *navim* v«i.u. *nostram :* ita Syrus. Omnia hæc narrat Lucas in prima perbona , quia ipse omnibus his interfuit, et horum pars magna fuit.

15. Chium. — Insula est nola inter Samum et Veri.iv Lesbum, praestantis vini ferax, quod vulgo Malvasinum dicitur, de qua Plinius, lib. XIV, cap. vu.

Samum. — ìnsula est in mari Ionio, patria Pythagoræ et Sibyllas Samiae, inventrix vasorum fictilium, quæ inde Samia vocantur. Unde illud Poetas :

> Fictilibus cernasse ferant Agathoclea regem,
> Atque abacum Samio sæpe onerasse lato.

Agathocles enim ex figulo factus rex, in figulinis vasis cœnabat, ut semper meminisset se figulum fuisse et figuli lilium.

Addunt Græca, Syrus et S. Chrysostomus, *ac divertimus Trogyllum.* Porro Trogyllum est promontorium contra Samum, habens juxta se parvam insulam, Trogyllum pariter appellatam. Ita Strabo, lib. XIV.

Venimus Miletum. — Urbs hæc fuit illustris loniæ, patria Thaletis, lanarum optimarum fertilis: quæ inde *Milesùe* dicebantur. De ea ait Paulus, II *Timot.* n , 20 : « Trophimum reliqui infirmum Mileti : v quod cum verifican non possit de hoc Pauli adventu Miletum, nam Trophimus Mileto comitatus est Paulum Hierosolymam usque . ac propter eum ibidem captus est Paulus, cap. xxi, 29, neque etiam de ejus itinere quo Hierosolymis vinctus, missus est Romam ad Neronem, quæ prima fuerunt Pauli Romana vincula : m eo enim ilinere non Miletum, sed Miletum, sive Maltam adnavigavit, cap. ullim., vers. I; hinc sequitur, id contigisse post prima Romana Pauli vincula, postquam scilicet iis liber Hispaniam adiit, sc Miletum aliasquo Asi» urbes revisit : tunc ergo Mileti infirmum reliquit Trophimum. Unde consequens

est epistolam secundam ad Timotheum non e primis, uti multi volunt, sed e secundis vinculis Romæ a Paulo scriptam esse, ut ibidem docui,

i*. <6. Transnavigare (prrclervehi) Ephesum. — Vide
Fn io hjc pau|lim jns(ar fulguris, imo instar angeli tot urbes, tot gentes, tanta terr® marisque spatia celerrime pervolantem. Præclare S. Chrysostomus, hom. 2 *De Laudibus S. Pauli :* «Paulus, ait, in ferra gradiens sic se agebat in cunctis quasi angelorum societate frucrelur. Nam passibili adhuc colligatus corpori illorum perfectione gaudebat, tantisque fragilitatibus subditus, in nullo inferior supernis virtutibus apparere certabat. Nam et tanquam pennatas totum docendo pervolavit orbem, ct velut incorporeus labores omnes periculaque contempsit, ct quasi jam cœlum possidens cuncta prorsus terrena despexit, et tanquam cum ipsis jam incorporeis degeret, ita jugi mentis intentione vigilavit : et angelis quidem sæpe diversarum gentium cura commissa est, sed nullus eorum ita creditum sibi gubernavit populum, ut Paulus universum gubernavit orbem. Mirimeli gens commissa est Judæorum , Paulo vero terno ac maria, atque universi orbis habitatio.» Et mox : « Quomodo non admirabile hoc atque improvisum videtur , cum cx tenera lingua sermo prosiliens mortem fugat, peccata dissolvit, tenebras cœcitatis illuminat, ct mutatione mirifica terram convertit in cœlum? »

Diem Pentecostes, — Christian® et ritu Christianorum, ait Epiphanius, *heeres.* 75, Hugo, Lyranus, Cajetanus et alii; non Judaic®, ritu Judæorum. Vide dicta cap. ii, vers. 1. Hinc patet antiquitas festi Pentecostes, scilicet a tempore S. Padi (1).

Ven tí. 19. Serviens Domino cum omni humilitate. — Nihil enim admirabilius, quam in tanta Pauli sublimitate tanta humilitas. Rara avis in terris. Praedare S. Gregorius, lib. II, epist. 54 *ad Joannem Ravennatem Episcopum,* pallium sibi arrogantem : « Decorari, ait, pallio volumus, forsan moribus indecori : dum nihil in Episcopali cervice splendidius fulget, quam humilitas, » præserlim si iis se humiliat, a quibus exagitatur et contemnitur, ut idem ait, lib. II, *epist. 24,* juxta illud *Psal.* ix : « Vide humilitatem ineam de iuimicis meis. » Vide S. Augustinum, lib. X *Confess.,* cap. iv, et S. Bernardum, serm. 23 el 12 *in Cant.*

Memorabile est quod scribit Sophronius, vel potius Joannes Moscus in *Prato Spirit.,* cap. cci : *Duo,* inquit, Episcopi erant in simultate ; Arnus ex eis ut illam discuteret, cum Clero processit ad alterum, ad ejusque pedes procidit dicens : «Ignosce, Domine, servi tui sumus.» Ille vicius hac humilitate : « Tu meus, ait, et dominus et pater es. » Concludit Moscus : « Et vos cum habetis inimicum, ita facite, el vincetis. Quare majorem habet gloriam humilis quam rex, quia ab omnibus laudatur. » Alia similia recenset cap. ecu ct ccxvni et ccxix. Nola : Apostolus ait humilitatem esse servitium Dei. Nulla enim ro magis quis se profitetur servum Dei, quam si se profunde non lanium ipsi, sed et hominibus quibusque propter Deum humiliet ct substernat. « Magna potentia Dei solius ct ab humilibus honoratur, » ait Ecclesiasticus, cap. in, vers. 21.

Rursum nota rò *cum omni humilitate :* non enim sufficit se humiliare in una re obiter el semel, sed in omnibus profunde ct semper. Humiliavit ergo se Paulus in corde, in verbo , in incessu, in salutatione, in victu, in vestitu cætcrisque omnibus. Addo : tò *ornili* accipi potest pro plena ct perfecta humilitate, ut sit enallage qua totum universale ponitur pro loto integro, puta omne pro perfecto et omnibus partibus numerisque absoluto. Omnis ergo humilitas est plena, profunda, ima humilitas. Sic *E&od.* x.xxm , 19, ait Deus Mosi : « Ego ostendam omne bonum, » id est summum bonum, puta meipsum, «tibi.» Hanc didicit Paulus a Christo eamque verbo ct exemplo docuit omnes fideles, *Ephes,* vers. 1. Christus enim cum esset in forma Dei, propter coscxinamvitse pcr omnem vitam, nascens in presepio, vivens in hospitio, non habens ubi caput suum reclinaret, morions in patibulo. Quocirca accedens ad Joannis baptismum, cum Joannes ex summa reverentia eum prohiberet diceretque : « Ego debeo a te baptizari, et lu venis ad me?» respondit : « Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem justitiam. » *Matth.* in, 15. «Omnis Ommi
justitia est humilitas, » ait Glossa, quæ se non tantum superioribus et æqualibus, sed et infe- nus.
rioribus subjicit; sicut cx adverso omnis injusti- 1,rinD*
lia est superbia, qua quis etiam superiori se præponit : jus enim ct subjectionem debitam ei adimit. Sicut ergo in omni actu virtutis intervenit humilitas, qua quis Deo ejusque legi humiliter se subdit, ita in omni actu peccati se miscet superbia, qua quis superbe jugum legemque Dei excutit : humilitas itaque solvit, imo superat omnem justitiam omneque debitum quod debet Deo, proximo cl sibi ipsi : Deo enim se subjicit per religionem , proximo per charitatem, corpus per continentiam subdit animæ, animam spiritui, spiritum Deo. *Secundo,* S. Ambrosius, lib. h, in scando, cap. ni Luc. : «Hæc, ait, est justitia, ut quou

(1) Ea quæ sequitur oratio Pauli valedictoria, sententi irum gravitate ct verborum copia in solliciti amoris declaratiuao ct cunnnoncfacliono accurata officii, admirabili est industria composita, et diligentissima lectu ne conaideralioucquo digoisuma. In ea ApueloIus Episcopis el Presbyteris congregatis in memoriam revocat , qua ralioue munere suo m Asia functus sil, nuntiat iw w llierosolymam tendere, atque declarat se paratissimum ibi ob Christi doctrina professionem p ricala et calamitates subire. Serio deinde eos cohort tur, ut diligenter Ecclesia* saluti prvspicianl. Tum iis V dedicit cosque Deo commendat, addita admonitione, ut a nimio proprii lucri studio caveant, in qua re seipsum quoque exaupUr prupuiul. Q. Glaire, up. cil., tum. V, V. >71.

alterimi facere velis, prior ipse incipias, ct tuo alios horteriscxemplo. Si pro nobis Christus lavit. Imo nos in corpore suo lavit, quanto magis nos nostra delicta lavare debemus? » Hoc est quod clamabat Christus: « Discite a me quia mitis sum luti» ct humilis corde, n *Matth.* xi. *Tertio,* « omnem, n id est summarn justitiam implevit Christus ct Paulus. Nam magna humilitas ct justitia est subdere se superiori, major subdere se æqu;di, naxima subdere se inferiori : uli Christus, cum esset Sanctus sanctorum , caput tamen inclinavit Joanni ad baptismum, quasi petens ab eo purificationem et sanctificationem, tanquam peccator et pernitens, uti faciebant «eteri, qui baptizabar tur baptismo pœnilcntiæ a Joannc. Præclarc S. Gregorius : « Hæc, ait, est summa justitia ct sanctitas, si virtutis merito summi, humilitate simus infimi. » Hanc impense et continuo docuit Cliristus Dominus, qui est interna Patris Sapientia, ideoque e sinu Patris cl summo coelorum in imum terr® uterumquo Virginis descendit, ad hoc ut refutaret erroneum mundi judicium, quod falso docet, si quid habeamus sapientia: aut virtutis, ut id ostentemus, extollamus, ambiamus honorari et cietcris priefcrri. S. Thomas Aquinas rogatus quo indicio vere sanctus et perfectus dignosci possit? respondit : Humilitate , contemptu sui, fuga honoris et laudis. Si ex adverso, inquit, videris aliquem dum ncgligilur, postponitur, irridetur, dare sensum doloris vel indignationis, dejicere vultum, nasum contrahere, rugare frontem, scito hunc non esse sanctum, non esse magnum, etiamsi miracula faceret. Ostendit enim m sui contemptu suam superbiam, tristitiam, iram, impatientiam, ac proinde vilem se facit et contemptibilem. Ex adverso S. Ambrosius, lib. V *in Lucam,* ad illud, *Beati pauperes : «* Humilitas Quii'.. spiritus, inquit, diviti® virtutum sunt. » *Quarto,* « omnem justitiam, » id est omne incrementum justiti® ct humilitatis, ut scilicet quotidie magis magisque te humilies, donec ad culmen, aut potius ad centrum humilitatis pertingas. Sic Christus descendit c cœlo in uterum, ex utero in pra> sepium , ex præscpio in Jordaucm, ex Jordane in crucem, cx cruce in infernum ; unde merito tanti descensus, ex inferno gloriosus ascendit et resiliit in cœlum, imo super omnes cœlos; nimirum docuit te et me, ut, si ex uno loco, officio, gradu in quo eminebas, colebaris, honorabaris ab omnibus, mittaris ct devolvaris ad alium locum , officium, gradum, in quo deprimaris, negligaris, despiciaris ab omnibus, libens eo descendas dicasque cum Christo : a Sic decet nos implcic omnem justitiam. » Quod si feceris, certus esto tc cum Christo in summum honoris gradum conscensurum, uti in summum cœlorum sua humilitate conscendit S. Franciscus.

Quocirca sapienter S. Augustinus, epist. 56 *ad etioscoruin :* « Huic (Christo humili, inquit) lo, mi DioscorO; ut tota pietate subdas velim, ncc abam tibi ad capessendam et obtinendam veritatem viam munias, quam quæ munita est ab eo qui gressuum nostrorum tanquam Deu- videt infirmitatem. Ea est autem prima humilita.', s<-;unda humilitas, tertia humilitas, ct quoties interroga res, hoc dicerem: non quod alia non sint pr®ccpta qure dicantur, sed nisi humilitas omnia quæcumque benefacimus, et praecesserit, et comitetur, ct consecuta fuerit, cl proposita quam intueamur, ct apposita cui adhæreamu.-, et imposila qua reprimamur : jam nobis dc aliquo bono facto gaudentibus totum extorquet de manu superbia. » Appositum dat exemplum : « itaque sicut Rhetor ille nobili."imus (Demosthenes) cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquenti® præccptis observari oportere, pronuntiationem dicitur respondisse : cum quæreretur, quid secundo, eamdem pronuntiationem; quid tertio, nihil aliud quam pronuntiationem dixisse. Sic si interrogares, ct quoties interrogares de praeceptis Christian® religionis, nihil aliud respondere, nisi humilitatem liberet. Huic humilitati saluberrima, quam Dominus noster Jesus Christus ut doceret, humiliatus est, adversatur imperitissima scientia, etc., ut docti eruditique videamur. »

Er LACRYMIS. — Græce, et *multis lacrymis,* tum compunctionis , ob mea et omnium fidelium peccata; tum compassionis, ob tot Christianorum infirmitates el miserias; tum orationL, ut lacrymis a Deo impetrarem et quasi emerem gratiam toti Ecclesiæ necessariam; tum zeli et charilatis, qua defiebam obstinationem Judæorum ct Gentilium, non tam Christo et mihi, quam sibi et suæ saluti obluctantium. Vide de lacrymaium fructu S. Basiüum, hom. I *Be Gratiarum actione,* ct ejus familiarem S. Ephrem, qui totus fuit vir compunctionis el lacrymarum, torn. H,in illud, *Attende tibi,* cap- IX, et ea quæ dixi *Jeruii.* cap. ix. vers, i, et T'r<m. i, 2, et cap. m, vers. tô.

Pulchro Chrysostomus, hom.2 *De Laud.* S. *Bauli :* u Sicut, inquit, parentes qui mortibus filiorum vulnerantur, aliquid consolationis accipiunt, eum fletibus madent, magisque dolent, cum dolere prohibentur; sic Paulus nocte ac die consolationem accipiebat cx lacrymis : nullus siquidem tanto affectu mala propria, quam ille defiebat aliena. » Undo ait *Rom.* ix, 2 : « Tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipso anathema esse a Christo pro fratribus meis; qui sunt cognati mei secundum carnem. » Et U *Cor.* u, 4 : «Ex mulla tribulatione cl angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas (madefaciens epistolam), non ut contristemini, sed ut sciatis quam cliarilalcm habeam abundantius in vobis, u Nam, ut ait Chryso>tomus : « Tanta est vis spiriluahuiu in parturitions dolorum, ut malit sexcenties defatigari qui talem partum enititur, quam unum ex his qui nati sunt, videre perditum ac corruptum. » Est hæc Pauli

TMr oratio ultima ad Ephesios, vclut teslamentum quo c*s u^lna dat monita ideamque vit® suæ, <piam sibi infigant, jugiterque ad imitandum ob oculos ponant. Similia dedit Apostolis Christus, *Joan.* cap. xiii, xiv, xv, xvi, xvn, œque ac Jacob, Moses, Samuel, David ct Tobias morituri. Sunt enim ultima verba parentum efficacia, bærentque in mentibus filiorum, quasi a scrupulum abeunti, » ait Cicero, lib. IV *De Finibus.*

Er testationibus, — vexationibus, angustiis, afflictionibus Sic sumitur *tentalio* pro tribulatione, *Hebr.* xi, 37 . c Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. » Et *Jacob.* i, 2 : « Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. » In tribulatione enim gaudendum est : de tentatione autem proprie dicta, utpote peccati illice, non gaudendum, sed dolendum est ct pavendum.

Ten-îO. 20. Nllllí, SUBTRAXERIM UTILIUM, — puta COFUm *quæ possent prodesse animabas vestris.* Ita Syrus, a Sicut enim invidi® est quædam abscondere, ita insipienti® est omnia dicere, » ait Chrysostomus. Unde Deus nonnisi utilia eloquitur. « Ego Dominus Deus tuus docens te utilia,» inquit ipse *Isaicr* xl vhi, 17. Hoc imitentur Doctores et Contionatores , ut non speciosa, non curiosa, non blanda, sed utilia doceant, quæ animæ saluti conferant. Vide S. Basilium, hom. 11 *Hcxam.* PncclareSidonius Apollinaris, lib. Vili, *epist. i:* « Modo , ait, tempus est seria legi, seria scribi, deque vita perpetua potius quam memoria cogitari; mmiumqiie meminisse nostra post mortem, non opuscula, sed opera pensanda. »

Se», undo, ctmagis genuine to *utilium* referas non tantum ad doctrinam utilem, sed et ad alia quævis saluti utilia. Unde Pagninus, Tigurina ct Vatablus vertunt, *quomodo nihil suffugerim,* vel *detrectarim* (hoc enim est û-içiù.àur.v) *eorum quæ essent in rem vestram, q. d.* Nihil detrectavi neque periculi, neque laboris, qui modo ad vestram pertineret utilitatem.

Publici et per domos. — Ume patet non sufficere Episcopo et Pastori, ut publice in genere doceat, sed et debere privatim singulos in particulari docere ct monere, ubi res exigit, præsertiui cum rudes sunt, aut peccatis gravibus vel scandalosis irretiti. Imitari enim debet Pastorem ovium, qui singulas oves in particulari agnoscit, fovet, pascit, curat, medetur si ægrotent, uti faciebat Jacob pascens oves Laban, *Genes,* xxxi, 39. Hoc est quod monet Sapiens, Prov. xxvi!, 23 : « Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera, » Cura enim ct providentia est rerum particularium, non universalium.

Ita in Belgio vidi vigilantes Pastores paroeciam suam obire domatim, ac singulos salutare, compellare, solari, monere, hortari ; quod mirum eis subditorum amorem, confidentiam et reveren-

r Uiun conciliabat. Id fecisse se ait Paulus, vers. 31 : *Per Uicuiuum, ait, nocte el die non cessavi cum lacrymis monens unumquemque vestrum.» Nam, ut ait Chrysostomus, hom. 3 De *Laud. S. Pauli :* « Omnem prorsus hominem Deo exhibere cupiebat, ct omnes quantum ad ipsum spectat,exhibuit: quasi cnirn universum mundum genuisset, sio perturbabatur, sic currebat, sic omnes in regnum Dei festinabat inducere docendo, pollicendo, meditando, tum pro ipsis etiam supplicando ct terrendo, et dæmones corruptores animarum fugando : aliquando epistolis, aliquando pœnitentia, nunc sermone, nunc rebus, per discipulos, per semetipsum conabatur erigere labantes, stantes vero firmare, humi jacentes attollere, sanare contritos, torpentes oleo exhortationis animare, inimicis insonare terribiliter, hostes minaciter intueri more optimi cujusdam ducis, ac medici artis su® instrumenta gestantis : protector ipse bellantium, ipse scdulusægrotorum minister, et unus omnium officiorum personas et exercitium ubique custodiens. » Causam subdit : « Cum celsus in omnium consisteret arce virtutum, omnem tamen flammam præcipuo diaritatis ardore vincebat. Ul enim missum in ignem ferrum, totum profecto ignis efficitur; sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas : qui quasi communis totius mundi esset pater, ita in amore omnium ipsos eorum imitabatur parentes , imo cunctos non carnales solum, sed et spirituales patres sollicitudine ac pietate superabat; et pecunias, ct verba, et corpus, et animam, pro his quos diligebat, impendens. »

21. Testificaos, — id est publice ct libere pr®- Ven.iL dicans, ait Chrysostomus. Apostoli enim fuerunt publici testes Christi ct Evangelii. Vide dicta cap. x, vers. 42.

In Deum poenitentiam. — Pœnitentia, etsi non sil virtus theologica, sicut fides, spes aut charitas, quæ directe ct primario Deum quasi objectum respiciunt, tamen indirecte suo quoque modo tendit in Deum. Sicut enim peccatum est offensa Dei, ita pœnitentia est reconciliatio Dei : quia ipsa est quasi satisfactio pro offensa Deo facta. , 1

22. Alligatus spiritu. — Noster Mariana sic Veritu explicat, *q. d.* Spiritus prædicit fore, ut liger in Jerusalem. Alii, *q. d.* Scio mihi instare vincula : quare perinde habeo, atque si illis jam essem alligatus. Simplicius (1) alii, *q. d.* Pergo ilierosolymam impellente mc Spiritu Sancto, cui quasi alligatus ct devinctus sum. Ipse enim me ita possidet, ut non tam agere, quam ab eo agi videar, juxta illud *Doman.* vm, 14 : « Quictimque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. » Porro Spiritus Sanctus mihi indit spiritum, id est impulsum, desiderium, ardorem eundi in Jerusalem ; qui me ita valide eo impellit, ut ci alligatus, eo-

(1) Imo recte, nam 3ìiu interdum eleganter ponitur pro cogere, *impellere, constringere,* ul apud Pindarum *Pyth.* -y, 96 : ázza xai ooçta irtcroi, *at Iwro etiam sapientia impelli sulci.*

qua ferri videar; sicut nubes ita aguntur vento qiiaqiiaversum, ut ei alligat® videantur, juxta illud *Oscœ* iv, 19 : a Ligavit eum spiritus in alis suis. » Causa hujus impulsus fuit : *prima,* quia hoc eodem anno post paucos dies beata Virgo Hierosolymis migratura erat in cœlum, uti dicam cap. XXI, 17. Impulit ergo Spiritus Sanctus Paulum in Jerusalem, ut ante migrationem beatam Virginem salutaret, eique tam suor fideles et Ecclesias quam instantes agones cum Judæis et Nerone commendaret. *Secunda,* quia volebat Spiritus Sanctus Paulum Hierosolymis vinctum mitti Romam, ut cum S. Petro Romanam Ecclesiam fundaret et stabiliret.

Ten. n. 23. Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur, —per ora fidelium prophetantium; primitus enim fideles multi accipiebant donum prophetice, ut vidimus cap. n, 17, et xm, 1 (1).

Vincula et tribulationes Hierosolymis me manent. — a Ut ubi aliquando persequebatur Ecclesiam, ibi nunc pro Ecclesia decertet, n ait Beda. Hoc enim gloriosum erat tum Christo, tum Paulo.

Ver*. ®-|. PauU ar. **24. SED NIHIL EORUM VEREOR,——————— mrôpai, ¡J** nURjus cx dictis rationem facio, nihili duco, non curo, non timeo, a Paulus, ait Chrysostomus, hom. 2 *De ejus Laud.,* ad confusionem et injurias, quas ob praedicandi studium sustinebat, magis quam ad bonorum oblectamenta properabat ; mortem potius quam vitam appetens ; paupertatem, quam opulentiam : et multo magis laborem desiderans, quam alii requiem post laborem; ac moerorem magis eligens, quam alii voluptatem ; studiosius pro inimicis orans, quam alii adversus inimicos. Converterat enim orbem terrarum, quem nos pervertimus.» Causam subdit : «Quia non tantum urbes, gentes, exercitus, provincias, pecunias, potestates, velut arenam vilia reputavit; sedet præ Christi dulcedine non Angelorum, non Archangelorum admiratus est dignitatem, ncc quidquam simile concupivit. Quod enim majus erat omnibus, Christi amore fruebatur : cum hoc beatiorem se cunctis putabat, sine hoc autem neque Dominationum, neque Principatuum socius esse cupiebat ; sed cum hac dilectione magis esse extremus optabat, imo etiam ex numero punitorum, quam sino hac inter summos et honore sublimes. Perfrui enim charitate Christi, hoc illi vita, hoc mundus, hoc angeli, hoepræsenlia, hoc futura, hoc regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur innumera : præter hæc vero nihil in tristium parte ponebat. Horum enim quæ hic habentur, nihil asperum, nihil etiam suave reputabat. Sic despiciebat universa quæ cernimus, ut solet herba jam putrefacta contemni. » Illi ergo vivere Christus erat, ct pro eo mori lucrum.

Nec facio animam meam pretiosiorem quam me.— « Animam, n id csl vitam, metonymice. Legit Interpres TtpiwTÏpav Juaurcû, id est *pretiosiorem me, (¡. d.* Vitam non pluris facio quam me : me autem consecravi Christo et Evangelio : ergo et vitam, tam hanc quam mc pro Christo prodigere et perdere paratus. Jam Græca habent -.tpta iuowTñ», id est *non habeo, non duco animam mihi pretiosam,* aut *charam ;* Syrus, *nihilo mihi habetur anima mea,* scilicet pro Christo, g. *d.* Paratus sum mori pro Evangelio. « Et tamen moriendo magis eam pretiosam faciebat, cui tantum meritum conquirebat, » ait S. Augustinus, Qufest. LVH in *Levit.* Sic David ait, *Psal.* cxyhi, 109 : « Anima mea in manibus meis semper, et legem tuam non sum oblitus; » g. *d.* Pro lege tua animam meam omnibus periculis expono, eamque quasi in manibus fero cuivis hosti obvio eam libenter daturus. Heliogabalus Imperator, teste Lampridio in ejus Vita, dicebat : « Basilice moriendum est, ut mors parem non viderit; » dixit, sed non præstitit: at Paulus dixit, et reipsa præstitit. Vide S. Bernardum, serm. 30 *in Cant.*

Paulum imitentur viri Apostolici et Religiosi, ut prodigi valetudinis et vite, se perditos estiment, ct utramque libenter, imo exaltantor offerant Christo pro eoque prodigant. Hispanorum axioma est : « Capitaneum glori® avidum, debere nihil ducere vitam. » Quid jam dicat miles, imo signifer Christi, el ambiens gloriam cœlestem et œternam, ut cum Christo regnet in omnia sæculaî Nimirum Paulus premedítalas in corde gerebat hasce aureas S. Nazianzeni sententias : a Sola virtus ducenda est vita. Mortem velut praesentem semper tibi ob oculos pone : ita enim fiet, ut cum ipsi occurrendum erit, superior existas. In sempiternum œvum thesauriza. Nil est vita h ec quam fumus, herb® tíos, insomnium, rota semper volubilis. Nudus omnino vite pelagus sulca. Labora, ut animus natura sua volubilis, in te fixus sit et constans. Sepulcris opes tuas ne relinquas. Nullus enim funebris honor cum preclara fama comparari potest.» Et illud ejusdem Nazianzeni, *orat.* 19 : a Vita et mors improprie vocantur Vita enim hæc est mater corruptionis, adeoque continua mors; mors vero est janua vite beat® Una vita est, ad vitam respicere. Una mors, peccatum : est enim animæ interitus : » Denique Paulo vivere Christus erat, el mori lucrum.

Dummodo consummem cursum meum. — Greca addunt jurit id <^t cum *gaudio.* Gaudebat enim Apostolus dari sibi occasionem martyrii, quo evolaret ad Christum, quem magis quam cor suum el animam propriam diligebat. Unde ait : « Desiderium habens dissolvi, et esse cum Ciu isto,» *Philip.* i, 23. Et die mortis marlyriique instante, exullans : « Bonum, inquit, certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi : in reliquo reposila esi mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex,» II *Timolh.* **ix,7.**

Evangelium gratis Dei. —Quia Evangelium est

(1) Ahi : Ex iis quæ in omnibus per Asiam Europamquo dispersis urbibus, ubi Evangelium promulgavi, expertus sum, monente intus Spiritu Sancio, cognosco vincula Hierosolymis me manere.

annuntiatio et exhibitio gratte Christi, tum per prrrdicationem efficacem Apostolorum, tum per Sacramenta quæ gratiam conferunt ex opero operato, tum per exempla Sanctorum, tum per copiosam gratiam, quam sponto sua Christus in fideles suos instillat. Unde ct vocatur lex gratte.

Ven ». 25. Et nunc ecce ego scio, — per instinctum ct revelationem Dei.

Vm.iâ. MuifDUS SUM A SANGUINE OMNIUM. — *q. d.* Si quis vestrum pereat, sua culpa peribit, non mea. Ego enim meo officio perfunctus sum docendo, hortando, monendo (i). Hic verum est illud vulgo tritum : « A pastore requiritur cura, non curalio,i»juxta illud angelorum, *Jcr<m.* u, 9 : «Curavimus Babylonem, ct non est sanata, n Alludit Paulus ad *Lzedi.* m, 17 : «Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Si dicente mc ad impium : Morte morieris, non annuntiaveris ci, etc., ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram, p Vide dicta cap. xvu, 6.

Preclare S. Gregorius, hom. 12 *in Ez&fa,ez*- plicans illud : *Speculatorem dedi te domui Israd,* etc. *Sanguinem ejus dc manu tua requiram :* «quia, inquit, ipso hunc occidit, qui eum tacendo morti prodidit. In quibus utrisque pensandum est, quantum sibi connexa sunt peccata subditorum atque prepositorum : quia ubi subjectus ex sua culpa moritur, ibi is qui preest, quoniam tacuit,reus mortis tenetur.Pensate ergo, fratres diarissimi, pensate, quia et quod uos digni Pastores non sumus, etiam ex vestía culpa est, quibus tales prelati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem dctluitis, etiam ex nostro hoc reatu' est, quod obsistentes atque reclamantes in pravis desideriis non habetis. Vobis ergo ct nobis parcitis, si a pravo opere cessatis; vobis et nobis parcimus, quando hoc quod displicet, non tacemus. 0 quam Uber a commissorum sibi sanguine fuerat predicator egregius, qui dicebat: Mundus sum a sanguine omnium! Non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Si enim non auuuutiassel, mundus a sanguine non esset. Sed quibus o.i ne consilium Dei annuntiare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit.» Deinde idipsum sibi el suis applicans; subdit: « In qua voce nos convenimur, nos constringimus, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quoi propria habemus , abenas quoque mortes addimus ; quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi 1 tacentes videmus. Sanguis ergo morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi culpa esse prepositi, si tacuerit, reputatur. K4 ergo quod faciat, ut etiam monente subdito m liberum reddat, surgat, invigilet, malis aditi) Igitur *utnguu* h. !.. et Græcum per meta- ' > ran ywimw *miteriam* ♦< significat, ut <'•. ui. 18. diuque too*.

bus contradicat, sicut scriptum est : Discurro, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, ncc dormitent palpebre tuæ. »

27. Omne consilium. — Syrus, *omnem voluntatem,* scilicet omne quod Deus a vobis vult fieri, puta utilia ad vestram salutem, ut dixi vers. 20. *Ver*

28. Attendite vobis, et universo gregi. — g. d. vi l u Invigilate primo vobis vestreque saluti ct perfectioni, deinde cæterorum fidelium vostre cune commissorum. Pastor enim primam sui curam gerere debet, deinde sui gregis. Nam quo magis se curat el perficit, tanto magis curabit et perficiet gregem : sicut mater quo magis se curat, plusque comedit, eo plus habet lactis quo lactet infantem. Unde S. Gregorius, ideam veri Pastoris pingens in *Pastorali,* primam ejus dotem ponit 0 munditiem cordis : « Tantum, inquit, debet actionem populi actio transcendere Presulis, quantum distare solet a grege vita Pastoris. Sit ergo nccesse est cogitatione mundus, actione precipuas, discretus in silentio, utilis in verbo: singulis compassione proximus, pre cunctis contemplatione suspensus : bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum jufilitiœ erectus : internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in internorum sollicitudine non relinquens, u Ita ipse initio *Pastoralis,* quæ deinde singula ordine toto libro prosequitur.

Sapienter Philo, in *Legat, ad Caium :* «Sicut, inquit, cœlos regunt Angeli, codi elementa, sic regnatur bestiæ ab homine, ab anima corpus, res omnis inferior a superiore. » Melius S. Chrysostomus, lib. Ili et VI *De Sacerdotio,* Episcopum in populo doctrina et sanctitate eminere debere docet, sicut Angelus eminet inter homines, pastor inter oves, magister inter discipulos, ct, ut ait Nazianzenus, *Apolog. de Fuga,* sicut animus ct caput in corpore. « Vita principis debet esse censura populi,» ait Trebellius in *Valeriano.* Quocirca Archiepiscopi gestant pallium : « Illud enim, ait Isidorus Pelusiota, amiculum ex lana contextum, quod illi gestant humeris, ovis illius, quam Dominus aberrantem quæsivit, iuventamque humeris suis sustulit, pellem designat, n Vide dicta *Ezech.* m, 4.

In quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos. — Episcopalis enim cura, officium, jurisdictio, potestas instituta est a Spiritu Sanctu per Christum. Spiritus Sanctus ergo singulis Episcopis, dum Episcopatum ineunt, hæc omnia largitur ut imponit. Porro Ephesi unus erat Episcopus, scili cet Timotheus. «Episcopos» ergo vocat primorior Presbyteros : hi enim cum Episcopo quasi Episcopi invigilabant Ecclesiæ eamque regebam. Unde, vers. 17, vocavit eos « majores natu, n id est Seniores ct Presbyteros. Vide dicta *Philip.* i, 1. Jam vero Ephesinum Episcopum non advocavit, quia is crat Timotheus, qui eral cum Paulo, ul patet vers. 4 et seq. Adde Paulum advocasse plu-

res revera Episcopos, nimirum cos qui erant Episcopi civitatum provincia) Ephesio (metropolis enim erat Ephesus). Hoc enim est quod ait vers. 25 : « Amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei.» Ita intellexitS. Irenæus, lib. Ill, cap. xiv, dicens: « Paulus in Mileto convocatis Episcopis et Pressioris, qui erant ab Epheso et a reliquis proximis civitatibus, mulla testificaos eis adjecit,» etc.

Regere ,— Kotoaívtw, id est *pascere,* juxta illud quod a Christo dictum est Petro principi Pastorum : « Pasco oves meas, » Joan. cap. ult. « Pasco verbo, pasce oratione, pasce exemplo, » ait S. Bernardus ; ideo Christus 1er Petro dixit : «Pasco.n Sic Psal. xxn, 1 : «Dominus regit me;» Hebr. *pascit me.* Meminerint ergo Episcopi et Pastores ipsorum regimen esse pastum, regere esse pascere, non se, sed oves.

Ecclesiam Dei (Græco, *Ecclesiam Domini et Dei ;* Syrus, *Ecclesiam Messia,* sive Christi : unde sequitur), **QUAM ACQUISIVI? (Christus) SANGUINE SUO.** — Hinc patet Christum esse Deum, contra Arianos : ipse enim existens Deus, in carne assumpta effudit sanguinem, quo emit et redemit Ecclesiam (1). Inepte enim et distorte Erasmus Ananis arma ministrans, sic exponit: a In quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei (Patris), quam acquisivi! (Christus) sanguine suo.» Si hoc non est falsare Scripturam, quid crii? Porro « prolium lanium sanguinis Filii vehementer sollicitat cl flagitat Pastorum custodiam et curam, monetque fore, ut princeps ipse Pastorum peculium diligentissime tueatur et servet, » ait Vigilius Episcopus, lib. Il *Contra Eulychem.* Rursum hinc fideles monet Apostolus, dicens : « Empti estis pretio magno : glorificate et portate Deum in corpore vestro,» I *Corinth,* vi, 20.

Vers. so. h?relob •ciò anilogia„

20. Lun rapaces. —Syrus, *feroces.* Hæretici sunl tòpi, ad S. Ambrosius, lib. VII in cap. x *Luca,* ad illud vers. 3 : *Mitto vos su ut agnos inter lupos :* a Lupi, inquit, bcsliæ sunt quæ insidiantur ovilibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorum intraro non audent, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant, ovium guttur invadimi, ut cito slrangulent: feri, rapaces, iidemque natura corporis rigidiores, ut se facile non possint inflectere, impelli quodam suo feruntur, ct ideo sæpe luduntur. Si quem priores hominem viderint, vocem ei quadam natur® feruntur vi eripere : si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. » Et mox hæc applicans : ct Nonne lupis istis, ait, hæretici comparandi sunt, qui insidiantur ovibus Christi, faemunt circa caulas nocturno magis tempore quam diurno? Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi scævæ nebulis interpretationis fuscare conantur. Versantur ergo circa caulas, stabula tamen Christi intrare non audent. Explorant Pastoris absentiam, et ideo Pastores Ecclesiarum vel necare, vel in exilium agere contendunt. quia praesentibus pastoribus oves Christi incursare non possunt: mentis intentione duri ac rigidi, nequaquam solent a suo errore deflectere. Si quem versuta mentis suce circumscriptione praevenerint, faciunt obmutescere ; si autem commenta impietatis ejus agnoveris, jacturam pi® vocis timere non poteris. Animam petunt, guttur invadunt, vitalibus vulnus affigunt. Graves sunt morsus hæreticorum, qui ipsis graviores et rapaciores bestiis, nullum avariti® finem impietah>que noverunt. Vestitum ovis habent, facta praedonis : foris ovis, intus lupus est. Nonne vobis videtur lupus, qui human® necis insaturabili crudelitate, fidelium morte populorum rabiem suam explere desiderat? Ululat iste, non tractat; qui negat vocis auctorem, el sacrilego sermone bestiale murmur interstrepit, qui non confitetur Dominum Jesum ælernæ praesulem vil®. Audivimus ejus ululatus, cum in orbem gladius mitteretur; dentes asperos, ora tumida praeferebat, et putabat quod vocem omnibus abstulisset, quam solus amiserat. » Quocirca S. Clemens ex meule Apostolorum, lib. Vili *Const.,* cap. xviii, jubet eos exstirpari ut insidiatores Ecclesiæ, gregis labefactares, hærodilalis contaminatores, qui Judæosfalsa religione, Græcos impietate superent.

3U. Er ex vobis ipsis exsurgent. — Paulus hic verus fuit vales : nam adhuc eo vivente, contra eum insurrexerunt Hymenæus, Alexander, Phygellus et Hermogenes, uti ipse testatur I *Timot.* i, 20, et *Epist.* II, cap. i, 15. Ver». M.

Ur ABDUCANT (vcfl *abripiant dolo et fruutk* a Christo, qui unus omnium est magister, *Matth.* xxiii, 10) discípulos i»ost se. — Fons enim lúcreseos est ambitio, ct ambitus magisterii ac discipulorum. « Omnes (hæretici) tument, ait Tertullianus, lib. *De Drœscript.,* cap. XLi. Omnes scieutium pollicentur. Ante sunt perfecti catechumeni, quam e<iocli. Ips® mulieres hærolic® quam procaces, qu® audeant docere, » etc.

31. Vigilate. — « Oportet, ait Antiocnenus, *hom.* HI, ut Pastor totus mens oculusque virgam seu baculum gestet oculatum et vigilantem, justar Argi, ut ne una quidem concredilarum sibi pecudum rejicula liat. » Sic Cherubim piem Venu M.

(i) Magna exlal apud Interpretes controversia de vera ei genuina hujus loci lectione : scilicet pro Exxlr.oicw reo Oicy, quam lectionem vulgaris textus exhibet, in aliis libris legitur TcOKupuu, in aliis tw Kv?itux.xi Oicù, vel Kupicu wuj, vel etiam Xporotu Et priiûum lectio Xftartû inteiprelaincntuin redolet, definiendo sensui vocabuli Huu vel Kupqp destinatum ; lectiones \cro Kuptco Oigù et euù xai Kupíw manifesto o duabus diversorum librorum lectionibus conflat» sunt. Restat igitur Oigu vel Kupccu. Ku^iw patrocinantur Rationalist» omnes, Gnesbachius, Rnsenmullerus, ipsequo Kuiiioehus, utpoto optimis ac antiquissimis codd., vetustis versionibus et multis Patribus commendatum. Denique e«o6 exhibet codex Vaticinus, tuetur venio Vulgata cl Syra posterior, sequuntur e SS. Patribus pleriquc, v. g. Athanasius, Basifins, Fpiphmius, Chrysostomus, etc.

erant obulis, *Ezeeh.* i, 18, et *Apoc.* iv, 6. Vita ergo Postorum vigilia. Vide S. Gregorium, lib. H, Indict, x, *epist. 33,* ct S.Bernardum, serm. 76 et 77 tn *Canti**.

Peo triennium, — non integrum et absolutum, sed duos annos integros, ct tertium inchoatum per tres menses : tot enim resedit Ephesi, ut dixi cap. XIX, 10.

Nocte et die non cessavi , cum lacrymis monens unumquemque vestrum. — Vide hic, o Pastor, Pauli vigilantiam , assiduitatem, lacrymas in monendo ct exhortando singulos, camquc imitare. Ha legimus S. Ambrosium, S. Bernardini), S. Dominicum pœnitentes audivisse et monuisse cum lacrymis. Quod cor tam saxeum, ut hisce lacrymis non emolliatur? quis non fleat flente Paulo ? Nam ut hæc verba Pauli expendens ait S. Chrysostomus, hom. 12 in epist. *ad Coloss. :* « Ex quonam fonte tanta emanarunt fluenta, ut ex illius oculis lacrymæ ? » Et paulo post : « Quemnam fontem vis comparare cum his lacrymis? Eumne qui est in paradiso qui irrigat universam terram ? Sed nihil dices æquale. »

Nota *unumquemque :* esto enim directe alloquatur Paulus majores natu, tamen in illis alloquitur cœtcros fideles, quos singulos habebat in corde et ore, *q. d.* ait S. Chrysostomus hic, in Uti chi-fine *hom.* 44 : «Si liceret cor nostrum disrum-

PauiLu Perc ac oslcn^crc› videretis intus esse in magna latitudine vos omnes, mulieres, pueros ac viros. Tanta cnim charitatis vis est, ut coelo faciat animam latiorem. Capaces nostri estote, dicebat Paulus, H *Cor.* vu, non angusti estis in nobis. Totam Corinthum habebat ille in corde suo et dicebat : Dilatamini et vos. » P. Gaspar Barzæus, S. Francisci Xavcrii discipulus et vicarius, imo in spiritu Apostolico alter in India Xaverius, ad Cocios in Europam inter cætera hæc scribit : « Saluto omnes ct singulos c Societate in visceribus charitatis Christi : singulorum imaginem menti impressam gero, adeo vivam, ut ipsi eam inlucntes, ex ea sola se agnoscerent : si cui id non obtingeret, id inde fieret, quod ipse cx humilitate alium se sibi in animo cflbrmarit, nimirum vilem, abjectum, inutilem, cum ego eumdem mihi ut virtutibus donisque Dei conspicuum illustremque, in meo corde pinxerim et sculpserim. » Idipsum præ Gaspare , Xaverio aliisque omnibus factitabat Paulus, fideles omnes in memoria, mente et benevolenti® affectu, æque ac beneficenti® effectu, quasi mater et nutrix assidue gerens et versans.

Im. n. 32. Et nunc commendo vos Deo, — orans ut ipse vos dirigat, custodiat, augeat. Discat hic Pastor a Paulo, sibi orandum esse pre ovibus sibi commissis.

Vtdun Et verbo gratis ipsius , — id est Spiritui Sancto, inquit Glossa Interlinearía ; alii, Filio, per quem gratia et veritas facta est, *Joan,* i, 17; alii Evangelio, quod gratiam confert præ Mose et lege, ut sit prosopopoeia. Fingitur cnim Evangelium quasi persona animata ct spiritu plena, Spiritum et gratiam aspirare sui præconibus, *q. d.* Evangelium ejusque spiritus vos dirigat et custodiat, formetque tales, ut digni sitis capessere hærcditatem inter sanclificatos. Hic sensus est plausibilis placetque nostro Sanchez (1). Alii a verbo, › id est Evangelio ejusque prædicationi, ut sit hypallage : « commendo vos verbo, » id cst commendo vobis verbum et prædicationem Evangclii per quam via ad gratiam aperitur, tum qiiæreudam, tum conservandam ct augendam; tum si perdatur, recuperandam. Verum hæc hiulca sunt ct duriuscula. Sequitur enim : « Qui potens est. » Ergo a verbum grati® » per hebraismum est ipsa gratia, sicut verbum Evangelii est ipsum Evangelium, *q. d.* Commendo vos Deo ct grati® ejus. Sicut dixit Lucas, cap. xiv, 2S, Paulum ct Barnabam ab Antiochenis traditos fuisse grati® Dei.

Gratiam vocat verbum, tum quia llcbræi omnem rem metonymice vocant verbum, tum quia gratia verbo a Deo per Christum nobis promissa est, tum quia verbo et jussu Dei datur. Sufficit cnim ut Deus verbo dicat : Esto sanctus, patiens, humilis ; et mox talis ero. Verbum enim Dei est efficax : Dei enim dicere cst facere. Unde sequitur : a Qui potens est. » Ubi Syrus vertit, *quod potens est.* Tum quia verbo, puta Evangelio, gratia exhibetur ct annuntiatur, *q. d.* Commendo vos Deo ejusque Evangelic® grati®, qu® verbo Dei promissa, verbo Prophetarum prædicla, verbo Christi exhibita, verbo meo vobis annuntiata est. Ita Mariana, qui tamen ait tò *verbo* per hebraismum redundare. Huc accedit Sanchez, qui sic explicat: «Commendo vos verbo grati®, » id est divin® promissioni, quæ gratiam omnibus liberaliter offert. Ac si dicat : Obsecro Dominum ut ipse vobis tribuat quod suis promisit, hæreditatem scilicet suam his qui sanctificantur. Hoc vero nihil aliud est quam pelere ut illi, a quibus discedebat Paulus, ita sanctificentur, ut digni sint quibus Deus præstet verbum grati®, id est gratiam verbo, id est Evangelio promissam, scu verbum gratiosum. Denique verbum sœpe sumitur in Scriptura pro facto el opere, quod potenti Dei verbo jussuque fit, *q. d.* Commendo vos Deo ejusque potenti® ct potenti operationi grati® ipsius : ipse enim potens est, et per gratiam suam potenter ædificabit Ecclesiam vestram, singulosque vestrum, ut fiatis domus, imo templum Dei, hic per gratiam, in futuro per gloriam.

Qui potens est. — Græcum t* Syrus ct alii referunt ad id est *verbum*. Planius Noster et alii referunt ad Deum. ,

(1) Quidni enim doctrina Christiana benign® matri, aut tiic *verbum,* patri benevolo possit comparari, qui tutela sua nos suscipit el quasi sinu fovet Y Quod sequitur, *gratias ipsius,* id est, ait Kuinoeiius, ve/6o vol *doctrine* quam ip-ius beneficio debemus»

Ædipicabe, — **tecuc&pfrxt, id est** *superadifirare, q. d.* Ego œdificavi fundamenta Ecclesiæ vestræ, rogo Deum, ut ille superstruat et fabricam ejus consummet, tum gratia, tum gloria et hæreditate coelesti.

IITBEDITATEM, — in Cedis, qilæ CSt ipse DeUS, quam nobis quasi filiis suis dabit. « Hœredes Dei sic sunt, ait S. Augustinus, serin. 119 De *Temp.*, ut ipso Déus sit hæreditas nostra. Hæc hæreditas non minuitur copia possessorum, non fit angustior numerositate cohærcdum, sed tanta est mullis, quanta paucis; tanta singulis, quanta omnibus. Non talis te fecit hæredem, cui mortuo succedas, sed cum quo in ælernum vivas; » imo, ut ait S. Ambrosius, in *Psal.* cxvni : « Manet emolumentum integrum, ct eo magis singulis crescit, quo pluribus fuerit acquisitum. » Secus est in ¿¿ereditate terrena, quæ quo in plures dividitur, eo singulis fit minor.

In sanctificatis omnibus. — Syrus; *in omnibus sanctis,* id est inter, vel cum omnibus sanctis : soli enim sancti hujus hæreditatis sunt capaces.

Vex». 33. **33. ARGBNTOM ET AURUM, AUT VESTEM NULLIUS CONCUPIVI.** — Idem fecit ct dixit Moses, *Num.* 16, et Samuel, 1 *Peg.* xii. Hoc ergo Mosaicum, hoc Propheticum, hoc Apostolicum opus, u Gratis accepistis, gratis date, » ait Christus, *Matth.* x. Fradicitor mu. Mira libertas, energia el auctoritas persuadendi prœdicatori ct confessorio accedit, si omnia dona puât. refutet. Præclare S. Hieronymus *ad Nepotianum :* a Nunquam, art, petentes, raro accipiamus rogali. Nescio enim quomodo, qui te precatur ut tribuat, cum acceperis, viliorem te judicat: et mirum in modum si rogantem contempseris, plus te posterius venerabitur. »

Ha S. Columbanus objurgans Theodoricum, regem Gallorum de suis sceleribus, dapes regias ei a rege submissas refutavit, dicens : ‹t Munera impiorum reprobat Altissimus,» Etc/ i. xxxm.Vix autem verba protulerat, cum vasa omnia quibus dapes continebantur, disrupta sunt; qua re rex territus, se in ejus polestale in omnibus rebus fore pollicitus est.

Similis fuit continentia et constantia S. Antonii de Padua: Ezelinus enim tyrannus, quem graviter ob crcdcs et rapinas increpara! Antonius, misit aa eum quosdam ex suis cum præclaris donis, quibus ita mandarat, ut precibus et omni importunitate id agerent, ut ea acciperet : quod si faceret, illico eum obtruncarent; si non acciperet, patienter ferrent quidquid ab eo diceretur. Illis igitur ficta humilitate instantibus ut dona admitteret, Antonius voce liberrima : « Abite, inquit, illico cum vestris impiis donis, ne vel ruente tecto, vel dehiscente terra nos quoque exilio vestro involvamur. » Ha illis dimissis, Ezelinus, re cognita, semper illum deinceps ut hominem sanctum veneratus est.

Par fuit virtus S. Bernardini Senensis, qui libere in concione redargueus Ducem Mediólanensern, cum ab eo submissum esset poculum aureum auro plenum, ipse illud cum stomacho rejecit : cumque legati instarent ut acciperet, el urgendi finem non facerent, surgens Bernardinas cosque sequi jubens, ad carcerem perrexit quo obærati tenebantur, quos eo die omnes, ære quod debebant persoluto, vinculis exemit.

34. Et ms qui necum sunt, ministraverunt u maxes istæ. — Hæc excellentia, hæc gloria Paulo pene propria, quod in tantis laboribus et Eccli* siarum omnium negotiis, manibus tamen victum pararii non tantum sibi, sed et suis omnibus, qui sœpe erant multi, ut vidimus vers. 4.

35. Omnia ostendi vobis. — « Omnia, › scilicet non tantum abstinentiam a donis, labores, lacrymas, ærumnas, prædicationem, sed ct opus manuum, ut doceam vos suscipere infirmos, conimque infirmitati consulere. *Secundo,* apposite Syrus et Vatablus restringunt •n *omnia* ad opus manuum, ut per græcismum intelligatur xiri, id est *per, q. d.* Per omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, sicut ego laboravi, oportet se accommodare infirmis in fide, ncc ab illis quidquam accipere, ne ipsi pecuniæ sus amantes putent eam quæri, non se suamque salutem. Dc hac enim fidei infirmitate ct animi pusillanimitate ad litteram loquitur Apostolus.

Præclare S. Gregorius, hom. 18 in *Ezech. :* a Quis, inquit, nostrum, si unum hujus mundi divitem ad omnipotentis Dei servitium convertisset, seque egere conspiceret, et illum sibi vite subsidia non præbere, non protinus dc ejus vita desperassct? Quis uon incassum laborasse se diceret? Quis non ab ejus exhortatione obmutesceret, quem in semelipsum primum ferre fructum boni operis non videret? Sed Paulus per mansuetudinem in virtutum vertice solidatus perstitit, prædicavit, dilexit, et bonum quod caperai, explevit, caque portando et persistendo, discipulorum corda ad misericordiam perduxit. » Unde pro a suscipere, ® Græcc est quod, ait Vatablus, proprie est porrecta manu retinere lapsurum alioqui, vel abiturum. Paulus ergo ne ullius omnino jacturam faceret, cavebat no quam ansam præberet infirmis et alienandis a Christo, quod nollent gravari sumptu, sed potius eis porrigebat manum.

Notent hoc Concionatores et Confessarii. A pari tamen potest idipsum ad quamlibet infirmitatem el quoslibet infirmos extendi : quamlibet enim tolerare, imo superare el sanare debet prædicator, e! quicumque animabus mederi, easque salvare satagit : adeoque signum virtutis heroic® est, quamlibet proximi infirmitatem, sive corporis, sive animi sit, patienter ct generose sufferre, uti multis ostendi *Galat.* vi. Præclare ibraa» S. Chrysostomus lue, *hom.* 40, in fine : « Exhibeamus, ait, nos ad colloquium faciles, ne expec- ‘‘ ternus proximos; no dicas : Si videro aliquem ca/irt exspectantem, deterior ego efficior : sed magis

quando videris, assume el extingue ejus affectionem. Vides ægrotantem, et auges morbum? Hoc maxime faciamus, ut proveniamus invicem honore. Itaque si proveneris honore, teipsum magno honore ornasti, accelerans ut magis honoreris. Ubique primatus aliis concedamus : nihil eorum quæ erga nos facta sunt malorum cogitemus, sed si quid bonum. Nihil sic facit amicum, ut lingua gratitudinis studiosa , os bene loqui solens, anima sine fastu, contemptus vame glori®, contemptus honoris.» Et paulo ante dicit hanc charitalis dilatationem esse signum , quod certo ostendat nos esse filios et discipulos Christi, < sicut diadema et paludamentum ostendit regem. » llæc magnitudo animi et dilectionis necessaria est Apostolo, ut ea absorbeat omnes fidelium et infidelium mores inconditos et insulsos, sicut mater magnitudine amoris absorbet omnes aerumnas et ineptiae sui infantuli.

Ac meminisse verri Domini Jesu. — Hoc verbum nusquam scriptum exlat : illud ergo dixisse Christum Paulus, Apostolorum traditione, vel revelatione accepit, ut ct Clemens, qui idem Christi dictum citat, lib. IV *Const.,* cap. m ; licet S. Chrysostomus, CEcumenius ct Lyranus illud deducant ex illo Christi : a Omni petenti tc tribue, n Lucæ vi, 30. Et : a Mutuum date, nihil inde sperantes, » ibidem, vers. 35. Et : a Cum facis convivium, voca pauperes, etc., et beatus eris, quia non habent rdribuero tibi, » *Lucæ* xiir, vers. 23. Tale est et illud Chrisli dictum, quod nusquam scriptum est, citat tamen Hieronymus, in cap. v *ad Ephesios :* a Nunquam læti silis, nisi cum fratrem vestrum videritis in charitate. » Plura citat Clemens, lib. II *Const.,* cap. x1 ; Jusimus, *Contra Tryphon.;* Ignatius, epist. *ad Smyruensts.* Unde liquet uon omnia Christi dicta esse scripta, sed nonnulla per manus tradita; ac proindo traditiones esse admittendas.

patini er i e frnm fatiti.

Beat ius est magis dare quam accipere — temporalia bona. Nam in spiritualibus, ut Sacramentis, gratiam recipit accipiens, non dans, idcoquc dante beatior est. Syrus, *beatior,* vel wie- *Itor est ille qui dat, quam qui accipit. Pruno,* quia dare signum est abundantiae, accipere vero signum est egestatis, ait S. Augustinus, lib. Ill *Contra Maximin.,* cap. xiv. Ubici addit, hoc axioma non habere locum iu divinis. Esto enim Pater det, Filius accipiat a Patre divinitatem, tamen Filius tam beatus est quam Pater : quia Filius, inquit, a Patre accipit omnia, ac consequenter ipsam etiam copiam et œqualitatem.

Secundo, quia dare signum est liberalitatis, accipere necessitatis aut cupiditatis, *q. d.* « Beatior t>l impertientis largitas, quam accipientis penuria, » ait Cassianus, lib. X *Dc Instit. renuntiat.,* win et lix.

T-

Tertio, quia major est benefacientis ad beneiiciatum amor, quam hujus ad illum : quoniam ille nobilius operatur, ait Aristoteles, lib. ¡X *Ethic.* Unde et liberior est ; qui enim accipit, ob donum acceptum obligatus, ct quasi alligatus est donanti. Quæ major beneficii merces, quæ amplior compensatio, quam bealiludinis incrementum? Quocirca Seneca, lib. I *Dc Beneficiis,* cap. v : a Beneficium, ait, eripi non potest : non enim res es^ sed actio. » El inferius : « Potest eripi domus, et pecunia et mancipium, in quo hæsit beneficii nomen; ipsum vero stabile et immotum est. » Hinc M. Antonius apud Rabirium poetam, cum fortuna sua excidisset, ac nihil sibi reliquum videret, exclamavit : a Hoc habeo, quodeumque dedi.» Quem secutus Martialis :

Elira fortunan) est quidquid donatur amicis :
Quas dederis, solas semper habebis opes.

Quamobrem Plinius, in *Pancgyr. Trajani,* eum celebrat, quod acceptando imperium a Nerva, tantum ei dederit, quantum acceperat : a Imploratus, inquit, adoptione et accitus cs. » *q. d.* Nerva tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc es, qui pro munere tanto, paria accipiendo fecisti, imo ultra dantem obligasti : communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est. Hinc Plutarchus, lib. *De Præceptis gerendo reipublicæ,* amicos dicit esse reipublicæ fulcrum, « quam lutatur amor, » ait Claudianus, lib. XII. Quocirca Alexander Macedo rogatus ubi haberet thesauros, amicos ostendit, quod ii soli veri thesauri censeri debeant. Hinc llebroi hoc Christi et Pauli proverbium sic pai onomastico efferunt: « Beatius est» DXSfÓ mn *tet misset,* id est dare plus quam accipere, tollere, auferre : qui enim tollit, alium spoliat vel privat re sua. Beati autem est beare et ditare; non privare et egenum miscrumque facere. Ha Franciscus Vallesius, Sacro? *Philosophia* cap. lxxxviii : Beatius, ait, est dare, quia liberalis largitionis extremum, non est bonorum vacuitas, sed adjectio poliorum, puta honestatis ct honoris. Acceptio vero est egestatis, vel illiberalitatis. Atque haede causa censet Aristoteles plus amaro eos qui beneficia conferunt, quam in quos sunt colluta, nipote magis indù bonum consecuti. Ita etiam a parentibus magis amari filios, quam ab cis redamentur. Contra qui receperint, citius recedere ab amicis, quam qui largiti sint, quod scilicet amissa utilitate, nihil illis resiet in amicitia proter illiberalitatis memoriam : his vero restet semper suavis recordatio beneficiorum. Hæc ex Aristotele Vallesius.

Quarto, quia honorabilior est qui dat, vilior qui accipit, ait S. Hieronymus *ad Nepot.* Celebre est illud P. Syri in *Mimo :* « Beneficium qui accipit, libertatem vendit.» Ex adverso in malis et injuriis, a beatius est eas accipere quam dare, n Unde S. Chrysostomus scripsit hom. *18ad Popul.* hoc titulo : *Quod melius est injuriam pati quam inferre :* a Patienti enim, inquit, Deus totum raserai caelum, Sanctorum civem efficit, a peccatis absolvit, coronat justitia. » Etmox: a Non es affectus

Qut*-*

ínJnrJn , sed coronatus, anima redditus sapientior, fico similis constitutus, cura pecuniarum liberatus, cœlortim regnum adeptus. » Et anterius : u Hoc ergo fac, ct in cœlum respiciens, cogita qnod illic super Cherubim sedenti factus es similis. » Hoc ergo paradoxum Chrisli et Pauli, priori est antistrophon.

Quinto, quia dare est regalo et divinum, accipere plcbeium et humanum. Deus enim omnia dat, et nihil accipit ; atque in hoc consistit ejus bealiludo, opulentia ct bonitas immensa, qua ut mare redundans sua effundit in creaturas : defectus cnim miseri® ct infirmitatis est, accipere ; plenitudinis vero, beatitutlinis et magnificenti®, dare, juxta illud Psallis : « Dixi Domino : Deus meus cs tu, quoniam bonorum meorum non eges,» *Psal.* xv, 1. Hinc Deus hebr. vocatur *Saddai,* id est cornucopia. Clemens Alexandrinus, lib. II *Sircan.,* cap. ix : « Dei, inquit, imago est homo benefaciens.» Et Nazianzcnus, orat. 16 De *Cura pauperum :* a Nihil, ait, adeo divinum habet homo, quam benefacere. Esto calamitoso Deus. » S. Leo, serm. 10 Dc *Quadrages. :* « Ubi, inquit, Deus cun III misericordi® invenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit, n Deus Pater dat Filio suam naturam : Pater et Filius eamdem dant Spiritui Sancto : Filius se nobis dedit in præsepio, et in cruce, ac quotidie se totum dat in Ven. Sacramento. Denta imitantur omnes ejus creatura. Cœli enim dant lumen ct influxum, ignis dat calorem, aer dat auram qua respiramus, terra dat fructus omnis generis, mare tot pisces, animalia dant lanam ct carnes, sol omnibus dat radios, vigorem ct vitam. Undo Leo Imperator homines beneficos comparabat soli, qui cunctis suum splendorem el calorem impertit. Jupiter, Mars cœterique ob beneficia inter Deos relati sunt, ait Plinius, lib. II, cap. vn. Quin et Ptolcmœus Philadelphus, secundus ab Alexandro Agypti rex, aiebat « regium magis 0580 ditaro quam ditescere, » ait Ælianus. Et Artaxerces Longimanus, rex Persarum, testo Plularcho in *Apophteg. rcg.,* dicebat sibi quasi principi, manum ad dandum, puta dextram, esso longissimam, alteram voro ad detrahendum, puta sinistram, contractam esse et brevissimam : « Rogalius cnim esse addere, quam adimere. » Ita Deus ad dandum est longimanus, ad accipiendum vero brevimanus, imo nullimanus. Sic Bion semper dicebat, a esse optabilius suam messem alteri Virgiri, quam alienam decerpere , » ait Laertius, lib. IV, cap. vn. Demosthenes rogatus, aquid Deo simile haberent homines?» respondit: «benefacere.» Ha Maximus, serm. 8. Xenophon dicere solebat : u Mullo præclarius ac laudabilius esse beneficiorum quam trophæoruin multitudinem post se relinquere. » lia Stobæus, serm. 46. Agesilaus « sibi jucundius esse dicebat ditare suos milites quam seipsum. » Ita Plutarchus in Lacom

Apophthegmiu conia.

Sexu

Sexto, quia qui accipit, accipit tantum temporalia; qui vero dat, a Deo recipit spiritalia, puta gratiam el gloriam ; et ab accipiente recipit preces, benedictiones, gratiarum actiones Deique laudes. Quocirca Agapetus, Diaconus Romanus f inter monita qu® dat Justiniano Imperatori, tomi! *BtUiolh.* SS. *Patrum,* hoc dat ordine 30 : « Eos plus ama, qui accipere abs fe beneficia supplicant quam qui tibi contendunt offerre munera : hr cnim debitor referendi gratiam efficeris, illi vere Deum dant tibi vadem , vindicantem sibi, pertL noreque ad se putantem, quaecumque erga supplices contuleris, et remunerantem bonis retributionibus tuam tam piam quam perhumanam intentionem. Solis profecto partes sunt illustrare radiis orbem, principis vero virtus est egenorum misereri. »

Dices : Ergo Religiosi mendicantes sunt infellciorcs, utpotc qui accipiant ;sæculares vero et divites sunt feliciores, nipote qui eis dant eleemosynam. Respondeo negando consequentiam. Primo, quia illi non mendicant ex concupiscentia, aut inopia coacti, sed ex virtute ct libera electione; elegerunt enim paupertatem voluntariam, ut sint similes Christo, qui eam verbo el exemplo suasit, quasi medium utilissimum ad perfectionem.

Secunde, quia Religiosi simul et semel omnia sua dederunt Christo cl pauperibus, cum ingressi sunt Religionem. Liberaliores ergo, ct consequenter beatiores fuerunt divitibus, qui sensim ct parce sua erogant, longeque plura sibi reservant. UndoS. Basilios, Synclctio senatori monas^ tenum ingresso, sed nonnulla sibi reservanti, né cui gravis esset, dixit : « Syuclcti, senatorem perdidisti, et monachum non fecisti,» uti refert Cassianus, lib. VII De *Instil. rciunt.,* cap. xix. S. Hilarión, teste S. Hieronymo in ejus Vita, recusans miniera Orioni : « Nemo, ait, melius erogat, (piam qui sibi nihil reservat.» Vide Hieronymum Piatum, lib. Ill *De* Loao s'uZus *Relig.,* eap. xx.

Tertio, qnia Religiosus plus dat diviti, quam ab co accipiat, ut aiebat S. Eranciscus; dat cnim spiritualia, accipit corporalia ; dat cœlestia, accipit terrena; dat ætema, accipit temporalia; dat cœlum, accipit solidum, juxta illud Chrisli : « Facite vobis amicos do mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in ¿eterna tabernaculii, » *Lucte* vu. 9. Predare Hermas, Bauli discipulus, lib. Ill, cap. ¡u : « Sicut, inquit, vilis ulmo fulcitur, sic dives oratione pauperis juvatur. ♦ Liber hic titulo JMs/orZs sn&pü a Patribus citatur cl celebratur ; sed a Novati&uis inspersi videntur eidem errores de neganda relapsis pœnileulia, unde a Gelasio Papa inter apocryphos rejectus est; extat loin. V *Ikttioth.SS. Patrum*^ initio. Denique Paulus ultumque habuit : fuit enim pauper, et tamen dedit ut dives, quod e>t perfecUssimum et beatissimum. Nam. ut ait Cassianus, lib. X *De renimi.,* cap. xix: « Labore proprio non solum suæ necessitatis suilicientiam, verum etiam (piod tribuat indigenti pia sollicitudine parare

ailus-

festinat, duplici gratia decoratus, quod et perfectam nuditatem Christi universarum rerum suarum abjectione possideat, ct munificentiam divitis labore suo exhibeat ct affectu. »

Sunt qui Sanctos in multis imitentur : solum hoc pulcherrimum Pauli exemplum vix habet •émulos, vix asseclam. Citant hic nonnulli Sixti *ili* Pont. lib. *De Divitiis,* ubi varie ad objectionem jam factam respondet. Verum sciat Lector hunc librum inscribi Sixto III Pont., cum sit editus a Pelagianis, contendentibus Christianos omnes, etiam prolibus abundantes, debere a se abdicare divitias, esseque pauperes, qui fuit error Pelagii. Sic enim sextus hæresum ejus articulus, in Concilio Diospolitano condemnatus, habet : « Divites baptízalos, nisi omnibus abrenuntient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere posse regnum Dei.» Vide S. Augustinum, lib. II *De Peccato orig.,* cap. xi, ct epist. 106 *ad PauKnum.* Id primum de libro hoc notarunt Doctores Lovanicnses, ac Lindanus, Baronius, Posscvinus. Vidc Baronium, anno Christi 440, cap. vii.

vm. 36. Positis genibus. — Familiare fuit Apostolis Pnsc,s Christianis crebro per diem orare, idvmdi on- que flexis genibus, uti videtur fecisse S. Stcphafc? nus, *Actor,* cap. vu, vers. 59; el S. Petrus, cap. ix, vers. 40. S. Jacobus, frater Domini, cx genuflexione frequenti genua habebat callosa instar cameli. Addit S. Chrysostomus, hom. 5 *in Matth.,* eum callosam quoque habuisse frontem, quod eam orans prostratus humo affigeret. In Vita S. Marthœ apud S. Antonium et alios legimus, eam centies per diem et centies per noctem genibus flexis adorasse et invocasse Deum. Simile legimus de S. Bartholomæo in ejus Vita apud Ribadeneiram ct alios. Didicerunt hoc a Christo, qui « positis genibus orabat, dicens : Paler, si vis, transfer calicem istum a me, » *Lucæ* xxii, 41. Idem ante Christum fecit Daniel, cap. vi : «Tribus temporibus in dic, inquit, flectebat genua sua, et adorabat confitebaturque coram Deo suo. n Quin et Salomon Regum magnificentissimus : « Utrumque enim genu (nolent hoc nostri ignobiles et deUcatuli, qui coram Deo unum genu flectunt instar Judæorum) in terram fixerat, et manus expanderat in cœlum, lib. IV *lleg.* ¿ap. vin. Sic S. Petrus Simonem Magum per aera iu cœlum volantem, orans flexis genibus præcivitavil, ejusque genua collisit, teste S. Maximo, iom. 5 *De Natali* S. *Petri et Pauli.* Hic enim silus A gestus est supplicis, rei, orantis et reverentis Numen.

Mysticam physicamque causam dat Ruperlus, Jib. VI tn *Cantic.,* quod genua respondeant genis, casque per sympathiam moveant ad lacrymas : • Lacrymæ autem pœnitenlium el oranlium, vinum sunt angelorum.» Audi Ruperlum explicantem illud *Cantic.* VI, 7. *Sicut cortex mali punici, sic gena: tua :* « In utero, inquit, nos ita natura formavit, ut genua genis opposita sint : unde et a genis genua dicuntur. Ibi enim coherent sibi, ct cognata sunt oculis lacrymarum indicibus el misericordia}. Denique complicatum aiunt gigni formariquo hominem, ita ut genua sursum sint, quibus oculi formantur, ul cavi fiant ac reconditi. Inde est quod homines dum se ad genua prosternunt, statini lacrymanlur. Voluit enim natura nos maternum rememorare uterum, ubi considebamus in tenebris, antequam veniremus ad lucem. Profecto qui causam istam diligenter attendit, illo scienter atque rationabiliter laudat el approbat, sanctis et eruditis cogitationibus familiare esse, genua frequentius excelso Deo curvare, et genas lacrymosas genibus curvis applicare, ut respiciat ac recogitet Creator habitans in excelsis, qualiter nos in utero formaverit. Unde ct illud S. Job commonefacit his verbis : Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me, et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisli me, ct sicut caseum me coagulasti? » Et paulo inferius ibidem : a Nec vero soli Deo, sed ct hominibus dulcis visu, et amabilis est hujusmodi compositio : tantoque magis quis reverendus existit, quanto frequentius atque affectuosius genua curvans, genas suas vel oculos, vel lotum caput demiserit. » Ita Rupertus.

Porro Apostolis et Paulo id familiare fuit in abitu, ut valedicentes cum suis genu flexi pariter orarent, lum ul oratione suam doctrinam obsignarent, tum ut Deum invocarent ad eamdem in mentibus discipulorum conservandam ct confirmandam contra omnes tenlalionum el persecutionum insultus. Unde Paulus idem fecit Tyri, cap. seq., vers. 5: a Positis, inquit Lucas, genibus in littore oravimus. » Esto enim tunc esset tempus paschale (festinabat enim Paulus, ut Pentecosten celebraret Ilicrosolymæ, vers. 16) quo ob honorem resurrectionis Christi, stantes solent fideles orare, idque a tempore Apostolorum, ut tradit Justinus, quæst. CXV *ad Orthodoxos;* tamen tunc necdum introducta erat ista consuetudo. Ha Baronius. Addo consuetudinem istam standi tempore paschali, magis esse in publicis Ecclcsiæ precibus et officiis Ecclesiasticis, uti sanxit Concilium Nicænum, canon. 28 vel 29, quam privatis, quales fuerunt kæ Pauli. Unde etiamnum mulli fideles tempore paschali in ecclesia orant genuflexi. Pauli exemplo solent nostri Olysippone in Indiam Evangclii causa soluturi, et Europæ ultimum vale dicturi, cum sociis in littore orando extremum se salutare. Audi nostrum Nicolaum Trigautium oculatum testem, imo consortem in Vila Gasparis Barzœi, lib. 1, cap. 5 : « Solemne, inquit, lune erat generosos illos lotius mundi cives, velut olim Christiani Paulum, ad littus usque comitari, ac subinde positis genibus, Dei, Virginis et Sanctorum auxilium implorare * in signum communionis el charitalis, abeuntibus felix ¡1er, sibi eorum memoriam ct imitationem, utrisque uberem Dei gratiam comprecantes

PROCUMBENTES SUPER CO1.LLM PAULI , OSCLLABAN-Tvn him — Syrus, *complexi sunt eum*. Amplexus ergo vocatur osculum, quia caput capili, et per illud quasi os ori jungit. Vide dieta de osculo sancto, Il *Corinth,* xm, 12. Mirus fuit amor fidelium erga Paulum, ulpote qui ossei doctor, Apostolus, pater, causa salutis omnisque boni eorum, nimirum magnes umoris esi amor : si vis amari, ama. Hincad *Gal.* iv, 14, ait: « Sicut angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum, etc.; quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi. » Discant hic fideles, quo amore et reverentia prosequi debeant suos Pastores, Condo» natores, Confessorios, etc.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus navigat Coum, Rhodurn, Palaram, Tyrum, Ptolemaidem, Casaream, ubi Agabus ei vincula Hierosolymitana pradicit -.pergit ergo intrepidus Hierosolymam; ubi, suadente Jacobo, purificans «e tn *templo, a Judæis capitur et pene occiditur; sed eripit cum tribunus : a quo potestate foeta populum alloquitur.*

1. Cum autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodurn et inde Palaram. 2. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phoenicem, ascendentes navigavimus. 3. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum : ibi enim navis expositura **erat** onus. 4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem : qui Paulo dicebant per spiritum ne ascenderet Hierosolymam. 5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus et filiis usque foras civitatem : et positis genibus in littore, oravimus. G. Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem : illi autem redierunt in sua. 7. Nos vero, navigatione expleta a Tyro descendimus Ptolemaidam : et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. 8. Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi Evangelistas, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. 9. Huic autem erant quatuor tiliæ virgines prophetantes. 10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Judæa propheta, nomine Agabus. 11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli : et alligans sibi pedes et manus, dixit : H;ec dicit Spiritus Sanctus : Virum , cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus Gentium. 12. Quod cum audissemus, rogabamus nos et qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. 13. Tunc respondit Paulus et dixit : Quid facitis flentes, et affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum, propter nomen Domini Jesu. 14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes : Domini voluntas fiat. 15. Post dies autem istos praeparati, ascendebamus in Jerusalem. 1G. Venerunt autem et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes seenni apud quem hospitaremur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum. 17. Et cum venissemus Hierosolymam, libenter excepenint nos fratres. 18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt Seniores. 19. Quos cum salutasse!, narrabat per singula quæ Deus fecisset iu Gentibus per ministerium ipsius. 20. At illi cum audissent, magnificabant Deum dixeruntque ei : Vides, frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt, et omnes æmulalores sunt legis. 21. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum : dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. 22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem : audient enim te supervenisse. 23. Hoc ergo fac quod tibi dicimus : Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se. 24. Ilis assumptis, sauctilica tecum illis; et impende in illis ut radunt capita; et scient omnes quia quæ de te

audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. 25. De his autem qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus, judicantes, ut abstineant se ab idolis, immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. 26.Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. 27. Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Judæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum et injecerunt ei manus, clamantes : 28. Viri Israelita), adjuvate : hic est homo qui adversus populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum. 29.Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus. 30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum : et statini clausæ sunt januae. 31. Quaerentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis : Quia tota confunditur Jerusalem. 32. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum et milites, cessaverunt percutere Paulum. 33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis duabus : et interrogabat quis esset, et quid fecisset. 34. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra. 35. Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. 36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans : Tolle eum. 37. Et cum coepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno : Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit : Græce nosti? 38. Nonne tu esÆgyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti , et eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum ? 39. Et dixit ad eum Paulus : Ego homo sum quidem JudæusaTarso Ciliciæ, non ignota) civitatis municeps. Dogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. 40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Ilebræa, dicens :

1. Abstracti ab eis,—————— id est *avulsi ab cis,* sicut pater avellitur a flliifc charissimis; qui proinde eum navimque mare sulcantem oculis prosecuti sunt, quoad acies eorum porrigere so pobTdt : ita Arator.

Coum. — Cous, Coa el Cea, insula est e Cycladibus in mari Ægæo, alia a Chio. Nam inter Chium ct Coum media est Samos. Porro Cous patria fuit Hippocratis medicorum, et Apellis pictorum principis. Putant nonnulli cx Coo Salomonem emisse equos generosos; hebr. enim est *dc Coa,* HI *hcg.* xi, Î8. Sed hob ibi examinabitur.

Hiiodum. —Nota est insula, sœculo procedenti; anno Domini 15Î2, a Selymo, Turearum Imperatore, Christianis erepta; de qua Plinius, lib. II, eap. LXii, asserit nunquam in ea tam nubilum esse diem, quin sol appareat. Undfe in ea colossus, sive statua soli cx œre erectu fuit altitudine pedum centum et quinque, ita ut ejus pollicem multi non possent amplecti. Quare hic colossus srat unum c septem mundi miraculis, de quo Plinius, lib. XXXIV, cap. vii: Hinc ab hoc colosso nonnulli putarunt llhodios vocari Colossenses› fr-seque cos ad quos Paulus scripsit epistolam : Fed falso, ut ibidem dixi.

T.Cvm apparuissemBÍ altem Uvpku,— ii to KuTTpc'#, id est *aperientes,* vel *discooperientes Cyprum,* hoc est, cum cœpisset nobis aperiri et apparere Cj'prus (1). Est hypallage in inultis linguis usitata, eo quod navigantibus terra nunc aperiri et accedere, nunc abscondi et recedere videatur : quia enim navigans in mivi quiescit, hinc non sentit se moveri et progredi, unde putat caetera moveri.

4. Qui Paulo dicebant per spiritum (proplh Ii- Ver».ACUm) NK ASCENDERET HIEROSOLYMAM. — 7. *(I.* DjCebant Paulo ex spiritu prophetico, eum, sl iret llicrbsblymam, ibi fore capiendum. Suadebant ergo cx spiritu proprio, quo cum ejusQUO salutem amabant, ne eo ascenderet : alioqui Spiritus Sanctus volebat cum eo pergere, ibiquó capi, ut captus mitteretur Hornam. Ita LjTdtltiA.

Î). llRbUCENTinUS NOS OMNIBUS CUM UXORIBUS FTVtfll in ns.—Impletum hic est oraculum, PsaL xi.iv/i, de Tyri ad Ecclesiam accessu, ait beda : « I ilia)

(t) Vedia et Usu loquendi Grmcorum construi àollU cum dativo person» ct accusativo roij relinent inter» dum constrilettone pásúva accusativum nu, mutato dativo fftrsonib in noininativutiL Italie to Kûîtpci explicandum est per côxçxvtioxv Kútrxv, *quum in conspectu haberemus Cyprum,* vid. Wider! *GnWiihat.j* § S3.

Tyri in muneribus; vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, » etc. Nulla enim civitas majori dulcedine Apostolum suscepit, tenuit, dimisit. Denique hodie monstratur in arenis locus ubi cum Paulo pariter orabant, quem Christiani religioso venerantur, tanquam majorum suorum Tyriorum pietatis monumentum.

V/n s. 8. Philippi Evangelista. — Non quod scripserit, sed quod prædicaril Evangelium, qui erat unus do septem primis Diaconis. Vide dicta cap. vm.

Ver* 9. g. Huic altem brant quatior pilik virgines pnopl,KTANTES' — Virginitatis enim premium est sapientia ct prophetia, ait (Ecumcnius. Sic Sibyl-

niium prt.pie- jns virginitate meruisse prophetiam, ideoque dic-

lu tas Sibyllas, quasi owCcúXoc, eo quod sola consilium Dei norit virginitas, asserit S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.* Joannes Alba tamen, *Electorum* cap. Lviii, Virgines has prophetantes interpretatur, *divinas laudes celebrantes,* uti nunc faciunt Moniales : tunc enim harum conditio empisse videtur. Sic in libris Regum vocantur u filii Prophetarum, » qui psalmis ct divinis laudibus vacabant. Gaudeant virgines tam sanctis et antiquis suis ducibus. Exstabant adhuc œvo S. Hieronymi, Cæsareæ, domuncula et cubicula filiarum Philippi, quæ S. Paula itura Hierosolymam, cum venisset Cæsaream, pio invisit affectu, ut ipse testatur in ejus *Epitaphio;* qui ct lib. I *Contra Jovin.: a* Post crucem Christi, inquit, statili) in *Actis Apostolorum,* una domus Philippi Evangelist® quadrigam producit virginum filiarum, ut Cæsarca, in qua cx Gentibus Ecclesia per centurionem Cornelium fuerat dedicata, etiam virginum puellarum præberct exempla. » Adscript® sunt omnes catalogo S. Virginum. Legimus in *Mcnologfo,* cx cis unam Herminem nominatam sub Trajano gravissima passam, in Domino quiovisse die 4 scptcmbrls.

Ven. io. io. Agabus. — Hio est propheta, qui famem sub Claudio Imperatore prœdixit cap. xi, 28.

v«n.n. ii. alligans sim vrdi» it manus.— Sio Uremias, cap. XIII el XXVn, gestans catenas et vincula, iis reipsa adumbravit el vaticinatus est vincula injicienda Judæis cœterisquo gentibus a Chaldæis. Idem fecit Isaias, cap. xxviii, el Ezechicl, cap. iv ctxn. Vide ibi dicta. Nola: Pro *sibi* Greco est cronO; quod si legas per spiritum aspiratum, oLtcO, significat si6i, ul vertit Noster; sin legas spiritu leni aureo, significat tpst, scilicet Paulo. Undo S. Gregorius, hom. 37 m *Evang.,* et Dionysius hic censent Agabum ligasse manus el pedes Pauli, ut ipsum ita ligandum Hierosolymis portenderet ct reipsa rcpræsentarct. Noster vertens *sibi* significat Agabum sibi Ipsi ligasse manus, ut in se Paulum ejusque vincula rcpræsentarct : forte Itrumque fecit, tomquo Paulo quam sibi vincula injecit, sed successivo.

Symbolice : Agabus scipsum potius quam Paulum alligavit, ut significaret foro ut Paulus suos labores et cruciatus non magis sentiret, quam si illos in aliena persona pateretur, Unto ad eos subeundos voluntate ferebatur: el proinde quoscumque adibat, parvos judicans, ad majores exsorbendos æstuabat.

Et tradent in manis Gxntium. — UH Judæi tradiderunt Christum Gentibus, puta Pilato et Romanis, ad flagellandum cl crucifigendum : ita tradiderunt ct Paulum Gentibus, tribuno et presidi Romano, ac tandem fero Neroni.

12. Qli loci illius urant, — d id est '* *inquilini,* puta Christiani Cæsareæ habitantes.

13. Quid facitis flentes, — Ergo cum lacry-Vem,<l mis obtestabantur Paulum, ne pergeret Hiero^olymam.

Et affligentis coh sium. — Græce Sjtus, *contundentes;* ahi, *contribulantes;* alii, *conr fringentes, conterentes;* alii, dtverpen/es *cormaim.* Nota hic viscera charitatis ct miserationis S. Pauli, a Obsecrabat illos, inquit Chrysoslomus, dolens super lacrymis ipsorum; et qui in propriis lenUtionibus non patiebatur, dolebal præ amore, quia videbat herymantes; et lædi se conquerebatur ab ipsis quasi censerent eum periculis, quæ prodicebantur, œgro affici. Non solitus reluctari fratrum postulatis, ut cum se permisit Damasci per fenestram demitti, cum Ephesi non se dedit in theatrum, cap. xix, 3 !, unus obnixe obnititur, certus de Dei voluntate. » Sic Christus repulit Petrum revocantem se a passione : * Vade, inquit, post me, Satana, » *Matth.* xvi, 23.

Ego enim non solum alligari. sfd lt mori in JXBUSALBM PARATIS SUM, PROPTER NOMEN DOMINI Jesu. — Hæc vox est antesignani fidelium et Martyrum, digna Paulo, quæ carteros invitat, ct quasi classicum canit ad carceres et martyria. Hoc signum est eminentis amoris, propulsantis ab se justa quadam ira inimicum, et indignantis adversus impedimenta perfectionis, ait Abbas Isaías, orat. 21, torn. ll *Biblioth.* SS. Palmnk

U. Et cum ei siADFRE (in actu consummato, id v<rt-,<k est persuadere) non possumus.

1?>. Preparati.—ímaxwxcájuv»; Vatablus, wiò/o- v 5 *hs sarcinis;* OEcumenius, *viatico et rebus nc essariis instructi.* Adde, preparati, id est resoluti subire cum Paulo vincula ct mortem, omneque id quod Deus nos pali vellet.

16. Adducentes SECUM apud qukn hospitaremur Verf •• — Non in via, ut vult Lyranus, hæc enim exigua supererat; sed Hierosolymæ, ubi propter instantem Pentecosten, qua Judæi undique in Jerusalem ad templum continebant, juxta legem *Exodi* xxm, 17, penuria hospitiorum futura erat: et ne gravaremus fideles, qui in Jerusalem persecutionem et rapinam bonorum a Judæis passi, erant pauperes, quibus proinde Paulus collectam eleemosynarum deferebat.

Mnasonem. — Alii legunt *Jasonem.* Vide dicta cap. XVII, 5 (1).

(1) « Antiquum discipulum; » iU a Luca dictus

v/m <7. 17. Et cum vemsseml s Hîkr osol ymam. — Indicat Chrysostomus Paulum appulisse Hicrosolymam post Pentecosten : eam enim celebrasse Cæsarcæ, ut Cæsarcenses eum detinentes solaretur cisque aliqua ex parte morem gereret. Probabilius Baronins censet Paulum Ilierosolymam appulisse ante Pentecosten, tum quia id ipse certo destinara!, cap. XX, vers. 46; tum quia Cæsareensibus cum retinere volentibus non acquievit, sed fortiter obluctatus est ; tum quia Lucas studioso enumerat dies a Paschate, ut significet Paulum diem quinquagesimam, puta Pentecosten, egisse Hierosolyma. Nam cap. xx, 1, narrat Paulum cum suis in Paschate, post 7 dies azymorum, solvisse Philippis, ct diebus 5 Troadem appulisse, ibique 7 dies commoratum esse, indeque tribus diebus pervenisse Miletum. Ibique cum aliquandki haesisset, properasse ut Pentecosten ageret Hierosolymæ : quare inde recedentem prima die venisse Coum, secunda Rhoduin, inde Pataram, inde Tyrum ; ibi septem egisse dies, inde Ptolemaide diem unam : inde venisse Cæsaream ; ibi luosisse aliquot dies, ac mox Hicrosolymam concessisse. Numera hosce dies omnes et pertinges circiter ad 50, ita ul quinquagesimam, sive Pentecosten egerit llierosolymæ.

B. virso niigratin aunó Christi

Nota: Paulus pervenit Hicrosolymam sub Pentecoslcn anno Christi 58, Petri in Romana Sede ‘4, Neronis 2, quo pariter anno B. Virgo Deipara die 15 augusti cx Jerusalem terrestri concessit ad coelestem. Licet enim in *Chronico* Euscbii habeatur B. Virginem vita ct terra decessisse anno Christi 48, celatis vero su® 62 vel 63, tamen id vcruin esse nequit, co quod S. Dionysius, lib. I *De Divin, nom.,* cap. m, scribat se cum Hierotheo ejus funeri interfuisse. Dionysius autem, anno Christi 48, necdum viderat Paulum, ac proinde necdum erat conversus. Paulus enim Athenas venit anno Christi 52; Hicrosolymam vero adiit anno Christi 58, quando illum eo comitatus videtur S. Dionysius, et funeri Virginis interfuisse. Esto enim probabile sit Paulum quoque anterius, puta anno Christi 54, ascendisse Ilierosolymam, uti dixi cap. xviii, 22, tamen hic subitus fuit excursus duntaxat, isque adhuc incertus ct dubius. Quare ‹ edrenus in *Compenti.,* in *Tiber.;* Epiphanias Presbyter, serm. *De Deipara ;* Baronías, anno Christi 48, cap. iv ; Suarez, HI *part., Quast.* XXXVII, art. 2, disp, xxi, sect. 4; Canisius ct Christophorus a Castro, in *Historia Deipara,* censent B. Virginem decessisse anno Christi 58, ætatis suæ 72, qui fuit annus a passione Christi 24, die 43 augusti, ac die tertio, puta 18 augusti resurrexisse : licet nonnulli, sed pauci, censeant eam defunctam die 13 augusti, et resurrexisse die 15, et gloriosam tam in corpore quam in anima ab Angelis„ imo a Christo suo Filio cum triumpho assumptam in cœlum, ibique supra omnes Angelorum ordines in solio juxta Filium collocatam, cœli et terne Reginam esse coronatam. Atque hæc fuit causa, cur Spiritus Sanctus impulerit Paulo festinare Ilierosolymam, nimirum ut ante ejus obitum abitumque in cadum, eamdem salutaret eiquo suas Ecclesias suosque agones, priesertirn quos Romæ cum Nerone et Simone Mago propediem subiturus erat, commendaret. Morienti tamen adesse non potuit, nipote qui paulo post suum Hicrosolymam adventum, puta paulo post Pentecosten, in templo a Judæis captus, in vinculis degeret.

Aliqui tamen suspicantur Paulum Virgini morienti adfuisse. Si enim verum est quod tradunt Juvenalis, Damascenus et alii mox citandi, ad illam cœleros ex toto orbe per miraculum traductos convenisse Apostolos, cur id uni Paulo vicino, Virginis amantissimo, ejusque benedictione, consilio et precibus agentissimo, utpote in vinculis, jam ituro Romam et cum Nerone certaturo, denegemus? Tam enim Angelus Paulum e vinculis, quam Petrum, *Actor,* xn, 7 ct8, eximere ad modicum tempus poterat, idque insensibiliter, ct mox reducere. Licet enim Epiphanias, *hœresi* 78, contra AntidicomarianilasB. Virginem celebrans, indicare videatur eam non esse mortuam, sed instar Henoch translatam, vel instar Eliæ curru igneo vivam raptam in cœlum, tamen certum est cam mortem obiisse et resurrexisse, ac deinde in cœlum assumptam, uti tradit Ecclesia.

Porro ad transitum B. Virginis, mira Dei providentia, convenerunt omnes Apostoli toto orbe dispersi, ut tradit Juvenalis, Episcopus llierosolymæ, apud Nicephorum, lib. H, cap. xxi et seq.; Damascenus, *De Dormit. Virg.,* et alii. Non ergo dubium est quin omnes Apostoli, Hicrosolymam ad Virginem convenientes, visitarent pariter Paulum in vinculis jam agentem, ac mirifice invicem sint consolati, narrando alternatilo suos labores ac conversionem omnium gentium. Ex dictis liquet omnia quæ narrat Lucas, cap. xx usque ad XXVIII et ultimum, a Paulo gesta esse hoc anno Christi 58. Hoc ergo anno B. Virgo deserit Jerusalem terrestrem, itque in cœlum, quo Paulus llierosolymæ traditur in vincula, ut Ecclesiæ decus a Jerusalem et Judæa transferat Romani ad Gentes. Dum enim viveret B. Virgo in Judæa, Ecclesiæ decus ibidem sua vita el meritis sustentabat : ea mortua, quasi fulcro sublato ruit Ecclesia Judaica.

48. Ixthoibat Paulus nobiscum au Jacobum. — ftu ii a Detulit, inquit Chrysostomus, dignitati Episcopali, quam Jacobus, frater Domini, Hierosolymis gerebat, et eximiæ sanctitati ct auctoritati, qua pollebat. » Unde idem fecit Paulus, *Galat.* i, 48, * *Actor,* xv, 2. Jacobus hic post paucos, puta quinque annos, nimirum anno Neronis 7, cum 30 vel potius 29 annos sanctissime rexisset Ecclesiam Hierosolymitanam, e templi fastigio praei-

Moasou, ail Kuinoei, quia e uuinero discipulorum Jesu videtur fuisse, cum Jésus adhuc his in terris viveret.

pilatus, ot fullonis vecte percussus martyr occubuit, inquiunt Beda, Eusebius in *Chronico,* ct alii : nimirum Judæi iras in Paulum conceptas, eo Cœsarcm appellanto, et Romæ ab eo libero dimisso, evomuerunt in Jacobum sibi præsentem.

Omnesque collecti sim Seniores, —tum ætatc, tum potius dignitate ct ordine, puta Presbyteri, ut habet 3ræcus. Non fuit hic celebratum concilium ; nihil enim hic definitum; sed conventus duntaxat fuit salutantium Paulum eique advenvocavit Ebion hæresiarcha, imo apostatarum incentorem et patrem, quasi qui legem damnaret ut sacrilegam. Occasio hujus calnmnire fuit, quod Paulus elevabat Christum Chrbtique gratiam, coque tacite deprimebat Mo*en et legem, docens nos justificari per Christi gratiam, non per legem Mosis: hanc enim illius umbram et præambulum fuisse duntaxat.

tum gratulantium. Improprie ergo Beda ait hoc fuisse quartum concilium : *primum* enim coactum esse in electione S. Matthiæ, *Actor,* i, 15; *secundum,* in electione et ordinatione septem Diaconorum, cap. vi, vers. 2; *tertium* et proprie dictum, in quæstione de servandis legalibus, *Act.* xv, G; *quartum* hoc loco.

Ven 19. **19. Quos CUM SALUTASSET. — Syrus,** *dedimus cis pacem.* Salutatio enim llcbreorum, indeque ct Christianorum, erat : a Pax lecum, pax vobis. » Pax enim Hcbræis omne bonum significat.

Ven. !o. 20. Quot millia. — Græcc jxjpxJe;. Myrias continet decem millia. Sed hic confuse sumitur, significatque multa millia; primi enim Christiani a Petro et Apostolis, per plures annos in Judæa efficacissime prædicantibus, conversi fuere Judæî, iique plurimi, ut patet ex cap. ii, vers. 41, et cap. IV, vers. 4. Unde liquet Deum non ita rejecisse Judæos, quin multos ex cis elegerit ct salvarit.

ET OMNES ÆMULATORES SUNT LEGIS, — ftXttTXi. Tigurina, *studiosi, sectatores, q. d.* Judæi, conversi ad Christum, magno zelo certant pro Mose et lege, ejusque honoro ct observatione : verentur autem ne illa per te tuosque sermones negligatur ct aboleatur; itaque ipsi quoque a Gentibus ad Christum conversis, utpole numero ct dignitate potioribus, contemnantur ct proterantur. S. Jacobus agit causam Judæorum, quasi eorum Pastor et Episcopus. Licet enim lex Mosis jam esset mortua a 24 annis, puta a prima Pentecoste, in qua facta est promulgatio legis novæ anno Christi 34, mox ab ejus passione ct resurrectione; tamen illa necdum erat mortifera. Unde adhuo a Judæis observari poterat, quasi honesta ct religiosa, dalaquo a Deo ; esto neminem jam obligaret ; ul ab ea quasi nefaria non essent prohibendi Judan, nec vicissim Gentiles ad eam quasi necessariam compellendi, ait S. Augustinus, *epist.* 19.

si. 21. Quia discessionem doceas a Mose eorum, qui per Gentes sunt, Judæorim. — Clare Tigurina, *quod defectionem doceas a Mose omnes, qui in» ter Gentes sunt, Judæos.* Hoc dc Paulo spargebant Judæi manentes in Judaismo, ideoque Pauli hostes; sed falso : nusquam enim vetuit Paulus Judæos circumcidi et servare legem Mosis ; imo vero ipscmel Timotheum circumciderat, *Actor.* xvi, 3, cl votum nazaræatus nuncuparal, *Actor.* xviii, 18. Unde Græce pro *discessionem* eslinxoratnav. Paulum ergo vocant legis apostatam, uti eum

Christum.

Neque secundum consuetudinem ingredi. — Tigurina, *neque secundum instituta,* vel *consuetudina* patrias cl Judaicas nuere, *q. d.* Audierant te non servare ritus a patribus institutos et traditos.

22. Quid ergo est ?— quid consilii? quid fac»e v u est opus?

Utique oportet convenire multitudlnem : audient enim te supervenisse. — *q. d.* Utique conveniet multitudo Judæorum legem zelantium, ut de te tuisque dictis contra legem inquirant, querantur, accusent, et forte male tractent el mulctenl, nisi prævertas teque legis studiosum ostendas.

23. Habentes votum — nazaræatus, cujus terminus ct consummatio erat sanctificatio, id est detonsio comte, lustratio et sacrificii oblatio, juxta legem, *Num.* vi, 13 ct sequent. Addit S. Hieronymus, epist. 11 *ad Augustinum,* pedum nudationem. Nonnulli tamen per *votum* accipiunt votum sacrificandi, uti dicam inferius.

24. Sanctifica,— crprUtm, *idestpurifica* / emodo jam dicto el plenius mox dicendo. Audierat jam ante Jacobus et alii Hierosolymitani, Paulum fecisse votum cazaræatus. Ita Baronius et r alii, qui censent votum hoc Paulo fuisse familiare, crebrum et quasi continuum, ideoque perpetuo abstinuisse vino.

Et impende in illis ct radant capita. — Syrus, *pro illis.* Hinc censet Cajetanus Paulum liic non fuisse Nazaræum, nec solvisse votum nazaræatus: recens enim advenerat, nec voti ejus ulla facta est mentio; Paulum ergo tantum Nazaræis sejunxisse, pro cisque expensas fecisse, et quasi patrinum eos præsentasse in templo. Hoc ipso enim publice declarabat se Nazareorum, Judaismi et Judæorum esse patrinum et patronum (I). Verum Lyranus et alii censent Paulum quoque hic fuisse Nazareum suumque votum explesse; illudque innuit to *sanctifica te cwn illis.* Hoc ergo votum fecit Paulus, *Act.* xvui, 18. Si dicas eum illud explesse Aci. xviii, 22, ut ibidem innui, necesse

(I) More enim Apud Judæos receptum erat, et pro insigni pietatis oflicio habebatur, ul in pauperum gratum ditiores erogarent sumptus ad sacrificia, quæ, dum illi tonderentur, offerro necesse erat. Qui autem hac pietatis laudo volebant excellere, in eadem cum ns, qui volo obstricti orant, castimonia vivebant, ac si ipsi tutum suscepissent. Insignis de hac ro esi locus Josephi. *Antiq^* lib. XIX, vi, 1.

est asserere eum, illo expleto, aliud nuncupasse illndque hic exsolvisse : poterat enim quolibet dio hoc votum nuncupari, el arctari etiam ad unum diem alteroque expleri. Quod ergo ait: « Impende in illis,» id est cum illis, vel potius pro (hoc enim significat Græcum ini) illis, ut magis ostendas te legis et rituum ct legalium esse studiosum. Forte etiam cæteri erant pauperes, ut sumptus pro cis facere debuerit Paulus, uti censent Cajetanus et Vatablus. Pro *impende græce* id est *fac sumptus, expende, exolve.* Porro sumptus hi necessarii erant, tum «ut radant capita sua : » unde Arias vertit, *impende rituales sumptus in lotionem et tonsuram capillorum;* tum consequenter ad emendas et offerendas hostias in rasura Nazaræorum lege, *Num.* vi, 12 et 14, præscriptas. Vide hic, quamdiu durant legis, post eam abolitam, observatio, nimirum24 annis. Hæc enim gesta sunt anno Christi 58, ut dixi in Chronotaxi : illo ergo anno lex, licet esset mortua, necdum tamen erat mortifera, ut scilicet peccaret is qui eam servaret.

VêM.n. 25. De his autem qui crediderunt bx Gentibus. — *Occurrit objectioni :* no enim obtenderet Paulus Gentilium scandalum, scilicet cos exemplo suo existimaturos, se quoque debere servare legalia, docet, aut potius refricat,jam ad eos scriptum esso, quod lege Mosis non obligarentur, ac jussos esse abstinere tantum idolothytis, sanguine et suffocato, uti sciebat Paulus, qui huic decreto interfuerat, imo ejus causa extiterat, *Ad.* cap. XV.

Ut abstineant se ab idolis, immolato. — Græco *ab idolothyto,* puta a carne cl cibo idolis oblato el immolato. Vide dicta cap. xv, vers. 20 et 29.

t<<.m. 2G. Tunc Paulus assumptis viris. — Vide hic facilitatem Pauli statini acquiescentis S. Jacobi consiliis, ac studium non tantum vitandi scandali, sed et conciliandi sibi Judæos. Ita omnibus ojnilja factus csi 9 ut omnes lucrifaceret. Insuper S. Chrysostomus, hom. 5 *Dc ejus Laudibus,* notat ejus prudentiam, qua juxta loca et tempora, vilæ modum variat, ac quasi ambidexter nunc judaicé, nunc gentiliter vivit et agit. Sic Homerus initio Odysseae celebrat Ulyssis versutiam, cumque vocat » id est virum *versatilem,* qui pro rerum, locorum et temporum exigentia, nosset se vertere et versare in omnem partem, ac cuilibet genti, persona», loco, tempori cedere seque accommodare. Hæc dos requiritur in viro Apostolico.

Piuioí amiMûx-

Postera die purificatus, cum ilus intravit in templum. — Vatablus, *simulans,* inquit, *se implesse tempus uazuraiatus sui,* quasi Paulus vere non fecerit votum nazaræatus, sed finxerit se fecisse, ut satisfaceret Judæis. Verum hoc fuisset mendacium, quod absit a Paulo, uti recle contra S. Hieronymum, qui Paulum asserit simulate tantum reprehendisse Petrum, *Galat.* n, 11, argumentatur S. Augustinus, *epist* 19.

Quæres, quænam fuit hæc Pauli purificatio? Mb Vatablus et alii censent fuisse votum nazaræalus, tio r'14i quod tum vel inchoarit vel expleverit Paulus; ut *purificatus* sit idem, quod purificationem in- Fu** choans vel explens. Nazaræalus enim vocatur purificatio ct sanctificatio : quia Nazaræi erant puri a vino et sicera, ac consecrati Deo. Adde, nazaræatum suscipiebant, ut castigarent luxum prætcritum et ab co sc purificarent. Denique in fine nazaræalus purificabant sc, quia offerebant victimam pro peccalo, ut scilicet expiarent defectus tempore nazaræalus in voti observatione commissos, *Num.* vi, 14. Purgatio ergo hæc fuit lotio Pauli, præsertim corn®, expleto jam voto, cremando): ita Arias, *q. d.* Paulus purificavit, id est lustravit et lavit sc suamque comam, ut eam mox purificaret, id est Deo consecraret ct cremaret in templo, juxta legem *Num.* vi, 18.

Alii, ut Sanchez, planius ct verisimilius censent Secnah hanc purificationem fuisse proprie dictam ¿ ita enim semper in Græco hic vocat eam Lucas, nimirum Paulum habentem votum nazaræalus, contactu mortui fuisse pollutum, et ab hac immunditia legali se purificasse. Hoc enim proprie sonat vox *purificatus,* et hanc purificationem præscribit lex, *Num.* vi, 10. Ubi et septem dies ei constituit, ac totidem hic eidem impendit Paulus, vers. 27. Eadem dc causa Paulus totondit caput in Cenchris, *Ad.* xvm, 18. Sensus ergo est, *q. d.* Paulus pollutus ex funere, ab hac pollutione se purificavit radendo illico caput, itaque purificatus adiit templum, ut ibi annuntiaret et expleret reliquos septem dies purificationis suæ præscriptos lege *Num.* vi, 9. Alioqui enim si per purificationem votum ipsum nazaræalus accipias, erit amphibologia in voce *purificatus.* Nam hic significat lustrationem : mox cum dicit : « Annuntians expletionem dierum purificationis suæ, » significabit votum ipsum. Favet Syrus, qui vers. 23, pro votum *habentes super sc,* vertit, *voto obnoxii ut mundentur.* Unde videtur colligi, quod el hi quatuor Nazaræi, Pauli socii, æque ut ipse, purificati fuerint a simili immunditia legali, non autem expleverint votum nazaræalus. Idem colligitur ex co quod sequitur : a Annuntiavit expletionem dierum purificationis suæ, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio, » scilicet in purificatione praescripta : erant ergo omnes impuri ct polluti, ideoque purificandi.

Annuntians expletionem dierum purificationis. — De hac annuntiatione nihil praescriptum legimus *Num.* vi. Unde Sanchez censet incertum esso qualis ea fuerit, et an ea a Paulo facta sit Judæis, quasi ipse eis annuntiari! suam legalem in nazaræatus pollutione purificationem, ut iis ostenderet se legem Mosaicam non contemnere, sed servare : an vero Nazaræis, quasi sociis, suum votum annuntiant; an denique sacerdotibus : quod ultimum passim censent alii. Ad sacerdotes enim perlinebant purificationes elcæremoniæ nazaræa-

ttw, nipote in Nnzaræfa per eos explendæ. Jam si per *purificationem* accipias votum nazaræatus, ™ *expletionem* proprio in actu perfecto expletoque sumitur, 7. *d.* Annuntians votum suum esso expletum, pofdnlnnsque ul cœremoiiiæ et oblationes pro se fiant, quæ in expletione voti hujus proscribuntur, *Num.* vi, 13, ubi dicitur : < Cum dies quosex voto decreverat (Nazareus), complebuntur, adducet (sacerdos) eum ad ostium tabernaculi fmderis, et offerret oblationem ejus Domino agnum anniculum,» etc. Et vers. 18 : « Tunc radetur Nazareus ante ostium tabernaculi fœderis cassarlo consecrationis suæ: tollctquo capillos ejus et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum, p Capilli ergo ejus velut sacri, instar hostiæ offerebantur per ignem, et cremabantur Deo cum hostia pacifica. Unde quod sequitur: « Donec offerretur,» sic expone, 7. d. Usijuc dum offerretur, vel ut offerretur, pro « unoquoque eorum oblatio. » Ita Mariana.

OelljJc Lrt pori ¿Cilio.

Ex hac expositione moraliter elice nazaræatum nostrum, puta statum Religionis, esse statum assidute purificationis et sanctificationis, ac consequenter Religiosos usque ad finem voti et vitæ, jugiter purificationi cordis ct affectuum studere debere. Sin purificationem proprio accipias pro expiatione immunditiis legalis, *-expletionem* sumas oportet in actu inchoato hoc presenti tempore , sed explendo in futurum, 7. *d.* Annuntians sibi explendos esse septem dies purificationis proscriptos *Num.* vi, 9, ubi dicitur : ‹l Si autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus; quod radet illico in eadem dic purgationis suæ, et rursum septima : et in octava dio offeret duos turtures vel duos pullos columbio sacerdoti in introitu foederis testimonii , facietquo (immolabit) sacerdos unum pro peccato, ct alterum in holocaustum, el deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo, sanctiflcabitqUo caput ejus in die illo, ct consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato. » El hæc est oblatio dc qua ait Lucas: « donec offerretur pro unoquoque jorum oblatio, ù 7. *d.* Persistebat Maulus in templo cum quatuor sociis Nazaræis ;er septem dies, donec die octava fieret pro eis jblatio lege proscripta: ita Vatablus. Quod dico, m *templo,* intclligo juxta templum, in œdibus et cubiculis annexis templo : templum enim nemo ingredi poterat nisi purus. Unde pro impuris erat atrium ante templum, in quo degebant donec purificarentur. Hoc posterius videtur verius, uli paulo ante ostendi.

FiîtK

Tertio, aliqui hic facillimo so expediunt, dicendo hæc vota ct purificationes non fuisse nazaræatus, aut similes lege sancitas, sed fuisso alias peculiares, cx devotione populi et traditione majorum introductas. Tales enim fuisso apud Judæos, liquet ex Josepho, lib. ll *De Bello,* cap. xv, ubi agens de Berenice, sorore Agrippæ reuis : tf Venerat, ait, llierosolymam, ut vota Deo solveret. His enim qui morbo vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies antequam immolent hostias; abstinere quoque vino et capillos radere. Quem morem regina exercens illis diebus , nudipes etiam ante (ribun«al stetit, deprecans Florum. » Quæ verba Josephi pene ad amussim consentiunt cum hisce Lucæ, et secundum ea hæc Lucæ sic exponas, 7. *d.* Paulus fecit votum sacrificandi , rive victimas offerendi : quare juxta ritum majorum purificavit se, id eri rasit caput, ac quotidie Deum precaturus in templum ascendit, annuntians expletionem dierum hujus suæ purificationis, ut iis expletis, sacrificium quod voverat, Deo offerret. Nec obstat quod Josephus numeret triginta dies purificationis, Lu< as vero septem ; quia cum numerus hic dierum ex devotiono cujusque penderet, poterat ob occupationes aliasve necessitates contrahi, præsertim ad septenarium, qui Judæis ob religionem sabbati sacer erat ct frequens; itaque Paulum Evangeli! predicatane occupatum eos contraxisse ad septem.

27. Duu ALTEM SEPTEM DIES C0X5CMMARE5TIR , — in actu progrediente, aut potius inchoante, non perfecto, id est dum pergerent aut potius inciperent consummari : necdum enim erant consummati, uti mox patebit. Unde Græcahabent, fatXAcrv ri trrri arrrtXnatai, id est *eum futurum esset ut septem dies implerentur,* vel cum *inciperent impleri :* pfxha enim sæpe idem est quod incipio, uti ostendam *Jacobi* 11, 12; licet Syrus sumat in actu pene perfecto vertatque, *cum advenisset dies septimus;* sed minus vere. Nam Paulus paulo post captus, missus est Cæsaream, ibique mansit quinque dies, cap. xxiv, vers. 1 ; quibus elapsis, ductus ad tribunal Presidís, cap. 21, vers, **il**, ait: *ti* Non plus sunt mihi dies quam duodecim, cx quo ascendi adoraro in Jerusalem. » Nam a Jerusalem usque ad Casaroam est iter bidui. Adde septem, quinque et duos, habebis dies 14, non 12. Quare dicendum est Paulum, dum hæc dicerct, non consummasse et explesse dies septem, sed eos coepisse explere, ila ut jam ageretur dies tertius ab adventu suo in Jerusalem, qui erat primus purificationis Pauli , quo eam inchoans, illico captus est. Adde enim tres, quinque, duos et duos alios, de quibus mox dicam, habebis præcise dies duodecim, quos hic assignat Paulus. Ita Bcda. Porro aliqui hos septem dies inchoant ab adventu Pauli in Jerusalem. Ita Lyranus et Vatablus. Alii ct melius a eœpta Pauli purificatione : hæc enim, ut dixi, durabat septem dies: ita Bcda, Glossa, Dionysius et Sanchez.

Hæc ergo est series et chronotaxis rei gestæ : Pauhis appulit Jerusalem ; postridie iavis.1 Jacobum ; ille suasit purificationem ; paret illico Paulus, ac postero die, ul dicitur vers. 26, purificationis causa ingressus templum, ibi canitur : quare captus est tertio di<* ab adventu suo

Hicrosolymam; sequenti die, puta quarto, ut patet vers. 30, Paulus in concilio causam dicit; sequenti nocte confortatur a Christo, cap. xxiii, ver\ 11 : facto mane, puta die quinto, conspirant U. ejus necem Judæi, ibidem vers. 12. Quare tribunus, vers. 23, sequenti nocte misit eum Anlipatridem, quæ Hierosolymis distabat 17 horis; eo ergo pervenit Paulus die sexto ad vesperam ; ac sequenti die, qui fuit septimus, pervenit Cæsaream (hæc enim al) Antiputride tantum distabat octo horis), cap. xxiii, vers. 32; post quinque dies Pontifex Cæsaream ingressus, Paulum coram preside accusat, cap. 24, vers. 1. Paulus inter alia respondet, ibidem vers. 11, se a duodecim diebus venisse Hicrosolymam. Numera enim dies septem jam recensitos, et quinque venientis Pontificis, precise habebis duodecim, quos Paulus assignat : ideoque versibus jam citatis, sigillatila Lucas eos digerit eo modo quo jam recensui, ut ostendat Paulum verum dixisse, ac precise fuisse dies duodecim.

Ft». sa. 28. Gentiles induxit in templum. — Judæi enim Gentiles aversabantur ut alienigenas, idololalras et immundos; etsi e Gentilismo conversi essent ad Christianismum, ut erat hic Trophimus, nihilominus cos Gentilium nomine et probro censebant, imo pejus oderant, quasi directos Judaismi hostes : hinc capitale erat Gentili ingredi templum, teste Josepho, lib. V *Antiq.,* cap. xiv. « Templum » hic vocat, non Sanctum : hoc enim solis sacerdotibus ingredi licebat; multo minus Sanctum Sanctorum : hoc enim soli Pontifici patebat, idquo semel in anno duntaxat, scilicet in die expiationis : sed atrium laicorum, quod ante Sanctum, ct ante atrium sacerdotum erat sub dio, e quo populus spectabat sacerdotes orantes et sacrificantesin suo atrio. Porro, ante hoc atrium Judæorum, adjectum est atrium extimum pro Gentilibus el immundis : ipsi ergo illud duntaxat ingredi poterant : quod proinde non habebatur locus sanctus, sed profanus.

m 30. 30. Tradebant eum extra templum , — ut eum liberius et audacius occiderent, ne templum ejus sanguine polluerent, ait Chrysostomus. Dices : in templo est jus asyli, ut reum ex co extrahere non liceat, nisi sit insidiosus, homicida, aut publicus latro, vel publicus depopulator agrorum, ut habetur cap. *Immunitalen},* txlrav. de *Immun.;* quo jure ergo Judæi Paulum e templo extraxerunt? Respondeo : Jus asyli immunitatis ex Jure canonico et civili proprium est templo novæ legis, non veteris, uti contra Canonistas docet Abulensis, in cap. xxi *Exod.,* Quæst. XVI ; nusquam enim in veteri Scriptura exta! sanctio de hac templi immunitate. Ex revcrcirtia tamen templi , noluerunt Paulum ibidem vulnerare vel occidere. Adde, censebant Paulum violasse sanctitatem templi, inducendo in illud Gentilem Trophimum, ideoque co quasi indignum, extrahendum esse. Porro templum cœde, above scelere pollutum , expiabatur communi ritu semel in anno in die expiationis, *Levit.* xvi, 15 et sequent.; nisi in eo perpetrata esset idololatria : tunc cniin statim expiari debebat, nec ante expiationem licebat in eo sacrificare, ut colligitur IV *Ilcg.* cap. xxiii, vers. 4, et II *paral,* xxix, 3.

Et statim clausa sunt janua , — ne in hoc tumultu Gentiles in templum irrumperent, quasi Paulum, vel Trophimum Gentilem (ob quem seditionem concitarunt Judæi) liberaturi ct defensuri ; ac no in hoc tumultu cædcs aliqua committeretur in templo. Aliter Arias : censet enim januas templi divinitus fuisse clausas, ut Paulus adhuc degens in eo maneret et scrvarctur, nec ab affluente populi furentis turba occideretur. Quod si verum esset; utique ingens fuisset miraculum, reque ac Dei in Paulum patrocinium.

31. Confunditur ,— cvpctxvrai, *commiscetur, con-* v.*» « *turbatur.*

32. Decurrit ad illos, — scilicet ex arce edita v<r».a in subjectum ei templum, ubi Paulus a Judæis raptabatur ad necem. Arx hæc non fuit in Sion, ut vult Cajctanus, sed fuit turris Antonia , quam ita ex Josepho et aliis describit Adrichomius, in *Descript. Jerusalem : a* Antonia arx firma et munita An At* valde, a Septentrione templo adjacens, quæ olim ab Hyrcano Maohabæo in rupe quinquaginta cubitis alta et undique abrupta, extructa, et turris Barris vocata est. Hanc Pontifices a Machabæis orti, usque ad Herodem incoluere: ubi in cella ad hoc ipsum structa, sacra Pontificis stola servabatur , prefecto arcis accendente ibi lucernam quotidie. Herodes major regnum adeptus, hanc arcem, cum opportuno loco cohibendis civibus, ne quid rerum novarum per seditionem molirentur, sitam esse deprehenderet, eam magno sumptu instauravit; et intus regia magnifica, instar palatii et civitatis formata, et per quatuor angulos quatuor turribus excelsis (quarum 1res quinquaginta, quarta vero septuaginta cubilis eminebat) communivit, unde lotum templum videri poterat; eamque in gratiam M. Antonii triumviri, amici sui, Antoniam denominavit. In qua Romani milites cum armis semper excubabant, observantes ne quid novi populus festis diebus in templo committeret. El sic templum civitati, templo autem Antonia castrum erat. » Eadem habet Aristæas, lib. dc 72 *Interpretibus* ; Hegesippus, lib. I *De Excidio Jerusalem,* cap. vi, et alii.

33. Catenis duabus. — Una ligabat manus, Vr».u altera pedes Pauli, uti ei predixerat Agabus, vers. 11.

34. In castra. — a Castra » hæc erant presidium Romanorum in arce Antonia, dc qua jam dixi. Unde græce est w id est *in locum communium militumque stationibus ct tentoriis interstinctum.*

35. Gradus, — quibus ascendebatur in arcem Van.ik Antoniam.

36. Tolle eum. — Ita clamarunt Judæi conira Vaw.m.

Cbrislum, *Joan,* six, 18; non mirum ergosi idem clament contra Paulum, qui non nisi Christum spirabat. Chrysostomus ct OEcumenius aiunt aliquos exponere; g. *d.* « In signa eum tollendo injice, » puta in hastas ct enses militum sub ■ignis in arce congregatorum.

vm »? 38. Nonne tu es Ægyptius, qui ante nos dies tumultum concitasti? — Puta ante triennium, nimirum anno Claudii Imperatoris 13, Christi !>5, næc enim a tribuno dicta ct acta sunt anno Christi 88, Neronis 2 : ita Eusebius, in *Chronico,* qui et lib. II *Tlisfor.,* cap. xxi, ex Josepho, lib. XX Antig., cap. xx, hunc Ægyptium ita describit : « Eodem, ait, tempore quidam ex Ægypto venit Ilierosolymam, vatem se esse profitons, et plebi suadens ut secuta se in montem Oliveti ascenderet, qui c regione urbis ad quintum abest stadium : illic enim visuros suo jussu cadere Hierosolymorum moenia, ita ut per eorum ruinas aditus in urbem pateat. Quo cognito; Felix jubet milites arma sumere ; stipatusque multis equitibus ac peditibus erumpens, invadit turbam seductam ab Ægyptio : quorum quadringentis occisis, ducentos vivos cepit : Ægyptius ipse pugna elapsus disparuit. Post hæc latrones rursum ad rebellandum Romanis incitabant populum, dictitantes excutiendum illorum imperium, ct non assentientimn vicos direptos absumebant incendiis.»

Ægypt» impesto- Rorro Ægyptii olim male audiebant, tanquam malarum auctores artium. Unde proverbium : « Nectunt stupendas machinas Ægyptii. » de versutis, et ut ait Plautus, consutis dolis dictitatum. Et : « Lydi improbi, post hos secundi Ægyptii, tertiique Cares perditissimi omnium. » Et : « Ægypli nupliæ, » inauspicato* et infelices dicebantur. Sumptum c fabula Ægypli, qui filios quinquaginta totidem filiabus fratris maritos dedit : at hi, prætcr unum, omnes a sponsis jugulati sunt. Sic etiamnnm errones illi, quos Itali *Cíngaros* vocant, qui divinando cuique fortunam, evacuant bursam, *Ægyptii* nuncupantur, et ex Ægypto se venisse jactitant.

QuATUon millia.—Tot initio eduxerat ex Ægypto, sed, ut Ct, affluente turba, prædonum numerus excrevit ad triginta millia, uti narrant Josephus et Eusebius jam citati.

Sicariorum. — Ita dicti qui sicas gestabant, ad secreto, occulte ct expedite alios trucidandum. ▮. q„„.Sica enim erat gladius brevior, sed acutior, ita ▮ dictus a secando, quasi seca. Unde Cicero, oratione 2 ct 3 *in Catilinam :* « Non jam, ait, inter latera nostra sica illa versabitur, non iu campo, non in foro, non in curia, non denique inter domesticos parietes pertimescemus. » Ecce rursum Paulum similem Christo. Christus enim cum Barabba compositus, inter latrones quasi latro crucifixus est : ita Paulus hic censetur sicarius, imo sicariorum antesignanus.

39. A Tarso Cilicie. — Est enim aha Tarsus in Bithynia, alia in India. Tarsus ohm vocata est «Tersus, » quod illic primum a mfnvlo appenre-ri'terra sicca; vel quod illic delapsus Pegasu‹ talo fracto, quem illi vocant, claudicationem contraxerit : ito Stcphanus, lib. *Dc Urbibus;* aut a serie remigii et remigum, quam Græci vocant Tarsus enim utpoto maritima, remigibus et navibus abundato t. Unde in Scripturis celebrantur naves Tarsis.

Non ignotæ, — id est note, celebris. Est mio sis, erat enim Tarsus Ciliciæ metropolis : ito Stephanas, lib. *De Urbibus ;* nunc vero longe celebrior est, eo quod illi Paulum Apostolum debeamus.

Municeps, — id est *civis ;* Syrus, »n gtw *natus sum. Municeps* a munere, quasi munus capiens . proprie is dicebatur, qui in civitatem Romanam receptus, munerum particeps fiebat, quales fuerunt Tusculani, Tiburtes, Prænestini, Arpinates, etc., quibus non licebat magistratum capere, sed tantum muneris partem. Ito Festus. « Municipes dicti, quod munera civilia capiant,» inquit Paulus, in lib. Jftinus, ÍT. *De Verborum ct Rerum significatione.* Postea tamen abusive municipes dicti sunt, cujusque civitatis cives, inquit Ulpianus in did. lib. 1, ff. *Ad mancípales.* Dicit hoc Paulus, g. *d.* Ego non sum / Egyptius ille sicariorum dux, ut tu putas, tribune; quia sum Tarsensis, ac consequenter Romanus municeps et civis.

Allocutus est. — Miratur hic merito S. Chrysostomus Pauli animum ingentem, qui in tanto tumultu et periculo sibi præsens, imperturbato', celsus et erectus, utpoto innocenti® causœque sure confisus, ac Deo nixus, tam appositam, imo compositam ad populum furentem habuerit concionem, ut miro omnium silentio sit auditus; nimirum « justus ut leo confidit, » dicitquo cum Psalte : « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat adversum me proelium, in hoc ego sperabo, » *Psalm.* xxvi, i ; utique dicebat Paulus : « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. »

Rursum vide hic Pauli pectus ardens amore suæ gentis, licet erga se ingratissimæ sibique inimicissima:, quod in tantis injuriis adhuc de Judæorum salute cogitat, si vel aliquos possit Christo lucrifacere ct salvare. Unde optabat pro eis anathema fieri a Christo, *Rom.* ix, 1.

Tertio, vide quantus fuerit in Paulo zelus honoris divini, ad propagandum nomen et Ecclesiam Christi, ejusque majestatem et gloriam amplificandam. Nam etiam in mediis vinculis et tumultibus ipsoque agone mortis tacere non potest, quin Jesum Christum pro viribus prædicel, celebret , glorificet ; esto auditores omnes obstrepant ct occlament.

Denique Paulus captus fuit circa Pentecosten, ut dixi vers. 17, et forte ipso festo Pentecostes, quo allusit dicens cip. xx, vers. 22 : « Ecce alli-

gatas ego spirilo vado in Jerusalem , ct Spiritus Sanclns proteMntur, quod vincula ct tribulationes me manent Hierosolymis, » *g. d.* Alligat et impellit me Spiritus Sanctus in Jerusalem, ut in ejus festo, puta Pentecoste, pro ipso vinculis alliger. 1'ndc sicut S. Petrus ante 24 annos, in prima Pentecoste Christiana habuit primam concionem a<i populum, *Actor,* n, ita in eadem habet ct Paulus hic; sed causa et eventu dissimili. Petrus enim habuit auditores, ob prodigia Pentecostes, maxime capaces et benevolos, ideoque iilico vi spiritus et lingua Ignea convertit tria hominum millia; Paulus vero concionatus est ad hostes sibi infensissimos, poscentes eum ad necem : undo fructum alium non retulit, quam ut in cum jaciendo vestes ct pulverem, occlamarcnt : Tollo cum dc terra; non enim fas est eum vivere (1).

(i) Mcutus est *lingua Hebræa,* Id est Iliorosotymiu tana, hoc est Syro-Chaldaica, quam Judæi Hierosolymitani Gnecæ proferebant.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS'CAPITIS.

Paulus perorans ad populum, suam de calo vocationem, conversionem ct missionem enarrat. Silenter audit eum populus, donec Paulus edicit se missum ad Gentes. Tunc enim vestes et pulverem jaciens in acrem, vociferatur : Tolle eum de terra. *Quare tribunus jubet Paulum flagellari el torqueri ; ille asserens se civem esse Romanum, flagris se eximit. Tribunus postero die eum solutum statuit in concilio sacerdotum et primorum, ut causam suam agat.*

1. Viri fratres, et patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem. 2. Cum audissent autem quia Ilebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium. 3. Et dicit *t* Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie : 4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias virosae mulieres. 5. Sicut Princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, a quibus et epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem ut punirentur. 6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de cœlo circumfulsit me lux copiosa : 7. et decidens in terram, audivi vocem dicentem milii : Saule, Saule, quid me persequeris? 8. Ego autem respondi ; Quis es, Domine? Dixitque ad me : Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. 9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum. 10. Et dixi : Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad mo : Surgens, vade Damascum, el ibi tibi dicetur de omnibus quæ te oporteat facere. 11. Et cum nOU viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum. 12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Jiidads, 13. veniens ad me, et astans dixit mihi ; Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eum. 14. At ille dixit : Deus patrum nostrorum praeordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, et videres justum, et audires vocem ex ore ejus : 15. quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti el audisti. 10. El nunc quid moraris? Exsurge, el baptizare, et ablue peccata tua, invocato nomine ipsius. 17. Fac» tum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis, 18. et videre illum dicentem mihi : Festina, et exi velociter ‹ x Jt rusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me. 19. El ego dixi : Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem et cædens per synagogas eos qui credebant in te; 20. ct cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum. 21. Et dixit od me : Vade, quoniam ego in nationes longe

mittam te. 22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, ct levaverunt vocem suam dicentes : Tolle de terra hujusmodi; non enim his est eum vivere. 23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aerem, 24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis cædi, et torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. 25. Et cum astrinxissent eum loris, dixit astanti sibi centurioni Paulus : Si hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare? 26. Quo audito, centurio accessit ad tribunum, et nuntiavit ei dicens : Quid acturus es? Hic enim horna civis Romanus est. 27. Accedens autem tribunus, dixit illi : Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit : Etiam. 28. Et respondit tribunus : Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait : Ego autem et natus sum. 29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui cum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit quia civis Romanus esset, et quia alligasse! cum. 30. Postera autem die volens scire diligentius qua ex causa accusaretur a Judæis, solvit eum, et jussit Sacerdotes convenire, et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos.

1. Viri fratres, et PATRES. — « Patres » vocat pontifices, sacerdotes et cesteros ætate vel dignitate praestantes : reliquos appellat « fratres, s Vide dicta cap. vn, 2. Nola hic modestiam, mansuetudinem et prudentiam Pauli, qua ubique decorum servat, ut omnibus sc insinuet (1).

Reddo rationem. — Grace, ¿mXvy&t, id est *defensionem* contra accusationem milii a Judæis Asianis intentatam. Aliqui legunt *excusationem*.

3. Sf.cus pedes Gamaliel, — id est discipulus Gamaliclis : discipulorum enim est staro vel sedere ad pedes magistri in olliori cathedra sedentis. Sic .Magdalena a sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, » *Lucae* x, 39. Huc spectat illud Mosis, *Dcut*. xxxni, 3 : « Et qui appropinquant pedibus ejus (puta discipuli Dei, qui cum audiunt ejusque pedes et vestigia sequuntur), accipient de doctrina illius, b

Eruditus juxta veritatem (*«' ¿cjí&ww, id est *juxta exactam rationem,* vel *juxta rigorem)* patbrnæ legis. — Tigurina, *institutus accurate in patria lege*. Porle Noster pro icpiCnav, legit «>*-•tixv, id est *.Lutatemi* aut certe illam pro hac accepit : veritas enim rigida est el in exacta ratione, adeoquo in indivisibili et in puncto consistit.

/Emulator legis. — Greece Cràurr.; ttU , id est *zelator Dei,* nimirum legis Dei ; qui zelator est legis, zelator est Dei, qui auctor est legis.

4. Qui HANC viam (hunc vivendi morem, hanc vitæ rationem, consuetudinem et institutum : hoc enim significat Hebr. q*n *dercch,* id est via, puta Christianismum) persecutes sum lsqub ad mortem. — Morti tradens sanctum Slephanum afosque Christianos. Aliter Hugo, *q. d.* Adeo sectator eram legis, ut paratus essem mori pro ea. Verum Grace est id est *hostiliter persecutus sum* fideles Christi , usque ad mortem et internecionem

5. Sicut Princeps sacerdotcm Mini testimonium reddit. — Hinc probabiliter Sanchez et alii censent Paulum servasse litteras olim sibi a Pontifice et Concilio traditas, tum quia eas ad hæc tempora periculosa et dubia magno sibi usui fore arbitrabatur; tum ut iis se aliosquc accenderet ad Christi amorem, qui eum publicum persecutorem, publica fide auctoratum, tam benigne sit complexus tantaque gratia donarit.

Ad fratres, — Judæos scilicet, qui erant Damasci, ut mihi in capiendis Christianis os ct manum,puta consilium elopem præstarent. Aliter Vatablus, *ad fratres,* inquit, id est adversus fratres, puta Christianos.

Ut punirinruit. — Syrus, *ut capite mulctarentur.*

C. Circumfulsit, — id est *circumfulguravit*. Unde lux hæc instar fulguris perculit oculos Pauli cumque cæcavit.

9. Ej qui VECU') ERANT , LUMEN quidem viderunt, vocem autem non AUDiutUNi —arliculal.im scilicet et disliuclam : nam confusum vocis sonum eos audiisse, patet ex ilio cap. ix, vers. 7 : « Audientes quidem vocem, neminem autem videntes, b licet S. Chrysostomus id explicet de Pauli voco, quasi ejus socii vocem Pauli respondentis audierint, non Christi objurgantis-Graea addunt : k» qo.>:c, cl *exterriti fuerunt* * undo el omnes cum Paulo in terrain cor-

(1) Paulus in oration»- nil pojniluji habita, quam hoc caput conliucl, contra adversari rutu criminationes, axi, SS, m ila defendit, ut ostendat » uon esse kgis Mosaic® sacrorumquo patriorum contemptorem, nec lemtro, sed gravissimis dc causis ad Jesu Me»iæ signa se contulisse. Quod ut demonstret, primo memorat sc esse Judæum natum, institutum disciplina patrite legis severissima, vers. 3 ; odio vehementi Christianos persecutum esse, el magno impetu doctrinam Christi opprimere studuisse. Narrai demdo miros illos eventus, quibus permotus fuerit ut Christi doctrinam amplecteretur, vere. 5-1G. Addit tum ,so postea, cum in templo Hierosolymitano preces faceret, in iximieti Jesum vidisse ab ¿oque Jnrsum esso, relicta Hierosolyma, dantibus doctrinam Christianam tradere, ilis vero dictis, Judæi uno re clamant eum o medio esso tollendum.

nieront, uti asserit Paulus Agrippæ regi, cap. **XXVI, 14.**

VMfcii. **H.** Et cum non vtdfrfm præ claritate (Græce id est *gloria}* luminis. — Significat lucem hanc ingentem fuisse et augustam, utpote quæ a divino Christi corpore evibraretur ejusque majestatem et gloriam representare!.

Ven. it. 12. Vir secundum legem. — *Grece sfafá,* id est *merens, pius secundum legem;* Syrus, *justus in /ege.* Sensus est, 7. *d.* Religiosus legis observator. Commendat Paulus Ananiam a tribus, scilicet a pietate, doctrina et bona fama.

Vtn.13. 13. Respice, — áváO.c^ id est *recipe visum, attolle oculos, apertis oculis me intuere. Hac* enim voce Ananias caecitatem Pauli discussit, oique oculorum usum visumque restituit. Unde sequitur, « et ego eadem hora respexi in cum : » Greco cbiOuí* it; xvTìv, id est *recepto visu, vidi illum,* vel *intuitus sum ct aspexi in eum.* Aliqui vertunt, *suspice,* sive *sursum aspice :* hoc enim innuit «M. Solent enim cæculientes sursum aspicere, ut cœli lucem, utpote clariorem cæteris, intueantur.

Vm. n. 14. Preordinavo* te. — Legit Interpres pwc, jam legunt zpccx<tpi<ra7c, id est *designavit,* vel *præparavit te;* Syrus, *constituit te;* alii, *expedivit te,* ut esses Deo id est *ad manum promptus,* et expeditus ad discurrendum ct evangelizandum per totum orbem.

Et videres justum, — puta Christum, qui est « justus » antonomastice, puta formaliter in se justissimus, et causaliter justificans omnes qui unquam justi fuerunt, sunt aut erunt. Undo Christus a Daniele, cap. ix, 24, vocatur « justitia sempiterna, et Sanctus sanctorum, n Hinc patet Christum Paulo fuisse vicinum eique apparuisse, ac suo fulgore eum recasse. Unde ct vocem ex ore ejus manantem auribus suis accepit ct audivit, quod utique naturaliter fieri non potuisset, si Christus fuisset in cœlo; non in acre Paulo vicino.

Rursum S. Chrysostomus notat Paulum tacite culpare Judæos injustiliæ, quod Christum justum occiderint. Nota pro rò £íxxt«, id est *justum* masculine, aliqui legunt tííóowv, ¡d *est justum* neutre, puta id quod justum est, justitiam , *g. d.* Ut videas Christi ejusque legis justitiam, quam antea zelo excæcatus non videbas. Minus recte : eodem tamen redit sensus.

v<ri. u. 1G. Adlue peccata tua, — per baptismum : licet enim videatur Paulus jam ante totum se Deo ¿•d ns, per actum contritionis abluisse peccata sua esseque justificatus ; tamen is actus includebat propositum baptismi, et ab eo vim abluendi accipiebat, uti docet Concilium Tridentinum, *sets.* XIV, cap. iv. Insuper baptismus abluebat peccata venialia, siquæ in Paulo erant reliqua, omnemque pcenam tam iis, quam peccatis mortalibus per conlritionem jam remissis, debitam, uti communiter docent Doctores Scholastici, tract. De *remit,* et *De Baptismo.*

Invocato nomine ipsius. — Oportet enim bapfi. zandos ante baptismum. invocare Christum, a quo sperant gratiam, justitiam et salutem : hæcque Christi invocatio est una inter reteras congrua ad baptismum dispositio.

17. Fieri me in stupore mentis. — (¡rece, *in* VerUL *exstasi :* hæc enim stuporem tam corpori quam menti inducit. Videtur hæc exstasis Paulo contigisse tertio anno a conversione ct baptismo , cum rediit Jerusalem , *Actor,* ix, 26; *Galat.* 1, 18. Hoc enim videtur connexa Pauli narratio exigere. Tum enim constitutus est Gentium doctor : unde et mox coepit Gentibus predicare. Ita Sanchez. Aliqui tamen censent eam contigisse diu postea, nimirum cum initurus apostolatum ad Gentes. *Actor,* xiii, 2, raptus est in tertium cœlum. H *Corinth,* xii, 2. Verum ille raptus videtur contigisse Antiochi©, ubi Paulus ordinatus est Episcopus ct Apostolus Gentium; hæc autem contigit Hierosolymis in templo , ut ipse hic asserit.

18. Exi velociter ex Jerusalem. — Previdebal Ver*li Deus Judæos Paulo machinaturos carceres et mortem, si iis in Jerusalem predicarci, per suam omniscientiam, qua prescit omnia futura, etiam conditionalia, licet nunquam futura, eo quod conditio nunquam sit futura, uti ostendi *Jeremía* xxxvm, 17. Jubet ergo Paulum e Jerusalem excedere, quia ejus vita ct salus sibi cure erat, caque uti volebat ad multorum conversionem.

19. Ipsi sciunt. — Est modesta Pauli ad manen- Veri, it dum Hierosolymis ibique predicandum contra Deum egredi jubentem replica, *g. d.* Judæi sciunt quam ferventer pugnarim olim pro Judaismo : nunc cum ab co tam mire a Deo conversus sim ad Christianismum *j* pro coque ferventius decertem, utique scire possunt ct debent, me non privato odio aut afTectu id agere, sed impelli a Deo, qui intellectum meum ct voluntatem tam potenter immutavit, ut Christum, quem prius non cognitum summe oderam, jam agnitum summe diligam et predicem : ac proinde mihi tanquam Judæo, Christianorum olim hosti, sed nunc a Deo illuminato, ct dc veritate certo credere debent. Ita Lyranus , Dionysius ct alii. Commemorat hoc Judæis Paulus, ut ostendat summum cis amorem, quo apud eos cupivit manere, iisque predicare : quod ergo, iis relictis, iverit ad Gentes, non ex suo voto , sed Dei jussu compulsum fecisse : simul terret cos, ne religionem Christianam , quasi ab hominibus inventam persequantur, quin potius eam ut divinam et a Deo revelatam revereantur.

20. Stfpuanitestis tui. — Grece, *protomartyris* t. i* *tui.* Primus enim ex adultis Stephanus sanguine fuso, Christo testimonium perhibuit. j

Ego starasi ; — id est *assistebam, instabam ,* et quasi supra stabam, velut dux cl choragus.

Et CONSENTIEBAM, — wrctatt» rñ avallan, id est *complacebam neci ejus, comprobabam ejus interfectionem.*

Moni. Moralitor disce hic, quantus fuerit Pauli afleo ut. 'c/ ilus *u suarn gentem et patriam, cumque imitare. tofiitM. Rursum, quam ejus ingratitudinem gratia, iram patientia, livorem amore, malevolentiam benevolentia, invidiam modestia, maleficia beneficiis et præteritis et præsentibus vincere et obruere sategerit. Multis enim idipsum, quod Paulo, accidit, ut cum pro república suisque civibus se suaque impenderint, levi de causa cos ingratos, imo hostes experiantur. Celebrant Græci Epaminondam ducem Thebanorum, qui ab æmulis accusatus, quod quatuor mensibus diutius quam populus jusserat, gessisset imperium, rebus ita exigentibus, quod erat confessus est, neque pœnam mortis lege sancitam abnuit; sed unum ab iis petivit, ut in occisi sepulcro conscriberent: ‹t Epaminondas a Thebanis morte mulctalus est, quod cos coegit apud Leucira superare Laccdæinonios, quos ante se imperatorem nemo Bœotiorum ausus fuit aspicere: in acie uno prælio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit.» Hæc cum dixisset æmulis pudorem injecit, ac risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam judex ausus est ferre suffragium, sic a judicio capitis maxima discessit gloria. Ita .Emilius, Plutarchus et alii in *Vita Epaminonda.*

Themistocles Atheniensibus ipsum contumelia afficientibus: a Quid tumultuamini, inquit, adversus cos a quibus sæpe magnis estis affecti commodis?» Dicebat autem se similem platanis, sub quarum umbram accurrunt homines afflicti tempestate, et easdem simul ut rediit serenitas, vellunt: sic enim populus in belli periculis, virorum fortium implorat opem; in pace contemnit, conviciis et injuriis vexat: ita Plutarchus, in *Græc. Apophth.* Hinc Antisthenes dicebat: « Regium est cum bene feceris, audire male, » testo Luertio, lib. VI, cap. i.

Demosthenes inter fugiendum respiciens subinde ad arcem Palladis, exclamavit: a 0 Pallas, urbium domina, cur Iribus infaustissimis bestiis delectaris, noctua, dracone el populo? » Noctua cum sit avium inauspicatissima, tamen Palladi erat sacra, uti et draconem habebat pro gestamine; populus autem bellua est mullorum capitum, pessimam gratiam referre solita optime de se ineritis, ut Socrati, Phocioni, Lycurgo el aliis compluribus. Ita Plutarchus in eodem.

Alfonsus, Aragonum rex, increpitus quod in Alvarum Lunam hominem sibi plano ingratum, tanta beneficia contulisset: a An ignoratis, inquit, ingenii beneficio non nisi ingenti ingratitudine salis semper fieri? » lia Panormitanus, lib. ll De *Gestis Alfonsi.*

Scipio Africanus ab æmulis accusalus peculatus in rostris, libere ita respondit: « Memini, Quirites, me tali dic de Annibaie et Pœnis egregiam victoriam consecutum: quare posthabitis litibus, hinc eumdem in Capitolium censeo, ut pro Republica felicissime gesta divino Numini gratias agamus. » Scipionem ergo in Capitolium secuta est tota concio, Magistratu cum solis ministris relicto. Ita Plutarchus in *Snpione.*

Rosee omnes longe superavit Moses, qui a populo sæpe lapidibus appetitus, eum tamen dilexit instar matris, adcoque pro co so devovit, dicens: « Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro luo quem scripsisti, » *Exodi* XXXII, 32. Unde et sibi rcipsa a Deo jussum dic tumque consuit: *a* Porta eos in sinu luo, sicut portare solet nutrix infantulum, el defer in terram pro qua jurasti patribus eorum, » *Numer.* cap. xi, vers. 12. Hinc et a Deo hoc elogium meruit: « Erat enim Moses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, » *Num.* cap. xii, vers. 3. Mosen æmulalus est Paulus, cupiens anathema fieri pro suis ingratissimis Judæis, *Rom.* ix, 2. Vide illis locis dicta.

21. In nationes longe, — ad gentes remotas. Vei».tL Addit hoc Paulus, ut ostendat se invitum, nec nisi Dei mandato a Judæis divertisse ad Gentes, ac proinde Judæos in hac re debere sibi veniam dare, divin® voluntati cedere, imo obsecundare; sed tantus erat Judæorum suæ nationis amor, et tantum Gentium odium, ut interpretantes hunc insignem esso sui contemptum, quod nimirum Gentibus postponerentur, quodque Paulus Messi® gratiam Judæis promissam ab eis transferret ad Gentes (hoc enim contumeliosum eis videbatur, quasi ipsi indigni essent veritale, Evangelio, Messia el salute: iis autem dignæ essent Gentes, ideoque promissionum Abrahæ Judæorum parenti factarum, futur® hæredes), ut illico eum quasi Judaismi transfugam et Messi® proditorem poposcerint ad necem.

Moraliter: tales hodie multi sunt, qui taiudiu audiunt Concinnatores, Superiores, Præceptores, Confessarios, Monitores, quamdiu nihil contra cos dicunt; ubi vero vilia reprehendunt ulcusque tangunt, illico aures animumque avertunt. Miseri sane el miserandi qui cum in corporalibus morbis medicos admittant, pharmacaque amari libentes hauriant, in spiritualibus, qui multo majores et damnosiores sunt, omnem medicum et medicinam respuunt.

22. Tolle de terra hujusmodi, — tcwùw, id v r$. •<. est *talem,* Paulum scilicet apostatam et suæ geniis hostem.

23. Projicientibus vestimenta sua, et pulverem vrn.23. jactantibus in aerem. — *Primo,* in signum excan- JlcUat descentiæ et detestationis, quod exeerentur verba paI*, Pauli, ait Lyranus; *secundo,* ut vi quasi a tribuno reni iit extorqueant sententiam damnationis Pauli; ila Chrysostomus; *tertio,* ut significent Paulum tur- j ¡2 batorem esse non tantum terne, sed et aeris ac coeli, ait Cajetanus; *quarto,* in signum furoris et

turbulenti® : est enim hoc signum, imo imago et principium seditionis el pugn®. Ita Dionysius. Glossa vero Interlinearía censet hoc signum fuisse mœroris. *Quinio,* Sanchez, ut significent, inquit, Paulum a tribuno lapidibus esse obruendum quasi blasphemum et religionis contemptorem : nam in lapidationes vestis ponitur, et lapides mittuntur, cujus optima imago est ventilatio pulveris : erat enim Paulus in turba cl intra templi ambitum, ubi lapidibus appeti non poterat. Pro iis ergo pulverem jactant, ut indicent se primos in eum missuros lapides, ubi id licebit, sicut ipse olim per suos fecerat in Stephanum, ipsomet hic narrante; ut quem persecutus est culpa, sequatur in pœna.

Moraliler : h® furi® Judœorum ipsosmet vexarunt, non Paulum. Ñam, uti docet S. Augustinus in illud *Psal.* xevi : *Ignis ante ipsum precedei et inflammabit in circuitu inimicos ejus : a* Furor magis cruciat animum furentis, quam corpus patientis. » El alibi : a Maledictum ct maleficium patientia repercussum, in suum redit auctorem , ilteso eo qui petebatur. » Porro Paulus amore cum furore certabat, perinde ac medicus conviciis et pugnis phrenetici non irritatur, sed magis ad commiserationem ejusque curationem incitatur. Scit enim cum esse phreneticum, id csl sui impotem mcnlisque non san®, sed insanie. Phrenesi ergo convicia tribuit, non homini.

24. Jussit Tribunos induci eum in castra, — in arcem Antoniam, ubi erat præsidium Romanorum , uti dixi cap. præced., vers. 34. Consistebat enim Paulus in gradibus arcis, perorans ad populum interius ad gradus consistentem : inde ergo in arcem induci jubetur, no populus tumultuans Paulum ; et per Paulum forte arcem invadat.

Et flagellis cjbdi et torqueri. — Syrus ct Græca : *ut per flagra interrogaretur,* vel *examinaretur.* Injuste in Paulum hic agit tribunus : nec enim ob furorem populi tumultuantis licebat Paulum damnare ad torturam et flagra. Ita Chrysostomus. Unde recte Paulus excipit iisque se eximit. Nam › ut ait Lucas,

23. Et cum astrinxissent eum loris, —ad palum vel columnam, uti Christus column® alligatus est dum flagellaretur, quæ Romæ in templo S. Práxedis religiose servatur et visitur. S. Ignatius, uti refert Antonius in *Melissa,* part. 11, serm. 89, dictitabat: « Dum cædcris, firmiter quasi incus stato. Generosi athlct® est (Stedi ct vincere : maxime vero propter Deum omnia nobis patienda sunt, ut ct ipse nos patiatur. » Ha Paulus stabat hic quasi incus pro Christo tundenda.

Dixit astanti (Içiçûti, id est *instanti, suprastanti,* quasi qui tortura ct flagellationi Pauli praesscl) sim Centurioni Paulus : Si hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare? — Düpkî eis crimen objicit. Prius, quod civem Romanum; posterius, quod indemnatum velint flagellare. Vide dicta cap. xvi, vers. 37. Dixit hoc Paulus, non quod flagella pro Christo refugeret, qui in iis gloriabatur; sed no probrum hoc in Christi fidem et religionem derivaretur, quasi Christiani flagellandi cl exterminandi essent. Rursum tribuno consulebat, no is hac. iniquitate conscientiam læderet el Deum offenderet, simulqne docuit judices, ne simplices et pauperes in gratiam potentum opprimant, memores eorum vindicem foro Deum judicum judicem. Nam, ut ait Psaltes : « Tibi derelictus est pauper, orpbano tu eris adjutor. »

28. Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum , — *q. d.* Ego mulla pecunia jus civitatis Roman® , sive ut haberer civis Romanus, comparavi et emi. Gnecum «oAirrâ ct *civitatem* cl *civilitatem* significat. Sicut enim a rotati* roxi-nic, ita a civitate civis dicitur. Unde aliqui codices hic legunt *civitatem,* id csl jus civitatis, jus civium. Sic Jurisconsulti dicunt aliquid fieri civiliter, id est jure civili, vel civico ; item dari actionem civilem, petere officia civilia, etc. *Civilitas* Cirflltu ergo non significat hic urbanitatem et concinnitatem morum, quæ rusticitati opponitur; nec etiam socialem inter cives conversationem, vel administrationem rcipublic®, ut vult Beda; sed jus civitatis, quo quis particeps fiebat privilegiorum Rom®, sive prorogativarum quibus gaudebant cives Romani: inter quas erat una, ut verberibus cindi et in crucem agi non possent; qua dc causa cum S. Petrus Rom® crucifixus est, S. Paulus, ut civis Romanus, non crucifixus, sed capite plexus est.

Porro jura ct privilegia civium Romanorum Jura erant multa et magmi, qu® recenset Brissonius, lib. I *Antiq. juris civil.,* cap. xm. *Primum* erat : Ex civium Romanorum testamentis soli cives capiebant, civiumque duntaxat Rom® rata habebantur testamenta. *Secundum :* Inter solos cives Rom®,jusi® nupti® contrahebantur. UndeSencca, lib. IV *Dc Benef.,* cap. xxxv : « Promisi, inquit, tibi filiam in matrimonium : postea peregrinus (ita vocabatur qui non erat civis) apparuisti ; non est mihi cum extraneo connubium. » *Tertium :* In liberos habebant jus patri® potestatis, hocque eis erat proprium. *Quartum :* Verberibus ciudi cives, aut in crucem ngi, aut injussu populi in cos animadverti fas non erat. *Quintum :* In legionibus non alii quam qui civitatem accepissent, militabant. *Sextum* : Solis civibus licebat honores Roma» gerere, suffragium ferre ct toga uti : peregrinis enim fas non erat indui toga, sed pallio. Hominis enim Romani certissimum signum erat toga. Itaque apud Livium aQ. Fabio in invidiam P. Scipio eo nomine adducitur, quod in Sicilia palliatus fuisset. Hinc etiam regibus, quos amicos et socios appellabant, inter cætcra togam muneri mittebant, el amicos populos jure logro donabant, quod nov® Carthagini concessum

Tertullianus, lib. *De Pallio,* significat. Inde Togatre Gnlliæ nomen, quam et ad honores aspirasse et suffragiorum Jus in urbe habuisse, memorat Tacitns, lib. XI. limo Rrissonius, qui et addit solis civibus Romanis pnenominibus insigniri licuisse.

Moraliler, si tanti est, tantique emitur esse civem Romanum, quanti est esse civem coeli, quantoque pretio comparanda c-l civitas coriestls, ut simus cives Fanctorum et domestici Dei. Nam, ut ait Apostolus : « Accessistis ad Sion montem ct civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem ct multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, » etc. *Hebr.* xn, 23.

Natus sum, — non in urbe Romana, sed cx patre ct patria civitate Romana donatis. Tarsus enim, ubi natus erat Paulus, hoc privilegium ct jus civitatis Romnnm obtinuerat, uti innuit Plinius, lib. V, cap. XXVII, ct Dio Cassius, lib. XLVI1. v¡do Baronium. De Paulo ergo, quasi cive suo, glorletur Roma ct Romani, utpote quo illustriorem non habuit, ncc habitura sit (1).

30. Volens sema diligentius, — H id est *certum teire volens:* ita Tigurina ct alii.

Solvit eu» , — quasi civem Romanum honorans , et prœccdcntia vincula injusto ei injecta hac gratia et beneficio compensans. Si ita honoratur civis terræ, quomodo honorandus civis cadi? Si illum nemo impune Ledit, quis hunc tangere audeat? « Nolito tangere Christos meos,» ait Deus *Psal.* civ. Sic Deus punivit Pharaonem ct totam Ægyptum » propter unam Saram, Abrahas uxorem, ab eo abreptam, *Gen.* xn; et Abimelecb regem , propter eamdem abductam, Gen. xx. Sichímitas delevit ob violatam Dinam, *Gen.* xxxiv. Tribum Benjamin pene abolevit ob illatum stuprum uxori Levitar., *Judie,* xx.

Producens Paulum , — , id est *demittens,* scilicet ex turri Antonia in locum concilii, qui erat inferior ct in templo. Ibi enim erat locus Sanedrín, sive Concilii magni primorum Judæœ, ul colligitur I *Paral,* xxvi, 13; voluit enim tribunus Paulum, utpote Judaeum, in lite Judaica causam suam agere eoram primis Judes senatoribus, ita tamen ut ipse lotam hanc actionem dirigeret et moderaretur, quasi concilii præfeclus et præses, nomine Imperatoris Romani : unde et cap. seq. vers. 10, Paulum abripuit, ne abéis occideretur. Quam ob causam verisimilius est concilium hoc, non solito loco in templo (illud enim tribuno, utpote Gentili, ingredi non licebat), sed in ima arce ab co esse congregatum, ne Paulus a Judæis abriperetur et necaretur, uti paulo ante in templo factum ct pene perfectum meminerat. Ita Sanchez.

(i) Vid. notat, («pro, cap. it i, vere. »7.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus in iohciZio *suam agere causam orsus, jubetur a Pontifice percutí. Cui ille :* Percutiet te Deus, pnrios dealbato. *Inde se esse Pharisœum proclamans, jaciensquc pomum discordia inter Sadducœoe et Pharisccos, ne occidatur, a tribuno abducitur. Apparet ci Christus, jubens esse constantem : oportere enim eum ct Ilomat predicare. Mox, vers. Judœi in Pauli necem conjurant : sed conjurations detecta, Paulus a tribuno Cœsaream ad Felicem præsidem mittitur.*

1. Intendens autem in concilium Paulus ait : Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem. 2. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepil astantibus sibi percutere os ejus. 3. Tunc Paulus dixit ad eum : Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra legem jubes me perculi? 4. Et qui astabant, dixerunt : Summum sacerdotem Dei maledicis? ii. Dixit autem Paulus : Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim : Principem pupilli tui non maledices. G. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, ci altera Pharisæorum, exclamavit in concilio : Viri fratres, ego Pharisiens sum, filius Pharisæorum, de spe et resurrectione mortuorum ego judicor. 7. Et cum hæc dixisset facta csl dissensio inter Pharisæos et Sadducæos, ct soluta est multitudo. 8. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum : Pharisœi autem utraque confitentur. 9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes : Nihil mali invenimus in homine isto : quid

si Spiritus locutus est ei, aut angelus? 10. Et cum magna dissensio Ricta esser, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra. 11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait : Constans esto : sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Roma) testificari. 12. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, et devoverunt sedicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. 13. Erant autem plui quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant. 14. Qui accesserunt ad Principes sacerdotum, et Seniores, et dixerunt : Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. 15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tanquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum. 16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nuntiavitque Paulo. 17. Vocans autem Paulus ad se unum ex centurionibus, ait : Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi. 18. El ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, et ait : Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habeiitem aliquid loqui tibi. 19. Apprehendens autem Tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum : Quid est, quod habes indicare mihi? 20. Ille autem dixit : Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo : 21. tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum : et nunc parati sunt exspectantes promissum tuum. 22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset. 23. Et vocatis duobus centurionibus, dixit illis : Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, et equites septuaginta et lancearios ducentos, a tertia hora noctis : 2-4. et jumenta præparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem; 25. (Timuit enim ne forte raperent eum Judæi, et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tanquam accepturus pecuniam) 26. scribens epistolam continentem hæc : Claudius Lysias optimo præsidi Felici, salutem. 27. Virum hunc comprehensum a Judæis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est : 28. volensque scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. 29. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. 30. Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians et accusatoribus ut dicant apud te. Vale. 31. Milites ergo secundum præceptum sibi assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. 32. Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra. 33. Qui cum venissent Cæsaræam, et tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum et Paulum. 34. Cum legisset autem, et interrogasset de qua provincia esset, et cognoscens quia de Cilicia : 35. Audiam te, inquit, oum accusatores lui venerint. Jussilque in praetorio Herodis custodiri eum.

Vm. i 1. Intendens autem in concilium Paulus, — <xn-«aac, id est *figens oculos, fixisque oculis concilium intuens.* Hæc vox notai Pauli *primo,* confidentiam ; *secundo,* innocentiam, quod ipse sibi optime conscius esset; *tertio,* libeitatem; *quarto,* prudentiam el prudentem circumspectionem, ut se suamque orationem et gestum auditorum, puta hostium suorum, mentibus et auribus attemperaret; guíalo, animositatem ; *sexto,* benevolentiam. Solent enim oratore» hilari vultu intuentes in coelum populi, vel judicum, eum sibi conciliare : maxima enim vis dicendi consistit in obtutu et ardore oculorum. Hos ergo in Paulo, æque ac Stephano, inhabitans acuebat et accendebat Spiritus Sanctus, ui scintillas divinai sapiential ct amoris vibrare viderentur. Unde et vultus obtutusque Stcphani 0 ni> erant instar angeli, Ad. vi, IS. Quin ct Augustus ruu' Cæsar naturali oculorum fulgore percellebat intuentes. Nam, ut in ejus Vita scribit Suetonius, cap. LXXIX : « Oculos habuit claros ac nitidos : quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris, gaudebatque si quis sibi acrius

contuenti, qnasi ad fulgorem solis vultum submitteret. » Sic ct Tiberii Imperatoris oculos lucem evibrasse, idem testatur in ejus Vita, cap. 1 xviii. Hinc Varro oculos dictos ccnsuit, quod cos tegminibus superciliorum Deus occuluit. Aut, quod occulta cordis pandant ; nam, ut ait Demosthenes : « Oculi morum sunt indices. »

Viri fratres. — Non addit *ct patres,* uti addidit xx», 1, sive quia dicendi libertas animusque ei in vinculis accreverat, sive quia orationem convertit ad Pharisæos, quos in secta similes, compellatione fratrum sibi conciliare satagebat, uti revera eos sibi conciliavit, vers. 9.

Ego in omni conscientia bona conversatus sum ante Deum, — tum in Christianismo, tum suo quodam modo in Judaismo : in eo enim simulator fui legis Mosi a Deo datæ, in coque secutus sum conscientiam meam, licet errantem. Hæc enim mihi dictabat persequendos esse Christianos, ut Judaismus stabiliretur. Fuit ergo hæc conscientia Pauli bona, id est sincera, sine adulatione et hypocrisi, ait Vatablus. *Secundo,* bona ex objecto et fine bono ; quia intendebat propugnare legem Deiquc cultum ; sed non secundum scientiam, idcoque ignorans ct errans. Denique fuit bona civiliter et politice respectu Judæorum cl judicum, qui putabant Judaismum esse bonum, Christianismum malum. Sensus ergo est, *q. d.* Non sum mihi conscius, quod in Christianismo, multo minus in Judaismo, vos læserim ; quod quidquam mali vobis vestræque legi irrogarim, ac proinde nihil dignum hisco vinculis commisi, inquit Chrysostomus. Sic ct Dionysius et Cajetanus.

Nota : Pro *conversatus sum ante Deum,* græce est ««rtlínujtai tú Oiü, quod *primo* Vatablus vertit, *gessi quæ Dei erant. Secundo,* Gagneius, *munere meo functus sum Deo,* id est munere mihi a Deo commisso , juxta ejus voluntatem, rite ad ejusdem gloriam perfunctus sum. Nam, ut ait Dudœus in *Comment, lingua Graea:,* ndárijnrtu, non cives, sed magistratus respicit, significalque officium sibi concreditum administrare. Munus hoc in Paulo erat apostolatus cl prædicatio Evangeli!, sicut in Judaismo erat cura et propugnatio legis Mosaic® : utrumque suo tempore fideliter et strenuo peregit.

Amnia» qui»?

2. Princeps autem sacerdotum Ananias.—Incertum est, quis sit hic Ananias. Aliqui putant esso Annam, eocerum Caiphæ, ad quem primo ductus

îruuo

est Christus, captus et vinctus, Joan, xviu, 13. Favet quod Paulus, cap. xxii, t>, innuit ob hoc pontifico sibi olim ante annos 24, datas esse litteras ad persequendum Christianos. Si ita est, utique annosus fuit Annas 70 vel 80 annorum. Alii forte probabilius putant Ananiam esse Ananum,

Eecocdo

ultimum Annie jam dicli filium. Habuit enim Annas quinque filios omnesque ex ordino vidit pontifices : ultimus eorum fuit Ananus, qui post quinque annos, puta anno Christi 63, occidit Jacobino, fratrem Domini, idcoque itu displicuit populo et Agripp® regi, ut eum pontificatu privant. Favet quod hic Ananus fuerit audax, saevus, ferus ct secta Sadducæus, teste Josepho, lib. XX *Antiq.,* cap. vin. *Tertio,* Sigonius, lib. V De Re-Terne. *pubi. Hebr.,* cap.i, Ananiam hunc, Nebedœi filium, ab Agrippa rege Chalcidi® Pontificem daturn ct remotum scribit, de quo Josephus, lib. XX, cap. m (1). *Quarto* alii censent Ananiam alio nomine dictum fuisse Ismaelem, Phabæi filium : hunc enim ultimis annis Felicis præsidis, ad quem Paulus vinctus missus est, pontificatum gessisse docet Josephus, lib. XX, cap. vi; licet Baroniui et alii censeant errare hic Josephum.

Pr ■CEPIT ASTANTIBUS SIBI PERCUTERE OS EJUS. — Cur? Respondeo : *Primo,* quia plenus erat malevolentia, felle et odio Christi et Pauli, quasi hostium sui Judaismi ct Pontificatus, præsertim quia paulo ante totus populus contra Paulum, quasi gentis su® proditorem, succlamarat : Tolle eum, cap. mi, vers. 22. Quare non sustinet audire Pauli vocem, præsertim qua suam innocentiam suamque conversationem bonam protestatur : jubet ergo os ejus, quasi impium et blasphemum ignominiose percutí el obturari, uti olim Martyrum multorum ora, ob dicendi ct increpandi libertatem, a præsidibus jussa sunt verberari cl obturari, quod sua dicta et edicta suosque deos spernerent. Hoc cnim illi sibi contumeliosum et diis blasphemum interpretabantur : ora ergo eorum quasi blasphema, rebellia, contumacia ct maledica verberando et obturando puniebant. Unde *secundo,* Dionysium censet Pontificem hunc, superbia inflatum, non tulisse libertatem Pauli, præsertim quod sc omnesque Pontifices vocasset fratres, non patres el dominos, ac proinde debitum sibi honorem demisse salutando non detulisset. Putabat impius Pontifex Paulum ex percussione territum cessaturum : e coutra, Paulus vel ipsa voce indicat sc in eadem fortitudine permansurum. Adversa enim pati, non semper est virtutis : mulli cnim ex pusillanimitate patiuntur, non audentes resistere; Christiana autem patientia conjunctam habet animi fortitudinem, juxta illud: « Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. »

3. Percctiei te Deis, paries dealbate. — Sic vm- i. vocat cum, quod esset hypocrita : ita ut nomine PAuhl8>

(i) lia ct Kuitiùclìus, cujus verba hæc sunt : « Intelligendus est haud dubie Ananias, Ncbedæi filius (Joseph., *Antiq.* XX, v, S), qui Quadrato, Syria præsido, antecessore Felicis, pontificatu functus erat. A Quadrato Hornam vinctus missus fuit ; sed Agrippa juniore pro eo intercedente, absolutus Uicrosolyinam reversus est. Neque tamen Ananias iterum pontificatum accepit. Nam Felice, procuratore Judææ, pontificatum gessit Jonathan ; Jonalhane autem per Felicis fraudem in tciuplu a sicariis interfecto, vacuus mansit locus, usque dum Agrippa rex Isinaelem muneri praificerel (Joseph , .tn-*tiq.* XX, vili, 8). Eo tempore quo locus vacuus erat, evenerunt ea quæ h. 1. leguntur. Ananias ergo tui. temporis non pontificatum gerebat, sed hanc dignitate 11 usurpabat. »

««aio yjii»?

et >101« Ponlificia forinsecus niteret, intrinsecus Mds concupiscentiis, livore et odio sorderet, nit S. Augustinus, lil). *De Mendacio,* cap. xv. Dixit hoc Paulus auctoritate Apostolica, ex zelo jiistifí.o intentans, ct prædicens injusto judici justam Dei ultionem ct plagam, præsertim ut coram tribuno, qui eum a flagris exemerat, suum jus el decus tueretur. Ita S. Chrysostomus et ÓEcumenius. Mystice S, Augustinus, lib. I *fíe Serm. Dom. in monte,* cap. xix, docet hanc Pauli vocem non tam contumeliam sonare quam prophetiam, ut illi qui saperent, intelligurenl deUrucndum esse per adventum Christi parietem dealbatum, hoc est, hypocrisin sacerdotii Judæorum. Minus probabiliter S. Hieronymus, lib. Ill *Contra Pelag.,* agnoscit hic lapsum Pauli ex infirmitate humana, quod non tam clementer responderit ac Christus dicens danti sibi alapam : « Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo : si autem bene, quid me cædis? » Paulum enim sedate hæc dixisse, liquet ex eo quod mox tam mansuete responderit, dicens : u Nesciebam quia Princeps est sacerdotum. » Hoc enim tam cito ab indignantibus et perturbatis fieri non potest, ait S. Augustinus, lib. *lie Serm. Dom. in monte,* cap. xix. Aliqui pro *percutiet,* ut habent Romana et Græca, legunt *percutiat* optative, ut sit maledictum, hoo est, mali non tantum prædiclio et comminatio, sed el imprecatio, quam Paulus in se agnoscere videtur vers. 5. Et sœpo apud Hebræos est enallage modi, ut futurum ponatur pro optativo, optativum pro futuro vel indicativo, uti docet S. Augustinus *in Psai.* ixxvui, et S. flieronymus *in Psal.* xi.

Porro paries dealbatus, vel incrustatus, est partrmia, significans hominem fletum ct fucatum. Sic Christus Scribas vocat sepulcra dealbata, quæ foris apparent pulchra, intus autem referta sunt ossibus cadaverum, omnique spurcitia. Sic Seneca asserit Philosophos, qui cum docerent honesta j turpiter tamen viverent, similes esse quorumdam pharmacopoeornm pyxidulis, quarum tituli remedium pollicentur, cum intus venenum occultarent. Ex adverso qui meliores sunt intus, quam fronte et sermone prie so ferunt, hos Plato, in *Convivio Socratis,* ossimilabat silonis Alcibiadis. Sileni erant imagunculæ sectiles, quæ clausæ ridiculam et monslrosam tibicinis speciem habebant, apertœ subito numen ostendebant. Talis, inquit, erat Socrates, quem si de summa cute vidisses, non æslimasscs asso : facies cnim erat rusticana, taurinus aspectus, nares slmæ cl stillantes, cultus neglectus, sermo simplex ct plebcius, fortuna tenuis, uxor vilis et maledica : rogatus quid sciret, respondit se nihil scire. Et tamen hic mentem habebat sapientia ct virtute illustrem, adeo ut Apollinis oraculo mortalium sapienlissimus sit indigitatus. Tales Sileni potius fuere Apostoli, illitterati, rudes, pauperes, ignobiles, imbecilles foris, sed intus Spiritu Sancto ejusque charismatibus pleni ; item Anachoretae, Silentiarii, simlesque Sancti, juxta illud *Col.* ut. 3 : « Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » Vide ibi dlcla. Ilypocritm ergo ot impit sunt parietes et sepulcra dealbata, simplices vero ct Sancti sunt basilicæ denigrate}, ct templa atrata. Sic Luoianus, in *Gallo,* rogum principumque pompas comparat idolo quod exterius aureum est, coronatum sccptroquo insignitum, intus luteum plenumque araneis et muribus. Vita cnim regum forinsecus splendida, intus amara est, puta plena curis, suspicionibus, molestiis, aerumnis.

(c li t» rial1

Moraliter 8. Gregorius, lib. VH *Moral.,* cap. xv, notat miram fuisse Pauli aliorumque Prophetarum et Apostolorum animi, licet exterius oppressi, celsitudinem, indeque dicendi ct principes redarguendi libertatem. « Nam , ait, super so interius rapti, in alto animum figunt, quæque in hac vita patiuntur, quasi longo infra labentia, atque a se aliena conspiciunt, atque, ut ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipsa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quidquid temporaliter eminet, altum non est : nam velut in magni vertice montis/ ¡ili, prasentis vitæ gaudia plene despiciunt : seque ipsos per spiritualem celsitudinem transcendentes subjecta sibimet intus vident, quæcumquc per carnalem gloriam foris tument. Undo et nullis contra veritatem potestatibus parcunt, sed quos attolli peí elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt. Hinc est quod Moyses aitad Pharaonem : Hæc dicit Dominus : Usqucquo non vis subjici mihi? Et Nathan nd David : Tu es ille vir, qui fecisti hanc rem. El Elias ad Achab : Non ego turbavi Israel, sed tu et domus patris lui. Et Elisons ad Joram regem : Quid mihi ct tibi est/ Vadc ad Prophetas patris tui. Et Petrus ad principes : Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate. Non cnim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui. El Paulus ad Pontificem : Percutiet te Deus, paries dealbate. Et Stephanus ad Judæos : Dura cervice et incircumcisi cordo ct auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis. Sed quia sancii viri ad verba tantæ altitudinis zelo veritatis, non autem vilio elationis exiliunt, ipsi patenter indicant, qui suam humilitatem el chai itatem manifestant. » Id deinde per singulos ostendit, ac nominatim in Paulo, cx eo quod dicit : « Non cnim nosmetipsos prædicamus, sed Dominum nostrum Jesum Christum, nos autem servos vestros por Jesum, » H Cor. iv.

Et costila, legem jvdes me Percutí. — Lex enim natura divina ct humana jubet, neminem percutí aut puniri, nisi prius audiatur, auditusquo damnetur ; at ego necdum auditus, multo minus damnatus sum ; quia ergo tu injuste jubes me percutí, juste punici ct percutiet te Deus. S. Chrysostomus ait Pontificem hoc Pauli tam justo responso, quasi fulmine ictum obstupuisse, et elinguem ac semimortuum ne verbum quidem res-

pondcre potuisse : unde alios astantes id pro ipso lium ct Ecclesiam insurgentes : ruminent hoc Novatores.
fecisse ac dixisse,

fill. I. 4. Summum sacerdotem Dei maledicis? —Ic¿ofûç, id est *conviciaris.* Ita Tigurina. S. Cyprianus legit, lib. I, epist. 3 *ad Cornelium :* a Sio insilis in sacerdotem Dei maledicendo? n Maledictum ergo lie vocatur convicium, scilicet quod Paulus Pontificem vocari! parietem dealbatum. Potest secundo maledictum accipi pro mali imprecatione, scilicet si legas vel intelligas per optativum, hoo modo : « Percutiat to Deus, n uti jam dixi, *q. d.* Maledicis, id est malum non tantum predici*, sed et precaris, intentas et comminaris summo Pontifici.

Yen. 5. B. Nesciebam, fratres, quia Princeps est sacerdotum.—Potuisset Paulus regerero : Pontifex me non tractat ut civem, nec ego tracto cum ut Pontificem; hypocritam ct scurram agit, hypocrita et scurra audit, juxta illud S. Hieronymi *ad Nepot.s* « Scitum est istud Domitii : Cur ego habeam te ut principem, cum tu non habeas me ut senatorem?» Et illud Crassi, apud Ciceronem, lib. Ili *De Orat.,* dicentis, « non esso sibi consulem, cui ipse non esset senator. » El illud S. Hieronymi, epist. G2 *ad Theophilum,* contra errores Joannis Hierosolymitani Episcopi : « Aut quasi Pontifex cunctis œqualitor imperet, aut quasi imitator Apostoli universorum saluti ex æquo serviat : si talem se prebuerit, ultro prtobemus manus. Sentiat in Christo, sicut omnibus Sanctis, ita et nos sibi esse subjectos, etc. Sed conienti sint honore suo : patres se sciant esso, non dominos, maxime apud cos qui, spretis ambitionibus sæculi, nihil quieti ct otio proferunt. » Sed noluit id dicere Paulus, voluitque modesti© cl reverenti© erga Prolatos, etiam impios et tyrannos, publicum tam præselitibus quam posteris dare exemplum, no Judæi cum ul arrogantem criminarentur acriusque in eum concitarentur, ct furibundis animis et manibus in eum insilirent.

Undo S. Cyprianus, lib. 1, cpist. 3 *ad Cornelium,* quæ in editione Pamelii est 1RS : « Si ita, ait, Paulus reveritus est Pontificem, qui tantum inano nomen ct umbram Pontificis gerebat, quomodo reverendi sunt Pontifices Catholici et Domani, quibus sacerdotalis auctoritas ct potestas dc divina dignatione firmatur? Neque cnim aliunde Læreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur. nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, ct âd tanpus judex vice Christi cogitatur : cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum sacerdotum collegium quidquam moveret, nemo post divinum judicium, post populi suffragium, post coepiscoporiun consensum, judicem sc jam non Episcopi et Dei faceret nemo dissidio unitatis Christi Ecclesiam scinderet ; nemo sibi placens ac tumens, scorsim foris hærcsim conderet. » Perstringit Novatum ci Novationum contra Cornelium ct Ecclesiam insurgentes : ruminent hoc Novatores.

Quaeres : Quomodo Paulus in Jerusalem eruditus et versutissimus, non agnovit summum Pontificcm, præsertim exipso sedendi ordine? Sedebat enim primus in solio augustiore. Respondi t *primo,* OEcumenius, Paulum cum agnovisse, Mid ignorationem simulasse ob sdiflcationem astantium. Verum sic mentitus esset Paulus, dicendo: a Nesciebam, fratres, quia Princeps est sacerdotum. » *Secundo,* Beda : Nesciebam, inquit, eum esse Pontificem, eo quod per Evangelium jam cessasse! sacerdotium Mosaicum ; et tamen ita se corrigit Paulus, quasi pcccassel, ut alios doceret reverentiam deberi iis in quorum potestate sumus. Sic et S. Augustinus, lib. i *De Serm. Domini in monte,* cap. xix, *q. d.* Ego non alium agnosco Pontificem quam Christum, cui maledicere fas non est; ct vos tamen maledicitis, cum in me nihil aliud quam ejus odistis nomen. Unde idem, cpist. 5 *ad MarceUinum,* el ex eo Lorinus censet Paulum hic ironice et irrisorie loqui, quasi dicat: Nesciebam eum esse Pontificem, quia ex modo loquendi furioso non videtur esso pontifex, sed tyrannus. Verum prius esto sit verum, potius tamen argutum ct mysticum videtur, quam genuinum et litterale ; posterius non satis simplicitati ct candori Pauli respondet. Sed ad hoo commode responderi posset, Paulum prudenter cum vulpibus vulpinari, nimirum cum versutis versute agere, ac callidis et irrisoribus callido et irrisorie respondere , juxta illud *Psalm,* exrn, 27 : a Cum electo electus eris, et cum perverso perverteris, » pro quo Gencbrardus et Tigurina vertunt : *Cum candidis candide age$, et rum versutis versute :* hoc enim significat hebr. bnSDD *titpattal.* Et illud : a Responde stulto juxta stultitiam suam, » Prov. xxvi, S. Quare hic sensus argutus et accr, moribus Pauli non indignus, imo ejus genio et ingenio amœno et versatili congruus videtur et appositus. Scitum est illud, quod apud Plutarchum in *Vita Syllæ,* Carbo dixisse memoratur. Cum enim Sylla, non solum aperto Marte, sed et dolis bellum gereret, ait : a Bellum gero cum vulpe ct leone (quorum utrumque habitabat in animo Syllæ), sed a vulpe vehementius angor. » Et illud Lysandri apud cuindcm : a Si leonina pellis non salis est, vulpina addenda : » quo significabat bellum magis stratagemate quam aperta vi conficiendum. Nam, ut ait Virgilios, a Dolus an virtus, quis In hoste requirat? » *Tertio,* Baronius respondet, præter summum Pontificem, fuisse alium ordine secundum cæteris praepositum› qui princeps sacerdotum dicebatur, huneque ex adverso summi Pontificis latore sedisse primum, ita ut Paulus dubitaverit uter esset summus Pontifex. Verum de hoc secundo Pontifice nihil uspiam legimus : primogeniti enim familiarum sacerdotalium erant Pontifices, inler se æquales, quibus solus præerat summus Pontifex. *Quarto,* simplicius respondet

fMsi*. Chrysostomus, Lyranus et Dionysius, Paulum non agnovisse Pontificem, quia diutius Hierosolyma abfuerat, et novus erat hic pontifex, ac mullis astantibus cingebatur. Addit Sanchez et alii, Paulum audisse vocem Pontificis, sed pre turba nescisse a quo vox esset emissa, praesertim quia concilium hoc coactum videtur non in loco ordinario, puta in templo, sed in arce Antonia, ubi tumultuarie et confuse sedebatur, ac proinde summas Pontifex non considebat in solio, sed in sede aut scamno, mixtus aliis pontificibus ct judicibus (1).

Principem ropiLi t ci non maledices, — non detrahes, non conviciaberis, non vilipendes : hoc enim est Hebr. 9?p *halal.* Vide dicta *Exod.* xxu, 28. ItaS. Cyprianus, lib. IV, epist. 9 *ad Florentiam,* asserit se in visione hanc vocem a Deo audisse : « Qui Christo non credit sacerdotem facienti, postea credere incipiet sacerdotem vindicanti. »

v«r» 6. 6. Saddvc.eorum. — a Quod genus est omnium Judæorum in judicando crudelissimum, n ait Josephus, lib. XX *Anliq.,* cap. vin, ubi et addit Ananiam (quem multi volunt esso hunc Ananiam) pontificem fuisse Sadducæum.

Ego Poaris-eis svm. — Hæc enim crat secta Judæorum melior et honoratior : credebat enim animæ immortalitatem , abstinebat deliciis, vacabat legi et sapientiæ. Hoc est pomum discordiæ, quod prudenter jacit Paulus inter Pharisœos el Sadducœos, ul eos inter se committat ; utrique enim in necem Pauli inique conspirabant, ac proinde causam ejus, non ut æqui judices indagabant, sed ut testes furiosi præcipitabant. Melius ergo erat eos inter se divisos contendere, quam unanimiter veritatem impugnare. Quocirca pie et prudenter impiam eorum concordiam, serendo schisma, rumpit Paulus, ut per hoc utraquo pars eo infirmior ad malum perpetrandum reddatur, quo validius inter se dissidet et disceptat.

Nota : Discordiam inter cives serere impium est. Quare impium est axioma politicum Machiavelli : «Si vis regnare, divide. » Hoc enim non est principis, sed tyranni. Verum si hostes et impii impio- nc uLio jn(cr iniqUe in malum meum vel reipublicæ, ’ puta in seditione, hæresi, impietate aliove scelere conspirent, licet inter eos dissensionem serere , imo hoc unicum est medium impiam factionem et conspirationem dissolvendi ; uti docet S. Thomas ,11 U, *Quast.* XXXVII, art. 1, ad 2. Et S. Gregorius, lib. XXXIV *Moral.,* cap. iv: Noxia, ait; est malorum unitas, ideoque scindenda, juxta illud *Psalm.* 1iv, 10 : « Precipita, Domine, ct divide linguas eorum.» Sic Deus divisit lingua? fabrorum Babel, itaque insanam eorum fabricam ct turrim discussit. Sic divisit impiam unionem Abimelccb fratricidæ cum Sichimitis, *Judie, ix,* cap. XXIV. Sic divisit Roboam ct Jeroboam , sive Juda ab Israel, III *Peg.* xii. Sic Cato, testo Plutarcho in ejus Vita, serebat dissentiunculas inte? servos, ne in furta aliavo heri damna conspirarent. Idem patet in hærelicis : hi enim quasi vulpes Samsonis caudis conspirant incenduntquo Ecclesiam, capite vero abeunt in diversa : quocirca discordia ct « bellum haereticorum est pax Ecclesiæ. » Id sapienter vidit ct edixit Cardinalis llosius, magni illius Rosii Cordubensis in fide tuenda æmulus. Cum enim in Polonicis comitiis, pu u- Cracoviæ Lutherani et Calvinistas urgerent, ut cUlljE> Trideistæ et Anabaptiste regno pellerentur, restitit llosius : «Comedant, ait, potius invicem,ut consumantur ab invicem : bellum enim hrereticorum pax est Ecclesiæ. Aut simul omnes qui ab Ecclesia discesserunt proscribantur, aut simul omnes tolerentur. Veritas enim falsitalem, nonfalsitas pellere debet veritatem. Solos enim Trideiski' et Anabaptistas ojicere,estLutheristas et Calvinistas canonizare, corumquc potentiam augere cl audaciam nutrire. Si libet insanire, hanc potius dominatam impii Trideistæ Grcgorii perfidiam recipite, et Polonicam quoque fidiculam appelate : vel si vultis ad perfectionem Lutherani Evangelii citius et sine molestia pervenire, universe fidei Chrislianæ simul abrenuntiate, ct dicite : Edamus, bibamus, cras enim moriemur. Quorsum enim tot ambages? quorsum istæ tot circumilioncs? Lutherani Evangelii perfectio, alhcismus est et epicureismus. Ncc enim aliud Salanæ propositum fuit, dum Lulherum ab inferis suscitavit, quam ut per cum fidem in Deum cx animis mortalium cxtirparct. Sed noluit statini cornua sua prodero, ne homines rei turpitudine illico ab eo absterreret. Tam est anathema, tam ethnicus ct publicanus, qui Ecclesiam in mullis, quam qui in paucis non audit : sicut tam mergitur qui palmo aquæ, quam qui abysso maris contegitur. Hinc ille impostor nequissimus librum edidit de tribus orbis impostoribus, Mose, Christo et Mahometo. Ita a parvis initiis ad summum impietatis gradum ascenditur. Si de regni paco laboratur, primi expellendi sunt Lutherani et> Calviniste. Hi enim in Gallia , Anglia, Germania, bella civilia suscitarunt. El ex his nati sunt Trideislœ et Anabaptiste. Semina hæc bellorum et motuum extirpanda sunt. Dolemus pacem Ecclesiæ scissam? scidit Lutherus. Dolemus templa diruta, incensa, profanata, monasteria eversa, agros, pagos, urbes vastatas? diruit, evertit, vastavit Lulherus. Dolemus bella civilia suscitata? suscitavit I.nlherns. Desideramus Moros, Rof-

(1) Wclstenius : Nesciebam, id est non cogitavi, non ralis allento consideravi, q. *d.* Parcite, quaeso, fratres, justae nostra: indignationi, si astuanlis animi impetu abreptus, liberius aliquid elocutus fuerim, quam oportuit, immemor illius et persons, etoflicii mei. Juxta alios, acerba inest ironia ; nam, ut supra notavimus, vers. 2, Ananias pontificalem dignitatem sibi arrogaverat : mens igitur Pauli est hæc : Nesciebam pontificem adesse ibi, ubi judices tantum abest, ul secundum leges de reo judicent , ul ipsi legibus unitis verberari civem jubeant. I, i Allibii ct B.>rnemannu«

fenses, CarthusianosT eripuit Lutherus.* Vide Slanislaum Roscium in *Vita Ilosii,* lib. 11, cap. xxi.

I)E SPI: ET RESURRECTIONE MORTUORUM ego JUDICOR. — Aliqui distinguunt *spem* a *resurrectione,* quod spes rcspiciat felicitatem alterius vita*, cujus objectum est Deus, Dcique visio et fruitio; resurrectio vero significet statum corporum denuo copulandorum, tam damnatorum, quam boatorum. Alii per *spem* accipiunt rem speratam, puta Christum Judæis promissum, quem proinde Paulus, Act. XXVIII, 20, vocet « spem Israel, » dicens : « Propter spem Israel catena hac circumdatus sum. » Simplicius ct germanius Syrus hæc duo conjungit, sicque per hendiadyn vertit et explicat : *De spe resurrectionis mortuorum ego judicor.* Spes enim Christianorum non est alia quam resurrectio mortuorum, ut ait Tertullianus. Ncc enim Judæi litem movebant Paulo de spe felicitatis ætcrnæ, sed de resurrectione Christi ct Christianorum. Unde et Vatablus sic explicat, *q. d. Propterea accusor, quod defendam et asseram sperandam esse omnium resurrectionem :* Judæi enim et præsertim Sadducæi negantes resurrectionem, quorum caput est Ananias Pontifex, me persequuntur, quod doceam Christum, quem ipsi occiderunt, ut eum extinguerent ejusque nomen cl sectam abolerent, resurrexisse, ac rediturum ad judicium, ul sil eorum omniumque judex el vindex , atque ab co cxpcctandam esse resurrectionem nostram , non a Moyse , non a loge, vel aliunde. Ergo non mentitur hic Paulus, sed tacet ea quæ supplevi ; quæ prudenter tali loco ct tempore tacenda erant, tò ergo *mortuorum,* intelligc Christi ct Christianorum , qui ex morte cl per mortem sperant transire ad resurrectionem et immortalitatem. Impcrtincns ergo est llugonis expositio, quæ talis est : « Mortuorum , » id est pro mortuis qui sunt in Purgatorio aut coelo : nec enim hac dc re quæstio crat inter Judæos cl Paulum. Rursum qui sunt in cœlo, non habent spem, sed rem ctccrliludiucm tam felicitatis ælcrnæ, quam resurrectionis œlcrnandæ.

Judicor. — Græce Kpvcfuu : quod aliqui accipiunt pro Siaxjivcfxat, id est *secernor, separor,* quasi Pharisæus credens resurrectionem, a Sadducæis eam negantibus; do qua expositione aliisque mulla habet hic Sánchez. Verum plane ct genuine vertit Syrus, in *judicium vocor ;* Vatablus, *accusor;* alii, *condemnor,* ct inauditus , quasi prejudicio damnatus, verberor. Nola hic rursum libertatem et animum Pauli in vinculis, inter medios hostes, ¿osquo judices. Quare ei vere applices elogia, quibus Cclerinum confessorem celebrat S. Cyprianus, lib. IV, epist. 5 *ad Presbyteros, Diaconos ct plebem* : « Hic ad temporis nostri prælium primus, hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia ferventia cum ipso infestationis principe ct auctore congressus, dum inexpugnabili firmitate certaminis sui adversarium vincit, vincendi caleris viam fecit: non brevi compendio vulnerum victor, sed adhærentibus diu et permanentibus pœnis longæ colluctationis miraculo triumphator. Per decem et novem dies custodia carccris septus, in nervo ac ferro fuit; sed posito in vinculis corpore, solutus ac liber spiritus mansit. Caro famis ac silis diuturnitate contabuit, sed animam fide et virtute viventem nutrimentis spiritualibus Deus pavit. Jacuit inter pœnas pœnis suis fortior, inclusus includentibus major, jacens stantibus celsior, vincientibus firmior vinctus, sublimior judicantibus judicatus;- et quamvis ligati nervo pedes essent, calcatus serpens, et obtritus et victus est. Lucent in corpore glorioso clara vulnerum signa, eminent et apparent in nervis hominis, membris longa tabe consumptis expressa vestigia. Sunt magna, sunt mira, quæ dc virtutibus ejus ac laudibus fraternitas audiat.»

Idem, lib. V, epist. 9 *ad Successum :* « Hæc peto, ait, per vos ct collegis vestris innotescant, ut hortatu eorum possit fraternitas corroborari et ad agonem spiritualem præparari, ul singuli cx nostris non magis mortem cogitent, quam immortalitatem ; et plena fide ac tota virtute Domino dicata gaudeant magis quam timeant in hac confossione, in qua sciunt Dei cl Christi milites non perimi, sed coronari. »

7. Et soluta est multitudo, — discedendo, Ve».», non domum, sed in varias sententias et factiones. Græce enim est (Noster legit hi»», id est *soluta est) Office,* id est *dissecta est multitudo.* Ita Tigurina; Syrus, *divisus est populus.*

8. Sadducei enim dicunt non esse resurrectionem. — Unde contra illos eamdem probat Christus *Matth.* xxu, 23 et 32, ex illo *Exodi* nr, 15 : « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac. et Deus Jacob : non enim est Deus mortuorum, sed viventium. »

v‘‘» *

Neque angélum, neque spiritum. — Ergo Sadducal negarunt : *primo,* animam rationalem esse spiritualem et immortalem ; secundo, esso damo- tt ran. nes ; *tertio, esse* Spiritum Sanctum : ita Nazianzc' nus, *orat.* 5, quæ est dc Spiritu Sancto; *quarto,* S. Trinitatem ; generatio enim Verbi est spiritualis, fitque in spiritu : *quinto,* Deum esse spiritum; censebant enim in Deo unam tantum esse personam, æque ac naturam, eamque corpoream, qualis est hominis.

Sic Tertullianus censuit angelos esse corporeos, animam pariter hominis esse corpoream, imo ipsam esse coipus effigiatum et coloratum, aerei scilicet coloris et lucidi, quod suos habeat sensus, « oculos, aures cicateros artus, per quos in cogitationibus utitur et in somnis fungitur, » huneque esse hominem interiorem, quem sæpe nominat ct celebrat S. Paulus. Ita de Tertulliano refert S. Augustinus, lib. X *De Genes, ad litter.,* duobus ultimis capitibus. Ratio Tertulliani crat hac, quod anima videatur esse ex traduce. Cum enim pater generat filium , videtur quod anima patris ex se traducat et proseminet animam lilii,

sicut planta una proseminat aliam : atqui id quod proseminat et proseminatur, est corpus -, En.-r non spiritus. Addit S. Augustinus, Tertullianum *Iu'* P0^89® Reum esse corporeum , adeoque nihil in cor- mundo esse incorporeum: quod fuit hæresIsVa- t»-'*m*- dianorum, qui inde dicti sunt Anthropomorphilœ. Hinc et Tertullianus dicit animam hominis , puta Adoe, esse ex materia Dei, lib. IV *Contra Mare.,* cap. XXXV». Pamelius tamen, in *Paradoxis Tertul-* *liani,* eum ab hoc errore excusat, quod ipse per corpus intellexerit substantiam, quæ in Deo ct angelis est spiritalis, in hominibus corporalis.

PIIARISXI AUTEM UTRAQUE CONFITENTUR.— SjTUS, pro *utraque,* vertit, *omnia :* sunt enim hic tria quæ negabant Sadducœi, confitebantur vero Pharisœi, scilicet resurrectio, angelus et spiritus. Sed Lucas angelum et spiritum quasi unum quid et ejusdem rationis ac generis conjungit opponilque resurrectioni, quæ est corporum. Ita Chrysostomus et OEcumenius. Quare minus recte Cajelanus, spiritum, id est animam rationalem, censet unum censeri cum resurrectione ct opponi angelo.

9. Quidam Puaris.eorum. — Graece, d rp|»uxt£; «5 *ptyj;* tw‹ tafwaí*», id est *Scnbœ qui erant ex parte Pharisaorum, q. d.* litterati ct doctores Pharisæorum.

Pugnabant, — certabant, contendebant, non studio veritatis, sed seclæ suæ tuendæ.

Quid si Spiritus (puta Deus, vel Spiritus Sanctus) aut Angelis locutus est ei?— Supple, quis culpet, vel incuset Paulum? Alludunt ad cxslosin qua Paulus so a Deo abreptum, edoctum et missum dixit, cap. xx», vers, 17, simulquc perstringunt adversarios suos el Pauli, Sadducœos, qui negabant angelos ct spiritus, *q. d.* Nos Pharisœi cum Paulo credimus esse angelos ct spiritus, æque ac resurrectionem, quam angeli nos docuerunt, ipsaque natura animæ evincit. Si enim anima est spiritus, ergo immortalis, ergo resurget rursumque corpus assumet : naturali enim pondere propendet ad aliud, ct sine eo in aternum esse nequit : sic enim in œternum esset iu statu innaturali et violento. Quid si ergo idipsum cœleraque quæ docet Paulus, ci in exstasi revelaril Angelus aut Spiritus Dei, quid habetis, o Sadducœi, quod in ipso carpatis cique objiciatis? Quod enim ipse sentit et docci, nos quoque sentimus et docemus. Si ipsum accusatis, nos accusatis. Si ipsum tangitis, nos tangitis. Undo Græca addunt id est ne cum Deo Deique Spiritu pugnemus, sicut superbi illi olilani gigantes, quos proinde Deus disperdidit. Verum hæc addiho irrepsisse videtur ex nota marginali, desumpta ex simili sententia Gamalielis, qua Apostolos defendit, cap. v, vers. 39. Ecco quid facit amor patriae sectœ. Pharisœi pro aris et focis pugnant pro Paulo, alias suo hoste, eo quod ipse Pharisœum se professus sit el filium Pharisœi.

*« 10. Duulnderl, — ex superiore loco arcis Antonia) in inferiorem, ubi erat consessus pontificum, ut ex eo nbriperent Paulum, quasi civem Romanum, ne a Sadducæis discerperetur.

II. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus. — Hinc videtur Christus per angelum apparuisse in visione Paulo dormienti, ac proinde Paulus hic realitcr non vidit, nec audivit Christum. Ha Dionysius.

Constans esto, — Mpcn, n*5Xi, id est *aude, Paule,* juxta illud *Joannis* xvi, 3.') : « Confidite, ego vici mundum, n Syrus,*jobflrma tc.* Vere dicebat S. Pantalcon martyr in tormentis : «Cum tu sis mecum, Domine, quid est quod timeam?» « Quid enim times, 0 homo, in sinu Dei ? » ait S. Augustinus.

12. Facta autem niE. — Syrus, *cum factum esset mane.*

Devoverunt se, — dejerantes ct dicentes velle se perdi a Deo, et deleri instar anathematis, nisi Paulum occiderent, ait Vatablus. Grace enim est iaiexansxv tarnfc, *q. d.* Se velut anathema devoverunt. Sic Decii pro patria se devoverunt.

Secundo, devoverunt se fami et morti, scilicet se non gustaturos quicquam cibi, donec occiderent Paulum, adeoque fame morituros, nisi illum e medio tollerent : ita enim hoc eorum devovere explicatur verbis sequentibus. Ita Bcda, Lyranus ct alii.

Tertio et genuine, nectendo utrumquo sensum, *q. d.* Diris se devoverunt, dejerantes ct execrantes, dicendo, v. g. Deus nos perdat, si aliquid comedamus aut bibamus, antequam occidamus Paulum. Hoc enim est quod aiunt, vers. 14 : a Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum, » ubi Graea habent, « anathemate anathematizavimus nos, n puta execrando exeeravimus nos nihil comesturos, quoad necemus Paulum.

Suspicatur Baronius, anno Christi 58, cap. cxxxvi, hoscc quadraginta conjuratos in necem Pauli fuisse sacerdotes illos, quos Josephus in Vita sua scribit a Felice levi de causa vinctos missos esse Romam, acturos causam apud Cæsarcm. « Quos, ait, ut periculo eriperem, prascrlim cum audirem ne in calamitate quidem constitutis curam pietatis excidisse, el ficis ct nucibus eos vitam sustentare ; veni Romam, ubi per Aliturum Judæum Poppææ, uxori Ciesaris, innotui, el confestim per eam impetravi absolutionem illis sacerdotibus; magnisque pneterea donatus ab ea muneribus, in patriam reversus sum. » Suspicatur Baronius eos, eo quod jurassent se non manducaturos nisi occidissent Paulum, cum minus voti compotes facti essent, abstinuisse pane, tantumque alida comedisse, ne penitus interirent. Sed ambigua ct obscura cslh.ec conjectura, pr.cserlim quia Paulo, a Festo, Felicis successore, Romam misso, Judæi qui Roma) erant, dixerunt so nihil de eo inaudisse, Act. xxvni, 21, qui utiquo multa de eo audisscul a sacerdotibus illis, si ipsi ob Paulum vincti fuissent destinati Romam.

IK. Ut phoducat illcd ad vos.—Gneca addunt aOpcGv, id est *cras,* idquo discite habent Latina et Gneca, vers. 20. Cupiebant enim illico rem conficere, itaque juramento votoque absolvi. Ita Lyranus,

1G, Quod cuji audisset filius sororis Pauli insidias, — scilicet a Judæis strui Paulo. Unde Grajea plane habent ; a Cum autem audisset filius sororis Pauli insidias. » An casu audierit, an dc industria, eo quod sollicitus de avunculo clanculum indagarli consilia quæ Judæi contra cum agitabant, uti censet Lyranus, incertum est.

21. Expectantes promissum tuum, — non factum; sed faciendum, *q. d.* Expectant ut eis promittas, te cras producturum Paulum in eorum coetum.

23. Parate milites ducentos, lt eant usque Cæsaueam, et equites septuaginta, et lancearios ducentos. — Videntur ducenti milites esse diversi a ducentis lanceariis : forte u milites » communi nomine vocantur levis armaturæ, ut velites, fundibularii ct similes, qui jaculis et arcubus certabant ; u lancearii y vero qui lanceis vel hastis oblongis depugnabant; Iri enim græce vocantur JiÇwXàSa, perinde ac nunc in exercitu sunlsclopelarii, et lancearii sive hastati, qui loricati longas hastas gçpunt, suntque quasi triarii roburque exercitus : ubique ergo videntur fuisse pedites, quia hic ab equitibus secernuntur. Alii tamen censent lancearios fuisso equites, quia iis junguntur, sed ab equilibus vulgaribus hic secerni, quod hi jaculis, arcubus aliisvo armis certarent; lancearii vero lanceis; perinde ac jam equites alii sunt sdopclarii, alii lancearii, uti Epirote sive Albani, quorum auctor et dux fuit Georgius Cosinola, Turearum terror el flagellum, qui proindo a Tureis Scanderbeg, id est Alexander magnus est cognominatus. Aliqui tamen censent ducentos milites eosdem esse cum ducentis lanceariis, ut t¿ *ct* sil Strpjrutcv, explicetque rt mi*htes ducentos.* Fovet vers. 32, ubi prodor equites, soli nominantur milites, quasi iideni sint cum lanceariis. Sed ad id respondent alii, lancearios fuisse pedites, vel equites, verum lanceis armatos, poniquo ultimo loco, quia ultimi erani in adequasi triarii, uti etiamuum sunt ultimi. Ilie ergo Paulus deductus fuit a 470 præsidiariis. Timebat enim Tribunus, ne dii quadraginta, qui in necem Pauli conspirarunt, sccum traherent inulta populi agmina.

Cæsaream. — Cæsarea erat tunc sedes Præsidis, quia Judææ caput. Ha ex Tacito, lib. XVIII, Mariana ; pnesertlm quia Herodes eam exornatam, in gratiam Cu saris Cæsaream nominaiat, m eaque praetorium exædificarat, ut patet vers. 35. Sic Ravenna fuit sedes Exarchorum llaliæ, non Roma.

Vide hic, quum Gentiles ct Romani œquiores, sinceriores et humaniores sint Judæis in Paulum contra jus furentibus. Ecce ibi Ontario* i comitatem, qua Paulo vinctu ob/ quitar, ejusque uepotem ad tribunum deducit. Tribunus pari comitato cum manu apprehendit, suordm audit,silentium indicit, ac ex ejus indicio, ut Paulum a Judæorum insidiis tueatur, cum 470 militibus stipatum ad præsidem Cæsaream mittit.

Notent hoc illi, qui magistratu intumescunt et insolescunt, ideoque non nisi potentes ct divites ad colloquium admittunt. Magistratus enim estuprimU omnes benevole audire, misericordiam cum justitia conjungere, ob potestatem non superbire, agnoscere se ministrum aliorum; orphanos, viduas et pauperes contra injurias potentino tueri : contrarium faciunt tyranni. Laudat Suetonius Augustum Cæsarem, in ejus Vita, cap. xxxin et lxxii, quod perstaret in noctem in audientia, etiam sub porticibus, lectica quoque utens pro tribunali, si parum corpore valeret, vel etiam domi cubans. Plinius, in Pa/ icgj/ r., celebrat Trajanum, quod assiduus esset in tribunali, a adeo ut labore refici ac reparari videretur, p Dcmonax rogatus a quodam quomodo provinciam sibi commissam optime administrare posset, respondit : a Si minimum loqueos, plurima audieris, p Artaxerces, Cyri frater, cognomento Mnemon, id est .Memor, non solum se facilem ct affabilem præbuit adire volentibus , sed et uxorem jussit sublatis currus aulœis vehi, ut iis qui eam conventum vellent, etiam in itinere pateret aditus. Ita Plutarchus in Regum *Apophtheg.* Celebre est Vespasiani dictum : a Non oportet quemquam a Cæsarc tristem discedere. » Ha Suetonius in ejus Vita. Aristippus, eum aliquando Dionysium interpellaret pro amico, nec ille preces admitteret, prostratus coepit amplecti pudes regis, el impetravit. Id factum cum quidam abjectius, quam ut Philosophum deceret, culparent : « Non ego, inquit, sum in culpa, sed Dionysius, qui aures habet in pedibus. » Ha Laertius, lib. II, cap. vm. Legati Lacædemonii venientes ad Lygdamin tyrannum, cum ille cos differret ct infirmitatem obtenderet : « Per Jovem, inquiunt, non venimus huc cum illo luctaturi, sed collocuturi. » Ha Plutarchus in *Lacon.* Anus a Philippo postulans ut causam suam cognosceret, cum ille dicerei sibi non esse otium, inclamavit: ‹t Proinde ne rex quidem esso velis; » quare Philippus non lanium illi, sed et aliis faciles aures præbuit. Ha Plutarchus in *Apaphihcq. Rcg.* Inter Christianos illustris fuit Gratianus Imperator, do quo Ausonius : a Laudabile est, inquit, Imperatorem interpellantibus faciles præbero aditus, nec de occupatione causari. Tu continuas adhuo cunctantes; etiam querimoniis explicatis, ne quid adhuc sileatur, interrogas. » Celebrat facilitatem S. Ambrosii, eam expertus S, Augustinus: circumsessum enim eum fuisse ‹ catervis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus inserviebat: nec velitum quemquam ingredi, nec ei venientes nuntiari in more fuisse. »

A tertia hora noliis. — Refer ad *eant, q. d.* Ut tertia boia nuetis incipiant iro ct proficisci

cum Paulo Cæsarcam. Porro Romani, et ex iis Judæi, uti diem in quatuor partes sive horas dividebant, ita ct noctem in quatuor vigilias sive horas, quarum quæquc ternas nostrates comprehendebat : in quarum initio fiebat in castris et excubiis mutatio vigilium et excubitorum. Sicut ergo tertia hora diei est tertia ab orto sole, ita tertia hora noctis est tertia ab occasu solis, quam Itali vocant tertiam noctis. Aliter Dionysius, qui tertiam interpretatur tertiam post mediam noctem, vel tertiam vigiliam noctis. Prior sententia planior est: nam sequitur, vers. 31 : «Paulum duxerunt per noctem in Antipatridem, » etc.

24. Et jumenta preparate, — puta equos, asilos vel mulos, ad vehendum Paulum ct socios ejus. Ita Dionysius. Syrus vertit, *parate jumentum, ut ci Paulum faciatis inequitare, et ereptum perducatis ad Felicem president.* Vide hic quam Deus Paulum non tantum tueatur, sed ct honoret. Ibat enim eques septus presidio 470 equitum et peditum, qui ei ad corporis custodiam contra Judæos erant assignati. Unde ¿igutéGnc, id est *lancearios,* Suidas et alii vertunt «apsçûtacac, id est *corporis custodes.* Quis princeps aut rex incedit stipatus 470 custodibus ct stipatoribus? Ita incedit hic Paulus. Vere pretiosa in conspectu Domini non tantum mors, sed et vita Sanctorum ejus.

An Felicem præsidem. — Felix hic, teste Suctotonio in *Claudio, cap.* xxvin, erat frater Pallantis, qui e servo factus libertus a Claudio Imperatore, apud eum gratia et potentia pollebat : adeoque matrimonium Agrippinæ, matris Neronis, cum Claudio conciliavit, itaque causa fuit ut Nero in imperium Claudio succederet. Quocirca in gratiam Pallantis, Claudius Felicem ejus fratrem Samariæ, ac postea Nero toti Judææ præfecit. Verum Felix ex servo factus preses intumuit et prolapsus est, de quo cap. sequenti, vers. 3. Sapienter Salvianus *ad Ewherium :* • Pedissequa plerumque novi honoris est arrogantia. » Et Ausonius :

> Fortunam reverenter habo, quicuiuque repente
> Dives >b exili progrediere loco.

r.. 25. Timuit enim. — Hic versus deest in Greco ct Syro.

Tanquam accepturus pecuniam. — Supple, a Judæis, permisisset ab eis occidi Paulum. In multis enim verum est istud Catonis apud Gellium, lib. XI, cap. XVIII : « Fures privatorum furtorum in nervo et in compedibus vitam agunt, fures publici in auro cl purpura. » Preclare Nazianzcnus Juliano Apostate in purpura insolescenti, ora/. 3 : « Annon, inquit, eam Tyriis objicies, a quibus pastoralis ille canis prodiit, qui exeso murice labnsque cruore perfusis, pastori florem indicavit; ac per cos vobis Imperatoribus pannum illum, improbis luctuosum ac superbum porrexit? » Nun, ut explicat ibidem Elias, canis fuit inventor purpurae ejusque tincture. Cum e-nim muricem devorasset, indeque expresso succo os ejus ruberet, pastor putans canem suumcæsum fundere sanguinem, succum lana excepit, quam videns eo purpurari, ac manare ex murice, rem evulgarit. Porro Nazianzcnus purpuram vocat pannum luctuosum, tum quia purpura superbis principibus fastum, quo miseros opprimunt, indeque miseris oppressis luctum, conciliat; tum quia purpureus color monet, ut promptis animis sanguinem suum pro subditorum salute fundant ; quod cum non meminerint qui minime tales sunt, fastus inde et arroganti® ansam trahunt.

26. Optimo ,—xpariç^, quod primo, verti potest *potentissimo,* a xjárcí, id est *robur, imperium* : ita Valablus ; secundo, *prestantissimo,* ut sit superlativus comparativi xpíírrw», id est *melior, preestantior :* ita Pagninus ; tertio, *victoriosissimo* : ita Syrus a xpanb, id est vincere; quarto, *optimo.* Ita Noster. *Vert. !<.* Optimi Ululai qxulii!

Nota hoc epithetum solere tribui presidibus, principibus et optimatibus, qui ab optimo nomen acceperunt, quod scilicet fortitudine, clementia, justitia, meritis in Rcmpublicam omnique virtute optimi et prestantissimi essent (tales enim olim eligebantur presides), aut esse deberent. Quocirca Dio in *Trajano* ait, eum pre omnibus honorum titulis, gavisum nomine Optimi. Unde et Imperatoribus acclamari solitum : « Vivat Imperator Augusto felicior, Trajano melior! » Porro, sicutCandidati, teste Seneca, lib. I, ep. 3, hoc titulo salutabantur : « Boni viri ; » ita magistratum jam adepti, ¡idem «optimi» dicebantur. Quocirca Paulus sine mendacio, cap. xxm, vers. 3, ait : «OptimeFelix; » et cap. xxvi, vers. 25 : « Optime Feste, » licet ipsi essent scelerati, quia *optimus* est titulus amplissimie dignitatis, non laus person®; significans tamen talem debere esse personam, quæ rite publica dignitate et magistratu fungi velit.

27. Eripui, cognito quia Romanus est. — Men- ven.v titur Tribunus, ut ostendat se nominis Romani studiosum, itaque Presidís cl Romanorum gratiam captet. Nam cum Paulum e manibus Judæorum eripuit, nesciebat eum esse civem Romanum, sed id ab eo postea didicit, cum præter jus et morem vellet eum flagellare. Ita Lyranus.

29. Nihil. — Greco, piSív, id est *nullum,* scilicet v n. r crimen. Nola hic quanta fuerit innocentia Pauli; adeo ut tribunus Gentilis testetur sc in eo, licet a Judæis calumniis onerato, nullum invenisse crimen.

31. Duxerunt per noctem in Antipatridem. — « Antipatris» distabat Hierosolymis septemdecim leucis, sive horis, ut patet ex tabulis Geographicis : ergo una nocte id iter confici non potuit, præsertim cum tertia noctis hora proficisci cœpcrint, vers. 31. Quare per diem iter continuantes, post meridiem, imo sub vesperam appulerunt Antipatridem, ibique post longum iter fessi quiescentes cl pernoctantes, « postera die dimissis eqm-

tibiis ut cum eo irent Cœsaream, » quæ Antiputride octo circiter horis distabat, a reversi sunt in castra, » quæ erant Hierosolymis in arce Antonia, utijam sæpius dixi. Porro Antipatris, prius Capharsalama dicta, urbs pulchra etamœna, sita in optimo campo, divite arboribus et fluminibus, mari Mediterraneo adjacebat, media inter Joppcn et Cœsarcain, ctab utraque œqualiter distans, puta octo circiter leucis, sive horis. Juxta hanc Nicanor a Juda Machabæo cæsus est, I *Machnh.* cap. vu, vers. 31. Hanc ¡¡erodes, rex Judœœ, extruens, a patre suo Antipatro Antripatridem nominavit. Tempore belli sacri obsessa a Godefrido Bullonio, sed frustra, tandem capta est a Balduino, qui post Godcfridum creatus est rex Hierosolyma» : hodie villa est, quæ Assur dicitur, ait Brocardus, Bredembachius et Adrichomius, in *Descript. Terræ Sonetto.*

«pJf, n. 32. Dimissis equitibus — septuaginta, cum ducentis lancearíis, si hi pariter erant equites, sed lanceis armati ; sin autem lancearii erant pedites, cum cœteris militibus redierunt Hierosolymam : de quo dixi vers. 23.

33. Statuerunt ame illum et Paulum,—Kopccx- Vm.»» axv, id est *stiterunt* ad ejus, quasi summi judicis et prœsidis, tribunal. Merito exclamat hic Dionysius : <0 Felix præses, quam vere felix fuisses, si agnovisses qualis el quantus fuerat iste tibi directus, et manibus tuis ad tempus subjectus! Quam humiliter eum suscepisses, et quam reverenter tractasses, sicut Cornelius Centurio Petrum! El nunc quia id non novisti, neque per Paulum converti meruisti, quem tamen pro tua conversione sæpc orasse non ambigo, miser potius el infelix, quam felix fuisti. »

35. JUSSITQUR IN PRETORIO ¡¡ERODIS. — Prætû- *Vert.* JS- rium erat palatium in quo habitabat Pretor, sive præses loci, aut princeps, qualis fuerat Herodes qui ab Augusto Cesare rex Judææ creatus, in ejus honorem Turrim Stratonis dilatavit et exornavit, ac a Cæsare Cæsaream nuncupavit, atque inter alias fabricas, in ca prætorium pro se et posteris ædificavit ; in quo proinde causas forenses agebantur, rei vincti servabantur, et jus dicebatur : ibi ergo cum cœleris Paulus, quasi reus, asservatus fuit.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus a Tertulio accusatus coran) Felice praside, suam causam agit et peragit, adeo ut, vers. Feliz cupierit a Paulo fidem Christi audire. Disputante autem Paulo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus est Felix, qui tandem provinciam cedens Festo, eidem Paulum vinctum assignat.

1. Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias, cum senioribus quibusdam et Tertulio quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum. 2. Et citato Paulo cœpit accusare Terlullus dicens : Cum in inulta pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam, 3. semper et ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione. 4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia. 5. Invenimus hunc hominem pestiferum et concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, et auctorem seditionis sectæ Nazarenorum :6. qui etiam templum violare conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. 7. Superveniens autem tribunus Lysias cum vi magna, eripuit eum de manibus nostris, 8. jubens accusatores ejus ad te venire : a quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. 9. Adjecerunt autem et Judæi, dicentes hæc ita se habere. 10. Respondit autem Paulus (annuente sibi præside dicere) : Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono ¡mimo pro me satisfaciam. 11. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem : Í2. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, 13. neque in civitate : neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. 14. Confiteor autem hoc libi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus qua* in lege et Prophetis scripta sunt : 15. spem habens in Deum , quam et lii ipsi exspectant, resurrectionem futuram justorum et iniquo»

rum. 16. In hoc et ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere nd Deum, et ad homines semper. 17. Pos! annos antem plures, eleemosynas facturus ingentem meam, veni : et oblationes, et vota. 18. In quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu. 19. Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud le presto esse, et accusare si quid haberent adVersrtìn me : 20. aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio, 21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans : Quoniam de resurrectione mortuorum egojudicor hodie a vobis. 22. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens : Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos. 23. Jussitquecenturioni custodire eum, et habere requiem, nec quàmquam desuis prohibere ministrare ei. *21.* Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, et audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum. 25. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus Felix respondit : Quod nunc allinet, vade, tempore auleta opportuno acccrsam te ; 26. simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo : propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. 27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Fortium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum

hr*, i 1. Post quinque autem dies, — non a captura Pauli, ut vult Cajetanus, sed a Pauli appulsu Cæsaream, ad quam postero die a discessu suo Hierosolyma Paulus pervenit, ut dixit Lucas, xxni,32. Ideo enim omnes hosce Pauli dies diserte consignat Lucas, ut series rei geste et temporis constet, utque ostendat fuisse duodecim, uti dicit Paulus, vers. 11. Vide dicta cap. xxi, vers. 27, ubi hosce dies 12 sigillatila per acta Pauli consignavi. Quare tô *descendit* non potest accipi in actu inchoato, ut significet, descendere et proficisci coepit; sed in actu perfecto sive finito, ut significet, descendens vel proficiscens appulit Cæsaream. Si enim accipias pro *cœpil descendere,* sequetur eum non post quinque, sed post octo dies (a Hierosolyma enim usque Cæsaream est iter tridui) appulisse Cæsaream : quibus adde septem quos recensui cap. xxi. vers. 27, habebis 15, cum tamen Paulus, vers. 41, tantum assignet duodecim. Sin accipias pro *dpseendens appulit,* habebis precise duodecim Pauli dies ; quinque enim additi septem, faciunt duodecim. Quocirca tribunus misso nocte Paulo Cæsaream, no Jtifiaos falleret audiretque fraudulentus, sequenti die monuit pontifices, ut ipsi cx adversa parte actores mitterent Cæsaream, qui Paulum coram Felice accusareul. Pontifices odio Pauli ardentes, slbiqile metuentes; ne Paulus eos apud Felicem prevenirci et denigraret, habito concilio secundo die, cœperunt descendero ireque Cæsaream, coque post tres dies pervenerunt, ita ut post quinque dies appulsus Vaúlí, ipsi quoque appulerint Caesaream. Sensus ergocM,q.d. Lucas: Paulus pervenit Cæsaream, uti dixi cap. xxiii, vers. 32, postero die i discessu suo Hierosolyma; eodem pervenerunt ontifices quinto post Paulum die, ut eum accuirent.

DeSGKXOH 1'**1UXC/*S bACLRDOIUM ANAMAS,— tUUI** quia Sadducæus ardebat odio Pauli ct Christi ; tum quia sibi metuebat, ne accusaretur seditionis in Paulum commote, presertim quia contra jus publico in concilio jusscrat os ejus perculi, ne causam suam ageret. Sic enim idem Felix sub idem tempus occidit Jonathan!, dc quo mox.

Et Tertullo quodam oratore. — Hunc videtur assumpsisse Ananias quasi advocatum suum, tum facundiæ causa, tum quia lingule Latina, cujus ipse, utpotc Hebrews, ignarus erat, peritum. Apud president enim Romanum dc more, causa h.ec latine agenda erat. Unde Tertulhis ex nomine videtur fuisse Romanus, vel Halus. Presides enim sccmb ducebant procuratores ct advocatos Italos in provincias, ad quas mittebantur, ut illi causas provincialium susciperent, et coram so latino agerent. Sic Tertullianus, qui a Tertulio dictus videtur, causas agebat in foro antequam esset Christianus : sed hoc officio factus Christianus se abdicavit, ideoque a Gentilibus irrisus, quod togam cuín pallio commutasse!, scripsit librum /)c *Pallio,* ubi cap. v : a Ego, ait, nihil foto, tiihil campo, nihil curte debeo : nihil officio advigilo, nulla rostra preoccupo, nulla pretoria observo, cancellos non adoro, subsellia non contundo, jura non conturbo, cautas non elatro : secessi do populo, imo unicum negotium mihi est, nec aliud nunc curo, quam ne curem. Vita meliore magis in secessu iruar. Nemo alii nascitur, moriturus sibi. i

2. Cum in multa pace agamus. — Parftm veruni Ver*.* dicit, Felix enim /Egyplium pseudoprophetam eum suis factiosis compresserat ; pallini falsum , Felix enim Jonalham pontificem per sicarius interfecerat, ac deinde cos in alios impune grassari permiserat, teste Josepho, lib. XX cap. v et vi. Tertulios ergo velut rabula garrit, el iululdlur boriimi Puquo et rapaci. De hi-co

enim rabulis verum est Italorum proverbium : « Laudenses mulli, Veronenses pauci, » nimirum laudatores et adulatores mulli, veridici pauci.

Et multa corrigantur (Græciw habet, *et multa officia huic genti prerstentur)* per tuam providentiam. — enim idem est quod officium virtutis, recta effectio, preciarum facinus : item opus rite correctum , emendatum, instauratum , promotum : denique xarrfffoparx omnes numeros virtutis continet, ait Cicero, lib. Ill *De Finibus.* Sic Græci dicunt fcxrcptevv , id Cst *partes omnes temperantia: implere;* el tx; cíxc^íx; xzTc?(k)Tu»c, *qui frugaliter administranda: rei nomicæ peritus est.* Ha Budæus, Annot. in *epist.,* in verbo *Frugi.*

3. Suscipimus, — ánc&xquó*, quod Tigurina et Clarius vertunt, comprobamus; alii, *amplectimur,* nimirum tua kxt¿^w¡xxtx, id est officia jam dicta. Salmeron suspicatur legendum *suspicimus,* id est admiramur et celebramus. Verum *suscipimus* respondet Greco.

Optime .— De hoc titulo dixi cap. xxin, 26.

Felix. — Cornelius Tacitus, lib. V *Histor.,* dat ei prænoiuen *Antonius* : Josephus vero, Zonaras et Suidas, *Claudius.* Utrumque ergo habuit, nimirum dictus csl *Antonius* ***Felix,*** ab Antonia, matre Claudii Imperatoris, cujus fueratservus el libertus. Idem diclus est *Claudius Felix,* a Claudio Imperatore, cui a matre transcriptus erat. Erant enim liberti binomines ; alias enim principis, alias palronæ mortuæ nomen ferebant, ait Lipsius in lib. XII ‘ Taciti.

Ven. 4. 4. Pro tua clementia. — Grece, tmnxitf, id est «mansuetudine, æquitale, lenitale, modestia, facilitate, patientia, humanitate, clementia (i).»

Ven. 5. 5. Hunc hominem pestiferum. — Grece, id est *pestem.* Sic exitialem vocant ¿Xiúpcv, id est *exitium,* per antonomasiam. Nota : Oralio Tertulli tot pene consuta est mendaciis quot verbis, ul patet singula expendenti.

Auctorem, — ^par&çâmv; vel, ut alii legunt, wpççaTO, id est præfectum, primipilarem, primum stolem in acie. Auctor enim cl institutor christianismi erat Christus, non Paulus; sed hic inter Christi duces, puta Apostolos, orat primipilaris ct precipuas auctor propagationis christianismi , quasi antesignanus ct primus stans in acie Christi ad prœlianduxn pro eo.

Catilina a Cicerone consule interrogatus in senatu de conjuratione in Hempublicam, an ejus esset auctor? ul sociis audaciam amenliæ suæ ostentaret, consulem hoc ænigmate derisit : «Cum duo corpora sint, ait, quorum alterum tenue et œgrurn sit, caput tamen habeat ; alterum validum el magnum, sed sine capite, quid mali facio , si ipse me huic caput superimpono ? » uti refert Hutarchus in *Vua Ciceronis.* Omnibus vero Ci

(i) 1(1 C*I , *ea humanitati' qua tulet.*

obstrepentibus, hostcmque et parricidam inclamantibus, furibundus ille : < Quandoquidem circumventus, ait, ab inimicis praeceps agor, incendium meum ruina restinguam. * Testis est Sallustius in Beffo *Catii.* Quam dispar Paulus, qui adeo a seditione et ambitu erat alienus, ut ne novæ quidem religionis et Ecclesiae auctor dici aut haberi vellet? Nimirum agnoscebat ille et prædicabat ejus auctorem et caput invisibile Christum Dominum, visibile vero S. Petrum ; se autem Christi duntaxat esse administrum ct S. Petri adjutorem.

Seditionis. — Hæc vox separatim non est in Græco, sed includitur in precedenti si illud a çxcn;, id est *seditio,* et id est primus. deducas, imo confles. Probat enim Paulum esse concitantem seditiones, uti dixit, ex eo quod sit id est profectus seditionis, quasi primus seditiosus, stans in prima acie sede Nazarenorum, quæ ubique seditiones concitat dum contra jadaismum ct gentilismum in surgit, et utroque excluso, se supponere et surrogare conatur. Cum ergo ait « seditionis scctæ, » est hypallage, g. d. Sectœ seditiosæ, vel quæ est mater seditionis. Vide hic quanta et quam falsa calumnia oneratur Paulus, cum polias ipsimet ejus accusatores Judæi essent seditiosi ; nam in omnibus urbibus contra eum seditiones populique tumultus excitarunt, ut vidimus cap. IX, ¿3; cap. xm, 50; cap. xiv, 5; cap. xviii, 12; cap. xxi, 30. Ejus exemplo se solentur Religiosi, qui eum imitantes, ctiamnum a sectariis et œmulis vocantur sediliosi et turbatores. Vere S. Ambrosius, orat. *De tradend. Listi. :* a Semper, ait, Christi laudes verbera periidorum sunt, el nunc cum laudatur Christus, dicunt h eretici quia seditio commovetur. Dicunt h eretici quia liis mors paratur ; et vere mortem habent in laudibus Christi. » Ita galero Campioni nostri, cum eum vinclum Londinum ducerent, titulum uncialibus litteris offixerunt: Edmundls Camvum's seditiosus Jesuta , sed ibat ille m affluente turba invictus animo, vultu alacer, aucta ipsis in adversis majestate, quæ ct hostibus admirationem ac reverentiam injiceret, uti habet ejus martyrium.

Nazarenorum. — Ila a Christo Nazareno pruni lus vocabantur Christiani, ut dixi cap. ii, 22. Postea Nazarei dicti sunt haeretici, qui cristianismo volebant adjungere judaismum, quorum parens fuit Cerinthus, a Sed dum volunt et Judæi esso et Christiani, nec Judæi sunt, nec Christiani, » ait Epiphanias, *hœresi* 29. Porro per contemptum Paulum vocant a Nazarenum, » æque ac olim Christum vocarant <Nazarenum,» quasi ex vili oppidulo Nazareth oriundum. Verum hæc summa est laus Christi et Pauli, quod ulcr- quo sit Nazareus, id esi separatus, sanctus, consecratus, coronatus, imo quod auctor el doctor sii Nazareorum, id est eorum qui ab ælerm

a Deo conscripti Sanctorum cives, impense sanctitati student, ut in cœlestem Sanctorum cl Beatorum cœtum transferantur.

s. 6 Qui etiam templum violare (Græce, W"–axi, id est *profanare)* conatus est, — introducto in JIud Trophimo gentili, de quo cap. xxi, 29. Fallitur rursum ct mentitur rabula, cum Judæi pouus violassent templum, dum in eo violentas el sacrilegas manus injecerunt in Paulum, cumque verberarunt el tantum non occiderunt.

Secundum legem nostram, — Judaicam: licet enim Tertulios videatur fuisse Gentilis, tamen Judæorum nomen ct legem sibi arrogat, quia eorum quasi patronus causam agebat.

Judicare, — judicialiter damnare ac damnatum tradere occidendum pnesidi Romano. Mentitur iterum : nam Judæi Paulum tumultuarie occidere volebant, non secundum legem judicare. Hic versus decst in mullis Græcis.

7. Eripuit eum. — Syrus addit, *ct ad te misit cum*. Idem habent nonnulli Græci codices.

8. A quo, — tribuno. Ita Dionysius et Rugo; aut potius, Paulo, *q. d.* Paulus ipso crimen negare non poterit, si ávxxpíva;, id est *examinans, interrogans* ct *dijudicans* cum, veritatem ab eo elicias, metuque el minis extorqueas. Nam, ut ait Chrysoslomus : a Ne videatur mentiri, Paulum sui ipsius accusatorem adhibet. « Ita effrons et audax est impudentia, ut reum percellat, adigatque ad criminis, licet falsi, confessionem. Rursum effrons ct impudens est impietas, dum sua scelera in pios transcribit. Judæi enim hic omnium scelerum, de quibus accusabant Paulum , erant rei : ipso cnim contra cum seditionem concitaran!, ipsi violarant templum, violentas in cum injiciendo manus; ipsi auctores erant schismatum ct sectarum, ipsi erant pestiferi. Ila communiter homines qui livore, invidia, similive passione acti alios accusant, vel judicant de certis vitiis, vel defectibus, ipsi illis ipsis magis, quam is quem accusant vel judicant, obnoxii sunt, uti solcrlcr annotavit Cassianus, lib. V *Dc Instit. renunt.,* cap. xxx. Ubi rursum nota modestiam Pauli, qui has calumnias vere potuisset regerere in accusatores, ac proferro in judicio injuriosa verba et verbera quæ ab cis sustinuerat; sed noluit omniaque alto silentio pressit.

9. At lucerunt autem et Judæi dicentes, hæc ita se habere. — Notat Chrysoslomus perverti ordinem judicii, dum Judæi qui erant Pauli accusatores, se faciunt criminis testes, sataguntque sua auctoritate et multitudine opprimere eum.

Morali1er, vide hic quam in periculoso statu sint præsides ctjudices, qui ab impiis potentibus pl Prælalis quasi annata manu adiguntur ad iniquas sententias, nisi leoninum habeant animum, quo eis fortissime resistant : tot enim .rictibus puhantur, quot sunt poto*^**>et tyranni. Sapienter Ecclesiasticus, vu, G: « Noli, ait, quærcro fieri judex, nisi valeas viriuto irrumpere iniquitates : ne forte extimescas faciem potentis, ct ponas scandalum in aquilate tua. »

10. Respondit autem Paulus. —Solet reis, ut- Ve«. i* pote pavidis, anxiis, turbatis, consternatis dari advocatus, adeo ut jure civili, si reus neminem habeat, ei dare debeat prætor. Verum Paulus Deo suæque causa præfidens, ipse sibi advocatus est; nimirum veritas cl innocentia nec potentiam , nec eloquentiam timet. Justus cnim ut leo confidit; leo autem æque ac lupus non timet multitudinem ovium,sed quaerit et ambit. Justus cnim sceptrum Dei gestat in capite. Ipso enim dixit : « Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. » Vere ct Nazianzcnus in *Sententiis :* « Deo dante, ait, nihil potest livor; eodem abnuente, nihil potest labor. »

Et multis annis te esse judicem. — Græci codices et Chrysoslomus addunt íúxtw, id est *justum ;* quod est epithetum proprium judicis, significans Felicem non esse talem, sed talem esse debere, si legitimus judex esse velit, *q. d.* Moneo te, o Felix judex, tacite hoc epitheto lui officii, scilicet ut cum sis judex, justitia rationem habeas, non favoris, non turbre pontificum, qui injuste contra me conspirant. Nota : Felix mullis annis a Claudio Imperatore prefectos fuerat Trachonitidi, Batanœæ et Gaulanitidi, quæ sunt vicinæ Judææ, sed ipsi Judææ a biennio tantum ab eodem Claudio paulo ante mortem datus fuerat prases, ita Josephus, lib. II *Belli,* cap. xi. Allegat hoc Paulus ad suam innocentiam, *q. d.* Cum tot annis huic genti præfueris, nec unquam a Judaeis de me querelam ullam audieris, facile colliges me nulli unquam nocuisse.

Bono animo. — Legit interpres cum nonnulli? Græcis, cujati; :jam inulti legunt per comparativum, id est *æquiore, tranquilliore, securiore, hilariore animo, q. d.* Impavide, intrepide, libere, secure et alacriter pro me respondebo: cutojux enim est lætilia, jucunditas, recta animi constitutio, securitas, delectatio, alacritas, hilaritas, et, ut Cicero, lib. V *De Finibus,* vertit, animi tranquillitas, in qua asserit Democritum posuisse summum bonum ; illud enim vocasse ttóupiíav, id est *animum terrore liberum.*

PRO ME SATISFACIAM , — Ktpl ipaurcv ázcXcqcújxat, id est *de his quæ me spectant, respondeo; pro me apologiam instituo, accusatus me defendo, causam meam ago.*

11. Quia non plus sunt mihi dies, quam duodeciM. — Sigillatine hosco dies corumque acta circa Paulum, recensui cap. xxi, 27. Sensus est, *q. d.* Tam paucis diebus non potui ego advena ct ignotus, tot seditiones ct tumultus, fot scelera contiare, quot et quanta Judæi mihi objiciunt.

EX QUO ASCENDI ADORARE IN JERUSALEM. — A(1O-ralio generalis est, el complectitur varios actus

cl species, Inter quas uua est sacrificium: hoc enim est adoratio non tam verbalis, quam realis. Est enim protestatio Divinitatis summique Numinis, quod viUo et necis omnium habet potestàhin; cui proinde victimas immolamus, occidimus, incendimus, sacrificamus. Paulus enim ascendebat in templum sacrificaturus.

7ru. i!. Í2. Aut concursum facientem turre. — Non congregantem turbas, scilicet ad seditionem , ut vertit Pagninus.

r?n. n. 13. Neque probare possunt , — wajxçrw , id est *exhibere, ostendere, convincere.* Unde quidam Græci codices addunt r/. *d.* Non possunt me tibi sistere, repraesentare ct demonstrare talem,qualem pingunt ct fingunt, scilicet seditiosum, factiosum, sacrilegum.

Ve», u. 14. Secundum sectam , — ¿1^, id est *viam,* hoc est institutum normamque vivendi, puta secundum christianismum, quam ipsi vocant hæresim, id est sectam et factionem, sed parum æque ct perperam.

Vm. u. 15. Sic deservio (Xarpiûœ, id est *latria colo et adoro)* Patri et Deo. — a Patri, » tanquam filius; « Deo, n tanquam creatura et servus latria deservio. Græce rarpóto e<w, id est *patrio Deo,* quem scilicet patres nostri, puta inei et Judæorum, coluerunt. Ita Syrus, (JEcumenius, Tigurina ct alii; quo ostendit Paulus se non esse hostem legis, ncc apostatam Synagogæ, uti objiciebant Judæi : sed fidei et religioni patrum et avorum insistere. Rursum patrius Deus-crat custos patri®, proprius ac peculiaris Judicis, quales a Gentibus vocabantur penates, indigetes, lares.

Spem habens in Deum (supple cum Tigurina, *fore),* QUAM ET HI IPSI EXSPECTANT, RESURRECTIONI M mortuorum. — Si cnim addas ri *fore,* plana est sententia; quæ implicata est, si per *spem* metonymice accipias rem speratam, puta resurrectionem : ncc cnim hanc habemus apud Deum, sed a Deo faciendam speramus ct exspectamus.

Vu«.ie. 1G. In hoc - — Hugo, *credens in hoc;* Syrus, *propter hoc ;* planius Tigurina, *quin cl in hoc, q. d.* Adeo non discedo a patrio Deo, lege, religione, fide ct spe, præserlim resurrectionis, ut ct in hoc patrii Dei cultu, religione ct instituto, studeam puram habere conscientiam ad Deum et ad homines.

Studeo, — id est *me excroco, laboro, satago,* c/. *d.* Totus sum inhaere. Sic olim *Ascetic* vocabantur Religiosi, qui toti vacabant sibi et Deo, qui toti erant in domandis animi motibus, toti m exercitatione virtutum, *q. d.* Totus sum in eo, ut inculpate Deo serviam, ut judicio divino et humano nihil in me reprehendi possit; vel, ut ncc homines, ncc Deum ulla in re offendam. Hæc nimirum est vera sapientia, vera prudentia, verum oillcium Apostoli et cujusque fidelis. « Deum time, ct mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo, » ait Sapiens, *Eccles,* xn, 13.

Præclarc 8. Gregorius Nazianzcnus in *Sententiis.* « Optimus, oit, c"rc conten le, Cr.r* unquam in via virtutis subsistas. Tibi enim qtr. - viùosa vit excessisti, perinde esse puto consistere, ac st in imum vitii gurgitem laboreris. Age vero deserto universo hoc mundo mundique sarcinis excussis, ad vitam codestem vela pande : præsertim libi Trinitas cur® sit. » Idem, epist. 57 vel 63, Eudoxium exhortaos, ut, rhetorica abdicata, det se studio sapienti®, virtutis et perfectionis Christian® : a Ne sustineas, ait, inter graculos excellere, cum aquila esso possis. Migremus hinc, efLiciamur viri, somnia projiciamus. Alios occupatos teneant, jactent, ludificentur invidia, et tempo* et fortuna. Valeant throni, opes, splendores, vilis hæc et despicabilis gloriola, ac denique magna hujus seen® ludicra nugæquc theatric®. Nos verbum arctissime complectamur, ac pro omnibus rebus Deum habere optemus, solum, impiam, perenne illud bonum suum ct nostrum : quia virtutis premium est, Deum fieri. Ad hæc contende, volita. Nusquam spes tuas siste, quoadusque ad illud summe expetendum et beatam bonum perveneris. »

Sine offendiculo, — id est inoffensam ; Syrus, *puram.*

Moraliter : disce hic a Paulo , quanta cuique esse debeat cura integre et pur® conscienti®, de qua vide dictai *Timoth.* i, 5, cl II *Timoth.* i, 3. MonHm *

Quin et hæc communis Philosophorum fail vox. Bias cnim interrogatus, a quænam res in vita metu careret? » respondit : a Bona conscientia. » Ita Maximus, *serm.* 24. Socrates interrogatus, «quinam tranquille viverent? — Illi, ait, qui nullius absurdilatis sibi conscii sunt. » Ita Antonius in *Melissa,* I! part., semi. 77. Periander pereunda* lus, V quid in minimo esset maximum? — Bona mens, ait, in corpore humano. » «m*** u>*

Agis, rex ultimus Lacedæmonum, ab ephoris damnatus, ductus ad supplicium, videns quemdam suam sortem deflentem, «Noli, ait, flere propter me, quia præter jus et ¿equum ad dirum hoc supplicium ducor, meliorquc sum iis qui ad mortem me damnarunt. » Ita Plutarchus in *Lacon,*

Chilon grand®vus asserebat se sibi nullius facti conscium esse, cujus premierei, uno excepto, quod cum esset delectus arbiter, ut inter duos amicos litem dirimeret, nec quidquam vellet adversus leges facere, persuaserit alteri amico, ut ad alios deferret arbitrium; hoc fado ct legem servavit ct amicum. Dicebat enim se patronum legis facere debuisse, eoque offendere amicum. Ita Laertius in ejus Vita.

Julii Drusi domus patebat vicinorum prospectibus. Suggessit faber se cam sublaturum quinque talentis. Cui Drusus : Decem dabo si talem reddas domum meam, ut undequaque pateat omnium oculis, ut omnes videant quomodo domi mc® vivatur. Plura congerit Stobœus, *serm.* 22.

Audi ex mullis pauca. Periander rogatus, « quid esset libertas? » dixit : a Rechi conscientia. « ko-

crates dicebat : « Omnino sperandum non esse, *si quid* turpe feceris, te lafitnrum. Quamvis enim lateas alios, tute tamen tibi male conscius eris. » Pythagoras « neminem tam audacem esse dicebat, quem mala conscientia non faceret timidissimum : » hæc enim ad ventum quemlibet expavescit, uti pulchre in Ægyptiis describit Sapiens, cap. XVII, 4 et seq. Idem dicere solebat : « Virum ®pium plus mali pali afflictum conscientia, quam eum qui corpore castigatur, n Multo eniin graviores sunt animi ægri quam corporis morbi, juxta illud Poche :

> Ernioso pntes, quos diri conscia ficti
> Mens habit attonito*, ct diro verbere aedit,
> Occultum quatieolo animo tortore flagellum?

Quocirca Chilon asserebat, « damnum turpi lucro semper præfcrendum esse. Illud enim semel dolere, hoc semper. » Ita Laertius, lib. I, cap. iv. s Conscientia enim rectæ voluntatis, maxima rerum incommodarum est consolatio, v ait Cicero *ad Torquat.*

Praittr. difignoi- Ad Deum kt ad homines. — Ut nec homines, nec Deus cardiognosles eam culpare possit : Deus enim intima mentis et conscientiæ acutissimis ct lucidissimis divinitatis oculis inspicit et perspicit. Nam, ut ait Clemens Alexandrinus, lib. Vii *Strom.*, post initium : « Sicut sol non modo cadum ct orbem universum illuminat, terram et mare collustrans, sed per fenestras quoquo et exiguum foramen, in abditissimos œdium recessus splendorem emittit; sic Verbum quoquoversus diffusum vel minimas vilæ actiones respicit. » Quocirca S. Leo, serm. 5 *De Quadragesima,* suos monet, «ut non sibi blandiantur : Quia nobis, ait, conscientiæ singulorum patere non possunt ; cum oculos Dei simul universa cernentis, non abditorum, non parietum septa concludant : nec solum ei acta ct cogitata, verum ct agenda el cogitanda sint cognita. Ista ergo scientia summi judicis, iste est tremendus aspectus ; cui pervium est omne solidum et apertum omne secretum ; cui obscura clarent, mula respondent, silentium confitetur, et sine voce mens loquitur. » Et S. Bernardus, *De Mado bene vivendi,* ad sororem : « Ibi pecca, ubi Deus non est,w non videt. Si autem Deum credis te tuaque ubique videre, quomodo in oculis tante majestatis el judicis ac vindicis peccare audes? Sane si serio Dei præsenliam ct intuitum cogitaremus, impossibile foret coram eo peccare, cum ad iram piovocare, eum ad vindiciam lacessere. Studeamus cum Paulo inoffensam habere conscientiam ad Deum ct ad homines semper. Dicamus cum S. Francisco Xaverio : « Ubicumque fuero, meminero me m orbis terne theatro, in cœleslis Regis ac superum oculis versari. »

Semfer. — Syrus, *perseveranter.*

% 117 17. Post annos autem plures, — puta 24 a conversione Pauli : ipse enim conversus est anno Christi 36, hoc vero gessit et dixit anno Christi 58. Vide Chrouotaxin qunm Actis præposui.

Eleemosynas facturus, — puta quas in Asia a fidelibus collegeram pro Christianis pauperibus, qui erani Hierosolyma*, eas ipsis perlaturus. Vide II *Cor.* vni ct iv. Elidit suspicionem seditionis, *q. d.* Adeo non sum seditiosus, ut beneficenliæ et eleomosynæ causa, faciendæ genti meæ, tantum iter llierosolymam susceperim.

Oblationes et vota. — Hinc videtur, quod Paulus prius nuncnparit vota el oblationes quasdam Hierosolyma* in templo offeccndas, antequam moneretur a Jacobo, cap. xxj, 20, sed monitum a Jacobo ea accelerasse. Fecit id ad invidiam Judæorum vitandam corumque gratiam captandam, ostendendo se templi ct legis esse cultorem, non hostem.

18. Invexerunt me purificatum in templo. — Ven. iv *q. d.* Ergo non violavi templum, ut ipsi objiciunt, sed honoravi : quia purificatus sum in eo. Singula verba Pauli habent nervum et pondus, quo objecta crimina infringit.

19. Quidam autem fa Asia Judæi.— Syrus et Vers, ix Vatablus : *Quidam autem cx Asia Judxi eum tumultum concitarunt, non ego, quos oportuit sistere mecum coram te, q. d.* Accusatores mei concitarunt tumultum, non ego: illos ergo hic sistere oporteret, judicare cl punire, non me, qui seditionem ct injuriam passus sum, al) cisque plagas pene lethiferas excepi (1).

20. Cum stem n concilio, — quasi reus acen- Veri.», salus a Judæis: quare ipsorum est dicere, quam iniquitatem in me invenerint, camque probare « t me convincere. Syrus vertit *cum starem,* scilicet in concilio Hierosolymitano reus coram eis, cap. xxm, 1, ct ita legit Dionysius, Cajclanus el nonnulli alii. Græcum ⟨jt xcg;, cum sit in aoristo, utroque modo verti potest. Posteriori lectioni valde congrue respondet id quod subdit Paulus, se clamasse in concilio : «Quoniam dc resurrectione ego judicor, n

21. Nisi de una hac voce. — Est tacita ironia et Vm-îi. sarcasmos, 7. d. Nullam seditionem concitavi, nisi ita censere ct nuncupare velint vocem meam, qua clamavi inter cos stans: «Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis, n Ob illam enim vocem Pharisœi fecerunt schisma a Sadducæis, ac contra eos Paulum lutati sunt. Verum hujus schismatis vos ipsi fuistis causa, non ego, qui meam causam egi ac veritatem dixi, incamque de resurrectione Christi et Christianorum fidem palam professus sum. Quid in haa mea apologia peccavi? quod in hac fidei meæ professione crimen admisi? Egi enim rem necessariam, laudabilem, veram, religiosam el piam. Unde nonnulli Græcum t., id est *nisi, quam, vertentes aut,* sic transferunt : Aut hi ipsi dicant si

(1) Alii : Judæoe Asiaticos, utpote testes avràrroc P nihis queritur abesse ; quia presentes ipsi eum defendissent.

quid invenerint in me iniquitatis; aut de una hac vo e, qua clamavi inter eos stans, 7. *d.* Si nihil aliud habent, vel hoc objiciant crimen, quod clamarim me ob fidem et professionem resurrectionis judicari. Verum hoc non est crimen, sed virtus ct laus mea. / Vidit Glossa, voluisse Paulum rursum Judæos inter se commissos a se avertere ; refricando enim nomen resurrectionis, tacite renovabat dissensionem inter Pharisæos et Sadducæos, quam paulo ante excitant Hierosolymis. Pharisæi enim avide nnmcn et fidem resurrectionis excipiebant, enroque contra Sadducæos palam propugnabant. Denique resurrectionis meminit, ut præscs Gentilis sciat Paulum a Judæis non seditionis accusari, sed novæ religionis, puta resurrectionis, quam Gentiles, si non credebant, certe non damnabant, imo reverebantur, metuebant et suspiciebant. Hæc enim fides signum est, causa et stimulus pietatis vitæquc timorata», innocentis et sancho. Unde subdit Lucas :

22. DISTtl.1T AUTEM ILLOS FELIX, CERTISSIME SCŒ5S de via hac. —Ax^Xi'çtîcv, id est *certius sciens;* sed comparativus ponitur apud Græcos et Latinos eleganter pro superlativo. Hinc illud Poetæ :

Vespere qui luces cœlo jucundior ignis.

id est jucundissima stella. Platonici enim censebant stellas esse ignitas, adeoque esse ignes et faces cœlestes. Et illud Apostoli : « Major autem horum est chapitas. u *Major,* id est maxima inter fidem cl spem, I *Cor.* xur, 13,

Porro per *viam* aliqui accipiunt Judaismum ct jus Judaicum, *q, d.* Felix, nipote diu versatus inter Judæos, sciebat quænain esset religio Judaica , quantumque distarei a Christiana quam prædicabat Paulus. Melius alii per *viam* accipiunt institutum et religionem Christi et Pauli, *q. d.* Felix tum cx litteris Lysia», tum ex audita Pauli tam sapienti, modesta et innocenti apologia, certo cognovit ejus doctrinam, religionem el vitam non osse seditiosam, uli accusabant Judæi ; sed cos ex odio contra cum inique conspirasse, uti Pilatus agnovit Clirbti innocentiam, ac contra eam in* justo conspirasse Scribas et Pontifices. Ita S. Chrysostomuft, Lyranus, Hugo, Dionysius et alii. Nola hic insigne testimonium innocentée el virtutis Pauli. Quare debuisset eum absolvere illlcoquo dimittere Felix; sed instar Pilati, ne pontifices offenderei, cl ut pecuniam a Paulo emungeret, eum in custodia inique detinuit. Ita Chry*ostomus.

. 23. Et habere requiem, — , id est rcZaiw- *tionem,* laxius haberi, mitius tractari, dari ei plus libertatis et recreationis.

. 24. Cum Drusilla uxore. —Drusilla erat'filia Herodis Agrippa* sopioris, qui S. Jacobum occidit et S. Pelium incarceravi!, cap. xii, I; ac consequenter erat ipsa soror Agrippa» junioris, de a qyo cap. seq. Cornelius Tacitus, lib. V *llislor.,* scribit Drusillam fuisso neptem Antonii el Cleopatræ, « ut ejusdem Antonii Felix progener, Claudius nepos esset, n Unde videtur, quod Cypris, uxor Agrippæ et mater Drusillæ, fuerit filia M. Antonii et Cleopafræ, ait Mariana in cap. xxv *Acfor.* Hinc et videtur vocata *Drusilla,* a Livia Drusilla, uxore Amnisti, ejusque filio Dro<o, fratre Tiberii Imperatoris. Drusus enim ex Antonia, sorore M. Antonii, genuit Claudium, qui CaioCaligulæ in imperio successit. Agrippa enim rex, pater Drusillæ, evectus fuit ad regnum a Caio Caligula et Claudio Imperatore. Unde in Claudii gratiam, filiam *Drusillam* nominavit : Drusits enim cognomen fail (amili» Claudi». Unde et Livia, uxor Augusti Cœsaris, mater Drusi et avia Claudii, cognominata fuit Drnrilta, quam Cain* Cæcar quasi deam consecravit habita Veneris : siculi eadem nomine luna» consecrata fuerat dea habitu Junonis. Unde ipsa vocata fuit Venus coelestis, cognomento Panthea. Ita Dio, lib. LIX, et ex eo Lipsius in lib. V *Annalium* Taciti, sub initium. Porro Drusilla hæc, teste Josepho, lib. XX *Antiq.,* cap. V, tres habuit sponsos. *Primo* enim Tritui desponsa fuit Epiphani, Antiochi regis filio : sed hic eam recusavit, quia noluit subire circumcisionem, quæ conditio in nuptiis ipsius, utpote Judææ, petebatur. *Secundus* fuit Azizus, rex Emeso», qui subiit circumcisionis conditionem, itaque cum ea matrimonium iniit. *Tertius* fuit Felix, qui eam ab Azizo marito ad se pellexit. Hinc Drusilla vocata est a trium regum uxor, ct 1er regina, » ideoque forte a Suetonio in *Claudio,* cap. xxvm, Felix dicitur « trium reginarum maritus. » Denique Drusilla profligati pudoris ct fidei femina, a marito rege ad adulterum præsidem, non solum abdicata conjugali fide, sed et patria religione spreta, transiit, ac cum Felice Gentili facta est Gentilis (1).

Audivit . — Incitante forte Drusilla uxore, quæ cum esset Judæa. ex curiositate volebat audire, quænam esset nova secta quæ a Jud po Paulo prædicabntur, ac quid differret Christianismus a Judaismo. Unde curiosi hi auditores nullum ex ardenti Pauli concione fractam retulerunt, nisi majoris damnationis, ob majorem post agnitam veritatem in erroreel vitio culpam ct pertinaciam.

Fidem que est i.\ Christum Jesum, — qume^tde Christo Jesu, puta fidem Christi, sive ChriMianam.

23. Disputaste autem illo de justifia et casti- vm.O TATE. — Syrus, *de justitia et sanctimonia;* castitas enim est sanctitas, id est puritas animæ el corpo-

il) Duas Drusillas Felix uxores habuit : alteram Jq-•l vain, de qua hic seræo, Agrippe majoris tiliam;allvr.nu Humanatu, \nlouii el Cleopatra neptem, <te qua Tacitus, *¡lid.* V, ii. Quam autem prius secum tabuerit, «adhuc dubitatur. Gratius ad Suetonium, *Ciaud.* c-ip. xxvm, suspicatur Drusillam Antonii neptem <bem obfisse antequam Felix veneni in Jud c.im, ibi veru istum duxism Drusdliun Agnpp v. Hanc ipsam. Uenxh$ Agnppae majoris idurn, Azüo, Emesorum rogi nupt im, nefariis artibus a inailo abduxit, sibique uxorem A&civit ,• qua re Josephus, hb. XX, vu, Î.

Frih ri-, ufi ostendi I *Corinth,* vn, 34. Studio Paulus i 'r appositum hoc Felici thema dicendi accepit : Wi sciebat enim eum esse adulterum et injustum, ut eum ad castitatem et justitiam revocaret. Adulterum, quia Drusillam ob eximiam pulchritudinem, opera Simonis cujusdam magi ad sc pellexerat, ut relicto priore matrimonio Azizi, regis Emesenorum, ad suas nuptias transiret : unde ex ea suscepit filium, quem a patre Drusillæ Agrippam nominavit. Addit Tacitus, eum per omnem libidinem grassatum esse, cujus verba mox recitabo. Nec mirum : si enim regium thalamum invadere ausus est, et a rege reginam ad se traducere, quid non tenlarit in plebeios et subditos? Merito ergo coram adulteris, Felice et Drusilla, Paulus disputavit de castitate, Paulus, inquam, antistes virginitatis, qui, ut ait S. Augustinus, homines angelos, imo deos efficere satagebat.

Moraliter: docet hic Paulus, judices et provides debere esse continentes, tam a venere, quam al) avaritia, ne ob lucrum justitiam, ob cupidinem castitatem et conjugia evertant. Unde prisci Romani mire ab utraque se continuerunt, caque ratione propagarunt imperium, tamque amplum et tantum, quantum in historiis legimus, consecuti sunt, uti mullis exemplis docet Valerius Maximus, lib. IV, cap. in.

Injustum, quia, ut ait Tacitus lib. XII *Annal.,* factus præses Judææ a insolescebat, cuncta maleficia sibi impune ratus, tanta potentia subnixo.» Et mox : « Felix intempestivis remediis delicta accendebat. » Idem, lib. V *Ustor. :* a Felix, inquit. per omnem sævitiam et libidinem jus regium servili ingenio exercuit. » Fuerat enim ipse servus, æque ac frater ejus Pallas, a quo per Claudium Imperatorem libertate donatoci evecto, Felix pariter Judææ præfectm am obtinuerat. Hic verum est illud Proverò, xxx, 21 : « Per tria movetur terra, ct quartum non potest sustinere : per servum, cum regnaverit; per stultum, cum saturatus fuerit; perodiosam mulierem, cum in matrimonio fuerit assumpta; ct per ancillam, cum fuerit h/eresdoiniuæ suæ.» Quocirca Felicem, ut melius res Judaicas administraret, sæpc admonuit summus pontifex Jonathas ; qui proinde monita el monitorem non ferens, eum curavit interfici per sicarios, qui deinde ejus connivenlia in multos alios grassati, plura homicidia, imo latrocinia perpetrarunt, teste Josepho, lib. XX *Anliq.,* cap. vi : « Invitati, ait, hac licentia sicarii, per singula festa ventitantes et tela celantes, pan modo immixti turbis, alios confodiebant propter privatas inimicitias, alios conducti pecunia, idque non modo in reliquis urbis partibus, sed in ipso templo etiam. Unde fas est credere, Deum tanta impietate offensum, adversatum esse Hierosolymam, temploque utpote non amplius puro domicilio, Romanos induxisse, purificaturos id lustralibus flammis. » Subdit deinde Josephus tumultum Cæ^arvæ inter Judæos et Syros exortum, in quo Felix multos Judæorum immissii militibus occidit. Atque hæc semina fuerunt rebellionis, quæ paulo post in apertum bellum eruperunt, quo a Tito vastata et eversa est Hierosolyma. Pergit Josephus, cap. vu : « Cæteruin, inquit, postquam Felici successor, Portius Festus, a Nerone missus est, primores Judæorum Cæsareain incolentium Romam profecti sunt Felicem accusaturi; dedissetque omnino pomas injuriarum quibus Judæos affecerat, nisi Nero cum donasse! Pallantis fratris precibus, qui tum in pretio erat apud principem. » Vide cumdem, lib. II *Delii,* cap. XII, ubi graphice describit, quanta tum fuerit sicariorum et latronum copia, audacia et terror.

Merito ergo Paulus coram injusto præside de LiU rtia justitia disseruit. Ubi rursum nola libertatem ct r4uU* magnanimitatem Pauli. Felicem enim tyramDW libere tyrannidis arguit, sciens ea dc causa ac ipso recenter occisum Jonatham pontificem, ai proinde simili se neci pro Deo et justitia offerens. Eumdem cum Drusilla arguit adulterii, memor et conscius Joanncm Baptistam accusantem adulterium Herodis (qui erat propatruus Drusillæ : erat enim patruus Herodis Agrippæ, patris Drusillæ) cum Herodiade, præmium suæ accusationis tulisse mortem et martyrium : nimirum hoc quærcbat, hoc ambiebat Paulus.

Vere S. Chrysostomus, homil. 2 *De Laudibus S. Pauli : a* Paulus, ait, tyrannos ac populos spirantes furorem, vclut esso quosdam culices existimabat. Mortem vero, et cruciatus, et mille supplicia, quasi ludum putabat esse puerorum, dummodo propter Christum aliquid sustineret. Etenim coarctalus carcere habitabat coelum, ac libentius verbera excipiebat et vulnera, quam alii bravia diripiunt. » Et inferius : a Siquidem Paulus in terragradiens, sic se agebat ineundis, quasi angelorum societate frucretur. Nam possibili adhuc colligatus corpori, illorum perfectione gaudebat, tantisque fragilitatibus subditus, in nullo inferior supernis virtutibus apparere certabat. » Rursum : a Magnanimi est in amore et odio apertum esse, » ait Elias Cretensis in orat. 10 *Gregorii Nazianzeni.* Id hic cernimus in Paulo.

Et db judicio futuro. — Hunc stimulum, qui acerrimus est, impuro et injusto præsidi adhibet Paulus, ut ad poenitentiam eum adigat, ct ad justitiam, castitatem, fidem vilamquc Christianam traducat : aut saltem, ut frenum ejus cupidini injiciat, ne tam gravia, ac solebat, committeret, nove in gratiam Judæorum, contra justitiam se innocentem condemnaret, memor judicem suum fore Deum et Christum, qui justitias judicabit, *Psal.* lxxiv, 3.

Discant Concionatores et Confessarli hoc divini judicii stimulo pungere ct frangere dura impiorum corda. Ita eodem illa pungit ct ferit Moses , *Douter,* cap. i, vers. 17; David, *Psal.* lxxiv, vers. 3; Salomon, *Eccles. v* , 7; Ecclesiasticus,

cap. vu, vers. 40; Machaban, lib. II, cap. vu; S. Paulus crebro, ut I *Corinth,* cap. in , vers. 13 : « Uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur. © Et cap. IV , vers. 1 : u Qui autem judicat me, Dominus est. » Et *epist.* II, cap. v , vers. 10 : a Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sivo bonum, sive malum. Scientes ergo timorem Domini suademus hominibus. » Paulum secutus S. Cyprianus; lib. IV, epist. 9 *ad Florentium:* « Hæc, ait, pro animi mei pura conscientia, ct Domini ct Dei mei fiducia rescripsi. Habes tu litteras meas , et ego tuas : in die judicii ante tribunal Christi utræque recitabuntur. » Sic et noster Edmundus Campianus, Anglica athleta et martyr, in lib. *Decem rationum,* ratione 20 : a Veniet, inquit, Elizabetha, dies illo, ille dies, qui tibi liquido commonstrabit, utri te dilexerint, Societas Jesu, an Lutheri progenies. » Audivi in Belgio conciònatoreminsignem, qui in singulis concionibus pathos vehemens ciebat intentatione et exaggeratione judicii divini, magno audientium motu et fructu.

Voi virtu?unimu* **TREMEFACTUS FELIX. — VOX enim Pauli CUm ;** ulP°^° adulterum et tyrannum, percellebat instar tonitrui. Talis enim est vox virginum, *Apocal.* xiv, 2. Paulus autem fuit virgo, ut patet I *Corinth.* vu, 7. Hinc ct talis fuit vox S. Jacobi et S. Joannis intonantis : « In principio erat Verbum : » uterque enim fuit virgo. Unde et a Christo cognominati sunt a Boanerges, » id est filii tonitrui, *Marc.* cap. ni, vers. 17. Vere S. Hieronymus, epist. Gl *ad Pammachium :* « Ubi, inquit, electionis vas, tuba Evangelii, rugitus Iconis nostri, tonitru Gentium. » Et S. Augustinus, serm. 31 *De Verbis Apostoli :* a Audivimus , ait, de nube magna tonitrua : nubes enim Dei verba ista sonuerunt et tremerò nos fecerunt. © Si impium presidem perculit Paulus, dum coram eo staret subditus, reus ct vinctus ; quomodo percellet eumdem, quando cum Christo et Apostolis sedebit super thronos duodecim, judicans Felicem, adeoquo omnes tribus Israelis ct totius orbis juxta illud *Sapient.* cap. v, vers. 1 : « Tunc stabunt justi in magna constantia adversus cos qui se angustiaverunt ct quiabstulcruntlaboreseorum. Videntes turbabuntur timore horribili, n etc.? Quocirca in Paulo verum est illud ænigma ct elogium antislrophnin :

Imbellis coce bellat, innocens nocet ;
Inermis arma superat, immolas movet;
In pice pugnax, pacis in pugna tenax ;
Clemens in ira, horrendus in dementia ;
Rigide severus, ct severus comiter ;
Judicatus judicat, et judicem percellit ;
Vinctus vincit, vinciendo vincientem ;
Reus til judex, judicemque facit reum ;
Supplex imperat, imperans supplicat ;
Terror timet, Umor terret.
O miram virtutis vim! o virum! o angelum!
O novum novi Pharaonis Deum!

Quod nunc attinet. — Perperam Dionysius legit, « quid nunc attinet,» scilicet de istis loqui ct ita detonare? Grece enim est, fyc», quod Pagninus ct Tigurina vertunt *in presentía,* abi scilicet ad liberam custodiam , inquit Glossa; ita ut libertatem daret eundi per civitatem, ait Lyranus. Sequitur enim per antithesin : a Tempore autem opportuno accersam te, © ut tuam causam plenius audiam, examinem et judicem.

26. Sperans quod pecinia ei daretur a Paulo.— v>i« Mi Græca addunt, aûtt. id est *ut solveret eum,* quasi Paulus se lytro redempturus'esset, ac pecunia empturus liberationem et libertatem. Audierat enim Felix a Paulo ipsum pecuniam attulisse Hierosolymam ad faciendas eleemosynas, vers. 17, ac sciebat fideles et discipulos pro *w* redimendo sua omnia impensuros. Vide hic sordidam Felicis avaritiam. Rectus preses facit illud Taciti, lib. Xlll *Annat. :* ‹i Nihil in penatibus suis venale , aut ambitioni pervium. » Preclare S. Nazianzenus in *Sententiis :* <Avarus, inquit, quidam dixit : Fortunæ guttam malo, quam mentis (sapienti») dolium. Huic sapiens reposuit : Mentis guttam pluris facio, quam fortunæ dolium. » Verum generosus animo Paulus Deo fisus, pro coque patiendi avidus, sordidam hanc nundinationem abominatus est, maluitque in carcere manere ct mitti ad Neronem. Quid mirum? Socrates apud Platonem in *Critone* docet, non decere ut vinctus vinculis injustis, dato pretio, sese eximat, decere potius ut pernam mortemque innocenter et fortiter subeat. Nimis rigide Tertullianus, lib. *De. Fuga,* cap. xii, hoc Pauli exemplo concludere conatur illicitam esse omnem in persecutione fugam et redemptionem. Sancte enim faciunt Catholici, qui suos sacerdotes ab haereticis vel infidelibus captos pretio redimunt, æque ac illi qui redimi se sinunt. Sanctius tamen et generosius faciunt, qui Paulum imitantes redimi nolunt, tum ut plura pro Christo patiantur, tum ne Catholicos sumptu gravent, tum ne infidelibus Catholicos expilandi, ct sacerdotes capiendi dent ansam, eis omnem lucri spem precludendo, quod nonnullos o Societate nostra mihi familiares , in Hollandia captos factitasse scio, magna sacerdotalis constanti» fama et gloria.

27. Biennio autem expleto. — Scilicet a captivitate et incarceratione Pauli, quam hucusque enarravit Lucas, inquit OEcumenius, Beda, Lyranus, Glossa, Sanchez, Cajetanns et Dionysius hic, ac Onuphrius in *Chronico :* censent enim Paulum per biennium a Felice Cæsareæ in vinculis detentum fuisse. Verum hoe difficile est creditu. Sic enim quadriennium integrum egisset Paulus in carcere , nimirum biennium Cæsareæ, et biennium Romæ. Quare alii passim censent Paulum anno 2 Neronis, quo et captus est, ex Judæa vinctum missum esse Romam ad Neronem. Quocirca Baronins, Lorinus et Scaliger biennium hoc inchoant a Neronis imperio. Nam ohm a Cumani Verx it.

temporibus j FeTix a Claudio Imperatore in c an provinciam missus fuerat proses. Verum hoc generalius videtur, ncc satis ad propositum. Quare magis pertinenter et apposite dicemus biennium hoc inchoandum a præfeclura Fulicis in Judæa : nam ante ¡JJad profuerat Trachonitidi, Bataneæ et Gaulanitidi:CIaudius enim, sub finem imperii et vita», Felicem præfccit Judæa», ut dixi vers. 10.

Porro Onuphrius in CAronào censet Felicem a Claudio missum esse pnrsidcm in Judæam anno Christi 52, Paulum vero llierosolymæ captum esse anno Christi 55, qui fuit Claudii 14 ct ultimus, ac biennio captivum apud Felicem mansisse, ita ut anno Christi 58 a Festo, qui Felici succssit, missus sit Bomam. Quæ sententia non est incongrua, ncc improbabilis. Ex qua colligas, Paulum integro quadriennio fuisse in carcere : nam post hoc biennium missus Bomam, ibidem alterum biennium egit in carcere, cap. xxuii, vers. 30. Mirum sano videtur Deum permisisse Paulum tanto tempore claudi et ab apostolato impediri. Sed per passiones honoratur Deus magis quam per actiones, præscrtîm quìa Paulos in carcere magis ct ardentius quam liber praedicabat Christum tam litteris, quam verbis et exhortationibus, ut patebit in fine cap. xxviq. Sed hic computus dissentit a chronologia et coordinatione annorum Pauli, quam consignat Baronius ct alii, egoque in Chronotaxi secutus sum. Quare prius quod dixi, verius est.

Volens autem gratiam prestare, jcarafliaOai, id est *gratam rem facere,* vel *gratiam inire.* Ita Vatablus, ne scilicet a Judæis, quos vexaverat, accusaretur apud Neronem. Sed impius gratiam hominum quam quærebat, non acquisivi!; nam a Judæis accusatus, vinctus missus est ad Neronem a Festo successore, pt dixi vers. 23. Porro hic in Paulo vera est illa aurea Nazianzeni in *Sententiis* gnome : a Dies ad diem te transmittit levissimeque volvitur : constantis autem hominis sententia sempiternum diem habet. » Et illa ibidem : « Ul incus maxima ictus non pertimescit, sic mens sapiens omne detrimentum extrudit. »

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judcrisposcentibus, Festus r' to' Panium num causam dicero velit Hierosolymis. Ille negat ct Famam ad Casarem appellat. Pesivi, priusquam ad Casarem Paulum mittat, rogat Agrippam regem ut eum audiat, et quid de eo faciendum sit, suggerat.

1. Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Hierosolymam a Cæsarea. 2, Adieruntque eum principes sacerdotum, et primi Judmorum, adversusPaulum : et rogabant eum, 3. postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via. 4. Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea : se autem maturius profecturum. 5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum. G. Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo aut decem, descendit Caesaream, et altera die sedit pro tribunali, el jussit Paulum adduci. 7. Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Hierosolyma descenderant Judan, multas et graves causas objicientes, quas non poterant probare. 8. Paulo rationem reddente : Quoniam neque in legem Jiidæorum, neque in templum, neque in Caesarem quidquam peccavi. 9. Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit : Vis Hierosolymam ascendere, et ibi de his judicari apud me? 10. Dixit autem Paulus : Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari. Judæis non nocui, sicut tu melius nosti. 11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori : si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. 12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit : Cæsarem appellasti ‧ ad Caisqrpm ibis. 13. El cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex et Bernice descenderunt Caesaream ad salutandum Festum. 14. Et cum dies plurcs ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens : Vir quidam est derelictus a Felice vinctus, 15. de quo, cum essem Iliero--nlymis, adierunt me principes sacerdotum, et seniores Judæorum, pustulantes adversus

illum damnationem. IG. Ad quos respondi :Quia non est Romam consuetudo, damnare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præsentes hrsbeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. 17. Cum ergo huc convenissent, sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum. 18. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, d<- quibus ego suspicabar malum : 19. quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, ct de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere. 20. Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam, si vellet ire Hierosolymam, ct ibi judicari de istis. 21. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem. 22. Agrippa autem dixit ad Festum : Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum. 23. Altera autem die, cum venisset Agrippa, et Bernice, cum multa ambitione, et introissent in auditorium cum tribunis ct viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus. 24. Et dicit Festus : Agrippa rex, et omnes, qui simul adotis nobbcum viri, videtis hunc, de eruo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Hierosolymis, petentes et acclamantes non oportere eum vivere amplius. 25. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere. 26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter qued produxi eum ad vos, et maxime ad te. Rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam. 27. Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, ct causas ejus non significare.

1. Festus ergo cum vexisset rx phovixciam.—Tigurina, *Festus ergo suscepta provincia,* puta cura et regimine provinone, nimiruiu Judææ ; id fecit adeundo Cæsaream : hæc enim erat caput provinciæ,si spectas Romanos; sin Judæos, caput erat Hierosolyma : unde mox eo ascendit Festus.

3. Postulantes gratiam,—non justitiam : hanc enim in tribunali, coram tribuno cl Felice tenlarant frustra, Paulo caus® suæ justitiam et innocentiam clare ipsis etiam hostibus demonstrante. Rursum postulant gratiam, ut scilicet Paulus Cesarea, quo a tribuno ob insidias Judæorum missus erat, remitteretur Hierosolymam, ut ei novas insidias struerent. Solet enim a præsidibus ct principibus, dum primo principatum capessunt vel inaugurantur, peti gratia quæpiam. Judæi hic non aliam petunt,quam Pauli necem. Vide, quanti Paulum æstiincnt, puta quantum Judaismi hostem ct Christianismi hyperaspisten, ut, cum multa longe majora et publicum bonum spectantia petere possint et debeant, iis omissis unum Pardi petant caput. Ita invidentes gloriæ Pauli, nescientes longe magis eam celebrant. Vere Nazianzenus, in *Monostichis :*

(iralum csl invideri : at invidere indens probrum.

▮i. Festus autem respondit servari Paulum in Cesarea.—Refutavit Festus petitionem Judæorum dc Paulo Hierosolymam accersendo, sive quia ex vultu, voco et gestu vidit malevolentiam Judæorum in Paulum; sivo quia audierat tin insidiis illi a Judæis structis; sive quia tribunal præsidis erat Cæsareæ, quo proindo ipso properabat.

Potentes sunt — ad conficiendum iter, *q. d.* Qui possunt proficisci et tantum iter (trium dierum) peragere. Aliter Rugo et Vatablus, *q. d.* Qui possunt sine rerum snarum incommodo, quibus scilicet commodum est, ire Cæsaream. *Secundo,* potentes, id est validi oratores, sive accusatores lingua pollentes, et validis argumentis armati ad Paulum accusandum et convincendum. Hi enim vocantur , et hoc proprie ad rem praesentem facit.

Si quod est in viro crimen.— Pro *crimen,* Græce est ««re», id est *absurdum, insolens, indecens, infame..*

1. Graves causas — air.dwrr*, id est *crimina* .ı Vfw.7. *criminationes;* ita Tigurina, Pagninus et alii.

9. Vis Hierosolymam ascendere?— Non jubet, v- •ȷ sed rogat. Impudens enim fuisset, si jnssisset, el abduxisset illuc, ubi non erat redargutus. inquit Chrysostomus, præsertim quia Paulus erat civis Romanus et stabat Cesare® ad tribunal Cæsaris Romani : nomen enim Romanum in reo veneratur præscs Romanus, ail Hugo.

Ad tribunal Cesaris sto. — *q. d.* Cæsir suum tribunal, quod tu nunc ejus vice occupas, o Feste, habet hic Cæsareæ, quasi in metropoli provinci®, ibi ergo me judicari oportet, non llierosolym®. Porro tasares nuncupati sunt Reges ct Imperatores Romani, a Julio tasare, qui primus imperium occupavit, et vocatus est *Casar* a familia. Fuit enim Cæsarum familia Juliis ascita, qui cx Julio Ascanio. Æneœ filio, descenderunt, juxta illud Virgilii, Æ'iuid. VI :

Julius a miguo demissum nomen Julo.

Cæsar autem primitus dictus est, vel acæsiis ocu- CMirb lis, vel a cæsarie seu capillis cum quibus natus «r»"» sit; vel a cæso malris utero, quos ideo er-mi

dici, et auspicatius nasci, quam eos qui in pedes nascuntur, asserit Plinius, lib. VII, ix; ideoque Scipionem Africanum seniorem *Casarem* cognominatum esse. Spartianus vero et Servius aiunt primum qui *Casar* vocatus sit, fuisse Julii Cæsaris avum, qui in Africaclephantum interfecit ; Elephas enim lingua Punica vocabatur *Casor*. Certe Julius Cæsar, a quo propagata est familia ct nomenclatura Cæsarum, non cst natus cæso utero materno, habuit enim ipse matrem Aureliam, quam amisit dum in Gallia bellum gereret. Adde : ejus quoque pater nuncupatus est *Casor,* qui prætura functus Pisis obiit.

Mhi Cimigium iùtur*,

Porro ipse hoc nomen propagavit in posteros, ojj rerum a se gestarum splendorem et gloriam quam multi secuti sunt, nemo assecutus. Ipso enim omnem Galliam quæ saltu Pyrenæo, Alpibusque, ac Rhodano Rhenoque continetur, novem annis in provinciæ formaiu redegit. Ipse Germanos trans Rhenum habitantes, primus Romanorum ponte fabricato invadens, subjugavit. Ipse Britannos autea ignotos devicit. Ipse in Italia Picenum, Umbriam, lletruriam occupavit. Ipse validissimas Pompeii copias quæ sub tribus legatis, M. Petreio, S. Afranio et M. Varrone in Hispania erant, invasit. In Macedonia superavit Pompeium, in / Egypto Ptolemæum, in Ponto Pharnacem , in Africa Scipionem et Jubam, in Hispania Pompeii filios, idque citissime, instar fulminis omnia pervadens et sternens, ut merito hoc sibi elogium usurparit : a Vidi, veni, vici, n Ipse quinquies triumphavit : primum de Gallia, postea de Alexandria; tertio, de Ponto; quarto, de Africa; quinto, dc Hispania. Denique ipse Pompeium, Senatum, Romam totumque Imperium primus subegit et occupavit. Porro ipse fuit liberalissimus, maxime post hos triumphos: ita Suetonius in ejus Vita. Quocirca Julius Cæsar hisce elogiis a nupero Poeta celebratur :

> Lux Caesorum ct pater,
> Romanus Alexander, terne Mars,
> Victo orbe, urbem victricem orbis vicit.
> Ingratam patriam patriis armis puniit.
> Eam vicit invitus, qua vixit invita.

^ 'uau. du. *tr?

Sane videtúr ipse fuisse naturæ, ingenii, prndentia», fortitudinis ct felicitatis prodigium, adeoQ110 Detis Romanam aristocratiam per cum in monarchiam convertit, ut viam sterneret Christo supremo Monarchal paulopost nascituro,eltotum orbem jam a Julio quasi in monarchiani redactum, per S. Petrum Romanum pontificem et Constantinum Romanum Imperatorem sibi subjugaturo.

Vere enim dixit Tacitus, lib. I : « Unum reipublicæ corpus unius animo regendum est. » Et Thucydides,lib. VI : «Inordinata cst res plurium principatus. » Et Homerus, *Iliad.* II, et ex eo Aristoteles, lib. XII *Metaphys. :* « Non mullos regnare bonum, rex unicus esto. » Verius S. Leo, sum. i *inhativit.S. Peli i ct Pauli* : «Cum duodecim Apostoli, inquit, imbuendum Evangelio m»mdum, distributis sibi terrarum partibus, suscepissent , beatissimus Petrus, princeps Apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii, ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet : n nimirum, sicut Idem ibidem ait, « ut tot populos cito pervios haberet prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. »

Ibi sie oportet judicari. — Caule dicit Cæsareœ AnCim se debere judicari, non autem Cæsarcm esse^^ suum judicem, quia proprius Pauli judex et su- hili perior erat S. Petrus; sed quia eum non agnoscebant Judæi et Romani Gentiles, hinc coram Romanis præsidibus accusatus a Judæis Paulus, coram eis causam dicere debuit. Romani enim Judæam et Judæos sibi subegerant cisque dominabantur. Adde, in civilibus Apostolos ct Ecclesiasticos primis illis Ecclesiæ temporibus, debuisse parere .Magistratui civili, ut insinuat Paulus, *Hom.* xm, ct ibidem expresse docent S. Chrysostomus, Theòdorelus, Theophylactus et S. Thomas. Necdum enim introducta erat exemptio et immunitas Ecclesiastica, quam posterioribus sæculis Pontifices et Concilia OEcumenica sanxerunt, ac reges principesquo Christiani approbarunt et concesserunt. Cum cnim ipsi sint oves ct subditi Pontificum, non decet ut ipsi judicent suos Pastores ut Superiores, etiam in civilibus. Verum tempore Pauli principes erant Gentiles, non Christiani,qui nullo modo tulissent Apostolos a sua jurisdictione eximi. Quocirca cis sponte se subjecerunt Apostoli, ne darent infidelibus scandalum, neve principes contra sc et fideles concitarent. Vide Lessium, lib. 11 *De Juslit.,* cap. XXXIII *De tribulis et vectigalibus,* dubio 4 ; ct Rellarminum, lib. 11 *De Romano Pontif.,* cap.xxix.

Denique Paulus vim passus a Judæis, licito imploravit auxilium Cæsaris, cum aliud tribunal ct remedium se vitamque suam tuendi non haberet, uti docet S. Augustinus, *epist.* 30. Paulum imitatus est S. Athanasius, qui oppressus ab Arianis, imploravit auxilium Constantii Imperatoris Ariani. In Apologia cnim ad Constantium sic ait : « Si apud alios accusatus essem, ad tuam Majestatem provocarem, sicut Apostolus dixit : Cæsarein appello, et cessatum est ab insidiis contra eum. »

Judæis non nocui, sicut tu melius nosti. — a Melius, n quam ut plenioris cognitionis causa oporteat te ire Hierosolymotn ibique meam causam investigare meque judicare. Testatus est tibi Lysias, Felix aliique meam innocentiam. Tu camdem cx accusatione Judæorum turbulenta, qua nihil probare potuerunt, meaque prudenti et vera defensione cognovisti : sat ergo eam nosti.

11. Non recuso mori. —Nota sincerum etintre- Veri.iL.

pidum Pauli animum et vocem : adeo jus et tribunal non declinat, ut si quid contra id peccarit, pœnæ et morti ultro se offerat.

Nemo potest me illis donare. — Tacito perstringit Prœsidem, quod nimis in gratiam Judæorum pendulus, velit Paulum judicare Hierosolymæ. Hoc enim erat cum tradere Judæis : tum quia ipsi Paulo in via parabant insidias, ut patet vers. 3; tum quia Hierosolymæ conspirantes in cum communi studio, tot tanlaque contra eum machinati fuissent, ut manus eorum non potuisset effugere.

yanhi / vih? quinte

Cæsarem appello. — Syrus, *protectionem Cæsar invoco'* Appellavit Cæsarem Paulus, *primo,* quia non vilæ suæ, sed Ecclesiæ consulebat, ait s. Augustinus, *epist.* 83. *Secundo,* quia cum ut seditiosum et Cæsaris jura turbantem accusarant Judæi. Unde S. Chrysostomus notat miram Pauli generositatem, qua apud illum, quem accusabatur læsisse, judicari velit. *Tertio,* quia oraculum a Deo acceperat, cap. xxiii, vers. 11, se Romæ evangelizaturum : hujus ergo occasionem commodam capiat appellando Cæsarem, sciens id Deum velle, idcoque appellationis hujus successum Deo curæ et cordi fore. *Quarto,* quia experientia continua didicerat Paulus, se in Judæa nusquam et nunquam tutum fore, nec Judæorum insidias et manus evasurum : ergo Romam et Cæsarem appellat. *Quinto,* ut hac appellatione Cæsarem, pula Neronem demereretur, sibique et Christianis conciliaret : aut certe, si ab eo damnaretur, gloriose ut martyr Romæ in orbis theatro occumberet. Nam, ut vere ait Dionysius Halicam, lib. II : « Aut vita libera, aut mors gloriosa eligenda.» Potissima causa fuit, ad vitandos Judæorum laqueos. Prudenter enim S. Gregorius Nazianzenus in *Sententiis* : «Sapiens, inquit, vitat omnia gravia ac periculosa, æque ac nauclerus tempestates.» Idem ad *Diosphorium,* epist. 49, vel juxta alios 15 : « Demens est, qui bis ad eumdem lapidem impingit. » Et Thucydides, lib. I : « Insidias anticipare potius, quam insidiantibus contra insidiari oportet. » Et Demosthenes, *Philipp.* I: « Rerum occasiones tarditatem nostram et ignaviam non exspectant. » Et Seneca : « Sapiens nunquam potentium iras provocat, imo declinat, non aliter quam in navigando procellam. » Porro Neronem Poeta nuper hisce coloribus pinxit :

Hic inter privatos optimus, inter principes pessimus fuit.
Regno dignus, nisi regnasset.
Molles illius inores in duris, induruere in mollitie.
Patrie dominus, non princeps fuit.
Domuum augustam fecit, angustam urbem.
Patriam incendit, ut extingueret.
Huic defuit exincto rogus :
Dedignatur terra tegere, qui terram dedignatur tangere

i 12. Tunc Festus cum concilio *(cum suis consultoribus;* ita Syrus) locutus. — *q.d.* Festus audita accusatione Judæorum et defensione Pauli, jussit eos secedere, ac secreto suos consiliarios consuluit, quid in hac causa facto esset opus, et an admittenda esset Pauli appellatio ad Cæsarem, an vero rejicienda : si enim Paulus fuisset seditionum concitator, uti accusabant Judæi, debebat illico plecti, nec mitti ad Caesarem, uti sanxerunt jura civilia. Consiliarii ergo declararunt eum non esse Udem, ac proinde appellationem admittendam esse, tum ut Paulo appellanti, tum ut Judæis qui Paulum in Judæa vivum videre non poterant, aliqua ratione satisfieret; tum ut Cæsari hic appellationis honos a Preside tribueretur, eoque ipse profiteretur Cæsari se esse subjectum, cumque suum esse superiorem et judicem.

CÆSAREM APPELLASTI, AD CÆSAREM IBIS, — *q.* 4. Quandoquidem meum tribunal et judicium videri* recusare ab eoque ad Cæsarem appellas.

Cæsarem, ac coram eo causam tuam age. Viwntur enim tee verba Præsidis manare ex animo# nonnihil in Paulum concitato et suboffenso, quod Paulus præsidis judicium suspectum et nimis in Judæos propensum hac appellatione arguere videretur.

Nola hic altum mirumque Dei consilium et .improvidentiam, quo Paulum per vincula, crimk lí“mo nationes, injurias, vexatione non tantum Ju- tr»t> dæorum, sed et judicum direxit Romam, ut cum S. Petro fundaret Ecclesiam Romanam, camque R ,1UIL invito Nerone matricem cæterarum constitueret. Præclare S. Nazianzenus, orat. 18 De S. Cypriano : « Divina, inquit, sapientia magnarum rerum fundamenta multo ante jacere, ac contraria per contraria procurare novit, ut majorem sui admirationem mortalibus excitet. » Exempla dat Joseph, Mosen et Hebreos : « Hac ille (Deus), inquit, Josephum fratrum scelere et injuria venalem, in Ægyptum duxit, et in femina exploravit, et in frumenti largitione nobilitavit, et per insomnia erudivit, ut in extera regione fidem et auctoritatem obtineret, atque a Pharaone honore afficeretur paterque maximarum illarum copiarum Geret, propter quas /Egyptus cruciatur, mare scinditur, panis instar pluvi» funditur, solis cursus inhibetur, promissa terra per sortem distribuitur. » Ita Paulus hic per adversa extollitur et glorificatur, adeo ut per ejus vincula ipsius fides, virtus et gloria in aula Neronis omnique pretorio celebrata sit, uti ipse asserit, *Philip.* i, 13.

Moraliter, idem Nazianzenus ibidem docet, Pani' quod Paulus et Sancti sint cosmopolita» civesque mundi, quia patriam non habent Judæam, nec Jerusalem terrestrem, sed cœlestem, pro qua omnia acerba mortemque subeunt alacriter. S. Cyprianus, inquit, hortabatur omnes fideles in persecutione Decii ad constantiam et martyrium : « Hanc enim negotiationem omnium præstantissimam esse ; qua exigui sanguinis pretio cadeste regnum emitur, ac brevia et fragilia bona cum sempiterna gloria commutantur. Unam enim

magnis ct excelsis viris patriam esso, nempe Jerusalem illam quæ mente percipitur, non eas quas hic angustis finibus circumscriptas esse, atque ab aliis aliisque hominibus subinde incoli videmus : unum item generis splendorem in eo consistere, ut divinam imaginem conservemus atque exemplar nostrum imitemur. Unum porro principatum in hoc positum esse, ut adversus improbum illum palmara obtineamus, ac ne in iis certaminibus quæ pietatis causa suscipiuntur, animos nostros frangi et expugnari sinamus, ubi vitium cum virtute confligit, ct fluxus ac fragilis mundus cura firmo ct stabili ; et acerbus ac truculentus certaminis praeses cum fortibus athletis ; et Celiai adversus Christum aciem instruit : ob easque causas et gladios contemnere, et frigidum ignem, ac feras quamlibet immanes et truculentas, mites existimare, et famem pro summis deliciis ducere ; amicorum autem et propinquorum lacrymas, et luctus ac gemitus, ut diaboli illecebram, viæquc ad Deum ferentis impedimenta, preterire suadebat. H.rc enim virilium et strenuarum animarum esse, gravisque consilii ac prudentis. Atque harum rerum propinquurn exemplum ille ipse erat, utpote qui omnia pro stercoribus duxisset, ut Christum lucraretur. »

Vi-, i ‹. 13. Agr ippa nex.— Hic Agrippa non fuit senior ille, qui ab angelo percussus interiit cap. xii, sed ejus filius, frater Drusilla» el Bernices. Agrippa enim senior habuit duos filios, Drusum ct Agrippam juniorem ; ac tres filias, Drusillam, Beruiccm ct Mariamnem : ita Josephus, lib. XVIII *Antiq.,* cap. vir. Agrippa junior, ad distinctionem Senioris, ab Hebreis vocatur Agrippina. Hic moriente patre puer erat Romæ, ct a Claudio linpei atore creatus est rex Chalcidis. Deiude tetrarchia Philippi, puta Trachonitis, ei adjecta est; Judæa vero mansit sub præsidibus Ilomanis. Quod ergo Agrippa mutavit Judæorum pontificem corumque sacris se immiscuit, ut scribit Josephus, id non tam jure quam conniventi» presidum Romanorum fecit, qui id ipsi tanquam Religione Judaeo, et Judææ regis nepoti ultro permiserunt, pr/esertim quia ditio Agrippa censebatur ad Judieam et Judæos pertinere. Porro Agrippa aterque vocatus est, in gratiam M. Agrippai, qui fuit gener Augusti Casaris : ab Augusto enim Herodes Ascalonita, qui fuit Agrippie avus. .venum Judææ acceperat. Lude Agrippa senior filiam vocavit Drusillam, in uratiam Livia, uxoris Augusti, quæ DrusiUa esi cognominata, ut dixi cap. Hiv, 24; filium vero Drusum, ingratiam Drusi, filii Livia ct fratris Tiberii Casaris. Agrippa enim non Hebræum, sed Romanum est nomen ita dictum ab agro partu, vel ab ¿egritudine el a- i>bus. Audi Gellium, lib. VI, cap. xvi: Quomin in nascendo non caput, sed pedes primi ixfitcrant, qui pintus difli< dlimus œgerrimusquo ibetur, Agrippæ appellati, ab ¿egritudine et pedibus. Confixos autem pueros in utero Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus elatist non ut hominis natura est, sed ut arboris (uniif ct homo vocatur arbor inversa). Nam pedes cruraque, arboris appellat ramos; caput, stipim atque caudicem. Quando igitur contra naturam forte conversi pedes, brachiis plerumque diductis, retineri solent, agrius tunc mulieres enituntur. Et Plinius, lib. VH, cap. vili : « In pedes, inquit, procedere nascentem, contra naturam est : quo argumento eos appellavere Agrippas, ut agre partos. » Unde et M. Agrippa multas corporis animique agritudines habuit : « Nam fuit adversa pedum valetudine, misera juventa, exercito avo inter arma morlesque, ad «oxia successu, infelici terris stirpe omni, sed pcr utrastjue Agrippinas maxime : » harum enim una genuit Caiuin Caligulam Casarem, altera Neronem, « totidem faces generis humani. Praeterea brevitate avi, til raptus anno , in tormentis adidteriorum conjugis, socerique pre gravi servitio, luisse augurium preposteci natalis existimatur: » ita Plinius, et Suetonius, in *Augusto,* cap. ixui, lxiv et lxv. Pari modo miser, infelix et infaustus fuituterque Herodes Agrippa: sub Juniore enim gestum est bellum Judaicum , ac eversa Judica et Hierosolyma a Tito. Addit Plinius : « Neronem quoque toto principatu suo hostem humani generis, pedibus genitum parens ejus scribit Agrippina. Ritu natura capite hominem gigni mos est, pedibus efferri. »

Nola hic iuem tferodum ingenium et officium in judicandis fidelibus et Christianis, continua generatione propagatum. Primus enim Herodes Ascalonita fuit judex et carnifex parvulorum innocenlum, futurus ct Christi, si eum nancisci potuisset. Hujus filius, Herodes Antipas, irrisor fuit Christi ct carnifex S. Joannis Baptista. Ncpoi vero Herodes Agrippa Senior, fuit judex etincarccrator S. Petii, homicida vero S. Jacobi. Abnepos, puta Agrippa Junior, hic quasi judex fuit S. Pauli.

Er Bernice. — Hoc nomine multa fuere illustres femina. *Prima* Bernice fuit uxor Ptolcmai Lagi, primi post Alexandrum Magnum regis Ægypti, mater Ptolcmai Philadelphi, rara mulier forma ct viro dilectissima. *Secunda* Bernice fuit filia Philadelphi, qua di inde fratri suo Ptolemoo Evergeti nupsit, cujus crines in cœlum relati putantur persuasione Cononis Mathematici, de quibus elegiam habet Catullus. *Tertia* fuit Bernice celeberrima apud Grecos, a quibus vocata est Pherenico, id est ferens victoriam, utpote filia, mater ct soror Olyinpionicarum, id est « orum qui in ludis Olympicis victoriam et palmam tulerant, teste Plinio, lib. VII, cap. xl. *Quarta* Bernice fuit filia Herodis Ascalonita, quam Augustus Cosar m honore habuit. *Quinta* fuit S. Veronica (bec enim in *Chronico* L. Dextri ct ab alus vocatur Bernice, Berenice, vel Bero-

nice) quæ Christo eunti ad crucem sudarium dedit ad sudorem extergendum, cui Christus vultum suum impressit, quod Rom® in basilica S. Petri magna veneratione asservatur ct quolannis in cama Domini ostenditur. *Sexta* fuit hæc Br/ufc hernico, Herodis Agrippæ Senioris filia ct Junioris tt ^u- soror, ita dicta a proamita, puta a Bernice Hehui rodis Ascalonike filia. Porro Agrippæ Juniori hic eam jungit Lucas, ut significet eam non tantum ipsius fuisse sororem, sed ct concubinam. Fuit enim ipsa, æque ac soror ejus Drusilla, incontinens ct suspecta dc incestu cum fratre : unde ita se invicem diligebant, ut semper sociati incederent, ut patebit vers. 23. Hinc cl Chrysostomus eam vocat « uxorem Agrippæ : » quare Bernice, ut hanc suspicionem dilueret, nupsit Polemoni, Ciliciæ, vel ut volunt alii Lyci® regi, quem tamen mox ex intemperantia reliquit, unde a incestam » eam vocat Juvenalis, *Satyra* 6: « Barbarus incestas dedit hunc (adamantem) Agrippa sorori. » Tacitus autem, lib. I et II *Ilistor.,* docet eam placuisse Vespasiano et nihil propius fuisse quam ut nuberet Tifo. Audi Josephum, lib. XX *Antiq.,* cap. v : « Porro Bernice, post Herodis obitum, qui idem maritus ejus ct patruus fuerat, aliquanto tempore in viduitate acto, cum spargeretur rumor cum fratre eam congredi, suasit Polemoni, regi Ciliciæ, ut prius circumcisus se duceret, rata sic se coarguluram mendacium. Nec recusavit Polemon, inductus maxime mulieris divitiis. Id tamen conjugium diuturnum non fuit, propter intemperantiam, ut fertur, discedente ab eo Bernice ; qui mox desertus ab uxore et ipse Judaic® religionis desertor factus est. » Addit Josephus de Mariamne, altera sorore Bernices, ejusdem cum ea genii: « Eodemque tempore etiam Mariamne dedignata Archelaum, migravit in thalamum Demetrii primi inter Alexandrinos Judæos, et Alabarchæ, ex quo filium Agrippinam suscepit, p Ecco cum quam impuris ct incestis Paulo fuit certamen, cl tamen eos, licet judices suos, vehementia veritatis et orationis suæ perculit et obstupefecit, ut patebit cap. scq., vers. 24 ct 27.

Porro Bernice, si Græcurn etymon spectes idem est quod vlxr„, id est *gravitas,* vel *pondus victoria,* sive *gravis el ponderosa victoria :* Phcrenice vero idem est quod *ferens victoriam.* Macedones enim v in 3 sæpe commutant et pro *Phm* v*mce* dicunt *Berenice.* Sin llebræum etyinom spectes, *Bernice* idem est quod *puritas ùuwxntia* : 13 *Lar* enim est purus, >pj *iiaki* est innocens; ita Pagninus in *Interpret, nom* lIcLr.* Hæc etyma et significata optime conveniunt S. Veronica: : in caderis vero, ac præscrlim nostr a hae, significant non quales fueriul, sed quales esse debuerint (!).

(1) Hecliu» : est nomen Macedonicum pro nam Macedones *y* in p mutant: sic el uiUibant pro

An îsalutandum Festum, — quasi novum præsidem, felicem ei adventum in provinciam gratul duri.

15. Postulantes adversus illum damnationem — tir — Súcr.v, id est *sententiam, qua damnaretur ad mortem* ; ita Vatablus.

16. Non est Romanis consuetudo, etc. — Eadem v«r* n consuetudo fuit apud alios populos. Est enim juris nature et gentium, ut reus accusatus non damnetur, nisi prius audiatur dclurque ei locus apologi®. Unde illud : a Audi alterain partem. » Ita Alexander, teste Piulareho in *Apophtheg.,* sedens pro tribunali judex alteram claudebat aurem, ut integram servaret reo. Refert Ammianus, lib.XVIII, Delphidium, cum Numerium accusaret furti, nec id probare posset, eo audacter negante, exclamasse: «Ecquis,florentissime Casar, nocens poterit esse usquam, si negasse suffecerit ? » Cui Julianus: «Ecquis innocens esse poterit, si accusasse sufficiet? » Quocirca jura statuerunt ut reus, nisi de scelero convincatur, absolvatur. Satius est enim nocentem absolvere, quam innocentem condemnare, ff. *be Pam.,* lib. *Absentem.,* cap. De *accusat.* Qua de causa litigantes astuti ct prudentes, in lite se reos faciunt et hac ratione sa pe litem obtinent, quam alias perderent : facilius enim est gerere bellum defensivum, quam offemivum ; sicut facilius est urbem propugnare, quam expugnare. Accusatori enim incumbit probatio criminis, reo sufficit ejusdem negatio. Unde si accusatur deficiat m probatione, reus hoc ipso absolvitur. Vita cium innocenti semel erepta, nunquam restitui potest : vita vero nocenti condonala, quovis tempore repeti ct auferri potest, uti ait Theodoricus rex apud Cassiodorum, lib. Vii, *epist.* 1.

Damnare aliquem hominem, — d; àwùXuan, *ad neccia cl interitum,* ut addunt Giæca et Syrus. Unde Biblia Romana recto *donare* corrigunt, pro coque legunt *damnare.* Donare enim aliquem ad necem, ut habent Græca, idem est quod damnare. Porro Lucas aitx*? est donare, quia Judæi petebant gratiam a Festo contra Paulum, ut scilicet is sibi donaretur quasi donum ad mortem, ut ait Paulus, vecs. 3, hoc est, damnaretur : quo satis agnoscebant infirmitatem et iniquitatem su® causee, scilicet sc cupere damnari Paulum per gratiam et favorem, quem reum mortis agere non poterunt per justitiam.

18. Mullam causam (nullum delictum, nullum Vcu. a crimen) dliirebant, — ita Syrus: hoc enim oigmficat driu. Unde Noster causam hanc explicans subdit : « Nullam causam deferebant de quibus ego suspicabar malum. » Quare clare vertit Pagninus, « nullum mmen intendebant super bisce rebus, de quibus ego suspicabor;» suspicabar, inquam, eo quod viderem Judæos tam ardenter cum accusare ct deposcere ad mortem.

19. Dbsia sueekstiionl. — Ita Festus,

Gentilis, vocat Judæorum religionem. Et vero illa jam per Christi legem et religionem abolita, incipiebat revera esse superstitio.

Vn 2% 20. Hæsitans autem ego de hujusmodi questione, DICEBAM, Si VELLET IRE HIEROSOLYMAM. — Mentitur Festus, ut suum factum coloret; nam non ob hæ>itationem, sed in gratiam Judæorum volebat eum ducere Hierosolymam. Et cum paulo ante vocarit eam superstitionem, quomodo de ea hæJtabal? Inde Chrysostomus : « Si hæsitans, inquit, et anxius es, cur in Jerusalem trahis? Sic dixit adumbrans suum peccatum (1). n

v 21. Ad Augusti cognitionem. — Nero hic, uti quilibet Imperator, vocatur « Augustus, » 9i origo, ab Octavio Augusto, qui Julio Cæsari successit, sicut a Julio vocaltir Osar. Octavius enim infans vocatus est Thurinus. < Postea, inquit Suetonius in ejus Vita, cap. vu, Caesaris et deinde Augusti cognomen assumpsit : alterum testamento majoris avunculi ; alterum Munatii Planci sententia, cum, quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi et ipsum conditorem urbis, praevaluisset ut Augustus potius vocaretur, non tantum novo, sed etiam ampliore cognomine ; quod loca quoque religiosa et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab avium gestu gusluve, sicut etiam Ennius docet scribens : Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est. » Inter multa enim praesagia imperii et felicitatis Octavii Augusti, quæ recenset Suetonius in ejus Vita, cap. XCXIV et seq., aquila ei prandenti panem rapuit, et illico reddidit. Rursum : « Aquila tentorio ejus supersedens, duos corvos hinc et inde infestantes afflixit clad terram dedit, notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam, qualis secuta est, ac exitum præsagientc, n ait Suetonius, cap. xcxvi. Nimirum aquila notabat Augustum, qui duos corvos, id est, Lepidum ct Antonium, in triumviratu collegas debellavit, itaque se fecit monarcham.

Hinc Augustus, græce idem est quod venerandus, et numinis velut majestate quadam colendus. Est enim Rex vel Imperator, viva Dei in terris imago, ct quasi Deus quidam terrenus. Unde illud tritum : a Principes fato dari. » Ita Virgilios, lib. VlÆncfd., canit : « Augustus Cesar divum genus;» et Servius in lib. IV Georg. : Augustum, inquit, idem est quod augurio consecratum, abusive nobile et majestatis plenum. Et Statius, lib. IV *Stivar.,* cap. n, et Ovidius, lib. I *Pastor.:*

Sanet» vocant augusti Patres, augusta vocantur
Templa, sacerdotum nte dicata manu.

Et Cicero, lib. Ill De *Natura Deorum,* de diis ait : « Quos auguste omnes sancteque veneramur. »

(1) « De hujusmodi quæstione,» id est, dubius hænn- le quattone ad eum (Paulum) pertinente. Alii r nxl' /liquirwdi ad Jesum referunt.

Abusi sunt Gentiles hisce elogiis et titulis, cum suos Reges et Imperatores vel metu, vel adulatione pro diis habuerunt et divinis honoribus ut sacrificiis coluerunt. Unde Virgilios de Octavio Augusto, *Ecloga* 1 :

Namque erit ille mihi semper deus, illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Sanius Christiani Reges ct Imperatores Augustos nuncupant et venerantur, quasi divinitus datos, et religiosa quadam veneratione, humana tamen, non divina, ob merita in rcmpiiblicam observandos.

22. Volebam et ipse hominem audire, — ex cu- v ». n riosilate, quæ ingens videndi et audiendi Paulum in Agrippa desiderium exacuerat. « Non enim, inquit Chrysostomus, nisi concupivisset, quæsisset audire; neque uxorem (sic vocat Bernicem, sororem et concubinam Agrippæ) sociam fecisset auditionis, nisi magna dc illo sensisset. >

23. Cum multa ambitione — çawxoixç, id est ap- Vcr.u *parentia, ostentatione, pompa, comitatu, fastu :* fastus hic situs erat in mulla famulorum et nobilium turba, splendore vestium, diademate, corona, sceptro aliisque regalis dignitatis insignibus, incessu pompatico, etc. Sic Suidas: çavraÇiodat, inquit, ¿TTtTÒ «poivtiv D47GV, scilicet pro apparare, pro apparatu et ostentatione. Artabanus Xerxi dissuadens bellum contra Græcos: « Ut procera, inquit, ct elata animalia fulminat Deus, nec sinit ostentare se, græce, oui'Jf çocrwiCtaOxi, ac velut de se spectaculum præbere : parva vero ne scalpit quidem aut vellicat: » ita Herodotus in *Polymnia.* Quocirca sapienter Isocrates, *Parœncsi ad Nicoclcm,* docet principum majestatem et custodiam non consistere in stipatorum armis, sed in virtute amicorum, benevolentia civium et prudentia principis, et, ut addit Plinius, *Panegyr. Trajani,* in innocentia : « Hanc enim velut arcem inaccessam et inexpugnabile munimentum, munimento non egere; frustra se terrore succingere, qui septus eharitate non fuerit : armis enim arma irritari, n Hic impletur illud de Paulo oraculum : a Ut portet nomen meum coram gentibus ct regibus,» *Act.* ix. «Vide, inquit Chrysostomus, quale auditorium congregatur Paulo coram viris principalibus civitatis. Princeps cnim et rex stipatoribus suis omnibus congregatis occurrunt, ct cum ipsis tribuni et primi civitatis affuerunt. » Pauli cnim nomen ct fama omnes ad cum videndum ct audiendum exciverat, et sane quosvis alios excivisset. Undo optabat S. Augustinus tria videre, nimirum, Pan- Tria roto lum in cathedra fulminantem, Romam in llore * ** triumphantem, Christum in carne conversantem, uti dixi proœmio in S. Paulum.

In auditorium, — in prætorii aulam, ubi audiebantur et agebantur causæ ct lites coram Præside pro tribunali sedente. In illud e carcere inducitur Paulus vinctus, sed præside, rege totoque consessu celsior, uti audiemus cx ejus oratione ca-

pito sequendi. Nimirum « voluit Deus, inquit Chrysostomus, clientis sui in tali theatro innocentiam patefacere, totque tamque locupletibus tes* inoniis testatam facere. » Unde mox subdit Præses, vers. 25:

ren. ss. 25. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. — Comperi tum ex litteris Lysiæ, tum cx testimonio Eelicis ante me præsidis, tum cx accusatione Judæorum et apologia Pauli.

Ipso autem noe (id est ipsomel Paulo, ut patet ex Græco, /.ai ?o6tw) appelante ad Augustum, **JUDICAVI MITTERE, — Ç.** *d.* **NOD CX IDCO SCUSU (Ut**pole qui cum innocentem perspexi, ideoque liberum dimittendum censeo), sed ex ipsiusmet Pauli appellatione statui cum mittere ad Neronem, præsertim ne Judæi me apud eum criminentur, quod reum dimiserim ct appellationem cognilionemquo Cœsaris impedierim.

Tttfc t6. 26. De quo quid certum schidam domino.—Neroni Cæsari : Cœsaris cnim titulus erat *dominus,* quem tamen Augustus Cæsar recusavit, ait Tertullianus, *Apolofj.,* cap. XXXIV, et Dio, lib. LV, quia occulto Dei instinctu, reipsa quasi praesagiebat instare ortum Christi, qui futurus erat Rex regum ct Dominus dominantium, cujus ipse typus tantum erat ct umbra. Sic Ture® suum Imperatorem vocant Magnum Dominum; Tartari, Pers® aliique cumdcm vocant *Sultan,* id est dominum. Porro Tapm Imperatores Christiani pinguntur cum globo in manu, cui infixa est crux, quomodo primo pietus fuit Justinianus Imperator, teste Procopio, et **pagitur,** ex co Suida, verbo *Justinianus.* Verum noster Gretserus, lib. 11 *De Cruce,* cap. Liv, ex Gregorio et Glyca docet, ante Justinianum eo modo pictos fuisse Constantinum, Theodosium ct Eudoxiam, uxorem Valentiniani III Imperatoris: quo significatur Imperatorem non tam orbis esse dominum (exiguam enim orbis partem sibi subjectam habet), quam fidem crucemquc Christi toto orbe propagare ct propugnare debere. CttrT

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus c vinculis coram Agrippa ct Festo ita ardenter perorat de sua conversione ad Christum, pradic& Itone ct persecutionibus Judæorum, ut Festus exclamet eum insanire; Agrippa: Iu modico suades me fieri Christianum. Cui *Paulus optare se ait, ut ipse omnesque auditores sibi similes fiant, exceptis vinculis. Agrippa pronuntiat Paulum innocentem, sed quia appellarat ad Casarem, ad cum esse mittendum.*

Mystice, Agrippa rex Judæus représentât mundum; Bernice ejus concubina, carnem; Festus, cilia idololatra, diabolum. Cum his congreditur Paulus, ct quisque fidelis, præsertim prædicator. Ih Paulum exagitant, tentant et judicant. Agrippa, id est mundus, eum ejusque concionis irridet; Bernice, id est caro curiosa, ejus aspectu et auditu se pascit; Festus, id est daemon, tentât eum, insanire dictitans. Paulus hos omnes despicit et refutat, ab cisque laudem innocentiae et virtutis extorquet.

1. Agrippa vero ad Paulum ait : Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus, extenta manu, coepit rationem reddere. 2. De omnibus, quibus accusor a Judæis, rex Agrippa, sestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie, 3. maxime te sciente omnia, et quæ apud Judæos sunt consuetudines, et quaestiones : propter quod obsecro patienter me audias. 4. Et quidem vitam meam a juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Hierosolymis, noverunt omnes Judæi : 5. præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere), quoniam secundum certissimam sectam nostra religionis vixi Pharisæus. G. Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est a Deo, sto judicio subjectus : 7. in quam duodecim tribus nostra, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Judæis, Rex. 8. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? 9. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere, 10. quod et feci Hierosolymis, et mullos Sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta : et cum occiderentur, detuli sententiam. 11. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare : et amplius insaniens in eos, persequebar usque in exieras civitates. 12. In quibus dum irem Damascum cum potestate et permissu principum sacerdotum, 13. die media in via

vidi, Rpx, de ca lo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et cos qui melini simul erant. 14. Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loqutmtern mihi Hebraica lingua : Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibí contra stimulum calcitrare. 15. Ego autem dixi : Quis es, Domine? Dominus autem dixit : Ego sum Jesus, quem tu persequeris. 16. Sed exsurge, et sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem eorum quæ vidisti, et eorum quibus apparebo tibi, 17. eripiens te de populo, et Gentibus, in quas nunc ego mitto te , 18. aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate Satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos, per fidem quæ est in me. 19. Unde, rex Agrippa, non fui incredulus cœlesti visioni : 20. sed his, qui sunt Damasci primum, et Hierosolymis, et in omnem regionem Judææ, ct Gentibus annuntiabam, ul poenitentiam agerent et converterentur ad Deum, digna pœnilenlîæ opera facientes. 21. Hac ex causa me Judæi, cum essem in templo, comprehensum lentabunt interficere. 22. Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificaos minori atque majori, nihil extra dicens quam ea quæ Prophète locuti sunt futura esse, et Moyses: 23. si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum , lumen annuntiaturus et populo et Gentibus. 24. Hæc loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit : insanis, Paule : multe te littera ad insaniam convertunt. 25. Et Paulus : Non insanio (inquit) , optime Feste, sed veritatis et sobrietatis verba loquor. 26. Scit enim de his Rex ad quem et constanter loquor : latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est. 27. Credis, rex Agrippa, Prophetis? Scio quia credis. 28. Agrippa autem ad Paulum : In modico suades me Christianum fieri. 20. Et Paulus : Opto apud Deum, et in modico et in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his. 30. Et exsurrexit Rex, et Præses, elBernice, et qui assidebant eis. 31. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, diceptes : Quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste. 32. Agrippa autem Festo dixit : Dimitti poterat homo hic, si non appellasse! Cæsarem.

Ven. i. **1.** Tunc Paulus, extenta manu , — non versus Agrippam, quasi hoc signo gratias egerit Agrippæ de data sibi eo loquendi facultate, ut vult Cajetanus; sed primo, more oratorum, extcntamann silentium indicens,utex Apuleio, lib. II *De Asino aureo,* Persio st aliis dixi, cap. xii ; *secundo,* in signum libertatis et confidenti®, quod innocenti® suæ conscius - non dubitaret de victoria in hac sua causa et lite ; *tertio,* in signum auctoritatis, quod quasi AdosIoIus, doctor ct legatus Christi concionaturu* esset : unde extenta manu loquitur, quasi pokstatcm habens.

Vm. i. 2. /Estimo me deaium. — Quia, ut ait S. Hieronymus, *epist* 191 : « Paulus legerat illud Jesu Siradi, *Eccli.* Kxv, 22 : Beatus qui loquitur in aures audientis; et noverat tantum oratoris verba proficere, quantum judicis providentia cognovisset. Ende et ego me beatum in hoc duntaxat negotio judico, quod apud eruditas aures (tuas, o Pammachi) imperita lingua responsurus sum. » Ex adverso, « ubi auditus non est, non effundas sermonem, » ait *Ecrit.* xxxn, 6. Quocirca Xenocrates quemdam mathematicis ignarum, a sua achola ad mathesin ablegans ait : u Apud me vellus non maceratur, scilicet lana rudis non statiin traditur vestiario, sed fulloni; n ita Laertius, lib. IV, cap. u. Paulus hic omnem sermonem convertit ad Agrippam, non ad Festum, *primo,* quia coram Festo jam causam suam egerat; *secundo,* quia Festus ad Agrippam Pauli causam rejecerat, caque dc causa Paulum hic in conspectum ejus produxerat; *tertio,* quia Agrippa avidus erat audiendi Paulum; *quarto,* quia Agrippa erat Judæus : unde melius capiebat litem hanc Pauli cum Judæis de Judaismo, quam Festus Gentilis; *quinto,* quia sperabat Paulus se Agrippam ad Christum conversurum, demonstrando ei e Mose et Prophetis Jesum esse Messiam, erot enim Agrippa bonæ indolis, sedate mentis, intclligens et prudens. Unde et Judæis bellum contra llomanos omni ratione dissuadere conatus est, dictitans illud fore Jud.eis mime el excidio, uti exitus demonstravit; ita Josephus, lib. H *Belli,* cap. xvi.

3. Maxime te sciente omnia. — Maxime cum Vtr*A sciam tc scire omnia, scilicet qu© ad rem præsentem cl litigium meum cum Judæis pertinent. .Captat Paulus benevolentiam Agrippæ, non tamen adulando, uti l iciuut rabulæ, sed vere eum

laudando, quia lucrari min volebat zqiiod etex parlo consecutus est, ait Chrysostomus, hom. 33 *in* I *ad Corinth,*

Van i 4. Vit am, — ^aw, id est *vitæ actu ct mores,* puta *conversationem meam,* ut vertit Syrus.

Ix lliF.nosoi.YMis. — Ergo ibi docentem et condonantem Christum vel oculo et aure, vel fama oculisque ct auribus aliorum viderat el audierat Paulus; sed nimius zelator Mosis et legis aures menlemquc illi occluserat, donec illas vi reseravit Christus, prosternendo eum in terram, cl dicendo : « Saule, Saule, quid me persequeris? *Act.* lx.

(VI. 5. ;>. Pr ÆSCIKNTF.S MB AB INHIO, — id est *prœcognosrentcs me,* qui scilicet noverunt mo et mea facta ante Christianismum.

Quoniam secundum certissimam sectam, — 4xf.- id est *diligentissimam, exartissimam, religiosissimam* inter Judæos, talis enim erat secta Pharisæorum. Aliter Mariana : Erant, inquit, septem secte Pharisæorum, Uste Tbalmud in tract. *Sula,* Paulus ex hisce septem amplexus erat optimam et perfectissimam. Et Arias : Paulus, inquit, a Gamaliele edoctus eral in domo Hillel, quæ scleclior habebatur, quam domus Samai, uti patet ex libro *Misnaioth.*

Ver». 6. 6. In SPE QUB AD PATRES NOSTROS REPROMISSIONIS facta est, *q. d.* Vocor in judicium ob fidem et spem salutis assequendæ per Christum salvatorem , patribus nostris repromissum ; ao proinde adeo non recedo a lege, fide et spe majorum, ut illi prorsus insistam, ac propter eam tot tantaque assidue patiar. Apologia Pauli est efficax, probat enim se non esse seditiosum, ncc apostatam a lege et fide patrum, quod pnndicet fidem et spem in Christum quam omnes patres habuerunt, per eamque salvati sunt. *Secundo,* et aptius per metonymiam *spem* accipe pro re sperata, puta pro justitia ct salute per Christum parta : hæc enim patribus promissa erat, et ob hanc praedicatam a Judæis accusabatur Paulus. Unde ct subdit :

lui. 7. 7. In quam duodecim tribus nostræ, noctk ac die (Græca adjunt, ò ¿xrmla, *in assiduitale,* vel *contentione)* deservientes (puta latria Deum colentes, adorantes ct invocantes; hoc enim est Syi us, *precibus assiduis vacantes),* sperant devenire. —Judæi enim sperabant justitiam el salutem per Messiam, sive Christum : verum negabant eum jam venisse esseque illum quem prædicabal Paulus: sed adhuc exspectari esseque venturum. Hinc patet spem sumi pro re et salute speratu, ncc enim Judæi sperabant devenire in spem, nipote quam jam habebant et ex qua sperabant, sed in ipsam rem speratam, puta ad salutem, resurrectionem et bcatitudinem æternam : in hanc enim sperabant devenire.

Ver*, s. B. Quin incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? — Probavit Apostolus resurrectionem Christi et nostrum ex testimonio Patrum, qui omnes illam crediderunt el sperarunt; mino uaind* m probat cx omnipotentia Dei, *q. d* Deus est Deus, id est omnipotens, ac consequenter Dominus vite et morlis: ergo credibile est, imo certum, eum posse mortuos suscitare. Si enim potuit homines, cum non essent, ex nihilo creare, cur non possit eosdem jam creatos, et per mortem dissolutos redintegrare el resuscitare?

9. ET EGO QUIDEM EXISTIMAVERAM, —- ÎocÇz iozkjtw, id est *mihi ipsi persuaseram, prorsusque decreveram.* Ostendit se non ex levitate a Judaismo transisso ad Christianismum, sed illustratione et vi divina immutatum et «adactum.

10. Multos Sanctorum, —multos Christianorum. Et cum occiderentur, detuli sententiam, — latam a judicibus, puta «a principibus sacerdotum: hanc enim ego detuli ad Officiales quorum erat eam exequi, et Christianos a judicibus damnatos occidere. Hinc videtur plures tunc fuisse occisos. Idem patet ex *Act.* ix, 1 : < Saulus autem adhuc spirans minarum et cædis. » Quod enim aliqui id ad unum S. Stephanum arctant per synecdochen, violentum videtur, praesertim quia Paulus in neco Stephani non detulit sententiam, utpote quæ tunc nulla fuit. Occisus est enim Stephanus, non per sententiam judicis, sed per furorem populi. Addit Cajetanus Paulum sententiam mortis a Judæis judicibus latam in Christianos, detulisse ad Præsidem Romanum, ut is cam confirmaret, sine cujus approbatione robur non habuisset, atque ab eo subscriptam retulisse, ut exacutioni mandaretur.

Nola : Pro *sententiam,* græce est quod **ir-** multa significat, nimirum *primo,* computum et rationem, 7. *d.* Detuli computum et rationem p“tI* damnatorum occidendorum, v. g. tot esse occidendos gladio, tot strangulatione, tol suspendio , etc.; *secundo,* suffragium : unde Syrus vertit, *suffragabar iis qui damnabant eos,* probando, laudando el exequendo eorum sententiam ; *tertio,* calculum, *q. d.* Cum judicarentur et occiderentur, ego inter judices meum quoque dedi calculum, eoque illos damnavi; *quarto,* Noster optime vertit, < detuli sententiam, r scilicet a judicibus ad exeeutores: Paulum enim non fuisse judicem, sed judicum administrum, palet Acl.ix, 1, ubi dicitur; aSaulus autem adirne spirans minarum el cædis iu discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos invenisset hujus via? viros ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem, » judicandos a principibus sacerdotum ct populi.

11. Compellebam blasphemare, — cogebam cos Ver*.iU negaro Jesum, ut dicerent Jesum nou esse Messiam, sive Christum, sed juste a pontificibus damnatum et crucifixum : hoc enim est blasphemum, utpote Christo Dcoque injurium. Nota hic humility tem Pauli, qua sua scelera publice confitetur et exaggerat.

12. In quibus — civitatibus, vel operibus iosa- ii»

nizr, ait Hugo. I nde Pagninus vertit, *quarum rerum studio.*

Cidi potestate et permissu. — Alii vertunt, *cum potestate ct commissione : iiwtpxr.* enim significat non tantum *permissionem,* sed et *mirationem, procurationem, commissionem.* Unde fafrpKoc est curator, tutor, procurator, vicarius, praefectus, cui quid committitur. Noster solerter vertit, «permissu, 0 ut significet missionem hanc et commissionem Pauli ad persequendum Christianos, fuisse non tam a principibus cl judicibus sponte demandatam, quam ab ipso Paulo sollicitatam, procuratam, et pene ab invitis, vel certo non mittentibus, sed permittentibus extortam : quo significatur ingens zelus ct ardor Pauli pro Judaismo contra Christum et Christianos. Utroque ergo sensu crescit oratio Pauli.

f3. Supra splendorem solis circumfulsisse me lumen. — Erat ergo hoc lumen ingens et eximium, utpote referens majestatem Christi, ab ejusque corpore glorioso, quod solis splendorem longe superat, emanans. Sic de stella Magis missa a Christo, qui est lux mundi, ut cos ad se evocaret, canit Prudentius in *hymno Epiphan.:*

> Quem stella, quæ solis roüm
> Vincit decore ac lumine,
> Venisse terris nuntiat,
> Cum carne terrestri Deum.

Et S. Ignatius, epist. *ad Ephesios,* de stella hac ait : « Stella effulsit, exsuperans omnes quotquot ante fuerant : lux enim illius inenarrabilis erat, et stuporem incussit omnibus aspicientibus eam rei novitas; omnia autem reliqua astra cum solo ct luna, chorus fuere stellai ipsius; ipsa vero claritate exsuperabat omnes, n Hæc tanta lux Paulo ct Magis discussit infidelitatis et errorum tenebras, ut per cam cernerent Christum, qui est via, veritas ct vita, ac verus sol mundi. Unde probabile est quod nonnulli censent lumen hoc fuisse orbiculare instar solis, ut quasi globus lucidus ambiret Paulum. Hoc cnim innuit tò *circumfulsisse,* scilicet circumcirca in modum circuli fulsisse. Preclaro S. Augustinus, serm. 28 *De Sanctis :* «Dum portat, inquit, Saulus funereum contra milites Christi gladium, fulmineum de coelo accipit testimonium. Dum grassatur, percutitur; dum Christi Sanctos persequitur, violento radio relestis luminis cœcatur. » Cœtera de Pauli conversione dixi vers. 9.

U«i. u. |4. Decidissemus in‡ terram, —sed ita ut corniles Pauli illico c terra surgerent starentque attoniti, Paulus vero in terra prostratus jaceret, ut dixi cap. ix.

Hebraica lingua. —Unde videtur Paulus hic non hebraico, sed græce, uti loculus erat Lysiæ/ cap. XXI, 37, vel certe latine esse locutus. Agebat enim causam coram Festo,preside Romano, cl l itine norat Agrippa, utpote Romæ a puero ver salus.

10. Ad hoc emm apparui tibi. — Ergo Paulus ven.ia tunc realiter vidit Christum sibi præsentem ct astantem , idque ad hoc, ut ab co edoctus ct missus, oculatus posset ejus esse testis.

Et **EORUM QUIBUS APPAREBO TIBI. — « Quibus, n id** est quorum causa, ait Sanchez; Pagninus, *in quibus.* Hinc liquet Christum sæpius apparuisse Paulo multaque ei revelasse.

19. Non fui incredulus, — dhraW;, *insuasibilis,* Vten. U *incredulus, inobediens;* sed statim mihi persuaderi permisi fidem in Christum, statim credidi, statim illi obedivi.

Coelesti visioni.— Græce &rwwí«, quæ, aitOEcumenius, est pura rei inspectio, quæ hominem excedit, et quam, qui est in carne, videre nullo modo potest, nisi coelitus aperiantur ei oculi.

22. Nihil extra (id est, ut vertit Pagninus, *nihil* veri.s% *aliud)* **DICENS QUAM EA QU£ PROPHET.E LOCUTI SUNT** futura esse .—Est hoc tertium argumentum apologue Pauli. *Primum* enim fuit cx testimonio patrum, vers. 6 ; *secundum,* ex visione Christi, oculos et mentem illuminantis, vers. 13 ; *tertium* est hoc loco cx oraculis Prophetarum, qui praedixerunt futura de Christo, quæ Paulus jam facta prædicabat. Nola : Prophetœ prœdixerunt Christum venturum, ac novam legem, Ecclesiam et Sacramenta sanciturum : quæ autem ct qualia illa futura essent, non explicarunt, sed id Christo decernendum, ct Paulo ac Apostolis explicandum reliquerunt. Quare evanescit sophisma Kemnitii, dum sic argumentatur : Paulus ait se non aliam pœnitentiam predicare, quam quæ a Prophetis suoævo predicata fuerat : illa non erat Sacramentum ; ergo nec ca quæ a Paulo in lege nova predicata est, est Sacramentum. Major cnim in rigore est falsa : nam Paulus loquitur in genere, non in specie, de poenitentia; pœnitentia cnim a Prophetis predicala, fuit virtus pœnitentiæ : a Paulo vero predicata, fuit virtus ct sacramentum Pœnitentiæ; quod Propheta non predicarunl, sed prodixerunt in genere, dum per Christum afferendam remissionem peccatorum modumque ca condonandi sanciendum vaticinati jymt; quis autem ille modus in particulari futurus esset, nimirum per sacramentum Pœnitentiæ a Christo instituendum, non edixerunt, sed Christo edicendum resignarunt.

23. St passibilis Christus.—Tòri non esu condi- Ver*. u* tionale, sed asserlivum, per hebraismuin significans çuod, *q. d.* Propheta prœdixerunt quod Christus futurus esset passibilis, moreretur et primus a morte resurgeret, ac deinde per cum cælcri Christiani. Ita Lyranus, Hugo, Dionysius, Sanchez ct alii. « Quid mirum, ait S. Gregorius, hom. 2G *in Evangel.,* si ossa, nervos, carnem, capillosque reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris ex parvo quotidie semine restaurat? d

Lumen **(veritatis vcræque religionis, fidei et »alutis> ANNUNTIATURUS RST POPULO (Judaico) ET**

Gentibus. — Hinc Simeon Christum vocat * lumen ad revelationem Gentium, et gloriam plebis Israel, p *Lucæ* n, 32.

vin *u.* 24. Insanis, Paule. — Dixit hoc Festus, tum ob altitudinem mysterforum, puta passionis Chrisli Filii Dei ct resurrectionis, qua» ipse, nipote homo Gentilis, non capiebat ct delira censebat; lum ob visionem Chrisli el lucis tam fulgidœ, vers. 13, in qua eum delirare putabat; tum ob ardorem, vim et impetum dicendi in Paulo, qui tantus erat,

ruins ut videretur esse emotæ mentis. Verum dicebat 1?cslus in sensu, non suo, sed mystico : ebrius enim erat Paulus et insanus, non mero, se<l vero ; non furore, sed amore : amor enim Dei faciebat eum stultum et insanum inundo. Audi S.Bernardum, tractat. *De Natura divini amoris,* cap. m : a Mirumne, ait, erat, si insanire pronuntiabatur, qui in ipso mortis periculo ipsos judices, a quibus pro Christo judicabatur, ad Christum convertere nitebatur? Non hanc insaniam muli® littorio in eo faciebant, sicut dicebat Rex veritatem intclligcns, sed dissimulans ; sed Spiritus Sancti ebrietas, in qua et in parvo, et in magno, similes cos sibi facere gestiebat, qui eum judicabant. » Vide dicta *Art.* n, 13.

Nola: Paulus hic in mullis refert Christum; Christus vocatus esi potator vini, et dæmonium habere : ita Paulus vocatur hic maniacus d insanus. Christus publice docuit, idque Pontifici in passione respondit, *Matth. xxvi,* 53. lia Paulus ait vers. 26 : « Latere cum nihil horum arbitror; neque cnim in angulo quidquam horum gestum esi. »

UîteriLl mtliacL^id. **MgLTÆ TB LITTEILE AD INSANIAM CONVERTUNT.** — Studiosi cnim et litterali nimis litteris addicti, fac¡ic jn melancholiam, phrenesin el maniam incidunt. Quin ct Aristoteles asserit nullum magnum ingenium sine, mixtura dementi® fuisse. Vide eum in *Problem.,* sect. 30, ubi docet Platonem, Socratem, Empedoclem, poetas et heroos laborasse melancholia, nonnullos etiam inania. Porro OEcumcnius: « Festus, inquit, dixit hæc turbatus ac indignatus, quod sc despici crederet (eo quod Paulus vultum ct vocem converteret ad Agrippam, non ad Festum), quod regem, qui tantopere cupierat illum audire, ab illo Tideo præfraclis oculis conspici cerneret, quod non tam purgare calumniam videretur, quam gloriari de sua doctrina vel vita. »

Moraliler nota : Mundus sui contemptores virosque zelosos cl divinos censet insanire, vocatque insanos. Sic Propheta uncturus uchu m regem , audiit : « Quid venit iste insanus ad te? » IV *Bcg.* ix. Sic de Christo dicitur : « Et cum audissent sui, exierant tenere cum, dicentes, quia in furorem versus est, » *Mare.* in, 21. Sic hodie viri religiosi ct contemplativi a mundanis habentur ludibrio cl vocantur fatui; sed in die judicii suum errorem agnoscent, seroque dicent : « Nos insensati vitam illorum æstimabamus inaniam. etc. Ecce quomodo computati sunt inter filio* Dei, ct inter Sanctos sors illorum est, » *Sap. r,* 4.

23. Sed veritatis et sobrietatis verba loquor. — *Primo, q. d.* Non sum ebrius et insanus, sed sobrius, sanæ mentisci veridicus. Sobrietas enim pfex. hic opponitur insanite et furori; hic enim facit hominem loqui clamose et turbulente instar ebrii. *Secundo, q. d.* Vera loquor, idque moderateci sobrie, non nimis ca exaggerando et supra veritatem extollendo, g. *d.* In veritate prædicanda modum non excedo. Sic Paulus ait: <Sive mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis, » II *Cor.* v, 13. *Tertio, q. d.* a Falsitas abest a dictis, petulantia a factis, qu e duo sunt insani® propria, » ait Glossa.

27. Credis, rex Agrippa, Prophetis, —*q. d.* Si Verfcredis Prophetis , ut credis quia Judæus es, ergo crede el Christo iisque quæ ego dc Christo praedico, quia eadem de co prœdixerunt Prophet® : est in hac apostrophe acer stimulus quo pungit Agrippam, ut credat in Christum.

28. In modico suades me Christianum fieri. — Ven- *Primo, q. d.* Modicum abest quin suadeas el per- l ‘ ‘‘11suadeas mihi ut fiam Christianus ; modico negogno tritio persuaderes mihi Christianismum. « Parum PhuUrabest (juin mc feceris Christianum, » ait Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* 17; Cajetanus, Sanchez ct alii, quin et Chrysostomus, hom. 16 *ad Popul. :* « Sancti cnim, inquit, in periculis non considerant quomodo iis liberentur, sed quomodo persequentes lucrentur. » Unde Gagneius et Salmeron censent Agrippam occulte fuisse Christianum; verum huic sensui non concordat responsio Pauli : a Opto apud Deum, et in modico, et in magno, » etc. Unde Chrysostomus censet Paulum non satis assecutum esse mentem Agrippæ; quod parum videtur credibile.

Secundo, OEcumcnius, *q. d.* Modico tempore, labore cl sermone, quo mecum loculus es, suades me fieri Christianum ; ct Valablus ct Lyranus, *q. d.* Ex parte et modice suades me fieri Christianum ; sed perfecte non suades, non persuades, ut n ©Xqw sil idem quod , scilicet y r.xi Xrf-u, id est *per modicum tempus ct sermo^nem.* Cui Paulus congrue opponit: « Et in modico et in magno, » *q.d.* Opto te non tantum cum modico, sed cl cum magno tempore, labore et sermone meo, fieri Christianum.

Tertio, et genuine, -6 iv id est *in modico,* opponitur pro ac respondet Hebreo noya *kimat,* id est modice, parum, aliquantulum suades. Cui Paulus congrue opponit : a Et in modico, ct in magno, » g. *d.* Non tantum modice, sed ct mullum, tolo corde ct affectu opto suadeoque te fieri mei similem, puta Christianum : lanium tc, sed ct omnes qui mo audiunt.

Nota hic zelum Pauli, quo Agrippam, regem Zel« Judæorum, judicem suum, apud quem a Judœis Paulu accusabatur, quod Judœos a Judaismo ad Christianismum traduceret, ad eumdem traducere et

convertere Fataait : sed incestuosus rex, veniens eum tanta pompa et fastu, parum aptus eral Evangelio, ejusque continentiæ, modestia» et humilitati; unde illico surgens, Pauli sermonem incidit ct abrupit.

«. 2fl. Fien! tales, qualis et ego sum, — puta Christianos, imo apostolos et præcones Christi, qualis ego sum. Preclare S. Augustinus, tract. X *in Epist. S. Joannis :* « Audi, inquit, Apostolum dicentem de visceribus charitatis : Vellem omnes homines esse sicut meipsum. Quomodo volebat omnes? .-Equates. Ideo erat omnibus superior, quia charilato optabat omnes aequales. »

Exceptis vinculis his. — Hinc liquet Paulum vinculis constrictum et onustum perorasse : nimirum vincula pro Christo ei animos non minuebant, sed augebant; undo in iis exultare et gloriari solet. Vide hæc vincula Pauli mire celebrantem S. Chrysostoinum, hom. 9 *in Epist. ad Ephesios,* tom. IV. Sed hanc sapientiam non capiebat Agrippa rex pompaticus ; ideoque Paulus vincula ab illo eximit, aitque: «Exceptisvinculis his. » Capiebat cam S. Ignatius, fundator Societatis nostra», qui pro Christi pnedicatione incarceratile, multis ei condolentibus, respondit : « Nescitis quam felix ct gloriosum sit vinciri pro Christo; non sunt tot compedes in urbe, quin ct ego plures ferre pro Christo desiderem. » Quocirca continua experientia edoctus, dicebat et docebat compendiosam viam ad perfectionem, esse desiderium inulta patiendi pro Christo ; ita Ribadcneira in ejus Vita, lib. I, cap. xv.

Vide S. Chrysostoinum hic, *hom.* 52, ubi inter alia extollit Pauli animos et ignes, quod hæc vincula quibus vinctus erat ut malefactor, nihili fecerit, ideoque in iisdem toto affectu incubuerit ad convertendum Agrippam oinnesquo astantes. «Talis, inquit, est anima coelesti amore sublimis : nam cura ii qui foedis amoribus capiuntur, nihil pulant vel gloriosum, vel pretiosum, quam quod ipsorum concupiscentiis servit; id enim solum gloriosum ac honestum putant, et amasia fit cis omnia: multo magis qui tali amore flagrant, nihili faciunt pretiosa. Si autem non consideramus qu® dicuntur, haud mirum est; Imperiti enim sumus hujus philosophice. Qui enim igne Christi captus fuerit, talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans, adeo nihil curæ ei csl gloria el ignominia : sed quemadmodum si solus nihil curaret, ita et talis quoque non curaret. Tentationes autem sic contemnit, ac flagella et carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamantinum possideret corpus. Ea autem quæ suavia sunt in hac vita , ila ridet et non sentit, sicut nos vel ipsi mortui, corpora mortua. Tantum autem abe«t ne ab affectione quadam capiantur, quantum aurum quod igne probatur, a macula abscedit. Et sicut muse® in medium flammae incidunt, sed fugiunt : ita ct affectiones illis accedere non audent, n

32. Dimitti potehat homo hic, si non appel- vm. m. lasset CESAHEM. — Imo dimitti poterat, etiamsi appellasse!, quia appcllarat coactus, et appellatione sua non nisi dimissionem quaerebat : quare si eam præslilissct Praeses, ultro appellatione sua cessisset Paulus. Hoc ergo praetexit rex, quia Judæos offendero nolebat dimittendo Paulum, sed eis gratificari mittendo cum vinclum ad Cæsarem ad quem appellerai.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus Hornam deducendus Centurioni traditur; Cretam appellit ; pradicit tempestatem ct naufragium, sed ab eo vectores omnes eripiendos, foreque salvos.

1. Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis Centurioni, nomine Julio, cohortis Augusta;, 2. ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asite loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. 3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire ct curam sui agere. 4. Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, proplerea quod essent venti contrarii. 5. Et pelagus Ciliciæ el Pamphylio» navigantes, venimus Lystram, qua» est Lycia» : 6. et ibi inveniens Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. 7. El cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos Vento, adnavigavimus Creta», juxta Salmonem: 8. el vix juxta navigantes, venimus in L cum >;eindam , qui vocatur Boni porlus, cui juxta erat civitas Thalassa. 9. Mullo autem tern-

pore peracto , et cum jam non esset tuta navigatio, eo quod et jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus, 10. dicens eis : Viri, video quoniam cum injuria et multo damno, non solum oneris et navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio. tl.Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebat, quam his quæ a Paulo dicebantur. 12. Et cum aptus portus non esset ad hyemandurn, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phoenicen , hyemare, portum Crei® respicientem ad Africum et ad Corum. 13. Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam. 14. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Thyphonicus, qui vocatur Euroaquilo. 15. Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. 16. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham. 17. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur. 18. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt : 19. et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt. 20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per ¡dures dies, et tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis noslræ. 21. Et cum mulla jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum dixit : Oportebat quidem, o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc el jacturam. 22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse : amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis. 23. Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cujus sum ego et cui deservio, 24. dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere ; et ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tccum. 25. Propter quod bono animo estote, viri : credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi. 26. Insulam autem quamdam oportet nos devenire. 27. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. 28.Quietsummiltentes bolidem, invenerunt passus viginti : et pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim. 29. Timentes automne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri. 30. Nautis vero quærentibiis fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent a prora anchoras extendere, 31. dixit Paqjus Centurioni et militibus : Nisi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. 32. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, et passi sunt eam excidere. 33. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum , dicens: Quartadecima die hodie exspectantes jejuni permanetis, nihil accipientes. 34. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra : quia nullius vestrum capillus decapite peribit. 35. Et cum hæc dixisset, sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium; et cum fregisset, co'pit manducare. 36. Aninuequiores autem facti omnes, et ipsi sumpserunt cibum. 37. Eramus vero univers® animæ in navi ducente septuaginta sex. 38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes trilicum in mare. 39. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant, sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem. 40. Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum : et levato artemone secundum aur® flatum tendebant ad littus. 41. Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem : ct prora quidem fixa manebat immolaIis, puppis vero solvebatur a vi maris. 42. Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent, ne quis cum enatasset, effugeret. 43. Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri : jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, et evadere, et ad terram exire : 4i. et cæteros alios in tabulis ferebant : quosdam super ea quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnesunimæ evaderent ad terram,

1. Ut acte» judicatum est, — a præsidc Festo, gui secutus est judicium Agrippa; suique concilii. Unde Syrus, *decrevit de eo Festus, ut mitteretur ad Casarem in Italiam.* Porro missus est Paulus Romam non solus, sed cum sociis, inter quos erat Lucas. Unde pro *navigare eum,* Græce est *Aétòfò* , id est *navigare nos in Italiam :* ita Pagninus, Tigurina et olii. Lucas ergo socius et achates Pauli particeps fuit omnium ejus afflictionum, casque hic ut oculatus (estis describit.

Coite- VÍDCtl. 7 , Cum reliquis custodiis, — id est vinctis qui custodiebantur in carcere, vel custodia : hos cnim significat Græcum **Sierat** : custodia enim non tantum carcerem , sed ct metonymice ipsos incarcerates, sive custoditos significat. Ha Suetonius in *Domitiano : a* Ncc nisi secreto et solus, inquit, plcrasquc custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. » Et ff. *De rerum custodia* sancitur, « ne quis receptam custodiam sine causa dimittat. » Et alibi : a Si custodia (id est vinctus) se interfecerit vel præcipitavcrit, militis culpre adseribitur. » Aliquando vero *custodia* significat ipsos custodes et apparitores, ut cum vocantur acres vel vigiles custodiæ. Ita Cæsar, üb. IV *De Bello Gallico :* a Neque clam transire propter custodias Menapiorum possent. » Plautus Capt. : « Ita vinculis custodiisque circummuniti sumus. » Tacitus, lib. l : « Acribus namque custodiis domum et vias sepserat Livia. » Tibullus : « Sed pretium si grande feras, custodia victa est. » Catullus : a Tuo adventu vigilat custodia. » Virgilius, IX *Æneid. :* « Noctem custodia ducit insomnem ludo. » Porro hi vincti, vel ad Cæsarem, æque ut Paulus, appellarant ; vel ob criminum enormitatem aut difficultatem causæ aliave ratione ad C rem mittendi erant. Vide hic rursum Paulum assimilari Christo, qui cum iniquis deputatus, et inter duos latrones crucifixus est.

Cohortis Augusts. — incertum est unde hæc cohors dicta sit Augusta. Hugo ita dictum censet, quod missa esset al) Augusto; Dionysius, quod a Nerone : hic enim vocabatur *Augustus,* quia Imperator (1). Alii, quod esset cohors Imperatoria. Sic enim vocantur milites *Augustales* apud Vegetium, lib. II, cap. vu ; æque ac *Pretoriani,* qui prætorcm stipant. Alii, *Augusta:,* id est Imperatricis, cohortem hanc fuisse, aut ab ca deno* minatam autumant.

2. Navem Adrumbtinam. — Syrus, quæ *erat Adrumeto* urbe, et forte ad camdein redibat. Adrumetum urbs est in Africa, de qua Plinius, lib. VI, cap. XXXIV. Et illam hic accipit S. Hieronymus in *Lacis Hebr.* Verum alii accipiunt urbem in Asia, puta in /Eolidc sive Mysia, quam Stephaniis, lib. *De Urbibus,* vocat Adramytteum. Perperam aliqui legunt *Rumentinam,* explicantquo *llomam tendentem.*

Sustulimus —anchoras; Pagninus, *solvimus, vela fecimus.* Probabile est navim hanc solvisse o Joppc : Joppe cnim non longe aberat Cæsarea, unde vinctus mittebatur Paulus : ita Mariana.

Aiustauciio Macedone , — ut ille in Macedonia omnia quæ circa Paulum acta erant, annuntiaret: ita Chrysoslomus. Porro Aristarchum vocat Thessalonicensem urbe, qui erat Macedo provincia; Thessalonica cnim erat urbs in provincia Macedoniæ.

3. Bimane autem tractans Julius Paulum, — captus eximia Pauli modestia, sapientia ct virtute.

4. Subnavigavimus Cyprum, — id est sub velv«r».A juxta Cyprum navigavimus : ita Pagninus et Tigurina ; non enim videntur ingressi Cyprum, sed mansisse in mari. Unde elsequitur : « Et pelagus Ciliciæ et Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram. »

Propterea quod essent venti contrarii, — imminente jam hiemo. Paulus enim sub Pentecosten appulerat Hierosolymam, ut dixi cap. xxi, 17; mox captus multo tempore, quæ gessit hucusque narrata sunt ; ut proinde jam instaret hiems, idque patet ex jejunio , de quo vers. 9. Ita S. Chrysoslomus, qui ct addit : «Iterum tenlationcs, iterum venti contrarii. Vide per omnia vitam Sanctorum sic contexi. Effugerant tribunal, et faciunt naufragium, ac ferunt tempestatem. » Ita Sanctis texitur hic spinea patientiæ corona, ut pariter texatur in coelis gemmeum gloriæ diadema.

5. Lysfram. — Græca, Syrus, S.Chrysoslomus, Ven.* Isidoras, Ungo, Gagncius, Vatablus cl alii legunt *Myrum* : hæc enim est in Lycia; cum Lystra, patria Timothei, sit in Lycaonia. Verum Latina Biblia, etiam a Romanis emendata, constanter habent *Lystram.* Hæc enim, licet sit in Lycaonia, tamen quoque est in Lycia; hæc enim gcncralim sumpta Lycaoniam aliasque regiones complectitur : ita Stephaniis, lib. *De Urbibus.*

7. Contra Gnidim. — Gnidus est urbs autvers.r, promontorium Asiœ, CreUe objectum.

ti) Conf. Tacitum, *Annal.,* XIV, 13, ad ann. Jul. 104, übi legitur : a Tuinque primum conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, ætate ac robore conspicui, et pars ingenio procaces, alii in spe polentiæ. n Et Suetonium, in *Nerone,* xx. Aliam conjecturam, neque cam improbabilem , proposuit Schwarzius in Dissert. *De cohorte Italica et Augusta;* statuit nimirum, cohortem illam cognomen retulisse ab urbe Samaritana, ab Herode in honorem Augusti Xt&wrrj vocata, ut proprie diceretur *cohors Sebasta, Scbastena,* aut *Sebastiensis.* Et revera apud Jœephum reperitur, <4nt. XX, vi, *plurimos qui* tum temporis *per ca loca sub Romanis castra sequebantur, patria fuiste Casareenses et Scbastenos;* ct *Bell.Jud.* Il, V, IcgimusCumanum, procuratorem Judææ, seenni e Caesarea adduxisse *alam equitum, quæ vocabatur Mostenorum.* Atqui, si ilio ipso tempore, teste Joscpho, Casorvæ cxtilil ala equitum quæ vocatur *Subasta,* vel *Sebastenorum,* cur non ibidem existera potuit peditum cohors, qu® ex wadein ratione cognominat i it *Svinala?*

Tfri. u. 8. Et vix juxta (terram) navigantes, — id est littus legentes.

Tiialassa. — Græca et Syrus, *Lasera;* Gagncius ait esse civitatem in littore Crete, juxta locum qui dicitur *Boni portus.* Bonitas enim portus urbem celebrat ct locupletat. illum cnim ambiunt mercatores cl nauta;, ut merces ct portoria eo inferant. Quatuor sunt quæ ditant, inquiunt Itali ct ex eis Tiraquellus , ‹7 *porto, morto, porco, horto.* Portus enim dat portoria ; mortuus suas opes relinquit hærcdibus; porcus pinguescit, caroque venditur ; hortus dat herbas et fructus,

vm. o. 9. Cum jam non esset tuta navigatio , eo quod Jijnuhim et JEJUNIUM JAM PRÆTERIISSET. — Nonnulli CUm Syro ct OEcumenio putant hoc jejunium fuisse Judæorum, puta mense septimo in festo Expiationis , *q. d.* Jam prætcrierat aequinoctium autumnale, urgebatque hiems, quando navigatio est periculosa. Mullis id confirmat Sanchez. *Primo,* quia jejunium hoc fuit publicum ct solemne : tale autem apud Judæos erat in dic Expiationis. Loquitur cnim Paulus, et Lucas ex Paulo, Judæis, quibus plena erat navis Judaica, *Secundo,* quia post æquinoclium autumnale ingruunt venti ct tempestates, solctque esse periculosa navigatio ; unde nante metuere solent diem S. Matthæi. *Tertio,* quia in solstitio hiberno sunt dies alcyonii ct sereni, nimirum septem dies ante illud ct totidem post, teste Plinio, lib. X, cap. xxxii.Vidc Sanchez (1). Alii tamen opinantur hoc jejunium fuisse ante festum Tabernaculorum ; alii, fuisse jejunium die sexto Marchcsuan, id est octobris, inchoatum, quod Judæi ad aliquot dies protrahebant. Ita Mariana.

ÀUtdêCb Verum alii multi accipiunt jejunium decimi mensis, sive quatuor Temporum in decembri. Illud enim apud Christianos antiquissimum est, utpote in quo solebant ordinari Episcopi, Sacerdotes ct Diaconi, ut patet ex Vitis Pontificum. Post hoc cnim urget hiems cslque periculosa navigatio. Jampridem enim apud Christianos exoleverant jejunia ct festa Judaica, ct pro illis successerant Christiana. Lucas enim hæc videtur scripsisse Christianis Christiane : scripsit cnim 24 annis post Christum, sive post promulgatam legem novam , AcL n. Ita Bellarmiuus, lib. II *De Bonis oper.,* cap. xix, qui hinc probat antiquitatem jejunii quatuor Temporum. Adde jejunium hoc Christianum decimi mensis quasi coincidisse cum jejunio Judaico ejusdem mensis : Judæis enim hoc mense indicium fuisse jejunium, patet *Zachar.* vm, 19. Vide ibi dicta; ita Baronius. Sic Pentecosten non Judaicam, sed Christianam nominat, imo describit Lucas, Actor. cap. n, vers. 1 et scq.

Sane verius videtur hic jejunium non Septembris, sed decembris inteìligi, sive Judaicum illud accipias, sive Christianum. *Primo,* quia in decembri periculosissima est navigatio (non in septembri), qualis hæc fuit, ut patet ex horribili ejus naufragio et ex præmouilione S. Pauli. *Secundo,* quia S. Chrysoslomus tradit S. Paulum multo post Pentecosten tempore profectum Caesarea, ct ipsa fere hieme in Cretam devenisse. *Tertio,* noster Octavius Cajelanus, in *Isagoge,* cap. xx, urget illud, cap. xxiv, 27 : « Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum, » qui paulo post S. Paulum vinclum misit Romam. Hoc enim biennium ab initio imperii Neronis ordiendum esse censent Baronius, Lorinus et Scaliger : Nero autem orsus est imperium 3 Idus octobris, ut Seneca, Suetonius et Tacitus tradunt. Quare de septembri hæc Pauli navigatio accipi nequit : tunc enim necdum Nero expleverat biennium imperii, sed illud expleturus erat proximo octobri. Verum hæc ratio non plane concludit, uti dixi cap. xxiv, 27 ; nam, verisimilius alii biennium hoc ordiuntur a praefectura Felicis, quæ coepit ante Neronem, sub finem Imperii Claudii. *Quarto,* magis urget, quod (uti dicam cap. xxvin, 16) multi tradunt Paulum Romam appulisse sero admodum, puta die sexta julii. Ergo serum fuit hoc jejunium, et paulo post secutum naufragium , puta in decembri. Si enim fuisset in septembri, utique in januario, ut vult Scaliger, Romam appulisset. Quocirca videtur, ait noster Octavius, Paulus in decembri Cesarea discessisse, ita ut hæc ejus navigatio lougaque in mari jactatio contigerit proxime sequente januario : tum enim solent flare venti navigantibus infesti, ac tardam, molestam ctpericulosam (qualis fuit hæc) efficere navigationem ; ita ut naufragium S. Pauli inciderit in februarium, quando acre est frigus, ob quod accensa pyra cum naufragum cum sociis recrearunt Melitenses. Porro Melite hiemavit Paulus mansitque 1res menses, ut ait S. Lucas : quibus expletis, in vere capit navigare. « Ver cnim , teste Plinio, lib. II, cap. XLvii. aperit navigantibus mana, cujus in principio Favonii hibernum molliunt cadum. »' Videtur autem Paulus non ineunte, sed adulto vere, sub initium maii Melita discessisse, ita ut innavigando Melita Syracusas, Syracusis Rhegium, Rhegio Puteolos, Puteolis Romam, mensem el amplius insumpserit. Adde 1res dies Syracusis ab eo insumptos, unum Rhegio, septem Puteolis, sic liet, ut Romam appulerit die sexta julii ; quod revera ita contigisse Beda et alii passim tradunt, uti dicam vers. 14.

Hæc noster Octavius apposite, cui in plensque assentior, excepto exordio navigationis, quod ipse novembri vel decembri assignat. Nam nauta*

(I) Ha et Hosomnullorus, cujus Iudc sant verba : «Per w \r,<7Tiiav, inlelligcinluiii *cA jejunium magnum,* seu *puhlicum,* quoti agebatur die magno Expiationis, qui in Î0 Tisri incidebat. Post illud tempus, menso nimirum octobri, navigatio incerta est ct discrimini propior. » Romani quoque mare claudebant a die 3 iduum novomhris usque ad A iduum martii (Vegetius, *DeHemdit.* iv,39). Illud jejunium simpliciter dicitur edam apud Philunem , lib. II *De Vita Mot.*

et navigantes (qui multi hic erant, scilicet 276) non solent ordiri navigationem tam longam in decembri, utpole instante hieme et procellis in mari periculosis. Quare alii verosimilius censent navem hanc solvisse Cresarea sub Septembrem, ut ante hyeinem posset in Italiam appellere ; sed quia ipsa adversos pene continuo habuit ventos, hinc sua spe frustrata, tarde admodum navigavit multosqne menses in mari insumpsit, nec Italiam attigit, sed Melita; hiemavit. Hoc est enim quod diserte de ea ait Lucas, hoc cap. XXVII, 4 : « Subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. » Et vers. 7 : « Et cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento. » Deinde subdit, vers. 4 : « Multo autem tempore (puta multis mensibus) peracto, ct cum non esset tuta navigatio, eo quod et jejunium jam prateriisset, n etc., cum scilicet jam esset j&nuarius : sub finem enim januarii videtur sequens Pauli naufragium contigisse, ita ut ex eo evadens Melitam, in ca hiemarit hæscrilque tres menses, puta toto februario, martio et aprili : ac inde ineunte maio Romam versus discesserit, juxta id quod ait Lueds, cap. xxviii, 11 : « Post menses autem tres navigavimus. » Sic enim lente navigans, uti ostendam vers. 12, Romam pervenit dio sexta julii, quod constanter veteres affirmant.

Coxsolabatuk , — sapp-ai, id est *hortabatur, suadebat;* Syrus, *consulebat,* coque consolabatur cos in tam lenta molestaqtie, reque ac periculosa navigatione. Omnia hrec significat vox «aypu.

Ver», io. 10. Aideo, — non tam ex acre aliisquo naturio prognosticis, quam ex spiritu prophetico.

Ixjubia , — quasi dicat : Iniqui et injurii sumus, non tantum navi et mercibus earumque dominis, puta mercatoribus ; sed et animabus, id est vitis nostris : hrec enim perditionis ct mortis periculo exponimus, si tempore hiberno ct importuno navigare pergamus. Minus recte aliqui per « injuriam » accipiunt Dei offensam et peccata a nautis et vectoribus commissa, quasi ex iis praesagierit Paulus imminentem ex Dei vindicta tempestatem (1).

Ver», u. 12. Phoenicem. — a Phoenix » hrec non est ^Phoenicia, regio Syrire, cujus caput est Tyrus ct Sidon ; sed urbs et portus in Creta ad australe ejus littus. Ita Ptolomreus, lib. III, cap. ult., qui urbem vocat portum Et sic per oppositionem explicat Lucas subdens : u Portum Crete respicientem ad Africum cl ad Corum. » Africus enim est ventus pallini Australis, partim Occidentalis, nimirum medius inter Austrum ct Occidentem; Corus vero est Occidentalis, seu lateralis vergens in Austrum , de quo Juven«i*, *Satyr.* 14 :

Atque habitas Coro semper tollendus et Austro.

Porro Africus dictus est, quia fiat ab Africa. Unde alio nomine Libycus, Libs ct Notus vocatur, do quo Horatius, lib. I *Cann.,* ode l : u Luctantem Icariis fluctibus Africum. » Et Plinius, lib. XVIII, cap. XXXIV : « Ex adverso Aquilonis ab occasu brumali Africus flabit, quem Gricci Liba vocant. » Hinc turbidus est et procellosus, et tempestates ciet. Unde *Africa* procello;, quasi ab Africo vento excitatio, vocantur ab Horatio, lib. HI *Cann.,* ode 19. Idem, *Epod.* 16 :

Ire, pedes quocumque ferunt, quocumque per unda»
Notus vocabit, aut protervus Atncus.

Et Virgilius, I *Æneid.*

Una Eurusque Notusque ruunt, creberque piocellis
Africus, et vastos volvunt ad littore fluctua.

Hinc ct Isaías : « Turbines, inquit, ab Africo veniunt; » ita ipse cap. xxi, 1.

HiExiAiiE, — in Phoenice, portu Cretæ jam dicto.

13. Cum sustulissent (scilicet antennas et an-Vew.il choras, hoc est solvissent) de Asson. —Asson hrec non est illa urbs juxta Troadem de qua cap. xx, 13; sed erat urbs vel locus ct portus Creta; ad Septentrionem , ex q-uo solventes et Cretam praterlegcnles versus Occidentem, ad portum Phœnicem, qui erat ad Meridiem, navigaro decreverunt. Ita Baroniuo.

14. Misit se contra ipsam ventus Tvphoxicus, Vew.it qui vocATun Euroaquilo. — Grace E&pcxViJw, id est Eurus tempestuosus ct fluctuosus, excitansquo in mari fluctus ct vortices, instar Aquilonis : vel qualis est Eurus ad Aquilonem vergens. Undo Noster vertit *Euroaquilo,* ac nonnulli suspicantur Enro»« qailo quis ? Nostrum in Grreco legisse itaque omnino in Grreco legendum contendit Philippus Cluverius, lib. ll *De Antiqua Sicilia,* cap. xm.

Eurus, sive Vulturnus, flat ab Oriente : undo opponitur Zephyro, qui flat ab Occidente ; sin medius sit ct mixtus, hoc est flet inter Orientem et Aquilonem, est Euroaquilo. Et talem hic fuisse indicat Noster, vertens *Euroaquilo,* idque collegit cx eo quod navis ex Cretico littore, hoc vento partim Meridiem, partim Occidentem versus impulsa sil, puta Melitam, quo; inter Africam et Siciliam sita est.

Dices: Melite directe est ad Occidentem respectu Cretie, et nullo modo vergit ad Meridiem ; ergo Euroaquilo navim S. Pauli non poh rat impellere versus Melitam, sed versus Africam. Respondet Philippus Cluverius loco citato, Meliten esso ad occidentem Cretre, sed Gaulum sive Caudam, in quam navim impulit Euroaquilo, esse Cretie ad meridiem vorans Occidentem objectam, teste Mela el Plinio. Hoc ergo vento a Creta infra dex-

(I) Juxta alios, injuria, Grtec. GSpn, h- l. est vis atque sevllfa procellarum atque tempestatis, quo fere «usu Horatius, lib. I *Cann.,* ode it :

Tu, ni ; venti» debe» ludiôrnu», une.

tram Gaulum abrepti, eum metuerent ne ulterius eodem cursu in Syrtim impellerentur, «demissis velis ita ferebantur, » nempe cx ortu in occasum versus Melitam, gubernaculi adjumento eam regionem tenentes.

Verum huic responsioni obstat primo, quod Ortclius ct alii Geographi Gaulum, sive Gozo, ponant præcisc ad occidentem Mclitæ, æque ac Creta*. Rursum, quod idem Euroaquilo navim S. Pauli ex Gaulo impulerit Melitam. Insuper, quod hic Euroaquilo fuerit Typhdh, ut ait S. Lucas; Aristoteles autem negat Typhonem fieri spirante Aquilone, eo quod ille conflatus sit ex sicca calidaque exhalatione, ideoque frigus gellique Aquilonis evincat statiinque exstinguat. Euii ergo hic ventus orientalis , puta Eurus seu Euroclydon , quod Noster vertit « Euroaquilo , » non quod ex Aquilone spirarci, sed quod impetuosas esset ct violentus instar vehementis Aquilonis. Typhonicus enim ventus, Euroclydon dictus, Eurus est procellosus vorticosusque el cum impetu vibratus. Eurus autem ab Oriente hiberno spirat, ut Aristoteles, Senoca et Plinius docent : cx qua cœli plaga spirans ventus, si navigantes in Adriatico mari deprehendat, in Melitam juxta Siciliam recte impellit, ut cx tabulis navigationis et Geograpbiæ notum est. Ita noster Octavius Cajetanus, in *Isagoge,* cap. xix.

Utrumque conciliabis, si utrumque jungas dicasque Euroaquilonem vocari Eurum, qui procellosus orat, ut Aquilo, et simul nonnihil ad Aquilonem inclinabat eratque lateralis, qui a Columella, lib. Ill, cap. xi, vocatur Euronotus; a Gellio,lib. II, cap. xxii, Vulturnus, flatque ab Oriente hiberno inter Eurum et Notum, sive Aquilonem, teste Plinio, lib. II, cap. xl vii.

Adde, in mari, præserlim hieme. subito tœpe novos, imo contrarios exsurgere ventos, cosque inter se vices alternare, adeoque confligere. Sic Euroaquilonem hunc non toto tempore jactationis navis spirasse, sed cum Zephyro vices mutasse valde est credibile, et pene certum. Nam ventus hic tandem navim cx Cauda insula, quæ est ad occidentem Mclitæ, uti inferius dicam, impulit Melitam. Flavit ergo tunc ab Occidente fuitque occidentalis, puta Zephyrus; non orientalis , puta Eurus.

Typh 4 VU' u Typhon » est ventus contortus el turbulentus, vortex seu vertex, et turbo, quem Ghnci orbe motum vocant, vel ecncphiam, id est enubo erumpentem per exiguum nubis foramen , ideoque impetuosus est el procellosus, de (pio Aristoteles, lib. Ill *Meteor.,* el Plinius, lib. II, cap. XLViii *Dc IPpentinis flatibus :* « Sin vero, ait, depresso sinu arctius rotati effregerint sino igne, hoc est, sine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id est vibralüs ecnephias. Defert hic secuin aliquid abruptum e nube gelida convolvens, versansque el rumam suo illo pondere aggravans, cl locum cx loco mutans rapida vlt-tigine : ptœcipua navigantium pestis, non antennas modo, verum ipsa navigia contorta frangens.» Signum imminentis Typhonis, sive ccnephiæ est nubecula quædam , quam ubi vident nauta*, illico vela demittunt et se In portum recipiunt Frequens est Typhon Genua», ubi sæpe naves confringit; saxa , arbores, turres , stabula evertit , imo a fundamentis avellit alioque transfert. Remedium Typhonis Plinius alignai acetum, utpole, frigidissimum, in advenientem Typhonem, nipote calidissimum, eflu-um, unde et dictu» est *Typhon* a t >t w, id est *inflammo.* Idem illisu sui ipsius repercussus, correpta sccum in cœlum refert sorbetque in excelsum.

Porro hunc Typhonem el tempestatem excitatam esse a diabolo , ut mergeret et perderet Panlum, innuit S. Chrysostomus. Ubi symbolice nota, qolDqiM apposite diabolum insinuasse se Typhoni, quia ipse saepe Typhoni se immiscet excitatque in mari ct aere tempestates. Unde et Typhon ita naves aliasque res abripit, agit et rotat, ut animatus videatur. D.cmon ergo est spiritualis Typhon : *primo,* quia Typho superbia turget; ph >4. *secundo,* quia lentando homines Typhonem imi- Smaods. tallir , turbationes in imaginatione et anima suscitando, sicut Typhon suscitat tempestates in mari, idque rolando animam ab una cogitatione in aliam, ab una passione in aliam, ab uno desiderio in aliud : jam enim metu , jam audacia; jam ira, jam pusillanimitale ; jam tristitia, jam lælitia; jam suspicionibus, jam præsumptione; jam odio, jam amore hominem exagitat, liide S. Gregorius, lib. XXXII *Moral,* cap. xvii, illud *Job.* cap. XL, vers, là, JYervt *testiculorum ejus perplexi sunt,* mystice explicat de multiplicibus argumentis diaboli, quibus ipse animas prostratas sibi polluit ct corrumpit : «Testiculi, inquit, ejus sunt suggestiones prave, quibus iu mentis corruptione fervescit, atque in constuprata anima iniqui operis prolem gignit. Sed horum testiculorum nervi perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta implicatis inventionibus illigantur, ut plerosque ita peccare faciat, quatenus si fortasse peccatum fugere appetant, hoc sine alio laqueo peccati non evadant : cl culpam faciunt, dum vitant : ac nequaquam se ab uno valeant solvere, nisi iu aha consentiant ligati.» Id deinde particularibus exemplis in quolibet statu, ad oculum demonstrat.

Tu'tto, Typhon est fulmineus : per disruptam Tirto enim nubem laxiorem locum quæreiis, instar fulminis magno impetu deorsum ruit : uno subinde exhalationum cl ventorum repercussu et arclationo ignem, ct quasi fulmen concipit, ita ut simul ignis el flatus deorsum ferantur; et tunc Prester dicitur (a id est *incendo),* proxima quæque non solum prosternens, sed el amburens : cujus etiam incendio nonnunquam mare <*tl< rvescit, uti docent Conimbricenses, tract, 0 *m Meteora,* cap. vu. Itu dæmon iu'miucus est,

imo fulmen, juxta illud Christi : n Videbam Satanam sicut fulgur de coelo cadentem, » *Luc. x,* 18; ac fulminis instar homines invadit, sternit, accendit ira, libidine aliisque cupiditatibus, juxta illud *M,* cap. xu, vers. 10 : a Dc ore ejus lampades procedunt, sicut tædæ ignis accensæ. Dc naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensa atque ferventis. Halitus ejus prunas ardere facit, ct flamina de ore ejus egreditur. » Ubi vide S. Gregorinm, lib. XXXI *Moral.,* cap.xxi. SicSeleucus, Asiæ rex, Ceraunius, id est fulmineus, cognominatus est, ob ingenium acre el fulmineum.

Quuii, *Quarto,* S. Gregorius, in *Cant.* cap. m, explicans illud : *Surge, Aguila, et veni. Auster :* « Quid, inquit, per Aquilonem qui in frigore constringit ct torpentes facit, nisi immundus spiritus designatur, qui reprobos omnes dum possidet, abono opere torpere facit? Per Austrum vero, calidum scilicet ventum, Spiritus Sanctus figuratur, qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore relaxat, ct ferventes facit, ut bona quæ desiderant, operentur. »

Quinti. *Quinto,* aliquando flatus e diversis nubibus, inquiunt Conimbricenses loco citato, vel alia atque alia parte ejusdem nubis protrusi, inter se conglobantur, et dum in diversa nituntur, durante pugna in se retorquentur, ac rotati vorticem efficiunt similem ei quem videmus in aquis fluminum, quæ in saxum ad latus ripæ prominens incurrunt, et sine exitu in sesc collectæ flectuntur : quo item modo alias, cum ex lato in angustum in portis aut viis ventus vi adigitur, vortex existit. Igitur flatus magna vi excussus c nube, si recta descendat, proprie ecnephias dicitur : sin in gyrum torqueatur, turbo vel Typho vocatur, qui validissime omnia secura abripit, contorquet, diffringit. Unde Olympiodorus Typhona dictum esse ait, *fik-ñ-nmmt* cocJjú;, id est *quia valide et vehementer corpora, in quæ incidit, verberat et quatit.* Nauta vero, ait, civcjn appellant, quia instar ciour.ç, id est *tuba,* maris aquam ad so trahit. Ita diabolus homines instabiles et inconstantes validissime quatit el ad se suosque casses trahit, juxta illud *Uabacuc,* m, 14 : « Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me. » Et *Job,* x1, 18 : a Ecce absorbebit fluvium, et non mirabitur ; et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus. » Ubi vide S. Gregorium, lib. XXX11 *Moral,* cap. vi.

in. b 15. Cumque abrepta esset navis, — a vento Typhonico, qui eam agebat et gyrabat instar turbinis.

fin. h *6- Cauda. — Jam Græca habent lOuúJn», id est *Claudam.* A Plinio, lib. 111, cap. vin, *Gaulos* vocatur; a Mela, lib. 11, cap. xvu, *Gaudos ;* a Ptolemœo, lib. Ill, cap. xni, *Claudos* ; ab aliis vocatur *Caudos,* ab aliis *Caunos;* Syrus vertit *Cura,* wel *Cora.* Suidas indicat Kxû4o> insulam esse vicinam Crclæ, hoc nomine memorabilem, quod illic generentur ingentes onagri. Alii censent, hic intelligi eam, quæ nunc corrupto nomino Gaulo, Gaudicoet Gozo dicitur, et vix tribus horis distat a Melita, tum quia paulo post navis hæc Melitam appulit, tum quia ejus incolæ profitentur se conversos a S. Paulo cum Melitam venit, addunt-que per miraculum majores suos ex sua insula Paulum Mclitæ condonantem audivise. Quid mirum? ita audita fuit vox Antonii de Padua, et S. Vincentii Fererii ab absentibus et longe remotis. Verum huic opinioni obstat, quod navis hæc vix post quatuordecim dies, ut dicitur vers. 27, appulerit Melitam, cum Gozo a Melita paucis horis distet; nisi quis dicat navim contrariis ventis agitatam, nunc antrorsum, nunc retrorsum actam , circa Gozo jactatam per tot dies fuisse, uti fieri solet in tempestate. Ita *Caudam* esse cam quæ nunc *Gozo* dicitur, censet Philippus Cluverius, hb. 11 De *Antiqua Sicilia,* cap. xvi, mullique alii.

Potuimus vix obtinere scapham, — id est vix scapham c mari subtrahere et in navim imponere potuimus. Solent enim naves oneraria scapham sibi adjungere, tum ad homines mercesque invehendos ct evehendos, tum ad speculandum piratas et vada, tum ut in naufragio per illam evadant, tum ob alia plura commoda. Scapha dicitur a cxï-tq, id est *excavo.* Primitus enim scaphas el naves faciebant cx truncis arborum excavatis, uti ctiamnum faciunt Indi, apud quos naves sunt linires excavati. Beda aliter dispungit ct legit, nimirum sic : « Tunc transcurrimus insulam, quæ dicitur Cauda, quam occupare non potuimus, sed scapha missa adjuvare coeperunt navim. » Verum hæc lectio plane discrepat a Græco ct Latino Vulgato.

17. Qua. sublata, — in navim. **Vean**

Adjutoriis utebantur, accingentes navim. — Cajetanus per *adjutoria* accipit adjutores milites ct vectores, qui erant in navi : hosce enim adjuvisse nautas ad succingendam navim. Sic enim servos et operarios vocamus *operas* in abstracto. Alii planius per *adjutoria* intelligunt catenas, uncos, funes aliaquc instrumenta quibus accinxerunt navim.

Quæres, quid sit *accingere navim ?* et quomodo Accin> id factum? Cajetanus censet factum per dolia vacua, quæ utrimque navi appensa eam sustine- 'I“ hunt, ne in arenam impingeret aut hæreret. Verum hæc dolia navim onerariam sustinere non potuissent. ' I

Quare melius Beda, Gagneius, Arias et alii censent id facium esse, tum per catenas, funes et uncos quibus navim constrinxerunt ; tum per anchoras, saxa aliaque pondera, quæ navi alligata in mare demiserunt ; partira ad retardandum cursum navis, ne ventorum impetu acta in saxa et Syrtes dissiliret, uti in mari Britannico refrenanda; navi post tergum ingentia saxa subjungere solent, ail Beda : hæc enim et navhr. deprimunt, ut minus vim ventorum sentiat, et

eam degravant, no lam facile vento agitari et rotari possit; partira ad praesentiendum Syrtes ct scopulos; partira ut recta rcctoquc libramine incederet navis, ne vi venti acta in latus, everteretur et mergeretur; partira ut funibus, catenis ct uncis latera navis sibi invicem astricta firmiora essent validiusque scopulis resisterent; partira ut funibus navis retineri a nautis ct dirigi aliqua ratione posset. Sic aurigas in descensu declivi ut precipiti, rotam ultimam catena succingunt, ne rotari possit, ut ita currus vehementiorein cursum et rotationem remorentur, ne in pneceps actus evertatur vcl frangatur.

Porro tota navis in longum circumcirca accingi nequivit. Erat enim inlongiludine ingens ct vasta, nipote quæ preter onera continebat 276 homines. Quare in partibus nonnullis duntaxat cam accinxerunt, v. g. in medio, latus utrumque transversal) colligando et constringendo, item proram sive partem navis anteriorem : hanc enim in tempestate valida ctiamnum accingere solent nautæ, ne in vada impingens diffringatur, el ut fluctibus ineam primo irruentibus validius resistat, cosque constanter secando iter pervium tutumque navi faciat. Est enim prora quasi rostrum et lancea navis, ejusque clypeus, murus et antemurale.

Syrtii Ne in Svrtim inciderent .— *Syrtis* in singulari, vel *Syrtes* in plurali, sunt loca arenosa circa fines Africæ Ægyptum versus, ideoque periculosissima, ita dicta a id est *trahere,* quod naves trahat et sorbeat. Unde Sirenes in Syrtibus naves ct nautas incantare ct sorbere fabulati sunt Pocla». Est enim in ca inæqualilas maris ct terre magna, ct uno loco profundissima, in alio vero vadosa : spiranteque vento cumulus arena» qui super mare fuerat, in profundissimas residet valles, ct qui deprimebatur, mox super aquas egeritur. Inde arenosa loca in mari quolibet vocantur Syrtes, ait Servius.

Vu go H Sudmisso vase.— *Primo,* Syrus ct Beda per vas accipiunt antennam , sive lignum transversum in malo, cui velum alligatur, 7. *d.* Submisimus antennam cum velo. Ita Chrysostomus ct Mariana: vela enim submittunt nautæ in tempestate» ne a furente vento navis abripiatur et mergatur. *Seeundo,* Vatablus accipit scapham, *q. d.* Scapham in imam navim demisimus. *Tertio,* Cajetanus accipit dolia jam dicta. *Quarto,* Gagneius, Dionysius ct alii mulli accipiunl anchoram, id est anchoras. Anchora enim est proprium vas, id est instrumentum navis el nautarum, *q. d.* Submissis in mare anchoris, uti paulo ante dixi, navim retardarunt. *Quinto,* Salmeron accipit ipsam navim ejusque ventrem elfundum,g. d. Vas, id est navim depressimus in mare per anchoras, saxa aliaque pondera, ut ipsa submissior esset minusquo vim el impetum venti sentirei et exciperet; quæ expositio valde est apposita (1).

(1) Grotius: *demitso malo,* ut malus hic κχτ'

18. Jactem fecerunt , — sarcinas et merces pro in- jecerunt in mare ad allcviandam navim, ne navis adeo onerata venti impetu allisa ad scopulos, illico dissiliret. Unde Syrus vertit, *suptlleclüia nostra projecimus in mare.*

19. Armamenta navis projecerlnt. — *Arma- vm. menta* vocat instrumenta nautica, quæ navis quasi sunt arma, uti sunt anchoræ, conti, remi, saburra, etc.

Tempestate non exigua, — nubium , imbrium, procellarum, ventorum, tonitruorum ct fulminum. Horrisonum est cara in mari videre ct audire : habet enim speciem perpetua» noctis, erebl ct inferni. Nam, ut ait Silius, lib. IV,

> Fertur ab immenso tempestas horrida cœlo, Nigrantesque globos et turbida nubila torquens, Involvit terras.

llypHtypii» u -nresuti» mirlo®.

El Virgilios, I *Æneid. :*

> Talia Jactanti stndens Aquilone procella
> Velum adversa ferit, fluctusque ad sidera lolliL
> Franguntur remi, tum prora avertit, et undis
> Dat latus, insequitur tumulo praeruptus aquæ moi
> Hi summo in flucto pendent : bis unda dehiscens
> Terram inter fluctus apent, furit aestus arenis.
> Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet;
> In brevia el Syrtes urget 1res Eurus ab alto,
> Illidilquc vadis, atque aggere cingit arenae.

21. Et cum multa jejunatio fuisset, — dmrU,id Vtn.il. csl *inedia,* tum ob melum ct pavorem naufragii, qui homini cogitationem cibi famemque adimit, facilque ut homo non aliud quam periculum cl mortem instantem cogitet ; tum ad placandum ct propitiandum Deum.

Stans Paulus, — corpore, cl magis animo et corde : « Nam navis cordis ejus in marinis fluctibus inlegra stetit, » ail S. Gregorius, lib. VII, *epist.* 127, quia anchoram spei fixerat in Deo. Nolat Chrysostomus Pauli lœliliam in tanto periculo: proposuisse enim sibi Romæ conversionem pro premio ; modestiam quod non objurget, non exprobret, sc cum tempestatem hanc prædiccret, non fuisse auditum, calamitosis enim non est addenda calamitas: prudentiam, qua cis sanum dat consilium; misericordiam et charilatcm, qua vinctorum, qui mille facinorum rei erant, paternam curam gessit omnesque salvavit, ac salutem omnibus predixil et promisit. Addilque permissam esse hanc tempestutem a Deo, ut per eam Pauli virtus, sanctitas et dignitas panderetur.

Lucrique facere, — xtpSñw, id est *lucrari,* hoc est accorsero hanc *jacturam* sive damnum, et *injuriam* ; Syrus, *penuriam*. Hugo et Vatablus per *injuriam* accipiunl maris et cœli tempestatem. Planius *injuriam* hanc accipias pro jactura 0e damno. Hoc enim erat injurium tam uaulis ct vectoribus, quam heris mercium, quæ erant / i

dicatur axtv&;, vai; el hoc quidern probabilius est : enim demitti malus, aut etiam iu repentino periemo abscindi.

navi, præsertim cum Paulus id nantis prædixisset, ideoque ipsi illud cavere debuissent, ut dixi vers. 10.

P.1.Î2. 22. Nullius animai, — id est vite corporalis. A''dit Lyranus, *ct spiritalis,* quasi omnes hæ ani-*jn» in Pauli gratiam , a Deo in œternnm salvate sint. Verum id non est genuinum, esto sit probabile, uti innuit S. Chrysostomus, de quo vers. 24.

Præterquam navis, — tum ut nante sua navi mulctarentur, quod non audissent sanum Pauli consilium ; tum ul Deus eam permitteret cursui naturali: in naufragio enim solet pr® cœleris navis perire et perdi; tum ut majus appareret Dei beneficium et gloria Pauli, quod sine navi omnes vectores salvasse!. ita Chrysostomus.

Vert. 13. 23. Cujus sum ego — minister, cultor et Apostolus. Dicit hoc, ne Gentiles qui erant in navi, suo deo aut diis hoc oraculum aut miraculum tribuerent.

Et cui deservio, — Aarpcfa», id est *quem latria colo.*

Ven. 14. 24. Donavit tibi Deus omnes. — Ergo omnes jam perditi erant, id est certo perdendi, tum cursu natur®, ob vim tempestatis, uti ait OGcumenius; tum ultione Dei, ob eorum scelera. Undo Chrysostomus sio explicat, *q. d.* u Digni quidem erant, qui perirent, quoniam inobedientes fuerunt : verumtamen in lui gratiam servabo eos (1). »

Moni. Quocirca idem Chrysostomus in *Moral. :* « Si navigantes, periclitantes et naufragium sustith pco nentes, srcl vincti per Paulum servati sunt, cocaiorei gj(a quid est esse virum sanctum in domo : mul-,a u te enim tempestates etiam nobis incumbunt his multo graviores, sed potest Deus etiam nos donare, modo credamus Sanctis, sicut illi, si fecerimus quæ præcipiunt. Non enim simpliciter servantur, sed etiam ipsi fidem attulerunt : licet vinctus esset Sanctus, majora solutis operatur. Et considera hoc hic factum. Solutus centurio vincto illo habebat opus : gubernator peritus non gubernante egebat. Non enim talem gubernabat scapham, sed orbis Ecclesiam; qui didicerat ab illo maris Domino non humana arte, sed spirituali scientia, in navi illa inulta naufragia, multas procellas, spiritus inaliti®, intus pugnas, foris timores, atque ita hic revera gubernator erat. » Simili modo S. Benedictus suis ineritis ct precibus obtinuit, ut Longobardi monasterium suum vastantes, nullum hominem caperent vel necarent: eis ergo Deus res tradidit, animas custodivit. Similis ergo Paulo fuit Benedictus, ait S. Gregorius, II *Dial.,* cap. xvii.

Subdit Chrysostomus nostram vitam esse quasi continuam tempestatem et œrumnaruin vicissitudinem , ac proinde nos pariter indigere Paulo, ideoque ejiis opem nobis conciliare debere ero* dendo el obediendo ejus epistolis et percepitaj ac concludit : « Retineamus apud nos Sanctos, nec erit tempestas : imo etiamsi fuerit tempestai, erit serenitas ac tranquillitas, et a periculis liberatio. Quoniam vidua ill i Sanctum hospitio habebat, etiam filii ejus mors soluta est, ct redivivum accepit puerum. Ubi pedes Sanctorum ingrediuntur, nihil erit quod contristat ; etiamsi quid fiat, id ad probationem majoremque Dei gloriam pertinet. Assuesce, ut pavimenta domus a talibiu calcentur pedibQs/ et non calcabit dæmon illic, et valde merito : nam sicut ubi fragrantia est, ibi non habet locum graveolentia, ita ubi sanctum est unguentum, ibi suffocatur dæmon, lætificat simul agentes, animam recreat, odorem diffundit: ubi spin®, ibi bestiæ; ubi hospitalitas, ibi non sunt spin®. Misericordia ingrediens quavis falco melius sontes exsecat, quovis igne violentius exurit. Ne timeas. Reverentur Sanctorum vestigia, sicut leonem vulpes : Justus enim, ait, ut leo confidit. Introducamus hos leones in domum, cl omnes exigentur bestiæ, non clamantibus, sed simpliciter loquentibus illis. Non enim leonis rugitus bestias sic fugat, ut justi oratio dæmones : si loquetur solum, devolant. »

Similia habet S. Ambrosius, lib. I *De Abraham,* cap. vi. Ex dictis merito S. Hieronymus, lib. *Contra Vigilantium ct hagiomachos,* colligit, si Paulus in hae vita salutem 276 animabus a Deo impetravit ; ergo modo plura poterit jam gloriosus impetrare, eodem fruens in cœlo. a Porro propter Paulum hæc omnia vide fieri, ait Chrysostomus, ut credant vincti milites ac centurio : » quos omnes innuit esse a Paulo ad Christum conversos, a Nam etiamsi lapides fuissent, propter oracula, miracula et beneficia Pauli, de illo magna utique cogitassent. » Et hoc innuit n « donavit libi Deus omnes, » scilicet tam quoad animæ, quam corporis salutem : illa enim hac longe est potior propriaque S. Paulo.

27. In Adria, — in mari Adriatico. Ita Syrus. v«tft Ita dictum est ab Adria veteri oppido et portu, ad Padum fluvium a Tuscis condito, teste Plinio, lib. Ill, cap. xvi. Porro Adrialicum mare subindo late sumitur; nec tantum sinum Venetum, sed ct mare Siculum el Ionium complectitur, ait Strabo , cujus fere œvo hæc contigerunt : ita hic sumitur. - I

28. Bolidem. — « Bolis n est perpendiculum ñau- Ven. u licum, puta plumbum cx fune dependens, quoin mare immisso naut® explorant alvei profunditatem, ne in vada, arenas et scopulos navis impingat. Dicta *bolis* quasi missilis, a €jix>ir»fid est *projicere, mittere, jacere.*

Invenerunt passus viginti, — scilicet usque ad alveum sive fundum maris. Unde timentes nautæ ne m aspera loca, puta in arenas ct scopulos, navis incideret, jecerunt de puppi anchoras quatuor, ut uuvim sisterent et Ihmarenl

(i) Sic Dionysius Hal., lib. V quum consul Brutus in filios capitalem sententiam protulisset, ab omnibus dicit rvchinalum e«c, addens : *a* Indignum quippe judicabant, talem virum inulcUri tiliis, el vitam adulesventum *donare* volebant. »

donec dies illucesceret, ut viderent quo loco essent et quo cursum flectere deberent.

f«n.»o. 31). Sunt dicentes, — sub praetextu, scilicet fingentes quod in scapham descenderent, non fugiendi causa, sed ut anchoras a prora, id est priore navis parte extenderent, vel in ipso mari, vel in terra et littore, ut vertit Syrus, quasi finxerint navim jam ad littus appulisse esseque in tuto.

ftrt.ll 33. QUARTADECIMA DIES HODIE JEJUNI PERMANETIS. — «Jejuni,» non quod nihil omnino comedissent, sed quod perparum et obiter, quantum scilicet ad vitam tuendam erat necessarium; ita Hugo, Gagneius et alii. Nam Hippocrates, lib. De *Carnibus et Prine.*, aliique medici docent hominem eanuiu non posse sine cibo ultra septem dies vivere. Dico *sanum*: nam ægri, quibus calor naturalis languet, et abundat phlegma, quo calor pascatur, diutius inediam prorogare possunt. Quod ergo ait, « nihil sumentes, » id est perparum et quasi nihil: vel « nihil » per modum stationis jusii- que prandii aut cœnæ, sed carptim quædam libantes potius quam comedentes.

Ver*. r. 35. Coepit manducare. — Nota hic prudentiam charitatis Pauli: ut afflictos consoletur et inedia pene confectos inducat ad sumendum cibum, ipse primus, publice gratiis actis Deo, cepit manducare. Hoc imitatus est vir quidam religiosus, mihi in Belgio notus, qui ut maniacum quemdam sibi ex læsa imaginatione persuadentem se esse mortuum, ideoque nolentem comedere et inedia se conficientem, quod diceret mortuos non comedere, sanaret, mortui habitum et speciem induit cerpitque comedere coram maniaco, itaque ei persuasit mortuos quoque comedere: qua ratione eum ad comedendum induxit sibique restituit.

fer». 39« 38. Jactantes triticum. — In jactu ergo quem jam ante, vers. 18, fecerant, non projecerant triticum: quia scilicet hoc eis in cibum erat necessarium. Sic nec ea jactarunt quibus enatanini (1).

Yen io 40. Laxantes juncturas gubernaculorum. — *Gubernacula* vocant clavum, quo navarchus regit navim, sicut auriga habenis regit equos et temone currum, sicut arator stiva regit aratrum. Laxarunt ergo clavum, quasi navim <ibiet ventis permittentes, ut facilius ad littus vel terram instantem ferretur; vel potius, ul expeditius clavo iterentur, ad dirigendum ejus impetum quo Vellenl (Í).

Art EMONE.— « Ark-moncm, » alii trochleam, qua funes trahuntur, alii antennam, alii aliud esse censent. Verius est esse parvum arclumque velum, ita dictum ab á?T«w, id est mpendo. Ita Julius Pollux. Parvum fuisse colligitur cx eo, quod navis properabat ad littus; cl quia nautæ in tempe: tale magnum velum deponunt parvurnque exponunt, ne vi ventorum abripiantur et agantur in exitium.

4L Dithalassum — Græce, Latine *Limarem*, ut v,r* vertit Tigurina. Ita vocatur locus inter duo maria, sive isthmus, qui utrimque mari alluitur, illlldque qua : - . / et dividit, qualis ot Corinthus, de qua Horatius, lib. I Cnrm., ode 7 : a Aut Ephesum bimarisvc Corinthi mœnia. » Porro in dithalasso, ob terram mare secantem, certum solet esse naufragii periculum. *Dithalassus* hic adjacet Melilæ, et causatur a rupe vicina, a Melitensibus nunc *Selmon* vocatur; in qua proinde eliom visitur sacellum, in memoriam hujus naufragii, S. Pauli nomine dedicatum. In sinu ejus sinistro visitur in rupe concha rotunda, sex palmos profunda, et totidem lata in diametro, quæ communiter plena est aqua dulci, licet paucis passibus distet a mari ejusque aqua salsa, vocaturque fons S. Pauli: creditur ipse in exscensu illum miraculose produxisse. Denique hic locus in medio fere hoc littore etiam nunc vocatur vulgo *la Cala* dc S. *Paolo,* id est *portus* sive *appulsus* S. *Pauli.* Ita Philippus Cluverius, lib. 11 *De Antiqua Sicilia,* cap. xvi, et noster Octavius Cajetanus, *Isagoge,* cap. xix.

tí. Custodias, — id est vinctos reos quos eus- Vers.4L (odiebant. Vide dicta vers. 1. Eos ergo, quasi reos mortis, occidere voluerunt milites.

4L Super eà quæ de navi erant, — puta super v<rx <u sarcinas, ligna et tigna; Vatablus, *super fragmenta,* quæ scilicet o navi discindebant; nam navis erat integra, non fracta. Hoc est quartum Pauli naufragium. Tria enim priora recenset ipse, 11 Cor. n, 23, dicens: «Ter naufragium feci: nocte et die in profundo maris fui. » Illa enim epistola longe ante iter hoc Romanum scripta est. An sæpius passus sil, ignoramus.

Moralitcr disce hic, *piimo,* quanta sunt maris MonI* pericula. in quo, ut ait Auacharsis apud Laertium, £ lib. I, cap. ¡x, cl Juvenalis, *satyra* 12, vectores tan- mm po tum quatuor digitis (quibus scilicet navis mari eminet) distant a morie. Hinc Bias nautam, neque inter vivos numerabat, neque intermortuos, teste Platone in Axioc/w. Lude Calo de Iribus dolebat: *primum*, quod suum secretum revelasset mulieri; *secundum,* quod vel dies unus ipsi per ncgligenliam absque fructu effluxisset; *tertium,* quod eo navi vectus esset, quo poterat pedibus proficisci. Ita Plutarchus in Vita Calonis. Eadem tria Alexandro tribuit Stobæus, Aristoteli vero An-

(1) Versus 39 n Kuinoello ita cx Græco explicatur: Terram non (ignoscebant (nempe quæ esset, nec quo nomine, appellaretur, cf. xxyih, i); littus vora animadvertebant habens sinum quemdam, seu sinum in littore animadvertebant, in quem, etc.

(2) Naves veterum, majores precipue, duo habebant gubcniacula, unum in prora, allentm m puppi. Apuleius, />eAtilio, lib. II: «Navis ipsa qua vehebamur, *utroque regimine* annaso, pr.ecipitio demersa est. » Ea gubernacula navi annectebantur ouibusdam vinculis; quibus laxatis, lune gubernacula in aquas descendunt, cl pondere navoni r«tmeui, quominus a ventu evertatur.

Ionius in *Melissa,* part. I, serm. *17,* nisi quod pro secundo ponat, quod in vita hac tarn caduca et incerta, vel unum diem mansisset intestatus. Pittacus roganti, «quid fidum esset?» respondit, « Terra; » « quid infidum? n « Mare. » Laodamas indo Homericus nihil miserius esse censebat, quam virum fortem ponto exagitari. Callimachus dicebat jucundissimum esse mare, sed si quis illud dc terra contempletur; quod imitatus Horatius ait ;

Neptunum procul a terra spectare furentem

Lucretius, lib. V, scribit aureo Saturni sæculo non fuisse usum navis et navigationis. Quocirca vetus fuit fidelium consuetudo, ut conscensuri navim de peccatis confiterentur, et cum Deo in gratiam redirent, itaque vel sc ad mortem componerent, vel mortis pericula evaderent.

in- «Ium, ix x» en- ni mio>. *Sceundo,* quam Deus suorum habeat curam. paulum ecce i)cus hic præsenti mortis periculo enpit, et propter eum vectores omnes, etiamsi infideles, numero 27G. Vero Poeta :

Favente numine naviges, vel vimine.

Ita Deus servavit Noe justum, cum octo animabus per arcam, in generali orbis cataclysmo : ita et Jonam in ventre ceti. Quin et Julius Cæsar in tempestate navarchum confortans : a Ne metuas, ait, Cæsarem ejusque fortunam vehis : illa te tutabitur. » Est enim Cæsaris, «quem numina nunquam destituunt, » ait Lucanus, lib. IV, et Plutarchus in *Cæsarc.* Memorabile est exemplum, quod graphice depingit S. Paulinustota epist. *ad Matarium,* ubi senem quemdam mire a Deo horrendo naufragio, sociis omnibus et carinæ retinaculis amissis, ereptum commemorat. Simile est quod narrat S. Gregorius, III *Dialog.,* cap. xxxvi, de Maximiano, Syracusæ Episcopo, cum post naufragium nono die salvum cum vectoribus omnibus in portum, sola navi mersa, pervenisse. Sic S. Magdalena, cum S. Martha, S. Lazaro et sociis, a Judæis navi sine velis et remis imposila, Deo navim regente, salvis omnibus Massiliam appulit.

Zertinm, b ercKd >i- »'t *Tertio,* Paulum et Sanctos in tempestate, naufragio, prælio, peste, latronibus, fame, carcero et quavis alia calamitate vel periculo, stare serenos et securos, præsertim cum obeunt opus pium et Apostolicum; sciunt enim se Deo cordi et cur® esse. Quare tunc adeo non cadunt animo, ut celsiores evadant, coque magis sperent in Deum ; illique se uniant, quo majus est periculum, ita Psaltes, *Psal.* xxvi, 1 : a Dominus, ait, illumina- lo mea, et salus mea, quem timebo? Dominus prolector vito mcæ, a quo trepidabo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo. » Et Job, xm, ih : « Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo. »

gumo, *Quarto,* quid valeat virtus charitalis et obedientiæ. Volebat Deus Paulum ire Romam, ibiquo prædicare : Paulus ut huic voluntati Dei obsecundet, ad Cæsarem appellat, ac ultro subit tot terrarum mariumque discrimina. Quocirca hujus virtutis merito quasi obligat Deum, ut iter suum dirigat et secundet. Deus ergo eum, et ob cum socios omnes, per oraculum et quasi miraculum certo mortis periculo eximit. Celebris est historia et gnome de obedientia S. P. N. Ignalii, quam enarrat in ejus Vita P. Ribadeneira, lib. V, cap. iv in fine. Cum esset, ait, Prepositus Generalis, dixit : si Summus Pontifex imperaret, ut ad ostia Tiberina scapham, vel navim primo obviam, clavo, malo, velis, remis destitutam conscenderem, itaque sine commeatu mare trajicerem, id facerem animo non solum æquo, sed et libenti. Cumque Praelatus quidam adinirans, regereret : Quæ islhæc esset prudentia? Respondit S. Ignatius : a Prudentia, Domine, non tam est parentis, quam imperantis. » Parentem secutus est filius S. Franciscus Xaverius, qui in Mauricas insulas barbaras contendens, cum amici iter hoc dissuaderent, ac tandem vim facerent negarentque navigium, respondit, « se nulla pericula, nullum genus mortis, ubi Dei cultus et animarum salus agatur, formidare : nec ullos hostes ducere, nisi qui divino obstent obsequio; sibi certum esse in Mauricam Deum vocantem sequi : nec navigium morari, si navis desit, semet Deo incubantem utique transnaturum. » ItaTurselius, lib. Ili Vite ejus, cap. n. Dixit, et præstitit. Quocirca in naufragiis cum S. Paulo exultabat, rogabatque Deum, ut præsens periculum et crucem sibi non adimeret, nisi majus immitteret. Atque hoc suo zelo in naufragio vectoribus omnibus vitam cl salutem a Deo, instar S. Pauli, impetravit. Alias in certum exitium abruptam a navi vi tempestatis scapham, qua infideles vehebantur, illis ipsis in scapha apparens eamque revehens ad navim reduxit : quo miraculo eos ad fidem convertit. Denique Malacæ nobilem illam ducentis Lusitanis, contra quinque Accnorum pugnacissimorum millia, navalem victoriam promisit, prædixit, imo eminus inspexit et precibus suis præstitit.

Preciares. Augustinus, *in Psal.* cxxxn : a Mulli, inquit, naufragaverunt cum Paulo. Amatores hujus sæculi passi sunt naufragium, et nudi omnes exierunt. Illi et quod foris habebant, amiserunt, el domum cordis sui invenerunt inanem. Paulus autem in corde ferebat patrimonium fidei suæ, quod nullis fluctibus, nullis tempestatibus potuit auferri. Nudus exiit, cl dives exiit.» Idem Augustinus, serm. 29 *Dc Sanctis :* « Petrus, ait, ambulare super aquas debita soli Deo potestate præsumpsit, et rerum obstante natura, per insueti maris novas vias pendulum inferens gressum, lumentiamarisdorsacalcavit.Sednon minor Paulus, quem velut novi Testamenti Jonam, die ac nocte per maris profunda jactatum, absorbuit fluctus et reddidit, quasi sacrum d» positum violare non

audens : quia famulatrix eum unda custodiens, illæsum populorum prædicationibus reservabat.»

Quod si quandoque Deus justum, imo Apostolum, naufragio above periculo non eripiat, sed mergi et emori permittat, conquiescat ille in voluntate Dei, dicatque cum S. Jobo afflicto, cap. i, vers. 27 : « Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.» Et illud Christi morienlis,ct ad inferos descendentis :« Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear. Propter hoc lætatum est cor meum, ct cxultavit lingua mea : insuper ct caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, » *Psal.* xv, 8. Et illud S. Pauli, *Rom.* xiv, 8 : «Sive vivimus, Domino vivimus ; sive morimur, Domino morimur.» Ita S. Franciscum Xaverium, jam Chinensis Imperii conversionem molientem, in insula deserta ab omnibus dercUctum Deus emori permisit. Ita P.Ignatium Azebedium, cum 40 sociis, Brasiliani Evangelii causa petentem anno Domini 1570, a Calvinistis trucidari mergique permisit. Ita nonnullos alios e Societate nostra navigantes ad Indos, naufragio perire permisit.

Memorabile est recens exemplum Patrum Lusitanorum, qui ad scopulum allisi, cum navarchus eis scapham ofTerrct qua ad littus evaderent, respuerunt, malentes vectorum turbæ in scopulo misceri, ut illi fame morituræ in extremo agone assisterent, et tandem commorerentur, quam iis derelictis vivere; quod sane est genus martyrii et heroicæ charitatis, qua quis cum Christo pro fratribus animam ponit.

Legimus de B. Jordane, qui S. Dominico in Gcneralatu Ordinis Prædicatorum successit, fuitque eximiæ sanctitatis, eum, cum in terram Sanctam trajiceret, juxta Aconcm naufragium passum mersumque interiisse ; cumque mulli non tam tanti viri mortem, quam genus mortis deplorarent, ac pene contra Deum, quod Patrem sanctum fluctibus hauriri permisisset, murmurarent, ipsummet Jordanem apparuisse pluribus, miro lumine coruscum, ac dixisse: ctEgo sum Jordanes. Exivi ex hoc sæculo ad gloriam Beatorum, et inter Apostolorum choros et Prophetarum evectus sum, missusque sum ut vos consolarer. Hoc firmiter tenete, nec dubitate, quia salvus erit omnis qia usque in finem Domino nostro Jesu Christo servierit. » Ita habet ejus Vita, tom. I Surii, die 13 februarii. Justus ergo quacumque morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit, præsertim cum in itinere et opere charitatis vel obedientiæ vitam ponit. Talis enim cum Deo, imo pro Deo, et ex Deo moritur, ideoque est victima obedientiæ et charitatis, Deo valde gloriosa et chara.

Preclare S. Augustinus, *epist.* 122, in fine: • Quid interest, ait, febris an ferrum de corpore solverit? Non qua occasione exeant, sed quales ad se exeant, Deus attendit in servis suis.» Misere vixit, mortuus et sepultus est Lazarus, splendide dives Epulo; sed hic descendit in gehennam, ille ab angelis sublatus est in sinum Abraham, *Lucæ* xn, de quo vide S. Augustinum in fine *Psal.* **XXXIII.** Idem, lib. I De CiviL, cap. xi : « Mala mors, ait, putanda non est, quam bona vita prcecesserit. Ncque enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque mullum curandum est eis qui necessario morituri sunt, quid accidat ut moriantur, sed moriendo quo ire cogantur. Cum igitur Christiani noverint longe meliorem fuisse religiosi pauperis mortem inter lingentium canum linguas, quam impii divitis in purpura ct bysso, horrenda illa genera mortium, quid mortuis obfuerunt qui bene vixerunt? » Nam, ut ait Sapiens, cap. iv, vers. 7 : a Justus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. »

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus Malta! viperam e manu illasa excutit, sanat patrem Publii et alios; inde post tres menses navigat, pcrvenilque Romam. Ubi Judæis convocatis causam adventus sui denuntiat, ac biennio in libero canere, quasi hospitio, degens, intrepide pradicat Evangelium.

1. Et cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis. 2. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem qui imminebat, et frigus. 3. Cum congregasse! autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus. 4. Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant : Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. 5. El ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.

L

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, et subito casurum, et mori. Diu autem illis exspectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse deum. 7. In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. 8. Contigit autem patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit : et cum orasset 'et imposuisset ei manus, salvavit eum. 9. Quo facto, omnes qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur : 10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. 11. Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum. 12. Et cum venissemus Syracusani, mansimus ibi triduo. 13. Inde circumlegentes devenimus Rhegium : et post unum diem flante Austro, secundo die venimus Puteolos, 14. ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem : et sic venimus Romam. 15. Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii Forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam. 16. Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. 17. Post tertium autem, diem convocavit primos Judæorum. Cumque convenissent, dicebat eis : Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Hierosolymis traditus sum in manus Romanorum, 18. qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me. 19. Contradicentibus autem Judéis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. 20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, et alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum. 21. At illi dixerunt ad eum : Nos neque li Iteras accepimus de te a Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum. 22. Rogamus autem a te audire quæ sentis; nam de sectariae notum est nobis quia ubique ei contradicitur. 23. Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificaos regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex lege Moysi et Prophetis, a mane usque ad vesperam. 24. Et quidam Civdebant his quæ dicebantur : quidam vero non credebant. 25. Cumque invicem non essent consentiehtes, discedebant, dicente Paulo unum verbum : Quia bene Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros, 26. dicens : Vade ad populum istum, el dic ad eos : Aure audietis, et non intelligelis : et videntes videbitis, et non perspicietis. 27. Incrassatum enim est cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt : ne forte videant oculis, et ailnbns audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos. 28. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient. 29. Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem. 30. Mansit autem biennio loto in suo conducto : et suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, 31. prædicuns regnum Dei, et docens quæ sunt de Domino Jesu Christo, cuor omni fiducia, sine prohibitione.

Vri». i 1. Me l it a. — Ita Romana ct Graea : quare perperam nonnulli legunt *Mitylnm,* alii *Miletum.* Duæ insulæ vocantur Molite. Una est in Illyrico : in hanc e naufragio appulisse S. Paulum contendunt Illyrici, et ex eis Constantinus Porphyrogenitus Imperator lib. *nd Romtrmlm filium, Dc administrando Imperio,* cap. xxxvi. Argumenta eorum profert et confutat Philippus Cluverius, lib. II De *Antigua Sicilia,* cap. xvi. Altera Cst vicina Sicilia», vulgo *Malta* dicta; ca hic intelligitur, quæ cœlo e t demente, aquis salubribus, agro benigno et frugifero, a bonitate mellis laudata, indeque Melita, ut videtur, appellata. Ipsa nunc invictum Equitum Melitensium est contra Tureas propugnaculum : ubi celebris Pauli, ex hoc ejus iu illam appulsu, cst memoria, et erga cum devotio, adcoque jnxta urbem spelonca ostenditur cuna duobus altaribus, in qua Paulus cum cæteris Vinctis dicitur hospitatus. Terra, vel potius petra hujus spelunca, magna religione ah indigenus ct advenis excavatur ct effertur, valetque contra venena et serpentes : ex ea mihi Romæ par-

ticula data fuit, quasi rarum et insigne donum.

SrpUn Vi m'h- u . s Piulo colliU.

Unde nota hic septem eximia !›• efleia et priv*'eB*a› ffuæ S- Paulus contulit Melii® et Melitcnsibus; adeo ut Deus ejus naufragium eo ordinasse videatur, ac procurasse, ut id juxta Melitam accideret, ad Melitensium salutem et commoda, qu® per hoc eis conferre ab œterno destinerai.

Primum.

Primum fuit, Melitensium conversio, fides et salus. Mox cnim a Christo, sub ipsa Ecclesia- primordia, Melitenses præ aliis insulis et gentibus prædicationem Evangeli! accepero a S. Paulo, eique predicanti et miracula patranti credentes, ab eo primum nacti sunt Episcopum S. Publium, civem, imo principem suum.

Sc€uc dum.

Secundum, quod apud cos 27G navigationis ct naufragii sui socios baptizarit. Milliari uno a portu in quo exscendit Paulus, etiamnum visuntur vari® ruin® antiquarum fabricarum, in quibus extat sacellum indigitatum nomines. *Joannis Baptistas Telcheres,* id est *inter ruinas,* ubi S. Paulus 27G jam dictos baptizasse, communis plurimi! vicinorum pagorum traditio est. Hujus rei indicium est, quod ante paucos annos cum sacellum hoc instauraretur, sub terra inventus sit fons baptismalis e duro lapide. Juxta sacellum extant anguli et parietes longi magnique affabre incisi et elaborati, ubi putatur fuisse villa et domus S. Publii.

Tertium.

Tertium, quod S. Paulus Melitæ commoratus sit per tres menses. Tradunt eum cum S. Luca, Aristarcho, Trophimo aliisque sociis habitasse in crypta quadam suburbana civitatis veteris, quam proinde in magna habent veneratione, adeo ut juxta eam ædificarint Ecclesiam, qu® per multa sæcula fuit matrix et Episcopalis totius insulæ. Circa cryptam cst coemeterium ingens, in quo non soli Melitenses, sed cl permulti exteri Nobiles devotionis ergo sepeliri coque se deportari testamento mandarunt, præsertim quia ibi sc sepeliri curantibus olim data fuit Indulgentia plenaria, qualis est Rom® sepultorum in Campo Sancto : quocirca in eodem perplura visuntur sacellula; in hoc coemeterio locus est distans a crypta jactu sagitt®, in quo faina est predicasse S. Paulum : ad cujus rei memoriam in eodem erexerant crucem lapideam.

Qu»r-

Quartum, quod Melitæ scorpiones et serpentes tam nati quam eo illati, ponant venenum : imo terra Melitensis sanat morsus quoslibet venenosos, etiam canum rabidorum, si in potu sumatur, aut plagæ imponatur ; nec id tantum in hominibus, sed etiam in bestiis, adeo ut nonnulli medici Siculi eam preferant terre sigillat®. Valet cnim non tantum contra venena, sed etiam contra febres malignas, dysenteriam, variólos, quin et toxica, præsertim e sublimato, vel casu, vel sponte hausta : cujus rei illustria exempla et miracula mihi narrarunt viri graves, eorum oculati testes.

fiuUttB

Quinta®, quod S. Paulus s®pe Melitam ab incursu hostium tutatus sit. Ut alia taceam. *mb annum Domini 1170, cum Mauri classe octodecim millium militum eam invaderent, jamque tormenta disponerent ad quatiendam urbem veterem , tertio die apparuit S. Paulus veste stellata, quali depictus visitur in ecclesia Cattedrali, ac vibrans gladium equo insidens, stipatus innumera multitudine visus cst invadere Turearum agmina : cumque in eum Turcæ multas conjicerent sagittas, omnes in ipsosmet retortae et repercussæ résilieront, eosque vulnerarunt et perdiderunt. Visi pariter fuere duo alii insui® tutelares, S. Georgius ct S. Agatha, quam fama cst ibidem persecutionem Siculam fugientem latitasse, ac celebre illud velum .Elnæ incendia compescens contexuisse ; idque instar Penelopes ca arte, ut qu® per diem texuerat, noctu retexeret, eo quod matri urgenti eam ad nuptias, eas detrectans responderet sibi prius velum hoc pertexendum esse. Quocirca S. Agathae marmoream statuam tunc in muro collocarunt, sed facie a Tureis aversa, et ad urbem conversa : verum illa suapte vi faciem ad Tureas convertit tanto fragore, quantus est boinbardarum majorum, adeo ut eodem perculsi Ture® solverint obsidionem, seque in fugam dederint.

Sertam, quod Melit e tres extent B. Virginis imagines depict® a S. Luca, qui, ut ante dixi, comes S. Pauli cum eo in ea hiemavit habitavitqiie per tres menses. Quocirca illas per tres primarias insui® regiones dispertiti, magna colunt veneratione.

Septimum, quod Melita, a tempore S. Pauli hucusque, nunquam defecerit a fide a S. Paulo accepta, etiamsi Mauri eam occuparmi teuueriutque per centenos et amplius annos. Idem Coloni® Agrippin® a Deo datum ob merita Martyrum Thebieorum, ac undecim millium Virginum ibidem quiescentium. Unde de ea canitur :

Ex quo Udem recepisti,
Recidiva non fuisti.
Civilas prraobibs.

llæc omnia de Melila mihi Romæ constanter viva voce affirmarunt et scripto consignarunt nostri Patres Melitenses, Tiri graves et eruditi, cadcmque tradidit noster Octavius Cajctanus in *Isagoge,* cap. XIX. t

Vide hic munificentiam S. Pauli, qua tanta largitate hospitium et hospitalitatem Melitensium remuneratus est : nimirum Sancti se a nobis liberalitate vinci non patiuntur, sed pro uno exili dono reddunt ingens, septuplum, imo centuplum. Tanti est Sanctos hospitio recipere, eis benefa» cero, eos præscutes habere, eos colere et invocale. Hoc enim beneficio divino S. Paulus hospitales barbaros, eoruinque humanitatem remuneratus est, ut qui barbariem in eum exuissent, natales viperas veneno exutas humanas in seipsos haberent ; quin et glebas suas quasi antidota coutra

venena possiderent. Quocirca tota Melita S. Paulo consecrata, jure S. Pauli insula tutelaris vocari queat : illam cnim sœpe peste, fame, bello, liberat.

Barbami, — incolæ Malt® sive Melitenses, qui tempore Pauli et lingua et moribus erant barbari. Unde eo laudabiliores, quod tam humanos se praestiterint erga Paulum et naufragos, ita Chrvsostomus.

Çm. J. 3. Sarmentorum. — *Sarmenta* proprie sunt segmina vitium : inde tamen quorumlibet lignorum ct surculorum segmina significant : hæc enim Græce vocantur *qfavt*,* id est *ligna combustibilia,* quæ Latini cremia nuncupant, a *qprp,* id est terreo.

Vipera. — Multi censent *viperam* dici, quasi vi * *¡anentem, co* quod fœtus viper® alvum matris erodant, dum ex eo nascendo in lucem prodeunt. Verum experientia id docet esse falsum, uti alibi ostendi. Unde verius Theophrastcs, et cx eo Ælianus, lib. IX *De Hist, anim.,* cap. xxxi ct xxxn, censet viperam dici quasi viviparam, eo quod pariat vivum animal, non ova, ut alii serpentes. Porro vipera adeo venenosa est ct pestilens, ut solo sibilo ct anhelitu quem efflat, hominem obstupefaciat, eique mortem vel morbum quasi Icthaiem infligat. Vidi Romæ quemdam c Societate nostra, qui viperam feriens, ab ea sibilanto ita afflatus et quasi sideratus fuit, ut multos annos stupore ct morbo quasi incurabili laborari!. Arabes viperam vocant *Therion,* a Græco OrpUv, id est *fera.* Unde pharmacum contra viperarum ct serpentum morsus, ex ipsius viperæ carnibus confectum, vocatur *Thcriaca :* cujus compositionem sub Nerone Imperatore (qui matrem interfecit, uti vipera fertur matrem enecare) invenit Andromachus medicus, uti narrat Galenus, qui paulo post vixit sub Antonino Imperatore, tom. V, lib. *De Thcriaca ad Pisonem,* cap. v. Sed ante Andromachum Antiochus Philometor, rex Asi®, theriacam, qua contra omnia venena utebatur, confecit ex serpyllo, aniso, opopanaco, milio, trifolio, anclo, fœniculo, a io, apio, ervo, vino generoso, immixtis ct in pastillos digestis, uti refert Plinius, lib. XX, cap. xxiy, et Galenus, libro citato. —.

Invasit. — Syrus; *momordit,* uti solent serpentes, dum quem invadunt : pendebat cnim dc mamrejus. Ita OEcumenius et Lyranus hic, ac Tertullianus, in *Scorpiaco,* cap. i, ct Ambrosius, lib. VI *Uexam.,* cap. vi.

Vm i 4. Ultio, — Numinis vindicta. Hæc enim præ cæteris facinorosos homicidas persequi solet, juxta illud Christi, Mattò. xxvi, 52 : « Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, n Sic ultio Dei ubique persecuta est Cain fratricidam, Gen. iv, 7 el seq. Plura hujus ultionis exempla recensui *Deuter.* xxi, 4. Pro *ultio,* Græce est Júcti; Syrus vi rtit *justitia;* abi, *judicium* ; alii, *vindicta.* Videntur Barbari hi æc^ùnasse $¡vo uelil¡am et vindictam esse deam, quam Hesiodus in *Ergis* facit Jovis ct Thcmidis filiam, uti ct alii Poetai qui eam Astraeam vocant. Unde Ovidius, lib. Í *Metam.,* agens de ferreo improborum sæculo :

Ultima cœlestum, *inquit,* terras Astræa reliquit.

Cujus efflgiem ita pingit Gellius ex Chrysippo, Jn«tlti» lib. XIV, cap. iv : a Justitia, ait, pingitur forma atque filo virginali, aspectu vehementi et formidébili, luminibus oculorum acribus : neque humilis, neque atrocis, sed reverend® cujusdam trisliti® dignitate. Ex imaginis autem istius similitudine intelligi voluit, judicem, qui justitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem, ercctumque et arduum ac potentem, vi ct majestate æquitatis veritatisque terrificum.» Vide Lilium Giraldum, *De Diis Gentium,* syntag. i.

5. Ei ILLE QUIDEM EXCUTIKNS BESTIAM. — P«B-Vers. I. clare OEcumenius : a Vipera, ait, cum in manum Apostoli dentes injecisset, et nullam peccati in ca mollitiem et laxitatem invenisset, statini (ab eo excussa) resiliit, et in ignem sese projecit, quasi poenam de se exegerit, quod nihil ad se pertinens corpus invasisset. Nos vero bestias timemus, propterea quod armatura virtutis muniti minime sumus. » Adam enim in innocentia a bestiis ct serpentibus lædi non poterat, imo cis dominabatur. Unde Sancti qui ad primævam ejus innocentiam accedunt, idem sœpe dominium a Deo nanciscuntur, uti nactus est S. Paulus, S. Antonius, S. Macarius, S. Franciscus ctsimiles, uti dixi *Genes,* ix, 2. Vipera ergo hæc ultronea sua necc sibi temeritatis supplicium, Paulo innocenti® dedit encomium. Neque cnim ab ea morsus Paulus mortem obiit, sed famam consecutus est immortalitatis, imo et divinitatis. Nam qui aderant, videntes nihil mali in co fieri, « dicebant cum esso deum, » *ibid.* vers. G. Unde optime D. Chrysostomus *in Ps.* xevi : « Ictus, ait, a vipera Paulus, Spiritus Sancti virtutem quæ in ipso habitabat, ostendit, usus vipera teste; » quasi vipera Apostolo fuerit, non pestis ad mortem, sed testis ad gloriam ; et volens lethalc venenum Apostolo infundere, sibi hauserit. Vere Arator de Paulo hic :

Cbrisliquc cruci sua membra relegans,
Nescit ab angue mori.

Hinc impletur promissio Christi, *Mare.* xvi> 18 : «Signa cos qui crediderint, hæc sequentur, etc.: serpentes tollent; etsi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. » Unde Tertullianus, in *Scorpiaco,* cap. i : « Hoc modo, inquit, etiam Ethnicis sœpe subvenimus, donati a Deo ca potestate, quam Apostolus dedicavit, cum morsum viperre sprevit. »

Porro ex hoc tempore, quo Paulus Melii® vipe- GratU ram excussit, insulæ illi divinitus impertitum est, ut in ca serpentes omnes veneno careant, ct quon- caret ve

tuinlibet aliquem momorderiul, nil prorsus inferant detrimenti ; cainquo insulani vocant gratiam S. Pauli, qui hac ratione abunde eis hospitii el hospitalitatis meriturn compensavit. Melitee ergo nullum maleficum serpentis genus nascitur, neque nocet aliunde invectum, imo gleba Melitensis antidotum est contra venena, adeoque ipsi Melitenses quasi terrori sunt serpentibus: ita Thomas Fazellus, *Dc Rebus Siculis,* Decad. i, lib. 1, cap. i; Baronius, Gagneius et alii. Sic de S. Phoca martyre, in *nomano Martyrol.,* die :> marlii, ita legimus : « Qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodie quoque populis eo miraculo declaratur, quod si quispiam a serpente morsus fuerit, ut januam basilico: Martyris credens attigerit, confestim evacuata virtute veneni sanatur.»

Sunt in Italia qui se de genere el cognatione Pauli esse jactitant, et serpentes impune contrectant. Sed bos impostura arguit Deirio, lib. I *Magic.,* cap. ni, Quœst. IV, et ex eo Lorinus hic, eo quod compertum sit eos se contra morsum antidotis praemunire. Addit Lorinus, Marsos et Psyllos a serpentibus esse intactos et illæsos, non per antipathiam naturalem , ut quidam censent, sed per incantationes et artes magicas. Quin et Delrio *Salutatores,* qui verbis, et *Ensalmatores,* qui halitu varios morbos sanant, suspectos habet, multaquo in iis notat suspicione ct periculo plena ; etsi Navarros, in *Manuali,* cap. xi, num. 3G, Salutatores excuset, putetque donum sanandi in eis, esse gratiam gratis a Deo datam ad bonum reipublicæ. Porro immunitatem hanc a venenis aliqui volunt esse naturalem Melitæ, uti naturalem esse Hiberniæ tradit Beda, lib. I *Hist. Anglic.,* cap.i; et Sardinia: tradit Solinus Polyhistor, cap. xxxv ; sed errant. Nam incolæ Melitæ mirati sunt S. Paulum a vipera tactum non inflari, ncc emori, ut aliis accidisse viderant. Ergo ante S. Paulum Melita obnoxia erat venenis. Paulo ergo hanc i Hili unitatem debet, ct ultro acceptam refert.

G. At illi existimabant eum in tumorem convertendum ,—cx incensione el inflammatione, quam creat viper® morsus : hoc enim significat Græcum wípwrpowOou. Undo Tigurina et Pagninus vertunt, *at illi existimabant futurum ut incenderetur, aut concideret repente mortuus.*

Er mori , — id est illico moriturum , uti jam dixi ex Greco. Porro quam cito serpentes, prescrtim vipere et aspides hominem necent, docet Galenus, lib. *De Thcriaca ad Pisonem,* cap. vin, in fine, exemplo Cleopatra : «Cleopatram, ait, ferunt magnum primo ac profundum vulnus brachio suo dentibus intulisse : deinde venenum quod prius cx aspide paraverat, in pyxide quadam ad se allatum, vulneri infudisse ; atque ita veneno corpus subeunto, non multo post insciis custodibus, vitam lenitcr finivisse. Nam revera serpentes illi velociter interficiunt, sicut ego sœpe in magna Alexandria experlus sum. Cum enim aliquem hoc supplicii genere condemnatum, sine longo cruciatu dilationeque necare volunt, aspides illorum pectoribus admovent, ambulareque parumper faciunt, atque sic ipsos brevi perimunt. »

Convertentes si,— ad invicem, mutata mento et sermone : hæc enim omnia significat Græcum pjra&ax&tMXft. Ita Syrus, Chrysostomus, Tigurina, Pagninus, Lyranus et alii.

Dicebant eum esse deum. — Vide hic subitam Melitensium mutationem. Ex homicida facimV deum, ait S. Chrysostomus. Sic Lycaonii videntc* miraculum Pauli clamabant eum esso Mercurium, *Act.* XIV. 18.

7. Principis insclje. — Grece, tú xp¿n», id est * *primi.* Erat ergo Publius primarius inter Melitenses, ait S.Chrysostomus, at non princeps absolutus et dominus Malte : hæc enim parebat Romanis. Publius nomen est Romanum. Unde videtur ipse fuisse Romanus , qui pratura vel prefectura Malte fundus, ibidem predite comparatis sedem fixit. Melita enim suberat Romanis, æque ac Sicilia, et a Siciliæ Pretore regebatur per vicarium, qui ffpútx, id est *primus, antecedens, primarius princeps* insute el insulanorum vocabatur, idque docet antiqua inscriptio : L. *Ca. filius Cyr. iqurs Romanus,* rpúxc; MiIit oUm, id est *primus,* vel princeps *Melitensium,* quam recenset Philippus Cluverius, lib. II *De Antiqua Sicilia,* cap. xvi. Quam dives fuerit Publius, liquet ex eo quod hosco 276 naufragos per triduum hospitio exceperit, teste S. Chrysostomo. Ejus domus fuisse dicitur, quæ in urbe Melita œdes maxima S. Paulo dedicala est; prædia ejus fuisse putantur, quæ hodie *Benuerrat* dicuntur, juxta sinum ad quem navis appulit, non longe a pago *Nazar.* Ita noster Octavius Cajetanus, *Isagoges* cap. xix. Silet hic Lucos, Paulum per tres menses quibus Malte fuit, praedicasse et convertisse Melitenses ipsumque Publium, de quo Arator ita canit :

> Mensibus biberms tribus in regione Melii®,
> Multiplicem dat Paulus opem.

Sic et Chrysostomus.

Porro Publium hunc a Paulo creatum esse Episcopum Melitensem, docet Ado in *Martyrol.,* die januarii, ct Beda, 18 januarii : adduntque eumdem deinde creatum esse Episcopum Atheniensem, esseque illum Publium, qui post Quadratum, Athenis in Episcopatu successit Dionysio Areopagita», ac nobili martyrio laureatus decessit, de quo Eusebius, lib. IV *¡Ustor.,* cap. xxui, et S. Hieronymus in *Catalog. Script. Eccles.,* in *Quadralo.*

8. Salvavit bum , — wígxtg, id est *sanami,* utique per miraculum, præsertim quia febris et dysenteria sunt morbi contrarii, ut notat S. Hieronymus til *cap.* Lvi *Isaice.* Notat S. Gregorius, lib. XXVII *Mural.,* cap. xi vel xiv, Paulum sanasse patrem Publii, quia is erat infidelis, ut cum hoc miraculo ut beneficio converteret ad Christum : Timotheum vero ægrum non sanasse, quia is jam erat con-

versas. Morbus ergo ci relictus est ad exercitium patientiae et augmentum coronre.

Vr*. ir 10. Mc1t is honoridus nos honoraverunt ,— non tantum reverentiam et honoris signa exhibendo, sed et alimenta nummosque subministrando, ut ««equitur : hæc enim honor complectitur, ut patet *Pim*. IU, 9 : a Honora Deum de tua substantia, » dando ei oblationes, decimas, primitias, victimas. Vide dicta *Deutcr. v,* 16.

«tz-u. 11. Cui erat insigne Casiorum. — Perperam Glossa legit *castrorum*. Usitatum erat, ait Sanchez, ut naulœ in puppi gestarent deos tutelares, id est ♦orum statuas et idola, vel effigies. Hos Phoenices *Patacos* vocant, teste Hesychio, do quibus Persius :

Ingentes in poppe dei.

Et Ovidius, lib. *I Trist.,* eleg. 3 :

Puppique recurvas
Insilit, el pictos verberat unda deos.

attorti Unde et Chrysostomus opinatur Castorum efflgies in navi fuisse depictas. *Castores* vocantur gemini fratres Castor et Pollux. Castor enim, utpote senior, juniori Polluci suum nomen communicavit. Ili duo nati sunt cx Jove et Leda, Tyndari regis conjugo : unde et *Tyndaridce* vocantur, et luMxwpct, id est *Jovis filii.* Fingunt enim Poete Jovem cygni formam induisse, et cx eo Ledam ovum concepisse : cx quo nati sunt gemini, Castor ct Pollux. Unde Horatius, lib. II Serm., satyra 1 :

Custar gaudet equis, ovo prognatus eodem
Pugnis.

Castor enim fuit egregius equorum domitor, Pollux vero pugil. Ambo post mortem inter sidera relati sunt : quorum signum Gemini dicitur, in quo sol degit in junio. A Gentibus pro diis habiti sunt, præsertim a Romanis. Unde eliamnutn eorum ingentes statuæ visuntur Romre in aditu Capitolii. Hinc et Cicero *in Verrem,* act. 1 : « Vosque, ait, omnium rerum forensium, consiliorum maximorum, legum judicioruuique arbitri et testes, celeberrimo in loco piwtorii locali, Castor et Pollux. » Habiti sunt dii maris, ideoque in uavibus picti a naulis in tempestate invocabantur: sive quia sunt stcUæ in cœlo hoc nomino, quæ »i utraque appareat serenitatis, sin una duntaxat, tempestatis est indicium ; sive quia Castor ct Pollux mare piratis liberarunt; sive quia iidem fuerunt argonaute , cum cæteris sociis Colchos navigantes; et orla tempestate, rum creteri timerent, duæ stolte super capita Castoris et Pollucis visce sunt, illicoquo mare sedari cœpit : unde se eorum gratia a diis tutandos, coleri persuaserunt, indeque in simili periculo eos invocare coeperunt, uti ex Diodoro Siculo ct Valerio Flacco narrat Giraldas, *Synt*. v,pag. 182. Ite fabula: orte sunt ex eo quod naute observare soleant stellas Castorum, ac credere eas, si appareant, navigant servaro. Undo Horatius, lib. 1 *Carm.* •

Dicam et Alcidem, puerosqus Leda,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem ; quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quod sic volucre) Ponto
Unda recumbit.

Idem alibi :

Tyndaridas sidas ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates.

Jam naute Christiani post B. Virginem, quæ est stella maris, in periculo invocant S. Paulum, qui dic ac nocte in profundo maris fuit, S. Clementem in mari mersum, S. Nicolaum, S. Franciscum Xaverium, qui perpetua quasi navigatione immensa Oceani spatia, a Lusitania in Indiam, Molucas, Japoniam et Chinam emensus et remensus est, et S. Hcrmetem, vel S. Telmum. Sic enim vocatur a nautis *Telmus,* vel *Elmus,* a loco ; qui proprio nomine dictus fuit Petrus Consalvus Ordinis S. Dominici, ct ad coelos migravit anno Domini 1216, cujus vitam ct miracula conscripsit Fcrdinandus Castiglius, I part. *Hist. S. Dominici,* lib. II, cap. xxni, xxiv ctxxv, ct Ribadeneira in ejus Vita, quam habet in *Appendice Sanctorum extravag.* Porro invocant eos, non ut deos et numina, sicut Gentiles, ut objicit Calvinus, sed ut suos apud Deum patronos ekadvocatos, idque in ea re, in qua ipsi olim Deo servientes, meruerunt ut aliis in eadem opitulari possent. Vide Stapletonium hic in *Antidotis.* Paroni DloU'

Porro insigne Castorum sic erat effigiatum. Pingebantur Castor et Pollux quasi duo juvenes; cuique dabatur ovi pars dimidia, ct jaculum in manu equusque candidus, superne eminebat stella. Ita Luci^nus, in *Deorum Dial.,* in fine.

12. Svracusam. — Civitas est Sicilire maxima ct pulcherrima sub Pachyno monte sita, ubi fons Arethusa. Nunquam tam nubilus est dies in anno, quin eo Syracusis, æque ac Rhodi sol ccrnalur, ait Plinius, lib. II, cap. LXii. Jam nobilitata est S. Lucire patria ct martyrio. Hinc patet Paulum in Sicilia fuisse ct Siculis profuisse. Unde S. Chrysostomus: « Porro, inquit, prædicatio etiam usque in Siciliam pervenit, r Vers.it inm »p- Pull“* :'iU‘

Scripsit de Sanctis rebusque Sicilire opus magno labore ct studio , e priscis Siculorum monumentis erutum el elaboratum noster P. Octavius Cajetanus, sed morie praivcnlus in lucem dare non potuit. Ejus ergo posthumum edendum suscepit P. Alfonsus Cajetanus, qui opus maturat, ut avida longreque multorum expectation! satisfaciat : inierim excerpta ex ejus Isagoge de S. Petri cl Pauli in Siciliam adventu el fructu, Panormo ad me Romam misit; cui proinde cum gratiarum actione hæc mecum accepta referat candidus

Lector. Illa hie summatim in«cram , utpote quæ S. Lucæ historiam presentera valde illustrant, multaquo addunt et supplent, quæ S. Lucas studio brevitatis omisit. E quibus liquido videas priscam S. Petri et Pauli in Siculos benevolentiam, ac vicissim Siculorum incensa erga Apostolos studia.

Hæc. igitur de S. Petro scribit *Isagoges,* cap. xvnt. Certum est Siciliam primitus aS. Petro accepisse fidem. Ecclesias primosque Episcopos. Unde Innocentius I, epist. *ad Decent.,* constanter nfhrmat in Sicilia nullum hominum instituisse Ecclesias, nisi quos Vcner. Apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt. Mctaphrastcs, orat. *Dc S. Petro ct Paulo,* die 20 junii, tradit S. Petrum ex Syria Romam navigantem, in Siciliam Tauromenium appulisse; et apud Pancratium Episcopum , quem antea Antiochi® agens eodem praemiserat, divertisse ; quod anno 2 Claudii Imperatoris contigit. A S. Joanne Chrysostomo idem fuisse scriptum, Constantinus Lascaris in schedis suis firmat, quas in Thesauro Mamertinae urbis legimus. Metaphrastis testimonium doctissimi viri, Vinccntius Bcllovacensis, Guilielmus Spirensis, Petrus Calesinus ct Cardinalis Baronins anno Christi 44, firmavere. In Siciliam una cum S. Petro , ut ait Mctaphrastcs, venero ejus discipuli, Marcus Evangeli! scriptor, Apollinaris postea a S. Petro Ravennam missus, Martialis ab eodem deinde amandatus in Gallias, Rufus Capu® creatus Episcopus ; Menaea addunt Bcryllum. Tauromenii cum esset S. Petrus, Maximum catechesi probe instructura baplizavit et Episcopum ordinavit, constituitque ut Pancratio succederet. Idem Syracusis Marcianum dedit Episcopum , Calante Bcryllum, ut habet *Martyrologium Ponianum* ct *Menologia Graecorum*. II® ergo tres prim® sunt Sicili® Ecclesiæ a S. Petro crecí®. Risco proxima est Agrigentum, cujus primum Episcopum scriptores S. Libertinum martyrem memorant ; sed quo anno id factum, nos latet. S. Libertini Encomiastcs Syracusanus, fido dignus, ipsum synchronum facit S. Peregrini martyris, qui S. Marciani, Syracusarum Episcopi, a S.Petro instituti, fuit discipulus.

Isagoges vero, cap. xx, tradit S. Paulum Syracusis u Marciano (quem eodem ante aliquot annos miserais. Petrus,urbisque Episcopum ordinami) Episcopo incredibili lætitia exceptum, ct Christianorum omnium ejus Ecclesiæ studiis olRciisque obviam euntium inclyto Apostolo in vinculis triumphanti. Certum mihi est, tres illos dies in eodem cum Marciano hospitio commoratum ; ea in spelunca, quam ille pulsis dæinonibus Christo consecraverat, U. Paulum sacris operatum esso; Syracusanam Ecclesiam, primitias Occidentis, Deo obtulisse; multos ad Christum convertisse, earaqug Ecclesiam adspectu colloquiisque recreasse, atque in Dei amorem incendisse. Vicina etiam Syracusis loca vicosque obivisse crodhpus : quanquam “nim vinctus Romam duceretur, humanitate tamen Julii centurionis, cujus custodia tenebatur , multnm Apostoli reverenti® dabatur. Sidone enim ab eo permissus est ad amicos ire, et sui curam agere, Melii® apud Publium tres dies hospitari. Sirper humanitatem Centurionis accedebat pietas ct Christiana religio, quam omnes profitebantur quicumque socii navigationis D. Paul; fuerant, corumque amor erga Apostolum, utpote cujus beneficio naufragium evasissent et in Christum credidissent; nam in Pauli gratiam omnium qui navi vehebantur , non solum corpora naufragio, sed animas infidelitati ereptas, ex Actis Apostolorum elD. Joannis Chrysostomi interpretatione superius docuimus. Ex his non ambigimus doclori Gentium permissum Syracusis libere agere, predicare regnum Dei, quin et proximos urbis vicos obire. Certe quidem procul Syracusis fere octo passuum millibus, in agro cni Solarino nomen, ecclesia est D. Pauli Apostoli titulo insignita; ct sane antiqua est architectura : in qua puteus visitur, cujus aqua hausta, ablutisque ægrotis, invocatione Apostoli Pauli multa in dies miracula patrantur, votaque c< labell® pendentes sanctissimi Apostoli collata ‘ adversum mortales beneficia contestantur. Apud Syracusanos vetus traditio est, D. Paulum Apostolum, cum Syracusas venit, eum in locum excurrisse , ecclesiamque a Christianis in ejus rei memoriam fuisse extrudam : in eo sane tractu antiqu® habitationis vestigia reperiuntur; fortasse ®vo illo oppidum ibi fuit, quod Apostolus pro charitate sua invisit

Isagoges vero, cap. xxi, docet S. Paulum oram Sicili® legisse a Pachyno ad Peiorum, ac monumenta ab eo ibidem rebela recenset. Navigationem, inquit, ex insula Melita Syracusas lentam fuisse, non desunt qui probent : antequam enim ille navi vectus in Syracusanum portum appelleret, in oram cis Pachynum promontorium descendisse existimamus ct vicina loca collustrasse. Vetus est traditio apud Refinos et Pachyni accolas, Paulum Apostolum in eam oram pervenisse, atque intus ad miUiaria quatuor in agrum Elorinum penetrasse : quo loco ædificata est a posteris ecclesia juxta fluvium Elorum, D. Paulo dicata, qu® adhuc manet, in adventus ejus memoriam; neque ab ea procul puteus est in veneratione summa habitus, cujus aquam qui biberint, vel laverint se, variis o morbis eripiuntur, maximequo valet adversum vulnera morsusque noxios bestiarum. Eodem in agro, cui nomen Biliscalis, alter puteus est, ad quem ejusdem Apostoli virtute ct gratia mulla miracula patrantur. Porro ex accessu D. Paufi ad hæc loca, iRud omnino constat, tardam ejus navigationem per eam Sicili® oram fuisse, non sine magna Dei providentia, ut Apostolus Sicfiiam collustraret, et quos posset, sua prædicaliono ad Christum perduceret; sed et Apostolum Syracusis profectum, insulam eircumlegisse D. Lucas doceL

Igitur Paulina navis posteaquam Syracusis solvit, oram Siciliæ maritimam pratervecta, rursum a cursu suo deflexit in littus, intra Tauromenium atque Messanam, ubi nunc ædes est Paulo Apostolo sacra. Antiqua ea fama est apud loci accolas, D. Paulum cum Siciliæ oram legeret, in sinum illum appulisse, cui monasterium D. Placidi in edito colle incumbit, in coque commoratum littore, quod decem passuum millibus ab urbe Messana distat; ipso in littore locoque Apostoli pedibus calcato, Christiani deinde, ubi Christi fides adolevit, parvam, sed magnæ pietatis indicem Ecclesiam, D. Paulo sacram construxerunt, quæ Apostoli in illud littus descensum testificaretur, reique memoriam ad posteros derivaret. Rhegium Apostolus ea ex ora maritima solvit, quæ res a majoribus per manus nobis tradita, a D. Pauli navigatione non abhorret. Ejus enim testis ac scriptor D. Lucas, in *Actis Apost.*, ait Syracusis solventem, ora maritima Siciliæ navigata, Rhegium pervenisse. Verosimile est navim insui® littus circumvectam illuc applicuisse, ubi adverso maris æstu ventisque, sive urgente nocte constitit, dum secundus esset æstus ventique, vel illucesceret dies, ne fretum illud infame naufragiis Charybdisque vorticibus formidatum cæca nocte trajiceretur, atque iis maxime quibus satis esset timoris ex proximo ad Melitam naufragio. Sinus autem ille, in quem fama est Apostolum descendisse, ad id videtur natura factus; neque illo opportunior maris tractus, Rhegium ex ora Mamertina solventibus; sed et naves quibus ex Oriente iter est per Siciliam in Occidentem, insula praternavigala, eo ex sinu qui nunc œde D. Pauli Apostoli nobilitatur, Rhegium de more transmittunt.

Isagoges, cap. xxii ostendit S. Paulum, fretum Siculum navigantem, conspexisse Messanam, sed non adiisse, uti contendit Constantinus Casearis : adiisse vero eam postquam e primis Neronianis vinculis liber, rursum provincias et Siciliam (ut videtur innuitque S. Chrysostomus) peragravit. Traditio enim est Messanensis Ecclesiæ, S. Paulum Messanensibus Baccbylum Episcopum præfecissc. Sane quotannis ea in urbe supplicationes habentur festo Conversionis S. Pauli, in memoriam Baccbyli Episcopi, Messanensi Ecclesiæ a S. Paulo propositi : ac vetus mos in ea Ecclesia est deducendi per urbem reliquas S. Pauli. Hæc noster Octavius. Addunt alii, in ditione Avola, quam multi censent esse Hyblem vel Hyblam, in qua thymi et salicum est copia, unde apes paslæ mei /ptimum conficiunt, indeque apes Hyblæœ et mei Hyblæum nuncupatur, de quo Martialis in Xemts :

> Cum dederis Siculis medix de collibus Hybla,
> Cecropios dicas tu licet esse favos.

Juxta Hyblam, inquam, pergendo versus Syracusas. similis illi Elorino est puteus qui a S. Paulo notum accepit, ejusdem virtutis et venerahonis: ad quem quia multi serpentes bibendi causa accedunt, hinc juxta cum mult® cernuntur viper® et serpentes mortuæ, potu ^injus aqu® occisæ. Similis et nomine et virtute est puteus juxta Syracusas, cujus aqua multas curat infirmitates. Hoc accepi a nostris Patribus Siculis, oculatis testibus. Ubi vide quant® dignitatis et meriti fuerit S. Paulus, quanta» etiam bonitatis et beneficenti®, quæ eum nusquam sinebat esse otiosum et vacuum, sed suæ virtutis semina et vitales radios instar solis ubique spargere compellebat, ut imitaretur Christum, « qui perlransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, » ut ait S. Petrus, *Act.* x, 38. Vere de S. Paulo dicas, quod officium Ecclesiasticum canit de S. Cæcilia: «C®cilia famula tua, Domine, quasi apis tibi argumentosa deservit, »

Denique Syracusis triduo commorans Paulus evangelizando majorem incolarum partem (ac per eos, vicinos Siculos, ut Sicilia fidem S. Paulo debeat) ad Christum convertit, uti narrat Hieronymus Marasiotus *in Chronicis Calabria,* lib, I, cap. xx.

43. Rhegium, — civitas Calabriæ objacens et VerMi» vicina Siciliæ. Ita dicta áiro t«5 pqvjvxi, id est *abrumpere,* eo quod terne motu vel maris eluvione abrupta sit a Sicilia, cui prius cohærebat eratque contigua, imo continua. Sic ct Siciliam dictam volunt quasi *Sicililam,* id est re*sectam* ab Italia, cui antea cohærebat. Ita Plinius, lib. Ill, cap. vm : « Sicilia, inquit, quondam Drutioagro cohærens, mox interfuso mari avulsa XIIM in longitudinem freto, in latitudinem autem MD, juxta columnam Rheginam. » El Isidoros clarius, lib. XIII *Orig.,* cap. xviii : « Eretum, ait, appellatum est, quod ibi semper mare fervent : fretum enim est angustum et quasi fervens. Nam freta Varro dicta ait quasi fervida, id est ferventia ct motum fervoris habentia. Eretum Siciliæ, quod Rhegium dicitur, Sallustius ex tali causa vocari scribit dicens, Ilaliæ olim Siciliam conjunctam fuisse, et dum esset una tellus, medium spatium aut per humilitatem abruptum est aquis, aut per angustiam scissum ; et inde pqtcv nominatum, quia grace abruptum hoc nomine nuncupatur. » Eadem quasi ad verbum habet S. Hieronymus in *Nomiti. Act. Apost.,* et ex eo Beda hic. Recte ergo fretum hoc vocatur Rhegium, indeque urbs freto adjacens pariter vocatur Rhegium, quia hoc spatio ante fuerat isthmus, quem mare perrupisse dicitur. Porro Thucydides, lib. IV, hoc fretum vocat Charybdin : sic el Mela, lib. II, cap. vm; ct Plinius, lib. XIII, cap. xviii : «Eo quod gurgitibus, inquit, occultis naves absorbeat. Ter autem in die erigit fluctus, et ter absorbet : nam accipit aquas, ut vomat ; vomit, ut rursus accipiat.» Vide Philippum Cluverium, lib. *l De Antiqua Sicilia,* cap. v.

Porro Rhegium vetusta 'et nobilis est Calabri® civitas, de qua multa Hieronymus Marasiotus ¡n

CArmtfcie *Calabria,* lib. I : «Rhegium, inquit, prima Itali® civitas, olim fuit una e quatuor Rebuspublicis magn® Greci®, metropolis Calabri®, ut liquet ex eo quod cum in Calabria sint quatuor Archiepiscopatus, antiquissimus sit Rhegiensis, qui decem habet SuiTraganeos, Consentinos quatuor, S. Severin® quinque, Rossanensis nullum.»

Silet hic multa Lucas, ac præsertim Rhegiensium a Paulo conversionem uno dic, quo apud eos hæsil, factam : qu® ex Ecclesi® Rhegiensis monumentis eodem ævo greco conscriptis, ac deinde in Latinum idioma translatis, et in Archiepiscopali archivio asservatis, a Rhegicnslbus viris eruditis et primariis ad me Romam transmissa, hic transcribam, quia ad historiam presentera faciunt, ut ex iis liqueat tum Rhegiensium primæva erga Christum ct Paulum fides ct devotio, tum S. Pauli erga cos amor, simulque ejus insatiabilis, etiam in mediis itineribus et vinculis, ubique evangelizandi sitis et ardor, æque ac energia et fructus. Sic igitur habent in vita et martyrio S. Stcphani, qui S. Pauli comes ct discipulus , primus ab eo creatus est Rhegiensium Episcopus : a Hic sanctus martyr Stephanus fuit e civitate Nic®a : petente autem Paulo Apostolo Romam, comitatus est eum usque ad civitatem Rhegii Calabri®. Cum autem Apostolus civitatem invenisset idola colentem, predicavi! in ea verbum Domini ; et sicut terra bona acceptum semen centuplum reddit, ita ct ejus civitatis incoi® verbum Dei receperunt : quos cum Paulus instruxisset, et plurimos illorum in nomine Patris, et Filii, ct Spiritus Sancti baptizasset, creavit ipsis Episcopum Stephanum : qui sibi creditum gregem bene pascens, multos ad fidem Christi suis doctrinis convertit. Cum autem in hac civitate decem et septem annos moratus esset, et Episcopos ct presbyteros ordinasse!, Deique gratia Ecclesia aucta fuisset, postea persecutione contra Christianos mota, captus fuit ab Hierace duco Sanctus, tanquam precipuos fidei Christian® , ct coactus fuit ut abnegaret Christum ct immolaret idolis : ipse autem non admittebat, quin potius intrepide Christum Deum confitendo ct factorem omnium , idola autem Gentium ligna et lapides sensu carentia, opera manuum hominum esse asserens et diaboli inventiones, idcirco indefesse percutitur una cum Socra Episcopo, ct saxis quoque vultus eorum confringuntur, in caminumque ignis conjecti exierunt illæsi. Unde multi crediderunt in Christum et acclamaverunt dicentes : Magnus Deus qui a pontificibus Stephano et Socra prodicatur. Inter quos orant mulieres pudica: Agnes, Felicitas ct Perpetua nuncupata?, discipul® divi Stcphani, qu® intrepide coram Hierace duco confess® sunt, nomen Christi Dei, veri creatoris omnium predicantes; tunc ira plenus dux, ipsas una cum Stephano et Socra pontificibus gladio discindi jussit:quo facto, illico tradiderunt sanctas animas suas Domino, gratias agentes ct exultantes, quod diemi facti essent pro Christo mori. » Addita erant elegantia troparia et protonia Greco-Latina, puta antiphon®, versus et hymni in laudem S. Stcphani, ex pervetusto codice Vaticano manuscripio, num. 1543, Mctmto nuncupato, quo Ecclesia Græcorum in officiis divinis recitandis utitur, accepta, in quibus S. Stephanus vocatur Hierarcha, Hiero-martyr, «u id est « /emulator et similis zeli cum S. Paulo ; » ejusque martyrium consignatur die 5 julii, quo pariter die Rhegini ejus festum tota dioecesi celebrant : qu®, ne ®quo sim longior, omitto. Addit Hieronymus Marasiotus in *Chronicis Calabria* , lib. I, cap. xx , hac de causa Rhegienscm ecclesiam Cathedralem esse insignitam titulo et sede Archiepiscopali, eique olim subjectas fuisse omnes Calabri® Ecclesias, eo quod ipsa prima inter Calabros Episcopum S. Stephanum acceperit a S. Paulo, quodque S. Stephanus Episcopos, Presbyteros ct Diaconos aliis Calabri® civitatibus dederit et ordinarie

Porro constans et antiquissima apud Rhegienses est traditio, hac ratione et miraculo S. Paulum Rhegienses convertisse : navi qu® Paulum vehebat, Rhegium appellente, ejus visendi causa ad littus concurrerunt Rhegienses, præsertim ut m ea sua numina Castoris et Pollucis, qu® proferebat navis, venerarentur. Mox Paulus de more orsus eis predicare Evangelium, cum ab eis, nipote idololatris, non audiretur, postulavit ut sibi predicanti velad modicum aures commodarent , tanliUo scilicet tempore, quantulo candela exigua arderet. Eo impetrato, candelulam accendit aflixitque column®, cui naves appellentes solebant alligari : cumque statim absumpta candela evanesceret, illico per miraculum cirpit ardere ipsa columna, quo portento perculsi et compuncti Rhegienses, Paulum ut hominem divinum auscultantes , ab eo ad Christum traducti sunt. In hujus rei fidem et memoriam columna in ecclesiam S. Pauli (qu® in littore erecta est) translata, honorifico supra altare majus reposita est : ubi mira veneratione colitur mullisque miraculis coruscat, uti liquet ex hoc de ea Rhegiensium hymno, quem typis excusum vulgarunt mihique exemplar transmiserunt :

HYMNUS

IN COLUMNAM RHEGINAM S. PAULI APOSTOLI.

Ave, columna nobilis,
Electro ct auro dibor,
Iliaque Mosis ignea
Columna fortunatior.
Quod ore Paulus prædicat,
Te fulgurante comprobat :
Te conflagrante Rhegium
Christi tidcm complectitur.

T° palma tangens languida
Sensit mndelam ecelicam :
Rinçtusqno cuivis illico
Æsris «alutam contulit.
Ergo columna Rbegia,
Ilibros nt Israélien
In terr® optima transtulit,
Tu nos in astra dncito.
Summo Patri sit gloria
Naloqnc Patris unico,
Et Paracleto numini,
Cunctis in œvum siculis. Amen.

p. Paulus Apostolus devenit Rhegium. Alleluia.
U El seminavit verbum Dei. Alleluia.

ORATIO.

« Deus, qui ad Pauli Apostoli praedicationem, lapidea columna divinitus ignescente, fidei lumine Rbeginospopulos illustrasti; da, quaesumus, ut quein Evangelii praeconem habuimus in torris, intercessorem habere mereamur in codis. »

Insuper Joannes Angelus Spagnolus Canonicus Rheginus, *De Rebus Bheginis* lib. IV; cap. i, ' narrat vulgo credi, Paulo predicante, pisces littus egressos ei auscultasse, uti auscultarunt S. Francisco et S. Antonio Patavino. Additque nonnullos dicere cicadas a S. Paulo tacere jussas, nunquam deinceps eo loci comparaisse; sed so id non credere.

Puteolos. — Civitas est Campanile juxta Neapolim (ita Syrus), nobilis S. Januarii martyrio. Hinc tradunt el gloriantur Neapolitani, S. Paulum ex itinera Neapolim divertisse. *Puteoli*(licti, ab aquæ calidre ibi ebullientis pulorc, ait Festus; vel, ut alii, a multitudine puteorum carumdcm aquarum gratia factorum. Il ee etiam vocata est *Ihraarchia,* a justili® administration©; a Samiis condita, ut vult Eusebius, eo tempore quo Tarquinii Roma a Bruto sunt expulsi. Pari modo S. Petrum Romam navigantem appulisse Neapolim, ibiquo missam celebrasse tradunt Neapolitani , et Cardinalis Baronius, anno Christi 44.

‹«• 14. Et sic (hoc est non mari, ut hactenus, sed terra pedestri itinere) venimus (id est venire et pergere erepimus) Romam, — unde pedites primo venimus ad Appii Forum , deinde ad tres Tabernas, denique Romam, ut mox explicat Lucas, vers. IG. Unde minus recte Cajetanus per Romam accipit portum Romanum, sive ostia Tiberina, ubi scilicet Tiberis in mare influit, qui Roma distat duodecim milliaribus Italicis. Nam inter portum Romanum ct Romam non interjacet Forum Appii et tres Tabernre, quo prius devenisse Paulum narrat Lucas. Melius alii per u Romam,» accipiunt agrum Rcmanum, prresertim quia olim suburbia Romana longissime se quaquaversum extendebant. Denique potest hic esse anacephalœosis, qua Lucas gencratim primo dicat Paulum Puteolis venisse Romam, deinde particulatim itinera media enarret quibus Romam contendit et pervenit, nimirum per Appii Forum et Tres Tabernas, ubi ei occurrerunt fideles Romani cumque Romam deduxerunt. Hoc enim frequens est Hebrreis, uti videre est in libris *Begum* et alibi.

1.". Et cum audissent (forte cx litteris Chrisliaorum Puteolanorum) fratres, — puta Christiani , quod Paulus in urbem adventaret. « u.

Usque ad Appii Forum. — Hoc Plinius, lib. XIV, cap. vi, ponit in agro Setino, dictum ab Appio Claudio, qui est auctor vire Appire. Ortclius in *Theatro* censet, cum Blondo el aliis, esse Fossam Novam, ubi diem obiit S. Thomas Aquinas. Accedit Baronius, qui *Forum Appii* censet fuisse juxta Pontinas Paludes, ac Roma distare uno et quinquaginta passuum millibus, tres Tabernas vero triginta tribus, casque hodie vocari *Cisterna,* quai urbecula est juxta Velitras, patriam Augusti Cíesaris. Eas enim fuisse contra Antium, quod modo *Nettuno* dicitur, docet Cicero *ad Atticum,* lib. II, epist. 29 : «Emersimus, inquit, commode ex Antio in Appiam, ad tres Tabernas. » Porro Isidorus Pelusiota, lib. I, epist. 337, ct ex eo OEcumenius hic, tradit Forum hoc dici Appii, quod fuerit Appii statua insignitum : Romani enim loca, in quibas regum et principimi stature positre erant, vocabant fora. Sic vocatum est Forum Cornelii, quod hodie *Irnola* dicitur ; Forum Claudii, hodie *Tolsa ;* Forum Julii, hodie *Frigoli* ; Forum Livii, hodic ForZi; Forum Sempronii, vulgo *Fostcmbrone;* Forum Scgusianorum, vulgo *Bourg en Bresse ;* Forum Tiberii, vulgo *Schwils,* civitas apud Helvetios.

Accepit fiduciam , — oás«c;, id est *præfidentiam, animos, audaciam, q. d.* .Majores accepit animos Romre prredicandi et majorem spem Romanos convertendi, tum quia Romanos fideles tam erga se propensos et devotos videbat; tum quia ex cis colligebat indolem Romanorum benignam, amicam, docilem ; tum quia eos habiturus crai in prredicatione cooperatores ct adjutores.

16. Cum autem venissemus Romam. — Grreca ad- Ver». «». dont, *tradidit Centurio vinctos* çpatwiJà^, id est *principi exercitus,* ita vocabatur Prretor, vel Praefectus reorum, vinctorum et carcorum; sicut nunc Romre vocatur *Barzellus,* qui post so ducit agmen sbirrorum, sive satellitum instar exercitus. Undo vir eruditus censet *Barzellum* dici ab Hebneo *llarzel,* id est ferrum, eo quod ferro et annis armatisque militibus stipatus incedat.

Porro Paulus ingressus est Romam auno Christi 57, ait Eusebius in *Chronolog.;* S. Hieronymus, *De Script. E‹des., in Paulo;* Baronius ct alii. Addit Beda, Ado, Usuardus et Onuphrius in *Chronol.,* ingressura esse die sexta julii. Baronius tamen et noster Lorinus citius id factum putant, et vero putant, si Paulus, ut vult Aratur, initio veris solvit Melita. Sed hoc incertum est. Potius erodendum est priscis, Bedre, Adoni, Usuardo. Vide dicta cap. xxvn, vers. 9. Prisci euim inter se hic consentiunt.

SibimBT makers, — in suo hospitio, *q. d.* Non ductus est in carcerem cum cœtcris vinctis, sed in sua domo manere permissus est ; ita tamen ut gestaret catenam, ut patet vers. 19, et haberet custodientem se militem, ne fugere vel elabi posset. Id honoris præstitum videtur Paulo, quod virum magnum, et, ut ait Chrysostomus, admirabilem censeret Centurio et cœteri, tum ex occursu ct reverentia, quam ei ubique a Christianis exhiberi cernebant ; tum cx ejus excelso animo, sapientia et virtute.

nu. 17, Post tertium autem diem. — Tres enim dies primos Paulus dedit quieti, utpote fessus tam lougo itinere, ac comparando hospitio czeterisque rebus accommodandis. Addit Gagncius ex OEcumenio per hosce dies cum explorasse, num Judæi aliquas Romæ ei struxissent insidias, aut contra eum litteras dedissent ad suos Romæ degentes ; cumque cognovisset nil tale cos factitasse, convocasse primos Judæorum. Vide hic curam et charitatem Pauli in Judæos , a quibus tanta, et hæc ipsa vincula patiebatur : ubique primos eos salutat et salutare satagit.

Non quasi gentem meam habens aliquid accusare. — *Non quasi habeam de quo gentem meam accusem :* ita Tigurina ; adimit suspicionem et metum Judæis, ne putent cum Romam venisse, ut Judæos accuset apud Cæsarem, itaque ipsi contra eum se arment. Tales enim mulli e Judea Romam veniebant Pontifices, Scribas et Judæos accusaturi apud Imperatorem, ut patet ex Josepho.

20. Propter spem enim Israel catena uac cir- | bivi CUMDATUS sum. — *Spes* metonymice ponitur pro tb.aui.re sperata. Nam *spem Israel* vocat Christum; quia Messias, sive Christus, uti Israclitis a tempore Abrahæ fuit a Deo promissus, ita assidue per tria annorum millia ab eisdem fuit exspectatus , et etiamnum exspectatur el exspectabitur usque ad finem mundi. Judæi enim in totærumnis suis non aliud sperant, non aliud orant, non aliud clamant quam ut veniat Messias, qui eos liberet elsalvel. Vocatur aulem Christus «spes Israel, n quia per Christum sperabant, et sperant veri Israclitæ justitiam, gratiam, salutem, resurrectionem , felicitatem ct gloriam sempiternam, dæc enim a Chr isto speranda ct exspectanda esso promiserunt ProphcUn. Sensus ergo csl, *q. d.* Ego Paulus hac catena vinctus sum, quia praedico Jesum esso Christum, ab coquo sperandam et ‹ petendam esse remissionem peccatorum, gratiam el salutem. Judæi ergo mo vinxerunt, quia attuli eis suam spem. At vos spem vestram, puta Christum , quem vobis annuntio, ct propter quem vinctus sum, excipite et in cum credito, ul salutem reternam assequamini. Sic Apostolus, *Coloss.* i, 27, Christum vocat a spem gloriai, » cl I *Tim.* i, 1, «spom nostram,» quia ipso ost objectum ct causa spei nostræ : per illuni enim bona sperata, puta gratiam ct gloriam consequimur. Hinc ilta Prophetarum ardentes de Christo preces ct voces, Isaiæ, cap. XLV, vers. 8 : « Rorate codi desuper, et nubes pluant justum : aperiatur terra, et germinet Salvatorem. » Et cap. lxiv, vers. 1 : « Utinam dirumperes cœlos et descenderes : a facie tua montes defluerent; » Jacobi : « Salutare (Salvatorem) tuum exspectabo, Domine, » *Gen.* xlix, 18; Mosis : a Obsecro, Domine, mitte quem missurus es , » *Exodi* iv, 13.

Tropologice : Christus est « spes Israel, » id est dominantis Deo Deumque videntis, aut potius visuri ; quia fideles non aliud sperant quam videre Deum et Christum in cœlo, ejusque præsenlia et gloria beari et fruì, juxta illud *Apoc.* XXI, 23 : « Claritas Dei illuminavit eam (cœlestem Jerusalem), et lucerna ejus est Agnus. » Et ülud Ecclesiæ :

> Jesu nertn redemptio,
> Autor et desiderium,
> Deus creator omnium.
> Homo in fine temporum.

Et illud *Isaice* xxvi, 8 : « Domine, nomen tuum ct memoriale tuum in desiderio animæ. » Et illud Psallis, *Psalm, xv,* K : «Dominus pars hæreditatis nieat ct calicis mei, tu es qui restitues hærcditatem meam mihi. Quid mihi est in cœlo, et ale quid volui super terram, Deus cordis mei, ct pars mea Deus in æternum? »

22. Rogamus autem a te audire que sentis, — Ven.tt. de spe Israel, quam dixisli, puta de Messia, au venerit, an adhuc sit venturus.

Nam de secta uac (Christi et Christianorum, quæ Christum jam venisse credit, quamque tu, o Paule, tacite commendasse videris, ideoque a Judæis esso vinctus) notum est nodis qua ubique ei contradicitur. — Id dicunt, ut Pauli animum praeoccupent, infringant et a Christo predicando avertant, *q. d.* Tu, o Paule, occulte videris Chi isti sectam sequi et predicare ; at videris deceptus : nam ubique viri sapientes, inter quos sumus et nos, ei contradicunt. Illis ergo nobisque assentire, mentem affectumque erga Christum dcpoue, ac nobiscum perge colere Mosen et religionem ab eo sancitam.

Moraliter hic disco signum Christi ct Christianismi es^o contradictionem ct persecutionem. Hoc enim piabdixit Simeon dicens : « Ecco positus est hic in rumam et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradice'ur, » *Luca:* n, 34. Vere S. Il eronyinus, *in Each.,* cap. vvir « incipit, ait, possessio a Thamar, a palma videlicet vietoriaque vitiorum, usque ad aquas contradictionis. Semper enim virtutibus contradicitur. » Ac citatis hisce Judæorum verbis, subjungit : « Omnis contradictio est sanctitatis, quo interpretatur Cades, dicente Psalte,» Psal. xxvni, 8: « Concutiet Dominus desertum Cades. » Hoc est quod ait Paulus : « Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur,» II *Tim* m, 12. Vide ibi dicta.

23 Testifies r.::c; .lu Dei, — multis testimoniis hosis et Prophetarum ostendens regnum Dei esse Ecclesiam Christianam, eamquo esse viam ad regnum cœlorum, quod plenum et gloriosum est Dei regnum. Vide dicta cap. n, 40.

A MANE USQUE Al) VESPERAM. — Fuit ergo hæC prolixa Pauli vel lectio, vel concio; sed nimirum de Christo loqui non satiabatur, in ejus praedicatione non fatigabatur; zelus et silis salutis Judæorum omnem ei corporalis sitis et famis memoriam adimebat. Si enim mercatores in die nundinarum toto die negotiantur, et usque in noctem jejuni permanent, nec famem sentiunt, ob lucri terreni sitim, mullo magis Paulus captans animarum lucra, omnis cibi, potus, laboris et fatigationis obliviscebatur.

7«. 25. Unum verbum, — appositum, insigne et illustre. Sic de Fabio Maximo dixit Ennius : « Unus homo nobis cunctando restituit rem. » *Unus,* id est insignis et eximius.

Veri. 5«. 26. Aure audietis. — Sunt verba *Isaiæ* vi, 9, ubi ca explicui : quare hic illa non repetam.

v<n.2d. 28. Gentibus missum est hoc salutare Dei, — id est hæc salus Dei, puta Christus salvator, cujus Evangelium, gratiam et salutem ego prædico. Septuaginta enim, quos sequitur S. Paulus, hebr. *iescua,* id est salus vertunt aoTxpwv, id est *salutare,* ut innuant salutem hanc esse Christum salvatorem. Ita S. Basilius, tn *Psalm,* i.xv, et S. Augustinus, lib. I *Contra advers. legis et Prophet.,* cap. XV.

v<ri. io. 29. Quæstionem, — Çnrwiv, id est *disquisitionem,* ob scrupulos dc Christo, quos cis injecerat Paulus.

Ver». 3o. 30. Mansit autem biennio. — Ergo usque ad annum Christi Gl, qui fuit Neronis quintus.

Ln suo conducto. — Ita lege cum Romanis, Græcis et Syris, *non conductu,* ut perperam aliqui legunt : *conducto,* scilicet hospitio et domo. Sic *conductum* substantive pro loco conducto, accipit Cicero, orat, pro *Cluentio,* dicens : u Solet cnim extra portam aliquid habere conducti. » Unde Syrus vertit, *conduxit sibi Paulus domum, ct fuit in ca duobus annis.* Domus hæc versa in ecclesiam, vocatur nunc *Diaconia S. Maria in via lata,* cui inscriptum est hoc fuisse hospitium S. Pauli, S. Lucæ, ct postea S. Martialis; ac S. Lucam in eadem pinxisse imagines B. Virginis : ubi et Lucas hunc Actorum librum conscripsit ct absolvit. Diaconia hæc vicina est Collegio Romano, in quo pariter hunc in Lucam commentarium, ejusdem ope et quasi vicini spiritu afflatus elucubravi.

Vu* ai. 31. Prædicans, etc., cum omni fiducia, — java id est *libertate, audacia, fiducia.* Verisimile est quod scribit Eusebius, lib. R *Ilistur.,* cap. xxn, Neronem primo imperii sui quinquennio lenem et facilem, apologiam Pauli clementer excepisse, præsertim quia quæstio hæc de Christo contra Judæos, quos ipse parvi faciebat, agebatur. Adde Paulum sibi conciliasse familiares Neronis. Sic cnim de co scribit S. Chrysostomus hic, *hom.* 54 : « Dicitur salutasse Neronis pocillatorem et concubinam, » quam Baronins et alii censent fuisse Poppæam Sabinam, de qua ita scribit Tacitus, lib. XIII : u Huic mulieri cuncta alia fuere præter honestum animum. Quippe mater ejus, ætatissuœ feminas pulchritudine supergressa , gloriam pariter et formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant : sermo comis, nec absurdum ingenium, modestiam præ se ferre et lascivia uti, rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat.» Quocirca Paulus in primis hisce vinculis, plures e familia Neronis ad Christum convertit, de quibus ipse ait *Philip,* iv, 22 : « Salutant vos omnes Sancti, maxime qui de Cæsaris domo sunt. » Inter hos eminuere Torpes et Evellius, quos postea Nero sœvior factus occidit et martyrio coronavit : ut Martyres cnim ascripti leguntur *Martyrologio nomano,* die 11 ct 27 maii.

Nola hic *primo :* Paulum in vinculis agentem Philippenses Christiani consolati sunt, mittentes ad eum Epaphroditum suum Episcopum cum pecuniali necessitatibus ejus subvenirent: quibus ipse gratias egit scripsitquo epistolam *ad Philip.* Venit quoque Iconio ad eum Onesiphorus, ut *ei* ministraret, uti Paulus testatur II *Timoth.* i, 16. Nam Pauli comites omnes, excepto Luca, metuentes Neronem, eum dereliquerant, uti ipse ibidem ait cap. iv, 16. Sed Dominus ei astitit eumque confortavit. Ex vinculis quoque scripsit Paulus epistoiam ad Colossenses, ad Ephesios, ad Philemonem , ad Timotheum. Undo illæ cœtcris ardenliores, spirant martyrem et martyrium.

Nota *secundo :* Censet Baronius Neronem causam Pauli, quia sacra erat, et religionem spectabat, ad pontifices Romanos rejecisse; qui cum Gentiles essent, et Judæos odissent, Paulum ab eis accusatum absolverunt. Et hoc videtur innuere Paulus, *Philip,* i, 13, dicens vincula sua fidemque et prœdicationem Chrisli, nota facta fuisse in omni prætorio.

Nola *tertio :* Olim Marsilius dc Padua, tempore Au h»- Joannis XXII Pontificis, scripsit librum, cujus titulus *Defensor pacis,* in quo contendit S. Paulum b¿i. fuisse Episcopum Romæ, non S. Petrum, co quod S. Lucas Paulum biennio Romæ versatum dicat, Petri vero non meminerit. Eum hoc sæculo secutus est Uldaricus Valenus aliique hæretici, qui impudenter negant S. Petrum Romæ fuisse ; quem fuse refutat Bellarminus, lib. H *De Rom. Pontifie.,* cap. i et sequentibus. Nam, ut alia taceam, ejus impudentiam refutat continua Ecclesiæ Romanas ct cæterarum omnium fides, et sæculorum omnium traditio; adhæc omnes Historici et Patres, quos operose citat Bellarminus. S. Petrus ergo fuit Romanus Episcopus, ac episcopatui Romano annexuit pontificatum totius Ecclesiæ, in coque sibi sequentes Romanos Episcopos succedere voluit et sanxit, ut, quicumque eligeretur in Roma-

num Episcopum, is pariter esset Episcopus et Pontifex totius Ecclesiæ, uti a S. Petro hucusque, continua Episcoporum et Pontificum Romanoium successione factu messe constat. Paulus ergo Romæ in vinculis praedicando, Petrum in fundando Romano episcopatu et pontificatu adjuvit ; caque de causa S. Epiphanius, *haresi* 27, Petrum et Paulum vocat Romanos Episcopos t quia scilicet uterque tanquam Apostolus Romanam Ecclesiam erexit, docuit, fundavit, ibiquo munia episcopalia exercuit : sed Petrus, ut proprius Romæ Episcopus ; Paulus, ut Petri administer et adjutor, præsertim quia Romæ ex professo Paulus sedem non fixit, sed per accidens duntaxat, et quasi transiens, uti ipse Romanis scripserat cap. xv, 24, dicens : « Cum in Hispaniam proficisci coepero, spero quod praeteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum cx parte fruitus fuero, n

Nota *quarto :* Lucas hic finit Acta Pauli in biennio vinculorum ejusdem , puta anno Chrisli 61, Neronis 5; quid deinde ab eo gestum sit, nec ipse, nec alius authentice conscripsit. Nam Acta Lini, quæ hæc conscribunt, de fide suspecta et apocrypha sunt. Illud constat, Paulifm a Neronis vinculis fuisse solutum. Hoc enim ipse Paulus testatur, II *Tim*. iv, 17 : « Dominus, ait, mihi astitit, ct confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, et audiant omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis, n id est Neronis. Ad quod juverunt litteræ Festi, præsidis Syriæ, quas ad Neronem de Paulo dedit, quibus utique significavit se nullum crimen in eo deprehendisse, nec Felicem, nec Lysiam. Causam aliam cx Tacito, lib. XIV, dat Baronins, anno Chrisli Gl, in fine : Cum, ait, publica adulatione lælilia quoque publica omnium esset, ut de salute parta Imperatoris (ac forte ut suam crudelitatem specie humanitatis tegeret : eodem enim anno occidit Agrippinam matrem suam), fortasse ex ea causa accidit, ut Paulus in carcere jam insumpto biennio, una cum cæteris vinctis solutus vinculis liber juberetur abire.

Nota *quinto* : Patrum (quos citavi *Rom*. xv, 24) traditio est, Paulum vinculis solutum, inter alias provincias adiisse Hispaniam, uti proposuerat, *'iom*. xv, 24, ibiquo predicasse, præsertim ut jpud Hispanos jam quasi desertos suppleret locum S. Jacobi, ab Herode capite truncati. Nonnulla qurc ibi gessit sigillatine enarrat L. Dexter in *Chronico,* anno Christi Gi : uL. Annæus Seneca, io ait, Cordubensis Hispanus, missis ultro citroque libpiDh n(j s. paulum litteris, de Christiana re bene sentit, factusque Christianus, occultus ejus discipulus fuisse creditur, dulciterquo scribit ad Paulum in Hispania morantem.

n S. Paulus ad llispanias veniens secum fert Philemonem, Timotheum aliosquo discipulos: Libysocœ Laminiique, urbibus provincia) Arenanum prædicat ; Philippum, cognomento Philollicum (quem anno Christi 91, asserit sepelisse corpora S. Servasi et Proferii martyrum, ‹ t •TC suorum Mediolani), Probum, Xanlippcnque K uxorem ad fidem convertit : presbyteros ibi linquit.

d S. Paulus (Proconsul olim Cypri, *Art*. un, conversus a S. Paulo), Narbonensis Episcopus, qui cum Paulo Apostolo venit in Hispaniam, ibidem prædicat. n

Et mox anno Christi G6 : a Sanctæ feminæ, virgines Basilissa et Anastasia, Rispante , ex urbe Setabi in Edetanis, secute sunt S. Paulum Apostolum, cujus et Petri corpora curantes, a Nerone Cæsare hujus rei gratia præclaram coronam (martyrii) obtinent.

» S. Paulus scripsit epistolam ad Hebræos Hispanos conversos, d

El inferius, anno Christi 100, in Hispania discipulos Pauli nominat Xantippen, Polyxenam, M. Lupum, Philippum, Lucium, maritum Candidæ et martyrem, additque : a Floret Q. Marcella, M. Marcelli Romæ Præfecti fifia, M. Marcelli Eugcnii Toletanorum Pontificis soror, quam S. Paulus visis in ejus fronte aureis litteris, ad fidem Laminii convertit. Ejus mater ClaudiaXantippe, civis Romana, fuit corpore super justam staturam procero, in quam jocatur Martialis. » Hæc ille, de cujus fide dixi in fine Chronotaxeos. Illi adstipulantur alii. Nam *Martijrologium Romanum,* die 15 septembris, asserit Paulum euntem in Hispanias, duxisse secum Paulum, olim Proconsulem Cypri, euruque Narbonæ reliquisse Episcopum. Addit Ado in *Chronico,* anno Christi 59, Paulum reliquisse Trophimum Arelate, Viennæ vero Crescentem. *Menologium Græcorum,* die 25 septembres, tradit Xantippen et Polyxenam in Hispania a Paulo ad Christum esse conversas. Idem tradit Metaphrastes in *Vita* S. *Pauli,* additque cum Isidoro et aliis, eum per Italiam et Franciam evangelizare. Adjungunt Hispani et Greci Interpretes S. Dionysii, Hierolhcum, quem ut virum divinum suumquo magistrum celebrat Dionysius Areopagita, lib. *De Divinis Nomin.,* cap. m, fuisse Hispanum, et a S. Paulo ad Christum conversum. Quocirca Lucianus, Christi, Pauli el Christianismi irrisor, ita Paulum quasi cœlestem et cœlitem pingit in PAi*lopatro :* « Quando autem me Galdæus ille convenit recalvaster, naso aquilino, qui in tertium usque cœlum per aerem ingressus est , quæ optima et pulcherrima sunt, inde didicit; per aquam nos renovavit, in beatorum vestigia insistere fecit, et ex impiorum regionibus nos reduxit. »

Hisco consentit Sophronius, Patriarcha Hierosolymitanus, quem citat Salmeron hic, *tract*. 59, qui asserii Xantippen vidisse in fronte Pauli inscripta hæc verba, a Paulus Apostolus prædicator Chrisli;» quo viso eum audiisse, et Christi fidem cuu^marito Probo suscepisse. EtS. Anselmus, *in epist, id Rom.,* cap. xv, asserens Paulum in Hispania prædicasso, subjungit: j Pervenit igitur usque ad Hispanias, et a mari Rubro usque ad Uceamim

predicando cucurrit, imitans solis cursum ab Oriente usque ad Occasum, ut ante ei terra deficeret, quam studium prædicandi. » Hiuc Dertosensis Ecclesia in Hispania agnoscit et celebrat primum suum Episcopum Rufum, filium Simonis Cyrenensis bajulantis cruccm Christi, quem Paulus veniens in Hispaniam secum adduxit. Addit probatque Salmeron, tom. XII, *tract.* 59, Paulum post prima vincula visitasse Syriam, Asiam, Macedoniam, Græeiam. Paulus enim, *ad Hebr.* cap. ult., scribens e vinculis : « Cognoscite, inquit, fratrem nostrum Timotheum dimissum, cum quo si celerius venerit, videbo vos. » Et ad *Philip,* n, 24 : « Confido in Domino, quoniam et ipse vernam ad vos cito. » Et *ad Philem.;* vers. 22 : « Para mihi hospitium : nam spero per orationes vestras donari me vobis. « Ita Theophylaetus, præfat. *in epist. ad Hebr.;* OEeumenius *in* cap.xv *Hom.,* et alii.

Pinli xniity-num.

Nola *sexto :* Paulus e primis hisco vinculis dimissus, vixit adhuc 8 annos, quibus llispanias afiasque provincias evangelizando peragravit : quibus exactis Romam rediens, ccrtansque cum S. Petro contra Simonem Magum et Neronem, ab ipso, eo quod pellices a se ad Christum traduxisset, damnatus gladioquc percussus, gloriosum Apostolatum gloriosiore martyrio coronavit anno Christi 69, Neronis 13, die 29 jnnii ; sed illico Neronem persecuta est divina tam sancti effusi sanguinis ultio. Nam anno sequenti, eodem mense junio, die decima, qua ohm Octaviam uxorem occiderat, a senatu proscriptus quæsitusque ad necem, ex desperatione semelipsum confodit anno aetatis 32. Ita Suetonius, Dio el alii in ejus Vita.

Moi aliter, cruce* p'rinnl ¡luriw.

Moraliter S. Chrysoslomus hic, *homilía* 54, docet Paulum et fideles per vincula, adversitates et tentationes gloriosiores fieri : « Perinde enim esse, ac si quis calamo prælietur contra ignem. Hic enim ignem videtur verberare, sed ignis clarior fit, el calamus consumitur. Alimentum enim et fomes claritudinis est malitia virtuti. Injustitia, quando ut opus fuerit utitur Deus, res nostras clariores reddit. Iterum quando diabolus operatur tale quiddam, clariores facit sustinentes; » uti Pharao persequendo Mosen et Hebræos, eos illustriores effecit ; et diabolus affligendo S. Job, ejus patientiam celebravit. « Gymnasium ergo philosophiæ ac cos virtutis sunt afflictiones el curœ. « Probat id exemplis et similitudinibus. «Ea propter, ait, pauperes divitibus sunt sapientiores, utpote multis fluctibus vexati et exerciti. Nam corpus <piod otiosum est et immobile, morbir magis obnoxium et fœdum est ; quod autem tuo vetur et laborat, ct aerumnis exercetur, formosius est ct sanius. Hoc etiam in anima reperire licet. Et fernnn quidem si jaceat, corrumpitur ; si exerceatur autem, splendet. Et similiter anima quæ movetur. Motio autem animæ, curæ ipsæ ; ct artes ipsæ pereunt, si non moveatur anima. Fortes nos faciunt contraria. » Idem, *hom.* 15: «Suscepit, inquit, illum (Paulum) Roma vinctum a mari venientem, ex naufragio servatum, et liberata est ab errorum naufragio ; sicut rex quidam post navalem pugnam et victoriam, in regalissimam istam aulam ascendit. Suscepit illum Roma vinctum, et vidit coronatum ac celebratum. Hoc autem initium cursus iterum erat, et triumphos triumphis inexpugnabiles conjunxit. » Et mox : « Coelum erat ille (imo omnibus coelis sublimior), solem habens justitiæ. Cui comparaverit quis illius verba? mari vel Oceano? Sed nihil par est: illo sunt verba ejus copiosiora, puriora et profundiora ; et sic non peccarit quis, si cor Pauli mare etiam ac coelum dixerit, cum ob puritatem, tum ob profunditatem. Mare est, navigantes non a civitate in civitatem, sed a terra in coelum vehens. Si quis in hoc mari navigaverit, secunda aura navigat. Non est in hoc mari ventus, sed pro vento est Spiritus Sanctus, qui in illo navigantes animas vehit. Maro est portu tranquillius et securius, nihil habens salsum; sed dulcem ac purum laticem, sole limpidiorem et magis perspicuum, » etc. Ac Paulum vocans « os igneum,» concludensque, ait: « Æmulemur Paulum, et imitemur fortem illam ac adamantinam animam, ut per vestigia eorum, qui sic vixerunt euntes, possimus vitæ istius pelagus pernavigare, et in portum sine fluctibus pervenire, bonaque diligentibus Deum promissa assequi, gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simul ac Sancto Spiritui gloria, imperium, honor nuno, et semper, et in sæcula sæculoruin. Arnen, »

VIVE ÆTERNITATI.

Perpetuam sempiterna glori® curam habe.

S. Gregonu* Kazianzeous in *Sentcotti».*

INDEX

LOCORUM SÀCRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ HISCE LN AGTA APOSTOLORUM COMMENTARIIS EXPLICANTUR ET IIXUSTHAVTUR.

f-ftor numerus paginam, secundus columnam indicat; si unicus tantum occurrat numerus, M procedentem referri indicio est.

EX GENESI.

Cap. x», *vers.* 1. Exi de terra tua ct dc cognitione tua, 172, 1.
XIV, 23. A filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam, 264, 1-
xlix, 5. Vasa iniquitatis bellantia, 216, 1.

EX EXODO.

Cap, vn, *vers.* \. Ecce constitui te Deum Pbaraonis, 290,1.
nu, 28. Diis non detrahes, 360, 2.
xxxin, 10. Ostendam libi omne bonum, 366, 2.

EX LEVITICO.

Cap. xiii, *vers.* 11. Contaminabit cum sacerdos, 236, 1.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. XVIII, *vers.* 19. Ego ultor existen), 121, 2.
XXIII, 17. Non erit meretrix de filiabus Israel, 155, 1.
XXXI, 2. Non possum ultra egredi ct ingredi, 70, 1.
xxxin, 3. Qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius, 387, 1.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. XIV, *vers.* 6. Irruit Spiritus Domini in Samson, 2.

EX LIBRIS REGUM.

Lib. Ill *Reg., cap.* xv, *vers.* 5. Excepto sermono Uria Hell ri, 281, 1.
¿i¿. ill *Reg.* xv»» 1. Vivit Dominus, in cujus conspectu •to, L

EX LIBRO II PARALIPOUENON.

Cap. I, *vers.* 10. Ut ingrediar coram populo luo, 70, 1.

EX LIBRO II ESDRÆ.

Cap. xi, *vers.* 22. Episcopus Levilarum, 69, 2.

EX LIBRO TOBLE.

Cap. xn, *vers.* 19. Videbar quidem vobiscum manducaro et bibere ; sed ego cibo, etc., 51,2.

EX PSALMIS.

Psal. n, 1. Quare fremuerunt Gentes , cl populi meditati •uni inania, 130, 1, 2. Convenerunt in unum adversus Dominum, etc., *ibid.*
— 7. Filius incus es tu, ego hodie genui te, 282, 1, 2.
iv, 6. Quis ostendit nobis bona ? 218, i.
vn, 14. Et in eo paravit vasa mortis, 216, 1.
xv, 8. Quoniam a dextris est mihi, ne commovear : et caro mea requiescet in spe, 98,1. 2.
— 10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, 98, 2; 283, 1.
— 11. Nolas mihi fecisti vias vitæ, 99. 1-
-------Adimplebis me lætitia cum vultu luo, 100, I.
wit, 5. Circumdederunt me dolores mortis, 97, 2.
lix, 5. Ostendisti populo tuo dura, 218,1.
limi, 33. .Ethiopia prevenid manus ejus Deo, 203, 2.
Livio, 26. Fiat habitatio eorum deserta. 70. 2.
lx\, 20. Quantas ostendisti mlbi tribulationes, 21*. I•
eviti, 6. Constitue super eum peccatorem, 69, t.
------ Diabolus stet a dcxlris ejus, cum judicatur, exeat condemnatus : oratio ejus fin in peccatum : flant dtoi ejus pauci,cl episcopatum ejus accipiat alter, 69, x.
Ctx, 1. Dixit Dominus Domino meo: Sede a dexins meis, 100. !
Ibid. Donec ponam inimicos tuos scabellum, ft »d.
exi, 9. Justitia ejus manet in reculam siculi, 240, 1.
Cxvu, 22. Lapîdém quem reprobaverunt edificantes, lite factus est in caput auguli, 127, 2.
civili, 74. Qui timent te, videbunt me, el latebuntur, 115, 2.
— 109. Anima mea in manibus meis temper, 304, 1; 368, 1.
— 124. El luas justificationes doce me, 129, 1.
Cxxv, 1. In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati, 153, 2.
cxxvtit, 1. Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, ~L
cxxxi, 3. Si introiero in tabernaculum domus meae, etc., 177, 2.

EX LIBRO PROVERBIORUM.

Cap. m, *vers.* 9. Honora Deum de tua substantia, 358, 2.
Ivin, 10. Turris fortissima, nomen Domini, 128, 2; 801,2.

EX ECCLESIASTE.

Cap. xn, *vers.* 18. Hoc esi enim omnis homo, 279,1.

EX LIBRO SAPIENTI^.

Cap. vm, *vers.* 12. Manus ori suo imponent, 198, i.
xi, 23. Momentum statere, 53, I.

EX ECCLESIASTICa

Cap. xvii, 24. Sta iu sorte propositionis et orali ans Jüev •imi Dr'» : ›.

Cep. tvn, *vers.* 25. In partes vade ssculi sancti, 75, 2.
ix 50. Qui operatur Justitiam, ip<c exaltabitur, 240, 1.
xw/, 18. Ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt, 68, 1.

EX ISAIA.

Cap. xviiî, ver/. 2. Ite, angeli veloces, ad gentem convulsam et dilaceratam, 263, 2.
nix, 3, Servus meus es tu Israel, 173,1.
— 6. Dedi te in lucem Gentium, 284, i.
un, 7. In humilitate judicium ejus sublatum est, 68, I.
Lv, 3. Misericordias David fideles, 283, 1
mu, 1. Quis est iste locus quietis meæ? 178. 1

EX JEREMIA.

Cap. «v, *vers.* 12. Cum impleti fuerint septuaginta anni, 76,1.

EX EZECHIELE.

Cap. lxxiv, *vers.* 23. Suscitabo super eas servum meum David, 174, 2.

EX DANIELE.

Cap. m, 44. Confundantur omnes qui ostendunt servis tuis mala, 218, 1.

EX AMOS.

Cap. vi, ver/. 5. Putaverunt «e babero vasa cantici, 216,1.

EX ZACHARIA.

Cap. m, ter/. 1. Salan statata dextris ejus, ut adversaretur ei, 146, 1.

EX S. MATTHÆO.

Cap. i, 25. Non cognoscebat eum , donec, peperit filium suum, 101,2.
m, 15. Sic enim decet nos implere omnem Justitiam, 366, 2.
— 16. Vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, 82,1.
fl, <t. Et ne nos inducasin tentationem, 145,2.
ix, 8. Timuerunt turba, , 106,1.
X, 16. fistolo simplices sicut columba?, et prudentes sicut serpentee, 109, 2.
>1,23. Forte mansissent usque in hanc diem, 201,2.
xvi, 23 Vadh post me , Satana, 146, 1.
livi, 8. Discipuli indignati sunt, dicentes, 175, 1.

EX S. LUCA.

C<W. n, tí. Postquam impleti suui dies purgationis 76,1.
Cap. v, 26. Apprehendit omnes stnpor, M, Í.
vn, 38. Stans retro secus pedes ejus, SI4,i.
xxiv. 50. Elevatis manibus suis benedixit eis, 57, 2.

EX S. JOANNE

Cap. i, veri. 14. Vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti, s',!
— 21. Elias es tu? 101,1.
iv, 20. Patres nostri in monto hoc adoraverunt, 201, 0
vr, 71. Ex vobis unus diabolufest, 1
XIV, 16. Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, 53, L
— 23. Mansionem apud cum faciemus, $6.1.
xvii, 3. Hæc est autem vita «terna, ut cognoscant (o silum verum Deum, 285, 1.

EX EPISTOLIS S. PAÜLL

Horn. cap. xv, *vers.* 8. Christus csl minister circumcisioni!., 122, 1.
I *Corinth,* x, 17. Quoniam unus panis, unum corpus mulli sumus, omnes qui de uno paue participamus 104, 2.
I *Corinth,* xni, 13. Major autem horum est chantas, 407, 1.
I *Corinth,* xv, 32. (Si secundum hominem) ad bestias Ephesi pugnavi, 252. b 2.
I *Corinth,* xvi, 8. Permanebo Ephesi usque ad Pentecosten, 351,2.
II *Corinth,* m, 0. Si ministratio damnationis gloria est, multo magis, etc., 168, 1
Philip, n, 17. Sed ct si immolor super sacrificium cl obsequium fidei, 37, 2.
I *Tim.* iv, 14. Quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii, 295.1.
Hebr. xi, 33. Sancti per fidem operati sunt justitiam, 210,I.
xi, 37. Secti sunt, tentati sunt, 3G7, 1, 2.

EX EPISTOLIS CANONICIS.

Jacob, cap. i, vers. 2. Cum in varias tcntaliones incideritis, 3G8,1.
I *Petri,* v, 5. Omnes invicem humilitatem insinuate. 316, 1.
I Joan. in, 15. Omnis homicida non habet vitam ©ter» num,

EX APOCALYPSI.

Àpoc. cap. m, *vers.* 4. Habes pauca numina in Sardi» 66, 2,

INDEX

RERUM ET VERBORUM

MEMORABILIUM,

QUÆ HIS IN ACTA APOSTOLORUM COMMENTARIIS CONTINENTUR.

A.

Aaron vitulam aureum fleri permitlens, an excusori valeat, 176> h

Abraham quomodo in Channan non passum pedi* possedisse dicatur, cum tamen haberet ibi sepulcrum, 172, 2. a quo sepulcrum emerit, an a filiis Hcmor, an ab Epbron, 174, <•

Abrahamus Eremita patientia sua Paganos convertit, 294,1, 2. qua industria neptem ad meliorem frugem reduxerit, 815,2.

Abyssini in templis nunquam sedent, 112, 1. quotidie in Missa communicant, 105, 2 ct seqq. eorum Antistites cum cruce vas cinerum præferri curant, 234, 2.

Accipiter est Dei symbolum, 328, 1, 2.

Acilius Glabrio, consul Romæ, martyrio afficitur, 10, 2.

Actiones ad omnes Deus concurrit, 334, 2. in actionibus oportet esse providum, 267, 1.

Actorum (libri) Apostolicorum quod sil argumentum: est Evangelium Spiritus Sancti, 30, 2; 40, 1. ejus nomen csl actus, 39,2. quot annorum gesta contineat, 40, 1, duæ ejus partes, *ibid,* ejus interpretes, 2» ejus scopus cl finis, *ibid.* docet præ ceteris Christi nostramquo resurrectionem, 41, 1. Acta sub quibus Imperatoribus contigerint, 253, 2.

Actum an cum Deus praescit, necessario ille fieri debeat, 95, 2. actus liber spectatur ut est in fieri el ut in facto esse, 96, 1.

Adolescentia quot annos comprehendat, 184, 2.

Adoratio varios actu* cl species complectitur, 401, 2.

Adoratio civilis ct religiosa in quo consistat, 238, 1, 2.

Adria marc undo dictum, ct quod sil, 430, 2.

Adrumetum urbs est in Africa, 424, 2.

Adulatio quam frequens in aulis, el quantum malum, 271, 1.

/Edes (quas) Dinnæ effingeret Demetrius argentarius, •57 ♦ I

Ægyptil impostura celebres, 385,1.

/Elamita sunt duplices, 91,1.

Æquulitas origo est concordi®, 160,2.

/Erb Corinthii præslantia, 114,2.

/Elatis cuique tempus est a Deo assignatum, 329, 1,

^Ethiopia a quo ad fidem Christi conversa, 203, 2elscqq.

/Elhiopes magnam habebant cum Judæis familiaritatem, et in religione consensionem, *ibid,* olim regebantur a femini*, 204. 1.

Africa civitas dedit nomen provinclæ toti, 91, 1.

Africus quis sit ventus, 426, 1. undo dictus, *ibid.t* 2. est procellosus, *ibid.*

Agabus propheta relatus inter Sanctos : unde nomen id derivetur, 253 , 1. an Paulo, an libi pedes et manui alligarit, 379, 1.

Agape erat mensa «aera, quomodo, 162, 2. celebrabatur post Eucharistiam, 105, 1.

Agatha S. cur sit patrona Melitensium, 435, 2.

Ager e Judæ argenteis emptu* cur dictus sit sanguinis, 69, 1,

Agni occisi nomine cur intelligalur Christus, 123, 1.

Agones capitolini quando numerari cœpli, 10, 1.

Agrippa vox unde formata, et qui dicti Agrippa, 414, 1, 2. Agrippa rex. — *fide* Herodes.

M. Agrippæ morbi et invaleludo, 414, 2.

Agrippina quando Coloniam in Lbios duxerit, 4, X ejus mors, 6, 2.

Alexander Alibxrcha Alexandrinus quis, 126, I.

Alexander Carbonarius factus est episcopus cl martyr, 31, 1.

Alexandri Magni symbolum fulgur est, 34, 1,2.

Alexander adversus quem Ephesi tumultuantes clamarunt, qui* fuerit, 359, 2.

Alexandrina Ecclesia Catechista qui, 32, 1.

Alfonsus, Aragonum rex, astrologos cur detestaretur, 336,2. in Alvarum Lunam ingratum cur beneficus esset, 389, 1.

B. Aloysius Gonzsga vullu el moribus erat Angelicus, 169, 2.

Amantes habent unum cor cl animam , 132, i.

Ambiticeli fons h rre*eos9 371, 2.

S. Ambrosii facilitas in aliorum rebus audiendi«<4399, I,

Amor in Christum commendatur, tlÔ, 1. amoris divini ebrietas, 92, 2 ct aeq. ejus effectus, 19, 1. amor a rebus terrenis avocandus, 96, 2.

Amphipolis quæ sil civitas, 315, 1.

Amphitheatrum Titi Romæ ctiamnum superes1, 9, 2.

Ampulla chrismatis ab angelis, ne frangeretur, excepta fuit. 199. 1.

Anabaptlshrum error circa bonorum possessionem, 133, 1. hi quomodo in Moravia In communi agant, 106, 2.

Anachoreta in deserto similes fuere Sileni*, cur, 394, 1.

Ávxxpíviw csl verbum forense, 270, 1«

Anamas baptizans Paulum, quis fuerit: ejus martyrium. 215, 1. cur manus Paulo imposuerit, 219, 1. cur cum eo vinclo Cæsaræam venerit, 402, 2.

Anania cl Sapphtra, quid proprie vox sonet, 141, 1. au fecerint totum paupertatis, *ibid,* quomodo fraudarmi de pretio agri, 145, 2 el seq. mentiuntur Spiritui Sancio. 146,1 .vendiderunt agrum aule votum, 146, 2; 147, 1. eorum peccatum erat sacrilegium , ïÂid. quomodo sint mortui, 147, 2. an sint damntli, et ciu occisi, i¿ud.

Amniis pontifex quii rit, a quo Paulus Jussus perculi, 393, 1. cur ilio rum perruli jussent, 2. cur vocetur paries dealbatus *ibid,* cur percubus tacuerit, 394, 2. erat Sadducæus, 396, I.
Aninus cur Pontificatu ab Agrippa rege sil pHvblul, i 393. 1.
Ancona urbs ubi sitad quomodo, 183, 2.
S. Andreas quando sit mortuus, 6, 2.
P. Andrea* Oriedi in Æthiopia paupertas, 27, 2.
Androchns, conditor Ephesi, Codri filius fuit, 35!. 2.
Angelus corporaliter visus est Cornelio Cenlur. quiluor de can<is, 232, 1,2. angelus quare subito Philippum ab Eunucho rapuerit, 206, 1. angelus quis Petrum ccarcere liberavit, et quomodo, 151, 2; 262, 2. quando is eum carcere eductum dereliquerit, 266, 2. angelum custodem habet quilibet homo, 268, 2. ejus officia, 232, 2
Angeli occurrerunt Christo ctolos penetranti, 58, 1. peragunt particulare judicium, 185, 1. tribus do causis apparent *Apostoli** post Christi ascensionem, 62, 1. *sæpe induunt* speciem el personam clientum. 269, 1. per eos Deus suos a periculis liberat, 266, 2. angelorum dispositio quæ fuerit in danda lege, 179, 1.
Angelus in Scrip, est symbolum principii ct regni. 128, I.
S Anfani mors quando acciderit, 10, I.
¿nías hebraico quid sonel, 224, 1, 2.
Animi Christi qua ratione eum resuscitarli, 48,1,2. anima et vita nostra docet nos Deum esse, 332, 1. ejus origo cadesti* est, 336, 2 et seqq. eam Tertull. censet esse corpoream, 397, 2. Ipsa in fruitione visionis beatifico* an active, an vero mere pattile se habeat, 334, 2. animæ an cœlo et inferno egredi queant, 121, 1. ct quire, ot quando, 2. animas suorum morienlium excipit Dominus, 195, 1.
Animalia immundi erant pleraque in vase lineo S. Petri 23.», 2. quid ea denotarent, *ibid.* crani vera animalia, non expicta, 235, 1. sub Messia nulla erant animalia immunda, *ibid.,* 2.
L. Annsib Seneca fuit praeceptor Neronis, 3tí, 1. an u S. Paulo scripserit, 2. non fuit Christianus, *ibid.*
Annas quando esset pontifex, 126, 1. omnes filios vidit pontifices, *ibid.,* 2; 393, 1, 2.
Annus conversionis S. Pauli, 220, 1, 2. anno quoto CfiriMi Cornelius Centurio sil converts, 245, 1. .inni CCCCL, quibus Hebræis facta promissio de terra Chnnaan possidenda, quomodo computandi, 280, 2. annos quadringentos servitutis el peregrinationis Ifebreorum quomodo supputet S. Stephanus, cum fuerint plures, 173,1. anni gestorum Aposlolicorum subducuntur, 1,1,2 et seq. annis duodecim post Christi ascensionem Apostoli in*3erusalcm non manserunt, 57, 1.
Anthropomorphize putarunt Deum esse corporeum, 393, 1.
Anticbriitus an in monte Oliveti cados volet ascendere, 63, I.
Antilngi® septem S. Stephani et Mosis quoad priscas historial, ni. 1.
Antiocheni Cathedra el Ecclesia a S. Petro quando fundata, 221, 1; 245, 2. ejus sedis dignitas, *ibid.*
Autiorbi i Syria* dicitur absolute Antiochia, reliquie cum additu, 847,1. Antiochi» vari® sunt civitates, 27!, 1.
Antiochus rei cur Soter sil cognominatus, 153, i.
S- Antipas quando martyrium subierit, 10, 2.
Antiparas urbs ubi sila, ejus descriptio, 400, 2.
Antonia, arx Hierosolyma?, erat Hum. præsidium, 124, 2 et seq j; 354, 2.
S. Antonii Vil» lectione quam multi sint conversi, 205, 1. ipse identidem cœlum aspiciebat, 62, 1. erat dux añadíonUrum, 13 •, 1,2.
S Antonio de Padua monenti apparuit Christus, 185, 2.
A varus nationibus intellectus est in uni liofila loquen*, 88,2. Endin' tyranni munera rejecit suo bono, 373, 1. cur sit dicitis *arca (estamenti,* 217, j.
Aperire sua superiori optim i tent itionum evincend truiu ratio est, 234, 1. aperire os dicimus, dum rem gravem el sublimem direre volumus, 205. 2.
'AoxviÇw vari® significationis est, 283, 2.
Apocalypsis S. Joauiiis quid tractet, el quis ejus >ropu*. 10, 2.
S. Apollinaris qtíafido sit martyrio alTeclus, 9. 1.
ApOllinarist® ChnUo homini mentem et animam adimehuit, 334, 2.
Apollo alius est nb Apelle : ejus eloquentia et (kictriiui, 3Í7. quando el .l quo baptixatus, 347, 2. ejus humilitas, 848, 1,
Apollo deus cur olim dictus Pythius, 310, i.
Apolloni® plurcs urbes vocat® sunt, 315, 1.
ApolloniusThyanœns quando Hornam venerit, 8, 1. ejus gesta, 10, 1. vidit absens necem Domitiani,! !,1,2.ejt)S mors, 121 habuit schotam magicam Ephesi, 351, 2; 356, 1. ejus prestigi», 152, 1.
Apostolato* cur dicatur sors, 67, 1.
Apostolici viri sint moribus et vita angeli, 289, 2. vitam parvi faciant, sed prodigant, 369, 2.
Apostoli quales virtutum cultores fuerint, 14/ 1. eurum mors heroica, 2. sunt digniores heroibus, *ibid,* sunt velut cœli, 15. I. vit® eorum typus et descriptio, 21, 2. eorum paupertas, 27, 1. pedites obibant pagos et urbes* *ibid,* carne ct vino abstinebant, 28, 1. igni comparantur, 31, 1. sunt satures æternilatis, 89, 2. eorum gesta plurima intercidet uni, 41, 2. eos Christus assumpsit instinctu Spiritus Sancti, 47, 1,2. quomodo cos Spiritus Sanctus auctoraverit, 2. cur cum exspectaro jubennlur, 52, 2. a quo sint haptixatt, 53, 1. exspectabant restitutionem temporalem regni Israel, 54, 2. sunt testes Christi, 56, 2; 70, 1. eorum encomia, 56, 2; 78, 2. quibus virtutibus se<e ad adventum Spiritus Saudi disposuerint, 65, 1. omnes fuere Judæi, nulli Gentiles, 71, 1. ararunt antequam Mittbiam in Apostolum assumerent, 71, 2. cur el quomodo sortibus usi in bue electione, 72, 2. id fecerunt instinctu divino, 73, 1,2. sunt relui steli®, 78, 2. orarunt cum venit Spirilus Sanctus, 80, 1. habuere dontim linguarum, et quomodo, 2. quidnain per Spiritum Sanctum acceperint,81, 1; 82, 2. quomodo supéreos fiiigj® sedisse dicantur, 83, 2. an eos Spiritus Sanctu* crearli Episcopos, 84, 1. an ob eo in gratia <lnl ronfirmdi, *ibid,* eo pleui, slatim cœpcrunl loqui variis linguis, et quomodo id fieret, 87. 2. mi omnium linguarum totiusorbiscognitionem habuerint, 88,1. eurum ebrietas spiritualis, 02, 2. habebant potestatem perniaiientem faciendi miracula, 116, 1. non teiteb.inlur obedlre Synagogue, 129, 1, 2. paupertatis volturi fecerunt, 142, 1. majora miracula fecerunt quam Christus, 150, 1. venere in suspicionem sect® Gahlæ irum, el cur, 155, 1. jussere suos principibus obedire, etiam infi lelibii*, *ibi(L* fuerunt a Judæis flagellati, 150, 2. quando ad Gentes sint profecti, 158, 2, 199, 2; 241 2; 245, 2; 257,2. quando septem diaconos elegerint, 159.1 el seq. post dispersionem Christianorum factum lllernsolyirl®, maiiserunl in Judea, 190,2. curarunt el sepelierunt corpus S. Stephani, 101, 2. an confirmarint chrismate, vel soli manus Impositione, 197,2 et seqq. crani catechist®, 205,2; 240, 2. ut plurimum per alios bipllia-baiil, 243, 2. non simul omnes iu provincias suas abiere, sed plerique, cl alternative, 259,2. eorurn chronotaxis, 14,1,2. eorum calcei quales essent, 264, 2. au extra Judæam gestarint calceos pleno*, 2 cl seqq. honoris divini xelosl erant, 292, 1.ad mortem B. Virginis omnes convenere, etsi loto orbe dispersi essent, 380, 1. eorum animi celsitudo, 394, 2. subdebant se priüupibu» Gculibbu', etti ad id fian tenerentur, 412, 3.

Apûcinli quinam interfuerint primo Condito lliermo-limitano, 299, li
Appii forum urbs unde dicta, cl quantum Rumi distet, Hi. 2.
S. Apronhíiüt, Cmiiinnallonls sacramento accepto, farlltcr iiinrly num «ubiit, 199, 1.
Aquila, Scripturarum interpres, cur ab Ecclesia ejectus, 356. 1
Aquila Ponticus, Pauli adjutor, erat in arle sccnofirlnrh cumuxmePriscill i, 341, 1. qu un v irla 'igmflcct, 201, 2.
Arator carmino Act i Apostolorum reddidit. 40, 2.
Aratus quis pocla fuerit, el qu e scripserit, 335, 1. quomodo cx ejus scriptis sua dogmata cunfkmiril Apostolus ,
Arbore (e qua) Judas «e impenderit, 68, 2.
An liidlaroni qui dicerentur Romæ, 163. 2.
A(tiicpnoqiurum pallium quid designet. 370, 2.
An biepi^ op dus quatuor sunt in Calabrió, 411, 1.
Areopagus quis loeu* Athenis, el undo dictus, 322, L unde ibi tribunal› cl a quo institutum, *ibid.* ejus judices quam integri el sinceri, <6frL
Argentarius quis proprie sit, 357. 2.
Argentei Jndæ cur vocentur merces iniquitatis, 68, 1.
Aristarchus Thessalonicensium Episcopus fuit, 859, 1, 2,
AnMidis paupertas, 136, 2.
Arius in latrinis animam effudit, 63, 2.
Armamenta ndvls quæ dicantur, 429, 1.
Armiizia per pueros maxime conversa est, 32, 2.
S. Arnulpbo mor¡enti varii Sancti apparuerunt, 185, 2.
Alleinoti in navi dicitur parvum veltffn, 131.2.
Amcikìoiiìs Christi pro ligia62, 2 ; 91, 2. eju* modus cl forma, 57, 1. Chrhtus ascensurus cur Abstabit in iiioniem Olcveli duxerit, 2,1,2.— *Vide* Jesus Chridiis.
Ascclæ qui dicerentur, 4U5, 1.
Asia (in) cur Paulus veletur a Deo predicare, 307, i.
Asia Minor quæ dh-alur, 2. Asia quæ in Aciis iiilelllgilur per eam, e qu<t dichiiliir JuJæi venisse Jerusalem,91. 1. i
Asi© p h lis urbis terliæ descrq tio, *ibid.*
Aspectu'Samiorum admodum salutari) est, 115, t.
AspirdlioiiPiii Græcam Lilini vertunt in S, 60, 1.
Asson urbs in /Eoiide e*I, 965, 1, 2.
Astimi!' parentes qua ratione ad Christum Sint cmiversi, 815, 2.
Astrologia judiciaria exploditur, 856. 1, 2.
As)H jus quoad templa est nuviini, et olim non usurpaIum, 88<, 1.
S. Athanasius omnem pene vitam iu exilio egit, 21, 2; 861,1.
AIIicìmiius Philosophorum, 821, 1. huic Calvinus viam sternit, 98 1»
Alhcnœ erant schola eloquenti» el sapienti», 819, 1. earum elogium, *ibid.*
Atheniensium ingratitudo crg.i suos duces, 389, 1. mire fuerunt nufórum avidi, 322, 2.
Atrii Jud.rurum m templo descriptio, 118, t et seq. alni Gentium descriptio, 118, 2. cur dicatur porticu* Salomonis, *ibid.*
Alt ilia locus csl in Pamphylia, 29<1 2.
Attalico* vestes qu© dicerentur, 296, 1.
Atlnho ante baptismum decessariii, 102, 2.
Anclor libri *de Spinlu et Anima* an sit S. Augustinus, 333, 1.
Auditores pauci sunt instar multorum, 237, 2 ct seqq.
S. Augustini frugalitas in incusa, 28, 2. videre tria in vita optavit, 416, 1. deplural quod juvenis frequentaril malos, 104, 1.
Augutlus Imp. oculos habuit claros ac nitidos, 992, 2.
Augusluln pròprie quid sit, 416, 1.
Aurore iimtvinlis, 151, 2.
Axymuruiu dio qui diceremur, 2G0, 2.

B.

Babylonica captivitas quando finita, 7&. 1.
Bdlvtm oracula sua pretio vendios, Item benedu linnet et invledtrlimies mm, sim mi ini* fuit. 190, 2.
BMpHsfliiim ct baptismus dicitur, 241, 1. in Bvplixnn aliqinndo vhibililer datus e*l SpirilUi banhui, 197. 1. p r eum semper datur cjus gratia, .»3 . I. biplisini vi*, 151. 1. quando «it institutus et òblrgvre rimperli. 53. 2. triplex est baptismus, 54, 2 hapti«mu< non significai doctrinam, 350, I et *eq |. requirit in adulili ntlritionem, 101.2. baptismo* m nomine snfo Christi an valeat, ibid.baptismo* Jninuu quamdiu durarti, ~3 2. (mi diversu* a b-ptiMiio IJiriMi, 2; 350, 2. Iiuju* formi, (Aid. bapthmus Spiritu* Sani ti vnralur eju* effu-to m Pentecoste, et differt a baptismo aqUr. S3, 2 et seqq.
S. Barbaram ad martyrium Christas animavit, 185.2.
Barjesu quisnam impostor easel, unde bue siM nomen arrogarci, 277, (•
S. Barlaam martyr in fermentìi pre mentis juulkv crei mt, 157, 1.
S. Barham Eremita quo schernite Jowpìiilum converte* rii, 31. i,
S. Binubi* predii venditi prêtiom ad pode* Apostolorum posuit, 138,1» dictus estel Joseph. i6i*d. cur dictus Obus cun*olali<mis, *ibtd.* nomiitÜ Banwb® etymon, 139, t. fuit Levile*, î. an fuerit Cjpnu*. *ib›d.* «ju* prosapia, *ibid.* S. Paulum ad Apostato* inlnwluDl. eum ul *u<pectuin lubmle*. 222, I. eju* elogium, 240, i. imi condiscipulus S. Pauli, 250, I. html in pcnevulione Herodis, 273, 1, 2. ejus elogia, ¿75« 2. an fileni Epbcupus, 276,1. curaS. Paulo «Si*c--*.*eril, an in Italiam venant: in Cipro pro Christo martyr occuhml, 304, 2 cl M-qq. cura Lycaonii* vu* dur Jupiter, ÎS9. i.
Bir<abas quid pròprie stgnilicel, 70, 2. unde vox formetur, *Ibid,* ab insigni vita» saucliUte el justilia, ©que ac fratti* cju<, vucatus e»l Ju*tu% *ibid.*
S. B irlhotaiiKCus quando sit gccHus, 9, 1.
Baitiiiiæu» idem est quod (ilius Titnæi, 70. 2.
S. Bisilius S. Epbrcmu linguæ Grtnæ cognitionem impetravit, 88, t. vultu vuu angelico Valeub in lmp. terruit, 168, i et »eqq.
S. Basilius Seleuciehsis S. TbecUa vitam con*cripsil, 2bS, 2.
Beati in cœlo nulla veste,sed gloria sola vestiuntur, Gl, 1.
Ven. Beda quando el quomodo vit inorluus iu fe>lo Ascensionis Dammi, 51, 1,2.
Benedicere Dei semper est cfRcax el eximium, 122, 1.
Benedictio omnis In Ecclesia Iit per signum crucis, 57, 2.
S. Benedictus suos defendit ab incunu Longobardorum, 430. 1, 2. quumodo sii inter urandum mortuus, 19, i.
Beuefdceredivinum esi, 375,1.
Benefacta calumniari el sinistre interpretari Judaicum est, 127, 1.
Benefactor summus est Christus, 2A1, 2.
Bencllcia ©qualiter danda Um gratis quam ingratis, 241. –
Bene Ileus beatior est beneficium accipiente, 874, 1. varia beneficorum apapbthegmata, 375, 1.
S. Bernardini sermones ubi asserventur manu ipsius scripti, 81, t, 2. ejus adhuc juvenis sanctitas quaula esset, 74» 2 munera ducis Mediolanensis sibi missi m pauperet distribuit, 373» L
S. Bernardus cum Deo in nube versabatur el habitabat, 10, 2. obdent contemplationi vacare solebat, 80. 1.
Bernie© plures illustre* femina* fuerunt, uti uxor Piolemæi Lagi, regis Ægvpti, et aha, Olia Ptalcuuri Philadelphi, 414| 2. iit quoque vocula muhtr quæ Christo eutlli ad crucem sudarium ded<l ad sudorem extergeuduifi « alio numme Veronica dicta, *ibid, vux* Bernice ic luruielucj 415, <•

Berni c. Herodi* Agripps Senioris filia, fratris sui fuit concubini, 415, 1. nupsit Polemoni, regi Citici®, pontea quoque nup<it Tito Imperatori, *ibid.*
Berœa urbsest Macedonie, 318, 1.
Bestiis vere Paulus Apostolus in Epbesinn urbe objectus fait, 361, 2.
Brf contactus omnibus verbis contactum significantibus id.hint lïebræi, 149,2.
Ben imperite per baptismum Joannis Baptist® accipit ejus doctrinam, 3 »0, 2 cl seq.
Biennium profectura Felicis quomodo computandum, 409, 2 el seqq.; 425, 2.
S. Blandina quam Christiano nomine gloriaretur, 252, 2.
Blaspliemia proprie quid sit, 167,1. ea audita Judæi vestes scindebant, 292, 1.
Boethii Severim) elogium : inique necari jussus a rege Theodorico, 339, 2.
Bolis nautica quæ sit, 430, 2.
Bonorum communio. —*Vide* Communio, *et* Religiosi.
Bos symbolum S. Lucæ, 42, 2. bos luca unde dicatur elephas, 42,».
Bubo Herodi Agrippa seniori mortemportendit,271, 1.
Bulas, latro fnnosiwimus, quid Severo Imperatori responderit, 317,1.

C.

Cabila litterarum nominis Adam, 101, 1.
Cadavera ohm extra urbes exportabantur et in agris sepeliebantur, ne eas contaminarent, 293, 2. cadaver ligneum cur Ægyplii in convivium circumferent, 292, 2.
Cadunt pœnitentes el sanctificandi in faciem, impenitentes in dorsum, 210,1.
S. Cæcilia fuit angelis familiaris, hinc puritatem et vitam angelicam didicit, 16S, 2.
Creiti* Elymæ magi au perpetua, an temporaria fuerit, 279, 2. accitas in Paulo unde orla, et quamdiu durant, 214, 2; 218, 2. quomodo sit curala, *ibid,*
C. Osar Imperator prodigium fuit naturæ : ejus victoria varis, coieritis, triumphi : primus Romanorum fuit monarchs, 412, 1.
C r ar.iuguM mi sibi devotam fore prædixit B. Virgo adhuc vivens, 256, 1,2.
Cæsirca Palestina» quæ sit urbs, diversi est a Ciccarci Philippi, 206, 2. quæ incmoraln digna in ea contigerint, *ibid,* oral sedes Præsidis Judææ, 379, 1 ; 402, 2; 411,2. oral ampla civitas , facta est deindo Ecclesiarum Palestina* metropolis, 229, 1.
Csures unde dicti, et unde vox Cæsar derivetur, 411,2. 2. primus dictus Cæ*ar est avus Julii Occaris, *ibid.*
Caiph.iv mortem manu propria sibi conscivit, 2, 1 ; 126,1.
Clius Imperator unde dictus Caligula, 26$, 1. divinos ambit honore*, 253, 1. Judæos persecutus est, cl cur, 3, 1. ejus nex, *ibid,*
Cajctanus libere verba textu* aliquando contorquet, 17$, 2.
Caliga cur vocetur calccu*, 264, 1. unde vox dicatur, it.d. 2.
Calvini error circa possessionem bonorum primorum Christianorum, 133, 2. quid de præscienlia cl praedestinatione Dei cen<eat, 96, 2. atticismo viam sternit, 99, 1. facit Deum peccati auctorem, 94, 2. ejus superbia, 128, 1. ejus impius paralogismus, 293,1. negat bommi cuilibet angelum datum, 268, 2. ut blasphemuj justo Dei judicio est a pediculis consumptus, 271, 2.
Candices erat nomen reginarum Ælbiopiæ, quæ post Saba regine n exinde a feminis regebatur, 204, 1.
Ondula vogherai nobilium olim,el magistratum amb . ! -un, 239, 2.
Canones Apostolorum quando nh ih edit!, 158, 2.
Capreæ animalia acutissimo vident, 325, 1. sunt symbolum amoris ct benevolentia», *ibid,,* 2.
Carabb.is quidam insanus in cnmirdiam productus ob Alexandrinis, Herodem Agrippam repræsentavit, ut regeni fictilium, cum diademate papyraceo, 272, 21
Career Mamertinus Horna» quis esset, 261, 1, 2. career S. Petri Hierosolyma* ubi situs, 266, 1. ejus janua» an revera aperta Petro egrcdienle, 151, 2.
Cardinalium quis sit iiiimcrns et ordo, 163, 2. Cardinalem diaconum suum qtiæquo regio urbis Romanie habeb it, qui sub se alios haberet Diacono*, *ibid.* quod eorum esset munus, *ibid,* numerus C irdinalium hujusmodi orat octodecim , *ibid,* ad Cardinales solos spectat electio novi Pontificis, *ibid,* quis Pontifex hoc decretum tulerit de non eligendo Papa , nisi ex corpore Cardina-Hum,
Carolo V Imp. festum S. Mattili® erat ominosum et felix, 71,2.
Carthago vox unde dicta, 141, 1.
Castitatem an voverint primi fideles abstinentes a conju- 148, 1.
Castores qui dicantur ot sint : sunt filii Ledæ et Jovis : vocantur et Dioscuri, 438, 1, habiti cur sint dii maris, *ibid* quomodo pingerentur, *ibid.* 2. iti cœlo inter sillera retali sunt Gemini, *ibid.,* 1.
Catechismi commendatio, 32, 1. eum docuere* Apostoli, 905,2.
Catechumeni cur olim hora nona baptizarentur, 232, 2.
Catena* S. Petri quomodo honoravit Deus et Ecclesia, 261, 2 et seqq. earum inventio per Eudociam Augustam, uxorem Theodosii Junioris, miracula in iis patrat i, *ibid.* in earum honorem Romæ Basilicam exstruxit Eudoxia, qu® etiamiium Romæ supcrest, 262, 1. has sancti Patres miris laudibus extulerunt, *ibid,* earum limatura solebat a summis Pontificibus dono ad reges ct principes mitti, ac per eam Deus multa miracula edebat, 262, 2.
S. Catharina* Senensis eleemosynam ratam habuit Christus, 226, 1. hinc ab eo (empore quo tunicam pauperi dedit, nunquam frigus sensit, *ibid.*
Cathedram Antiochi® S. Pclrus quando fixerit, el quomodo hoc sit intelligendum, 224, 1 . 245, 2. Rmimiiam cathedram quando S. Petrus constiluerit, 8, I, 2.
L. Catilina? in conjuratione sua præfidcntia, 402, 2.
Cato de quibus (ribus dolerci, 431, 2.
Cauda vel Gaudos quæ sit insula juxta Melitam, 428, I.
Celerini confessoris elogia, 397, 1, 2.
Ccnchræ erat portus Corinthi, 315,2.
Censu (in) apud Judæos tria fiebant, 151,2.
Centuria quot milites contineret, 230, 2.
Cerei accendi solent in funere Chrisliiuorum, 192,1.
Cerinthus pugnabat pro Judaismo ct lege Mo«is, 246, 2. 298, 1. quando hærcses spargere raperit, 9, 1.
Cervæ difficillime pariunt, 35, 2.
Charitas fraterna inter Christianos diu viguil, 132, 2. est cithara, 347, 2. fovetur Vita comniuninne, 107, I. charitas el ofiectus in openhus singnlu æslimanda sunt, 238,1. charitas S. Stephanl erga lapidantes, 1P6, 2.
Cherubini fuere typus Apostolorum, 82, 2.
Chilonem cujus rei pæniterct, 405, 2.
Chium vinum prestan» erat, 365, 2.
Chrisma adhibebant ApoUuli in Confirmatione, 197, 2.
Christiani primi vulum fecerunt paupertati*, 14!, 1, 2. item castitatis, 143, 1. item obedientlæ, 2. infantium sanguinem bibere insimulati sunt nh Ethnicis, 303, 1. eorum amor et unio, 132, 1 et seqq. se appellabili! mutuo fratres, 66, 2; 133, 1. abdicabant rerum proprietatem ct dominium, 133, 2. cur paupertatem amplecterentur, *ibid,* ct *cqq. etiam habuerunt donum linguarum, 88, 2. bona omnia habebant communia, 106, 2. ra-

INDEX RERUST rT VERBORUM.

Hprio'æ vilæ Jecerunt fundamentum, *ibid, cur* suit venderent, 108, 1. corum gaudium unde oriretur, 108,2. noctu orabant vigilantes, 312, 1. eorum tria erant exercitia, 105, 1,2. cur conventus agerent, 100, 2. velabantur Deum in imagino colere, el cur, 327, 2. eorum teins cl fervor, 40, 2.

Christiani unde didi sint fideles, et quando, 250,1. a Gentibus perperam dicebantur Cbrcsliani, 2. quam nomen Christiani sit honorificum , 250, 2. vivant digni suo nomine, 251, 1. eorum officia, elogia et axiomati varia, *ibid,* et seqq. cur dicantur Sancti, 224,1. cur dicti sint discipuli, 225, 1. sint magnanimi, 26, 2. dicuntur fìlli novi Testamenti, ct cur, 122, 1.

Christiani Hierosolymis ante cladem excessere, 8, 1. ab exieris juvabantur eleemosynis, quas exteri iis mittebant, 253, 2. cx iis plure* occisi una cum S. Stephano H!< losolymis, 187, 2; 189, 1.

Christianismus cur dicatur sors, 67, 1. ejus quanta sit dignitas, 285,1. ejus voluptas in quibus sila esset, 108, 2. ejus elogia ct officia, 145, 1.

S. Christina Mirabilis cur ad vitam jam defuncta redire soluerit, 227,1.

Christus. — *Vide* Jesus Christus.

Chronlcon Lucii Dextri. — *Vide* Lucius Dexter.

Chronotaxis gestorum Apostolicorum, 1, 1 et seqq.

Chymia vocatur ars curiosa, 356, 1.

Cibus a Christo post resurrectionem sumplus, non fuit ab co digestus et in alimentum conversus, 51, 2.

Cicadæ an obmutuerint Paulo predicante Rhegii, 442, 2.

Cilices habebant Hierosolymis suam synagogam, 166, 2.

Cíngari apud Italos qui vocentur, 385, I.

Cingi, succiogi, precingi, accingi quomodo differant, Í63, 9.

Circulus cst symbolum perfectionis et œlernitatis Dei, 332, 1.

Circumcisio cst conditio fœderis inter Deum et Abraham inili, 173,1. pro lota lege Mosis capitur, 243, 2. Ipsa professio erat Judaismi, 298,1. cam aliquando Paulus probavit, aliquando improbavit, 307, 1.

Civilitas csl jus civitatis, 390, 2.

Civitatis cœlcslis jus quanti ducendum, 391, 1.

Civium Romanorum sex Jura, *ibid.*

S. Claro quam esset erga paupertatem affecta, 136, 1.

Claudicatio mystica quæ et qualis sit, 116,1.

Claudius Imperator quando ad Imperium assumptus,3,1. ejus mors. 5, 1 ; 253, 2. ad solum nomen novi regis percellebatur, 317, 2; 341, 2. eju* inores, *ibid.*

Claudum cur primo S. Petrus sanaverit, 116, 2. is quare eum teneat, 117,2. is an una cum Petro incarceratus sit, 126, ‘ quamdiu fuerit claudus, 129,2.

Cleanthes sponte cl valenter mortuus csl, 320, 1.

S. Clemens Pontifex precibus fontem elicuit agno indicante, 12, 1. ejus martyrium et miraculum annuum m retrocessione maris usquo ad ejus sepulcrum, 9. ejus liber *Recognitionum* inter apocryphos cst relatus 26^2. item liber ejus *Constituí. dpostolicarum* apocryphus cst, 55,1.

Clementis Alexandrini libri vitiati sunt ab hæreticis, 258, 1.

Cleopatrae regime ab aspide interitus, 537, 1.

Clerici undo et qui dicantur, 67, 2 ; 73, 2.

S. Cletus quando maityuo sil coronatus, 10, 1.

Coccei Ncrvæ Imperatoris bonitas, it, 1, 2. ejus mors, i -, 1.

Cœlum quantum disici n (erra, 60, 2. id semper Intuentur Sancti, ct cur, ISO, 1. ad illud aspiraro identidem debemus, 59, 1 item id aspirare, GJ, 2. ejus cogitatio animat fideles ad heroica opera, 50, 1. ejus typus cst Jerusalem terrestris 52, 2. id nobis laboribus mercandum cst, 291, 1. ChrislUs id capit coquo c. pitur, quo semu, 120, i. in calo empyrco vidit Stephanus tauro. 182, 2. cœli aperti Christo, dum b-iptiraretor, 181, 2. et quomodo id factum sil, *ibid.*

Cœnaculum Christi quale fuerit, cl qu» in eo fecerit, el cujus id fuerit, 2, 1,2. canicula habebant Rebræi in superiore domus parte, *iM.*

Cœnobiorum amor el concordia, 133,1. —EideReligiosus.

Cohors quot milites contineret, 230, 2. cohors Augusta quæ dicatur, 424, 2.

Colentes qui dicantur, 316, 1.

Collactaneus quis dicatur, 975,1.

Colonia Agrippina cur in fide prisca perseveret, 535, 2.

Coloniarum origo et causa : qui dicti coloni, 309, 2 etseq.

Colossus solis Rhodi, 378, 1. an inde didi Rhodii Colossen<es, *ibid.*

S. Columbanui munera regis impii sprevit, 373, 1.

Columna Rhegiensis quo miraculo celebris reddita, 441, 2.

Comam alere signum erat Nazarei, 345, 2 el seqq.

Comestio Christi post resurrectionem fuil vera, 51. 2. fuit animæ sentientis, non vegetantis, 59, 1.

Communio rerum quanto bona adierat, 106,2; 107,1. fuit ea in primi» Christianis, 137,2.

Communis dicitur a Judæis cibus immundus 235, 2.

Comparativus eleganter pouilur pro superlativo, 407, 1.

Compunctionis vis, 9, 1.

Concilia Generalia quinque quando celebrato, 300, 1.

Concilia quatuor Hierosolyme Apostoli an celebrarmi, 381, 1.

Concilium Hierosolymitanum a quibus celebratum, 299,1. et quo anno. 9; 3, 2.

Concio olim habebatur peracta lectione, S. Scripturae, 280, 1. conciones Apostolorum erant catecheses, 905, 1 ; 210, 2.

Contionatores acriter vitia coarguant. 178, 2. orent ante omnia, 163, 2. cervis parturientibus comparantur, 35, 2. seria el utilia doceant, 356 , 1. Muneri respuant, 973, 1. ferant infinniLates auditorum suorum, *ibtd.*. 2. srpe se Deo commendent pro bono rerum successu, 307, 2. plus efficiunt terreado quam blandiendo, 338, 1.

Concordia facit cor unum, cur, 132» 2. ejus duo media, 133, 1.

Conductum substantive capitur pro domo conducto, 444, 1.

Confessio diaboli vires frangit : id probatur exemplis, 355, 1. Confessio particularis astruitur el sacrameutobs, 354. 2.

Confirmatione (in> datur Spiritus Sanctus, 103, 2; 197, 2. est Sacramentum : ejus minister est Episcopus, *ibid* an ad eam chrisma requiratur, *ibid,* in ea datur plenitudo grati» in baptismo accepta?, 198, 2 cl seqq. ejus vis, 151, 1.

Confusio multiludluis Judæorum, audita voce Apostolorum, quomodo intclligatur, 90, 9.

Congregatione (in omni) bonorum est aliquis Judas, 67, 2.

Cmisanguinilatisnon est habenda ratio in electione ad officia Ecclesiastica, 73,2.

Conscienti» puræ quanta sit cura h ibenda, 405, i.

Consecrationes obscœn» Judæis erant vetitæ. 155, 1.

Consolatio Spiritus Sancti quæ dicatur, et quanto sit, 223, 2.

Consortium malorum fugiendum, 103, 2-

Conslantinopolis capto esta Furvis in Pentecoste, cur, 77, 2.

Contactus verba construuul Hebrxi in ablativo cum 222, 2.

Contradictio signum cst Christi et Christianismi, 443, 2.

(kmtradictio quam utilis sil eam patientibus, 2S8, X

Contritio ante baptismum non requiritur, 102,2. ipsa includit votum baptismi ante eum, 253, 2.

Cvnveutus forenses quos acriba Ephesius inlelligat, 239, 1.

Converdnnfc S. Pauli festoni ob tres causas celebrat Ec-cHis, 21 L 2.
Cork (ponere in) quid sit, 147, 1. cordis forma symbolice exponitur, 233, 2.
Coriarii extra urbem cur Libltent, 227. 2.
Corinthus metropolis Achaijc philosophis abundabat, 841. 1.
Cornebnmm familia ctgcn* Romæ nobilissima full, multi Cornelii illmlres referuntur, 229, 2«
Cornelius Centurio qualis esset. 230.1,2. nn fuerit jiHiO-catui antequam Petrum arrenerei. Mi/. cur ergo nd cum minus S. Petrus, 231, t. ejus quatuor virilités, 231, 2. fidit visionem angeli corporalem, 232, 1. icrvihit statuta orandi tempora, 2 ejus frequentia jejunia, 233. I. ejus commendatio a Judæi*, 236. 2. n to-ral S. Petrum, ct quomodo, 238, 1 el spqq. quomodo in eum et domésticos ceciderit Spiritus Saurin*, 213, 1. an dem creatos Episcopus Cæ*arien.<is, 24 4, t. ejus *do-mus est in ecc|csiam conierai, *ibid,* au ip«o primos ex Gentibus ait *cunrersui, ibid,* quoto anno Christi sil *coinmm,* 215, 1«
C. Cornrhus frn'urio Capharnaumen«is an fueiit Hispa-nus, et Hi*panis prædicani, 2H, 1.
Cornelius Mutius martyr illustris in Hollandia pro mar-tyrio Deum rogavit, 230, 1.
S. Cornelius Papi quare cum cornu pingatur, *ibid.*. 2.
Cornelii Taciti error, 257, 1.
Cornu symbolum fortitudinis et regni, 230, i.
Coroms redimebamur vjetima», item sacrificantes et pr«-«cjites omnes, 291, 1, 2. nhm Jovi el diis dabantur, *ib.d.*
Corpus hnc nostrum arguit esse Deum, 330, t. corpus Christi non e*t ubique, 120, 2. id m triduo mortis ‹jus non fuit corruptum, ygt j,
Cnru« quis «il venins, 426, 1.
Cous iiiMil i est una e Cycladibus, 378, 1.
Crateri* Thebani paupertas, 136,2.
Creaiin et opificium mundi Deum creatorem indicat, 327, L
Creatura» demonstrent Denrn, 329, 2 seqq.
Crtdtrr siginikal contfpliini spiritualem Ibdnæis 150, I. credere qu» oporteat ad digne baptismum 'incipieu-diim, 2.
Crispus Archisynagogus Judæorum Corinthi a S. Paulo nmrrrius. 343. 1.
Cnicilhqs Deus nn nb Atheniensibus sit adoratu*, 321. 2.
Crus vi i est nd ‹ irlum. 29«, 1« ea paril gloriam, 4 Í6, I, 2. p* rerun.* ›i *n»im Chrudu*suo* benedilli. 57, 2,
Cultu* (lispAfilas wt Impedimentum matrimonii conira-h' udi. 306, 1,
Curer»»funus qu»d significai cl includat, 191, t.
Gurbu us Manrs Paiacleium nominavit, 79,
Curu»i taxantur ; et qd » uñosos rula responsa, 323, 1.
Curiosorum latores Ephesi qm esseni, 356, t.
Cu>lud ‹f repitur pro vinclis, 42», 1. etiam pro custodibus rt ippiniiHibi)*
Cufln' «arrerts Philippensis qm ncca-done ad fldprn sit ci.iivem*, 312. 1.2. custode* preori* Petri, c qm» ip<0 libt-ratiK, au uccisi, 270, 1.
S. Cimini error di» rebapliiindi» hæreliciSj 350, |.
Cyprii olim græce Inqutbinlur, 278, 2.
Cjreuf dupkx regio, |#
Cyrenensis Sjtugoga qua» esset Hierosolymis, 160, 2.

D.

Drmon vento typhoni hene avsimiklur, 427, 2 ct seqq. rjiK lentiiioncs vanæ,
»••< |»iu) proprie signifia»!, Ht. 2. ejus de Apo-stoli* latinim um. 3lt, t, cur Puiliim l indar it per os tuer^ufucuz. *ibid,* simia csl Chnvti, 195, 1. qqs po-tenlia in animam peccatoris, 354, 1. pellitur per Con* finnalionis sacramentum, 151, 1 ; 192, 1.
Dæmnnes quare immundi dicantur, 150, 2. quare cor-pora possideant, *ibid.,* eos ejiciendi potestas pota emi-nepsest Ecrlc'iæ, 151, t. apparent in formi animalium irpmundorum. *ibid.* Gentilibus erant dii minore*, 321, 2. eospdlere datum a Christo Ecclesia», 352. 2.
Demoniaci quaro plores tempore Evangelii quam Legis, 150,2.
Dnaris non fuit uxor S. Dionysii Areopagita», 839, 2.
Damasci silus : habebit suum regen) : Judæi tumen idi suis jus dicebant, 209, 1. illuc cur fugerint Christiani Judæi in dispersione, *ibid,* cur jinta cam Paulus per-cussus cæcitalo, *ibid,* locus conversionis ejiu» ibi quam sit celebris, *ibid.,* 2.
Damnati an Aliquando inferno egrediantur, 97,1 ; 121. 2.
Damnationis periculum qui semel evasit mortuus, illud donno non subit, viiæ jam restitutus, 226, 2.
Dare beatiuse*1 quarn accipere, 374, 1.
David e*t auctor psalmi CIX, non alius, 101, 2. quando templi fabricam voverit, et cur, 177, 2. cum Cbrklnin corpore resurrexit, 100, I.
Decalogum et praecepta moralia el naturalia legis Christus non abolevi), 300, 2.
Decembri (in) cur periculosa navigatio, 425, 2.
Decimi rnensis jejunium quare ct quando institutum, »25,1.
Decrevit Deus passionem, non actionem, necis Christi, 130. 2.
quale sit viljum, 323, 2.
Demetrius argentarius Ephcsinus quis csset, 357,2.
Denarius quanti sil pretii, 857, 1.
Descendere quomodo diculur Deus, 176,2.
Desperationis mala, 68, 2.
Despicere '«ignifb al deorsum aspicere, 337, 2.
Deus de facto hihil.it in anima justi, 86, 1. cur venio comparetur, 326, 2. permittit peccata, non in ea im-pellit, 177, !. quantam suorum curam gerat, 391, 2. 432,1. suos lucidos facit, 168, 2. ejus gloria, 171, I. omnium entium est causa, 328, 1. e>l sol imniensus cl bcncficcnlK-inius, *ibid,* cur dicatur miillimammeus. *ibid,* est omnia, 628, 2. clare a pqbfa ¡II boo mundo cogposci nequii, 329, 1. non longe est a singuli* n"*lnim, ct quomodo, 330, 1. ubique præ-ens e>l, *ibid,* in eo quomodo ipsi simus, 2 et ?eqq.; 332, 1, creaturis C»l pilorci mater, 336, t. ade-l iu rebus desperatis, 151, 1, 2 seq. omnia creata conservat, 330, 2. c*t lorus locorurn, 331. 1. rjus imniensilas describitur, *ibid.* Ipso nos lotos permeat, 2. si ipse nop e<>cl in loco, nos in eo ease non ponemus, *ibid.* c*t quasi aura qua respiramus, *ibid,* sub ejus dominio el jiiri^dielimic» vivimus, 332, 1,es| m»tra vita et anima, *ibid,* ah co pendet quidquid habemus et speramus, *ibid,* et seqq. ejus providentia erga res humanas. 333, 1. ubique est, *ibid,* sancte in eo quasi in ipsa Fanelilalo vivendum, 334 , 1. in eo vivimus non ¡ormalitrr, sed eircetivc, 335, 1. genus illius sumu«, 2. quomodo omnia tuo numine, >yb»lqn|ia et operaiione rumple »t, *¡bul.* ah co semper pendemus, 3.10 1. cooinne* iiidigrihu*,t7>uf« ipse loco el templis non conlinelnr, 337» t. cpr h iic« tos el amicos suo* nonniin<|iiam dederat, 413, 1.rjiH esseqliam nemo vivens vidit, 89, L intim i quæquc prr-videt, 406 , 1. pernovit el perspicit conia lioiiiiinuiu, 71,2. est absconditus el inaccessus, 325, t. ejus natura et proprietà!*»»describuntur, *ibid,* et seqq. ejus incnmprc-bensibiliLis et majestas, 326, 1.ejns bonita* in vmmulis percalui ibus n<l se, 208, 2. patitur cum *ui* palirnli-bu«, Ibi, I, 2. malorum et peccali non esi nudor, uti vult ('.alviiiii*. 04, 2. ejus con*iliiirn m l'.*ulum Hornam mittendo, 413, 2. Deu* m carne appariturus an ab AUitf-nicu^ibus cultus, 320, 1. Dei e»l benefacere cl darcß

875, 1. rJOi mijMlai quanta rit. 212, 2. eju* egentiam nn viderit Stephaniis. 180, 1,2. eum qualem iplritum fingerent stoici, 320, 2 et seqq. Dcui in Chrido triplifiler est, 213, 1. qu® Dei dicuntur, in tuo genere eiiniia Finit, '•

Dii*gentilium talia ministeria exhibebantur, qualia dominia a famulis 327 . 2. hi erant mera vanitas ct minia, 324,1. dii clini in puppi pingebinlur, 438, 1.

Diaconatusnn sii Surmu nium, 163, 2etseqq ; 165, 2 nn »i Christo sii Institutus, 1G2. 2.

Diaconi quando ab Apostolis creati, 159, 1. cur sinter ali septem, 161. I. cur pieni Spirita Sancto, iM<£ fuere m» ri ministri, *ibid,* eorum officia, 2 seqq. diaconi q comodo ordinentur, 162, 1. sæpe Ecclesi e exempl i fidei el constantiae dederunt, *ibid.* cur creali, 2. iis commissa cura renim Ecclesiae, 163,1,2. Diaconi primi cur essent Grxci, *ibid.*¶ 164, 1. quibus ritibus prævиis sint ordinali, 165, 2. Diaconi Cardinales Romæ qui et quot essent, quod eorum munus, 163, 2.

Diaconi® Romanae quales essent olim, el modo lint, *ibid.*

Diaconissarum tria erant munia, 166, 1.

AiajxapTvpitì est verbum forense, 203.1.

Diana'unde dicta, e*t luna, eadem est Eurina el Juno; ejus arma, forma, 358, 2. cur dicta 'Àfripuç, *ibid,* dicta Opis, *ibid.*

biniate mulla significat, 91,2.

Dic* cum oratione Inchoandus et finiendus, 152, 1. quo die Christus in cados ascenderit, 63, 2 seq. dies certa dandi Spiritum Sanctum cur a Cbrislo non indicata, 54,1,2.

Diodorus pr® pudore subito obiit, 147, 2.

Diogenes junior philosophus ob milcdicenllam a Vespasiano Imp. capite csl mulclalus, 9» <•

S. Dionysii Areopagita? de sua murie revelatio, It, 1. eum Christus ad Initans martyrium animavit, 185, 2. qualis fuerit, quid scripserit, ejus sapientia, fuit Episcopus Athenarum, 338, 2. conversionis ejus occasi»» el annus, 339, 1. synopsis vil® ejus, el martyrium, *ibid,*¶ H, 2.

AtCKtrr.; quid sit, GG°, !•

Discere volentium exempla, 348, 1.

Discipuli stant, magistri sedent, 387, i. donuin discretioni* spirituum mutti Sancti habuere, 289. I.

Dispersio prunorum Christianorum in Jerusalem quando clqua occasione facta sil, 189, i; 190, 1.

Dispositione angelorum quomodo lata sil lex, 179, L

l)is>fulio inter Saurio* potest essa sino peccato. 304.2.

Divinitas effigiari cl repr.c-cnt »n nequit, 337, 1. divini talem ambiente* phthiriasi consumpti, 271, 2

Dlvit arum m da, 134. 1,2

Docen* prim f idat, quam doceat, ÛG. I, 2

Dolore*inferni, a quibus liberatus Christus, qui «ini, 96 4 <eqq. dolore* llrbuei cur vocent funes, 97, 2.

Dominico dic cur fi it Mcvrdotum ordinatio, 276. 2.

Duimnium Christi in omnes homines, JOI, 2.

Dominus, litutu* crai Cicsaruin, 417. I. X

Domitianus quando ad imperium cve hx,O. 2. varia ejus gc«ta, 10, I. cjtH p.»i-Mî nilo in Christiano*, *ibid.* julut interfici omne* dc Mii pe David, tl, l.eju* mors violenta, *ibid-»* t.

S. FI. Dotnitnia virgo a Domitiano in insulam r»lleg dur : ejus martyrium, 11» I î U. 3»

S. Dumna martyr qua occasiono conversa, 138.1.

Domini S. Pauli Rnimv in ecclesiam mutata est, 444, 2.

Donec alio *en*u in Srript. accipitur, 101, 2.

D.»ni< (in Dei) accepti* communie uniis simus liberales, 116. I. iliinum Spiritu*Smeli accipere quid »11,10J, 1.

Dorcades. — *Vide* Capre®.

Dui cadi*, dut® Tabilæ, quinque doles, 225, 1,2 cl seq. ad vitam revocatur, iòni, certa fuit de salute, *ibid.*

3. Dur.dhea hieme ro«A« Thcaphfio * cœlo attulit . 268. 1.

Druuana Ephesiana cur a S. Jovnne ad vitam revocata, 225. 2.

Drurilh, filia Agripp® regi' wnioris, cujus fuerit neptis, trium regum fuit <pon*a , 407,1, 2. facta e*t deinde Geoidi*, ?'‘d.

Duellum Christi cum P iulo, 214, !•

Eblon haeresiarcha. adversarius S. Pauli, 298,1. qusndo barese* sparserit. 9, 1.

Ebrietas spirituali* alia cvt a corporali, 92, 1. utriu*qp(nnilogis el ciTectus, *ibid.*

Ecclesia cur dicatur vas lineum omnigena animalia enntinens , 234, 1. crevit persecutionibus, 159, 3. cur vocetur regnum coelorum, 285, t. c*l regnum Dei in terra, 49. 2; 196, 2. viti comparator, cur. 172, 2. e calo descendit, el eo ducit, 236, 1. Ecclesia tirilo paritiet opes et predio, 115, 2. semper oral pro Summo Pontifice , 201, 2. Ecclesia pauper coruscabat miraculis, j un opibus tuetur auctoritatem, <15, 2.

Eccleri® Iliero<olymltanæ dispersio quanta fuerit, 190, 1. Ecclesia Judaica quomodo, unde, et quamdiu h iberet pacem, *ibtd.,* 2.

Ecclesiastica immunitas a Jurisdictione civili quando introducta, 412, 2.

Ecnephias qui*sit ventus, et unde dictus, 427, 1, 2. ejus prængiuin, *ibid.*

Edmundo* Campianus morti adjudícalas cecinit, 157, i. ejus in opprobriis constantia, 26,2 ; 403, 1.

S Eduardos quemdam pedibus claudum sanitati restituit. 116. 2.

Eufai »'l quid significet, 278, 2.

Electio efficax hominum ad gloriam an facta sil a libera cl mera Dei voluntate, ante operum prævisionem. 234, 1 cl reqq. electionis vas quomodo fuenl Paulus, 116,1 cl seqq.

Eleemosyna cur dicatur Justitii, 240. 1. eleemosynas suorum fimulorum ratas habet Christus, 225, h—his etiam pauperes erogare possunt, et quomodo 227, 2 eleemosynas fidelium Diaconi curabint, 165, 1.

Elephas cur dicatur bos luca, 43, 2.

S. Ebgio monenti apparuit Christus visibilis, 185, 2.

S. Elisabeth® apparuit Christus visibili specie, iA id.

Elymns, id est magus, a qua radice formetur, 277, 2. an iit vox hebr.va. 278,1. videtur nomen Cyprium «ignificans magum , 273, 1. an resipuerit, 279, 2.

Enfilage modi llebrais frequens e*l, 394, 1.

Ep iininond® erga suos ingratos gratiludo, 389, 1. ejus paupertas, <36, 2.

Ephed celebritas : ibi plerumque habitavit S. Joannes, 346. 2; 851, 2.

Ephlallis paupertas, 137, 1.

8. Ephrem consol itione rodesti abundabat, 19,2, fuit vir compunctionis et lacnm irum, 867, x

Ephnmiv paler fuit binomios, 174, 1.

Epuuru* quis, ejus dogmata el axiomata, 819, 1,2. ejus vita, mors, *ibid.*

ïzimx varia significat, 401. 2.

Episcopalis cura n Spiritu Smelo instituta» 870. i.

'Eziffjcowc; quid proprio significet, 09, 2.

Epiuopi hibcnt ju*suffragii iu Conciliis, 299, t. sint hospitales 310,2. quire vocentur prophet®, 274, i, 2 seqq. crebro visitent su15 Parodili*, 22 t ; 804, 2. non curent temporalia, sed Ecclesiam, 18 , i. horum solum est conferre sacramentum C •nllrrn itionis, 197,2. illos constituit Chrislus m Apostolis, ita. I. «hin alium invisentes, ad verbum divinum fariandum invitabantur, 280, I. Episcopi <ur constituerentur, quos pupulus

degiuri, 66, 1, 2. Episcopos Ephesum cur S. Paulus evocarli, 370, î. Episcopi primi Sicilie, 039, Í. Episcopi cufusdam simoniaci punitio etiam in hac vita, 201, 1
Epistolam secundam ad Timotheum e secundis vinculis Paulus scnplt, 865, 1. Epistola ad Philemonem quando scripta, 6, 1. Epistola ad Thessalonicense* omnium Epistolarum cjU4 prima fuit, 341, 1. Epistolæ Senecæ etS. Pauli an sint genuinas, 341, 1.
•ExiTpcini diversimode vertitur Ialine, 419, 1, 2.
Eques an Paulus Damascum ierit, an pedes, 210, 1.
Erasmus trianixat, 37!, 1.
Ertitus quæslor, quis fuerit : Episcopus dein creatus, 857, 1.
Erostratns cur templum Dianæ Ephesiæ incenderit, 359.1.
'EftriU Mercurius unde dicatur, 278, 1.
Essenorum vita describitur, 143, 1, 2 et seqq. eorum nomen quod sil, 143, 2. eorum studia et mores, 144. et seqq. fuere quasi Religiosi, *tbid.*
Euchàmtiæ vis et effectus, 105,1. cur olim domiprivatim sumeretur, et cur vocetur panis, *ibid.* 108, 1. designata est per panes propositionis, 106, 1. cur vocetur communio, 104, 2. eju« veritas astruitur, 121, 1. olim vespere post exhortationem administrabatur, 364, 2.
Eudocia Augusta vincula S. Petri exaltavit, 262, 1. in S. Stcphanum bene affecta ac pia fuit, 193, 1, 2.
Eunice, mater Tinwthæi, erat Judæa, 306, 1.
Eunuchus Candacis reginæ an esset Gentilis, an proselytus, 203,2. ejus pietas, 204, 1, 2. baptizatur a Philippo, 205, 2. suos Ælliiopcs convertit et martyr occubuit, 206, 1. 2.
Eunuchus capitur pro *princeps,* 204, I.
Euripus symbolum est inconstantis, 117, 1, 9.
Euroclydon vel Aquilo quis sit ventus, 426, 1 cur ita vocetur, 427, 1.quis ventus Euro-notus, *ibid.*
S. Eutychianus Pontifex multos Martyres inanibus propri» sepelivit, 191, I.
Eutycbus a S. Paulo vitærestitutusfactus est deinde in Hispania martyr, 365, 1.
Evangelii *S.* Joannis scribendioccasio,præstanlia ejus ct præparatio, 11, 2. Evangelium S. Mattini quo tempore scriptum, 2, 2. id scripsit præcipicnlibus Apostolis, 3, 1. S. Lucas quando suum conscripserit, 6, I. Evangelium cur vocelur *verbum gratia,* 289, 2.
Evangelica; non omnia Christi gesta scripserunt, 45, 2. Evangelists græce scribentes multas Latinas voces usurpant quasi Graecas, 70, 2.
Evodius primus post S. Petrum fuit Antiocbiæ Episcope, 3, I.
Excommunicatio repraesentata est in repentina morte Ananiæ el Sapphire, 147,2.
Excusationum squamæ tollendæ sunt, 219, 2. j
Exequiarum primorum Christianorum ritus, 102, 1 cl aeqq.
Exorcista; Ephesini cur in nomine Jesu quem Paulus prædicabat dæmouem ejicere lentarent, XV, 1. a dæmone corripiuntur, *itid.* 354, 1. exorcistas habebant Judæi ante Christum, 352, 2.
Expugnasse quonuxlo fideles dicatur Paulus, 221, 2.
ExsUsis mentis capitur etiam pro admiratione, 117, 2. in exstasi qualis audiri vox soleat, 235, 1.
S. Exupern Episcopi cb&rilos erga proximum, 30, 2.

F.

8. Fabianus illapsu columna» creatus est Pontifex, 72, 1, 2.
Factes piorum serena est, impiorum nigra, 168, 1.
Famem cur prædici a Chnsuanis voluerit Deus sub Claudio, 253, 1. cur ea orbi immissa, *ibid,* et seqq. quando ea facta, 2. fames adducit pestem, *ibid.*
Familiæ sub Cornelia plures Rouiæ censebantur, 230, 1.
S. Faro Episcopus puerum cæcum confirmans illuminavit, t 199, 4.
Fatum Stoicorum quam violentum, 320, 1. id refutatur, 55, 2. fatum Calvini tollitur, 95, 1 ; 90, 2.
Fel amaritudinis Simonis Magi quod dicatur, 202, 1. fel peccati quod sit, ct quare Domino Judæi fel in crure propinarmi, *ibid.*
Felix qua occasiono praefectus Judææ factus fuerit, ¡00, I; 404, 2. ejus gesta in prefectura, 402,1,2. ejus prænomen, 403, fuit adulter, 40.s 2. item injustus, *ibid,* est Romam vinctus missus a Festo successore, 408, 2; 410, 2.
Femoralibus non utebantur veteres Græci ct Romani, 203, 1.
Festum duas habebat vesperas, 365, 1. festum S. Stcphani sancitum ab Apostolis, 187, 2. festum corporis Christi quare institutum post Pentecosten feria quinta, 105, 2. in festo Conversionis S. Pauli natorum saliva serpentoni morsibus an medeatur, 211, 2. in festis majoribus cur homines deteriores sint, 260, 2,
Festus, Præses Judææ, mentitur in causa Pauli, 416, 1. cur ejus appellationem approbaret, 413, 1.
Fideles omnes non sunt predestinali, quia fides accepti semel, potest amitti, 284, 1. eorum spes unica est Christus , 442, *9.* fideles primi unam habebant animam el cor, 132, 1. — *Vide* Christiani.
Fides videt et videtur, 17,. 1. ejus robur, 2. ei quomodo tribuantur miracula, 119, I,ad eam non requiritur intellectus, 166, 1. fides Christiana quæ credenda preseribal, 312, 2. fides explicata Christi necessaria estad salutem, 128,2; 231, 1. tirici heroica» quanta sit virtus, 119, 1. ea in diaconis septuplez eral, 164, 2.
Filiæ quatuor Philippi erant virgines et prophetissæ, 379,1. an fuerint moniales, *ibid.*
Filius Dei est primum unicumque Dei Verbum, Ì81, 2.
Flavius Clemens quando et quare martyrio affectus, 11,1.
Fœdus olim Romani sanciebant mutuum sanguinem potando, 303, 2.
Fons Ætbiopls quis sit locus, 205, 2. fons elicitus in carcere Romano precibus S. Petri oil baptizandum Processum et Marlinianum, qui etiamnum superest, 261, 1, 2.
Fornicatio omnis, etiam simplex, peccatum mortale est, 02, 1.
Forte usurpant Latini in rebus quæ evenerunt, sed incerta de causa , 201, 2.
Foro (in) concionantur zelosi concionatores, 319, 1.
Forum Appii urbs unde dicta, ejus d^vriptio, 442. 2. plures urbes dictæ sunt furum , *HAd.*
Fractio panis intclligilur in Actis de Eucharistia, 104, 2.
Franciscanis equi int rdicuntur, 27, t.
S. Franciscos in eleemosynas effusus fuit. 226, 2 et seq. cjusespeclus intuenles compungebat, 115,1. e solo Dei beneplacito ad tantum sanctitatis fastigium est exaltatus, 71, 1. ejus humilito quomodo sil exaltata, 59, 2. assidue cœlum spectabat, 62, 2. ejus vita et mores cœlestes, 29, 1. erga sacram synaxin valde flagrabat, 108, 2. absens apparuit Fratribus in curru igneo, 269, 1. voluit 3UOS habere pauperes domos. 342, 1.
Franciscus Sforiti dux astrologos semper contemptui habuit, vel odio, 356, 3.
S. Franciscus Xaverius visione coelesti vocatus est ad labores Indicos, 218, 2; 308, 1. habuit donum linguarum, 87, 1 cl seq. qua industria concubinas a concubinariis avelleret, 315, 2. cur Malacæ pulverem de calceis excusserit* 286, 1. mulieres fugiebat, 29, 1. ejus vifa cœlestis, 30, 2. per pueros mira præslitit, 32, 2. ejus prudentia , 34, 1. ejus obedicnlia et in periculis securitas, 432, 2. item ejus ardor patiendi, i.
Fratres olim se vocabant Christiani, 219, 1. fratres Jk-

brælS sunt cognati, 05, 2. fratres quare Petrus vocet Apostolos, 66,
Fron< S. Jacobi Minoris erat callosa ax assidua oratione, •76, 1.
Frugalitas veterum, BO, 2.
Fuga in persecutione licita est, 409.
Fulgor faciei Sanctorum undo ortum habeat, 168, 2.
Funebris pompa in quibus consisteret, 101,
Funus unde nomen acceperit, *ibid.*

G

Galba Imp. breve habuit imperium , 8, 2.
Ga/ïtaus quid proprie sonet : Galilæi erant stupidi, sed pugnantes ct bellicosi, Gl. 2; 90, 2.
Galilxorum secla qui esset, 155, 1. eorum pervicacia, 2. diu ca inter Judæos viguit, *ibid.*
Gallicanus Consul Christi causa pauper factus est, 135,1,2.
Gamaliel fuit Phariscus, fuitne Christianus? est inter Sanctos relatus, 153, 2. ejus consilium pium pro Apostolis, 155, 1» 2. corpus S. Stcphani in villa sua sepeliri curavit, 191, 1.
Garrulitas reprehenditur, 81, 2.
P. Gasparis Barzæi amor erga Socios omnes, 372, 1.
Gaudium spiritus quam sit suave, 108, 2. gaudium Sanctorum est Christus, 206, 1. gaudium in tribulatione quam heroicum sit, 156, 2.
Gaulus insula quo modo sita, 427, 1, ejus nomma, 428. 1.
Gaza urbs fuit duplex, una in Perside, altera in Philislæa, 203, 1. hæc eversa, et altera non procul inde œdificala. 203, ℞
Gemini stella cur a nautis observetur, 438, 1
Generatio Christi iterna , 281,
Genethliacorum quam frivola sit scientia, 356,
Fercta et producere el gignere significat 335. 2.
Gentes Judæos cur spernerent, 239. 1. eas quando cl quomodo respicere Deu* cœpcrit, 337, 2. iis quomodo Paulus loqueretur in Jerusalem ante apertum Gentibus ostium Evangeli! per Petrum, 222. 2. ipsi jam converso) ad legem non tenebantur, 3S2, 1. cas qumnodo errare permiserit Deus, 293, 1. ad cus quando abierunt Apostoli, 157, 2; 258, 2. publice quando iis Apostoli prædicare cœpcrinl, 244, 2.
Gentiles ipsam resurrectionem non damnabant, 407, 1. Gentiles nonnulli ante Cornelium ad fidem conversi fuere, 2V». 1. ipsi quam benigno n Christo vivente habiti, *ibid,* non sunt ab Ecclesia rejiciendi, 300,2. eorum nonnulli coluere Deum, 231, 1. Gentiles etiam nonnulli paupertatis studiosi fuere, 136, 2. hos Judæi vocabant Grecos. 160, 1.
F. Gentilis divinitus linguæ Arabici cognitionem iiccc-pil, 80, I.
Genua sæpe per diem flectebant prisci Christiani, 376,1. ca habuit S. Jacobus callosa, *ibid,* genua respondent genis, ' 2.
Genus Del quomodo simus, 335, 1, 2.
S. Georgius martyr Lyddæ est sepullus, cl ibi ei templum (edificavi! Imp. Justinianus, 2'',1 cl seqq.
8S. Gervasii ct Prolasii corpora detexit S. Paulus S. Ambrosio apparens, 38, 1.
Gesta mulla Pauli S. Lucas silentio involvit, aut obiter preterit, 361, 1.
Gladio quando Judæi uti cœpermt in pœnis reorum, 255, 2.
Gloriam Dei quam Stephanus viderit 180, I
Glyca historici locus emendatur, 181
Gmdus urbs Asias, Creti objecta. 424
Gnostici docebaúl suium Paulum ex Apostolis cognovisse veritatem, 16, 2>
Godcfridut Bullonius præsentemopemS. Stcphani Hierosolymis sensit, 191,1.
S. Gorgonia templum Spiritu* Sancti, 334, <•
Grabatum quis sit lectus, 150. 1.
Gradus non cadunt sub meritum de condigno, 73, 2.
Græcus idem Judsis quod Gentilis, 222. 2. Gneei dicebantur sapientes, 218, 1. Grid primum fecere tchtana in Ecclesia, 160, 1. Græci negantes a Filio Spiritum Sanctum procedere, die tertia Pentecostes a Tureis eversi sunt, 77, 2.
Grecista quæ dicantur, 160, 1; 24', 1. aliquando pro Gentibus capiuntur, *ibid.*
Græcizanlei quos vocet Lucas, 222, 2.
Grammatici qui dicerentur, 1î'i, 1.
Gratia Spiritus Sancti cur dicatur oleum el unctio, 2U, 2. in gratia au confirmati Apostoli accepto Spiritu Sancto, 81,1. gratia polentior Spiritus Sancti, ad opera heroica cxcquenda requiritur, 127, 2; 132, 1. graba cur dintur uerbum, 372. 2. per solam gratum Christi fuere justificati qui justificati, 301, 1. gratiae Dei Evangelium quid sil, 369, 2; 372, 1. gratta efficax el prolestinalio cum libero arbitrio quomodo concordet, 96, 1. gratia Pauli fuit efficacissima, 218, 1,2.
S. Gregorii Magni celsitudo animi, 25» 1. Ecclesie opibus pauperes per orbem juvit, 116, i.

II

ífanldama quid proprie sonet, 69, 1.
llærescs propagáis per mulieres, 235, 2. sunt fel amaritudinis, 202, 1. non sunt ad Scripturam eiaminandæ, 318, 2.
Hæresiarcha primus fuit Simon Magus, 195, I. hærestarci!g Episcopatu excidentes quem ambiebant, nova dogmata adinvenere, 199, 2. omnes hirestardis fuere vel Epicurei, vel Stoici, 321, 1.
¡taratici lupi sunt ob octo analogias, 371, 1. sunt superbi, *ibid.,* 2. carnales sunt ct mulierosi, 196, 1; 321. 1. eurum bellum pax est Ecclesiæ, 396, 2. per tumultui rem agunt, 317, 2. ferro a magistratibus sunt succidendi, 156, I.
liaran qui sit urbs, 172. 1, 2.
Hebdomadi unde dicatur sabbatum, 30«, 2.
Ilebræi fuere peregrini in Chantan et Ægyplo, 173, 1. post reditum c captivitate scmichalducc loculi sunl, 69, i. Hebraei multi fuere binomii, 175, I.
Hebræorum verba activa sæpe non actionem, sed actionis probationem significant, 2S2, 2. verba realm «epe pcr mentaba exponunt, 276, 1.
Hebron (in) an scpulli sint Patriarchs, an in Sichem, 16,2; 173. 2; <75, I.
Helena, Adiabenorum regina ab Apostolis conversa, quando floruerit, 7, 2.
Heliopolitanuni templum Judæorum quando et quire a Vespasiano demoliri jussum , 9, i.
Hemor a quo emit Abraham speluncam pro sepulcro alius fuit ab eo quo Jacob emit agrum, 174, 2 el seqq.
Henricus 11 Imperatur, quomodo ob simouiam caligatus, 200, 1.
Herculis duodecim labores, 35, 2.
Hereditas nostra Deus est, 373, t.
Hermi liber dictus *Pastoris* est inter apocryphos relatus, 375, 2.
Herodes fuere quatuor, 255, 1; 256, 2; 275, 1. fuere omnes infesti Christo ct Christianis, 414, 2.
Herodes Agrippa senior, cur rexJudææ fuerit tactus, el qua occasione, 255, 1. quam esset Caio Imp. carus, *ibid,* fuit crudelis, *ibid,* quaro Jacobuin Majorem Apostolum occidi jussent, 2. quarndiu rrgn.irit, 257. 1. quo anno ab angelo percussus sit, 2. cur S. Petrum apprehendere voluerit, 260, 1. cur cum pusi Pascha

dididerit nec» re. 56!, 1. ludo» Ca's.ire.r pro «luto Orari» celebrat, 270, 2. cjn< tostus et splendor o reste argenten, *¡lid.* prrcnfítiir nb angelo et quo morbo. 27!. 1. mortis ejus præsagimn, *ibid, cur* ita sil punitus, *ibid. peewit* assensu rt<f blatphnnam populi acclamationem, 272. I. *ejus* mors ad Jongum narrator, 2. cju« proles, *ibid,* quomodp cum Alexandrini *in entnaedia* represen (arint, 27*7. ".

Herode* *Agrippa Juninr,* rex Chalcidis, *fuit* Senioris filius, eju« tetrarchia, cur didus ipse et paler Açrippæ : fratrem Inbuit Drumm, 4! 4, I. ejus soror et concubina fu t Bernice, 415, 1. erat bonæ indolis, 418, 2. an ad christianismum inclinant, 421, 2.

Herodes Antipas Lugduni niœrore contabuit, 2, 3.

Remes dii» sunt majores, 14, 2.

Hiato* fieri pote*! in suprema neri» *regione,* 182, 1.

Hibernia naturaliter venenatis caret, 437 , 1.

5. Hieronymi studium discendi, 3«8, 2.

Hierofolymitana Ecclesia quando tocta palrinrchalis, 2i7, 2. Hurosidymæ curdalu* Spiritus Sanctus, 52, I et seqq. ip<a typus est Ecclesie, 2. Iiien»olyma, 24 habeb .l viro» celebriores» 2G0, i.

6. Birrolheus an fuerit Atheniensis, an Hi-panus quando ad fidem conversus; ejus elogium, 4, 2; 339, 2.

S. Hilarión ob curationes ægronim nihil donorum voluit arripere, 201, 2. quam potestatem adversus dæmmics haberet, 353, 2. ct quomodo nosset a quo quis vitio esset occupatus, *ibid.*

Hi'pinin S. Jacobo Apostolo debet quod in fi Io orthodox i peni»!, et perstiterit hactenus, 256 , 2. eam S. Paulus quando adierit, 4 í , 2, ejus reges cur Catholici c«iguoiinncntur, 256, 2.

Hi-pani S. Jarnbum in præliis invocant, *ibid.*

Historia S. Lucæ de Actis apostolici» quot annorum gesta contineat, 40, t.

Hodie competit sternitati, 282, 2.

Holocaustum cur hebraica vocetur *ola,* 233, i.

Homo quantopere Deo sitortrictQ», 90,1. respectu Dei reçus est, 329, 2. homo ab homine edoceri debet, 214.1.

Honorati diaconi ammonto», 163, 1, 3.

Horarum Canonicarum origo et causa, !12, 2 et »eq. horas i diri quomodo Judæi computarent, 94, 1. hora meridiei apud mullos meditationi vacatur in memoriam ascension!» Domini, 51, 1. lion nona olim catechumeni baptizabantur, 2J2, 2. horam laboris compensat Dens die con<ol itionis 49, 1. horarum quadragint.i oratio iit in hoiiorrm sepultura; Christi .instituía, 261, 2.

Hospitalitas Rom. Eectofiæ et urbis, 23fi, 1.

Hostibus (pro) oratio quæ funddur, efficacissima est, 187, 1.

Humanitati Christi debetur potestos judiciaria ob unionem cum Verbo, 242, !.

Humili* ducit se nihil esse et nullum, 195, 1.

Ilutiiilitaj quanti sit meriti, 59, 2. evincit adversarium durum, 366, 1, 2. plena humilitas quæ Ml, *ibid,* cur vncclur omni» jutiili t, *ibid,* in c i semper crescendum, •67, 1. honorabilis est, *ibid,* ca Mimma virtutum e<l, *ibid* ‹t veri aniini iiia-unlu lo, 24, 2. f gmim est docloris orthodoxi, 195,2. vincit diiludi taqueo», 190.1. humili!is viri Apodulici quanta e<*e debeat, 24, !.

Hyblrum met étapes llyblcæ unde dicatur, 410, I. 2.

Hymno» caiubant neochruttani post cibum sumptum , no. i.

Hypocrites squama anferendæ sunt, 219, 2.

Hyiwrilæ fellei sunt, 202, 1. hui! sepulcra dealbata, i «orum emblema el proprietas, 109, 1*

I.

Idee omnium nostrum, juxU qux> condili »umusf proprie Ab Deo suul, 332, 2.

Idiots qui proprie sint, 129w Í.

Idolothytis vesci vetitum Christianis, 30?, 1,

S. Ignitius Antiochenus Episcopus mortuus sub *Tr.ijino,* 2, instituit psalmodiam sieram, *ibid-*

S. Ignntin tie* Loyola vit is S melorum legens conversu» est, 203. Î. ejus zelus ip *Dei hmuire adaugendo* 227, 1, ejus m coreen- gaudium. 158, 1. cœium cnn» lorry» mis aspectabat. 62, |. ejus obedientia, 452. 3. quam in vinculis exultorcl, 422, 1. absens apparuit alteri Colo- 280, 1

Ignis imago est Apostolorum, 8!. t.an vere super Apostolo» descenderit, fifi, 2. ignis *yml»diim e»! Dei, 86. t. per ignem niicinriti font Prophète, 83, 2. idem significat efieclum Spiritus Smeli in anima fidelium, item tribulationem et lumen fidai, 83, 1, ignis Stoici» pro Deo eral el spiritu, 320, 2.

Ignorantia Judæorum Christum necantium an fuerit ex» ¿usabili», 120. 1.

Ignotus Deus Athenis quis esset, 324, 2. an Deus verus, 325. ! ; 327, !.

Illintrationurn divinarum sunt capaces ii qui carent curi», 232, 2.

Imago ed quid realo et stabile, 150, 2. e/nn cur initio Ecclesia vetorent Patres, 327 , 2. in ea tamen Deus potest coli, *iHd.*

Immensitati» Dei descriptio, 321, 1.

Immortalitatem animæ negabant Epicurei, 819, 2.

Immunitas Ecclesiastica initio Ecclesiæ non erat introduci i, 41?, 2.

Imperator Rnmnn. nn legitimo* judex Pauli, 151. 2.

Imperatores cur cum cruce in gtoho pingantur, 417. 2.

Impp. Romani cur censum pmyinciarum fieri jubo rent, *•

Imperiorum (per) conalu<, quihus Dei opera impedire mtaglint, ea promovet Deus, 190, 1. eorum aprietas di»* v< fi /.i, 396, I.

Impositio manus est de essentia Ordinis, 165, 2. per eim datur gratia . *ibid,* ea in tribus Sacramenti» adhibetur, 197, 2. per eam unctio intelligilur, 198, 1. ea significai ordinationem, 276, 1.

Impossibilita» duplex est, una actum antecedens, altera consequens, 95, t.

Impossibilia physice Deus non præripit, 301, t.

Imprecatio Pauli contra Anaqiam Pontif. qualis fuerit, 393, 2.

in capitur nb llebræis pro *de,* item pro *sicut,* 125, I. item pro *propter,* 127, 1.

Incarnationis et adventus Spiritus Sancti analogiæ, 84. 2.

Iiirognilus nobis cur sit Deus, 326, 1.

Incomprehensibility» Dei hominum el angelorum aciem transcendit, *ibid.*

Inconstantia et mutabilitas sugillatur, 117, 2.

Indite Orientalis (in) vallo una, quam variæ flint linguæ, 88, 2.

Iniermim (in) Christus vere descendit, 98, 2. inde anima nulla liberari pole<t, nì*i speciali D*'i privilegio, 12!, 1.

Infidele» etimi Angelum custodem habent, 232» i.

Infirmitates suorum ferant coiifranrii et concionatore», 373, 2 ct »rqq.

Infurio, diffusio et effusio Spiritus Sancti quomodo illitol int, 87, 2.

ingredi el *eiire* quemlibet actum significant Hebræi», 71). l et seqq.; 222, 2.

Inimici diligendi sunt, 37. t. pro iis orandum, 187, 1.

Insinuare propiie quid sit, 316, 1.

Ira , cos cl acies virtutis est, 313, 1, 2. ir» sedes et ripiena est fel, 202, i.

îri» unie dicatur nuntia deorum et pluviæ, 2uo. t.

Ulhmus sive dilhal ismis quis sil, 43^ 2.

*|vrr.ai yarla» habet Mgiiiti aliones, 180, 1, X

lulua cohors quæ diceretur, ^30, 2.

J.

8, Jacobos Aîph.vl quando crenlus Epico. flierotnjymonini, t, 2; 159,1; 181,1. callovi halvebat genua, $70, 1. an pro*fuerit Concilio Hierosolymitano : negatur, 30!, 2. dixil in co sententiam pnst Pelrum, í¿ííL quando cl quare do pinnaculo Templi dvjeclus martyrium obierit. 6, 2; 331, 1.

\ Jacobus Major quando nd Hispanos iverit, 190, 2; 244, 2; 215, 2. qti.iin paucos in Hhpania convellerit, 237, 1, 2. eum cur Herode* pr.e calerle Apostoli* occiderit, 255. 1. ejus gesto ct fervor in præ.tirando, *iòni.* quando sil occi«n*, 2. cur ejus festum celebretur XXV Julii, *ibid.* ad mortem vadens accusatorem suum Christo lucrifecit, *ibid.* varia ejus privilegia, 236, 1. ct seq. sæpe Hispanos in predili jusit, *ibid,* an scripserit Epistolam Canonicam. 256, 2. alia ejus gesta recedentur, *ibid,* quo anno Christi sil occisus, 257, I ; 258, 1.

Jason Thessalonicensis Pauli hospes, quis fuerit, 317, 1. an idem qui Mna<0n, *ibid,* an postea Episcopus Tarsensis fuerit, 2. ejus virtus, 318, 1.

Jejunare (qinmdlu) homo naturaliter possit, $31, 3.

Jejunium prudens esse debet, 28, 1. jejunium qund inletligat Luras septimi mensis aut decimi, dum incommodam fuisso tunc all navigationem, 425. t, 2. Jejunium olim ante sacram synaxin pncmiltcbaliir, 365, I. ordinationi sacerdotum prsmillilur, 275, t, 2; 295, 2.

Jerusalem erat sedes religionis, 166. 2. quando obsessa , capta, eversa sit, 8, 2. illuc quare varii undique Gentium Judæi coiiflucreiil, 89, 2. *vide* Hierosolyma.

Jesus, Aurini filius, plebeius homo, quando clades prediterit Judææ, 7, I.

Jesu nomen Paulo in deliciis erat, 19, 2.—*Vide* Nomen.

Jc$u« Christus quo anno mundi et vilæ sil mortuus, I. 1. priu* fecit, deinde docuit, 46, I, 2, quomodo in cados ascenderit, 47, Setscqq.; 67, 2; 60, Í. cur t ini rito eo ascendit, 48, 1 et «eq. resaselialus est virtute animai suæ, 2. a resurrectione x1 diebus cum Apostolis egit, 49, 1. hisce diebus hæsit in paradiso, *ibid.* quæ docuerit suos tunc temporis, 2. ascensurus in cœb>s cur cum Apostolis sit pransus, 51, 1. ascendit eo sub meridiem , 2. quomodo so nd d$ren<ioiiem disponimi, él suis valedixerit, 57, I. ascopMis ejus quoiqudo peractus, *ibid,* el seqq. ascendit eli|m qua homo, 58, 1. ci ascendenti occurrerunt omnes angeli. 2. cur ascenderit statim a resurrectione, *ibid.* an nudus ascenderit, et in ve.*te rubra, 60. 2. cur a monte Oliveti ascenderit, 62, 2. quo die passus sit et ascenderit, G3, 2. cur matrem in terris relinqueret, 65, 1. qunmodo sit vir a Deo approbatus. 94, I, 2. libere et «punte mortem subiit, *ibid,* ndiversis el diversimode morti traditu* est, 96, 2. an in inferno dolores sil pa<su<, *ibid.* nihil paumtesl post mortem, 97, 1. vere descendit in infernum. 98. 2. non passus est in sepulcro corruptionem, et unde. *ibid.* fuit in vita viator et compìelivn-or, 99. 1. quomodo restituerit regnum David, 100, 2. est Davidis Dominus etiam qu i homo, 2. quanto eum amaro ut Ude pr»aequi d» bramii*, 119, I. po-t ascensum in cadum subinde visibiliter In torri* appaiuil, lit, I,nn aliquando modico tempore cœluin reliquerit, *ibid* eju* bonitas in nos a peci alis liberando, 123, 1: quare el qualis dicatur lapis, 127, 2; 128, 1. (uil pauper, 135, I. mi fecerit votum paupertatis, 142, 2. ejus naturalis pulchritudo, 176, 1. antonomastice diciturjustus, 179, i ; 3S8. 1. cur meado stet, 18!, 1 , 2. cur ei in biptismo caili aperti, *ibid.* cl seq. cur voret cum Stcphanus lilium homini», 182. 2. an per se peragat particulate judicium, 185. I ;242,1, 2. patitur iu Rdvlibu», i11, 1. verba ejus nd Piulum examinantur, *ibid.* dum vixit tniuíecit Omnibus, <41,2. Ojii» divinitas astruitur,93,2; 282, 1 » 371,1. qua humo cnl judex in (ino (umidi, 338, i. semper podes ¡Hjr oppid i evangdizavlt, 366. 1. ejus hnmflitv, a. omnia ejus dicta factaque non «uni conscripta, 371, 1. CH spot Israel e! nostra, 441, t.

Joannes Baptista fuit angélico*, 168, 2. quot baptizan»* 53, 1. ejus humilitas, 281, 2. quire solos adultos baptizarii, 350. 2. baptismi ejus forma, tM.

S. Joannes Apost. in oleum quando miuu«, et in Pathman relegatu*, 10, 1. ejus Apoculyp-i» quii contineat, 2, revertitur ab esilio, 11, 2. scripsit Evangelium, cur ct qunmodo, *ibid,* el seqq, item epistolas, *ibid* ejus mors, 12. 2. diutius quam ræleri Apostoli in JuJsi mm.dt, 259, 2. quo anno Chrhti sil mortuu*, 256, 1. non fundavit Ephealnatn Ecclesiam, 152» 1.

Joiunes Eischtrua Episc. Rodentis ductus ad supplicium c»»cinit, 144, X

Joannes, cognomento Marcus, est «litu a Marco Evrngelisla, 267, 1. quare a Paulo discesserit et Bienabi, 280, t.

P, Joannes Nunnius quo vivo ad Societatem vocatus sit, 308.1.

F. Joanni Parmensi Franciscano celebranti servivit angelus, 269, 1,

S. Joannis Chrysostomi vocatio ad sacerdotium, 218, 1. eju* cnrpiB ux Oriente Romam tranvldlum, conditum est in Vaticano, 38. 2.

Jonnlhas Pontifex erat æquus et dexter, 125, 1. a Felice Pr eside Interfici jussus, 403, I.

Juppé descriptio, unde dicatur, quæ ibi gesta, 225, t. ibi Jmiiis navem conscendit, cum a Domini facie fugeret, *ibid,* hinc solvit P«iulus in (lalum navigaturus, 424, 2.

S. Jordanes (luctibus mersus interiit, 433, 1.

S. Jnscionis (ex ore) mortui quinque enate sunt ro^r, 268, t.

Joseph, Mari® (iliu<et Jicobi Alpbæi frater, statuitur quasi cligcivlus in Apostolum, 70, t. fagina pmtea Episcopus Eleulheropulros, *ibid,* ejus cngiyvqien fuit Bir>.iUis,2. unde dictus «it Justus, *ibid,* cur non sit electus in Apos, (nlum, *ibtd.*

Joseph historicus prædirit Vespasiano imperium, 8, 2. ejus de Christo testimonium, quod Judæi depruv vrunl in sua transi itione Ib brxa operum ejus, 10, 2.

Jovis vox unde derivetur, 290, 1.

Judæi quonjodo mortuo* plangerent, 191, 2. Pentecostes diem quomndo exspectarent, 77,1.2. nudipedes sacrificia obibint, 2G4, I. cur in Piulum pulverem jarUriul, 390, t. diem quomn li) dividerent. 112, I. in fotu omnibus ab-tiiicbinl cithi usqne ad sextam. 94, 1. cur iu Slrph iniim frenduerint. 179. 2. cur ctainarint audito Stcphauo, 183.1. fulgore faciei ejus obdurm re. 168,2. afflicti «uni fame quæ fuit sub Claudio Imper. 253, 2. eurum in P.nilum odium. 41! , 1; 413, 1. quire prx cæteris familia* Liz iri Infensi fuerint, 189, *ì* ct *eqq. quare in vanas orbis parte* C"< nt diffu'i, 90, 1. arant in «ieri* sui* superstitiosi» 118, I, 2. cur *a* Claudio Roma pul'1,341» I. cl quando, 2. (¡entiles semper aversubantur, eliain Chi intimi, 239, t ; 247, I ; 384, L « ur Gentium de*»« non irriderent. 360, 2. erant <mmibiisgeutibu* invisi, 31!. I. curdtcinlur lilii rr»lainciiti. 122, t. ns fula promisco de Cbnsto nascituro. 103,2. n<m soli capaces grant el ClinUi inismi. 298. I. putabant Mvsm iiii sibi soli» OMe promissum, 24.1, 2. ipsis ante omnia satisfecero Apostoli antequam ad Gentes abi*>ruil. 259, 1. an ob necem S. Jacobi cludibu.* attriti, 6, 2. quumodo devoverint ser nisi occiderent Paulum, 308.2. quando Romanis lebellare cœpennl, 8,1. quot cm urn a Tito necati ct capii, 9, I.

Judæi quum contemplili! Cbrisliim Dominum bibeant, 316, 1. duplictin tingunt Messi un, *dtd* adhuc cum vv*j>ecl uit, 443, I. eurum duntira ct pervica» u, 178, 2. hinc iis rebellibus aures amputan jussit Coiisluilmus lmp.» *ibid,* euruiu frau» et impuntura, 10, 2. Judaj Cline-

tinni dissidebant a Gentibus Christianis quoad servanda regalía , 298,1 et seq.; 304, 1.
Jodas Binabas quis fuerit. 302, 2.
Judas Galilæus quando Romani* rebellant, 154, 2 ct seqq.
v?. Judas Apostolus Jacobi frater, dictus Thaddsus cl Lobbæus; et ejus qui feutres, 64, 2. quando epistulam suam scripserit, 8, 1.
Judas Iscariotes fuit initio cæteris Apostolis in dignitate, miraculis, ministerio par,sed posien fichi* est fur, 67,1. quomodo agrum «lictus sit possediate, 68, 1. an prae* cipitio sd, an laqueo mortuus, *ibid,* an laqueo supervixerit, *ibid,* ejus desperatio, 68, 2.
Judices olim quamdiu præfuerint Israeli, 280, 2. judices sini continentes, 407,2. sint in judicando œqui, 401,1,2. judices Areopagita quales. — *Vide* Areopagus.
Judicium particulare cujusquo quomodo peragat Christus, 185, 1 ; 212. 1.
Judicii extremi mentione terreant concionatore? audilorum animos, 409 , 1. de illo cur apud Felicem agat Paulus, 408, 2. illud per se peraget Christus, 185,1. judicia capitalia in Areopago exercebantur, 300, 1, 2.
Judith an sit nomen Candacis sive reginæ Ælhiopum, 204, 1.
Julianus Apostata invidit Christianis Christi nomenclaturam, 251, 2. quam esset versatilis, 116,1, 2. per magiam imperium et vitam amisit, 355, 2.
C. Julius Cæsar fuit prodigium naturæ;ejus gesta, elogium, monarchia, 412, I.
L. Junius Gallio, proconsul Achata, fuit frater L. Seneca*, 343 , 2. seipsum occidit a Nerone damnatus, *ibid.* S. Paulo æquus fuit, 344, 2.
Jupiter cur corona oleagina coronaretur, 289, 2 ; 291,1, 2. cur dicalur grace Ziú;, 292, 2.
Juramentum Episcoporum dum ordinantur, 148, 2.
Justificatio reddit Deum animæ presentera, 333,2; 335, 1. quam magnum Dei opus sit, 122, 2.
S. Justinus fuit Sicbimita, quando martyr obierit, 173, 1 ; 327, 2.
Justitia tripliciter in sacra Script, capitur, 210, 1.jur/í-*tia* diversimode accipitur, 279, 1. justitia imputativa refutatur, 153,1. justitia capitur pro humilitate, 366, 2. justilix virtutis descriptio el effigies, 436, 1.
Justus dictus est Joseph, Marta filius, 70, 2. Justus dicitur Christus formaliter ct causaliter, 119, 2. jusli anima est thronus, sedes el templum Dei, 86, 1. per gratiam fit Deus, 2. hic a morte ouuquam occupatur, 433, 2.

It

Kades et *Kedesca* quid proprio significet, 155, 1.
Karoptepi quam varia significet, 402, 1, 2.
Kiria vox unde deducatur, 141, 1.
Kcaijw est verbum funerale, 191, 1.
Kosaki cur ante pugnam se vino adusto repleant, 92, 2. epilbelum est prssidum el prafectnrum, 46, 1 ; 400, 2.

L.

Lac pro sanguine manavit c cervice Pauli recisa, 8, 1.
Laetitia spiritualis signum est inhabitantis Spiritus Sancti, 108, 2 et seqq.
Laicis sub una specie sufficit communicare, 106, 1. eorum non eat ordinandis manes imponere, 293, 1.
Lancearii milites qui dicerentur, 399, 1.
Laodicæa quando tcrrxinotu conciderit, 6, 2.
Lapidantibus (pro) quid Sleph mu» orarii, 185, 2.
Lapidatio supplì» ram btaphemis , 183, 1.
Lapis quare dicatur Christus, 127, 2. lapis angularis an summus, an imus iu Ubuca, *28, 1. lapis S. Stephani ancone colitur, 184, 1.
Lapsu* eorum qui in alto sunt gradu, quam gravis. 67, 2.
Latinor voces inulta a Gracis usurpata, 352, 1, 1.
Latro in cruce conversus a Christo, an ab ejus umbra inumbratus esset, 150,1.
S. Laurentium quomodo Christiani sepelierint, 192, 1.
Lazarus quatriduo mortuus cujus rei fuerit symbolum, 289, 1.
Lectio piorum librorum quam utilis sil, 205. 1.
Legio quot milites sub se contineret, 230, 2.
Legitima Ecclesia Ephesi quæ dicatur, 361, 1,
S. Leone Pontifice (a) petita ratio impositionis manuum, Levita poterant habere possessiones extra Judæam, 139, 2. habebant templi curam et custodiam , 124, 1, 2.
Lex an sit prorsus servatu impossibilis, 30!. 1. quomodo lata angelis disponentibus, 179, 1. lex erit triplex, 2. Lex Mosis post Christi ascensum ut lionera ct religiosa adhuc observari polerat, non tamen obligabat, 381, 1. eam cur Paulus deprimeret, *ibid,* ejus ipiam grave sil onus, 301, 1. ejus abolitionem fore an dixerit S. Sleph mus, 167, 2.
Legis novæ aureum saeculum , 338, 1. lex nova per ignem dari empia, 82, 2 cl seqq. tuta consistit in charilale, 132, 2. lex de suffocatis et sanguino usu est abolila, 803, 1.
Legalia tempore Pauli inorlua erant, at non mortifera, 307, 1.
Libertatem actus nun tollit consequens necessitas, 05, 1.
Liberti erant binomines, 402,2.
Libertini Judæi qui dicerentur, 166, 2.
S. Libertinus Agrigentinus Episcopus quando vixerit, 439, 1.
Libri magici, mathematici ct hxrelici comburendi sunt, 357, 1. libros sacros legere quam sit utile, 205, 1. liber *Pastoris* cur inter apocryphos numeretur, 375. 2.
Limatura catenarum S. Pelri solebat pro ingenii dono ad principes u Hom. Pontificibus initii, 262, 2.
Lingua regenda est viro perfecto, 89, 1. ejus commoda el effectus, 81, 1 et seqq. lingule dispertita in donatione Spiritus Sancti quomodo mtclligantur, 80, 1, 2. cur e.e fuerint sectiles, *ibid,* lingua est symbolum Spiritus Sancti, *ibid,* et seqq. linguarum donum tria complectitur, *ibid,* lingnæ an veræ fuerint igneæ, 82, 1. quarc pyramidales, *ibid,* cur igneæ, 2 cl seqq.
Linguis variis el non una Apostoli loquebantur, 87, 2. linguarum variarum scientiam indit Spiritus Sanctus viris Apostolici?, 88, 2; 91, 1. earum quanta sit in orbe varietas, 88,2.
S. Linus quando sit martyrio affectus, 9, 2.
Liquor medicus ex reliquiisS. Lucæ scaturit, coquo indice nini reperta, 48f 2.
Litterali ut plurimum sunt melancholici, 421, L
Liturgia est Missa et sacrificium antonomastice, 275, L
Livia Drusilla, Augusti uxor, cur vocata Venus cœleslis, cognomento Panlbea, 407, 2.
Locus Judæ proprius quii dicatur, in quem abiit, 72, 1. in locis excelsis orarunt Sancti, cur, 233, 1, 2. loius e quo Christus cœlo» ascendit, nunquam se patitur regi, 63, 1.
A'Zfc; varia significat, • 45,1.
Loquitur quisque prout affectus est, 89, 1,2.
S. Lucæ modestia et humilitas, 45, 2; 431, I. est auctor libri Actuum, 40, 1. est pictor Apostolorum, 41, 1, ejus elogium, 42, 1. fuit Evangeli»!*, virgo, Pauli discipulus, Apostolus, etc., *ibid.* 2. ejus laboris pro Evangelio, *ibid,* quid vox Lucas significet. 43, 1. fuit cognatus S. Pauli, ibid, cl martyr, 2. ejus miracula ct rchquiæ, *tbid.* an hysterologia aliquando utatur, 259, I. ubi ndhæsvrit Papio, cl an continué, 308, 2. quando a Paule abluent, *tbid.* quando Evangelium scripturite

309, 1. quam gratin emtGrœcb, 364, 2. Melita 1res imagine* B. Virginii pinxit, 435,X quando obierit, 6,2.
Ludus Cyrenensia quii esset, 275, 1.
Ludi Dextri *Chronicon*. ct auctoris de eo sententia, 13, t, 2, 63, 2; 244, 2 et seqq.
fí. Liidovicus Episcopus Tolosanus moriens visu* e*t rosam ex ore emittere, 263, 1.
Luiherus habuit dæmonem familiarem, 51, 1; 195, 2. dæmonem elicere non potuit, sed ab eo in summis est redactus angustias, 151» 1-
Lux denotat Dei gloriam, IfiO, 2. lux Panium circum* fulgens quare solem superaret, 209, 2. unde venirci, 210, 1 ; 215, 1. ea qualis esset, 420,1. lux in carcere Herodis an solum Petrum circumfulserit, 2G2,2 ct seq.
Lycia provincia varias regiones complectitur, 421, 2.
Lydd® urbis situs ct nomen, 22», 1.
Lydia purpuraria quxnam esset, 310, 1. unde limerei Deum, *tbid.*, 2.

Macedonia} elogium, 309, 2.
Magi erant sapientes Persarum, 273, 1. magi Ephesi erant plure*, 356, 1. horum responsa sustulere Apostoli, 35' , 1
Magia haereticis familiaris est, 195, 2. ejus insimulatus Christnr ct Christiani, 126, 2. ejus artes discussit Christianus chrismato inunctus, 199, 1.
Magistratus templi qui diceretur, 121, 1, 2.
Magnalia Dei quæ loquerentur Apostoli, 91, 2.
Magnanimus quam parvi temporalia omnia faciat, 25, 1. magnanimitas S. Pauli, 24, 1.
Magnitudo animi vera est humilitas, 24, 2.
M ila instantia Deus Sanctis pronuntiat› 218, 2.
Malachia* quomodo dictus angelus, 168, 2
Maledictiones Judæ a Divide prodicta in persona Doeg, 69, 2.
Maledictum capitur pro convitto, 39'\ 2
Malum consortium vitandum, 103, 2
Manahem quis propbeta fuerit? fuit Herodis Tetrarche collactaneus, 275, 1.
Mane precipue Deus orandus, 152» !•
Manichæi insana hærcsis vocantis se Spiritum Sanctum, ct ejus mors, 79,1. solis cultum docuit, 53, 1.
Manta llebræis quam varia significet, 130, 2. minus instrumentum miraculorum, 149, 1. capitur pro rausa media el potentia, 17G, 2. manus in tribus Sacramentis imponitur, 197, 2. manus impositione sola an Apostoli Confirm itionem contulerint, *ibid, ct* seqq. manuum impositio Episcoporum est, non laicorum, 293, 1. manus cur catechumenis imponantur, 219, t. inanum cur S. Paulus coram Agrippa rege perorans extenderit, 418, I.
Marcus Arethusius martyr irrisit tormenta, 157, 1.
S. Marcus quando Evangelium scripserit, 3, 2. quando ct quare martyrio affectus, 7, <•
S. Margarita, Scotia? regina, quam esset in pauperes effusa, 225, 2.
S. Maria /Egyptiaca vitam duxit angelicam, 169, 1.
S. Maria Magdaleno quando cum sociis in exilium pulsa, Massiliam appulerit: ejus vilain Bauma, 1,2; 189,1,2. quotidie septies in cœlum toto corpore rapiebatur, 62.1. fuit Apostolo Massiliensium, 88, 2.
S. MariæOigniacensis cum angeli* familiaritas, 62, 1.
Marin Salome* corpusan quiescat Verulis, 140,1, 2; 25 », 2. quando Verulas venerit, 190, 2.
B. Mana Virgo doctrix Apostolorum erat, 158, 2. ejus memoria celebris In Hispania, *ibid,* accipit donum linguarum n Spiritu Sancio, 88, X est Diana Christianorum, oh varias analogias, I est vas interneratum, 234, 2. ejus humilita» iu omnibus, 05, 1. ejus

effigies, *ibid,* accepit qnoqoe Spiritum Sanctum, 77. 2. orat pro S. Stcphano, 1/3, 2. retnlvit questionem legalium , 301,2. an viven* adhuc, apparuerit S. Jacob in Hispania existent», 256, 1. quando mortua «it, 6, 1. qno anno Christi et vita, 380, 1. ei morienti an ndfott Paulus, 2. ea sublata, ruit Ecclesia Judaica, fMd.
Marnmncs, Herodh Agrippa? Juniori* filir, intemperantia, 415, X
Mani an. per incantationes a serpentibus ill.rai -int, 437, 1.
Mar&ilii de Padua error de Epi<copalu S. Pauli, 444, 2.
S. Martha quoties per diem et noctem genua flectere soleret, 376, 1.
S. Martialis Episcopus quando sit mortuus, et eju* baculus miracoloso*, 0, X
S. Maelianus an primus EpUcopu* Syracusarum, 439, t.
S. Martino* jugiter aspiciebat cœlum , 62,1. eju* eleemosyna quantopere Christo placuent, 225, 2.
Martyres primi qui Romæ fuerinl, 7, 1,2. Martyre* pro martyrio summis Deo gratias egerunt, 157, X eorum corpora decenter sepelienda sunt, 191, !, 2. eorum sanguis semen esi Christianorum, 27?, 2. Martyres varii qui m supplici» gavisi sunt, lSe, Mirivi ihiK mullis ora percussa, 393, 2. Martyres vani sub Domitiano Imp. 10, 1.
S. Mirlynus Christum in paupere contexit, 226, 1.
Massiliam quando appulerit Lazarus curo sororibus, 189, 1. 2.
Mathematicorum nrs quam sit vana el noxia, 356, 1, 2. ii mullis regibu* Invisi fuere, *ibid.*
Matrimonia Judæis non erant velila cum Gentibus, 306, I. matrimonia cum Gentibus cur irritet Ecclesia, at non cum hærclicis, *tbid.*
S. Mattb&us quando Evangelium scripserit, 2, 2el seqq. quants id sil auctoritatis, *ibid.* Ællhiope* convertit ad fldem, 20», 1.
Matthias quid sîgniflcet, idem est qui MiUtbias, cui in acto fuit similis : on idem cum Zachæo, 71, 1. quomodo sors super cum ceciderit, 72, 1. tripliciter est electus, 74, 2. 1res ojo* gnomo?, *ibid,* ejus reliquia sunt Treviri*, *ibid,* quando sit occisu*, 7, 2. quando sit in Judæ locum suffectu*, 1,1.
Matutinum tempus idoneum ad recipiendos Dei illapsus 94, 1. el alia ejus commoda, *ibid.*
S. Mauritius quare , Episcopatu relicto, peregrinationem susceperit, 199, f.2.
qua circumspectione in tempto venaretur, 112. J.
Maxima* res videntur incredibiles, 265, 1, 2.
S. Medilildis mirum silentium, 169, X
Mei quare Judæi sacrificii* non adbiberent, 321, 1.
Melancholia Inboranl littcmti, 421, I.
Melania quam generose responderit se ob aurum incarcerantibus, 313, 1.
Melii® situs, 426, 2. ip<a vicinum habet isthmum , 431, 2. ejus fertilitas ct ager, 434, I, 2. septem ei privilegia a S. Paulo collata,435,1. fuit ab eo conversa, *dtd.* ejus antiquitates, 435, 1, 2. Melila caret venenati*, *ibid.;* 436, 2. eam S. Paulus protexit sœpe, 4*5, 2. in fido tiaclenu* perseverat, 435, 2. ante Paulum venenata habebat, 437, 1. illuc quando Paulus appulerit, el inde recesserit, 425, 2. Melita? dum sunt insula, 434, 1,2.
Miv sœpe ad ornatum initio sermonis ponitur, 45, f.
S. Mena martyri in tormentis apparuit Christus, 185, 1.
Mendicorum (olim) statio Roma? in ponte erat, lis. I, 2 mendici quare jam ad fores templorum sedeant, Ili, 1 ct seqq. an hoc consultum, et ut m templis t dani mendicent, *ibid,* sunt cali janitores, *tbid.*
Mensi* (quibu«) ministrarent vidua, 160, X el diaconi IC2, 2.
Menso quo Christus ascenderit, el quoto ejus die, 63, fc.

Mrûtern Christo bnmini demebant Apolfinarjit.r , 334, 2.
Mentiri Spintiti Smetti quid sit, 146. 2 et seqq.
Mercurius qui* dtu*. unde *dido?,* 290. 1 ; 292, 2. quibus rebus pra*e»«el, 250,1. ejus intenta, *ibid.* eJus i.isigne, cur virga, 2. eJus fabula moralízala, *ibid,* unde dlrtu* H< rmes, 290, 1.
Merginafer locus conversionis S. Pauli dictus est; ejus celebrius, 209, 2.
Manium consistit non in rei quantitate, *sel* qualitate , 238. 1.
Mesopotamia capitur pro omni regione quæ est trans Euphratem, 172 1.
Mc*«tnr an fuerit S. Paulus, 440, 2.
Mes*i® tempus instare Judreii omnibus persuasum erat, 154, 1. Messi® nomen nun piam percrasin contrahitur, 278. 1. ejus tempore tradunt Kabbini omnia animalia munda fore, 235, 2.
Mira an significet etiam *prrrter.* 151, 2.
Mrtcmp<ycli<i<im *Judæi* admittebant, lof, 2.
Mrlrufudii fidem sequuntur rcliqusurbes, 38, 1.
S. Mirhlel (an) Petram e carcera liberaverit, 151, 1, 2. argonautas direxit el Juvit, 815, 1 ; 327, 1. cur S. Pe-Irum e carcere Herodis liberarli, 263, 2. decalogum Dei nomine proclamavit, 179* 2.
Michaelis martvris Japonici ardor, 158, 1.
Miletum urbs Ionio*, 305, 2.
Milliare quantum sit spatium, 03, 1.
Miraculum primum S. Petri extollitur, 117, 2. miraculum in mari ad sepulcrum S. Clementis, 12, 2. item in sanguine S. Stcphani Neapoli, 193, 1. miracula tria ascendentis Domini in monté Oliveti, 62, 2. majora patravit S. Petrus quam Christus, 150, 1. miracula poscenda ah hœreticis, 106, 1. miracula quid sint, 94, 2. fiunt a Sancti* *cl prece, vel potestate, H", 2.
Misericordiam abhorrebant Stoici, 320, 1.
MImsb olim celebrabantur in Dominica, 361, 2. quare mine hora prima, 91, 1. cur Missa dicatur liturgia, 275, I.
Mitilas nugis verberat quam temeritas, 811¿ 2.
Momentum quid proprie sonet, et unde vox formetur, 55, 1.
Monachi unde dicantur, 133, 1. quando primum cœpc-rint. 143, 2.
M<ma*trriorum amor et concordia, 133. 2.
Moneti Doctor Dation. quibus verbis motus ad mundum de«eh*ndtim , 182. 1, 2.
S. Monte* humilitas , 65? 2.
Mons Oliveti unde dictus, cur ex eo Christus ascenderit in cœlos, 62, 2 el seqq. tria continua miracula in eo post hunc ascensum, 62, 2 et seqq. ejus distantia a Jerusalem , 63,1,2.
Moriendi recte modus quis, 185, I.
Morosi præveniendo curandi, 373. 2.
Mors cur vocetur dolorosa, 97, 2. mnr< Christianorum vclul somnus est, 187, 2. mortem quomodo Chrislbs devicerit, 97. 2. mors el Infernus ante Christum idem quid erat, 96, 2. inorili meditatio est remedium superbi», 292, 2. mortem tibi quemquo infètte posse censebant Stoici t 320, 1.
Morus arbor s ipien* cur sit, 50. 2 el iedq.
Mosis erga populum ingratum charilas, 389, 2. ejti< eleganti i ct pulchritudo naturalis el supernaluraíis, 176, 2. fuit habitus ab Ethnicis magus, 177, 1.
Moteimur (qunmodo) in Deo, 334, 2.
Mulieris descriptio. 285, 2. mulieres quantopere pietati vel obesse, vel prodesse possint, *ibid,* earum fuga suadetur, 29, 1.
Mundus csl liber Dei et carmen, 318, 1; 329,2. e«l vetui mignum animal, *ibid,* ejus regeneratio fiet in dic judicii, 121. t. vasi lineo S. Pclru apparenti comparatur 234. 2. est quasi animal.
Stoici, 857,1. mandas viros sanctos putat incanire, 421, 1.
Municipes qui dicerentur, 385, j.
Muliera spernenda confessarlo et predicatori, 378, 1.
Murmuris viduarum Grærnrum qmi» esleí origo, 160, 1.
Musium facile inebriat el cerebrum ferit, 92 X
Mysia unde dicta, an duplex, 307, 2. Mysi quam fuerint viles, *ibid.*

N.

Nati sunt omnes ex nno, cur, 329, |.
Navigantium pericula, 4SI, i.
Navim decingere quid sil, 423, 2. navis Pauli cur pessiirn ierit, non homines, 430, I.
Nant irum Christianorum patroni qui sint, 438, X
N.izar.rilus votum feni S. Paulus, 845, X quid ipsum inddderet, *ibid,* el seqq.; 381, 2. eral id commune Judæorum votum, 345, 2. quando cl quomodo terminabatur, 381, 2.
Nazaræus mortuo pollutus votum denuo incipiebat, 346, 1.
N1z.1r.fi liærctlci quinam essent, 403, 1,
Nazurams quid proprie sil, ct unde sic dictus Christus, 116, 2; 127, 1. Nazareni oliin dicebantur Christiani, 403, 2.
Neapolis urbs erat in confinibus Thraci® ac Macedoni®, 309, X
Nebridi! Homani patrilii elogium, 232, 1.
Necessitas duplex est, una actum antecedens, altera conseqdéns, 95, 1. necessitas prescienti* est antecedens tempore, sed consequens causalilate , *ibid.t* 2.
Nepotiam Clerici elogium, 36, 2.
Nerlo verbum Sibinuin quid significet, 5, I.
Nero quo anno et quornodo ad Imperium pervenerit, 4, 2 ct seqq. t*Jdé perséctilio prima in Christianus quando excitata, 7, 2. Rom® occidit varios senatores, *ibid,* cur in Apostolos sit grassatus, *ibid,* ejus mors, 8, 2 ; 446, fl ' JII-. <l. M Iiptlo, (I '. 1.
Nestorianism us confutatur, 47, 1 ; 242, 1.
Nicanor diaconus fuit vir sanctus, 165, 1. quando iit occisus, |s7, 2.
S. Nicolaus absens apparuit naulis se invocantibus 269,1.
Nicolaus diaconu* an auctor et causa hærcsis Nicolaila-» rum, 163, 1. cur Martyrulogio non sit ascriptus, *iljijt.* fuil proselytus, *iSid.*
S. Nicolao Volantinati morlenti apparuit ClirisliM, 186, 1.
Nili exundatio Ægyptuin fatcundal, sed illa a Deo provenit, 293, 1.
Nobilitas generis, sæpe dat nobilitatem animi, 318, 2.
Noceo ohm accusandi casum regebat, 343, 2.
Nocturni unde orti in officio Ecclesiastico, 812, 1.
Nomea Dei capitur pro Deo nominato, 301, 2; 128, 2. nomen soli Petro ex Apostolis cur Dominus mutarli, ?5f», I. nomen Jesu qu.un reviTciiduiit et nnnibile, 1?R o. pellit dæmones, 352, 2. nomen Christi diversimode Itaulus per orbem portavit, 217, 2. noinni Spiritus Sancti proferre nequit sinmiiiacus, 200, 1. nomen Dei liebrads erat inelTibde, 325, 1. nomina generosorum non qt adraht ignavis, 251, 1.
Nnm hora quando inciperet Hebrus, 232, i.
Nonna, in iter S. Grcgorii Nozianzeni, quam esset m templo modesta, H2f 2,
NonmbcrgetBev cur pneceptuin confessionis a Carolo V publico decreto sanciri vellent, 355, 2.
NôvatlâiitiS Antipapa perditor fuil animarum , Bui, X
Ndvalus rejiciens CutiHrmalionis sacramentum full « d.etnone correptus , iyp, 2.
Nube* qu® ct qualis susceperit Christum in calos aseendentem, <;o|
Nudipedes inceperunt veteres, 204^

Kudius quartus vnx unile dicitur, 239.2
Numen ninno neí»;ibvnt Epicurei • 319. 1«
Nimiern» rotundo* usurpai Scriptura, 280, i; 173 3.
Yup/iœ *Ægypli* proverbialiter do nuptiis infeudi* dicitur, 885, 2. j

°.

Obcdlendum Dco potius quam hominibus, 152, X
Obedient!® quanta sii vis, <52,2.
Occasio commoda rei agcmhe captanda est, 55. 2.
Ocla*ia, uxor Neronis, quando nb eo necari jusM< 7. 1.
Oclavius unite dictus Augustus, 416, t prCMgia Imperii ejus, *ibid,* cur vocari noluerit dominus, 417. 1,2.
Oculorum vis in dicendo quanta sit, 392, 1. oculi unde dicti,595.1.iis quinta inrit vis animorum, 279, 1.
Oleo (ex) el balsamo IU Chrlinm, 198. I. oleum ante sepulcra Martyrum in lychnis ardens mullis salutare íuilj 352, 2.
Oliva et oleum quarum rerum rii symbolum, 62, 2.
Oliveti (in) monto qme miracula contigerint ascendente Christo, 62, 2. — Fide Mone.
Omnia ad Deum referuntur, 320, 2.
S. Onesimus post Timotheum factus Episcopus Ephesinu«, 6, I.
Operatio an Dco sit ratio oxislendi inrebus, 330, 2.
C. Oppius Centurio an crediderit Christo morirmi in cruce, 214, 1.
Optimi opilhetum quibus tribueretur, 46, 1; 400, 2.
Opus sumus Dei. 335, 2. opus unum bonum vi ini sternit ad aliud. 113, 2. opus mintium etiam viris spiritualibus el Apostolis commendatur, 27, 2. opera virtutum heroica nobis patranda sunt, 53,2. opera omnia cum Deo incipienda el (intenda sunt, 113, 2. operum mentum consistit in magnitudine cbaritatis, 238, 1.
Oracula Gentiles vocabant sortes, 72, 2.
Orarunt in excelsis loch Smeli, 233, I, X
Orantium res Deus dirigit el securnht, 118, 1. iti assis tun! cl apparent angeli, 232, 2.
Orationis tempora servanda, 232,2. oratio Ecclesiæ Judrtlctt! pro S. Pelrd vincto, 261, 2. orationis effectus, 105, . repræsentalur per altare thymiamati*, *ibid* primarium munus viri Apostolici cm. 163,2. Ct in templo melior èst quam alibi, 111,2. ad adorationem faciendam media node surgebanl primi Christiani, 312, 1. absque ea anima non prolicii, 232, 2. oratio pro boritbu* csl efficacissima, 187, 1. orationis horas quas haberent Judæi, 113,1. ea promittenda electioni pastoris, 71, 2. oratio capitur pro oratorio, 310, t, 2. uralionvs sunt \elut hol< caustum, 233, t.
Ordinatio Iit manuum impositione, 295, 1. ei pr.vmittilur jJunium, 276, 1. cidr Jejunium. In ordinatione primorum Diacono!um non potuit adhiberi hbcr Evangdioruin, 165, 2.
Ordo Equitum S. Jacobi In Hispania quando ccrpcrit, 256,2.
Orientem (ad) converri cur Christiani orent, 63, I.
OrnUtah's tongas gerunt vestes, 261, X
OrIgrniS error circa Exurciriis damnatur, 352, 2.
Osculum sanctum pruiioruiii Christianorum, 364, 1.
Oslendrre in Script, s epe cslqtlod reipsd |iræ>lnre, 218, I.
Ostia cl him carcerU an Petrus penetrant, 266, 1. ostium fidd aperire qm l sit, 296, X
Otii quantum sil malum, 816, 1.

1\

Pacem appreeanlur llebræi durn salutant, 881, i. Pacis leni(dum quando Knnia dedicatum, ct ejita ornementa, 9. It 2.
Pachotmux est convenus visa chiniate Christianorum, 413, i<
Pachyni m Sicilia quîd S Paulus egerit, 439. i,
pittas e servo quo pntenlhr evectus, 399 i.
Pallium er it insigne Christi inorum, 268,1. pillmm mr gemerti Arrbïeph'Opi, 370. 2.
S Pammachit Christi nuM paupertas, f>$ 2.
Panem cur dividerent Apostoli circa el per domus, 108, X
pinta Ilebr.Tif omnh eri cibili, 105. X
B. Panldcori martyr vidit Christum ad martyrium se «aimantera, 181, 1.
Paradisus er.it In Oriente, 63, 1,
quam vdtkt significet, 218, 1.
[Lirentum ultimi verbi sunt efficaci i hxrentque in rneniori.i hliorum, 363. 1.
Portes *dtalbatus* pimnra quid significet, 391, 1.
Parmense diaconus fuil sir sanctus, 165, I.
Parochus qui< proprie, 86, 2.
Parerl e undè orta? ♦(distinct®, 108 X
Part tot quadrifirisai «ripitur, 909, X partem prelit agri venditi An mie un Acceptant S. Petrus, 145, X
Parva eligit Deus, ut ferlât magna, 75, 1.
Parvuli in peccato originali mortui, nec damo indi, nec brindi, 242, 2.
Pasch i Cliriiriianuin et Judaicum differunt quoad diem ejus celebrandi, 77, 1. in Paschale cur oretur stando, 376. 2.
Paschalis Vivas Hispanus absens visus est hoste confligere, • 269. 1.
P. Pt«ch&rii Boetii Sor. Jetu <impliritas, 110, t.
Pa*<l«» emeretur nvlutn.29<. I. 2. per eam honoratur Drus magis quam per actionem, 410, 2. pas*io Christi quomodo Beo placui'M* dicatur, 95, 1. cani Deu*decrevit, non actionem necis eju<, 129, X
PaMloris b<»nl officiam, 153, 1. ejn< est obire dnmoo suorum sub litorum, 363, I. a pariore requiritur quod ejus culpa periit. 370, 1. h quo magis ve curri, eo melius se nahebit grex, 2. (¿istoria veri idea, *ibid.*
Paler ct Filitis cur in eadem E derit beneficium bibere vetantur, 71, t.
Pati magis e«t Apostolici viri, qirim agerú, 417, 2 pali pro Christo quam honorillcjin sit4 157, t.
Patienti® tres sunt gradus, 22, 1. tessera est viri Apostolici, *ibiiL*
Patria Sanctorum est cœlum, 17î, 2.
P ariarcbæ omnes sepulliae in Itebron an in Sichem, 173, 2; 175, 1.
P tlrian-hntium sedium nrigo et onto, 217, X
Patrium Deum quem vocet Paulin, 405, 1.
Patronatus Jus habente», etiam bici, licite dignum Episcopi» ád béílrflciuitt prÆM ntant, 161, 1.
Patronus orantium pro hostibus est S. Stcphanus, 187, 1.
patroni nautarum Christianarum qui, «438, 2.
Patrum anima» e limbo eductas Christus in caelum >ccum evexit, 58. 1.
Pauci rqite docendi ac mulli, 313, X
S. P.ndtn humilitas, 30, 2. ejus in Bethlehem pauperia*, 27. !; 135, 2.
S. Paulinus nptab.it ædiluus es.te templi S. Felicis, 360, i.
icndidit ut (Illum vidu® redimeret, 24, 2. eo ^«pirante tremuit cubiculum, 132, t. ejus paupertas, I à, I. 2
S. Puliti* Apo>tolii5 quando in tertium cœlum rit raptus 9 3,1. laria ejus gesta, 2 rt seqq. 4, 1,2; ejus elogium, 14, 1; 15, 1. vari» ejus xirlules, tbd. et seqq. isl ab ælerno ad npostolalum prædcstinalus, 2. ejus vocatio duplex, *ibid,* vocationi Dei plene ubedivil, 16, 1. hme gratiam ubique dtpncdicat, *ibid.* peccasse! nisi prxdicnss»l, *ibid,* eju* mtod legitima: confert doctrinam cum Petro, 2. ab EeelesU fuil auctoratus, *ibid,* ejus fides, 17, 1. eju< miracula. X spes ejus m Deum el confidentia, 18 I. quæ adierit pericula t 2. ejus amor Dei ct Christi, *ibid,* Deum ubique

el .«empii præ oculis habuit, 19,2. ubique Admiratur mysterium vocationis Gentium, 20, 1. plenam habuit voluntatis resignationem cum divina, 2. fuit angelus terrestris, lòid. semper mentem Deo conjunctam liabebat, etiam noctu, 21, 1. patientia fuit admirabili, iA/d. et seqq. peccata sua assiduo deflevit, et confessus est publice, 22, 2. ejus pœnitentia et mortificationes, *ibid.*. 23, 1. quam fuerit humilis, *ibid.;* 307, 2; 420, 1. omnium, etiam vilissimorum, curam gessit, 23, i. defectus snos el tentaliones passim deprædical, 24, 2. eju* animi tranquillitas in adversis, 25, 1. 2. neminem timet, *ibid,* ejus paupertas evangelica, 27, 1 ; 376, i. ejus sobrietas, 23, 1, vino ct carne abstinebat, *ibid.;* 381, 2. ejus vigilis, 28, 2. ejus castitas, fuit ct castitatis hostia, *ibid,* ejus modestia et gravitas. 29, 2. ejn* slatura el figura, *ibid,* ejus affabilitas, 30, 1. ejus mores coelestes, 2. semper ad majora studebat proficere, *ibid.* assidue lectioni S. *Scriptum* incubuit, 31, t. alios quoscnmque faciebat igneos, 2. ejus prædicatio qualis fuerit, *ibid, rudes* studiose catecbizabat, 32, 1. praedicationis varios habuit socios, 2. prima ubique fidei fundamenta ponebat, 33, 1. exemplo suo plores convertit, *ibid,* ubique ct semper docebat, 2. ejus prudentia, *ibid,* cl seqq. ejus ebaritas ardentissima, 34, 1. cl seqq. heroica ejus gesta, 35, 2. ejus compassio erga infirmos, *ilid.,* 372, 1. labantes sollicite sustentabat, 36, 1. etiam de corporea proximi necessitate sollicitus cr.it, 2. p«eudoapostolos sibi invidentes quomodo sustinuerit el fregerit, *ibid,* martyrium semper ambiebat, 37, 2. id tandem sub Nerone consecutus, ct quare, *ibid,* ejus caput recisum saliens 1res fontes elicuit, cl lac cx eo, non sanguis, fluxit, 38, 1. ejus gloria Romæ, *ibid,* 2. ejus zelus pro loge, 167, 1. lapidavit;Stephanum per alios, ICI, 2. quomodo tunc adolescens fuisse dicatur, *ibid,* ejus morieniis animam Stephanus excepit, 187,1. ejus feritas in Christianos, 194,1; 208,1, 2; 216, 1. fuit Bznoni el Benjamin ob quatuor analogias, 208, 2. cur a beo conversus sit, *ibid,* ejus conversionis modus enarratur, 209, 1, 2 el seqq. eques an pedes iverit Damascum, 210, 1. vidit Christum in aero vicino, 212, 1. in conversione fuit contritus, itaque justificatus, tamen libere conversus, 2. ejus gratia diversimode fuit efficacissima, 213, 1, 2. quando el quomodo edoctus sit a Deo mysteria fidei, 215, Í. quomodo viderit Ananiam ad se venientem, 216, 1. fuit 'as electionis, quomodo, *ibid,* el seqq. est major cœlo, 217, 1. Christi nomen quotupliciter portarii, 2. quomodo ei Deus ostenderit quæ pro eo passurus esset, 218, 1. plura pa«sus est quam egerit, 2. peculiariter in eo mulla facta sunt quoad ritus christianismi, quæ in aliis foda non sunt, 219, 1. ejus caecitatem discussit Anamas in nomine Jesu, 2. in baptismo repletus est Spiritu Sancto, 220, 1. quo anno Christi sit conversus, *ibid.*. 2. quo anno ætalis, 221, 1. quamdiu vixerit, *ibid,* incipit predicare Jesum, *ibid* Damasci ei tenduutur insidia» el quando, 222, 1. cur esset Christianis Hierosolymitis suspeclus, *ibid.* Judæi tendunt ei insidias, cur, 225, 1. cur inde «e subduxerit, <ôi(2. segregatur a Deo ad predicalioncm Gentium , 275, 1 , 2. quando ordinatus sil Episcopus, 270, 1. a quo el quo anno, 2. unde dictus sil Paulus, 278, 2; 270. 2. Thechm Iconii quomodo converterit, 287, 1; 288, 1. item Trypbænam el Tryphosam, 288, i. cur habitus a Lycaoniis pro Mercurio, 290, 1 ;291, 1. ejus eloquentia, 291, 1. lapidatur in Lystris, 293, 2. a Deo post lapidationem sanatur, 294, 1. ejus fervor post verbera accepta , *ibid,* cur Timotheum circumcident, 307. 1. cur vetitus a Deo in Asia predicare, *ibid,* ejus visio de viro Macedone, 307,2. ejus pia somnia, 308, 1. eju« comites per griiiatioidi , 2 cur a dæmone laudari noluerit9 311 , 1. flagellalur, i. fuil statua 312, 1. brevis fait somni cl noctu oravit, *ibid* ejus magnammitn^, 36, 1 ; 313, I ; 318, 1; 342, 1 ; 359, 2; 379, 1,2; 885, 2; 394,2 ; 409,2; 422,1. semper primo ad Judæos praedicabat, 315, 1. cur ductus in Areopagum, 322. 2. operabatur manibus ut vicium rompacaret, ne quem gravaret, 27, 2; 341, 2; 373, 2. efficacia vocis ejus, 343, 1. ejus contentio cum Judæis Corinthi , 344, 1,2. ejus gesta ibi varia, 345,1. votum ejus fuit Nazaræatus, 2 el seqq. quater Jerusalem aditi Christianus, 358, 2. soli similis est, 359. 1. quamdiu Ephesi hæserit, 351, 2 ; 371, 2. fundavit Ecclesiam Ephesinam, 352, 1. ejus semicinctia morbos pellebant, 2. cur Romam cogitaret, 357 , 1. ejus pugna cum bestiis Ephesi quæ fuerit, 361,1, 2. pedes proficiscebitur, 865, 1, 2. fulguris inalar Asiam et Europam pervadit, 366, 1. cum lacrymis quomodo servierit Domino, 367, 2. ejus ultima verba cl testamentum nd Ephesios, *ibid,* ejus zelus, 21, 1 ; 868, 2; 369, 1 ; 385, 2 ; 421, 2. cur impelleretur ire Hicrosolymam, 868, 2. nd mortem quomodo anhelaret, 369, 2. Pentecosten ultimam quando Hierosolyma» egerit, 379, 2. an Nazaræatus votum secundo susceperit, 381,2. omnibus se locis ac personis accommodat, 382, 1. quomodo in templo purificatus sit, *ibid,* quot dies ei impenderit, ct quo (lie captus, 383,2. latronibus assimilatur a Judæis, 385, 1. ejus chantas erga eos, 36, 2; 385, 2; 389, 1. 2 et seqq. 443. 1. cur servarli litteras olim sibi n pontifice traditas, 387,2. ejus raptus in tertium cœlum quando contigerit, 388,1, 2. cur a Judæis conspergatur pulvere, 390. 1. cur flagellatus exceperit contra flagellantes, 2. ejus conscientia bona fuit dum persequeretur Christianos, 393, 1. cur jussus a pontifice cædi, 2. cur eum Paulus a Deo optet perculi, 394, 1. quomodo non agnoverit pontificem Ananiam, 895, 2. erat Pbnrisæus, 306, 2. cur serat discordiam inter Phnrisæos et Sadducæos, *ibid,* honor ci vincto exhibitus n Romanis, 400 , 1. ejus modestia, 404, 1. Qjus libertas coram iniquo Preside, 408, 2. an quadriennio in carcere egerit, 410,1 el seqq. ejus judex proprius an esset Cæsar, an S. Petrus, 412, 2. cur Cæsarem appellaret, *ibid,* cl seqq. n principibus viris nuditur,416, 2. curad Agrippam regem sermonem converteret, relicto Festo, 418, 1. potuit Christum condonantem audivisse, *ibid,* quomodo sententiam se detulisse dicat cum occiderentur fideles, 419, 2 ct seqq. fuit insanus amore Dei, 421, 1. in quo Christo similis fuerit, *ibid.;* /i24, 1. peroravit coram Agrippa vinctus, 422, 1. in Italiam quando navigare cœperil, 425, 1 el seqq. quando Romam appulerit et tempestates passus sil, 2 et seqq. quas in navigatione virtutes ostenderit, 429, 2. quatuor ejus naufragia, 431, 2, quæ bona Melitensibus contulerit, 435 , 1 ct seqq. vipera cum non læ.Mt, 436, 2. ejus gesta ct appulsus in Siciliam, 438, 2; 439, 1. fuit Romæ in libera custodia, 424, 2. ejus ardor in concionando, 444, 1. plures e Neronis familia convertit, 2. a Pontificibus Rom. absolutus est, *ibid.* Romæ non fuit Episcopus, *ibid,* a Nerone primis vinculis liberatus fuit, 445, 1. Hispaniam adiit, *ibid,* ejus gesta ibi , 445, 1, 2. fuit vir cœlcstis, *ibid,* quid egerit post prima vincula, 446, 1. ejus martyrium, *ibid,* cur cum Deus integro anno in Christianos revire permiserit, 132. 2.

Pauper voluntarius est dominus ct rex universi, 107, 2.

Paupertas quam sil dives, 115, 1. vntum arcte observandum , 148, 1. in quo id situm , *ibid,* ejus bcaliludo el perfectio, 134, 1. cur eam primi fideles sint amplexi, *ibid* ejus commoda et bona , 134, 2. ejus merces, *tbid.* ei quomodo Deus provideat, *ibid,* et seqq. pauperes Christi, 135, 1. ejus propago cl amor sub Constantino Magno Imp., *ibid,* ejus votum an Christus.emiserit, 142, 2 eam an voverint Apostoli, 142,1. de paupertate soom» › 487, 1 Ct seqq.

Peccantes mortaliter nlirn a dæmone corripiebantur, 253, 1. quomodo in Spiritum Sanctum peccant Amnios, 147, 1. l
Peccatores semper agnoscant Dei bonitatem, post occcplim peccati remissionem, 123, 1. peccatorum pœnilentiiiiii schema est Paulus conversu», 210, 2.
Pecca(uni est fri amarissimum, 202, 1, 2. peccatarum remissio primarium Messilo opus, 122, 2. ipsa quantum sil «pus, to-
peennicæ Simonis Magi S. Petrus maledicit, ct quomodo , 200. 2.
Pedibus solent hostes victi subjici , 101, 1,2. ad pedes Apostolorum cur primi fideles bona ponerent, 138, 1. pedes osculandi Episcopis et viris sanctis mos unde profluxerit, *ibi(Lt* 2.
Pelagii errores, 183, 2; 801, 1; 370, 1.
Pelopidae paupertas, 136, 2.
Penetratio csl dos propria corporis gloriosi, 266, 1.
Penlecosle Judaica dupliciter accipitur, 76, 1, ipsa unica tantum die celebratur, *ibid,* cur ea fuerit Judæis indicia, *ibid,* hæc fuil typus Pentecostes Christiane, *ibid,* prima Penlecosle Christianorum incidit in Dominicam, 2. differt a Judaica, *ibid,* est festum Spiritus Sancii cl jubileum, 77,2.
Perambulare in Script, denotat jus el auctoritatem regendi, 223, 2.
Peregrini ad hospitium invitandi, etiam trahendi sunt, 810, 2.
Perfectio in linguœ moderatione consistit, 81, 2. perfectio hujus vilæ et futurs in quo sita sit, 134, 1.
Persecutio prima generalis Ecclesiæ quando excitata, 189,1. persecutio ct crux est apostolato* insigne, 125, 1. ejus utilitas, 131, 1. ea crescente Apostoli cogitare cœperunt de Evangelio Gentibus annuntiando, 158, 1. in illa Sancti sentiunt consolationes divinas, 22, 1.
Persecutores fabricant coronas fidelibus, 131, L
Perseverantia pendet a libero arbitrio, 248, 2. perseveranti donum duplex csl, *ibid,* boca Deo precibus petendum, *ibid,* quantum donum ipsa sit ex parte Dei, et quanta virtus cx parte hominis, 249, I.
Persona una SS. Trinitatis aliam includit, 77, 2; 103, 1. personarum acceptor quomodo non sit Deus, 2«0, 1.
Petra super quam S. Stephanus lapidatus fuit, religiose Hierosolymis fuit a Christianis asservata, 183, 2.
jt. Petri gesta per annos digesta, 2, 1; 8, 1 cl seqq. assidue deflevit peccatum negationis suæ, 23, 1. est caput Apostolorum, 64, 2. ejus cura do Apostolorum cœtu supplendo, 65, 2. unde dicatur exsurgere, cum in Judæ locum alium voluit nominari, *ibid.* statuit duos eligendos in Apostolatum, 70, 1. solus pro omnibus Apostolis loquitur in Pentecoste ad Judxo», 93, 2. ejus generositas accepto Spiritu Sancto, *ibid,* quare claudum in se jussit respicere, 114, 2 ct seq. primum ejus miraculum quando patratum, 116,2. ei Christus apparuit extra Rumam, 121,1. incarceralur, 125,1. ejus affinitas et consanguinitas carnalis quæ, 139, 2. au acceperit pariem pretii agri venditi Anani®, 145, 2. Ananiam non occidit, 147, 2. ejus umbra sanat ægros, 150, 1. cur lapsus sit in Christo negando, 177, 1. quare iib Apostolis Samariam mittatur, 197, L quomodo Simoni Mago perditionem sil interminatus, 200, 2. quo anno ponat Cathedram Antiochie, 223, 1 ; 245, 2. quamdiu ibi sederit, 223, 2. Lyddæ Æneani sanat, 224, 2. Tabithim ad vitam revocat, 226, 1. ejus modestia, 66, 1 ; 217,2. cur mittatur ad Cornelium Centurionem, 231, 1; 233, 1. ejus sobrietas, 135, 1. quasi leo sic comedit Genica, 235, 2. quamdiu servari! legem Mosis, *ibid,* cur 1er viderit vas lineum animalium immundorum, 236, 1. ejus hospitalitas, 237, 1. an a Cornelio adoratus, 238, 2. ejus humilitas, *ibid.* 247, 1. satis diu in Judæa et iu vicinia mansit, et quare, 259, 2. ejus elogia , 260. 2, quare ab Herode comprehensus, 260, 1, 2. cur tam arcto ab eo ruttoditus, *ibid.* ejus gaudium in fœtore carccris, 261, 1,cur pro eo Ecclesia continuo oraret, *ibid,* ejus securitas de Dei providentia, 2; 263, 1. liberatur ab angelo el a quo, 262, 2. quomodo carcere sil egressus, an ostiis apertis, an ea penetrant, 266. 1 ; 270, 1. Jerusalem quando di«cedenr Romam profrctus sil, idque Dei jussu , 269, 2; 276, 2. ubi Romæ sil ho»pitatu*, 269, 2. quæ bona el quam felicitatem Urbi invexerit, 270, 1. quae eo absente eam mala occuparmi, *ibid,* deflnitaridm sententiam in Concilio Hierosolymitano pronuntiat, 300,1. Siculos Christi fidem primu* docuit per se cl suos discipulos, 430, U Romæ fuit Episcopus, 444. 2 el seqq.
Petrus ct Paulus Romam redeunt, Simonem Magum prosternentes a Nerone carceri mancipantur, 8, 1. eorum martyrium , ibid., 2.
Pharao quibus dolis Hebraeos oppresserit, 175, 2.
Pharissi quam nobiles apud Judæos e«cnt, 299 , 2. vix equis utebantur, etcur, 210,1. eorum erant septem secta, 419, 1. erant legis peniissimi et observantissimi, 153, 2. bi Apostolos magnalia Dei loquentes ex malitia deridebant, 91, 2.
Philippi, urbs Macedonis, a quo restaurata, 309, 2. an id Thraciam pertineat, *ibid,*
Philippus Apostolus quo anno cruci sit affixus, 5, 1.
Philippus diaconus non fuit Apostolus. 165, 1. ejus elogium, *ibid,* est missus ab Apostoli» Samanam, 195, i. docuit Eunuchum Ælbiopem, 205. 2 raptus e*l ab angelo ob 1res causas, 206, 1. habitavit Cæsareæ in Palæstina, 288 1.
Philosophi quidam impostores post Christi tempora orbem docendo obierunt, 9. 1. plerique philosophi nudipedes incessere, 264, 1. mulli fuere athei, 321, 1.
Plnlolheus est nomen libri Theodoreli, in quo agit de historia Anachoretarum , 45, 2.
Phocionis Atheniensis paupertas, 136, 2
Phœuice quæ regio ; fuerunt Pbœnices celebres navigatione, 247, 2.
Phœnix urbs Cret e est, 426, 1«
Phœnix avis symbolum est resurrectionis Cbristi, e! mortis ejus, 48, t.
Phthiriasis quis sit morbus, 259, 2
Pietas omnia a Deo impetrat. 113, 2.
Pilatus exauclorahis ne».em sibi consciscit. 2. I.
Pingendi ars ab umbra initium sumpsit, 150, 2.
S. Placidus absentem S. Benedictum vidit sibi astantem, 269, 1.
Planctu* quis super Stephanum factus, 191, 1.
Plato vult uxores esse communes, in quo errat, 10^ 4 quid de Deo sentiat, 330, 1. censebat heroes esse d. I * inferiores, 238, 2. quid de aoioia sentiat, 132»
Plebcii aptiores ad Dei doua recipienda quam divi 148, 2.
Plinii historici mendacium de Mose, 176. 1.
Pœnam peccati non semper remittit Deus, etsi culpam remittat, 202, 1. ptaoa sensus respvndet peccato actuali , i.
Pœnitenlia a Prophetis ct Apostolis predicata quomodo differat, 420, 2. pœnitenlia publica quando el quire introducta sit, 355, 1. pœnitenlia est reconciliatio Dei» 368, 2. poenitenliæ baptismus est baptismus Joauflil Baptista) 281,1«
Poeta erant Gentilium sapientes et propbeta : quomodo dixerint Deum esse in rebus omnibus, 335, 1»
IkXiTÓtaOxi quid significet, 393, ÍU
Politici quam noxii in repubblica, 116. 1.
S. Polycarpus qu un gloriaretur nomine Christiano, 252,9«
H&mc&c diversas babel signiflcalinnes, 316, i»
Puuliticatu (in) me ”do vd deponendo sacer annus emt io IKH . i26| i

Pontifices Judaici varii tempore Apostolorum iioininin-lur, H6, 1.
Pontifex Bom. quire Concilium convocare noie il, 66, 1. iw e Cirdinalibtb a^umltur, 363, 8. ei quantopere obe-diendum, 393, 1. Pontífices duo cur In re gravissima lapsi, 177, 1.
Poppæim, Neronis concubinam, quando Paulus Christo xit lucratus, 444, <•
Populus au Ju< habeat eligendi ordinandos, 195, 3. an diaconos primos elegerit, 164,1.
Porla templi speciosa quæ diceretur, 114, I, 3. erat nou atrii, sed cxtirna, *ibid.* porla S. Slcpbani quæ sit Ilie* rosoljmæ, 183, 2. port® Oispiœ quæ dicantur, 166, 1.
Porticus Salomonis quæ sit el dicatur, 118,1. ea erat in atrio Gentium, 149, i» 2.
Portus boni commoda, 425, 1.
Possessio dicitur quasi pedum sesllo aut positio, 107, 3. possessiones vendebant primi Christiani, 108, 1.
Poh stas judiciaria humanitati Chrisli debetur, 242, 1. habuit eam in actu primo a primo conceptionis smo instanti, 2. potestas ejiciendi dæmones Ecclestæ cur data, 151» 1.
Precept! (quæ) legis Christus sua lege abolevit, 301, 1. quot ea essent, *ibid,* præcepta Superiorum servanda sunt,305, 1,î. praceptum do docendis Gentibus quando datum Apostolis, 48,1.
Prædestinatlo et gratia effleat quomodo differant, 96, I, 2.
Predicantes hærcticorum vere spermologl sunt, 821, 2.
Praedicatio publica Gentilibus cœpit a Cornelio, 244, 2.
PræJ¡calor sit xelosus ct fervidus, 249, 2. eadem alacritate doceat paucos ac mullos, rusticos ac nobiles, barbaros ac civiles» 237, 1 cl seqq. — *Vide* Condonator.
Prelati orationi identidem Insistant, 163, 2. iis commen-datur mediocrius, 66, 1. subditis se faciles præbcant, 247, 1. sint inter sc concordes, 111, 1. devorent el occi-diul omnia subditorum vitia, 235, 2. ipsis est humili-tas cum primis necessaria, 360, i.
1'renocnina soli cives Homini, non liberti, habebant, 391,1.
Preordinano efficax ad gloriam an facta sit et mera Dei voluntate, ante prœvisa merita, 284, 1, 2.
Preparati© major ad majora Spiritus Sancti dona reci-pienda, quæ sit, 84, 1.
Previenila el decretum Del de Christo objiciendo morti, 95, 1 et seqq. prescienti!) el liberi arbitrii qüæ Sit concordia, *ibid,* prescienti® Dei necessitas actum libe-rum sequitur et presupponi!, *ibid,* quid de ea censeat ilvinus, 96, 2.
Presenti» Del effectus est operationum causa, 825, 2.
Presides in provincias abeuntes cur secum procuratores el advocatos Italo! ducerent, 402, 8. eorum titulus erat opimius, 46, 1.
Prandium dictum quasi ít ij'Micv, 94, 1.
Presbyter etiam Ephcopmn aliquando significat, 295, 2. presbyteri adsunt Episcopis in consiliis, ut consiliarii, 299, 1.
Primipili quæ ossei apud Romanos in castris dignitas, 230, 2.
Primo* Militi quis diceretur, el qu» hæc esset digni-tà, 437. 2.
Principes subsint Pontificibus, 412, 2. a suis amari sata-gant, non Umeri, 416, 2. sint erga omnes affabiles, 399, 2. eorum regimini officiunt Mathematici et Astro-logi, 356, 2. Item adulatores, 271, 1. principes virus sibi demereri debent viri Apostolici, 34, 1.
Principes Sacerdotum apud Judæos qui dicerentur, 125, 2 el seqq.
Principio (a) intrinseco vitaliter actus vitalis procedit, 333, 1, 2.
Privilégia civium Romanornin qui» osmi, 313, i ; 390,2 el »eqq irivilegia septem Melltetlslbui a S. Paulo col-liM- 435, 1.
Prochorus DlAcbnus scripsit gesta S. Joannis Apostoli» 165, 1.
Proconsul quis essel Romæ magistratus, 277, 1.
Prodigia, virtutes ct signa, an reipsa inter se differant, 91, 9» prodigia Hierosolyma cladem portendentia, 8, I. prodigia ascensionis Christi quæ fuerint, 58, 2.
Proles Dei quomodo simus, 335, 2.
Prophet® sunt velul predicatore*, 304, 1. eorum officium est exhortari cl consolari, 139, 1. gestarunt sandalia, 264.2. semper suos auditores terreni, 15, 2, cos per ignem ailctoravit Spiritus Sanctus, 82, 9. Prophetas habuit Ecclesia a sui initio, 131, 1.
Prophetia erat una e donis Spiritus Sancti, et primitiva Ecclesiæ frequens, 252, 2; 274, 1, 2. Ipsa est virginitatis premium, 879, 1.
Proprietarii monachi olim infames erant, et sacra sepul-tura privabantur, 148.1.
Prora cur in navibus constringi soleat, 429, 1.
Ilpcoxairtpiiv quid, el quam multa significet, 65, 1.
Proselyti olim tempore legis Mosaic® qui dicerentur, 91.2. hi cum Jndæis in «abbatis conveniebant, ad legem audiendum in synagoga, 280, 1.
Proseucha capitur pro templo el synagoga, 810, 1.
Providentia Dei quid proprie ill, 55, 1, 2. eam Stoici appellarunt fatum, *ibid,* componit rerum occasiones, *ibid,* in Dei providentia vivimus, 832, 2. quam ea nos protegat et regat, 131, 9.
Providos in actionibus nos esse oportet, 267, 1.
Provincias (per) quando sint Apostoli dispersi. — *Vide* Apostoli.
Proximo (cum) quoffiodo loqui Religiosi debeant, 815, 2.
Prudentia polior dos in Prelato quam sanctitas, 70, 2. quantam prudentiam in omnibus rebus habuerit Pau-lus, 83, 2.
TtvJioGxi mentiri ac fraudari significat, 146, 2. variam significationem habet» 419, 1.
•Fuy#A vox unde derivetur, 139, 1.
Publicani poterant c.Mo Judæi, 71, 1, 2.
Publius quis princeps Melitensium, 487, 2. e)us opulen-tia, *ibid,* factus deinde Melitensium, an et Athenien-sium Episcopus est, 436, 2,
Pudentis domus commune hospitium erat advenarum Christianorum, ad eam divertit S. Petrus : nunc est Ecclesia, 270, 1 ; 327, 2.
Puerorum institutio commendatur, 82, 1. pueros non baptlzavit Joannes Baptista , sed adultos, 850, 2.
Pugna S. Pauli cum bestiis Ephesi qu® fuerit, 861,1 el seqq.
Pulchritudo faciei s®pe Index est pulchritudinis et ele-ganli® mentis, 176, 1.
Pulverem excutiebant Apostoli apud cos qui Evangelium recipere nollent, 280,2. pulverem cur Judæi in Paulum jactent, 390, i.
Punica lingua el Hebrea sunt affines, 247, 2.
Punitiones Del per mortem repentinam quid denotent, 148, 1.
Purgatorio (c) Christus resurgens plurimos vel omnes liberavit, 97,1.
Purificationes Jndæl interdum devotionis ergo suscipiebant, 383, 1,2. purificatio in templo Hierosolymitano quæ enet, 682, i, 2
Purpm» inventio prima : cur purpura regum dicatur pannu» luctuosus , 400, X
Purpuraria unde dicatur Lydia » 810, 1.
Puteoli urbs unde dicta: ejus situs el descriptio, 398, i.
Pythagoras docuit metcmpsychosin, 101, 1. salem cur potiMimuin in mensa apponi juberet, 60, 2.
Pytho dictus (hl spiritus futura pranUceos, AM, 1. inde dictus Apollo Pythius,

Q.

Quadragenarii numeri mysteria, 49, 1.
Quadraginta diebus a resurrectione (cur) Cbri&lu* <uis apparuerit, ibi</.

R.

'PxSuup-pa propensio est ad quodvis facinus perpetran- ıh;in, x7'J, 1.
Raphael angelus non informabat corpus assumptum : sed ei tantum assistebat, 51,2.
Redemptionis primaria septem mysteria totidem horis recoluntur, 11 1.
Redimi se nolentes sacerdotes ab bæreticis capti, quam llerose faciant, 409, 2.
Refrigerium cur dicatur bcatitudo, 120, 2.
Rege* Ægypti cur crearentur Pontifices, 344, 1, 2.
Rcginæ Ælbiopi® cur dicerentur Candaces, 204, 1.
Regnum Dei in cœlo et in terra est Ecclesia, 49, 2. regnum Chrisli est œlernum, ct ipsum est Ecclesia, 100, 2. id regnum quomodo Deus paulalim disposuerit. 55, 2.
Religionis cause non pertinent ad principes *®colar< *, 344, 1, 2.
Religiosa vita cœpil tempore Apostolorum, 143, 2. est status asMduæ purificationis, 383, 1. ejus qua; fuerint initia, 106, iel seqq. ejus commoda, *ibid,* et seqq. Religiosi el religio quid proprie sil, et unde vox formetur, 90, 1 ; 323, 2. Religiosus cur vasi lineo o S. Petro visu comparetur, 23 4, 2.
Religiosi a sectariis vocantur seditiosi et turbatore*, sed calumniose, 403, 1. bini cur incedant, 111, 2. Religiosi mendicantes quomodo petendo sint beatiores danı ibus eleemosyna.', 375, 2.
Reliquia*sanctorum quam sint salutifer®, 352,1,2. reliqui® S. Stephani quando invent®, el per eas sex mortui ad vitam retocah, 192, 2. per eas Majonam illatas mulli Judæi sunt conversi, 187,1. reliquiarum cultas astruitur, 192, 1.
S. Rembertus cæcum inungens Chrismate, ei visum re*lilint, 19u, 1
Remissionis peccatorum beneficium cur toties ab Apolulis inculcetur, 23', 1.
Remphain est Lucifer stella, hanc colunt Turcs el manu salutant, 177. 1.
Rispondere Hebræis est idem quod sermonem ordiri, 149, 1 ; 243, 2.
Re*|>onsum capitur «epe apud scriptores pro oraculo, 236, 2.
Restitutio omnium rerum creatarum fiet in fine mundi, 121, 1, 2.
Resurrectio Ethnicis quam stulta videretur, 322, 1- resurrectio Christi ct hominum m ixime in Actis Apostolorum docetur, 41,1, 2. rvsuriectionis noslræ causa est Christus resurgens, 125, 1. resurrectio mortuorum *pes est Christianorum, 50» 1 ; 397, 1. resurrectio et giunticatio corpori' sunt vi®, quibus Christus ad vitan» immortalem progressus est, 99,2. resurrectio Chrisli omnium Ûdei mysteriorum scopus et terminus est, 70. 1. post cani tactam angeli gloriosa corpora semper assumpserunt , 262, 2. In ca Christus accepit usuui Ct exercitium ÿbtesUttlt Judicianæ , quam in actu primo habuit a primo conceptionis su® instanti, 24% 2.
Reus inauditus damnari non potest, 415, 2. ei potius favendum quam accusatori, *ibid.*
Rhegienses quomodo ad ûdem a S. Paulo sint conversi, 441,2.
Rhegium civitas Calabri® unde dicatur, 440, 2. ejus antiquitas, *ibid,* 8. Paulo debet acceptam referra» - *iLt(L*
Rhode puelli ollaria honesta fuit, 267, 2. et martyr, 208, 1. cur Petro pulsanti n-m apenat, tMd.. 2.
Rhodus unde dicta, 267, 2. Rhodi descriptio, et qinn h ca n Tureis capta sit : semper m ea sol apparet : ejus colonus quam fuerit allui, 378, 1. soli sacra fuit, 267, 3.
Rie hebraice quid sonet, 180. 1.
Roberta* Bellarminus Ordinalis horti suas Canoni n .ligula' stato tempore recitabat, 113, 1. ejus bona el «ancta simplicitas. 11 0, 1.
Roma primitus dicta e>t Valentia significatione Greca, 64, 2. Roma vetus ri» Tiberim fuit, 266, 1. eam Paulus quando sit ingressu», 425, 2; 412, 2. illic quando Pétrin Apostolus Cathedram cun*Uluerit, 3,1. illic plurimi Judæi hábil ibant, 91, 2. Roma» incens® eau un Nero in Christianos conjecit, 7, t.
Ruinaría Ecclesia celebris est propter Paulum Apostolum illic wpullum, 38, 2.
Romani rur habebant in Jerusalem sua præ'idii juxta templum in arce Antonia, 384, i; 390, i. quot Judeos in excidio Jerusalem occiderint ei vendiderint, 9, 1. Romani in aliis locis torqueri »t necan non poterant. 313, 1. quam essent continentes tam a venere quam ab avaritia, 285, i. Romani» pnsdiomdi fiduciam cur Paulus acciperet, 441, 2. Romanorum fidelium bivpitalitas semper celebrata fuit, 237, 1,
Rosa: floris elogium, 268, 1» est symbolum virginitatis, *ibid.*
S. Rosa morluæ corpus eli imnum flexile est, 268,1.
S. Rosata martyr fuit cum S. Cypriano, tdfrf.
Rubellius Plancus Romanus quire m exilium iD "u> sit, 6, 2
Rufus, Simonis Cyrenensis filius, au fuerit Episcopii* primus Derlosen»is, 446, 1.

S.

Sabba* Abbas orationis horas etiam ia acia Imperaturis serving ilJ. 2.
Sabbati ner quod diceretur, 63, 1, 2. *sabbatum* cur dicatur hebdomada, 864, 2,
Sdcellum Rum® extra portam S. Sebastiani iu cujus rei memoriam electum, 121,1.
Sacerdotes quales ftb Apostolis converterentur, 166,1. sacerdotum quorumdam Soc. Je*u mira duritas, 433, 1.
Sacrami illorum nova legis vis et polenti i ; sunt velut fidei velamina, 150, 2. constant e materia et tanni, 351, 2. eorum materias et tarma» quando Christus suos docuerit, 50, 1. Apostolica non instituerunt. 162,2.
Sacramentarli negant Christi corpus pusse esse m cœlo et in Eucharistia simul, 212, i.
Sacrificium nonnisi in kinplo Jerusalem offerri poterat, 275, 2. sacrificium Miss® astruitur, 276, 1. est minalenum soli Deo debitum et proprium, *ibi<L*
Sacrilegii vindex acerrimus est Deus 148, 1.
Sadducæi undt 'ocarentur, eorum dogmata, 125, 1. erant quasi JuJæui uiu Epicurei, *tbuL* eurum quinque errores, 397, 1. eurum bærtsis viguit tempure Christi, el quumodo ipse cam 'nens rvlutant, IbO, 2 el »eqq»
Saeculum dicitur a senio, an recte, 3U2, 1.
Sal quarum rcium sit symbolum, 50, i. hospitibu» cur aule umilia apponi ioliluin, *ibid,* cur veteres emn i<>carint divinum, *ibid.*
Salamiua urb* Cypri, 277,1«
Saluinums exorcismi an magici, et quando ab eo compositi, 352, 2. Salomonis porticus in templo qu® diceretur, lis, id seqq. 149, 1. an m Coo insula equos generosos emerit, 378, 1.
S. Saluuscur ad vitam redire ju»>u* sil, 226, 2.
Salus justili® individue adbæret, 231, i.
Sdlulaliu Sancturum elUuix 30.1 ; 115, i.

Salníalores qui morbos halitu sinunt, in tolerandi, 437,1.
Samari® urbis descriptio, situs, elogium, 194, 2. prima fidem Christi suscepit, 19 Í, 2. ab Herode dicta est in honorem Augusti Sebaste vel Augusta, 194, 2.
Samarita negabant Spiritum Sanctum, 197,2.
Sambucus inter arbores infelices numeratur, hinc ex ca Romae olim quotannis canes suspendebantur, et cur, 68, 2.
Samothracia unde dicta sit, 309, 2.
Samus insuta et vasa Simia quæ sint, 365, 2.
Smeli suas dotes et miracula soli Deo ascribunt, 119, 2. sunt velut angeli corporei, 253, 2. sancti pauperes et austera vit® pene soli miraculis clarent, 115, 2. Sancti in Dei voluntatem se resignant, 433, I. sua presentii peccatores salvant, 430, 2. eorum infirmitas et inconstantia, 6G , 2. hinc aliquando refrigescunt el cadunt, 194, t. eorum aspectus quam sit salutaris, 115, 1. eorum umbra noxii malis, salutaris bonis, 150, 2. est eorum salutatio mire efficax, 30, 1. sæpe dominium in bestias nanciscuntur, 436, 2. sunt cosmopolita, 413, 2. cis in peí ¡culis crescit spescl animus, 432, 1. multi in opulentia fuere pauperes, 116, 1. ambulant semper in Dei conspectu, 98, 1. miracula faciunt vel prece, vel potestate, 118, 2. ipsis patria cœlum, terra exilium, 61, 2; 179,2. eorum cultus astruitur, 192, 1. quam sint benefici, Û35, 2 ct si qq. semper cœlum aspiciunt, 61,2. oraturi concedunt ad loca excelsa, 233, 1, 2. sancti viri semper ambierunt martyrium, 157, 2. Sanctis quibusdam mnricnlibus apparuit Christus, 185,1. sancti qui cum Christo resurrexerunt, non rediere ad sepulcrum cl mortem, 100. 2.
Sanctus diaconus quam Christi nomínese Jactaret, 252 2 cl seqq.
Sanctitatis primorum fidelium quæ præcipua fuerit causa, 105,1. «auctitatis vim etiam impii expavescunt, 106, I. unctitatis omnis, tum creala?, tum increata fous est Spiritus Sanctus, 87, 2.
Snidali! sunt calcei, sive munimenta pedum, 263, 2. eorum f »riua, 2 i. 2.
S.incdnm concilium c quibus esset conflatum , 125, 2. in eo damnatus Christus præsidentibus Caipha ct Anna, *ibid.*
Smguiue (in) S. Stephani continuum miraculum Neapoli cernitur, 193, 2. sanguinem super aliquem inducere quid sit, 152,2. sanguinis esus ante diluvium vetitus; etiam postea neo-christi.ims, 302 , 2. eum potabant Gentiles, *ibid,* cum Christianos bibere dicebant Gentiles, 303, 1. sanguine Jam vesci licitum, *ibid.* sanguis Christi in triduo mortis ejus non fuit corruptus, 99, 1. sanguis .Martyrum semen est Christianorum, 272, 2. sanguinis baptismus est martyrium, quod expiat omne peccatum, 54, 2.
|ipi< nies suo« Hebræi vocabant *Sopherim*^ Græci philosophos, Chaldæi magos, 12", 1.
Sapores usus est Imp. Valeriano ut scabello, equum ascensurus, 101,2.
Saraceni colunt stellam Venerem, eamque vocant *Cubar,* 177. 2.
Sarmenti proprie quid sint, 436, 1.
Saron qu® sit urbs, et quæ in ea gesta, 224, 2.
Satau® quod sil etymon, el quid proprie significet, 146,1. non sic cum prunum vocavit Christus cum ab co lentaretur, *ibid.*
Sali-factio Jasonis Thessalonice pro Paulo quæ sil, 318, 1.
Saul rex an XL annis imperarli, 291,1.
Saulus unde sic dictus : comparatur cum rege Saul, comparatur inferno, item fluctui inquieto, 208, 1. — *Vide reliqua* m Paulus.
Scandala quælibet vitanda, 36,2. eorum quanta sil maliba. 211, 1.
Sopbx cur addantur navibus onerariis, 428, 2.
Sccnofjctoria ars S. Pauli quæ esset, 312,1,
Scenopegiæ festum per septem continuos dies celebrabatur, 76, 1.
Schismatis primi In Ecclesia Hicrosol. quæ fuerit cau<a, 160, 1, 2.
Schola quid proprie sit cx vi verbi, 351, 2. scholam magicam quando Apollonius Thyanæus Ephesi instituerit, *ibid.*
Scientiam a Deo infusam el revelatam habuit S. Paulus, 31, 1.
Scipioni Roma parum grata exstitit, 389, 1. ejus paupertel, i 16, t
Scriba qui Ephesios tumultuantes compescuit, quis fuerit, 360, 1. Scribæ qui essent, 12 *, 1.
Scripta Clementis Alex, sunt ab hærelicis vitiata, 258, L
Scriptum quatenus scrulandæ sunt, 318,2. Scripturas tractabant Judæi in synagogis, 315, 2. eas docebant, describebant, ct interpretabantur Scribæ, 19 , 1. vii sine interprete intelligunlur, 204, 1, ?
Sedere cur dicantur linguæ igne® super singulos Apostolorum, 83, 2.
Seditio unde dicatur : an bona vel mala, 298, 2 el seqq.
Sclenem suam quamnam esse diceret Simon Magus, 196, 1.
Seleucia urbs dicta a Seleuco Nicanore, 277, I
Seleucus, rex Asi®, cur dictus Ceraunius, 42*. i
Semicinctia quæ dicantur, 352, i
Senatores sini seniores, 123, I
Seneca fuit Stoicus, non Christianus, et moriens sanguinem suum Jovi libavit, 344,1.
Sententiae Areopagitarum instaroraculorum habebantur, 322, 2.
Sepelire mortuos propriumpiorum opus est, 191,1.
Septem diaconi cur Apostolis assisterent, et dein Episcopis, 161, t.
Septembri (in) cur incommoda sit navigatio, 425, 1.
Septuaginta quinque animas quomodo in Ægyplum ingressas dicat S. Stepbanus, cum tantum fuerint LXX, 173,2.
Sepulcrum a quo emerit Abraham, 174. 1.
Sepulturae Christianorum mos priscus, <92, 2. sepultura (dim carebant ex Ecclcsiæ statuto monachi proprietàrii, 148, 1.
Serapion quo pacto a tenlatione gulæ sit liberatus, 355, i.
Sergius Paulus qua occasione n S. Paulo conversus : relatus est inter Sanctos, fuitque Narbonæ Episcopus, 279, 2.
Serpentes quomodo sint trilingues, 80, 2. an impune tractari a quoquam possint, 437, 1. serpentes in Melita non nascuntur, et illati venena expuunl, 435. 2cl scq. 436, 2. adversus eos quomodo Marsi cl Psylli sint ili.» i, t37j I.
S. Servulus pauper et paralyticus moriens miram odoris spirabat fragantinm, 20. 2.
Sessio apta contemplationi, hinc quietas mentis est symbolum, 80,L
S. Severinus quare In Purgatorio punitus, 113, 2.
Sexta hora orationis quæ, 233, 2. sexta hora erat prandii, 94,1.
Sexus femineus præ virili solet esse pietati addictus, 443. I.
Sibyllæ virginitate meruerunt prophetiae donum, et unde cognominat®, 379, Lex iis potuerunt Athenienses discere fulurain Christi incarnationem, 325, 1.
Sicarii et sica quid sint, 185, 1.
Sichem urbs varia postea habuit nomina. 173, 9.
Sicilia unde vucetur, 440, 2. a S. Pelro fldem el Episcopos accepit, 439, 1. in ca quid egerit S. Paulus, 439. i, 2.
Sicut in Script, rrpe non similitudinem, sed veritatem s.gmhcnt, j.
Signo quodam an designatus fuerit Apostolus Matthias,

72,2. signo visibili quasi risibilem se. rivld» re Apostolis Spiritus Sanctus voluit, 80, 2.
Silas an idem sil qui Silvanus : ejus elogium, 303, 2.
Sileni quæ essent imagines, 394, 1. cl qui iis assimilenlur n Platone, *ibid,* tales sunt ii qui mundo obscuri sunt, nl Den nnli, *ibid.*
S. Simeon Episcopus flieroiol. sub Trajano senex mirlyrin afficitur, , 7,1.
Simon quid significet, el unde dicatur, 301, 2.
Simon, paler Rufi, qui crucem Domini portavit, cujas fue«n, 91,1.
Simonis coriarii in domo cur S. Petrus hospitaretur in Joppe, 227, 2. ejus hospitalitas, *ibid.*
Simon Mngu* volans e*l in terram dejectus per preces Apostolorum, 8, 1. n Romanis habitu* ut deus. *ibid.* ei in arte magica Humi successit Apollonius Thyanæu*, *ibid,* dicebat se es«c deurn, 195, 1; 196. 1. alia ejus delira dogmata, *ibid,* fuit primus hærcsiarcha, 195, 1. (Ide credidit, 196, 2. fuit parens timoni®. 199. 2. volebat S. Sanctum emere et vendere, *ibid,* ambivit Episcopatum. *ibid.* S. Petrus ei maledicit, 20i ,1. fuit liæreticus. 202, 1, 2. ejus exitus , -03, 1,
Simon Zelotes, id est Cananæus,quis fuerit : unde dictus Cananæus, 04 . 2. Simon ct Judas apostoli quando occisi sint, 7, 1.
Simoni® qni< sit anclor, 199. 2. ea est pejor hrresi Macednniaiionirn, 200, 1. e*l proprie peccatum in Spiritum Sanctum, *ibid,* quid sil proprie simonia, *ibid.* ea infecti excommunican'ur, 201, 2. vocatur fel, 202, 1.
Simoniaci antiqui Testamenti qui fuerint, 199, X
Simplicitas physica el moralis quæ sil, 109,l el*eqq.
Simulacrum proprie qmd sil, el unde dicatur; Ecclesiastico usu in matam pariem capitur, 324,1.
Sinenses tunicis solum se accingunt, et carent femoralibus, 263, 2.
Silus rectus decet corpus gloriosum, CO, 1.
Sixti III liber de divitiis editus a Pelagianis, 376, 1.
Sobrietatis verba quomodo Paulus se loqui diceret, 421, 1,
Societatis Jesu elogium, 249, 2. eju* Patres in Indiam navigantes cur genu flexo in littore orando invicem valedicant, 376, 2.
Socrates e carcere fugere noluit, 313, l ejus forma alia erat quam mens, 394 , 1. cur sil in Areopago cclxxm sententiis damnatus, 322, *2.*
Sodalitas tam sancta nulla est, quæ non Libeat suum næwui, 67t -•
Sol cur vocetur xXtc;, 329, i. sol est liieroglyphicum Dei, 328, 1. sol oriens ct occidens symbolum e>t Christi, 48, 1. eo occidente et oriente barbari Deum adorare solebant» 151, 2. soles 1res apparuere anno Christi LI, el simul omnes in cumdein orbem coierunt, 4, 2.
Solarini in Sicilia an Paulus fuerit aliquando, 439, 2.
Somnia sunt indicia vigilantis animi, virtutis aut vitii, 308, 1.
Sonus cum quo delapsus est Spiritus Sanctus, quid denotet, 78, 1. non fuit verus ventus, sed venti sonus. 80, 1.
Sopater orat patria Bcrœensis, 361, 1.
Sortes Apostoli quas miserint, et quomodo, in electione Multili®, 72, 2. fuere diversi sortiendi modi, *ibid.* S. Matthias quomodo per cas fuerit designatus, *ibid,* quare Apostoli rem tantam sorti commiserint, 73» 1. sorte* in rebus sacris quando sint licit®, *ibid,* usitatae fuere iu veteri Testamento : Jam sunt prohibits in electionibus pastorum, *ibid,* sors Malthis qualis fuerit, 72, 1. sortis nomine cur vocetur Apostotalus, 67, 1.
Sosthencs quare percussus a Judicis Corinthi» 344, 2. Paulo favebat, etsi esset Jud®us,345J«Sanctis ascriptus est, *ibid.*
Snter (cur) rei Antiochus dictus sil a suis, 153, 1.
Specie (una sub) commnntcaro hleli sufficit, 106. t. species rerum omnium Deus angelis ab initio indidit, 88, 2.
Spelunca juxta Melitam magna in veneratione habetor, 435, 1.
Spcrmotagus quis sit, sic dicta etiam avis, 321,2.
Spes omnia perfringit, 18, 1. esi tone magis augrnda, cum creccunl pericula el adversa, 261. 2. Smeli* ea crescit in afflictionibus el periculis. 432, 1. spe* vita» immortalis e«t vita vii* mortali*, 41, 2. spes e*l omnipotens, 18, i.spe* Israel r*lChri<lm. 433, 1.
Xyip quid proprie signified ennlra D- xam, 116, 2.
Spiridinn Episc. Trimilunthi* pecuariam exercuit, 27, 2.
Spiritum Domini tentare quid sit, 149,1.
Spiritu (de) majorem, quam de corpore cunm gerere optimus est monendi modus , J85. 1,
Spiritu* Sindus post ChriQum quasi incarnatus c*l in linguis ignei*. 39 . 1. ejus diviniti* astruitur, 147, 1. quare Hiero*olymis in Apostolo* mi«'u* sil. 5!, 1 et *eqq. cur vocetur prnmi<*io Patris, 53, 1. r«l proprius novo Testamento, *i6id.* quoinMo Apostolos auriorarit. 47, 1, 2. dalur in Confirmationi* Moramento, !98. 2 d seqq. ejus effertus, 199,2; 39.1. est ipse donum, 2ot. 1. datos est omnibu* Chri<li discipulis, 77, 2. cur venit cum sono et repente, 78. 1. cm de -cutin, *ibid,* ejus elogia, 79, 1,rur venit cum venio vehementi, *ib»d.* diversis in figuris alia* oppiruit, 2. e*l qn tsi ventus ecnephias, *ibtd.* non limen venit cum vero vento, 80, 1. cur in linguis igneis venerit, 2. ?Ju< symbolum est Imgua, 81, 1. item igni*, 82.2 ejus effectus in animis Apostolorum ct fidelium, 81,1, 2. cur sederit super singulos Apostolorum, *ibid.* an crearit eos Ephcnpos, 84, 1. eum quisque fidelium diversum et imparem accepit, *ibid,* inter ejus adventum et incarnationem Christi quinque analogi®, ibid. 2. quis, quali* el quantas sit Spiritus Sanctus, 85, t et seqq. est Deo iotrin*cci!s el substantialis, *ibid,* procedit a voluntate «.-l amore Patris et Filii, *ibid.,* 2. est primum cl increatum «Ionum Patris el Filii, iuid. quomodo dicatur imago Filii, 86,1. realiler dalur justis, *ibid,* est gratiarum parochus. 2. infusio cl effusioSpiritus Sancti, qui differant, 87, L eo quomodo ¡uni Apostolis repleti, *ibid,* cur vocetur Spiritu* Sanctus, 87,2, indidit Apostolis omnium linguarum cognitionem, 88, 2. venit hora tertia ab ortu solis, 94, 1. qu* vis, 221. 1. cur dicatur Paracletus, 223, 2. Conciliis pro-est cl adest, 304, 1. eliam a Filio procedit, 77, 2; 307, 2
S. Stanislaus Episc. Cracoviensis quemdam Petrum ad vitam revocavit,
Stanislaos Hosiu* Card, eliam per viam in curru lectitabat , 204, 2. ejus de haereticorum digladiationibu* sententia , 396, 2.
Stans Christus in cado cur a Slephano visus» ISI, 1, 2.
Statio symbolum est constanti®, 151. 2.
Statua cur ab Ephesiis donatu.* sil Apollonius Thyan®u<, 356, 1. statu* Simoni* Magi Rom® quid Nero inscripserit, 203. 1. cur statuam suam Caius Cahguta Imp, in templo Hierosolymitano poni voluerit, 3, i.
Status cujusque velul via ct stadium est, 71, I.
Stella Magis apparens quam lucida foret, 420, 1. stellis cur Apostoli comparentur, 78, 2.
S. Stephanus primus Rbegiensium Episcopus fuit martyr, 441,1. ejus elogium, *ibid., *2.*
S. Slephanus diaconus cl protomartyr an fuerit c lxxh discipulis, 164, 1. habuit nomen Gr®cum ct patriam, al llebrœus fuit origine, *ibid,* ejus dignitas cl dotes, *ibid,* et seqq. ejus fides commendatur, 164, 2. fuil plenus Spiritu Sancio, *ibid.;* 166, 1 ; 167.1; 179, 2. quod crimen ei objicerent falsi testes, 167, 1, 2. facies ejus erat angelica ob fulgorem, cur, 168,1 ; 2. bononflee loquitur de Mose et Abraham, 172, 1. an in historica sua nar-

ration* lap<u< iit memoria, 174,1. cur fuerit tam acer, et tonet subito in Judaeos, 17^, 1. legem veterem quanti faceret, 1'0, >. quam Dei gloriam viderit, *ibid.* ct s*qq. non vidit eam oculis corporeis, 18,1. quomodo viderit cœlos apertos, et quire, 180, 1. totus vidit Jemni stantem, et in cœlo empyrco , cur |v2;2. cur >d dixerit ud/ri *ibid.* extra civitatem cur a Judæis raptus, 183, 1. ubi sit lapidatus, 5. ejus capitis vestigia et signa adhuc hodie in lapide, in quo exspiravit, apparent, *ibid.* B. Virgini martyrii sui coronam debet, *ibid,* cju- ictas, *ibid,* quando -it lapidatus, 184,1. ejus encomia , *ibid,* cur mortuus sit genuflectens, 186, I. cur moriens clamant, *ibid,* quomodo nret pro lapidantibus, *ibid,* chnrilate Judæos oppugnavit, 186, 2. precum ejus vis, 187, 1. excepit S. Pauli moriditis animam, *ibid,* est patronus orantium pro hostibus ct obstinatis, *ibid,* reliquiarum ejus miracula, *ibid. 2.* et 192, 2; 193, *2.* ejus sepultura, 191.1. ejus reliquia? quando el quomodo invente, 192, 2 et seqq. quomodo in Europam el Africam delate, 193.1. apparet virgini Polcheria», *ibid,* ci S. Laurentius Rome m sepulcro locum cessit, *ibid. 2.* Christianos juvit Hierosolymnm oppugnantes, *ibid.*

B. Stephanus, rex Hung.iriæ, .i S. Stephano protomartyro regnum obtinuit, 187, 2. per angelos ab hostibus est liberatus, 269, 1.

Stimulus contra quem calcitrarci Paulus, quis esset, *2lj,* 1, 2.

Stoici unde dicti,et eorum paradoxa , 310, 2 el seqq.

Slnniarborum tria sunt genera, el illa peccatores convertentibus assimilanlur, 235, 2.

Studium proficiendi quantum S. Paulus habuerit, 30, 2.

studia nimia ac parcimonia vicius pallorem et maciem homini conciliant, 348, 2.

Stupor vocem eripit et mentem, 214, 2.

Blyghaqua quam sit acris, 231, 2.

Sullocata cur velentur Christianis, 302, 2. ea censebant Ethnici *esse* cibi deorum, *ibid,* ab eis Judæi logis praescripto abstinere tenebantur, /4W.

Suffragii jus in Conciliis soli Episcopi habent, 209, I.

Sumptus in nazaræatus voto quare fierent, 882, 1.

Superbi quomodo a Deo puniti, 271, 1.

Superbia* remedium est mortis meditatio, 292,1,2. superbia bæreseos fons est, cl signum hærelicoruni, 195, 2. cur sit summa injustitia, 366, 2.

Superior sit potius prudens, quam sanctus, 70, 2. superior aliquando mittitur, 197, L

Superstitiosi el *superstitio* unde dicatur, 323, 2.

Symbolum fidei ab Apostolis compositum est ante eorum disceMum e Jerusalem, ct dispersionem per orbem, 2, !•

Synagoga» variorum Judæorum erant Hierosolymis. 166, L 2.

Zuvx>£w0ju unde dicatur, 50. 1.

Synixibus (in) quem ritum et ordinem servarmi primi CbrMiani, 105, 2.

flyr.icusæ urbs describitur, 438, 2.

Syrtis et syrtes quid sint in mari , 129, 1.

T.

Tabernaculum David quando rcædificatum sit, 301, 2.

Tobda vox quid tonet, cl unde derivetur, 225, 1.

Tabitha mulier est • S. Petro ad vitam revocata, dein certa de sua salute fuit, 226, 2. in statu gratiæ decesserat , *¡bid.*

Tainbcrlants Bajazetcm , Turearum Imperatorem , quam viliter habuerit, 10t, 2.

Tajiquam in Script, sæpe veritatem rei significai, non similitudinem, 82, 1.

5. Tornita moriens vidit Cnristum sibi apparentem, 185,2.

Tarsus urbs unde dicta : abundabat navibus : ejus celebritas, 215, 2; 324, 2. undo accepit jus civitatis Rom., 391, 1. est patria Pauli, 215,

Tartari potant in siti «anguinem equinum, 302, 2.

Tit t w e«t vox militaris, «84. h 2.

Tecta P.ilæ-tinæ domorûm erant plana , 233, 1.

Trictrac; quid significet, et et t iXit vi. 105.

S. Trimus eH patronus nautarum, 438,

Tempestatis marins hypotyposis, 420,

Templum quanto cum commodo frequentetur, 108,1. templum Dianro Ephesiæ quanta haberetur in veneratione, 357, 2. ejus magnificentia, 358, 2. id quando ct a quo incensum, et dein eversum, *ibid,* templi Judaici descriptio, 118, 1. ejus prætor quis esset, 124, 2. ipsum soli Judæi ingrediebantur, nulli Gentiles, *ibid.* 384 , 1. illud gradibus ascendebatur, 111 , 2. id expiatur cum cæde aut alio scelero esset pollutum, in die expiationis, 384, 2. templi nomine aliquando vocatur atrium laicorum, 384, 1. templum non gaudebat jure asyli, *ibid,* eo gaudent templa Christiana, *ibid.* templum Pacis quando Romæ exstructum, 9, 2. tarnplum magnificum Helena Imperatrix erexit in monte Oliveti : et ipsum superne apertum, 63, 1. templum Hcliopolitanum dictum Onion, a Vespasiano Imp. demoliri jussum, 9, 1. templum Lateranense Romæ unde dictum, 7, 2. Deus in templis solis manufactis nou habitat, 177, 2 et seqq. templorum structura, ornatus, frequentatio commendatur, 112, I. eorum violatio et eversio graviter a Deo punitur, *ibid,* eorum profanatio evidens signum est iræ Dei et cladis imminentis , *ibid.* in iis Abissini nunquam sedent, 2.

Tempore exiguo multa colligi potest merces et merita, 227, 1. tempora orationi statuta servanda sunt, 113, 2.

Tenlationcs carnis et diateli quomodo vincantur, 249, L

Tentatur Deus tripliciter a nobis, 300, 3.

S. Thcreste votum de faciendo co quod erat perfectius, 142, 2.

Terminum temporis et loci cuique genti præscripUt Deus, . I.

Terra Melitensis sanat quoslibet morsus veneno«o$, item valet contra alios morbos, 435, 2. terræmotus factus orantibus Apostolis, ejusque varia symbola, 131, 2. torr.vmolns factus orante Paulo cl Sila, 312, 1. terra Sanctis est vehit carceret exilium, 172, 2. terra tota habitabilis et habitata est, 329, 1.

Terrores magis feriunt dura peccatorum corda qunm blaixlitiæ, 338, 1.

Tertullianus ex oratore forensi factus Christianus, 402, 2. quare librum *ns Pallio* scripserit, *ibid,* censuit animam esse corpoream, 397,2. quo anno Christi vixerit, 132, 2.

Testes quæuam S. Stephano Impingant, 167, 1, 2.

Testimonium teniirn a populo babral ordinandus, 161, 1. Testimonii tabernaculum cur dicatur, 177, 2.

S.Thnddæusquando ad Abagarum regem missus sit, el eum baptizarit, 3, i; 257, 2; 258, i.

Theatris (In) olim spectabantur hominum et ferarurn pugn®, 361,2.

S. Tliecte conversio quomodo facta sit a S, Paulo, ejus elogium , 287, 1. cur vocetur protoninrtyr, 2. quando defuncta sit cl ubi sepulta, *ibid,* ejus vitam qui scripserint, *ibid,* varia ejus gesta, 288, 2. nn sit vere mortua , *ibid,* varia ejus encomia , *ibid**

Themistocles erga Athenicn-cs ingratos gratus fuit, 389, 1.

Tbeodas seditiosus quis fuerit, an fuerint «luo hujus nominis, i ,

Theodorus Mopsuc«tenns hæretlcus docebat Christum esse merum hominem, 102, 1.

Theophilus , ad quem Luca* scribit Acta sua , quis fuerit, 45, 2. fuit civis Antiochenus nobilis ct Christianus, 46, 1.

Therlaca quando Invenía el undo dicta, 436, i.
er.Hepaxilv Idem esi quod bestiis objici, 361, 1.
Thesauros suos reges Aii® in templo Diana ut in loco tutissimo reponebant, 358, 2.
Thes^.donica civitas qu® sil, ct unde vocata , 315, 1.
Tbessalonieenses erant Macedones, 424, 2.
8. Thomas Apostolus quando sit occisus, 9. 2.
S. Thomas Aquinas orationis mire studiosus erat, 232, 2. cur dictus Doctor angelicus, 169, 2. dictus to* mu/ut, ob silentium, *ibid-*
Thure accenso honorandi defuncti, 192. 2«
Thyatira civitas Lydi® erat, 310, 2.
Tiberii Imp. crudelitas , 255, 1. quam lucidos baberet oculo*. 329, 2. ab exilio Rliodiensi est ad imperium vocatus. 255, 1. Christum inter deos referre voluit, *ibid*. 223, 1 ; 311, 2. qaando sil mortuus, el (jus epitaphium, 2, 2.
Tibialibus non utebantur veteres Ilebrxi, Græci el Latini, 243, 2.
Timon diaconus fuit vir sanctus , 165, 1.
Timor paulalim amorem Dei inducit vetui seta filum, 212, 2. is in Sanctis est amore mixtus, 228, 1. timor Dei in Script, idem est quod pietas et cultus D»i, 191,1. timor species est reverenti®, 106, 1.
S. Timotheus quam probus esset, 906, 2. fuit primus Ephesinus Episcopus, 6, 2.
Titus Imp. Jerusalem cl Judæam subigit, 8, 2 ct seqq. dictus *orbis delicia,* 9,2. ejus clementia et beneficentia, *ibid.* eJus mors, (tad.
Toga vestis Romanorum propria, et signum civis Romani, 390, 2.
Traditiones a Christo acceptas Apostoli Ecclcsi® cl posteris tradiderunt, 50, 1.
Trajanus lmp. a Nerva adoptatus fit Imperator, 12, 1. ejus in Christianos clementia, *ibid,* ejus vitia, 2.
Transfigurationi Christi in monte Thabor qui Apostoli interfuerint, 256, 1.
Tribulatio rectissima via ad cœlum esi, 294, 1. nos in ca gaudere oporlct, 156,2.
Tribunal Arcopagilicum quis instituerit, 322, 2.
Tribulum cur Christus solverit, cum ad illud non tenere-tur, 155, 1.
Triennio (olo evangelizarunl Apostoli inJudæa, 259, 2.
S. Trinitatis person® debent in baptismo exprimi, 103, 1. ipsa rcalilcr habitat in anima justi, 86, 1.
Tripolis qu® sil civitas, 247, 2.
Troas regio Asiæ et urbs ubi sita sit, 307, 2.
Trophimus, discipulus S. Pauli, Arelatcnsibus in Gallia prædicavit, 243, 1.
Tryphæn® ct Trypho*® elogium , 288, 2.
Turba causa est dissensionis, 160, 1.
Ture® Conslantlnopolhn cur in festo Pentecostes Gnvcis subactis invaserint, 77, 2.
Tyehicus fuit Ponti administer inferendis litteris, 964, 1.
Typhon qualis sil ventus, cl ejus natura, 427, 1, 2. ejus præsagium, vires, nmelium : unde dicatur, *ibid.*
Tyrannus in cujus schola Paulus Ephesi disputavit, quis tu-lR, 351. 2.
Tyri opes in confidenda ct vendenda purpura sit® erant, 810, 2.
Tyriorum affectus in S. Paulum abeuntem, Î57,

IJ

Ubios (in) quando ducta colonia ab Agrippina, o
Ubiquclarii censent Christi corpus cs*c ubique, 120,
Ultio Dei homicidas facinorosos persequi solet, 436,
Umbra Pauli an mortui revixerint, 359, 1,2. umbra Petri quam esset salutaris, et quomodo id fieret, 150, 1. umbra qualitatem accipit a corporibus : id observandam in arborum plantatione 150. 2.
I Unanimitatis medi* et pretium : qutm ei Dei «il gnta, 133, 1, *l.*
Unio primorum fidelium, 133, 2. ejn« duo media, 133,1. ipsa cit cauta cur instituts sil deinde vita cœnobitica, *ibid,* unioni* quanta sit vi», 32, 2. er.m symbolice tigni-(leant quatuor animalia Eiechiclii, *ibid,* uruo impiorum rescindenda est, 381, 1.
S. Urbani Pontificis in tribulatione gaudium, 293, 1.
Urbes metropoles cur ante alias convertendr, 33, 1.
Uxorum communitas legi m lurae repugnat, etsi eam Pialo in sua republica inducere voluerit,
Vadiani heretici, cur dicti sint Anthropomorphize, 308, 1.
Valerianus Imp. majo credens periit, 356,
Vallis Jotaphat subjacet monti Oliveti t et urbi Jerusalem vicina est, 62, 2.
Vas Hebreis est quodlibet instrumentum, 216, i. vas lineum S. Petro oranti visum quid denotarci, 234, 1.
Vectigal Judæis quale velitum esset. 155, 1.
Velocitatis commendatio. 263, 1.
Velociter surgere cur Petrus in carcere jubeatur, *ibid.*
Venti in mari tempore hiemali sæpe mutantur, *W»* t. eorum quae sint commoda, 80, 1.
Verbum liebreis quid significet, etiam (actum el opus significat, 372, 2. verbum Dei assidue audiendum, 105, 1. ejus effectus, 106, 1. *verbum* capitur wpc pro Evangelio , 236, 2. Verbum dicitur Christos Filius Dei. item ejus dicta et facta, 240, 2; 241, 1.
Veritas nec eloquentiam, nec potentiam timet, 404, 2. in indivisibili consistit, 387, 1.
Vermibus consumptorum exempla, 271, 2.
S. Veronica quæ ct quilis fuerit, 414, 2.
Vespasianus putatus est esse Messtas, an miracula fecerit, 8, 2. fit Imperitor, *ibid,* ejus mors, 9, 2.
Vestes scindebant Judæi iu bla*phemia, 295, 1. vestes gcsl.ivit Christus a resurrectione, ct quales, 61, i. m quali ascenderit, vestes alba sunt angelorum, 61, 2. vestem albam olim gestabant nobiles et magistratum ambientes, 239,2
Vestigio Christi m monte Oliveti adhuc exstant, 63, 1.
Via vit® Christo fuit resurrectio, 99, 2.
Viator fuit Christus in hic vita usque ad resurrectionem, *ibid.*
Victim® olim cur coronarentur, 291, 2. et ex qua herba, *ibid,* cx ca immolata apud Judæos eliam laici mindticab-uil , 235, 1.
Vidu.T Græcorum qua in re despect® essent in ministerio quotidiano, 160, i.
Vigiliis quatuor noctem dividebant Romani et Judæi, 399, 2. vigili® fidelium noclurn© in precibus, 267, 2. ca* coarguit Vigilantius bærclicus, *ibid.*
S. Vinccnlius Fcrrcrius semper pene pedes provincias oberravit, 27,1. eliam puerus docebat privatim, 32, I. quire varios presbyteros secum ducerei, 33. 1 ; 308, 2. una lìngua loquen* a variis gentibus intelligebatur, 87,2.
Vincula S. Petri Hierosolymis,260, 1. ca honoravit Deu* el Ecclesia, 261, 2 el seqq. eorum elogium, 262, 2. Paulus quas epistolas c vinculis scripserit, cl qm ei (une minlslrarint, 444, 2.
Vindicia Gentilibus erat Dea, 436, 1.
Vinum et amor insanirò faciunt, 93, 1. vino abstinuit S. Paulus, 346,1, 2. vino et carnibus communiter abili nuere Apostoli, 28,2.
Vipera undo dicatur, 436, 1. ejus pestis, *ibid*
Virginum vox tonitru est, 409, 1.
Virginitatis præmium est sapientia ct prophetia, 379, L ejus symbolum e.d rosa, 268, 1. virginitatem illibatam servavit S. Paulus, 216, 2.

Virtus quanta tînte Apostolis por Spiritum Sanctum, 50, !.
virtus an in cujusque manibus et arbitrio sit, 320, 1.
virtute* omnes el vitia non Mint paria, *ibid,*
Visio deitatiset humanitatis Christi erit objectum el cansa beatitudini* essentialis ct accidentalis, 120, 2.
Vi<ti<omnium sensuum nobilissimus, pro quolibet sensu in Script, accipitur, 90, I.
Vitam quomodo Deus omnibus det, 328, 1. vita cursus ad mortem est, 292, 1. vita in communi primorum Christianorum, 137, 2. sit e communis varia commoda, 107,1 et seqq. viti «pintuills qua» sit, 99,2. Ojus perfectio in quo sita sit, 81, 2. nd earn tria requiruntur, 84, 1. vita ælcrna an dici possit ipsa lides, 285, I. ipsa est omnium dolorum levamen, et stimulus ad omnia aspera agenda, 41, 1, 2. vita Sanctorum cum Es ingetio quadi it, 99. 1.
Vitellius Imp. astrologos morto mulctabat, 356, 2.
Vivendum nobis in Christo est, 103, j, vivimus in Dei idea el providentia, 332, 2.
Vivi quomodo dicantur judicandi, 242, 2.
V<x dm Dei est gratuita, et velut ex sorto, 67,1. votatiene sua quisque sit contentus, 73, 2. vocation' De*. homo respondero debel, 214, 1. vocatio S. Pauli du* plex fun 15, 2 et seqq.
Voluntar own quMn Opulenta, et substituitur pro operibus quæ prestare non possumus, 227, 2. voluntatis pia inclinatio magis qmin intellectus propensio ad fldern requiritur, 166, 1.
Voluptas quam brevis et fugax, 321, 1. ejus in hac vita tantum est delibatio, in futura satietas, 233, 2.
Votum paupertatis fecit Ananias apri pretium fraudans, 141,1, 2. id arcto servandum, 148, 1. in quo id silum, *ibid,* nn id fecerint Apostoli, 27, 1 vola exacto impleri debent, 146, 3. vola totalia non pas«im el leviter adiixttenda a confessarli*, 148, 2. votum S. Pauli fuit naxarnalus, 345, 2. votum violantes mentiuntur Spiritui Sancio, 146, 2. vota religionis tria sunt pnesbinlissitna holocausta, 142, 2,
Vox sonoraac tubali* Apostolorum, 90, 1. vox virginum est tonitru, 438, 2. vocis S. Pauli quanta fuerit effletcu, 343, I.
Vulpe (cum) vulpinandum est, 395, 2 et seqq.
Vulturnus quis sit voulus, 420,2 ; 427, 1.

X.

Xantippe aS. Paulo in Hispania an conversa, 445, 2-

Z,

Zibulus dorico dicitur Satanas, 146, 1.
Zachæus non idem est cum S. Mattina, 71, 1. an fuerit Gentilis, *ibid,*
Zebedæusan frater S. Barnabæ, 139, 2. an idem vocetur Aristobulus, *ibid.*
Zelus sancti Pauli ardentissimo* fuit, 34, 2. zeli commondatio, *ibid,* ejus effectus, 35,1.
Zelo!» tempore obsidionis Hierosolyma) maxime in cive' sunt grassati, 8, '
Z*ú; unde dicatur, .U9, 2; 292, x

INDEX

MATERIARUM MORALIUM

HIS COMMENTARIIS CONTENTARUM

ÇV.E iD F.VAXGFXIORUU DOMISICIRUM, AC FESTORUM ET FERIARUM XO'iXULLARUM PER AXXI M A COMMOOATARU VERBA, IN USUM ET GRATIAM CONCIONATORIAM , ADAPTANTUR.

DOMINICA n ADVENTUS.

Claudi ambulant. Claudicatio mystica qua» sit et qualis, 116,2.

Pauperes kvangklizantub. Paupertas quam sit opulenta præ divitiis, 115, 1. Paupertatem cur primi fideles sint amplexi, 134, 1. Ejus amor postoa crescente Ecclesia increvit, 135, 1, 2. Paupertatis votum exacte servandum est et nullatenus violandum, 148,1. Paupertas S. Pauli ,17, 1.

DOMINICA in ADVENTUS.

Quid ergo baptizas ? Johannis Baptiste baptismus qualis fuerit, 850, 1, S.

DOMINICA IV ADVENTUS.

Pn.EDiCANs baptismum poenitsntiæ. Praedicatoris humilis schema , 14, 1. Praedicatores quam difficulter animas Christo piri.inl, 35,2.

Poenitentia. S. Pauli jugis mortificatio et pœnilentia, 11, 2.

IN FESTO S. STEPHANE

S. Stcphani Protomarlyris etymon et dignitas ,164, 1. fulgor faciei (jus, 167, let seqq. quam acriter in Judæos pervivaccs invectus sit, 178, 1. quomodo viderit gloriam Dei adhuc in terra consistens, 180, 1. quomodo viderit Jesum stantem a dextris Dei, 181, 2. ct cur id Judæis dicat, *ibid,* ejus lapidatio ct mors, 183, 1 ct seqq. ejus encomia, 184,1. orat pro hostibus suis, 186, 2 el seq. ejus festum quando et a quibus institutum, 187, 1. quomodo post mortem sit honoratus, cl quomodo ejus reliquis detecte, 193, 1.

IN FESTO S. JOANNIS.

Quid ad te ? tu me sequere. Curiosam S. Petri de Joanne interrogationem sic Dominus repressit, hinc agi poterii de curiosorum incuria, ct quomodo iis sit rrspontendum, **813,** 1.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

Vocatum est momen ejus Jesus. Nomen Je<u quam amabile et suave fidelibus eno debeat, 128, 2. Illud invocatum pellit dæmones cx energumenis, 351, 2.

IN FESTO EPIPHANLE.

Ecce Magi ad Oriente. Ad Orientem conversi cur Christiani orent, 63,1.

Vidimus stellam ejus. Astro olla judiciaria reprehenditur. 356. 1. Cornelius Centurio an primus ex Gentibus Mi conversus, el un ante cum nemo alius, 244, 1.

Responso accepto in somnis. Somnia sunt indicia animi, quali-» fuit dum vigilaret; item virtutis aut vitii erga qu« homo propendet, 308, i.

IN OCTAVO EPIPHANIÆ.

Vidi Spiritum descendentem qcasi colcmram de coelo. Qnomodo, dum baptizaretur Christus a Joanne, cœli sint aperti, ili* 2 ct <eqq.

Veni ego in aqua baptizans. Joannis baptismus quilis fuerit, 550,1, 2. Baptismus vero Christi quis fuerit, 103,1.

DOMINICA INFRA OCT. EPIPHAN.

Sedentem in medio Doctorum et audientem. Lectio librorum spiritualium quam utilis, quia in illa docemur a Deo : poil lectionem vero orandum, 205, i.

Jasus crescebat ætatk et gratia apud Deum et homines. Pulchritudo corporis indicat animi pulchritudinem, 176, i.

DOMINICA III POST EPIPHAN.

Non inveni tantam fidem in Isbail. Fides cur vocetur vita sterna, 285, 1. Fides S. Pauli quanta fuerit, 17. 1.

Mclti recumbf-nt cum Abraham, etc. Christiani nominis quanta sit dignitas, 25!, 1 ct seqq.

DOMINICA IV POST EPIPHAN.

Ecce motus factus est magnus. Mare quanta pericula includat, 431. 1.

Ipsi vero dormiebat. Deus quare suos interdum tribulari et affligi sinat, 294,1,

Domine, salva nos, perimus. Præscntia sancti alicujus viri peccatores salvat, 430, 1.

DOMINICA V POST EPIPHAN.

Cum autem dormirent homines. Cum Deo nos evigilare eique indormire oportet, **151, 1.**

Unde ergo habet zizania? In omni congregatione, quantumvis bona, suus est Judas, 67, 1.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Conducere operarios. An operatio sit ratio præsentiæ Dei, 330, 1. Opere potius docendi sunt alii, quam verbo, 46, 1.

Ite et vos in vineam meam. Missio S. Pauli fuit legitima, **16, 2.**

Non licet miui quod volo facere ? an oculus tuus nequam, quia ego bonus sum ? Deus dat sua dona gratis

•ine ullo prævîo merito, 53,5. ip<e non est auctor mali et prcrali, 91.2.

Mein sunt vocati, rara vino flecti. Quinnip dicantur preordinili ad vitam «lemam, 28$, 1. Pr®Kienti& Dei quomodo cohærcatcum libero arbitrio, 95, 1.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Semen rsr verbum Dei. Verbo Dei intendendum est, 105, 1. Ipsum etiam in libris legendum, 205, 1. Predicatore* difficulter suos pariunt. 35, 2.

A voLirrATiirs vitæ suffocantur. Quanta sit voluptatis pernicies el damnum, 321, 1.

DOMINICA QUINQÜAGESIMÆ.

Respici. Sanctorum aspectus quam salutaris sit, 115, 1.

Occasione Biccbanntium instantium agi pnterit de crapuli et ingluvie. Ebrietatis corporalis ct spiritualis analogic vari®, 99, 1 et seqq. Sobrietas S. Pauli quæ fuerit, 98,1.

FERIA VI POST CINERES.

Dilìcite inimicos vestros. Erga ingratos maximo ostendenda charitas, ISO, 1. Oratio pro inimicis efficacissimi <M, qualis fuit S. Stephuni, 186, 2ct seqq. erga inimicos quantopere Paulus afficeretur, 37, 9 et seqq.

Est oti PEBFECTf. Christianorum qu® sint officia, 145, 1 ; 251, 2. Primi Çhrifliani tria in suis cœlibus faciebant, 105, 2.

Ceu facis eleemobtnaw. Beatius csl magis dare quam accipere, 374,1.

SABBATO POST CINERES.

Ut hl vestimenti Fjcs fimbriam tamgbrbnt. *Vide notata Dornin. XXIII poti Pentecost.*

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

Accedens tintator. Diabolus Typhoni vento ob diversas analogias comparatur, 427, 2 et seqq.

Si cadens adoraveris me. Magni si ruant, fiunt pessimi, 58, 2. Ut Sotan hic adorari vult, sic et omnis Ii.'eresiarci)a superbus est, 195, 2.

Vade Satam. Satanas vox unde derivetur, et quid cx vi verbi significet, 146,1. malorum conversatio omnibus fugienda est, 103, 2 et seqq.

FERLA II.

QUAWDIH FICISTIS uni ex nu fratribus meis minimis, miiii fecistis. Christus in membris suis patitur el honoretur, 911. I. Eleemosynas pauperibus facias ipse quoque ralas habet, 225, 2. Fide *dicta in festo >S. Michaelis, de Parvulis.*

FERIA II POST DOM. Il IN QÜADRAG.

Ego de superis sum. Anima origo cœleslis est, 33G, 2 •I tcqq.

FERIA IV.

Qn VOLUERIT INTER VOS MAJOR ISSE, SIT VESTER MINISTER. Humilitas altos animos deprimit, 366. 2. Cur ipsa vocetur ornata justitia, 366, 2.

Principes gentiim dominantur eorum. Principes potius shl kffibilcs erga suos, 899, 1.

FERIA VI.

Limn quem reprobaverunt. Cbrislus qualis sil lapis, 127 2. quomodo sil lapis in caput anguli, 128, 1.

Qlu sicut Propuetam bum marebsrt» Sjf? Lycaonii S 1'iulurnob eloquentiam putarunt esse Mercurium, 291,1.

DOMINICA III IN QÜADRAG.

Erat Jesus ejiciens dæmonium. Judæi olim habebant exorcistas, 352, 1. Nomen Jesu dæmones pellit, 352, 2,

FERIA V.

Singulis namus imponins. Laici nemini manus imponant, sed Episcopi, 295,1.

FERIA VI.

Jesus Arrnr fatigatus. Apostoli et ipse Christus Jesus pedites pogos ct urbes obibant, 27, 1. Ut Christus occasione captata cx aqua puteoli mulierem Samaritanam convertit, cl ejus cives : sic Dei providentia componit rerum occasiones, 55, 1, 1«

DOMINICA IV IN QUADRAGESIMA.

Ut facerent eüm regen. Ut Judæi Christum regem facere voluere, sic Lycaonii Paulo u| Mercurio victimas offerre voluerunt, 291, 1.

FERIA IV POST DOM. PASSIONIS.

Ix porticu Salomonis. Porticus Salomonis in templo Hierosolymitano qu® esset, an eam Gentiles ingrederentur, H8, 1.

FERIA V.

Facio opera Patris mei. An operatio sit ratio presenti® Dei, 330, 2. Faciendum prius est quam docendum , 46, 1.

SABBATO SANCTO.

Ecce tereæmotus factus est. Terræmotus qu® sint symbola, 2.

IN FESTO PASCHATIS.

Subrexit, non est nic. Quos dolores inferni solverit Deus Christum a morto resuscitans, 97,2. Christus post mortem vere descendit in inferniiin, 98,1, 2. Sancti qui cum eo resurrexerunt, non redierunt deinde ad mortem elsepulturam, 100, 1. Anima Christi qua ratione eum rcsuscitarit a morte, 48, 1. Post resurrectionem egit ipse XL diebus in Ierra antequam cœlos ascenderet, 49, 1, 2.

Joannes citius cucurrit Petro ad monumentum. Velocitas excutit aeedlam, 263, I.

FERIA II POST PASCHA.

Duo ex discipulis ibant. Religiosi semper bini incedant, 111,1. Unionis quanta sit vi% 82, 2.

Qui potens fuit in opere et sermone. Docendi sunt alii facto potius quam verbis, 105, 2; 46, 2.

Nos SPERABAMUS. S. Puuli apostoli spes in Deum invicta fuit, 18, 1. Christus Jesus quomodo sil spes nostra ¿t Israel. 448. 1.

Nonne oportuit Christum pati et sic intrare, etc.? Patientia S. Pauli quam intracta fuerit. 21, 2. Deus decrevit passionem, non nclionem necis Christi, . 2. in passionibus nobis est gloriandum, 156, 2. Per tribulationes oportet nos ad cœlum tendere, 291, 2. Cruces cl pusiones quantam patientibus gloriam pariant, 44B, i.

FERIA III POST PASCHA.

Nolitf. timere. Timor in Script, sepe capitur pro reverentia, 10G, 1.

DOMINICA IN ALBIS.

Ubi erant discipuli congregati. Concordia facit cor unum, el quare, 132, 1, 2. ejus in congregatione aliqua

rclinêndrrqu» tint media, 133, 1. Communii wïta quo» fructus adierat, 106, 2 cl seqq. Unioni* cl concordi» quanta sil vis, 32, 2.

Januis ci aums. An S. Petrus carccris, quo vinctui tenebatur, o«tta clauca penetrarli, an vero angelus hæc ei aperuerit, 266, 1.

Pax vobis. Hac formula salutant suos Hebræi. Salutatio Sanctorum semper efficax ct silutaris est,30,4, Ii

DOMINICA II POST PASCHA.

Bonus pastor ponit animam pro oyibos. A pasu.e re«iritur anima quæ perit, 370,1.

DOMINICA III POST PASCHA.

Vos vero contristabimini. Dolere et pati pro Christo magna laus est, 157, 1, 2.

Tristitia vestra convertitur ^ gaudium. Consolationes divine quam sint Miases, 223, 2. Christianismi voluptas et gaudia quæ sint, 108, 2.

DOMINICA IV POST PASCHA.

Db peccato. Peccatum tripliciter fel cst. 202, 1, 2.

De justitia. Justitia quadruplici1er in Scriptura arripitur, 279, 1.

DOMINICA V POST PASCHA.

Petite ,bt accipietis. Primum Apostolorum et virorum Apostolicorum munus est oratio, 163, 2.

Ut gaudium vestrum sit plenum. Conscientiae bón® quantum sit gaudium, 405, 2.

Scimus quia scis omnia. Deus intima quæque ct cordis penitus latebras pervidet, 406, 1.

Quia a Deo existi. Animæ origo divina et cœleslis ert, , i.

IN LITANIIS MAJORIBUS.

Date, et dabitur vobis. Beatius csl magis dare quam accipere, 374.1.

Et si ille perseveraverit pulsans. Perseverantia in bono proprie donum Dei csl, 248, 2. quanta ea sit virtus ex parte hominis, 219, 2.

Nostis bona data dare filus vestris. Beneficentia virtus vere Christiano digna est, 241,2.

IN FESTO ASCENSIONIS DOMINI.

ChrlMus cur tam cito ad cœlos ascenderit, 48,1. idque sub meridiem, 51,1. Ascensurus currum Apostolis suis pranseril, 2. Et hæc comestio an luent vera, *ibid.* et «eqq. Ascensionis ejus modus ct forma, 57, i. Cur statini n resurrectione ascenderit, 58, 2. cur coram Apostolis luis, 59.1,2. An ascenderit nudus. Gl, 2. Quo dia ascendevit, 63, 2. Christus cœlum capit, coque capitur, 120, 2. Post ascensum in cœlum subinde visibiliter in terra apparet, <2 .

Quid statis aspicientes in coelum. Cœlo* identidem nos aspicere, el illuc oculos deligere oportet, 61, 2; 180,1.

Super ægros manus imponent. Manus impositio de essentia Ordinis, 165, 2.

IN VIGILIA PENTECOSTES.

Quia apud vos manebit, et in vobis erit. In Deo quomodo vivamus, moveamur cl simus, 330, 2 el seqq. 332, 2 ; 334, 1 ct 'qq.

Quia ego sum in Patrr meo, et vos in me, et ego in vobis. Homo Dei suboles est, 335,2; 336, 1. Detis est nubis pater cl mater, *ibid.*

IN FESTO PENTECOSTES.

Quia Pater major mp. est. Christi divinitas asimilar 101,1 ; «{, t.

Si quis diligit me. Deum semper pre oculta babebat, M religiosa colabit, ct diligebat ApoUolus Paulus, 13, £ cl seqq.

Ad bum veniemus, Justis realiter datur Spiritu* Saneta< in justificatione, 86. ! ; 313, 3

Spiritus Sanctus cur in Jeruulem datu*, 52,1. M proprius novo Tettamenlo, 53, 1. Pmtaco*te primi fuit Dominica, 76, 2. e*l festum Spiritus San* li, 77, í, 2. Spiritus Sanctus venit In Apostolos cum <ono, 78, 1 ; 79, 2. ejus elogia,70, 1. variz* ejuv apparitiones, *ibid,* apparuit in linguis sectilibus, 80, i. cur lingua* fuerint igne», 82, 2. Varii ejus effettui, 62, 1 ct seqq. Spiritus Sancti adsentus confertur cum incarnatione Verbi, M, 2. ejus natura, qualitas el dignitas describitur, 85, 1. ejus infusio, diffusio ct effutio, 87, 2. Qua hora venerit, 94, 1. Spiritui Sancio mentiri quid siL 147, 1. Simonia quintum sit malum, cst injuria m Spiritum Sanctum, 199,2 et seqq.

In Confirmationis sacramento datur Spiritus Sanctus, 198, 2. Quis ejus minister, ct qu» materia, 197, 2. Baptismus Spiritus Sancti el ignis quis sit, 53, 2.

FERIA II POST PENTECOSTEN.

Sed babeat vitam æternam. Vivendum nobis in Christo, 103, 1.

IN FESTO SS. TRINITATIS.

SS. Trinitas et ip*e Deus ab hominibus el angelis plene nequit intelbgi, 326, 1, Deus cur venta comparetur, ibid.

Docete omnes Gentes, Rudium doctrina et catecbixalio quantam utilitatem includat, 32,1.

Baptizantes bos. Baptismus Christi quis ait, 102,1.

IN FESTO VEN. SACRAMENTI.

Caro mea vere est cibus. Sacrificium Miss» contra bæreticos adsliuilur, 273, 1. Eu han-lia qiudrupliciter communio csl, 104, 2. cju< operatio el effectus, 105, i. a taicis sub una duntaxat specie sumenda osi, 106, t.

DOMINICA II POST PENTECOST.

Uxorfm Dcxi. Mulierum fuga suadetur, 29,1. Castitatem au voverint primi fideles, 142, 2 ct Kqq. Mulier quale sit animal, ct ejus descriptio, 285, 2.

DOMINICA IV POST PENTECOST.

In navi quæ erat Simonis. Per hipe Ecclesia Rom. designatur, qu» omnesad se veniente* benigne adnuttiL et secundum corpus dammam bene Inbel, 237, i.

DOMINICA VII POST PENTECOST.

Attendite a falsis propuetis. Hærelict dum se invicem conlkiunl diglidiando, Ei'de*ii paco gaudel, 396, £ Hæresis dure tractanda, et cito eradicanda, 156, t.

Qui veniunt ad yus in movimenti* quum. Simplicitas pbjslcaet moralis quæ sit, 109, i.

Intrinsecus sunt lupi rapaces. Hærelici lupis comparantur ob octo analogias, 371, t.

DOMINICA IX POST PENTECOST.

Quia si cognovisses et tu. Occasio dum se offert, arripienda est, pt rei alicqjuigurcqdiC commoda laplamü^óti.

DOMINI^ X POST PENTECOST.

Ascenderunt in templum ut orarent. Oratio in tempio

melior Ht. quam qum alibi funditur, IH. 2 et seqq. I Genua nepe per (Item orationis causa flectere solent Cbnstiani, 376. 1.

In templum. Mendici quare sedeant ad fores templorom, H4, 1.

Gratias aco tibi. Homo quam ait Deo ob beneficia accepta vinciiis, 89, 2, et seq.

Den. propitius *tsro* mihi peccatori. Compunctioni* quanta sit vis, 102, 1.

Omni* qui se humiliat, exaltabitur. Sancti ob dona cœliius accepta temper se humiliant, 74, 1. Humilitas S. Pauli qua; fuerit, 23, 1,2.

DOMINICA XI POST PENTECOST.

Solutum est vinculum lingue ejus. Lingua Spiritus Salirti synihnlum est, 81. 1. Linguis variis quomodo loculi sint Apostoli, 87, 2 el seqq. E lingua el verbis potest intelligi quomodo quis sil in anima dispositus, 89, 1, 2.

Et loquebatur recte. Pauciloquentia commendatur, 81, 2.

DOMINICA XII POST PENTECOST.

Diucrs Dominum Deum ex toto corde. Amor S. Pauli in Deum ct Christum quam fuerit vehemens, 18, 2.

Et proximum sicut te imum. Charites fraterna diu viguit inter primos Christianos, 133, 1.

DOMINICA XIII POST PENTECOST.

Cecidit m faciem ante pedes ejus. Episcoporum et Sanctorum pedes osculantur viri humiles, ¡38. 1. 2.

Ostendite vos sacerdoti. Confessio sacramentalis astruitur, 354,2. ea frangit vires diaboli, 855. I.

DOMINICA XIV POST PENTECOST.

Considerate lilia agri. Mundus et quidquid in eo creatum est, est Dei liber ct carmen, 328, 1. Ex creaturis agnoscitur Deus, *ibid.*

DOMINICA XV POST PENTECOST.

Defunctus efferebatur. Sepelire mortuos quam pium sit opus, 191, 1. Ritus funebris el pompa Christiana qua sit, et quis planctus, *ibid,* et seqq. Mos sepultura priscorum Christianorum, 192, 1.

Adolescens tibi dico, surge. Mortis meditatio est optimum remedium superbia?, 292, 1.

DOMINICA XVIII POST PENTECOST.

Remittuntur tibi peccata tua. Peccatorum remissio quantum sit Dei donum, 122, 2.

DOMINICA XXII POST PENTECOST.

Licetnk censum Darc Cæsari? LictiIne Cæsari dare tributum, et an ad id Judæi nati liberi tenerentur, 154, 2 et seqq.

Quid ne tentati?, htpocritje ? Hypocritarum vera liypotyposis, 109, 2.

Date Casari. Principes et reges sint affabiles erga subditos 399, 2,

DOMINICA XXIII POST PENTECOST.

Tetigit fimbriam vestimenti ejus. Sic et semicinctia 'pauli Minant rgrotoi, 352, 1. Sic umbra Petri inumbrati egn unitati reddebantur, 150,1.

Fides tua te salvam fecit. Quanta fuerit S. Pauli fides 17, 1. Fidei vocatur xlla ¿lerna, 285, 1.

Non est mortua puella, sed dormit. Christianorum mors velut somnus quidam est, 187, 2.

DOMINICA ULT. POST PENTECOST.

Videbunt Filium hominis venientem. Judicium particulare per angelos peragit Christus, 185, 1. Ipseest Judex vivorum el mortuorum, 242, 1. Judicii extremi terroris stimulos duris peccatoribus admoveant concinnatores t 408, 2. ct wq.

IN DEDICATIONE ECCLESIAE.

Templorum frequentatio suadetur, 111, 2. Ecclesia cur vasi comparetur,234, L Deus nullo loco contineri et concludi potest, etsi in templis habitet, 327, 1.

Canonicarum horarum quæ sil origo, 112» 2.

IN FESTO CONVERSIONIS S. PAULI.

S. Pauli Apostoli elogia, 15, 1. ejus electio et vocatio, Io, I. ejus rnissio legitima, 16, 2. ejus fides quanta fuerit, 17. 1. ejus mores fuere cœlesles, 30, 1, 2. fuit homo totus igneus, 31, I. vari» ejus virtutes, 18, 1 et seq. ejus proficiendi studium semper in melius, 30,2. Lapidavit Stephanum omnium inanibus, 184,2. Unde hoc nomen acceperit prius dictus Saulus, 208, 1. Fuit Bilioni el Benjamin, 2. ejus conversio enarratur, 209, 2 et seqq. cur festum conversionis ejus Ecclesia celebret, 211.2 quo anuo sit conversus, 220. 1. gratia ei data fuit efficacissima, 213, 1. est vas electionis, et quomodo, 216 , 1. ejus gesta in Hi'pania, 445, 1. quomodo ubique indefesse prsedicaret, 31,2. ejus prudentia in omnibus actionibus, 33, 2. ejus zelus quantus fuerit, 34,1. quanta ejus fuerit fides, 17, 1, 2. ejus magnanimitas, 24, 2.

Domine, quid me vis facere? Plenam habui voluntatis resignationem et conformilalem cum divina, 20, 2.

IN FESTO PURIFICAT. B. VIRGINIS.

Secundum legem Moysi. Votum Nazaraatus quando fecerit Paulus, et id solverit, 845, 2 el seqq.

Ecce positus est hic in signum cui contradicetur. Contradictio signum est Christ* et Christianismi, 4 43, 2.

IN FESTO CATHEDRÆ S. PETRI.

Super hanc petram fundabo. S. Petrus quando suo primatu fungi cœperil, 65, 2. Romam quando profectus sit, 269, 2. Ipse Romanorum fuit Episcopus, non Paulus, 444, 2 et seqq.

IN FESTO S. MATTHIÆ.

S. Matthias quis fuerit, unde dictus, 71,1. sorte quali et quomodo electus sit, 72,1«

IN FESTO S. BARNABÆ.

S. Barnab» apostoli vita, nominis etymon, prosapia, genus, 139, 2. ejus elogia, 275, 2. cur vocatus sit a Lycaoniis Jupiter, 289, 2.

IN FESTO SS. PETRI ET PAULI.

S. Paulus vere bestiis objectus fuit Ephesi, 361, 1, 2. Ipse Melitensibus septem praeclara privilegia concessitt 435, 1. ejus martyrium, 38, 1 ; 44(1, 1.

IN FESTO COMMEMOR. S. PAULI.

Estote prudentes sicut serpentes. Consideratio Hobis in operibus nostris est adhibendo, 267, 1.

IN FESTO S. JACOBI.

Illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. D¿i vocanti quamprimum respondendum et parendum est « 213, 2-

R. Jacobus ctir ab Herode gladio rodatur, 255, 1. ejus varia privilegia lum ante mortem, lum post eam accepta, 256. l cl seqq. quo anno Christi occisus sit, 257,1.

IN FESTO VINCULORUM S. PETRI.

Vincula et catenas S. Petri quomodo Deus el Ecclesia honorarii, el miracula per eas patrata, 261,2 et seqq. Qua ratione S. Petrus ab angelo u carcero eductus sit, 262, 2 el seqq.

IN FESTO ASSUMPT. B. MARIÆ VIRG.

B. Mari® Virginis mira humilitas, 65, 1. Fuit doctrix Apostolorum, ideo relicta a Filio in terra vivere, ut eos edoceret de omnibus, 158, 2. Ipsa est Diana Christianorum, 358, 1. Quando mortua silet quomodo , 380, 1 et seqq.

IN FESTO S. MICHAELIS.

QUI SCANDALIZAVERIT URUM DE PUSILLIS. **Pauci, pueri,** rudes el rustici, non minus docendi quam mulli, majores el nobiles, 237, 1,2. Rudium doctrina ct catccbizalio quam sil utilis, 32, 1.

Angeli eorum vident. Angeli sœpe induunt formam el personam suorum clientum, 269, i.

IN FESTO S. LUCÆ.

Neminem per viam salutaveritis. Salutatio Sanctorum effleox est et salutaris, 30, 1.

Misit illos binos. Quanta Christianorum inter se debeat esso fraternitas, 66, 2. Religiosi bini incedant, 111, 1.

S. Lucas ubi S. Paulo adh&serit, el an continuo, 308, 2. fuit pictor, 41,1. ejus vita, elogium, dignitas, facta, martyrium, 42,1 et seqq.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Beati pauperes spiritu. Ananias an votum paupertatis fecerit et violarii, 141, 1, 2. Pauperius S. Pauli, 27. 2. *Vide Dom. II Adventus.*

Beati qui persecutionem patiuntur. Persecutores fabricant fidelibus coronas, 131, 1. In tribulatione Christiano semper gaii inn, 156,2.

IN COMMEMOR. FIDE!.. DEFUNCT.

Animæ an inferno el cœlo aliquando egredi queant, 121.1. Vil® semel restituti, certi sunt sc postea damnationem evasuros, 226, 2.

Sepelire mortuos quam sit pium, 191,1. Planctu* in morte Christianorum qualis esse debeat, *ibid.* et seqq.

IN COMMUNI APOSTOLORUM.

Apostolorum quanta sil dignitas, 14, 1. sunt velat certi, 15,.m sunt in Pentecoste creali Episcopi, 8-J. 1. vino *1 carne communiter abstinebant, 28, 2. quatuor eorum dotes, 47, 2. eorum encomia, 56, 2; 78, 2. voverunt paupertatem, 142, 1. eorum magis est pati quam agere, 218.1.

Viri Apostolici imago, 21, 2. Apostolato* cur vocetui sors, 67,1. Apostolici viri sunt velut novi homines, 31, 1

IN COMMUNI PONTIFICUM.

Cardinales primi qui fuerint, ct eorum munia, 163, 2. Diaconorum ct Diaconissarum officia, 163, 1. Praiatus sil stomacho leonino, 235, 2. Praelatorum est manus imponere, non laicorum, 295, 1.

Calceamenta in præparationem Evangeuu Caliga quomodo vocelur calceus, 264, 1. Sandalium erat solea, 2.

IN COMMUNI CONFESSORUM.

Christiani primi duxerunt vitam religiosam, 143, 2. £*• senorum (qui fuere primi Christiani) vita, studia, mores, continentia, 144, 1 ct seqq. Religiosus iQlus cur vasi comparetur, 234.2.

CoEiiobitic® vit® prima institutio el occasio, 107, » ; 133, i. Zeli quis sit effectus, 35» L

IN COMMUNI MARTYRUM.

S. Paulus fuit martyr loto aposlolalu* tempore, 37, 1

IN COMMUNI VIRGINUM.

Virginitatis symbolum est rosa. 268, i
Virginum vox velut tonitru impuro* percellit, 409, V
Sobrietas ct castitas S. PaUli quanta fuerit, 28, I.

FINIS*

Erratim : 366, coi. 2, lia. 36, pro Ep/ics. vers. **I,** lege : KpAet. **n,** 3.

Govuimmam*. — Typogr. Aldkht PONSOT et P. BHODAHD*